



**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**1923–1950 DÖNEMİ TÜRKİYE BÜYÜK
MİLLET MECLİSİNDE MARAŞ
MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ
FAALİYETLERİ**

Erhan ALPASLAN

DOKTORA TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Haziran– 2013**



**T. C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**1923–1950 DÖNEMİ TÜRKİYE BÜYÜK
MİLLET MECLİSİNDE MARAŞ
MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ
FAALİYETLERİ**

DANIŞMAN: Prof. Dr. Orhan DOĞAN

Erhan ALPASLAN

DOKTORA TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Haziran– 2013**

KAHRAMANMARAŞ SÜTCÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI


1923-1950 DÖNEMİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİNDE MARAŞ MİLLETVEKİLLERİ VE
SİYASİ FAALİYETLERİ

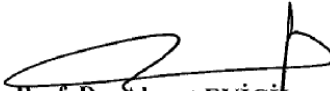
Erhan ALPASLAN

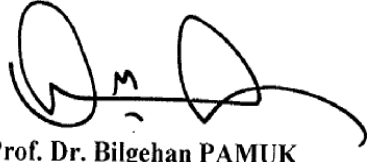
DOKTORA TEZİ

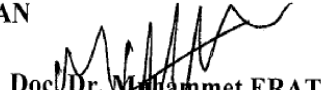
Kod No:

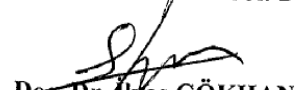
Bu Tez 20/06/2013 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.


Prof. Dr. Orhan DOĞAN
BAŞKAN

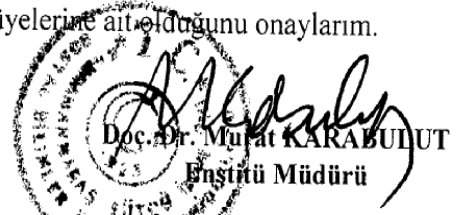

Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
ÜYE


Prof. Dr. Bilgehan PAMUK
ÜYE


Doç. Dr. Mahmut ERAT
ÜYE


Doç. Dr. İlyas GÖKHAN
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.


Doç. Dr. Muhsin KARABULUT
Enstitü Müdürü

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ÖZET

DOKTORA TEZİ

**1923–1950 DÖNEMİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİNDE MARAŞ MİLLETVEKİLLERİ VE
SİYASİ FAALİYETLERİ**

Erhan ALPASLAN

Danışman : Prof. Dr. Orhan DOĞAN

Yıl : 2013, Sayfa: 447+21

Jüri : Prof.Dr. Orhan DOĞAN (Başkan)
: Prof. Dr. Ahmet EYİCİL (Üye)
: Prof. Dr. Bilgehan PAMUK (Üye)
: Doç. Dr. Muhammet ERAT (Üye)
: Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Üye)

Bu çalışmada 1923-1950 yılları arasında TBMM’de yer alan Maraş Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri konu edinilmiştir. Konuyu ele alırken öncelikle Maraş’ın tarihi süreçteki konumuna dikkat çekilmiş, şehrin 1923-1950 yılları arasındaki idari, ekonomik ve sosyo-kültürel durumu genel hatları ile ortaya konulmuştur.

Parlamber sistemini ortaya çıkışı ilk olarak İngiltere’de gerçekleşmiştir. İngiltere’de parlamento kurumunun ilk örneği M.S.7.yüzyıl ile M.S.11.yüzyıl arasında ortaya çıkmıştır. Daha sonra bu sistem yaygınlık kazanmıştır. Osmanlı Devleti’nde ilk Anayasal Parlamber dönemin başlangıcı 23 Aralık 1876 tarihinde I. Meşrutiyetin ilanı ile gerçekleşmiştir. I. Dünya Savaşı’nın sonunda Osmanlı devleti 30 Ekim 1918’de Mondros mütarekesini imzalamış, bu antlaşma sonrasında ülke işgal ve istilaya maruz kalmıştır. Bu gelişmeler üzerine dönemin padişahı tarafından Osmanlı Parlamentosu süresiz kapatılmıştır. Osmanlı Meclis-i Mebusan’ın açılması, ancak 12 Ocak 1920’de mümkün olabilmektedir.

Osmanlı devletinde son Mebusan Meclisi’ nin 16 Mart 1920’de İstanbul’un işgali üzerine fiilen kapanmasıyla Ankara’da bulunan Mustafa Kemal’in çağrısı üzerine yeni bir meclis 23 Nisan 1920’de açılmıştır. Bu dönemde altmış altı livadan seçilmiş milletvekilleri Ankara’da meclis çatısı altında yer almışlardır. Maraş bölgesinden seçilen Milletvekilleri de Maraş’ı temsilen bulunmuşlardır. Bu dönem Milletvekilleri de konuya dâhil edilmiştir.

Tez çalışmasının konusu, yirmi yedi yıllık bir dönemi ve TBMM’nin sekiz dönemini kapsamaktadır. Bu süre içerisinde on sekiz hükümet kuruluşu

gerçekleşmiştir. Bu itibarla tezde başta bu dönem seçimler olmak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve kurulan hükümetler de konu edinilmiştir. Ayrıca 1923-1950 yılları siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler genel olarak ele alınmıştır.

1923-1950 Dönemi içerisinde TBMM’de bulunan Maraş milletvekillerinin biyografileri başta olmak üzere yasama faaliyetleri ele alınarak değerlendirilmiş ve ülke kalkınması ile birlikte bölgesel kalkınmada oynadıkları roller ortaya konmuştur. Ayrıca Milletvekillerin siyasi ve hukuki durumlarının yanı sıra Maraş Milletvekillerinin sosyo-ekonomik profilleri ele alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde yer alan siyasi elitlerin sosyo-ekonomik özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Buradan hareketle 1923-1950 yıllarında Maraş’tan milletvekili seçilmiş siyasi elitlerin profilleri ile birlikte siyasi performansları ve yasama faaliyetlerindeki etkinlikleri araştırılmış ve ortaya konulmuştur. Söz konusu milletvekillerinin ülke sorunları başta olmak üzere bölgesel sorunların çözülmesindeki rolleri değerlendirilmiştir. Böylece Maraş şehrinin Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sosyo-ekonomik anlamda kalkınma ve gelişme sürecinde hangi temel dinamiklerin etkin olduğu konusu da ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Parlamenter Sistem, Osmanlı Mebusan Meclisi, TBMM, Hükümet Programları, Maraş Milletvekilleri, Siyasi Elitler

**DEPARTMENT OF HISTORY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

PhD THESIS

**MARAŞ PARLAMENTARIANS AND THEIR POLITICAL
ACTIVITIES IN TURKISH GRAND NATIONAL
ASSEMBLY IN THE PERIOD OF 1923-1950**

Erhan ALPASLAN

Supervisor : Prof. Dr. Orhan DOĞAN

Year : 2013, Pages: 447+21

**Jury :Prof. Dr. Orhan DOĞAN (Chairperson)
:Prof. Dr. Ahmet EYİCİL (Member)
:Prof. Dr. Bilgehan PAMUK(Member)
:Assoc. Prof. Dr. Muhammet ERAT (Member)
:Assoc. Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Member)**

In this study, Maraş parliamentarians who took their places in the Grand National Assembly of Turkey between 1923 and 1950 and their political activities have been analysed. While addressing the issue, first of all, the administrative, economic and socio-cultural state of the city between 1923 and 1950 is presented in general terms by drawing attention to its position in the historical process.

The parliamentary system was first established in England. First example of parliament establishment in England emerged between the 7th century A.D. and 11th century A.D. and then this system has spread. The first constitutional parliamentary period started on 23 December 1876 right after the declaration of the 1st Constitutional Monarchy. After the Mondros Armistice Agreement that the Ottoman Empire signed after the World War 1 the country was exposed to occupation and invasion. The Ottoman Parliament was closed for an indefinite period of time by the then sovereign. Ottoman Parliament was then opened in 12 January 1920.

The last Ottoman Parliament was closed after the invasion of Istanbul on 16 March 1920. Upon Atatürk's request from Ankara, the new parliament was opened on 23 April 1920. In this period, the parliamentarians who were selected from 66 counties took their places in parliament. The parliamentarians from Maraş region represented Maraş. This term's parliamentarians are also covered in this section.

The topic of this study has been based on 27 years period and the 8 terms of the Turkish Grand National Assembly. In this period there has been establishment of 18 governments. In this section, the Turkish Grand National Assembly, the governments and especially elections are discussed as well as political and social developments between 1923 and 1950.

Maraş parliamentarians' biographies and their legislation activities in the period 1923-1950 is evaluated within current resources and their roles in regional developments along with the country's development are also presented. Also, the political and legal states of Maraş parliamentarians are presented as well as their socio-economic profiles.

Socio-economic properties of political elites who were a member of Grand National Assembly is revealed. From this point of view, profiles of political elite Parliamentarians who were selected from Maraş region between 1923 and 1950 as well as their political performances, actions on legislation activities have been observed and revealed. These Parliamentarians' roles in solving problems of the region and further of the country are evaluated. Thus, the effect of Maraş city on various basic dynamics on development and progress in terms of socio-economic process in the first years of the Turkish Republic is also explained.

Keywords:The Parliamentarian System, Ottoman Parliaments, Turkish Great National Assembly, Government's Programmes, Maraş Parliamentarians, Political elites

ÖN SÖZ

Doktora tezi olarak hazırlanan “TBMM’de Maraş Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1923-1950)” adını taşıyan bu çalışmamızda, Türkiye Büyük Meclis’inde 1923-1950 yılları arasında görev yapmış olan on dokuz Maraş Milletvekilinin siyasi faaliyetleri konu edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde açıldığı tarihten itibaren çok farklı sosyal, iktisadî, siyasî hatta etnik kökenlere sahip milletvekilleri görev yapmıştır. Bu vekillerin eğitim durumları, yaş ortalamaları, meslekleri gibi konular oldukça önemli istatistik bilgileri ortaya koymaktadır. Milletvekillerinin bu özellikleri, Türkiye Cumhuriyeti’nin geçirmiş olduğu sosyal, ekonomik ve siyasî merhaleler, halkın tercihini kullanırken milletvekillerinde görmek istediği özellikleri göstermesi bakımından önemli göstergelerdir. Ayrıca ortaya çıkan yapının, meclisin çalışmaları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Özellikle dönemler arasındaki farklılık, ülkenin geçirmiş olduğu siyasi, iktisadi ve sosyal evreleri de ortaya koymaktadır.

Bu çalışmamızda 1923-1950 yılları arasında Türk siyasî hayatı içinde millet iradesinin tecelli ettiği ve yasama organı olarak demokratik parlamenter sistemin temel kurumlarından biri olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde yer alan Maraş milletvekillerinin yasama faaliyetlerini ele aldık. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti’nin geçirmiş olduğu sosyal, ekonomik ve siyasî süreç içerisinde Maraş milletvekillerinin ulusal ve yerel siyasete ve ülke sorunlarının çözümüne yönelik yaklaşımları ve katkıları ortaya koymaya çalışıldı.

Tez, giriş kısmı hariç beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Tez ile ilgili genel bilgiler verilerek tezin konusu, amacı, kapsamı, yöntemi ve sorunsalı üzerinde durulmuş ve daha önceki çalışmalar değerlendirilmiştir.

I. Bölümde Maraş’ın genel hatları ile tarihçesi ele alınmış; Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetin ilk yılları (1923-1950) olmak üzere şehrin o günkü idari ve sosyo-ekonomik durumu gözden geçirilmiştir.

Bu çalışmadaki amacımız şehrin tarihini anlatmak değildir. Ancak unutulmamalıdır ki şehirlere anlam kazandıran temel unsurların başında o şehrin tarihi geçmişi ile birlikte o coğrafyaya şekil veren insandır. Bu itibarla belli bir zaman kesiti içerisinde şehrin yönetiminde söz sahibi olan siyasi kadroların geçmişi ve o coğrafyaya olan bağları ve aidiyetleri mutlaka bilinmek durumundadır. Dolayısıyla Maraş’taki siyasi kadrolar içerisinde yer alan ve Maraş’ı TBMM’de temsil eden Milletvekillerinin sosyo-ekonomik tabanları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tezin II. Bölümünde Parlamenter kavramı üzerinden parlamenter sistemin tarihi süreç içerisinde nasıl ortaya çıktığı, batı dünyasındaki gelişmeler ekseninde söz konusu edilmiştir. Batı dünyasındaki büyük siyasal gelişmelerin etkisiyle Osmanlı devletindeki siyasal değişim süreci de ele alınmıştır. Bu dönem, I. Meşrutiyet öncesi siyasal gelişmeler olmak üzere I. Meşrutiyetin ilanı ve Osmanlı Devletinde ilk Anayasal dönemin başlaması ve sonrası gelişmeler paralelinde ele alınarak Türkiye’de Parlamenter sistemin arka planı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Batı dünyasındaki gelişmelere kayıtsız kalamayan Osmanlı devleti 18.Yüzyıldan itibaren Avrupa coğrafyasında teşekkül eden Batı medeniyetinin üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Osmanlı devlet adamları başta olmak üzere aydınlar tarafından başlatılan ıslahat hareketleri, başta askeri olmak üzere siyasi, sosyo-kültürel alanlarda büyük bir değişim ve dönüşümün yaşanmasına yol açmıştır.

Osmanlı Devletinde uygulamaya konulan ıslahat programları klasik Osmanlı siyasi yapısının tümünden değişimini ortaya koyarken esasta dini ve örfi sultani (teokratik-

monarşik) bir düzenin yerine meşrutiyet(meşruti-monarşik) düzenine geçişi sağlamıştır. Bu süreç aslında Türkiye’de parlamenter sistemin tarihsel arka planını görmemize de yardımcı olacaktır. Bu itibarla bu konuda sürecin temel parametreleri burada ele alınmıştır.

Osmanlı Devletinde I.Meşrutiyetin ilanı ve Kanun-i Esasi’nin kabul edilmesi ile Anayasalı parlamenter bir düzene geçiş gerçekleşmiştir. Anayasa (Kanun-i Esasi) ile belirlenen seçim sistemi çerçevesinde ülkede ilk genel seçimler yapılarak milli iradenin tecellisi ile ilk Osmanlı Parlamentosu açılmıştır.

I.Meşrutiyetin ilan edilerek anayasal düzenin kurulduğu bu yıllarda Maraş, Halep vilayetinin bir sancağı durumundadır. Dolayısıyla 1877’de açılan ilk Osmanlı Meclisinden itibaren 12 Ocak 1920’de açılan son Osmanlı Mebusan Meclisi olmak üzere bu meclislerde Maraş’tan seçilen Mebuslar da yine bu bölümde ele alınmıştır.

İstanbul’un İtilaf devletleri tarafından işgalinden sonra Ankara’da 23 Nisan 1920’de yeni bir Meclis açılmıştır. Ancak bu dönem açılan meclis daha öncekilere göre farklı bir meclistir. Çünkü bu yeni dönemde egemenlik kavramı tamamen değişmiş ve meşruti monarşi yerine ulusal egemenlik ilkesi, temel ilke olarak benimsenmiş ve yeni yönetim anlayışının esasını teşkil etmiştir. Bu bölümde I.Meclisin açılması ve bu Meclis içerisinde yer alan Maraş Milletvekilleri konu edinilmiştir. Böylelikle çalışma konusunun tarihsel bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

Tezin III. Bölümünde 1923-1950 Dönemi, seçimler, kurulan hükümetler ve hükümet programları ele alınmıştır. TBMM’nin bu döneminde, 1923, 1927, 1931, 1935, 1943, 1946 yılları olmak üzere altı seçim dönemi geçilmiştir. Bu süreçte on sekiz hükümet kurulmuştur. Ayrıca bu bölümde 1923-1950 yıllarında kurulmuş olan hükümetlerin uygulamış olduğu politikalar çerçevesinde Türkiye’nin siyasi ve sosyo-ekonomik koşulları da genel hatları ile ele alınmıştır.

IV. Bölümde 1923-1950 Dönemi Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan Maraş Milletvekillerinin biyografileri ve siyasi faaliyetleri ele alınmıştır. Çalışmamızda başta Milletvekillerinin sosyo-kültürel profilleri olmak üzere TBMM’deki yasama faaliyetleri, ülke ve bölgesel sorunları çözme noktasındaki girişimleri, belirtilen dönemin siyasi gelişmeleri ışığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

1923-1950 yılları arasında girilen çok partili rejim denemelerine rağmen ülke yönetimini aralıksız olarak elinde bulunduran tek ve öncü parti olma özelliğini Cumhuriyet Halk Partisidir. 1923 yılından 1946 yılına kadar Terk Parti idaresi hâkimiyeti vardır. Bu dönem de birçok kez seçimler yapılmış olmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyetini kuran bir parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi Türk siyasi hayatını tek başına yönlendirmiştir. Nitekim bu dönem, illerden seçilen milletvekillerinin tamamı Cumhuriyet Halk partisi tarafından belirlenmiştir. Bu itibarla seçilen milletvekilleri bir taraftan seçildikleri bölgenin, diğer taraftan da ülke meseleleri üzerinde çözüm önerilerini ortaya koymak suretiyle ülke kalkınmasında rol sahibi olmuşlardır.Bu yıllar arasında Cumhuriyet Halk Partisine karşı bir muhalefet hareketinin veya partinin yaşaması mümkün olamamıştır.

V. Bölümde 1923-1950 yılları Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görev yapan Maraş milletvekillerinin sosyal ve iktisadî profilleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bulunan Maraş Milletvekillerinin sosyo-ekonomik özellikleri ve kökenleri araştırılmış, diğer yandan milletvekillerinin cinsiyet, yaş, medeni hal ve çocuk sayısı, eğitim düzeyi, üniversite eğitiminin alanı, meslek, seçilme sayısı vb. durumları irdelenmek suretiyle siyasi profilleri belirlenmiştir.

Milletvekillerinin bu analizinde, Tercüme-i hal evrakları ve Meclis albümleri kullanılmıştır. Bu kaynaklardan elde edilen bulgular, tablolarla ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada başta, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi'nde yer alan belgelerden istifade edilmiştir. Zira Milletvekillerinin olaylara bakış açılarını en iyi ortaya koydukları yer, milli iradenin tecelli ettiği TBMM'dir. TBMM'de milletvekillerinin yaptıkları konuşmalar meclis zabıtlarına geçmektedir. Bu itibarla bu Meclis zabıtları Türk siyasi hayatı üzerinde yapılacak çalışmalar için önemli kaynakların başında gelmektedir. Bu sebeple Mebusların/Milletvekillerinin ülke sorunlarına yaklaşımlarının ortaya konulabilmesinin yolu bu kaynaklara başvurmayı zorunlu kılmaktadır. Bu gaye ile öncelikle Meclis zabıtları ele alınarak, incelenmek suretiyle 1923-1950 yılları arasında Türk siyasî hayatı içinde millet iradesinin tecelli ettiği ve yasama organı olarak parlamenter sistemin temel kurumlarından biri olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer alan Maraş milletvekillerinin yasama faaliyetleri ortaya konulmuştur. Ayrıca TBMM Arşivinde Milletvekillerine ait Albüm ve şahsi sicil dosya kayıtları değerlendirilerek milletvekillerinin profilleri, sosyal ve ekonomik durumları ile ilgili bir takım veriler tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde, Maraş ile ilgili belgeler taranmış özellikle siyasi belgeler, tespit edilerek yararlanılmıştır. Ayrıca Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Milletvekillerine ait sicil dosyaları tespit edilmiş ve bunlardan istifade edilmiştir.

Araştırma sırasında, belli başlı arşivlerde yapılan çalışmaların yanı sıra dönem ile ilgili telif eserlerden istifade edilmiştir. Ayrıca söz konusu dönemlerle ilgili olarak Resmî Gazete, Düstur, Kavanin Mecmuası, gazeteler, istatistikler ve diğer kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Bu çalışma ile 1923-1950 yılları arasındaki meclislerde yer alan Maraş milletvekillerinin Türk siyasetine, demokrasiye, ülkenin kalkınma ve gelişmesine ne yönde katkı sağladıkları ayrıca temsil ettikleri bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel vb. gelişimi için nasıl projeler hazırlayıp bölgesel sorunları çözme konusundaki yaklaşımları ortaya konulmuştur.

Beni bilimsel çalışmalarında teşvik ederek her türlü desteği veren ve büyük bir titizlik içerisinde takip eden değerli hocam Prof. Dr. Orhan Doğan'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca yardım ve desteklerini esirgemeyen TBMM'i Arşivi Personeli, Cumhuriyet Arşivi Yetkilileri, Milli Kütüphane, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi yetkililerine teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	XX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XXI
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
1.3. Araştırmanın Kapsamı.....	3
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.5. Araştırmanın Problematiği.....	4
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR.....	7
3. MARAŞ'IN KISA TARİHÇESİ.....	11
3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Maraş.....	11
3.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Maraş (1923-1950).....	16
3.2.1. İdari ve Nüfus Yapısı.....	16
3.2.2. Eğitim ve Sosyo-Kültürel Yapı.....	20
3.2.3. Ekonomik Yapı (Tarım, Hayvancılık, Sanayi, Bankacılık, Ulaşım).....	25
4. PARLAMENTERİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	34
4.1. Parlamento Kavramı, Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi.....	34
4.2. Parlamenter Sistemin Teşekkülü.....	37
4.3. Türkiye'de Parlamenter Sistemin Gelişimi.....	41
4.3.1. I.Meşrutiyet Öncesi Gelişmeler.....	41
4.3.2. I.Meşrutiyet Dönemi Gelişmeleri.....	45
4.3.3. II. Meşrutiyet Dönemi Gelişmeleri.....	48
4.3.4. 1919 Seçimleri ve Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin Açılması (12 Ocak-18 Mart 1920).....	50
4.4. Osmanlı Meclislerinde Maraş Milletvekilleri.....	52
4.4.1. I.Meşrutiyet Dönemi(1876-1878).....	53
4.4.1.1. 1877 Yılı İlk Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması.....	53
4.4.1.2. 1877 Yılı İkinci Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması.....	55
4.4.2. II. Meşrutiyet Dönemi(1908-1918).....	56
4.4.2.1. 1908 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması.....	56
4.4.2.2. 1912 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması.....	57
4.4.2.3. 1914 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması.....	58
4.4.2.4. 1919 Seçimleri ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın Açılması (1920).....	60
4.5. Birinci TBMM Dönemi(1920-1923).....	62
4.5.1. 1920 Seçimleri ve I. TBMM'nin Açılması.....	62
4.5.2. Birinci TBMM Döneminde Kurulan Hükümetler ve Programları.....	63
4.5.3. Birinci TBMM'de Maraş Milletvekilleri ve Faaliyetleri.....	65
5. 1923-1950 YILLARI ARASINDA SEÇİMLER, TBMM VE HÜKÜMETLER.....	69
5.1. 1923 Yılı Öncesi Türkiye'de Uygulanan Seçimler.....	69
5.2. 1923 Seçimleri ve II. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (29 Ekim 1923 - 2 Ağustos 1927).....	71
5.3. 1927 Seçimleri ve III. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (2 Ağustos 1927-26 Mart 1931).....	75

5.4.1931 Seçimleri ve IV. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması 4 Mayıs 1931-23 Aralık 1934.....	78
5.5. 1935 Seçimleri ve V.Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (1 Mart 1935-27 Aralık 1938).....	81
5.6. 1939 Seçimleri ve VI. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (3 Nisan 1939-15 Aralık 1943).....	86
5.7. 1943 Seçimleri ve VII. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (8 Mart 1944-14 Haziran 1946).....	88
5.8. 1946 Seçimleri ve VIII. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması 5 Ağustos 1946-24 Mart 1950.....	90
5.9. 1923-1950 Yılları Arasında Kurulan Hükümetler.....	95
5.9.1. 1923-1937 İnönü Hükümetleri Dönemi.....	95
5.9.1.1. Birinci İnönü Hükümeti (29 Ekim 1923-6 Mart 1924).....	95
5.9.1.2. İkinci İnönü Hükümeti (6 Mart 1924-22 Kasım 1924).....	98
5.9.1.3. Okyar Hükümeti (22 Kasım 1924 – 3 Mart 1925).....	98
5.9.1.4. Üçüncü İnönü Hükümeti (03.03.1925 - 01.11.1927).....	100
5.9.1.5. Dördüncü İnönü Hükümeti (1 Kasım 1927-27 Eylül 1930).....	101
5.9.1.6. Beşinci İnönü Hükümeti (27 Eylül 1930-4 Mayıs 1931).....	102
5.9.1.7. Altıncı İnönü Hükümeti (4 Mayıs 1931-1 Mart 1935).....	104
5.9.1.8. Yedinci İnönü Hükümeti (1 Mart 1935-1 Kasım 1937).....	105
5.9.2. 1937-1950 Dönemi Hükümetler.....	108
5.9.2.1. Birinci Bayar Hükümeti (01.11.1937-11.11.1938).....	109
5.9.2.2. İkinci Bayar Hükümeti (11.11.1938 - 25.01.1939).....	112
5.9.2.3. Birinci Refik Saydam Hükümeti (25 Ocak 1939-3 Nisan 1939).....	114
5.9.2.4. İkinci Refik Saydam Hükümeti (3 Nisan 1939-9 Temmuz 1942).....	115
5.9.2.5. Birinci Saraçoğlu Hükümeti (09.07.1942 - 09.03.1943).....	118
5.9.2.6. İkinci Saraçoğlu Hükümeti (09.03.1943 - 07.08.1946).....	120
5.9.2.7. Recep Peker Hükümeti (07.08.1946 - 10.09.1947).....	122
5.9.2.8. Birinci Hasan Saka Hükümeti (10.09.1947 - 10.06.1948).....	125
5.9.2.9. II.Saka Hükümeti (10.06.1948 - 16.01.1949).....	126
5.9.2.10. Şemsettin Günaltay Hükümeti(16.01.1949 - 22.05.1950).....	128
6. 1923-1950 YILLARI ARASINDA TBMM'İNDE MARAŞ MİLLETVEKİLLERİ.....	131
6.1. Maraş Milletvekillerinin Biyografileri ve TBMM'deki Faaliyetleri.....	131
6.1.1. Abdülkadir Bey'in Biyografisi.....	131
6.1.2. Abdülkadir Bey'in II. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri.....	132
6.1.2.1. Takrirler (önergeler).....	132
6.1.2.1.(a). Bedeli Nakdî Kanunu.....	132
6.1.2.1.(b). Osmanlı Bankası Olmayan Yerlerde Banka Hizmetlerinin Ziraat Bankası Şubelerince Yapılması.....	133
6.1.2.1.(c). Elbistan Kazasında Bir Cinayet Mahkemesi Kurulması.....	133
6.1.2.2. Şifahi Sualler ve Bunlara Verilen Cevaplar.....	133
6.1.3. Mehmet Erten Bey'in Biyografisi.....	135
6.1.4.1. Takrirler (Önergeler).....	136
6.1.5. Mehmet Mithat(Alam) Bey'in Biyografisi.....	136
6.1.6. Nurettin(Özdemir-Akkın) Bey'in Biyografisi.....	140
6.1.7. Tahsin Bey'in Biyografisi.....	142
6.1.8. Yusuf Behçet Güçer'in Biyografisi.....	143
6.1.9. Nuri Ural Bey'in Biyografisi.....	144

6.1.10. Nuri Ural Bey'in IV. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri.....	146
6.1.10.1. Meclis Konuşmaları	146
6.1.10.1.1. Ekonomi.....	146
6.1.10.1.1.(a) Hayvanlar Vergisi Kanunu hakkında	146
6.1.10.1.1.(b) Ziraat Vekâleti 1932 Senesi Bütçesi	148
6.1.10.1.1.(c).Kazanç Vergisi Kanunu Münasebeti İle Sözleri.....	149
6.1.10.1.1.(d).Gedikli Küçük Zabıt Membalarına Dair Kanun Münasebeti İle Sözleri	150
6.1.10.1.1.(e).Yüksek Ziraat Enstitüsü Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Münasebeti İle Sözleri.....	150
6.1.11. Kemal Kusun'un Biyografisi.....	152
6.1.12. Kemal Kusun'un V. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri.....	153
6.1.12.1. Meclis Konuşmaları	153
6.1.12.1.1. Ekonomi.....	153
6.1.12.1.1.(a). Dahilî İstihlâk Vergisi Kanununa Ek Kanunun Birinci Maddesinin (G) Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun.....	153
6.1.13. Hasan Reşit Tankut'un Biyografisi.....	154
6.1.14. Hasan Reşit Tankut'un VI. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	157
6.1.14.1. Meclis Konuşmaları	157
6.1.14.1.1. Ekonomi.....	157
6.1.14.1.1.(a). Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	157
6.1.15. VII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri.....	158
6.1.15.1. Meclis Konuşmaları	158
6.1.15.1.1. Basın	158
6.1.15.1.1.(a) Matbuat Kanununun 50. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	158
6.1.16. VIII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	159
6.1.16.1. Meclis Konuşmaları	159
6.1.16.1.1. Ekonomi.....	159
6.1.16.1.1.(a). Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	159
6.1.16.1.1.(b). Tarım Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü 1947 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle Sözleri.....	161
6.1.16.1.1.(c). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	162
6.1.16.1.1.(d). Bayındırlık Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	163
6.1.17. Alâettin Tiritoğlu'nun Biyografisi	164
6.1.18. Alâettin Tiritoğlu'nun V. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	168
6.1.18.1. Üyelerle İlgili İşler / Ant İçme	168
6.1.18.2. Teklifler.....	168
6.1.18.2.(a). Üniversite Kadrosuna Dahil Kürsülere Tayin Olunanların Maaşlarına Dair.....	168
6.1.18.3. Meclis Konuşmaları.....	169
6.1.18.3.1. Ekonomi.....	169
6.1.18.3.1.(a). Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanunu Münasebeti İle Sözleri	169
6.1.18.3.1.(b). Orman Kanununa Ek Kanun Münasebeti İle Sözleri.....	170

6.1.18.3.2. Noter Kanunu Münasebeti İle Sözleri	171
6.1.18.3.3. Atatürk'ün Cenaze Merasimi İçin Yapılacak Sarfiyat Hakkındaki Kanun Münasebeti İle Sözleri	172
6.1.19. Kemâli Bayazıt'ın Biyografisi	173
6.1.20. Kemâli Bayazıt'ın VI. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	175
6.1.20.1. Meclis Konuşmaları	175
6.1.20.1.1. Ekonomi	175
6.1.20.1.1.(a). Kahve ve Çay İhisarı Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri	175
6.1.20.1.1.(b). Vakıflar Umum Müdürlüğü 1942 Malî Yılı Bütçe Kanunu Münasebetiyle Sözleri	176
6.1.20.1.1.(c). Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü 1942 Malî Yılı Bütçe Kanunu Münasebetiyle Sözleri	177
6.1.21. VII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	177
6.1.21.1. Önergeler	177
6.1.21.1.(a). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Bütçesi	177
6.1.21.2. Meclis Konuşmaları	178
6.1.21.2.1. Eğitim	178
6.1.21.2.1.(a). Üniversiteler Kanunu Münasebetiyle Sözleri	178
6.1.22. VIII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	179
6.1.22.1. Önergeler	179
6.1.22.1.(a). Sağlık Bakanlığı Bütçesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Verilen Önerge	179
6.1.22.2. Sözlü Soru Önergeleri ve Bunlara Verilen Cevaplar	181
6.1.22.2.(a). Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt'ın, Tarsus İlçesinde Su Baskınına Uğrayan Köyler Hakkındaki Sorusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmed Barutçu'nun Sözlü Cevabı	181
6.1.22.2.(b). İstanbul Milletvekili Dr. Mim Kemal Ökenin, Hastanelerdeki Doktorlardan Resmî Görevlerini İstismar ve Suiistimal Edenler Olup Olmadığı Hakkında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazıt'ın Sözlü Cevabı	182
6.1.22.2.(c). Erzurum Milletvekili Gl. Vehbi Kocagüney'in, Doğu Sınır İllerinin Yol, Eğitim Ve Sağlık İşleri Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan Ve Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt'ın Sözlü Cevapları	183
6.1.22.3. Meclis Konuşmaları	184
6.1.22.3.1. Hükümet Politikaları	184
6.1.22.3.1.(a). Recep Peker'in Kurduğu Hükümet Programı Münasebetiyle Sözleri	184
6.1.22.3.2. Siyaset (Meclis İçi Seçimleri)	185
6.1.22.3.2.(a). Balıkesir Milletvekillerinin Seçim Tutanakları Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu Münasebetiyle Sözleri	185
6.1.22.3.2.(b). Maraş Milletvekillerinin Seçim Tutanakları Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu Münasebetiyle Sözleri	186
6.1.22.3.3. Ekonomi (Bütçe Görüşmeleri)	189
6.1.22.3.3.(a) Ekonomi Bakanlığı'nın 1948 yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	189
6.1.22.3.3.(b). Maliye Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	190

6.1.22.3.3.(c). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1949 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle	192
6.1.22.3.3.(d). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1949 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle	195
6.1.22.3.3.(e). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri.....	199
6.1.22.3.4. Sağlık ve Sosyal Yardım.....	205
6.1.22.3.4.(a). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı 1 ve 2 ve 4258 Sayılı Kanuna Bağlı 3 Sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri	205
6.1.22.3.4.(b). Kimsesiz Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri.....	206
6.1.22.3.4.(c). Kimsesiz Terk Edilmiş Çocukların Korunması ve Yetiştirilmesi ve 4862 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri	208
6.1.22.3.4.(d). Tababet ve Şuubatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Olan 1219 Sayılı Kanunun 12 nci Maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Raporu Hakkında Konuşması	209
6.1.22.3.4.(e). Kimsesiz, Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkındaki Kanun Tasarısının Geri Verilmesine Dair Başbakanlık Tezkeresi Münasebeti İle Yaptığı Konuşma.....	209
6.1.22.3.4.(f). Kimsesiz, Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri, Millî Eğitim, Çalışma, Adalet, Bütçe, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonları Raporları ile Geçici Komisyon Raporu	212
6.1.22.3.4.(g). Verem Savaşı Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım ve Bütçe Komisyonları Raporları.....	212
6.1.22.3.4.(h). Yabancı Memleketlerden Getirilecek Bazı İlaçların Gümrük Resmiyle Sair Bütün Resim ve Harçlardan Muafiyeti Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım, Gümrük ve Tekel ve Bütçe Komisyonları Raporları.....	215
6.1.22.3.4.(ı). Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki 964 Sayılı Kanununun 16ncı Maddesinde Yazılı (Veya Resmî Bir Görevi Bulunan) Tabirinin Şümulüne Milletvekilliğinin Dahil Olup Olmadığının Yorumlanmasına Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Sağlık ve Sosyal Yardım ve Adalet Komisyonları Raporları	216
6.1.23. Mansur Bozdoğan'ın Biyografisi	216
6.1.24. Mehmet Ziya Kayran 'ın Biyografisi.....	219
6.1.25. Rasih Kaplan'ın Biyografisi.....	220
6.1.26. Rasih Kaplan'ın VII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri.....	222
6.1.26.1. Teklifler	222
6.1.26.1.(a). Maraş mebusu Rasih Kaplan'ın, Askerlik Kanununun 35 nci Maddesinin (C) Bendine Bir Fıkra İlâvesine Dair Kanun Teklifi (2/17).....	222
6.1.26.2. Meclis Konuşmaları	224
6.1.26.2.1.Ekonomi.....	224
6.1.26.2.1.(a). 1943 Malî Yılı Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti Bütçesi.....	224

6.1.26.2.1.(b). Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti Bütçesi Görüşmeleri	225
6.1.26.2.1.(c). 1944 Malî Yılı Nafia Vekâleti Bütçesi	226
6.1.26.2.1.(d). 1945 Yılı Yedi Aylık Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu ve Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi	229
6.1.26.2.1.(e). 1946 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu ve Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi	231
6.1.26.2.1.(f). Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi	233
6.1.26.2.1.(g). Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi	240
6.1.26.2.2. Eğitim	241
6.1.26.2.2.1. Ankara'da Bir Fen Fakültesi Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası ve Maarif, Bütçe Encümenleri Mazbataları Münasebetiyle Sözleri	241
6.1.26.2.3. Mülki ve İdari Teşkilat	242
6.1.26.2.3.1. Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkili Hakkında Kanun Lâyihası ve Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları	242
6.1.26.2.3.2. Pazarcık Kazasının Maraş Vilâyetine Bağlanması Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye Encümeni Mazbatasını	244
6.1.26.2.3.3. Türkiye Zirai Donanım Kurumu Kanunu Lâyihası ve Ziraat, Maliye, Bütçe ve Ticaret Encümenleri Mazbataları	252
6.1.26.2.3.4. Hesap Uzmanları Kurulu Kurulmasına ve Maliye Bakanlığı Merkez ve İller Kadrolarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları	253
6.1.26.2.3.5. Çırağan Sarayının Bina Ve Arsasıyla Birlikte İstanbul Belediyesine Parasız Olarak Devri Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları münasebetiyle	254
6.1.26.2.4. Devlet Yatırımları(Ulaşım)	255
6.1.26.2.4.1. Demiryolları ve Limanlar İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Geçici Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun Lâyihası ve Nafia ve Bütçe Encümenleri Mazbataları	255
6.1.26.2.5. Meclis İctüzük Düzenlemeleri	257
6.1.26.2.5.1. Isparta Milletvekili Mükerrer Karaağaç'ın İctüzüğün 23 ncü Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Tüzük Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu	257
6.1.26.2.6. Dış İlişkiler	258
6.1.26.2.6.1. San Fransisko'da 26 Haziran 1945 Tarihinde Akit ve İmza Edilen Birleşmiş Milletler Anayasası ile Milletlerarası Daimî Adalet Divanı Statüsünün Onanması Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu	258
6.1.27. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Biyografisi	261
6.1.28. Abdullah Yayıoğlu'nun Biyografisi	263
6.1.29. Abdullah Yayıoğlu'nun VII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	265
6.1.29.1. Meclis Konuşmaları	265
6.1.29.1.1. Ekonomi (Bütçeler)	265
6.1.29.1.1.(a). Tarım Bakanlığı 1943 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri	265
6.1.29.1.1.(b). Toprak Mahsulleri Vergisi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri	266

6.1.29.1.1.(c). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	267
6.1.29.1.1.(d). Ticaret Bakanlığı 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	268
6.1.29.1.1.(e). Ziraat Vekâleti Bütçesi	268
6.1.29.1.1.(f). Ticaret Bakanlığı 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	270
6.1.29.1.1.(g). 1945 Yılı Yedi Aylık Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi Hakkında Sözleri.....	270
6.1.29.1.1.(h). 1946 Yılı Tarım Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri..	271
6.1.29.1.2. Tarım.....	272
6.1.29.1.2.(a). Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Münasebetiyle Sözleri....	272
6.1.30. VIII.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	273
6.1.30.1. Meclis Konuşmaları	273
6.1.30.1.1. Ekonomi.....	273
6.1.30.1.1.(a). Adalet Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	273
6.1.30.1.1.(b). Tarım Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü 1947 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle Sözleri.....	273
6.1.30.1.1.(c). Ekonomi Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	275
6.1.30.1.1.(d). Diyanet İşleri Başkanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözleri	276
6.1.30.1.1.(e). Milli Savunma Bakanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözleri.....	277
6.1.30.1.1.(f). Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri.....	277
6.1.30.1.1.(g). Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözleri.....	278
6.1.30.1.1.(h). Tarım Bakanlığı, (Bütçesi)Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri.....	280
6.1.30.1.2. Mülki ve İdari Teşkilat	282
6.1.30.1.2.(a). 15 Yeni İlçe Kurulması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri	282
6.1.30.1.3. Vergi sistemi(Arazi vergisi).....	283
6.1.30.1.3.(a). Arazi Vergisi Kanununun 9. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri.....	283
6.1.30.1.4. Eğitim.....	284
6.1.30.1.4.(a). 3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunların Köy Okulu, Öğretmen ve Sağlık Memuru Evleri İnşa Ettirilmesiyle İlgili Maddelerinin ve 5012 Sayılı Kanunun Kaldırılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri....	284
6.1.30.1.4.(b). Millî Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları Hakkındaki 4926 Sayılı Kanuna Bağlı (2) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonları Raporları	285
6.1.30.1.5. Tarım.....	286
6.1.30.1.5.(a). Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri.....	286
6.1.31. Rıza Çuhadar'ın Biyografisi.....	287

6.1.32. Kâmil İdil'in Biyografisi	288
6.1.33. Kâmil İdil'in VIII.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	289
6.1.33.1. Önergeler	289
6.1.33.1.1. Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında 4489 Sayılı Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Olan Kanun Teklifinin Geri Verilmesi Hakkında	289
6.1.33.2. Meclis Konuşmaları	290
6.1.33.2.1. Hükümet Programı	290
6.1.33.2.1.(a). Recep Peker Hükümeti Programı Münasebetiyle Sözleri	290
6.1.33.2.2. Milli Koruma Kanunu.....	291
6.1.33.2.2.(a). Milli Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanuna Ek Kanun Teklifi Münasebetiyle Sözleri	291
6.1.33.2.3. Ekonomi	292
6.1.33.2.3.(a). Ankara Üniversitesi 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	292
6.1.33.2.3.(b) İstanbul Üniversitesi 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	293
6.1.33.2.3.(c). Maliye Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	295
6.1.33.2.3.(d). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	295
6.1.33.2.3.(e). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri.....	300
6.1.33.2.3.(f). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri	301
6.1.33.2.3.(g). Gümrük Kanunu Tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu Münasebetiyle Sözleri	304
6.1.33.2.3.(h). Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri.....	305
6.1.33.2.3.(ı). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri	307
6.1.33.2.4. Devlet Memurlarının Özlük Hakları.....	308
6.1.33.2.4.(a). Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne(Denklik) Dair Olan 3656 Sayılı Kanunla Buna Ek 4644 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri	308
6.1.33.2.4.(b). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı 1 ve 2 ve 4285 Sayılı Kanuna Bağlı 3 Sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri	309
6.1.33.2.4.(c). Kocaeli Milletvekili Fuad Balkan'ın, Askeri ve Mülki Tekaüt Kanununun 25 nci Maddesinin Son Fıkrasının Yorumlanmasına Dair Önergesi ve Millî Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları Raporları	309
6.1.33.2.5. Eğitim	310
6.1.33.2.5.(a). Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Çalışma Kudretleri Müsait Olan Bilumum Emeklilerin İlkokullarla Köy Enstitülerinde, Ortaokullarla Liselerde Öğretmenlik Yapabilmelerine Dair Kanun Teklifi Münasebetiyle Sözleri.....	310

6.1.33.2.5.(b). Yabancı Memleketlere Gönderilecek Öğrenciler Hakkındaki 1416 Sayılı Kanuna ek kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe, Komisyonları Raporları.....	311
6.1.33.2.5.(c). Bolu Milletvekili İhsan Yalçın'ın, Dilekçe Komisyonunun 25 . VIII. 1947 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 632 Sayılı Kararın Kamutayda Görüşülmesine Dair Önergesi ve Dilekçe ve Bütçe Komisyonları Raporları, (Öğretmen Timur Özbek hakkında Dilekçe ve Bütçe Komisyonları Raporları).....	312
6.1.33.2.6. Sağlık ve Sosyal Yardım.....	313
6.1.33.2.6.(a). Kimsesiz, Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri.....	313
6.1.33.2.6.(b). Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 12. ve 14. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri	317
6.1.33.2.6.(c). Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu Münasebetiyle Sözleri	317
6.1.33.2.7. Dışişleri.....	318
6.1.33.2.7.(a). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Yapılan Seçim Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Üyeliği İçin Yapılan Seçim)	318
6.1.33.2.8. Devlet Teşkilat ve Kurumları.....	319
6.1.33.2.8.(a). Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu Münasebetiyle Sözleri	319
6.1.33.2.8.(b). İl İdaresi Kanunu Münasebetiyle Sözleri.....	320
6.1.33.2.8.(c). Bolu Milletvekili Hasım Şükrü Adal ve İhsan Yalçın'ın, Abant Gölü ve Çevresinin Bolu Özel İdaresine Temlikine Dair Kanun Teklifi ve İçişleri ve Maliye Komisyonları Raporları Münasebetiyle Sözleri	320
6.1.33.2.9. Adalet.....	321
6.1.33.2.9.(a). Af Kanunu Tasarısı Münasebetiyle Sözleri.....	321
6.1.34. Emin Soysal'ın Biyografisi	322
6.1.35. Emin Soysal'ın VIII.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri	324
6.1.35.1. Sözlü Soru Önergeleri Ve Bunlara Verilen Cevaplar	324
6.1.35.1.(a). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Maraş İli İçinde Aman, Gâvur, Kumaşır ve Gölbaşı Bataklıklarının Kurutulması İşine Ne Zaman Başlanacağı Hakkında Sözlü Sorusu	324
6.1.35.1.(b). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Hububat Fiyatlarının Artırılması Suretiyle Çiftçiye Ferahlık Temininin Mümkün Olup Olmadığına Dair Hükümetçe Ne Düşünüldüğü Hakkında Sözlü Sorusu	325
6.1.35.1.(c). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın Bazi İllerde Aylık Alamayan İlkokul Öğretmenleriyle Köy Enstitülerini İlgilendiren Çeşitli Konulara Ve Gezginçi Başöğretmenlik Teşkilâtına Dair Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer'in Sözlü Cevabı	325
6.1.35.1.(d). Bursa ilkokul Öğretmenlerinin Alamadıkları Aylıkları Hakkında Millî Eğitim Bakanlığı'ndan Olan Sorusu	332
6.1.35.1.(e). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Yollar ve Şoselere Tahsis Edilen Paralarla Bataklık İşleri Hakkındaki Sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'in Sözlü Cevabı.....	332

6.1.35.1.(f). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesinde Komünizm Propagandası Yapan Sekiz Öğrenci Hakkındaki Sorusu	332
6.1.35.1.(g). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, İskenderun-Malatya Asfalt Yolu Hakkındaki Bayındırlık Bakanı Nihat Erim'in Sözlü Cevabı.....	333
6.1.35.1.(h). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın Yol Programı ile Maraş İstasyonunda Yapılan Binalar ve Maraş İlindeki Geçit Köprüleri Hakkındaki Sorusuna Bayındırlık Bakanı Nihat Erim'in Sözlü Cevabı.....	333
6.1.35.1.(ı). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Maraş'ın Pazarcık İlçesinin Evri Köyünde Kaybolan Bir Vatandaş İle Kaçakçılığı Önlemek İçin Ne Gibi Tedbirler Alındığına, Göçebelere ve Köylerdeki Nüfus Kayıt İşlerine Dair Sorusuna İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle ve Gümrük ve Tekel Bakanı Emin Erişirgi'lin Sözlü Cevapları.....	334
6.1.35.1.(i).Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'a Yapılan Tecavüze Dair Başkanlıktan Olan Sorusuna Başkanlık Adına İdareci Üyelerden Recai Güreli'nin Sözlü Cevabı.....	335
6.1.35.1.(j). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Köylerde Yapılan Bölge Okulları, 4274 Sayılı Kanunun Uygulanması, 29.VIII.1947 Tarihinde Cevaplandırılan Sorusunun Sonucu ve Propaganda Amacıyla Okunması Tavsiye Edilen Bir Kitap Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Sözlü Cevabı	336
6.1.35.1.(k). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Üniversitelerde Yapılan Münazaralar Hakkında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Sözlü Soru Önergesi	337
6.1.35.1.(l). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Öğretmen Yetiştirme Durumu ve Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Kuruluşu Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Sözlü Cevabı	337
6.1.35.1.(m). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın Avrupa'daki Öğrencilerimizin Kontrolü ve Teftiş İşİ İle Suna Kan ve İdil Biret'in Yetiştirilmesi Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Sözlü Cevabı.....	338
6.1.35.1.(n). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Maraş, Pazarcık ve Besni Bölgelerindeki Bataklığın Ne Zaman Kurutulmasına Başlanacağına Dair Sorusuna Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'ın Sözlü Cevabı	339
6.1.35.1.(o). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Elbistan, Afşin, Göksün ve Gürün İlçelerinden Kuraklık Dolayısıyla Göç Eden Ailelerin Durumu İle Bu İlçeler Ovalarının Sulanması ve Zirai Kalkınması Hakkında Ne Düşünüldüğüne Dair Başbakanlıktan Sözlü Sorusu	339
6.1.35.2. Teklifler	340
6.1.35.2.(a). Köylerin İçme Suları ve Küçük Sulama İşleri Hakkında	340
6.1.35.2.(b). Şehir ve Kasabalar Okul Binalarının Yapımı ve Donatımı Hakkında Kanun Teklifi.....	341
6.1.35.2.(c). Maraş'ın Kısık Vadisinden Gececek Yol Hakkında	341
6.1.35.3. Meclis Konuşmaları	341
6.1.35.3.1.Meclis Çalışmaları.....	341
6.1.35.3.1.(a). Seçim Tutanaklarının Onaylanması.....	341
6.1.35.3.1.(b). Milletvekili Seçimi Kanunu	343
6.1.35.3.2. Eğitim ve Kültür	345
6.1.35.3.2.(a). Üniversitelerin Kuruluş Kadroları ve Bazı Fakültelerin Üniversitelere Bağlanması.....	345

6.1.35.3.2.(b). İlahiyat Fakültesi Kurulması.....	349
6.1.35.3.2.(c). Yüksek Ziraat Enstitüleri Kanunu	350
6.1.35.3.2.(d). Siyasal Bilgiler Okulu'nun Siyasal Bilgiler Fakültesi Adıyla Ankara Üniversitesi'ne Katılması	353
6.1.35.3.2.(e). Köy Enstitüleri.....	353
6.1.35.3.2.(f). Devlet Tiyatrosunun Kuruluşu.....	355
6.1.35.3.2.(g). Yurt Dışına Eğitime Gönderilecek Öğrencilerin Durumu (İdil Biret ve Suna Kan Olayı)	356
6.1.35.3.3. İşçileri ve Güvenlik	357
6.1.35.3.4. Ekonomi.....	359
6.1.35.3.4.(a). Çiftçiyi Topraklandırma Hakkında 4753 Sayılı Kanuna Bazı Eklemeler	359
6.1.35.3.4.(b). 1947 Yılı Bütçesi.....	360
6.1.35.3.4.(c). 1948 Yılı Bütçesi	362
6.1.35.3.4.(d). 1949 Yılı Bütçesi.....	363
6.1.35.3.4.(e). 1950 Yılı Bütçesi	367
6.1.35.3.5. Sağlık	372
6.1.35.3.5.(a). Sağlık ve Sosyal Yardım Faaliyetleri.....	372
6.1.35.3.6. Hükümet'e Yönelik Eleştirileri	372
6.1.35.3.6.(a). I.ve II. Hasan Saka Hükümetleri	372
6.1.35.3.6.(b). Günaltay Hükümeti.....	374
6.1.35.3.7. Türkiye'de Komünist Faaliyetler ve Suçlamalar.....	375
7. TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN SİYASİ VE HUKUKİ KONUMLARI (1876-1950).....	381
7.1. Tarihî Gelişim İçerisinde Milletvekili Adaylığı	381
7.1.1. Milletvekili Seçilme Yeterliği	381
7.1.1.1. 1876 Kanun-i Esasi ve Seçilme Yeterliği.....	381
7.1.1.2. Talimat-ı Muvakkate ve Seçilme Yeterliği	382
7.1.1.3. İntihab-ı Mebusan Kanunu ve Seçilme Yeterliği.....	383
7.1.1.4. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ve Seçilme Yeterliği	383
7.1.1.5. Mebus Seçimi Kanunu ve Seçilme Yeterliği.....	383
7.1.1.6. Milletvekili Seçimi Kanunu ve Seçilme Yeterliği	384
7.1.2. Milletvekili Adaylarının Tespiti.....	384
7.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti'nden Önceki Devrede, Siyasî Partilerde Aday Tespiti	384
7.1.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Devresinde, Siyasî Partilerde Aday Tespiti	385
7.1.3. Milletvekili Aylık ve Yollukları.....	386
7.1.4. Milletvekili Emeklilik Hakları	389
7.2. 1923-1950 Yılları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Görev Yapan Maraş Milletvekillerinin Sosyal ve İktisadî Profilleri.....	393
7.2.1. Milletvekillerinin Doğum Yerleri.....	393
7.2.2. Yaş ve Cinsiyet Durumları.....	395
7.2.2.1. 1923-1946 Arasında TBMM'de Görev Yapan Milletvekillerinin Yaş Durumu	395
7.2.2.2. Cinsiyet (1920-1946).....	397
7.2.3. Medeni Durum ve Çocuk Sayıları.....	397
7.2.4. Eğitim Durumu.....	399
7.2.4.1. 1923-1946 Arasında TBMM'de Görev Yapan Milletvekillerinin Eğitim Durumu.....	399

7.2.5. Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Dil.....	401
7.2.6. Mesleki Durumları.....	403
7.2.6.1. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Milletvekillerinin Mesleki Dağılımı	403
7.2.6.2. 1946-1950 Arasında Görev Yapan Milletvekillerinin Meslek Dağılımı	406
7.2.7. Maraş Milletvekillerinin Meclisteki Hizmet Süreleri, Yeniden Seçilme Durumu	410
7.2.8. Maraş Milletvekillerinin Meclisteki Yasama Faaliyetleri	414
8. SONUÇ VE TARTIŞMA	419
KAYNAKLAR	428
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 7.1. Maraş Milletvekillerinin Bölge ile Olan İlgileri.....	394
Tablo 7.2. Maraş Milletvekillerinin Doğum Yerleri Yüzdelik Oranları	394
Tablo 7.3. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları	395
Tablo 7.4. 1946-1957 Arasında Görev Yapan Milletvekillerinin Yaş Durumu	395
Tablo 7.5. Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 Tarihleri Arasında Seçim Dönemi, Yaş Grupları ve Ortalama Yaşları	396
Tablo 7.6. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Kadın Milletvekilleri Yüzdelik Oranları	397
Tablo 7.7. Maraş Milletvekillerinin Medeni Durumu ve Çocuk sayıları	398
Tablo 7.8. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Milletvekillerinin Eğitim Durumlarının Yüzdelik Oranları.....	399
Tablo 7.9. 1946-1960 Arasında TBMM’nde Görev Yapan Milletvekillerinin Eğitim Durumunun Yüzdelik Oranları.....	399
Tablo 7.10. Maraş Milletvekillerinin Eğitim Düzeyi	400
Tablo 7.11. Maraş Milletvekillerinin Eğitim Durumu	401
Tablo 7.12. Maraş Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller	402
Tablo 7.13. Maraş Milletvekillerinin Yabancı Dil Bilme Durumları	403
Tablo 7.14. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Milletvekillerinin Mesleki Dağılımının Yüzdelik Oranları.....	404
Tablo 7.15. 7. ve 8. Parlamentodaki CHP Grubu ile 8. Parlamentodaki DP Grubu’nun Karşılaştırması	407
Tablo 7.16. Maraş Milletvekillerinin Meslekleri	408
Tablo 7.17. Maraş Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları	409
Tablo 7.18. Maraş Milletvekillerinin Kaç Dönem Yasama Faaliyetlerinde Buldukları.....	411
Tablo 7.19. Maraş Milletvekillerinin Önceki Parlamento Deneyimleri.....	412
Tablo 7.20. Maraş Milletvekillerinin Parlamento Deneyimleri.....	412
Tablo 7.21. Maraş Milletvekillerinin Gelecek Döneme Seçilebilme Durumları.....	413
Tablo 7.22. Maraş Milletvekillerinin 1923–1950 Tarihleri Arası Yasama Faaliyetlerinin Genel Toplamına İlişkin Sayısal Veriler	414
Tablo 7.23. Maraş Milletvekillerinin Maraş ile ilgili Yasama Faaliyetlerinin Konusal Dağılımı.....	416
Tablo 7.24. Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 Tarihleri Arası Yasama Faaliyetlerinin Konusal Dağılımı	416

KISALTMALAR LİSTESİ

AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AÜSBFY	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
ATTB	: Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.
Bkz.	: Bakınız.
C	: Cilt.
Çev.	: Çeviren
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası.
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi.
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
D.	: Dönem/ Devre
Der.	: Derleyen
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü.
DİA	: Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi
DP	: Demokrat Parti
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
E.M.S.G.M.A	: Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi
HF	: Halk Fırkası
Haz.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İTC	: İttihat ve Terakki Cemiyeti
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHF YAY	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
MEBY	: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
MMZC	: Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi
SDN	: Sicil Dosya Numarası
ŞDN	: Şahsi Dosya Numarası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TBMM ZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi.
TBMM TD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TBMM GCZ	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları.
TİBY	: Türkiye İş Bankası Yayınları
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
S.	: Sayı
s.	: Sayfa.
ss.	: Sayfa sayısı
Yay.	:Yayınları
Yay. Haz.	:Yayına Hazırlayan
YKY	:Yapı Kredi Yayınları

ZKÜ

: Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu tez çalışmasının ana konusu “1923-1950 yılları arasında TBMM’de görev yapan Maraş Milletvekillerinin siyasi faaliyetleri” dir.

Konu belirlenirken Dünyada ve Türkiye’de Parlamenter sistemlerin tarihsel gelişimi nasıl olmuştur sorusuna cevap bulabilmek için bu alanda yapılan belli başlı çalışmalar tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu konuda ilk karşımıza çıkan husus, Parlamenter sistem nedir ve bu sistemin işleyişi nasıldır ve bu sistemin yaşayabilmesi için temel enstrümanlar nelerdir? Bu ve buna benzer soruların açıklanması sistemin anlaşılır kılınması açısından önemlidir. Bu itibarla önce Batıda ilk örnekleri görülen daha sonra Osmanlı Modernleşmesi ile başlayan süreçte parlamenter sistemin uygulanmaya konulmaya başlanmasıyla; 1876 tarihli Kanun-i Esasi’nin kabulü ve Birinci Meşrutiyetin ilanı birlikte başlayan Türk Parlamenter sisteme geçiş tecrübesi, siyasi koşullar sebebiyle pek uzun sürmese de 1908’den 1918’e kadar devam eden İkinci Meşrutiyet dönemi ve 12 Ocak 1920’de son Osmanlı Mebuslar Meclisi süreci sonraki dönemi önemli ölçüde etkilemiştir. Bu tarihi tecrübelerden hareketle siyasi ve askeri koşullar Türkiye’yi, yeni bir sürece sokarken Mili Mücadele hareketinin geldiği önemli nokta millet örgütlenmesinin en üst noktası diyebileceğimiz ve milli iradenin tecelli ettiği millet meclisini açmak olacaktır. Nitekim 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM’nin açılması ile birlikte millet egemenliği tam manasıyla tecelli etmiş ve adı konmamış cumhuriyete geçişin ilk adımları atılmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye’de Parlamenter sistemin yerleşmesinde önemli bir dönem başlamıştır. Öyle anlaşılmaktadır ki bu sistemin en önemli enstrümanlarından biri, Millet iradesinin yönetime yansımadır. Dolayısıyla bunun en önemli somut göstergelerinin başında da meclisler/ parlamentolar gelmektedir. Zira Parlamenter rejimlerde ülke sorunlarının çözüm mercii parlamentolardır, meclislerdir ve dolayısıyla seçilmiş hükümetlerdir. Bu bakımdan devletin kimler tarafından idare edildiği öteden beri önemli bir konudur. Halk bu sistem içerisinde kendi iradesini kullanarak devletin idaresine talip olanlara bu yetkiyi belli bir süre için vermektedir. Bu sistemin teşekkülünde ortaya çıkan mekanizmalara baktığımızda siyasi partilerin önemli bir unsur olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Demokratik parlamenter sistemlerde siyasetin belirlenmesinde siyasal partilerin önemi büyüktür. Siyasi partiler kendi mensupları arasından çıkardığı temsil kabiliyetine sahip olan kişiler vasıtasıyla parti misyonunu yerine getirerek ve parti adına ortaya koydukları çözüm önerileri ile ülke sorunlarını çözmeye çalışırlar. Bu arada siyasal partilerin yerel elitleri de yönetim merkezleri ile halk arasında köprü olma görevini sürdürürler.

Zira toplumsal yapı içerisindeki tüm farklılıklar, başta düşünsel olmak üzere siyasal örgütler, partiler vasıtasıyla ve seçim yoluyla parlamentoya yansımaktadır. Bu bakımdan siyasi elitler diyebileceğimiz yine toplumun içerisinde çıkan bu kesimlerin ve siyasi yapıların tüm yönleri ile ortaya konulması, sistemin anlaşılması açısından da önem arz etmektedir. Siyasi partilerin merkez örgütleri elbette önemli yapı taşları olmakla birlikte siyasal partilerin ülke genelinde kitlesel desteği kazanabilmeleri ve ülke siyasetinde önemli bir rol oynayabilmeleri yerel siyaset alanlarının büyük ölçüde desteğine bağlıdır.

Yerel siyasi elitlerin Türkiye’de siyasetin sorunlarına bakış açılarının ve siyasal kültür değerlerinin mevcut parti sisteminin işleyişinde ve aksayan yönlerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Bu çalışma, 1923-1950 Dönemi TBMM’de yer alan Maraş Milletvekillerinin faaliyetlerini öncelikle konu edinmekle birlikte o günkü şartlarda Türkiye’nin siyasi durumunu ve siyasi hayata yön veren Cumhuriyet Halk Partisi ekseninde Türkiye’de tek parti idaresinin uygulamalarını ve bunun yerel düzeydeki yansımaları da ortaya koymayı amaçlamıştır.

Nitekim Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda önemli bir yere sahip olan Cumhuriyet Halk Partisi kuruluşundan itibaren Türk siyasi hayatına yön vermiş ve Türkiye’nin yönetiminde tek söz sahibi olan bir parti konumuna gelmiştir. Bu parti merkez ve taşra örgütlenmesi ile kurumsallaşmasını tamamlamış bir parti olarak iktidar olma ve bunu devam ettirme noktasında da partinin kurucusu Mustafa Kemal’in karizmatik liderlik gücünü kullanarak, tek başına hükümet etmeye devam etmiş ve yeni devletin kuruluş ve gelişmesinde de önemli hizmetleri yerine getirmiştir. Bu arada da kurulan Cumhuriyetin demokratik bir hüviyete kavuşturulması yönünde başta Atatürk döneminde atılmış olan adımlar ne yazık ki başarılı olamamıştır. Bu durum Türkiye’de tek parti iktidarının zorunlu bir şekilde devam etmesi ile sonuçlanmıştır. Ancak bu durum Türkiye’de demokrasinin “tüm kurum ve kuralları” ile yerleşmesini engelleyen, geciktiren ve böylelikle gelecekte büyük sorunların yaşanmasına yol açan bir çok sebepler zincirini de oluşturmuştur. Bugünden düne bakmaya çalıştığımızda günümüzde yaşadığımız, karşı karşıya kaldığımız ve gelecekte de birçok sorunların doğumuna yol açabilecek unsurların aslında dün çözemediğimiz ve bugün ve gelecekte de karşı karşıya kalabileceğimiz sorunlar olduğu ortadadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Maraş ilindeki siyasal elitlerin sosyal ve ekonomik durumları başta olmak üzere, (Maraş’tan seçilen milletvekillerinin önemli bir kısmı Maraş doğumlu değillerdir. Bu dönem seçimlerde, milletvekilleri adayları CHP’nin tüzüğü çerçevesinde bizzat Parti Başkanlık Divanı tarafından belirlenmekte idi.) eğitim, yaş, formasyon, yasama alanındaki aktiviteleri, mensup oldukları siyasal partilerin ülke ve bölgesel sorunlarına ilişkin tutum ve çözüm şekilleri üzerinde durmayı amaçlamaktadır.

Tarih boyunca toplumsal yapı içerisinde yöneten ve yönetilen sınıfların oluşumu siyasal ve sosyolojik alanda yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur. Zira toplumun kimler tarafından temsil edildiği ve yönetildiği ya da siyasal iktidarın kimler tarafından elde tutulduğu konusu, siyasal iktidar mücadelelerini anlamak bakımından önemlidir. Nitekim Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke birçok sorunlarla karşı karşıya kalırken, bu sorunları aşabilmek için ülkenin kaderine yön veren siyasi elit kadroların, hem yerel hem de ulusal düzeyde hangi sosyo-ekonomik ve kültürel tabana dayandıklarının ortaya konulması gerekmektedir. Zira yeni devletin belirlenen hedefler doğrultusunda kalkınması ve gelişmesi de, bu siyasi kadroların yetkinlikleri düzeyinde gerçekleşir. Bu itibarla, bölgesel düzeyde siyasi elit kadroların, bölge ve ülke siyasetine genel olarak kazandırdıklarını ve Türk demokrasisinin gelişim sürecine olan etkilerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Bu araştırma ile Türkiye’de siyasal yaşamın aktif katılımcıları olan ve siyasal elitler içerisinde önemli ve etkili bir kesimi oluşturan parlamenter elitlerin (1923-1950 Dönemi Maraş Milletvekilleri Örneği) geldikleri sosyo-ekonomik çevrelerin irdelenmesi, yasama alanındaki çalışmaları, ulusal ve bölgesel kalkınmadaki rolleri ile Türkiye’de siyasal yaşama katılımın özellikleri hakkında bilgi alınacağı ve Türkiye’nin demokrasi tarihi ile ilgili literatüre bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

1923-1950 arasındaki bu dönem yirmi yedi yıllık bir süre içerisinde 8 meclis dönemini ve 19 Maraş milletvekili ve bunların yasama faaliyetleri kapsamıştır. Bu milletvekillerinden bazıları mükerrer olarak seçilmek suretiyle TBMM’de yer almışlardır.

Bu çalışma, 29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından itibaren 1950 yılına kadar, Maraş’ı TBMM’de temsil eden siyasi elit kadroları konu edinmek suretiyle, bu çerçevede şimdiye kadar ele alınmamış bir tarihsel kesiti ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitekim demokrasi deneyimi ve geleneği içinde, 1923-1950 arası, Türkiye’nin toplumsal yapısındaki iktidar mücadelesinde önemli bir dönem olarak görülür.

Tarih boyunca önemli bir yerleşim yeri olan Maraş’ın Cumhuriyetin ilk dönemlerinde siyasi yaşam alanının ve bu alanda siyaset yapan ve üreten kadrolarının ortaya konması önem arz etmektedir. Zira bu tez çalışmasıyla Maraş’ın Cumhuriyet Dönemi siyasi ve sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim sürecini, bu siyasi elit kadroların gösterdikleri performans çerçevesinde algılamak ve bir takım tespitlerde bulunmak mümkün olabilecektir. Tarihe bu anlamda bakıldığında, geçmişin deneyimlerinin, geleceğe daha güvenle bakılması açısından önemli olduğu anlaşılabacaktır.

Bu araştırma 1923-1950 Döneminde TBMM’de Maraş’ı temsil eden ve siyasal yaşamın aktif katılımcıları olan parlamenter elitlerin, siyasi faaliyetlerinin incelenmesi çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada 1923-1950 Dönemi TBMM’nin Arşivi’nde bulunan Maraş Milletvekillerine ait özel dosyalar (Tercüme-i Hal Evrakı) ve TBMM Zabıt Tutanakları incelenmiştir. Bu dönem Milletvekillerinin özel dosyalarının incelenmesi ile kişisel bilgileri (cinsiyet, yaş, eğitim durumları, meslekleri vb.) çerçevesinde biyografileri sunulmuştur. Diğer taraftan Meclis tutanaklarından Milletvekillerinin yasama çalışmaları ile ilgili kayıtlar tespit edilmiş, ekonomi, eğitim, kültür, bayındırlık, sağlık vs. konularda söylem ve çalışmaları ele alınmıştır.

TBMM arşivi’ndeki, bölge Milletvekilleri ile ilgili dosyalar (komisyon çalışmaları vb.) araştırılarak üye oldukları komisyonlardaki faaliyetleri de belirlenmiştir. Bu arada ulusal sorunlarla ilgili çalışmalarının yanı sıra bölgesel düzeyde (Maraş’ın sosyo-ekonomik, eğitim, kültür ve sağlık gibi temel sorunları ile ilgili) ne gibi çalışmalar yaptıkları da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1923-1950 dönemi Maraş evrakı taranmak suretiyle, arşiv kayıtlarından istifade edilerek, tez konusunu içeren dönemde siyasi elit kadrolarının faaliyetleri ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Böylelikle söz konusu edilen dönemde Maraş’taki siyasete yön veren, başta Maraş milletvekilleri olmak üzere mülki idarecilerin çalışmaları ve Maraş’ın sosyo-ekonomik gelişimi üzerindeki etkinlikleri ortaya konulmuştur.

Türk Tarih Kurumu Arşivi ve Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Gazete Koleksiyonları ve diğer süreli yayınlardan (yerel ve ulusal) (Maraş Vilayet Gazetesi, Maraş Postası, Cumhuriyet, Ulus gibi.) bölge ile ilgili haberler taranarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yukarıda belirtilen arşiv kayıtlarının tespit ve değerlendirmesinin yanı sıra, bölge ile ilgili literatür taraması yapılarak (gerek milletvekilleri ve gerekse bölgenin

tarihsel gelişimi, coğrafi durumu, sosyo-ekonomik ve kültürel durumu vb.) Maraş'ın bu dönemdeki durumu ortaya konulmuştur.

1.5. Araştırmanın Problematığı

Problematik, araştırmanın deneysel alanı ile teorik alanı arasında adeta bir bağlantı rolünü üstlenir. Bir araştırma probleminin yapılandırılmasında bir teoriye başvurulmalı ve problematik, araştırma sorularından üretilen yargıları doğrulamaya çalışmalıdır. Problematik, birçok temel bir problemi, araştırma planı çerçevesinde çözmeye çalışan hiyerarşik ve sistematik bir organizasyondur. Bu tür özelliği ile problematik, toplumsal faydayı hedefleyen, bir takım olgu ve olayların sorgulanmasını içeren ve araştırmanın çerçevesini çizen bir yaklaşımı gerektirir. Her bilim dalında ya da bilimsel araştırmalarda araştırma konusunun problematığı olmalıdır. Bu durum Tarih araştırmalarında da geçerlidir. Ayrıca tarih araştırmalarında dikkat edilmesi gereken bazı noktalar da bulunmaktadır. Her şeyden önce tarih araştırmaları, esaslı bir tarih bilinciyle sürdürülmelidir. Tarih araştırmalarında bilinmesi gereken bir diğer unsur da tarihin konusunun ne olduğudur. Diğer yandan tarihin, insan ürünü olan bir geçmişini incelediğinin unutulmaması gerekir. Geçmişin bu yaşanmışlıkları içerisindeki tüm olay ve olgular tarihin ana konusunu oluşturur. Bu nedenle tarih, bütün bu olayları şekillendiren kanunları bulmayı, gelişme ve çöküş, tekâmül ve yozlaşmanın koşullarını ve safhalarını açıklığa kavuşturmayı amaçlar. Tarih araştırmalarında dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli sorun ise tarihe yaklaşım sorunudur. Burada temel kriter nesnellik olmalıdır. Tarihi olaylara tek bir bakış açısıyla yaklaşmak tarihi olayların esaslı biçimde kavranmasını engeller. Bu nedenle tarihi olayların her birinin genel ve özel koşullar etrafında geliştiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu çalışma Maraş'ın yakın tarihi içerisinde Maraş'ı temsilen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan Milletvekillerini konu edinmiştir. Dolayısıyla bu dönemin siyasi ve sosyo-ekonomik koşullarında Maraş'ın yakın dönem tarihi açısından da önemli verilerin elde edilmesini amaçlayan bir çalışma olmayı hedeflenmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmaların ışığında bakıldığında Maraş'ın yakın dönem tarihi aslında pek de bilinen bir tarih değildir. Ancak bu problem aslında bölgesel tarihimizin yanı sıra genel tarihimizi düşündüğümüzde de karşımıza çıkmaktadır. Genel kanaat millet olarak tarihi yapan ama tarihi yazan bir millet olmadığımız yönündedir. Tarih yazımında sık sık rastladığımız hususlardan birisi de bölge tarihleri yazılmadan genel tarihler yazılamaz görüşüdür. Metodolojik açıdan bakıldığında bilimsel bir temele dayanan bu olguya rağmen şimdiye kadarki tarih yazımlarında bu konuda gerekli ve yeterli adımlar atılmadığını görüyoruz.

Cumhuriyetin ilk döneminde Maraş Milletvekilleri ve faaliyetleri adıyla belirlediğimiz bu çalışmaya karar verirken zihnimizde oluşan temel düşünce bugünden hareketle geriye dönüp bugünün sorularına cevap bulabilmektir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin, kalkınma ve gelişmesinde toplum içerisinde yer alan kadrolar büyük gayret sarf etmişlerdir. Bu kadroların büyük bir kısmı Osmanlı'dan kalan yetişmiş asker-bürokrat ya da kırsal kesimlerde önemli bir güce sahip olan kimi kişi ya da ailelerdir. Dolayısıyla devlet bürokrasisinin oluşmasında ve teşekkülünde büyük ölçüde bu kadrolar kullanılmıştır.

Bu uygulamalar başkent veya büyük kentlerde hâkim güçleri oluştururken kırsal kesimlerde ya da merkeze daha uzak kentlerde o yörenin sosyo-ekonomik anlamda güçlü olan aileler ve uzantılarının kontrolüne geçmiştir. Bunlar aynı zamanda bölgenin siyaset ve ekonomik yapısını yönlendiren kesimleri olmuşlardır. Bu itibarla bölgesel

kalkınma ve gelişmenin sağlanmasında bu kesimlerin nasıl bir çaba içerisinde olduklarının tarihen bilinmesi önemlidir. Bu çerçevede Cumhuriyet'in ilk yıllarında Maraş'ın kalkınması ve gelişmesinde siyasi elitler ya da siyasi iktidar sahiplerinin bu şehre katkıları ne olmuştur sorusu aslında bu tezde cevabını arayacağımız temel sorudur. Yani çalışmanın temel problematliğini öncelikli olarak bu konu oluşturmuştur.

Bu konuyu ele alabilmek ve değerlendirebilmek için öncelikle Türkiye'de Parlamenter sistemin ortaya çıkışı ve bu tarihi sürecin bütün parametreleriyle bilinmesi gerektiği düşünülmelidir. Dolayısıyla ulusal ve yerel siyaset aktörlerinin toplumsal katmanlar içerisinde nasıl belirlendiği hususu da bizi Türkiye'de siyaset kültürünün oluşu ile ilgili doğru bir yönlendirme yapmamıza vesile olacaktır.

Türkiye'de parlamenter sistemin başlamasından sonraki dönemlerde yapılan bilimsel çalışmalar, Türk aydınını ve bilim adamlarının bu konulara daha çok eğilmelerine yol açmıştır. Zira Türkiye'nin demokrasi yolunda önemli mesafeler almasına rağmen batı dünyası ile karşılaştığımızda önemli eksiklikleri de taşıdığını söylemek mümkündür. Bu durum farklı bir medeniyet geleneğine sahip olduğumuzdan tutunuz da dini, sosyolojik ve kültürel temellere dayanan birçok etkenlerin bu duruma yol açtığı hususunda farklı değerlendirmelerin yapılmasına yol açmıştır. Olaya kendi tarihimiz açısından baktığımızda bu gelişmeleri Tanzimat'a hatta daha gerilere, Sened-i İttifak gibi, İngiltere'nin Manga Carta'sına benzetilen, yöneten kişi ya da sınıfın iktidarının sınırlandırılması yönündeki adımların Türk demokrasisinin esas parametrelerini oluşturduğunu ifade edebiliriz. Günümüz siyaset bilimcileri Türk demokrasisi ve bunun temel sorunlarını ortaya koyabilmek açısından bu tarihi arka planı görmek zorunda kalmaktadır. Diğer yandan siyaset bilimcilerinin ve düşünürlerin geliştirdikleri bir takım kuramlar ve teoriler siyaset ve siyasetçilerin de içinde yer aldığı elit teorilerinin geliştirilmek suretiyle siyaset sosyolojisi açısından yeni çözümlere büyük katkılar sağlamaktadırlar. Türkiye'nin siyasal elitlerini ayrıntılı biçimde inceleyen çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalara konu ile ilgili önceki araştırmalar bahsinde değinilmiştir.

Türkiye'nin siyasal elitleri üzerine gerçekleştirilen araştırmaların çoğu, Türk siyasi hayatı içerisinde yer alan siyasal elitlerin durumunu ortaya koymada önemli açılımları beraberinde getirmiştir. Nitekim bu ilk çalışmalardan sonra ulusal ve yerel siyaset ve siyasi elitler üzerinde yapılan çalışmalarda büyük bir artış görülmüştür.

Bu çalışma esas itibarıyla siyaset sosyolojisi bakış açısından hareketle belli bir bölgenin siyasal elitlerinin kuramsal teoriler çerçevesinde değerlendirilmesinden ziyade bu alanın belli verileri kullanarak tarihi açıdan, Türk siyasi hayatı içerisinde, ülke siyaseti ile birlikte yerel siyasetin nasıl cereyan ettiğini, mevcut siyasi yapının işleyişinde hangi mekanizmaların ve dinamiklerin Türk siyasetine yön verdiğini ortaya koymak olacaktır. Türk demokrasisi açısından hala tartışması devam eden ve Türk demokrasisinin gelişiminde önemli kırılmaları da bünyesinde taşıyan bu dönem içerisinde Maraş bölgesi siyasetçileri ekseninde yaşanan olayları resmetmeye çalışacağız. Böylelikle Türk demokrasisinin gelişimine etki eden faktörleri de siyasi elitlerin durumunu, mevcut siyasi parti ile olan ilişkilerini ve dönemin şartları itibarıyla siyasete ve ülke yönetimine katkılarını ortaya koymuş olacağız.

Türkiye'de ulusal ve yerel siyaset alanında yapılan çalışmaların ortaya koymuş olduğu metodolojik yaklaşımlardan hareketle Maraş'ı 1923-1950 yılları arasında TBMM'de temsil eden milletvekilleri/siyasi elitlerini Türk siyasetine, demokrasiye, ülkenin kalkınma ve gelişmesine ne yönde katkı sağladıkları ayrıca temsil ettikleri bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel vb. gelişimi için nasıl projeler hazırlayıp bölgesel sorunları çözme konusundaki yaklaşımları tezimizin ana temalarını oluşturmaktadır. Bu

itibarla bu dönem milletvekillerinin sosyo-ekonomik özellikleri veri alınarak temsiliyet özelliği bu veriler ekseninde değerlendirilecektir. Ayrıca milletvekillerinin gelmiş oldukları sosyal kökenlerin farklılıkları, ulusal meclisteki milletvekillerinin nasıl özelliklere sahip kişiler oldukları, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili pozisyonuna kimlerin ulaştığı bilinmek istenmektedir. Çünkü Türk toplumunun iktidar yapısının daha iyi anlaşılması, aynı zamanda ülkemizde yaşanan birçok sosyal ve siyasi gelişmelerin değerlendirmesinin daha objektif bir şekilde yapılabilmesi için parlamenterlerin/siyasi elitlerin toplumsal kökenlerinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Parlamento diğer bütün toplum kurumlarında olduğu gibi toplumsal yapının sosyo-politik bir sonucu ve yansımasıdır. İşte bu nedenle çalışmamızda teorik altyapı ihmal edilmeyerek 1923-1950 arası Maraş Milletvekillerinin siyasi ve sosyal profilleri de açıklanmaya çalışılmıştır.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

“1923-1950 Yılları TBMM’de Maraş Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri” ile ilgili daha önce herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla burada konuyla ilgili belge ve dokümanların bulunduğu arşiv ve kütüphaneler konusunda ön bir bilgi sunmak gereği duyulmuştur. Ayrıca araştırma konusuyla dolaylı olarak ilgisi bulunan araştırmalardan bazılarına değinilmiştir. Kullanılan diğer kaynaklar ise metin sonunda belirtilmiştir.

Maraş, en eski devirlerden bu yana pekçok kavimlerin ve milletlerin yaşadığı bir bölgedir. Maraş’ın bu tarihi kıymet ve ehemmiyetini ortaya koyabilecek ölçüde bilimsel çalışmaların şimdiye kadar yeteri kadar yapılmamış olması hayrete şayan bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Maraş tarihi ne yüzey araştırmaları(alan-yerel tarih-etnoğrafik) ne de dip tarih; arkeolojik ve vb. çalışmalar ne de tarihi ve sosyolojik anlamda yeteri kadar işlenmiştir. Bu eksiklik son yıllarda epeyce hissedilmiş olmalı ki, Maraş’ın tarihini konu alan çalışmalar oldukça artmış ve takdire şayan eserler neşrolunmuş ve olunmaya devam etmektedir. Ancak yine de bunların nicelik bakımından henüz şehrin tarihi-coğrafi konumuna, stratejik ve jeopolitik durumuna eşdeğer bir seviyede olduğu söylenemez. Maraş tarihi üzerine yapılan çalışmaları konu edinen makale çalışması (Kaya, 2008: 442-473) ve yüksek lisans (Polat, 2009: 208) düzeyinde bazı çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Ancak bunların da Maraş Tarihi üzerinde yapılan çalışmaların tamamını ortaya koyduğunu söylemek mümkün değildir.

Tez konusu ile ilgili doğrudan doğruya herhangi bir çalışma olmamakla birlikte konuyla alakalı bazı çalışmaların yapıldığı da bilinmektedir. TBMM’in ilk dönemi; 1920-1923 yılları Maraş milletvekillerini konu alan bir çalışma Cengiz Şavkılı tarafından “Birinci Dönem TBMM’de Maraş ve Antep Milletvekilleri” adıyla yüksek lisans çalışması olarak yapılmıştır (Şavkılı, 2000). Yine bu konuda aynı yazar tarafından “I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Maraş Milletvekilleri Ve Faaliyetleri” başlıklı bir makale yayımlanmıştır (Şavkılı,2008: 290-313). Konu ile ilgili yapılan bu çalışmaların yanısıra İlyas Gökhan tarafından 1 Mayıs 2003 tarihinde düzenlenen XIV. Egemenlik Sempozyumu’nda “İlk Mecliste Kahramanmaraş Milletvekilleri” başlıklı çalışma tebliğ olarak sunulmuştur (Gökhan, 2003: 82-92).

I. TBMM’de bulunan Maraş Milletvekillerini konu alan bu çalışmaların dışında adı geçen tarih ve sonrası ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmaya başlarken I. Dönem TBMM’de yer alan Maraş Milletvekilleri ve siyasi faaliyetleri ile ilgili en azından Cumhuriyetin ilanından sonraki dönem esas alınmak suretiyle çok partili siyasi hayata geçtiğimiz 1946 yılı itibariyle gerçekleşen seçimler ve sonrasındaki TBMM’deki yeni dönemi de konumuza dâhil etmek suretiyle belli bir zaman sınırlaması belirledik. Dolayısıyla şimdiye kadar doğrudan doğruya ele alınmamış bir konuda mevcut çalışmaların ötesinde herhangi bir çalışma yapılmamış olmasının risklerini de göz önüne alarak böyle bir çalışma yapmaya karar verdik. Ancak farklı bölgelerin siyasi elitlerini/milletvekillerini konu edinen çalışmaların yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapıldığı bilinmektedir. Son zamanlarda da akademik düzeyde yapılan bu çalışmaların bir kısmı yayımlanmak suretiyle bilim ve düşünce hayatına kazandırılmıştır. Nitekim bu çalışmalar temin edilerek gözden geçirilmiş ve önemli ölçüde çalışmalarımıza katkı sağlamıştır (Cenik, 2005; Akın, 2009; Erat, 2010; Doğan, 2011; Kaş, 2011).

Tez konumuzla ilgili belge ve dokümanlara ulaşabileceğimiz arşivlerde gerekli çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda ilk çalışma Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi ve Kütüphanesinde yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclis Arşivi’nde yer alan ve

çalışma dönemimizle ilgili Maraş milletvekillerinin şahsi özlük dosyalarına ulaşılmıştır. Bu belgeler Milletvekilleri ile ilgili önemli veriler elde etmemizi sağlamıştır. Ayrıca çalışma konumuzla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri temin edilmiştir. Bununla ilgili kaynaklar tezimizin Bibliyografya kısmında verilmiştir. Bu kayıtlardan ilgili dönemde milletvekillerinin yasama görevini sürdürürken Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde gündeme gelen konular üzerinde görüş ve düşünceleri tespit edilmiş ve bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bunun yanı sıra adı geçen kurumun yayınlamış olduğu eserler temin edilmek suretiyle literatür konusunda önemli eksiklikler giderilmiş oldu. Bu eserler arasında Parlamento Tarihi üzerinde yapılmış olan çalışmalar konunun ele alınması ve işlenmesinde büyük faydalar sağladı (Ezherli,1986).

Türkiye'de Parlamento Tarihi ile ilgili önemli olan bu eserler dönemsel olarak 1876 yılından başlamak suretiyle Cumhuriyetin geç dönemlerine kadar devam eden sureci geniş olarak ele almak suretiyle bu konuda önemli bir boşluğu doldurmuştur (Çoker, 1995; Çoker, 1996; Güneş,1998; Güneş, 2001; Öztürk, 1995; Binark,2004; Binark, 2009; Çufalı, 2012). Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yayınlanan Meclis Albümleri de Milletvekillerinin profillerini ortaya koymak açısından önemli bilgileri içermektedir (T.B.M.M. Albümü, 1938, 1942, 1994, 2010; Öztürk, 1973). Konu ile ilgili yapılmış çalışma ya da bilgi ve belgeye ulaşabileceğimiz bir diğer arşiv Cumhuriyet dönemi ile ilgili zengin kayıtların yer aldığı Cumhuriyet Arşivi'dir. Bu arşivde yapılan katalog çalışmalarıyla, önce çalışma konusu ve dönem ile ilgili belgeler tespit edilmiştir. Bu kayıtlar tespit ve temin edildikten sonra kayıtlar üzerinde yaptığımız çalışmalarda ilgili konular belirlenerek değerlendirilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Maraş'ın siyasi ve sosyo-ekonomik durumu başta olmak üzere birçok konularda elde ettiğimiz belgeleri kullanarak bazı tespitlerde bulunmaya çalıştık. Bu konuda temel amacımız çalışma konumuzun sınırlarını aşmadan dönemin Türkiye'sinin siyasi, sosyo-ekonomik koşulları içerisinde Maraş'ın genel durumunu da belirlemek idi. Ayrıca Maraş Milletvekilleri ülke sorunları başta olmak üzere yerel düzeyde temsil ettikleri bölgenin sorunlarına nasıl bakmışlar, bu konuda hangi çözümleri ortaya koymuşlar ya da bu konuları gündeme getirmişler mi yoksa bu konularda kayıtsız mı kalmışlar gibi sorulara cevap bulabilmek idi. Bu konuda konumuza ışık tutması açısından yukarıda belirttiğimiz gibi, TBMM Zabıt Ceridelerinden istifade ettiğimizi belirtmiştik. Maraş Milletvekillerinin siyasi faaliyetlerini ortaya koymaya çalışırken konunun teorik çerçevesini belirlemek için Türkiye'de siyasi elitler konusunun nasıl ele alındığını ve bu konuda yapılan çalışmaları gözden geçirdik. Türkiye'de doğrudan, siyasal elitler üzerine, özellikle de parlamenter elitler üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Doğrudan parlamenter elitler üzerine odaklanan çalışmaların hepsinde Parlamenter elitlerin toplumsal kökenleri, meclis albümlerinden yararlanılarak yapılmıştır.

Bu çalışmaların ilki ve en kapsamlısı, W. Frederick. Frey'in 1965'te yayınlanan, 1920-1957 yılları arasını kapsayan "The Turkish Political Elite" adlı klasikleşmiş çalışmasıdır (Frey,1965). Frey, çalışmasında meclis albümlerine ve yıllıklarına, siyasal partilerin ilgili yayınlara, elitlerin mezun oldukları okul yıllıklarına, elitlerin biyografilerinin yer aldığı ansiklopedilere dayanarak elitlerin sosyal kökenleri üzerine odaklanmıştır. Frey'e göre, yakın zamana kadar çeşitli alanlarda Türkiye'nin politikası, elitler politikasıdır. Ona göre Türk siyasal hayatının akışını, siyasal elitler üzerine yoğunlaşarak analiz etmek mümkündür (Frey, 1965:42). 1960-1980 yılları arası dönemde parlamenter elitlerin toplumsal kökenlerini irdeleyen bir diğer çalışma ise Franc Tachau'nun "Parliamentary Elites: Turkey" adlı çalışmasıdır (Tachau,1980).Bu

çalışmaların yanı sıra, Gencay Şaylan'ın, 1920-1983 yılları arası dönemi konu edinen "Cumhuriyet Meclislerinin Anatomisi" adlı bir araştırması da bulunmaktadır (Şaylan,1983). Konuyla doğrudan ilgili bir diğer çalışma ise Mehmet Turhan'a ait, "Siyasal Elitler" adlı çalışmadır (Turhan, 1991). Bu çalışmada konu hem kavramsal düzeyde irdelenmiş, kuramsal karşılaştırmalar yapılmış hem de daha önce yapılmış olan araştırmalar aktararak, verileri birbirleriyle kıyaslanmış ve eksik veriler tartışılarak yazarın araştırmasıyla tamamlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de parlamenter elitlerin özelliklerini doğrudan konu edinen Frey, Tachau, Şaylan, Turhan gibi araştırmacıların çalışmalarının yanı sıra, dolaylı olarak siyasal elitler konusu, bürokrasi ve ekonomi ile ilgili çalışmalarda da işlenmiştir. Konuyla dolaylı yoldan ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Metin Heper'in, "Bürokratik Yönetim Geleneği" adlı çalışması bu konuda örnektir (Heper, 1974). Bu çalışmada, özellikle Osmanlı Türk sivil bürokrasisinin siyasal hayatta oynadığı rol üzerinde duran Heper, konuyu siyaset sosyolojisi yaklaşımıyla kapsamlı bir şekilde işleyen ilk kişidir. Heper, çalışmasına Osmanlı-Türk devletinin gelişiminde siyasal sistemin, sosyo-ekonomik sistem üzerinde etkin olduğu, onu belirlediği ve Osmanlı-Türk devletinde siyasal düzlemde yaşanan çatışmanın, sosyo-ekonomik temelden yoksun olarak laikleşme ekseninde cereyan etmesinin de bu görüşü doğruladığı varsayımından yola çıkarak, bu temel varsayımı sınamaktadır. Heper, sınamaları sonucunda çeşitli aşamalardan geçen bürokratik yönetim geleneğinin siyasal belirleyiciliğinin ve etkililiğinin giderek azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Sivil bürokrasi, artık homojen bir entelektüel elitin parçası olmadığı gibi, güçlenen sosyo-ekonomik gruplar da bürokrasiyi etkilemek durumundadır (Abadan-Unat, Sarıbay, 1986: 84-85). Siyasal elitler konusunun dolaylı olarak işleyen bir diğer çalışma ise Gencay Şaylan'ın, "Türkiye'de Kapitalizm, Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji" adlı eseridir (Şaylan,1974). Doğrudan parlamenter elitler konusunda bir araştırması da bulunan Şaylan bu çalışmasında Türkiye'de toplumsal değişimin, girişimci sınıf önderliğinde endüstriyel topluma geçiş yönünde yaşandığını, Cumhuriyetin ilk yıllarında burjuva sınıfının güçsüz olması nedeniyle etkili olmadığını ancak girişimciliğin gelişmesiyle birlikte, iktidar mücadelesinde ekonomik elitlerin siyasal elitlerden daha etkin bir konum kazandıklarını öne sürmektedir (Abadan-Unat, Sarıbay, 1986: 85).

Türkiye'de siyasal kültür ve siyasal elitler üzerine çarpıcı çalışmalarıyla dikkat çeken bir diğer isim de Nilüfer Göle'dir. Göle'nin 1980 sonrası dönemi konu edindiği çalışmaları bu dönemde siyasal elitlerin konumunu anlamak açısından yararlıdır. Göle, "Modernleşmeden, Modernliğe Geçişin" yaşandığını belirttiği 1980 sonrası politik kültürdeki değişimi üç ayrı düzeyde (politik söylem düzeyinde, toplumsal aktörlerin devletle ve birbirleriyle ilişkileri düzeyinde, toplumla devlet arasındaki ilişkilerin siyasi partiler tarafından ne ölçüde ifade edildiği ve şekillendirildiği düzeyinde) ele almıştır (Göle, 1991; Göle, 1998; Göle, 2000). Siyasal elitler konusunda son yıllarda önemli çalışma yapan bilim adamlarından biri de Ali Arslan'dır. Adı geçen bilim adamı tarafından Cumhuriyetin ilk yıllarından başlamak suretiyle yakın dönemlere kadar siyasi elitler konusunda genel değerlendirmeleri içeren çalışmaların yanı sıra bölgesel düzeyde Türkiye'de siyasi elitlerin sosyo-ekonomik profillerinin analizine yönelik de önemli bilimsel çalışmalar yapılmıştır (Arslan, 2001; 2004; 2005). Türkiye'de parlamento ve siyasal kültür konusunda yapılan bir çok çalışma olmakla birlikte bu konuda üzerinde durulması gereken çalışmaların başında N.A.,Yücekök ve Bülent Tanör'ün çalışmaları gelmektedir (Yücekök, 1983; Tanör, 2004). Türkiye'de siyasi elitlerin ortaya çıkışı ve durumları ile ilgili; özellikle siyasi elitlerin egemen bir güç olmalarını ülkenin siyasi tarihinden ve kültüründen kaynaklandığını ileri süren görüşler de bulunmaktadır

(Özbudun, 1995:2). Türkiye'nin siyasal elitleri ile ilgili çalışmalarda yerel siyasal elitleri de ele alınarak Türkiye'de mahalli siyasette aktif rol oynayan politikacıların kimlikleriyle ilgili bilgiler bazı çalışmalarda değerlendirilmiştir (Tachau, 1966:94). Tachau'nun çalışmasına benzer bir araştırma Ruşen Keleş ve Zerrin Toprak'ın koordinatörlüğünde gerçekleştirilmiş olup, Türkiye'deki çeşitli illeri kapsayan çalışmada belediye meclis üyelerine ve belediye memurlarına yöneltilen sorularla Türkiye'deki yerel meclislerde siyasetin oluşumu incelenmiştir (Keleş-Toprak, 2000:1). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra kurulan hükümetler ve programları konusunda da bir takım çalışmalar vardır. Bu konuda istifa ettiğimiz çalışmalardan biri İsmail Arar'ın çalışmasıdır (Arar, 1968). Bu çalışmada TBMM'nin açıldığı 23 Nisan 1920'den Türkiye Cumhuriyeti Otuz Birinci Hükümeti olan İkinci Demirel Hükümeti'ne kadar (3.11.1969) tüm hükümet programları yer almıştır. Hükümet programlarının diline hiç dokunulmadan olduğu gibi verilmesi Türkçenin resmi dildeki kullanımının nasıl değişmeler gösterdiğini de yansıtmaktadır. Hükümet programlarını toplu olarak yayın alanına çıkararak bu kitap, bu alandaki çalışmalara kaynaklık edecek niteliktedir. Bu arada Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi içerisinde konuyla ilgili makalelerden önemli ölçüde istifade edilmiştir. Devlet yapısından anayasal gelişmelere, eğitimden sağlık, kentleşme, hukuk ve sanata kadar birçok konunun ele alındığı bu ansiklopedide Cumhuriyet Tarihi önemli gelişmelerle anlatılmıştır. Nitekim bu makalelerden örnek verebileceğimiz bir çalışma Neşe Erdilek'in çalışmasıdır (Erdilek, 1983). Neşe Erdilek'in yazısında; TBMM Hükümetleri ile Cumhuriyet Dönemi Hükümetleri 1983 yılına kadar hükümet programları esas alınarak incelenmiştir. Hükümet programlarında görülen önemli noktalar vurgulanmış ve programlar; sosyal politikalar, eğitim ve kültür, adliye, dışişleri, milli savunma, içişleri ve iktisadi politikalar açısından değerlendirilmiştir. TBMM'nin açıldığı 23 Nisan 1920'den Türkiye Cumhuriyeti Otuz Birinci Hükümeti olan İkinci Demirel Hükümeti'ne kadar (3.11.1969) tüm hükümet programlarının özgün halinin toplandığı bir diğer eser Kazım Öztürk'ün çalışmasıdır. (Öztürk, 1968). Bu yönüyle İsmail Arar'ın "Hükümet Programları" adlı çalışması ile aynı özellikleri taşımaktadır. Bu konuda diğer bir çalışma ise Nuran Dağlı ve Belma Aktürk tarafından hazırlanan TBMM Hükümetleri ve Programları adlı çalışmadır (Dağlı ve Aktürk, 1988).

Tezde kullandığımız kaynakların hepsini burada el almamız mümkün değildir. Sadece konuyla dolaylı bir şekilde ilgili yapılmış çalışmalar ve istifa edilen bazı kaynaklar hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Maraş bölgesinin, gerek Cumhuriyet öncesi gerekse Cumhuriyet sonrası tarihi ile alakalı kaynaklar ve diğer eserler, tezin kaynaklar kısmında belirtilmiştir. Bu itibarla burada bu kaynaklara değinmeye gerek duymadık. Burada şunu ifade etmek gerekir ki, şimdiye kadar Maraş tarihi ile ilgili yapılan çalışmalar yeterli olmamakla birlikte son yıllarda eğitim ve kültür hayatında görülen müspet gelişmelerin sonucu bu konuda ilginin daha da artmaya başlayacağını ümit etmekteyiz. Özellikle akademik düzeyde yapılan/yapılacak çalışmaların artarak devam etmesi Maraş'ın tarihi ve kültürel zenginliklerinin ortaya konulması bakımından büyük önem arz etmektedir.

3. MARAŞ'IN KISA TARİHÇESİ

3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Maraş

Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere sahne olan Maraş; coğrafi konumu, tarihî ve tabii güzellikleriyle İslam-Türk geleneğinin izlerini taşıyan şehirlerden birisidir. Maraş, Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının birbirleriyle karşılaştıkları bölgede yer alır; Anadolu gibi birçok medeniyet ve kültürlerin harmanlandığı bir coğrafyadır.

Maraş, coğrafi olarak Mezopotamya düzlüklerinin kıyısında Küçük Asya ve Suriye ile bağlantılı yollar üzerinde Anti-Toros bölgesinde bir şehir olup, (Honigman, 1993:312-315) Ahır Dağı'nın eteğinde kendi adıyla bilinen ovaya nazır bir şekilde kurulmuştur. Şehir, coğrafi vaziyeti itibarı ile bulunduğu bölgede pek ehemmiyetli bir yol güzergâhında bulunmasından dolayı eski devirlerden beri büyük bir ticaret merkezi konumundadır (Darkot, 1993: 310-312). Tarihi süreçte Maraş topraklarında Hitit, Asur, Pers, Makedon, Grek, Roma medeniyetlerinin yanı sıra Sâsânî, Bizans, Müslüman Araplar ve Ermenilerle Selçuklu ve Osmanlı devletleri hüküm sürmüşlerdir (Atalay, 2008:19 vd.). Maraş'ın bilinen tarihi, Anadolu'da ilk siyasi birliği kuran Hititlere dayanır. Geç Hitit Devleti'ne başkentlik yapan Maraş, ilk çağlara kadar uzanan oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Hititler devrinde buraya Marxası dendiği bu döneme ait birçok tarihi eser ve yazılardan anlaşılmaktadır. Asurlar, Medler, Persler, Roma ve sonrasında Bizans ve Sâsânîler arasında el değiştirdi (Gündüz, 2001: 192).

Anadolu'nun en eski şehirlerinden biri olan Maraş'tan söz eden en eski kaynak M.Ö. IX. yüzyıldan M.Ö. VIII. Yüzyılın sonlarını kapsayan Asur metinleridir. Zira Asurlulardan kral Sargon zamanında bu şehre "*Maraji*" adı verildiğini belirtilmiştir (Atalay, 1973: 17). Söz konusu bu yıllıklarda Geç Hitit şehir devleti olan Gurgum Krallığı'nın başkenti Markas veya Markasi'den de söz edilmektedir (Zoroğlu, 2005: 303).

Bölgede Roma hâkimiyeti kurulunca şehir Ceasarea Germanikeia'nın soyadı ile Germanicia (Germanikeia veya Kaiseria Germanikeia) olarak adlandırılmıştır (Darkot, 1988:310-312; Honigman, 1988:312-315). Maraş, bundan dolayı M.S. IX. Yüzyıla kadar Bizans müellifleri tarafından Germanicia diye anılmıştır (Gündüz, 2001:312-315).

Kısa bir süre Bizans'ın eline geçen Maraş'ın adı Marassion olarak anıldı, ancak bundan sonraki dönemlerde tekrar Maraş adı kullanıldı. İslam hâkimiyetine girdiğinde ise eski şekline yakın olarak Maraş adını aldı (Darkot, 1993: 311). Ortaçağ dönemi Hıristiyan tarihçilerinden Malatyalı Ebu'l Farac'ın eserinde de bu isimle zikredilmektedir (Abu'l Farac, 1999: 200-201).

Osmanlı hâkimiyetine girdiği dönemde de Maraş isminin kullanılmasına devam edildi (Gündüz, 2001: 192). Evliya Çelebi, *Seyahatname* adlı eserinde anlattığına göre; bu yer Sultan Dahhak'ın şehriydi. Şeytan, Dahhak'ın aşçıbaşısı suretine girip, onu omuzlarından öpmüş ve Dahhak'ın omuzlarında iki ejderha peyda olmuştu. Dahhak şehir halkını katletmiş ve beyinlerini bu yılanlara vermişti. Bu sebeple halkını Dahhak'ın omuzundaki "*mârlar*" yediği için "*Mâr-ı iş*"ten "*Mar'aş*" denmişti (Evliya Çelebi, 2005: 174). Tarihin eski çağlarından bugüne kadar iki defa yerinin değiştiği ifade edilen Maraş'ın ilk yeri, şehrin güneydoğusundaki Erkenez Çayı kenarının olduğu ifade edilmektedir. Buradan Maraş'ı Hamdânîler'den Seyfüddevle'nin, ikinci yeri olarak şimdiki Namık Kemal Mahallesi çevresini içine alan Kara Mer'aş denilen bölgeye taşıdığı belirtilmektedir (Atalay, 2008: 19). Maraş Kalesi'nin Geç Hitit Devleti zamanında yapıldığı kabul edilir, gerçekten zemininden çıkarılan taşlarla, burada başta aslan olmak üzere birçok Hitit eseri tespit edilmiştir (Gökhan, Kaya, 2008: 16-17).

Maraş Kalesi'nin üst yapısı da Roma ya da Bizans eseridir. Geç Hititler zamanında kalenin etrafında Şeker Dere, Uzunoluk Deresi (Akdere) ve Kanlı Dere arasında alanlara yayılmış, kale ve çevresinin su merkezlerine yakınlığı ve şehrin savunma kolaylığı şehrin buraya kurulmuş olması ihtimalini güçlendirmiştir (Gökhan ve Kaya, 2008: 17; Koç, 2008: 233). Maraş'ın ikinci yerleşim yeri olan Kara Maraş bölgesine, Müslümanlar ile Bizans'ın sürekli çatışma halinde olması dolayısıyla tahrip olan kale çevresindeki Maraş'ı (Gökhan ve Kaya, 2008: 18), Arap hanedanı olan Hamdânîler'in kardeşi adına Halep kolu hükümdarı olan Seyfüddevle taşıdı ve şehri yeniden tahkim ettirdi (Karaaslan, 1997: 446-447; Kaya, 2007: 878). Şehir bugünkü yerleşim yerine Dulkadirlilerden Alâüddevle Bey zamanında taşınmıştır. Alaüddevle Bey 1507 yılında beyliğin merkezini Maraş'a taşıyıp yeni binalar ve saray inşa ettirmiştir (Gökhan ve Kaya, 2008: 19-20).

Sürekli savaflara sahne olan Maraş, Hz. Ömer'in zamanında 637 yılında Bizanslıların elinden Halid bin Velid aldı. Bundan sonraki tarihlerden itibaren Emevî, Abbasî ve Bizans Devletleri tarafından işgal edildi (Solak, 2004: 25-26). Bölgede uzun yıllar boyunca Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Memlûklular hüküm sürmüştür. İslam hâkimiyetinin Suriye'den Anadolu'ya yayıldığı sırada, Maraş'ın Arap-Bizans nüfuz alanları arasında sınır bölgesi olması dolayısıyla Rumlarca sıkça yakılıp tahrip edildiği görülmektedir.

Türklerin fethine kadar da Bizans-Arap arasındaki savaş devam etmiştir. Türk tarihinde dönüm noktası olan 1071'deki Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya Türk akınları başladı. Süleyman Şah, Anadolu'da birçok bölgeyi fethederek Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı bir devlet kurdu. Emir Buldacı komutasındaki ordusu 1085 yılında Maraş'ı ele geçirdi (Yinanç ve Elibüyük, 1988: XII). 1097'de Anadolu'da ilerleyen Haçlılar'ın gelişinden sonra Maraş, Urfa, Antakya ve Çukurova'ya yönelik askeri harekâtlarda askerî üs olarak kullanıldı. Daha sonra Bizans'ın eline geçen şehir Ermeni asıllı valiler tarafından yönetildi. 1124 yılında şehri yöneten valinin öldürülmesinden sonra bu kez Danişmentlilerin saldırılarına uğradı (Gündüz, 2001: 193). 1149-1150 yıllarında Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan Mesud, Maraş, Göksun, Besni, Antep ve Dülük şehirlerini Danişmentlilerden alarak Selçuklu topraklarına kattı. Maraş merkez olmak üzere bu bölgeyi oğlu Kılıçarslan'a verdi. Bundan sonraki zamanlarda da Selçuklular ve Dânişmenliler arasında mücadeleye devam edildi. 1169 ile 1178 yılları arasında Kayseri, Zamantı, Sivas ve Malatya'yı alan II. Kılıçarslan bu bölgede Dânişmenlilerin varlığına son verdi. Maraş'a da Emir Hüsameddin Hasan'ı vali olarak atadı. Bundan sonraki zamanlarda da Maraş, XIII. Yüzyıl sonlarına kadar Emir Hüsammeddin Hasan soyundan gelen valiler tarafından yönetildi (Yinanç ve Elibüyük, 1988: XII-XIII). 1240 yılında çıkan Babaî ayaklanmasına Maraş ve özellikle Elbistan'daki Türkmenler de katıldılar ve bu isyan sonrası bölgedeki Selçuklu emirliğinin gücü etkinliğini yitirdi. 1243'teki Köseadağ savaşından sonra Moğollara yenilen Anadolu Selçuklu Devleti Anadolu'da merkezî hâkimiyetini kaybetti (Gökhan ve Kaya, 2008: 129-131). Köseadağ Savaşı'nın sonrası karışık ortamdan faydalanan Kayseri-Elbistan- Maraş-Halep üzerinde yurt tutmuş olan Ağaçeriler, aynı zamanda Selçukluların da önemli ticaret yolu olan bu bölgede kervanlara zarar veriyorlardı. 1257'de Sultan II. İzzeddin Keykavus'un Ağaçeriler üzerine gönderdiği kumandan Ali Bahadır, onları bozguna uğratarak, isyanı bastırdı (Sümer, 1988: 460-461). Anadolu'da Moğol hâkimiyetinin, Memlûkların Moğolları yenmesinden sonra sona ermesi üzerine, Maraş, Memlûk ve Ermeniler'in arasında el değiştirdi. 1298'de şehir tekrar Memlûkların eline geçti ve bu bölge Halep valilerine bağlı Türkmen Beylerin idaresine verildi (Altınöz, 2009: 26-27). Maraş, XIV. Yüzyılın ilk yarısında Dulkadirli

Türkmenlerinden Karaca Bey'in eline geçti (Darkot, 1993: 311). Dulkadir Beyliği iki yüzyıla yakın bir zaman devam etmiş ve Maraş bu beyliğin merkezi olmuştur. Elbistan ve Maraş merkez olmak üzere kurulan Dulkadir Beyliği, bölgeyi imar etmiş, cami, medrese ve imarethane gibi kurumlarla Maraş şehrinin yapılanmasına önem vermiştir. İki yüz yıla yakın hüküm süren beylik, Osmanlı ile Memlûkler arasında stratejik öneme sahip bir bölgede olduğu için sık sık saldırılara uğruyordu (Merçil, 1993: 291-293). 1515 yılında Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçen bu bölge yedi yıl bey ailesinden Şehsuvaroğlu Ali Bey'in yönetiminde kaldıktan sonra, onun öldürülmesi ile birlikte 1522 yılında Osmanlı idari düzeninde yerini almıştır (Altınöz, 2009:80; Gündüz, 2001: 194).

Böylece Dulkadir Beyliği 1522 yılında Dulkadiriye/Zülkadiriye eyaleti adıyla doğrudan merkeze bağlanmış ve merkezden atanan valiler tarafından idare edilmeye başlamıştır. Burada merkezi Maraş olmak üzere Dulkadir Beylerbeyliği oluşturulmuştur. İlk yıllar, Dulkadir eyaleti olarak anıldı ve Maraş, Elbistan, Bozok, Kırşehir, Kars-ı Zulkâdriye/Kars-ı Maraş olmak üzere beş sancağa bölündü. 1522 yılında Maraş ile Elbistan sancak olarak Rum Eyaleti'ne, daha sonraları da Karaman Eyaleti'ne bağlandı (Gündüz, 2001: 195; Solak, 2004: 28). Dulkadiroğulları Beyliği topraklarına bağlı olan Maraş ve Bozok ayrı ayrı bağımsız sancak haline getirildi. 1531 yılında Dulkadir Eyaleti kuruldu. Maraş merkez olmak üzere Antep, Sis ve Bozok da bu eyalete sancak olarak bağlandı (Altınöz, 2009:82-83).

Yavuz Sultan Selim, 1514 yılında Çaldıran Zaferi'ni kazandıktan sonra, Doğubeyazıd civarındaki Türkmen aşiretlerinden Bayazıdli ailesini Maraş'a yerleştirdi. Bu aile Maraş'a yerleştikten sonra Dulkadirliler ile Bayezidliler arasında büyük çekişmeler oldu. Osmanlı Devleti'nin desteğini elde eden Bayazıdli ailesi Maraş tarihinde önemli rol oynadı. Bu aileden birçok kişi Maraş'ın idaresinde etkili oldu. Ailenin lideri İskender Bey'e Çavuşbaşılık rütbesi verilmesi ile Maraş'ta bu ailenin nüfuzu uzun yıllar devam etti. Bayazıdli ailesinden birçok kişi gerek Maraş'ta, gerekse Osmanlı ülkesinin diğer yerlerinde önemli görevler üstlendiler. Dulkadir ailesi ise tamamen devlet idaresinden tasfiye edilemedi. Bu sebeple iki nüfuzlu aile arasındaki çekişme XIX. Yüzyıla kadar devam etti.

Dulkadiroğulları döneminde Maraş ve Elbistan, beyliğin önemli merkezlerindendi. Bu yüzden bu iki şehirde önemli siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmeler oldu. Ancak Maraş ve Elbistan, Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra diğer Anadolu şehirlerinden biri haline geldi ve eski stratejik önemini kaybetti.

XVII. Yüzyılın ilk yarısında ise Maraş Eyaleti dört sancaktan meydana geliyordu. Maraş Paşa Sancağı idi. Daha önceki dönemlerde Zülkadriye olarak anılmasına rağmen XVII. yüzyılın ortalarından itibaren Maraş Eyaleti olarak kayıtlara geçmiştir. 1700-1740 tarihleri arasında Maraş Eyaletine bağlı olan sancaklar; Paşa Sancağı (Maraş), Malatya, Ayıntap ve Kars-ı Maraş'dır (Kılıç, 1999: 93).

Osmanlı Devleti, XVIII. Yüzyıla gelindiğinde kuruluş ve yükseliş dönemlerindeki askeri, siyasi ve iktisadi gücünden çok şeyler kaybetmiş, hatta bir durgunluk ve bocalama dönemine girmiştir. Bu dönemde fetihler durmuş ve devlet eski durumu koruma endişesine düşmüştür. Ancak XVIII. Yüzyılda idari taksimat yönünden XVII. yüzyıla göre önemli bir değişiklik görülmemektedir. Bu yüzyılda Anadolu ve Rumeli'de 28 eyalet bulunmakta idi. Maraş da bu eyaletlerin içinde yer alıyordu (Özkaya, 1985: 10).

XIX. Yüzyılın başında Maraş, Eyalet merkezi özelliğini devam ettirmekteydi. Önceden olduğu gibi Maraş Eyaleti bir beylerbeyi tarafından yönetilmekteydi. Bu eyaletin; Maraş, Malatya, Kars-ı Zulkadiriye (Kadirli) Samsad, Gerger gibi sancakları

vardı. Eyalet merkezi olan Maraş Sancağı'nın ise Ayıntap Hıns-ı Mansur (Adıyaman) Elbistan, Pazarcık ve Zamantı (Pınarbaşı) gibi kazaları vardı. Eyalet Valisi Paşa Sancağı denilen Maraş'ta oturmaktaydı. Maraş aynı zamanda bir sancak olduğundan bir mutasarrıf tarafından yönetilmekteydi. Ancak genelde bu mutasarrıflık görevini de beylerbeyi yapmaktaydı (Gökhan, 2011:277).

1802'de Maraş Beylerbeyliği'ne Bayezidoğlu Kalender Paşa getirildi. Kalender Paşa bu tarihten itibaren yaklaşık 20 yıl boyunca Maraş ve çevresinin kaderinde önemli rol oynadı. Bu süre içerisinde Kalender Paşa ile Halep Valisi Celaleddin Paşa arasında büyük çekişmeler yaşandı. 1816'da Kalender Paşa, Maraş Beylerbeyliği'nden alınarak Diyarbakır Beylerbeyliğine tayin edildi. Bir süre sonra Diyarbakır'dan yeniden Maraş Beylerbeyliğine atanan Kalender Paşa 26 Mart 1819'da vezirliği kaldırılarak Ankara'da zorunlu ikamete mecbur edildi. Maraş Beylerbeyliğinden alınarak Ankara'ya sürgüne gönderilen Kalender Paşa, yeni Maraş Valisi Hüseyin Paşa'nın isteği üzerine Maraş'tan daha uzak bir yer olan Kuşadası'na sürgüne gönderilmiştir. 1820'lerden itibaren Celaleddin Paşa, Maraş Valiliğine getirilmiştir. Bu dönemde de Celaleddin Paşa'nın Bayazıt oğlu Süleyman Paşa ve avnesi ile büyük çekişmeleri olmuştur. 23 Ocak 1831 tarihli bir belgede Adana ve Maraş eyaletleri ahalisinin bölge idarecilerine karşı itaatsiz oldukları ve türlü zorluklar çıkardıkları söz edilerek bu bölgeye tayin edilecek yöneticilerin nitelikli ve güçlü olması gerektiği belirtilmiştir (Gökhan, 2011:281-297). Nitekim aynı tarihte Maraş Mukataat Hazinesine bağlanarak şehrin yöneticileri buradan atanmaya başlanmıştır (Çadırcı, 1997:15). 1832-1839 yılları arasında Maraş valiliği görevinde Bayazıt oğullarından Kalender Paşa'nın oğlu Süleyman Paşa bulunmaktaydı. 1839-1840 yıllarında Maraş, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa tarafından işgal edilmiştir; İbrahim Paşa, Antep üzerinden, Kapıçam mıntıkasından 40.000 kadar askerle Maraş'a girerek burayı işgal etti. 19 ay kadar Maraş'ta kalan İbrahim Paşa'nın zamanında Maraş'ta güvenlik sağlandı. Şehirde halkla iyi geçinen ve zulüm uygulamayan İbrahim Paşa, Mısır Meselesi'nin çözüldüğü Londra Antlaşması'ndan sonra Eylül 1841'de Maraş'tan çekilerek Mısır'a döndü (Gökhan, 2011:300). Beylerbeylik merkezi olan Zulkadir Eyaletinin Paşa Sancağı olan Maraş'ın işgali ile birlikte şehrin ve kazalarının yönetimi zorlaşmış ve isyanlar baş göstermiştir. Bölgede yeniden düzeni tesis etmek, aşiretlerin iskânı ve vergilerin toplanmasını sağlamak üzere 1845 yılından itibaren şehrin Adana vilayetine bağlanması için çalışmalar başlatılmıştır. Yaklaşık üç yıl süren bu hazırlık döneminden sonra Maraş'ın Adana vilayetine bağlanması gerçekleşmiştir; 1848 yılında Abdülmecid'in emriyle önce Zulkadir Eyaleti Adana Eyaleti ile birleştirilmiş böylece artık iki eyalet birlikte idare edilmeye başlanmıştır. 1848'de Maraş Eyaleti'nin valisi olan Tosun Paşa'nın görevine son verilerek, Adana Valisi Osman Paşa'ya, Maraş valiliğini de yürütme görevi verilmiştir. Maraş, sancak olarak mutasarrıf tarafından yönetilmeye başlanmıştır. 1848 yılı içerisinde Adana ve Maraş Valisi olarak Mustafa Paşa tayin edilmiştir. Mutasarrıflık görevine ise Köse Mehmet Paşa getirilmiştir. Maraş Kaymakamı ise Abdi Paşa'dır. 1850 yılında Adana vilâyetine bağlanan Maraş, 1853'te mutasarrıflık oldu (Gökhan, 2011:27).

Münip Paşa, 1852-1853 yılları arasında Maraş valiliği görevinde bulundu. Onun zamanında mahkeme, meclis idaresi ve tapu dairesi kuruldu. Bu dönemde Zeytun Ermenileri yine isyan etti. Maraş valiliğinde bulunan İskodralı Mustafa Paşa, Ermenilerin üzerine asker göndermesine rağmen bir netice alınamadı. 1854'te Maraş Sancağı, Adana Eyaleti'nden ayrılarak müstakil sancak haline getirilmiştir. Bu tarihten bir müddet sonra Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketlerinin bir devamı olarak yeni bir sürece girilmiştir. 1856 tarihli ıslahat fermanı ile Osmanlı Devleti'nin tebaası olan

gayrimüslimlere yeni bir takım haklar getirilmiştir. Böylelikle kendilerine geniş imtiyazlar tanınan gayrimüslimler, Osmanlı ülkesinin her tarafında istedikleri şekilde sosyal, ticari, ekonomik ve dini faaliyetlerde bulunmaya başladılar. Buna karşılık Müslümanlar, Islahat Fermanı'na tepki gösterdiler. Çünkü Millet-i Hâkime olan Müslümanların, Gayri Müslimler karşısındaki hakim unsur olma özellikleri ortadan kalkmıştır. Bu fermanın kısa bir süre sonra olumsuz bazı yansımaları ortaya çıkmıştır. Nitekim getirilen bu hakları kendileri açısından büyük bir güvence olarak gören gayri Müslimler kazandıkları bu öz güvenle hiç de hoş olmayan bazı hareketlerde bulunmaya başlamışlardır. Bu durum Müslümanlarla Gayri Müslimleri karşı karşıya getirirken zaman zaman yerel yöneticilerle bu azınlık unsurlar arasında sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Bu sorunların yaşandığı bölgelerden biri de Maraş olmuştur; Islahat Fermanı'na tepki olarak Maraş halkı isyan ederek bu isyan sırasında aşırı derecede ülkesinin çıkarını savunan ve Türklere hakaret eden İngiliz Konsolos Vekili Hoca Guermani ile eşi öldürülmüştür. Bu yüzden Maraş mutasarrıfı Münip Paşa görevden alındı ve olayın faileri yargılanmak üzere Adana'ya gönderildi. Maraş bu tarihten 1866 yılına kadar müstakil bir sancak olarak idare edildi. 1866 yılında Maraş, Halep'e yakınlığı ve idari alanda kolaylık sağlanacağı düşüncesiyle Halep eyaletine bağlanmıştır (Gökhan, 2011:27-28).

1867 tarihinde Vilayet Nizamnamesi'nin bütün vilayet ve sancaklara uygulanması ile birlikte vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar nahiyelere ve nahiyeler de köylere bölünmüştür. Sancak ve kazaların idari bağılıkları ise genellikle coğrafi şartlara göre düzenlenmiştir. Ancak İdari Nevahiye Nizamnamesi ile ilk defa oluşturulan nahiyelerden başka ihtiyaca göre, çeşitli kazalarda yeni nahiyeler oluşturulduğu gibi bazı kazalar da kaldırılmıştır (Toroğlu, 2008:208). Bu düzenlemenin ardından 1867 yılında Maraş Sancağı; Kaza-i Nefs-i Maraş, Elbistan, Andırın, Pazarcık, Zeytun, Islahiye ve Bulanık kazalarından meydana geliyordu (Karal, 1988: 340; Doğan, 1999:14)

1871 tarihinde Halep Vilayetine bağlı olan Maraş Sancağı 1872 yılında yeni bir vilâyet haline getirildi ise de 1876'da Maraş yeniden Halep'e bağlandı (Gündüz, 2001: 195). I. Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde Maraş bağımsız sancak haline dönüştürülmüştür. Savaş sonrası Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanması üzerine Osmanlı toprakları İtilaf devletleri tarafından işgal edilmiştir. İşgal edilen yerlerden biride Maraş bölgesiydi. Mondros Mütarekesi'nden sonra 22 Şubat 1919'da İngilizlerin, Suriye İtilafnamesi gereği 29 Ekim 1919'da da Fransızların işgaline uğrayan şehir, 21 Ocak'ta başlayan ve 11 Şubat 1920'ye kadar 22 gün süren mücadele sonunda işgal güçleri bölgeden çekilmek mecburiyetinde kalmıştır.

Türk Kurtuluş Mücadelesinin önderi olan Maraş, 5 Nisan 1925 tarihinde Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir. 7 Şubat 1973 gün ve 1657 sayılı kanunla Milli Mücadele döneminde üstün direnişten ve gösterdiği kahramanlıktan dolayı Maraş'a "*kahraman*" unvanı verilerek Kahramanmaraş adına dönüştürülmüş ve sınırları çok fazla değişmeden Türkiye Cumhuriyeti'nin ili olmuştur (Gündüz, 2001: 192; Dedeoğlu, 1996(a): 5).

3.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Maraş (1923-1950)

3.2.1. İdari ve Nüfus Yapısı

Maraş şehri, 1920 yılının başlarında savaşın ve işgallerin etkisiyle harap bir durumdadır. Şehrin önemli bir bölümü ve özellikle yerleşim alanları yanmış ve yıkılmış halde savaşın etkilerini uzun süre üzerinde taşımıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği sıralarla TBMM'nin hazırladığı 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (Anayasa)'nda idari teşkilatta da bir takım düzenlemeler yapılmıştı. Buna göre vilayetler kazalara ayrılmış, kazalar da nahiyelerden müteşekkil bir hale getirilmişti (Özbudun, 2008:79). Bu düzenlemeler çerçevesinde daha önce müstakil liva olan Maraş vilayet haline dönüştürülmüştür.

20 Nisan 1924 tarihinde yeni anayasanın kabulü ile birlikte bu anayasada vilayet sisteminde yeni düzenlemeler yapılmış vilayet, kaza, nahiyeye ve köylerin tüzel kişiliklerinin bulunduğu ve vilayet idaresinin yetki genişliği ile görev ayrımı belli esaslara dayandırılmıştır (Özbudun, 2008:77; Cavlak, 1990: 60-62). Maraş Vilayeti yeni düzenlemelerden sonra 1925-1926 yılında Pazarcık, Elbistan, Göksun ve Andırın olmak üzere dört kazadan meydana gelmiştir (T.C Devlet Salnamesi (1925-1926) 1926: 830-831).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Maraş şehri artık küçük bir Anadolu kentidir. 1925 tarihinde Maraş'a bağlı Andırın Nahiyesi, Kaza yapılmıştır. 1926 yılında idari taksimatında Maraş ile ilgili herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

1927-1928 yılına gelindiğinde mülki yapılanmada bir değişiklik yapılmamış, Maraş merkez vilayetinin, Yenice kale ve Fırnıs olmak üzere iki nahiyesinde, 123 adet köyü, Elbistan Kazası'nın, Efsus Nahiyesinde 126 köyü, Pazarcık Kazası'nda 108 köyü, Göksun Kazası'nın, Süleymanlı (Zeyton) Nahiyesi'nde, 63 köyü ve Andırın Kazası'nda ise 46 köyünün bulunduğu tespit edilmiştir. Büyüklük açısından bakıldığında Elbistan Kazası 126 adet köyü ile birinci sırada yer almıştır (T.C Devlet Salnamesi (1927-1928) 1928: 1208).

1928 yılında Maraş vilayeti, Maraş Merkez olmak üzere Elbistan, Andırın, Pazarcık, Göksun, kazaları ile Yenice kale, Afşin, Süleymanlı (Zeyton) nahiyelerinden oluşmaktaydı (Büyük Ticaret Salnamesi, 1928:4-16).

1928-1933 yılları arasında mülki taksimatta önemli değişiklikler olmamış şehir önceki yıllardaki konumunu ufak değişikliklerle muhafaza etmiştir (T.C Devlet Yıllığı (1928-1929)1929:698;T.C Devlet Yıllığı (1929-1930), 1930:548)

1933 yılında Maraş Vilayetine bağlı Pazarcık kazası Gaziantep'e bağlanmıştır (BCA, Fon:490.1.0.0, Yer No:496.1997.5:5). Pazarcık kazasının Antep'e bağlanması Maraş şehrinin nüfus yapısını etkilerken aynı zamanda ekonomik açıdan da olumsuz koşulların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum üzerine 1937 yılında Pazarcık kazasının tekrar Maraş'a bağlanması konusunda girişimde bulunulmuştur. Nitekim 1937 yılında Maraş İl Kongresi tarafından bu durumun düzeltilmesi için istekte bulunulmuştur. Ancak aradan geçen süre içerisinde bu talepler göz ardı edilmiştir. Bu konunun tekrar gündeme getirilmesi 1943 seçimlerinden sonra yeniden açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde gündeme getirilmiştir. Pazarcık kazasının Maraş Vilâyetine bağlanması hakkında Dâhiliye Vekilliğince hazırlanarak İcra Vekilleri Heyetince Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan ve Başvekâletin 13.1.1944 tarih ve 6/77 sayılı tezkeresiyle tekrar meclise gönderilen ve encüme havale buyurulan kanun lâyihası Dâhiliye Vekâleti mümessili huzuruyla müzakere olunmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yedinci dönemi 23. birleşiminde müzakere edilmeye başlanan kanun tasarısı

yapılan görüşmeler sonunda 24.01.1944 yılında kabul edilmiştir (TBMM Z.C.,VII. Dönem, C. 7, B. 23:109-110;TBMM Z.C., VII. Dönem, C. 7, B. 23:111-112).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yedinci döneminde mecliste bulunan Maraş Milletvekilleri Rasih Kaplan ve Kemali Bayazit önemli konuşmalar yaparak Pazarcık kazasının tekrar Maraş'a bağlanmasının hem mülki açıdan hem de coğrafi, demografik ve şehrin sosyo-ekonomik açıdan gelişmesi bakımından etkilerini geniş çerçevede ele almak suretiyle savunmuşlardır (TBMM Z.C.,VII. Dönem,C.7,B.23:117; Yurt Ansiklopedisi,1982-1983, C. VIII:5651; Maraş İl Yıllığı,1967:42).

Maraş vilâyetinin Elbistan kazası 2 nahiyeli ve 127 köyde 78.504 nüfuslu, çok engebeli bir araziye sahip bir kazadır. Kaza merkezine çok uzakta kalan köyler hükümetle olan işlerinde tahammülü güç zorluklara uğramaktadırlar. Bu sebeple hükümet teşkilâtı da kontrol vazifesini istenilen mükemmeliyette yapamamaktadır. Bu zorluklar kış ve ilkbahar mevsimlerinde daha ziyade artmaktadır, Elbistan merkezinden bu geniş ve arazili sahaya yayılmış olan köylerin her bakımdan kalkınmalarını temin, takip ve kontrol etmek mümkün olamamakta ve netice itibariyle işler aksaklığa uğramaktadır.Hem idari bakımdan gayri tabii olan bu durumu önlemek, halka kolaylık ve huzur temin etmek ve hem de "Maraş - Kayseri şosesi üzerinde" olması dolayısıyla her türlü gelişmeğe elverişli bulunan, tarihî ve iktisadi ehemmiyeti olan Afşin (Efsus) nahiyesi köylerinin bu gelişme hareketlerini daha ziyade hızlandırmak maksadıyla coğrafi, tabii icaplara da uyularak merkezi Afşin olmak üzere ve burayı işgal eden orduların başkomutanlığını yapmış olan ve Efsus önlerinde büyük bir muharebe vererek hasım orduları mağlûbiyete uğratmış bulunan Afşin adlı Türk komutanının (Gökhan ve Kaya, 2008: 90) adına izafeten Afşin adıyla anılmak üzere bir kaza kurulması faydalı olacağı ileri sürülmüştür. Bu gerekçelerle 1944 tarihinde nahiye durumunda olan Afşin ilçeye dönüştürülmüştür (TBMM Z.C.,VII. Dönem, C. 7, B. 86:115-116).

Maraş'ın nüfus yapısına gelince; I. Dünya Savaşı başlarında şehrin nüfusu 32.700 dolayına inmişti. 1920'li yıllarda Maraş'ın nüfusu 20000 civarında idi. İşgal nedeniyle azalan nüfus işgalden sonra tekrar artmıştır. Etnik ve dinsel yönden karmaşık bir yapı gösteren Maraş'taki topluluklar, kimi mahallelerde bir arada yaşarken kimi mahallelerde de etnik gruplarına göre yoğunlaşmışlardı (Özalp, 2005:220-223). Bu durum şehrin kültürel oluşumunda olduğu kadar, yerleşim dokusunda da farklılıklara yol açmıştır. Maraş harbiyle birlikte bu topluluklar arasında ve yerleşim bölgelerinde büyük ayrışmalar ortaya çıkmıştır. Maraş harbi sonrası bölgede bulunan ve işgalci devletler ile işbirliğinde bulunarak bölge halkına türlü zulümler yapan Ermeniler, Fransızlar ile birlikte Maraş'ı terk etmişlerdir. Bu tarihten sonra şehirde, gayrimüslim olarak sadece Yahudiler ile batılı misyonerler kalmıştır (Koç, 2008:330).

1927'de yapılan ilk nüfus sayımında 25.627 kişinin bulunduğu tespit edilmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan önceki kaynaklarda 8225 hanede 32.704 nüfus yaşadığı belirtilmiştir. Bu karşılaştırma da Fransız işgalinin menfi etkisini göstermektedir. Maraş'ta nüfusun cinsiyete göre dağılım oranına baktığımızda; 1927 yılında her 100 kadın için, 100 erkek bulunmakta iken, erkek nüfusun kadın nüfusundan daha hızlı artması nedeniyle 1955 yılında cinsiyet oranı 105'e ulaşmıştır (DİE, 2002;28). Cumhuriyetin ilk yıllarında kentsel nüfusun kır nüfusuna oranı düşük düzeydeydi. Cumhuriyet sonrasında ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927'de ilin kent nüfusunun % 71'i Maraş'ta yaşıyordu. 1927-1950 döneminde ilçe merkezlerinin toplam nüfusu yalnızca % 49 oranında artarak 54.000'e yükselebildi. Oysa bu dönemde köy ve bucak nüfusları % 58 oranında artarak 236.000'e yaklaşmıştı. Böylece 1927'de kentsel kesimde yaşayanlar il nüfusunun % 20'sini oluşturmaktayken bu oran 1950'de %

18.7'ye düşmüştür (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII:5703; Kanadıkırık, 1971: 389).

Maraş merkez ilçe nüfusunun 1927-1935 yılları arasındaki nüfus artış oranı % 21,10' dur. 1935 genel nüfus sayımı sonucunda Maraşın nüfusu toplam 189570 kişidir. Bunun 94028'i kadın, 95542'si erkektir. Kilometre başına 16 insan düşmektedir. Son yaşanan olaylar (harp) göz önüne alınırsa bu durumun komşu illere göre daha iyi olduğu anlaşılır. Yine de Maraş'ın yıllık nüfus artış hızının en düşük olduğu yıl 1935'tir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1935: 2-91: 1). Diğer taraftan Maraş, cumhuriyetin ilk yıllarında dışarıya göç veren bir il durumundadır. Kentte sermaye birikimi yapan bir takım insanlar, büyük yatırım imkânlarının bulunduğu İstanbul, Ankara, İzmir ve İskenderun gibi kentlere göç etmişlerdir. Bunlara daha iyi iş arayan kişiler de eklenince, kentten dışarıya olan göç hızlanmıştır. Kent nüfusundan dışarıya göç 1935-1940 yıllarında hızlanmıştır. Bu yıllar arasında kent nüfusu 1.658 kişi azalmıştır. Bu göçlerin Türkiye genelinde olduğu gibi Maraş'ın kırsal karakterli olmasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Kanadıkırık, 1971: 389).

1940 Maraş genel nüfus sayısı 84696'dır. 1945 tarihli nüfus sayımına göre il köylerinin nüfusu 202484' dür. Ancak bu tarihten itibaren özellikle 19 sene içerisinde nüfusta büyük bir artış gözlenmiştir. Etüt çalışmaları sonucunda elde edilen bilgilere göre erkek nüfus kadın nüfustan fazladır. Nüfusun % 47,9' unu kadınlar oluştururken %52,1 ini erkekler teşkil etmektedir (Köy İşleri Bakanlığı, 1967:109).

21 Ekim 1945 tarihli genel nüfus sayımına göre Maraş'ta 133126 erkek ve 128424 kadın olup toplam nüfus 261250'dir (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950:4). 1940-45 arası dönemde nüfusta % 51.20 oranında gözle görülür büyük bir artış olmuştur (Gürbüz, 2001: 26). 1940-1945 arasındaki nüfus artış hızının yüksek olması idarî sınırların değişmesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde Pazarcık ilçesinin Gaziantep'ten tekrar alınması sonucu merkez ilçenin alanı 828 km² artmıştır (Gürbüz, 2001: 27). Şehirdeki nüfus artış hızının yüksek olmasının diğer sebebine gelince; Anadolu'ya göçmen ve mübadil olarak gelenlerle sığınanların oranının artmasıdır. Mübadil olarak gelip Anadolu'ya sığınanların 1927-1935 dönemi nüfusundaki payı %o 9.17 ve 1934-1940 dönemindeki payı ise %o 9.72 oranındadır. Maraş iline de mübadele dolayısıyla 1927-1960 yılları arasında 2.678 kişi göçmen olarak gelmiştir. Bu göçmen nüfus ilin nüfus artış miktarını %1 oranında etkilemiştir. Bunun yanında 1935 yılında kırsal nüfustaki doğum oranlarının yüksekliği de nüfusun yıllık artış hızında etkili olmuştur (Kanadıkırık, 1971:390; Gürbüz, 2001: 27).

Maraş'a yapılan göçler şehir nüfusunun değişmesinde önemli paya sahiptir. Bu sebeple artan yıllara göre kır nüfusunda nisbi bir azalma, kent nüfusunda da bir artış görülmektedir. Toprağa bağlı olan kırsal nüfusun; zamanla topraksız kalmalarıyla kent'e göçler başlamıştır. Kentteki ekonomik gelişmeler bu süreci daha da hızlandırmıştır. Örneğin: 1945'te merkez ilçe nüfusunun artış hızı % 24,4'tür. Hatta göçlerin bir kısmı gelişmekte olan çevre illere bile yönelmiştir. 1940-1945 döneminde il dışına % 0.70 oranında nüfus göç ederken 1945-1950 döneminde % 0,80'e yükselmiştir (Gürbüz, 2001: 30). Maraş'ta nüfus artış hızının yüksekliğine karşın nüfus yoğunluğu her zaman Türkiye ortalamasının gerisinde kalmıştır. 1927'de Türkiye'de km karede 18 kişi yaşarken ilde bu sayı 14 idi.

Maraş'ta 1950 yılına kadar nüfusta önemli bir değişiklik olmadı. 1935-1950 yılları arasındaki 15 yıllık zaman zarfında nüfus ortalama 30-35.000 arasında kaldı. Nüfus ile orantılı olarak şehir de bu dönemde fazla genişlemedi. 1950'li yılların başında şehirde 17 mahalle 6231 hane bulunuyordu (Gündüz, 2001:196).

1927-1950 döneminde nüfus ülke genelinde %53 lük bir artış gösterirken bu oran Maraş'ta %55 olmuştur. Bu dönemlerdeki nüfus artışı her zaman ülke ortalamasının üzerinde olmuştur. Nüfus gelişimi, yoğunluğu ve büyüklüğü bakımından değerlendirildiği zaman bu dönemde de ilk sırayı merkez ilçe almaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983 C.VIII:5651).

1927-50 döneminde ilçe merkezlerinin nüfusu % 49 artarak 54,000'e yükselmiş köy ve bucak nüfusları ise %58'lik bir artış göstererek 236,000'e yaklaşmıştı. Böylece 1927'de kentte yaşayanlar il nüfusunun %20'sini oluştururken bu oran 1950'de %18,7'ye düşmüştür (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII:5703).

1949 yılı itibariyle şehrin nüfusu 285896'dır. Bunun 146481'i kadın 139335'i erkektir. Maraş merkezinde ise nüfus 106047 olup bunun 54918'i kadın 51129'u erkektir. 1948 senesinde nüfus artışı kendini göstermiş ve 3541 doğum olmuştur. Evlenmeler de artmış ve 1348 evlenme olurken 63 boşanma vakası görülmüştür. 1708 ölüm gerçekleşmiş, merkezde 774 ölüm olmuştur. Bunun 339'u kadın 404'ü erkektir (Maraş Postası, 1949:2-206:2).

1950'li yıllardan itibaren köylerden Maraş'a göçler dolayısıyla şehrin nüfusu hızla artmıştır. Bunun yanında ekonomik gelişmeye paralel olarak doğu ve güneydoğu bölgelerimizden yoğun bir göçe tabi olmuştur. Çevre il ve ilçelerden şehre gelen bu insanlar hızla yeni mahallelerin kurulmasına yol açmıştır. Kentsel gelişim dolayısıyla yeni yerler imara açılarak insan yerleşmeleri sağlanmıştır. Şehir böylece tüm yönlerde doğru genişleme göstermiştir. Böylece Maraş 77'ye ulaşan mahalle sayısı ve 500.000 civarındaki merkez nüfusu ile gelişmesine devam etmektedir.

1950'li yıllarda Maraş'ın evleri, yolları topraktı. Poyrazıyla ünlü olan Maraş'ta poyraz estiği zaman her yer toz duman içinde kalırdı ayrıca erkeklerin kullandığı ağız otunun yere tükürülmesiyle oluşan pislikten dolayı Maraş'ta akciğer hastalığı, verem ve göz hastalığı trahom oldukça yaygındı. 1915 tarihli kayıtlardan anlaşıldığına göre halkın %30' u veremden ölmüştür (Eyicil, 2009:67).

Sağlık hizmetlerinin pek de yeterli olmadığı şehirde Devlet hastanesi ancak 1949 yılında hizmete girmiştir. Bu konuda dönemin Maraş Milletvekili ve Sağlık Bakanı Doktor Kemal Bayazıt'ın büyük hizmetleri olmuştur. 1943 tarihinde Maraş Milletvekili Doktor Kemal Bayazıt tarafından Sağlık Bakanlığı'na yazılan yazıda, sıtma ile mücadele teşkilatının gelişmesi ve kuvvetlenmesi için ve sıtmaya neden olan bataklıkların kurutulması için ne gibi tedbirler alındığı sorulmuştur. Belediye köy muhtarlarının küçük bataklıkları kurutma konusu dâhilinde yetkilerinin olduğunu ancak niçin çalışmadıklarını, fenni kurallara göre yapılmayan ve köylere yakın yerlere kurulmuş olan çeltik fabrikalarının ıslahı için niçin çalışılmadığını sormuştur. Reçeteye verilen sıtma ilaçların doktor olmayan yerlerde nasıl temin edileceğini, ayrıca sinekle mücadele ve cibinlik temini konusunda niçin gerekli hassasiyetin gösterilmediğini sormuştur (BCA, Yer No: 030-0-010-000-000-8-50-14).

Bu yıllarda en önemli sağlık sorunlarının başında Trahom hastalığı gelmekteydi. Bu konuda dönemin hükümetleri ve Sağlık Bakanlıkları bir takım tedbirler alma yoluna gitmişlerdi. Türk yurdunun maalesef mühim ve geniş bir kısmını istilâ eden ve her sene birçok vatandaşımızı körler zümresine katarak en kıymetli görme hissinden mahrum bırakan Trahom hastalığıyla savaş, Cumhuriyet idaremizin Halk sağlığının korunması, bu dertle muzdarip vatandaşlarımızın kurtarılması için kurduğu en güzel eserlerinden birisidir. İlkönce, 1925 senesi küçük bir kısım yurt parçası üzerinde kurulan ve bugün; 12 ilimizin en çok hastalıklı yerlerinde çalışmakta olan Trahom mücadelesinin faydaları ancak yeni yeni hissedilmeye başlamış, savaşın tesiri cidden büyük olmuştur. 1946 yılında biri Adana, diğeri Diyarbakır'da olmak üzere iki gurup halinde çalışan Trahomla

savaş teşkilâtının, (16) hastanesi (32) dispanseri ve (35) köy tedavi evi vardır. Adana Trahom Savaş Kurulu Başkanlığı Bölgesi dâhilinde olan Maraş'ta 15 yataklı 1 Hastane ve 2 Dispanser bulunmaktaydı. Maraş Doğumevi yatak sayısı 20 idi (TBMM Z.C., VIII. Dönem, C. 3, B. 18:47).

3.2.2. Eğitim ve Sosyo-Kültürel Yapı

Maraş'ın nüfus yapısındaki çeşitlilik eğitime de yansımıştır. Maraş geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan bir şehirdi. Bu yüzden eğitim öğretim işlerine yeterince önem verilmemiş ve okuryazarlık ortalaması olarak devamlı ülke ortalamasının gerisinde kalmıştır. Cumhuriyetten sonra da bu durum devam etmiştir. Okuryazar sayısının artışıdaki yükseliş 1. Beş yıllık kalkınma döneminden sonraya rastlamaktadır. Fakat bu yükseliş devam etmemiş ve giderek % 1'lere kadar düşmüştür.

Temel eğitim kurumları açısından 1923 yılı itibariyle okul öncesi eğitim veren sadece bir anaokulu vardır. Maraş'ta bulunan anaokulunun, 39 öğrencisi ve iki öğretmeni ile filiz sınıfı vardır (Alkan, 2011:302-303). 1923 yılında İlköğretimde okul sayısı 70, 1927 yılında 63, 1943 yılında ise 222'ye çıkabilmiştir. Okul sayısındaki artış özellikle köy okullarının yapılmasıyla artmıştır. 1935 tarihinde Maraş nüfusu 196800'dur. Tahsil çağında 19000 çocuk vardır ve bunlardan yalnızca 3673'ü okula gitmektedir. 379 köyün yalnızca 42'sinde okul ve öğretmen vardır. İl merkezinde okuma yaşına gelmiş 3500 çocuk vardır. Bu çocukların gidebilecekleri okul sayısı beştir. Bu beş okulda 700 öğrenci vardır (BCA, 496, 1997,3). 1935 tarihli kararnameye göre Maraş ve bazı illerin öğretmenlerinin terfi süreleri dolmuş ve maaşlarının birer derece yükseltilmesinden dolayı bu illerin 1935 senesi bütçelerinde değişiklik yapılması İcra Vekilleri heyetince onaylanmıştır. 1943 yılında şehirdeki öğrenci sayısı 10,000 civarındadır (BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-60-97-10).

Maraş'ta Sakarya Okulu binası ilk defa okul binası olarak yaptırılan binadır. Önce rüştiye ve idadi olmuş daha sonra ortaokul olmuştur. İstiklal ve Kurtuluş okulları da Ermeniler tarafından okul binası olarak yapılmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1937:194-55-3).

Maraş'ta açılan ilk ortaokul Maraş Ortaokulu'dur. Uzun oluk caddesindeki bu okul ilk defa Albayrak ilkokulunun binasında eğitime başlamış, 1932-33 eğitim öğretim yılında Ticaret lisesi binasına taşınmıştır. 1948'de Maraş Lisesi'nin Ticaret Lisesi binasına taşınmasıyla şimdiki yerine geçmiştir. Aynı yıl Göksun'da bir ortaokul açılarak Maraş ikinci ortaokuluna kavuşmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII:5711).

1937 yılında Maraş'ta bir ortaokul, Elbistan'da bir ikmal okulu dokuz tam devreli, iki eksik devreli ilkokul, 41 köy okulu vardır. İl içinde lise, ertik (meslek-sanat) ve tecim (ticaret) okulları erkek ve kız okulları yoktur. 1936 yılı kayıtlarına göre öğrenci sayısı 4452'dir. Bunların 4/1 i kız 4/3ü erkektir. Okuryazar oranı 5%10' dur. Okuma yazma oranı geridir. Okuma çağındaki çocukların çoğu sanat öğrenmeye verilmiş çiraklık etmektedirler. İl içinde okul miktarı da azdır. 385 köyü olan ilde ancak 41 okul vardır. Merkezde okuma çağında 7000 çocuk vardır. Ancak bunun 2000'e yakını okuyabilmektedir. İlde 110 öğretmen vardır. Bunların çoğu öğretmen okulu mezunudur. Köylerdeki öğretmenlerin çoğu vekil olarak çalışan öğretmenlerdir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1937:201-62-3). Maraş ortaokulu'na 100 talebelik pansiyon ilavesine karar verilmiş ve bu seneden itibaren okulda pansiyonlu öğrenci de yer almıştır. Pansiyon ücreti 140 liradır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1938:246-107-1).

Maraş'ın ilk ve en eski Lisesi Maraş Lisesi'dir. 1947-48 eğitim öğretim yılında açılan bu lise eski Ticaret lisesi'nde eğitim öğretime açılmıştır. Ortaokul aile birliği

Maraş'ın liseye kavuşması dolayısıyla ortaokulda bir çay ziyafeti tertip etmiştir. Şehrin ileri gelenlerinin davetli olduğu bu toplantıda müdür Fethi Kısagün lisenin bugünkü durumu hakkında bilgi vermiş ve lise bir'e 54 öğrencinin kaydolduğunu ikinci sınıf kayıtlarına ise pazartesi günü başlanacağını belirtmiştir (Maraş Postası, 1948:173- 1).

En eski meslek lisesi 1942-43 eğitim öğretim yılında faaliyete başlayan Kız Enstitüsü'dür. Bu lise, Kız Meslek Lisesi olarak eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. 1945-46 yılında Endüstri Meslek Lisesi olan Maraş'ta Sanat Enstitüsü açılmıştır (Temizer, 1987:48-53; Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C.VIII:5711).

Maraş'ta okuma yazma oranı ile Türkiye ortalamasının gerisinde kalmış bir ildir. 1935'te okuma yazma oranı %10'dur. 1937 yılına gelindiğinde ise Maraş ilinin eğitim ve öğretimiyle ilgili yapılan değerlendirmede okur-yazarlık açısından şehrin istenilen ilerlemeyi gösteremediği anlaşılmaktadır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1937: 201-62-3).

Cumhuriyetin ilk yıllarında şehirdeki öğrenci sayısı 3.500-4000 civarındadır. Buna karşılık sadece 5 okulda eğitim hizmeti verildiği görülmektedir. Bu beş okulda 700'den fazla çocuk okutulmakta, geri kalan çocuklar ise okul sayısının az oluşundan dolayı eğitim ve öğretim alamamaktadır (BCA, Fon No:490.0.1 Yer No:496.1997.3). Bu sayı 1943'te 10,000'e çıkmıştır. Ancak bu sayının %75'ini kırsal kesimdeki ilkokullar oluşturur. Kent okullarının 1/4ünü köy okullarının 1/5'inde kız öğrenciler eğitim görmüşlerdir (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C.VIII:5711). 1923'te toplam sınıf öğretmenleri sayısı 112 idi. 1943'te 269 olmuştur. Yalnız bunların 188'i eğitimci.

1923-1943 arası dönemde eğitimin genel amacı kırsal kesimlerde eğitim ve öğretimi yaygınlaştırmaktı. Şehrin eğitim konusundaki sorunlarını çözmek için devletin bu konuda destek vermesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca bölgedeki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yapılması okulu olmayan köylerdeki çocukların öğrenimlerine devam etmelerinin sağlanması bu konuda gezici öğretmenlik uygulamasına geçilmesi gibi bir takım kararların uygulamaya koyulması bir çözüm şekli olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle gezici öğretmen uygulaması aynı zamanda millet okulları ile halk okuma odalarının teşkilatlarının da genişlemesini sağlamıştır (BCA, Fon No:490.0.1 Yer No:496.1997.3). Bu hedef büyük ölçüde 1937-1943 arası dönemde gerçekleşmiştir. Kırsal kesimde önemli ölçüde öğretmen sayısı artmış okul sayısında da bir artış gözlemlenmiştir. Daha sonra köyden kente göçlerin artmasıyla kentteki eğitim faaliyetleri artmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C.VIII:5712). Köy envanter etüdüne göre il ortalaması olarak genel nüfusun % 19,4'ü Türkçe okuma yazma bilmektedir. Bu oran % 14,6 ile merkez ilçede en az olup % 25,2 ile Göksun ilçesinde en fazladır yani okuma yazmanın en yüksek olduğu yer Göksun ilçesidir. 491 köyden 391 inde okul vardır. 100 tanesinde yoktur. Okul olan köylerin oranı % 79,6'dır. (Köy İşleri Bakanlığı, 1967:112) 21 Ekim 1945 tarihli genel nüfus sayımına göre okuma yazma bilen erkek sayısı 28528 olup bilenlerin oranı %28,6 olup bilmeyenler %71,4 düzeyindedir. Kadınlarda ise bu oran çok dikkat çekicidir. Okuma yazma bilen kadın sayısı 71 olup bilenlerin oranı % 5,6 dır. Buna göre okuma yazma bilmeyenler % 94,4'dür (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950:5).

Meslekî ve Teknik öğretim için 1947 bütçe tasarısında ödenek durumu bakımından 1947 yılında mevcuda ilâve imkânı bulunmamakla beraber 1946'da taahhüde bağlanan ve tutarı 7 792 152'ye aşacak olan gelecek yıllar geçici ödeneği ile Maraş Erkek Orta Sanat okulları binalarının inşaatına devam edileceği belirtilmiştir (TBMM Z.C., VIII. Dönem, C. 3, B. 18:178).

3 Ocak 1949, Maraş merkez 37, Göksun 31, Afşin 29, Andırın 24 ve Pazarcık'ta 1 tane yeni okul yapılarak tüm memlekette yapılan okul sayısı 159'dur. Köy enstitüsü mezunu öğretmenler için de, il ve ilçelerde okul içinde 18 ve okul dışında 37 tane

öğretmen evi inşa edilmiştir. 1948 yılında ilimizde ortaokul liseye, sanat okulu enstitüye çevrilmiş ve Göksun ilçesinde de bir ortaokul açılmıştır. İl ve ilçelerde 7-16 yaş arası: 4979 erkek 2876 kız vardır. Bunların sadece 4190'ı okula gitmektedir. Köylerde 7-16 yaş arası 22499 erkek 13602 kız vardır. Bunların sadece 7151 erkek 2731 kız okula gitmektedir. Toplam 36201 öğrenci okula devam etmektedir. İlde okul sayısı Lise, Kız enstitüsü ve Erkek sanat enstitüsünden başka 8 tane ilkokul vardır. Bunlardan 2'si tam devreli değildir. Köylerde 19 tane öğretmenli ve 44 adet de eğitimci okul vardır. Elbistan 1 ortaokul, 3 ilkokul vardır. Köylerinde 9 öğretmenli 27 eğitimci okul vardır. Okulsuz köy sayısı 92'dir. Göksun, 1 ortaokul, 2 ilkokul vardır. Köylerinde 12 öğretmenli 21 eğitimci okul vardır. Okulsuz köy sayısı 11'dir. Andırın, 1 ilkokul vardır. Köylerinde 3 öğretmenli 21 eğitimci okul vardır. Pazarcık 1 ilkokul vardır. Köylerinde 5 öğretmenli 1 eğitimci okul vardır. Bütün il dâhilinde 232 adet okulsuz köy mevcuttur (Maraş Postası, 1949:206-1).

Maraş sosyal yapısı itibariyle büyük çeşitlilik ve zenginliklere sahip bir şehirdir. Şehir kuruluşu itibarı ile çok eskilere dayandığından birçok kültürün harmanlandığı bir toplumsal yapının birçok özelliklerini günümüze kadar taşımıştır. Maraş yaşayış, gelenek-görenek, inanç, giyim ve yemekleri ile geçmişten geleceğe bu farklılığı devam ettirmektedir.

Maraş'ın toplumsal yapısının şekillenmesinde bölgenin Türk hâkimiyetine geçmesinden sonra yaşanan iskânlar önemli rol oynamıştır. Diğer yandan Cumhuriyet öncesinde bölgede Gayri Müslim unsurlar da vardır. Gayri Müslim unsurların şehrin ekonomik hayatının şekillenmesinde etkin oldukları görülmektedir. Şehir Osmanlı döneminde eski ehemmiyetini kaybetmiş olsa da Osmanlı ordusunun her doğu seferine çıkışında ordunun ihtiyaçları Maraş çarşılarından tedarik edilirdi (Emirmahmutoğlu, 1946:8). Maraşlı zanaatkâr ustaların elinden çıkan bu ürünler Maraşlı'nın kültürü ile birlikte dünyaya olan bakışındaki estetiği de ortaya koyardı. Maraşlı edik ustası, ettiği her türlü rengeyle imal ederken “edik”in eski bir Hitit giysisi olduğunun farkında bile değildir. Müslüman ya da Gayri Müslim herhangi bir zanaatkâr aslında bir kültürün ve geleneğin taşıyıcısı durumundadır. Günümüzde bu tür geleneksel el sanatlarına dayalı mesleklerin büyük bir kısmı ortadan kalkmış durumdadır. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki göçler ile birlikte, bir taraftan Gayri Müslim unsurlar bölgeden ayrılırken bu hem şehrin demografik yapısını hem de şehrin ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Buna karşılık Maraş ve çevresine Doğu Anadolu bölgesinden “Şark mültecileri” olarak bilinen yeni göçmen grupları gelerek iskâna müsait alanlara yerleştireceklerdir. Ayrıca Mübadele sonrası Anadolu'ya gelecek unsurların yerleşebileceği bölgelerden biri olarak belirlenen Maraş ve çevresine mübadele ile gelen insanlar yerleşmeye başlayacaktır (Dedeoğlu, 1996(b): 21). Maraş çok göç alan bir bölge olmamakla birlikte yukarıda ifade ettiğimiz üzere I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki dönemde demografik yapıyı çok da değiştirmeyecek ölçüde bazı yerleşmelere sahne olmuştur. Buna rağmen Maraş saflığını muhafaza etmiş güvenli bir bölge olma özelliğini korumuştur.

Maraş öteden beri bu zenginliklerine rağmen oldukça özgün kendi halinde güvenli bir şehir olmuştur. Bunu tespit edebilmek için de Maraş'ta yaşamak ve Maraşlıyı tanımak gerekir. Bir dönem Maraş maarif müdürlüğü yapmış Besim Atalay yazmış olduğu eserde Maraş'ın bu yönünü çok güzel ifade etmiştir; “Cinayet pek işitilmez hırsızlıkta pek vaki değildir. Maraş ahalisinin büyük çoğunluğu temiz ve güzel ahlâki esaslara sahiptir.” Maraş'ta halk, sade yaşayıp basit ve doğru düşünen, açık sözlü kısacası her mikyası ile tam bir Türk'tür (Atalay, 2008: 120).

Maraş ahalisinin hayatı pek sade ve bir kısım maddi olanaklardan yoksundur. Hâlâ eski aşiret yaşantısını bırakmamışlardır. Maraş'ta yemek denildiğinde ilk akla gelenler: "Bulgur, bir nevi sert tarhana, döğme, nohut, mercimek gibi hububat; patlıcan, bamya ve fasulye vb. Şehirde lahana ve pırasa tüketimi çok azdır. Dünyada Maraş ahalisi kadar marul yiyen bir halk olmasa gerektir. Avamın gıdasını ise bulgur ile tarhana teşkil eder. Ayran her yerde olduğu gibi burada da çok içilir. Tarhananın yoğurtla yapılan çorbasını çok severler, kurusunu da ceplerine koyarak leblebi gibi yerler. Pişmemiş patlıcanı yemek dahi adettir. Gerek bulgur gerekse sebze yemekleri pekiyi pişirilmez, biraz çiğ bırakılır. Arabistan'dan geldiğine şüphe olmayan çiğ etten yapılmış köfteyi severek yerler. İçki İslamlar arasında o kadar yayılmamıştır. Yerli ahalden binde biri kokusunu dahi duymamıştır. Yalnız birçok erkek ot atar ki bu ot kül ile adî tütünden yapılmıştır" (Atalay, 2008: 122).

Maraş halkı inanç ve geleneklerine önem verir. Bunun yanı sıra batıl inanışlara da bağlıdır. Bilhassa kadınlar bunlara çok önem verirler. Örneğin Maraş'ta kadınlar arasında kurşun dökme yaygındır. Bir kimseye nazar olmaması için su içine kurşun atılır (Maraş İl Yıllığı, 1967: 106).

Cumhuriyet dönemi sonrasında eski geleneksel yapının birden bire terk edildiğini söylemek mümkün değildir. İnkılapların devlet gözetiminde uygulanmaya çalışılmasına rağmen eski Osmanlı toplumsal yapısının izlerinin uzun yıllar devam ettiği görülmektedir. Maraş bir Türkmen bölgesi olması itibariyle geleneksel yapısını büyük ölçüde korumuş bir bölgedir.

Maraş'ta kültürel etkinlikler cumhuriyet sonrası gelişme göstermiştir. İlin değişen ve hareketli nüfus yapısı kültürünü de etkilemiştir. Yöreye çeşitli zamanlarda gelen etnik grupların genel nüfus içindeki oranı kimi zaman oldukça yüksek düzeye ulaşmıştır. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı nüfus yapısını değiştirmiş, yaşanan işgal ve göçler halk edebiyatı ürünlerine de yansımıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII: 5728). Daha önceleri köklü bir halk şiiri geleneği olan Maraş'ta pek çok halk ozanı yetişmiştir. Bir görüşe göre ünlü halk ozanı Karacaoğlan Maraşlıdır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII: 5728).

Maraş'a ilk matbaa 1913 yılında Hüdayizade Tahsin Efendi tarafından getirilerek kendi konaklarının selamlığına kurdurulmuştur (Maraş İl Yıllığı, 1967: 133). Bu matbaa Kurtuluş Savaşı döneminde de gizlice çalışmış ve cumhuriyet döneminde de bir süre faaliyetini sürdürmüştür. Hacı Nuri adında bir Maraşlı tarafından 29 Nisan 1920 tarihinden itibaren çıkarılan başlık yazısının altında "Metalîbi Amal-i Milliye'nin Müdafiidir" ibaresini taşıyan (Âmal-i Milliye) gazetesi Maraş'ta çıkan ilk gazetelerden biridir.

1930'lu yıllarda halk evi düzenlediği etkinliklerle kültürel hayata canlılık getirmiştir. Tiyatro, sergi, kitaplık gibi alanlardaki girişimleriyle belirgin bir canlılık görülmüştür. Ancak halk Evi'nin 1950'de kapatılmasıyla okuma odaları ve kitaplıktaki kaynakların bir bölümü kaybolmuş geri kalan kısmı ise kütüphanelere aktarılmıştır. 1930'lu yıllarda halk evinin açtığı okuma odaları ile kurulmuştur. Ancak halk Evi'nin 1950'de kapatılmasıyla burası da kapatılmıştır. Yine aynı yıllarda halk evi tarafından düzenlenen sergiler yine 1950'de bu kurumun kapatılmasıyla sona ermiştir.

Cumhuriyet ilk yıllarında Maraş'ta sosyal ve kültürel alanlarda faaliyette bulunan Türk Ocağı, Kızılay, Tayyare Cemiyeti, Çocuk Esirgeme ve Spor Cemiyetleri ile Muallimin Birliği mevcuttur. Bu cemiyetler kurumsal olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (T.C Devlet Salnamesi (1927-1928)1928: 1216).

1937 tarihinde ise Maraş'ta Ulusal Ekonomi ve Arttırma Cemiyeti'nin kurulduğu görülmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi 1937:197-58-3).24 Aralık 1948

tarifli bir gazete haberine göre Maraş'ta bir öğretmenler derneği kurulmuştur. 23 Aralık 1948 günü saat 16'da toplantısını yapmış lise, kız, erkek sanat enstitüsü ve bütün ilkokul ğretmenlerinin katılımıyla halkevinde bir toplantı yapmışlardır. Gündeme milli eğitim müdürü Enver Uğaneke'nin söylevi ile başlanmış, daha sonra yönetim kurulunu belirlemek için seçimler yapılmıştır (Maraş Postası, 1948: 198-1).

28 Temmuz 1938 tarihli bir gazete haberine göre Maraş'ta girişimci bayanlarından Seniye Kısakürek iki sene evvel Maraş Türk kadınları bıki ve dikiş yurdunu açmış ve bu yurt bu sene halk evinde 2. sergisini açmıştır. Büyük beğeni toplamıştır (Maraş Vilayet Gazetesi,1938:250-1). rnek bıki dikiş yurdu Münire Başaran tarafından idare edilmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi,1938:251-1). 1936 tarihli Maraş Türk kadınları bıki ve dikiş yurdu talimatnamesine göre bu yurdun kuruluş amacı, aile ekonomik hayatına yardım etmek ve kadınlarımızın geçimini kolaylıkla kazanacak şekilde yetiştirmektir. Kadınlara ve kızlara yönelik açılan bu müesses eğitime her yıl bir teşrini evvel tarihinde başlar ve 31 Mayıs tarihinde son verir. Yurt iki sınıflı olup tahsil müddeti 2 yıldır. 1.sınıftakiler pazartesi ve perşembe 2.sınıftakiler salı ve cuma günleri eğitim görürler. Saat 9 -12 ve 13-15 arası olmak üzere günde 5 saat ders işlenir. Kayıt creti 5 liradır. Yıllık 20 lira ücret alınır. Her yıl mezuniyet sınavlarından sonra yurttaki bir sergi açılır. Talimatnamede birinci ve 2.seneye ait dersler listelenmiştir (Maraş Türk Kadınları Bıki ve Dikiş Yurdu Talimatnamesi, 1936:2-4).

1946'da İş Basımevi, Engizek Matbaası, 1947'de Hizmet matbaası kurulmuştur. Halkın Sesi, Yeni Maraş, Engizek, Hizmet, Kahraman Yurt, Kurtuluş gazeteleri bu basımevlerinde yayınlanmıştır. 1950'de Alpaylar, 1954'te Halk Postası matbaaları açılarak buralarda çeşitli gazeteler basılmıştır.

1947 tarihinde Maraş müzesi kurulmuştur. Maraş ilindeki sportif faaliyetler cumhuriyetle birlikte canlılık kazanmıştır. 1932'de Maraş Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü kurulmuştur. Bu müdürlük kulüplerin çalışmasını yönlendirmiştir. Cirit, avcılık ve greşle başlayan sportif faaliyetler çeşitlilik kazanmıştır. 1940 yıllarında başlayan çalışmalarla toplam 15 tesis kurulmuştur. Bunların 5'i beden terbiyesine, diğerleri sanayi, milli eğitim ve milli savunma bakanlıklarına aittir. Beden terbiyesine ait olan tesiste 10,000 kişilik stadyum, pist, futbol, güreş sahası ve 1500 kişilik spor salonu vardır. Maraş'ta ilk kulüpler ise 1920 yılında kurulmaya başlanmıştır. 1937'de kurulan Kahraman Avcılar Kulübü bunlar arasındadır. Kulpleşme ancak 1950 yılından sonra hız kazanmıştır (Yurt Ansiklopedisi,1982-1983, C. VIII: 5739).

Anlaşıldığı üzere dönemin sonu olan 1950'li yıllara kadar geleneksel, toplumsal yapı hâkimiyetini sürdürmüş ve bu yapının çözülmesi gecikmiştir. Burada kültürel yapıyı ve gelişimini ekonomik gelişmeyle paralel sürmüştür. Tarihi sürece baktığımızda özellikle yakın geçmişte yani I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaş'ı şehrin toplumsal yapısında sarsıntılar yaratmıştır. Sınırlı retim kapasiteleriyle belli başlı zanaat kolunu elinde bulunduran azınlıkların Maraş'ı terk etmesi de bu sarsıntının bir uzantısı olarak sosyo-ekonomik hayatı oldukça etkilemiştir. Dolayısıyla Cumhuriyetin bu ilk yıllarında bölge insanı tarım, hayvancılık ve sınırlı ticaretle geçimini sağlamaya çalışmış ve bu süreçte sosyo kültürel yapının değişim ve dönüşümü bir hayli yavaş olmuştur. Maraş bu yıllarda hala gelenekselliğin hüküm sürdüğü bir toplumsal yapıyı muhafaza etmiştir. Maraş'ın sosyo-ekonomik ve kültürel olarak kendine gelişi ve toparlanmaya başlaması esas itibariyle 1950'li yıllar sonrası başlanmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII: 5723).

3.2.3. Ekonomik Yapı (Tarım, Hayvancılık, Sanayi, Bankacılık, Ulaşım)

Maraş'ın ekonomik kimliği tıpkı ismi ve burada hüküm süren devletler gibi sürekli değişikliğe uğramıştır. Bunun en temel sebebi buranın kavşak noktası olması ve geçiş yolları üzerinde bulunmasıdır. Bu özelliğinden dolayı önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Ancak 19. yy'da çevredeki yerleşim yerlerinin büyük bir atılım gerçekleştirmesiyle bu özelliği geri plana düşmüştür.

19. yy'da Maraş halkının en önemli geçim kaynağı tarımdı. Başta buğday ve arpa olmak üzere çeşitli tahıllar vardı. Pirinç, pamuk, tütün, susam ve salep önemli tahıl ürünleriydi. Özellikle pirinci kaliteli olmasına rağmen ulaşım imkânlarının olmayışı nedeniyle bunun dış piyasaya satışını yapamamıştır. Üzüm, kavun, karpuz gibi meyvelerin yanı sıra hayvancılık da önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Sığır keçi ve kümes hayvancılığı bunların başında gelmektedir. Bu yüzyılda Maraş'ın en gelişmiş yerel sanayi dalı dokumacılıktı. Bu nedenle tekstil alanındaki bugünkü başarısını geçmişe dayandırmak mümkündür. Kaynaklar Maraş'ta 281 dokuma tezgâhı bulunduğunu ve bez, yün şalvar, kuşak ve pamuklu dokumalarının ünlü olduğunu kaydediyor. Maraş'ın en yaygın el sanatları arasında tahtacılık, demircilik, dericilik ve kuyumculuk gelmektedir ki bu sanatlar günümüzde de Maraş'ın en yaygın sanatlarından (GB, Karlıklı,2001: 54).

Maraş'ın ılıman ikliminden dolayı tarımsal şartlar elverişli olur. Her türlü meyve, sebze ve hububat yetiştirilmektedir. Toprakta çok fazla bitki ve hayvan kalıntıları olduğundan toprakları verimlidir (Koç, 2006:13).

Maraş ekonomisi uzun yıllar, geleneksel olarak toprağa ve topraktan elde edilen ürünlere, bunların satışı ya da direkt tüketimine dayalı kalmıştır. Bu süreçte şehrin ekonomisi gerek insanın kapalı ticaret psikolojisi gerekse devlet yatırımlarının yetersizliğinden önemli ölçüde büyüme sağlayamamış, kendi yağı ile kavrulma ya da fasıllı büyüme stratejileri ön planda olmuştur (Ozan, 2000: 2).

Cumhuriyetin ilanı sonrası Maraş ekonomik olarak da geri kalmış bir şehir konumundadır. Maraş'ın bu ekonomik geri kalmışlığı içerisinde toplumsal açıdan bakıldığında gelir dengesizliğinin büyük ölçüde de devam ettiği söylenebilir. Zira çalışma hayatında yer alan işçi, memur, esnaf-çiftçi kendi standartlarında yaşamlarını devam ettirmeye çalışırken ekonomik olarak öteden beri belli bir güce sahip olan kesimler yine şehrin hâkimi olma özelliklerini büyük ölçüde devam ettirmektedirler. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki şehir ekonomisinin gelişmesinde de bu kesimler ilk müteşebbis girişimci sınıfın da öncüsü rolünü üstlenmişlerdir. Diğer yandan esnaf kendi ekonomik faaliyetlerini sürdürmeye çalışırken işçi kesimi için sürekli bir iş ve istihdam içinde olduklarını söylemek pek doğru olmayacaktır. Zira sanayiden zaten bahsedilmediği bu dönemin koşullarında mevsimlik tarım işçiliği yapmak suretiyle hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır. Bu çalışma alanları daha çok biber toplama, kazma-kürek işleri, pamuk ekme ve çapalama, sulama, çeltik ve buğday ekme, biçme ve inşaat işlerinde mümkün olabilirken soğuk kış aylarında da işlerinden mahrum kalan bu kesimler işsiz güçsüz grupları oluşturmaktaydı (Dedeoğlu,1996(b):35). Maraş şehrinin orta tabakadaki ailelerini esnaf ve ticaretle uğraşan veya küçük imalathaneleri bulunan kesimler oluşturur. Orta kesimin şehirde; evleri, küçük birer bağları, çeşitli köylerde arazileri, bahçeleri veya zeytinlikleri vardır. Maddi durumları iyi olanların ise şehirde büyük evleri vardır. Bunların birçoğunun sabit işleri yoktur. Köylerdeki arazilerin gelirleri veya ettikleri çeltik, pamuk, biber, buğday ziraatının gelirleri ile geçinirler (Dedeoğlu, 1996(b): 36). Cumhuriyet'in ilanından sonra Maraş'ta özel sektörün yetersizliği devlet teşvikini gerekli kılmıştır. İldeki yatırımlar daha çok tarıma dayalı ve

katma değeri düşük alanlarda olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında imalat sanayi genellikle birkaç kişinin çalıştığı küçük aile işletmelerden oluşmaktadır (Çelik, 1999: 50).

Kaynaklardan anlaşıldığı üzere Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Maraş'ta dokumacılık, dericilik, saraççılık, kuyumculuk, demircilik, mobilyacılık, tornacılık ve çeltikçilik alanlarında faaliyetler olduğu görülmektedir. Maraş şehrine cumhuriyetin ilk yıllarında ciddi bir devlet yatırımı yapılmadı. Daha çok Maraşlı girişimciler ve bir takım halk küçük sanayi ve imalathaneler kurdu. Maraş'ta çeltik yani pirinç ve kırmızıbiber tarımı oldukça gelişmiştir. Bunların işlenmesi için fabrikalar kurulmuştur ayrıca devlet eliyle bir de çeltik fabrikası kurulmuştur.

1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun yürürlüğe girmesine rağmen diğer bütün iller gibi Maraş'ta sermayenin kıtlığı, altyapı tesislerinin yetersizliği, işgücü, teknik bilgi ve girişimcilik gücünün eksikliği ekonomik açıdan istenilen gelişmeyi göstermesini engellemiştir (Çelik, 1999:51).

1927 senesinde kabul edilen teşvik-i sanayi kanunu ile yurdun her tarafında sanat kollarında önemli neticeler alınmıştır. Maraş'da inkişaf etmiş büyük işler yapan sanat müesseseleri yoksa da küçük el sanatları yavaş yavaş ilerlemekte ve kendini göstermektedir. Mesela; sandalyecilik, kuyumculuk, saraçlık, tabaklık, bakırcılık ileri sanatlardandır. Son senelerde bu sanatlardan elde edilenlerden komşu vilayetlere de gönderilmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1936: 161-22-6).

Fakat 1930'a kadar geçen süre içerisinde Maraş ekonomisi, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemlerindeki insan ve maddî kayıplar yüzünden gerilemiştir. 1933 yılından itibaren ufukta 2.dünya savaşının belirmesiyle ekonomik bir durgunluk yaşandı. Daha sonraki yıllarda elektrik kullanımı hızla artmıştır. Çevresine hidroelektrik ve sulama barajları kurulmuştur.

Maraş'ta, 1940'lı yıllarla birlikte, şehrin yarısında, alt yapı hizmetleri tamamlanarak elektrik ve suya kavuşmuştur. Diğer yarısı, suyunu ya umumi çeşmelerden ya da evinde çeşmesi bulunan komşularından temin etmiş, aydınlanmak içinse gaz lâmbası ve lüks lâmbası kullanmıştır (Tankut,1944:24). 1945 yılından itibaren savaşında sona ermesinin verdiği netice ile Türkiye'nin ekonomisi gelişmeye başladı. Bunun sonucunda 1948 yılında Malatya demiryolu hattı üzerinde olan köprü ağız istasyonundan Maraş'a bir demir yolu hattı bağlandı böylece Maraş'ın çevre illerle olan bağlantıları genişledi. Doğal olarak sanayi ve ticarete de canlılık yaşandı.

1945 den sonra ekonomide bir canlanma görülmüştür. İl'in ekonomik gelişimi için özel sektör girişimleri yetersiz kalmış ve devlet yatırımlarına ihtiyaç duyulmuştur. Maraş'ın ekonomik yapısı genel haliyle 1950'li yıllarda tarıma dayalı bulunmaktaydı. 1955 yılında Maraş'ın en önemli ve ilk sanayi tesislerinden olan Sümerbank pamuklu dokuma endüstrisi kurulmaya başlanmış ve ancak 1965 yılında faaliyete geçmiştir. Bunun yanında Maraş'ta şeker pancarı ziraatı 1958 yılında başlamış, 1965 yılından itibaren de sürekli ekilmeye başlanmıştır (Dedeoğlu,1996(b):64).

1927 tarım sayımına göre Maraş nüfusunun % 51'i tarımla uğraşıyordu. Tarımla uğraşan nüfusun bu denli düşük olmasının nedeni sayım sırasında geçimini salt hayvancılıktan sağlayanların tarımsal nüfus kapsamına alınmayışından kaynaklanmaktadır. Bu dönemde 17,000 çiftçi ailesi yaşarken her çiftçi ailesine 23 dönüm ekili alan 2 çift hayvanı ve 20 çiftlik hayvanı düşüyordu. İlde toplam 40000 hektar ekili alan vardı. Bunun % 94,6'sında tahıl, %4,6'sında baklagiller ve % 0,82'inde sanayi bitkileri yetişiyordu. En çok buğday, arpa, çavdar üretilmiştir. 1927'de 23,400 hektar alana buğday ekilmiş, 10,800 ton ürün alınmıştır.9,500 hektar arpa, 4,100 hektar çavdar ekilmiş ve 4,138 ton arpa, 3,147 ton çavdar elde edilmiştir.367 hektar alana

ekilen pirinçten 500,000 ton dolayında pirinç toplanmıştır. Ekilen baklagiller başlıca nohut ve fasulyeydi. 700 ton nohut 500 ton fasulye elde edilmiştir. 154 hektarlık alana patates ekilmiş ve 69 ton ürün alınmıştır. 42 hektarlık pamuktan 48 ton pamuk, 32 hektarlık pancardan 60 ton ürün alınmıştır. 38,000 çeki hayvanı 339,000 çiftlik hayvanı vardı. Bunların 97,000 koyun, 177,000 keçi, 49,000 sığırdı. 45,000 kümes hayvanı vardı. 14,200 tarım aracı mevcuttu. Bunların 102' si traktör, vs. idi (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII: 5682).

Maraş'ta tarım makinelerinin kullanımı 1950'li yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır. Bu zamana kadar özellikle 1940 yılında 5 traktör, 2 pamuk mibzeri, 2 harman makinesi, vardı. Sulamada büyük önem taşıyan motopomp makinesi hiç yoktu (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII: 5689).

Maraş'ın yamaçları ağaçlı ve yayla özelliği taşımasına rağmen, şehrin ovasında Maraş biberi denilen yöreye özgü kırmızıbiber yetiştirilir. Kırmızıbiber üreticiliği önemli bir seviyededir. 1940 yılında Maraş'ta üretilen 500 ton kırmızı biberin büyük bir kısmı pastırmada kullanılmak üzere Kayseri'ye gönderilmiştir. Bu durum tarımının gelişmişliğine iyi bir örnektir. Aynı zamanda şehrin bu bölümü 4/5'i bataklık olduğundan bu kesimde pirinç ve pamuk ekimi yoğun olarak yapılmıştır (Tankut, 1944:72-73; Sykes, 2000 :62; Koç, 2006:15). Buranın su ihtiyacı genellikle Aksu ve Erkenez çaylarından sağlanmıştır. Bu tarihten sonra, özellikle 1945'ten sonra gelişen ekonomisiyle, sattığı malların değeri aldığı malların değerini geçmiştir (Diker, 1990:41). Ayrıca iklim ve coğrafi şartlarının elverişliliğinden dolayı hayvancılık bağcılık, arıcılık ve avcılık yaygınlaşmıştır. Maraşlı kışlık ihtiyaçlarını üzüm ve meyve ürünlerini kurutarak kışlık zahiresini çıkarmıştır (Koç, 2006:16).

Coğrafi durumu, arazi yapısı ve tarihi seyri içerisinde ele alındığında halkın gelir kaynağını tarım ve el sanatları oluşturmaktaydı. Özellikle 1968 yılında İl'in kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması ile sanayileşmenin yapısında bir değişim görülmüş, mevcut küçük çaplı sanayi kuruluşlarından farklı olarak, büyük çaplı pamuklu dokuma sanayi, iplik fabrikaları, süt ürünleri, dondurma, zeytin ve ayçiçeği yağı fabrikaları kurulmuştur (Kahramanmaraş Valiliği Brifing Dosyası, 2006:9). Tarım kredi kooperatifleri birliklerine bağlı 16 bölge birliğinden biri olan Gaziantep bölge birliği Maraş, Adıyaman ve Urfa'yı kapsamaktaydı. 1935'te 101 ortaklı tek bir tarım kredi kooperatifi vardı. 1945'e kadar başka kurulmadı. 1950'de bu sayı 6'ya yükselirken bu kooperatiflere bağlı köy sayısı 90, ortak sayısı 2053 oldu (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983,: 5719).

Maraş'ın yaylaları ve meraları hayvancılık yapmaya müsaittir. Koyun ve keçi ehil hayvanlarının başında gelir. İl içinde en çok koyun ve keçi sarf edilir. Fakat keçi eti daha çok yenmektedir. Ayrıca bu etlerden 4000 kilo sucuk 1500 kilo pastırma yapılmaktadır. Bunun bir miktarı Suriye'ye gönderilir. Kısırak ve at besleme hevesi vardır. Katır ve Eşek en önemli nakliye araçlarındandır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1938: 223-84-3).

Şehirde 1932 yılında 12500 tavşan, 4100 tilki, 1000 çakal, 900 sansar, 800 porsuk, 40 kunduz ve 11 vaşak derisi çıkarılmıştır. 1934 yılında 166000 tavuk, 5000 hindi sayılmıştır. 5288000 tavuk yumurtası elde edilmiştir. Gâvur gölünde balıkçılık az miktarda da olsa yapılır. Ceyhan nehrinden et balığı ve pullu balık Tekir'den alabalık elde edilir. Maraş'ta arıcılık yerli bal arılarıyla yapılır. Kovanlar eskidir ve genellikle kütüklerden yapılır. 934 yılında 37637 kilo bal ve 1875 kilo bal mumu elde edilmiştir. (Maraş Postası, 1948: 129-2).

1946 tarihli köy envanter etüdüne göre Maraş'ta hayvancılık mühim bir yer tutmaktadır. Çeşitli özelliklerdeki 3234490 dönüm meraya karşılık 132916 büyük baş

ve 460774 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvancılık ekonomide önemli bir yer teşkil etmesine rağmen bütün ilçelerde aynı önemi taşımaz. Hayvancılığın en fazla geliştiği yerler Elbistan ve Pazarcık'tır. Küçükbaş hayvanlarda ise keçi koyunlardan biraz fazladır. İl ortalaması olarak 5,3 nüfuslu bir çiftçi ailesine 70,6 dönüm tarla 2,2 büyük baş 7,5 küçükbaş ve 52,5 dönüm düştüğü anlaşılmaktadır (Köy İşleri Bakanlığı Yayınları,1967:110).

Göksun ilçesi 1947 yılı sayımına dâhil hayvan mevcudu ile 1948 yılı hayvan mevcudu arasında 7134 baş fazlalık kaydedilmiştir. 1947 yılı sayımı 56462 iken 63596'ya çıkmıştır (Maraş Postası, 1948: 129-2).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Maraş sanayi bakımından gelişmemiş bir yerdi. Hatta imalat sanayisi olarak Türkiye'nin en az gelişen illerinden biriydi. Sanayi işletmelerinin çoğu küçük imalathaneler şeklindeydi. 1926 ve 1927 tarihli Devlet Salnamesi verilerine göre bu dönemde Maraş'ta 1 adet çeltik fabrikası, 21 adet un değirmeni, 50 adet alaca kumaş dokuma tezgâhı bulunmaktaydı (Gürbüz, 2001:194). Bu dönem Maraş'ın en önemli sanayi kuruluşu çeltik fabrikasıydı. Kadızade ve Hüdayizade gibi Maraş'taki önde gelen ailelerin önderliğinde Sanayi ve Maadin bankasının da katılımıyla 20 Kasım 1924'te Maraş çeltik fabrikası kuruldu (Sevük, 2002 :106).

Maraş'ta sanat varlığının temini için cumhuriyet hükümetinin devlete ait sanat müesseselerini kurmak, kredi temin etmek yollarını düşünmüş ve ilk defa 924 yılında Sanayi ve Maadin bankasını kurmuştur. İşte Maraş'ımızda mevcut çeltik ve un fabrikaları da bu banka tarafından kurulmuş ve idare edilmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1936: 161-22-7). Bu tarihlerde şehrin en güney kısmı olan şimdiki Kıbrıs Meydanı'nda kurulan bu tesisin açılışına Rauf Orbay katılmıştır. Bu tesis o zaman için Türkiye'nin ikinci büyük çeltik fabrikasıdır. Bunun yanında, 1926 yılında evlerde ve atölyelerde 100 adet el dokuma tezgâhı tespit edilmiştir. Bu tarihlerden 1950'ye kadar Maraş ekonomisi çeltikçilik ve Adana Milli Mensucat İplik Fabrikası'ndan alınan iplikleri dokuyan tezgâhlar etrafında gelişmiştir (Gündüz, 2001:196; Arıkan, 2003: 42).

Şehrin en önemli ve tek sanayi kuruluşu açılan bu çeltik fabrikasıdır. Çeltik yetiştiriciliğinde önemli bir yere sahip olan Maraş aynı zamanda yetiştirdiği bu ürünü de ayıklayıp işliyordu. Bu şirketin 120,000 lira olan sermayesinin 112,700 lirasını bu banka sağlamıştır. Fabrika, Maraş ve çevresinde yaygın olarak üretilen çeltiği işleyerek kabuğundan ayırırken aynı zamanda fabrikada hububat ve kırmızıbiber de işlenmekteydi. 1932 yılında bu fabrikada 15 kişi çalışıyordu. Yine bu yıl teşviki sanayi kanunundan yararlanmış ve bundan yararlanan tek iş yeri olmuştur. 12 ağustos 1937 tarihli bir haberde çeltik fabrikası bir aydan beri gece gündüz çalışmaktadır. Yapılan son tamiratlar neticesinde kaliteli ve temiz pirinçler elde edilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda üretilen unlar ile şehir ve askeriye'nin un ihtiyacı da karşılanmaktadır. Şimdi pirinç unu üretmeye başlamıştır. Aynı zamanda şehrin elektrik ihtiyacını da karşılamaktadır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1937: 200-61-2-3).

Maraş Çeltik Fabrikası 1941 yılında çıkarılan teşvik'ten yararlanan iki işyerinden biri olmuştur. Diğeri ise elektrik santraliydi. 1941 yılındaki üretiminin değeri 527,043 liradır. Şehrin en önemli ve tek sanayi kuruluşu 1924 yılında açılan çeltik fabrikasıdır. Çeltik yetiştiriciliğinde önemli bir yere sahip olan Maraş aynı zamanda yetiştirdiği bu ürünü de ayıklayıp işliyordu (Gündüz 2001:196).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehirde diğer önemli sınaî üretim de dokumacılıktı. Şehirde 100 adet dokuma tezgâhı olduğu belirtilmektedir. Kumaş dokumacılığı atölyelerde ve evlerde yapılmaktaydı. Şehirdeki çarşılarda ve bedestenlerde bakırcılık, kuyumculuk, dericilik, saraçlık, demircilik önemli sanat dallarıydı. Tarımda

makineleşmenin yaygın olmadığı dönemlerde demircilik önemini korumuştur (Tuncel, 2001: 196).

Maraş'ta Ticaret ve sanayi odası 1926'da kurulmuştur. 1926 yılında 100 tezgâh çalışırken 1933 yılına geldiğimizde çalışan tezgâh sayısı 800'ü aşmıştır. Maraş dokumacılığı, 1923 yılında Maraş'ın dokuma ve kumaş ihtiyacını çevre illerden karşılarken, 1933 yılında ürünlerini çevre illere pazarlayacak konuma gelmiştir. 1940-1950'lerden sonra Maraş'ta dokumacılık o kadar gelişmiştir ki, her evin alt katında dokuma tezgâhları kurulmuş, bu da memlekete ekonomisine çok büyük katkılar sağlamıştır. Tezgâhlar daha çok evlerde idi. Maraş'ta dokumacılığın gelişimine katkıda bulunan İzmirilide Mustafa Efendi, Mağralı'da çok sayıda tezgâh işletmekteydi. Ayrıca Şirkçizade Hacı Efendi Maraş'ın önemli müteşebbislerinden biriydi. 1927 sanayi sayımına göre Maraş'ta 798 iş yeri vardır. Bu sayı Türkiye'deki iş yerlerine oranı % 1,2'dir. Burada 1944 kişi çalışmaktaydı. Yani iş yeri başına düşen ortalama işçi sayısı 2,4'tü. En çok tarıma dayalı sanayi sektöründe iş yeri vardı. 432 işyeri böyle iken 170 işyerinde maden, 109 iş yerinde dokuma, 83 iş yerinde ağaç ürünleri işlenmekteydi. Dokuma ipliği Adana'da Milli Mensucat fabrikasından temin edilir, Maraş'ta dokunduktan sonrada "Alaca" dokuma adı altında satılırdı (Maraş İl Yıllığı, 1967: 281; Tuncel, 2001: 196; Koç, 2010:331).

1 Ekim 1936 tarihli bir gazete haberine göre, 1 Eylül'de İzmir'de açılan sergide Maraş Ticaret Odası da bir pavyon hazırlamıştı. Daha ilk açıldığı gün İsmet İnönü tarafından taltif edilmiş ve bir altın madalya kazanmıştır. Bu serginin hazırlanmasında eski muhasebe-i hususiye mümeyyizi Ahmet bozkurt büyük çaba sarf etmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1936: 157-18-6).

Tarıma dayalı sanayiden sonra Maraşta maden işletmeciliği 2. önemli daldı. 1927'de 170 iş yeri ve 344 çalışanı mevcuttu. Genelde demircilik ile uğraşılırdı. İhtiyaçlardan doğmuş bu sanayi dalında pulluk, bel, kazma, kürek, satır, bıçak, kilit, mandal gibi eşyalar üretilirdi. Ayrıca kuyumculukta gelişmekteydi.

Dericilik Maraş insanının uğraştığı bir diğer sanayi koluydu. 1933 tarihli Maraş ticaret odası rehberine göre 30,000 altın lira sermayesi olan bu işletmelerde 1000 usta ve işçi çalışmaktaydı. Yılda 70,000 sığır ve manda derisi, 130,000 keçi ve koyun derisi işlenerek meşin ve sahtiyan yapılmıştır. İşlenen bu derilerden 65,000 altın lira gelir elde edilmiştir. İşlenen ürünlerin büyük bir kısmı Halep'e giderken Kayseri, Sivas ve Adana'ya da gönderilmiştir. Ancak Halep'e giden bu ürünler daha sonra azalmaya başlamıştır. Gümrük resminin artırılmasıyla giden ürünler azalmış ve bu da Maraş'taki dericilik sanayisini doğrudan etkilemiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983: 5697). Aynı tarihli sanayi sayımına göre orman ürünleri dalında çalışan 83 iş yeri vardı. Bunlarda 190 işçi vardı. İşlenen maddelerden sandalye, koltuk, masa, tepsi kutu gibi eşyalar üretilir çevre illere satılırdı (Yurt Ansiklopedisi, 1982-198: 5698).

1941 tarihli kararnameye göre dokumacılığı geliştirmek, iplik vs. maddeleri ucuza alıp satmak için merkezi Maraş olmak üzere 31 sene müddet ve en az 8125 lira sermaye ile dokumacılık küçük sanat kooperatifi mukavelenamesinin hazırlanmasına karar verilmiştir (BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-96-97-17).

Bu dönemde önemli bir yatırım yapılmak suretiyle Sümerbank, Türkiye Emlak Kredi Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası'nın desteği ve işbirliği ile Pamuklu Dokuma Sanayi Türk Anonim Şirketi kurulmuş ve ilgili kurumlarla bir mukavele gerçekleştirmiştir. Şirketin amacı pamuklu mensucat ve Çırcır fabrikaları tesis etmek pamuklu dokuma sanayini geliştirmektir (Maraş Pamuklu Dokuma Sanayi Türk A.Ş Esas Mukavelenamesi, 1956:3). Ayrıca toptan ve perakende satış mağazaları kurmak müesses fabrikalar satın almaktır. Şirketin merkezi Maraş'ta olup fabrika faaliyete

geçene kadar idari merkezi Ankara'da olacaktır. Şirketin müddeti 99 senedir (Maraş Pamuklu Dokuma Sanayi Türk A.Ş. Esas Mukavelenamesi, 1956:4). Bu mukavelenamede sermaye, sermayenin ödeme şartları ve şekilleri, idare meclisinin kuruluşu vazifeleri ve şirketin idaresi, murakıplar, umumi heyet senelik hesaplar-mevcutat, kârın taksimi-ihtiyat, şirketin fesih ve tasfiyesi gibi hükümleri bulunmaktadır.

Maraş'ta, konutta kullanım ile sanayide kullanılan elektrikle çalışan makinelerin ihtiyacı için 1940'ta su dürbünlü, 1958'de dizel ve 1963'te de dizel ve su dürbünlü olmak üzere, kurulu gücü 1000 kw'tan büyük olan toplam dört adet elektrik santrali kurulmuştur (Doğu Anadolu Bölgesi, 1970:148). Su türbinlerinin Haydarlı'nın doğusunda halkın Elektrik dediği semtte olduğu bilinmektedir. Yine 1958 tarihinde Ceyhan nehri üzerinde 3.6 megavatlık Güvercinlik Hidroelektrik Santrali kurulmuştur (Yılmaz vd., 2005: 5-6/ 116-117). Şimdiki İş Bankası'nın yerinde ise yukarıda bahsi geçen dizel motorlu türbinden elektrik üretimi yapıldığı bildirilmektedir. Maraş, enerji ihtiyacını 1940'tan 1958 yılına kadar Pınarbaşı hidroelektrik santralinden sağlamıştır. İhtiyacın artmasıyla birlikte yeni bir tesis arayışına girilmiş ve 1958'te Ceyhan hidroelektrik santralinden yararlanılmaya başlanmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983: 5696).

Maraş 1923-1956 dönemini ekonomik ve sosyal bakımdan sönük geçirmiştir. Buna rağmen 33 yıllık bu devrede Maraş'ta bir kaç çırçır fabrikası ve gıda ürünlerine yönelik endüstri tesisi kurulmuş, şehir kuzey bölgesine doğru gelişmiştir.

1889-1890 yılında açılan Maraş Ziraat Bankası 1923 yılında da faaliyetlerine devam etmektedir. Maraş Ziraat Bankası uzun yıllar ilin tek bankası olarak görev yapmıştır. 1927-1928 yılı itibariyle Maraş merkez ve ilçelerinde bulunan Ziraat Bankası şube ve sandıklarının kuruluş tarihleri ve sermayeleri devlet salnamelerinde yer almıştır (T.C Devlet Salnamesi (1927-1928)1928:1213). Diğer bankalar ve şubelerinin kuruluşu ise 1940'lı yıllardan sonra olmuştur (Dedeoğlu, 1996(b): 90). 1942 yılında Maraş halk bankası açılmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982-1983, C. VIII: 5700).

14 Temmuz 1948 tarihinde Maraş CHP merkezine gelen bir habere göre cumhuriyet bayramına yetiştirilmek üzere şehirde bir İş bankası açılacaktır. (Maraş postası, 1948: 144-1) 1950'de İş Bankası açılmıştır (BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-122-48-4).

Maraş il sınırları içinde, motorlu araç sığacak kadar genişlikte ikinci derece önemli yollar ve şehirden il yollarına, ilçelere, kasabalara, köylere yol yapımına 1950'den sonra başlanmıştır. Yine bu tarihte, şehirden Gaziantep'e günde bir defa olmak üzere, Çukur garajdan Kadifecilere ait bir otobüs işletiliyordu (Bilal, 2004: 79). 1965 yılına gelindiğinde, ilçeleriyle birlikte Maraş'ı çevre bölgelere bağlayan, 399 km uzunluğunda Devlet yolu yapıldığı belirtilmiştir.

28 ağustos 1934 tarihli bir habere göre Maraş-Göksun-Kayseri vilayet hududu yolunun Maraş-Göksun kısmına 10 Eylül 1934, Göksun-Elbistan yoluna 10 teşrini evvel (Eylül) 1934, Maraş-Eloğlu ve Maraş-Gaziantep yollarına ise 1 Eylül 1934 tarihinde başlanacaktır (Maraş Vilayet Gazetesi,1934: 51-4).

9 Nisan 1935 tarihli habere göre, 29 Mart 1935'ten itibaren yollar yapılmaya başlanmıştır. Maraş-Göksun- kayseri yolunda hummalı çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalara yardım etmek üzere zabıt kumandasında bir istihkâm müfrezesi gelmiştir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1935: 81-1).

23 Nisan 1935 tarihli habere göre, Maraş- Göksun- Kayseri yolu 52. km'ye ulaşmıştır. 7-8 m genişliğinde olan bu yola bir giriş yapılacaktır. Bu yolda çalışan ve çalışacak olan amele sayısı 7000'e ulaşacaktır. Kolordudan gelen müfrezeye yol üzerinde

bulunan kayaları parçalamaktadır. Köprüler için malzeme hazırlıklarına devam edilmektedir. Kapuderesi-Elbistan ve Andırın- Üzücek yollarında da faaliyetler devam etmektedir. Hava şartlarının olumsuzluğuna rağmen Haziran ayında yol kullanıma açılacak Maraş'tan Kayseri'ye, Andırından Kadirliye gitmek mümkün olacaktır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1935: 83-1).

4 Temmuz 1935 tarihinde Maraş-Göksun-Kayseri yolu açılmış otomobil ve kamyonlar sefere başlamışlardı. Bu yolda ikisi 20'şer, biri 25, biri 30, biri de 35 m açıklığında yapılacak köprüler için nafia müdürü Celal Onaran oraya gitmiş gerekli tertibatı yapmış ve on gün kadar orada kalmıştır (Maraş Vilayet Gazetesi, 1935: 93:1).

22 Ağustos 1935 tarihinde Maraş- Göksun-Kayseri yolunu 34'üncü km'sinde Ali kayası mevkiinde köprü inşasına karar verilmiş ve bu konuda keşif bedeli belirlenmiştir. (Maraş Vilayet Gazetesi, 1935: 100-4). Göksun yolundaki üç büyük köprünün betonarme olarak bayındırlık bakanlığınca artırmaya koyulup yaptırılacağı öğrenilmiştir. Bu köprüler Ali kayası, Şatalak ve Tekir suları üzerinde yapılacaktır. Göksun- Maraş arasındaki yol inşasında işçiler çalışmaya devam etmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1936: 2).

Memleketin iktisadi durumunda pek büyük bir önem kazanacak olan Maraş-Göksun- Kayseri yoluna sarf edilen gayret hakikaten takdire şayandır. Bugün hayvan sırtlarında 3-4 günde varılan Göksun'a bu gayretin seri olarak 3-4 saatte varılmaktadır. Bu yol Kayseri hududuna kadar 117 km'dir. Bu yol üzerinde 3 beton menfez yapılmıştır. Köprüler henüz ikmal edilmemiştir. Maraş'ta 1935-1936 Mayıs sonuna kadar 12 ayda Maraş-Eloğlu, Maraş-Antep, Maraş-Göksun-Kayseri,Elbistan- Kapudere, Elbistan-Andırın-Üzücek yolları üzerinde 155+047 km'lik yolun toprak tesviyesi bitirilmiş, 2150 m silindiraj ve 4,60 m açıklığında 3 menfez yapılmıştır. Bunlardan başka ilimize bağlı köylerin yol çalışması yapılmış ve arabalar seyahat edebilmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1936: 161-22-7).

4 Haziran 1936 yılı itibariyle Hartlap ile Maraş, Göllü ve Kerhan ile Maraş arasındaki köy yolları yapılmaktadır. Bu üç köy Maraş'ın birer sayfiyesidir. Yaz günlerinde halk buralara gitmek istemektedir. Şimdiye kadar bozuk olan yollarda tekerlekli vesaitler kullanılmamaktaydı. Ancak bundan sonra araçlar rahatça gidip gelebilecektir. İlbay(Vali) da bu konuyla bizzat ilgilenmektedir (Maraş Vilayet Gazetesi, 1936: 140-1).

7 Nisan 1948 açılması mevzu bahis konusu olan Maraş- Göksun- Elbistan-Malatya şosesi devlet yolları arasına alınmıştır. Bu yollar genel bütçeden yapılacaktır. 2 Temmuz 1948 tarihinde Maraş milletvekili Emin Soysal meclise verdiği önergede İskenderun- Erzurum yolunun Maraş- Kısık ve Elbistan'dan geçmesini istedi. Böyle olmasının milli kazançlarımıza ve ekonomimize daha uygun olacağını söylemiştir. (Maraş Postası, 1948, 139-1). Ayrıca Kısık yolunun vilayetimiz tarafından açılma teşebbüsü merkezce kabul edilmiş ve vilayetin istediği 20 bin liranın alınması da milletvekilleri tarafından takip edilmektedir. Genel bütçeden yapılması esas itibariyle kabul edilen Maraş-Göksun- Elbistan- Malatya şosesinin de inşasına başlanmasını talep ediyoruz demişlerdir (Maraş Postası, 1948:102-1). 14 Temmuz 1948'de Maraş- Kısık-Elbistan yolunun incelemek için 15 kişilik Amerikalı uzman bir heyet gelmiş ve çalışmalarına başlamıştır (Maraş postası, 1948:144-1).

Bu dönemde demir yolları Doğu Anadolu bölgesinde doğu batı istikametinde 4 paralel hat üzerinde uzanmıştır. Bu 4 hattı Sivas Maraş hattı birbirine bağladı. Bu hat aynı zamanda güneyi kuzeye bağlayan Sivas, Malatya, Adana, Maraş hattını oluşturuyordu. Öte yandan doğu Anadolu'yu Çukurova'ya bağlayan en eski ve en uzun demir yolu Maraş, Malatya, Kurtalan hattıdır. 664 km uzunluğundaki bu hat 1929-1944

arasında inşa edilmiştir. Aynı zamanda Maraş'ın narlı mevki Malatya ve Elazığ şehirleri demir yollarının düğümlendiği istasyonlardır (Doğu Anadolu Bölgesi,1970:85). 1930'lu yıllarda Maraş'a en yakın istasyon İslâhiye tren istasyonu idi (Özbaş,1994:32). 1940'lı yıllarda demir yolu İskenderun'dan Türkoğlu'na ulaşmıştır. Trenin getirdiği yolcular istasyondan otobüslerle Maraş'a taşınıyordu haftanın 3 günü saat 06.15 ile saat 22.00 da Maraş istikametine posta ve banliyö trenleri geliyordu (Koç,2009: 323). Dönemin hükümetinin hazırladığı 1946 tarihli kararnameye göre, Maraş-Köprü ağızı, Elazığ-Van, Erzurum-temdidi hatları döşenmesi için gerekli malzemelerin alımı ile ilgili Bakanlar kurulunun yaptığı incelemeler sonucunda aracı kurumları devreden çıkararak doğrudan alınmasına karar verilmiştir. Bu tarihten sonra yapım çalışmaları başlatılmıştır (BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-111-39-7). 4643 sayılı kanunla yaptırılmasına izin verilen Gaziantep ve Maraş şube hatları 114 kilometre tutan 4 kısım halinde ve Köprü ağızı - Maraş istasyon binaları ayrıca 1946 yılında ve 1949 yılına kadar geçici olarak taahhüde bağlanmıştır. Bu taahhütlerden 1947 yılında tahakkuk edecek işlerin bedeliyle sair giderleri karşılamak üzere ve geçen yıl ödeneğinden 600 000 lira fazlasıyla 2 000 000 lira konmuştur. Sözleşmesi gereğince bu miktardan fazla yapılacak işlerin bedeli gelecek yıllara geçici vadeli bonolarla ödenmek suretiyle işe devam olunacaktır (TBMM Z.C.,VIII. Dönem, C. 3, B. 18:61).

1947 tarihli kararnameye göre ise Maraş-Köprü ağızı şube hattının 8. km'sinde kurulacak olan 82237,5 lira keşif bedelli Aksu demir köprüsü montaj işinin gerekli malzemeleri genel hükümlere göre sağlamak şartıyla emaneten yaptırılmasına bakanlar kurulunca karar verilmiştir (BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-114-42-17).

Maraş-Köprüağızı, Elazığ-Van ve Erzurum demiryolu hattının yapım çalışmaları sırasında Maraş-Gaziantep hattının yapım çalışmaları da başlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmaların neticesinde Maraş'a ilk tren ise 2 ağustos 1948 tarihinde Köprü ağızı istasyonunda ana hattan ayrılan 28 km'lik bir şube hattı ile gelmiştir (Tuncel,2001:196; Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş,1986:3-103;Koç,2009:323).

Sonuç itibariyle söylemek gerekirse; Cumhuriyetin ilanı sonrası Maraş ekonomik olarak da geri kalmış bir şehir konumundadır. Maraş'ın bu ekonomik geri kalmışlığı içerisinde toplumsal açıdan bakıldığında gelir dengesizliğinin büyük ölçüde de devam ettiği söylenebilir. Maraş ekonomisi uzun yıllar, geleneksel olarak toprağa ve topraktan elde edilen ürünlere, bunların satışı ya da direkt tüketimine dayalı kalmıştır. Bu süreçte şehrin ekonomisi gerek insanının kapalı ticaret psikolojisi gerekse devlet yatırımlarının yetersizliğinden önemli ölçüde büyüme sağlayamamış, kendi yağı ile kavrulma ya da fasıllı büyüme stratejileri ön planda olmuştur.1923-1927 yılları arası Maraş'ta özel sektörün yetersizliği devlet teşvikini gerekli kılmıştır. İldeki yatırımlar daha çok tarıma dayalı ve katma değeri düşük alanlarda olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında imalat sanayi genellikle birkaç kişinin çalıştığı küçük aile işletmelerden oluşmaktadır. 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun yürürlüğe girmesine rağmen diğer bütün iller gibi Maraş'ta sermayenin kıtlığı, altyapı tesislerinin yetersizliği, işgücü, teknik bilgi ve girişimcilik gücünün eksikliği ekonomik açıdan istenilen gelişmeyi göstermesini engellemiştir. 1930'a kadar geçen süre içerisinde Maraş ekonomisi, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemlerindeki insan ve maddî kayıplar yüzünden gerilemiştir. 1933 yılından itibaren ufukta II. Dünya Savaşı'nın belirmesiyle ekonomik bir durgunluk yaşandı. Maraş'ta, 1940'lı yıllarla birlikte, şehrin yarısında, alt yapı hizmetlerine önem verilmeye başlanmıştır. 1945'den sonra ekonomide bir canlanma görülmeye başlanmasına rağmen Maraş'ın ekonomik gelişimi için özel sektör girişimleri yetersiz kalmış ve devlet yatırımlarına ihtiyaç duyulmuştur. Maraş'ın ekonomik yapısı genel haliyle 1950'li yıllarda hala tarıma dayalı bulunmaktaydı. Mayıs

1950 yılı sonrası yaşanan hükümet değişikliği ile birlikte bir süre sonra Demokrat Partinin uygulamaya koyduğu siyasi ve sosyo ekonomik politikalardaki uygulamaların sonuçları bölgesel düzeyde de etkilerini göstermeye başlayacaktır. Nitekim Maraş bölgesinde de hükümet değişikliği sonrası ortaya çıkan bu değişimin izleri yavaş yavaş görülmeye başlanacaktır.

4. PARLAMENTERİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

4.1. Parlamento Kavramı, Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Parlamento kelimesinin kökü Fransızca “konuşmak” ya da “söylev” anlamındaki “parler” den gelmektedir. Bu kelime, 1200’lü yıllarda etkinlik göstermiş olan “Commune hareketi”nin etkisi ile ortaya çıkmıştır (Kılıçbay,2003:20).

Parlamento” kavramı Fransızca’da “parlament”, İngilizce’de “parliament”, İspanyolca’da “parlamento” veya “cortes”, Almanca’da “parlament”, İtalyanca’da “parlamento” şeklinde ifade edilmekte, dilimize de İtalyanca’dan geçmiştir (Altuğ, 2003:1;Kumaş,1985:51;Onar, 1995:55).

Parlamento kavramının kök anlamı” konuşulan yer’i işaret etmektedir. Parlamenter ise yine Fransızca “parlementaire”den gelmektedir ve “konuşan kişi” anlamındadır (Eyüboğlu,2004:549). Türkçe’de parlamento kavramının yanı sıra ve çoğu kez daha yaygın olarak “meclis” “divan” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Buna göre “bir karara varmak üzere görüşme yapan kurul” anlamına gelmektedir. Arapça “cülûs” (hükmeden tahta çıkıp oturması) kökünden gelen bir sözcük olan meclis, “oturulacak, toplanacak yer”; “görüşülecek bir sorun için bir araya gelmiş insan topluluğu”; “devlet için bir başkan ile üyelerden oluşan topluluk” anlamlarını karşılamaktadır (Osmanlıca-Türkçe Sözlük,1985:263).

Hukuk ve siyasi bilimlerde parlamento, “halkı temsil etmek üzere, halk tarafından seçilen insanlardan meydana gelen, kanun yapan ve devletin önemli işlerine karar veren siyasi kurul” anlamına gelmektedir. (Karatepe, www.enfal.de, 25.07.2012). Bugünkü anlamda parlamento, belirli şartlara uygun olarak ve seçimler yoluyla teşekkül eden ve yine belirli görev ve yetkilere sahip olan bir insanlar heyetidir (Yayla, www.liberaltdt.org.tr, 12.09.2010).

Türkçe Sözlükteki (1998;1769) anlamı itibariyle parlamento, “başlıca görevi yasama, devlet bütçesini çıkarma, hükümeti denetleme olan ve üyeleri halkoyu ile belirli bir süre için seçilen meclis veya meclisler” demek iken, parlamenter ise birinci anlamıyla “parlamento üyesi”, ikinci anlamıyla ise “parlamentoya dayanan, parlamento ile ilgili” demektir. Buradan hareketle türetilmiş olan parlamentarizm kavramı ise yine Türkçe Sözlükte (1998;1769) “yürütme organının, seçimle kurulmuş yasama organlarına karşı sorumlu olduğu politik düzen” olarak tanımlanmaktadır. Geniş anlamda alındığında parlamento, “genel seçimler sonucunda oluşan yasama organını”; dar anlamıyla ise “yasama-yürütme ayrılığına ve dengesine dayalı parlamenter rejimlerdeki yasama organını ifade eder”(Ana Britannica,1989:427).

Bir başka deyişle modern parlamentoyu diğer siyasal kurumlardan ayıran, onun kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda, yürütme ve yargı karşısında özgün bir yer işgal etmesi olmaktadır. Kuşkusuz toplumdan topluma ve dönemden döneme parlamentonun siyasal sistemlerdeki işlevlerinde çeşitli farklılaşmalar gözlenebilir. Parlamento üyesi olan parlamenterin niteliklerine daha yakından baktığımızda onun “bir temsili vekâlet yetkisine sahip” olduğunu görüyoruz (Büyük Larousse,1986:9194). Nitekim halk arasındaki yaygın adıyla parlamenter “Milletvekili”dir. Bunun anlamı parlamenterin “bir seçim bölgesinden seçilmiş olmasına karşın, bütün ulusu temsil” etmesidir (Büyük Larousse,1986:9194). Zira ulusu tek tek parlamenterler değil, parlamentoyu oluşturan parlamenterlerin tümü birlikte temsil ederler. Fakat seçilerek gelmiş bir temsilci olmalarının sonucunda parlamenter, “görevden alınamaz; işlem ve eylemlerinden dolayı sorumlu tutulamaz. Bununla birlikte bir takım görevlere seçilemez; parlamenter sıfatıyla bağdaşmayan bir takım işleri yapamaz. Bunun karşılığında ise, parlamenter

ödeneginden ve ikili bir bağışıklıktan yararlanır; görevlerini yerine getirmede sorumsuzluk ve ceza kovuşturmasından onu koruyan dokunulmazlıktır (Büyük Larousse, 1986: 9194).

Parlamenter, en üst düzeyde politika yapan bir kimsedir. Siyasi partilerin değişik kademelerinde görev yapan yöneticiler ile ilgili politikacı kavramı kullanılmakla birlikte parlamenter olarak seçilen kişileri de bu kategori içerisinde değerlendirilmemesi gerekir. Zira parlamenter artık yasa koyucu organın üyesi olma yetkisini almış, toplumun geleceğini etkileyecek kararların alınmasına ve iktidarın kullanılmasına şu ya da bu ölçüde katılmakta olan dolayısıyla siyasi sorumluluğu da yüksek olan, profesyonel politikacıdır.

Demokratik gelenekte parlamento kavramına temel olarak Eski Yunan doğrudan demokrasi uygulamalarını kabul etmek mümkündür. Eski Yunan Site Devletlerinde halkın siyasal sorunlarına çözüm üretmeye çalıştığı, siyasal iktidara doğrudan katıldığı ortamlar oluşturulmuştur. Sparta polisinde otuz yaşını doldurmuş tüm yurttaşların katıldığı “Apella” adındaki halk meclisi, Atina polisinde “Areopagus” adındaki soylular kurulu bu anlamda örnekler olarak sayılabilir (Ağaoğulları, 1989:14-15).

Yine Atina polisinde Solon’un reformları sonrası oluşturulan tüm sınıflardan yurttaşların katılabildiği, yasama yetkisine sahip “Ekklesia” (halk meclisi) adını taşıyan kurum bu çerçevede değerlendirilebilir. Yargı alanında da “Heliaia” adını taşıyan halk mahkemeleri halk arasında kura ile bir yıllığına göreve getirilen kişilerden oluşmakta olduğundan bu çerçevede bir örnek olarak değerlendirilebilir (Ağaoğulları, 1989:16-18).

Bu uygulamaların içinde bulunduğumuz toplum ve devlet yapılarında icra edilmesi mümkün olmadığından halkın bizzat kendisinden değil temsilcilerinin yer aldığı kurumlar ortaya çıkmıştır. Bugün parlamentolar bu ihtiyacın karşılandığı kurumlardır. Modern devletlerin gelişim çizgisi izlendiğinde Eski Yunan doğrudan demokrasi uygulamalarını imparatorluk yapılarının takip ettiği görülür. Mutlak monarşiye dayalı imparatorluk yapılarından modern devlete uzanan süreçte ilk adım mutlak monarşileri sınırlandırmaya yönelik girişimlerdir. Bu adımı sağlayacak kurumlar olarak karşımıza çıkan meclislerin bu tarihsel evrimde önemli rolleri bulunmaktadır. Ortaçağ İngiltere’inde krallar ile aristokratlar arasında iletişim sağlamayı sağlayan kurumlara duyulan ihtiyacın parlamentoların ortaya çıkış sürecinde önemli bir başlangıç olduğu bilinir (Turan, 1978:2).

Bu yönüyle parlamentolar bir anlamda kralların yönetim sorunlarını konuşup tartıştıkları “akil” adamlardan oluşmaktadır. Bu meclisler bir anlamda kralın yönetimine ve özellikle de onun koyacağı vergilere “bir ön olur alma” işlevini yerine getiren ortamlardır ve bu nedenledir ki, “temsile dayanmayan vergilendirme istibdattır” benzetmesi uygun görülmüştür. Başlangıçta hukuki bir statüsü olmayan bu meclis örneğinin ilk defa İngiltere’de ortaya çıktığı bilinmektedir (Tekin-Çiftçi, 2007:2).

Ancak kimi tarihçilerin belirttiğine göre “konuşulan yer” anlamında ilk parlamento, 1888 yılında İspanya’daki Leon Krallığında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kral, önemli yönetim sorunlarını tartışabileceği kardinalleri, soyluları ve akıllı saydığı kişileri burada toplamıştır (Şaylan,1976:135).

Tartışmaların, konuşmaların yapıldığı bu yer zamanla hukuksal boyut kazanmış, kamu hukukunda yerini bularak, modern devletlerde yasama görevini yerine getiren iki meclisi belirtir olmuştur. İspanya’da başlayan bu süreç, kurumsal boyutta ana özelliklerini, demokrasinin beşiği kabul edilen İngiltere’de kazanmıştır. Burada parlamento tarihi bir olgunlaşmanın ürünü olarak gerçeklemiştir. Bunun sonucunda kralın nüfusu ve kuvveti ilk önce asiller meclisi, sonra da kasaba ve şehirlilerin temsilcileri tarafından sınırlandırılmış, ardından da bu meclis Avam ve Lordlar

Kamarası halinde ikiye ayrılınca, kralın yasama yetkisinin, ancak bu iki meclisin işbirliği ile kullanılabileceği esası kabul edilmiştir (Miceli, 1946:15).

İngiltere’de tarihin eski devirlerinden beri egemenlik, daima “ortaklaşa” bir nitelik taşımış, yani Kral hiçbir zaman tek başına hareket edememiştir. Kralın yanında bir takım meclisler bulunmuş ve bunlar iktidarın kullanılmasına katılmışlardır. Anglo-Saksonlar devrinde Witans veya Witnagemot, Norman istilasını ile Manga Carta’nın ilanı arasındaki devrede (1066-1215) Saray Divanı ve Curia Regis adlarını alan bu meclisler, kralın iktidarını az çok sınırlandırmışlardır (Özbudun, 1968:59).

İngiltere’de parlamento kurumunun ilk örneği M.S.7.yüzyıl ile M.S.11.yüzyıl arasında Anglo-Sakson İngiltere’sinde Witenagemot-Meorum Sapientium Archontum, Conciliatorum Meorum veya Witan olarak da adlandırılmıştır-ismiyle ortaya çıkmıştır. “Akıllı adamların toplantısı” anlamına gelen Witenagemot; kraliyet ailesi üyeleri, toprak sahipleri, başpiskoposlar, piskoposlar, rahipler, itibarlı kişiler ve kralın hizmetlilerinden oluşan ve bu yüzden fazla üyesi olan; yasa yapımı yargılama, dış ilişkiler ve vergilendirme konularında sınırlı yetkileri bulunan ve kralın davetiyle yılda birkaç kez toplanan meclislerdi. İngiliz feodal hukukunda vassalların senyörlerini şahısları ve servetlerinin yanı sıra öğütleriyle de desteklemek zorunda olmaları zorunluluğu vardı. Bu nedenle 1066’daki Norman istilasından önce Britanya’da kurulmuş olan krallıklarda danışma meclislerine rastlanmaktadır. Kralın müşavirlerinin, kont ve baronların, yüksek rütbeli subayların bir araya geldikleri bu meclislere “witan” adı verilmektedir (Sarıca,1969:41).

Parlamentonun Kıta Avrupası’ndaki kökleri Normanlar’ın İngiltere’yi 1066’daki işgaline dayanmaktadır. Bu işgalin doğurduğu feodal kadro “mater parlamentorum”un, ilk temsili ve parlamenter organın doğuşunu izah etmektedir (Güneş,1956:30).

1066 yılında William’ın İngiltere’yi ele geçirmesi ile birlikte Witenagemot’un işlevleri değişmemiş yalnız ismi Büyük Konsül-Great Council, Magnum Consillium, Commune Consilium Reni Nostri-şeklini almıştır. İngiltere’deki meclis kralın inisiyatifi ile düzensiz toplanan bir danışma meclisinden ibaretti.Normanlar, yerli halk üzerinde egemenliklerini sürdürebilmek için merkezi devleti güçlendirmek, dolayısıyla da krala görece olarak fazla yetki tanımak zorunda kalmışlardır.Bu durum ise, feodal beyleri, kralın yetkilerinin kendilerini de ezmesini önlemek için, birlikte hareket etmeye itmiştir (Eroğlu,1991:23). Ancak özellikle 11.Yüzyılın sonlarından itibaren İngiliz krallarının etkin ve güçlü kişilikler olmasından ötürü parlamento 13.Yüzyılın başlarına kadar İngiltere’de önemli bir siyasi kurum olamamıştır. Parlamento sözcüğünün ilk kullanımı ise III. Henry (1216-1272) dönemine rastlamaktadır. Fransızca “parlar” -konuşmak- kelimesinden türeyen parlamento önemli kişilerin çeşitli sorunları tartışmak için yaptığı toplantı anlamına gelmekteydi (Miceli, 1946:22).

Tarihi süreçteki uygulamalara baktığımızda bir hususu burada belirtmek gerekir ki devlet işlerinin görüşüldüğü her kurulu modern anlamda parlamento olarak kabul etmek mümkün gözükmemektedir. Bunun gibi parlamentosu olan her ülkenin siyasal sisteminin de parlamenter sistem olduğu söylenemez. Elbette burada modern parlamento ile onun daha önceki toplumsal formasyonlarda uygulamasını birbirinden ayırmak gerekmektedir. Zira kralların kendi çıkarlarını gerçekleştirmelerinin taktik bir aracı olarak topladıkları senato, konsey ve divan’lar ile modern parlamento aynı şey değildirler. Modern toplum geleneksel toplumdaki diğer farklılıklarının yanı sıra, iktidarın niteliğindeki bir dönüşüme sahne olması açısından da ayrılır. Geleneksel toplumdaki danışma kurulları iktidarın kullanılmasını sağlamazlar. İktidar, kralda toplanır. Modern parlamentoda yansımalarını bulan iktidar ise temsili niteliktedir.

4.2. Parlamenter Sistemin Teşekkülü

Feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde adım adım kurumsallaşarak yeni bir içeriğe kavuşacak olan modern parlamento ve Parlamenter sistemin doğuş ve gelişimi gerek tarihsel öncelik gerekse de içerik açısından farklı şekillendiği İngiltere ile Fransa da gelişim göstermiş hükümet sistemidir. Ancak sistemin ayırıcı özelliklerinin belirginleştiği ilk ülke İngiltere olduğundan parlamentarizm bu ülke ile anılmaktadır. Yani Parlamenter sistemin bugünkü şeklinin kökleri İngiltere’de yatmaktadır. Öyleki, bu memleketin tarihinin, parlamentolar tarihi olduğu iddia edilebilir (Miceli, 1946:18).

Parlamenter sistemin temel kurumlarının İngiltere monarşisinin geçirdiği evrim ile koşut olarak oluşturulması sistemin İngiltere tarihiyle özdeşleşmesi sonucunu doğurmuştur. Parlamenter sistem; yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan, yasama ve yürütme güçlerinin karşılıklı olarak birbirlerini dengeledikleri ve birbiri üzerinde etkili oldukları bir yönetim biçimidir. Bu sistem tarihsel evrim sonucunda İngiltere’de yavaş yavaş kendiliğinden doğmuş ve gelişmiştir (Çam, 1993:11; Gürbüz, 1987:42-57; Demir, 1998:21; Eroğul,2001:3-4).

Dolayısıyla yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Parlamenter sistemin ortaya çıkışını Normanların, Adayı 1066’daki istilasında aramak mümkündür. Bu tarihten sonra 1215 Magna Carta Libertatum, 1295’daki Model Parlamento, Stuartlar Dönemi, 1688 ihtilali ve Hanovre Hanedanının tahta çıkması ile sistemin kurumlarına ilişkin tarihsel süreç işlemiş ve zamanla olgunlaşmıştır. Bu itibarla parlamentarizmin ortaya çıkışı İngiltere’nin siyasi tarihi ile paralellik gösterir. Bu itibarla Parlamenter kurumları dünyaya armağan eden ülkenin İngiltere olduğu söylenebilir (Güneş,1964:30-31).

İngiliz siyasi rejiminin gelişimine bakıldığında parlamentarizmin ortaya çıkışında bazı önemli gelişmelerin gerçekleştiği görülür. Bu sürecin ilk önemli aşamalarından birisi Kralın mutlak iktidarının sınırlandırılması yönündeki girişimlerdir; Kralın mutlak iktidarının sınırlandırılması ve mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçiş çabalarını içeren bu dönem 11.yy.’dan 17.yy’a kadar sürmüştür. Bu dönemde Fransa’da da, İngiltere’de de feodal monarşiler vardır. Ancak feodal monarşi, Fransa’da yerini mutlak monarşiye, İngiltere’de ise önce sınırlı monarşiye, sonra parlamenter monarşiye bırakmıştır. İngiltere’de olduğu gibi Fransa’da da bu dönemde kralın çevresinde toplanan vassallar vardır. Kral toplantılarda vassalların düşüncelerini öğrenir ve onlardan yardımlar isterdi. Önceleri sadece soylulardan ve din adamlarından oluşan bu meclis, daha sonra kentli burjuvaların da katılımıyla genişledi ve bu meclisler Fransa’da Etats Generaux’un, İngiltere’de ise parlamentonun doğmasına sebep olmuştur (Duverger, 1986:72).

Kralın mutlak yetkilerini ilk sınırlandırma girişimi 1215 tarihli Magna Carta(Büyük Şart) ile olmuştur. Büyük Şart’tan önceleri de İngiliz kralları birçok ferman çıkarmışlar, ancak ilk kez Magna Carta Fermanı ile toprak beyleri yani baronlar kralla karşı karşıya gelmişlerdir. Daha sonra parlamentonun oluşup etkinliğini artırmasıyla bu girişimler hep sürdürülmüştür. Magna Carta vassalların vergilerinden söz etmekte, halkla ilgili bir yenilik öngörmektedir (Çam, 1993:16; Eroğul, 2001:3). Yani bu belgeye göre kral, toprak sahipleri olan soyluların rızası olmadıkça vergi alınmayacağına, herkesin işlediği suçla orantılı ceza alacağını, lordların izni olmadan kimsenin tutuklanıp, hapsedilmeyeceğine söz vermekte idi (Vernon,1961:9). Bu belge ile ilk defa kralın keyfi hareketleri önlenmeye başlanmıştır. Anayasacılık hareketi açısından bakıldığında modern manada bir anayasa kabul etmek söz konusu olmamakla birlikte daha sonraki dönemde,1618 İstida Hakkı ve 1689 İnsan Hakları Bildirgesi gibi

önemli İngiliz siyasi belgelerine temel teşkil etmesi açısından son derece önemlidir (Çam, 1993:17).

Ortaçağdan beri var olan danışmanlık kurumu Büyük Fermanla yapı değiştirmeye başlamış ve devamlılık arz eden temsili bir kuruma evrilmiştir. Bu nedenle Manga Carta'nın yarattığı devrim etkisi sonucunda kral ile senyörleri arasında çok ciddi bir iç mücadele başlamış ve yasama organı yerleşik hale gelerek, XIII. Yüzyılın sonunda model parlamento'nun kurulmasına yol açmıştır (Şaylan, 1981:38-39). Nitekim İngiltere'de mutlak hükümdarların iktidarlarına karşı XIII. Yüzyıldan itibaren başlayan tepkiler sonucunda Kral'ın yetkileri bir tür meclis tarafından paylaşılmış ve sınırlandırılmıştır. Parlamenter sistem de Kral ile bu meclisin karşılıklı mücadeleleri sonucunda doğmuştur (Güneş, 1964:30). Bu mücadele sürecinde yürütme gücü kralın, yasama gücü ise parlamentonun eline geçmeye başlamıştır.

İngiltere'de parlamentonun ortaya çıkışına baktığımızda devlet yönetiminde krala yardımcı olan Magnum Concilium Regis (Büyük Kral Konseyi) ve Curia Regis (Kral Konseyi) yapılarının büyük önem arz ettiği görülmektedir (Sarıca, 1973:84). Zira Büyük kral Konseyi, feodal vassallardan ve din adamlarından oluşmuştur. Kral bu konseyde yer alan kişilere, vergi toplama konusunda yetkiler veriyordu. Kral Konseyi ise, sadece vassallardan oluşuyordu ki, bu vassallar krala günlük işlerin yürütülmesinde yardım ediyorlardı (Göze, 1995:420).

XV. Yüzyıl sonlarından itibaren sürekli toplanmaya başlayan parlamento gücünü giderek artırmış, yasama yetkisini hâkimiyeti altına almış ve İngiliz siyasi sisteminin temel organlarından biri olmaya başlamıştır.

Bu dönemde parlamento; baronlar, yüksek rütbeli din adamları, şövalyeler, burjuva ve kilise temsilcileri olmak üzere beş tür üyeden oluşmaktadır. Bunlar kendi aralarında, yüksek kamara (Yukarı Meclis) ve aşağı kamara (Alt Meclis) olmak üzere ikili bir yapılanma göstermişlerdir (Sarıca, 1973:84). Bu yapılanma, İngiliz Parlamentosunun iki meclisi olan Lordlar ve Avam Kamarası'nın temellerini teşkil etmiştir. Asil ve seçkinlerin kendi aralarında gruplaşmaları Lordlar Kamarasını, ruhban ve burjuva sınıfının gruplaşması ise Avam Kamarasını oluşturmuştur (Öztürk, 1999:4; Gözübüyük, 2003:31).

XV. Yüzyılda yasa tasarılarını hazırlama yetkisi Lordlar Kamarası ile Avam Kamarası'na geçmiş olmakla birlikte, Kralın sahip olduğu kanunları onaylamak kararnemelerle doğrudan düzenleme yapmak ve parlamento tarafından kabul edilen yasaların yürürlüğe girmelerini engellemek gibi yetkileri aynen korunmuştur (Çam, 1993:18). Böyle bir yapılanmayla, devlet güçlerinin Kral ile parlamento arasında dengelenmeye çalışıldığını ve dolayısıyla parlamentonun, XV. yüzyılda gerçek bir yasama organı haline dönüştüğünü söylemek mümkündür.

XVII. Yüzyıl'ın başında İngiltere'de kral ve parlamento arasında oluşan iktidar mücadelesi yaşanmıştır. Bu mücadelede siyasi faktörler kadar dini faktörler de büyük rol oynamıştır. İngiltere'nin siyasi tarihiyle koşut olarak gelişen parlamentarizm açısından XVII. Yüzyılın önemli bir yeri vardır. Tudor Hanedanı'nın mutlakiyeti karşısında varlığını korumakla birlikte etkisini yitiren yasama organının bu durumu Stuart Hanedanı'nı döneminde değişmiştir. Aynı yüzyılda İngiltere'de hükümler Stuart Hanedanı'nın ortaya çıkan iki ihtilal ile iktidardan uzaklaştırılması, parlamentonun mutlak monarşiye karşı zaferi olmuştur. Kralın yetkisi azaldıkça liberal görüş iktidara yansımıştır. İngiltere'de liberal yönetimin kurulması ile bir yandan kişilere bazı haklarının tanınması ve güvenceye kavuşturulması ve toplumun temel yasalarının belirlenmesi yönünde sürekli çaba harcanarak mücadele verilmiş, diğer yandan

parlamenter rejimin doğuşu ve giderek güçlenmesi iktidara daha liberal bir nitelik kazandırmıştır (Göze, 1995:425).

XVII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkan yeni uygulamada; devlet yetkilerini, yürütme organı olarak kral, yasama organı olarak Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası, yargı organı olarak da yargıçlar kullanmaya başlanmıştır. Böylece kuvvetler ayrılığı ilkeleri uygulanmaya başlanmış ve bu ilkeler etrafında yasama ve yürütme organları gerektiğinde birbirlerini dengeleyerek birinin diğerine üstünlük kurması engellenmiştir (Güneş,1964:35).

Böylelikle Kral'ın siyasal sorumsuzluğu, bakanların yetkilerini yasama organından alması ve ona karşı siyasal sorumluluğun bulunması, hatta Avam Kamarası tarafından suçlanmaları halinde Lordlar Kamarasınca yargılanmaları gibi belli başlı kurumların kabulü ile klasik parlamentarizm bugünkü anlamıyla şekillenmeye başlamıştır. Özellikle Hanovre Hanedanı döneminde bu süreç büyük ölçüde tamamlanmıştır (Okandan, 1959:451-452).

XVII. Yüzyılın sonuna doğru İngiltere'de parlamenter sistemin kurumları hemen hemen neredeyse tamamlanmıştır. Buna göre; sorumsuz ve irsi bir kral, Avam kamarası önünde siyasal sorumluluğa sahip bir kabine ve Hükümet fonksiyonunu kral ve kabine ile paylaşan parlamentolu bir yapı oluşmuştur (Öztürk, 1999:8).

İngiltere'de parlamenter rejimin demokratikleşmesi oy verme hakkının genişlemesi ve iki parti sisteminin yerleşmesiyle olmuştur. Ancak XIX.Yüzyılın başlarına gelindiğinde, İngiltere'de genel bir temsil sistemi olmadığı gibi adaletli bir seçim sisteminden söz etmek de mümkün değildir (Çam, 1993:24).

Bu konuda reform sürecinin aynı yüzyılın ilk çeyreğinde başladığını görüyoruz. 1832 yılında Lord Grey Kabinesince gerçekleştirilen reform çerçevesinde seçim rejiminin özü değişmemekle birlikte, o zamana kadar önemini tamamen yitirmiş olan 86 kentten temsil edilme hakkının kaldırılmasıyla kazanılan 143 meclis üyeliği, temsil edilmeyen büyük kentlere dağıtılmıştır. Bu reform, seçmen sayısının 500 bin kişiden bir milyona çıkarmıştır. 1872 yılında liberal Gladstone tarafından yapılan bir reform ile seçmenlerin sayısı artırma yerine oy vermenin maddi koşullarını düzeltmek yolu ile seçimin dürüst olmasını sağlamak amaçlanmıştır.1883 yılında yine Gladstone tarafından yapılan reform ile seçimlerde adayların seçim kampanyalarında yapacakları harcamaları kısıtlamak ve düzenlemek suretiyle rekabette eşitliği sağlayarak 1872 yılında yapılan reformu tamamlamıştır. 1884 yılında çıkarılan yeni yasa ise seçmen sayısını yeniden genişletmeyi amaçlamaktaydı. Bu yasa ile seçim bölgeleri yeniden düzenlenmiştir.

XX.Yüzyılın başlarında İngiltere'de kadınlar, çocuklar ve hizmetkârlar dışında herkes oy hakkına sahip duruma gelmişti. Bu atılan adımlar ile Avam Kamarası artık gerçekten halkı temsil eder duruma gelmiştir (Çam,1993:26).

İngiliz parlamentosunun ikinci kanadı olan Lordlar kamarası 20.yüzyıla gelindiğinde önemini yitirmeye başlamıştır. Bu dönemde Avam Kamarası tarafından kabul edilen yasaları biraz geciktirmekten ve kamuoyunu etkilemekten başka bir etkisinin kalmadığı görülmektedir (Gözübüyük,2003:32). İngiltere'de 1918 yılında yeni bir düzenlemeye gidilerek, yirmi bir yaşını dolduran her İngiliz erkek vatandaşa oy hakkı tanınmıştır. 1928 yılında ise yirmi dört yaşını dolduran tüm kadın ve erkek yurttaşlara seçmen olma hakkı tanınmıştır. Böylece İngiltere'de genel oy ilkesi kabul edilerek demokrasinin en önemli aşamalarından biri gerçekleştirilmiştir (Çam,1993:26).

Parlamentonun geçirdiği değişimlerinin yanı sıra yürütme organının yapısı da değişmeye başlamıştır. Hükümet ise bu gelişmeler esnasında daha önce var olan "kral konseyi"nin gelişmesi sonucunda oluşmuştur. Bu dönemde yasama organının konsey üyelerini seçme hakkı ve konsey üyelerinin sorumlulukları yoktu. 1536 yılından itibaren

kral, konsey üyelerinin danışmanlık hizmetlerinden dolayı sorumluluk sahibi olmalarını ve bu üyelerin meclisçe tanınmış olmalarını kabul etmiştir (Çam,1993:22). Böylece “impeachment” (siyasal sorumluluk) İngiliz siyasal sistemine girmiş oldu.

Kabine ise bu dönemde kolektif bir organ haline gelememişti. Parlamento karşısında siyasal sorumlulukları yoktu. Fakat bakanların tek tek kişisel sorumlulukları vardı (Turhan,1986:22). İmpeachment ile kabine Avam kamarası karşısında sorumlu olmaya başlamıştır (Çam,1993:23). Daha sonraki yıllarda ise bu kavram kabinenin siyasal sorumluluğu kavramına dönüşmeye başlamıştır. Avam Kamarası bir bakanın görevden alınmasını istediği zaman “impeachment” tehdidinde bulunuyor ve bu tehdit bir bakanın istifası veya görevden alınması için yeterli oluyordu. Parlamentonun sık sık “impeachment” a başvurması bakanların toplu olarak sorumluluğuna dönüşmeye başladı ve XVII. Yüzyıl başlarında kabine Avam Kamarası önünde toplu olarak sorumlu olmaya başladı. Böylece kişisel sorumluluk yerini kolektif sorumluluğa bıraktı. İngiltere’de “toplular siyasal sorumluluk” kuralının yerleşmesi 19.yüzyılın ortalarında gerçekleşmiştir (Gözübüyük, 2003:32).

XIII. Yüzyıldan itibaren İngiltere’de belirmeye başlayan ve mutlakiyetin sınırlandırılmasına yönelik parlamenter kurumsallaşma ve anlayıştan, Avrupa’nın en önemli monarşilerinden birini oluşturan Fransa da etkilenmiştir. Ancak Fransa’daki mutlakiyet karşıtı gelişmeler, İngiltere’den beş yüz yıl sonra ortaya çıkmaya başlamış ve XVIII. Yüzyılda etkisini göstermiştir. İngiltere’de aşama aşama gerçekleşen, kralın yetkilerinin sınırlandırılması süreci Fransa’da 1789 Devrimiyle birden gerçekleşmiştir. Kralın sahip olduğu yasama ve yargı yetkileri elinden alınarak, başka organlara verilmiş, krala ise yalnız yürütme yetkisi bırakılmıştır (Okandan, 1936:22-23).

Burada kısaca ifade etmek gerekir ki parlamenter sistemin ilk olarak ortaya çıkmasında önemli tarihsel-siyasi gelişmelerin yaşandığı İngiltere’de bu sürecin başlamasında esas rol oynayan unsurun kral ve parlamento’nun ilk nüvesini teşkil eden yapılar arasındaki mücadeleler olduğu anlaşılmaktadır. Bu mücadele esnasında bir kurumun ilk kez ne zaman oluştuğunu kesin olarak belirlemek oldukça güçtür (Karamustafaoğlu,1982:25). Ancak krala karşı başlayan bir mücadelenin sonucunda devletin siyasal yapısını değiştirmek suretiyle modern dönemlerin demokratik devlet ve toplum yapılarının ortaya çıkmasını sağlayan bir başlangıcın da ilk adımı olmuştur. İngiltere’nin toplumsal, kültürel ve ekonomik yapısına bağlı olarak, tarihsel bir evrim sonucu oluşan parlamenter sistem başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, birçok ülke tarafından örnek alınmış ve kendi toplumsal koşullarına uyarlanmıştır. Osmanlı Devleti de Batı dünyasındaki bu değişme ve gelişmelerin dışında kalmamıştır. Özellikle XVIII. Yüzyılın başlarından itibaren Batı dünyası ile olan ilişkilerini daha yoğun bir şekilde geliştirme yönünde büyük çaba göstermiştir. Zira bu dönem Osmanlı devleti açısından bakıldığında Batının üstünlüğünün kabul edildiği bir dönemdir. Bu itibarla Osmanlı reform hareketlerinin model ülkesi başta Fransa olmak üzere diğer Avrupa devletleri ile olan ilişkileri gün geçtikte artarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti bu ilişkiler sayesinde devlet ve toplumsal yapıyı değiştirecek ve dönüştürecek reform hareketlerini gerçekleştirmiştir. Bu sayede Batı dünyasını birçok boyutta tanıyan yeni bir aydın ve entelektüel bir sınıfın ortaya çıkması ile mevcut Osmanlı siyasal düzeninin sorgulanması süreci de başlamış olacaktır. Osmanlı Devletinde Tanzimat Dönemi olarak bilinen 1839-1876 dönemi bir anlamda klasik Osmanlı devlet ve toplum yapısını batılı anlamda dönüştürmenin en önemli bir aşaması olarak Osmanlı tarihlerinde yerini almıştır. Nitekim bu dönemde gerçekleşen reform hareketlerinin en önemli alanlarından biri de Osmanlı devletinin bir hukuk devleti olma yönündeki adımları olacaktır. Ayrıca devlet yönetiminde; hem merkezi hem de taşra idaresinde gerçekleşen yeni

uygulamalarda “seçim” esasına öncelik verilmesi “meşveret” ve “meclis” gibi bir takım kurumsal bazda düzenlemeler yapılması, Osmanlı Devletinde parlamenter yapının teşekkülünde önemli ve ilk adımlar olarak ortaya çıkacaktır. Bu itibarla Osmanlı Devletinde Anayasal parlamenter yapının ortaya çıkmasını yine Osmanlı devletinin siyasal yapısı içerisinde aramak ve ele almak gerekmektedir.

4.3. Türkiye’de Parlamenter Sistemin Gelişimi

4.3.1. I. Meşrutiyet Öncesi Gelişmeler

Türk siyasal geleneğinde siyasal iktidarın denetlenmesi anlamında olmasa da devlet işlerin görülmesindeki işlevi itibariyle “meclis” yapılanması daima var olmuştur. Yani Meclis müessesenin Türk milletinin tarihinde kadim bir yeri vardır. Devletin her şeyin ve şahsın üstünde olduğu anlayışına sahip Türk toplumunda halkın temsili kendine has bir takım özellikler ile ortaya çıkmıştır. Türklerde devlet işlerinin görüşüldüğü meclise toy, kurultay adı verilmiştir. Bir danışma meclisi olan toy, yılda üç defa toplanmaktaydı. Nitekim Asya Hun İmparatorluğundan itibaren devlet işlerini görüşmek üzere toplanan bir meclisin varlığı bilinmektedir (Kafesoğlu,1988; Ögel,1982; Saray, 1999).

Asya Hun İmparatorluğu’nda Mete (Mo-tun) devrinden (M.Ö 209-174) beri, devlet işleri ve dini törenlerle ilgili olarak üç ayrı toplantıdan bahsedilmektedir. Birinci kurultay, daha çok dini tören niteliğindedir. Siyasi nitelikli ikinci kurultay ilkbaharda yapılır ve buna yabancı devlet elçileri de davet edilirler. Bu toplantıda hükümdarlıklar tasdik edilir veya yeni tanhu (kağan, hakan) seçimi yapılır, gerektiğinde idareye geniş icrai yetkiler verilir (yani töreye yeni hükümler getirilir) ve bütün ülke meseleleri üzerinde umumi müzakereler açılarak, görüşülüp karara bağlanırdı. Tanhu (kağan, hakan)’nun başkanlığında ve Yin-Çü (Hatun)’nün, prenslerin huzurunda başlayan toplantıya hükümet üyelerinin, asker-sivil görevli bütün başbuğların, diğer yüksek makam sahiplerinin, tabi Hun boyları ve yabancı zümreler temsilcilerinin katılmaları mecburi idi. Çünkü bu mecliste toplantı münasebeti ile hükümdar etrafında verilen yemekte hazır bulunmak, devlete sadakat işareti sayılıyor, aksi durum ise, itaatsizlik, isyan manasını taşıyordu. Şansi bölgesinde yapılan üçüncü kurultay ise, mal ve insan sayımı niteliğindedir. Toy, bütün Türk lehçelerinde ve Türkçeden intikal ettiği diğer dillerde doğrudan doğruya “meclis, toplantı” manasına gelmektedir. Devlette bir müessese olarak, sonraki asırlarda ortaya çıkıp, zamanla dilimize yerleşen Moğolca “kurultay”(aslı khuriltai) sözünün Türkçe karşılığıdır. Hun devletindeki bu meclis, taşıdığı büyük ehemmiyet, kuruluş tarzı ve idari-siyasi fonksiyonundan dolayı araştırmacılar tarafından “Devlet meclisi” veya “Millet meclisi” olarak vasıflandırılmıştır (Kafesoğlu, 1984:246-247; Saray, 1999:11-12).

Türk devlet anlayışında var olan meclis geleneği Müslüman Türk devletlerinde de devam etmiştir. Bu anlamda Selçuklu devletinde, devlet işlerinin görüşüldüğü meclise “Divan-ı saltanat”, ya da “Büyük Divan” adı verilmiştir (Saray, 1999:11-15-16;Eraslan ve Olgun,2006:16-17).

Osmanlı Devleti ise Selçuklu devlet teşkilatının bir çok kurumunu almış, ve merkezi yönetiminin en önemli kurumlarından biri Divan-ı Hümayun oluşmuştur. Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren devlet yönetiminde yer alan Divan toplantılarına II. Mehmet’e kadar bizzat Padişahlar başkanlık etmiş, bu dönemden sonra 1654 yılına kadar padişahlar divan toplantılarına katılmamışlar, gerekli gördükleri takdirde kapalı bir yerden görüşmeleri takip etmişlerdir. Bahsi geçen tarihten sonra da

bu uygulama tamamen kalkmıştır. Devletin tüm işleri Divan-ı Hümayunda görüşülürdü. Düzenli ve disiplinli bir çalışma sergilenen divan toplantılarında devleti ilgilendiren siyasi, hukuki, iktisadi meseleleri ele alınırdı (İpşirli, 1999:187; Tekin- Çiğçi, 2007:23-24; Eraslan ve Olgun,2006:16-17).

Divan'ın yanında bir nev'i danışma meclisi görevi yapan meşveret meclisleri bir kurum olarak önem kazanması ve sık toplanması ancak 17. yüzyıl ortalarına, yani Divan-ı Hümayun toplantılarının seyrekleştiği ve eski önemini kaybettiği devreye rastlamaktadır (Saray, 1999:28).

Meşveret meclisleri, Divan-ı Hümayun'un önemini kaybettiği dönem ile Tanzimat dönemi meclisleri arasındaki zaman diliminde önemli görevler üstlenmişlerdir. Türk devletlerinde görülen bu tür kurumlardan hiç biri seçimle göreve gelmiş bir parlamentodan beklenen işlevleri tam anlamıyla yerine getirme konumunda olmamıştır. Bu anlamda Türkiye'de batılı anlamda parlamentoya baktığımızda elbette ki Osmanlıdan devraldığı mirası gözden kaçırmamak gerekir. Zira Parlamenter sistem Türk siyasal hayatına 1876 Anayasası ile girmiştir (Atar, 2004:23).

Osmanlı'nın dünya medeniyetlerini yakalama yolunda son dönemlerinde giriştiği modernleşme çabalarının hepsi anayasacılık hareketleriyle ortaya çıkmıştı. Anayasacılık modernleşmenin siyasal boyutunun temelini oluşmasına neden olmuştu. Ancak padişahın yetkilerinin azaltılması başka bir ifade ile devlet iktidarının sınırlandırılması yönünde oluşan bu anayasacılık hareketlerinin çoğu bu amacı gerçekleştirmede başarılı olamamış, sadece padişahın var olan yetkilerini yazılı hale getirmekle yetinmiştir. Bu bakımdan Osmanlı'nın son dönemlerinden cumhuriyet dönemine sağlam bir miras kalmamış ise de, bu faaliyetler en azından anayasal-demokratik siyasetin temel kavramlarından olan temsil, parlamento, muhalefet hatta milli hâkimiyet gibi modern siyasi fikirlerin doğup gelişmesini sağlama yönünde katkısı olmuştur (Erdoğan,2009:36).

Türkiye'de parlamenter geleneğin oluşması yönündeki gelişmelerin ortaya konulabilmesi bakımından yukarıda ifade etmiş olduğumuz gibi Osmanlıdan devraldığı mirası, dolayısıyla bu tarihsel sürecin bilinmesi gerekmektedir. Bu bakımdan Parlamenter sistemin başlangıç tarihi olarak kabul ettiğimiz 1876 yılına kadar geçen bu anlamdaki gelişmeleri burada gözden geçireceğiz.

Türkiyede Parlamenter sistemin ortaya çıkışını daha iyi anlamak için 1876 anayasasına götüren süreci ele almak ve bundan önceki dönemin parlamenter izler taşıyıp taşımadığına bakmak gerekir.

Osmanlı İmparatorluğu, 1876'dan önceki dönemde, Avrupa'da meydana gelen toplumsal ve siyasal değişmelerin farkına vararak bir modernleşme çabası içerisine girmiştir.18. yüzyılın ıslahatçı geleneği içinde yetişmiş ve Fransız İhtilali'nden etkilenmiş olan III. Selim, "Nizam-ı Cedit" adını verdiği bir dizi reform hareketine başlamıştır. Selim'in yaptığı ıslahat için kullandığı isim, ilham kaynağını apaçık ortaya koymaktadır. Fransa, ihtilalin getirdiği düzene "yeni düzen" adını vermişti. Selim'in kendi ıslahatı için aynı adı benimsemiş olması ilham kaynağını ve cesaretini göstermesi bakımından ilginçtir (Akşin, 2000:79).

III. Selim'in ıslahatı siyasal sistemin ve toplumsal düzenin pek çok alanını içine alan bir harekettir fakat en çok askeri alanda etkili olmuştur. Bunlar Batı, özellikle Fransız örneklerine göre kurulmuş okullar olmakla birlikte, öğretmenleri Batı'dan getirilmiştir. Böylece gerek memlekete yeni sokulmuş olan matbaada basılan din dışı konulardaki kitaplar, gerekse askeri okullar, Batı ile temas sağlayarak Batı'ya dair değerlerin yayılmasına yardım etmiştir (Karpas, 1967:13).

III. Selim döneminde devlet yönetiminde ilk uygulama olarak kabul edilen yeni bir Meşveret (danışma) Meclisi oluşturulmuştur. Bu dönemde ıslahata ilişkin tüm çabalar ileride Osmanlı Devletinde demokratikleşme sürecine katkıda bulunacaktır (Karal, C.V./1999:61-73). Devletin toprak bütünlüğünün korunması amacıyla karşılıklılık esasına dayalı bir diplomasi atağı da başlatılmış olup, Londra, Viyana ve Paris gibi Avrupa başkentlerinde daimi elçilikler açılmıştır (Kuran,1997:11-20; Karal, C.V/1999:61-73). Bu elçilikler Osmanlı aydınının yetişmesine, yabancı dil öğrenmelerine, çağdaş Avrupa ülkelerinde hüküm süren fikir akımlarını tanımalarını sağlamıştır. Böylelikle Avrupa'da ortaya çıkan liberal düşüncelerin ülkeye girmesine vesile olmuşlardır.

III. Selim'in oluşturmaya çalıştığı devlet modelinden rahatsız olan ve geleneksel düzenin bozulması durumunda çıkarları zedelenecek olan yeniçeri ve ülema, 1807 yılında III. Selim'in tahttan indirilmesine yol açmıştır. Selim'den sonra tahtta kısa bir süre IV. Mustafa kalmış ve daha sonra Alemdar Mustafa Paşa'nın çabaları sonucunda II. Mahmut tahta çıkarılmış, Alemdar Mustafa Paşa sadrazam olmuştur. Bu dönemde Osmanlı merkezi devlet otoritesinin oldukça zayıf olduğu görülür. Anadolu'daki ve Rumeli'deki ayanlar adeta kendi özerk yönetimlerini kurmuşlar ve merkezin otoritesi dışına kaymaya başlamışlardır. Reformcu bir kişiliğe sahip olan Alemdar Mustafa Paşa, bu sebepler ve reform hareketlerini engelleme potansiyeline sahip olmaları nedeniyle ayanları kontrol altında tutma gereksinimi duymuş ve 7 Ekim 1808'de Sened-i İttifak ortaya çıkmıştır. Padişah ile ayanlar arasında imzalanan Sened-i İttifak, zayıflayan devlet otoritesini güçlendirmek amacıyla padişahın ayanlara güvence vermesi, buna karşılık ayanların da padişaha sadakat vaatlerini içermektedir. Alemdar, bu belge ile ülkede merkezi birlik ve otoriteyi kurmayı, muhtemelen reformlara yeniden başlayabilmek için ayan ve hanedanları itaat altına almayı, bunun karşılığında da bunlara bir takım güvenceler vermeyi amaçlamıştır (Tanör,1998: 43).

Bu anlaşma ile ayanlar, bir taraftan merkezi hükümete bazı güvenceler verirken, diğer taraftan bazı hak ve yetkileri kendileri için saklı tutuyorlardı. Padişaha verilen güvenceler; padişah aleyhine girişilecek hareketlere bütün ayanların karşı gelmesi, hükümdarın kişilik ve otoritesinin güvence altına alınmasıdır. Buna karşılık ayanlar da padişahın kendilerine gelecek haksız saldırılara karşı koyma, sadrazamların yetkilerini kötüye kullanmaları durumunda davacı olabilme ve toprağa bağlı imtiyazlarını koruma gibi hakları elde ediyorlardı. Böylece Osmanlı'nın yasama, yürütme ve yargı güçlerinin padişahın şahsında toplandığı devlet sistemine bir ölçü de olsa sınırlandırma getiriliyordu. Sened-i İttifak tamamıyla merkezin bir girişimi olarak görülse de, bu yaklaşım, merkezi devletin yerel güç odaklarının desteğini almaya neden ihtiyaç duymuş olduğunu açıklamayı yetersiz kılar. Girişimlerin niyeti bu olmasa da, Sened-i İttifak'ın devlet iktidarının sınırlanabileceği düşüncesini içerdiği, dolayısıyla padişahın böylece kendi iktidarının sınırlanabilirliğini zımnen kabul ettiği söylenebilir (Erdoğan, 2003:3). Sened-i İttifak ile ayanlar bir parça da olsa yönetime dâhil edilmişlerdir. Sened-i İttifak'ın çizdiği hukuksal çerçeve bu şekildedir. Osmanlı Devletinde zayıfladığı dönemlerde Ayan ve Derebeyleri ile işbirliği yapan merkezi otorite, siyasal alanda son sözü daima kendisi söylemiştir. Ancak bu belgenin önemi konusunda bir değerlendirme yapabilmek için, nasıl uygulandığına bakmak gerekir. Sened-i İttifak, uygulanmamış hatta padişah tarafından imzalanmamıştır. Padişahın yetkilerinde bir azalma olmamış, yasama, yürütme ve yargı güçleri hala tek mutlak otorite olan padişahın elinde toplanmaya devam etmiştir. Bu nedenle, Sened-i İttifak'ı parlamenter sistem yönünde bir gelişme olarak görmek mümkün değildir. Bu belge ayanlara göstermelik bir takım haklar vererek, merkezi otoriteye itaatlerini sağlamak ve reformlara karşı

ayaklanmalarını engellemek amacıyla alınmış geçici bir tedbir niteliğindedir. Bununla birlikte Sened-i İttifak'ı anayasacılığın gelişiminde bir merhale ve Türk tarihinin Magna Carta'sı olarak gören yazarlar vardır (Ahmad, 2002:41).

Fransız İhtilalinin getirdiği siyasi değişimlerin etkisindeki Osmanlı aydın ve bürokratları, padişahın egemenliğini sınırlayan ve sınırlamayı tüm halka duyuran ilk belge özelliğinde olan Tanzimat Fermanını 3 Kasım 1839'da ilan etmişlerdir (Çavdar, 1995:20). Fermanın en önemli özelliği, padişahın kendi isteği ile yetkilerini sınırlandırmasıdır. Bu sınırlama yasa üstünlüğü ilkesini içermektedir. Herkes yasalar önünde eşit olacak, mahkemelerde duruşmalar açık olacaktır. Bu yasal yönetime ve ileride de hukuk devletine yönelişin habercisidir (Tanör, 1995:85-86). Tanzimat fermanında üç nokta dikkat çekmektedir. Hükümdar kendi iradesinin sınırlanmasını kabul etmesinin yanında, can, mal, namus korunurluğunu kendi iradesinin dışına, kanunlara bırakıyor ve hükümet yönetiminin kendi iradesine göre değil Mevadd-ı esasiye olarak nitelendirilen ölçülerle yapılacak kanunlarla olmasını bildiriyor (Berkes, 1978: 208).

Gülhane Hattı Hümayunu'nu bir anayasa olarak görmek mümkün değildir. Sultan Abdülmecit döneminde düzenlenen bu ferman, padişahın otoritesini tek taraflı iradesiyle sınırlamayı kabul ettiğini gösteren bir belgedir. Hattı Hümayun kişilere tanınan hak ve özgürlüklerle ilgili düzenlemeleri ve devlet hayatının çeşitli alanlarında yapılacak yenilikleri içermekteydi. Bu belge ile padişah vaat ettiği yasal düzenlemelere bağlı kalacağına söz vermekteydi ancak padişahın sadık kalmaması durumunda devreye girecek herhangi bir kurumsal yaptırım yoktu (Sencer,1992: 71).

Tanzimat döneminde kurulan Meclisi Valayı Ahkâmı Adliye ve Dâr-ı Şûra-yı Bâb-ı Âli ilk bakışta parlamenter sistem lehinde gelişmeler olarak görülebilir (Karal, C.V/1999:153). Ancak bu meclislerin niteliği ve uygulamada padişahın yetkilerinde bir kısıtlamanın olmaması bu düşüncenin yanıltıcı olduğunu ortaya çıkarır. Çünkü oluşturulan bu kurumlar varlıklarını tamamen padişahın iradesine borçludurlar. Kanunların yapılması konusunda son sözü söyleyecek olan yine padişahtır. Bu meclisler sadece bir danışma komisyonu niteliğindedir. Zira 1845'te Abdülmecit tarafından kurulan meclis ve 1869'da kurulan Şûra-yı Devlet de padişahın mutlak yetkileri karşısında gerçek anlamda bir yasama organı niteliği kazanamamıştır. Merkezi idare tarafından kurulan meclislerin tamamında, merkezi idare yol gösterici olduğundan bu gelişmeler parlamenter sistem yönünde gelişmeler olarak değerlendirilemez. Parlamenter sistemin gelişmesinde asıl önemli olan parlamentonun kendiliğinden harekete geçmesi ve kendi kendine oluşmasıdır. Ancak bu şekilde oluşan bir parlamento merkezi yönetimin yetkilerini sınırlayacak bir güç kazanabilir (Öztürk, 1999: 31). Tanzimat dönemi, merkezde ve taşralarda "meclislerin" ve çeşitli ihtisas kurullarının, mahkeme divanlarının teşekkülüne sahne olmuştur. Özellikle, bu dönemde kurulan taşra meclisleri ileride siyasî hayatta parlamenter sisteme geçişte önemli rol oynayacaklardır (Ortaylı, 1999:283).

Tanzimat Fermanının ilanında iç gelişmelerin yanı sıra Batılı devletlerin etkisinin de büyük olduğu ileri sürülmektedir. Nitekim Tanzimat döneminde ilan edilen idari ve adli reformların, özellikle de İmparatorluktaki Hıristiyan azınlıklarının konumuna ilişkin reformların ardındaki en önemli dürtülerden hiç kuşkusuz dış baskı idi (Zürcher, 2003:78-87). Osmanlı Devletinde bir yandan kendi varlığını sürdürebilmek için geniş kapsamlı ve köklü reformlara ihtiyaç duyulması, diğer taraftan Batılı ülkelerin Hıristiyan halka eşitlik ve güvence tanınması yolundaki istekleri 1839 yılında Tanzimat (düzenleme) döneminin açılmasıyla sonuçlanmıştır (Sencer, 1992: 70-71). Ancak özellikle 1856 Kırım Savaşı'ndan sonra, Batılı devletler, Tanzimat Fermanıyla

Osmanlı Devletinin Hıristiyan tebaaya tanıdığı hakları ve verdiği sözleri yerine getirmediğini ileri sürerek baskılarını arttırmışlardır. Çünkü Batılı devletler söz konusu savaşta Rusya'ya karşı Osmanlı Devletinin yanında yer almışlardı ve bu vefa borcunu ödemenin en etkin yolu da Hıristiyan azınlıklara tanınacak haklardı. Böylelikle baskılarını arttıran Batılı devletlerin direkt etkisiyle Islahat Fermanı 1856 tarihinde ilan edilmiştir (Lewis, 1998:116;Berkes, 1978: 210-211).

Islahat Fermanının ana hedefi, Müslüman olmayan uyruklara, Müslümanlarla her yönden eşitlik sağlamaktı. Müslüman olmayanlara, bütün devlet memurluklarına atanabilmek, eyalet meclislerine girebilmek ve Meclis-i Vala'da temsil edilmek gibi haklar tanınmıştır (Tanör, 1998: 97).

Osmanlı Devleti Islahat Fermanı ile Müslüman olmayan azınlıklara verilen geniş haklar ile azınlıkların özerklik ve bağımsızlık çabalarını sona erdirmeyi amaçlamaktaydı (Shaw,1983:161). Islahat fermanı yayınlanmasından sonra beklenen neticeler elde edilemediği gibi Müslüman olmayan azınlıklara ve yabancılara bazı ayrıcalıklar tanıdığı için de hukuk birliğini yıkıcı bir rol üstlenmiştir (Mumcu- Üçok, 1991:267).

Osmanlı Devletinde 19. yüzyıl boyunca yapılan reformlar ve yasama işlemleriyle, Osmanlı devletine geleneksel kalıplardan sıyrılıp daha Batılı bir devlet şekli ve yapısı verilmeğe çalışılmıştır. Nitekim Batıyla etkileşimin artması ve özellikle Batıya öğrenci gönderilmeye başlanmasından sonra yeni fikirlerle yetişen nesillerin öncülüğünde siyasi faaliyetler artmaya başlamıştır. Bu itibarla Avrupa'da öğrenim gören ve Batı'daki anayasal hareketleri yerinde inceleyen öğrencilerle, Osmanlı İmparatorluğunun kötüye gidişinin durdurulmasını parlamenter sistemde gören ve adlarına "Yeni Osmanlılar" veya "Genç Osmanlılar" olarak şöhret kazanan aydın sayısının artması, meşrutiyetin doğuşuna zemin hazırlamıştır (Çavdar, 1995:32-35;Gözübüyük, 2000: 110).

Osmanlı Devleti'nde ıslahat süreci, Genç Osmanlıların öncülüğünde ilan edilen 1876 Kanun-ı Esasî'si ile Osmanlı İmparatorluğunda parlamenter demokrasinin ilk uygulaması başlamış olacaktır. Osmanlı Devleti'nde I. Meşrutiyet olarak bilinen devir böyle bir ortamda başlamış ve 23 Aralık 1876'da ilk anayasa hazırlanarak halka ilan edilmiştir (Karal, C.VIII./1999:243-244;Lewis, 1998:163 vd.).

4.3.2. I.Meşrutiyet Dönemi Gelişmeleri

Abdülhamit'in, tahta geçişiyle birlikte 23 Aralık 1876'da ilk Osmanlı Anayasası (Kanun-i Esasi) yayınlanmıştır. Bu dönem Osmanlı Devletinde Meşrutiyet düzeninin de başlangıcını oluşturmuştur (Sencer, 1971:19; Kili, 1995: 70).

1876 yılında Kanuni Esasi parlamenter sistem yönünde ilk ve Osmanlı dönemindeki en önemli gelişmelerden biridir. Kanuni Esasi, padişahın yetkilerini seçilmiş bir parlamento ile kısıtlaması, başbakan(sadrazam) ve bakanlar kurulu (Heyet-i Vükela) gibi organları oluşturması nedeniyle görünüşte bir parlamenterizmi çağrıştırmaktadır. Anayasada parlamenter yapıya uygun görünen birçok madde mevcuttur ancak bu maddeler anayasadaki şekilleriyle uygulanamamıştır. Dolayısıyla uygulamadaki durumun vesayetçi devlet anlayışında önemli bir değişiklik yaptığı söylenemez. Bu açıdan bakılınca hükümdarın durumunda özlü bir değişiklik olmadığı, Kanuni Esasi'ye kadar yazılı anayasası bulunmayan imparatorlukta egemen olan padişahın, bundan böyle yazılı bir anayasa düzeni içinde aynı egemenliğe sahip olmaya devam edeceği anlaşılır (Demir ve Karatepe,1989:131). İlk Osmanlı Anayasası, ulus tarafından ya da ulusu temsil eden bir kurul tarafından değil, bir avuç insanın zorlaması

ile Padişah tarafından atanmış bir kurulun hazırladığı ve Padişahın tek yanlı olarak kabul edip yayınladığı bir anayasadır (Gözübüyük, 2000: 110).

1876 Kanun-ı Esasî'si, iki meclisten teşekkül eden bir parlamento kurulmasını öngörüyordu. Biri, seçilmiş temsilcilerden oluşan Meclis-i Mebûsan ve ikincisi, üyelerinin sayısı mebusların sayısının üçte birini aşmamak üzere padişah tarafından atanan Meclis-i Ayan'dan oluşmaktaydı. (Karal, C.VIII/1999:244; Lewis, 1998:374-375).

İlk Mebuslar Meclisi'nin seçimi için, geçici bir usul olarak, Vilâyet Meclisleri üyelerinin seçiminde kullanılan usule başvuruldu. Seçim yöntemi 28 Ekim 1876 tarihli bir irade ile sınırlı oy hakkı ve iki dereceli seçim esası üzerine tespit edilmişti. İlk seçimler bu sisteme göre yapıldı: Mebus seçimi için ülke, sancak esasına göre yirmi dokuz bölgeye ayrılmış ve 50.000 erkek nüfus için bir milletvekilliği tespit edilmişti (Karal, C.VIII/1999:230- 232,237; Lewis, 1998:375).

Seçimler dört yılda bir olacak, gizli yapılacak, otuz yaşından küçükler ve Türkçe bilmeyenler aday olamayacaklardı. Mebuslar, başkanlık için parlamentoda üç aday gösterecek ve padişah bunlardan birini seçecekti. Ancak, meclis dağıldığı andan itibaren en geç altı ay içinde yeni seçimler yapılacaktı (Karal, C.VIII/1999:255). Yapılan seçimlerde, 56'sı Müslüman, 40'ı Hıristiyan olmak üzere toplam 96 mebus seçilmiş ve padişah tarafından atanan 38 ayanın katılımıyla oluşan Umumî Meclis 20 Mart 1877'de, Dolmabahçe Sarayı'nda törenle açılmıştır. Sultan II. Abdülhamid, meclisin açılış nutkunda, ilk defa olarak toplanan umumî meclisi açmaktan duyduğu memnunluğu belirttikten sonra, devlet idaresinin esasının adalet olduğunu, Osmanlı tebaasının din ve mezhep hürriyetini altı yüzyıldan beri muhafaza etmiş olmasının bu sayede mümkün olduğunu vurgulamakta idi (Karal, C.VIII/1999:232-233,237).

1876 Anayasası ile padişahın geleneksel mutlak yetkisi, seçilmiş bir parlamentoya (Meclis-i Umumi) sınırlandırılıyordu. Ayrıca, anayasa başbakanlık (sadrızam) ve bakanlar kurulu (Heyet-i vükela) gibi kurumları oluşturarak parlamenter sistemdeki güçlerin varlığını ortaya koymaya çalışmıştır. Görünüşte her şey parlamenter sisteme uygun olarak organize edilmiş, padişah parlamento tarafından sınırlandırılmış, yürütme yetkisi sadrazam ve Heyet-i Vükela'ya verilmiştir.

Ancak uygulamada durum bu şekilde değildir. Yasama ve yürütme güçleri birbirinden ayrılmış gibi görünmesine rağmen, aslında parlamenter sistem anlamında bir ayırım söz konusu değildir. Padişah yine parlamenter sistemin özüne aykırı bir şekilde yasama ve yürütme alanında geniş yetkilere sahiptir. Bakanlar padişah tarafından tayin ve azlediliyor, bakan olmak için padişahın güvenine sahip olmak gerekiyor, bakanların icraatı padişahın onayına bağlı tutuluyordu. Sadrazam başkanlığındaki bakanlar kurulunun kendine ait bir politikasının olması ve padişahı bağımsız hareket etmesi söz konusu değildi. Hükümetin parlamento önünde sorumluluğu da yoktu, hükümet parlamentonun denetimine tabi değildi. Ayrıca, padişahın istediği zaman bakanların görevlerine son verme gibi bir yetkisi de vardı. Meclisin varlığı da padişaha bağlı idi ve padişah istediği zaman bunu dağıtabilirdi (Kili,1995:70). Meclis-i Umumi'nin seçimle gelen kanadı olan Heyet-i Mebusan'ın yasama konusundaki rolü de oldukça kısıtlı idi, Mebusan üyelerinin kanun teklifi için padişahı izin alması gerekiyordu. Ayrıca bu ön iznin dışında bir de padişahın mutlak veto yetkisi vardı. Dolayısıyla yasama yetkisinin Heyet-i Ayan'a ve Heyet-i Mebusan'a ait olduğu söylemek oldukça zordur. Padişahı ön izin alınmadan yapılan ve meclislerden geçtikten sonra padişah tarafından onaylanmayan hiçbir kanun teklifinin yasalaşması mümkün değildi (Berkes, 1978: 326–327).

Kanuni Esasi'nin 5. maddesi ile padişahın kişiliğinin dokunulmaz ve sorumsuz olduğu hükmü getirilmiştir. Ancak bunu parlamenter sistemdeki devlet başkanının siyasi sorumsuzluğu olarak yorumlamaya imkân yoktur. Aksine, bu kural gerçekte padişahın anayasanın ve siyasi sistemin vasisi olduğunu gösteriyordu. Alışılmış hukuk diliyle ifade edilirse, hala asıl egemen olan halk veya parlamento değil, padişahı (Tanör, 1997:103).

Bernard Lewis ise, meclis ile ilgili; *“sultanın kendi rejimine liberal ve demokratik bir hükümet görünüşü verecek ve yapmayı uygun bulduğu her şeye görünüşte halk desteği ve hukukî geçerlik sağlayacak bir kukla meclis ihtiyacına cevap verir görüyordu. Fakat bu uysal ve tecrübesiz milletvekilleri topluluğu bile kendine özel bir canlılık göstermeye başladı”* (Lewis, 1998:166) şeklinde bir değerlendirmede bulunmaktadır.

Anayasaya göre egemenlik hala sultanın kişiliğinde bulunmasına karşın bundan böyle kişilerin de bazı hakları ve sınırlı da olsa devlet yönetimine katılmaları hukuken kabul edilmiştir (Turhan, 1991: 89).

Osmanlı Devletinde Anayasal parlamenter döneme geçilmiş olmasına rağmen ülke büyük sorunlarla karşı karşıya idi. Özellikle siyasi ve sosyal sorunların yaşandığı böyle bir dönemde yönetim sisteminde gidilen bu değişiklikler de sorunları çözmeye yeterli olmuyordu. Ülkenin siyasi ve ekonomik sorunlar yaşadığı bu dönemde bir de 93 Harbi denilen 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında alınan yenilgi üzerine devlet yeni sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid, 13 Şubat'ta mecliste heyecanlı ve şiddetli tartışmaların yapılması, Gayri Müslim temsilcilerin giderek muhtariyet ve bunun gibi isteklerde bulunmaya başlaması üzerine, parlamentoyu kapatıp anayasayı askıya aldı. Milletvekillerine seçim bölgelerine dönmeleri emredildi (Lewis, 1998:168;Kuran, 1997:265). Meclis-i Umumî, Kanun-i Esasînin 43'üncü maddesine uygun olarak 14 Şubat 1878'de “tatil”e girmiştir.Nitekim Sultan'ın Mecliste okunan iradesinde “Heyet-i Ayân ve Mebusanın mücerret ahval-i hazıra-i fevkalade muktezasınca bugünden itibaren tatili'ne karar verdiğini bildirmiştir. Bu uygulamanın Kanun-i Esasi'nin 7. ve 35. maddelerinde Sultana tanınan fesih hakkının değil, 7.maddede tanınan “meclisi tatil etme” yetkisinin uygulanması olduğu ileri sürülmektedir (Tanör, 2004:160-161). Ancak II. Abdülhamid tatile giren Meclisi Kasım başında toplantıya çağırması gerekirken bir daha toplantıya çağırılmamıştır.Tatil edilen ve bir daha da toplantıya çağırılmayan Meclis-i Umumi'nin ortadan kalkmasından sonra fiilen hükümsüz duruma düştü. Buna karşılık Kanûn-ı Esâsî resmen yürürlükte kaldı. Her yıl çıkarılan devlet Salnamelerinde Kanûn-ı Esâsî metni düzenli olarak yayımlandı (Tanör, 2004:161).

Bu dönemde meclisin kapatılıp anayasasının askıya alındığı, basın hürriyetine kısıtlama getirilip, mutlakîyetçi idareye dönüldüğü görüşleri dikkate alınrsa, yeni başlamış olan demokrasi hareketlerinde bir geriye gidiş söz konusudur. Bundan dolayı Kanuni Esasi'nin bir parlamenter rejim getirdiğini söylemek doğru olmaz. Anayasa, parlamenter sistemin en önemli unsurlarından olan bakanların parlamentoya karşı sorumlu olması ve hükümetin meclisin güvenoyuna dayanması mekanizmalarını oluşturmamıştı. Meclis-i Umumi'nin içindeki Heyet-i Mebusan yani bakanlar kurulu Meclis-i Umumi'nin güvenine dayanmak zorunda değildi. Onun yerine bakanlar kurulunun daha çok padişahın güvenine dayanması söz konusuydu. Ayrıca meclisin bakanlar kurulunu düşürebilmesi de söz konusu değildi. Bakanların Meclis-i Umumiye karşı kolektif sorumlulukları da yoktu sadece padişaha karşı sorumlulukları vardı. Bakanlar kurulu meclisin güvenine taşımaktan çok padişahın en çok güvendiği memurlardan oluşan bir kurul niteliğindediydi. Gerek padişahın geniş yetkileri, gerekse

yasama-yürütme erkleri arasında karşılıklı birbirini dengeleme sistemi olmaması,1876 Anayasası sistemini parlamenter sistem olarak nitelendirmemizi engeller. Parlamenter sistemin hukuksal çerçevesi oluşturulmaya çalışılmış ancak anayasa, gerçekte padişahı ciddi olarak kayıtlayan bir niteliğe sahip olamamıştır. Yine de anayasal rejime geçilmesi bakımından Kanuni Esasi'nin önemi yadsınamaz.

4.3.3. II. Meşrutiyet Dönemi Gelişmeleri

1876'da Kanuni Esasi'nin ilan edilmesinden sonra yapılan seçimlerle 19 Mart 1877'de açılan Meclis-i Umumi'nin ilk yasama döneminde Mebuslar Meclisi gerçek bir yasama organı gibi davranma eğilimine girmiş, anayasal sınırlarını zorlamıştır. Bu durumdan çok hoşlanmayan Sultan Hamid, 28 Haziran 1877'de meclisi feshetmiştir. Yapılan ikinci seçimlerle Ocak 1878'de ikinci meclis toplanmış, ancak bu meclis de padişahın arzu ettiği gibi uysal davranmayınca 14 Şubat 1878'de süresiz olarak tatil edilmiştir. Aslında bu bir fesih değildi, padişah tatil yetkisini kullanarak hem parlamentoyu ilga etmiş, hem de dolayısıyla Kanun-i Esasi'yi yürürlükten kaldırmıştır. Böylece padişahı az çok kayıtlayabilecek konumda olan tek anayasal organ devreden çıkınca yeniden sınırsız monarşiye dönmüş oldu (Erdoğan, 2003: 21).

Bu dönemden sonra Osmanlı siyasi hayatı çalkantılı bir dönemin içine girmiştir. Hıristiyan azınlıklar kurulacak meşruti idare sayesinde milli bağımsızlıklarını kazanmak ümidi ile İttihat ve Terakki'yi tutuyorlardı. 1908 hareketi arifesinde Jön Türk kurumları bir amaç üzerinde birleşmişlerdi. Bu temel amaç II. Abdülhamid'in istibdadına son vermek ve Kanun-i Esasi'yi tekrar yürürlüğe koymaktı (Karpas,1967:19).

Ülke içerisinde ve ülke dışında Sultan Hamid'e karşı gelişen ve gittikçe güçlenen muhalefet, padişahı Kanun-i Esasi'yi yeniden yürürlüğe koymak mecburiyetinde bırakmıştır. Özellikle İttihat ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleri sonucu, 23/24 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet ilan edilmiş ve 1876 Anayasası yürürlüğe konmuştur (Lewis,1998:210;Moreau,2000:1203-1204). II. Meşrutiyetin ilan edilmesi, halk arasında büyük bir sevinç yaratmıştı. Her dinî ve etnik gruba temsil imkânı veren bir seçim yapılarak Meclis-i Meb'ûsân açılmış ve Meşrutî sisteme yeniden dönmüştür. Bir başka ifadeyle, yeni bir anayasal parlamenter dönem başlamıştır. Mebuslar meclisi 17 Aralık 1908'de Ayasofya'ya yakın Adliye binasında parlak bir törenle açıldı (Karal, C.IX/1999:64). Bundan sonra gelişen olaylar 31 Mart Vakası'na kadar devam etti. Bu olay sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları II. Abdülhamid'i tahttan indirerek yerine V. Mehmet Reşad'ı tahta geçirmişlerdir (Karal, C.IX/1999:516-519).

"31 Mart Vakası" olarak bilinen ve 13 Nisan 1909 patlak veren bu olay öncesi 6 Nisan gecesi, İttihat ve Terakki karşıtı Serbesti Gazetesi yazarı Hasan Fehmi'nin öldürülmesi aslında sürecin başlamasına yol açan bir gelişme idi. İttihat ve Terakki Cemiyeti karşıtlarının faaliyetlerinin arması ile İstanbul'da yeni bir siyasi kaos yaratılarak aslında meşrutiyet rejimine karşı bir isyan hareketine dönüştürülmüştü (Akşin, 1994:397-399).

Ayıklanmanın bastırılmasından ve Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti daha sonra meşrutiyet rejimini güvence altına almak ve hükümet karşısında meclisin durumunu güçlendirmek için Ağustos 1909'da anayasada geniş ve önemli değişikliklere gitmişlerdir.1876 Anayasasında yapılan değişikliklerle parlamenter sistem anlamında önemli adımlar atılmış ve en azından parlamenter sistemin anayasal çerçevesi oluşturulmuştur. 1909 tarihinde 1876 anayasasının 21 maddesi değiştirilmiş, bir maddesi kaldırılmış ve anayasaya 3 yeni madde eklenmiştir. Bu değişiklikler o kadar önemliydi ki ortaya çıkan yeni anayasal durum bugün

genellikle, yeni bir anayasadan söz eder gibi “1909 Anayasası” olarak anılmaktadır. (Tanör,1996:192). 1909 yılında yapılan değişiklikleriyle yasama, yürütme ve yargı güçleri birbirinden ayrılmış, bu fonksiyonları yerine getirecek organlar tanımlanmıştır. Bu değişiklikle yasama yetkisi Meclis-i Mebusan’a, yürütme yetkisi devlet başkanı ve bakanlara verilmiş ancak bu organlar kesin ve kati bir şekilde birbirinden ayrılmamış, aralarında bir işbirliği öngörülmüştür. Böylece parlamenter sistemin yumuşak kuvvetler ayrılığı prensibi oluşturulmuştur.1909 tarihindeki değişikliğin en büyük katkısı, monarşinin gerçekten sınırlanmış olmasıdır. Yürütme yetkisi devlet başkanı ve bakanlara verilmiş, devlet başkanının sorumsuzluğu kabul edilmiştir. Devlet başkanı yürütmenin başı olarak tanımlanmış ancak işlemleri için karşı imza kuralı konulmuştur. Hükümetin ve bakanların Meclisi Mebusan’a karşı sorumlulukları kabul edilmiş, padişahın fesih yetkisi kısıtlanmıştır. Padişahın mutlak veto yetkisi bir geri gönderme yetkisine çevrilmiş, padişahın tasdikine sunulan kanunları, en çok iki ay içinde ya onaylamak ya da tekrar görüşülmek üzere meclise geri göndermesi esası benimsenmiştir. Ancak bu geri gönderme yetkisi basit bir yetki değildir. Padişahın geri gönderdiği kanun metninin tekrar padişahın önüne gelebilmesi için her iki meclis tarafından 2/3 çoğunlukla yeniden kabul edilmesi gerekmektedir. Bu rakam, padişahın meclise geri gönderdiği kanun teklifini tekrar önüne getiremeyecek kadar yüksek bir rakamdır. Yani padişahın geri gönderme yetkisi de çoğu durumda mutlak veto yetkisi kadar etkili olabilecektir. Meclisi fesih yetkisi tek başına padişaha verilmemiştir. Bu değişiklikler, klasik parlamenter hükümet sisteminin Anayasa hukukuna girmesi demektir (Tanör, 1995:192-197).

1909 yılında Anayasada yapılan değişiklik ile hükümetin oluşması konusunda da parlamenter sisteme uygun bir yöntem benimsenmiştir. Padişah önce sadrazamı atayacak, sadrazamın önereceği adaylar arasından da bakanları atayacaktır. Ancak bunu yaparken serbest hareket edemez, çünkü meclisin güvenini alacak bir hükümet kurması gerekmektedir. Yani padişahın sadrazamı atamadaki keyfiyeti ortadan kaldırılmıştır. Padişahın koşulsuz fesih yetkisine de sınırlama getirilmiştir. Padişahın yasama organını feshedebilmesi için Ayan meclisinin onayını alması koşulu getirilmiştir. Bu da meclisin feshedilme yolunu neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Çünkü meclisi feshedebilmek için yine meclisin onayı aranmaktadır, yani meclisten kendi kendinin feshine karar vermesini istemektedir. Ayrıca 1876 anayasasında var olan kanun teklif edebilmek için padişahın ön izin alınması koşulu kaldırılmış, yasama organı gerçek anlamda bir temsilciler meclisi niteliğine kavuşturulmuştur. 1876 Anayasası’nda yapılan değişikliklerle, padişahçı rejim, parlamenter rejime dönüştürülmüştür. Meclis-i Mebusan’ın kabineyi düşürmesi kolaylaştırılmış, kabinenin Meclis’i feshettirmesi zorlaştırılmıştır. Kabinenin Padişah karşı değil, Meclis’e karşı sorumluluğu benimsenmiştir. Kamu hak ve hürriyetleri alanında, toplanma ve dernek kurma hak ve hürriyetleri kabul edilmiştir (Tunaya, 2009:21-22).

Parlamentonun padişaha karşı daha güçlü duruma getirilmesi çabalarının altında İttihat ve Terakki partisinin rolü büyük olmuştur. Çünkü mecliste çoğunluğu sağlayacaklarını düşündükleri için parlamentoyu üstün konuma getirmişlerdir. Oysa gelişmeler İttihat ve Terakki’nin planladığı gibi olmamış, meclis onlardan bağımsız hareket etmiştir. Bunun üzerine İttihatçılar, meclisin yetkilerinin azaltılmasına karar vermişlerdir, bunun en kolay yolu olarak da meclisin feshini kolaylaştırmayı bulmuşlardır. Bunun üzerine 1911 yılında yapılan değişikliklerle padişahın meclisle bakanlar arasında bir uyumsuzluk çıkması durumunda, gerekli gördüğü takdirde meclisi feshetme veya hükümeti değiştirme yetkisi getirilmiştir (Eroğul, <http://siyaset.politics.ankara.edu.tr>, 25.08.2012; Arsel, 1965:39). Padişahın parlamenter

sisteme göre yine fazla yetkileri vardır ancak bu yetkiler bakanlar tarafından kullanılacaktır.

II. Meşrutiyet Dönemi Türk siyasal hayatında çok partili dönemin başlaması açısından ilk dönem olarak kabul edilir. Nitekim genel seçimden sonra, çoğu Hristiyan olmak üzere birçok mebus liberaller (Ahrar)'in lehinde bir parlamenter muhalefet grubu teşkil etmeye başladı. Bu dönemde Osmanlı Demokrat, Mutedil Hürriyet-Perveran, Ahali (Şubat 1910), Hürriyet ve İtilaf Fırkası (23 Kasım 1909) Fedakâran-ı Ümmet adıyla bir çok yeni parti kuruldu (Karal, C.IX/1999:150-151,153; Karpat, 1967:21-22; Tunaya,1988:13).

Fakat bu kurulan siyasi partilerden hiç biri İttihat ve Terakki Fırkası'nın iktidarına karşı gerçek bir tehdit teşkil edecek güçte değildi. Çünkü İttihat ve Terakki, parlamentonun her iki kanadına da hâkimdi. Meşrutiyetin yarattığı geçici coşkunluk ve aldatici kaynaşma hâli, yerini kısa zamanda yeniden ortaya çıkan ağır iç ve dış meselelere bıraktı. Ülke içindeki partililik ve partizanlık, muhalefet-iktidar çatışmaları had safhaya ulaştı. İttihatçıların, takip ettikleri politikalar, gerek mecliste ve gerekse mahallî idarelerde görülen uygulamalar, mevcut genel huzursuzluğu daha da arttırdı. Ülkenin birçok yerinde olaylar çıktı. Ancak İttihatçılar bu olaylar karşısında sert tedbirler almaktan geri durmadılar. Bu dönemde İttihatçılara yönelik tek ciddi muhalefet, Aralık 1911 ara seçimlerinde kısa süreli bir zafer kazanan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'ndan geldi. Fakat bu parti, bu durumdan uzun süre yararlanamadı ve Nisan 1912'de yapılan seçimleri tekrar kazanarak iktidara gelen İttihatçılar, ülke yönetimine tek başına hâkim oldular (Karal, C.IX/1999:160-161). Balkan yenilgisinden sonra 1912 Ağustos'unda meclis kapatıldı ve bu durum 1914 Mayısına kadar devam etti (Karal, C.IX/1999:179).Mayıs 1914 seçimleri, yalnız İttihat ve Terakki partisinin katılımıyla yapıldı ve 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar tek parti olarak kaldı. Bu sürecin sonunda aynı zamanda II. Meşrutiyetin ilanı ile açılan Osmanlı parlamentosu da ömrünü tamamlamış oldu (Turhan, 2000:105).

4.3.4. 1919 Seçimleri ve Son Osmanlı Mebuslar Meclisinin Açılması(12 Ocak-18 Mart 1920)

Osmanlı Devleti dâhil olduğu grup ile beraber I. Dünya Savaşı'nda mağlup olmuş ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamak mecburiyetinde kalmıştı. Mütarekenin şartları çok ağır olup, görünürde vatan için bütün ümit ve kurtuluş kapıları kapanmıştı. Mondros Mütarekesi, Batılı emperyalist devletler için Şark Meselesi'nin halli, Osmanlı Devleti için ise teslim ve tasfiye sürecinin de başlangıcıydı. (Ezherli, 1998:2-4).

Bu gelişmelerin ardından 21 Aralık 1918'de meclis padişah tarafından süresiz tatil edildi (Tanör, 1998:117). Bu durum milletin temsilcisi durumundan olan yegâne kurumun da kapanması anlamına geliyordu (Karabekir,1969:8).Yürürlükteki anayasaya göre ülke sorunlarının çözüm yeri olan Meclis'in, en geç dört ay içerisinde toplanması gerekmektedir (Kili ve Gözübüyük, 2006:95). Ancak Mondros mütarekesi sonrası yaşanan gelişmeler ve özellikle İzmir'in işgali ile seçimler adeta unutulmuştur.

Osmanlı Devleti, çok kötü şartlarda Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştı. Bu anlaşma ile başta devletin düzenli ordusu dağılmış, ülke işgal edilmiş ve büyük zorluklar yaşanmaya başlamıştı. Devletin tamamen yıkılma noktasına geldiği bu dönemde Mustafa Kemal Paşa, 3. Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderildi. Anadolu'da işgalci güçlere karşı örgütlü bir mücadele başlatıldı. İşgalle birlikte Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuştu. Bu

cemiyetler tamamen bölgesel bazda kurulmuş olup, kendi bölgelerinin savunulması amacı ile kurulmuşlardı. Aralarında herhangi bir bağlantı yoktu. Anadolu'daki bu dağınık hareketleri örgütleyip, milli bir hareket haline dönüştürmek için Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı (Zürcher, 2003:217-218).

Mustafa Kemal önderliğinde Samsun'da başlayan Millî Mücadele, kongreler devrinde gelişmeye yüz tutunca başlangıçtan itibaren Millî Mücadeleye karşı olumsuz bir tavır sergileyen Damat Ferit Hükümeti istifa etti ve 2 Ekim 1919 tarihinde Ali Rıza Paşa kabinesi kuruldu. Yeni hükümette kısa bir süre sonra gündemine seçim konusunu almış ve 7 Ekim 1919'da seçim kararnamesini yayınlamıştır. Mustafa Kemal Paşa 13 Eylül 1919'da Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerine, komutanlıklara ve belediye başkanlıklarına bir genelge göndererek seçimde yapılması gerekenleri sıralamış ve Meclis-i Mebusanın İstanbul dışında bir yerde toplanmasının uygun olacağını belirtmiştir (Güneş, 1997:47).

İstanbul'da kurulan Ali Rıza Paşa hükümetinin Anadolu ile yakınlaşma siyasetinin bir sonucu olarak başlayan ilk temasların neticesinde birebir görüşmelerin yapılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine İstanbul hükümeti adına Bahriye Nazırı olan Salih Paşa ile Heyet-i Temsiliye arasında 20-22 Ekim 1919 tarihlerinde Amasya'da bir mülakat yapıldı. Amasya Mülakatında; beş ayrı protokol hazırlanmıştır (Jaeschke, 1989:72; Kansu, 1997: C.II, 337; Arıburnu, 1997:101-102; Tansel, 1991:C.2, 146).

Amasya Görüşmelerinde İstanbul Hükümeti Heyet-i Temsiliyenin varlığını tanımış ayrıca Erzurum ve Sivas Kongre kararları ekseninde bir anlaşma sağlanmıştı. Anlaşmaya varılan önemli hususlardan biri de seçimlerin güvenli bir şekilde yapılması ve meclis-i mebusanın açılması idi. Amasya görüşmeleri sonrası İstanbul Hükümeti 9 Ekim 1919 günü seçime ait kararnameyi yayınlamıştır. Aralık 1919 seçimleri de İntinab-ı Mebusan Kanunu hükümlerince yapıldı.

Bu arada, Mustafa Kemal Paşa, Aralık 1919'da Ankara'ya gelmesinden kısa bir süre sonra Meclisin çalışmalarıyla ilgili son hazırlıklarını bitirmişti. Alınan karara göre; Meclisi Mebusan'daki tüm çalışmaları yürütecek bir Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti oluşturulacak, Meclis başkanlığına Mustafa Kemal seçilecek, Sivas Kongresi kararları onaylanacak ve Misakı Milli için Mecliste yemin edilecekti. İstanbul'a giden milletvekillerine bunlarla ilgili gerekli emirler iletildi. Seçimler, müdahalesiz yapılmış ve birçok yerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin adamları seçilmişti. Bu seçimlerin Müdafaa-i Hukukçular'ca kazanılması, Mustafa Kemal'in savaşlarda kazandığı başarı kadar önemli bir başarı olarak görülmektedir (Çavdar,Haziran1981:C/14,S/2:18-19). 1919 seçimleri, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nı oluşturduğu gibi, 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM'nin de temelini, çekirdeğini meydana getirmiştir.

Genel seçimlerin yapılmasından sonra Meclis-i Mebusan, seçilen 164 milletvekilinden 72'sinin katılımıyla 12 Ocak 1920 tarihinde açılmıştır. (Goloğlu,1970:81-82).İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan'da Mustafa Kemal Paşa, kendisinin başkan seçilmesini istemesine rağmen, başkan seçilmemiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle Meclis'i kontrol altına almak için "*Müdafaa-i Hukuk*" adıyla bir grup kurulmaya çalışılmış, ancak bu isimle olmasa dahi "*Felah-ı Vatan*" adı ile bir örgüt kurulabilmiştir. Felah-ı Vatan grubu tarafından bir metin haline getirilen Misak-ı Milli Meclis-i Mebusan'a sunulmuş ve 28 Ocak 1920 tarihinde de kabul edilmiştir (Jaeschke, 1989:85-86; Kansu, 1997: C.II, 337; Arıburnu, 1997:101-102; Tansel, 1991:C.1, 21; Dumont, 2005: 65). Bu "Meclis" "Misak-ı Milli Beyannamesi"ni onaylayarak (28 Ocak 1920) Erzurum ve Sivas kararlarını 17 Şubat 1920'de dünyaya ilan etti (Turhan, 2000:116). Böylece ulusal hedefe bir adım daha yaklaşılmış oldu.

Misak-ı Milli'nin İstanbul'da kabul edilmesi, Anadolu'da gün geçtikçe kuvvet kazanan milli hareketin İstanbul'da da etkili olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine harekete geçen İtilaf Devletleri, 3 Mart 1920'de Ali Rıza Paşa'yı istifaya zorlamışlar ve 8 Mart 1920'de de İstanbul'un tamamen işgaline karar vermişlerdir. Çünkü İtilaf Devletleri bu gelişmeler karşısında tedirgin olmuşlar ve Sevr Anlaşmasını Osmanlı hükümetine kabul ettirmek amacıyla 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler. Bunun üzerine, Osmanlı Mebusan Meclisi 18 Mart 1920 tarihinde son toplantısını yapmış ve süresiz olarak faaliyetlerini tatil etmiştir. 11 Nisan 1920 günü de Padişah tarafından feshedilmiştir (Selek, 1987:338).

Bu hadiselerden sonra İstanbul'dan Anadolu'ya geçmeler hızlanmış, birçok Türk aydını ve komutanı Ankara'ya gelmişlerdir. İstanbul'un işgaliyle beraber Meclis-i Mebusan'ın da basılması ve birçok Mebus'un tutuklanması ve sürgüne gönderilmesi üzerine Heyet-i Temsiliye 19 Mart 1920 tarihinde bir beyanname yayımlayarak, Meclis'in Ankara'da tekrar toplanabilmesi için seçimlerin yapılmasını istemiştir. Yapılan bu çağrı ve çalışmalar sonrası 23 Nisan 1920 cuma günü Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Meclis-i Mebusan'a seçilmiş mebusların önemli bir kısmı Ankara'ya geçerek TBMM 1. Dönem açılışına katılmışlardır.

4.4. Osmanlı Meclislerinde Maraş Milletvekilleri

Meclis-i Mebusan (Parlamenteler Meclisi), Osmanlı İmparatorluğu'nda, 23 Aralık 1876 tarihli Anayasa'ya (Kanun-i Esasi) göre kurulmuş ve I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet dönemlerinde görev yapmış yasama organıdır. Parlamento (Meclis-i Umumî) biri halkın oylarıyla seçilen Meclis-i Mebusan ve diğeri padişah tarafından atanan Ayan Meclisinden oluşmaktaydı. Parlamenteler Meclisi (Meclis-i Mebusan) 7 dönemde faaliyet göstermiştir. 19 Mart 1877'de çalışmalarına başlayan 1. Meclis-i Mebusan üyeleri, geçici bir talimatla il, liva ve kazaların yönetim meclisi üyeleri arasından seçilmiş, İstanbul için ayrı bir seçim yapılmıştı. Bu parlamentoda 115 parlamenter vardı. 28 Haziran 1877'de çalışmalarını tamamlayarak dağıldı. Aynı seçim yöntemiyle oluşturulan 2. Meclis-i Mebusan ilk kez 13 Aralık 1877'de toplandı. 93 Savaşı'nın getirdiği sorunlar nedeniyle 14 Şubat 1878'de kapatıldı (Lewis, 1998:168; Kuran, 1997: 265).

II. Abdülhamid döneminin sonunda, 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilanıyla aynı yılın Kasım ve Aralık aylarında parlamenter seçimi yapıldı. Ahrar Fırkası (Özgürlükçüler Partisi) ve İttihat ve Terakki Cemiyeti (Birlik ve İlerleme Partisi)'nin katıldığı seçimlerde, İttihat ve Terakki Cemiyeti çoğunluğu sağladı ve 4 Aralık 1908'de 3. Meclis-i Mebusan açıldı. Bu parlamento, 31 Mart Olayı ve II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi sonrasında Mayıs 1909'da Anayasa üzerinde değişiklikler yapılarak padişahın ve Meclis-i Ayanın yetkileri daraltıldı. Buna karşılık meclisin yetkileri artırıldı. 1911'de tek bir parlamenterli ilgilendiren, bir ara seçim gerçekleştirildi. 18 Ocak 1912'de padişah parlamentoyu dağıttı ve yapılan seçimlerden sonra, 18 Nisan 1912'de 4. Meclis-i Mebusan toplandı. Bu parlamento, 5 Ağustos 1912'de Gazi Ahmet Muhtar Bey'in önerisi ile feshedildi (Karal, C.IX/1999:179). Balkan Savaşı nedeniyle seçime gidilemedi ve sıkıyönetim ilan edildi. İttihat ve Terakki, 23 Ocak 1913'teki Babıâli Baskını ile iktidarı ele geçirdi. Bu şartlarda tek parti düzeninde 1914'te seçime gidildi ve 5. Meclis-i Mebusan üyeliklerinin tamamını İttihat ve Terakki elde etti. Bu parlamento I. Dünya Savaşı boyunca bu haliyle faaliyetlerde bulundu (Akşin, 2001:76).

Mondros mütarekesi sonrasında 21 Aralık 1918'de Padişah Vahdettin tarafından, yeni seçimler yapılmak üzere parlamento feshedildi. Yapılan seçimler sonunda son

Meclis-i Mebusan ilk toplantısını 12 Ocak 1920’de yaptı. 16 Mart 1920’de İstanbul’un işgali üzerine, parlamento, işgal güçlerinin baskısıyla, 11 Nisan 1920’e resmen kapatıldı (Jaeschke,1989:94; Kansu, 1997: C.II, 337; Arıburnu, 1997:101-102; Tansel, 1991:C.1, 225; Dumont, 2005: 66; Mumcu,1996:48).

4.4.1. I.Meşrutiyet Dönemi

4.4.1.1. 1877 Yılı İlk Seçimleri ve Meclis-i Mebusan’ın Açılması

Osmanlı Devleti’nde 23 Aralık 1876 tarihinde Kanun-i Esasi’nin ilanıyla I. Meşrutiyet olarak adlandırılan dönem başlamıştır (Güneş,1997:C/1,10-222;Akşin, 1986:27-40).1876’da ilan edilen Kanun-i Esasi ile Meşrutiyet idaresinin başlamasının ardından 1877’de ilk meclis seçimleri yapılmıştır. 1876 Anayasası, çift meclisli bir yapı getirmiştir. Meclis-i Umumi denilen parlamento Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan’dan oluşmakta, bunlar her sene Kasım ayı başında padişahın isteği ile açılmakta ve Mart ayı başında yine padişahın isteği ile kapanmaktadır.

I.Meşrutiyetin ilanından sonra, ilk Meclis için yapılan seçim, bir seçim yasasına göre değil; 29 Ekim 1876 tarihli 7 maddelik “Meclis-i Mebusan Azasının Sureti İntihap ve Tayinine Dair Talimatı Muvakkate”ye göre yapılmıştır. “Meclis-i Mebusan Azasının Sureti İntihap ve Tayinine Dair Talimatı Muvakkate”ye göre, Meclis-i Umumi, Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan adil iki ayrı organdan oluşmaktadır. Seçim sadece Meclis-i Mebusan için söz konusudur. Meclis-i Ayan’ın tüm üyeleri ise padişah tarafından atanmaktadır. Mebus olma;“Talimat-ı Muvakkate”de 25 yaşını bitirmek ve doğup büyüdüğü yerde belli ölçüde bir servet sahibi olmak koşuluna bağlıdır (Kızıltan, 2006: 262; Güvenir,1982: 229). Oysa Kanun-i Esasi’nin 68. maddesinde ise, adayların mebus olabilmek için, 30 yaşını doldurmuş olmaları gerektiği belirtilmektedir. Yani Meclis-i Mebusan üyeliğine seçilme yaşı konusunda Talimat-ı Muvakkate ile Kanun-i Esasi arasında tutarsızlık vardır. 1877’de yapılan “İntihab-ı Mebusan Kanunu”nun 17. maddesinde, mebus olmak için 30 yaşını doldurmuş olma koşulu getirilmiş ve bu konuda Anayasa ile uyum sağlanmıştır. Daha önce Kanun-i Esasi’de, her elli bin nüfus için Meclis-i Mebusan’a bir üye gönderileceği hükme bağlanmış ise de (md. 65); seçimlerden önce halkı temsil edecek mebusların sayısı için devletin nüfusu esası yerine 130 kişiden az olmamak üzere diye ortalama bir rakam saptanmıştır. Bu rakam önemlerine göre illere bölünmüş, her il bildirilen miktarda üyesini seçmiştir. Ancak İstanbul da dâhil olmak üzere, seçimi halk ya da halkın seçtiği ikinci seçmenler değil, il meclisleri yapmıştır (Güvenir,1982: 230).

Kanun-i Esasi’nin ilan edilmesi ve yapılan seçimlerden sonra İlk Osmanlı Parlamentosu 19 Mart 1877 Pazartesi günü Dolmabahçe Sarayı’nda padişah II. Abdülhamid tarafından açıldı. İlk Osmanlı Parlamentosunun açılmasıyla birlikte Meb’usan Meclisi Reisliğine Padişah tarafından Ahmet Vefik Paşa seçildi. (Armağan,1978: 160).

I. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Parlamentosu, yukarıda belirtmiş olduğumuz üzere biri seçimle gelen Heyet-i Mebusan ve diğeri Padişah tarafından atanan Heyet-i Ayan olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı. Seçimlerin sonucunda, her vilâyet belirtilen sayıdaki mebus seçerek İstanbul’a gönderemedi. Bazı vilâyetlerden bir tek mebus dahi gelmemiştir. Bunlar arasında Tunus, Mısır, Romanya, Sırbistan Karadağ, Sisam, Umman ve Necid yer almaktadır. İç işlerinde serbest olan bu eyaletler mebus göndermeye kendilerini mecbur hissetmemişlerdir (Shaw, 1983:228). Keza ilk Meclis’in açılışına Bağdat, Basra, Yemen ve Trablusgarp il meclislerince seçilen üyeler yetişememiştir. O nedenle bu Meclis, 69 üyesi Müslüman, 46 üyesi gayrimüslim olmak

üzere 115 üye ile toplanabilmiştir. Esasında Osmanlı Meclis-i Umumisi 115 mebus ve 26'sı padişah tarafından seçilen Ayan Meclisi üyesi olmak üzere 141 üyeden oluşmuştur (Kızıltan, 2006:267; Versan, 1990:23). İlk Meclis-i Mebusan'ın başlıca özelliği, imparatorluk içine yayılmış çeşitli etnik gruplardan (Türk, Arap, Kürt, Laz, Ulah, Arnavut, Boşnak, Rum, Ermeni, Bulgar, Yahudi vb.) oluşmasıydı.

İlk Osmanlı Parlamentosu'nun açıldığı 19 Mart 1877 tarihinde Sadarete İbrahim Edhem Paşa bulunuyordu. İbrahim Edhem Paşa, 5 Şubat 1877 tarihinde görevi, Meşrutiyetin hazırlayıcısı Mithat Paşa'dan devralmıştır. İbrahim Edhem Paşa, Osmanlı-Rus Harbi'ndeki başarısızlıklar ve Meclisten gelen yoğun baskı neticesi, 11 Ocak 1878 tarihinde görevinden ayrılmıştır. Aynı gün Ahmet Hamdi Paşa sadarete getirilmiştir. Hamdi Paşa'nın sadareti ancak bir ay kadar sürmüş ve 4 Şubat 1878 tarihinde sona ermiştir. Aynı gün Sadarete getirilen Ahmet Vefik Paşa tayin edilmiştir. Ahmet Vefik Paşa'nın iktidara gelmesinden on gün sonra Mebusan Meclisi feshedilmiştir. Dolayısıyla Birinci Meşrutiyet Dönemi'nde Parlametonun açık olduğu dönemde üç Hükümet görev yapmıştır. I.Meşrutiyet dönemi Osmanlı Parlamentosu, iki devre olarak faaliyet göstermiştir. Birinci devre 19 Mart 1877 tarihinde açılmış ve 56 birleşim yapmıştır. I.Dönemde Meclis'in yapacağı ilk işlerden biri bir seçim yasası hazırlamaktır. Ancak Meclis'in açılmasından hemen sonra 1877 Osmanlı - Rus Savaşı başlamıştır. Meclis seçim yasası dahi yapamadan 28 Haziran 1877 tarihinde birinci dönem çalışmaları sona ermiştir (Ezherli, 1998:167).

Osmanlı Meclis-i Mebûsânın I. Devresinde (1877 Mart-Haziran) Halep vilayetinden üç Müslim ve bir gayri Müslim mebus seçilmiştir. Bunlar Sadi Efendi, Nafi Efendi ve Hüseyin Hüsnü Efendidir. Gayri Müslim mebus olarak da Ermeni Karaca Manok Efendi seçilmiştir. Karaca Manok Efendi meclis çalışmalarına az katılmıştır. Hüseyin Hüsnü Efendi ise Halep mebusları içerisinde mecliste en az görüş bildiren mebus olmuştur. Bunlardan meclis müzakerelerine en çok katılan ve görüş bildirenler Nafi Efendi ile Sadi Efendidir. Sadi Efendi Maraşlıdır. 1876 idari taksimatında Halep'e bağlı olduğu için Sadi Efendi Halep mebusu sıfatını kazanmıştır (Oğuz, 4-6 Ekim 2012:5; Bayazıt, 1998:69; Atalay, 2008:99).

Maraşlı Sadi Efendi'nin Mecliste tartışmalara katıldığı ilk konu II. Abdülhamid'in meclisin açılış konuşması ile ilgili yaptığı cevabi konuşmadır. (MMZC,1939:C.1:117) Meclis-i Mebusan'ın ilk döneminde gündeme gelen vilayet kanunu tartışmalarında yer alan Sadi Efendi bu konuda da görüşlerini açıklamıştır. Sadi Efendi; “ *vilayet meclislerine seçilecek üyeler ile ilgili görüşlerini belirtirken; seçilecek üyelerin üç yıllığına seçilmesi gerektiğini ve ancak 500 ya da bin kuruş vergi ödeyenlerin değil seçilme yeteneğine sahip olan herkesin seçilebilmesi konusunda önerge*” vermiştir. Ancak bu önergelerden her ikisi de kabul görmemiştir. Daha sonraki görüşmelerde gündeme gelen bu konuda yine aynı fikirlerini savunmuştur. Sadi Efendi Mecliste özellikle Belediye ile ilgili konuların görüşüldüğü oturumlarda söz alarak fikirlerini belirtir (Serdar Yakar, 2012:6).

Sadi Efendi İstanbul ile ilgili; “*Şehremini ve Belediyenin ayrı ayrı yapılanmasının işleri aksatacağını*” belirterek belediyenin etkin çalışabilmesi için yeterince memurun olması, vergi toplanması ve ceza tatbik edilmesi gerektiğini belirtmiştir (MMZC,1939:C.1:117). Ayrıca Belediyelere güç kazandırmak amacıyla müfettiş ve zabıtların de belediyelerin bünyesinde olması gerektiğine de işaret etmiştir. (MMZC,1939:C.1:281) Bu konuda verilen önerge meclis reisi ve bazı İstanbul mebuslarının karşı çıkması üzerine kabul görmemiştir (Oğuz, 2012:5).

4.4.1.2. 1877 Yılı İkinci Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması

İkinci devre ise, 13 Aralık 1877 tarihinde başlamıştır. İstanbul, üyelerini aynen korurken, bazı illerden değişik üyeler gelmiştir. II. Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı siyasi tarihimizdeki ilk seçim yasasını yapmıştır. Tam 31 yıl sonra yapılan 1908 seçimi de bu kanuna göre yapılmıştır. II. Osmanlı Meclisi'nin yaptığı 1877 tarihli "İntihab-ı Mebusan Kanunu", iki dereceli bir seçim mekanizması düzenlemekteydi. İntihab-ı Mebusan Kanunu 1908'den 1942 yılına kadar çeşitli değişiklikler yapılarak, bütün seçimlerde uygulanmıştır (Karamustafaoğlu, 1970:106).

Bu dönem mebusları da aynen birincide olduğu gibi seçilerek gelmişlerdir. Mebus sayısı 56'sı müslim, 40'ı gayrimüslim olmak üzere 96'ya düşmüştür. Başkanlığa İstanbul mebusu Hasan Fehmi Efendi, ikinci başkanlığa Ohannes Efendi getirildi. 13 Aralık 1877'de toplanan İkinci Dönem Meclis-i Mebusanı 29 birleşim yapmıştır (Öklem, 1982:36).

Meclis çalışmaları, 1877-1878 tarihleri arasında yaşanan Türk-Rus savaşı, 93 Harbi'ne rastlayan Meclis, yasa tasarılarını bir yana bırakarak hükümet icraatını ve savaşın yönetimini görüşmeye başladı. Sonunda eleştirilerin kendisine kadar uzamasından tedirgin olan II. Abdülhamid, 14 Şubat 1878 tarihinde Meclis-i Mebusan'ı Anayasanın 7. maddesinde kendisine tanınan yetkiye dayanarak ve Ayan Meclisi aldığı karar ile süresiz olarak tatil etmiştir (Ortaylı, 1978: 176).

Meclis-i Mebusan'ın ikinci döneminde (13 Aralık 1877-14 Şubat 1878) Halep'i temsilen altı Mebus seçilmiştir. Bunlar Müslüman mebus olarak; Sadi Efendi, Nafi Efendi, Kadri Efendi, Abdulkadir Efendi'dir. Gayri Müslim olarak Nakkaş Efendi ve Manok Efendi seçilmiştir. Hüseyin Hüsnü Efendi yerine Abdülkadir Efendi ve Kadri Efendi isimlerini görmekteyiz. Gayri Müslim olarak da Manok Efendi'den başka Nakkaş Efendi seçilmiştir. Maraşlı Sadi Efendi Osmanlı Mebusan Meclisine Halep Vilayetinden her iki dönemde de seçilmiş mebuslardan biridir.

Meclis-i Mebusanın ikinci döneminde birinci dönemine kıyasla müzakereler oldukça çetin geçmiştir. Bu dönemde başta Osmanlı-Rus savaşında alınan yenilgi ve diğer taraftan devletin çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalması, hükümetin bu sorunları çözme konusunda yeterli çaba sarf etmemesi gerginliklerin artmasına yol açıyordu. Özellikle bu gerginlik hükümetle meclis arasında yaşanmaya başlamıştı. Sadi Efendi Meclisin bu ikinci dönem görüşmelerinde de yer almıştı. Bu dönem meclis görüşmelerinde daha ılımlı bir muhalefet siyaseti takip etmiştir. Sadi Efendi Meclis gündemine giren vergi tahsili, mali ve idari yolsuzluklar konularında konuşmaları olmuştur. Bu arada memurlar ve hâkimler meselesi ile ilgili olarak görüşlerini açıklamıştır. Ayrıca bu dönemde Mecliste yoğun olarak görüşülen Balkanlardan Anadolu'ya yaşanan göç ve göçmenlerin durumu konusunda Sadi Efendi görüşlerini dile getirmiş hatta bu göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması için 1000 kuruş para yardımında bulunmuştur (MMZC,1939:C.1:155).Sadi Efendi Mecliste yapmış olduğu konuşmalarda genelde devlet lehine konuşmalar yapmış bu arada Müslim gayri Müslim birlikteliğine, dayanışmaya önem vermiştir. Meclis-i Mebusan'ın 2 Ocak 1293-14 Ocak 1878 tarihli toplantısında, Eğitim ile ilgili meselelerin görüşüldüğü bir toplantıda Yanya Mebusu Abdul Bey'in görüşlerine itiraz eden Sâdi Efendi; halkın cahilliği yaklaşımını kabul etmiyor. Avrupa'ya bilim ve teknolojinin Araplardan geçtiğini, Tanzimat'tan beri de Osmanlı ülkesinde mekteplerin olduğunu dolayısıyla Avrupa biliminin Osmanlı İmparatorluğu'na girdiğini iddia ediyordu.

I.Meşrutiyet Dönemi Meclislerinde Halep vilayetinin Maraş sancağından mebus seçilen Müderris Kazancızade Sadi Efendi, Müderris Mesut Efendi'nin oğlu olarak

Maraş'ta doğmuştur (Serdar Yakar, 2012:1). Kazancızade Sadi Efendinin ailesi Maraş'ın eski ailelerindedir. Ailenin bilinen ilk kurucusu Abdugani Efendidir. Şih Süleyman ise ailenin ilk bilinen büyüklerindedir. Ailenin Rusya'nın Kazan şehrinde gelip Maraş'a yerleştikleri rivayet edilmektedir. Bir diğer görüşe göre Türkmenistan'ın kuzeyindeki Kazancılı bölgesinden XVI. Yüzyılda bölgeye gelerek yerleştikleri de ifade edilmektedir (Serdar Yakar, 2012:4). Sadi Efendi, babası Mesut Efendi gibi müderristir. Bu görevinin yanı sıra Maraş'ta Belediye'yi kurma görevi kendisine verilir (Serdar Yakar, 2012:1). Bilindiği üzere Osmanlı devletinde Belediye örgütünün kurulması konusundaki girişimlerin başlatılmasından sonra 1870 tarihli "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" ile vilayet ve kaza hükmündeki yerleşim birimlerinde birer Belediye örgütü kurulması kararlaştırılmıştır. Bu nizamnamenin yayınlanmasından bir yıl öncesinde kurulan Maraş Belediyesinin başına Kazancızade Sadi Efendi getirilmiştir. Sadi Efendi Maraş Belediyesinin kuruluşunu gerçekleştirip 2 veya 4 yıl Belediye Başkanı olarak görev yaptıktan sonra 1293 (1877)'de Halep Vilayetinin Maraş Sancağından Meclis-i Mebusan'a seçilerek İstanbul'a gitmiş ve meclis çalışmalarına katılmıştır (Serdar Yakar, 2012:6).

Maraşlı Sadi Efendi Osmanlı Mebusan Meclisine Halep Vilayetinden her iki dönemde de seçilmiş mebuslardan biridir. Meclis'te etkin hizmetlerde bulunduğu anlaşılan Sadi Bey bu dönem içerisinde Sultan II. Abdülhamid ile dostluk kurarak onunla yakınlaşmıştır. Halep Vilayetinin Maraş Sancağından mebus seçilerek iki dönem meclisi mebusanda yer alan Kazancızade Sadi Bey 1909'da İstanbul'da vefat etmiştir.

4.4.2. II. Meşrutiyet Dönemi

4.4.2.1. 1908 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması

Osmanlı Devleti'nde 23 Temmuz 1908 tarihinde Kanun-i Esasi'nin (Anayasa) yeniden yürürlüğe konulması ile birlikte II. Meşrutiyet dönemi başlamıştır. II. Meşrutiyetin ilanı sonrası 17 Aralık 1908 tarihinde açılan 1908 Meclis-i Mebusan'ı çok renkli bir parlamento hayatına sahne olmuştur.

Meşrutiyetin ilan edildiği gün aynı zamanda seçim sürecine de girilmişti. Yapılacak seçim, Osmanlı tarihindeki üçüncü seçim olacaktır. 1908 seçimleri I. Meşrutiyet dönemlerinde uygulanan ve Meclis-i Mebusan'ın hazırladığı, fakat padişahın onayından geçmemiş yasaya göre yapılacaktır. Bu yasa 2 Ağustos 1908'de Padişah tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi. Fakat birçok yönden eksiklikleri vardı. Seçimler esnasında bu eksiklikler giderilmeye çalışıldı.

1908 seçimleri "İntihab-ı Mebusan Kanunu"na göre yapılan ilk seçimler olmuştur. Ayrıca bu seçimler, tarihimizin ilk çok partili seçimidir. Seçimlere başlıca iki parti katıldı. II. Meşrutiyeti Abdülhamid'e ilan ettiren genç subayların örgütü İttihat ve Terakki ile Prens Sabahattin'in adem-i merkezîyetçi görüşlerini savunan Ahrar Fırkası idi. Seçimlerde mebuslukların tümüne yakını İttihat ve Terakki listeleri kazandı. Ahrar Fırkası adaylarından sadece bir kişi, Ankara'dan aday olan Mahir Sait, Meclis-i Mebusan'a seçilebildi (Akşin,1980:107).

Seçimlerden önce Prens Sabahattin'in başını çektiği ve İttihat ve Terakki'ye muhalif olan grup; seçimlerin tek dereceli olarak yapılmasını ve her erkeğin vergi verme koşuluna bağlı olmaksızın oy hakkına sahip olmasını istedi. Ancak İttihat ve Terakki bu önerileri kabul etmedi ve seçimler, iki dereceli ve vergi verme koşuluna bağlı olarak yapılmıştır (Akşin,1980:100). Seçimlerde I. Meşrutiyet dönemindeki uygulamalara göre iki dereceli sistemin tam olarak uygulandığı görülmektedir. İlk defa

bu seçime siyasi partiler katılmış ve Türk siyasal hayatı az da olsa parti rekabetine sahne olmuştur.1908 seçimi nispeten demokratik yöntemlere göre ve özgürce yapılan ilk seçim olma niteliğini göstermiştir (Erdoğan, 1998: 801).

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile, aynı yılın Kasım ve Aralık aylarında mebus seçimi yapıldı. Ahrar Fırkası ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin katıldığı seçimlerde, İttihat ve Terakki çoğunluğu sağladı ve 4 Aralık 1908'de 3. Meclisi Mebusan açıldı. Bu Meclis, 31 Mart Olayı ve II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi sonrasında Mayıs 1909'da Kanuni Esasi üzerinde değişiklikler yaparak padişahın ve Ayan Meclisinin yetkilerini daralttı, kendi yetkilerini arttırdı. 1911'de tek bir mebusluğu ilgilendiren, ancak siyasi yankıları yüksek olan bir ara seçim yapıldı. Meclis 17 Aralık 1908'de II. Abdülhamid tarafından törenle açıldı. Seçimlerdeki etnik tablo şöyleydi:147 Türk, 60 Arap, 27 Arnavut, 26 Rum, 14 Ermeni, 10 Slav ve 4 Yahudi bulunuyordu. İdeolojik altyapısı dönem içinde şekillenmeye devam edecek olan İttihat ve Terakki Fırkası yaklaşık 60 mebusun desteğine sahipti. Meclis-i Mebusanda Halep Vilayeti adına şu üyeler bulunmaktaydı; Ali Cenani Bey, Artin Boşgezenyan Efendi, Şeyh Beşir Efendi, Mehmet Bahaettin Bey Emirîzade, Mellahzade Mer'i Paşa, Mesut Efendi, Kevakibîzade, Mustafa Bey, Cabirîzade Abdünnafi Paşa, Bereketzade Rıfat Bey. Meclis-i Mebusanda Halep vilayetine bağlı Maraş Sancağından Hasan Fehmi Efendi, Mehmet Şükrü Efendi yer almıştır. Hasan Fehmi Bey II. Dönem Meclis-i Mebusana seçilirken Mehmet Şükrü Efendi seçilememiştir (Ahmad-Dankwart,1976:4-5/247;Demirel,1999:415).

Bir diğer kayıta İkinci Meşrutiyet Dönemi ilk seçimlerinde Vahan Efendi'nin Maraş'tan Mebus seçildiği ifade edilmektedir (Karacakaya,2005:79). Ancak bu dönem ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda bu konuda farklı değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Ahmet Demirel'in bu dönem milletvekilleri ile ilgili mevcut sayısal verilerin olduğu listeleri karşılaştırarak yaptığı analitik çalışmada bazı kişilerin listeye sonradan eklendiği ve Maraş adına seçilen Vahan Efendinin de bu liste içerisinde yer aldığını belirtmektedir. Ancak listeye sonradan eklenen bu kişilerin milletvekili olduklarına dair bir ibarenin olmadığı da ifade edilmektedir (Demirel,1999:411).

4.4.2.2. 1912 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması

1911 başlarında İttihatçılar içerisinde başını Miralay Sadık Bey'in çektiği, “yeni hizip” hareketi başladı. Yeni hizipçiler tutucu talepler içeren 10 maddelik bir program hazırladılar. Talepleri arasında mebuslarından birinin Nazır olması da vardı. Bu sırada Trablusgarp savaşı başladı. 11 Aralık 1911'e gelindiğinde, İstanbul'da ara seçimler yapıldı. Seçimi 1 oy farkla Hürriyet İtilaf Fırkası kazandı. İttihat Terakki'nin seçimleri kaybetmesi partide bir bozgun havasının doğmasına yol açar. Bu durum karşısında ittihat ve Terakki meşrutiyet rejimi ile bağdaşmayan bir takım faaliyetler içine girer. (Tunaya, 1998: 38-45).

1911 ara seçim iktidar-muhalefet ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve 1912'de yapılacak olan genel seçimlerin öne alınmasına yol açmıştı. İstanbul ara seçimlerinde İttihat ve Terakki adayının muhalefet adayı karşısında kaybetmesi, iktidarın tamamen kaybedileceği korkusu yaratmıştı. İttihat ve Terakki Fırkası, seçim yenilgisinin verdiği erken uyarı ile meclisteki muhalif grubu tasfiye etmek için meclisin feshedilmesini bütün hızıyla ön plana aldı. İttihatçılar meclise nazır sokamayınca meclisi dağıtma yoluna gittiler ve yapılan çalışmalar sonucu 18 Ocak 1912'de meclis dağıtıldı (İslamoğlu, 2004:46).

İttihat ve Terakki hükümeti, meclisi feshettikten sonra Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın vilayetlerdeki örgütlenmesini engelleme yoluna gitti. Vilayetlerdeki İtilafçı şubeler ve örgütlenme oranı İttihat ve Terakki'ye oranla az sayıdaydı. Buna rağmen hem İtilafçıları önlemek hem de örgütlülüğün az olduğu Arap bölgelerindeki açığı kapatmak için seçim çalışmalarına hız verdi. Nitekim bu faaliyetler sonucunda bu bölgelerdeki İttihat ve Terakki yanlısı ileri gelenler, İtilafçılara cephe alarak seçim faaliyetlerini baltalamaya başladı.1912 yılının ilk aylarında Balkan Savaşı nedeniyle seçime gidilemedi ve sıkıyönetim ilan edildi. 1912 Kasım'ında genel seçimlerin yapılması gerekmektedir, ancak İttihatçılar, seçimlerin normal tarihinden önce yapılmasını istemekteydiler. Bunun nedeni, iktidarı Hürriyet ve İtilaf Fırkasına kaptırma korkusuydu. Bu yüzden padişaha baskı yaparak parlamentoyu feshettirdiler ve seçimi öne aldirdılar. 1912 yılında yapılan bu seçimde İttihatçılar muhalefetin propaganda yapmasını engellemiş, seçim sandıklarını kendi gözetimleri altında tutmuşlardır. Nitekim "sopalı seçim" olarak ün yapmış 1912 seçimi, İttihat ve Terakki iktidarının seçim hürriyetine ve güvenliğine karşı nasıl bir tutum içinde olduğunu göstermek bakımından çok önemlidir (Karamustafaoglu,1970: 105).

Bu ilk erken genel seçimin bir başka özelliği ise "İdare-i Örfiye" adı altında yapılan ilk seçim olmuştur. Meşrutiyet döneminin en çok tartışılan ve kanunsuz olarak suçlanan seçimidir.1912 seçimi, siyasal alandaki bu özelliğinden başka, seçimde uygulanan yasa açısından değişik bir özellik göstermemektedir (Varlık ve Ören, 2001:68-69). Bu seçimde de yine İntihab-ı Mebusan Kanunu uygulanmıştır. Seçim sonucunda 281 mebus seçilmiş, İttihatçıların tüm baskılarına karşın, Hürriyet ve İtilaf Fırkası 6 üye ile parlamentoya girmeyi başarmıştır (Demir,2007:281,287). Seçimden sonra kurulan 4. Mebusan Meclisi ilk toplantısını 4 Mayıs 1912 tarihinde yapmıştır.1912 seçimleri sonrası, askerin siyasete karışmamasını temin için Halâskâran-ı Zabitan adıyla bir grup kurulur. Halâskâran Grubu, kulüp ve tiyatro olarak görülen meclisin feshini ister. Bu arada Ahmet Muhtar Paşa da bu yöndeki talepleri desteklemektedir. Bu baskı gruplarının çalışmaları neticesinde bu Meclis'in de ömrü fazla uzun olmamış, üç ay kadar sonra, 5 Ağustos 1912'de feshedilmiştir (Demir,2007:294). Bu üç buçuk aylık Meclis-i Mebusan'a Halep Vilayeti adına Hamid Bey, Hacı Mustafa Efendi, Sadık Efendi, Hacı Evliya Efendi, Hasan Fehmi Efendiler katılmışlardır. Bu mebuslardan Hacı Evliya Efendi, Hasan Fehmi Efendi Maraş sancağı adına katılmışlardır (Demirel,1990:415; Ahmad ve Dankwart, 1976:4-5/247)

Balkan yenilgisi üzerine 23 Ocak 1913 günü İttihatçılar Bab-ı Âli Baskını'nı gerçekleştirdiler. Büyük bir kalabalık halinde Edirne için sloganlar atarak Bab-ı Ali'ye doğru yürüdüler. Enver Paşa'nın başını çektiği olayda Kamil Paşa Hükümeti istifa ettirildi. Bundan sonra Mahmut Şevket Paşa sadarete geçti (Demir, 2007:299). Bu gelişmeler karşısında da muhalefet de misilleme olarak Mahmut Şevket Paşa'ya suikast düzenlemiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine İttihat ve Terakki, hükümeti doğrudan doğruya kurmuş ve çok partili rejime son vermiştir. Böylece bundan sonraki yapılacak seçimler için İttihat ve Terakki'nin karşısında ortada herhangi bir muhalif kişi veya fırka da çıkamayacaktır. Dolayısıyla muhalefet olmadığı bu çok hususî şartlarda, 1914'te seçimlere gidilmiş ve seçimlerin sonucunda İttihat ve Terakki'nin tek parti olduğu bir Meclis-i Mebusan teşkil olunmuştur.

4.4.2.3. 1914 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Açılması

Meclis-i Mebusan'ın feshedilmesinden sonra yeni seçimlerin hazırlığına başlanmıştır. Ancak bu sırada patlak veren Balkan Savaşları seçimlerin 1914 yılına

kadar gecikmesine neden olmuştur. Balkan Savaşları'nın yenilgiyle sonuçlanması ile İttihat ve Terakki hükümeti çekilmiş, Hürriyet ve İtilaf Fırkası yeni hükümeti kurmuştur. Bu hükümet işbaşındayken Edirne'nin düşmesi; Hürriyet ve İtilaf aleyhine bir kamuoyu oluşmasına ve 1913 yılında İttihatçıların "Bab-ı Âli Baskını" adı verilen bir hükümet darbesiyle uzun bir müddet için Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın siyasal hayatına son vermesine neden olmuştur. Bu tarihten sonra da İttihatçıların egemenliği devam edecektir (Armağan, 1968: 63).

1914 yılının Nisan- Mayıs aylarında yeni seçimler yapılmış, İttihat ve Terakki, bu seçimlere rakipsiz olarak girmiştir. İttihat ve Terakki'nin tek parti olarak katıldığı seçimler güdümlüdür ve dikkati çeken bir özelliği olmamıştır. Yalnız, 1912 yılında çıkarılan bir kanunla, askerlerin ilk kez bu seçimlerde oy kullanmadığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla oluşan meclisin tek partisi yine İttihat ve Terakki'dir (Varlık ve Ören, 2001: 69-70). Seçim sonucunda tüm Meclis-i Mebusan üyeleri bu partiden seçilmiş olarak 14 Mayıs 1914'te Beşinci Osmanlı Meclisi toplantılarına başladı (Sezen, 1994:228).

1914 seçiminde uygulanan yasa yine İntihab-ı Mebusan Kanunu'dur. Seçme yöntemi de önceki seçimle aynıdır. 1914 seçiminden sonra kurulan Beşinci Meclis zamanında Osmanlı İmparatorluğu, I.Dünya Savaşı'na girmiştir. Yenilginin ardından, Talat Paşa hükümeti görevinden çekildi ve İttihatçıların dönemi sona erdi. Padişah Vahdettin, 21 Aralık 1918'de Meclis'i feshetti (Demirel, 2010:12-13). Bu yasama dönemi İkinci Meşrutiyet'in en uzun parlamentolu dönemi olmuştur. Meclis 1918'de normal süresini tamamlamıştır. Ancak ülkenin içinde bulunduğu savaş ortamı, yeni seçimlerin yapılmasına izin vermediği için Kanun-i Esasi'nin 1918'de değiştirilen 69. maddesi gereğince meclis, savaş nedeniyle uzatılmıştır. Bu dönem 1 Ekim 1918'de başlar ve 21 Aralık 1918'de sona erer. Bu süre içinde Meclis-i Mebusan 29 toplantı yapmıştır. Bu kısa süre zarfında 19 soru önergesi, 4 gensoru önergesi verildiği görülmektedir. Soru önergelerinin 4'ü Dâhiliye, 3'ü Hariciye, 1'i Harbiye Nezareti hakkındadır. Diğerleri ise hükümete sunulmuş ancak bir cevap verilmemiştir (Güneş,1997:551). Bu Meclis I. Dünya Savaşı boyunca bu haliyle faaliyetlerde bulunmuştur.

II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Meclis-i Mebûsânın III. Devresinde (27. 05. 1914/ 21.12. 1918) seçilen Halep Mebusları Ahmet Hamdi Efendi, Türkmenzade Beşir İbri Efendi Abdülkadir Bey, Agop Hırlakyan Efendilerdir. Bu mebuslardan Abdülkadir Bey ve Agop Hırlakyan Efendiler Maraş adına seçilmişlerdir (Demir, 2007:372; Ahmad ve Dankwart, 1976:4-5/247).

II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Meclis-i Mebûsânında Maraş sancağı adına seçilen Hasan Fehmi Efendi, Kadı zade Hacı Ahmet Tahir Efendi'nin oğludur. 1855'te Maraş'ta dünyaya gelmiştir. "Medrese"de ve "Hususî" okulda okumuştur. Maraş Bidayet Mahkemesi üyesi iken 22 Kasım 1908'de 43 oy ile Maraş'tan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür (Güneş, 1997:381).

Mehmet Şükrü Efendi, Bayazitzade'nin oğludur. 1865'de Maraş'ta dünyaya gelmiştir. Rüştüye ve Medrese'de okumuştur. Çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, 22 Kasım 1908'de 41 oy alarak Maraş'tan mebus seçilmiştir (Güneş, 1997:382).

Hacı İbrahim Evliya Efendi 1874'de Maraş'ta doğmuştur. Mehmed Raşid efendinin mahdumudur. Temel eğitimini özel olarak aldıktan sonra Maraş Rüştüye mektebinden pekiyi derecesinde 1891 yılında mezun olarak şahadetnameyi almaya hak kazanmıştır. Daha sonra Hukuk Mektebinde tahsiline devam etmiş ve 10 Ağustos 1898 tarihinde yine pekiyi derecede mezun olmuştur. İbrahim Evliya Efendi Arapça ve Farsça bilmektedir ve Fransızca'ya da aşinadır. İbrahim Evliya Efendi 23 Temmuz-5 Ağustos

1912 tarihleri arasında Maraş mebusluğu vazifesi ile Meclis-i Mebusan'da görev yapmıştır. Meşihat-ı Ulya Müsteşarlığı da yapan İbrahim Evliya Efendi İkinci rütbeden Nişan-ı Âli Osmanî sahibidir (Köse, 2012: 9,16,17).

Agop Hırlakyan Efendi, Meclis-i Mebusan'da III. Devresinde Halep mebusu olarak görev yapmıştır. Mazbatası mevcut olmadığı için seçimlerde kaç oy aldığı bilinmemektedir. Hırlakyan seçildiği dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yakınlığıyla tanınmaktadır. Maraş mebusu olarak seçilen Hırlakyan Efendi Meclis-i Mebusan'ın üçüncü devresinde mecliste konuşma yapmamıştır. Ayrıca İkinci Meşrutiyet döneminde meclis dışında herhangi bir faaliyetine rastlanmamıştır (Koç, 2009:168).

Tehcir Kanunu uygulamaya konulduğunda, III. Dönem Meclis-i Mebusan'da Ermeni mebuslar bulunmaktaydı. Bu mebuslar mütareke dönemine kadar görevlerine devam etmişlerdir. Bu mebuslardan biri de Maraş Mebusu Agop Hırlakyan'dır. Ermeni olup ta Osmanlı Devletinin hizmetinde yer alan devlet görevlileri tehcir uygulamasının dışında tutulduğu için Dâhiliye Nezareti, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin 15 Ağustos 1915 tarihli ve 5029 nolu kararıyla bazı Mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf ile Ermeni mebus ve ailelerinin ihraç edilmemesi istenmiştir. Maraş Mebusu Agop Hırlakyan Efendi de bu karar üzerine tehcir uygulamasının dışında tutulmuştur (Karaer,2007:168-169).

4.4.2.4. 1919 Seçimleri ve Son Osmanlı Meclis-i Mebusanın Açılması (1920)

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış, ülkenin çeşitli bölgeleri ard ardâ işgal edilmeye başlanmıştı. İstanbul hükümeti, itilaf devletlerinin baskıları karşısında bu devletlerin taleplerini ve mütareke hükümlerini uygulamaktan başka bir şey yapacak durumda değildi. Mevcut hükümet İngilizler ve Fransızlarla iyi geçinmek suretiyle savaşın zararlarını azaltmak amacındaydı. Bu nedenle Sadrazamlığa getirilen Damat Ferit, bir an önce seçim yapılmasını ve bu seçimlerde azınlık haklarının sağlanması gerektiğini, bunun için de seçimlerin nispi temsil esasına göre yapılmasını istedi. Bu sistemle, azınlıkların da Meclis'e girebilmesinin yolu açılmış olacaktı (Akşin 1976:328 629). Aralık 1919 da yapılan seçimlerde Rumların ve Ermenilerin çoğunluğu, çıkacak sonucu gayrimeşru ilan ettirmek amacıyla girmemişlerdi. Gayri Müslimlerden sadece Museviler seçimlere katıldı. Bu arada, Mustafa Kemal Paşa'nın 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmesinden kısa bir süre sonra Meclisin çalışmalarıyla ilgili son hazırlıklarını bitirmişti. Alınan karara göre; Meclisi Mebusan'daki tüm çalışmalarını yürütecek bir Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti oluşturulacak, Meclis başkanlığına Mustafa Kemal seçilecek, Sivas Kongresi kararları onaylanacak ve Misakı Milli için Mecliste yemin edilecekti. İstanbul'a giden milletvekillerine bunlarla ilgili gerekli emirler iletildi. Seçimlere Mustafa Kemal yanlıları ile bazı kuruluşlar katılmıştır. Seçim sonucunda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mensupları büyük bir başarı kazanmıştır. Bu seçimlerin Müdafaa-i Hukukçularca kazanılması, Mustafa Kemal'in savaşlarda kazandığı başarı kadar önemli bir başarı olarak görülmektedir (Çavdar, Haziran 1981: 33). Böylece 12 Ocak 1920'de son Osmanlı Meclisi toplandı. 1919 seçimleri de İntinab-ı Mebusan Kanunu hükümlerince yapıldı. Bu Meclis 2 ay kadar çalışabilmiştir (Armağan,1968:66). Bu meclisin yaptığı en büyük faaliyetlerden biri 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli'yi kabul etmesidir. 17 Şubat 1920'de oybirliği ile altı maddelik Misakı Milli'yi, "Hatt-ı Mütareke dâhil ve haricindeki" Türklerle meskûn toprakları bölünmez bir bütün olarak kabul etmiş, Arap topraklarından, bağımsız bir Türkiye için feragat edeceğini dünyaya ilan etmiştir. Böylece Misak-ı Milli'nin kabulü

ile ulusal hedefe bir adım daha yaklaşmış oldu (Budak, 2002:155-156). Ancak İtilaf Devletleri bu gelişme karşısında tedirgin oldular ve Sevr Anlaşmasını Osmanlı hükümetine kabul ettirmek amacıyla 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler. Meclis buna rağmen 18 Mart'ta son bir kez daha toplandı. Bu son oturumda da çalışmalara ara verildi (Çavdar,1995:184-185). Böylece Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı ömrünü tamamlamış oldu. Dönemin padişahı Sultan Vahideddin tarafından 11 Nisan'da feshedildi. Bunun üzerine seçilmiş mebusların önemli bir kısmı Ankara'ya geçerek BMM'nin açılışına katıldı.

Osmanlı Meclis-i Mebûsân'ın IV. Devresinde (12.01.1919/18.03.1920) seçilen Halep/Maraş Mebusları; Abdülkadir Bey ve Tahsin Hüdayioğlu Bey'lerdir. İstanbul'un işgali sonrası Osmanlı Meclis-i Mebûsân'ın kapanması üzerine Maraş Mebusları Abdülkadir Bey ile Tahsin Bey'de Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisi'ne katılmışlardır.

Mehmet Tahsin Bey (Hüdayioğlu) 1887 de Maraş'ta doğmuştur. Hüdayizade Mehmet Durdu Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini Maraş Mülki İdadisinde tamamladıktan sonra ayrıca özel öğrenim görmüştür. Toprak sahibi bir ailenin evlâdı olarak tarım ile meşgul oldu. 1911-1919 arası Belediye ve Liva İdare Meclisi Üyelikleri, İl Genel Meclisi ve Daimi Encümen Üyeliklerinde ve Liva Maarif Komisyonu ve Ziraat Odası üyeliklerinde bulundu. Maraş'ın düşman işgaline uğramasından sonraki savunmasında etkin hizmetlerde bulunmuştur. Osmanlı Mebusan Meclisinin son dönemine Maraş Milletvekili seçilmiştir. Meclisin feshi üzerine Heyeti Temsiliyenin talimatına uyarak Ankara'ya gelerek 3 Temmuz 1920'de TBMM Genel Kurulunda Maraş Milletvekili olarak görev yapmaya başlamıştır. Tahsin Bey Mecliste Bütçe, Tarım ve Dışişleri Komisyonlarında çalışmıştır.6 Ekim 1920'de Isparta İstiklâl Mahkemesi üyeliğine seçilerek Meclisten ayrılmış ve Mahkemenin faaliyetine son verildiği 23 Mart 1921'de Meclise geri dönmüştür. 22 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 341 oy alarak Maraş'tan ikinci kez milletvekili seçildi. Mazbatasını 12 Ağustos 1923'te onaylandı.Mecliste Muvazene-i Maliye ve Ziraat komisyonlarında çalıştı. 15 Eylül 1924'te Maraş'ta eşraftan Çuhadarzade Hacı Mehmet Efendi'nin öldürülmesiyle ilgili olarak hakkında soruşturma açılmasıyla 9 Aralıkta yasama dokunulmazlığı kaldırıldı. Ankara İstiklâl Mahkemesince tutuklu olarak yapılan yargılaması sonunda 5 Nisan 1926'da 10 yıl kürek cezasıyla mahkûmiyetine karar verildi. Hükmün TBMM Başkanlığına tebliği üzerine 7.4.1926 tarihli birleşiminde milletvekilliğinden düşürüldü (Çoker,1995:I.D,1919-1923, C.III:743-744;Öztürk, 1995, II.D ,1923-1927, C.III:595).

Abdülkadir Bey, 1878 (1294)'te Maraş'ın Ekmekçi Mahallesinde doğmuştur. Babası İsmail Bey, annesi Nevruz Hanımdır. 1898 de Leyla Hanımla evlendi. Bu evlilikten, İsmail Besim, Mehmet Said ve Mehmet adlarında üç erkek evlat sahibi oldu. Abdülkadir Bey Rüştüye öğrenimi gördü, tarım ve ticaretle uğraştı. III. Dönemde Meclisi Mebusana Maraş'tan üye seçilmiştir. Maraş Genel Meclis üyeliği yapan Abdülkadir Bey, TBMM'nin ikinci dönem seçimlerine katılmış ve Maraş milletvekili seçilmiştir. TBMM'de Nizamname-i Dahilî, İktisat, Ziraat ve Lâyiha Komisyonlarında çalışmış ve iki konuda önerge vermiştir.Maraş'tan III. ve IV. dönemlerde de milletvekili seçilen Abdülkadir Emirmahmutoğlu, 5.10.1966'da vefat etmiştir (Öztürk, 1995, II. D,1923-1927, C.III:593; Öztürk, 1995, III. D,1927-1931, C.III:474;Çoker,1996: IV. D,1919-1923, C.II:439).

4.5. Birinci TBMM’i Dönemi (1920-1923)

4.5.1. 1920 Seçimleri ve I.TBMM’nin Açılması

12 Ocak 1920 tarihinde açılan Meclis-i Mebusan’da Mustafa Kemal Paşa’nın istediği gibi bir grup (Müdafaa-i Hukuk) kurulamamış ama Erzurum ve Sivas Kongreleri ruhuna uygun olarak, Misak-ı Millî 28 Ocak 1920’de ilan edilmişti. Bunun üzerine 16 Mart 1920’de İstanbul işgal edilince padişah, hükümet, Meclisi Mebusan güçlerini hatta varlıklarını yitirmiş, iş göremez duruma gelmişlerdi. Bu yüzden devleti yönetecek, millet işlerini görececek bir mekanizmaya ihtiyaç vardı. Mustafa Kemal Paşa da bunu düşünmüş, Ankara’da yeni bir millî meclis toplamayı tasarlamış, komutanlarla görüşmüş ve sonunda İstanbul’dan gelecek mebusların da katılabilecekleri olağanüstü yetkilere sahip bir millî meclisin Ankara’da toplanması, bunun içinde acele yeni bir seçim yapılmasını kararlaştırmıştı (Goloğlu, 1970:122).

İstanbul’un işgal edildiği 16 Mart 1920’den sonra, Mustafa Kemal, Ankara’da bir Millet Meclisi’nin toplanmasını istemektedir. Mustafa Kemal, 17 Mart 1920’de Kolordu Kumandanlarına gönderdiği genelgede, İstanbul’un işgaliyle Osmanlı Anayasası’nın koruması altında bulunan devletin yasama, yürütme ve yargı gücünün ortadan kaldırıldığı belirtiliyordu. 19 Mart 1920’de yayınlanan ve livaları esas alan seçim yönergesine göre her livadan beş milletvekilinin seçilip meclise katılması gerekiyordu (Güneş,1997:76).Toplanması istenen meclis, yeni bir meclis olacak, meclisin adı ise “Kurucu Meclis” anlamına gelen “Meclis-i Müessisan”olarak düşünülmekteydi (Atatürk, 2006:287-288). Ancak, 17 Mart genelgesinde geçen “Meclis-i Müessisan” tabirine 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa ve 3. Kolordu Komutanı Albay Selahattin (Çolak Namı) karşı çıkmışlardır. Çünkü bu tabiri “halkın alışkın olmadığı bir terim” olarak görmüşlerdir. Ayrıca bu iki komutan meclisin oluşturulma biçimine de karşı çıkmışlardır. Bu itirazlar sonucu yeni açılacak meclis, “Salahiyeti Fevkaladeyi Haiz (olağanüstü yetkili) bir Meclis” diye tanımlanmıştır (Selek, 1987:339; Demirel,2010:74).

Meclisin ismi ile ilgili daha sonraki dönemde de bir takım görüşme ve tartışmaların yaşandığı bilinmektedir. Nitekim bu görüşmeler sırasında farklı isim önerileri ortaya atılmıştır. Mustafa Kemal ve bazı vekiller “Meclis-i Kebir-i Millî” ismini kullandıysa da daha sonra “Büyük Millet Meclisi” ismi üzerinde karar kılınmıştır (Tansel,1991:94; Selek,198:331).

Mustafa Kemal, 19 Mart 1920’de illere bir tebliğ göndererek seçim yapılmasını istemiştir. Yayınlanan tebliğin genel hükümleri şöyledir: Seçim İntihab-ı Mebusan Kanunu’na uygun yapılacaktır. Seçimde livalar esas alınacaktır. Bu seçimlerde ülke 66 seçim çevresine ayrılmış ve her seçim çevresinden de 5 milletvekilinin seçilmesi belirtilmişti. Seçim her livada aynı günde yapılacaktır, Seçim gizli oyla ve mutlak çoğunluk yöntemine göre yapılacaktır. Meclis üyeliği için her fırka, zümre ve cemiyet aday gösterebilecektir (Atatürk,2006:288;Sezen,1994:230; Güneş,1997:63).

Görüldüğü gibi, bu tebliğde seçim yöntemi açısından bir farklılık söz konusudur. Bu tarihe kadar basit çoğunluk yöntemiyle yapılan seçimler, bundan böyle mutlak çoğunluk yöntemine göre yapılacaktır. Tarık Zafer Tunaya’ya göre, Anadolu hareketi fiililikten kurtulmuş, yasal bir organa sahip olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi, bir Türk “Convention”u olmuş ve Meclisi hükümeti sistemini de kurmuştur (Tunaya,1995:263).

Böylece ilk milletvekili seçimini 1920 yılının Mart ayının sonların başlanmıştı (Tuncer, 2002, 76). Nisan ayı başlarında bir yandan seçimler yapılırken diğer yandan

yeni meclis için meşruiyet arayışları devam etmektedir. Seçimlerin yapılmasında çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır. Hatta bazı seçim bölgelerinde direnmeler görülmüştür. Maraş, Urfa, Elazığ, Trabzon ve Diyarbakır'da seçimler güçlükle tamamlanabilmiştir. (Selek,1987: 331-332). Mustafa Kemal, yetkililerden biran önce seçimlerin yapılmasını ve mebusların Ankara'ya gönderilmesini istemiştir (Kili, 2001: 99-100).

Vilayetlerde mebus seçiminin yapılmış ve seçilenler Ankara'ya gelmeye başlayınca Millet Meclisinin ne şekilde açılacağı da bir tamim ile vilayetlere bildirdi. Meclisin açılma günü belli olduktan sonra, Mustafa Kemal Paşa, kolordulara, illere, belediyelere ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, 21.04.1920 tarihinde bir genelge gönderdi (Atatürk, 2006:293-294).

Seçilen milletvekilleri, Mustafa Kemal'in daveti ile Ankara'ya, toplanmıştır. Meclis; yeni seçim genelgesine göre seçilen milletvekilleri, İstanbul'dan gelen Meclis-i Mebusan üyeleri ve sürgünden dönen milletvekillerinden oluşmuştur (Sezgin, 2005: 12; Mango, 2004: 268-270). Meclis-i Mebusan'dan kaçıp gelen milletvekilleri, diğer milletvekilleri ise Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliye tarafından yayınlanan İntihap Hakkındaki Tebliğ'e göre seçilmişlerdi (Tuncer,2003:27-28).

Birinci Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920 cuma günü saat 13.45'te 115 milletvekilinin katılımıyla toplanmıştır (Ezherli,1992:33;Güneş,1997:71). Bu ilk meclis çalışmalarını 16 Nisan 1923'e tarihine kadar sürdürmüştür (Jaeschke, 1989:99). I.TBMM'i bu süre içerisinde bir taraftan ulusal kurtuluş mücadelesini sürdürürken diğer taraftan önemli siyasi ve sosyo-kültürel inkılapları gerçekleştirerek Cumhuriyete giden yolda önemli adımların atılmasını da sağlamıştır.

Bu dönemin temel özelliğini belirleyen ve daha önceki dönemlerden farklı kılan en önemli kavram Ulusal Egemenlik kavramıdır. Bu dönemde, egemenlik, Tanrısal bir kaynaktan alınıp, ulusa verilmek amacını güden bir yönetim anlayışının ürünüdür. Bu amaçla, bu dönemde iki kez çok partili demokratik hayata geçme girişimi olmuşsa da, başarıya ulaşamamıştır. Geleneksel Osmanlı devlet anlayışı, yerini Batılı anlayışa sahip bir devlete bırakmaya başladığı için geçiş sancıları yaşanmıştır. Bir yandan iç istikrarsızlık diğer yandan Dünya Ekonomik Bunalımı ve II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri, bu dönemin uzamasına neden olmuştur. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen çok partili demokratik hayata geçişin temelleri yine bu dönemde atılmıştır. Saltanat ve hilafet kaldırılarak, Cumhuriyet rejimi benimsenmiş ve buna uygun kurumsallaşma çalışmalarına devam edilmiştir.

4.5.2. Birinci TBMM'i Döneminde Kurulan Hükümetler ve Programları

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı 23 Nisan 1920'den Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923'e kadar, biri Muvakkat İcra Encümeni, diğerleri de İcra Vekilleri Heyeti olmak üzere 6 Hükümet kurulmuştur. Bu hükümetlerin hepsi TBMM Hükümetleridir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının ertesi günü Başkanlık Divanı seçimleri yapılırken 26 Nisan'da 13 kişiden oluşan Meclis Başkanlık Divanı seçilmiştir. 24 Nisan'da yapılan seçimde de, Mustafa Kemal, 120 milletvekilinden 110 milletvekilinin oyunu alarak Meclisi Başkanlığına seçildi. Meclisin 2. başkanlığına da 109 oy alan Celalettin Arif Bey seçildi. Ayrıca, I. Başkan vekili olarak Konya vekili Mevlevi Şeyhi Çelebi Abdülhalim Efendi, II. Başkan vekili Bektaşî Dedesi Çelebi Cemalettin Efendi seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C.,I.D,C.1: 38; Jaeschke,1989:100).

Büyük Millet Meclisinin açılmasından sonra çalışmaların daha meşru temelde yürütülebilmesi için bir hükümet teşekkülü zorunlu idi. Zira Mustafa Kemal'in Meclisin açılmasından sonraki gün meclise vermiş olduğu önergede de bu husus özerinde durulmuştu. Bu durumda Meclis içerisinde milletvekillerinin de girişimiyle bir hükümet oluşumunun ilk adımları atılmaya başlandı.25 Nisan tarihi itibarıyla bu çalışmaların öncülüğünü Tokat milletvekili Nazım Bey tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal de bu çalışmaları desteklemiştir. Neticede 25 Nisan 1920'de kurulan Muvakkat İcra Encümeni, Türkiye'nin ilk Hükümeti oldu (T.B.M.M.T.D.,I.D,C.1:55-61; Sanal, 1995:135; Dağlı ve Aktürk,1988:1; Sezgin, 2005:9-41).

Büyük Millet Meclisi'nin başkanı Mustafa Kemal bu sıfatla Encümenin de Başkanlığını yürüttü. Encümenin başkan dışında BMM tarafından gizli oyla seçilen altı üyesi vardı. Heyete daha sonra Mustafa Kemal paşa'nın önerisi ile Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Bey de seçimsiz olarak katıldı. İnönü daha sonraki hükümetlerde de Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekili olarak Birinci Cumhuriyet Hükümetlerine kadar görev yaptı.3 Mayıs 1920'de İlk İcra Vekilleri Heyetinin seçimiyle Muvakkat İcra Encümeninin görevi sona erdi (T.B.M.M. T.D.,I.D,C.1,:196).

Türkiye'nin İlk İcra Vekilleri Heyeti, 2 Mayıs 1920 de kabul edilen Büyük Millet Meclisi, İcra Vekilleri Heyetinin Sureti İntihabına Dair Kanun gereğince her bakanlık için gösterilen adaylar arasından ayrı ayrı oylama yapılarak seçildi. 3 Mayıs 1920 günü Meclis, "İcra Vekilleri'nin seçilmesine dair 3 numaralı kanunu" kabul ederek 11 kişiden oluşan ilk "İcra Vekilleri Heyetini" seçti. 11 vekilden oluşan kabinenin Başkanı BMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa idi (Ömür; 2005:61-62).

Mustafa Kemal Paşa Başkanlığındaki bu ilk kabine toplantısını 5 Mayıs 1920'de yaptı. 9 Mayıs 1920'de Milli Eğitim Bakanı Dr. Rıza Nur tarafından okunan Hükümet programı, Meclise sunulmuştur (T.B.M.M.T.D.,I.D,C.1,:241;Dağlı ve Aktürk,1988:3-5).Meclis, sunulan hükümet programını kabul etmiş ve hükümetini seçerek çalışmalarına başlamıştır. Milli Müdafaa düşüncesi kanunen ve hukuken temellendirilmiştir.

4 Kasım 1920'de İcra Vekilleri Heyeti Üyelerinin seçimine ilişkin kanunda yapılan kanunda yapılan bir değişiklik, heyet üyelerinin BMM Başkanının önereceği adaylar arasından salt çoğunlukla seçilmesi öngörüldü.20 Ocak 1921'de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edildi. Anayasanın 9.maddesi uyarınca İcra Vekilleri Heyeti kendisine üyeleri arasından Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Çakmak Paşa'yı Başkan seçti. Uygulamada her vekil ayrı ayrı Meclise karşı sorumlu tutuldu. İcra Vekilleri Reisi sadece kabine toplantılarında eşitler arasında birinci idi.24 Ocak 1921'de yapılan seçimle yeni İcra Vekiller Heyeti oluştu (T.B.M.M.T.D.,I.D,C.7:372). Ancak 16 Mayıs 1921'de Muvazene-i Maliye Encümeni Üyeleri istifa edince bütçe hazırlanamadı ve hükümet istifa etti. Yeni İcra Vekilleri Heyeti 19 Mayıs 1921'de Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın gösterdiği adaylar arasından seçildi. İcra Vekiller Heyeti ayı gün toplanarak başkanlığa Mudafa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'yı getirdi (T.B.M.M.T.D.,I.D,C.10:318-320).

8 Temmuz 1921'de İcra Vekilleri Heyetinin seçimine ilişkin kanunda değişiklik yapıldı. Yapılan değişiklik İcra Vekilleri Heyeti Reis ve Üyelerinin Büyük Millet Meclisi Üyeleri tarafından gizli oy ve salt çoğunlukla seçimi ilkesi getirildi. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle İcra Vekilleri Heyeti 9 Temmuz 1922 Pazar günü istifa etti. Yeni İcra Vekilleri için 12 Temmuz 1922 Çarşamba günü seçim yapıldı ve Sivas Mebusu Hüseyin Rauf Orbay 2 çekimsere karşılık 197 oyla İcra Vekilleri Heyeti Reisi seçildi (T.B.M.M.T.D.,I.D,C.21:358-362).

Hüseyin Rauf Bey'in başkanı olduğu hükümet herhangi bir program getirmemiştir. Bu hükümet 4 Ağustos 1923'de çekilmiştir. Rauf Bey'in Heyet-i Vekile Reislîği görevi boyunca saltanatın kaldırılması, Lozan Antlaşması'nın imzalanarak TBMM tarafından onaylanması ve TBMM seçimlerinin yenilenmesi gibi önemli siyasi gelişmeler olmuş, özellikle Mustafa Kemal ve Rauf Bey arasında bu konular üzerine ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.

14 Ağustos 1923'te BMM'de yapılan oylama sonucu Ali Fethi Bey oylamaya katılan 190 üyeden 183'ünün oyunu alarak İcra Vekilleri Reisi oldu (T.B.M.M.T.D.,II.D,C.1:60-62). 5 Eylül 1923'te Hükümet Programı okundu ve kabul edildi.13 Ekim 1923'de Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti kuruldu, 20 Ekim 1923'te İzmir Mebusu Mustafa Necati bu vekâlete seçildi (T.B.M.M.T.D.,II.D,C.1:419-428).

Görevde bulunduğu süre içinde TBMM ile yaşadığı sorunlar nedeniyle iç bütünlüğünü ve uyumunu sağlayamayan heyet, kısa ömürlü olmuştur. TBMM döneminin son İcra Vekilleri Heyeti Cumhuriyetin ilanından iki gün önce 27 Ekim 1923'te istifa etti.29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa oturuma katılan 158 milletvekilinin oyunu alarak oybirliği ile Cumhurbaşkanlığına seçildi (T.B.M.M.T.D.,II.D,C.3:99).

Türkiye Cumhuriyetinin ilk Hükümeti 30 Ekim 1923'te Malatya Milletvekili İsmet Paşa tarafından "Başvekil" unvanı ile kuruldu.Vekiller aynı gün Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından atandı ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunuldu.

4.5.3. Birinci TBMM'de Maraş Milletvekilleri ve Faaliyetleri

Birinci Dönem TBMM'nin 23 Nisan 1923 yılında açılması ile birlikte Anadolu'nun çeşitli yerlerinden seçilerek gelen milletvekilleri Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına iştirak ederek o günkü olağanüstü şartlarda büyük bir özveri ve heyecanla gayret sarf etmişlerdir. Birinci Dönem TBMM'nde Maraş'ı temsilen altı milletvekili seçilmiştir. Fakat bu milletvekillerinden; Arslan (Toğuz) Bey, Maraş ve Antep bölgesinde milli kuvvetlerin komutanlığını, Hasan Refet ve Paşo Yakup Hamdi Beyler, memuriyeti seçmişler, Mehmet Rüştü ve Mehmet Tahsin (Hüdayioğlu) Beyler ise bazı nedenlerden dolayı Mecliste etkin olamamışlardı. Maraş Milletvekillerinden Hasip Bey'in daha etkin bir çalışma içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu konuda başta Türkiye Büyük Millet Meclisi açık ve gizli celse zabıtları olmak üzere konu üzerindeki çalışmalar bölge milletvekillerinin faaliyetlerini ortaya koymaktadır (Şavkılı,2000;Şavkılı,2008:290-313;Gökhan:1 Mayıs 2003:82-92).

Arslan (Toğuz) Bey, 1275 yıllarında Kafkasya'dan göç eden Toğuzata kabilesinin Maraş Bölgesine yerleştirilen bir boyuna mensuptur. Babası Jandarma Çavuşu Hasanbeyzâde Abdullah Efendidir. I. Dünya savaşı sırasında Trablusşam Polis Ser Komiseri ve Sahil Casusu Mücadelesi vazifesinde iken, 1918 Mondros Mütarekesinden sonra yörenin düşman işgaline uğraması üzerine Maraş'a dönerek Milli Mücadele Teşkilatı yapıp, Müdafaayı Hukuk Teşkilatını kurarak Milli Kuvvetlerin Komutanlığını üstlendi (Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: No: 319).

Müdafaayı Hukuk Teşkilatının kuruluşu çok da kolay gerçekleşmedi. Nihayetinde Kayabaşı ve Şekerli heyetlerinin birleşmesi ile Merkez heyeti seçildi. Daha sonra yapılan seçimle Arslan Bey Reislîğe, Refet Hoca II. Başkanlığa, Faik Bey Kâtipliğe, Hacı Nuri veznedarlığa getirildi (Sakallı, 1997: 239).

Arslan Bey aldığı tedbirlerle Maraş'ın düşman işgalinden kurtarılmasında oldukça büyük katkıları oldu. Bununla da sınırlı kalmayarak Antep savunmasında da

büyük yaralılık göstermiştir. TBMM'nin I. Döneminde Maraş Milletvekili seçilen Mehmet Hacıhaliloğlu'nun Meclise gelmeyerek istifası üzerine boşalan Maraş Milletvekilliğine 17 Mayıs 1920'de seçilerek 4 Haziran 1920'de Mehmet Hacıhaliloğlu'nun yerine Milletvekili olarak katıldı. Ancak Maraş mutasarrıflığı ve Adana Cephesi Komutanlığını gösterdiği lüzum üzerine BMM kararıyla 14 ay izinli sayılarak, Güney Cephesine gönderildi. Cephedeki görevinin sona ermesinden sonra Kasım ayı sonunda Meclise gelerek görevine başladı. Son toplantı yılında PTT Komisyonunda çalıştı. Milli Mücadelede ateş altında fedakârlıkla hizmeti nedeniyle Kırmızı-Yeşil şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmesi, 25 Mart 1925 tarihli birleşiminde kararlaştırılmıştır (Çoker, 1995:737-738).

Hasan Refet Efendi, 1863 (1279)'de Maraş'ta doğdu. Babası, Ulu Camii imamı Müderris İlyas Efendi, Anası, Bursalı Fatma Pembe Hatun'dur. 25 Ekim 1890'dan itibaren 3 ay Maraş Evkaf Müdürlüğü yaptı. 1908'de Liva Maarif, 1909-1910 arası Asker Alma Komisyonlarında çalıştı. (1324)1908'de Hürriyetin ilanına takaddüm eden günlerde İttihat ve Terakki Teşkilatının Mütешеbbis ve Başkanı sıfatı ile çalışmıştır. 1909'da İl Genel Meclisine Maraş Üyesi olarak seçildi. 21 Mart 1910'da Maraş Eytam Müdürlüğüne Atandı.

Maraş'ın Fransızlar tarafından işgali döneminde, işgale karşı verilen mücadele içerisinde yer almış ve Müdafaa Hukuk Cemiyetinde görev almıştır (Karadağ, 1994:24).

I.TBMM'inde Şer'iyeye, Evkaf, İrşad, Adalet, Milli Eğitim ve PTT Komisyonlarında çalıştı. Milletvekili bulunduğu sırada Antep mücadelesine bilfiil iştirak etmişti (Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: No: 324).

8 Nisan 1920'de Rusya'dan gelecek yetim çocukların yerleştirilmesi ve bakımı için kurulan komisyonda görev aldı. Görülen lüzum üzerine 19 Nisan 1922'de Maraş Merkez Müftülüğüne atandı. Milletvekilliğinden istifası 11 Mayıs 1922'de yapılan birleşimde kabul edildi. Hasan Refet Efendinin ailesi daha sonra (Seçkin) soyadını almıştır (Çoker, 1995:739).

Hasip Bey, 1882 (1298)'de doğdu. Maraş'ın en eski ailelerinden Emirmahmutoğulları'nın Vehbili kolundan babası Süleyman Efendi, Annesi Bayazitoğullarından İskender Beyin Kızı Fatik Hanımdır (Bayazıt, 1998:160).

İlk ve orta öğrenimini Maraş İptidai Mektebi ve Rüştüyesinde tamamladıktan sonra bir süre de Medresede öğrenim ve eğitim gördü. 2 Haziran 1908'de Zeytun Bidayet Mahkemesi Müstantik muavinliği ile devlet hizmetine girdi. 30 Nisan 1902'de Elbistan Bidayet Mahkemesi 2. Kâtibi oldu. 28 Nisan 1904'te Maraş Maliye Baş Tahsildarlığına atandı. 31 Mart 1910'da Zeytun İcra Memurluğuna atandı. 28 Ağustos 1911'de Gaziantep, 9 Ekim 1913'te Maraş İcra memuru olarak görevlendirildi. 10 Mart 1916'da Müstantik olarak Maraş'a tayin edildi (Çoker, 1995: 740).

TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimde Maraş Milletvekili seçilen, ancak meclise katılmadan istifa eden İbrahim Ağa yerine 17 Mayıs 1920'de Milletvekili seçildi (Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: No: 322).

16 Temmuz 1920'de Meclise katıldı. İktisat, Orman-Madenler, İç Tüzük, Adalet, Bayındırlık ve Bütçe Komisyonlarında ve Memurin Mühakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. IV. Toplantı yılında 3. Şubenin Kâtipliğini yaptı. Mecliste Müdafaa Hukuk Grubunun kurulması üzerine muhalefetteki II. Grupta yer aldı. Dönem içinde (4)'ü gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde (44) konuşma yaptı. (3) soru önergesi 2 kanun önerisi verdi (Çoker, 1995:741).

II. Grup Milletvekilleri arasında yer alan Hasip Beyin hatiplik gücü oldukça yüksekti. Milletvekilliği I. Dönemde sona erince Maraş'a gelerek Dalgara Mahallesi

ikamet etmeye başlamıştı. Şapka hadisesinden dolayı 10 yıl hapse mahkûm edilmiş ve Maraş'ta hapisanede tutulmuştu. Eşi ve çocukları Aksüyek, Torunları Emirmahmutoğlu soyadını alan Hasip Bey, TBMM'de cesaret, metanet ve geniş kültürü ve üsluplu ifadeleriyle temayüz etmiş, Maraş'ın yetiştirdiği önemli politikacılarından birisidir (Bayazıt, 1998:155-156).

Mehmet Rüştü (Bozkurt) Bey, 1872 (1288)'de Maraş-Göksun İlçesi Fındık Köyünde doğdu. 1864'de Osmanlı topraklarına göç eden Kafkasyalı Hacı Arslan Bey ve Emine Hatunun oğludur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: No: 325).

I. Dönem Halep, II. dönemde Maraş İl ve Liva Genel Meclislerinde ve Liva Daimi Encümeninde Üyelik yaptı. I. Dünya savaşından sonra bölgenin Fransız işgaline uğraması üzerine direniş kuvvetlerine katılarak Müdafaayı Hukuk Teşkilatında çalıştı (Çoker, 1995:742).

Daimi Encümen Üyesi iken, TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimlerde Maraş Milletvekili olarak 25 Nisan 1920'de Meclise katıldı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: No: 325).

Mecliste Milli Savunma ve Dilekçe Komisyonlarında görev yaptı. I. Dönemde Milletvekilliği sona erince memleketine dönerek, tarımla ile uğraştı. 1 Ocak 1932'de Kayseri-Pınarbaşı İlçesi Kabaktepe Köyünde öldü. Evli olup 8 çocuk babası idi (Çoker, 1995:742).

TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimlerde Maraş Milletvekili seçilen ve 25 Nisan 1920'de meclise katılan Mehmet Rüştü Bey, birçok mazeretleri dolayısıyla birçok kez Meclis tarafından izinli sayılmıştır. Mecliste Milli savunma ve dilekçe komisyonlarında çalışmasına rağmen Mehmet Rüştü Bey, izinler ve diğer nedenlerden dolayı mecliste aktif olamamış ve Meclisteki faaliyetlerde maalesef bir varlık gösterememiştir.

Mehmet Tahsin (Hüdayioğlu) Bey, 1887 (1303)'de Maraş'ta doğdu. Hüdayizade Mehmet Durdu Beyin oğludur. İlk ve Orta öğrenimini Maraş Mülki İdadisinde tamamladıktan sonra ayrıca özel öğrenim gördü. Toprak sahibi bir ailenin evladı olarak tarım ile meşgul oldu. 1911-1919 arası Belediye ve Liva İdare Meclis Üyelikleri, İl Genel Meclisi ve Daimi Encümen Üyeliklerinde, Liva Maarif Komisyonu ve Ziraat Odası Üyeliklerinde bulundu. Maraş'ın düşman işgaline uğramasından sonraki savunmasında etkin hizmetleri oldu (Çoker, 1995:743).

Osmanlı Mebusan Meclisinin son dönemine Maraş Milletvekili seçildi. Meclisin feshi üzerine Heyeti Temsiliye'nin talimatına uyarak Ankara'ya geldi ve 3 Temmuz 1920'de TBMM Genel Kuruluna Maraş Milletvekili olarak takdim edildi. Mecliste Bütçe, Tasarı ve Dışişleri Komisyonlarında çalıştı. 6 Ekim 1920'de Isparta İstiklâl Mahkemesi Üyeliğine seçilerek Meclisten ayrıldı. Mahkemenin faaliyetine son verildiği 23 Mart 1921'de Meclise döndü. II. Dönemde tekrar Maraş'tan milletvekili seçildi. 15 Eylül 1924'de Maraş'ta eşraftan Çuhadarzade Hacı Mehmet Efendinin öldürülmesi ile ilgili olarak hakkında soruşturma açılmasıyla 9 Aralıkta yasama dokunulmazlığı kaldırıldı. Ankara İstiklâl Mahkemesi tarafından 5 Nisan 1926'da 10 yıl kürek cezasıyla mahkûmiyetine karar verildi. Hükümün TBMM başkanlığına tebliği üzerine 7 Nisan 1926 tarihli birleşiminde Milletvekilliğinden düşürüldü. 6 Mayıs 1947'de öldü. Evli olup 6 çocuk babası idi (Çoker, 1995:743).

Paşo Yakup Hamdi (Bozdağ) Bey, 1887 (1303)'de Maraş'ın Pazarcık İlçesinde Göçer Köyünde doğdu. Aşiret Reisi Bozağazade Süleyman Ağanın oğludur. Özel eğitim almıştır. 1908'de II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ile İttihat ve Terakki Fırkasında politikaya girerek ilçe idare heyetine seçildi. I. Dünya savaşında kurduğu Milis

kuvvetleriyle yörede türeyen eşkıya ile savaştı. Başarılı olmasından dolayı madalya ile ödüllendirilmiştir (Çoker, 1995:745).

Kılıç Ali Bey, Milli Mücadele Pazarcık'a geldiğinde, Atmalı aşireti Reisi Yakup Hamdi Bey'den büyük destek görmüştür (Bağdatlılar, 1974:46). Bozağazade Paşo Yakup Hamdi Bey Pazarcık'ta kurulan Müdafaayı Hukuk Cemiyetinin Üyelerinden birisidir (Bayazıt, 1998:189). TBMM'nin I. Dönemi için yapılan seçimlerde Maraş Milletvekili seçildi. Ancak kendi isteği üzerine Pazarcık Kaymakamlığını tercih etti. 1 Ocak 1948'de Pazarcık'ta öldü. Evli ve 7 çocuk babası idi (Çoker, 1995:745).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin I. Dönemde faaliyette bulunduğu 2 yıl, 11 ay, 21 günde (1088 gün), yaptığı 552 birleşimde 1039'u açık 238'i gizli ve 19'u kısmen açık ve kısmen gizli olmak üzere 1296 oturum halinde toplanmıştır. Yapılan konuşma sayısı 2027'si gizli oturumda olmak üzere 13000'e ulaşmaktadır. En çok konuşan Milletvekili 408 konuşma ile Hüseyin Avni Bey'dir. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetlerinin geneline bakıldığında Maraş Milletvekillerinin çok aktif olmadıkları ve görüşmelerde etkin bir rol oynamadıklarını görüyoruz. Diğer yandan da seçilmiş olan milletvekillerinin bir kısmı da mebusluk görevini tercih etmeyerek eski görevlerine geri dönmüşlerdir. Kısaca ifade etmek gerekirse Maraş Milletvekilleri Birinci Mecliste aktif bir faaliyet ortaya koyamamışlardır. Maraş Milletvekillerinden Mecliste en aktif üye Hasip Bey olmuştur. Dönem içinde 44 konuşma, 3 soru önergesi ve 2 kanun önerisi vermiştir.

I.Dönem TBMM'de görev yapan Maraş Milletvekillerinin yasama faaliyetleri ve diğer alanlardaki etkinlikleri bakımından değerlendirdiğimizde bu milletvekillerinin TBMM'de çok aktif bir şekilde faaliyette buldukları söylemek pek kolay gözüküyor. Maraş milletvekillerinden sadece Hasip Bey ve Tahsin Hüdayioğlu'nun o günkü şartlar da daha aktif bir çalışma gösterdiklerini söyleyebiliriz. Zira Tahsin Hüdayioğlu bir ara Isparta İstiklal Mahkemesi üyeliğine seçilmiş ve bu görevi sona erince tekrar meclise dönmüştür. Maraş milli mücadelesinin önemli simalarından biri olan Arslan Bey milletvekili seçilmiş olmasına rağmen cephedeki askeri mücadelesi devam ettiği için Meclis tarafından uzun süre izinli sayılmış ve dolayısıyla meclis çalışmalarında yer almamıştır. Mehmet Rüştü Bey hastalığı sebebiyle meclis çalışmalarına katılamamıştır. Hasan Refet Efendi ile Yakup Hamdi Bey ise Milletvekili seçilmelerine rağmen bir süre sonra istifa ederek eski görevlerine geri dönmüşlerdir. Bu kişilerin yerine Arslan ve Hasip Beyler milletvekili seçilmişlerdir. Birinci meclisin kapanmasından sonra açılan ikinci TBMM'ine ilk dönem Maraş milletvekillerinden sadece Tahsin Hüdayioğlu seçilebilmiştir. Ancak Tahsin Hüdayioğlu'nun 15 Eylül 1924'te Maraş'ta eşraftan Çuhadarzade Hacı Mehmet Efendinin öldürülmesiyle ilgili olarak hakkında soruşturma açılmasıyla 9 Aralıkta yasama dokunulmazlığı kaldırıldı. Ankara İstiklâl Mahkemesince tutuklu olarak yapılan yargılaması sonunda 5 Nisan 1926'da 10 yıl kürek cezasıyla mahkûmiyetine karar verildi. Ankara İstiklâl Mahkemesince verilen hükmün TBMM Başkanlığına tebliği üzerine 7.4.1926 tarihli bürleşiminde milletvekilliğinden düşürülmüştür (Öztürk, 1995:595).

5. 1923-1950 YILLARI ARASINDA SEÇİMLER, TBMM VE HÜKÜMETLER

5.1. 1923 Yılı Öncesi Türkiye'de Uygulanan Seçimler

Osmanlı Devleti, kuruluşundan, 1839 Tanzimat Dönemi'ne kadar, teokratik ve mutlak monarşik bir sistemle yönetilmiştir. Tanzimat döneminden sonra, Osmanlı Devleti'nde “Çağdaşlaşma- Batılılaşma süreci”, modern bir bürokrasi oluşturulması ve mülkiyet düzeninin değişmesi gibi konularda bazı değişiklikler yaratılmakla birlikte, o dönemde batılı ülkelerde mevcut olan seçim yolu ile yöneticilerin seçilmesi meselesi Osmanlı Devleti'ne taşınmamıştır.

Tanzimat ortamında yetişen Tanzimat'ın getirdiği yenilikleri ve uygulamaları yeterli bulmayan ve ülkenin kurtuluşunu meşruti bir sistemin getirilmesinde gören başta Midhat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa olmak üzere küçük bir grubun uğraşlarının ürünüdür (Kili, 1995: 104-105). Tanzimat döneminin yetiştirdiği devlet adamları ve aydınlar, imparatorluğun kurtuluşunu, Batılı Anayasa biçimlerinin benimsenmesinde görmüşler ve bu yönde çaba harcamışlardır (Gözübüyük, 2000: 110). Meşrutiyet'in ilanında Fransız İhtilali'nin getirdiği fikirler de etkili olmuştur (Tazegül, 2005: 82). Osmanlı Devleti'nde, meşruti monarşik bir rejime geçmek için ilk adım 1876 Anayasası ile atıldı. İlk kez 1877 Ocak ve Şubat aylarında yapılan iki dereceli seçimler ile de Meclis-i Mebusan ve Ayan Meclisi kurulmuştur. Bu meclislerden “Meclis-i Mebusan”ın üyelerini halk “Meclis-i Ayan”ın üyelerini de padişah seçecektir. İlk anayasayı Mithat paşa hazırlamış, Abdülhamid kabul etmiştir (Kili, 1995: 70). Aydınların politik alanda ek reformlar, yani Meşrutiyet talebi, sultan ve bürokrasisinin yeni Osmanlılık politikasını gerçekleştirmek isteği ve dış güçlerin baskısı, sonunda, yeni Sultan II. Abdülhamid'in, 23 Aralık 1876'da ilk Osmanlı Anayasasını (Kanuni Esasi) yayınlamasına yol açmıştır (Sencer, 1971:19). İlk Osmanlı Anayasası, ulus tarafından ya da ulusu temsil eden bir kurul tarafından değil, bir avuç insanın zorlaması ile Padişah tarafından atanmış bir kurulun hazırladığı ve Padişahın tek yanlı olarak kabul edip yayınladığı bir anayasadır (Gözübüyük, 2000: 110). 19 Mart 1877'de Osmanlı başkentinde ülkenin dört yanından gelen rengârenk bir kurul toplanıyordu. Arabistan vilayetlerinden gelen çeşitli din ve mezhepteki temsilcilerle; Anadolu ve Rumeli'nden gelen Türk, Rum, Bulgar ve Arnavut temsilciler ilk Osmanlı Parlamentosunu oluşturuyordu. İmparatorluğun egemen ulusu olan Müslümanların yanında Gayrimüslim unsurlarda hayli yüksek oranda temsil edilmektedir (Ortaylı, 1985: 87).

I. Meşrutiyetin ilanından sonra, ilk Meclis için yapılan seçim, bir seçim yasasına göre değil;7 maddelik “Meclis-i Mebusan Azasının Sureti İntihap ve Tayinine Dair Talimatı Muvakkate”ye göre yapılmıştır (Güvenir, 1980:229).1876 tarihli Talimat-ı Muvakkateye göre seçim çevresi vilayet(il) olarak belirlenmiştir.1877 seçimlerinde uygulanmış olan Talimat-ı Muvakkate'de adayların belirlenmesi için özel bir yöntem belirlenmemiştir (Yavaşgel, 2004:153-154).

1876 Anayasası'nın 61.ve 65. maddeleri ve 24 Ekim 1876 tarihli geçici Seçim Kanunu gereğince, Meclis-i Mebusan, Osmanlı tebasının her elli bin erkek nüfusu için, 1 temsilci esasına göre, iki dereceli seçimlerde seçilen, 130 temsilciden oluşmaktaydı. Meclis dört yıl süre ile görev yapacaktı (Şirin, 1983:800). Aslında, 1876 Anayasası, 1877 yılında İstanbul'da toplanacak olan uluslararası kongredeki Avrupalı temsilcileri Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale niyetlerinden caydırmak için bir araç olarak kullanılmıştır. 1876 Anayasası, II. Abdülhamid tarafından bir yıl içinde, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ileri sürülerek yürürlükten kaldırıldı. Osmanlı Mebusan Meclisi de kapatıldı. Anayasal olarak, kabineyi düşürme yetkisinden bile mahrum bırakılmış olan

bu meclis, günün koşulları düşünüldüğünde kısa ömrü sırasında hayli etkin olmuştur. Genellikle vilayet meclislerine girmiş taşra eşrafi arasından seçilen mebuslar, örgütlü bir biçimde olmasa da, merkezi Osmanlı yönetimlerine karşı muhalefetlerini dile getirebilmişlerdi. Bu meclis, seçim kanununu hazırlayıp, saray bütçesini ve mecliste hafiyelerin bulunmasını da eleştirmiştir. Osmanlıda Parlamentolu yaşam iki yıl kadar sürecek, bunu otuz yılı aşan bir istibdat dönemi izleyecektir (Tanör, 1998: 121).

II. Meşrutiyet'in doğuşunu hazırlayan ana etken, II. Abdülhamid rejimine karşı yürütülen muhalefettir. Uluslararası etkiler de bu rejime geçişte rol oynamıştır (Tanör, 1998:167). II. Meşrutiyet dönemi, Osmanlı Devleti'nde, seçimle belirlenen temsilcilerin iktidara ortak olduğu ikinci aşamadır. Bu dönemde, 1908, 1912 ve 1914'de olmak üzere 3 kez seçim yapıldı. Bu seçimler, seçmenleri her şeyden önce partiler arası rekabet ve muhalefet mefhumlarına aşina kılmıştır. Bu sebeple İkinci Meşrutiyet politik cemiyeti partiye dönüştürecek oluşumları sağlayan önemli bir başlangıçtır (Sarıbay, 2001: 36).

1876 Anayasası yeniden yürürlüğe konulduğu gibi, 1908'de de yeni seçim kanunu kabul edildi. Ancak, 1908 tarihli seçim kanunu da 1876 tarihli kanuna benziyordu. Seçimler, iki dereceli olacak ve her sancaktan, 50.000 erkek nüfus için bir kişi esasına göre yapılacaktı. Seçmen yaşı 25, seçilme yaşı 30 idi. Birinci derece seçmenler, her 500 kişi için bir kişi olmak üzere, ikinci derece seçmenleri seçiyordu. İstanbul'a gönderilecek mebuslar, bu ikinci derece seçmenlerce aday olmuş veya olmasa bile, mebus olmaya layık kişiler arasından seçilmekteydi. Seçilebilmek için bir sandıkta kullanılan oyların çoğunluğunu almak gerekiyordu. Seçimlerde gizli oy, açık tasnif esası benimsenmişti (Ahmad- Dankvard, 1989:61-78).

1912 seçimleri, 8 ağustos 1325 (1909) tarihli Kanun-i Esasi'nin Bazı Mevadd-ı Muadelesine Dair Kanun'a göre, 1912 yılının Mart ve Nisan aylarında yapıldı (Erdem, 1982:15). 1912 seçimlerinde ittihatçılar muhalefetin propaganda yapmasını engellemiş, seçim sandıklarını kendi gözetimleri altında tutmuşlardır. Sopalı seçim olarak ün yapmış 1912 seçimi İttihat ve Terakki iktidarının seçim hürriyetine ve güvenliğine karşı nasıl bir tutum içinde olduğunu göstermek açısından önemlidir. 1912 ilkbaharında yapılan seçimler sonucunda Meclis-i Mebusan, İttihat ve Terakki'nin bir aleti olmuş ve çok az sayıda muhalif aday seçilmişti (Zurcher, 2003:153). İttihat ve Terakki'nin seçimlerde baskı yapması sonucunda sopalı seçimlerde seçilen 286 mebustan ancak altı ila on beş arası bir muhalif mebusun olduğu görülür (Tunaya,1988: 272). İttihat ve Terakki 1912'de kısa bir zaman için iktidardan düştü; bunun başlıca sebebi subayların kurmuş oldukları tedhişçi ihtilalci bir grup olan Halaskar Zabitan (Kurtarıcı Subaylar) grubunun baskısıydı (Karpat,1967:22). Halaskar Zabitan seçimlerin yenilenmesini ve ordunun siyasetten çekilmesini istiyordu. Zabitan grubu Sadrazam Sait Paşa'yı pes etmeye mecbur eden bir darbe yapma girişiminde bulundular. Sait Paşa'nın yerine Gazi Ahmet Muhtar Paşa,İttihat ve Terakki cemiyetinden bağımsız görünen kabineyi kurdu.Balkan savaşında alınan yenilgiler üzerine de Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın kabinesi istifa etmek zorunda kaldı (Hale, 1996:48).

Dördüncü Osmanlı Meclis'inin 5 Ağustos 1912'de feshedilmesinden sonra yeni seçim hazırlıklarına başlanmış ancak Balkan Savaş'larının çıkmasıyla seçimlerin yapılması gecikmiştir. Balkan Savaşı'nın yenilgi ile sonuçlanması sonucunda iktidardan çekilen İttihat ve Terakki yeni kurulan hükümet karşısında rahat durmamış ve "Bab-ı Ali" baskını adı verilen darbeyi yaparak iktidarı yeniden ele geçirmiştir. (Çavdar,1999:127).

1914 Nisanında yapılan beşinci genel seçimlerde İttihat ve Terakki rakipsiz olarak katılmış ve meclisin tamamına yakını İttihatçı adaylardan oluşmuştur. 1914 seçimlerinden önce seçim yasasında yapılan değişiklik sonucunda, ordu mensupları

askerlik hizmetinde buldukları süre içerisinde birinci ve ikinci seçmen olamayacaklardır. 1914 seçimleri asker kişilerin oy vermedikleri ilk seçimdir (Varlık ve Ören, 2001: 69-70). Osmanlı Devleti dönemindeki son seçimler, eski yasa hükümlerine göre, 1919 yılında yani I. Dünya Savaşı sırasında yapılmıştır. Böylece 12 Ocak 1920'de son Osmanlı Meclisi toplandı. 1919 seçimleri de İntihab-ı Mebusan Kanunu hükümlerince yapıldı. Bu Meclis de 2 ay kadar çalışabilmiş, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesiyle birlikte işgal kuvvetleri tarafından basılarak dağıtılmıştır. İstanbul'un işgali ve son Meclis-i Mebusanın, dağıtılması üzerine, Mustafa Kemal Paşa Heyet-i Temsiliye başkanı olarak İstanbul'un işgalinden üç gün sonra 19 Mart 1920'de Anadolu'daki bütün komutanlıklara, Valiliklere bir genelge yollayarak, olağanüstü yetkilere sahip bir Meclisin Ankara'da toplanabilmesi için, yürürlükte olan seçim yasasına göre, seçimlerin 15 gün içinde yapılmasını istemiştir (Atatürk, 2006:288-289; Sencer, 1992: 99; Çoker, 1994:28-29).

Bu genelge bir yandan ülkede yeni bir seçimin başlamasını emrederken, öte yandan seçimin hangi ilkeler çerçevesinde yapılacağını belirtmektedir. 19 Mart 1920'de yayınlanan ve livaları esas alan seçim yönergesine göre son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne seçilmiş olup da Ankara'ya gelebilecek olan mebuslardan başka, ayrıca, Anadolu'daki her sancaktan 5 temsilcinin de, yine iki dereceli seçimler ve eski hükümlere göre seçimin yapılacağı belirtilmiştir. Bu tamimle kumandanlar ve valiler yeniden mebus seçmeye başladılar (Ezherli, 1998: 27; Güneş, 1997: 76).

Anadolu bağımsızlık hareketinin başlatılmasıyla birlikte ilk milletvekili seçimi 1920 yılının Mart ayında yapılmıştır (Tuncer, 2002 :76). Bu tarihe kadar basit çoğunluk yöntemiyle yapılmış olan seçimler bundan böyle mutlak çoğunluk yöntemine göre yapılacaktır. Seçim sonucunda 66 seçim çevresinden 349 milletvekili seçilmiştir. Bu meclise İstanbul Mebusan Meclisinden 88 milletvekili de katılmış ve vekil sayısı 437'e yükselmiştir. Bunun yanı sıra 34 milletvekili de meclise katılmadan istifa ettiği için birinci dönemin toplam milletvekili sayısının 403 olduğu ifade edilmektedir. (Çoker, 1994:39) Ancak bu konuda yapılan çalışmalarda ortaya çıkan görüşlere bakacak olursak I.TBMM'inde milletvekili olarak bulunan kişilerin çok daha farklı sayılarda olduğu anlaşılmaktadır (Öztürk, 1973; Kili, 1982; Mumcu, 1994; Güneş, 1997; Demirel, 2010). Yapılan seçimler sonrasında 23 Nisan 1920'de I. Türkiye Büyük Millet Meclisi 115 Milletvekilinin katılımıyla Ankara'da açılmıştır (Akın, 2001:51; Sezen, 2000: 230).

5.2.1923 Seçimleri ve II. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (29 Ekim 1923 - 2 Ağustos 1927)

TBMM'nin Ankara'da ilk toplandığı 23 Nisan 1920 ile Lozan Barış Anlaşması'nın imzalandığı 24 Temmuz 1923 arasındaki kısa zaman içinde Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanmış, yeni devlet demokratik doğrultuda hukuksal gelişmesine devam etmiştir. Her yönüyle özellikli, olağanüstü niteliklere sahip bir meclis olan ilk meclis Lozan Görüşmeleri, saltanat ve hilafet tartışmaları gibi birçok konu yüzünden yıpranmış, özellikle de İkinci Grup'un ağır muhalefeti dolayısıyla çalışamaz bir karaktere bürünmüştür. Meclisin içine düşmüş bulunduğu bu sığ, kısır tartışmalar atmosferinin çözümü için 1 Nisan 1923'te, Aydın Vekili Esad Efendi ve 120 vekilin verdiği kanun teklifi ile seçimlerin yenilenmesine gidilmiştir (T.B.M.M. Z.C., II.D, C.28, :283-284).

I.TBMM, ilk olarak saltanatı kaldırmış ve Anayasa'nın münferit maddesini de kaldırmıştır. 1921 Anayasası'nın münferit maddesi (Madde-i Münferide), Meclis'in

amacına ulaşana kadar toplantı halinde bulunacağını, yeni seçimlerin çoğunlukla karar alındığı zaman yapılacağını belirtmektedir (Gözübüyük, 1993: 46).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Nisan 1923 tarihinde, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'ndaki "Madde-i Münferide"nin kaldırılmasına ilişkin bir öneriyi görüşmüştür. (TBMM Z.C., I. D.C. 28, s. 285). Bu madde, "*Hilafet ve Saltanatın, Vatanın ve Milletın kurtarılmasından ibaret olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gayesi gerçekleşinceye kadar sürekli olarak toplanmasını*" öngörüyordu. Artık, hem vatan ve millet kurtulmuştu hem de saltanat kaldırılmıştı. Bu maddenin varlığı artık gereksizdi ve seçimlerin yapılmasını engelliyordu. Bu nedenlerle o gün oybirliği ile bu madde anayasadan çıkarıldı ve seçimlerin yenilenmesine karar verildi. Meclis'in 369 numaralı seçimlerin yenilenmesi kararını almasından sonra, 3 Nisan 1923'te "*İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bazı Mevaddını Muaddil Kanun*" kabul edilmiştir. (TBMMZ.C., I.D, C. 28:291; Öztürk, 1993:3; Tuncer, 2003:87).

1 Nisan 1923'te bu münferit maddeyi kaldırılması ve seçimlerin yenilenmesine karar vermesi ile I. TBMM sona ermiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde seçim kararı verildikten sonra Mustafa Kemal Atatürk, 8 Nisan 1923 tarihinde bir bildiri yayınlarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çoğunluğunu, ülkenin ve milletin refahını sağlama amacı etrafında toplamak ve ülkeyi milli egemenlik ilkesi çerçevesinde siyasal örgüte kavuşturmak için bir Halk Fırkası'nın kurulacağını, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde oluşmuş bulunan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun da Halk Fırkası'na dönüşeceğini söylemiştir. Bundan başka, bildiriye belirtilen ilkelere dayalı olarak geniş ve ayrıntılı bir program hazırlanacağı belirtilmiş ve buna dayanak olan "*Dokuz Umde (İlke)*" açıklanmıştır (Atatürk, 2006:485-486).

Bu ilkeler ise, milli egemenlik ilkesine bağlılık, TBMM'nin üstünde hiçbir kişi veya kurulun bulunmayacağı, asayiş ve düzenin sağlanması, adalet işlerinin düzenlenmesi, ekonomik ve kültürel alanda kalkınma için gereken önlemlerin alınması, askerlik hizmetinin yeniden düzenlenmesi, bürokrasinin iyileştirilmesi, özel sermayeyi özendirme olarak özetlenebilir. Bu ilkeler çerçevesinde inkılâpçı kadro hızla örgütlenme yoluna girmiştir. Bu hazırlıklar sırasında ise seçimler de yapılmıştır. 1923 seçiminde, yine temel olarak İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı uygulaması olarak iki dereceli seçim gerçekleşmiştir (Yavaşgel, 2004:156). Ancak İntihab-ı Mebusan Kanunu, 3 Nisan 1923 tarihinde 320 sayılı Kanun ile birtakım değişikliğe uğramıştır. 1923 seçiminde seçmen ve milletvekili olabilmek için birtakım koşullar aranmıştır. Bu koşullar şöyledir: "*Seçmen olabilmek için temel koşul Türkiye Devleti halkından olmak, 18 yaşını geçmiş ve erkek olmak, yabancı devlet vatandaşı olduğu iddiasında bulunmamak, yabancı bir devlete hizmet imtiyazı taşımamak, ticaret yaparken iflas etmiş ise tekrar itibarını kazanmış olmak, malına mülküne hükümetçe el koyma işlemi kaldırılmış olmak, medeni haklarından yoksun bırakılmış olmamaktır. Milletvekili olabilmek için ise; yukarıda belirtilen koşulların yanında milletvekili adayının 30 yaşını geçmiş erkek olması, Türkçe konuşmasını bilmesi gerekiyordu*" (Çoker, 1994:4; Güneş, 1991: s.259; Varlık ve Ören, 2001:75).

1923 seçimlerinde gerek nahiyelerde gerekse kaza, liva ve illerde 300 seçmene kadar bir, 301'den sonra her 200 seçmen için bir ikinci seçmen seçilmiştir. Bu seçimlerden önce seçmenlere oy pusulaları dağıtılmış ve seçmenlerden her bir nahiyeden ikinci seçmen sayısı kadar isim yazması istenmiştir. Seçmen ise bu konuda özgürdü ve kendi adının dışında istediği kişileri ikinci seçmen aday olarak yazabilirdi. Ancak, yazının okunaklı olması, silinti olmaması, belirlenen sayıdan fazla adın yazılmaması gerekiyordu. Okur-yazar olmayanlar, güvendiği bir kişiye de adaylarının adlarını yazdırabilirdi (Güneş, 1991:262-263).

Bu yeni düzenlemelerle 1923 seçimlerine başlanmıştır. 1923 seçimi mutlak çoğunluk yöntemine göre yapılmıştır. 1923 seçimlerinde her il bir seçim çevresi sayılmış, 72 ilde yapılan seçim neticesinde 287 milletvekili seçilmiştir. Sonuçta seçimi, yaptığı başarılı çalışmaları sonucunda Mustafa Kemal Atatürk'ün başında olduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu ezici bir çoğunlukla kazanmıştır. Tek bağımsız aday ise Gümüşhane milletvekili Zeki Bey'dir. Seçim sonrasında yeni TBMM 11 Ağustos 1923 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır. Böylece ikinci grup tasfiye edilerek tek parti yönetimine doğru ilk adım atılmıştır (Varlık ve Ören,2001:75-76). II. Dönem TBMM seçimlerini, II. Grup'un protesto edip seçimlere katılmadığı ifade edilse de (Demirel, 1995:572) İstanbul'da bu grubun aday listeleri oluşturduğu, ayrıca I. ve II. Grup dışında da aday listelerinin var olduğu ileri sürülmektedir (Çakan, 1999:42-48).

Mustafa Kemal Paşa seçimleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinin kazanması için büyük özen göstermiştir. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti seçim propagandası niteliğinde dokuz maddelik bir program yayınlarak, vatandaşı oy sandığına giderek Müdafaa-i Hukuk'un Halk Fırkasına dönüşmesini kabul etmesini istemiştir (Sezen, 2000: 233; Varlık ve Ören, 2001:76).

Seçimlerden sonra Mustafa Kemal Atatürk, 1923 Ağustos ayı başında yaptığı ve yaptırdığı bir dizi çalışmalarla Halk Fırkası Nizamnamesi'nin temel taslağını hazırlamıştır. Bu nizamname taslağı üzerinde yapılan tartışmalar, 1923 Eylülünde tamamlanmış, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu 9 Eylül'de taslağı onaylayarak, Fırka başkanlığına 11 Eylül'de Mustafa Kemal Atatürk'ü seçmiştir. Partinin kuruluşuna ilişkin resmi başvuru ise 23 Ekim 1923'te yapılmıştır. Böylece Cumhuriyet'in ilanından önce yeni Türk Devleti'nin siyasal partisi de kurulmuştur (Gülcan,2001:73-78).

Daha sonra "Halk Fırkası"; 10 Kasım 1924 tarihinde parti sekreteri Recep Bey'in önerisiyle isminde bir değişiklik yapılarak partinin ismi "Cumhuriyet Halk Fırkası"na dönüştürülmüştür (Gülcan,2001:81).1935 yılında yapılan Büyük Kurultay'da ise "Cumhuriyet Halk Partisi" adını almıştır (Gülcan,2001:182).

11.8.1923'te İlk toplantısını yapan II. TBMM çalışmalarına başlamıştır. İlk oturumu, seçilen vekillerin en yaşlısı olması sıfatıyla İstanbul vekili Abdurrahman Şeref Bey başkanlık edip yönetmiştir. En yaşlı üye İstanbul milletvekili Şeref Bey yaptığı konuşmada I.Meclisin vatanı kurtardığını II. Meclisin de devleti düzene koyacağını, milli hâkimiyet üzerine mevcut kanunları yeni şartlara, ihtiyaçlara göre değiştireceğini belirtmiştir.Ayrıca yeni meclise, memleketin refahının artırılması konusunda büyük görevlerin düştüğünü ifade etmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.2,C.1:2; Gök,1991:8;Yalçın,vd.,2004:420). Meclise katılan 189 vekilin yemin törenleri yapılmış mazbataları verilmiştir. Aynı gün, Ankara vekili olarak Meclise giren, Ali Fuat (Cebesoy) Bey oy birliğiyle "Geçici Meclis Başkanı" seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.2, C.1:2).Meclis'e İzmir ve Ankara'dan vekil seçilen Mustafa Kemal Paşa, 13 Ağustos 1923 günü Millet Meclisi Başkanlığına seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.2,C.1:16; T.B.M.M.Z.C.,D.2, C.1:36).

İkinci TBMM' ne; 270 vekil seçilmiş, ancak ölüm sebebiyle 18 vekil, İzmir suikastı ile yargılanıp idama çarptırılan 6 vekil, istifa nedeniyle ayrılan 19 vekil ve istifa etmiş sayılan 2 vekil olmak üzere 45 vekil yasama süresini tamamlayamamış, yerlerine yenileri seçilmiştir (Goloğlu,2006:339-352).

Bu dönemde TBMM' inde bulunan milletvekillerinin sayısı konusunda farklı rakamlar olduğunu da belirtmek gerekir. Zira bu dönemde mecliste 287 milletvekilinin bulunduğu ancak istifalar ve ölümler nedeniyle yeniden seçimlerle birlikte milletvekili sayısı 314'e kadar çıktığı da ifade edilmektedir. Dört yıllık süre içerisinde bu iniş ve

çıkışlar milletvekili sayısında değişmelere neden olmuşsa da bu sayı 287'nin altına düşmemiştir (Gök, 1991:10; Yalçın, vd., 2004:420).

Seçim sürecinde icra vekilleri başkanı (Başbakan) Rauf (Orbay) Bey'den boşalan makama 183 oyla Ali Fethi (Okyar) Bey seçilmiştir (Karpata, 1967:42). II. TBMM'ye katılan milletvekillerinin mesleki yapısına bakıldığında devlet memuru ve asker kökenli milletvekilleri çoğunlukta bulunmaktadır serbest meslek sahibi olanların milletvekillerinin sayısı ikinci mecliste daha azdır (Gök, 1991:12).

II. TBMM devletin temellerinin atıldığı bir dönemdir. Büyük inkılâplar yapılmış devletin rejimin “Cumhuriyet” olduğu bu mecliste ilan edilmiştir. (Gök, 1991: 4) II. TBMM için kullanılan genel kavram “Devleti Kuran Meclis”tir. “Atama Meclis”, “Güdümlü Meclis”, “HF Meclisi”, “Atatürk Meclisi”, “Kemalist Meclis” kullanılan diğer kavramlardır (Göldaş, 1997:288) II. TBMM için; “modern-merkezi devletin kurumsallaştırıldığı Meclis” tanımlaması da yapılmaktadır (Çakan, 1999:435).

13 Ekim 1923 günü Malatya vekili İsmet Paşa Ankara'nın başkent olmasını içeren önerisini sunmuş, öneri meclis genel kurulunda yasalaşmıştır (T.B.M.M.Z.C., D.2, C.2:665-670). Ankara'nın başkent olarak seçilmesinin ardından 29 Ekim 1923 günü 364 sayılı kanunla yeni kurulan Türk devletinin idare şeklinin Cumhuriyet olduğu ilan edilmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.2, C.3:90-96; Lewis, 2004:261; Atatürk, 2006:543-550).

Bu dönemde Laik Cumhuriyete doğru önemli adımlar atılarak 3 Mart 1924 tarihinde Halifelik kaldırılmıştır. Halifelikle birlikte Şeriye ve Evkaf Vekillikleri de kaldırılmıştır. Halife Abdülmecid Efendi'nin ilişkileri, takındığı tutum ve hilafet üzerine tartışmalar genç cumhuriyetin savunucularını endişeye düşürmüştür. Halifeliğin, rejim muhalifleri için bir sıklet merkezi haline dönüşmesi tahmin edilebilir bir gerçektir (Mango, 2004:460,469; Yazman, 1984:80; İnönü, 1987:186).

3 Mart 1924 tarihli tasarılar paketi modern ve laik Türkiye'nin oluşumunda mihenk taşı niteliğindedir. Bu tarihte çıkarılan kanunlardan biri de Tevhid-i Tedrisat kanunudur (T.B.M.M.Z.C., D.2, C.7:17-18). Tüm bu yenilikler gerçekleştirilirken yeni bir anayasaya duyulan ihtiyaç da aşikâr olmuştur. Bu amaçla Celal Nuri (İleri) Bey başkanlığında bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyonun yoğun çalışmaları sonunda ortaya çıkan tasarı, 20 Nisan 1924'te meclis genel kurulunda kabul edilmiştir. (Öztürk, 1993:408; Kocatürk, 1988:413). Mustafa Kemal'in yakından takip ettiği, 1924 Anayasası Türk anayasaları içerisinde en demokratik ve liberal karaktere sahip anayasadır. “Kuvvetler ayrılığı” ilkesini benimseyen ve 105 maddeden oluşan 1924 Anayasası, 27 Mayıs 1960 ihtilaline kadar yürürlükte kalmıştır (Eroğlu, 1982:278; Çakan, 1999:154-190; Karpata, 1967:44).

İkinci Meclis döneminde; Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin kaldırılması Genel Kurmay Başkanlığı'nın tek askeri makam olarak belirlenmesi ve askeri bütçenin Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması gibi girişimlerle ordunun siyaset dışı bırakılması, iç huzur için gerekli önlemlerin alınması, dış siyasette etkin olunması ve özellikle bu bağlamda Musul Meselesinin çözüme kavuşturulması önemli gelişmelerdir (Dinç, 1992:45-49). İkinci Meclis döneminde meydana gelen diğer bir gelişme; çok partili hayata geçişin ilk denemesi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının 17 Kasım 1924'te kurulmasıdır (Zürcher, 1988:120; Karpata, 1967:45).

1925 yılı içerisinde; tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, şapka devrimi, miladi takvimin kabulü ve uluslararası saat sisteminin uygulanması gibi yeniliklerin ardından 1926 yılında; modern dünyanın gereksinimlerini karşılayabilecek niteliklere sahip olarak hazırlanan Türk Medeni, Ceza ve Ticaret Kanunları kabul edilmiştir. (Ahmad, 2002:100-101; Tanör, 2004:321; Altuğ, 1997:286). Şeyh Sait İsyanı ve İzmir Suikastı gibi olaylar da ikinci meclis zamanında meydana gelmiştir (Avcı, 2000: 11).

II. TBMM döneminde iktisadi alanda da önemli gelişmeler olmuştur. Bankaların kurulması, madenlerin işletilmesi, anonim şirketlerin kurulması, 1925 şeker fabrikaları ile ilgili kanun ve beraberinde 1926'da Al pullu ve Uşak Şeker Fabrikalarının açılması ve bu sanayi kolundaki yatırımlar bu dönemde büyük gelişme göstermiştir. Türk Deniz filolarının çoğaltılması, Ayrıca kabotaj kanununun çıkarılması ile hem kara sularımızda Türk hâkimiyetinin sağlanması hem de ticaretin geliştirilmesi sağlamıştır. Hükümet İktisadi kalkınmada ticaret kadar ulaştırmanın da önemini kavramış ve demiryolu yapımına büyük önem vermiştir (Gök,1991: 475-476).

Mustafa Kemal Paşa II. Mecliste düşündüğü İnkılâpları gerçekleştirmek için uygun bir ortam bulamayınca inkılâpları daha rahat gerçekleştirebilmek için 26 Haziran 1927 tarihinde Afyonkarahisar Milletvekili Ali (Çetinkaya)'nın verdiği teklif kabul edilerek Meclis 1 Kasım 1927 tarihine kadar tatile girmiş ve çalışmalarına son vermiştir. (Avcı, 2000:11).

5.3. 1927 Seçimleri ve III. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (2 Ağustos 1927-26 Mart 1931)

Yeni devletin kuruluşunun gerçekleşmesinden sonra bu devletin çağdaş değerlere göre yeniden yapılandırılması gerekiyordu. Dolayısıyla bunun içinde köklü ve radikal ölçüde siyasi, sosyo-kültürel tüm alanlarda yeni inkılâp hareketlerinin yapılmasına ihtiyaç vardı. Bunun için de yani İnkılâpların rahatça yapılabilmesi ve bu değişimin toplumca benimsenip yerleşmesini sağlayacak ileri görüşlü aydın kişilerin çoğunlukta olduğu bir meclis gerekiyordu. İnkılâp hareketlerinin hız kesmeden devam etmesi ve Mustafa Kemal Paşa ile daha uyumlu çalışacak bir meclis için II TBMM'nin çalışmaları Afyon Milletvekili Ali Bey (Çetinkaya)'in 26 Haziran 1927 tarihinde verdiği önerenin kabulü ile 1.11.1927 tarihine kadar tatile girmiş, alınan karar seçimlerin yenilenmesini de kapsadığından II. Meclis resmen son bulup üçüncü dönem hazırlıkları başlamıştır. III. Dönem TBMM katılacak milletvekillerinin belirlendiği 1927 milletvekili seçimleri 1908 tarihli intihabı Mebusan kanunu ile bu kanunda yapılan 23 Eylül 1328 (1912), 3 Nisan (1923), 16 Haziran 1927 ve 21 Haziran 1927 tarihli değişikliklere uygun olarak gerçekleştirilmiştir. 1927 milletvekili seçimlerinden önce CHF grubu yaptığı tüzük değişikliği ile milletvekili adaylarının tespit ve ilanı parti başkanına verilmiştir. Genel Başkan milletvekili adaylarını ya bizzat imzasıyla ilan eder veya Genel Başkan vekil ilan ettirir (Avcı, 2000: 16-17).

Yapılan tüzük değişikliği ile CHF Genel Başkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından belirlenen milletvekili adayları 29 Ağustos 1927 tarihli beyanname ile aday gösterilmişlerdir (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV., 1991:577-580).

Milletvekili adaylarının Mustafa Kemal Paşa tarafından belirlenmesindeki amaç Mecliste eğitim düzeyi yüksek her türlü meslek gurubunu içinde barındıran, Türkiye'nin çağdaşlaşması yolunda gerçekleştirilecek inkılâpları anlayıp, benimseyebilecek bir ortam oluşturulmasıydı. Milletvekili adaylarının Mustafa Kemal Paşa tarafından belirlenmesinin bir başka sebebi de ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve bunların sonucunda oluşan hoşnutsuzlukların Ankara'ya ve CHF'na karşı meydana gelen tepkilerin halkın Mustafa Kemal'e karşı olan güveni sayesinde en aza indirileceğini düşünülmesinden kaynaklanmaktadır (Avcı, 2000:22). Mustafa Kemal Paşa tarafından belirlenen CHF'nın milletvekili aday listesi 30 Ağustos 1927 günü yayınlanmıştır (Avcı, 2000:23).

Ancak bundan bir gün önce Mustafa Kemal Paşa tarafından yayınlanan 29 Ağustos 1927 tarihli bir tamim ile CHF'dan milletvekili adayı olacakların uyacakları şartlar ilan edilmiştir. Bu tamimde şu maddeler yer almıştır:

“1-Mebusların hususi hayatlarında ticaret ve ziraat ve sanayi vesairedeki iktisadi ve mali faaliyetleri devletin resmi kanunlarına tabidir. Fakat Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup mebusların mebusluk sıfatını hususi hayatını iktisadiyeleri için istihkar edememelerine Fırka Reisi umumiliği dahi hususi itina gösterecektir.”

“2-Sermayesinin ekseriyeti devlete ait olan müessese ve şirketlerle menafii umumiyeeye ait ve mukavele-i mahsuseye müstenid imtiyazi şirketlerde ve inhisar idarelerinde hükümet tarafından meclisi idarelere tayin olunan azalar ve bu müessesat ı temsil vaziyetinde bulunanlar fırkaya mensup mebuslardan olmayacaktır. Mütebaki şirket ve müesseselerin Meclisi idare azalığı kavaid-i umumiyeeye tabidir.”

“3- Büyük Millet Meclisinin reis ve reis vekilleri ve icra vekilleri ile fırka kâtibi umumisi ve Fırka gurubunun reisi ve reis vekilleri ve Cumhuriyet Halk Fırkasının müfettişleri gerek devletin alakadar olduğu müesseselerde ve gerekse devletin alakadar olmadığı hususi şirket ve müesseselerde Müdürlük ve Meclis-i idare azalığı gibi idare ve temsil vaziyetlerinden hakiki surette feragat ederler. Müdürlük ve Meclis-i idare azalığı gibi bir idare vaziyeti olmaksızın hususi müesseselerde hissedar olmak devletin kavanini umumiyesine tabidir.

“4- Mebusların vazifeye devam noktasından vaziyetleri Büyük Millet Meclisinin kavaidi mahsusasına tabidir. Fırkaya mensup mebusların Büyük Millet Meclisinde devam nokta-i nazarından bulunacakları vaziyet firkanın riyaseti umumiyesince hususi ehemmiyeti haiz olacaktır.”

“5- Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup olan mebuslar baladaki kavaide riayeti firkanın riyaseti umumiyesine karşı taahhüt etmiş mevkiindedirler” (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV.,1991:581). Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal Paşa CHF'dan milletvekili seçileceklerin bu sıfatları kullanarak menfaat sağlamalarına ve görevlerini suistimal etmelerine engel olacağına dair halka güvence vermiştir. Halkın, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve bunların sonucunda oluşan hoşnutsuzlukların ülkenin kurtarıcısı Mustafa Kemal Paşa tarafından giderileceğine inanmasıyla büyük önderin gösterdiği milletvekili adaylarının tümünü seçmiştir.

İkinci seçmen (Muntehibi Sani) seçimleri 30 Temmuz-5 Ağustos 1927 tarihleri arasında yapıldı. Tek partinin katıldığı Üçüncü Dönem seçimlerine 2 Eylül 1927'de saat 08.00'de başladı. Ankara'da Muntehibi Saniler Şehremanetinde, salona alınarak, seçimin yapılma yöntemi inceleme heyeti başkanı ve belediye reisi Asaf Bey tarafından, erkek nüfusa göre Ankara'dan 8 milletvekili seçileceği, oy pusulasına 8 isim yazılacağı, fazla isimlerin dikkate alınmayacağı, bağımsız aday olmadığı açıklandıktan sonra, fıkra adaylarını tanıyıp, huzurdaki sandığın boş olduğunu, mühürlendikten sonra reylerin serbestçe atılacağını belirtti. Oylama saat 14.00 da başladı. Bağımsız aday olmayan Ankara'da, Fırka adayları oybirliği ile seçildi. İstanbul'da seçim sandığı üniversite salonuna kondu, 1461 ikinci seçmenden 1458'i oylamaya katıldı. Bağımsız aday, bütün işçisi Hasan Hüsnü 1 oy aldı. Gösterilen parti adayları seçimleri kazandı. Seçimler 6 Eylül 1927'de tamamlandı. 63 seçim bölgesinde yapılan milletvekili seçimlerinde bütün illerde Cumhuriyet Halk Fırkası adayları milletvekili seçildiler. Yapılan seçimde 63 seçim çevresinden 316 milletvekili seçildi (Öztürk, 1995:32-37). III. Meclis'e seçilen üye sayısı 316 olmakla beraber bu sayı istifa, ölüm, görevlendirme gibi sebeplerle değişmiş, böylece mecliste 333 vekil görev almıştır. Bu vekillerin 243 tanesi yüksek

öğrenim görmüştür. Bu sayı, meclis tam sayısına oranlandığında %73 gibi yüksek bir rakama tekabül etmektedir (Avcı, 2000:40).

Halkın kendisine olan güvenini bir kez daha gösterdiği bu seçimlerden sonra Mustafa Kemal Paşa gerçekleştirmek istediği inkılâplar için mecliste istediği çalışma ortamını kurmuştur. Bu şekilde 1927 seçimleri yapılmış, tüm ülkede tek parti olan Cumhuriyet Halk Fırkası seçimleri kazanmıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası 31 Ağustos 1927 tarihinde yapılan seçimlerde, kendi adaylarının yazılı olduğu bir liste yayınlamış ve halktan bu listeye oy vermelerini istemiştir. Böylece, seçimleri kazanan Cumhuriyet Halk Fırkası milletvekillerinden oluşan III. TBMM toplantılarına başlamıştır.

Genel seçimler sonrasında ilk toplantısını 1 Kasım 1927 Salı Günü 9.40'ta en yaşlı üye Trabzon milletvekili Hasan (Saka) Bey'in başkanlığında gerçekleştirmiştir. (Öztürk, 1995:63;Avcı, 2000:37). Aynı gün Karesi Milletvekili Kazım Paşa (Özalp) 264 oyla meclis başkanlığına seçilmiştir (TBMMZC,D.III,C.1:2). Daha sonra Milletvekillerinin yemin töreni gerçekleşmiştir.Ve sonrasında cumhurbaşkanı seçimlerine geçilmiştir (TBMMZC, D.III,C.1:3).

Seçime katılan 288 milletvekilinin oy birliği ile Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Seçimden sonra öğle arası verilmiş ve saat 14'te açılan ikinci oturumda cumhurbaşkanı sıfatıyla yemin etmiş daha sonra aşağıdaki konuşmayı yaparak hem meclise teşekkür etmiş, hem de üçüncü devre birinci toplantı yılını açmıştır (TBMMZC, D.III,C.1:3-4).

“Büyük Millet Meclisinin muhterem azası, Türkiye Reiscumhurluğuna ikinci defa intihap olunmakla mubahiyim. Büyük bir milletin fazilet, istikamet ve isabet evsafımecessüm ettiren Cumhuriyet Riyasetinin benden ne kadar ağır ve ciddi vazâif talep ettiğini kalp ve vicdanımda tamamen ihata ve idrak ediyorum. Geçen senelerdeki müteveziane fakat sadıkane gayretlerimizin Büyük milletimiz tarafından civanmerdane ve âlicanabane takdir ve teşciini ifade eden bu yeni itimadı Devlet ve milletimize çok hizmetler ifa ederek ödemeye çalışacağım. Her şeyden evvel, Büyük Türk milletine borçlu olduğum nihayetsiz şükranlarımı onun büyük Meclisine hitabettiğim minnet ve şükran ile ifade ve hulâsa etmeyi mukaddes bir vazife addederim... Cumhuriyetin mevcudiyet ve rasanetini ve milletin âli menafîini dâhili ve harici herhangi bir kasta karşı her an müdafaaya hazır bulunarak hariçte dostluklara ve sulhcuyane mesaiye müzahir ve vefakâr ve dâhilde vatandaşların emnü asayiş içinde gayret ve inkişafına hadim olmak, yeni faaliyet devresinden dahi beklediğimiz asıl gayedir. İstikbale, nazarlarımız bu itimat ile müteveccih olduğu halde Büyük Millet Meclisinin muhterem azasını selamlar ve naçiz bir ferdi olmakla mağrur bulunduğum Büyük Türk milletine saadetler ve ona hepimiz için güzide ve meşkûr hizmetler temenni ederim” (TBMMZC, D.III,C.1:3-4; Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları,1987:171-172). Bu konuşmayla Mustafa Kemal Paşa millete ve milletvekillerine teşekkür edip, meclisin ilk toplantı yılını açmıştır. Vatani düşmandan temizleyen Birinci Dönem, devleti kurumsallaştıran İkinci Dönemden sonra Üçüncü Dönem (1927-1931) inkılâpların tamamlanması ve devletin kurumsallaşma çalışmalarının itina ile ve hız kesmeden devam ettiği bir dönemdir.

5.4.1931 Seçimleri ve IV. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması 4 Mayıs 1931-23 Aralık 1934

1927 seçimlerinden sonra TBMM, 4 yıllık normal yasama dönemini tamamlamış, 1931 yılında yeni genel seçimlerin hazırlığına başlanmıştır. Bu arada, iki partinin birbirini denetlemesi, birbirlerinin görüşleri ve eylemleri hakkında kamuoyunu aydınlatmaları, tek parti yönetiminin sakıncalarının ortadan kaldırılması amacıyla, Atatürk'ün isteği ile 8 Ağustos 1930'da Fethi Okyar tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, karşı devrimci güçlerin odağı haline gelince, 7 Kasım 1930'da kapatıldı (Kabacalı, 1994:142; Timur, 1994:69).

Gazi Mustafa Kemal Paşa, C.H.P. Genel Başkanı olarak Meclis Grup Başkanlığına gönderdiği aşağıdaki 3 Mart 1931 tarihli yazı ile yurdun her tarafında yaptığı incelemeler sonucu elde ettiği izlenimle, Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesini uygun gördüğünü bildirmiştir (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV., 1991:604).

“CHF. Gurubu Riyasetine”

“Son aylarda C.H. Fırkasının memleketteki, Büyük Millet Meclisindeki ve Hükümetteki idarî ve siyasî faaliyeti aleyhinde bir hava yaratılmaya çalışıldığı malûmdur. Asırlarca mühmel bırakılmış olan bir memlekette ve bir millet hayatında birçok eksikler ve ihtiyaçlar olması tabiidir; bundan başka milleti kurtarıcı esaslı bir siyasetin tatbikatından memnun olmayacak kimselerin bulunacağı da şüphesizdir. Yüksek esasları göremeyerek veya görmek istemeyerek milletin bütün düşünce ve duyguları teşvişe(karıştırma) ve taglîte(yanılma) çalışılmıştır. Bunun için yer yer kullanılmış olan vasıtalar ve vesileler dikkate ve intibaha şayandır. Buna rağmen millet kitlesinin doğru görüşü ve iyi hissi bozulmamıştır. Üç ayı geçen bir zamandan beri hemen bütün memlekette yaptığım tetkiklerde bu hakikati yerinde ve yakından gördüm; bununla beraber hakikate göz yumanlar ve hakikati olduğundan başka göstermeye çalışanlar da olmuştur. Fırkanın millet ve memleket için en hayırlı ve isabetli programın kendi programı olduğuna ve milletin kendisiyle beraber bulunduğu kanaati vardır. Fırkamız, milletin kendisine olan emniyet ve itimadını en şüpheli ve tereddütlü nazarlar karşısında her zaman ispat edecek vaziyettedir. Bir defa bunun için, bundan başka önümüzdeki yıllarda tatbikini muvafık gördüğü tedbirlerde, milletin İştirak ve mutabakatı derecesini anlamak, Umumî Reisi bulunduğum C.H.F'na mensup mebusların intihaplarını yenilemelerini muvafık mütalaa ediyorum. Her türlü teşebbüslerimizde ilham ve kuvvet kaynağı olan milletimizin hakkımızdaki itimadı tekrar tecelli edince millî mefkûremize yürümekte dayandığımız temelin ne kadar sarsılmaz olduğu bir daha görülmüş olacağı kanaatindeyim.”“C.H.F. Umumî Reisi Gazi M. Kemal”

Erzincan Milletvekili Saffet Bey ve arkadaşlarının 5 Mart 1931'de Meclis Başkanlığına sunduğu önerge ile aynı gün Genel kurulda görüşülerek kabul ve seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir. III. Dönem TBMM 26 Mart 1931'de son toplantısını yapmış ve 25 Nisan 1931'de yapılacak seçimler için yurdun her tarafında seçim faaliyetlerine başlanmıştır (Çoker, 1996:4; T.B.M.M ZC, D.III, C. 26:125).

C.H.P. Başkanlık Divanı, 15 Nisan 1931 tarihli kararı ile bazı seçim çevrelerinde eksik aday göstererek bağımsız adaylardan da milletvekili seçilmesini öngörmesi itibarıyla Genel Başkan Gazi Mustafa Kemal Paşa, ikinci seçmenlere hitaben yayınladığı aşağıdaki bildiri ile C.H.P.'nin (63) seçim çevresinde (287) aday gösterdiğini belirtmiş, (22) seçim çevresinde (30) milletvekilinin bağımsızlardan

seçilmesini istemiştir (Çoker, 1996:8; Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV.,1991:605).

“Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup muhterem müntehibi sani arkadaşlarıma Cumhuriyet Halk Fırkası namına bazı intihap dairelerinde noksan namzet göstereceğime dair 15.4.1931 tarihli Riyaset Divanı kararı malûmunuz olmuştur. Fırkamız namına namzetlerimizi reylerinize arz ettiğim bugün aynı noktaya temas etmeği münasip gördüm: Fırkamızın millete arz ettiği esas noktalar dâhilindeki mesai ve faaliyetin bizim fikrimize ve görüşümüze iştirak etmeyen milletvekilleri tarafından tahlil ve tenkit edilmesini iltizam ediyoruz. Bunda bilhassa beklediğimiz fayda fırkamızın candan, vatanperverane gayretlerinin teşrihine, tevsiine fırsat bulmak ve ekseriye tahrif edilen hakikatlerin iyice anlaşılmasını kolaylaştırmaktır. Yaptığını bilen ve hizmet yolunda tedbirlerine inanan mefkûreciler olarak kendimizi tenkide muhatap kılmağı lüzumlu görüyoruz. Bu sebeptendir ki sizden, fırkama mensup arkadaşlarımdan bizim programımıza taraftar olmayan namzetlere rey vermeniz gibi ağır bir fedakârlık istedim. Bu fedakârlığın memleket idaresi için fırkamızdan mebus seçmek vazifeniz kadar mühim bir maksada matuf olduğuna emin olunuz. Başka programdan seçeceğimiz mebuslar için fırkamın müntehibi sanilerine dikkat noktası olarak gösterdiğim evsaf yalnız lâik, cumhuriyetçi, milliyetçi ve samimî olmaktadır. Açık bıraktığım yerler için hiç bir şahsiyet lehinde veya aleyhinde herhangi bir telkinim yoktur ve olmayacaktır. Açık yerlere namzetlerini koyacaklar hakkında vicdanî kanaatinize göre rey vermek hasatsan rica ettiğim husustur.”

“C.H.F. Umumî Reisi Gazi M. Kemal”

1931 seçimlerine Cumhuriyet Halk Fırkası yine tek parti olarak katılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi, 1931 seçimlerine, 1927 seçimlerine göre daha güçlü olarak girmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, 21 Nisan 1931'de, Cumhuriyet Halk Partisi programı ile birlikte aday listelerini bildirmiştir. Açıklanan adaylar arasında yer alan işçi ve çiftçi sayısı eskisinden daha fazla olmuştur. Seçime katılım da %88 gibi öncekinden daha yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir (Armağan,1968:29).

Dördüncü dönem Meclis seçimleri 25 Nisan 1931 tarihinde yapılmıştır (Tuncer,2002:78). 1931 seçimlerine katılım oranı % 45 olmuştur (Öz, 1992: 160). Bu seçimler için yeni bir seçim yasası çıkarılmamış, 1927'de uygulanan yasalar aynen geçerli olmuştur. Bu bakımdan, 1931 seçimlerinde fazla bir özellik göze çarpmamaktadır (Varlık ve Ören,2001:78). IV. Dönem seçimlerinde, III Donem seçimlerinde olduğu gibi bazı hükümleri 3 Nisan 1923 gün ve 320, 16 Aralık 1923 gün ve 385 ve 16 Haziran 1927 gün ve 1079 sayılı kanunlarla değişik, 20 Eylül 1324 (1908) günlü Takvimi Vekayi'de yayımlanmış bulunan “intihabı Mebusan Kanunu” uygulanmıştır (Çoker,1996: 42).

317 milletvekilliği için 1300 başvuru yapılmıştır. CHP'li adayların yanı sıra bağımsız adaylarda milletvekili olmak için başvurmuştur.1931 seçimlerinde daha önceden Serbest Cumhuriyet Fırka üyesi olan milletvekilleri tekrar seçilememiştir (Gülcan, 2001: 164-165;Çoker,1996: 4-8, 42-43).

1931 yılının Nisan ayında ikinci seçmenlerin seçimi işlemi tamamlanmış, daha sonra yapılan milletvekili seçiminde ise Cumhuriyet Halk Fırkası çoğunlukla kazanarak IV. TBMM toplanmıştır (Varlık ve Ören: 2001: 78).

Genel seçimler sonrasında ilk toplantısını 4 Mayıs 1931 Pazartesi günü saat 14.10'da en yaşlı üye İstanbul milletvekili Abdülhak Hamid (Tarhan) Bey'in başkanlığında gerçekleştirmiştir (TBMM ZC, D.IV, C. 1:2; Çoker,1996:51).

Abdülhak Hamid Bey'in açılış konuşmasından sonra milletvekillerinin yemin töreni gerçekleşmiştir. Sonrasında Başkanlık Divanı seçimlerine geçilerek Başkanlığına 285 oyla Balıkesir Milletvekili Kazım Paşa seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C. D.4, C.1:2).

Başkanvekilliklerine 248 oyla Trabzon Milletvekili Hasan Bey, 172 oyla İzmir Milletvekili Vasıf Bey, İdari amirliklerden birine 178 oyla Denizli Milletvekili Necip Ali Bey, Kâtipliklere 276 oyla Afyonkarahisar Milletvekili Ruşen Eşref Bey, 167 oyla Yozgat Milletvekili Avni Bey, salt çoğunluğun oluşmamamsından dolayı seçimi yapılamayan bir Başkanvekili, İki İdare Amiri ve bir kâtiplik seçimi sonraya bırakılmıştır. 5 ve 6. oturumlarda tamamlanan seçimlerle Başkanvekilliğine 107 oyla Bursa Milletvekili Refet Bey, İdare Amirliklerine 158 oyla Mardin Milletvekili İrfan Ferit Bey, 123 oyla Bayazıt Milletvekili Halit Bey, Kâtipliğe 118 oyla Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher Bey seçilmiştir.

Başkanlık Divanın oluşmasından sonra Cumhurbaşkanı seçimlerine geçilmiştir. Ancak Cumhurbaşkanı seçimlerine geçilmeden önce söz alan İzmir Milletvekili Halil Bey Teşkilatı Esasiye Kanununu üzerinde yaptığı inceleme neticesinde Cumhurbaşkanı seçiminin dönem sonu olan 1 Kasım'da yapılması gerektiğini her dönemin dört yıl olup bu sürenin 1 Kasım'da sona erdiğini, III. Dönem sonunda erken seçimlere gidilmesi neticesinde bu gün başlayan toplantının olağanüstü olduğunu ve IV. Dönem 1. Toplantı Yılı 1 Kasım 1931'de başlayacağı için anayasa gereği Cumhurbaşkanı Seçimlerinin de o gün yapılması gerektiğini savunmuştur. Bunun üzerine söz alan Kütahya Milletvekili Recep Bey bu görüşe karşı çıkarak yaptığı uzun konuşmasıyla Teşkilatı Esasiye Kanununun seçimlerin 4 yılda bir yapılacağını saptamış olup dönem 4 yıldan ibaret olduğu hakkında bir hüküm bulunmadığını, yasama ve yürütme yetkilerini üzerinde toplamış olan Meclisin seçimlerin yenilenmesine karar verip dağıldıktan sonra seçimle teşekkül eden yeni meclisin milletin verdiği hakkı kullanarak Cumhurbaşkanı seçmesi en tabii hakkı olduğunu belirtmiştir. Recep Beyden sonra bu dönemde aktif bir şekilde görev almış olan Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey söz almıştır; *“Teşkilatı Esasiye Kanununun 34. maddesinde Meclisin seçim dönemi sona erdiği veya seçimlerin yenilenmesine karar verildiği halde Meclis toplantı halinde ise derhal değil ise hemen toplantıya davet edilerek Cumhurbaşkanının seçileceği yazılı bulunmakta, ortada bir sorun olmadığını”* ifade etmiştir. Böylelikle Cumhurbaşkanı seçimlerine geçilmiş 289 oyla Ankara Milletvekili Gazi Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Seçim sonucu kendisine bildirilmek üzere oturuma ara verilmiştir. Üçüncü oturumda Gazi Mustafa Kemal Paşa Başbakanlık kürsüsüne gelerek bir teşekkür konuşması yapmış ve Cumhurbaşkanı olarak ant içmiştir (TBMMZC, D.IV, C. 1: 2-8).

Gazi Mustafa Kemal Paşa yapmış oldu açılış konuşmasında tüm dünyayı sarsan ekonomik bunalımını ve bunalımın Türkiye üzerindeki etkilerinin en az şekilde hissedilmesi için yapılan çalışmaların öneminden ve Türkiye'nin dış politikası ve yakın komşularımızla ilişkilerimizden şu şekilde bahsetmiştir;

“İçinde bulunduğumuz yılda, mali ve ekonomik genel bir krize karşı ulusların çetin bir sınav geçirmekte olmaları özel olarak dikkati çekmektedir. Bu sınavda Türk milleti yaşamı, çalışmaları, az şeyle yetinmesi ve özverisi ile övgüye değer bir güç göstermektedir. Çetin sınavlara başarı ile dayanan milli paranın gücünü ve milletimizin uluslar arası krize karşı yüksek değerlerinin özünü koruması başlıca amacımızdır. Yüksek çalışmalarımızla Türk ulusu, iç yaşamında ve uluslar arası durumda dünyayı saran büyük zorluklara yeni bir güçle üstün duruma gelecektir. Dış politikamızın barışçı ve doğruluklu niteliği, geçen yıl içinde bir kez daha görülmüştür. Yakın komşularımızla ilişkilerimizde samimiyet artmıştır. Uluslar arası alanda, her devlete iyi ilişkide bulunmakla olumlu sonuçlar elde etmekteyiz.” (Atatürk'ün Türkiye Büyük

Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları, 1987:195-196). Bu konuşmayla Mustafa Kemal Paşa milletine ve milletvekillerine teşekkür edip, meclisin IV Dönem 1. yasama yılını açmıştır. Seçilen vekillerin mesleki açıdan sınıflandırılmasında, çoğunluğu devlet memurları oluşturmaktadır. Devlet memurları ve askerlerin toplamı 164 kişidir. Bununla beraber, meclis bünyesinde; 94 serbest meslek erbabı, 8 din görevlisi, 15 sağlıkçı, 15 mühendis ve 21 tane de diğer meslek grubu mensubu yer almıştır (Çoker,1996:6).Meclis'in eğitim seviyesi oldukça yüksektir. Toplam 317 milletvekilinin 216'sı yüksek okul mezunudur. Ayrıca 139 vekil bir yabancı dil bilirken, 55 vekil 2 dil ve 29 vekilde 3 dil bilmektedir. 149 milletvekili doğum yerlerinden vekil seçilirken, 168 milletvekili de doğum yerlerinden farklı seçim bölgelerinden seçilmişlerdir (İnce,1993: 7-12).

Dördüncü dönem (1931-1935) Türk halkı için savaş yıllarının artık geride kaldığı, Atatürk devrimlerinin toplumca benimsendiği devletin gelişip kurumsallaştığı bir devri kapsamaktadır. İnkılâp hareketlerine IV. Dönemde de hız kesmeden devam edilerek Türk toplumunu uygar bir görünüme kavuşturmak hedeflenmiştir.

5.5. 1935 Seçimleri ve V.Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (1 Mart 1935-27 Aralık 1938)

5 Aralık 1934'de İsmet Paşa Hükümeti, meclise seçimlerin yenilenmesini teklif etmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.4,C.25:81). 1935 seçimlerine gelinmeden Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçim yasasında yine birtakım değişiklikler yapan yasalar çıkarmıştır. Bu yasalardan ilki 5 Aralık 1934 tarihli ve 2598 sayılı kanun'dur. Bu kanuna göre; *“Türkiye Cumhuriyeti halkından her 40 bin kişi 1 milletvekili seçecek, nüfusu 40 binden az olan yerlerde yine 1 milletvekili seçilecektir. Ayrıca 55 bine kadar 1, 95 bine kadar 2, 135 bine kadar 3, 175 bine kadar 4 milletvekili seçilecek ve bundan fazlası aynı oranda artırılabilecektir (m.1).*

İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun 5, 11, 16, 23, 58.maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydı, 22 yaşını bitirenler şeklinde değiştirilmiş ve bu maddelerdeki erkek kaydı kaldırılarak, erkek-kadın kaydı konulmuştur (m.2)” (Varlık ve Ören: 2001: 78).

İkinci yasa ise 2631 sayılı 22 Aralık 1934 tarihli kanun'dur. Bu yasa, bir kaza dâhilinde bulunan kadın ve erkek nüfustan her 400 kişi için 600'e kadar 1, 1.000'e kadar 1.400'e kadar 3 ve fazlası için aynı oranda ikinci seçmen seçileceği hükmünü getirmektedir (Varlık ve Ören: 2001: 79). Ayrıca 1924 Anayasasının 10.ve 11.maddeleri değiştirilmiştir. Buna göre; *“1924 Anayasasının 10 ve 11. maddelerinde gerekli düzenlemeleri yaparak kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan anayasa değişiklikleri yapmıştır. 22 yaşını bitiren her Türk seçmen olabilecektir. Bu konuda kadın-erkek ayrımı yoktur (2598 sayılı K. Madde 2. Anayasa m. 10).30 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk milletvekili seçilebilecektir(Anayasa m.11.”* (Armağan,1968:31).

Bu anayasa değişikliklerinden sonra IV. Dönem TBMM, 23 Aralık 1934'de alınan kararla tatile girmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.4,C.25:309;Özdemir,2004:9). V.Dönem TBMM'nin açılması için yapılacak seçimlerle ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasından sonra seçimlerinde ne zaman yapılacağı aşık hale gelmiştir.Nitekim iki dereceli olarak gerçekleştirilecek olan seçimlerde ikinci seçmenler için seçim işlemi 18 ocak 1935'te başlamış ve 21 Ocak'a kadar devam etmiştir.İkinci seçmenlerin katıldığı milletvekili seçimi ise 8 Şubat 1935 tarihinde yapılmıştır (Özdemir, 2004: 9).

Bu seçimde, sistem açısından bir farklılık getirilmemiş, iki dereceli çoğunluk yöntemi uygulanmaya devam edilmiştir. Adayların belirlenmesinde yetkili olan CHF Genel Başkanlık Divanı, çıkardığı 2 Şubat 1935 tarihli beyanname ile aday olma

kriterlerine sahip bağımsız adaylar için 16 sandalyenin ayrıldığını, bu kontenjan içerisinde azınlık vatandaşlara da yer verileceğini bildirmiştir (Varlık ve Ören,2001:79-80;Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, 1999:641).

1935 seçimlerinde seçime katılma oranı %68,5 olmuştur (Öz,1992: 160).1935 seçimleri ilk kez kadınların oy kullandığı seçimlerdir ve 18 kadın milletvekili bu seçimlerle parlamentoya girmiştir (Güneş,2001:3;Gülcan,2001:178).Yine 399 milletvekilinin 13'ü bağımsız milletvekili olarak seçilmişlerdir. 386'sı da CHF listelerinden seçilmiştir. İki dereceli olarak yapılan seçimin ikinci derecesi 8 Şubat 1935'de tamamlanmıştır (Güneş,2001:40).

Cumhuriyet Halk Fırkası, 1935'te yapılan Büyük Kurultay'da Cumhuriyet Halk Partisi adını almış ve seçimlere bu isimle girerek kazanmıştır. Bu seçimlerden sonra, V. TBMM göreve başlamıştır. 1 Mart 1935'de toplanan V. Dönem TBMM, seçilen meclisin en yaşlı üyesi olan Erzurum Milletvekili Necib Asım Yazıksız'ın başkanlığında ilk toplantısını yapmıştır (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:2).

Yemin töreninin ardından yapılan meclis başkanlığına Çankırı Milletvekili Mustafa Abdülhalik Renda seçilmiştir (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:2).Yine aynı gün yapılan seçimde Mustafa Kemal, oybirliği ile cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:3). Hükümeti kurma görevi İsmet Paşa'ya verilmiş ve yeni kabine oluşturulmuştur (T.B.M.M.Z.C., D.5, C.1:3-4).

V.Dönem TBMM'nin üyelerinin % 36'sı doğum yerlerinden, % 64'ü ise doğum yerlerinden farklı seçim bölgelerinden seçilmişlerdir. Yapılan ara seçimle beraber V. Dönem TBMM'de 444 milletvekili görev yapmıştır. 444 milletvekilinin 51 tanesi, önceki dört mecliste de görev alırken, 149 milletvekili ilk kez seçilmiştir. 35 kişide Meclis-i Mebusan'da yer almış milletvekilleridir (Özdemir, 2004:35-36). V.Dönem TBMM'de yer alan 11 milletvekili çeşitli görevlere atanmaları sebebiyle istifa etmişlerdir (Güneş, 2001:12;Özdemir,2004:40-43).

V.Dönem TBMM yasama dönemi içerisinde, IV. Büyük Kurultay, 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında toplanmıştır. Kurultayın açış konuşmasını yapan Atatürk, “her kurultayın önemli bir dönemin başında açıldığını söyleyerek, bu kurultayın da belli ve önemli olayların bir sonucu olarak toplanmış olduğu belirtmiştir. Yine Atatürk bu konuşmasında siyasi, sosyal ve kültürel inkılâpların gerçekleştirilmesine devam edildiğini, ekonomik anlamda gelişmenin önemli olduğunu vurgulamış ve dış politikada barışçıl politikalara da devam edileceği ifade etmiştir. 8 gün süren Kurultay'da yeni tüzük ve program belirlenmiştir. Yeni tüzük hazırlanırken Türkçe kelimelerin kullanılmasına önem verilmiş, “fırka” kelimesi yerine “parti” kullanılmıştır (Gülcan, 2001:182).

Kurultayın açılmasından sonra parti programı ve tüzüğü hakkında bilgi, verilmiştir. 4.Kurultaya sunulan CHP programındaki devletçilik ilkesi 1931 yılına göre daha katı şartlar taşımakta ve 1935 programında daha geniş ve ayrıntılı olarak yer almaktadır.1935 kurultayı sonunda kabul edilen tüzüğün en önemli yönlerinden biri tüzükte parti devlet kaynaşmasının açıkça belirtilmesi ve parti hükümeti sisteminin benimsenmesidir (Gülcan, 2001:183). Tüzükteki 95. madde de yapılan değişiklikle “*Parti kendi bağrından doğan hükümet örgütü ile kendi örgütünü birbirini tamamlayan bir birlik tanır.*” denilmiştir. Bu madde hükmü ile parti ile devlet birlikteliğine gidilmesinin yolu açılmaktadır (Dursun,2002:63). Bu bağlamda, Parti programında sayılan altı ok, bundan böyle devletinde kabul edeceği esaslar olarak kabul edilmesi de bunun önemli bir işaretidir (Cemil Koçak, 1997:C.IV,116).

IV. Büyük Kurultay, Mustafa Kemal'in katıldığı son kurultay olması açısından kurultaylar arasında farklı bir yere sahiptir.10 Kasım 1938 günü Mustafa Kemal'in

vefatı üzerine; Cumhurbaşkanlığı seçimi için çalışmalar hızlanır. TBMM' i 11 Kasım 1938 günü cumhurbaşkanı için toplantıya çağrılır. Celal Bayar'ın başkanlığında halk partisi meclis grubu toplandıktan sonra konu meclise getirilir ve yapılan oylamada İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilir (Gülcan, 2001:189-190).

CHP I.Olağanüstü Kurultayı, 26 Aralık 1938 günü Genel Başkan Vekili Celal Bayar'ın başkanlığında ve 375 milletvekili ile 209 delege ve 9 valinin katılımı ile toplanmıştır (Bila, 1979:114;Dursun, 2002:94).

Kurultay'ın esas konusu, CHP programında genel başkan seçimine ilişkin maddelerin değiştirilmesidir. III. Kurultay'da Mustafa Kemal'in daimi genel başkan seçilmesi sebebiyle parti tüzüğünde genel başkan seçimi ile ilgili bir hükme yer verilmemiştir. I.Olağanüstü Kurultayda oluşturulan tüzükte başkanlıkla ilgili olarak; partinin kurucusu ve ebedi başkanının Mustafa Kemal olduğu partinin değişmez Genel Başkanı'nın ise İsmet İnönü olduğu ifade edilmiştir (Gülcan, 2001:189-194;Aydemir,1967: 25-26). Atatürk'ün ölümüyle Ebedi şef dönemi bitmiş Milli şef dönemi başlamıştır.

V.TBMM Dönemindeki gelişmelere baktığımızda bazı önemli siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmelerin yaşandığını görüyoruz;1933-1938 yılları ekonomide devletçilik ilkesinin ağır bastığı planlı bir dönem olmuştur. 1929 Büyük Buhranı ile liberal ekonomik modelin iflas etmesi üzerine bu modelin yerine piyasalara devletin müdahalesini öngören Keynesyen ekonomik model uygulamaya koyulacaktır (Şahin, 2001:46). Dönem her ne kadar devletçi yapı arz etse de özel sermaye birikimi de elden geldiğince teşvik edilmeye çalışılmıştır. Bu politikalar doğrultusunda, 1 Haziran 1936 tarih ve 2999 sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmıştır (T.B.M.M.Z.C.,D.5,C.12:1-9; Kocatürk,1988:377).

Planlı ve devletçi niteliklere haiz ekonomi politikalarının uygulandığı dönemde şüphesiz yeraltı kaynaklarının önemli olduğu görülmüştür. Nitekim 14 Haziran 1935'te ülke madenlerinin araştırılması ve çıkarılıp, kullanılması amacıyla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kurulmuştur (Güneş, 2001:284). Diğer yandan maliyetleri yüksek olan madencilik faaliyetlerinin finansı için de 14 Haziran 1935 tarih ve 2805 Sayılı Kanun ile Etibank kurulmuştur (Güneş, 2001:459). Yine aynı dönemde zirai bir atılım sağlamak amacıyla Tarım Kredi Kooperatifleri ile Ziraat Bankası'nın koordine çalışmasını sağlamak adına gerekli düzenlemeleri içeren 4 Haziran 1937 tarih ve 3202 Sayılı Ziraat Bankası Kanunu'nda düzenlemelere gidilmiştir (Güneş, 2001:477).

Bir tarım ülkesi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu alanda ortaya koyduğu önemli bir girişim Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kurulmasıdır. 24 Haziran 1938 tarih ve 3491 Sayılı Kanun ile kurulan TMO tahıl alım satımı, fiyat düzeyi belirlemesi, ürün standardizasyonu gibi konularda düzenlemeler getirme görevini üstlenmiştir. (Zurcher,2003,288; Güneş,2001: V.D, C.I:294). TBMM'nin V.Döneminde hukuksal alanda da önemli düzenlemelere gidilmiştir. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi için, Malatya Vekili İsmet İnönü ve arkadaşları bir kanun teklifinde bulunmuşlardır. Meclis genel kurulunda görüşülen teklif değerlendirilmiş ve 5 Şubat 1937 günü 3115 sayılı kanuna dönüşmüştür (T.B.M.M.Z.C.,D.5,C.16:81-84;Kocatürk,1988:384).

Yapılan bu değişikliklerden en önemlisi; altı umdenin anayasa metnine alınarak, bu ilkelerin anayasal güvence altına alınmasıdır. Bu dönemde 29 Haziran 1938 tarih ve 3527 sayılı kanunla İstiklal Mahkemeleri kararlarıyla mahkûm olanlar ile "Yüzellilikler" tabir edilen Milli Mücadele karşıtı kişileri de kapsayan bir af kanunu çıkarılmıştır (Kocatürk,1988:401;Yazman,1984:177-182). Türk Bayrağının standart bir şeklini oluşturmak üzere 29 Mayıs 1936 tarih ve 2994 sayılı bayrak kanunu kabul

edilmiştir (T.B.M.M.Z.C.,D.5,C.11:39).Yine aynı dönemde sosyal yaşamın canlandırılması amacıyla Vakıflar ve Cemiyetler Kanunları çıkarılmıştır (Güneş, 2001:V.D,C.I:249-269).

V. Dönem, Türkiye için dış politika alanında “Hatay ve Boğazlar Sorunu” gibi önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Önceki dönem hükümetlerinin dış siyasette benimsediği “Yurtta barış, dünyada barış” ilkesi bu dönemde de benimsenmiştir. Cenevre’de, Türkiye, İran ve Irak yetkililerince 3 Ekim 1935 günü temelinde bölgesel dayanışma düşüncesini taşıyan Sadabad paktı imzalanmıştır. (Armaoğlu, 2004:667; Uçoral, 2000: 588-589; Güneş, 2001: 637-643).

Lozan Barışında çözüme kavuşturulamayan Boğazlar Meselesi, 22 Haziran 1936’da İngiltere, Fransa, Türkiye, Japonya, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Rusya’nın katılımıyla, İsviçre’nin Montreux şehrinde düzenlenen bir konferansta ele alınmıştır (Güneş, 2001, V.D,C.I: 612).

20 Temmuz 1936 günü imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar Meselesi Türkiye lehine çözülmüştür (Uçarol, 2000:583; Güneş, 2001 V.D,C.I: 635-636). Şüphesiz dönemin en ehemmiyetli konusu Hatay Meselesidir. Lozan’da çözülemeyen sorun, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk-Fransız ilişkilerini şekillendiren temel etmen olmuştur. 1930 yılında, İngiltere’nin Irak’a bağımsızlık vermesi Suriye topraklarında Fransız mandası altında yaşayan Arap ve Türklere, bağımsızlık örneği teşkil etmiştir (Uçarol,2000:551). 1936’da Fransa ile Suriye arasında yapılan anlaşma gereği; 3 yıl sonra Suriye’nin bağımsızlığının verileceği hükme bağlanmıştır. Bu gelişmelerden bölgedeki Türk varlığı açısından kaygıya düşen Türkiye, Fransa’ya bir nota vermiş ve Türklerin yaşadığı sancağa özerklik verilmesini istemiştir. Fransa bu isteği, Suriye’nin bütünlüğüne müdahale olacağı gerekçesi ile reddetmiştir (Armaoğlu, 2004:344). Bu durumda iki ülke arasında çözümlenemeyeceği anlaşılan sorun, Milletler Cemiyeti’ne taşınmıştır. 27 Ocak 1937 günü “Sancak” olarak adlandırılan bölgenin özel statüsü Fransa tarafından kabul edilmiş ve bölgeye “Hatay” adı verilmiştir (Melek,1991:65; Armaoğlu, 2004:349). Diğer yandan bölgede yaşayan Araplar özellikle Fransızların kışkırtmalarıyla isyana ve Türklere yönelik saldırıya başlamışlardır. Türkiye bu durum üzerine 30.000 kişilik askeri kuvveti Hatay sınırına kaydırmıştır ve bölgede güvenliği sağlamak amacıyla olağanüstü önlemler almaya başlamıştır. Bu durum karşısında sorunun ciddiyetini kavrayan Fransa, Türkiye ile bölgede Fransız askeri sayısı kadar Türk askerinin de bulunmasını sağlayan anlaşmayı imzalamıştır. 22 Temmuz 1938 günü yapılan seçimde çoğunluğu Türklerden seçilen 40 kişilik Hatay Millet Meclisi oluşmuştur. Devlet Başkanlığını Tayfur Sökmen’in, Başbakanlığı Abdurrahman Melek’in üstlendiği Hatay Millet Meclisi Atatürk’ün bizzat çizdiği bayrağı resmi bayrak, Türk İstiklal Marşını’da milli marş olarak kabul etmiştir (Melek, 1991: 65-66; Akçora, 1995: 400). Fransa’nın Hatay meselesinde Türkiye ile bir uzlaşma arayışına girişinde şüphesiz ki o günkü dünya konjonktüründeki gelişmelerin büyük etkisi vardı. Zira Dünya yeni bir savaşın eşiğine yavaş yavaş yaklaşıyordu ve bu durum Fransa’yı bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya bırakabilirdi. Türkiyenin kararlılığı ve uluslar arası gelişmelerin de etkisiyle Fransa ile bir anlaşma zemini oluştu. Böylece 23 Haziran 1939’da Ankara’da Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ve Fransa’nın Ankara Büyükelçisi olarak görev yapan Rene Massigli tarafından imzalanan anlaşma ile Hatay’ın Türkiye’ye katılması, Fransız askeri birliklerinin bir ay içinde bölgeyi terk edeceği karara bağlanmıştır. Anlaşmanın hemen ardından 29 Haziran 1939 günü Hatay Millet Meclisi, oy birliği ile Anavatan'a bağlanma kararı almıştır (Melek,1991:84).

Mustafa Kemal'in, büyük bir hayali olan "Hatay'ın Anavatan'a katılmasını" görememiş olması Türk milletinin maşeri vicdanında sevincin üzüntüyle birlikte yaşanmasına yol açmıştır.

V. Dönem TBMM'de eğitim, öğretime ve kültürel alanda gelişmeye büyük önem verilmiştir. Ankara Üniversitesi'nin temelini oluşturan Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, bu meclis döneminde açılmıştır (Güneş, 2001:V.D,C.I: 424). Mustafa Kemal'in özel önem verdiği ve Ankara'da açmak istediği, D.T.C.F.'nin açılmasına, IV. Dönem Meclis çalışmalarında anlatılan Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları'nın açılması öncülük etmiştir. Mustafa Kemal, Ankara'da bir fakülte kurulmasına dair emrini, 11 Mart 1935 günü dönemin Kültür Bakanı Abidin Özmen Bey'e vermiştir (Çadircı-Süslü, 1982:145). 9 Ocak 1936 günü Mustafa Kemal'in de katıldığı bir törenle Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi açılmıştır (Turan, 1991:3.Kitap,2.Bölüm:80). Fakülte bünyesinde; dil, tarih ve coğrafya ile arkeoloji bölümleri açılmış, eğitim süresi dört yıl olan bu bölümlere ilk yıl 112 öğrenci kayıt yaptırmıştır (Çadircı-Süslü, 1982: 61-62).

Eğitim alanında diğer bir gelişme Siyasal Bilgiler Fakültesinin kurulmasıdır. Temeli Mekteb-i Mülkiye olan bu fakülte, 5 Kasım 1936 günü İstanbul'dan Ankara'ya taşınmış ve aynı yıl faaliyete geçmiştir (Shaw,1983:459;Güneş, 2001:V.D,C.I: 423;TBMMZC, D.5,C.3:110-111).

27 Mayıs 1935'de Pazar gününü resmi tatil olarak belirleyen 2739 sayılı kanunu kabul etmiş, 5 Şubat 1937'de 3115 sayılı kanunla Türkiye Devleti'nin Cumhuriyetçi, Halkçı, İnkılâpçı, Laik, Devletçi ve Milliyetçi olduğunun Anayasaya eklenmesine karar vermiştir (Gülcan, 2001:186;Shaw,1983: 458).

Bir diğer önemli adım Ankara Tıp Fakültesi'nin kurulmasıdır.A.T.F.'nin kurulmasına dair kanun, 9 Haziran 1937 yılında kabul edilmiştir. Bina temini ve II. Dünya Savaşı gibi sebeplerden dolayı fakülte ancak 1945 yılında açılabilmiştir (Arda,1996:1-6;TBMMZC, D.5,C.19:153-154,184).

Bu meclis döneminde spor ve sporcuya önem verilmiş, bu doğrultuda Beden Terbiyesi Kanunu 29 Haziran 1938 günü çıkarılmıştır. Bu kanunla beraber; Türk sporu ve sporcusu, devlet destek ve denetimi altına alınmıştır (Güneş, 2001:V.D,C.I: 251) TBMMZC, D.5,C.26:484-492).

Eğitim ve öğretim alanında ciddi sorunlarla yüzleşen yeni devletin yöneticileri özellikle eğitimin tabana yayılması konusunda sıkıntı yaşamışlardır. Nüfusun çoğunluğunun kırsal kesimde yaşaması da sorunu çözülmesi daha zor hale getirmiştir. Sorunun çözümü için 11 Haziran 1937 tarih ve 3238 sayılı Köy Eğitimleri Kanunu Meclis'te kabul edilmiştir (Güneş, 2001:V.D,C.I:431;TBMMZC,D.5,C.19:213). Kanuna göre; nüfus ölçeğinde öğretmen gönderilmeyecek kadar küçük köylere, hem eğitim öğretim işlerini hem de ziraat işlerini yürütecek nitelikte donatılmış köy eğitimleri yetiştirmek amaçlanmıştır. Köy Eğitimliği Kurumu, Köy Enstitülerinin de temel taşı olması açısından V. Dönem Meclis'in önemli bir icraatıdır.

Yine bu dönemde; din kisvesi altında taassubu örgütleyen din adamlarının önünü almak amacıyla, Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur. Başkanlık Kanunu'na göre, her il ve ilçe merkezinde Diyanet İşleri Reisliğine bağlı bir müftü bulunacaktır. Müftülük makamının çeşitli sebeplerden boşalması durumunda illerde de valinin, ilçelerde kaymakamın başkanlığında; vaiz, imam ve hatiplerle belediye üyeleri toplanacak müftülük yapabilecek niteliklere haiz adaylarını seçecektir. Gizli oyla seçilen üç kişi valiye sunulacak, vali de kişisel fikrini ekleyerek Diyanet İşleri Reisliğine gönderecektir. Reislik bu kişilerden birini atayacaktır. Müftü seçimine layık kişiler bulunamadığı takdirde de reislik doğrudan atama yapabilecektir (Güneş,

2001:V.D,C.I:247;TBMMZC,D.5,C.4:332). Uygulamada böyle sıkı bir mekanizmanın uygulanmasında amaç; din tacirlerinin önünü alabilmektir.

V. Dönem TBMM yasama döneminde, T.C. Devletinin kurucusu, Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938'de vefat etmiştir. Atatürk'ün ebediyete intikali üzerine, 11 Kasım 1938 tarihinde İsmet İnönü'yü oybirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçmiştir. İsmet İnönü de Atatürk gibi, çok partili demokratik bir rejimin Türk halkı için en uygun yönetim tarzı olduğunu düşünmekteydi. Cumhurbaşkanı İnönü, halka bu yönde yürüneceğinin işaretlerini 6 Mart 1939'da İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada vermiş, daha demokratik bir rejime geçmek için toplumu, inkılapları ve kendisini yeterli bulduğunu ifade etmiştir. İsmet İnönü konuşmasında: *“Halkçı bir idarenin bütün yüksek ve ileri tekâmülleri siyasi hayatımızda mütemadiyen tahakkuk ettirilecektir. Milletın murakabesi idare üzerinde hakiki ve fiili olmadıkça ve böyle olduğuna milletçe kanaat edilmedikçe halk idaresi vardır denilemez”* demiştir (Toker, 1990:17).

CHP içerisinde de demokratik süreç yönünde adımlar atılmaya başlanılmış, 29 Mayıs-3 Haziran 1939 tarihleri arasında yapılan beşinci CHP kongresinde hükümetin icraatlarını denetlemek ve gerekli uyarıları yapmak üzere “Müstakil Grup” olarak adlandırılan bir mekanizma oluşturulmuştur. Gerçek bir muhalefet olmamakla birlikte, bu gruptan “kendi kendini denetim” anlamında yararlanılmak istenmiştir.

Müstakil Grup, Atatürk döneminde de parti için denetim maksadıyla kullanılmış olan müstakil milletvekilliği uygulamasının devamı niteliğinde olmuştur. Mecliste eleştiri ortamını yaratmak için düşünülmüş bu uygulamaya, istenilen faydaları sağlayamaması ve gerçek muhalefet partilerinin kurulması ile birlikte 1946 yılında son verilmiştir (Uyar, 1998:85).

5.6. 1939 Seçimleri ve VI. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (3 Nisan 1939-15 Aralık 1943)

Celâl Bayar, Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü'ye hükümetin istifasını sunmuştur. İsmet İnönü, hükümeti kurma görevini yeniden Celâl Bayar'a vermiştir (TBMMZC,D.5,C.27:20).

Yeni hükümet 16 Kasım 1938'de güvenoyu alarak vazifesine başlamıştır. (T.C.Resmi Gazete,17 Teşrinisani/Kasım 1938:S.4065:10872; Giritlioğlu, 1965:C.1:143) Bu hükümet görevine 25 Ocak 1939'a kadar devam etmiştir (Cumhuriyet, 26 Ocak 1939: S.5283:1).

İsmet İnönü ile Celâl Bayar arasındaki ilişki ilk zamanlar uyumlu gözükse de bu beraberlik aslında pek de samimi ölçülerde değildi. Nitekim bir geçiş dönemi olarak kabul elden Celal Bayar Hükümeti uzun sürmeyecek ve CHP Parti Divanı toplantısında seçimlerin yenilenmesi kararı çıkınca istifa edecektir. Böylece Celal Bayar hükümeti sona erecektir. Yeni Hükümeti kurma görevi 25 Ocak 1939 tarihinde Dr.Refik Saydam'a verilmiştir (TBMMZC,D.5,C.29:143). Aynı gün Saydam Hükümeti de açıklanmıştır (Ertürk,2010:20;Öcal,2006:11-12).

Dr. Refik Saydam, 27 Ocak 1939'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Hükümet Programını okumuş, ardından 341 vekilin katıldığı oylamada, tüm vekillerden aldığı güvenoyu ile Dr. Refik Saydam Hükümeti göreve başlamıştır. Aynı gün seçimlerin yenilenmesi kararlaştırılmıştır (TBMMZC,D.5,C.29:215-220).

1939 seçimi de, 1935 seçimlerinden sonra devam eden 4 yıllık yasama döneminden sonraki normal genel parlamento seçimi olmuştur. 1939 seçimleri öncesinde Cumhuriyet Halk Partisi, milletvekili seçilme hakkına sahip olup, bağımsız

olarak adaylığını koymak isteyenlerin partiye başvurularını bildirmiştir. Bu yolla Cumhuriyet Halk Partisi, bağımsız vatandaşların seçimlere girmesine teorik olarak izin vermiştir (Armağan,1968:31).

27 Ocak 1939'da alınan karara uygun olarak çalışmalara başlanmış, genel seçimin ilk aşaması olan ikinci seçmenlerin belirlenmesi için yapılan seçim 15-21 Mart 1939'da gerçekleşmiştir. İkinci seçmenler, Mecliste görev alacak vekilleri seçmekle görevli olacak kişilerdir ve 40.979 ikinci seçmen belirlenmiştir. Bu seçimlerde bir ilk gerçekleşmiş, 22 Mart tarihinde Ankara'da bir araya gelen ikinci seçmenler, mebus adaylarının saptanması hakkında görüşmelerde bulunmuşlardır (Gülcan, 2001:200).

26 Mart 1939 yılında yapılan seçimlerde herhangi bir değişik uygulama söz konusu olmamış, bir önceki seçimde uygulanan yasalar bu seçim için de geçerli olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi yine seçimlere tek parti olarak katılmış ve kazanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ilk defa bu seçimlerde bağımsız aday olmak isteyenlerin partiye başvurabileceklerini ilan ederek teorik açıdan da olsa bağımsız adaylık hakkını tanımıştır (Varlık ve Ören,2001:81).

26 Mart 1939'da yapılan genel seçimler sonrası toplam 424 mebus seçilmiş ve Hatay'ın da Türkiye'ye katılması ile mebus sayısı 429 olmuştur. Seçilen 424 üyenin 13 tanesini kadınlar oluşturmuştur (Koçak,1996:34).

1939 Genel Seçimleri'nde 423 milletvekili belirlenmiş ve TBMM'nin altıncı dönemi 3 Nisan 1939 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır. Milletvekillerinin yemin etmesinin ardından Meclis Başkanlığına Çankırı Mebusu Mustafa Abdülhalik Renda getirilmiştir. Ankara Mebusu İsmet İnönü oybirliği ile ikinci defa Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığından gelen iki tezkerenin ilki ile Dr. Refik Saydam'ın başbakanlıktan istifa ettiği, diğeri ile de bu kişinin tekrar başbakanlık görevine getirildiği bildirilmiştir (Goloğlu, 1974:11).

Refik Saydam Hükümeti'ndeki bakanlar, ilk hükümetteki bakanlarla aynıdır. Dr. Refik Saydam, 10 Nisan 1939'da TBMM'de okuduğu hükümet programında sadece Bayındırlık Bakanlığı'ndaki haberleşme ve ulaştırma işlerinin ayrıldığını ve Ekonomi Bakanlığı'ndaki deniz ulaştırma işlerinin de onlara katılarak yeni bir Haberleşme ve Ulaştırma Bakanlığı kurulduğunu, bu şekilde idare ve teknik bakımdan işlerin daha kolay yürüyeceğini söylemiştir (T.C.Resmi Gazete,1 Nisan 1939:S.41801:11563-11564).

Dr. Refik Saydam'ın hükümet programını sunmasının ve vekillerin olumlu görüşlerini belirtmelerinin ardından oylamaya geçilmiş, 389 vekilin katıldığı oylamada oy birliği sağlanmış ve yeni hükümet göreve başlamıştır (TBMMZC,D.6,C.1: 20-25).

II. Saydam Hükümeti'nde daha sonra bazı değişiklikler olmuştur. Adliye Vekili Tevfik Fikret Sılay'ın yerine 26 Mayıs 1939'da Fethi Okyar, 12 Mart 1941'de ise Okyar'ın yerine Hasan Menemencioğlu getirilmiştir. Ticaret Vekili Cezmi Erçin'in yerine 1 Kasım 1939'da Nazmi Topçuoğlu ve onun yerine de 27 Kasım 1940'de Mümtaz Ökmen gelmiştir. Gümrük ve İnhisarlar Vekili Ali Râna Tarhan'ın yerine 26 Mayıs 1939'da Raif Karadeniz seçilmiştir. Millî Müdafaa Vekili Naci Tınaz'ın yerine, 5 Nisan 1940 tarihinde Saffet Arıkan ve 12 Kasım 1941'de de Arıkan'ın yerine Ali Rıza Artunkal, İktisat Vekili Hüsnü Çakır'ın yerine 1 Ağustos 1941 tarihinde Sırrı Day, Muhabere ve Münakale Vekili Ali Çetinkaya'nın yerine 20 Kasım 1940'ta Cevdet Kerim İncedayı ve İncedayı'nın yerine 12 Kasım 1941'de Fahri Engin, Dâhiliye Vekili Faik Öztrak'ın yerine de 6 Mayıs 1942'de Fikri Tuzer atanmıştır (Koçak,1996:47; Ertürk,2010:21; Öcal,2006:83).

5.7. 1943 Seçimleri ve VII. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması (8 Mart 1944-14 Haziran 1946)

VI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, 14 Ocak 1943 tarihinde seçimin yenilenmesine karar vermiş ve seçim hazırlıklarına başlamıştır. Bu seçimde Cumhuriyet Halk Partisi ilk defa olarak 458 milletvekilliği için 539 aday göstermiştir. Bu tür bir uygulamaya ise vatandaşlara adaylar arasında bir ayırım yapabilmeye olanağı sağlamak için başvurulmuştur (Armağan, 1968:32; Çavdar: 1987,s. 81).

Ayrıca 1942 yılına kadar I. Meşrutiyet döneminden kalma İntihab-ı Mebusan Kanunu çeşitli değişikliklerle uygulanmış, yeni bir seçim yasası çıkarılmamıştır.1942 yılında ise 4320 sayılı bir seçim yasası kabul edilmiştir (Erdem,1982:168- 183). Bu yasa, İntihab-ı Mebusan Kanunu ile bu yasadaki değişiklik yapan tüm yasaları yürürlükten kaldırmış, yerine yeni düzenlemeler getirmiştir. 1942 seçim kanunu, sistem açısından bir değişiklik getirmemiştir. Bu yeni seçim kanunu sistem açısından yenilik getirmese de meşrutiyet sonrasında ve kurulan demokratik devletin ilk seçim düzenlemesidir (Varlık ve Ören,2001:80).

Bu yasa, o güne kadar sık sık çıkarılan ve seçim işlemini günün koşullarına uydurmaya çalışan yasaların daha derli toplu bir biçime konulmuş şekli olarak düşünülebilir (Sezen, 1994:237).

Bu seçim kanununda, seçim sistemi, sistem bakımından yenilik getirmese de meşrutiyet sonrasında ve yeni kurulan demokratik devletin ilk seçim kanunudur. Bu seçim kanunu ile seçim işleri tek bir çatı altında toplanmıştır (Armağan, 1968: 76). İntihab-ı Mebusan Kanunu ile ek ve tadillerini kapsayan 320, 385, 1079, 1760, 2598 ve 2631 sayılı kanunları 54. maddesi ile yürürlükten kaldıran 14 Aralık 1942 tarihli ve 4320 sayılı “Mebus Seçimi Kanunu” şu temel hükümleri içermektedir; “*Seçimlerde iller esas alınacak, her il bir seçim bölgesi oluşturacaktır (m.1).*

Her 40 bin nüfus 1 milletvekili seçecektir. Bir seçim bölgesinin nüfusu 40 binden az olsa bile yine 1 milletvekili, 55 bine kadar 1 milletvekili, 95 bine kadar 2 milletvekili, 135 bine kadar 3, 175 bine kadar 4 milletvekili seçilecektir (m.2).

Birinci ve ikinci seçmen olabilmek için şu koşullar gereklidir (m.7):

Türk olmak,

22 yaşını bitirmiş olmak,

Kamu hizmetlerinden yasaklanmamış olmak,

Kısıtlı olmamak,

Yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak,

Yabancı bir devletin resmi hizmetinde olmamak,

Silah altında bulunan erat, jandarmalar, subaylar, polisler, askeri memur ve hakimler, askeri okul öğrencileri birinci ve ikinci seçmen olamayacaklardır (m.8).

Milletvekili seçilebilmek için şu koşullar gereklidir (m. 10):

Yabancı devletlerin resmi hizmetinde bulunmamak,

Ağır hapis cezasıyla veya hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal ve hileli iflas suçlarından biriyle mahkûm olmamak,

Kısıtlı olmamak,

Yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak,

Kamu hizmetlerinden yasaklanmamış olmak,

Türkçe okuyup yazma bilmek,

30 yaşını doldurmuş olmak.

Seçimler iki dereceli olacaktır(m. 18).

En fazla ikinci derece seçmenin oyunu almış olanlar milletvekili seçileceklerdir (m.39)” (Güvenir,1982: C.37,S.1:235; Varlık ve Ören: 2001: 81-82).

1943 seçimleri, Cumhuriyet tarihinin ilk seçim kanunu olan 4320 sayılı Mebusan Seçim Kanunu'na göre yapılmıştır. Bunun yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek parti olarak katıldığı son seçimlerdir ve tek partili dönemin de son seçimidir. CHP tek parti olarak katıldığı 1943 seçimleri Türk siyasal yaşamı açısından tek partili ve yarışmacı olmayan son seçim olması, siyasal tarihimiz açısından en önemli özelliğidir (Varlık ve Ören: 2001: 80-82).

Bu seçimde de, 40.000 erkek nüfusu bir mebus temsil edecek şekilde üye seçimi yapılmış ve 22 yaşını bitirenler seçmen olabilmıştır. Yedinci dönem Meclis seçimleri 28 Şubat 1943 tarihinde yapılmıştır (Tuncer, 2002:78). 1943 seçimlerinde seçime katılma oranı %80 olmuştur (Öz, 1992: 160). 1943 seçimlerinde CHP ilk defa seçilecek milletvekili sayısından fazla aday göstermiştir. İki dereceli seçimde önce birinci seçmenler milletvekillerini seçecek ikinci seçmenleri seçerler. İkinci seçmenler 455 milletvekilini seçmişlerdir. Yeni seçilen milletvekillerinin üçte biri meclise ilk defa seçilmiştir (Gülcan,2001:213-215). 1943 yılı seçimleri sonrası TBMM'i birinci toplantısını 8 Mart 1943'te yapmış ve VI. Dönem TBMM'i açılmıştır (TBMMZC, D.7,C:1:1-2(8 Mart 1943).

Meclisin en yaşlı üyesi Subhi Artel tarafından meclisin açılışı gerçekleştirilmiştir. Subhi Artel yaptığı konuşmada: *“Aziz ve muhterem arkadaşlarım, Asıl Türk milletini temsil eden Büyük Millet Meclisimizin 7 nci, Devresinin Fevkalâde İçtimanı yüksek huzurlarınızda açmakla derin kıvanç duymaktayım. Çok yaşamak tahdisi nimete vesile teşkil etmekle beraber bilhassa böyle yüksek ve güzide bir meclise velev kısa bir zaman için olsun riyaset şerefini de bahşetmiş olan ihtiyarlık nazarımda büyük bir bahtiyarlıktır. Meclisimizin bu devresinin de Milllet ve vatanımız için ve mukaddes Cumhuriyetimiz için saadet ve selâmet içinde büyük başarılarla geçmesini sizlerle beraber yürekte diler, Yüksek Heyetinizi en derin saygı ve sevgilerle selâmlarım”* diyecektir (TBMMZC, D.7,C:1:2). Daha sonra seçilmiş üyelerin and içmesi yapılarak Meclis Başkanlığı seçimine geçilmiştir. Yapılan seçim sonrası seçime katılan 427 vekilin tamamının oyuyla Meclis Başkanlığına Çankırı milletvekili Mustafa Abdülhalik Renda seçilmiştir. Başkanlık divanının teşekkülünden sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine geçilmiştir. Bu oylamaya katılan 435 vekilin ittifakıyla Ankara Milletvekili İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir (TBMMZC, D.7,C:1:4). Bu dönemde II. Saydam Hükümeti görevde iken, Refik Saydam'ın iaae, yakıt, ulaşım, karne uygulaması sorunları hakkında bilgi almak ve denetimlerde bulunmak amacıyla gittiği İstanbul'da 7 Temmuz'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu aniden ölmüştür (BCA, MGM, 16.7.1942, 030, 10/76, 503, 11.Bk.Ek.X.; Cumhuriyet, 8 Temmuz 1942: S.6428: 1; Öcal, 2006: 122). Başbakan Refik Saydam'ın bu ani ölümü üzerine 9 Temmuz 1942 tarihinde Saydam Hükümeti'nde Dış işleri Bakanı olan ve aynı zamanda Saydam'ın, zaman zaman vekilliğini yapan Şükrü Saraçoğlu Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından yeni kabineyi kurmakla görevlendirildi (Akın, 2009: 35). Aynı gün yeni kabinede görev alacak Bakanlar da atanmış, Saydam Kabinesinin büyük oranda yerlerini koruduğu görülmüştür (Aydın Tarihi, S.104 Temmuz 1942:46). Başbakan Saraçoğlu bu göreve atanmasından dört gün sonra da 13 Temmuz'da C.H.P Genel Başkan vekilliğine atanmıştır (Aydın Tarihi, S.104 Temmuz 1942:56).

19 Ocak 1945'de, hükümet tarafından T.B.M.M.'ne verilen “Toprak Kanunu” görüşmeleri meclis içerisinde muhalefetin ilk defa elle tutulur şekilde örgütlenmesine fırsat vermiştir. Celal Bayar önderliğinde bir grup milletvekili, 7 Haziran 1945'de parti içerisinde özgür tartışma ortamının geliştirilmesini istemiş ve “Dörtlü Takrir” adıyla

bilinen bir önerge vermişlerdir. Önerge, CHP grubu tarafından ittifakla reddedilmiştir. Bu olay, takdirde imzası bulunan dört milletvekilinin Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan CHP saflarından ayrılışını hızlandırmıştır. (Karpaz,1967,129-130;Akın,2009:52;Karatepe,1993:204).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte demokratik düzene geçiş konusu yeniden gündeme gelmiş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 19 Mayıs 1945'de Gençlik ve Spor Bayramı nedeniyle yaptığı konuşmada *"Memleketimizin siyasi iradesi cumhuriyetle kurulan halk iradesinin her istikamette ilerlemeleri ve şartlarıyla gelişmeğe devam edecektir. Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir"* demiştir (Akşin, 1999:213).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bu açıklamaları ülkede aslında yeni bir sürecin de başlayacağını işaret ediyordu. Nitekim 1945 yılından itibaren, CHP'den başka yeni partiler kurulmaya başlanılmış, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Ahali Cumhuriyet Fırkasından sonra Cumhuriyet tarihinin dördüncü partisi, 18 Haziran 1945'de kuruluşu onaylanan Milli Kalkınma Partisi olmuştur. Milli Kalkınma Partisi, İstanbul sanayicilerinden işadamı Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rifat Atilhan tarafından kurulmuştur (Tunaya,1995:635: (Karpaz,1967,132;Yeşil, 2001:58).

Burada kısaca belirtmek gerekir ki, 1939-1946 yılları arasında görev yapan VI. ve VII. Dönem T.B.M.M.'lerin en önemli çabası Türkiye'yi II. Dünya savaşının yıkımından korumaya yönelik tedbirleri aramak olmuştur. Bununla birlikte iç ve dış politik gelişmeler kaçınılmaz bir şekilde Türkiye'yi yeni bir yola sokmuştur. Bu yol Batı demokrasileri ölçüsünde devletin yeniden kurgulanacağı demokrasi yolu olacaktır.

5.8. 1946 Seçimleri ve VIII. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması 5 Ağustos 1946-24 Mart 1950

1945 yılı sonrası dönem, II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle bütün dünya çapında büyük sosyal ve siyasal değişimlere tanık olunan bir dönemdir. Yeni sona eren II. Dünya Savaşı'nın bu sürükleyici etkisi Türkiye'ye de yansımış ve siyasal yapıda değişiklik gereksinimi hissedilmeye başlanmıştır.

1945'te, II. Dünya Savaşı, demokratik rejimi savunan Batı ülkelerinin zaferiyle sona erince, yıllardır süregelen ırkçı savaş tehditleri dalgası, yerini demokratikleşme dalgasına bıraktı. Türkiye de bu dalganın etkisiyle, Batılı devletlerin de baskılarıyla, demokratik atılımları yapmak için harekete geçti. Cumhuriyet Halk Partisi yönetimini, liberalleşme konusunda atacağı adımlarla ilgili olarak ilk açıklamaları, 25 Nisan-26 Haziran 1945'te Birleşmiş Milletler Anayasası'nın hazırlandığı San Fransisco Konferansı'nda dile getirilmiştir. San Fransisco Konferansına katılan Türkiye, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurucuları arasında yer aldı. Türkiye artık Batıya daha da yakınlaşmaya başlamıştı. Bu konferansta, Türk delegesi, harpten sonra Türkiye'de her türlü demokratik cereyanların gelişmesine müsaade edileceğini söylemiştir (Karaibrahimoğlu,1972:113;Lewis,1984:303;Çavdar,1999:373).

İkinci Dünya Savaşını demokrasi cephesinin kazanması, bütün dünyada demokrasinin yayılması yolunda etkili oldu. Türkiye'de dünyayı etkileyen bu demokratikleşme akımına kendini uydurmak zorunda kaldı. Bu arada savaş sonunda Türkiye'nin siyasi ve ekonomik menfaatlerinin kesinlikle Batının tarafında olduğunu da göz ardı etmemek gerekir (Karpaz,1967:126). Zira başta Sovyet tehdit ve tehlikesinin baş göstermesi ve Türkiye'nin uluslar arası dengeleri gözeterek varlığını devam

ettirebilmesi Türkiye'yi batıya daha da yaklaştırdı. Bu “iç ve dış dinamiklerin” etkisiyle demokrasiye geçiş çalışmaları hızlandı (Akandere,1998:145 vd; Burçak,1979:38-39).

Bu amaçla, ilk olarak çok partili demokratik hayata geçiş hazırlıklarına başlandı. Nitekim İsmet İnönü, 1 Kasım 1945 günü T.B.M.M.'deki açılış söylevinde, bir muhalefet partisinin varlığının gerekliliğini şu sözlerle ifade etmiştir; “*Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olamaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları sevkiyle hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır*” (Toker, 1970:76).

İsmet İnönü'nün bu temennisi yaklaşık iki ay sonra gerçekleşmiştir. Önce 18 Temmuz 1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan bir grup Milli Kalkınma Partisi'ni kurdular. Bu dönemde çiftçiyi topraklandırma kanunu mecliste görüşülürken Celal Bayar'ın öncülüğündeki bazı milletvekilleri muhalefet grubu olarak ortaya çıkmıştır. Bunlardan milletvekili olan dörtlü; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan 7 Haziran 1945 günü CHP grubunda “Dörtlü Takrir” diye tanınmış bir önerge verdiler (Erogul, 1998: 29;Karpas,1964:129; Zürcher,1998:306). Dörtlü takrirciler önergeyi vererek, özellikle parti içinde bir tartışma ortamının yaratılmasını, meclis'in hükümet üzerindeki denetiminin artırılmasını ve siyasal hak ve özgürlükleri kullanma olanaklarının genişletilmesini istiyorlardı. Daha sonra Meclis grubunda görüşülen önerge reddedildi. İktidar partisinin önerge karşısındaki bu tutumuna karşın, daha önce kapatılmış olan Tan, Vatan ve Tasviri Efkâr gazetelerinin yayınlamasına izin vererek başlattığı liberal tavrını sürdürmüş ve 17 Haziran 1945'te yapılacak ara seçim için parti adayı göstermemiştir. Dörtlü Takrir sahipleri ise eleştirilerini basın yoluyla dile getirme yolunu seçmişlerdir (Gürkan,1998:166).

Muhalefetin talepleri karşısında kayıtsız kalamayan CHP ve özellikle İnönü'nün girişimleri Türkiyede yeni bir dönemin başlangıcı olacaktır. Bu değişimde ve sonrasında, siyasette oyunun kurallarını belirlemede, İnönü ve Bayar tarafından imzalanan 12 Temmuz 1945 Beyannamesi'nin önemli bir tarihsel katkısı olmuştur. Cumhuriyeti kuran, ülkede büyük siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik dönüşümler gerçekleştiren CHP, Türkiye'de çok partili düzene geçişin de başat aktörü durumuna gelecektir.

Cumhurbaşkanınının 1 Kasım 1945 tarihinde Meclis'i açış konuşmasında “*Bizim tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır*” şeklindeki sözleri, parti içi muhalefeti yeni bir parti kurmaya teşvik ediyordu. Bu tarihten sonra dörtlü takrircilerin aşamalı olarak partiden tasfiyesi, muhalefet partisinin kurulması için uygun zemini yaratmıştı. 21 Eylül'de Menderes ve Köprülü partiden ihraç edilmiş bunu protesto eden Bayar milletvekilliğinden istifa etmiştir. Bir süre sonra, parti kurma çalışmalarına başlayan Celal Bayar, 9 Aralık 1945 tarihinde C.H.P.'den istifa etmiş ve dörtlü takririn diğer imzacılarıyla birlikte 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti'yi kurmuştur. Partinin ilk genel başkanı da Celal Bayar olmuştur (Eroğul, 1998:82;Karpas,1967:135;Zürcher,1998:308;Akın,2009:52). Bu siyasi partilerin kurulması ile birlikte Türkiye böylece çok partili hayata yeniden dönmüştür (Öymen, 2003:384-385).

Ancak, kurulan bu partilerin, demokratik bir ortam içerisinde oluştuğunu ifade etmek zordur. CHP yönetimi, bu partilere, bir kontrol partisi mahiyetinde bakmaktaydı. Demokrat Parti yöneticileri, iktidar partisi CHP'den seçim yasasında ve seçim sisteminde bazı değişiklikler yapmasını istemiş, bu değişiklikler yapılmaz ise, seçimlere

katılmayacaklarını açıklamışlardır. DP'nin değişmesini istediği noktalar; seçimlerin tek dereceli olması, nispi temsil sisteminin benimsenmesi ve seçimlerin yürütmenin denetimi altında değil, yargı denetimi altında yapılmasıdır.

Cumhurbaşkanı Kasım 1945'teki konuşmasında, aslında ilk kez tek dereceli seçim konusuna da değinmiş ve *“Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçiminde, milletin çoklukla vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir”* diyerek adeta tek dereceli seçim vaadinde bulunmuştur (Aydın Tarihi, S. 144/1 -30.11:16239).

Cumhurbaşkanı'nın bu konuşması bir iyi niyet ve olumlu adım olarak görülürken CHP'de Demokrat Parti'nin kuruluşunu son derece olumlu karşıladı. CHP, yeni partiyi hükümet ve yönetimi denetleyecek yeni bir denetim organı olarak görmek eğilimindeydi. Ancak muhalefet partisinin hızla örgütlenmeye başlaması üzerine, CHP'nin tutumunda önemli bir değişiklik meydana geldi ve bundan sonra DP sürekli olarak idari baskılardan şikâyet etmeye başladı. Bununla birlikte DP, hiç olmazsa ilk zamanlarda, yönetime karşı ılımlı eleştirileri ile yumuşak bir muhalefet yürüttü (Koçak, 1997:C.4:142). Ancak bu ılımlı muhalefet pek de uzun sürmedi. Halkın DP'e olan inancı artmaya başladıkça partiye verilen destek artmaya başladı. Muhalefet halkın bu desteği ile hak ve hürriyetlerin iadesini talep ediyordu. Bu gelişmeler karşısında CHP Meclis grubu 26 Nisan'da, belediye seçimlerinin öne alınmasına dair kanun teklifini meclise getirdi ve aynı gün kabul olundu. Muhalefet partileri, gerek DP ve gerekse Milli Kalkınma Partisi buna şiddetli eleştiri getirdi (TBMM TD, D.7,C.23:217).

CHP 2.Olağanüstü kongresi (Kurultay) 10 Mayıs 1946'da Ankara'da toplandı. Bu kongrede bazı liberalleşme önlemleri alındı. Tek dereceli seçimler kabul edildi ve değişmez genel başkanlık konumu ile Milli Şef sıfatı kaldırıldı. (Zürcher,1998:308;Koçak, 1997:C.4:142). 1939 tarihinde kurulmuş olan Müstakil Grup'u artık kendisine gerek kalmadığı gerekçesiyle kaldırmıştır (Gülcan,2001:234).

Milletvekili seçimi hakkında kanun tasarısı, 14 Mayıs 1946 ve 6/1241 sayı ile Başbakanlıkça TBMM Başkanlığına sevk edilmiştir. Tasarının gerekçesinde; *“Cumhuriyetimiz yirminci asırda önceden hiç kimsenin ihtimal veremeyeceği ve tahmin edemeyeceği surette kurulmuş büyük ve kıymetli bir eserdir. Her manasıyla bir ortaçağ kurumu olan İmparatorluktan modern ve medeni ve bütün insanlık prensiplerini temel tutan bir Cumhuriyet doğmuştur. Devletin karakterini bu kadar büyük değişiklikleri meydana getirmek için devrimci olması zaruridir. Bunun yanında temel olarak Cumhuriyetin bir halk idaresi olmak üzere kuruluşu, yani Demokratik karakteri esas tutulmuştur. İşte bu prensiplerden ilham alarak Cumhuriyetimizi bir çeyrek yüzyıllık tecrübesinden sonra milletimizin kendi vekillerini doğrudan doğruya seçmesi esasına dayanan bir seçim kanunu tasarısı vücuda getirmek uygun görülmüştür”* denilmektedir (TBMM TD, D.7,B.50,C.23: 1). Görüldüğü gibi, tasarının getirdiği en önemli yeniliğin tek dereceli seçim olduğu açıklanmakta ve bu değişiklik, Cumhuriyetin inkılâpçı ve demokratik niteliğine bağlanmaktadır. Tasarı, ikinci seçmenlere ait hükümlerin kaldırılarak tek dereceli seçim esasına geçilmesi dışında, esaslı değişiklikler getirmemiştir. Fakat yine de, tasarıyla seçim kanununda bazı küçük değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, tasarıya göre, seçim dairesi eskiden olduğu gibi “il” olarak kalacaktır; fakat “bucaklar (nahiyeler)” seçim şubesi olmaktan çıkarılacaktır. Tasarı, aynı gün, yani 31 Mayıs 1946 tarihinde, TBMM'de görüşülmüştür.31 Mayıs görüşmelerinde, tek dereceli Milletvekili seçim tasarısı, Meclisten aynen geçmiş; fakat o gün kabul edilmemiştir. Tasarının kanunlaşması ise, ancak 5 Haziran günkü meclis oturumunda gerçekleşmiştir. Muhalefet ve iktidar arasında seçim üzerinde yapılan bu tartışmalar devam ederken, 4 Haziran tarihli gazetelerde, büyük (milletvekili) seçimin 21 Temmuz'da yapılacağına dair bir haber çıkmıştır. 5 Haziran 1945'te çıkarılan 4918

sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile 4320 Sayılı Mebus Seçimi Kanunu yürürlükten kaldırıldı ve Türkiye'de ilk kez demokratik seçim niteliklerine yaklaşan bir seçim yasası çıkarıldı. İktidar Partisi CHP, 5 Haziran 1946'da iki dereceli seçim sistemini değiştirerek, tek dereceli seçim sistemini ön gören tasarımı kanunlaştırdı. Seçimler tek dereceli, açık oy, gizli sayım yöntemi ile yapılacak, sayım yapıldıktan sonra da seçmen pusulalarının yakılması öngörülüyordu (Erdem, 1982:190). Seçim sistemi olarak çoğunluk sistemi benimsenmiş ve hükümet güvencesi getirilmiştir (Gülcan, 2001: 237; Varlık ve Ören, 2001: 85-86). Bu yasanın temel özellikleri şunlardır: Seçimler iki dereceli olmaktan çıkarılmıştır. Aday olmak için bir parti listesi içinde yer alınması zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Bu farklılıklar dışında, 4918 Sayılı Kanun, 4320 Sayılı Kanun'la büyük ölçüde benzeşmektedir. Bu kanun, Türkiye'de ilk defa tek dereceli seçimleri gerçekleştirmekle beraber, getirdiği hükümlerle özgür bir seçimin güvencelerini sağladığı hususu aslında siyaset bilimcilerin tartıştığı konuların başında gelmektedir.

TBMM, 10 Haziran günü, Milletvekilleri seçimlerinin yenilenmesine ve ayrıca seçimlerin Ekim 1947'de değil de, 21 Temmuz 1946'da yapmaya karar vermiştir. İktidarın seçimleri erkene almadaki amacı muhalefeti hazırlıksız yakalamaktır. Demokratik Parti'nin bütün itirazlarına rağmen genel seçimler 21 Temmuz'a alınca, muhalefet partisi kısa süreli bir tereddüt yaşadı. Bunun sebebi ise seçimleri boykot edip etmemektir. Cumhuriyet Halk Partisi ise genel seçimler öncesinde bu yapılanların kendisine büyük oy sağlayacağını umuyordu. Bu arada, merak edilen konu, DP'nin seçimlere katılıp katılmayacağıdır. Öyle ki, 5 Haziran günü kabul edilen Cemiyetler Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarının görüşülmesi sırasında DP'nin seçimlere girip girmemesi hâlâ belli değildir. 13 Haziran 1946'da, Basın Kanunu görüşülürken de Mecliste seçim tartışmaları yapılmıştır. Demokrat Parti, ancak, 16 Haziran 1946 tarihinde, Ankara'da delegelerle yapılan toplantıda seçimlere katılmaya oybirliği ile karar vermiştir (Shaw,1983:476;Karpaz,1967:141).

Demokrat Parti tarafından 18 Haziran 1946'da bir beyanname ile resmen seçime katılma kararının açıklanması, CHP açısından memnunlukla karşılanmıştır. Muhalefetin bu kanuna itirazlarına karşın, CHP 1947'e yapılması gereken genel seçimleri bir yıl öne alarak, VIII. Dönem T.B.M.M. için milletvekili seçimleri 21 Temmuz 1946'da açık oylama usulüne göre gerçekleştirilmiştir. 1946 seçimleri Türkiye'de milletvekillerini seçmek için doğrudan oy kullanılan ilk seçim oldu (Hale, 1996: 86). 1946 seçimlerinde seçime katılma oranı yüzde 75'di. (Öz,1992:160).Seçim sonuçlarına göre 465 milletvekilliğinden 395'sini CHP, 64'ünü DP, ve 6'sını da bağımsızlar kazanmıştır (Karpaz,1967:144). Henüz çoğu ilde örgütlenemeyen iki muhalefet partisinin de katıldığı bu ilk çok partili seçimde; açık oylama, gizli sayım ve değerlendirme yapıldığı için, seçim sonuçları oldukça tartışmalı olmuştur. Bu seçim sonuçları, gerek listeli çoğunluk sisteminin nitelikleri gerekse uygulamanın güvenilirliği açısından Demokrat Parti tarafından şaibeli olduğu ileri sürülerek büyük ölçüde eleştirilmiştir (Zürcher,1998:308).

1946 seçimlerinde 465 milletvekilliği için 273 aday gösteren ve toplumda büyük bir desteğe sahip olduğu bilinen DP'nin sadece 64 milletvekilliği kazanması, seçimlerin dürüst yapılmadığı iddialarının uzun zaman gündemde kalmasını sağlamıştır. (Timur, 2003: 54).

CHP'nin iddiaları reddetme gibi bir harekette bulunmaması sonucu ileri sürülen iddiaların gerçek olduğu düşüncesi yaygın bir hale gelmiştir (Varlık- Ören, 2001: 84-86). Seçim sonuçlarının ilanı birlikte, Demokrat Parti, CHP'yi ve yönetimi seçimlere

hile ve baskı karıştırdığı gerekçesi ile suçladı. Meclis görüşmelerinde DP Partililer seçim sonuçları ile ilgili eleştirilerini gündeme getirdiler (TBMM TD, D.8, c.1:5).

DP'nin şiddetli itirazları ile yoğun protesto hareketleri seçimin resmi sonuçlarını değiştirmeye yetmedi; ancak 1946 genel seçimleri Türk siyasi tarihine "usulsüz seçim" olarak geçti (Koçak,1997:C.4:143). Demokrat Parti, seçimlerden sonra yeni meclis dönemi açılır açılmaz seçimlerde olduğunu ileri sürdükleri yolsuzluk iddialarını gündeme getirmişlerdir; Nitekim DP, 36 ildeki seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. Bu yüzden, seçim sonuçlarına gelen itirazları incelemek üzere Tutanakları İnceleme Komisyonu kurulmuştur (TBMM TD, D.8, C.2:202-206;BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Dosya. A6, Yer No:11.65.4.10).

Seçimlerin hileli olduğu yönündeki iddialar seçim sonucunu değiştirmemiştir. Seçimler sonrası VIII. Dönem TBMM'i 1946 yılı Ağustos ayının 5'i Pazartesi günü Meclisin en yaşlı üyesi Seyhan milletvekili Ali Münüf Yeğena tarafından açılmıştır. Meclisin açılış gününde 465 milletvekilin 45'i hazır bulunmuşlardır. Bayar ile Saraçoğlu oturma düzeni hakkında görüşlerini bildirmişler, Bayar sol tarafı istemiştir. Ancak Saraçoğlu sol parti imajını kaybetmeme endişesinden dolayı bu talep yerine gelmemiştir (Toker,1970: 186).

Meclisin ilk gününde gündeme gelen sağcılık ve solculuk tanımlamaları bundan sonraki süreçte siyasetin önemli mevzusu haline gelecektir. Bu dönem siyasete yön veren gruplar birbirlerine yönelik suçlamalarında komünizm ithamlarında bulunmaktan geri durmamışlardır. Meclisin bu ilk gününde Meclis iç tüzüğüne önce Meclis Başkanlığı daha sonra Cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmiştir. Meclis Başkanlığı için CHP Kazım Karabekir'i DP Kemal Tengirşek'i aday gösterdi. 378 oy alan Kazım Karabekir Meclis Başkanlığına seçildi (TBMMTD,D.8,C.1:2-3).

Cumhurbaşkanlığı adayları ise CHP'den İsmet İnönü ve DP'den Fevzi Çakmak olmuştur.451 milletvekilinin katıldığı oylamada Fevzi Çakmak 58 İsmet İnönü 388 oy almıştır. Bu sonuca göre İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. İsmet İnönü kürsüye çıkarken ve çıktıktan sonra CHP'li milletvekillerince dakikalarca ayakta alkışlanırken; DP'liler ise önceden aldıkları karara göre hareket ederek alkış yapmadan yerlerinde oturmuşlardır. Meclis Başkanlığına ise İstanbul Milletvekili emekli General Kazım Karabekir seçilmiştir. Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü Hükümetin kurulması görevinin CHP İstanbul milletvekili Recep Peker'e vermiştir (Öztürk, 1968:281;Sanal,1995:158).Ağustos'ta, Recep Peker, Başbakan olarak kabinesini kurmuştur. 14 Ağustos günü, Recep Peker'in Hükümet programı Mecliste okunmuş, bu konuda görüşmeler yapılmıştır (TBMMTD,D.8,C.1:27-37).İktidar-muhalefet arasındaki ilk anlaşmazlık da, bu konuda ortaya çıkmıştır. Çünkü CHP'liler Hükümet programının aynı günde görüşülüp kabul edilmesinde ısrar ederlerken, DP'liler ise her zaman olduğu gibi bu defa da iş aceleye getirilerek muhalefetin görüşlerini belirtmek imkânının verilmediğini iddia etmişlerdir. 1 Kasım 1946'da iki partili olarak çalışmalarına yeniden başlayan meclis, 1950 yılı seçimleri yapılmadan önce, DP'nin taleplerini de göz önünde bulundurarak, "gizli oy-açık tasnif" usulünü ve yargı denetimini içeren yeni bir seçim kanununu kabul etmiştir.

Demokrat Parti, 1946 seçim sonuçları ile ilgili eleştirilerinin bir sonuç vermemesi üzerine uygulanan yasanın antidemokratikliğine karşı protestosunu, 1950 seçimlerine kadarki hiçbir mahalli ve ara seçime katılmamakla göstermiştir. 1947'deki DP Birinci Büyük Kongresi'nde Hürriyet Misakı isimli 4 maddelik bir karar onaylanmıştır. Buna karşı hükümet 12 Temmuz Bildirisi'ni yayınladı. Bu bildirin ardından, DP ikiye bölündü ve Millet Partisi kuruldu (Zürcher,1998:312).

5.9. 1923-1950 Yılları Arasında Kurulan Hükümetler

5.9.1. 1923-1937 İnönü Hükümetleri Dönemi

5.9.1.1. Birinci İnönü Hükümeti(29 Ekim 1923-6 Mart 1924)

23 Nisan 1923'te açılan Birinci Büyük Millet Meclisinde çok farklı görüşlerde insanlar bulunmasına rağmen, siyasal gruplaşmalar fazlaca dağınık olmamıştı. Meclis içerisinde bu farklı görüşler temsil edilmekle birlikte herhangi bir siyasi partileşme söz konusu değildir. Buna karşın bir takım gruplar bu meclis içerisinde yer almışlardır. Mayıs 1921 tarihinde bu gruplar arasındaki ayrışma daha da belirgin hale gelmiş, birinci ve ikinci grup adıyla iki farklı grup yapılanması ortaya çıkmıştır. Bu yapının ortaya çıkmasından sonra bu durum iktidar-muhalefet ilişkilerini oldukça sertleştirmişti (Tuncay, 1989:109).

Bundan sonra Mustafa Kemal'in de katıldığı bir toplantıda seçimin yenilenmesi kararına varan Birinci Grup ileri gelenleri ertesi gün bu teklifi 120 milletvekiline imzalatmışlar ve Meclis'in de 1 Nisan 1923'teki oturumunda bunu kabul etmesi üzerine yeni seçimlere gidilmişti.1923 yılı Haziran-Temmuz aylarında yapılan seçimler sonunda Birinci Grubun adayları büyük ölçüde kazanırlarken, eski muhaliflerden ancak bir kaç kişi Meclise girebilmiş; fakat bu seçimlerin yapılış biçimi ve Birinci Grup ileri gelenlerinin tutumları, ikinci Meclis'te yeni bir muhalefetin oluşmasına zemin hazırlamıştı. Meclis 11 Ağustos 1923 günü çalışmalarına başladı (Tuncay, 1989:55).

Fethi Okyar, Rauf Orbay yerine hükümeti kurmuş ve Lozan Barış Antlaşması bu yeni meclis tarafından onaylanmıştır.Çok uzun ömürlü olmayan Cumhuriyet öncesinin Fethi Bey başkanlığındaki son TBMM Hükümeti, ilk dönem Meclisindeki muhaliflerin tekrar seçilmemeleri için çaba gösterilmesine rağmen, yeni Meclise bir türlü hakim olamamıştır. TBMM'nin ve bu arada Halk Fırkası'nın da reisi olan Mustafa Kemal Paşa, Meclisin bu durumuna ve dolayısıyla mevcut hükümetin istikrarsızlığı karşısında doğabilecek muhtemel sorunların önceden alınacak tedbirlerle kesin olarak çözülmesi taraftarıdır (Atatürk, 2006: 540-542).

Hükümetin kuruluşundan on hafta geçtikten sonra istifalarla boşalan İçişleri Bakanlığı ve T.B.M.M. İkinci Başkanlığı makamlarına parti grubu Mustafa Kemal'in düşündüğü adayları seçmeyince, Paşa da bir hükümet bunalımı çıkarttı; Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa dışındaki tüm Bakanları ve Başbakanı istifa ettirdi. Ona göre bu sorunun çözümü, bakanların tek tek Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesi yönteminin değiştirilmesine bağlıydı. Ama bu sorunu çözerken, daha genel bir sorunun çözümünü de Cumhuriyet'in ilanı ile yapacaktı (Tuncay, 1989:59). II. Meclisin toplanmasından kısa bir süre sonra Cumhuriyet'in ilanının gündeme gelmesi nedeniyle yeni bir takım tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu tartışmaların artması ve zıtlaşmalara yol açması üzerine Ali Fethi Bey Başbakanlık'tan istifa etmiştir. Ali Fethi Bey 26 Ekim 1923 günü akşamı TBMM başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya sunduğu istifa mektubunda "*Türkiye devletinin karşısında bulunan iç ve dış önemli ve güç meseleleri kolaylıkla sonuçlandırabilmesi için gayet kuvvetli ve meclisin mutlak desteğine sahip bir kabineye kesin ihtiyaç olduğunu, bunun gerçekleşmesini istediği için istifa ettiğini bildirmiştir*" (Okyar, 1981:342; TBMMZC, D. 2, C.3: 103-104).

Ali Fethi Bey'in istifasından sonra Ali Fuat Paşa'nın başkanlığı Halk Partisi grubunda gündeme gelmiş, ancak o sırada Cumhuriyet'in ilanı hazırlıkları yapıldığından, hükümetin kurulması işi bu olaydan sonraya kalmıştır. 29 Ekim 1923 günü, Mustafa Kemal'in hazırladığı bir önergeyi beklenmedik bir anda genel kurula

sunmasıyla; bazı kesimlerde şaşkınlık, itiraz, bazı kesimlerin de desteğiyle, saltanat rejiminin sonunu, Cumhuriyet rejiminin doğumu dünyaya ilan edilmiştir. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı 1921 Anayasasında değişiklik yapılmasını gerekli kılmıştır. Kabul edilen 29 Ekim 1923 gün ve 364 sayılı "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun tadvihen tadiline dair" kanun ile, 1921 Anayasa'sının 1.maddesine "Türkiye Devleti'nin hükümet şekli, Cumhuriyettir" ibaresi eklendi. Böylelikle 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı gerçekleştirilmiş ve yeni yönetimin adı da kesinleşmiştir (Düster, 3. Tertip, C. V, s. 398; (Kili,1995:119-120;Altug, 1980:32).

TBMM 29 Ekim'de kabul ettiği Anayasa değişikliğiyle yönetimin bir "Cumhuriyet" olduğunu ilan ederek rejimin niteliği konusundaki belirsizliğe son vermiştir. Kabul edilen diğer maddelerle de devlet başkanının Türkiye Cumhurbaşkanı olduğu, Cumhurbaşkanı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Kurulunca ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçileceği, Başbakan'ın, Cumhurbaşkanı'nca ve meclis üyeleri arasından seçileceği, başbakanın da bakanları aynı şekilde seçeceği, Devlet'in dininin İslam, dilinin ise Türkçe olacağı gibi hususlar kabul edildi. Ardından gizli oylamayla Cumhurbaşkanlığı seçimine geçildi, katılan 158 milletvekilinin oybirliğiyle Gazi Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanlığı'na seçildi. Yeni hükümet ise İsmet Paşa'nın başkanlığında kuruldu (Çavdar,1999:103).Fethi Bey de TBMM başkanı olmuştur (TBMMZ.C., II.D,C.3:103-104).

İsmet Paşa'nın başkanlığında kurulan bu yeni hükümette görev alan bakanlar şunlardır:

Başbakan ve Dışişleri Bakanı: İsmet Paşa (Malatya)
 Şeriyeye ve Evkaf Bakanı: Mustafa Fevzi Efendi (Manisa)
 Genel Kurmay Bakanı: Fevzi Paşa (İstanbul)
 İçişleri Bakanı: Ferid Bey (Kütahya)
 Maliye Bakanı: Hasan Fehmi Bey (Gümüşhane)
 Milli Savunma Bakanı: Kazım Paşa (Balıkesir)
 İktisat Bakanı: Hasan Bey (Trabzon)
 Adalet Bakanı: Seyit Bey (İzmir)
 Milli Eğitim Bakanı: İsmail Safa Bey (Adana)
 Bayındırlık Bakanı: Ahmet Muhtar Bey (Trabzon)
 Sağlık Bakanı: Dr. Refik (Saydam) Bey (İstanbul)
 Mübadele- İmar ve İskân Bakanı:Necati Bey(İzmir)
 (TBMMTD.,D.2,C.3: 103).

Aynı gün Cumhurbaşkanlığına seçilen Ankara Milletvekili ve TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın Başbakan atadığı İsmet Paşa'nın kurduğu hükümet 30 Ekim'de güvenoyu almış ve Cumhuriyetin ilk hükümeti olarak göreve başlamıştır.

Birinci İsmet Paşa hükümeti 30 Ekim 1923'ten 5 Mart 1924 tarihine kadar görev yapmıştır. Bu kabine listesinde iki nokta dikkati çekmektedir. Birincisi, Ali Fethi Bey kabinesinin iki-üç farkla korunmuş olmasıdır ki, bu durum sanki sadece Başbakanlık değişikliği olmuş intibamı vermektedir. İkincisi ise, Lozanda varılan bir karar gereğince "ilgili ülkeler arasındaki nüfus değişikliği ve bunların karşılıklı iskani" konusunu halletmek üzere yeni hükümet bünyesinde "Mübadele İmar ve İskan Bakanlığı'nın" kurulmuş olmasıdır. Bu bakanlık, ileride vazifesini tamamladıktan sonra lağvedilecektir (Cebesoy,1960:41-42).

30 Ekim 1923'de Cumhuriyet'in ilk hükümeti olarak İsmet İnönü başkanlığında kurulan Birinci İnönü Hükümeti'nin programı çok kısa oluşturulmuştu. Programın içeriğinde Cumhuriyetin kuruluşunun önemi ve devamı için yapılacak işlerden genel

olarak bahsedilmiş, ekonomik ve mali konulara yer verilmemiştir (TBMMTD., D.2, C.3: 103–104).

Mustafa Kemal Atatürk, 1924 yılına gelindiğinde, TBMM'nin II. Dönem 2.Yasama yılını açış konuşmasında 1923 yılı içerisinde yapılanları şöyle özetlemiştir:

“1.Cumhuriyet'in güvenliğinin korunmasına verdiği önem tüm yurttan anlaşılmalı ve halkın huzuru sağlanmıştır. Yalnızca Hakkâri'de bazı Nesturi Eşkiyası'nın yaptığı suçlar olmuş, bunlar da çözümlenmiştir.”

“2.Değişim antlaşmaları ile anavatana kavuşan halkın gereksinimleri tam olarak karşılanamamıştır.” (TBMMTD.,D.II, C.10:1).

Ankara'da kurulan milli hükümet, Kurtuluş Savaşı ile birlikte vergi gelirlerinin akış yönünü İstanbul'dan Ankara'ya çevirmiştir. Bilimsel tarz ve metotlarla olmasa da “denk bütçe”ler hazırlandı. İhtiyaçlar baskısına rağmen açık bütçe düşüncesi reddedildi. Mustafa Kemal'e göre milli mücadelenin amacı tam bağımsızlıktı. Tam bağımsızlık ancak mali bağımsızlıkla gerçekleşebilirdi. Bir devletin maliyesi bağımsızlıktan yoksun kaldığı sürece kamu hizmetlerinin gereken biçimde düzenlenmesi beklenemezdi. Devlet organlarına canlılık veren mali güç idi (Ergin,1977:43-44). 1923 yılı ortamında Türkiye'nin ekonomik ve mali yapısına bakıldığında; Cumhuriyet rejimine Osmanlı İmparatorluğu'ndan 159 milyon liralık kâğıt para (kaime) intikal etmiştir. Cumhuriyet Hükümetleri, merkez bankası kuruluncaya kadar yeni emisyonu başvurmazlardı. (Tokgöz,1999:88-89). Bu dönemde ülkenin içinde bulunduğu şartlar pek iç açıcı değildi. Savaşlar dolayısıyla düşmanlar şehir, kasaba ve köyleri yakmış yıkmışlardı. Yüz binlerce göçmenin iskân edilmesi gerekiyordu. Yeni kurulan hükümetler birçok sorunları çözmek zorundaydı. Ancak mevcut imkânlar, ekonomik durum bu sorunları çözmek için elverişli değildi. Yeni devletin ekonomik anlamda kalkınmasını sağlayabilmek amacıyla ilk defa İzmir'de Türkiye İktisat Kongresi gerçekleştirildi. Nitekim yeni kurulan cumhuriyetin izleyeceği iktisat politikaları aslında İzmir İktisat Kongresi ile belli oluyordu. Kongrede Atatürk: *“Yeni Türkiye'mizi layık olduğu seviyeye yükseltebilmek için, bir an önce ekonomiye birinci derecede ve en çok ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz. Zamanımız tamamen bir ekonomi devrinden başka bir şey değildir”* diyerek iktisada verilen ehemmiyete değinir (İnan, 1989:58).

Milli Mücadeleyi izleyen yıllarda laik bir Cumhuriyet idaresinin kurulması, hukuk düzeninde, milli eğitimde, kadın haklarında, giyim ve kuşamda kökten değişikliklere girişilmesi, skolâstik zihniyetin yerini akıl ve ilme bırakmasına olanak hazırlanmış, iktisadi kalkınma için gerekli ortamın yaratılmasına çalışılmıştır. Gerçekten yeni Türk Devleti ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamak, adalet dağıtmak gibi klasik devlet hizmetleri yanında, eğitim, sağlık, sosyal, güvenlik, taşıma ve haberleşme alanlarında, iktisadi kalkınmayı sağlamak için yoğun çaba sarf edilmiştir.

Atatürk TBMM'de 2. yasama yılını açış konuşmasında; *“Maliyenin daha düzenli bir hale geldiğini, iç borçların düzenli olarak ödendiğini ve aşar vergisinin kaldırılmasının Cumhuriyet yönetiminin bir yılda ulaştığı gerçek bir başarı olduğunu söylerken tarım ile ilgili alınan önlemlerin hemen kendini hissettirdiğini ve ticaret durumunun sürekli bir gelişme sağlayacak durumda olduğunu belirtmiştir.”*

Cumhuriyet sonrası tarımda makine kullanımının artması gibi olumlu gelişmeler sayesinde tarım alanında önemli bir artış yaşanmıştır. Atatürk konuşmasının devamında; *“Bayındırlık işlerinin azimle halledilmesi gerektiğini, ülkenin demir yolu ve mutluluk yolu olduğunu, Ankara'nın çağa uygun görüşme araçları ile donatılması gerektiğini 8 ay gibi kısa bir sürede yeni prensiplerin başarıyla uygulandığını ifade etmektedir. Sağlık alanında gözle görülür bir gelişme olduğunu ve yaygın bir sağlık kuruluşu çalışmalarına başlandığını, sıtmaya karşı bir uğraş dönemine girildiğini bildirmektedir.*

Cumhuriyet halkın sağlığına önem vermeyi siyasetin başlıca amaçlarından saymıştır. Atatürk konuşmasında; *“Milli eğitim için konulan kuralların çok değerli sonuçlar verdiğini, 8 ay gibi kısa bir sürede yeni prensiplerin başarıyla uygulandığını, kadın ve erkek Cumhuriyet öğretmenlerinin, öğretim kurumları ile öğrenciler bir kültür ordusu görünüşü”* gösterdiğini söylemiştir. Cumhuriyet tasarladığı inkılâplara en büyük mesnet olarak Türkün fazilet ve kabiliyetini seçmekle beraber bu kabiliyete hız veren en büyük esas olarak da kültürü seçmiş, buna azami kıymet ve ehemmiyet vermiştir (TBMMTD., D.2,C.10:1-2).

5.9.1.2. İkinci İnönü Hükümeti (6 Mart 1924-22 Kasım 1924)

Birinci İsmet Paşa hükümeti saltanatın kaldırılmasından sonra, halifeliğin de kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı şekli ve zamanı, Ankara'nın başkent olması, v.b. olaylar üzerine meclis içinde ve basında yoğun tartışmalar çıkması üzerine, bakanlıkların faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi ve yeni hükümet kurulmasına imkân vermek gerekçesi ile istifa etmiş, 6 Mart 1924'te İkinci İsmet Paşa Hükümeti kurulmuştur. İkinci İnönü Hükümeti aynı gün birleşiminde hazır bulunan 145 üyenin güvenoyunu almıştır (Sanal,1995:5-6).İsmet İnönü'nün kurduğu yeni kabinede şu bakanlar görev almıştır:

Başbakan ve Dışişleri Bakanı: İsmet Paşa (Malatya)
 Milli Savunma Bakanı: Kazım Paşa (Balıkesir)
 İçişleri Bakanı: Ferit Bey (Kütahya)
 Maliye Bakanı: Mustafa Abdülhalık Bey (Çankırı)
 Ticaret Bakanı: Hasan Bey (Trabzon)
 Ziraat Bakanı: Zekai Bey (Aydın)
 Adalet Bakanı: Mustafa Necati Bey (İzmir)
 Sağlık Bakanı: Dr. Refik (Saydam) Bey (İstanbul)
 Milli Eğitim Bakanı: Vasıf (Çınar) Bey (Manisa)
 Bayındırlık Bakanı: Süleyman Sırrı Bey (İstanbul)
 Mübadele-İmar ve İskân Bakanı: Celal Bayar Bey (İzmir)
 (TBMM TD,D.2,C7/1:s.147).

Bu hükümetin kuruluşundan iki buçuk ay sonra İçişleri Bakanı Ferit Bey istifa etmiş, yerine Kütahya milletvekili Recep (Peker) Bey atanmıştır. Kuruluşundan altı ay sonra Ziraat Bakanı Zekai Bey ayrılmış, yerine Muğla milletvekili Şükrü Kaya Bey atanmıştır (Gologlu, 2009: (1924-1930):25; Cebesoy,1960:70).

06.03.1924 tarihinde kurulan II. İnönü hükümeti 22.11.1924 tarihine kadar devam etmiştir. İsmet İnönü Başvekil seçilmesi sebebiyle hükümetin izleyeceği yol hakkında yaptığı konuşmasında, dışarıda yabancı devletlerle iyi ilişkilerin devam ettirilmesi, içeride ise memleketin durumunun düzeltilmesi için çalışılacağı, askeri alanda savunma hizmetlerine önem verileceği konularını vurgulamıştır (TBMMTD, D.2, C.7/1: 147).İsmet Paşa 22 Kasım 1924'de rahatsızlığı sebebiyle istifa etmiş ve böylece ikinci İnönü Hükümeti dönemi sona ermiştir (Sanal,1995:6).

5.9.1.3. Okyar Hükümeti (22 Kasım 1924 – 3 Mart 1925)

Mart 1924'ün başlarından itibaren TBMM'de birbiri ardına ve zamanın şartlarına göre oldukça radikal inkılâp kanunlarının kabul edilmesi, meclisin içinde büyük bir muhalefet hareketi başlatmıştı. Her kanun tasarısı büyük tartışmalara ve mücadelelere sahne oluyordu. Bu tartışmalar iktidarda bulunan Halk partisinin ikiye

bölünmesine ve yeni bir muhalefet partisinin kurulmasına yol açmıştı. İşte bu yoğun ve sert tartışmaların cereyan ettiği bir ortamda, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Başbakan İsmet Paşa'dan görevinden ayrılmasını istedi ve bu yolla sert tartışmalara hedef olan İsmet Paşa'nın yerine yeni bir başbakan atayarak, havayı yumuşatmak istemiştir. İsmet Paşa'nın 20 Kasım 1924 tarihinde istifası üzerine *Fethi Okyar* tarafından kurulan *İkinci Fethi Okyar Hükümetidir*. Bu hükümet, 27 Kasım 1924'te Meclise programını sunmuş ve 188 oyla güvenoyu almıştır. (TBMMTD,D.2,C.10:409-410; (Sanal,1995:6). İkinci Ali Fethi Bey kabinesinde şu bakanlar yer almaktaydı:

Başbakan ve Milli Savunma Bakanı: Ali Fethi Bey-İstanbul
 Adalet Bakanı: Mahmut Esat Bey-İzmir
 İçişleri Bakanı: Recep Peker Bey- Kütahya
 Dışişleri Bakanı: Şükrü Kaya Bey -Muğla
 Maliye Bakanı: M. Abdülhalik Bey-Çankırı
 Milli Eğitim Bakanı: Saraçoğlu Şükrü Bey-İzmir
 Ziraat Bakanı: Hasan Fehmi Bey- Gümüşhane
 Ticaret Bakanı: Ali Cenani Bey-Gaziantep
 Bayındırlık Bakanı: Feyzi Bey-Diyarbakır
 Sağlık Bakanı: Dr. Mahzar (Germen) Bey -Aydın
 Denizcilik Bakanı: İhsan (Eryavuz) Bey- Osmaniye
 Mübadele-İmar ve İskân Bakan Vekili: Recep Bey-Osmaniye
 (TBMMTD,D.2,C.10:375).

İkinci Ali Fethi Bey Hükümeti de 3 Mart 1925 tarihine kadar görev yapmıştır. Bu hükümet de “*Doğuda çıkan Şeyh Said isyanı ve Nastûri ayaklanması gibi şiddet hareketlerinin bastırılması konusunda pasif davrandığı*” şeklindeki şiddetli tenkitler üzerine istifa etmiştir.

Bu hükümette de bir değişiklik olmuş, iki ay sonra İçişleri Bakanı Recep Bey istifa etmiş, yerine Cemil (Ubaydın) Bey getirilmiştir. Ayrıca, yine Recep Bey'in vekâlet ettiği Mübadele-İmar ve İskân Bakanlığı da 8 Aralık 1924 tarihinde lağvedilmiştir. Bundan başka, bir önceki hükümet listesinde görülenden farklı olarak 31 Aralık 1924'te “Denizcilik Bakanlığı” kurulmuştur (TBMMZC, D:12, C.10, s.374;Okyar,1981:365-368; Cebesoy,1960:117; Gologlu,2009: (1924-1930):92).

Ali Fethi Okyar Hükümeti programında mübadele ve iskânları, nakilleri artık tamamlanmış olan muhacirin genel durumunda hissedilen sıkıntının yok edilmeye çalışılacağı ve kendilerinin bir an evvel arazi sahibi yapılacağı belirtiliyor. Fethi Okyar'ın başvekilliğinde kurulan bu hükümet ilk defa kendisinden önceki hükümetlerin aksine daha geniş ve detaylı, iktisadi konulara ağırlık veren bir hükümet programı getirmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla kurulan yeni Türk Devleti'nin İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlara paralel bir şekilde kalkınma isteğini ve çabalarını göstermesi açısından önem taşıyan bir programdır. İlk bütçe uygulamasının gerçekleştirildiği bu dönemde, dışarıdan yapılan borçlanmaların bir sonuca bağlanmasını ve bütçe uygulanmasıyla beraber iktisadi yayılma alanlarına, memleketin gelişmesi için ödenekler ayrılması sağlanmıştır. Aşar vergisi bu dönemde kaldırılmış, yeni bir maliye siyaseti oluşturulmaya çalışılmıştır (TBMM TD,D.2, C.10:400-401). Bu programda; öncelikle Cumhuriyet yönetiminin gereklerinin yapılması ve daha sonra devrimlerin gerektirdiği yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, milli hukukun korunması göz ardı edilmeden tüm ülkelerle dostluk ilişkilerinin kurulması, ülkenin doğal kaynaklarının işletilerek ekonomik gelişmenin sağlanması, maliyede tasarrufa gidilmesi, ziraatın geliştirilmesi ve benzeri ekonomik konularda gelişme ve ilerlemenin sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir (Arar, 1966, 38-45).

13 Şubat 1925 tarihinde başlayan Şeyh Said isyanı çıkınca bu isyanın yarattığı sorunlar üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu'nda görüşme açıldı. Görüşmeler sonucunda güvenoyu alamayan Ali Fethi Bey 3 Mart 1925'te Başbakanlıktan istifa etti (Sanal,1995:6).

5.9.1.4. Üçüncü İnönü Hükümeti (03.03.1925 - 01.11.1927)

13 Şubat 1925 tarihinde başlayan Şeyh Said isyanı'nın yayılması üzerine, gerekli tedbirleri almak, uygulamak ve asayişini sağlamak üzere İsmet Paşa üçüncü defa hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Bu şekilde 4 Mart 1925 tarihinde üçüncü İsmet Paşa Hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet ikinci meclisin yasama döneminin sonuna kadar görevini sürdürmüştür. Bu hükümette görev alan bakanlar da şunlardır:

Başbakan ve Dışişleri Bakanı: İsmet Paşa -Malatya

İçişleri Bakanı: Cemil (Ubaydın) Bey -Tekirdağ

Milli Savunma Bakanı: Recep (Peker) Bey -Kütahya

Adalet Bakanı: Mahmut Esat Bey-İzmir

Bayındırlık Bakanı: Süleyman Sırrı Bey- İstanbul

Maliye Bakanı: Hasan (Saka) Bey -Trabzon

Ticaret Bakanı: Ali Cenani Bey- Gaziantep

Sağlık Bakanı: Dr. Refik (Saydam) Bey -İstanbul

Milli Eğitim Bakanı: Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey-İstanbul

Ziraat Bakanı Sabri (Toprak) Bey -Manisa

Denizcilik Bakanı: İhsan (Eryavuz) Bey-Osmaniye

(TBMMTD,D:2,C.15,s.127).

4 Mart 1925'te Başbakan İsmet Paşa, Büyük Millet Meclisi'nde hükümetinin izleyeceği politika üzerinde açıklamalar yaptı. Konuşmasının ardından 2 çekimser, 23 ret oyuna karşılık 154 oyla güvenoyu aldı (Sanal,1995:7).

Bu hükümette de zaman içinde bazı değişiklikler olmuştur. Bunlardan en önemlisi, hükümetin kurulmasından kısa bir süre sonra Başbakan İsmet Paşa'nın üzerinde bulundurduğu Dışişleri Bakanlığı görevini bırakarak, bu göreve, bundan sonra çok uzun bir süre bakanlık yapacak olan İzmir milletvekili Dr. Tevfik Rüşdü Aras'ı atamasıdır (TBMMZC, D:2, C.15, s.110-129; Okyar, 1981: 368; Cebesoy,1960: 146; Karaibrahimoğlu,1968:75 vd).

İnönü hükümetlerinin devamı niteliğinde olan bu hükümet programı kısa tutulmuş ve şöyle belirtilmiştir: Dışta devletlerle münasebet muhafaza edilecek, nafia, ziraat ve sıhhati alanlarında memlekette tedbirler önemle sağlanacak, Cumhuriyet feyyaz mesaisine maliyede, ticarete, maarifte ve adliyede devam edecek. Memleketi müdafaa için hava, deniz ve kara kuvvetlerinin muhafaza ve takviyesine önem verilecektir. Üçüncü İnönü Hükümeti, genel hatları ile bir önceki hükümet programının devamını seçmiş olduğu anlaşılan, kısa bir hükümet programı sunmuştu. Ancak Fethi Okyar Hükümeti gibi aktif bir iktisadi politikaya sahip olamamış, daha çok devletin teşkilatlanması ile ilgilenmiştir (TBMMTD,D:2 C.15:127-129).

Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti gerek içte gerekse dışta çok güç koşullarla karşı karşıyadır. Dış politikada Musul sorunu gündemdedir. Ülke içinde ise Doğu Anadolu'da Şeyh Sait isyanı patlak vermiştir.

Şeyh Sait isyanı, 1925 yılının Şubat ayının ortalarında patlak vermiştir. Doğu Anadolu'da seferberlik ilan edilerek "Takrir-i Sükûn Kanunu" çıkartılarak ve istiklal mahkemeleri kurularak ancak ordu birliklerince iki ayda Nisan ortalarında bastırılabilmiştir. İsyân, bir hükümet değişikliğine neden olmuştur.

Bir süre yüksek devlet görevleri üstlenmiş olan İstanbul'da Seyyid Abdülkadir ve oğulları isyanı hazırlamış, isyanın askeri eylem kadrosunu da Şeyh Sait ve arkadaşları oluşturmuştur. Bu isyanın ortaya çıkış sebeplerine baktığımızda; dini ve siyasi unsurların rol oynadığını görüyoruz. Musul meselesinin gündemde olduğu bu dönemde Türkiye'yi iç sorunlarla meşgul ederek, başta saltanat ve halifeliğin kaldırılmasına tepki olarak Türkiye'de teokratik bir devlet kurmayı hedefleri arasında yer alırken aslında ise Doğu Anadolu'da bir Kürt devleti kurmak düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır (Doğan,2011:265;Göze, 1993:208-209).

Şeyh Sait İsyanı ordu birliklerini 2 ay uğraştırdıktan sonra 15 Nisan 1925'te bastırılır. İsyân hükümet değişikliğine de neden olmuştur. İsyânın başladığı sırada Ali Fethi Bey hükümeti iş başındadır ve isyan karşısında acele önlemler almada ağır davranmaktadır. İsyân hızlı bir yayılma, genişleme eğilimi göstermekte ve hükümetin tutumu ise sert tartışmalara neden olmaktadır. Halk partisi meclis grubu konuyu görüşmek üzere bir toplantı yapar. Parti grubu çoğunlukla Fethi Bey'i isyanı bastırmada yetersiz bulur ve grupta hükümete güvensizlik oyu verilir. Başbakan istifa eder. İsyânın genişlemesi ve Ergani'ye yayıldığı gün İsmet Paşa, hükümeti kurmakla görevlendirilir. (Sanal,1995:6).

İsmet Paşa hükümet programında açıklanan önlemleri almaya başlar. Seferberlik ilan edilir. Takrir-i sükûn kanunu çıkarılır ve bu yasanın uygulanabilmesi için biri Doğu'da diğeri Ankara'da istiklal mahkemeleri kurulur. Şeyh Sait isyanı bastırıldıktan sonra Terakki Perver Fıkrası kapatılır (Doğan,2011:266;Göze,1993:211-213;TBMMZC,D:2,C.15:110-129).

5.9.1.5. Dördüncü İnönü Hükümeti(1 Kasım 1927-27 Eylül 1930)

Meclisin açıldığı 1 Kasım 1927 tarihinde Başbakan İsmet İnönü hükümetin istifasını vermişti. Seçimlerin yenilenmesinden sonra Ankara mebusu Gazi Mustafa Kemal, aynı gün, ikinci kez oturuma katılan 288 üyenin oyu ile Cumhurbaşkanlığına seçildi. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, yeni hükümetin kurulması görevini yine İsmet Paşa'ya vermişti. Böylece 1 Kasım 1927 tarihinde Dördüncü İsmet Paşa Hükümeti (Beşinci Cumhuriyet Hükümeti) kuruldu. Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanan İnönü'nün oluşturduğu yeni kabine listesi yine aynı gün TBMM'ye sunulmuştu. Yeni hükümetin programı 5 Kasım 1927'de Başbakan İsmet İnönü tarafından TBMM'de okundu. İsmet Paşa oturuma katılan 271 üyenin 270 kabul oyu ile güvenoyu aldı (Sanal,1995:7). Bu yeni hükümette Denizcilik Bakanlığı'nın Milli Savunmaya bağlanması, Tarım ve Ticaret Bakanlıklarının da İktisat Bakanlığı adıyla birleştirilmesi öngörüldüğünden bu bakanlıklara atama yapılmamıştı. Böylece İnönü'nün 4. Hükümeti şöyle oluşmuştu:

Başbakan: İsmet (İnönü) Paşa: Malatya

Adalet Bakanı: Mahmut Esat Bey (Bozkurt):İzmir

Milli Savunma Bakanı: M. Abdülhalik (Renda): Çankırı

Denizcilik Bakanı(Vekâleten): M. Abdülhalik Renda

İçişleri Bakanı: Şükrü (Kaya): Muğla

Dışişleri Bakanı: Dr. Tevfik Rüştü (Aras):İzmir

Maliye Bakanı: Şükrü Saraçoğlu: İzmir

Milli Eğitim Bakanı: Mustafa Necati (Uğural):İzmir

İsmet (İnönü) Paşa vekâlet 7.1.1929

Hüseyin Vasıf Bey(Çınar) İzmir 2.3.1929

Cemal Hüsnü Bey(Taray) Gümüşhane 13.4.1929

Bayındırlık Bakanı: Behiç (Erkin):İstanbul

Tarım Bakanı: Mustafa Rahmi Köken: İzmir

Ticaret Bakanı (Vekâleten) : Rahmi Köken-İzmir

Şakir Bey(Kesebir) Edirne 29.5.1929

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı:Dr. Refik (Saydam):İstanbul (TBMMZC, D:3, C.1: 12-13).

Dördüncü İnönü Hükümeti 5 Kasım 1927'de Meclise sunulan program uzun söylevlerden oluşmayan ve hükümetin genel amacının kısaca ortaya konduğu bir programdır.Hükümetin çalışma programına ilişkin bir konuşma yapan İnönü yıllardır güdülen siyasette esaslı bir değişiklik yapılmayacağını vurgulamıştı. Programlarında, doğuda meydana gelen olayların üzücü olduğunu, ancak memleketin huzur ve asayişini temin ettiklerini ve birinci görevlerinin huzur ve asayişini sağlamak olduğunu söylemiştir. Dış siyasette ise dürüst bir siyaset ve yeni dostlukların oluşmasını sağlayacaklarını, bayındırlık işlerinde özellikle şimendifer inşaatının daha başka istikametlerde işlemesine, su işlerinde, imar yollarında da faaliyet göstereceklerine, ticaret ve ziraat vekâletlerinin iktisat vekâleti altında birleştirilmesi fikrini tasarruf ile beraber ihtiyaca uygun olduğunu söylemiştir (Arar, 1968:36-38).

Hükümet programında bütün vatandaşlar için emniyet ve huzur istenildiği, şark vilayetlerindeki bazı mıntikalarda büyük irticai hareketlerin ardından eşkıyalıkların devam ettiği, halkın ise cumhuriyet nimetlerini idrak ederek cumhuriyetin sarsılmayacağını eşkıyalıkla ümit besleyenlere göstermiş olduklarını, bu eşkıyalıkları takip için mahalli zabıta kuvvetlerinden ve mahalli garnizonlardan başka kuvvet harcamaya mecbur olunmadığı ve sonuç olarak şark vilayetlerinin huzur ve asayiş içinde olduğu bildirilmiştir. Programın devamında İnönü, memleketin en uzak köşelerine kadar İdare'nin ulaştığını, örnek olarak da son tahrir-i nüfus sayımı teşebbüsünü gösteriyor. Bu sayımda 1928 yılında Türkiye nüfusunun 14 milyona yakın olduğu belirtiliyor. Hükümet programında nafia işlerinin önemle devam ettiği, 1928'de nafia bütçesinin 32 milyon olacağı, altı istikamette işleyen şimendifer inşaatının gelecek senelerde daha başka istikametlerde de işleyeceği, nafianın su işlerinde ve diğer imar yollarında da faaliyet göstereceği belirtiliyor. Dördüncü İnönü Hükümeti, kısa da olsa yeni bir hükümet programı getirmiştir. Kurulan hükümetin iktisadi programında yer alan başlıca özellikler şunlardır; Ali İktisat Meclisi oluşturularak iktisadi alanda izlenilecek politikaların bu kurulda görüşülmesi, Finansman sıkıntıları nedeniyle atılımcı bir iktisat politikası yerine tasarrufçu bir iktisat politikasına ağırlık verilmesi bu programda yer almıştır (TBMM TD, D.3, C.1: 22-24).

Dördüncü İsmet İnönü Hükümeti 25 Eylül 1930'da "*İcra Vekillerinden bazılarının inhilali*" ve o günkü "*siyasi ahval*" nedeniyle istifa etmiştir. İsmet Paşa'nın Başbakanlıktan istifa ettiği ve yeni hükümetin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal tarafından 27 Eylül 1930'da onaylandığı açıklanmıştır (Sanal,1995:8).

5.9.1.6. Beşinci İnönü Hükümeti(27 Eylül 1930-4 Mayıs 1931)

Beşinci İnönü Hükümeti 27 Eylül 1930'da kurulmuş ve 4 Mayıs 1931'e kadar görev yapmıştır. Bu hükümette de görev alan bakanlar şunlardır:

Başbakan: İsmet Pasa (İnönü)- Malatya

Adalet Bakanı: Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk)-Sinop

Milli Savunma Bakanı: Mustafa Abdülhalık Bey (Renda)- Çankırı

Zekai Bey (Apaydın)- 29.12.1933

İçişleri Bakanı: Şükrü (Kaya) Bey- Muğla

Dışişleri Bakanı: Tevfik Rüştü Bey (Aras)- İzmir

Maliye Bakanı: Saraçoğlu Şükrü Bey- İzmir

Mustafa Abdülhalık Bey (Renda) -25.12.1933

Milli Eğitim Bakanı: Esat Bey (Sagay)-Bursa

Bayındırlık Bakanı: Zekai Bey (Apaydın)

Hilmi Bey (Uran)-19.12.1933

İktisat Vekili: Mustafa Şeref Bey (Özkan)- Burdur

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Refik Bey (Saydam)-İstanbul

(TBMM TD, D.3, C.21: 30).

İsmet Paşa yeni hükümetin programını 2 Ekim 1930'da Türkiye Büyük Millet Meclisinde okudu ve 12 ret oyuna karşı 249 üyeden güvenoyu aldı (TBMM TD, D.3, C.21: 69-71).

Beşinci İnönü Hükümeti programında; hükümetin her sahada faaliyetinin milli iktisat için olacağı belirtilmiş ve daha çok ekonomiyle ilgili tedbirlerden bahsedilmiştir. Programının içeriği şöyledir: Hükümetin takip edeceği siyaset ana hatları ile senelerden beri takip edilen hatların aynı olacaktır. Eski dostluklar takviye ve yeni dostlukları temin eden siyasete devam edilecektir. Adli ıslahat bütün esasları ile korunacak ve takviye olunacaktır. Bu programda özellikle mâli konulara ağırlık verilmiştir. Vergilerde yapılacak değişiklikler programda belirtilmiştir. Milli paranın kıymetini korumak için dikkatli ve hassas davranılacağı programın dikkat çeken noktalarındandır (Arar,1968: 134;Erdilek,1983:974).

Devletçiliğin başladığı 1930 yılında kurulan Dördüncü İsmet İnönü Hükümeti Programında ilk olarak Milli İktisat'tan bahsedilmektedir. Bu programın genel özelliği hükümetin eskiye göre her alanda girişimci bir rol üstlenerek milli bir ekonominin yaratılması, geçmiş yıllarda istenilen sonuçların alınmadığı tarım kesimine daha hassas yaklaşılması ve mali alanlarda vergi konularına yer verilmiştir.

Hükümet programının ekonomiye ilişkin görüşleri şu şekilde yer almıştır: "*Milli iktisatta mesleğimiz malumdur. Bizim kanaatimizce hükümetin her sahada faaliyeti nihayet milli iktisat için ya bir fayda temini, ya bir engelin bertaraf edilmesi gibi bir iktisâdi gayeye teveccüh ettirmek lâzımdır. İktidarımız dâhilinde olan bütün gayretlerimizi bu uğurda sarf edeceğiz*" (TBMM TD, D.3, C.21: 34).

Programın sonunda borçlanma yolu ile kendilerine toprak verilmiş küçük çiftçilerin bu borçlanma ile oluşan borç yüklerini hafifleteceklerini, belediye resim ve harçlarında mükellefler lehine önemli oranlarda indirimler yapılacağı belirtilmiştir (TBMM TD, D.3, C.21: 36).

Temel politika hedefi olarak devletçi bir yol izleneceği hükümet programında açıkça dile getirilmiştir. Hükümet programında; maarif siyasetinde mesleki tahsil ve ihtisasın önemli olduğu, az masrafla çok netice arayan bir mahiyetle, mekteplerin her türlü etkiden uzak, ahlakı önemli tutan bir zihniyetle devam edeceği belirtilmiştir.

Yine İnönü hükümetinin programında esas aldığı konulardan biri de bulaşıcı hastalıklardır. Bu hususta mücadele edileceği belirtilmektedir (TBMM TD, D.3, C.21: 36; Avcı,2000:57).

23 Aralık 1930'da yaşanan Menemen olayı, inkılâpların halk sathına yayılmasının ne kadar önemli olduğunun bir işareti olmuştur (Yazman, 1984:238-247;Mumcu,1983:142). Cumhuriyet rejimine yönelik bu tür saldırılar karşısında o günkü hükümet her türlü radikal tedbiri almaktan geri durmamıştır. Toplumsal huzur ve güven ortamının sağlanması bu dönem hükümetlerin temel politikaları olmuştur.

5.9.1.7. Altıncı İnönü Hükümeti(4 Mayıs 1931-1 Mart 1935)

Yapılan seçimlerden sonra TBMM'nde oturuma katılan 289 milletvekilinin oyu ile Gazi Mustafa Kemal Paşa üçüncü kez Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Mevcut başbakan İsmet Paşa hükümetin istifasını Cumhurbaşkanı'na bildirmiş, Mustafa Kemal de istifayı kabul ederek başbakanlık görevini yine İsmet Paşa'ya vermiştir.4 Mayıs 1931 tarihinde Cumhurbaşkanlığı tezkeresi TBMM'nde okunmuştur. İsmet Paşa yeni hükümetin programını 9 Mayıs 1931'de TBMM'sine sunmuştur. Aynı gün yapılan oturumda mecliste bulunan 287 milletvekilinden güvenoyu almıştır (TBMMTD, D.4, C.1: 29-31;Sanal,1995:9).

Kurulan Altıncı İnönü Hükümeti'nde şu mebuslar görev almıştır:

Başbakan: İsmet Pasa (İnönü)- Malatya

Adalet Bakanı: Yusuf Kemal (Tengirşenk)- Sinop
Şükrü SaraçoğluBey, İzmir 25.5.1933

Milli Savunma Bakanı: Zekai (Apaydın)-Diyarbakır

İçişleri Bakanı: Şükrü (Kaya)- Muğla

Dışişleri Bakanı: Tevfik Rüştü (Dr. Aras)-İzmir

Maliye Bakanı: M. Abdülhalik (Renda)-Çankırı

Eğitim Bakanı: Esat (Sagay)-Bursa

Dr. Reşit (Galip) Aydın 10.11.1932

Yusuf Hikmet Bayur Manisa 27.10.1933

Zeynel Abidin Bey(Özmen)Aydın 9.10.1934

Bayındırlık Bakanı: Hilmi (Uran)- Adana

Ekonomi Bakanı: Mustafa Şeref (Özkan)- Burdur

Mahmut Celal Bey(Bayar) İzmir 10.11.1932

Ziraat Vekili: Muhlis Bey(Erkmen)Kütahya 31.12.1931

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Refik (Saydam)-İstanbul

Gümrük ve İhisarlar Vekili: Ali Rana(Tarhan) İstanbul 21.12.1931
(TBMM TD, D.4, C.1:9).

Bu hükümet 9 Mayıs 1930 da Meclise sunduğu Hükümet programının ana hatları ile önceki İnönü Hükümet Programlarıyla aynı olduğu söylenebilir. Başbakan İsmet Paşa yeni hükümetin programının ana hususlarını açıklarken: “*İç politikada huzur ve güvenliğin sağlanması temel görevimizdir. Anarşik akımlardan uzak ve yurttaşların haklarını ve özgürlüklerini sağlayan bir hayat tarzının yaşatılacağı kanısındayız.*” demek suretiyle hassasiyet duyulan konuları özellikle dile getirmiştir. (Gologlu, 2009:(1931-1938):14; Erdilek,1983:975).

Bu dönemde tüm dünya da hissedilen 1929 ekonomik krizi, Türkiye ekonomisini de sarsmıştır. Bundan dolayı hükümet krizin etkilerinin atlatılabilmesi için ilk olarak tasarruf konusunu ele almıştır, çünkü devlet finansman yönünden sıkıntı çekmektedir. Bu program, 1929 Ekonomik bunalımının etkilerini de dikkate alarak ekonomide devletçi bir politika anlayışını benimsemiştir.

Bunun yanında Merkez Bankası kuruluşu konusuna da değinilmiştir. Bu konuda özetle şunları söylemiştir:“*Uluslararası pazarlarda satış fiyatlarının düşmesi, her memlekette olduğu gibi bizi de etkilemiştir. En büyük tedbir olarak bütçedeki tasarrufları, tasarlanandan da yüksek dereceye çıkardık. Mali ve iktisadi tedbirlerimizin hepsinde çiftçilerimizin durumu ve ürünlerimizin korunması temel dayanağımızdır. Ticareti teşvik etmek ve kolaylaştırmak, limanlardaki kolaylıkları artırmak için özel olarak uğraşacağız. Dış ticareti devlet tekeli altına alacağımız tarzında yayılan söylentiler her türlü temel dayanaktan yoksundur*” (Gologlu,2009: (1931-1938):14-15).

İsmet İnönü, fiyatların uluslararası piyasalarda hızla düşmesi karşısında memleketin ihtiyatlı davranması gerektiğini ve ürünlerin çeşitli olması sebebiyle buhranın etkilerine karşı koymada daha başarılı olunduğunu söyleyerek, izleyen yılda devlet harcamalarında ihtiyatlı tedbirler alınacağını bildirmiştir. 1930 yılında çıkarılan Türk Parasını Koruma Kanunu'nu ile sürekli bir istikrarın sağlanmasının hükümetin gerçekleştirmek istediği hedeflerden olduğunu söylemiştir (TBMM TD, D.4, C.1:22).

İnönü hükümet programında; *“Mali ve İktisadi tedbirlerimizin hepsinde çiftçilerimizin vaziyeti ve mahsullerimizin himayesi bizim esasımızdır. Bu hususta memleketin muhtaç olduğu iktisadi teşekküllerin kuvvetlenmesine ve çoğalmasına çalışıyoruz. Gerek kredi müesseselerinde, gerek iktisadi teşekküller de ziraatımızla hususi surette iştigalimize şahit olacaksınız. Yerli sanayin inkişafı için kanuni ve içtimai tedbirlerimize devam edeceğiz”* demiştir (TBMM TD, D.4, C.1:23). Ayrıca hükümet Programında Cumhuriyet Devrimleri, ulusal devletin en önemli aracı olarak görülmüş ve tüm düzenlemelerin buna göre yapılması amaçlanmıştır.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Üçüncü Büyük Kongresi 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanmıştır (Dursun, 2002:34). Kurultayda alınan kararlar dikkate alındığında, Türkiye Cumhuriyeti kamusal hayatında çok önemli dönüşümler meydana gelmiştir. Ülke, kurultay tarihinden itibaren 1946 yılına kadar geçen on beş yıllık süre zarfında tek parti idaresi altında yönetilmiştir (Tunçay, 1989:308). CHF'nin devletle özdeşleşme sürecinde kırılma noktası olan Kurultay 18 Mayıs 1931 günü kapanmıştır (Dursun, 2002:78).

5.9.1.8. Yedinci İnönü Hükümeti(1 Mart 1935-1 Kasım 1937)

8 Şubat 1935 günü yapılan genel seçimler sonunda Beşinci Büyük Millet Meclisi'ne Atatürk'ün istediği gibi 444 Milletvekili seçildi. 1 Mart 1935 tarihinde, TBMM'nde yapılan seçim sonucu, oturuma katılan 386 milletvekilinin oyu ile yeniden Cumhurbaşkanlığı görevine seçilen Atatürk, yemin etmesinin ardından, daha önce yeni Hükümet kurulması için istifa etmiş olan İsmet İnönü'ye, tekrar kabineyi kurma görevini vermiştir (TBMMTD,D5,C.1:4;Sanal,1995:9; Öztürk,1968: 157).

Beşinci Büyük Millet Meclisi'nin daha önceki meclislere göre bir takım farklılıklar taşıdığını görüyoruz. Buna göre; Dördüncü Millet Meclisi'nde olduğu gibi Beşinci Millet Meclisi'nde de 16 bağımsız milletvekili vardı ve bunlardan birisi de Halk Partisi'ne muhalif olan eski Kuvay-ı Milliyeci Refet Paşa idi. Beşinci Millet Meclisi'nde ilk kez 18 tane de kadın milletvekili bulunuyordu. Beşinci Millet Meclisi'nde yine ilk kez 4 tane de Hıristiyan milletvekili vardı.

Bakanlar kurulu tek değişiklikle (Milli savunma Bakanı Zekai Apaydın Moskova Büyükelçiliğine gönderilmiş, yerine Kazım Özalp getirilmiştir.) oluşan Bakanlar ise şöyledir:

Adalet Bakanı: Şükrü Saraçoğlu- İzmir

İçişleri Bakanı: Şükrü Kaya- Muğla

Dışişleri Bakanı: Tevfik Rüştü Aras-İzmir

Maliye Bakanı: Fuat Ağralı- Elazığ

Milli Savunma Bakanı: Kazım Özalp- Balıkesir

Milli Eğitim Bakanı: Ağabeydin Özmen- Aydın, sonra; Saffet Arıkan-Erzincan

Bayındırlık Bakanı: Ali Çetinkaya- Afyon

Ekonomi Bakanı: Celal Bayar-İzmir

Tarım Bakanı: Muhlis Erkmen- Kütahya, sonra Şakir Kesebir-Tekirdağ

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Dr. Refik Saydam-İstanbul

Gümrük ve Tekel Bakanı: Ali Rana Tahran- İstanbul
(TBMM TD,D5,C.1:5).

Yeni kurulan hükümetin programı ise, Başvekil İsmet İnönü tarafından, 7 Mart 1935 tarihinde okunmuştur. 343 üyenin ittifakı ile güvenoyu aldı (Sanal,1995:9). Bu hükümet programı diğer önceki programlarda olduğu gibi sade ve pek farkı yoktur. İnönü, konuşmasında, Hükümet programıyla ilgili olarak şunları söylemiştir: “...Biz, ülkenin ödeme kabiliyetini kolaylaştıracak bir ticaret sistemini takip etmeğe mecburuz. Diğer taraftan, memleket dâhilinde istihali ve istihlaki artıracak yeni ve geniş faaliyetleri teşvik etmeği lüzumlu görüyoruz. Sanayileşmeğe verdiğimiz ehemmiyet, her zamandan ziyade artmıştır...”

“...Deniz nakliyemizi ıslah etmek, yenilemek ve umumiyetle tarifeler üzerinde ucuzluğa ve kolaylığa gitmek yolumuzdur...”

“...Demiryollarının, rıhtımların ve limanların devlet elinde bulunmasının faydaları her gün daha ziyade anlaşılmaktadır. Nakliyede, ucuz ve ekonomik işletmeyi iltizam ediyoruz...”

“...Dostlarımıza, taahhütlerimize sadakat ve genel olarak yakın komşularımızla iyi geçinmek için, elimizden gelen her şeyi samimiyetle yapmak, siyasetimizdir...”. (TBMMZC,D.5,C.I:27-28;Erdilek,1983:975-976;Dağlı ve Aktürk,1988:49-50).

Birinci Beş Yıllık Plan'ın Sovyetler Birliği'ne yaptırılması ve bir bölümünün finanse edilmesi ilişkileri daha sıcak bir konuma getirmiştir. Hükümet programında; “Büyük Sovyet Birliği ile yakın ve samimi dostluğumuz, gerek siyaset alanında ve gerek diğer her alanda her gün daha ziyade kuvvetlenmekte ve genişlemektedir.”denilerek bundan sonraki sürecin nasıl gelişeceği ortaya konulmaktadır (TBMMZC,D.5,C.I:27; Öztürk,1968:157).

Diğer yandan başta ulaştırma olmak üzere devletin yapmayı planladığı millileştirmelerin ilk işaretleri görülmeye başlanmıştır. “Demiryollarının, rıhtımların ve limanların devlet elinde bulunmasının faydaları her gün daha ziyade anlaşılmaktadır. Nakliyede ucuz ve ekonomik işletmeyi iltizam ediyoruz.” denilmiştir (TBMM TD,D.5,C.1:29-30).

Hükümet Programı ile ilgili, İzmir milletvekili Halil Menteşe, uzun bir konuşma ile hükümeti övüp destekledi. Konya mebusu General Ali Fuat Cebesoy ise hükümetin dış politikadaki ve yurt savunmasındaki çalışmalarına diyecek bir şeyi olmadığını belirttiikten sonra “Gerek maliye, gerek ekonomi, gerekse idari alanlardaki işler için bazı görüşlerim vardır. Fakat bugün onların tartışma zamanı değildir. Zamanı geldiğinde sizin de büyük yardımlarınızı bekleyerek görüşlerimi belirteceğim” demiştir (Goloğlu,2009:(1931-1938):174;TBMMZC, D.5, C.I:28 vd).

Başbakan İnönü, programını okumasının ardından söz alan milletvekillerine cevaben ise şunları söylemiştir: “Sanayileşmenin icabı olan sosyal kanunları, dikkatle hazırlıyoruz. Bu çalışma ilerlemiştir. Yakın bir zamanda, Büyük Meclise takdim edebileceğimizi sanıyoruz. Ucuzluk için uğraşmalarımızı zikrederken ancak bir kaç örnek söyledim. Bu bir siyasettir ki, diğer mevzularda da geniş olarak bunu tatbik etmek istiyoruz. Arkadaşlar, fena faizciliğin, bu memlekette nasıl bir felaket olduğu takdir edilmiştir. Biz bunun için bir taraftan millî müesseselerde faiz haddini memleketin ahvali ekonomisi ile mütenasip olarak indirmeğe çalışırken, diğer taraftan vatandaşlar arasında bu sanatın kabul edilebilecek bir istikamette yürüyebilmesi için ciddi tedbirler aldık.” (Cihan,1992:392).

Konuşmaların ardından yapılan hükümet oylamasına 376 milletvekili katılmıştır. Oylamaya katılan bütün vekiller Hükümete evet oyu vermişlerdir. Hükümet Programı, esas itibarı ile ekonomik meseleleri ele almaktadır. Hayati mesele kabul edilen esaslar

çerçevesinde çalışmalar yapılacağı, devletin mühim yatırımlarda ön planda yer alacağı, devletçiliğin esas olacağı ilk bakışta görülmektedir. Belirtilen hayati meseleleri şöyle sıralayabiliriz: Dış ticarete önem verilecektir. Dış ticaret dengesinin sağlanması önemle ele alınacak esasların başındadır. Bu noktanın günümüzde kurulan hükümetlerin de en önemli sorunlarının başında geldiği göze çarpmaktadır. Dış ticaret dengesinin değişmesi ekonominin dengesini bozduğu için bu noktaya büyük önem verilmektedir. Hayat pahalılığı ile mücadele edilecektir. Bu esaslar, vatandaşların alım gücünü artırma noktasında ele alınarak değerlendirilebilir. Alım gücü artan vatandaş, daha refah bir hayat sürer. Sonuçta, ülke içerisinde huzur hâkim olur. Ayrıca, faizciliğin engellenmesi ve halkın tefecilikten kurtarılması çalışmalarının da, önemle ele alınacağı anlaşılmaktadır. Belirlenen esaslar günümüz hükümetlerinin de yaptığı çalışmalarda esas tutulmaktadır (Dağlı ve Aktürk,1988:49).

Dış siyasette, barışçı politikaların izleneceği tespit edilebilmektedir. Özellikle, komşu ülkelerle bu tarz ilişkilere önem verildiği ve bunun devam etmesine çalışılacağı gözlenmektedir. Ayrıca, büyük devletlerle de ilişkilerin sıcak ve dostane sürdürüleceği anlaşılmaktadır. “*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*” ilkesi doğrultusunda fakat Misak-ı Milli esaslarını gerçekleştirmeye yönelik barışçı bir politika uygulanacağı anlaşıyor (Erdilek,1983:976).

Sanayileşme faaliyetleri, en önemli icraat alanı olarak ele alınmaktadır. 5 yıllık kalkınma planının esasları doğrultusunda, çalışmalar sürdürüleceği dikkati çekmektedir. Yerli sanayin inkişafı için kanuni ve içtimai tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir. Verilen beyana göre, yeraltı kaynaklarının çıkarılması ve işletilmesi çalışmaları da önemle ele alınacaktır. Bu çerçevede, kendine yeten ve kendi ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen, bir çalışma sistemi göze çarpmaktadır. Demiryolu ve denizyolu ulaşımında, devletin işi ele alması ve ulaşım ağının artırılması hedeflenmektedir. (Erdilek,1983:976;Dağlı ve Aktürk,1988:49).

İsmet İnönü başkanlığında kurulan yedinci hükümet ve Cumhuriyet'in sekizinci Hükümeti, yaptığı icraatlarla ülkede yeni atılımların ortaya konmasına çalışmıştır. Hedeflerine ulaşmak için; tarım, sanayi, ticaret, haberleşme, ulaşım ve eğitim alanlarında birçok düzenlemeler yapmıştır. Fakat bütün yapılan çalışmalara rağmen Başvekil İsmet İnönü izin yolu ile görevini bırakmıştır. Başvekilin görevden ayrılması ile ilgili olarak farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Başvekil değişikliğinin ilk ve en önemli basamağı ekonomik gidişat olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde dış ticarete bir denge gözüküyorsa da, orduya yapılan yatırım ve savaş malzemeleri ithalatı dikkate alındığında ortaya çıkan rakam ithalat lehine çok fazla artmakta ve dış ticarete görülen denge değişmektedir (Tezel,1982:106.vd).Taner Timur'un belirttiğine göre 1924-1938 yılları arasında Milli Savunma masrafları bütçenin % 34,5'ine denk gelmektedir (Timur, 2008:104).

Başbakan İsmet İnönü de anılarında ekonomi alanında yapılan girişimlerde kaynak yetersizliğinin sıkıntıları artırdığını ve çatışmalara yol açtığını aktarmaktadır: “*Mali ve iktisadi şartlar o kadar güçlü ki, kalkınma planına alınmış olan yeni eserleri meydana getirmek için mali kaynak bulmakta sıkıntı çekerdik. Bunun için nihayet hazine den para vermek lazım gelirdi. Maliye ve İktisat Vekilleri, bunun için kavgaya tutuşur, hükümet olarak araya girerek hal çaresi bulmaya çalışırdık.*” (Selek, 1987: 278).

Bunun yanında, tarım alanında bir türlü hayata geçirilemeyen “Toprak Reformu” nedeniyle köylü zor yaşamını devam ettirmekte ve yapılan düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Köylüyü yükseltme çabaları gereken sonucu veremezken eğitimde de aynı sıkıntılar sürmektedir. Şehirlerde yaşanan eğitim sıkıntıları köylüye daha fazla

yansımaktadır. Ayrıca, tek parti ve tek hükümet yapısı, bürokraside yaşanan sıkıntıları artırmaktadır. İsmet İnönü'nün “*Siyasi Müsteşarlar Kanunu*” merkezi parti yapısının etkisini tam olarak yaymasına etki etmektedir. Bu gelişmelere Atatürk, tepki göstermekte ve hayata geçirmek için teşebbüs edenleri zorbalıkla suçlamaktadır.

Yine, Sekizinci Cumhuriyet Hükümetinin icraatlarındaki eksiklikleri tespit edebilmek için bir diğer önemli dayanak olarak, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Meclis açış konuşmalarında yaptığı uyarıları göz önüne almak gerekmektedir. Atatürk, 1 Kasım 1936 tarihinde meclis açış konuşmasında hükümete yapılması gereken çalışmaları şu şekilde duyurmuştur: “*Göçmen vatandaşlarımızın iskânı başlıca işlerimizdir. Su işleri için verilen vesaiti artırmaya lüzum vardır. Ticari hava nakliyesi işlerinin genişlemesini çok önemli tutmaktayım. Yüksek tahsil için Ankara Üniversitesini tesis etmek yolunda, yeni ve en külfetli hamlenin atılmasını dilerim. Güzel sanatlara da alakanızı yeniden canlandırmak isterim. Toprak Kanununun bir neticeye varmasını beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması behemehal lazımdır... Küçük kredi mevzuunun ehemmiyetle ele alınmasını Büyük Meclisin dikkatine arz ederim....Deniz işleri için yeni kanunlar hazırlanmalıdır.*” Atatürk, konuşmasının sonunda İnönü ile aralarında büyük sıkıntılara yol açan Hatay sorununa değinerek de şunları belirtmiştir: “*Milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük bir mesele hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun - Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyetle ve katiyetle durmaya mecburuz*” (TBMMZC,D.5 C.13: 4 vd).

Atatürk tarafından çizilen yolda yürümeye çalışan hükümetin icraatları tam verimle ilerleme göstermeye yeterli olmamıştır. Bu hususun işareti ise İsmet İnönü Hükümetinin görevini bırakması olmuştur. Yeni hükümetin programını açıklayıp güvenoyu almasından kısa süre önce 1 Kasım 1937 tarihinde, yeni yasama yılını açış konuşmasında Atatürk, önemli bilgiler yanında, yapacakları çalışmalar için Dokuzuncu Cumhuriyet Hükümetine adeta bir program vermektedir. Dinamik ve çalışkan bir Başvekil ve icra heyeti isteği ile yeni bir hükümetin, kurulması sağlanmaya çalışılmıştır.

5.9.2. 1937-1950 Dönemi Hükümetler

Akdeniz’de meydana gelen ve İtalya’nın rolü olduğu iddia edilen korsanlık olaylarının önlenmesi amacıyla, 10-11 Eylül 1937’de İngiltere ve Fransa’nın öncülüğünde Nyon’da Konferans gerçekleştirilmiştir. İtalya ve Almanya’nın katılmadığı konferansa Sovyetler birliği, Bulgaristan ve Romanya katılmışlardı. Türkiye bu konferansta İngiltere ile birlikte hareket etmiştir (Yalçın,2007:238).

Nyon Konferansı kararlarının alınmasında, Türkiye Cumhuriyeti’nin tavrı, konferans görüşmelerinde izlenen yol ve varılan neticeler ile ilgili Atatürk ile İnönü arasında önemli bir görüş ayrılığı meydana gelmiş, Cumhurbaşkanı sorunun çözümünde ve antlaşmanın imzalanmasında ön planda yer almıştır. Sıhhi nedenlerle artık tamamen İstanbul’da bulunan Cumhurbaşkanı Atatürk, Başbakan İnönü’yü devreden çıkararak Tevfik Rüştü Aras’a şahsen siyasi talimatlar vermeye başlamıştır. Bu durumun ortaya çıkması üzerine ikili arasında ilişki kopma noktasına gelmiştir. Bu arada 17 Eylül’de Atatürk’ün Ankara dönüşünün hemen öncesinde imza edilmiş bulunan Nyon Antlaşması Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanma aşamasına gelmişti (Akin,2009:17).Nyon Konferansı kararlarının tartışılarak onaylandığı olağanüstü meclis toplantısı sonrası, Atatürk ve İnönü arasındaki gerginlik iyice artmıştır.

Bunun yanında aynı günlerde, Atatürk Orman Çiftliği içindeki Bomonti Bira Fabrikasının hükümete devri ile ilgili olarak ikili arasında başka bir sıkıntı daha

oluşturmuştur. Atatürk'ün sofrasında, sert çıkış yapan Başvekil, olay sabahı İstanbul'da yapılacak Dil ve Tarih Kongresine giderlerken trende Atatürk tarafından görevinden alınmıştır. Başbakan vekilliğine Celal Bayar getirilmiştir (Selek,1987:321;Koçak, 1996:63; Aydemir, 1966: C.I: 483-485;Akın,2009,17-18).

Atatürk ile İnönü arasındaki görüş ayrılığının temelinde siyasi ve ekonomik alanda olduğunu ileri sürülmekle birlikte kişisel bir takım gerekçeler de söz konusu edilmiştir (Goloğlu,2009:(1931-1938):272; Kinross,1994:559; İpekçi,2004:50).

Bu arada, Hatay'ın anavatana katılması meselesi ve konumu, Atatürk ile İnönü arasındaki ilişkilerde gerginlik yaratan bir başka önemli noktaydı. Atatürk, ortamdaki yararlanarak Türkiye'nin Hatay'ı topraklarına katabileceğine inanıyordu. Çünkü Fransa, gerek kendi iç politika sorunları, gerekse Avrupa'da Almanya'nın meydana getirdiği dış politika sorunları nedeniyle Hatay'a gereken ilgiyi gösterememekteydi. Atatürk'e göre daha ılımlı bir politika izlemekten yana olan İnönü ise, herhangi bir ileri adım atmaksızın, sorunun görüşmeler yoluyla ve gerekirse daha uzun bir sürede çözülmesinden yanaydı. Sorunun sürüncemede kalması, Atatürk'ün açıkça hükümeti eleştirmesine neden oluyordu. Fransa, 1936 Eylülünde Suriye'ye bağımsızlığını verdi. Suriye'ye bağımsızlık veren ve Suriye ile Fransa arasında ittifak kuran 1936 Eylül antlaşmasında İskenderun sancağı hakkında hiçbir yüküm yoktur. Yani, Fransa Suriye'den çekilirken, sancak üzerindeki yetkilerini Suriye'ye terk etmekteydi. Türk hükümeti bunu kabul etmedi ve Fransa hükümeti ile anlaşılamayınca; Fransa, meselenin Milletler Cemiyeti'ne havalesini teklif etti ve Türkiye de bu teklifi kabul etti. Milletler Cemiyeti meseleye 14 Aralık 1936'dan itibaren el koydu ve yapılan tartışmalardan sonra ve özellikle de İngiltere'nin de arabuluculuğu ile Konsey 27 Ocak 1937'de sancak için bir statü kabul etti. Bu statüye göre İskenderun sancağı, içişlerinde tamamen bağımsız, dışişlerinde Suriye'ye bağlı kendine özgü bir anayasa ile idare edilen "ayrı bir varlık" olacaktır. Bundan sonra sancak, Hatay adını alacaktı (Armaoğlu, 2004:348-349).

5.9.2.1. Birinci Bayar Hükümeti(01.11.1937-11.11.1938)

Yedinci İnönü Hükümeti İsmet İnönü'nün istifa etmesi üzerine sona erdi. Başbakan İsmet İnönü 21 Eylül 1937'de bir buçuk ay izin aldı. Bu iznin Başbakan'ın talebi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından verildiği açıklandı. Aynı gün İktisat Bakanı Celal Bayar, İsmet İnönü'nün yerine vekâleten getirildi (Akın,2009:18;Atay,2004:541; Ulus, 21 Eylül 1937: 1).

İsmet İnönü Başbakanlıktan 25 Ekim 1937'de resmen istifa etti. (Akşam, 26 Ekim 1937: 1) Böylece İnönü Atatürk döneminde son kez Başbakanlık yapmış oldu. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal başbakanlığa İzmir mebusu Celal Bayar'ı atadı. Yeni Bakanlar Kurulu listesi 1 Kasım 1937'de onaylandı (Mazıcı,1997:42;Öztürk, 1968:165). 26 Ekim 1937 tarihinde kurulan I. Bayar Hükümeti şu şekilde oluşmuştur:

Başbakan: Mahmut Celal Bayar- İzmir
 Adalet Bakanı: Şükrü Saraçoğlu- İzmir
 Millî Savunma Bakanı: Kazım Özalp- Balıkesir
 Dışişleri Bakanı: Şükrü Kaya- Muğla
 İçişleri Bakanı: Tevfik Rüştü Aras- İzmir
 Maliye Bakanı: Fuat Ağralı- Elazığ
 Millî Eğitim Bakanı: Saffet Arıkan- Erzincan
 Bayındırlık Bakanı: Ali Çetinkaya- Afyon
 Ekonomi Bakanı ve Ziraat Vekâleti Bakanlığı: Şakir Kesebir- Tekirdağ
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: Hulusi Alataş- Aydın

Gümrük ve Tekel Bakanı: Ali Rana Tahran- İstanbul
 Tarım Bakanı: Faik Kurtoglu- Manisa 13.04.1938
 (TBMM TD,D5,C.20:10).

I.Bayar Hükümeti'nin programı Celal Bayar tarafından 9 Kasım günü mecliste okunmuş ve Meclis oturumunda hazır bulunan 364 üyenin tamamından güvenoyu almıştır (Sanal,1995:10). I. Bayar Hükümeti 11 Kasım 1938 yılına kadar görevini sürdürmüştür.

Birinci Bayar Hükümet Programı'nın en büyük özelliği, ekonomik konuların ayrıntılı bir şekilde anlatılmasına rağmen kaynağını Cumhuriyet Halk Partisi Programından almasıdır. Başbakan Celal Bayar mecliste hükümet programını okuduğu konuşmasında bunu açık bir şekilde dile getirmiştir; *“Bizim gibi parti hükümetlerinin kendilerine mahsus bir programı yoktur. Takip edecekleri program, şahıslarınızda ve meclisin yüksek manevi şahsiyetinde kuvvetle, şerefle, temsil edilmekte olan ve büyük Türk milletinin arzu ve iradelerini toplayan Cumhuriyet Halk Partisinin realist ve dinamik programıdır.”* (TBMMTD,D5,C.20:19;Şahingiray,1999:313vd Öztürk,1968: 167.

Dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk'ün TBMM'nin V. dönem III. Yasama yılını açılış konuşmasında üzerinde önemle durduğu konular ile Bayar Hükümetinin programı birbirleriyle örtüşmektedir. Çünkü Bayar Hükümeti programının esaslarından birisi de Şefin direktifleri olmuştur (TBMMTD,D.5,C.20: 3).

Hükümetin izleyeceği politikalarda Atatürk'ün ülke yönetimindeki siyasi ve ekonomik etkisinin sürdüğü özellikle vurgulanır; *“Hükümet, şefin bu kürsüden verdiği ana direktiflerin ışığı altında, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı, hür ve müstakil Türkiye halinde ifade edilmesi de mümkün olan bu programın başarılması işini, üzerine almış bulunuyor.”* (TBMMTD,D.5,C.20: 19).

Hükümet programında, şehirlerin yapısının daha iyi olması, şehirde yaşamın daha güzel olması için, belediyeler tarafından yapılacak işler artırılarak belediyelerin ön plana çıkartılması ve polis teşkilatının artırılması, yolculuklarda güvenliğin sağlanması, dâhiliye teşkilatının memleketin rehberlik işleri ile ilgilenmesi, polisin halkla münasebetinde nasıl davranılacağı hususunda kursların verilmesi gibi tedbirler düşünülerek halkın bu dönemde huzuruna, emniyetine, mutluluğuna önem vermeye çalışıldığı, emniyet anlamında hükümetin sınır bölgelerinin korunmasına ehemmiyet gösterdiği bildiriliyor.

Yine hükümet programında, mahkûmların maden işletmelerinde çalışmalarını kararlaştırılarak bireyin topluma kazandırılabilmesinin planlandığı belirtiliyor. Göçmen politikasının sürdürüleceği ve yurtdışından gelecek olanlara mali imkânlar ölçüsünde yardımcı bulunulacağı belirtiliyor.

Türkiye'nin bugünkü ekonomisi, tarım, ticaret, sanayi, ulaşım, turizm, madencilik vb faktörlere bağlıdır. Bu dönemde ise, milli ekonomi daha çok ziraata dayanır. Atatürk, endüstrileşmeye önem verilmesi gerektiğini; hammaddesi ülkede olan büyük küçük her çeşit sanayi kurulacağını belirtiyordu. Ve Bursa'da dört milyon Lira'ya mal olan Merinos fabrikasını endüstri hayatını canlandırabilmek için bu dönemde açtı. Endüstrileşmenin yanı sıra, hükümet programında da belirtildiği üzere, Şef *“Milli ekonominin temeli ziraattır”* buyurmuştur. Topraksız çiftçi bırakmamak, iş vasıtalarını artırmak, ziraat bölgelerinde hususi tedbirler almak, çok iyi ve ucuz üretim temin etmek gibi direktifler vermiştir.Programda, Türk insanının en çok tükettiği tahıl olması sebebiyle olsa gerek, buğday en kıymetli ürün olarak nitelendiriliyor. Ve belki de bir tedbir mahiyetinde stok yapılması için ambar ve silolar inşa etmenin planlandığı bildiriliyor.

Günümüzde de önemli bir yeri olan tütün üretimi ve satışı hususunda Atatürk, III. Yasama yılını açılış konuşmasında dış ülkelere tütün satışının daha yakından izlenmesi gerektiğini belirtiyor. Hükümet programında bu yönde tedbirler alındığı ve hayvancılık, sütçülük, taze sebze meyve ticareti gibi konulara önem verilerek, ziraat, sanayi alanında ilerleme sağlanmak istendiği bildiriliyor.

Tuz, şeker, çimento, petrol gibi halkın en çok kullandığı ürünlerde vergi indirimi yapılarak vatandaşın vergi yükünün hafifletilmeye çalışıldığı ve endüstrileşme yolunda ilerlerken, fertleri sanayiye teşvik için, küçük sanayi, el sanayi, turistik sanayiye önem verildiği, Halk Bankası, halk sandıkları kurularak küçük esnafa küçük sanayi işi ile ilgilenenlere kredi kolaylıkları getirilmeye çalışıldığı bildiriliyor. Bugün olduğu gibi, o dönemde de yeraltı zenginliklerinin farkında olan hükümet, bunlardan en iyi şekilde yararlanmak için üç senelik plan hazırlıyor ve yüksek tenorlu demir madenini ihraç etmek, kömür madeninin istihsalini artırmak, bakır madeninin işletilmesini sağlamak, petrol arama çalışmaları yapılmasını sağlamak gibi planlar yapıyor. Programa baktığımızda, mevcut ülke gelirlerinin büyük kısmının ordu giderleri için harcanması gerektiği belirtiliyor.

Hükümet programında, kişide milli kültürün oluşması ve kişinin sosyalleşmesi bakımından en etkili olacak kurumun ilkokullar olduğu bildiriliyor ve okul, öğretmen ihtiyaçlarının sağlanarak ilköğretime önem verileceği belirtiliyor. Kuvvetlendirilmek istenen Yeni Türkiye hayatı için gerekli zaruri elemanları yetiştirecek mesleki tedrisatların önemi vurgulanıyor ve milli kültür dokusunu oluşturan etkenlerden biri olan tarih ve dil çalışmalarına önem verileceği, güzel sanatlar, spor faaliyetleri alanlarında çalışmalar yapılacağı belirtiliyor. Diğer hükümetlerde olduğu gibi, Bayar Hükümeti, sağlık işleri üzerinde önemle durmak gerektiğine inandığı için, çocuk bakımevleri kurulması, müşahede evlerinin sayılarının artırılması, ebe yetiştirmek için mektepler açılması, hasta hanelerin yatak sayılarının artırılması, sıtma, trahom, frengi ve verem gibi hastalıklarla mücadele edilmesi gibi tedbirler alınacağını programda belirtmiştir.

Nafia alanında yolların, demir yollarının, köprülerin yapımı, nafia ve ziraat için gerekli su işlerinin düzenlenmesi, Türk Hava Yollarının yapımı, posta, telgraf ve telefon işleri için planlar yapıldığı programda belirtiliyor ve mevcut işlere hız verileceği, devlet demiryollarının Bayar hükümetine kadar 7.000 km'ye kadar ulaştığı açıklanıyor. (TBMMD,D.5,C.20: 19-34).

Celal Bayar'ın hükümet programını okumasından sonra milletvekilleri söz almışlardır. Halil Menteşe, İsmet İnönü gibi bir devlet adamı ve komutandan sonra başbakan olmanın zorluğunu aktarmıştır. Bayar'ın ise, yaptığı görevlerde büyük başarılar kazandığını belirten hatip, Atatürk'ün, Bayar'ın yanında yer almasının da yeni başbakana büyük katkılar sağlayacağını dile getirmiştir. Ayrıca yeni kabineden halkın ve meclisin beklentilerini dile getirerek başarıya ulaşacağı inancında bulunduğunu aktarmıştır. Söz alan Hakkı Kılçoğlu da, İsmet İnönü'yü öven sözler sarf etmiştir. Aynı tarz sözlerle konuşmasına başlayan Berç Türker de, Celal Bayar'ın çalışkan, başarılı kişiliğinden söz etmiştir. Ekonomi Bakanlığı sırasında; bankacılık, iktisat, madencilik, ziraat, ticaret, sanayi ve denizcilik alanlarında bilgi ve yeteneklerini ortaya koyduğunu izah etmiştir Hükümetin hazırladığı program Cumhuriyet Hükümetlerinin içerisinde en kapsamlı program olarak yerini alırken Millet Meclisi kabine programını alkışlarla ve oy birliği ile kabul etmiştir. Celal Bayar, programı ile yapacağı işlerin bir listesini vermiştir (TBMMD,D.5,C.20: 34 vd). Bu nedenle program uzun olmuştur.

Program üzerinde yapılan değerlendirme de göstermektedir ki, artık Türkiye Cumhuriyeti, ekonomiye önem verecek hareketler ve planlar doğrultusunda çalışmalarını sürdürecektir. Çünkü halkın en büyük beklentisi; İş olanaklarının artırılması ve çeşitlendirilmesi, aynı zamanda hayat pahalılığının tamamen önlenerek yaşam standartlarının yükseltilmesidir.

5.9.2.2. İkinci Bayar Hükümeti(11.11.1938 - 25.01.1939)

10 Kasım 1938 tarihine gelindiğinde Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından tüm yurt yas içerisindedir. Bu tarih hem Celal Bayar Hükümeti, hem de Türkiye Cumhuriyeti için yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Atatürk'ün vefat etmesi ile Başbakan Celal Bayar'ın, en büyük destekçisi ardında derin acılar bırakarak ebedi istirahatata ayrılmış olmaktadır. Bu aşamada ihtiyaç duyulan ve yapılması gereken ilk uygulama, dört gözle ülkenin karışıklığa sürüklenmesini bekleyen yabancı devletlere koz vermeden, yeni Cumhurbaşkanı, yani yeni lideri seçmek olmuştur.

Atatürk'ün ölümü 11 Kasım'da TBMM'de bir tezkere ile bildirilmiş ve aynı gün Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır. Olağanüstü oturumla toplanan TBMM'i, tek aday olarak belirlenen ve 348 oyun tümünü alan Atatürk'ün yakın silah arkadaşı İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir (TBMMTD,D.5,C.27:17;Bila, 1987:111).

Seçimle Cumhurbaşkanlığına getirilen İsmet İnönü ise, seçim sonrası yaptığı konuşmasında başlıca şu hususları belirtmiştir: *“Devlet ve milletimizin insanîyet ve medenîyetin asil hedeflerine, durmadan ilerleyip yürüyeceğine katı inancım vardır. Türk milletini az zamanda büyük bir medenîyet seviyesine yükseltmiş, Türk milletine en kısa yoldan temiz cemiyet hayatını açmış olan inkılâplar, kalp ve vicdanımızda en aziz varlıklardır. Milletimizi anarşiden ve cebirden uzak, bütün vatandaşlar için müsavi emniyet havası içinde bulundurmayı, Cumhuriyetin en kıymetli nimeti biliyoruz”* (TBMMTD,D.5,C.27:18;Aydemir,1967: 26).

Atatürk'ün ölümünden sonra başlayan ve çok partili düzene geçilmesine kadar geçen bu dönemde CHP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye “Millî Şef” denilmiş ve bu döneme de “Millî Şef Dönemi” adı verilmiştir (Yetkin, 1983: 157). İsmet İnönü'ye resmen “Değişmez Millî Şef” denilmesi CHP'nin 26 Aralık 1938'de toplanan olağanüstü kurultayında yapılan tüzük değişikliği sırasında olmuştur (Yetkin, 1983: 159). Bu süreçte, yeni Cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine Celâl Bayar kabinesi de, usulen istifasını vermiştir. Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, yeni kabineyi kurmaya, gene Celâl Bayar'ı atamıştır (Koçak,1996:1.C:144). Celal Bayar yeni hükümeti aynı gün 11 Kasım'da açıklamıştır. Celal Bayar'ın kurduğu bu hükümette Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın yerine Refik Saydam, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras'ın yerine ise Şükrü Saraçoğlu görev almıştır. Bu değişikliklerde İnönü'nün etkili olduğu anlaşılmaktadır (Demirel,2001:1.C: 255;Kutay,1982:159-164).

Atatürk'ün iki eski Başvekilinin, Atatürk'ten sonra, Cumhurbaşkanı ve Başvekil olarak, birlikte görevde bulunmaları, içte ve dışta, Atatürk dönemi ve sisteminin süreceği yolunda bir işaret olarak yorumlanacaktır. Fakat gerek siyasal alanda olup bitenlere yabancı olmayanlar, gerekse İnönü ile Bayar arasındaki görüş ayrılıklarını bilenler için, bu dönem bir geçiş dönemiydi (Koçak, 1996:151). Başvekil Celal Bayar 16 Kasım'da TBMM'de hükümet programını okumuş ve aldığı 342 oyla güvenoyu almıştır. (TBMMTD,D.5,C.27:51-55).

II. Bayar Hükümeti şu şekilde oluşmuştur:

Başbakan: Mahmut Celal Bayar- İzmir

Adalet Bakanı: Hilmi Uran-Seyhan
 Tevfik Fikret Sılay(Konya)3.1.1939
 Milli Savunma(Müdafaa) Bakanı: Kazım Özalp- Balıkesir
 Naci Tınaz(Bursa) 18.1.1939
 İçişleri(Dâhiliye) Bakanı: Refik Saydam(İstanbul)
 Dışişleri(Hariciye) Bakanı: Şükrü Saraçoğlu(İzmir)
 Maliye Bakanı: Fuat Ağralı- Elazığ
 Milli(Maarif) Eğitim Bakanı: Saffet Arıkan- Erzincan
 Hasan Ali Yücel (İzmir) 28.12.1938
 Bayındırlık(Nafia) Bakanı: Ali Çetinkaya- Afyon
 Ekonomi(İktisat) Bakanı: Şakir Kesebir- Tekirdağ
 Hüsnü Çakır(İzmir) 28.12.1938
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: Hulusi Alataş- Aydın
 Gümrük ve Tekel Bakanı: Ali Rana Tahran- İstanbul
 Ziraat Bakanı: Faik Kurtoğlu- Manisa
 (TBMM TD,D.5,C.27:21).

1 Kasım 1937'de sona eren 7. İnönü Hükümeti'nden sonra artık T.C'nin sekizinci hükümeti kurulmuş ve programını ortaya koymuştur. Celal Bayar, 16 Kasım 1938'de TBMM'nde hükümet programını okur ve Meclisten ittifakla güvenoyu alır. Bayar Hükümeti'nin programı eski hükümet programından farksızdır. Başbakan Celâl Bayar nutkuna şu sözlerle başlamıştır: *"İkinci Cumhur reisimiz İsmet İnönü'nün itimatlarına mazhar olarak başvekkâlete tayin edildim. Bize daima doğru yolu gösteren ve içinde milletin nurlu iradesi okunan Cumhuriyet Halk Partisinin programı da bizim rehberimizdir. Milletimiz, on beş seneden beri tecrübe edilen Kemalizm rejiminin kendisine verdiği huzur ve sükûn içerisinde çalışmak ve kuvvetlenmek istiyor. Her şeyden evvel temin etmek isterim ki, rejimin azat kabul etmez kullarıyız. Eğer inkılâbın başından beri devam eden fikirleri şuurla yürütmek kudretini bizde görüyorsanız, itimadınızı bizden esirgemeyiniz."*(Aydemir, 1967: 29).

Hükümet programında yurdun savunma gücünü arttırmak ve belki de olası bir savaşa karşı hazırlıklı olmak için ordunun harp icaplarına göre yetiştirilmesine hız verilmesi istendiği, idari işlerin muntazam işlenmesi sağlanacağı, memurların terfi işlerinde adaletin esas tutulmasına dikkat edileceği belirtiliyor. Demiryolu ve yol yapımlarına kuvvetle devam edileceği, diğer nafia ve amme hizmetleri aynı şekilde sürdürüleceği ve Hükümet tarafından sağlık işlerinde tıbbi ve içtimai yardım müesseselerine ve sıhhi mücadele kuruluşlarına ihtiyaçlar ve imkânlar dâhilinde devam edileceği bildiriliyor. Hükümet programına göre sıkıntısız bir mali yıl yaşanmasına çalışılacaktır. Yine vergilerde vatandaşın ödeme koşulları göz önünde bulundurulacaktır. Hayat ucuzluğunu sağlamak, köylerin kalkınmasını sağlamak, milli paranın istikrarını korumak başlıca amaçlar arasındadır. Toprak altı servetlerinin kalkınmaya katkı sağlamasına, ticari mübadelelere, ürünlerin dış piyasalarda ihracını arttırmaya, memleketin iktisadi yaşamına faydası olan hususi teşebbüslere önem verileceği belirtiliyor. Ziraat işlerinde çiftçinin emek ve vaktini kıymetlendirmenin, kazancını ve yaşam seviyesini yükseltmenin esas gaye olacağı bildiriliyor ve daha önceki hükümet programlarında olduğu gibi çiftçiye ihtiyacı olan krediyi temin etmek planlanıyor. Köylünün kalkınması için devlet büyük bir program hazırlamaktadır. Bu programın en faydalı tedbirleri ihtiva etmesi, köyün ihtiyaçlarının bilinmesine bağlıdır. Köy programı için köyün tetkik vazifesi ziraat vekâletine bırakılmıştır. Vekâlet bu iş için Yüksek Ziraat Enstitüsü talebelerini seçmiş, gençleri Anadolu'nun birçok mntıkalarına yollamıştır. İlköğretime önem verilerek, mevcut liselerin olgunlaştırılıp, yüksek tahsil

mekteplerinin tam hazırlayıcı mektepler haline getirmesi planlanıyor. Ankara- İstanbul üniversitelerinin ve diğer yüksek mekteplerin yakından takip edileceği, tarih ve dil inkılabına önem verileceği, bir şehrin gelişmesinde önemli bir yeri olan müze ve kütüphaneleri zenginleştirmek için hükümetin bir takım tedbirler aldığı belirtilmiştir (TBMM TD,D.5,C.27:51-52).

Bu arada İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasından sonra tavırlarında farklılıklar meydana geldiği yönünde değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır. (Karaosmanoğlu, 1984:156-157). Ayrıca, İnönü'nün Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı olduktan sonra; bütün paraların ve resmî dairelerin duvarlarının üzerinden Atatürk'ün resimlerini kaldırma girişimi, Atatürk'ün heykellerini kaldırmak için harekete geçme isteği, Atatürk'ün yakın çevresinde bulunan kişilerle ilişkilerini kesmesi de, bu görüşleri desteklemektedir (Bozgeyik,1994:331).

Bütün bu gelişmeler yanında, yeni kurulan hükümetin ömrü çok kısa sürmüştür. Hakkında, aynı anda ve birdenbire başlayan ve yoğunlaşan yolsuzluk iddiaları ve haberleri sonucunda yıpranan Başbakan Celal Bayar istifasını Cumhurbaşkanı'na sundu. Böylece 2. Bayar Hükümeti, 25 Ocak 1939'da, sona erdi (Sanal,1995:11; Akşam 26 Ocak 1939:1).

Celal Bayar Hükümetinin istifa noktasına getirilmesi aslında İsmet İnönü'nün başbakanlığı Celal Bayar'a vermesinin geçici bir iyileşme olduğuna dair söylentileri de haklı çıkarmıştır. Nitekim bu süreçte, 2 Ocak 1939'da Meclis'de okunan tezkere ile iki bakan değişmiştir. İktisat Vekili Şakir Kesebir sağlık sebebiyle istifa etmiş ve yerine İzmir mebusu Hüsnü Çakır getirilmiştir. Bir diğer değişiklik ise Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın yerine İzmir mebusu Hasan Ali Yücel'in getirilmesi olmuştur. İki gün sonra 4 Ocak 1939'da ise Adalet bakanı Hilmi Uran'ın yerine Konya mebusu Tefik Fikret Sılay getirilmiştir (Goloğlu,1974:3; Koçak,1996: 189-191). Bütün bu gelişmeler karşısında Celal Bayar Hükümeti fazla dayanamamış ve kuruluşundan iki buçuk ay sonra hükümetin istifası gerçekleşmiştir (Goloğlu,1974:3-4;Koçak,1996:C.1(1938-1945): 224).

5.9.2.3. Birinci Refik Saydam Hükümeti (25 Ocak 1939-3 Nisan 1939)

25 Ocak 1939'da CHP, Parti Divanı seçimlerin yenilenmesine karar verdi. Başbakan Celal Bayar aynı tarihte kabinesinin istifasını Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye sundu (Sanal,1995:11). Celal Bayar hükümetinin 25 Ocak 1939'da istifa etmesi üzerine yeni kabineyi kurma görevi Dr. Refik Saydam'a verilmiştir (Koçak, 1996:C.I(1938-1945):227). Refik Saydam aynı gün hükümeti kurmuştur. (TBMMTD, D.5,C.29:143). Refik Saydam'ın Kurduğu Hükümet Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından da onaylanmıştır.

Belirlenen listede Celal Bayar hükümetinde Dâhiliye Vekili olan Refik Saydam'ın yerine Faik Öztürk'ün getirilmesi ve Ziraat Vekili Faik Kurdoğlu yerine Muhlis Erkmen'in getirilmesi dışında önceki kabineyle aynıdır. I.Saydam Hükümeti şu şekilde oluşmuştur:

Başvekil Refik Saydam (İstanbul)
Adliye Vekili: Tefik Fikret Sılay (Konya)
Milli Müdafaa Vekili: Naci Tınaz (Bursa)
Dâhiliye Vekili: Faik Öztürk (Tekirdağ)
Hariciye Vekili: Mehmet Şükrü Saraçoğlu (İzmir)
Maliye Vekili: Fuat Ağralı (Elazığ)
Nafia Vekili: Ali Çetinkaya (Afyonkarahisar)

Maarif Vekili: Hasan Ali Yücel (İzmir)
 İktisat Vekili: Hüseyin Hüsnü Çakır (İzmir)
 Sıhhat Ve İçtimai Muavenet Vekili: Ahmet Hulusi Alataş (Aydın)
 Gümrük Ve İnhisarlar Vekili: Ali Rana Tarhan (İstanbul)
 Ziraat Vekili: Muhlis Erkmek (Kütahya)
 (TBMMTD,D5,C29:144).

I.Refik Saydam hükümetinin programı 27 Ocak 1939 günü Başvekil Dr. Refik Saydam tarafından mecliste okunmuştur. Aynı gün oturumda bulunan 341 üyenin oybirliği ile TBMM'den güvenoyu aldı (TBMMTD,D.5,C.29:225-228; Öztürk,1968:229-234). Oylamaya 57 milletvekili katılmamıştır (Akandere, 1998:106). Aynı gün seçimin yenilenmesine ve yeni Meclisin 3.4.1839'da toplanmasına karar verilmiştir. Seçimlerin yenilenmiş olması nedeniyle Cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı. Malatya Milletvekili İsmet İnönü oturuma katılan 413 milletvekilinin oyu ile 3 Nisan 1939'da ikinci kez Cumhurbaşkanı seçildi. I.Saydam Hükümeti de seçimlerin yenilenmiş olması nedeniyle 3 Nisan 1939'da istifa etti (Sanal,1995:12).

Saydam Hükümeti'nin programına göre ağırlık verilen üç ana konu vardı; Demiryolu yapımı programının devam ettirilmesi, denk bütçe politikasının titizlikle uygulanması ve devletçilik ilkelerine bağlılığın sürdürülmesidir (Tokgöz,1999:99-100). Öncelikle, Programın temelinin, bir önceki programda olduğu gibi, CHP programını gerçekleştirmek amacına dayandığı belirtilmektedir. Bu düşünceden hareketle; Atatürk Devrimlerinin sosyal ve ekonomik gelişmeye yön vermesi, ekonomide "Devletçilik" ilkesi gereği, devlete öncelik verilmesi, denk bütçenin uygulanması ve milli paranın korunması öngörülerini temel amaçlar olarak dikkat çekmektedir (Arar, 1968:123).

Bu hükümet programı ekonomik sistem açısından bir değişiklik getirmiyordu, geçmişteki programların devamı niteliğindedir. Ekonomide devletçilik ilkesi devam edecek ve Cumhuriyet Halk Fırkası Programı'nın belirlediği iktisat politikalarının hükümetçe izleneceği ifade edilmiştir. "*Devletçilik prensibine dayanan mevzularda faaliyetimiz ihtiyaçları ehemmiyetlerine ve bu bapta imkânlarla göre sıraya koyarak temin etmek ve devletin iktisâdi teşekküllerinin işlemlerini ve bunların üzerindeki kontrolleri kuruluşlarındaki maksada cevap verecek şekilde ve şartların müsaadesi nispetinde devam ettirmek yönünü takip edecektir.*" (TBMMTD,D5,C29:215).

Maliye konusunda özellikle uygulanan denk bütçe esasına vurgu yapılarak hükümet döneminde de özenle bu esasın korunacağı ifade edilmiştir. (TBMMTD,D5,C29:215). Çiftçi ve köylü üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi ve köylerin kalkınması için tedbirler alınacağı, para istikrarının korunması, demiryolu inşaatlarına devam edileceği hükümetin temel görevleri arasında olacağı ifade edilmiştir (TBMMTD,D5,C29:216). Refik Saydam'ın birinci hükümet programında dış politikada izlenecek yolun büyük bir itina ve dikkatle tespit edilmiş ve uzun senelerin tecrübeleriyle memleketin menfaatlerini en iyi bir şekilde koruduğu açık bir şekilde anlaşılmış bulunan yolda devam edileceğini belirtmiştir. Cumhuriyet hükümetinin şimdiye kadar yapmış olduğu anlaşmaların tam bir sadakatle yerine getirileceğini, kurulmuş olan dostluklar da geleneklerimizin gerektirdiği vefalı bir şekilde korunup geliştirileceğini söylemiştir (Öztürk,1968:230;Arar,1968:125). Birinci Refik Saydam Hükümeti, 1939'da yapılan genel seçimler nedeniyle sona erdi.

5.9.2.4. İkinci Refik Saydam Hükümeti(3 Nisan 1939-9 Temmuz 1942)

1939 Genel seçimleri 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu'na göre yapılan son seçim olmuştur. (Akandere,1998:119). Genel seçimin ilk aşaması olarak ikinci

seçmen aday listesi 13 Mart'ta ilan edilmiştir. İkinci seçmenler Meclis'e girecek olan vekilleri seçecek olan kişilerdir. İkinci seçmenlerin belirlenmesi için yapılan seçim ise 15 Mart'ta başlamış ve 21 Mart akşamı sona ermiştir. Toplam 40.979 ikinci seçmen seçilmiştir (Koçak,1996:C.I (1938-1945):30-31).

Belirlenen milletvekili adayları 24 Mart 1939 tarihinde Milli Şef ve CHP Genel başkanı İsmet İnönü tarafından ilan edilmiştir. 26 Mart 1939'da yapılan TBMM 6. Dönem genel seçiminde toplam 424 milletvekili seçilmiştir. Bu milletvekillerinden 420 milletvekili CHP'nin aday gösterdiği ve 4 ilden seçilen 4 bağımsız milletvekili olmak üzere toplam 424 milletvekili 62 seçim bölgesinden seçilmiştir (Akandere,1998:119-120). Altıncı dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi seçilen 424 milletvekili ile 3 Nisan 1939'da ilk kez toplanmıştır. Meclisin en yaşlı üyesi olan Dr. Besim Ömer Akalın'ın açış konuşması ile oturuma başlamıştır. Milletvekillerinin and içmesinin ardından Meclis Başkanlığı seçimine geçilmiştir. 408 oyla Çankırı Mebusu Mustafa Abdülhalik Renda Meclis Reisliğine seçilmiştir. Daha sonra Riyaset Divanı seçimi yapılmış ve ardından Cumhurbaşkanlığı seçimine geçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimine 413 kişi katılmış ve seçime katılan mebuslardan aldığı oybirliği ile Ankara Mebusu İsmet İnönü ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmiştir (TBMMTD,D.6,C.1:2-3).Cumhurbaşkanı İnönü hükümet kurma görevini yeniden İstanbul milletvekili seçilen Dr.Refik Saydam'a verdi. (Sanal,1995:12). II. Saydam Hükümeti'nin kuruluşu ise şu şekilde olmuştur:

Başvekil Refik Saydam (İstanbul)

Adliye Vekili: Tevfik Fikret Sılay (Konya) 03.04.1939-26.05.1939

Ali Fethi Okyar (Bolu) 26.05.1939-12.03.1941

Hasan Menemencioğlu (Mardin) 12.03.1941-09.07.1942

Milli Müdafaa Vekili: Naci Tmaz (Bursa) 03.04.1939-05.04.1940

Saffet Arıkan (Erzincan) 05.04.1940-12.11.1941

Ali Rıza Artunkal (Manisa) 12.11.1941-09.07.1942

Dâhiliye Vekili: Faik Öztrak (Tekirdağ) 03.04.1939-06.05.1942

Ahmet Fikri Tüzer (Erzurum) 06.05.1942-09.07.1942

Hariciye Vekili: Mehmet Şükrü Saraçoğlu (İzmir)

Maliye Vekili: Fuat Ağralı (Elazığ)

Maarif Vekili: Hasan Ali Yücel (İzmir)

Nafia Vekili: Ali Fuat Cebesoy (Konya)

İktisat Vekili: Hüseyin Hüsnü Çakır (Samsun) 03.04.1939-31.07.1941

Sırrı Day (Trabzon) 31.07.1941-09.07.1942

Sihhat Ve İçtimai Muavenet Vekili: Ahmet Hulusi Alataş (Aydın)

Gümrük Ve İnhisarlar Vekili: Ali Rana Tarhan (İstanbul) 03.04.1939-26.05.1939

Raif Karadeniz (Trabzon) 26.05.1939-09.07.1942

Ziraat Vekili: Muhlis Erkmen (Kütahya)

Muhabere ve Münakale Vekili: Ali Çetinkaya (Afyonkarahisar)03.04.1939-20.11.1940

Cevdet Kerim İncedayı (Sinop) 20.11.1940-12.11.1941

Mehmet Fahri Engin (Samsun) 12.11.1941-09.07.1942

Ticaret Vekili: Cezmi Erçin (Antalya) 03.04.1939-01.11.1939

Nazmi Topçuoğlu (Aydın) 01.11.1939-26.11.1940

Mümtaz Ökmen (Ankara) 26.11.1940-09.07.1942

(TBMMTD,D.6,C.1:4-5).

İkinci Refik Saydam Hükümeti'ndeki vekiller birinci hükümetle aynıdır fakat bazı değişiklikler ve yenilikler olmuştur. Muharebe ve Münakale Vekâleti ile Ticaret

Vekâleti adlı iki yeni vekâlet kurulmuştur. Nafia eski Vekili Ali Çetinkaya Muhabere ve Münakale Vekâleti'ne getirilmiştir. Hükümete giren iki yeni isimden Ali Fuat Cebesoy Nafia Vekili olmuş, Cezmi Erçin ise Ticaret Vekili olmuştur. Görüldüğü gibi ilk hükümetteki bakanlar eklenen iki yeni isim dışında aynıdır. Ancak zamanla bu kabinede bazı değişiklikler olmuştur.

Refik Saydam 10 Nisan 1939'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde hükümet programını okumuştur. Ardından yapılan güven oylamasına mecliste bulunan 389 milletvekili katılmış ve oy birliği ile II. Refik Saydam Hükümeti güvenoyu almıştır. (TBMMTD,D.6,C.1:20-25).

İkinci Saydam Hükümeti, tüm politikalarında CHP'nin Programını esas almıştır. Hükümet programında da bu vurgulanmıştır. İç ve dış politikada barış ve güvenin sağlanması üzerinde önemle durulmuş, Türk vatandaşının endişesiz çalışması ve kazanması, huzur içinde bir aile hayatı geçirmesi ve geleceğinden emin olması için tüm gayretiyle çalışacağı belirtilmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşmasının etkisiyle olacak ki, "*dış politikada barışın korunmasının gerekliliği*" önemle vurgulanmıştır (TBMMTD,D.6,C.1:20-21). Savaşın başlamasıyla Türkiye, savaş havasını solmuş, çalışan nüfusun en etkin kesimleri silâh altına alınırken, devlet bütçesinin ağırlığı savunma giderlerine ayrılmıştır (Keser,1993:101).

Saydam Hükümeti'nin savaş döneminde ekonominin yönetilmesi sorununa yaklaşımı başlangıçta geniş ve yoğun bir müdahaleci önlemler kümesi ortaya çıkarmıştır. Bu olağanüstü müdahale önlemlerinin çerçevesini 18 Ocak 1940 yılında çıkarılan Milli Müdafaa Kanunu oluşturmuştur. Bu kanun hükümete sınırsız yetkiler veriyor ve ticarete millileştirme eylemlerinin yolunu açıyordu (Tokgöz,1999:100).

Refik Saydam Hükümeti'nin, 1940 yılından itibaren, uyguladığı ekonomik politikanın niteliği, ülke savaşa girmemesine karşın bir savaş ekonomisinin özelliklerini yansıtmıştır. Bu dönemde alınan zorlayıcı önlemlerle asker ucuza beslenebilmiş, şehirli nüfus fazla zorlanmadan bazı temel gereksinim maddelerini temin edebilmiştir. Fakat tüm kapalı ekonomilerde yaşandığı gibi, fiyat denetimine gidilen her alanda karaborsa, istifçilik, rüşvet ve nüfuz ticareti artmış ve bu durumdan istifade edenler aşırı kazançlar elde etmişlerdir. Hükümet Milli Korunma Kanunu'nu müteakip, Şubat 1940'da, ihracat ve ithalatı daha yakından denetlemek ve dış ticaretin bir bölümünü bazı kamu kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirmek için kararlar almış ve kurumlar oluşturmaya başlamıştır. 1941 yılında *Ticaret Ofisi* ve *Petrol Ofisi* kurulmuştur. Bu kuruluşların görevi bazı temel tüketim mallarıyla, petrol ürünlerinin ithalat-ihracatını yapmak, yurtiçi dağıtımını ve fiyatlarını denetlemek olarak belirtilmiştir (Şahin, 2001:76;Tokgöz,1999:100).Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan *İşe Müsteşarlığı* kurulmuştur (Resmî Gazete,18.2.1941:S.4737:494-495). Müsteşarlığın temel görevi özel ticaretin denetim altında tutulması olmuştur (Çavdar, 2003:311). 1942 yılında temel gıda ve diğer tüketim mallarının halka dağıtımını için *Dağıtma Ofisi* ile *Mahalli Dağıtma Birlikleri* kurulmuştur (Resmî Gazete, 25.3.1942:S.5066:2510-2511;Haber Akşam Postası,11 Mayıs 1942:1;Son Posta Gazetesi, 4 Ekim 1940:1).

Bu dönemde devletçi uygulamalar neticesinde kamu iktisadi kuruluşlarının sayısı 31'den 111'e çıkmıştı (Tokgöz,2004:99). Denetleme mekanizması dış ticaretin denetlenmesinin ötesinde, tamamen devletleştirilmesini önermelerine kadar uzanmaktadır. Bu düşünceler yönetici kadro ile varlıklı sınıflar arasında anlaşmazlıklara neden olmuştur. Bundan sonra savaş yıllarında dış ticaret alanında yapılan müdahalelerden birisi de 1942'de çıkartılan Varlık Vergisi olmuştur. Varlık vergisi uygulaması, Türkiye'nin dış ticaretinde yerli gayri Müslimlerin gücünü önemli ölçüde azaltan sonuçlar doğurmuştur (Tezel,2002:183).Büyük çoğunluğu azınlıklardan olmak

üzere yükümlülerin yüzde yetmiş'i İstanbullu idi. Bu durum özellikle İstanbul'da azınlıkların servetlerinin bir kısmının Müslüman-Türk işadamlarının eline geçmesini sağladı (Tokgöz,2004: 103; Yetkin,1983:203-215).

Saydam Hükümeti, tarım ürünleri ve özellikle gıda malları üretimini ve tüketimini dengeleyebilmek ve stok biriktirebilmek için piyasalardan büyük miktarlarda satın almalarında bulunmuş, bu durum ise iç fiyatlarda büyük artışlar meydana gelmesine yol açmıştı (Tezel,2002: 260). Artan enflasyon sayesinde özellikle tacirler ve dış ticaretle uğraşanlar büyük kazançlar elde etmişler. Hükümet Türk parasının döviz kurunu enflasyonun etkilerine göre yeniden ayarlama yoluna gitmediği ve etkili bir fiyat denetimi sağlayamadığı için, Türkiye'deki fiyat düzeyine göre çok ucuz kurlardan resmi döviz tahsisleri elde eden ithalatçılar büyük kazançlar elde etmişlerdir (Tezel,2002: 258). Bu gelişmelere ek olarak artan savaş tehlikesi ile hükümet, çalışma yaşındaki yaklaşık bir milyon kişiyi silah altına alması ve askeri harcamaların artması ile ekonominin dengesi bozulmuştur.

Dönemin eğitim alanında değinilmesi gereken atılımı ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün girişimleriyle TBMM'de kabul edilen Köy Enstitüleri Kanunu'dur. Köy Enstitüleri, kırsal kesimin eğitimi ve öğretimi, tarımsal kesimin eğitilerek daha bilinçli ve verimli üretim yapabilmesini amaçlayan bir eğitim modeli öngörmekteydi. Savaş yıllarında (1939-1945) Enstitü sayısı yirmiye çıktı, 1949 yılında ise ülkedeki Köy Enstitüsü sayısı yirmi bir olmuştu. 1940'lı yılların sonunda yirmi beş bin civarında Enstitü mezunu öğretmen yetiştirildi. Köy Enstitüleri 1950 yılına kadar öğretmen yetiştirmede önemli hizmetler yerine getirmiştir (Tokgöz,2004:99). Ancak bu girişim savaştan sonra tamamen durmuş ve bir durgunluk döneminden sonra da ortadan kalkmıştır.

5.9.2.5. Birinci Saraçoğlu Hükümeti (09.07.1942 - 09.03.1943)

Başbakan Refik Saydam'ın 7 Temmuz 1942'de ani vefatı üzerine, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 9.7.1942 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Şükrü Saraçoğlu'na gönderdiği bir tezkere ile Refik Saydam'ın ölümü ile boşalan başvekkâlet makamına kendisinin atandığını bildirmiştir (Sanal,1995:13).Başbakan Saraçoğlu bu göreve atanmasından dört gün sonra da 13 Temmuz'da C.H.P Genel Başkan Vekilliğine atanmıştır (Ayın Tarihi,1942,No:104:56; Karpat,2007:77). Saraçoğlu, aynı gün listesini cumhurbaşkanına sunmuş ve cumhurbaşkanınca İcra Vekilleri Heyeti onaylanmıştır. Cumhurbaşkanı, listeyi 9.7.1942 tarihli tezkeresi ile meclise sunmuştur. Tezkere genel kurulda 3.8.1942 tarihinde okunmuştur. (TBMMZC,D.6,C.27:4). Birinci Saraçoğlu Hükümeti 5 Ağustos 1942'de yapılan güven oylamasında 381 oyla kabul görerek Meclise Programını sunmuştur (TBMMTD,D.6,C.27:32-34). I.Saraçoğlu Hükümeti'nin kuruluşu ise şu şekilde oluşmuştur:

Başbakan Mehmet Şükrü Saraçoğlu (İzmir)
Adliye Bakanı: Hasan Safyettin Menemencioğlu (Mardin)
Milli Müdafaa Bakanı: Ali Rıza Artunkal (Manisa)
Dâhiliye Bakanı: Ahmet Fikri Tüzer (Erzurum) 09.07.1942-16.08.1942
Mehmet Recep Peker (Kütahya) 17.08.1942-09.03.1943
Hariciye Bakanı: Numan Menemencioğlu (İstanbul) 14.08.1942-09.03.1943
Maliye Bakanı: Fuat Ağralı (Elazığ)
Nafia Bakanı: Ali Fuat Cebesoy (Konya)
Maarif Bakanı: Hasan Ali Yücel (İzmir)
İktisat Bakanı: Sırrı Day (Trabzon)

Sihhat Ve İçtimai Muavenet Bakanı: Ahmet Hulusi Alataş (Aydın)

Gümrük Ve İnhisarlar Bakanı: Raif Karadeniz (Trabzon)

Ziraat Bakanı: Şevket Raşit Hatipoğlu (Afyonkarahisar)

Münakalat Vekili: Mehmet Fahri Engin (Samsun)

Ticaret Bakanı: Behçet Uz (Denizli)

(TBMM TD, D.6,C.27:s.4).

Saraçoğlu hükümet programını da CHP programı oluşturmaktadır. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen büyük ölçüde etkilenmiş olması bu dönemin hükümet programlarına yansımıştır. İşte bu Hükümet Programı, ekonomik sıkıntıların yaşandığı savaşı yılların etkisiyle ekonomik hedeflerin açıklanmasına ağırlık vermiştir. Bu nedenle savaştan korunmaya yönelik önlemlere yer verilmiş, barışçıl ilişkilerin esas alındığı bir dış politika izlenmesi ve var olan hayat pahalılığına etkin bir ekonomik programla çözüm bulunması amaçlanmıştır (Arar, 1966:135-138).

Programda liberal ekonomi politikasına yönelik eleştiriler sunulmuş ve sosyal politika anlayışı ile hareket edilmesi amaçlanmıştır. Hayat pahalılığına dikkat çekilerek, devletin kendi olanaklarıyla ve kamu yararını gözeterek ekonomiye müdahale etmesi öngörülmüştür. Ayrıca ulusal kaynaklara dayalı bir üretim anlayışının benimsendiği gözlenmektedir. Program, daha çok ekonomik hedeflerin belirlendiği bir program olmasından dolayı, diğer alanlara yönelik açıklamalara ya çok az yer vermiş ya da hiç yer vermemiştir. Ama genel olarak, kamu politikalarının belirlenmesinde sosyal devlet ilkesinin göz ardı edilmediği söylenebilir. Genel olarak ekonomik refahın sağlanacağından ve bunun için alınacak önlemlerden bahsedilmiştir (Dağlı ve Aktürk,1988: 97-106).

Saraçoğlu hükümette olduğu süre zarfında iki farklı iktisat politikası izlemiştir. İlk dönemde, piyasa üzerindeki denetimi kaldırma veya gevşetme yoluna gitmiş, bu politika sonuç vermediğinde ise Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi iki olağanüstü vergiyle tepkisel bir politika izlemiştir (Tezel, 2002: 262; Boratav,2003: 83).

Bu durum Saraçoğlu Hükümet Programında şu şekilde ifade edilmiştir; “*Önceki hükümet, memlekette hayat pahalılığına ve iktisadi buhranlara mani olmak için verilen salahiyetlere istinaden birçok sert kararlar aldı ve onları sıkı bir gayretle tatbik başlandı. Fakat aradan günler geçtikçe bu kararların istenen neticeyi vermeyeceği, yapılan şikâyetlerden tespit edilen fiyatlarla birçok malların ve gıda maddelerinin bulunamamaya başlamasından ve yapılan tetkiklerden anlaşılmaya başladı. Onun için yeni Hükümet hemen işe başlayarak bu sert tedbirleri yumuşatmaya, kısmen kaldırmaya ve değiştirmeye karar verdi ve tedbirlerin iktisadi olmasına daha çok bel bağladı. Tuttuğumuz bu yolda fiyatlar kendisiyle mal tedariki imkân haricinde çıkan resmi fiyatların tabiatıyla üstüne çıkacak ve fakat herhalde kara pazar fiyatlarının üstünde kalacaktır*” (TBMM TD, D.6,C.27:21).

Hükümet ilk olarak hububat alım fiyatlarını yükseltmiş ve ürünün yüzde 25'inden fazlasının piyasa fiyatlarından satımı çiftçi için serbest bırakılmıştır. İaş Müsteşarlığının lağvedilmesine paralel olarak diğer gıda maddelerinde de fiyat denetimleri kaldırıldı veya hafifletildi. “*Bu politika değişikliği kentlerde fiyatları, çiftçi ve tüccar kazançlarını büyük ölçüde artıran sonuçlar yaratmıştır. Buğday fiyatlarının yüzde 200 ve yüzde 120 genel fiyat düzeyinin ise yüzde 90 ve yüzde 75 dolaylarında arttığı 1942 ve 1943 yılları savaş döneminin en yüksek enflasyonun yaşandığı zaman dilimini oluşturmaktadır*”(Boratav,2003: 84).

Saraçoğlu Hükümetinin ekonomik alanda aldığı kararların beklentilerin tam tersine fiyatları birdenbire yükseltmesi kara borsayı, ihtikârı(vurgunculuk), yoklukları önleyememesi yeni önlemlerin alınmasını kaçınılmaz kılmıştır. Hükümet fiyat artışlarını

önleyemeyince ordu ve kentlilerin iaşesini sağlamakta zorluğa düşmüştür. Giderleri karşılamak için yeni gelirlere ihtiyaç duyulmuştur. Normal vergi gelirleri ile bu ihtiyaçların karşılanamayacak olması Hükümeti olağan üstü vergiler koymaya itti. Konulan bu vergilerde Varlık vergisi ile Toprak mahsulleri vergisidir (Akın,2009:37-39; Yetkin,1983:203-215).

Varlık vergisi kanunu, ilk olarak Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından hazırlanmış; hazırlık çalışmalarına Maliye Bakanı Fuat Agralı, Müsteşar Esat Tekeli ve Teftiş Kurulu Başkanı Şevket Adalı da katılmıştır. Varlık vergisi kanunu, temelde savaşın başından beri geçen süre içinde elde edilen servet ve kazançlara bir ölçüde el koyma biçiminde Hükümete yetki veren bir düzenlemedir (Ekinci,1997:179-181; Güçlü,1996:178). Varlık vergisi tahsilâtı nedeniyle 1942 yılı bütçe gelirleri önemli ölçüde artmış, hükümet bu yılı cari açık vermeden geçirmiştir. İçten ve dıştan gelen baskılarla 1943 yılında kaldırılan Varlık Vergisi, CHP yönetimine karşı planlı bir mücadelenin de başlangıcına yol açmış ve Demokrat Parti'nin doğuşunda önemli bir rol oynamıştır (Tokgöz,1999: 103-104).

Varlık vergisi kanunu ile ticaret zengini tüccarlar vergilendirilmiş idi. Bunun uygulaması sürerken bu defa da savaş koşullarından özellikle de Saraçoğlu'nun tarım alanında uyguladığı politikadan yararlanan gruplar içinde yer alan ve geliri karşılığı vergi ödememiş olan büyük-küçük çiftçilere yönelik Toprak Mahsulleri Vergisi çıkarılmıştır (Boratav,1982:265).

Eğitim kültürle birlikte değerlendirilmiştir. Eğitimde özellikle Türklük ruhundan bahsedilmiş, ülkenin gelişme ve kalkınmasının geçmişteki Türk gençlerinin amacı olduğu, oysa bunun bugün (hükümetin kurulduğu yıllar) gerçekleştiği vurgulanmıştır. Ayrıca yapılan çalışmalarla üniversitelerin uluslararası düzeye yükseldiği ve yüksekokul öğrencilerinin bilimsel nitelik ve sayıya ulaşarak geleceğe hazırlandıkları belirtilmektedir. Bunun için de gençlerdeki heyecanı paylaşmanın ve daha çok çalışmanın gereği üzerinde durulmuştur. Köy Enstitüleri'nin daha yeni kurulmuş olmasına rağmen, köylüleri şimdiden yükselttiği belirtilerek Köy Enstitüleri'nin önemi yansıtılmaya çalışılmıştır (Dağlı ve Aktürk,1988:105-106).

5.9.2.6. İkinci Saraçoğlu Hükümeti(09.03.1943 - 07.08.1946)

Genel seçimlerin yenilenmesinin ardından yapılan cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasında hükümet, 8.3.1943 tarihinde istifa etmiştir. Hükümetin istifası üzerine cumhurbaşkanınca hükümeti oluşturmak üzere aynı tarihte yeniden Şükrü Saraçoğlu seçilmiştir (T.C.Resmi Gazete 9.3.1943,S.5350: 4653-4654;Sanal,1995:14). Bir gün sonra Şükrü Saraçoğlu icra Vekilleri Heyeti listesini cumhurbaşkanına sunmuş ve aynı gün cumhurbaşkanınca liste onaylanmıştır (T.C.Resmi Gazete 10.3.1943,S.5351:4658-4659).Cumhurbaşkanınca meclise gönderilen liste 15 Mart 1943 tarihli birleşimde genel kurulda okunmuştur (TBMM TD, D.7,C.27:10).

Hükümet 17.3.1943 tarihinde meclisten 425 oyla güvenoyu almış ve programını sunmuştur. Başbakan Saraçoğlu Mecliste genel politika hakkında açıklamalarda bulunmuştur (TBMMTD,D.7,C.27:22-23). 9 Mart 1943 tarihinde kurulan II. Saraçoğlu Hükümeti'nin teşekkülü şöyledir:

Başbakan Mehmet Şükrü Saraçoğlu (İzmir)

Adliye Bakanı: Ali Rıza Türel (Konya) 09.03.1943-06.04.1946

Mümtaz Ökmen (Ankara) 06.04.1946-07.08.1946

Milli Müdafaa Bakanı: Ali Rıza Artunkal (Manisa)

Dâhiliye Bakanı: Mehmet Recep Peker (Kütahya) 09.03.1943-20.05.1943

Hilmi Uran (Seyhan) 20.05.1943-07.08.1946
 Hariciye Bakanı: Numan Menemencioğlu (İstanbul) 09.03.1943-16.06.1944
 Hasan Saka (Trabzon) 13.09.1944-07.08.1946
 Maliye Bakanı: Fuat Ağralı (Elazığ) 09.03.1943-13.09.1944
 Nurullah Esat Sümer (Antalya) 13.09.1944-07.08.1946
 Nafia Bakanı: Sırrı Day (Trabzon)
 Maarif Bakanı: Hasan Ali Yücel (İzmir)
 İktisat Bakanı: Fuat Sirmen (Rize)
 Sıhhat Ve İçtimai Muavenet Vekili: Ahmet Hulusi Alataş (Aydın) 09.03.1943-18.01.1945
 Sadi Konuk (Bursa) 18.01.1945-07.08.1946
 Gümrük Ve İnhisarlar Bakanı: Suat Hayri Ürgüplü (Kayseri) 09.03.1943-13.02.1946
 Tahsin Coşkan (Kastamonu) 19.02.1946-07.08.1946
 Ziraat Vekili: Şevket Raşit Hatipoğlu (Manisa)
 Münakalat Vekili: Ali Fuat Cebesoy (Konya)
 Ticaret Bakanı Celal Sait Siren (Bolu) 09.03.1943-31.05.1945
 Raif Karadeniz (Trabzon) 31.05.1945-07.08.1946
 Çalışma Vekili: Mahmut Sadi Irmak (Konya) 07.06.1945-07.08.1946
 (TBMM TD, D.7,C.1:10-11).

II. Saraçoğlu Hükümeti'nin 17 Mart 1943'te Meclise sunduğu programda, önceki hükümetler gibi CHP Programının uygulanacağı belirtilmiştir. Hükümetin amacı şu ifadelerle açıklanmıştır: *“Mamur bir Türk vatani, mesul bir Türk milleti, kuvvetli bir Türk Devleti; işte hedefimiz bunlardır. Atatürk bizden bunları istedi. İnönü bizden bunları istiyor. Biz de hepimiz beraber ve canla başla bu yolda çalışmak kararındayız”*(Arar, 1968:149).

İkinci Şükrü Saraçoğlu hükümet programının açıklandığı dönemde ülkede enflasyon ve darlık devam etmekteydi. Alınan tedbirler işe yaramamakta ve enflasyon ortamı üzerine binen ve sert tedbirler biçimini alan ekonomik kontroller bu kez de karaborsa, vurgun ve spekülasyon ortamını yarattı. Hükümette bunu biliyor ve konuyu programda şöyle dile getiriyordu; *“Harbin dördüncü yılı başlarında memleketimiz iki büyük sıkıntı ile karşı karşıya bulunuyordu, iaşe sıkıntısı, para sıkıntısı. Bu iki sıkıntıyı yenmek için o zamana kadar birçok tedbirler almış, sert kararlar ve birçok mallara el koymuştuk. Bütün bunlar sıkıntıyı azaltmak şöyle dursun koskoca bir kara pazarın memlekette yerleşmesine sebep oldu”* (TBMM TD, D.7,C.1:22).

Bu program, İkinci Dünya Savaşı'nın dördüncü yılında, ülkedeki ekonomik sıkıntıların devam ettiğini belirten ve bu konuda alınmış ve alınmakta olan kararlar ve uygulamalardan bahseden bir hükümet programıdır. Ayrıca, önceki dönemlerden farklı olarak, o güne kadar yapılmış çalışmalara ve gelişmelere yer veren ve değerlendiren bir programdır. Programda, yine savaşın etkisiyle ulusçuluk akımının önemsendiği gözlenmektedir (Dağlı ve Aktürk, 1988:109-109).

Hükümet daha önce alınan kararların sorunlara çözüm getireceğine, yeni sorunların eklendiğini görünce yeni kararlar aldı. Bu kararlar kısaca şöyledir: Memur ve müstahdemlere vaat edilen aynı ve nakdi yardımların zamanında ödeneceği, kıtlıkların baş göstermesi ve ekmek fiyatlarının yükselmesi karşısında şehir nüfusunun yaşadığı zorluklara değinerek, hükümetin dar gelirli 1,6 milyon olarak tespit ettiği nüfusa piyasa fiyatının altında maliyetine ekmek verdiğini ve bu uygulamanın Ankara, İstanbul ve Zonguldak'ta uygulanmaya devam edeceği, Toprak Ofisini tohumluk için Ziraat Bakanlığı emrine verdiği tohumluğun kışlık olarak ve yazlık olarak toplam 48.000 ton

civarında gerçekleştiğini ve bu kadar çok bir miktar tohumluğun daha önce dağıtılmadığı, bir ara ekmeğin gramajının 150 gram ve buğday fiyatının 100 kuruş olduğu düşünüldüğünde oluşan, yaratılan havanın daha geniş oluşu ifade edilerek bunda hem hükümetin aldığı isabetli tedbirlere hem de İngiliz ve Amerikan yardımına bağlamaktadır (TBMM TD, D.7,C.1:23;Dağlı ve Aktürk,1988:115-116).

Saraçoğlu Hükümeti ile birlikte Türkiye'nin Amerika'nın etkisine girmesi, devletçilik politikalarının uygulanmasında karşılaşılan zorluklar devletin kalkınma sürecini zayıflatırken, Türkiye ekonomisi dünya ekonomisinden en çok etkilenen ülkelerden biri haline gelmiştir. Uluslararası konjonktürdeki değişime paralel olarak, yöneticiler askeri ve ekonomik yardım ve ittifak aramaya başlamışlardır (Seyidoğlu,1996:508).

Programda, savaş koşulları ekonomisinden dolayı geniş bir sosyal yardım politikasının uygulanması öngörülmüştür. Bu yardım, dar gelirliler ve düşük maaş alanlara yiyecek ve giyecek yardımını kapsamaktadır (Dağlı ve Aktürk,1988:111).

Ayrıca bayındırlık alanına ilişkin açıklamalar dikkat çekmektedir. Bu açıklamalara göre; yollar, sular, köprüler, demiryolları ve iskelelere dair var olan programın aynen uygulanacağı ve her yerde bu işlerin etkinliğinin sağlanacağı belirtilmiştir (Dağlı ve Aktürk,1988:115).

Eğitim alanında önceki yıllara göre daha büyük ödenek sağlama çabası içinde olunmuştur. Ayrıca eğitimin yaygınlaştırılmasının araçlarından biri olarak Köy Enstitüleri'ne daha fazla önem verileceği belirtilmiştir. Eğitimden sonra bütçeden en büyük payı alan ziraat alanında da eğitim konusunda çalışmalar yapılacağı ve bunun için teknik okullar açılacağı ve bu okullarda, köy çocuklarına teknik bilgiler öğretilerek, yetiştirilmesi sağlanacaktır (Arar, 1966:156-57;Dağlı ve Aktürk,1988:113-114).

İkinci Şükrü Saraçoğlu hükümeti, meclis seçimlerinin yenilenmesi ve yeniden İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından 5.8.1946 tarihinde başbakanın istifasını cumhurbaşkanına göndermesi ile görevden ayrılmıştır. İstifa tezkeresine Cumhurbaşkanınca verilen cevapta istifa kabul edilmiş ve yeni heyet kuruluncaya kadar eskisinin görevde kalması istenmiştir (T.C.Resmi Gazete 6. 8.1946,S.6378:11050).

5.9.2.7. Recep Peker Hükümeti(07.08.1946 - 10.09.1947)

10.6.1946 tarihinde TBMM'nin erken seçim kararı almasının ardından 21.7.1946'da yapılan çok partili genel seçimlerden sonra 5 Ağustosta toplanan meclis 388 oy ile tekrar İsmet İnönü'yü cumhurbaşkanı seçmiştir (T.C.Resmi Gazete,6. 8.1946:S.6378:11050;Sezen, 1994: 240).Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü TBMM'de kürsüye çıkarken ve çıktıktan sonra CHP'li milletvekillerince dakikalarca ayakta alkışlanırken; DP'liler ise önceden aldıkları karara göre hareket ederek alkış yapmadan yerlerinde oturmuşlardır (Us,1966:684). Ayrıca Başbakan Şükrü Saraçoğlu, seçimlerin yenilenerek TBMM'nin sekizinci döneminin başlaması ve cumhurbaşkanlığına yeniden İsmet İnönü'nün seçilmesi üzerine bakanlar kurulunun görevden çekildiğini belirten bir tezkereyi Cumhurbaşkanına sunmuştur (T.C.Resmi Gazete,6. 8.1946:S.6378:11050).

Cumhurbaşkanı, aynı gün Şükrü Saraçoğlu'na gönderdiği tezkere ile istifayı kabul etmiştir. Bu durum, 5.8.1946 tarihli bir Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile meclise bildirilmiş ve mecliste 12.8.1946 tarihinde okunmuştur (TBMMZC, D.8,C.1:11-12). Meclis Başkanlığına İstanbul Milletvekili emekli General Kazım Karabekir seçilmiştir. (TBMM TD, D.8,C.1:2).

Hükümeti kurma görevi de Recep Peker'e verilmiştir.6 Ağustos'ta, Recep Peker,Başbakan olarak kabinesini oluşturarak Cumhurbaşkanına sunmuştur.

Cumhurbaşkanı 7.8.1946 tarihinde listeyi onayladığını Recep Peker'e bildirmiştir. Aynı tarihte bir tezkere ile bakanlar kurulu listesi meclise bildirilmiş, tezkere 12.8.1946'da genel kurulda okunmuştur (TBMM TD, D.8,C.1:11-12).

Recep Peker'in kabinesi şu şekilde oluşmuştur:

Adalet Bakanı: Mümtaz Ökmen (Ankara)

Millî Savunma Bakanı: Cemil Cahit Toydemir (İstanbul)

İçişleri Bakanı: Şükrü Sökmensüer (Gümüşhane)

Dışişleri Bakanı: Hasan Saka (Trabzon)

Maliye Bakanı: Halit Nazmi Keşmir (Tokat)

Millî Eğitim Bakanı: Reşat Şemsettin Sirer (Sivas)

Bayındırlık Bakanı: Cevdet Kerim İncedayı (Sinop)

Ekonomi Bakanı: Tahsin Bekir Balta (Rize)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Behçet Uz (Denizli)

Gümrük ve Tekel Bakanı: Tahsin Çoşkan (Kastamonu)

Tarım Bakanı: Faik Kurdoğlu (Manisa)

Ulaştırma Bakanı: Şükrü Koçak (Erzurum)

Ticaret Bakanı: Atıf İnan (İzmir)

Çalışma Bakanı: Tahsin Bekir Balta (Rize)

(TBMM TD, D.8,C.1:52).

19 Eylül 1946 tarihinde yeni iki bakanlık daha kurulmuş ve bu, Peker Hükümetinde bir değişikliğe yol açmıştır. Bu değişikliğe göre, Adalet Bakanı olan Mümtaz Ökmen Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olmuş, onun boş bıraktığı Adalet Bakanlığı'na ise Zonguldak Milletvekili Şinasi Devrin atanmıştır. Diğer Devlet Bakanlığı'na da, Çankırı Milletvekili M.Abdülhalik Renda getirilmiştir. Peker Hükümetindeki asıl büyük değişiklik 5 Eylül 1947'de gerçekleşmiş ve beş bakanlıkta yeni atamalar yaşanmıştır. Buna göre, istifa eden Cemil C. Toydemir'in yerine Millî Savunma Bakanlığı'na İzmir Milletvekili Münir Birsal, yine istifa eden Şükrü Sökmensüer'in yerine İçişleri Bakanlığı'na Erzurum Milletvekili Münir Hüsrev Göle, T.Bekir Balta'nın yerine Ekonomi Bakanlığı'na Diyarbakır Milletvekili Cavit Ekin, istifa eden Faik Kurdoğlu'nun yerine Tarım Bakanlığı'na İzmir Milletvekili Şevket Adalan atanmışlardır (Öztürk,1968:281;Sanal,1995:126).

Recep Peker, hükümet programını 14.8.1946'da okumuş ve hükümet aynı gün güvenoyu almıştır (TBMM TD, D.8,C.1:27-74). Mecliste Recep Peker'in Hükümet programı üzerinde görüşmeler yapılmıştır. İktidar-muhalefet arasındaki ilk anlaşmazlık da, bu konuda ortaya çıkmıştır. Çünkü CHP'liler Hükümet programının aynı günde görüşülüp kabul edilmesinde ısrar ederlerken, DP'liler ise her zaman olduğu gibi bu defa da iş aceleye getirilerek muhalefetin görüşlerini belirtmek imkânının verilmediğini iddia etmişlerdir (Karpas,1967:149;TBMMTD,D.8,C.1:27-37).

Nitekim DP'nin sözcüsü olarak bir konuşma yapan Adnan Menderes de, Hükümet programının içeriğine değil, yapılacak görüşmelerin şekline eleştiriler getirmiştir (TBMMTD,D.8,C.1:59-60). Menderes ve arkadaşları, Hükümet programının Mecliste okunmadan birkaç gün önce Demokrat Partinin incelemesi için kendilerine verilmesini Başbakan Peker'den rica etmişlerdir; ancak program kendilerine verilmemiştir (TBMMTD,D.8,C.1:59;Toker,1998:140). Aslında Hükümeti kurma görevinin Peker'e verilmesi, CHP'nin niyetleri konusunda Demokrat Partide şüpheler uyandırmıştır (Karpas,1967:149).

Demokrat Parti tarafından Hükümet programının görüşmelerine katılmama kararı alınmıştır.Bu konuda Demokrat Partisi sözcüsü Menderes, "*Hükümet*

programının görüşmelerine katılmamak durumunda bırakıldığı için partimiz derin bir teessür duymakta olduğunu” belirtmiştir (TBMMD, D.8, C.1:60).

Menderes, bu konuşmasından sonra meclis salonundan dışarı çıkmıştır. Bunun üzerine Cumhuriyet Halk Partili vekiller Menderes'in bu konuşmasını eleştirmiştir. Nitekim Maraş Milletvekili Dr. Kemalî Bayazıt Bey de Menderes'in sözlerini “*kalpleri karan*” bir konuşma olarak değerlendirmiştir. Kemalî Bayazıt, Menderes ve partisi DP'nin Peker kabinesine güven oyu vermemek konusunda önceden karar verdiklerini ve görüşmelerin ertelenmesini isteyerek bir parti taktiği yaptıklarını söylemiştir. (TBMMD, D.8, C.1: 66).

Son sözü alan Başbakan Peker, önce tecrübeli bir ana parti olarak yanlarında bir muhalefet partisini yaşatacaklarını ve meclisin genel çalışmalarında faydalı bir unsur olarak çalışmalarına yardım edeceklerini ifade etmiştir. Peker, Menderes'in Meclis kürsüsünün serbestliği konusunda söylediklerini, demokrasiyi baltalama yolunda hatalı ve ölçü kabul etmeyecek kadar ağır bulduğunu ve böylelikle muhalefetin mazlum tavır takındığını belirtmiştir (TBMMD, D.8, C.1:69-70). Peker'in konuşmasından sonra güven oylaması yapılmıştır. Oylama sonucunda, TBMM, Peker Hükümetine oy çokluğu ile güvenini bildirmiştir (TBMMD, D.8, C.1:70-71).

Hükümet programında çok partili siyasal hayata geçişin etkisiyle, demokrasinin ülkede en üstün siyasi otorite olarak kökleşmesinin sağlanacağı belirtilmiştir. Milletlerarası alanda barış ve huzurun sağlanamamış olmasına rağmen, içte barış ve huzurun sağlanarak devamının getirileceği, ülke bütünlüğü esasına dayalı dış politika izleneceği ve sanayileşme hareketlerinde tamamlayıcı programlar hazırlanacağı hükümet programının genel amaçları olarak belirtilmiştir (Dağlı ve Aktürk, 1988:118).

Ekonomide, devletle birlikte özel kesime de yer verilmesi ve ithalatın kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Özellikle orman işletmelerinde devletin görev alanı, tomruk hazırlama ve satışa sunmakla sınırlandırılmış, bunun dışındaki tüm faaliyet alanlarının özel girişimciye devredilmesi öngörülmüştür. Bu anlayış, önceki hükümet programlarında benimsenen, devletin ekonomide öncelikli olarak yer alması anlayışından farklı olmasıyla dikkat çekmektedir. Programda bayındırlık alanında yapılmak istenenler belirlenmiş özellikle memur evleri yapımına sürekli olarak devam edilmesi ve halkın barınma sorunlarını çözmek amacıyla uzun vadeli ve ucuz faizli kredi açacak olan Emlak Kredi Bankası'nın bu konuda çalışmalar yapması gerektiği belirtilmiştir (Dağlı ve Aktürk, 1988:132-134).

Hükümet Eğitim konusunun CHP programı ile örtüşen bir nitelikte ele alınacağı belirtilmiştir. Eğitim ve öğretimin her aşamasında Türk gençliğinde milli duygunun güçlenmesinin, Atatürk Devrimlerinin ana fikirlerinin benimsetilmesinin ve Türk Tarihinin öğretilmesinin temel alınacağı vurgulanmıştır. Hükümet Programında Köy Enstitüleri ile ilgili: “*Köy Enstitüleri'nden çıkan gençlerin kendilerinden beklenen hizmeti başaracak surette bilgi ve tam bir milli duygu içinde yetişmelerine dikkat edilecektir.*” Denilerek bu kurumlara sahip çıkılacağı belirtilmiştir. Ayrıca köy çocuklarının işe yarar bir meslek sahibi olmasını sağlamak için bölge okullarının artırılması yoluna gidilecektir. Bu arada Ankara'da büyük bir Milli Kütüphanenin kurulması için gerekli çalışmaların başlatılmasına karar verilmiştir. Ayrıca devlet opera ve tiyatrosu kanun tasarısı hazırlanacağı Ankara Devlet Tiyatrosu binası yapılacağı, güzel sanatların türlü dallarında yeni kurumlar vücuda getirileceği, her türlü spor faaliyetleri, okullar ve kulüpler için öğretici kadroyu yetiştirecek olan yüksek beden terbiyesi enstitüsünün açılmasına çalışılacağı bildiriliyor (Dağlı ve Aktürk, 1988:130-131).

Hükümetin sağlık konusunda önceliği bulaşıcı hastalıklarla mücadele, sağlık çalışanı ihtiyacının karşılanması ve sosyal yardım alanında hizmetlerin artırılması yönünde olmuştur. Bu maksatla trahom, verem, sıtma, frengi gibi sosyal ve bulaşıcı hastalıklara karşı koruyucu önlemlerin alınarak bu konuda gerekli oluşumların güçlendirileceği ve sağlık kurumlarının ihtiyacı olan uzman hekim, eczacı, hastabakıcı, ebe, hemşire gibi elemanların yetiştirilmesine devam edileceği önemle vurgulanmıştır. Bu düşünce doğrultusunda, var olan olanaklar kullanılarak kasabalara ve köylere kadar sağlık hizmetlerinin götürülmesi planlanmıştır. Ayrıca kimsesiz çocukların korunması üzerinde önemle durulmuştur. Sosyal güvenlikte özellikle işçi hayatına yönelik düzenlemeler yapılması, işçi hayatının iyileştirilmesi ve bunların risklere karşı güvence altına alınmasını sağlayacak girişimlerde bulunulması temel amaç olarak benimsenmiştir. Özellikle işçi refahının artırılması ve sosyal sigorta ağının genişletilmesi yönünde çaba sarf edilecektir. Bu arada memurların yaşam standartlarını artırabilmek için yeni önlemler alınacağı da belirtilmiştir (TBMMTD,D.8,C.1:27-31;Dağlı ve Aktürk, 1988: 132-133).

5.9.2.8. Birinci Hasan Saka Hükümeti (10.09.1947 - 10.06.1948)

Başbakan Recep Peker, CHP Meclis Grubunda, 26 Ağustos 1947'de güvenoyu istemiş; fakat kendi partisi içinden 35 kişi aleyhte oy kullanmıştır. Peker, aslında bir güvensizlik olarak gördüğü bu gelişme karşısında, 4 Eylül'de, Gruptan hükümetini değiştirmek için izin istemiştir. Nitekim istediği bazı bakanları değiştirmiştir. Ancak, 8 Eylül günü, İçişleri Bakanı, "12 Temmuz bildirisindeki esasların gerçekleştirilmesine elbirliği ile çalışmak hedefimiz olacaktır" anlamında bir genelge yayımlaması üzerine, 9 Eylül'de, Peker, "sağlık" sebepleriyle Başbakanlıktan istifa etmiştir (Sanal,1995:15;T.C.Resmi Gazete, 11.9.1947:S. 6704:12889-12890).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Recep Peker'in istifasını kabul ettiği gün Hükümet kurma görevini Hasan Saka'ya vermiştir (Sanal,1995:15).Hasan Saka'nın 10.9.1947'de cumhurbaşkanının onayına sunduğu liste, cumhurbaşkanınca aynı gün onaylanmıştır (T.C. Resmi Gazete,11.9.1947:S.6704:12889-12890). Cumhurbaşkanı bakanlar kurulu listesini 10.9.1947 tarihinde meclise göndermiştir (TBMMTD,D.7,C.6:735-738). Hükümet meclisin tatilde olması nedeniyle yaklaşık bir ay sonra 13.10.1947'de 362 üyenin oyu ile güvenoyu almıştır (TBMMTD,D.8,C.6:665). Tatilde olan meclis cumhurbaşkanının 1.10.1947'deki çağrısı üzerine olağanüstü toplanmıştır.

I.Hasan Saka Hükümeti şu bakanlardan kurulmuştur:

Devlet Bakanı ve Başbakan Yar.-F.Ahmet Barutçu (Trabzon)

Devlet Bakanı: M. Abdülhalik Renda (Çankırı)

Adalet Bakanı: Şinasi Devrin (Zonguldak)

Millî Savunma: Bakanı-Münir Birsal (İzmir)

İçişleri Bakanı: Münir H. Göle (Erzurum)

Dışişleri Bakanı: Necmeddin Sadak (Sivas)

Maliye Bakanı Halit: Nazmi Keşmir (Tokat)

Millî Eğitim Bakanı: R. Şemsettin Sirer (Sivas)

Bayındırlık Bakanı: Kasım Gülek (Seyhan)

Ekonomi Bakanı: Cavit Ekin (Diyarbakır)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Behçet Uz (Denizli)

Gümrük ve Tekel Bakanı: Şevket Adalan (İzmir)

Tarım Bakanı Tahsin: Çoşkan (Kastamonu)

Ulaştırma Bakanı: Şükrü Koçak (Erzurum)

Ticaret Bakanı: M. Nedim Gündüzalp (Edirne)
Çalışma Bakanı-T.Bekir Balta (Rize)
(TBMMTD,D.8,C.6:665; Öztürk,1968:315).

Hasan Saka, 13 Ekim'de, TBMM'de hükümet programını okumuş ve güvenoyu istemiştir. Aynı gün, Menderes de, Demokrat Parti sözcüsü olarak Hükümet programını eleştirmiştir (TBMMTD,D.8,C.6:676-681).

Hükümet Programında, Atatürk Devrimlerinin korunması temel amaç olarak benimsenmiş, ancak ekonomik yapılanmada da Atatürk Devrimleriyle bağdaşmayan uygulamalara gidilmesi istenmiştir. Ekonomiye kamu yararı doğrultusunda müdahale edilmesi anlayışı benimsenmemiştir. Ekonomide devlet ile özel kesimin birlikte yer alması öngörülmüştür. Hükümet, her türlü ekonomik girişimlerinde yerli olduğu kadar yabancı sermayeye de yer vermeyi amaçlamıştır. Bunun için de tüm iş alanlarında yabancı uzmanlardan yararlanılması öngörülmüştür. İlginç olan bu öngörüye karşın; ulusal kaynakların ülke ekonomisi yönünde geliştirilmesi de ekonomi politikasının amaçlarından biri olarak belirlenmiştir (Dağlı ve Aktürk,1988:138).

Programda mesken buhranının mümkün olduğu kadar çabuk önlenmesi, bu ihtiyaçları karşılayacak ithalat ve gümrük kolaylıklarının sağlanması ve ulaştırma alanında yeni yatırımlara gidilmesi öngörülmekteydi. Devlet idaresinde rasyonel bir çalışma sistemi kurulacağı da belirtilmektedir. Hükümetin, ehemmiyetle üzerinde durarak ele alacağı işlerden biri de, vatandaşların geçim zorluğuna çare aramaktır. Halkın ihtiyaçlarını gidermek için hükümet tarafından çeşitli yardımlar yapılmıştır. Devlet ziraat alanında modern usullerden yararlanılmasını sağlamayı ve çiftçisinin, köylüsünün her türlü ihtiyacını temin etmeyi hedeflemiştir. Bunun yanında vatandaşların geçim zorluğuna çare arama, çiftçiyi topraklandırma işine devam edilecektir. Programda, endüstride istihsalin artmasına ve rasyonel hale konmasına çalışmanın hedeflendiği bildiriliyor. Marshal planı gereğince tahsis edilen yardımın 16,5 milyon Doları'nın Türk çiftçisinin muhtaç olduğu istihsal vasıtalarının temini için ayrıldığı bildirildi (Dağlı ve Aktürk,1988:139-140).

Hükümetin iktisadi politikalarının devamında su kuvvetinden ve linyitlerden elektrik enerjisi elde etmek yer almaktadır. Bu şekilde milli endüstrinin en verimli şekilde ilerleyebileceği belirtiliyor. Programın devamında istihsal artırma bahsinde madenlerin milli servet ve ihracat bakımından en modern şekilde makineleşmiş rasyonel bir işletmeye kavuşmasının ön plana alınacağı, bu sahada kömür havzasının en başta düşünülmesi gerektiği belirtiliyor (Dağlı ve Aktürk,1988:140).

Programın devamında vergi sisteminde başlamış olan düzeltme faaliyetine devam edileceği, vasitasız vergilerin daha adaletli esaslara dayandırılacağı, bu vergilerin vatandaşların gerçek gelirleri ve ödeme güçlerine uygun bir hale koyulacağı belirtiliyor. Dış ticarete, bilhassa zaruri halk ihtiyaçlarını karşılayan eşyanın ithalinde mümkün olan her kolaylığa devam edileceği, hükümetin her türlü ekonomik teşebbüslerde yerli olduğu kadar yabancı sermayeye geniş yer ayırmak ve bunları teşvik etmek kararında olduğu bildiriliyor. Ayrıca sağlık işleri ve Milli Eğitimin gelişme şartları üzerinde ehemmiyetle durulacağı belirtilirken devletin idari teşkilatının da gözden geçirilerek daha rasyonel hale getirileceği ifade edilmiştir (Dağlı ve Aktürk,1988:141-142; (TBMMTD,D.8,C.6:672-675;Arar,1968:196).

5.9.2.9. II.Saka Hükümeti (10.06.1948 - 16.01.1949)

1948 yılının Mayıs ayının son günlerinden itibaren Hasan Saka'nın istifa edeceği söylentileri basında yer almaya başlamıştır. Böyle bir haberin doğru olduğu, 8

Haziran'da Hasan Saka'nın Başbakanlıktan istifa etmesiyle gerçekleşmiştir. Bu istifanın amacının ise, sadece hükümetin ıslah edilmesi olduğu açıklanmıştır. Nitekim istifa yazısında belirttiği; "*içinde bulunulan şartlara göre hükümet durumunun yeniden tetkik ve mütalama fırsat vermek üzere*" Başbakanlıktan çekildiğini açıkladı (Sanal,1995:16;T.C. Resmi Gazete,10.6.1948:S. 6928:14157- 14158).

Cumhurbaşkanı istifayı kabul etmiş ve hükümetin yeni hükümet kuruluncaya kadar görevde kalmasını istemiştir (T.C.Resmi Gazete,10.6.1948:S.6928:14157-14158).

Hasan Saka'nın istifasından bir gün sonra, yine Hasan Saka'ya, bu kez ikinci kabinesini kurma görevi verilmiştir. Hasan Saka iki gün sonra bakanlar kurulu listesini Cumhurbaşkanına sunmuş ve liste Cumhurbaşkanınca aynı gün onaylanmıştır (Resmi Gazete, 11.6.1948:S.6929:14166). Bu hususu bildiren tezkere 11 Haziran 1948'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunmuştur.

İkinci Hasan Saka Hükümeti şu kişilerden oluşmuştur:

Devlet Bakanı ve Başbakan Yard: Ahmet Barutçu (Trabzon)

Adalet Bakanı: Fuat Sirmen (Rize)

Millî Savunma Bakanı: Hüsnü Çakır (Samsun)

İçişleri Bakanı: M. Hüsrev Göle (Erzincan)

Dışişleri Bakanı-Necmeddin Sadak (Sivas)

Maliye Bakanı: Şevket Adalan (İzmir)

Millî Eğitim Bakanı: Tahsin Banguoğlu (Bingöl)

Bayındırlık Bakanı: Nihat Erim (Kocaeli)

Ekonomi Bakanı: Cavit Ekin (Diyarbakır)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Kemal Beyazıt (Maraş)

Gümrük ve Tekel Bakanı: Emin Erişirgil (Zonguldak)

Tarım Bakanı: Cavit Oral (Seyhan)

Ulaştırma Bakanı: Kasım Gülek (Seyhan)

Ticaret Bakanı: C.Sait Barlas (Gaziantep)

Çalışma Bakanı: T.Bekir Balta (Rize)

(TBMMTD,D.8,C.12:153; Öztürk,1968:327; Sanal,1995:128).

Hasan Saka, 18 Haziran 1948'de hükümet programını okumuş ve güvenoyu almıştır (TBMMTD,D.8,C.12:223 vd). Güven oylamasına 348 üye katılmış ve bu üyelerin 380'i hükümete güvenini bildirmiştir (TBMMTD,D.8,C.12:277-280).

İkinci Hasan Saka Hükümetinin kurulması ile eski hükümet üyelerinin büyük ölçüde değiştiği görülmektedir. Beş bakan yerini korurken, diğer sekiz bakanlığa Nihat Erim, C.Sait Barlas, T.Bekir Balta, Cavit Oral, Tahsin Banguoğlu gibi siyasî ve ekonomik görüşlerinde daha liberal kişiler getirilmiştir. Kasım Gülek, Hasan Saka'nın kurduğu birinci hükümette Bayındırlık Bakanı iken, ikinci hükümetinde Ulaştırma Bakanlığı'na geçerek, kabinede sadece yerini değiştirmiştir (Ahmad,1980:41-42). Hükümetin izleyeceği genel siyasetin; Cumhuriyet rejimine bağlı, demokratik ve mili savunma ihtiyaçlarını ön planda tutan bir nitelikte olduğu ve gelecekte de bu siyasetten taviz verilmeyeceği belirtilmiştir.

Hükümet programında, ekonomik ve malî durumun zorlukları, savaş ve millî savunma ihtiyaçlarına bağlanmış; sıkıntıların giderilmesi de, önemli oranda kadro harcamalarını azaltmak, füzuli inşaatları durdurmak ve tasarruf yapmak ile mümkün olacağı açıklanmıştır (Dağlı ve Aktürk,1988:145).

II. Saka Hükümeti döneminde iktisadi politikalarla ilgili olarak devlet masraflarında tasarrufa gidilmesi gerektiği, ekonomik kalkınma için dış krediye olan ihtiyacın aşikâr olduğu ve bütçe yükünü hafifletmek için, devlet idare masraflarında,

fazla memur kadrolarında kısıntıya gidileceği bildiriliyor. Kısacası kültür, ekonomi, sağlık ve bayındırlık alanlarında kalkınmanın temeli olarak, bu alanlara aktarılması gereken kaynakların ekonomik kaynakları zorlamadan sağlanması gerektiği düşüncesi benimsenmiştir (Dağlı ve Aktürk,1988:146).

Hükümet programında sağlık işlerinin ve milli eğitimin gelişme şartları üzerinde ehemmiyetle durulacağı gibi, işçi ve çalışma hayatını nizamlama ve sosyal emniyeti sağlama meseleleri ile de çok yakından ilgilenileceği bildiriliyor ve yurdun medeniyet ve refah yolunda ilerlemesinin halk iradesine dayanan bir idareyle sağlanacağı, bunun için kanunlarda, sosyal ve politik hayatta olduğu gibi her derece okullarda demokratik terbiyenin yerleşmesine önem verileceği belirtilmektedir (TBMMTD,D.8,C.12:223-225; Dağlı ve Aktürk,1988:145).

5.9.2.10. Şemsettin Günaltay Hükümeti(16.01.1949 - 22.05.1950)

İkinci Hasan Saka Hükümeti 14 Ocak 1949'da istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı, hükümetin istifasını aynı gün kabul etmiştir (T.C.Resmi Gazete, 17.1.1949:S.7107:15395; Ahmad,1980:41-42). Hasan Saka'nın yerine kimin getirileceği, ilk önceleri, sorun olmuş gibi görünmektedir. Çünkü Başbakanlığa Hilmi Uran, Necmeddin Sadak, Fuat Sirmen ve Nurullah Sümer getirilmek istenmiş; fakat hepsi de teklifleri geri çevirmişlerdir. Hilmi Uran, hükümeti kurmak için en uygun kişinin Şemsettin Günaltay olduğu gerekçesiyle başbakanlığı kabul etmemesi üzerine yeni hükümetin başına Şemsettin Günaltay getirilmiştir (Karpat,1967:192).

Cumhurbaşkanı 16.1.1949'da bakanlar kurulu listesi onayladığını belirtilerek TBMM'ye yollamıştır. Liste TBMM'nin 17.1.1949 tarihli oturumunda genel kurulda okunmuştur (TBMMTD,D.8,C.15:141-142). Hükümet 24.1.1949'da güvenoyu almıştır (TBMMTD,D.8,C.15:203-206).

Bu kabinede, ikinci bir Devlet Bakanlığı'nın kurulduğunu; Ekonomi ve Ticaret Bakanlıklarının bir bakanlıkta birleştiğini görmekteyiz. Ayrıca, 7 Haziran 1949 tarihinde, "İşletmeler Bakanlığı" adı altında yeni bir bakanlığın kurulması dikkat çekmektedir. Bu hükümette de, sonradan bakan değişiklikleri yaşanacaktır.7 Haziran'da Devlet Bakanlığında istifa eden N. Esat Sümer'in yerine C.Sait Barlas atanmış; Barlas'ın boşalttığı Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'na ise aynı tarihte Diyarbakır Milletvekili Vedat Dicleli getirilmiştir.

Şemsettin Günaltay başbakanlığı kabul ettikten iki gün sonra, 16 Ocak 1949'da hükümeti kurmuştur. Günaltay Hükümeti şu bakanlardan kurulmuştur:

- Devlet Bakanı ve Başbakan Yard:Nihat Erim (Kocaeli)
- Devlet Bakanı: Nurullah Esat Sümer (Antalya)
- Adalet Bakanı: Fuat Sirmen (Rize)
- Millî Savunma Bakanı: Hüsnü Çakır (Samsun)
- İçişleri Bakanı: Emin Erişirgil (Zonguldak)
- Dışişleri Bakanı: Necmeddin Sadak (Sivas)
- Maliye Bakanı: İ.Rüştü Aksal (Kocaeli)
- Millî Eğitim Bakanı: Tahsin Banguoğlu (Bingöl)
- Bayındırlık Bakanı: Şevket Adalan (İzmir)
- Ekonomi ve Ticaret Bakanı: C. Sait Barlas (Gaziantep)
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Kemâlî Beyazıt (Maraş)
- Gümrük ve Tekel Bakanı: F. Şerafettin Bürge (Kocaeli)
- Tarım Bakanı: Cavit Oral (Seyhan)
- Ulaştırma Bakanı: Kemal Satır (Seyhan)

Çalışma Bakanı: Reşat Şemsettin Sirer (Sivas)

İşletmeler Bakanı: Münir Birsel (İzmir) 7.6.1949

(TBMMTD, D.8, C.20:533; Öztürk, 1968:335; Sanal, 1995:129).

Günaltay, 24 Ocak günü hükümet programını okumuştur. Aynı gün, Demokrat Parti adına Adnan Menderes yeni hükümet programı hakkında görüşlerini açıklamıştır (TBMMTD, D.8, C.15:165-169).

Hükümet programında, tek dereceli seçim ve çok partili meclis sistemine dayanan demokrasinin, halk idaresinin en mükemmel şekilde belirmesine imkan sağlayacağı, içinde bulunan demokratik hayatın kolaylıkla ve süratle gelişmesi için icap ettikleri her sahada yeni kanunlar sunmakta ve eskilerin değiştirilmesini arz etmekte tereddüt etmeyeceği bildiriliyor. Basın kanununun ele alacağı bu konuda vatandaş şeref ve haysiyetini koruyan batı demokrasinin mevzuatının örnek tutulacağı, siyasi hürriyetlerle ferdin her türlü hak ve emniyetini tekeffül edecek tedbirlere azami kıymet verileceği belirtilmektedir (Dağlı ve Aktürk, 1988:149).

Milli savunmaya yine ülke bütünlüğünün güvencesi olarak öncelik verileceği, Atatürk Devrimlerinin korunacağı, laiklik konusunda duyarlı davranılacağı, her türlü vicdan ve düşünce hürriyetinin esas alınacağı, ziraatın gelişmesinin 5 yıllık programlara bağlanacağı, dış politikada barışçı çizginin devam ettirileceği ve ABD'den alınan yardımın gereği gibi kullanılacağı hükümetin diğer amaçları olarak vurgulanmıştır (Dağlı ve Aktürk, 1988:150-151).

Ayrıca devlet sermayesiyle başta kömür havzası olmak üzere madenleri modern teknik donanımına kavuşturmak için çalışmaların yapılacağı, ülkenin yer altı kaynaklarının en iyi şekilde değerlendirileceği ifade edilirken özel girişimciliğin teşvik edilmesi ve geliştirilmesi, özel sermayeden tüm ekonomik sahalarda yararlanılması öngörülmüştür (Dağlı ve Aktürk, 1988:151).

Günaltay hükümeti programında sosyal, kültürel ve politiklara pek değinilmediğini görüyoruz. Eğitim konusunda, Atatürk Devrimlerinin titizlikle savunulacağı ve özellikle laiklik konusunda duyarlı davranılacağı vurgulanmıştır. Diğer taftan, din öğretiminin isteğe bağlı olması esasının göz ardı edilmeden, vatandaşların çocuklarına din bilgisi vermek haklarını kullanmaları için gereken imkânların sağlanacağı belirtilmiş ve dinin siyasete ve şahsi çıkarlara alet edilmesine izin verilmeyeceği vurgulanmıştır.

Hükümet programında milletler arasında iyi geçinmenin yeryüzünde sulh ve emniyete ulaşmanın en büyük ideal sayılacağı, bağlı olunan Birleşmiş Milletler Kurulu'nun dünyayı bu neticeye ulaştıracak vasıtaların başında olduğu, ülke bütünlüğünün teminatı olan milli müdafaa'nın her davanın başında tutulacağı belirtiliyor. Amerika Hükümeti'nin yardımıyla hareket kabiliyeti artmakta olan ordunun modern silah ve araçlara intibakının sağlanmaya çalışıldığı milli savunma işlerinin ihtiyaç ve icaplara göre idaresi için yeni tertip ve tedbirler alınacağı belirtiliyor (TBMMTD, D.8, C.15:164-202).

Sekizinci dönem TBMM, dağılmadan önce son toplantısını 24 Mart 1950 tarihinde gerçekleştirmiş ve aynı gün, seçimlerin 14 Mayıs 1950 günü yapılmasına karar vermiştir. 18. Bakanlar Kurulu, 1950 Genel Seçimleri'nin ardından 22.5.1950 tarihinde toplanan IX. TBMM'nin Celal Bayar'ı cumhurbaşkanı seçmesi sonucunda, aynı gün, istifasını sunmuştur. Celal Bayar, aynı gün Adnan Menderes'e yönelik olarak TBMM'nin yeniden seçilmesiyle Şemsettin Günaltay Hükümeti'nin görevinin son bulduğunu ve kendisini bakanlar kurulunun oluşturulması için seçtiğini bildiren bir tezkere göndermiştir. Adnan Menderes'in 22.5.1950'de sunduğu bakanlar kurulu listesi aynı gün Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından onaylanmıştır (T.C.Resmi Gazete,

23.5.1950:S.7513:18525). Cumhurbaşkanı, 22.5.1950'de Meclise, Bakanlar Kurulu listesini göndermiştir (TBMMTD,D.9,C.1:9-10). Programı 29.5.1950 TBMM'de okunan 1.Adnan Menderes Hükümeti, aynı tarihte güvenoyu almıştır (TBMMTD,D.9,C.1:24-147). 1950 seçimlerinin ardından Türk siyasi hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Nitekim bu yeni dönemde Cumhuriyet Halk Partisinin 27 yıllık iktidarı sona ererken iktidara gelen Demokrat partisi ve bu dönemde uygulamaya koyduğu yeni politikalarla Türkiye'nin başta demokratikleşme sürecinin gelişmesi, sosyo-ekonomik alanda kalkınması ve Türkiye'nin uluslar arası ilişkilerinde yeni bir boyuta geçilmesinin adımları da atılmıştır.

6. 1923-1950 YILLARI ARASINDA TBMM'DE MARAŞ MİLLETVEKİLLERİ

6.1. Maraş Milletvekillerinin Biyografileri ve TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.1. Abdülkadir Bey'in Biyografisi

Abdülkadir Bey, 1878 (1294/1295)'te Maraş 'ın Ekmekçi Mahallesinde doğdu. Babası İsmail Bey, annesi Nevruz Hanımdır. 1898 de Leyla Hanımla evlendi.Bu evlilikten İsmail Besim, Mehmet Sait ve Mehmet adında üç erkek çocuk sahibi olmuştur.Aile ismi Emirmahmudoğlu'dur. Rüştiye öğrenimi gördü, tarım (ziraat) ve ticaretle uğraştı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem TBMM Arşivi, ŞDN:585; Öztürk, 1995:3.C, 593).

Abdülkadir Bey, III. Dönemde Meclisi Mebusana Maraş'tan üye seçildi. Maraş Genel Meclis Üyeliği yaptı. Osmanlı Meclisi Mebusanı'nın III. Döneminde seçilmiş mebusların sayısı üzerine farklı değerlendirmeler yapılmıştır (Demirel, 2010:50-59).

İhsan Ezherli'nin 1992'de yayınlanan Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920) başlıklı incelemesinde 1908'den itibaren seçilen mebusların 160'ının yanında son Meclis-i Mebusana seçilmiş oldukları ifade edilmiştir.İhsan Güneş'in 1998'de yayımlanan Türk Parlamento Tarihi, I ve II. Meşrutiyet adlı kitabında da 1908 sonrasında toplanan dört Meclis-i Mebusan'da görev alanların tümü listelenmiş, bunların 166'sı 1920'de toplanan son Meclis-i Mebusan'ın üyesi olarak gösterilmiştir. Fevzi Demir'in 2007'de yayımlanan Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri başlıklı incelemesinde verilen toplu listede 160 mebusun yanında son dönemde mebus olduklarına dair not bulunmaktadır (Ezherli,1998:203-210;Demir,2007:372).

Görüldüğü üzere şimdikiye kadar yayımlanmış olan çalışmalarda en küçüğü 160, en büyüğü 172 isimden oluşan beş ayrı liste bulunuyor.Bir çok isim bu listelerin hepsinde yer almaktadır ama yine de her bir listede irili ufaklı bazı sorunların olduğunu da belirtmek gerekir.Nitekim Ahmet Demirel'in 169 kişilik listesinde yer alıp ta İhsan Ezherli'nin listesinde olmayan dokuz mebusun biri de Maraş Mebusu Abdulkadir Beydir. Maraş Mebusu Abdulkadir (Emirmahmutoğlu) Bey'in durumu ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmaktadır; Meclis-i Mebusan tutanaklarına bakılırsa Maraş'tan son Osmanlı Meclis-i Mebusan'a Abdulkadir Paşa adlı bir şahıs seçilmiştir.Bu kişinin Maraş'tan III.Meclis-i Mebusan'a da seçilmiş olan Abdulkadir (Emirmahmutoğlu) Bey olma ihtimali oldukça güçlüdür.Ama Ezherli'nin listesinde Maraş mebusları arasında ne Abdulkadir Paşa'nın adı ne de Abdulkadir (Emirmahmutoğlu) Bey'in adı vardır. Kanun gereği bu livadan iki kişi seçilmiş olması gerekirken Ezherli, Maraş'tan sadece bir kişinin adını vermektedir.1908'den itibaren Meclis-i Mebusan'a seçilmiş olup kendilerine birer sicil numarası verilmiş olan 757 kişi arasında Abdulkadir Paşa adlı bir mebus yer almamaktadır.Ayrıca Güneş ve Demir de Abdulkadir (Emirmahmutoğlu) Bey'in Maraş mebusları arasında yer aldığını belirtmişlerdir (Güneş,1998:C.2,20-73;Demir,2007: 355-384).

Abdulkadir Bey, TBMM'nin II.Dönem seçimlerine katılmıştır.Kazalardan aldığı oy miktarı; Merkez kazası Maraş 115, Elbistan kazası 103, Pazarcık kazası 24, Süleymanlı kazası 46, Göksün kazası 53 olmak üzere toplam 341'dir. Abdulkadir Bey üç yüz kırk bir oy ile Maraş mebusluğuna seçilerek mazbatası 22 temmuz 1339/1923 tarihinde verilmiştir. Maraş Mebusluğuna seçilen Abdulkadir Beyin mazbatası encümen tarafından tetkik edilerek beşinci şube başkanlığına 8 Ağustos 1339' da sunulmuştur. Beşinci Şube Reisi (Sinop mebusu) tarafından yapılan inceleme sonucunda encümenin

değerlendirmesi uygun görülmüş ve mazbatası kabul ve tasdik edilerek seçilen vekile verilmesine 11 Ağustos 1339/1923'te karar verilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, III. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 585). Mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylandı. Bu dönem Meclis çalışmalarında yer alan Abdülkadir Bey, Nizamname-i Dahilî, İktisat, Ziraat ve Lâyiha Komisyonlarında çalıştı ve iki konuda önerge verdi (Öztürk, 1995:2.D,3.C,593).

Abdülkadir Emirmahmutoğlu III. Dönem seçimlerine katıldı. Bu seçimlere 377 Müntehib-i Saniden (ikinci seçmen) 346'sı seçimlere iştirak etmiştir. Abdülkadir Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş Merkez kazası 120 Elbistan kazası 125 Pazarcık kazası 40 Göksün kazası 41 Andırın kazası 20 oy olmak üzere toplam 346 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Abdülkadir Bey müttefikan 346 oyla Maraş'tan milletvekili seçildi (Öztürk, 1995:3.D,3.C, 474).

Abdülkadir Bey'in Maraş vilayeti namına mebus seçildiği ve bu seçimlerin bütün sefahat ve sürecinin kanun hükümlerine ve usulüne tamamıyla uygun olarak cereyan ettiği ifade edilmek suretiyle milletvekili mazbatası düzenlenmiş ve 2 Eylül 1927'de teslim edilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 585). 1 Kasım 1927'de Meclise katıldı. 2 Kasım'da mazbatası onaylandı. Divanı Muhasebat (Sayıştay) Komisyonunda çalıştı (Öztürk, 1995:3.D,3.C, 474).

Abdülkadir Emirmahmutoğlu Dördüncü dönem seçimlerine katıldı. Bu seçimlere 406 Müntehib-i Saniden 349'ı seçimlere iştirak etmiştir. Abdülkadir Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş Merkez kazası 125 Elbistan kazası 114 Pazarcık kazası 44 Göksün kazası 45 Andırın kazası 21 oy olmak üzere toplam 349 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Abdülkadir Bey müttefikan 349 oyla Maraş'tan milletvekili seçildi (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 585).

Abdülkadir Bey mebus intihab eylediklerini ve bu intihabın bütün sefahat ve derecatı kanun ahkamına ve usulüne tamamıyla mutabık olarak cereyan ettiğini mübeyyin mazbata tanzim edildi. 4 Mayıs 1931'de Meclise katılmış, II. toplantı yılından itibaren dönem sonuna kadar Sayıştay ve Dilekçe Komisyonlarında çalışmıştır (Çoker, 1996:4.D,2.C,439).

Abdülkadir Bey'in Maraş vilayeti namına mebus seçildiği ve bu seçimlerin bütün sürecinin kanun hükümlerine ve usulüne tamamıyla uygun olarak gerçekleştiği ifade edilmek suretiyle milletvekili mazbatası 24.4.1931 tarihinde düzenlenmiştir. Aynı tarihte Maraş valisi, Defterdar ve Mektupçu, Maarif Müdürü, Baş Mühendis, Sıhhiye Müdürünün yer aldığı Heyet-i teftişye tarafından tasdik olunmuştur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 585). Abdülkadir Bey 5.10.1966'da vefat etmiştir. Maraş Şeyhadil Mezarlığına defnedilmiştir (Öztürk, 1995:2.D,3.C,593).

6.1.2. Abdülkadir Bey'in II. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.2.1. Takrirler (önergeler)

6.1.2.1.(a). Bedeli Nakdî Kanunu

26.11.1339 (26 Aralık 1923) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi II.Dönem 58. birleşim birinci toplantısında, görüşmeler başlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan vekili Sabri Beydir. Meclis oturum katipliklerinde ise Denizli milletvekili Haydar Rüştü Bey ve Saruhan (Manisa milletvekili) Vasıf Bey bulunmaktadır.

Bu oturumda Maraş Milletvekili Abdulkerim Bey ve Gümüşhane milletvekili Zeki Siverek milletvekili Mahmud İstanbul milletvekili Ali Rıza Denizli milletvekili

Haydar Rühdü Saruhan milletvekili Abidin Karahisarı Şarki milletvekili İsmail Konya milletvekili Fuad Mardin milletvekili Derviş Bayezid milletvekili Şefik Hakkâri milletvekili Nazmi Zonguldak milletvekili Halil bey'in imzaları bulunan Bedeli Nakti kanunu ile ilgili bir takrir meclise sunulmuştur.

Abdulkadir ve grubu tarafından Bedeli Nakdî Kanununun öncelikli ve acil olarak görüşülmek üzere verdiği önerge üzerinde yapılan görüşmede Karesi mebusu Vehbi Bey aleyhte söz alarak şunları belirtmiştir: “...*Bilhassa isticali talep edilen bu madde, esasen Meclisi Âlice müzakeresi kabil olmayan bir maddedir. Sebebini arz edeceğim. O da henüz hizmeti askeriye'nin müddeti tespit edilmemiştir ki, ona mukabil ne kadar Bedeli nakdî almak lâzım gelir ve Bedeli Nakdî ashabı ne kadar hizmet etmelidir? Bilelim. Bunları burada nasıl münakaşa edeceğiz? Binaenaleyh lâyiha bilâkis Müdafaa Milliye Encümenine gitmelidir ve orada hizmeti askeriye müddeti tespit edilmelidir ve kimlerden Bedeli Nakdî alınmak lâzım gelir, gelmez ve alındığı zaman ne kadar alınmak icap eder? Bunlar da tespit edilmelidir. Onun için ortada isticali mucip bir şey yoktur.*”

Bu konuşmadan sonra Meclis başkanının yaptığı oylama sonucunda bu konunun acilen müzakere edilmesi ile ilgili red kararı verilmiş ve gündemden düşmüştür. Bu konunun acil olarak görüşülmesi kabul edilmemiştir (TBMMZC,2.D, 3.C :602).

6.1.2.1.(b). Osmanlı Bankası Olmayan Yerlerde Banka Hizmetlerinin Ziraat Bankalarınınca Yapılması

Abdulkadir ve grubu tarafından 12.01.1341 (12 Ocak 1925) tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi ikinci toplantı, 35.birleşim birinci celsesinde Osmanlı Bankası olmayan yerlerde banka hizmetlerinin Ziraat Bankalarınınca yapılması ile ilgili bir temenni takriri vermiştir. Bu temenni takriri Başbakanlığa havale edilmiştir (TBMMZC,2.D,12.C :90).

6.1.2.1.(c). Elbistan Kazasında Bir Cinayet Mahkemesi Kurulması

12.1341(1 Şubat 1925) tarihinde Maraş vekilleri Hacı Mehmet Bey ve Abdülkadir Beylerin Elbistan Kazasında bir cinayet mahkemesi kurulması hakkında TBMM'ine temenni takriri vermişlerdir. Meclis Başkanlığının yaptığı açıklamaya göre takririn Başbakanlığa gönderildiği belirtilmiştir (TBMMZC,2.D,13/1.C :28).

6.1.2.2. Şifahi Sualler ve Bunlara Verilen Cevaplar

Maraş Mebusu Abdülkadir Bey, iç ve dış gelişmeler ile ilgili Başbakan İsmet Paşanın cevaplaması için bir soru önergesi vermiştir. Bu görüşmelerde halihazırda bulunmayan İsmet Paşanın görüşmelere katılır katılmaz bu soruya cevap vereceği Meclis başkanı tarafından ifade edilmiştir (TBMMZC,2.D,20.C :98). Maraş Mebusu Abdülkadir Bey'in, iç ve dış gelişmeler ile ilgili Başbakan İsmet Paşanın cevaplaması için verdiği soru önergesi üzerine Başvekil İsmet Paşa meclisin öğleden sonraki ikinci toplantısında açıklamalarda bulunmuştur.

İsmet Paşa iç meseleler ile ilgili öncelikle irtica konusu üzerinde durmuştur. Bu dönemde Anadolunun bazı bölgelerinde; Sivas, Kayseri, Erzurum, Rize, Giresun, Maraşta bu tür olaylar yaşanmıştır. Maraşta yaşanan olaylarla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “...26 Teşrinisanide (Kasım) Maraş'ta İbrahim Hoca isminde birisi camide bir kısım halkı topladıktan sonra hükümet merkezine karşı bir nümayiş yapmak

teşebbüsünde bulundu. O gün hadisenin ileri gelenleri tevkif olundu ve peyderpey tevkif olunmaktadırlar. Bunlar kısmen mahallî mahkemededirler ve bir kısmı da Ankara İstiklâl Mahkemesine sevk olunuyor.”(TBMMZC,2.D,20.C :109).

Başbakan İsmet İnönü irticaî teşebbüsler ve hareketler içinde her yerde müşterek olan bir takım propagandalar yapıldığını belirtmiştir.Bu bölgelerde ortaya çıkan irticaî faaliyetler ile ilgili yapılan tahkikatlar neticesinde durum anlaşıldığı ve halkı dini duygularını istismar eden kimi kişi yada grupların halkı tahrik yoluna gittiklerimni belirtmiştir.İsmet Paşa yaptığı konuşmada bu konuyu şöyle açıklamıştır:

“...Sivas'ta irticaî hadiseye iştirak edenler daha ziyade, politikacılıkla tebarüz etmiş olanlardır. Erzurum'da bulunanlar içinde politikacılar bulunduğu gibi münhasıran cahilâne bir taassuba pişva olmak için, hariçten gelenler de vardır. Maraş'ta, Giresun'da, Rize'de münhasıran hoca namı altında bulunan bir kaç kişi pişva görülmektedir; bu hadisata iştirak edenler içinde günü gününe iğfal olunarak cahilâne bir gayretle harekete gelenler vardır. Fakat propagandaların müttehit noktaları, hariçle olan teması, zamanla olan vahdet; heyeti umumiyesinin bir merkezden idare edilmekte oldukları kanaatini mahkemelere telkin etmiştir.Mahkemelerin peyderpey verecekleri hükümler neticesinde bütün safahatını bileceğiz...” (TBMMZC,2.D,20.C :110).

“...Tevkif edilenler hakkında aldığım son malumata göre bazı rakamlar söyleyeyim. Sivas'ta 12 mahkûm 2 nefiy vardır. Erzurum'da 32 mahkûm vardır. 10 kişi Ankara'da muhakeme edilmek üzere mevkuftur. Rize'de 33 mevkuf vardır. İstanbul bir kişi tevkif edilmiştir. Bazı adamlar daha tahtı nezarete alınmıştır. Maraş'ta 39 kişi derdest olunmuştur. Rize'de ve Maraş'ta derdest suretiyle görülen fazlalar henüz muhakeme intaç olunmadığı için tedabiri iptidaiye cümlesindedir...Bir irticaî harekete iştirak edenler içinde iğfal edilmişler bulunsa bile bunların başında bulunanların bilerek veya bilmeyerek ve herhalde bilen bir merkezde toplanarak mutlaka vatan aleyhine haricî bir teşebbüs ile haizi irtibattırlar. “...Binaenaleyh karşısında bulunduğumuz mesele umumî bir çerçeve içerisinde arz edersem-mürettep irticaî bir mekanizmanın zayıf ve yeni bir tezahüründen başka bir şey değildir. Herhangi bir hadiseye karşı cemiyetin mesuliyet mevkiinde olan hükümet ile Meclisi Âli gerekli önlemleri alarak,herhangi bir teşebbüs o gün bastırılıyor ve herhangi bir teşebbüs mahkemeye veriliyor ve her yerde idarei devlet bütün münferit vukuata hâkim ve kahir bir vaziyet temin ediyorsa o memlekette vaziyeti dahiliye emniyet ve kuvvete müstenit demektir...” (TBMMZC,2.D,20.C :110).

İsmet İnönü Hazro bölgesinde ortaya çıkan isyan hareketi ile ilgili şu bilgileri vermiştir: “...Hazro'da -Garza'nın şimalinde- 7 Kanunuevvelde(Aralık Ayı) bir askerî kıtamıza cephaneye götüren kafileyeye eşkiya taarruz ettiler. Ondan sonra Hazro kasabasında bulunan bölüğümüze taarruz ettiler. Hareket 7 Kânunuevvelde başladı ve Garzan ile Hazro etrafında bulunan mıntıkada hassasiyet ve müsellaah harekât baş göstermek istedi. Bugüne kadar olan vaziyet ve tedbir ile gerek Hazro civarında bulunan asilerin ve gerek bunların etrafında bulunanların oldukları yerlerde, sureti katiyede, hâkimiyet temin edilmiştir. İrticaî hareketlere karşı halk umumiyetle her yerde amik bir nefret ve hiddet gösterdi...”(TBMMZC,2.D,20.C :110).

İsmet İnönü dış gelişmeler ile ilgili konuşmasının son bölümünde şu açıklamada bulunmuştur: “...Kânunuevvelde(Aralık)Cenevre'de heyeti murahhasamızla müzakere açıldı. Heyeti muahasamız esas hattı hareket olarak, Lozan Muahedesiyile tayin edilen hattı hareketi takip etmektedir...”(TBMMZC,2.D,20.C :111). İsmet İnönü bu konuda şu an için bir değerlendirme yapmanın mümkün olmadığı ve murahhas heyetin belirlenen politikalar ekseninde çalışmalarına devam ettiğini ve gelişmelerin takip edileceğini

bildirmiştir. İsmet Paşanın bu açıklamalarından sonra Maraş Milletvekili yapılan bu açıklamaları yeterli gördüğünü beyan etmiştir (TBMMZC,2.D,20.C : 116).

6.1.3. Mehmet Erten Bey'in Biyografisi

Hacı Mehmet Bey, 1886 (1302) da Maraş'ın Elbistan İlçesi, Ceyhan Mahallesiinde doğdu (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:320). Elbistan'ın köklü ailelerinden, şimdi soyadları ERTEN olarak anılan "Hacıhaliloğulları"na mensup, tüccar Kürklü Mehmet Efendi ile Sofular ailesinden Hatice Hanım'ın oğludur.Hacı Mehmet Bey'in "ERTEN" soyadını, 1934'te Soyadı Kanunu kabul edildikten sonra, Atatürk'ün, teklifi üzerine itirazsız ve memnuniyetle kabul ettiği belirtilmektedir (Bilgin, 06.04.2010 www.elbistaninsesi.com, 11.07.2011).

Rüştiye mezunu olan Hacı Mehmet Bey bir müddet Tarım ve ticaretle uğraştı. Elbistan'ın bir başka köklü ailesi Nakiplere mensup Mehmet Ağa'nın kızı Feleknaz Hanım la evlendi. Bu evliliğinden Lutfiye ve Makbule adında iki kızları oldu.Hacı Mehmet Erten Bey'in ilk evliliği Hatice Hanım ile yaptığı belirtilmektedir (Öztürk, 1995:2.D,3.C,594). Ancak bu Hatice Hanım'ın Feleknaz Hanım ile aynı kişi olup olmadığı hususunda herhangi bir kayda rastlanmamıştır.H. Mehmet Efendi, uzun zamandır evli oldukları halde büyük ihtimal erkek evladının olmaması nedeniyle 1923'te 2. Meclise Maraş milletvekili seçilince eşini ve kızlarını bırakıp İstanbul'a gittiği belirtilmektedir.H. Mehmet Efendi, bir dost meclisinde Muazzez Hanım'la tanışır. Muazzez Hanım, kültürlü, görgülü iyi yetişmiş bir hanımdır. Tanıştıktan bir müddet sonra H. Mehmet Efendi, Muazzez Hanım'la ikinci evliliğini yapmaya karar verir.Ancak önemli bir sorun vardır.Çünkü Mehmet Bey aslında evlidir ve resmi nikah yaptırması bu şartlarda mümkün değildir.Zira Medeni Kanun (1926) kabul edilmiş ve çok evlilik yasaklanmıştır. Bu sebepten resmî evlilik bir süre gerçekleşmez.Bunun üzerine bir sohbet sırasında Atatürk'e içinde bulunduğu bu durumu söyler; o da ilgili makamlara emir vererek bu evlilik akdini Medeni Kanun'un kabulünden önceki bir tarihte yapılan evlilikmiş gibi gösterilerek çözümlenmesini emreder.Böylece Hacı Mehmet Bey'in resmi evliliği gerçekleşir. Bu evliliklerinden çocukları olmamıştır (Bilgin, 06.04.2010 www.elbistaninsesi.com, 11.07.2011).

Cumhuriyet öncesinde, Temmuz 1916-11 Ağustos 1923 yıllarında Elbistan Bidayet Mahkemesi Deavî Meclis Üyeliği yaptı. Maraş'ın işgale karşı direnişine destek amacıyla Elbistan'da kurulan Müdafaaıy Hukuk Cemiyetinde görev aldı. Atatürk tarafından I. II. II. IV. V. ve VI. dönem Milletvekili olarak TBMM'ne seçildi. Bunlardan I. Meclise istifa ederek katılmadı.Ancak bu istifanın nedeni anlaşılamadı. I. Meclise katılmayınca yerine milletvekili olarak Maraş'ın kurtuluş mücadelesinin lideri Arslan Toğuzata davet edildi.

Bundan sonraki dönemlerde; 2. 3. 4. 5. ve 6. dönem meclislerde Maraş milletvekili olarak görev yaptı. (Bilgin, 06.04.2010 www.elbistaninsesi.com, 11.07.2011) TBMM II nci Donem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde Maraş'tan milletvekili seçildi. Kazalardan aldığı oy miktarı; Maraş merkez kazası 115, Elbistan kazası 103, Pazarcık kazası 24, Süleymanlı kazası 46, Göksün kazası 53 oy olmak üzere toplam 341 oy almıştır. Mehmet Erten Bey üçyüz kırk bir oy ile Maraş mebusluğuna seçilerek mazbatası 22 temmuz 339-1923 tarihinde verilmiştir.Maraş mebusluğuna seçilen Hacı Mehmed Efendinin mazbatası encümenca tetkik edilerek kanun hükümlerine uygun görüldüğünden beşinci şube başkanlığına riyasetine 11 Ağustos 339-1923 tarihinde takdim kılınmıştır.Mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylandı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:320). İstida ve Tapu

komisyonlarında çalıştı. Elbistan'da cinayet mahkemesi kurulması hakkında bir önergesi vardır (Öztürk, 1995: 2.D,3.C,594).

TBMM III. Donem seçimlerine katılmıştır.Yapılan seçimde 346 oyla Maraş'tan milletvekili seçildi (Öztürk,1995:3.D,3.C,475). Kazalardan aldığı oy miktarı; Maraş merkez kazası 120, Elbistan kazası 125, Pazarcık kazası 40, Andırın kazası 20, Göksün kazası 41 oy almak üzere toplam 346 oy almıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II. Donem, TBMM Arşivi, ŞDN:320). Mehmet Erten Bey üç yüz kırk altı oy ile Maraş mebusluğuna seçilerek mazbatası 2 Eylül 1927'de tarihinde verilmiştir.1 Kasım 1927'de Meclise katılmıştır.2 Kasım'da mazbatası onaylandı.TBMM'nin çalışmalarına katıldıktan sonra Divanı Muhasebat (Sayıştay) Komisyonunda çalışmıştır (Öztürk,1995:3.D,3.C,475).

TBMM IV üncü Donem seçimlerine katılmıştır.Yapılan seçimde Maraş'tan milletvekili seçildi. 4 Mayıs 1931'de Meclise katılmış, II. toplantı yılından itibaren dönem sonuna kadar Sayıştay Komisyonunda çalışmıştır (Çoker, 1996:4.D,2.C,439).

Mehmet Erten Bey V.Dönem TBMM seçimlerine Maraş Milletvekili adayı olarak katıldı.V.Dönem'de, yeniden Maraş Milletvekili seçildi. Bu seçimlere 402 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 379'ı seçimlere iştirak etmiştir. Mehmet Erten Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş Merkez Kazası 111 Elbistan Kazası 175 Göksün Kazası 54 Andırın 39 oy olmak üzere toplam 379 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Mehmet Erten Bey müttefikan 266 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, IV. Donem, TBMM Arşivi, ŞDN:287).1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. Tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Dönem boyunca Divanı Muhasebat Encümeni üyeliği yaptı (Güneş, 2001:5.D,2.C:557).

TBMM VI. Donem seçimlerine katılan Mehmet Erten Bey, 27 Mart 1939'da 432 reyle Maraş Mebusu seçilmiştir. 3 Nisan 1939'da Meclise katıldı. Dönem boyunca Dîvânî Muhâsebât Encümeni Azâlığını üstlendi (Günay,2007:6.D,5.C,554).

H.Mehmet Erten'in, Elbistan'a Ağır Ceza Mahkemesi'nin kurulması ve Ortaokulun açılması ile ilgili girişim ve katkıları oldu. Elbistan'a Ağır Ceza'nın kurulması ile tüm Elbistanlılar, Afşinliler ile bağlı olan çevre köy ve kasabalarda yaşayanlar ağır cezalı bir dava veya bir tanıklık için dahi o zor şartlarda Maraş'a gidip gelmekten kurtulmuş oldular (Bilgin, 06.04.2010 www.elbistaninsesi.com, 11.07.2011).

Hacı Mehmet Erten, Şubat 1944'te İstanbul Defterdarlığı Muhasebe Müdürlüğü Kâtipliğine atandı ve kendi isteği ile Temmuz 1944'te emekliye ayrıldı. Emeklilik yaşamını İstanbul'da sürdürürken 27.3.1953'te tarihinde İstanbul'da vefat etti.Zincirlikuyu mezarlığında toprağa verildi (Öztürk, 1995: 2.D,3.C,594).

6.1.4. Mehmet Erten Bey'in II.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.4.1. Takrirler (Önergeler)

Maraş vekilleri Hacı Mehmet Bey ve Abdülkadir Beylerin Elbistan Kazasında bir cinayet mahkemesi kurulması hakkında TBMM'ine verdikleri temenni takriri hakkında Meclis Başkanlığının yaptığı açıklamaya göre takririn Başbakanlığa gönderildiği belirtilmiştir (TBMMZC,2.D,13/1.C :28).

6.1.5. Mehmet Mithat(Alam) Bey'in Biyografisi

Mithat (Alam) Bey, (1295)1879'da İzmir'de doğdu.1881(1297)Babası Sancak saymanlarından Ganizade Abdurrahman Efendi, annesi Nakiye Hamındır.

(E.M.S.G.A.,Dosya No:MO-108956). Bazı kayıtlarla Leyla Hanımla evlendiği belirtilse de Mithat Bey'in esasen dört evlilik yaptığı anlaşılmaktadır.Buna göre ilk evliliklerini Refika ve Fati Hanım ile yapan Mithat Bey bu eşlerin vefatı üzerine Hatice Naime Hanımla yapmıştır. Ayrıca Sabriye/Hayriye Hanımla bir evlilik yapmış olmasına rağmen bu evlilik fazla sürmemiştir.Mithat Bey'in bu evliliklerinden iki erkek ve iki kız çocuğu olmuştur (E.M.S.G.A.,Dosya No:MO-108956).

Mithat Bey Halep İdadisinde orta ve lise öğrenimini tamamladı. Temmuz 1903'te Mülkiyenin yüksek kısmından "iyi" derecede mezun oldu. İdare mesleğinde ve iktisadiyat alanında büyük deneyim ve tecrübeye sahip olan Mithat Bey Fransızca ve Arabca'ya kuvvetle vakıftı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMM Arşivi, ŞDN:587; Öztürk, 1995:2.D,3.C,591).

Eylül 1903'te atandığı Aydın Vilayeti Maiyet Memurluğunda stajını bitirip kaymakamlığa yükseldi. Nisan 1906'da Pasinler (Hasankale), Eylül 1908'de Bayramiç, Haziran 1909'da Tosya, Ekim 1910'da İnebolu kazaları kaymakamlıkları yaptı. Mayıs 1913'te 3. Sınıf mülkiye müfettişliğine atandı. Ehliyet ve başarısı göz önüne alınarak mülkiye müfettişliğinden mutasarrıflığa terfi ettirildi. Aralık 1915'te Kudüs Mutasarrıflığına getirildi. Kudüs'ün I.Cihan Harbinde düşmesi ve işgal edilmesi üzerine 18 Temmuz 1917'de Dâhiliye Nezareti Aşiretler ve Muhacirler Umum Müdürlüğü Başmüfettişliğine;13 Ekim 1919'da Van Valiliğine atandı. (E.M.S.G.A.,Dosya No:MO-108956; Öztürk,1995:2.D,3.C, 592).

Mithat Alam'ın Van Valiliğine atanmasının nedeni o tarihlerde İstanbul Hükümetinin izlediği siyasetin bir yansıması olarak yaptığı düzenlemelerin bir sonucuuydu.Nitekim 1919 yılı mart ayı başında iktidara gelen Damat Ferit Paşa kabinesi, ilk iş olarak İttihatçı bilinen valileri görevlerinden almış, yerlerine veya o tarihlerde valisi bulunmayan illere kendine yakın gördüğü veya sandığı kimseleri atamıştı.Bu arada altı doğu ilinden dördüne 1919 yılı mayıs ayında atamalar yapılmış, böylece Sivas Valiliğine Reşit Paşa, Elazığ Valiliğine Ali Galip Bey, Diyarbakır Valiliğine Faik Ali Bey, Bitlis Valiliğine de Ziya Paşa atanmışlardı. Valisi değişmeyen iki doğu ili; Erzurum ve Van kalmıştı.Gerçi Erzurum Valisi Münir Bey de görevinden alınmıştı.Yerine bakan vali vekili de Erzurum kongresinin yapılmasını önleyememişti.Van valisi de Erzurum Kongresine Van'dan delegelerin katılmasına göz yummuştu. Oysa İstanbul'da Damat Ferit Paşa kabinesinin Anadolu politikası iki genel ilkeye dayanıyordu: İlki Batı Anadolu'da Yunan saldırısına karşı kurulan ulusal dayanışmayı el altından desteklemek, ikincisi de Doğu Anadolu'da gelişmeye başlayan Milli Mücadele çabalarını kesin olarak önlemek, böylece İtilaf Devletlerinin düşmanlığını üzerimize çekmekten kurtulmaktı.O halde yapılacak şey, gerek Erzurum'a gerekse Van'a Milli Mücadele çabalarını önleyecek valiler göndermekti.Bunun üzerine Erzurum Valiliğine Reşit Paşa, Van valiliğine de Mithat Bey uygun görüldü.Derhal atamaları yapıldıktan sonra, 8 ağustos 1919 tarihinde Padişah tarafından kabul edildiler.9 ağustos 1919 tarihli ve 8081 sayılı İkdam Gazetesinde yer alan bu haber, acele Erzurum'a ulaştırıldı.O sırada Erzurum'da Mustafa Kemal'in yanında bulunan Mazhar Müfit Bey, bu konuda şu bilgiyi vermektedir; "...Yıldırım çabukluğu ile harekete geçen ve İtalyan posta vapuru ile yola çıkan yeni Doğu valilerinin Trabzon'a varmalarından önce tedbir sağlamamız gerekti.Mustafa Kemal Paşa bu hususta Trabzon'a şu emri verdi:Van Valiliğine atanan Mithat Beyle vapurdan çıkar çıkmaz ilişki kurunuz.Ulusal amaçlara uygun şekilde hareket etmeyi taahhüt ediyorsa kendisini serbest bırakınız, etmiyorsa derhal vapura bindirip İstanbul'a geri gönderiniz.Paşanın bu buyruğunu Trabzon'da yerine getirmekle görevli gizli tümen komutanı Halit Bey (Deli Halit Paşa) idi". Paşanın Erzurum valisi Reşit Paşa hakkındaki buyruğu da şuydu;

“Kendisi ile hiç görüşmeyiniz ve serbestçe Erzurum’a gelmesine izin veriniz.” Paşa iki yeni vali hakkında bu tarzda iki türlü buyruk vermesinin nedenini şöyle açıklıyordu: “Reşit Paşa her kim ise gelsin bir görelim.Padişahın ve Damat Ferit Paşanın amaçlarını, ne düşündüklerini yakın görüşmemizle öğrenmiş oluruz.Biz Erzurum’da bulunduğumuza göre Reşit Paşadan gelecek sakıncaları çabucak gidermek iktidarımız içindedir.Fakat Van’a gidecek validen söz ve teminat almamız, herhangi bir güçlüğün çıkmasına önceden engel olmamız gerekir.” Paşanın verdiği buyruk gereğince hareket edildi. Mithat Bey, Trabzon’da kendisiyle yapılan ilk görüşmede; “...Ferit Paşa hükümeti tarafından Van valiliğine atanmış olmanın vicdanım ve kanılarım üzerinde olumsuz bir etki uyandırmasına olanak yoktur.Ulusal amaçlara ve güçlere tüm uygun olarak valilik görevimi yapacağım...” cevabını vermişti. Mithat Bey bu teminatını telgrafla Paşa yanında da destekledi ve kendisine aksi halde Van’dan alınarak İstanbul’a geri gönderileceğinizden şüphe etmemelisiniz denerek Van’a gitmesi için izin verildi. Mithat Bey sözünde durarak, ilk günden itibaren Milli Mücadeleye yararlı bir vali olarak çalışmaya başladı ve ölünceye kadar Türk ihtilal ve devrimlerinin içinde hizmet etti. Paşanın buyruk ve öğütlerinden ayrılmadı (Kansu,1966:C.1,133-134). İşte bu nedenle Reşit Paşa 26 Ağustos 1919’da Erzurum’a geldiği halde, Mithat Bey ancak 3 Eylülde Erzurum’a gelebildi.Fakat bu tarihte bilineceği üzere Mustafa Kemal ve arkadaşları Erzurum’dan ayrılmış Sivas’a varmışlardı.Onun için Mithat Beyle olan görüşmeleri Heyet-i Temsiliye adına Kazım Karabekir Paşa yürütmüştür. Mithat Bey, yanında Defterdar ve Polis Müdürü olduğu halde 3 eylül 1919’da Erzurum’a geldikten sonra Kazım Karabekir Paşa ile sık sık görüşme yaptığı anlaşılmaktadır.Bu görüşmeler sırasında, Karabekir Paşa, hem Mithat Beyden hükümetin tutumu ile ilgili bilgi almış hem de onu yakından tanımak ve hakkında bilgi toplamak olanağını elde etmiştir.Mithat Beyin Karabekir Paşaya gizli olarak verdiği bilgilerden biri şuydu: “Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin eylemlerini, Padişah ile saltanat aleyhinde göstermek suretiyle padişahı kuruntuya sevk ettikleri gerçektir.Herhangi bir vesile ile gerek Mustafa Kemal Paşa ve gerekse Sivas Kongresi dilinden saltanat ve hilafet makamının dokunulmazlığı hakkında teminat sırasında Padişahın yüksek kişiliğinden özellikle söz edilirse, hem iyi etki bırakır, hem de politikacı alçaklarının manevralarının kötü niyetten ibaret olduğu kesin surette doğrulanır, Anadolu’dan göreceği teminat üzerinde Padişahın Ferit Paşayı da terk etmesi düşünülebilir”. Karabekir Paşa, bu bilgiyi 8 eylülde Sivas’taki Heyet-i Temsiliye’ye iletti, ayrıca Mithat Bey’in Van’a gönderilmesine izin verilmesini istedi (Karabekir,1990: 179-180). Ancak bu tarihte Elazığ Valisi Ali Galip’in hıyaneti ortaya çıkmış ve valilik müessesesi bir kat daha önem kazanmıştı. Artık bu konuda kumar oynamaya memleketin koşulları izin vermiyordu. Onun için Karabekir Paşanın önerisine 10 eylül 1919 tarihinde Heyet-i Temsiliye’den şu cevap geldi; “İstanbul’dan gönderilen ve kongre üyelerinden hemen hiç kimsenin hakkında iyi bilgi vermediği Mithat Beyin pek yanılmayan yüksek önerileri veçhile Van’a gönderilmesini enine boyuna inceledik. Özellikle şu yeni durum (Ali Galip’in hıyaneti ve İstanbul Hükümeti ile ilişkilerin kesilmesi) karşısında adı geçen yüksek kişinin Erzurum’da alıkonulmasını veyahut İstanbul’a geri gönderilmesini zorunlu bulduk efendim”. Ancak Karabekir Paşa, düşüncesinde dayattı. Mithat Bey hakkında hiçbir kötü bilgi elde edememişti. Bu konuda şöyle düşünüyordu; “Şu adam fenadır demek yeterli değildir.Kim ne gibi olaylardan dolayı bunu söylüyor bilinmelidir.Ben bu zatı yeni görüyorum.Elimizde tanınan daha iyisi olmadığından valiliğe kadar hak kazanmış bir insanı bütün hayatınca yeis ve elem içinde bırakacak, maddi manevi mahvedecek bir işlemle karşı karşıya bırakmak için açık sebepler olmalıdır...”. Karabekir Paşa, 12 eylülde Mithat Beye, İstanbul Hükümetinin çekilmesi yolunda bir tel yazısı yazdırdı. Heyet-i Temsiliye’ye

de; “*Van’da Tümen Kumandanının denetimine tabi tutarak idare mümkündür.Eğer uygun görülüyorsa gerekçesini rica ederim*” şeklinde bir yazı gönderdi.Karabekir’in bu dayatması karşısında, Heyet-i Temsiliye 18 Eylülde uygun cevabını bildirdi ve böylece Mithat Bey de Van’a hareket etti. Mithat Bey, Van’da valilik yaptığı on aylık zaman süresinde, özel yaşamıyla Kazım Karabekir Paşayı, Milli Mücadeleye uygun tutumuyla da İstanbul Hükümetini gücendirdi.Kazım Karabekir, 1 Mayıs 1920 tarihinde, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderdiği yazıda, Mithat Beyle ilgili olarak şöyle yazıyordu. “*Van valisi Mithat Beyin evinde birkaç Ermeni genç kadının bulunduğu ve bunlar arasında da bir kadının casusluktan dolayı bir yıla hükümlü olduğu ve bunun gibi salt kişisel ahlaka ait zayıf noktalarını belgelerle ve kanıtlarla haber aldysam da kendisinin ulusal amaçlara aykırı eylemi görülmemiş olmasına dayanarak şimdilik bazı soruşturma yapıyorum*” (Karabekir,1990:648;Erdeha,1975:168-171).

Bu gelişmeler üzerine 1 Ekim 1920’de İstanbul Hükümeti tarafından “*Kuvayı Milliyeye hizmet ettiği ve bunun rûesâsiyle teşriki mesai eylediği*” gerekçesi ile Van valiliğinden azledildi. Mithat Bey, Temmuz 1920 ayı sonlarında Van valiliğinden ayrıldı ve 13 Ağustos 1920 tarihinde Erzurum’a geldi.Karabekir’in anılarında anlattığına göre; Erzurum’da aralarında bir görüşme daha olmuş ve bundan sonra Mithat Bey Ankara’ya hareket etmiştir.Bu arada Mithat Bey, İstanbul Hükümetince de görevden alındığından Ankara Hükümetine baş vurdu ve görevden alınma kararını kaldırttı (30 Kasım 1920).TBMM Hükümeti’nin çıkarmış olduğu kararname ile artık Ankara Hükümetinin emrine girmiş oldu. Bundan sonra Mithat Bey,TBMM Hükümetince önce (ma’zuliyet maaşı) açık aylığı bağlandı ve 10 Mart 1921’de Reji (Tekel) Genel Müdürlüğüne atandı. Tekel idarelerinin birleştirilmesi üzerine bu Genel Müdürlük daha sonra İnhisarlar Genel Müdürlüğüne dönüştürüldü.Bu sefer de İnhisarlar Umum Müdürlüğüne getirildi (Erdeha,1975:169).

Mithat Bey TBMM II. Dönem seçimlerine katıldı.Yapılan seçimde Maraş’tan milletvekili seçildi.Kazalardan aldığı oy miktarı; Merkez kazası, Maraş’tan 115, Elbistan kazası 103, Pazarcık kazası 24, Süleymanlı kazası 46,Göksün kazası 53 oy olmak üzere toplam 341 oy almıştır. Mithat Bey üç yüz kırk bir oy ile Maraş mebusluğuna seçilerek mazbatası 22 Temmuz 339-1923 tarihinde verilmiştir.Maraş mebusluğuna seçilen Mithat Bey’in mazbatası Encümenince tetkik edilerek kanun hükümlerine uygun görüldüğünden beşinci şube başkanlığına 11 Ağustos 339-1923 tarihinde takdim kılınmıştır.Mazbatası 12 Ağustos 1923’te onaylandı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 587; Öztürk, 1995: 2. D, 3.C, 592).

Mithat Bey Mecliste, Hariciye, Muvazene-i Maliye, Memurin Muhakemat Tetkik Heyeti, İktisat, ticaret ve Dâhiliye komisyonlarında çalıştı. Yozgat’a gidecek ilk trenle hareket edecek heyette yer aldı (Öztürk,1995:2.D,3.C,592).

TBMM III. Dönem seçimlerine katılmıştır.Yapılan seçimde 346 oyla Maraş’tan milletvekili seçildi. Mithat Bey, Merkez kazası, Maraş’tan 120, Elbistan kazası 125, Pazarcık kazası 40, Andırın kazası 20, Göksün kazası 41 oy almak üzere toplam 346 oy almıştır. Mithat Bey üç yüz kırk altı oy ile Maraş mebusluğuna seçilerek mazbatası 22 Temmuz 339-1923 tarihinde hazırlanmıştır. Mithat Bey, 2 Eylül 1927’de mazbatasını aldı.1 Kasım 1927’de Meclise katıldı. 2 Kasım’da mazbatası onaylandı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMMArşivi,ŞDN:587). Mithat Bey TBMM’de Maliye Komisyonunda çalıştı (Öztürk,1995:3.D,3.C,473).

TBMM IV üncü Donem seçimlerine de katılmıştır. 4 Mayıs 1931’de Meclise katılmış, Olağanüstü ve I. toplantı yılında İçişleri, II., III. ve IV. toplantı yıllarında Maliye Komisyonunda çalışmıştır. Ayrıca, Orman Kanunu tasarısının incelenmesi için

III.toplantı yılında kurulan geçici komisyonda görev almıştır. (Çoker, 1996: 4.D, 2.C, 441).

V.Dönem'de yeniden Maraş Milletvekili seçilmiştir.Bu seçimlere 402 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 379'ı seçimlere iştirak etmiştir. Mithat Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 111, Elbistan kazası 175, Göksün kazası 54, Andırın kazası 39 oy olmak üzere toplam 379 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Mithat Bey müttefikan 266 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, IV.Dönem,TBMMArşivi,ŞDN:288).

Mithat Bey, 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. Seçim tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı.Dahiliye Encümeni üyeliği yaptı. Milletvekili olarak İstanbul'da tatilini geçirmekte iken eşi ile birlikte Kızıltoprak'dan otomobille Kadıköy İskelesine geldiği sırada otomobilinin patinaj yapması yüzünden yol kenarındaki beton elektrik direğine çarparak ağır yaralandı ve koma halinde Haydarpaşa Numune Hastanesine kaldırıldı.Gösterilen bütün ihtimama rağmen kurtarılamayarak 10 Eylül 1936'da hakkın rahmetine kavuştu (E.M.S.G.A.,Dosya No:MO-108956). Nitekim 1936 tarihli Başvekalete gönderilen belgede Maraş sayıtlavlarından (milletvekili) Mithat Bey'in Haydarpaşa Numune Hastanesinde 11.9.1936 tarihinde vefat ettiği bildirilmiştir (BCA,030-0-010-000-000-75-495-3). 11 Eylül 1936'da öldüğüne dair Başbakanlık tezkeresi, 13 Kasım 1936'da Genel Kurul'da okundu (Güneş, 5.D,2.C,558).

Maraş milletvekili Mithat Alam'ın vefatından dolayı boş olan sayıtlavlıklar için 15.11.1936 tarihinde yapılan seçimlerde Maraş milletvekilliğine (sayıtlavlığına) Alaaddin Tiritioğlu seçilmiştir (BCA,030-0-010-000-000-75-495-5).

Mithat Bey'in Cenaze Namazı Beyazıt Cami'inde kılındı ve 12 Eylül 1936 günü Edirnekapi'daki Şehitliğe defnedildi. Vefatından sonra Basında hakkında şöyle yazılmıştı: “.....Temiz, yurtsever ve idealist bir insan olan Mithat Alam'ın ölümü şehrimizde teessürle karşılanmıştır...” (Ulus Gazetesi, 12.9.1936: 1;Çankaya (Mücellidoğlu), 1968-1969: C.3, 993-994; Öztürk, 1995: 2.D, 3.C, 591-592).

Mithat Bey'in vefatı sonrası geri de bıraktıkları eş ve çocuklarına maaş bağlanabilmesi için ailenin durumu ile ilgili kaymakamlık tarafından bir inceleme başlatılmıştır.Daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisine yapılan müracat sonrası işlemler başlatılmıştır. İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Genel Müdürlüğü'nün Mithat Alam'ın hizmet sürelerinin tespiti için yapılan yazışmaların sonucunda maaş bağlanmasına karar verilmiştir. Mithat Bey'in hanımı Hatice Naime Hanım'ın veraset ile ilgili İstanbul Üsküdar Hukuk Hakimliğine açtığı davanın sonucunda: “Maraş sayıtlavı iken 10.9.936 tarihinde vefat eden Mehmet Mithat'ın karısı Hatice Naime ile ölü karısı Refikadan doğma çocukları Edip Muzaffer ve Ayşe Mihriban ve (boşandığı eşi) Hayriyeden doğma İbrahim Neriman ve ölü karısı Fati'den doğma Suzan'a münhasır olduğu ve bunların başka varisi olmadığına” karar verilmiştir.Ayrıca Mithat Alam'ın bıraktığı mal varlığının paylaşımında medeni kanuna göre dörtte bir mülkiyetin karısı Hatice Naime'ye ve geri kalanının eşit olmak üzere evlatları Edip Muzaffer ve Ayşe Mihriban ve İbrahim Neriman ve Suzan'a verilmesi ve kabili temyiz olmak üzere 25.11.936 tariinde karar verilmiştir (E.M.S.G.A.,Dosya No:MO-108956; Öztürk, 1995:2.D,3.C,592).

6.1.6. Nurettin(Özdemir-Akkin) Bey'in Biyografisi

Nureddin Bey, 1887 (1303)'de Sapanca'da (Ayasofya) doğdu. Babası Karakadioğlu Mustafa Şehabettin Efendi, annesi Fatma Hanımdır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMMArşivi,ŞDN:588). Nureddin Bey, Hatice Yegane Hanımla

evlilik yapmış ve bu evlilikten Süreyya ve Mustafa Şahabettin adında iki çocukları olmuştur (E.M.S.G.A., Dosya No:AO-153582; Öztürk, 1995:2.D,3.C,596).

Nureddin Bey, 1904'te Harp okuluna girdi ve 1907'de teğmen olarak mezun oldu. 1911'de Üsteğmen, 1916'da Yüzbaşı, 1922 de Binbaşı ve 1924'te Kaymakam (yarbay) rütbesine yükseldi.Meşrutiyet öncesi Manastır Vilayeti, Nesliç İlçesi dolaylarında eşkıyayı takip müfrezelerinde görev aldı. Rum eşkıyalarıyla çarpışmada yaralandı. Hareket Ordusu ile İstanbul'a geldi, İstanbul'da İtfaiye Taburunda ve Meclisi Mebusan Muhafız Subaylığında bulundu.Kıtasıyla Balkan Savaşına katıldı.(E.M.S.G.A., Dosya No:AO-153582; Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 588; Öztürk, 1995: 2.D, 3.C, 596)

Birinci Cihan Savaşında Sina Cephesine verildi. Her iki savaşta pek çok kez muharebeye katıldı. Harbin sonuna doğru Mekke Emirinin baş yaverliğini yaptı. Millî Harekâta ilk katılanlar arasında yer aldı. Birinci İnönü Muharebesinden önce Hücum Taburu Komutanlığına getirildi.Savaşın sonuna kadar bu görevde kalarak başarılı savaşlar verdi.Sakarya Savaşında ikinci kez yaralandı.6 ay tedavi ve hava değişimi aldı.Bu süre içinde piyade talim ve terbiye uzmanı olarak Afganistan'a gitti.Dönüşünde İstanbul'da milli idare henüz kurulmakta olduğundan, gönderilen milli ordu subayları arasında, kendisine, Beyoğlu İtfaiye Tabur Komutanlığı görevi verildi (E.M.S.G.A., Dosya No: AO-153582; Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMM Arşivi, ŞDN: 588; Öztürk,1995: 2.D, 3.C, 596-597).

Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası olmak üzere 11 adet yabancı ve Türk nişan ve madalyası sahibidir.Savaşlarda gösterdiği başarı ve kahramanlıklarla mümtazen terfini sağladı. Zorunlu hizmet süresini doldurup kendi isteği ile 28 Ocak 1925'te emekliye ayrılıp Sapanca'da tarım ve ticaretle uğraştı.Daha sonra Ankara'da Türkiye İthalat ve İhracat A.Ş.Genel Müdürlüğüne seçilip atandı (Öztürk,1995:2.D,3.C,596-597; E.M.S.G.A., Dosya No:AO-153582).

TBMM II. Dönem ara seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde Maraş'tan milletvekili seçildi. Kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir; Merkez kazası 98, Elbistan kazası 71, Pazarcık kazası 37, Andırın kazası 17, Göksün kazası 37 oy olmak üzere toplam 260 oy almıştır. Nureddin Bey iki yüz altmış oy ile Maraş mebusluğuna seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:588).

Maraş vilayeti mebuslarından Tahsin bey'in on sene küreğe mahkumuna binaen boşalmış olan mebusluğa Maraş vilayetine bağlı kazalarla merkez kazada Milletvekili seçim kanununun belirlediği esaslar ile yapılan seçimler sonucunda heyet-i teftişiyeden gelen mazbatada mebus adayı Nureddin Beyin (müttefik) iki yüz altmış rey ile Maraş mebusluğu tahakkuk etmiş olduğundan mazbatası 22 mayıs 1926 tarihinde verilmiştir.30-31 Mayıs 1926'da mazbatası onaylandı. Nurettin Bey'in TBMM'ine katılması 1 mayıs 1926 tarihidir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMM Arşivi, ŞDN: 588).Meclise katıldıktan sonra Nurettin Bey, Ticaret ve Kanuni Esasi komisyonlarında çalışmış ve Ticaret Komisyonu sözcülüğüne seçilmiştir (Öztürk, 1995: 2.D,3.C,596-597).Nurettin Bey TBMM III. Donem seçimlerine katılmıştır.Yapılan seçimde 346 oyla Maraş'tan milletvekili seçildi. III. Dönemde de Maraş'tan milletvekili seçilen Nurettin Bey'in kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Merkez kazası 120, Elbistan kazası 125,Pazarcık kazası 40, Andırın kazası 20,Göksün kazası 41 oy almak üzere toplam 346 oy almıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, III.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:588).

Nurettin Bey üç yüz kırk altı oy ile Maraş mebusluğuna seçilerek mazbatası 2 Eylül 1927'de tarihinde verilmiştir.1 Kasım 1927'de Meclise katılmıştır. 2 Kasım'da mazbatası onaylanmıştır.TBMM'nde Ticaret ve İktisat komisyonlarında çalışmıştır (Öztürk,1995:3.D,3.C,478). Nurettin Özdemir, 28.5.1929 tarihinde vefat etmiştir.

(Öztürk,1995:2.D,3.C,597;E.M.S.G.A., Dosya No:AO-153582).Nurettin Özdemir'in öldüğüne dair tezkere, Genel Kurulun 2.6.1929 tarihli birleşiminde okunmuştur. (Öztürk,1995:3.D,3.C,478). Maraş milletvekili Nurettin Bey'in vefatı üzerine münhal bulunan vekillige C.H.F. namzedi İstanbul Maarif emini Behçet Bey Maraş Milletvekilliğine seçilmiştir (BCA, 030-0-010-000-000-74-487-15).

Nurettin Özdemir'in vefatı üzerine emekli maaşı hanımı Hatice Yegane Akın ve evlatlarına bağlanmıştır.Nurettin Özdemir'in hanımı Hatice Yegane Akın'ın 21.8.1982 tarihinde vefatı üzerine aylıkları kesilmiş olup dosyasında başkaca aylık alan olmadığı anlaşılmıştır (E.M.S.G.A., Dosya No:AO-153582).

6.1.7. Tahsin Bey'in Biyografisi

Tahsin Bey, 1887 (1303) de Maraş'ta doğdu. Hüdayizade Mehmet Durdu Bey'in oğludur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 326; Çöker, 1995: 1.D, 3.C, 743). İlk ve orta öğrenimini Maraş Mülkî İdadisinde tamamladıktan sonra ayrıca özel öğrenim gördü. Toprak sahibi bir ailenin evlâdı olarak tarım ile meşgul oldu. 1911-1919 arası Belediye ve Liva İdare Meclisi Üyelikleri, İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyeliklerinde ve Liva Maarif Komisyonu ve Ziraat Odası Üyeliklerinde bulundu. Maraş'ın düşman işgaline uğramasından sonraki savunmasında etkin hizmetleri oldu. Osmanlı Mebusan Meclisinin son dönemine Maraş Milletvekili seçildi. Meclisin feshi üzerine Heyeti Temsiliyenin talimatına uyarak Ankara'ya geldi ve 3 Temmuz 1920'de TBMM Genel Kuruluna Maraş Milletvekili olarak takdim edildi.Mecliste Bütçe,Tasarı ve Dışişleri Komisyonlarında çalıştı. 6 Ekim 1920'de Isparta İstiklâl Mahkemesi Üyeliğine seçilerek Meclisten ayrıldı. Mahkemenin faaliyetine son verildiği 23 mart 1921'de Meclise döndü (Çöker,1995:1.D,3.C,743).

Mehmet Tahsin Bey, TBMM II.Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde Maraş'tan milletvekili seçildi.Bu seçimlerde merkez kazası Maraş'tan 115, Elbistan kazası 103, Pazarcık kazası 24, Süleymanlı kazası 46, Göksün kazası 53 oy olmak üzere toplam 341 oy almıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 326). Mehmet Tahsin Bey üç yüz kırk bir oy ile Maraş mebusluğuna seçilerek mazbatası 22 temmuz 339-1923 tarihinde verilmiştir.

Maraş mebusluğuna seçilen Mehmet Tahsin Bey'in mazbatası encümençe tetkik edilerek kanun hükümlerine uygun görüldüğünden beşinci şube başkanlığı tarafından 11 Ağustos 339-1923 tarihinde takdim kılınmıştır. Mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylandı.Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına katılan Mehmet Tahsin Bey bu dönemde Muvazenei Maliye, Ziraat komisyonlarında çalıştı. Yozgat'a ilk trenle hareket edecek heyette yer aldı (Tercüme-i Hal Kâğıdı,II.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:326).

15 Eylül 1924'te Maraş'ta eşraftan Çuhadarzade Hacı Mehmet Efendi'nin öldürülmesiyle ilgili olarak hakkında soruşturma açılmasıyla 9 Aralıkta yasama dokunulmazlığı kaldırıldı.Ankara İstiklâl Mahkemesinde tutuklu olarak yapılan yargılanması sonunda 5 Nisan 1926'da 10 yıl kürek cezasıyla mahkûmiyetine karar verildi. Hükmün TBMM Başkanlığına tebliği üzerine 7 Nisan 1926 birleşiminde Milletvekilliğinden düşürüldü (Öztürk,1995:2.D,3.C,595;Çöker,1995:1.D,3.C,743). Mehmet Tahsin Bey, 6 Mayıs 1947'de öldü. Evli olup altı çocuk babası idi (Çöker,1995:1.D,3.C,744).

6.1.8. Yusuf Behçet Güçer'in Biyografisi

Yusuf Behçet Bey, Eylül 1890 (1306) da İstanbul'da doğdu. Beşiktaş Bebek Mahallesi (005-01-37,58) nüfusa kayıtlıdır. Babası Zekeriya (Hakkı) Bey, annesi Mahmure Hanımdır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:736; E.M.S.A Dosya No:90163150; Öztürk,1995;3.D,3.C,476).

Yusuf Behçet, ilk tahsiline "Saint Josef" Fransız mektebinde başlamıştır.İki buçuk yıl Saint-Joseph'te okuduktan sonra Galatasaray Lisesine geçmiştir. Orta ve lise tahsilini Galatasaray lisesinde sürdürmüş ve 1908'de Galatasaray Lisesinden mezun olmuştur. Yarışma sınavına katılarak, devlet hesabına Paris'e giderek, önce Lui Lögran Lisesinde bir yıl öğrenim gördükten sonra Sorbonne Edebiyat Fakültesine devam etmiştir. Yüksek öğrenimini Paris "Sorbonne" Darülfünunda/Üniversitesinde tamamlamıştır. Fransızca bilen Behçet bey Tarih ve Coğrafya alanında ihtisas sahibidir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:736; E.M.S.A Dosya No:90163150; Öztürk,1995, 3.D,3.C,476-477).

İlk memuriyeti İttihat mektepleri müdürlüğüdür. Nitekim yurda dönüşünden sonra Ağustos 1912'de Haydarpaşa Özel İttihat Okulu Müdür ve Öğretmenliğine başlamıştır. Bu arada ilk evliliğini Emine Hikmet ile yapan Behçet Bey ikinci evliliğini de Fatma Belkıs'la yapmıştır; Bu evliliklerinden ilk hanımı Emine Hikmet'ten Fusun Behçet, Emel Behçet ve Ümit Behçet adında üç çocuk sahibidir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, II.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:736;E.M.S.A Dosya No:90163150).

Mart 1913'te Vefa İdadisi Tarih-Coğrafya Öğretmenliğine, Aralık 1915'te Kadıköy Aziziye Okulu Müdürlüğüne ve daha sonra aynı okulun Tarih-Coğrafya öğretmenliğine, bu görevlerine ek olarak da Haziran 1916'da Rüşumat Müteferrika Okulu Ekonomi ve Coğrafya Öğretmenliğine, Ekim 1917'de İstanbul Sanayi Okulu Tarih-Coğrafya Öğretmenliğine ve Kasım 1918'de Askeri Tıp Okulu Fransızca Öğretmenliğine atanmıştır. Ağustos 1916'da Edebiyat Fakültesi Orta ve Yeni Çağ Tarihi Öğretmenliğine getirildi.Bu göreve ilaveten olarak Fakültenin Genel Kâtipliğini üstlenmiştir. Mart 1924'te Edebiyat Fakültesi Orta Çağ Doğu Kavimleri Tarihi Müderrisliğine (Profesörlüğüne) atandı. Kasım 1923'te aynı Fakültede ayrıca Siyasi Tarih dersleri okuttu. Nisan 1924'te Edebiyat Fakültesi Dekan Vekilliğinde (Riyaset Vekili) bulundu. Mayıs 1924'te Galatasaray Lisesine Müdür oldu. Eylül 1926'da Mülkiyede Siyasi Tarih Öğretmenliğine verildi. Kasım 1927'de İstanbul Bölgesi Maarif Eminliğine vekâleten, kısa bir süre sonra asaleten getirildi. Temmuz 1928'de Edebiyat Fakültesi Orta Çağ tarihi Profesörlüğüne (Müderrisliğine) atanmıştır (Öztürk,1995, 3.D,3.C,476-477).

TBMM III.Dönem ara seçimlerine katıldı. Behçet Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 90 Elbistan kazası 103 Göksün kazası 32 Pazarcık kazası 35 Andırın kazası 21 oy olmak üzere toplam 282 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Behçet Bey 282 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, III.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:736;Öztürk,1995, 3.D,3.C,476).

Maraş mebusluğuna seçilen Behçet Bey'in mazbatası tanzim edilerek 4 Ekim 1929'da verilmiştir.1 Kasım 1929'da Meclise katıldı. Mazbatası ise 14 Kasımda onaylanmıştır. Behçet Bey Üçüncü Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunduğu dönemde Bütçe Komisyonunda çalışmıştır (Öztürk,1995, 3.D,3.C, 477).

Üçüncü dönem sonunda Milletvekilliği 04.05.1931 tarihinde sona eren Behçet Bey eski görevine geri dönmüştür. Eylül 1933'te Kadıköy lisesi coğrafya öğretmenliği, Aralık 1933'te Galatasaray lisesi coğrafya öğretmenliği ve müdürlüğüne atanmıştır.

Nisan-Temmuz 1933 tarihleri arasında Edebiyat Fakültesi Yeni Zamanlar Tarihi Müderrisliği yaptı. Haziran 1944'te yeniden Galatasaray Lisesi Coğrafya Öğretmenliğine getirilmiştir. Aynı zamanda Türk Tarih Kurumu üyesidir (Öztürk,1995, 3.D,3.C,476-477). Kasım 1950'de emekliye ayrılan Yusuf Behçet Güçer, 12 Şubat 1952'de vefat etmiştir (E.M.S.G.A Dosya No:90163150).

Başlıca basılı eserleri:

1-XIX. Asır İkinci Yarısında Türkiye'de Islahat, (Lisans tezi)

2-Büyük Devletler Coğrafyası.

3-Bizans İmparatorluğu Tarihi.

4-Türk Tarihinin Ana hatları I. Seri Müsveddeleri 55 kitap olarak "İtalya" adlı çalışması. (Belleten, sayı-128, s. 524)

5-Büyük devletler ve Komşu Hükümetler, (Lise Kitapları II. Sınıf, İstanbul 1933) Faik Sabri Duran ile birlikte (Öztürk,1995, 3.D,3.C,477).

6.1.9. Nuri Ural Bey'in Biyografisi

Nuri Bey, (1285) 1869 da Trabzon'da doğdu. İstanbul Beşiktaş, Vişnezade Mahallesinde 020-15-28-984 numaralı nüfusa kayıtlıdır. Babası Nalbantzade Mehmet (Salih Rasih) Efendi, annesi Mahbube Hanım'dır. Nuri Bey, Hacer Namiye Hanımla evlenmiş ve bu evlilikten Salih ve Emine Melahat adlı iki evlat sahibidir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, IV.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:738;E.M.S.G.A Dosya No:AO-021373;Öztürk,1995, 3.D,3.C,486).

Nuri Bey, Baytar Askeri Rüştiyesini ve Kuleli Tıbbiye İdadisini birincilikle bitirerek, Ağustos 1890'da Harp Okulunun Baytar 1. Sınıfına girdi. Aynı yılın Aralık ayında açılan sınavı birincilikle kazanarak, eğitimine, Fransa'da Alfor Baytar Okulunda devam etmiştir (E.M.S.G.A Dosya No:AO-021373). Mart 1894'te Teğmen, Ekim 1895'te Yüzbaşı rütbesine yükseldi. Aynı tarihte okulu bitirerek Gümüş Laboratuvar Madalyası ve diploma aldı. Yurda dönerek Ağustos 1896'da Harbiye İntani Hastalıkları öğretmen yardımcılığına atandı. Ekim 1897'de Romanya sınırına gönderildi. Aralık 1897'de öğretmenliğe döndü, Ağustos 1898'de Mustafa paşa da bulunan hayvanların tedavisi görevi verildi (Çoker,1996, 4.D,2.C,442).

Kasım 1898'de kolağalığına (kıdemli yüzbaşı), aynı yılın Eylül ayında Harp Okulu öğretmenliğine getirilmiştir. Kasım 1899'da hayvan satın alınması için Rusya'ya gönderildi. Ekim 1900'de Binbaşı rütbesine yükseldi. Aralık 1904'te Sivil Baytar Okul Müdürlüğüne getirildi.Ağustos 1907'de Albaylığa yükseldi. Meşrutiyetten 2-3 ay sonra bu mektebin müdüriyetinden 1-2 ay sonra da dahiliye muallimliği görevini bırakmış yalnız Askeri Baytar mektebindeki derslerine devam etmiştir (E.M.S.G.A Dosya No:AO-021373;Öztürk,1995,3.D,3.C,486). Haziran 1909'da Tasfiyei Rütbe Komisyonu raporu gereğince rütbesi Binbaşılığa düşürüldü. Eylül 1909'da Askerî Baytar Okulu Öğretmenliğine verildi. Nuri Bey müdürlüğü sırasında Mektebi Tıbbiyeyi Askeriyeye bağlı olan Askeri Baytar Mektebi için ayrı bir bina tedarik ederek yeni labaratuvarlar kurmuş ve Fransa'da edindiği tecrübelerle Baytarlık eğitiminde yeni bir uygulama getirmiştir (E.M.S.G.A Dosya No:AO-021373). Mayıs 1914 Seferberliğinde 2. Ordu Menzil Serbaytarlığına atandı. Kasım 1914'te Yarbay oldu. Aralık 1916'da Albaylığa yükseldi.Sağlık nedeniyle Kasım 1917'de öğretmenliğe döndü. Nuri Bey memuriyeti sırasında hizmetleri dolayısıyla bir çok nişan ve madalya almıştır; Kasım 1897'de Dördüncü Mecidi, Haziran 1899'da Dördüncü Osmanî Nişanı, Temmuz 1915'de Harp Madalyası, Kasım 1916'da Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası kazandı.Mesleği ile

ilgili değişik yerlerde başarılı görevler yaptıktan sonra sağlığının bozulması üzerine, emekliliğini istedi ve Haziran 1919'da emekliye ayrıldı (Öztürk,1995, 3.D,3.C,487).

TBMM III.Dönem seçimlerine katıldı.Yapılan seçimde 419 oy alarak Mardin'den milletvekili seçildi. 6 Ekim 1927'de mazbatasını aldı.1 Kanun'da Meclise katıldı.17 Kasımda mazbatası onaylandı.Ziraat ve İktisat komisyonlarında çalıştı. Hayvan Sağlığı Zabıtası Geçici Komisyonuna üye seçildi.Genel Kurulda değişik 4 konu üzerinde söz aldı (Öztürk,1995, 3.D,3.C,486).

Nuri Bey IV. Dönem TBMM seçimlerine Maraş Milletvekili adayı olarak katılmıştır. Bu seçimlere 406 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 349'ı seçimlere iştirak etmiştir. Nuri Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş Merkez kazası 125 Elbistan kazası 114 Göksün kazası 45 Andırın kazası 21 oy olmak üzere toplam 349 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Mehmet Nuri Bey müttefikan 349 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir. Mehmet Nuri Bey'in mazbatası 24.4.1931 tarihinde hazırlanmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, IV.Dönem,TBMM Arşivi,ŞDN:738).

Nuri Bey, 4 Mayıs 1931'de Meclise katılmış, olağanüstü ve I. toplantı yılında İktisat, II., III. ve IV. Toplantı yıllarında Tarım Komisyonunda çalışmıştır. Ayrıca İskân Kanunu tasarısının incelenmesi için III.toplantı yılında kurulan geçici komisyonda görev almıştır. Genel Kurul'da, çeşitli konularda (5) konuşma yapmıştır (Çoker, 1996:4.D,2.C,442).

Nuri Bey, V. Dönem TBMM seçimlerine yine Maraş Milletvekili adayı olarak katıldı. V.Dönem'de yeniden Maraş Milletvekili seçildi. Bu seçimlere 402 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 379'ı seçimlere iştirak etmiştir. Mehmet Nuri Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş Merkez kazası 111 Elbistan kazası 175 Göksün kazası 54 Andırın kazası 39 oy olmak üzere toplam 379 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Nuri Bey müttefikan 266 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, V.Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 289; Güneş, 2001: 5.D, 2.C, 559).

Nuri Bey, 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. Seçim tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Dönem boyunca Ziraat Encümeni üyeliğine seçildi. Belediye Kanununa ek kanun, Belediye Kanunu, İskân Kanunu geçici encümenlerinde de üye olarak görev yaptı (Güneş,2001:5.D,2.C,559). Nuri Ural, 18 Nisan 1942 tarihinde vefat etmiştir (Öztürk,1995:3.D,3.C,486-487;E.M.S.G.A Dosya No:AO-021373).Veteriner Albay Nuri Ural Bey'in vefatı üzerine Hanımı Hacer Namiye Ural, 18 Mayıs 1942 yılında İstanbul Beşiktaş Askerlik Şubesi Başkanlığına müracat ederek eşinin 18 Nisan 1942 tarihinde vefat ettiğini kendisinden başka maaşa müstehak kimse olmadığını ve vefat eden eşinden kendisine dul maaşı tahsisinin yapılmasını talep etmiştir.Bunun üzerine Milli Müdafa Vekilliği Emekli, Öksüz, Dullar Şube Müdürlüğünün 20.7.1942 tarihli yazısı çerçevesinde vefat eden Nuri Ural'ın eşi Hacer Ural'a 1.5.1942 tarihinden itibaren maaş bağlandığını bildirmiştir. (E.M.S.G.A Dosya No:AO-021373)

6.1.10. Nuri Ural Bey'in IV. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.10.1. Meclis Konuşmaları

6.1.10.1.1. Ekonomi

6.1.10.1.1.(a) Hayvanlar Vergisi Kanunu hakkında

29.06.1931 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Fevkalade toplantısının ikinci oturumunda Meclis Başkanı Refet Bey davar ve ehli hayvanlar vergisi hakkındaki kanun lâyihasının müzakere edileceğini belirtmiştir.

Buna göre bu görüşmelerde Davar ve ehli hayvanlar vergisi hakkında 1/59 numaralı kanun lâyihası ve İktisat, Maliye ve Bütçe Encümenleri mazbataları ele alınmıştır. Meclis Başkanının oylaması sonucunda ele alınacak mevzularla ilgili maddelerin müzakeresi için oylamaya geçilmiş ve oylama sonucunda bu konuda görüşmelerin yapılmasına karar verilmiştir.

Hayvanlar vergisi kanunu, Verginin mevzuu; Madde 1-Türkiye Cumhuriyeti hududu dahilinde bulunan bilûmum davarlar, develer, sığır ve mandalar, at idiş, kısarak, katır, eşek ve domuzlar bu kanun mucibince vergiye tabidirler. Bu kanun mucibince mükellefiyet, her sene sayım müddetinin hulûl ile terettüp eder ve taksit müddetlerinin hitamından sonra hiç bir hayvan hakkında mektum muamelesi tatbik olunamaz. Malî sene girdikten sonra ecnebi memleketlerden Türkiye dahiline ithal edilen hayvanlardan sene için vergi alınmaz (TBMMZC,4.D,2.C:194).

Bu görüşmeler sırasında bu kanunun ikinci maddesine göre bazı muafiyetler de getirilmiştir. Buna göre belirlenen maddeler çerçevesinde bazı hayvanlar vergiden muafırlar:

A-Her malî seneye takaddüm eden nisan ayının iptidasında henüz bir yaşını ikmal etmemiş bulunan davarlar.

B-Her malî seneye takaddüm eden nisan ayının iptidasında henüz iki yaşını ikmal etmemiş sığır ve mandalar ve develer,

C-Her malî seneye takaddüm eden nisan ayının iptidasında henüz üç yaşını ikmal etmemiş at, iğdiş, kısarak, katır ve eşekler,

D-Eylül ayının on altıncı günü henüz altı aylık olmayan domuzlar,

E-Hükümetçe tayin edilecek şerait altında memleket dahil ve haricinden tedarik edilip damızlık oldukları resmî vesikalarla teyit olunan aygır boğa teke koç ve merkepler,

F-Nakliyatta kullanılmaları itibariyle kazanç vergisi kanunu mucibince vergiye tabi olan bilumum hayvanlar,

G-Ordu ve jandarmaya ait hayvanlarla kanunen rükûp hakkına malik olan zabitan ve efradın binek hayvanları

H-Hususî kanunları mucibince vergiden muaf tutulmuş bulunan hayvanlar,

Bu kanun ile ilgili söz alan milletvekillerinin öncelikle üzerinde durdukları konu kanun ile ilgili bazı tabirler üzerinde yoğunlaşmıştır. Kimi milletvekili “davar ve ehli hayvanların kanunu” kimi milletvekilleri ise “sayım kanunu” veya “tadat vergisi kanunu” tabiri üzerinde durmuşlardır. Mecliste milletvekilleri arasında bu konuda farklı görüşler ortaya çıkmış ve bu durumda meclis başkanı bu konuda taktirin meclise ait olduğunu belirtmiştir. Netice itibariyle Mecliste yapılan görüşmelerden sonra yapılan oylamaya göre kanunun unvanı (hayvanlar vergisi) kanunu şeklinde olacağı kabul edilmiştir.

Bu görüşme sırasında fıkra da geçen bazı kavramlar üzerinde farklı görüşler dile getirilmiştir. Kocaeli milletvekili Salahattin Beyin firkada “merkep” ibaresinin tek olarak kullanılmasını talep etmiştir. Ayrıca Mersin milletvekili Hamdi Bey’in uyarısı ise ikinci maddenin (B) fıkrasında “ *her malî seneye takaddüm eden nisan ayının iptidasında henüz iki yaşını ikmal etmemiş sığır ve mandalar ve develer*” ibaresi yer aldığını ancak bunlardan bu yaşta istifade edilemeyeceğini ve ancak üç yaşını ikmal ettikten sonra istifade edilebileceğini belirterek bu iki yaşın üç yaş olarak zikredilmesini talep etmiştir.

Bu konuşmalar üzerine Maraş milletvekili Nuru Bey: “*Sığır cinsi gerçi iki yaşında boğaya çekilebilir. Fakat cinsin bozulmasını mucip olur. Yavruyu kolayca yapamadığı gibi, besleyemez de sığır cinsi ancak üç yaşında kabili istifade olur. Beygir cinsi ise fennen beş yaşında kabili istifade olur. Vakıa üç yaşında üzerine binilir amma bu gün bu yüzden cinsi bozulmuştur. Bunun için İktisat Encümeninde, sığır cinsi için üç, yaşı kabul edilmişti. Ancak bu yaşa gelen beygir sayıma girebilir*” diyerek bu şekilde kabul edilmesini istemiştir (TBMMZC,4.D,2.C:194).

Maraş milletvekili Nuri Beyin bu açıklamaları üzerine Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik, Nuri Beye cevaben: “*Gerek (B) fıkrasından, gerek altındaki fıkradan bahis buyurdular. Buradaki maddeye göre malî seneye takaddüm eden nisan ayının iptidasında henüz üç yaşını ikmal etmemiş bulunan beygirler vergiden muaf tutulmaktadır. Buna nazaran iki yaşını ikmal etmiş olanlar derhal vergiye tabi tutulmuyor. Çünkü nisan ayında henüz iki yaşını doldurmamıştır ve bu doldurma zamanı nisan müteakip gelmiş olur. Binaenaleyh beygirler ertesi sene sayıma tabi tutuldukları zaman iki yaşını hayli geçmiş bulunurlar. Yaş tayini meselesine gelince, arkadaşşımdan sorarım, memurlar iki yaş ile üç arasını mı daha iyi takdir ederler, yoksa üçle dört arasını mı ? Takdir meselesini memurlara bırakmanın, bilhassa hayvan büyüdükten sonra, ne kadar gayri muvafık olduğunu izaha hacet görmem.*”

Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik, konuşmasına devamla bu konuda şu açıklamada bulunmuştur: “*Memleketimizi bilenler burada hayvandan ne vakit istifade edildiğini de bilirler. Alta bir madde vardır. Hükümetin tayin ettiği şerait dairesinde damızlıklar müstesna olduğu orada zikredilmiştir. Binaenaleyh gerek ester olsun gerek at olsun hangi yaşta onlardan istifade edildiğini herkes takdir eder. Zannımca üç yaşındaki hayvanlardan daima istifade edilir. Daha bir takım mesail vardır ki; encümen bu mesaili konuşur iken tatbikatta sühulet olsun diye daha bir çok muafiyetler yapmıştır. Hatta hayvanlardan böyle beş altı ay evvel vergi almakla yapılacak 2-3 yüz bin liralık istifade yerine, encümenler gelecek seneki paralardan bir kaç milyonu farz ediyorlar.*” (TBMMZC,4.D,2.C:195).

Maraş Milletvekili Nuri Bey Maliye Bakanının bu konuşması üzerine söz isteyerek şu konuşmayı yapmıştır: “*Yaş tayini meselesinde müşkülât her vakit vardır. Maliye memuru iki yaş yerine üç derse aksini kim iddia edebilecektir veya bilhassa hayvan sahibi yaşı daha az gösterirse memur hakikati ispat edebilecek midir? Aksini kim ispat edecektir? vakıa fen memuru hakikati tayin eder fakat bunda çok müşkülât vardır. Mademki biz hayvan sahibine inanıyoruz onun dediği yaşı da kabul etmek mecburiyetindeyiz.*”

“*Sonra üç yaş meselesine gelince; arz ettiğim gibi beygir cinsi beş yaşında kemale gelir. Fennen ancak bu yaşta hizmet görebilir. Ondan evvel hizmete alıştırılır. Bizde üç yaşında beygire yük vuruyorlar, biniyorlar. Fakat bu hatadır. Ve bu hatadan dolayı bizde beygir ırkı bozulmuştur. Şimdi memleketimizde beş yüz bin beygirimiz vardır. Halbuki bizim memleketimizin beygire ihtiyacı çoktur. Mevcut beygirlerimiz ihtiyaca tekabül etmez. Biz böyle genç hayvandan vergi alırsak beygir yetiştirmek*

müşkül olur. Müdafaa-i milliye noktai nazarından da zararlıdır. Onun için dört yaşını ikmal etmeyen beygirlerden vergi alınmamalıdır” (TBMMZC,4.D,2. C:195).

Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey; *“Bu yaşa gelmeyen hayvanlardan vergi almazsak hayvanlar bu yaşa gelinceye kadar istimal edilmeyecek midir?”* sorusu üzerine Nuri Bey bu konuda halkın buna alıştırılması gerektiğini söylemiştir.

Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey; *“...Beş yaşından evvel ne arabaya çekilir, ne de semer vurulur diye vergi almayalım diyorsunuz. O halde bu yaşlarda iken kullanılmasını menediniz, bunu tespit ediniz, o vakit biz de vergi almayalım.”* diyecektir. Kayseri milletvekili Sait Azmi Bey ise Çiftçilerin çift hayvanatının vergiden istisnası için 2. maddeye bir fıkra ilâvesini teklif etmesi üzerine Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey bunun önemli ölçüde mali bir kayba sebebiyet vereceğini ve uygulanmasının mümkün olamayacağını ifade etmiştir (TBMMZC,4.D,2. Cilt:195).

6.1.10.1.1.(b) Ziraat Vekâleti 1932 Senesi Bütçesi

Maraş milletvekili Nuri Bey Ziraat Vekâleti 1932 senesi bütçesi üzerinde TBMM’de yapılan görüşmelerde yer almak suretiyle söz talebinde bulunarak bu konuda görüşlerini açıklamıştır. Nuri bey konuşmasında; *“Hayvanların ıslah ve teksiri için 6-7 sene kadar evvel kabul elden kanunun uygulanması ile ne gibi sonuçlar elde edildiği”* yönünde sorusuyla konuşmasına başlarken bu konuda bazı açıklamalarda da bulunmuştur: *“...Bilhassa Fransa’dan ardene cinsi denilen bir ırk getirilmişti. İşittiğime göre bu damızlıktan hiç bir fayda hâsıl olmadıktan sonra bilâkis zararı da görülmüştür, ...Merinos koyunları getirilmiştir. Merinos koyunlarına memleketin ihtiyacı vardır. Ülkede deri sanayinindeki gelişmeler sebebiyle ve kumaşların büyük bir kısmı merinos yününden yapıldığı için memlekette merinosu üretmek mecburiyetinde olduğumuzu belirtmiştir. Merinos koyunlarının ülkede üretimi için herhangi bir çalışma varmıdır?”* diyerek maliye bakanından bu konuda bir açıklama yapmasını istemiştir (TBMMZC,4.D,9.C:286).

Nuri Bey kendi ihtisası gereği hayvan sınıfları ile ilgili açıklayıcı bilgiler verdiği konuşmasında özellikle Hayvanların sınıf farklılıkları yetiştirilme tarzları, hayvan ürünleri ile ilgili ihtiyaçların karşılanması, üretim ve pazarlama ile ilgili uygulamalar konusunda Avrupada kullanılan tekniklerden bahsederken Türkiye’deki şartların hali hazırda eski geleneksel uygulamalar şeklinde devam ettiğini ve bu konuda yeni düzenlemelerin kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir.

Maraş milletvekili Nuri Bey konuşmasında İktisat vekilinin daha önceki senelerde gündeme getirdiği konulara da atıfta bulunmak suretiyle: *“...Erzurum ve havalisinde büyük konserve fabrikaları açılacağı, büyük mezbahalar tesis edileceği, sal filigrofikler yani buz haneler yapılacağı ve böylelikle Etin sarf edildiği yerlere filigorik veyahutta konserve olarak gönderileceği”* belirtilmiştir. Bu konuda Maraş Milletvekili Nuri Bey bir açıklayıcı malumatta bulunarak; *“...Erzurum’dan ve havalisinden İstanbul’a yani Trabzon sahiline konserve veya donmuş et olarak göndermenin zor olduğunu çünkü onun için bir çok tesisatın kurulması gerektiğini belirtmiştir. Şayet Trabzon’da büyük bir mezbaha ve büyük bir sal filigrofik yapılacak olursa doğu vilayetlerinin hayvanları oraya gelir, kesilir, İstanbul’a istihlâk mahalline et olarak gönderilir. Bu şeklin takibinde İstanbul belediyesinin büyük bir zararı olacaktır. Çünkü belediyenin varidatı azalacaktır. Fakat mezbahalar belediyelere menfaat temin eden bir yer olmaktan ziyade halkın sıhhati umumiyesini, bir de uzaktaki müstahsilin menfaatini arayan bir yer olmalıdır. Burada belediyenin rolü ise halka sıhhî et yedirmektir ve*

buradan temin olunacak varidat, ancak mezbahanın müstahdemin ve sair masrafını teminden ibaret olmalıdır.” Nuri Bey yine hayvanat ile bilgiler vermeye devam ederek Beygir (At) ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır: “memleketimizin beygire ihtiyacı pek çoktur. Beygir millî müdafaa'nın mühim bir vasıtasıdır. Muhtelif harpler dolayısıyla at cinsi azalmış ve bitmek derecesine gelmiştir, gerçi Ziraat ve Millî Müdafaa vekâletleri bu cinsin teksir ve ıslahı için uğraşılıyor. Fakat bunun için daha fazla gayret sarf etmek lâzımdır. Beygir ırkı ne kadar çok olursa bir harp zuhurunda bu nakil vasıtasından memleketimiz için çok mühim istifadeler olacaktır. Sonra bizde ziraat öküzle yapılıyor.” diyecektir.

Nuri Bey Ziraat vekilinden bu konuda rica da bulunmak suretiyle zirai faaliyetlerde at kullanılması konusunda ricacı olacağı, öküz'ün ise kasaplık olarak ayrılmasını gerektiğini belirtmiştir. Nuri Bey ayrıca mühim bir konu olarak gördüğü Baytarlık konusunda da şu açıklamayı yapmıştır; “Hayvan mühim bir servet olduğuna göre, hayvanın sıhhatinin muhafazasına, cinsinin çoğalmasına amel olan baytarlıktır. Maalesef memleketimizde ne baytarlık vardır, ne de adedi çoğalmıştır. Memleketimizin vüsatına nispeten 1500 baytar lâzımken, bu gün 160 baytar çalışmaktadır. Bunun için Baytarlığın inkişaf ve adedinin çoğalması için lâzım gelen tedbirler alınmalıdır. Baytarların terfih edilmesi, baremdeki derecelerinin yükseltilmesi lâzımdır. Bu, yapılacak olursa baytar mektebine talip olanların adedi çoğalır ve bunlar çıktıktan sonra memleket hayvanlarının ıslahına, teksirine ve ölmemelerine yardım ederler. Demek ki en evvel baytarların istikbalini temin etmek, ondan sonra yüksek baytar mektebinin terakki ve inkişafını düşünmek lâzımdır.”

Nuri Bey ayrıca zirai üretimin yanı sıra hayvanların ülke ekonomisi bakımından önemine değinerek özellikle bütçe gelirleri içerisinde on dördte birini hayvanlar temin etmektedir. Bunun bütçe geliri içerisinde toplam 12 milyon lira olduğunu belirtmiştir. Ayrıca hayvanların en önemli ihraç kaynakları arasında olduğunu sadece yumurta ihracatı 5 milyon lirayı bulduğunu belirtmiştir (TBMMZC,4.D,9.C:289).

Nuri Bey'in bu konuşmasında gündeme getirdiği bir diğer konu, baytar mektebinin ıslah çalışmaları ve bu arada yüksek ziraat mektebi için getirilen mütehasıslar gibi Baytar mektebinde de bu tür bir düzenlemenin yapılıp yapılmayacağı konusudur.

Nuri Bey'in yine ziraatle ilgili önemli gördüğü Balıkçılık konusunda bir açıklama yapmıştır. Bu konuda şöyle diyor; “Sahilleri geniş ve bir çok gölleri olan memleketimizde daha fazla balık saydedilmesi lâzım gelir. Fakat balıkçılık sahipsiz kalmıştır. Hükümet şimdiye kadar balıkçılıkla meşgul olmamıştır. Gerek iktisat ve gerekse Ziraat vekâletlerinden birinde böyle bir balıkçılık umum müdürlüğü teşkil edilmeli, balıkların ıslahına, avlanmasına, konserve yapılmasına, halkın balık yemesinin taammümüne uğraşmalıdır” (TBMMZC,4.D,9.C:289).

6.1.10.1.1.(c).Kazanç Vergisi Kanunu Münasebeti İle Sözleri

19.03.1934 tarihinde TBMM'de 29. birleşim 3.toplantıda Kazanç Vergisi Kanunu münasebeti ile yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Nuri Bey, kazanç vergilerinin ne oranda olması gerektiği ile ilgili tartışmalara kendi meslek alanı yani Baytarlık mesleğini icra edenlerle ilgili öne sürülen yüzde 80 lik kazanç vergi oranına itiraz da bulunmuştur. Bu oranın çok yüksek olduğunu dile getiren Nuri Bey Meclis başkanlığına Baytarların vergi nispetinin % 40 kısmında olan fikraya (D) konulmasını teklif etmiştir. Bu teklif kabul edilmiş ve Baytarlık mesleğini yapanlardan % 40 kazanç vergisi alınmasına bu kanunun ilgili fıkrası içerisinde kabul edilmiştir.

Kazanç vergisi hakkındaki kanun ile ilgili yapılan yoklamada Maraş milletvekilleri Memet Bey, Mitat Bey, Nuri Bey katılmak suretiyle kabul oyu verirlerken diğer milletvekili Abdülkadir Bey oylamaya iştirak etmemiştir (TBMMZC,4.D,20.C:101).

6.1.10.1.1.(d).Gedikli Küçük Zabıt Membalarına Dair Kanun Münasebeti İle Sözleri

Gedikli küçük zabıt membalarına dair olan 1001 sayılı kanun ile zeyilleri yerine Millî Müdafaa vekâletince yeniden hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 10-5. 1934 te Meclise getirilmesi kararlaştırılan kanun lâyihası gerekçeleri ile birlikte meclise getirilmiş ancak gerekçesiyle birlikte 1001 numaralı kanunun bazı maddelerinin tadili icap etmiş ve müteaddit tadillere maruz kalan bir kaç maddelik kanunun heyeti umumiyesinin yeni ihtiyaçlara göre yeniden tanzimi muvafık görülmüştür.

Gedikli küçük zabıt mektepleri ile ilgili kanunun TBMM'de görüşmeleri sırasında 1/1003 numaralı kanun lâyihası ve Millî Müdafaa encümeni mazbatası üzerinde milletvekilleri görüşlerini dile getirmişlerdir.

Manisa Milletvekili Refik Şevket beyin kanun maddesinde geçen, veteriner kelimesinin ne anlama geldiği hususunda sorduğu soru üzerine Diyarbakır Milletvekili ve Millî müdafaa encümeni namına Kâzım paşa “baytar” anlamına geldiğini belirtmiştir.Bunun üzerine Maraş Milletvekili Nuri Bey mesleki tecrübesinden olsa gerek bu konuda bir açıklama da bulunmuştur.

Maraş Milletvekili Nuri Bey konuşmasında konuyu şöyle açıklamıştır; “*Baytar kelimesini bir kere ilim adamları pek hoş görmüyorlar. Çünkü nalbant kelimesile müteradiftir. Bir ilim heyetiyle bir sanatkârı ayırmak lâzımdır. Veteriner kelimesi beynelmilel bir kelimedir. Fransa'da veteriner, İngiltere'de veteriner, Amerika'da, İspanyada, Almanya'da, her yerde veterinerdir. Öyle olduğuna göre biz de bu müşterek kelimeyi neden bir ilim ıstılahı olarak almayalım. Yalnız İngilizler şeklini biraz değiştirmişlerdir. Veteriner derler. Onun için kabulünü rica ederim*” (TBMMZC,4.D,23.C:42).

6.1.10.1.1.(e).Yüksek Ziraat Enstitüsü Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Münasebeti İle Sözleri

Ankara Yüksek ziraat enstitüsü kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun görüşmelerinde gündeme getirilen değişiklik ile ilgili temel maddelerden biri birinci maddedir.Bu madde şu şekilde ortaya konulmuştur;

“*Madde 1- Ankara Yüksek ziraat enstitüsü hakkındaki 10 haziran 1933 tarih ve 2291 numaralı kanunun 2 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. Enstitü, tabii ilimler, ziraat, veteriner baytar, ziraat sanatları ve orman namıyla beş fakülteden mürekkep akademik bir müessesedir. Ders okutur. Kendi sahasında ilmî ve fennî araştırmalar yapar, reyler ve fikirler verir ve neşriyatta bulunur. Orman fakültesinin ihtisas tedrisatı orman olan mıntikalarda yapılır.*”

Ankara Yüksek ziraat enstitüsü kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair yapılan görüşmelerin ilk celsesinde gündeme gelen değişikliğin ilk maddesi ile ilgili Manisa Milletvekili Refik Şevket Bey söz alarak; bu birinci madde ile yine ecnebi bir ibarenin maddede yer aldığını ifade ederek itirazını dile getirmiştir.Yine konuşmasına devamla bu vurguyu tekrarlayan vekil açıklamada bulunmuştur; *Evet, yabancı bir ibareyi kanunun içine koymuş oluyoruz. O da, enstitü, tabii ilimler, ziraat,*

veteriner baytar-baytar burada ,veteriner mukabili konmuştur, kalkacaktır-ziraat sanatları ve orman namlarında beş fakülteden mürekkep... Veteriner fakültesi, baytar mektebi yerine kaim olacaktır. Yalnız bundan sonra baytarlara ne denecektir Fransızca mukabilinde yalnız veteriner yoktur. Fransızca tabiri kullanmak lâzım gelirse (medsen veteriner) yahut (veteriner doktor)...gibi ibarelerin kullanıldığını belirtmiştir.

Manisa Milletvekili Refik Şevket Bey'in bu konuşmasından sonra diğer vekiller de bu konudaki itiraz veyahut açıklamada bulunmaya devam etmişlerdir. Müzakereler daha çok kavram üzerinde yoğunlaşmıştır. Burada "Veteriner" kelimesi ile "Baytar" "Nalbant" kelimeleri mecliste hararetli bir tartışmaya sebep olmuştur.

Maraş Milletvekili Nuri Bey bu meslekten gelen biri olarak bu konuşmalara katılmış ve kendi görüşlerini dile getirmiştir: "*Efendim, gecen defa da arz etmiştim, baytar kelimesi hakikî (Hayvan tababeti) manasını vermez. Baytar kelimesi yunanca (Hıpiyatır) kelimesinden alınmıştır. (Hıpiyatras) beygir tababeti demektir. Halbuki (Medecine veterinaire) beygir tababeti demek değildir; bütün hayvanların tababetidir. Araplar bu (Hıpiyatros) kelimesini almışlar. (Baytar) demişlerdir. Hatta Arabistan'da mevcut nalbant dükkânlarının üzerinde (Beyatıra) yazılıdır. O halde büyük bir ilim mevzuunu nalbantlığa kadar indirmek doğru değildir. Zaten Latinler, Anglo Saksonlar Balkanlılar bütün dünya "Veteriner" kelimesini kullanmışlar ve kabul etmişlerdir. Bu sebeple nalbantlıkla hayvan tababetini ayıran "Veteriner" kelimesinin kabulü daha doğrudur. Veteriner tababeti yerine Fransızlar (Medecine veterinaire) derler. Baytarlara da (Medecin veterinaire) demektedirler. Bir heyeti ilmiyeyi memnun etmek noktai nazarından bu kelimenin her halde kabulünü rica ederim"* (TBMMZC,4.D,23.C:217).

Nuri Bey'in bu konuşmasından sonra tartışmalar devam etmiştir. Ancak Söz alan Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher Bey'in konuşmasında Maraş Milletvekili Nuri Beyi eleştirdiğini görüyoruz. Ziya Bey konuşmasına müdahale eden Tokat Milletvekili Süreyya Tefvik Bey'in "*Dil Encümeni kabul etmiş*" şeklindeki sözleri üzerine konuşmasına devamla ve Süreyya beye hitaben "*Müsaade buyurunuz rica ederim hiddetlenmeyiniz*" şeklinde ikazını yaparak konuşmasına devam etmiştir; *Bir Baytar yetişmiş bir fikir adamıdır. Bence bir Doktor, bir Baytar, bir Ziraatçı tamamıyla bir fikir adamıdır. Baytar demekle bunun hiçbir vakit bir doktordan aşağı bir mesleke sahip olduğu kimsenin hatırandan geçmez*". Bu arada Nuri Bey'i sözkonusu ederek, "*Nuri Beyin ifadelerine bakılırsa baytarlarımız bu hususta çok hassastırlar, çünkü diyorlar ki, baytarlık beygir hekimliği değildir. Bir ilimdir, bakteriyolojinin en büyük kısmı bunların elindedir, en kuvvetli insanlar bunların arasından çıkmıştır. Böyle olmakla beraber behemahal "Veteriner" kelimesinde ısrar doğru değildir, ileride "Metsen veteriner" gelecek yine bir isim değişikliği olacak. Türk Milleti bütün hareketına bütün hayatıyetine atla girmiştir. Böyle bir millete at hekiminin bulunmamasının imkanı yoktur. Ata bakana bir isim koymaması nasıl mümkündür? Hata şuradadır. Baytarlarımız kendi isimlerini Türkçede bulamamaktadırlar."*

Maraş Milletvekili Nuri Bey, Ziya Gevher Beyin bu konuşması üzerine söz alarak; "*...Baytarlığın ziraat dairesinde yahut heyeti umumiyesinde kıymeti pek görülemediği*" sözü üzerine Ziya Gevher Bey "*Bilâkis methettim. Aksini söyledim. Bunların içinden büyük irfan adamları yetişmiştir*" şeklinde cevap vermiştir. Nuri Bey konuşmasına devamla "*Halbuki baytarlık memleketimizde mevcudiyetini göstermiştir ve Avrupa âlimleri derecesinde ilim adamları yetişmiştir. Ziya Gevher Beyefendinin endişesine mahal yoktur*" diye cevap vermiştir. Maraş Milletvekili Nuri bey bu konuda en son şu konuşmayı yapmıştır. "*Rüştü Bey arkadaşımız, Dil cemiyeti meselesinden bahsettiler. Zaten Dil cemiyeti bu kelimeyi kabul etmiştir Arkadaşlar (üniversite,*

enstitü) dedik, (ordinaryüs, dekan, doçent) dedik, (asistan) dedik, bütün bu ilim kelimelerini kabul ettiğimiz halde bu (veteriner) kelimesini neden kabul etmeyelim? kabul ediniz, bir ilim heyetini memnun edeceksiniz”(TBMMZC,4.D,23.C:218).

Bu konuda Ziraat Vekili Muhlis Bey (Kütahya) görüşlerini şöyle açıklamıştır; “Hükümet bu teklifi yaparken, baytar kelimesiyle gelmişti. Baytar kelimesinin değiştirilmesini encümen söyledi. Hakikaten veteriner kelimesini benzeniz de muvafık buldum. Çünkü bu kelime, beynelmilel bir tabirdir, mamafih doğrudan doğruya Dil encümeninin kabul edeceği şekle bağlıdır.”

Bunun üzerine Manisa Milletvekili Yaşar Bey;“(Maraş Milletvekili) Nuri Beyefendi Dil cemiyetinden bahsettiler. Dil cemiyetinin muhtelif bölükleri vardır. Hayat ilimleri bölümü bunu kabul etmiştir. Zaten Ziraat vekâletinden de Dil cemiyetine müracaat edilmiştir. Biz tetkikatımızda hayvana bakan nalbantlara baytar denildiğini gördük ve bunun üzerine Dil cemiyetinin hayat ilimleri bölümü, baytar yerine, veterineri kabul etmiştir. Fakat cemiyet henüz kararını vermemiştir. Hakem Meclisi Âlidir” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher Bey de “İlmin en yüksek kısımlarında ve beşerin hayatını kurtarmak için çalışan ve ilme büyük hizmetler yapan baytar arkadaşlarımız vardır. Bunları en yüksek sitayişle anarız. Amma ille veteriner olsun diye ısrara da lüzum yoktur. Baytar kelimesi gayet güzeldir. Ben bununla iftihar ederim ki, biz en yüksek insanlarımıza baytar diyoruz. ...köyde iyi nalbant olmazsa ona baytar derlermiş. Benim bildiğim aksidir. Vazifesini yapmayan, vazifesinin ehli olmayan baytarlara nalbant derler. Binaenaleyh bu kelimenin mukabili bulununcaya kadar, baytar olarak kalması daha iyidir”(TBMMZC,4.D,23.C:219).

Bu konuşmalardan sonra mevzu üzerinde görüşmelere son verilmesi konusunda Yozgat Milletvekili Cevdet Bey'in tavrı üzerine bu teklif Meclis başkanı tarafından oylanır.Oylama sonunda bir kişiye söz hakkı verilir.Bu konuşma sonrasında Sivas milletvekili Remzi, Bolu Milletvekili İsmail Hakkı, Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher kanun maddesindeki Veterinerin, baytar olmasını yönünde Meclis Başkanlığına teklif verirler. Bu bu teklifler birleştirilerek yapılan oylaması sonucunda kabul edilir.

6.1.11. Kemal Kusun'un Biyografisi

Mehmet Kemal Bey, 1889 (1305)'da Adana, Seyhan İlçesi, Kayalıbağ Mahallesi'nde doğdu. Kemal Bey'in babası Hüseyin Hüsnü Bey, ile annesi Rabia Hanımdır. Hayriye Hanımla evli olan Kemal Bey'in çocuğu yoktur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, V. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:286).

Mehmet Kemal Bey, Adana İdadisi'nden mezun olduktan sonra Şam Tıbbiyesi'ne kayıt yaptırmıştır.Üç yıl Şam Tıbbiyesine devam etmiştir.Daha sonra Hukuk Fakültesine devam etmiş ve 1910-1911 (1326-1327) yılında pekiyi derece ile mezun olmuştur. 1917 yılında hukuk doktorluğu eğitimine başlamış, idarî ve malî şubeyi bitirmiştir.Ancak Mütareke döneminde bu kurs, İngilizler tarafından kapatıldığı için doktorası yarıda kalmıştır (Öztürk,1995:2.D,3.C:24).

Bir dönem çiftçilikle uğraşan Mehmet Kemal Bey Adana Halkevi Başkanlığı görevinde bulunmuştur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, V. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:286). II. Dönem TBMM'i seçimlerine katıldı. 21.7.1923'te yapılan seçimde 237 oy alarak Adana'dan milletvekili seçildi. 11.8.1923 tarihinde Meclise katıldı. Seçim mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylandı (Öztürk,1995:2.D,3.C:25).

Meclis'te; İmar, İskan, İktisat ve Layiha Komisyonları'nda çalışmıştır. 19.12.1923'te 139, 1 Mart 1924'te 189 ve 1 Kasım 1924'te 181 oy alarak Başkanlık

Divanı Kâtipliğine seçildi. Mehmet Kemal Bey, Adana'nın manevi şahsına bir istiklal madalyası verilmesi için ve Adana'ya İtibarı Milli Bankası'nın açılması ve Sükna Kanununun öncelikle görüşülmesine dair kanun teklifleri verdi. Genel Kurul'da; 8 farklı konuda, 16 defa konuşma yapmıştır. Mehmet Kemal Bey, III. Dönem'de Adana'dan milletvekili seçilmiştir (Öztürk,1995:2.D,3.C:25).

Mehmet Kemal Bey V. Dönem seçimlerine Maraş Milletvekili adayı olarak katıldı. Bu seçimlere 402 ikinci seçmenlerden / müntehib-i saniden 379'ı seçimlere iştirak etmiştir. Mehmet Kemal Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş Merkez kazası 111 Elbistan kazası 175 Göksün kazası 54 Andırın kazası 39 oy olmak üzere toplam 379 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Mehmet Kemal Bey müttefikan 266 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, V. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:286). 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. Seçim tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. İktisat Encümeni üyeliği yaptı. Genel Kurul'da; dahilî istihlâk vergisi kanununa ek kanunun birinci maddesinin (G) fıkrasının değiştirilmesine dair kanun, iskân işlerinin Sıhhat Vekaletine devri hakkındaki kanun hakkında söz aldı (Güneş, 2001:5.V.D,2.II.C:556). Mehmet Kemal Bey 6 Haziran 1956 günü vefat etmiştir (Öztürk,1995:2.D,3.C:25).

6.1.12. Kemal Kusun'un V.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.12.1. Meclis Konuşmaları

6.1.12.1.1. Ekonomi

6.1.12.1.1.(a). Dahilî İstihlâk Vergisi Kanununa Ek Kanunun Birinci Maddesinin (G) Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun

TBMM'de 21.12.1936 tarihli 15.birleşimde gündeme getirilen “22 temmuz 1931 tarih ve 1871 sayılı kanunun ikinci maddesinin tadili hakkındaki 2444 numaralı kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine dair 1/568 sayılı kanun lâyihasıyla Gümüşane mebusu Edib Servet Törün, 2442 sayılı kanunun 1 nci maddesinin G fıkrasının tefsirine dair 4/13 sayılı takriri ve İktisad, Maliye ve Bütçe encümenleri mazbataları” ile ilgili Meclis Başkanının heyeti umumiye hakkında söz vermesi üzerine Maraş Milletvekili Kemal Kusun bu kanunda yapılacak değişiklik ile ilgili kendi görüşlerini açıklamıştır.

Maraş Milletvekili Kemal Kusun bu konuşmasında; “*Bu düzenlemenin çok gerekli olduğunu çünkü memlekette mümkün olduğu kadar maden kömürünün ucuz mal edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca aynı kanunun ikinci maddesinin de tadiline ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Ülkede aynı işi gören mevcut fabrikaların bir kısmının elektrikle, bir kısmının da enerji mihanikle yani istim ve sair kuvvetlerle çalıştığını, elektrikle temiz ve modern bir şekilde çalışanlar ağır bir vergiye tâbi tutulurken, memleketin havasını, suyunu, sıhhatini ihlâl eden istim makineleri ile çalışan fabrikaların ise vergiden müstesna tutulduğunu bunun ise çok da adaletli olmadığını belirterek bu konuda düzenlemenin zaruri olduğunu belirtmiştir.*”

Kemal Kusun konuşmasının devamında geçen sene İktisat ve Maliye vekili ile görüşüğünü ve bu görüşme sırasında Bakanların kendi fikirlerine katıldıklarını ancak buna rağmen farklı bir uygulama yapıldığını, sanayi'ye müthiş bir engel olan bu verginin kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir (TBMMZC,5.D,14.C:67). Bu kanunun tamamı hakkında müzakereye devam edilmiştir. Maddelere geçilmesiyle ilgili yapılan

oylamadan sonra kanun maddelerinin görüşülmesine geçilecektir. Bu aşamada Dahili istihlak vergisi kanununa ek 2442 numaralı kanunun birinci maddesinin (G) fıkrası değiştirilmesi önergesi verilir (TBMMZC,5.D,14.C:69).

Kanun maddesinde yapılan bu değişiklik önerisi üzerine Meclis başkanı söz konusu kanun maddesinde yapılacak değişikliklerle ilgili bazı takrirlerin olduğunu belirtmiştir. Meclis Başkanlığına verilen takrirlerden biri de Maraş Milletvekili Kemal Kusun tarafından verilmiştir. Kemal Kusun Meclis Başkanlığına sunduğu takrirden *“Saniyide sarfedilen elektirkten istihlak vergisinin alınmamasını”* teklif etmiştir. Kemal Kusun’un teklifinin okunması üzerine Maliye vekili Elazığ Milletvekili Fuad Ağralı *“Bu kanun ile ilgili hali hazırda hazırlanmış bir raporun mevcut olduğunu, teklif sahibinin ne demek istediğini anlamadığını”* belirtmiştir.

Bunun üzerine Maraş milletvekili Kemal Kusun Maliye bakanının bu kanunda gerekli düzenlemelerin beklentiler ölçüsünde yapılacağı sözünü vermesi ve bu meselenin çok daha uzamaması adına takririni geri çekeceğini belirtmiştir. Kemal Kusun Bey’in takririni geri çekmesinden sonra Meclis başkanı da yaptığı açıklamada, *“zaten bu takriri reye koyamayacağını çünkü “sanayideki bütün elektrikten istihlak vergisini kaldırmayı”* içeren bu teklifin müzakere edilen kanun ile doğrudan ilgisinin olmadığını açıklamıştır (TBMMZC,5.D,14.C:70).

6.1.13. Hasan Reşit Tankut’un Biyografisi

Hasan Reşit Tankut, 1307 (1891) de Elbistan’da doğdu. Hacı Reşit Efendi ile Fatma Hanımın oğludur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:299; E.M.S.G.A, Dosya No:016570; Çoker, 1996:4.D,2.C:467; Çufalı, 2012:827). Babası Reşit Efendi Hassa Ordusu Mülazımlarından (Teğmenlerinden) iken sürgün olarak bulunduğu Şam’da Kolera’dan vefat etmiştir (Çankaya (Mücellidoğlu), 1968-1969:4.C:1656; E.M.S.G.A, Dosya No:016570; Çoker, 1996:4.D,2.C:467). İlk ve orta öğreniminden sonra Şam (Suriye) idadisinde lise öğrenimini tamamladı. Mülkiye Mektebine girdi. 28 Ekim 1913’de Mülkiyeden (Siyasal Bilgiler) “iyi” derecede mezun oldu (E.M.S.G.A, Dosya No: 016570; Çufalı, 2012:827).

18 Ağustos 1913’te Sivas İli Maiyet memurluğuna atandı. Böylelikle ilk defa Devlet hizmetine girmiş oldu. Hasan Reşit Tankut, Profesörlük kariyerini elde etmiş biri olarak İdare mesleğinde ve Dilbilgisi alanında ihtisas sahibidir. Fransızca, Almanca, olmak üzere Batı dillerine vakıf olmasının yanı sıra Arapça da bilmektedir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:299). Ayrıca Bulgarca’ya da aşina bulunduğu ifade edilmektedir (Çankaya (Mücellidoğlu), 1968-1969:4.C:1657).

Bu arada Leman Hanım (1904-1981) ile evlenen Hasan Reşit Tankut’un bu evlilikten Doğan (1925), Gönül (1932) ve Fatma Çiğdem (1936) adlarında üç çocuk sahibi olmuştur (Çoker, 1996: 4.D,2.C:468; E.M.S.G.A, Dosya No: 016570).

Hasan Reşit Tankut, Maiyet memurluklarının kaldırılması üzerine (25 Mart 1914) Nisan 1914’de Sivas İlk Mektepler Müfettişliğine getirildi. Bu görevde iken Temmuz 1914’de silah altına alındı. I. Dünya Savaşı seferberliğinde 29 Ağustos 1914’te Yedek subay talimgâhında askerlik görevine başladı. 5 Nisan 1915’te Süvari Asteğmen ve 21 Ağustos 1915’te Teğmenliğe yükseltilerek çeşitli cephelerde savaşa katıldı. 1 Eylül 1917’de Üsteğmenliğe yükseltildi. Savaş sonu 7 Kasım 1918’de terhis edildi. Bir süre açıkta kaldıktan sonra 3 Haziran 1919’da Niksar Kaymakamlığına atandı. 7 Şubat 1921’de Artova, 30 Ağustos 1921’de Erbaa Kaymakamı olarak görevlendirildi. Erbaa Kaymakamı iken bir süre Tokat Mutasarrıf Vekilliğine görevlendirildi (Çankaya (Mücellidoğlu), 1968-1969:4.C:1658; Çoker, 1996: 4.D,2.C:467).

Hasan Reşit Tankut, Eylül 1924'de İstanbul Polis Müdür Muavinliğine nakledildi. 7 Ekim 1924'te kısa bir süre 3. Şube Müdür Vekilliğine getirildi ise de bu görev pek uzun sürmedi. 13 Temmuz 1926'da İstanbul Polis Müdür Muavini oldu.(28 Ocak 1928'de) Temmuz 1928'de 3.Sınıf Mülkiye Müfettişliğine getirildi.Bir süre sonra sağlık sebeplerinden istifa etmek zorunda kaldı. Bu görevde bulunduğu dönemde ayrıca maaşsız olarak Türk Ocakları Umum Müfettişliği görevini de sürdürmüştür (Çoker, 4.D,2.C:468). TBMM'nin IV. Dönemi için yapılan seçimlerde CHP adayı olarak Eylül 1931'de Muş Milletvekilliğine seçildi. 4 Mayıs 1931'de Meclise katılarak dönem boyunca İçişleri Komisyonunda çalıştı. Mecliste olağanüstü görüşme ve birinci toplantı yılında Komisyonun Kâtipliğini yaptı. Ayrıca İş Kanunu tasarısının incelenmesi için üçüncü toplantı yılında kurulan geçici komisyonda görev aldı. 376 sayılı Posta Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair olarak 30 Haziran 1934'te verdiği kanun önerisi 4 Temmuz 1934'te (2579) sayı ile kanunlaştı. V., VI., VII. ve VIII. dönemlerde Maraş Milletvekilliğine seçilmiştir (Çoker, 1996: 4.D,2.C:468).

V. Dönem'de Maraş'tan Milletvekili seçildi. 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı. Seçim tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Dönem içinde Maarif Encümeni ve Millî Müdafaa Encümeni üyeliklerinde bulundu. Vilâyetlerin hususi idaresi kanun layihası ve memurîn kanunu geçici encümenlerine de üye seçildi. Erzincan İstasyonunun işletmeye açılma töreninde hazır bulunmak üzere oluşturulan heyette yer aldı. Genel Kurul'da; Atatürk'ün cenaze merasimi için yapılacak sarfiyat hakkındaki kanun, 1938 senesi Hariciye Vekâleti bütçesi, Denizbank Kanunu, Polis Teşkilât Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun dolayısıyla söz aldı (Güneş, 2001: 5.D, 2.C:555).

VI. Dönemde de Maraş'tan Milletvekili adayı oldu. 27 Mart 1939'da 432 reyle Maraş Mebusu seçildi.3 Nisan 1939'da Meclise katıldı.Mazbatası Meclis Genel Heyeti tarafından 10 Nisan 1939 tarihinde tasdik olunarak onandı.Fevkalâde İçtima senesi başında Millî Müdafaa, üçüncü ve dördüncü içtima senelerinde Gümrük ve inhisarlar Encümeni Azalığı yaptı (Günay,2007:6.D,5.C:551; Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:299).

Hasan Reşit Tankut Bey, siyasetçi kişiliğinin ve hizmetlerinin yanı sıra bir çok görevlerde bulunmuştur; Türk Ocakları Genel Müfettişliği, Eylül 1936'dan Temmuz 1940'a kadar Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Tarih Öğretim Görevlisi olarak bulundu. 9 No'lu üye olarak Türk Dil Kurumunda etkili çalışmalar yaptı. II-VI. ve olağanüstü Kurultay'da, Merkez Kurulu Üyeliği, 1934'den 1950'ye kadar Türk Dil Kurumu'nun 2.Başkanlığında, Etimoloji, Lengüistik ve Filoloji Kolları Başkanı ve Genel Sekreterlik ve ikinci Başkanlık görevlerinde bulundu.Türk Dil Kurumu'nun kurucularından olup, Emekli Muharıpler Derneği Daimi Üyesidir. Erbaa, Niksar Fahri Hemşehrisidir.Millî Mücadelede Tokat ve Niksar havalisindeki hizmetlerine karşılık "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" ile taltif edilmiştir.

Hasan Reşit Tankut VII. Dönem seçimlerine de katıldı. Bu seçimlere 506 ikinci seçmenlerden/ müntehib-i saniden 466'sı seçimlere iştirak etmiştir. Hasan Reşit Tankut Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş Merkez kazası 190 Elbistan kazası 175 Göksün kazası 63 Andırın kazası 38 oy olmak üzere toplam 466 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Hasan Reşit Tankut Bey müttefikan 466 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir. Hasan Reşit Tankut Bey'in 4320 numaralı mebus seçimi kanunu gereğince Maraş vilayetinde yapılan seçim neticesinde Dört yüz altmış altı rey ile mebusluğa seçilmiş olduğuna dair bir mazbata teftiş heyeti tarafından tanzim olunarak kendisine 28.2.1943 tarihinde verilmiştir. Maraş valisi teftiş reisi olarak Maraş Belediye Başkanı A.R.Çukadar'ın katılımıyla Meclisi Umumi Heyetinin 15 Mart 1943

tarihli ikinci toplantısında tasdik olunmuştur. Hasan Reşit Tankut Bey Maraş Milletvekili seçildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına 8.3.1943 tarihi itibariyle katılmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:580).

Hasan Reşit Tankut Bey VIII. dönemde Maraş'tan seçimlere katılmıştır. Hasan Reşit Tankut Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş 7413 Elbistan kazası 14570 Göksün kazası 3515 Andırın 5424 Afşin 2366 Pazarcık 13278 oy olmak üzere toplam 46566 oy almıştır. Milletvekili Seçimi Kanunu gereğince Maraş İlinde yapılan seçim sonunda kırk altı bin beş yüz altmış altı oy ile Hasan Reşit Tankut Bey, Maraş İli Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bir tutanak seçim kurulu tarafından hazırlanarak 31.7.1946 tarihinde kendisine verilmiştir. Maraş vilayeti umumi heyetinin 26 mart 1946 tarihli sekizinci birleşiminde de bu karar onanmıştır. Hasan Reşit Tankut Bey Maraş Milletvekili seçildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına hemen katılmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VIII.Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:827). 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Bayındırlık Komisyonu üyeliğine seçildi. 11 Kasım 1946 ve 5 Kasım 1947 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçildi. 5 Kasım 1948 tarihinde ise Sayıştay Komisyonu üyeliğine seçildi (Çufalı,2012:827).

Hasan Reşit Tankut Bey 31.5.1950 tarihinden itibaren kendi isteği ile emeklilik talebinde bulunmuştur. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne yapılan müracaat üzerine bu talebi, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünden İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Müdürlüğüne gönderilen 16.6.1950 tarihli yazı ile sevk edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda H.Reşit Bey'in hizmet süresi hesaplanarak tahakkuk eden emekli maaşının bağlanması yoluna gidilmiştir (E.M.S.G.A, Dosya No: 016570).

IX. Dönemde Hatay ve XI. Dönemde Mardin'den milletvekili seçilerek yasama görevini, IX. Dönem (1954-1957) dışında 27 Mayıs 1960'a kadar sürdürdü. Bu tarihten itibaren Milletvekilliği sona erdi. O tarihten beri, emekli olarak Ankara'da ikamet etmiştir. 1960'ta Meclisten ayrıldıktan sonra Ankara'da oturdu. 18 Şubat 1980'de öldü (Çankaya (Mücellidoğlu), 1968-1969:1656-1566).

Başlıca Eserleri :

1-H.Reşit Tankut'un Güneş Dil Teorisine Göre Pankronik Usulle Paleo-Sosyolojik Dil Tetkikleri Adlı Tezinde geçen Örnekler, İstanbul,Devlet Basımevi,1936, ss.19

2-Güneş-Dil Teorisine Göre Toponomik Tedkikler, İstanbul,Devlet Basımevi, 1936, ss.148

3-Güneş-Dil Teorisine Göre Dil Tetkikleri, Türk Diline Giriş, İstanbul,Devlet Basımevi,1936, ss.73

4-Dil ve Irk Münasebetleri Hakkında Tetkik, İstanbul,Eb'üz-Ziya Mat.,1937, ss.16

5-Prehistuvara Doğru Bir Dil İzlemesi ve Güneş-Dil Teorisinin İzahı, İstanbul, Devlet Basımevi,1937, ss.10

6-Diyarbakir Adı Üzerine Toponomik Bir Tetkik, Ankara, Ulus Basımevi, 1937,ss.14

7-Nusayriler ve Nusayrilik, Ankara, Ulus Basımevi, 1938,ss.64

8-En-Nusayriyyum v'en-Nusayriye (Arabca), İstanbul,Devlet Basımevi,1938, ss.62

9-Dil ve Tarih Tezlerimiz Üzerine Gerekli İzahlar, İstanbul,Devlet Basımevi, 1938, ss.69

10-Alp Kelimesi ve Alpin Irkın Yurdu(Fr.tercemesi de basıldı), İstanbul,Kenan Basımevi,1938, ss.17

11-Köylerimiz Dün Nasıldı? Bugün Nasıldır? Yarın Nasıl Olmalıdır?
İstanbul,Kenan Basımevi,1939, ss.99

12-Maraş Yollarında, Ankara Receb Ulusoğlu Basımevi, 1944,ss.135

13-Tankut, Hasan Raşit (1938), “Aleviliğin Menşei”, *İçel*, Y:1, S.3,Mart, ss.6;18-19

(Çankaya(Mücellidoğlu),19681969:1566;Çoker,1995:4.D,2.C:469; Çufalı, 2012: 828).

6.1.14. Hasan Reşit Tankut'un VI. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.14.1. Meclis Konuşmaları

6.1.14.1.1. Ekonomi

6.1.14.1.1.(a). Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

Çanakkale milletvekili Ziya Gevher Etili tarafından Çiftçi mallarını koruma kanununun acele olarak mecliste müzakere edilmesi teklifi yapılmıştır.Buna ait daha önceden Meclise bir lâyiha gelmiştir. Encümenlerde tetkike başlanmışken geçen devrede Hükümet tarafından geri alınmıştır.Bu lâyiha 15 mayıs 1940 tarihinde Meclise gelmiştir.Muhtelif Encümenlerde müzakere edilmiş ancak bir sene sonra tekrar heyeti umumiyeye gelmiştir (TBMMZC,6.D,19.C:75).

Bu kanun üzerinde yapılan görüşmeler sırasında Maraş milletvekili Hasan Reşit Tankut *“Bu kanunu dört başı mamurdur diye takdim etmek hiç birimizin yapamayacağı bir şeydir. Bu itibarla bu kanun mevkii tatbiki geçtikten sonradır ki, iyi ve kötü taraflarını bize celi bir şekilde gösterebilir. Dünya'nın her tarafında da böyledir. Cumhuriyet, Türk milletine, kendisinin temelini ve esasının çiftçi hayatı olduğunu tanıtmış bulunuyor. Ancak Cumhuriyetten sonradır ki, çiftçi hayatına müteveccih kanunlar kendisini göstermeğe başladı Bu kanun onların en esaslısıdır. Bu kanunla biz çiftçiye, kendi malını, kendisi arzu etmese bile, korumak vazifesini veriyoruz ve bu malları bu kanunla biz millî servet haline koyuyoruz.”*

Müzakerenin kifayeti hakkında iki taktırir vardır. Lâyihanın heyeti umumiyesi hakkında 14 hatip söz söylemiştir. Encümen izahatını vermiştir.Muvakkat encümen kanun lâyihasının maddelerinin müzakeresine geçilmesi teklifi üzerine yapılan oylamada kabul edilerek bir sonraki oturumda toplanmak üzere görüşmelere son verilmiştir (TBMMZC,6.D,19.C:86).

Çiftçi mallarının korunması hakkında kanun Maddelerin müzakeresine öğleden sonra saat 15.00 de tekrar başlanmıştır.Bu görüşmelerde kanunun birinci maddesi ele alınmıştır.Bu madde şu şekildedir:“*Köy kanununa göre tespit edilen sınırlar içindeki ekili, dikili veya kendiliğinden yetişen bütün nebat ve ağaçlarla Orman kanununun şümulü haricinde kalan ağaçlıklar, nadaslar veya ziraatta kullanılan yahut ziraatla alâkası olan her nevi menkul mallar ve ağıl, samanlık, ambar gibi doğrudan doğruya çiftlik hizmetlerine mahsus gayrimenkuller ile su arkları, set ve bentler, tarla ve bahçe yolları ve hendekler bu kanuna göre çiftçi malı sayılır. Birinci fıkra hükmü, şehir ve kasaba haricinde olup belediye hududu içinde veya dışında bulunsun, ziraî mahsulât istihsal edilmekte olan sahalarda hakkında da tatbik olunur. Bu sahalarda 5 nci maddede yazılı murakabe heyeti tarafından tespit ve ilân olunur. Murakabe heyeti lüzum gördüğü hallerde saha hudutlarını değiştirebileceği gibi yakınlık, çiftçilik münasebetleri yahut*

korumada kolaylık gibi mülâhazalara binaen bu kanunun tatbiki bakımından mezkûr sahanın bazı parçalarını veya tamamını en uygun gördüğü köye bağlayabilir.”(TBMMZC,6.D,19.C:86).

Yapılan görüşmeler sonunda kanunun birinci maddesi üzerinde lehte ve aleyte konuşmalar yapılmıştır. Milletvekilleri tarafından bu madde de yapılması gereken değişiklikler ile ilgili takrirler de verilmiştir. Görüşmeler sonunda Mardin mebusu Rıza Erten Bey hem bu kanun maddesi üzerinde görüşlerini dile getirmiş hem de Meclis başkanlığına takririni sunmuştur. Rıza Erten Bey bu takririnde “*Vermiş olduğum izahat ve maddenin tadili hakkındaki arkadaşlarımın teklifleri dairesinde maddenin yeniden tanzimi için birinci maddenin Encümene iadesini teklif ederim demek suretiyle*” bu konudaki düşüncesini açıkça ifade etmiştir. Meclis başkanlığı tarafından verilen takrirlerin oylamasına geçilmiş ve Mardin mebusu Rıza Erten Bey’in takriri kabul edilerek adı geçen kanun maddesi encümene gönderilmiştir (TBMMZC,6.D,19.C:95).

6.1.15. VII. Dönem TBMM’deki Faaliyetleri

6.1.15.1. Meclis Konuşmaları

6.1.15.1.1. Basın

6.1.15.1.1.(a) Matbuat Kanununun 50. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye’de çok partili hayata geçişle birlikte basında da çok seslilik oluşmaya başladı. Bu dönemde Gazetelerin önemli bir bölümü Demokrat Partiyi destekliyordu. Seçim hazırlıklarına başlayan CHP basının desteğini alabilmek amacıyla son yıllarda basın özgürlüğünün önünde önemli bir engel oluşturan ve büyük bir baskı aracı olan 1931 tarihli Matbuat Kanunu’nda değişiklikler yaptı. Hükümet seçimlere gitme kararını açıklamadan önce bir dizi kanun değişikliğine girişti. Seçim Kanunu, Genel Toplantılar Kanunu, Basın Birliğinin Kaldırılması hakkında kanun ve Basın kanununun 50.Maddesinin değiştirilmesi mecliste görüşüldü (Topuz, 2003:184). Maraş Milletvekili H. R. Tankut Basın kanununun 50.Maddesinin değiştirilmesi ile ilgili mecliste yaptığı konuşmadada görüşlerini şöyle açıklamıştır; “*Yanlış anlaşıldığını veyahut yanlış ifade edildiğini zannettiğim bir noktayı aydınlatmak için söz aldım. Adnan Menderes arkadaşım her iki sözünde de Hüseyin Cahit Yalçın’a atfen şu sözü söyledi: “Avrupa gezisinden dönen bu zat, Avrupa’da hiçbir memlekette Matbuat Kanunu yoktur” “...gezdiğim, gördüğüm ve dolaştığım yerlerde Basın Birliği diye bir kanun görmedim..” “...Hakikaten Basın Kanunu olmayan memleketler vardır, fakat Avrupa’da birçok memleketlerde Basın Kanunu vardır. Bu Basın Birliği Kanununu ise hükümet memlekette basın mesleğinin, gelişmesi ve basın mesleği mensuplarının kendi aralarında ahenk içinde çalışarak, yokluk, darlık ve sıkıntı anlarında birbirlerine yardım etmelerini temin maksadıyla düşünmüştü. O vakit için basın mensupları hepimiz bunu hayırlı görmüş ve hükümete teşekkür etmiştik. Fakat zaman inkişaf etti, durumumuz inkişaf etti, matbuat kendi kendini korur vaziyete girdi. Nitekim Hükümet ve Meclis bu düzenleme ile yine basın birliği mensuplarının arzu ettiği şeyi yapmıştır. “...Böyle basın hürriyetinden, mukaddes hürriyetten bahsedip müdafaasını yapan bir muhalif üyenin, ifadelerinde istinat ettiği şeylerle kamuyu teşviş edici bir duruma gitmemelidir. Benim arkadaşıma yakıştıramadığım cihet işte budur”* (TBMMZC,7.D,24.C:283)

1 Haziran 1946'da 50. maddenin kaldırılması kabul edilerek Hükümetin gazeteleri kapatma yetkisi elinden alındı. Çok partili hayata geçerken bu durum Basın hayatında olumlu rüzgârların esmesine neden oldu (TBMMZC,7.D,24.C:284).

6.1.16. VIII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.16.1. Meclis Konuşmaları

6.1.16.1.1. Ekonomi

6.1.16.1.1.(a). Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi görüşmeleri sırasında Maraş milletvekili Hasan Reşit Tankut, Sağlık Bakanlığı'nın bütçesi ve yine Sağlık Bakanlığının çıkardığı Millî Sağlık plânı ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur; *“Bütçe istediğim kadar hamleli değildi, Devletin bütçenin tümü içinde kendisine ayrılan yeri almak için mütevazı davranmış hissini aldım. Fakat plân, bugün için memlekete cidden lâzım olduğuna inandığım ileri, katî ve başarılı hamleyi ifade eden bir eserdir. Onu bilgin insanlar memleket ve meslek aşkıyla yazmışlar. Beni en çok mütehassis eden tarafı, kavrayışıdır. Bu plân memlekette sağlık durumunu ve bu durumu sağlamak ve ileri götürmek için gerekli olan her şeyi bihakkin kavramış kafaların mahsulüdür. Gerek bütçenin, gerek plânın bana verdiği ilhamla memleketin sağlık durumunu huzurunuzda, gururla ümitle sevindiren, diğeri acı, acı düşündüren iki tablo halinde arz etmek istediğimi ”* belirterek bu konuyu tarihi süreç içerisindeki gelişimi itibariyle şöyle izah etmiştir; *Anadolu öteden beri kuvvetli ve sağlam insanların vatanı oldu. İster bu dağ tepelerinde toplanmış olsun, ister, bozkırlarının sathında yayılmış bulunsunlar. Anadolulu olan insanlar daima gövde yapısının üstün vasıflarını muhafaza ettiler. Bu memleket onları bazen İmparatorluk kurmaya heves ettirdi, hududu aştılar, uzaklara gittiler. O zaman Anavatani bir kuvvet kaynağı olarak kullanmaya mecbur oldular. İşte Anadolu'nun felâketleri o devirlerde baş gösterdi. Millet kendine gelip te hududunun içinde millî bir varlık olarak yaşamaya karar verdiği zaman Türk milleti cevherini, cevherinin büyük erkini derhal meydana çıkardı. Harab olmuş yurtlar derhal imar edildi, kaybedilmiş olan sağlıklar derhal istirdat edildi. Anadolu'da Selçuk devrinden ve Fatih devrine kadar Osmanlı saltanatı zamanında böyle mamur bir memleket ve böyle kuvvetli bir millet görüyoruz. Anadolu halkının yani Türk milletinin gövde yapısı ve insanlık cevheri bakımından vasıfları büyüktür. Fakat bu vasıfların başında birinci olarak geleni bereketli bir nesle sahip olmasıdır. Cumhuriyet bize bu memleketi 12-13 milyonluk bir nüfusla devraldı. Hâlbuki şimdi görüyorsunuz 18 milyonu bulduk ve eğer biz memleketi korumak ve cihan sulhuna biraz yardım etmek duygusuyla milyonluk bir orduyu 7 sene elde tutmak mecburiyetinde kalmasaydık 20 milyonu bulacaktık. Geçen harbi takib eden senelerdeydi Avrupa milletleri nüfus bakımından çırpınıyordu. Viyana'da bir konferans dinledim. Sözcü bir âlimdi, konusu demografi idi. Nüfus hareketleri üzerinde tetkikler ve incelemeler yapıyordu. Dedi ki, Avrupa milletlerinde doğumun erkek ve kız nispeti şudur. 12,5 kız çocuğuna mukabil 11 erkek çocuk doğar. Bu nispet Şark'ta bilhassa Türk Milletinde tersinedir. Orada 12 den fazla erkeğe mukabil 11 kız doğar. Zaten bu milletin bereket ve tenasül ölçüsü bizim ölçümüzle mukayese edilemez, o bambaşka bir millettir. Arkadaşlar o zaman gençtim. Birden bire heyecana kapıldım, kendi kendime Ortaçağ Türk şövalyelerinin şu sözünü mırıldandım.*

Saymakla bitmez kırılmakla tükenmez bir milletiz. Bu millet o günkü fazileti, o kıymeti hâlâ muhafaza etmektedir” (TBMMZC,8.D,3.C:541).

Hasan Reşit Tankut bu açıklamalarına devamla Türkiye'deki nüfus meselesi ile ilgili şu açıklamada bulunmuştur; *Türk anası en iyi bir çocuk anası olmaktan kalmış değildir. Nüfus kol ve konforu bol yerlerde vücut hacminden kaybettiğimiz her şeyi geri almaktayız. Eğer Ankara gibi, İstanbul gibi iyi yaşamağa başlamış olan memleketlerimizdeki boy ölçüsünü tetkik edecek olursanız oralarda 160'ı çoktan bırakmış 170'i dahi geçmiş olduğumuzu görürüz. Fakat köylerimizde maatteessüf, nispet çok henüz yukarı çıkmış değildir. Bu Türk Milletinin sağlığı bakımından bizi gururlandıran iyi tarafıdır. Fakat buna karşı sağlığımızı tehdit eden, korkutan düşmanlarımız da çoktur. Bu düşmanların başında nüfus dağılımı ve toplanımı, yani, demografi durumu gelir. Memlekette 18 milyonun 16 milyonu, 43000'i köy ve 17000'i mezra olmak üzere 50000 insan toplumu barındıran köyler halinde dağılmış bulunuyor. Bir kalkar tepelerde ve orman kuytuluklarında gömülen insan obaları sıtma bataklıkları üstünde yerleşmiş vatandaşlar öyle bir manzara arz ediyorlar ki bu manzarayı, dünyanın sayılmayan milletlerinin hiç birisinin toprağında göremezsiniz. Nüfus dağılımımız bu kadar perişan ve perakende olduğu için mesafeler zalim, yollar yıpratıcı olmuştur. Bir köyden bir köye imdat varana kadar orada olacak olmaktadır. Bu imdadın kurtarabildiği hasta ancak % 5-6 dır. Nüfusu bu kadar perakende, mesafeleri bu kadar zalim, yolları bu kadar yıpratıcı olan bu memlekette yer yer, vakit vakit açlık olmaktadır. Bu bölgelerin halkı tokluk denilen şeyi ancak mide şişkinliği ile tanımışlardır. Maksadım midelerini şişiren gıda maddelerinin zayıflığıdır. Bunlar böylece tedrici bir kansızlığa uğrarlar ve açlık bilirsiniz ki, insana evvelâ vicdanını yedirir. Yine bu zalim mesafeler ve bu yıpratıcı yollar, sağlık arzusuna ve sağlık hissine karşı tedbir arama teşebbüsüne karşı bir gevşeklik, bir uysallık doğurmuştur. Bakarsınız bir bölgede bir mide deşilmesinden, bir apandisit noktalamasından, bir ülser ve hatta burun kanamasından, güneş çarpmasından, belki bir barsak düğümlenmesinden yere serilmiş insanın kendisi ve sahibi ellerini kavuşturup tevekkülle beklemekten başka bir şey yapamaz.” (TBMMZC,8.D,3.C:542).* Hasan Reşit Tankut bu konuşmasında kendi memleketi Elbistan'dan da söz ederek ve örnekler vererek açıklamalarına devam etmiştir;

“Benim memleketim, Elbistan'ın medeniyete açılan bir tek yolu vardır. Bu yolda gelip gidenlerden her sene 7-8 hastanın yollarda öldüğünü söylerler. Bu sebepten kötü yollar bizim sağlık mücadelemizin başlıca düşmanıdır. Hastalığa karşı uysallık mevcut olmakla beraber bu hal âdet olmuş değildir. Hastanesi bulunan memleketlere eşek üstünde, at üstünde, sırt üstünde hastalar götürüyorlar hatta bazen bir eşeğin iki tarafına bağlandığı kavaklarla bir tahta revan yaparlar, ortasına bir yatak kovarak hastayı yatırır. Bu şekilde hastayı getirirler fakat hastaya hastanede yer olmadığından veyahut içeri alınacak bir hastalığı olmadığı için ekseriya döner gider. Demek ki hastane ve doktor bulunduğu yere Türk her şeyi göze alarak gider. Fakat mesafelerin uzaklığı, yolların bozukluğu bu imkânları selbetmektedir. Bu nüfus perakendeliği bize birçok bakımdan kalkınmayı güçleştiriyor. İktisadi hamlelerimizin bazan kısıp kalışı, zirai mahsullerimizin yakışır değeri bulunmaması, bunların hepsi bu yüzden olduğuna göre elbette bunların sebebini bulmak ve bunları bulduktan sonra ıslah çarelerini aramak lâzımdır. Meclisimiz daima büyük hamlelerle büyük başarılarla alışmış bir Meclistir. Ancak bunun için zamana ihtiyaç vardır. Fakat bu zaman içerisinde mütemadiyen ölüm vermek, mütemadiyen sakat vermek, bizim için büyük vebal olur.”

Hasan Reşit Tankut konuşmasında nüfus meselesi üzerinde durduktan sonra aynı zamanda sağlık sorunları ve bu konuda yapılacak düzenlemeler ile ilgili de açıklamalar

da bulunmuştur; *“Benim plânda okuduğum şudur: Mademki, köylü ve bu perakende ve dağınık nüfusu sağlık merkezlerine getirmek kaabil olmuyor, sağlık merkezlerini sağlık elemanlarını iyi bir yayma ile onlara doğru götürmek baş tedbirdir. Yine plân diyor ki, ben evvelâ sağlık teşkilâtını kuvvetlendireceğim, sağlık teşkilâtına yardımcı kuvvetler ilhak edeceğim. Bunları hastayı kendine çekecek kadar hareketli hale getireceğim. Yahut ben o kadar hareketli olacağım ki, hastanın yanına kendim gideceğim. Ancak arz edeceğim bir misal vardır. Dağ başında bir çocuk gördüm, hayâları şişmişti, eteğinin altında topuğuna kadar inmiş, acayip bir hal almıştı. Yanındaki çocuğa sordum, ıstırap çekmiyor mu dedim. Aman efendi, bu çocuğun gece yastığını dişlediği halini görersen sen de acırsın dedi. Şehre indim, doktorlara sordum, böyle bir hal gördüm dedim, bir bıçaklık iştir, üç günde iyi ederiz, dediler. Fakat arkadaşlar ne o hastaneye gidebilir, ne neşter ona çıkabilir”* (TBMMZC,8.D,3.C:543). Hasan Reşit Tankut meclis gündemine gelen bu sağlık planı kanunun çıkarılması ve ülkenin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin bir an önce yerine getirilmesinin gereğini ortaya koymuştur. Hasan Reşit Tankut konuşmasının son bölümünde bu düzenlemelerin mali boyutunun olduğunu dolayısıyla hükümetin bu kaynakları bulması gerektiğini bu durumun ise millet olarak var olabilmemiz için de bu konuya büyük ehemmiyet gösterilmesi gerektiğini şayet bunu hükümet başarır aslı vazifesini yerine getirmiş olacağını belirtmiştir. Hasan Reşit Tankut'un bu konuşması üzerine Giresun milletvekili Dr. Galîp Kenan Zaîmoğlu, Hasan Reşit Tankut'un pek isabetli söylediğini ve bu hastanelerin bir an evvel malzeme noksanlığının temin edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

6.1.16.1.1.(b). Tarım Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü 1947 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle Sözleri

Tarım Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü 1947 yılı bütçelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmelerinde Maraş Milletvekili Hasan Reşit Tankut, Tarım ve Hayvancılık ile ilgili şu konuşmayı yapmıştır; *“Türk topraklarını, coğrafyacılara, büyük step ve ovalar da dâhil olmak üzere 60 küsur ovaya tefrik ederler. Bu ovaların etrafı dağlarla çevrilmiştir. İçlerinden bir dere akar ve ekseriya bu derenin yardığı yarık, muvasalayı temin eder. Bu ovalar da, yayla tabiatında olanlarda dâhil, mutedil iklimin hububat ve ağacı yetişir. Dağlar, 2000 metreye kadar çıkar, buralarda hayvan yaylanır. Bizim memlekette hayvan küçükbaş, büyükbaş olarak şunlardır: Koyun, keçi, sığır, at ve deve. Deve nesli bitmek üzere ve tarihe karışmış bir hayvan olarak mevcuttur.”*... *“Ziraat bizde ne kadar önemli bir şey ise hayvancılık da o kadar önemlidir. Hayvancılığı bilhassa gıda maddesi, et maddesi olarak mütalâa edeceğim. Türkiye topraklarında domuz yetişmiyor. Biz ırken bu hayvana karşı istikrah duyduğumuz gibi bizden evvelkiler de bu memlekette domuz yetiştirmemişlerdir. Eti tabletlerinde vesairede domuzun ancak kurbanlık hayvan gibi hususi besime tâbi tutulduğunu ve az miktarda olduğunu görüyoruz. O zamanın bahseden kitaplarında domuzdan bahis yoktur. Çünkü iklim kurudur, toprak rutubetsizdir, sürü halinde domuz beslenemez. Steplerde yalnız koyun ve deve beslenir. Sığır ise uzun ot ister. Doğu vilâyetlerimizde, Orta- Anadolu'da, Güneyde, gördüğümüz sığır hayvanları yularlı ahır hayvanı olarak yetiştirilmektedir. Bunlar da tarım işlerimizde geri kaldığımız için karasabana koşulmaktadır, çift hayvanatı olarak kullanılmaktadır. Onun için Orta Anadolu'da koyun, et maddelerinin başında geliyor. Arkadaşlar koyun yulara gelmez, tek olarak beslenmez bu ancak sürü olarak beslenir ve bu sürü koyunu beslemek için de Anadolu'yu tabiat en elverişli şartlarla teçhiz etmiştir. Bingöl Yaylasında vaktiyle 3-4 milyon hayvan beslenirmiş, o civara yakın yaylaların hepsine hayvan gider gelirmiş.*

Bugün her ne kadar modern hayatta yaylacılık ve sürücülük artık bırakılmak zorunda ise de biz tabiatın bize verdiği bu feyizden daha hiç olmazsa bir çeyrek asır faydalanmaya mecburuz. Anadolu halkı etyemez, hâlbuki et insan hayatı için enerji veren maddelerin başında gelir. Yeter derecede et yiyemeyen milletin vebali hepimizi düşündürmelidir” (TBMMZC,8.D,3.C:608). Hasan Reşit Tankut Tarım Bakanlığı'nın bütçesini tetkik ettiğini belirterek bu konuda şu değerlendirmeyi yapmıştır;“Orada veteriner kısmına ehemmiyet verilmemiş olduğunu gördüm kendilerinden temenni ediyorum ki memlekette veteriner kadrosunu kuvvetlendirmek için tertipler alsınlar. Onları yetkilendirsinler ve kuvvetlendirsinler. Çünkü sıhhatinizin da, ziraatınızın da, hattâ ihracatınızın da önemli ve büyük bir mesele de hayvancılık, bilhassa koyunculuktur.Koyun tuz ister, yem ister, yayla ister. Bunların üçü de bizde ihmal edilmiştir.Lezzetle bir pırzola yediğimiz gün anlamalıdır ki o et iyi tuzlanmış, iyi gıda almış beslenmiş bir hayvandan çıkmıştır.”Bu konuşmanın sonunda Hasan Reşit Tankut Tarım Bakanından bir istirhamda bulunarak “Türk milletine fazla et, iyi et yedirmek imkânını arasın” sözleriyle bu konudaki temel eleştirisini de ortaya koymuştur (TBMMZC,8.D,3.C: 609).

6.1.16.1.1.(c). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1948 yılı bütçesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmelerinde Maraş Milletvekili Hasan Reşit Tankut bu vesileyle Dil ve Türk Dil Kurumu ile ilgili şu açıklamaları yapmıştır; “Efendim, dil devrimi artık yolunu tutmuş ve hızını bulmuş yürüme halindedir. Bunun hızını kesmek hata olur. Durdurmak ise gayrikabildir. Onu geriye çevirmek gayreti karşısında yakamıza sarılacak ilk kuvvet kendi çocuklarımızdır, gençlerimizdir. Çünkü dil inkılâbı ilk, orta, lise öğretim derecelerine girmiş, şimdi de yüksek öğretim müesseselerine taşmış bulunmaktadır. Bu iş için çalışan üç türlü gayret vardır. Birincisi: Dil Kurumu, ikincisi; heveskâr ve edipler, üçüncüsü; üniversitedir. Türk Dil Kurumu; Dilbilgisi üzerinde çalışan bir dernektir, yani Türk dilini kendi bünyesi içinde lehçeleriyle ve dışında diğer başka dillerde mukayese eder. Bu arada Türk dili üzerinde eski kitapları tarayarak derlemeler yapar ve bunu halkın istifadesine arz eder. Yoksa bunu böyle yapın demeye yetkisi yoktur. Bu çıkardığı kitapları, yaptığı taramaları, eskiden ve yeni metinlerden toplayıp yenilediği veyahut yeniden yazdığı sözlükleri; ediplerin, şairlerin ve fikir adamlarının hizmetine sunar. Böylece hevesliler ve serbest çalışanlar rollerini gösterirler. Bunların içinden bazıları muvaffakiyetlidir” (TBMMZC,8.D,3.C: 609). Maraş Milletvekili Hasan Reşit Tankut kurultay çalışmalarından söz ederken; “Kurultayda çıkardığımız ve milletin faydalanmasına koyduğumuz sözlükte 21 bin küsur kelime içinde 13 bin Arapça ve Farsça kelime vardır. Biz dili temizleme işini yaptığımız zaman behemehal hangi dilden hangi tipten olursa olsun her yabancı kelimeyi çıkarmak gibi bir fikir ve iddia da bulunmuş değiliz. Böyle bir iddiada bulunmak hakikaten ham bir düşünce olurdu. Halbuki bu dil inkılâbı benim için veya başka biri için değildir. Biz yeniden dirilmekte olan bir milletin yeni yapılan ilmi için bir dil mekanizması arıyoruz.”

“...Lârusu(Meydan larousse) esas tutarak Türkçeden Fransızcaya bir kamus yaptırmak istedik. Yalnız A harflerinde 1200 kelimedden 287 tanesini bulduk ki, biz onların kelime olarak karşılıklarını değil, hatta mefhumlarını bile bilmiyoruz. Eğer meydana boş bırakacak olursak bunlarla dilimiz oldukları gibi dolacaktır. Yeni ilim ve fen terimleri ise seller gibi akmaktadır. Bir şoförün yanına bininiz, buji, kontak, ekzoz, stop, aks gibi 40 - 50 kelime bulursunuz.”

“...Fen terakki etmiş, ilim alabildiğine ilerlemektedir. Mefhumların, maddelerin isimleri yüz binleri buluyor. Biz ne eski Arapça ile, ne de yeni Türkçe ile bunu dolduramıyoruz. Ne yapacağız? Yeni imkânlar bulmakta elbirliği edelim. Teklif edilen kelimeler eğer hoşla gitmezse, zamanla tabii dökülecektir. Fakat iyisi de yaşar. İşte Türk Dil Kurumunun tuttuğu yol budur. Terim yapma bahsine gelince; İstanbul’da geçenlerde yüksek tahsil öğrencilerinden tanıdığım iki çocuk gelmişti, “lemsidülheni” diye bir şey sordular. Biri yanlıştır, dedi, güya düzeltti. Ben biraz Arapça bildiğim halde anlayamadım. Sonra mevzuu anlattılar, anladım ki, bu yumuşak bir şeye dokunmanın karşılığı imiş”

“...Arapçayı bırakmasak bile “lemsidülheni” yi bir çocuk sormak için babasının yakasına yapışırsa, babası buna cevap verebilir mi? Tabii veremez. Eski ile irtibatımızı kaybediyoruz, diyorlar. Arkadaşlar Selçuk Türkleri, bozkırları bırakıp İran yaylalarına geldikleri vakit tabii asker ve çobandılar. Medeni hayatlarının dil haznesini beraber taşıyamadılar. Geldikleri yerde yabancı diller ile karşılaştılar. Buradan Bağdat'a geçtiler. Sonra Anadolu'ya geldiler. İslâmlık, galebe çalınca Arapçanın hâkimiyeti başladı, fakat beri tarafta halk kendi dilini muhafaza etti. Sonra Aşık Paşayı okuyunuz. Bambaşka bir lisan. Daha sonra medrese galebe etti ve lisanımıza bir Arapçadan, Farsçadan daha ağıdalı kelimeler girdi. Bu merhaleleri birer birer tetkik edersek, nesiller arasındaki irtibatı medreseye kadar muhafaza edebildiğimizi anlarız, işte Teyfik Fikret, bugün anlaşamıyor. Behçet Kemal arkadaşımızın okuduğu mısraı alıyorum, kimi dahme, dedi, kimi duhme dedi. Yıllarımızı kelime öğrenmekle öldürdük. Eğer yeniden medrese açacaksak, eskileri muhafaza edebiliriz... Eğer açmayacaksak, önümüzde açılan yolu tıkamak doğru bir hareket değildir”. Hasan Reşit Tankut konuşmasında dilde terim meselesi üzerinde durmuştur (TBMMZC,8.D,3.C: 610). Bu konuda şu açıklamayı yapmıştır; “Terimleri, Üniversiteler hazırlamaktadır. Çünkü terbiyeciler Türkçeleşen terimlerin öğretmeyi kolaylaştırdığı kanaatindedir. Bilhassa Teknik Üniversite profesörleri bizim değerli yardımcılarımızdır. Kendileri terimlerini aralarında hazırlarlar, Türkçeleştirirler, kabil olduğu kadar bugünkü Türkçemize uygun karşılık bulurlar, dilimize uygun kalıpta kelime bulmaya çalışırlar. Ve üniversite de düzenleme komisyonunda incelendikten sonra Dil Kurumuna gönderirler. Dil Kurumu bunları tetkik eder. Daha esaslı ve geniş ölçüde bir karşılaştırmaya tâbi tutar. Bugünkü dil gidişine bir aykırılık var mı, yok mu bunları tetkik eder. Bir dilci gözü ile buna en uygun şekli vermeye çalışır. Ondan sonra da Üniversiteden temsilci ister, büyük profesörler de gelip toplanırlar, doğruyu bulduğumuza inanırsak bir zabıtla Millî Eğitim Bakanlığı'na göndeririz, o da talim ve terbiye yolu ile bir daha gözden geçirdikten sonra eğer bir mülâhazası varsa serdederek gönderir. Görüyorsunuz ki Terminoloji denilen şey artık milletin ve Devletin malı olmuştur” (TBMMZC,8.D,3.C: 611).

6.1.16.1.1.(d). Bayındırlık Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Bayındırlık Bakanlığı'nın 1948 yılı Bütçesi görüşmelerinde Hasan Reşit Tankut şu konuşmayı yapmıştır; “Bütçe yapmak zor bir iştir. Fakat, sıkışık zamanlarda az ödenek ile iş görebilmek için kamu hizmetlerini önemlerine göre sıralamak, bunlardan en çok gerekli olanlarını başa alıp zamana bırakılması kabil olanlarını bolluğa ve genişliğe bırakmak lâzım geldiğine inanıyorum. Bu bütçede de böyle yapılmadığını görüyorum. Demiryollar müstesna başlanmış birçok Bayındırlık hizmetlerinden henüz faydaya arz edilmiş olanları azdır”. Hasan Reşit Tankut Bayındırlık Bakanlığı'nın bütçesi ile ilgili yaptığı bu konuşmasında bu alanda yapılan faaliyetlerin yetersizliği

konusunu ele alırken kendi seçim bölgesinden iki misal vererek konuyu değerlendirmiş hemde bu vesile ile Maraş ve çevresinin sorunlarını gündeme getirmiştir: “*Elbistan ovasının bereketini, mahsulünün çokluğu dikkate alınarak 15 yıl önce oradaki küçük suları ovaya dökmek etüdü başladı. 4 sene bu işin üzerinde önemle duruldu. Bu sular beşikteki çocuklar kadar uslu ve topraklar elle deşilecek kadar yumuşaktır.. Bakanlık bu sulamanın gerekli, kolay ve ucuz olduğu kanaatine vardı. Fakat 15 yıldan beri teşebbüs derecesinden ileriye varılmadı...*” (TBMMZC,8.D,8.C: 634). “*...Maraş'ın önünde bir bataklık vardır. Bu bataklık kurutulduğu takdirde 80 bin dekarlık mümbit bir toprak çıkacaktır. Fen heyetleri, mütehassıslar gidip yerinde gördüler. Tetkikler; iyi kanaatler verdi. Bu bataklık kurutulursa sıtmadan kırılan 20 den fazla köyün kurtulacağı, yine bataklık yüzünden dağ işlerine çekilerek dağılmış 100 kadar köyün yeniden insan hayatına kavuşacağı tahakkuk etti. Bazı vekiller oraya kadar giderek bu kanaati edindiler.. Sağlık Bakanı, Tarım Bakanıyla bunu üzerlerine aldılar ve halkımıza söz verdiler. 15 yıl biz rica ettik, 10 yıl onlar vaat etti, ümit verdi fakat sonunu işte görüyorsunuz. Huzurunuzda, yine tekrar ricacı vaziyete geçmemizden başka bir sonuç vermedi. Hepinizin başındadır. Bu kadar ümitlendirilen halk kabahati bizde buluyor. İhmalimize ve beceriksizliğimize veriyor. Halkımız bu yüzden bize küsmüştür.. Bizim de Bakanlara küsmemizin bir hak olacağını arz edersem kusur sayılmamalıdır...*” (TBMMZC,8.D,8.C: 635).

6.1.17. Alâettin Tiritioğlu'nun Biyografisi

Alâettin Tiritioğlu,1903'te (1319) Uşak'ta dünyaya gelmiştir.Tiritioğlu ailesinden Mehmet Bey ve Fatma hanımın oğludur (Güneş, 2001:5.D,2.C:553; Sarısır,2009: S.44: 649; E.M.S.G.A Dosya No:03487020; Altay,1970:267). Uşak'ın varlıklı ve köklü ailelerinden biri olan Tiritioğlu ailesi, Afyon'un, Sandıklı ilçesi Kavaklı köyünden Uşak'a gelip burada yerleşen bir ailedir.Alaadin Bey'in Babası Mehmet Bey Halıcılık, palamutçuluk ve âşâr iltizamı ile uğraşmakta olup yörede yardımseverliği ile tanınan bir kişidir. Yardımseverliği dışında, yeniliklere açık ince bir zevk sahibi olan Tiritioğlu Mehmet bey, bahçe ve çiçek yetiştiriciliğine merak sarmıştır.Bu konuda İzmirde bir çiçek uzmanının yardımları sayesinde Uşakta yüzlerce çiçek çeşidinden oluşan ve botanik bahçesi olarak nitelendirebileceğimiz camlarla çevrili bir bahçe yaptırmıştır.Alâettin bey'in çocukluğu bu ortamda geçmiştir. İlköğrenimine, kadrosu ve programı ile Uşak'ta modern bir eğitim anlayışının öncüsü konumundaki, Gülşeni İrfan Mektebinde başlamıştır. Başta okul müdürü, Ahmet (Tahir), Haşim (Tekin), Ata (Çakaloz) ve Ekrem (Helvacıoğlu) gibi hocalardan ders almıştır (Sarısır,2009:S.44:649-650;Tümer; 1971:81-82).

Alâettin bey henüz sekiz yaşındayken, İzmir yolculuğu sırasında kolera salgınına yakalanan babasını, Ağustos 1911'de kaybetmiştir (Tümer; 1971: 286). Alâettin bey orta öğrenimini ise, Galatasaray Lisesi'nde tamamlamıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 10.C: 7523).

Alâettin beyin çocukluk ve erken gençlik yılları Osmanlı Devleti'nin yaşadığı en zor günlerdir. Zira Osmanlı Devleti bu süreçte Balkan Devletleri ile girdiği Balkan savaşları sonunda büyük bir yenilgi almış ve bölgenin büyük bir kısmı Osmanlı devletinin elinden çıkmıştır. Balkan felaketinden sonra Osmanlı devleti, I. Dünya Savaşının dışında kalamayacak ve Almanya liderliğindeki ittifak devletlerinin yanında savaşa girecektir. Bu savaşın sonucu Osmanlı devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Nitekim savaşın sonunda yenik devletler safında yer alan Osmanlı devleti savaştan çekilirken Mondros Ateşkes antlaşmasını imzalamak zorunda kalacaktır. Ancak bu

mütarekenin imzalanmasından sonra yaşanan işgal olayları Anadolu'da yeni acıların ve sıkıntıların yaşanmasına yol açarken Türk insanı başta İngiliz, Fransız, İtalyan işgallerinin yanı sıra Yunan işgali karşısında yeni bir var olma, ayakta kalabilme mücadelesine atılacaktır.

Alaettin Tiritoglu Osmanlı devletinin içinde bulunduğu olumsuz koşulların yaşandığı bir dönemde hayata tutunmaya çalışırken bir çok zorluklara göğüs germiş ve Milli mücadele hareketi içerisinde de yer almıştır. Yunanlılar İzmir'i işgal ettiklerinde, 16 yaşında bir genç olan Alâettin bey, kendini işgallere karşı bütün memleket topraklarında doğmaya başlayan bir mücadelenin, Millî Mücadele'nin içinde bulmuştur. Alaeddin Bey, Kuvayı Milliye hareketine katılmış, Uşak'ta örgütlenme hareketi yanında bizzat kendisinin tüm ihtiyaçlarını karşıladığı küçük bir milis güç oluşturmuştur. Giritli Tahsin adında bir subayı da yanında bulundurmıştır. Milis gücüne Akıncı Müfrezesi denmiştir (Güneş,2001:5.D,2.C:553).

Yunan ilerleyişinin devam ettiği günlerde, Uşak Müftüsü Hafız Ali efendi ile İttihat ve Terakki Milletvekilliği yapmış olan İbrahim (Tahtakılıç) bey ve diğer aydınlar Uşak Türk Ocağı'nda sık sık toplanarak, bir çok genç ile birlikte durum değerlendirmesi yapıyorlardı. Bu gençlerden birisi de, Alâettin beydir. Fahrettin (Altay), 26 Temmuz 1920'de Uşak'ı ziyaret ettiğinde; İbrahim (Tahtakılıç) bey, olup bitenler hakkında kendisine bilgi vermiş ve (Altay)'ın deyişiyle "*heyetin en genç üyesi münevver bir vatanperver olan Alâettin (Tiritoglu)*" ile tanıştırmak, kendisinin bir gönüllü süvari kıtası teşkil etmekte olduğunu bildirmiştir (Sarısır,2009: S.44: 652). Alâettin beyin Makbule (1920) hanımla evlenmeleri de bu günlerde gerçekleşir. Bu evlilikten Armağan (1922- 1944), Mehmet (1924-1975) ve Tomris (1927) adlı çocukları dünyaya gelmiştir (Güneş,2001:5.D,2.C:554;E.M.S.G.A Dosya No:03487020).

Alâettin beyin henüz daha 20 günlük evli iken Demirci Cephesi'ne Çerkez Ethem kuvvetlerine yardım etmek amacıyla, Akıncı Müfrezesi Kumandanı olarak yola çıkmışsa da, Uşak hadisesi üzerine, yetişememiş ve kendini Burdur'da bekleyen akrabalarının yanına gitmek durumunda kalmıştır (Altay,1970:259-260;Çalışlar, 1978: 6-7;Tekeli ve İlkin, 1989:368).

Kurtuluş Savaşı sonrasında yeni Türkiye'nin iktisadî sorunlarını tartışmak üzere toplanan İzmir İktisat Kongresi'ne katılmıştır. Alâettin bey, İzmir'de bulunduğu sürede, Ahmet Esat (Tomruk)'un Yunan subaylarından elde ettiği istihbarî bilgileri Antalya mutasarrıfı Aşir beye ulaştırmış, Aşir bey de, kendisine ulaşan bilgileri Genelkurmay Başkanı İsmet paşaya iletmıştır (Türkmen, 2000: 6).

Mustafa Kemal paşa, 19 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresi'nden Ankara'ya dönüşü esnasında,Uşak'a uğramıştır. Mustafa Kemal'in yanında eşi Latife Hanım, Fevzi paşa ve bir kısım maiyeti de bulunmaktadır. Mustafa Kemal burada Uşak Türk Ocağı'nı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında toplantı da bulunan üç kişi konuşma yapmıştır. Bunlardan biri de, o günlerde 20 yaşında bulunan ve gençlerin adına konuşan Alâettin beydir (Arıkoğlu, 1961:304). Alaeddin Bey eğitime yurt dışında devam etmiş ve 23 Ekim 1930 yılında Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur (Güneş,2001:5.D,2.C:553 ;E.M.S.G.A Dosya No:03487020).Yurt dışında eğitimini tamamlayarak memleketi Uşak'a dönen Alâettin bey, daha sonra Halk Fırkası'na girerek siyasî çalışmalarını burada sürdürmüştür. Parti müfettişliği yapmıştır.1931'de yapılan yerel seçimlerde, Uşak Belediye Başkanı seçilmiş ve dönemi için yenilik sayılabilecek çalışmalar başlatmıştır.Öncelikle şehir merkezinde, çarşı için imarından başlayan Alâettin bey, şehrin kanalizasyon işlerine dair girişimlerde bulunmuş, bugünkü stadyumun yerini hazırlayarak gençlere spor yapabilecekleri bir ortamı hazırlamış ve parklar yaparak şehrin güzelleşmesine katkıda bulunmuştur. Ankara'da henüz başlamak

üzere olan asfalt yol yapım işlerinden daha önce, ilk asfalt tecrübesini ve beton yol yapımını Uşak'ta şehir içinde uygulayarak hizmete sokmuştur (Sarısır,2009: S.44: 654;Güneş, 2001:5.D,2.C:553).

Alâettin beyin Türkiye Büyük Millet Meclisine Milletvekili olarak ilk girme teşebbüsü, IV. Dönemde ölüm ve diğer nedenler ile boşalan milletvekillikleri yerine yapılan ara seçimlerde gerçekleşmiştir.Bu seçim sonunda Kütahya Milletvekilliğine seçilmiştir.Ancak Alaattin Bey'in seçimlerden önce, Uşak Belediye Başkanlığından istifa etmemiş olduğunun anlaşılması üzerine, Seçim Teftiş Kurulu'nca seçimi geçersiz sayılmıştır. Yerine kendinden sonra gelen Mustafa Bacak için tutanak düzenlenmiştir. TBMM'i tarafında yapılan incelemede de Alâettin beyin ikinci seçmen seçimine başlanmazdan iki ay önce, Uşak Belediye Başkanlığı görevinden istifa etmemiş olduğu tespit edilerek, 20 Haziran 1931'de tutanağı ret olunmuştur (Güneş,2001:4.D,1.C:44-45). Alâettin Tiritöğlü, milletvekiliğindeki bu ilk girişimin başarısız olmasından sonra Beşinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri için başvurusunu yapmıştır.Bu sırada Alâettin Tiritöğlü Kırklareli CHP başkanlığı görevini sürdürmektedir.Alaattin Bey bu dönemde Maraş Milletvekilliği adayı olarak gösterilmiştir.

Alâettin Tiritöğlü V.Dönem seçimlerine katıldı. Bu seçimlere 402 İkinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 266'sı seçimlere iştirak etmiştir. Alâettin Tiritöğlü Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 58 Elbistan kazası 138 Göksün kazası 42 Andırın kazası 28 oy olmak üzere toplam 266 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Abdülkadir Bey müttefikan 266 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, V.Dönem,TBMM Arşivi, ŞDN:413;Güneş,2001:5.D,2.C:553).

Alaattin Tiritöğlü milletvekili seçildikten sonra 15.11.1936 tarihli seçim mazbatası ile TBMM'ne katılmış ve 27.11.1936 tarihinde de mazbatasını Meclis tarafından onaylanmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, V.Dönem,TBMM Arşivi, ŞDN:413). Alaattin Tiritöğlü, TBMM'i V.Dönem, Bütçe Encümeni'nde; Vakıflar Genel Müdürlüğü, Havayolları Devlet İşletme İdaresi, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü, Posta Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü gibi, "1936 Mali Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu"na bağlı bazı dairelerin bütçelerinde değişiklik yapılması ya da söz konusu dairelere ek bütçe verilmesi konularında çalışmıştır. Adliye ve Büyük Millet Meclisi gibi bazı dairelerin de, teşkilat ve kadrolarıyla ilgili çalışmalarda yer almıştır (Güneş,2001:5.D,2.C:553;TBMMZC,5.D,15.C:68 vd).

Alaeddin Tiritöğlü VI. ve VII. dönemlerde de Kütahya'dan milletvekili seçilmiştir. Kütahya Milletvekili olarak görev yaptığı TBMM'nin VI. Döneminde ise; Bütçe Encümeni'nde, Devlet kurumlarının bütçelerindeki değişiklikler, ek tahsisat, teşkilat ve kadroları ile bu kadrolarda çalışanların özlük hakları konusunda benzer çalışmalarına devam etmiştir.

Ayrıca, Münakalât Vekâleti, Devlet Havayolları Umum Müdürlüğü, Devlet Denizyolları İşletme Umum Müdürlüğü ve Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüğü bütçelerinin tespiti için raportör olarak görev yapmıştır. Yine "istiklâl Harbi Malûllerine Verilecek Para Mükâfatı Hakkında Kanun" ve "Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında kanun" gibi kanunların çıkarılmasında da söz almış, görüşlerini açıklayarak, bu anlamdaki çalışmalara katılmıştır (TBMMZC, 6.D, 18.C: 252-253; TBMMZC, 6.D, 18.C: 190, 200, 202; TBMMZC, 6.D, 19.C: 234; TBMMZC, 6.D, 19.C: 206-208).

Alâettin Tiritöğlü, 1943 seçimlerinde 874 oy ile tekrar Kütahya'dan C.H.P. milletvekili seçilmiş ve Milletvekili mazbatasını 15.03.1943 tarihinde Meclis tarafından onaylanmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 413). VII.

Dönem, Bütçe Encümeni'nde ve diğer Encümenlerde yeni kanunların çıkartılmasında görev almıştır (TBMMZC,7.D, 2.C: 1,21,23,25,27; TBMMZC,7.D,11.C:164).

Alâettin Tiritöğlü, Milletvekili olarak görev yaptığı bu yıllarda, İstanbul CHP Başkanlığı görevine de getirilmiştir. Alâettin Tiritöğlü'nun bu dönemki siyasi hayatında en dikkat çekici olaylardan biri de, hiç şüphesiz, CHP'nin ve Türk siyasî hayatının geleceğini derinden etkileyen tartışmaları ve oluşumları tetikleyen, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve görüşmeleri olmuştur. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun esaslarının açıklandığı, 5 Ocak 1945 günü muhalif sesler yükselmeye başlamış, 14-18 Mayıs 1945'te gündeme gelen Toprak Kanunu tasarısı sırasında, parti içi muhalefet doruğa ulaşmıştır. Kanun tasarısı tartışmalarında Menderes tasarımı eleştiren bir konuşma yapmıştır (TBMMZC,7.D,17.C:59 vd). Alâettin Tiritöğlü'nun reformla ilgili tartışmaların en üst noktaya çıktığı yer olan komisyonu, Londra'da serbest konuşmacıların ne isterlerse konuştukları "Hayd Park'a" benzetmesi, Başbakan İsmet İnönü'nün kulağına gitmiş ve bu sözler onu sinirlendirmiştir. Bunun üzerine Çankaya'ya çağrılan Alâettin Tiritöğlü'na, İsmet İnönü yine aynı konuyu açmış ve yapılan görüşmenin sonunda; Çankaya'da o gece, tasarımı kurtarmak amacı ile Alâettin Tiritöğlü'nun müsveddesini hazırladığı ve İsmet İnönü'nün bu müsvedde üzerinde değişiklikler yaptığı 17. maddeyi değiştiren yeni bir tasarı maddesi hazırlanmıştır (Aydemir, 1967,C.2:347-349).

Alâettin Tiritöğlü ve 320 partilinin imzası ile yapılan değişiklik önergesiyle, 17. maddenin yerine revize edilerek hazırlanan bu yeni tasarı kabul edilecektir. A. Tiritöğlü, kanunun 17.maddesini, Ortaçağ müesseseleri olarak gördüğü köyleri tümüyle tek bir kişinin malı yapan ve köylüleri nesiller boyu hiçbir hakka sahip olmadan üzerinde yaşadıkları topraklarda çalışmaya zorlayan yarıcı ve ortakçıga son vermeye yönelik olduğu için savunmuştur (Karpaz,1967: 112 (dip not, 58).Sonuçta diğer önergeler reddedilerek meclisi ikiye bölen 17. madde Alâettin Tiritöğlü, Saffet Arıkan ve 319 arkadaşı tarafından verilen değişiklik önergesiyle, değiştirildiği şekliyle kabul edilmiştir (TBMMZC,7.D,18.C:90). Böylece 11 Haziran 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu büyük siyasî tartışmaların sonunda kabul edilmiş oluyordu. Bu kanun hiç uygulanmadığından umulan sonuçları da doğurmadı. Aksine CHP içinde muhalefetin kuvvetlenmesine yol açtı (Goloğlü,1974:363; Ekinci,1997:294-295; Ekinci,1997: 294-295; Ahmad ve Turgay,1976:13).

Alâettin Tiritöğlü, Cumhuriyet Halk Partisinin İl Başkanı olarak bulunduğu bu dönemde yaşanan önemli olaylardan biri de Tan Olayları idi. Cumhuriyet Halk Partisinin İl Başkanı olarak bu olayların ortaya çıkmasında doğrudan doğruya bir etkisi; tahrik, kışkırtma vesair gibi bir takım fiili durumlar söz konusu olmasa da kişisel tutum ve davranışlarının pek te güven oluşturmadığı yönünde bazı değerlendirmeler yapılmıştır (Sarısır,2009:S.44:659-660;TBMMZC,7.D,18.C:90).Daha sonraki dönemde, Alâettin Tiritöğlü, 20 Şubat 1950'de Cidde'ye elçi olarak atanmıştır. Ancak bu görevi pek uzun sürmemiştir. Alâettin Tiritöğlü bu görevinden 25 Ağustos 1950'de istifa etmiştir (Güneş,2001:5.D,2.C:554;E.M.S.A Dosya No:03487020).

Alâettin Tiritöğlü Şubat 1957'de CHP'den ayrılarak Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne geçmiştir. CMP'nin Türkiye Köylü Partisi ile birleşme sürecine girmesi üzerine, bir kısım arkadaşlarıyla birlikte hareket eden Tiritöğlü, Osman Bölükbaşı'nın parti genel başkanlığından uzaklaştırılması için bir hareket başlatmışlardır. Bunun üzerine Genel Başkan Osman Bölükbaşı bazı tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında da partiyi sosyalist bir çizgiye çekmeye çalışan bu grubun partiden uzaklaştırılmasıdır. CMP'nin 3. Büyük Kongresi bu gergin atmosferde gerçekleşmiş, doktrin tartışmaları sonunda, söz konusu muhalif sosyalist grup partiden uzaklaştırılmış ve Osman

Bölükbaşı yeniden genel başkan seçilmiştir. Bunu üzerine Alaattin Tiritioğlu sosyalist bir çehre kazandırmak isteğiyle katıldığı bu partiden, amacına ulaşmadan ayrılmak durumunda kalmıştır. 27 Mayıs sonrası eski bir CHP'li ve sosyalist fikirlere meyilli olan olan Alâettin Tiritioğlu da, yeni bir parti kurmak ve kadro oluşturma arayışlarına girişmiştir. A. Tiritioğlu ve arkadaşları, 10 Ocak 1960'da Sosyalist Parti adıyla yeni bir parti kurmuşlardır. Seçimlere katılma konusunda ortaya çıkan görüş ayrılığı partiden kopmalara yol açmıştır. Seçimlere katılma yanlısı olan Parti Genel sekreteri Alâettin Tiritioğlu'nun görüşleri kabul görmediğinden dolayı Eylül 1961'de yapılan bir toplantıda genel sekreterlikten düşürülmüştür. Bunun üzerine Tiritioğlu partiden istifa etmiştir (Sarısır,2009::662-663). Bundan sonraki dönemde Alaattin Tiritioğlu, Yön Dergisi çevresinde, Sosyalist Kültür Derneğinin kuruluş çalışmaları içerisinde yer almıştır. Bir süre sonra da Sosyal Demokrat Partinin kuruluşunda yer almıştır. Bu parti girişiminden de umduğu sonucu alamayan A. Tiritioğlu, Cumhuriyet Halk Partisi'nde ortanın solu görüşünün ağırlık kazanmaya başlaması üzerine bir grup arkadaşı ile birlikte tekrar Cumhuriyet Halk Partisine katılmış ve siyasi hayatına CHP'de devam etmiştir (Sarısır,2009: S.44:664;Güneş,2001:5.D,2.C:554).

Alaattin Tiritioğlu, Paris Hukuk Fakültesi'nden hocası olan Gaston Jez'in, eserini Fransızca'dan Finans İlmi adıyla Türkçeye çevirmiş ve Mustafa Kemal Atatürk'e sunmuştur. İstiklâl Madalyası sahibi olan Alaeddin Tiritioğlu, 28 Aralık 1969'da Ankara'da vefat etmiştir (Güneş,2001:5.D,2.C:554).

6.1.18. Alâettin Tiritioğlu'nun V.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.18.1. Üyelerle İlgili İşler / Ant İçme

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Beşinci Dönem sekizinci birleşim ikinci toplantısının birinci celsesinde Maraş milletvekilliğine seçilen Alaettin Tiritioğlu'nun seçim mazbatasını tasdik edilmiştir. Mecliste yeminini yapmış ve meclisin onayına sunularak kabul edilmiştir (TBMMZC,5.D,13.C:69).

6.1.18.2. Teklifler

6.1.18.2.(a). Üniversite Kadrosuna Dahil Kürsülere Tayin Olunanların Maaşlarına Dair

Maraş mebusu Alaettin Tiritioğlu Üniversite kadrosuna dahil kürsülere tayin olunanların maaşlarına dair teklifini 2.6.1937 tarihinde meclis başkanlığına sunmuştur (TBMMZC,5.D,19.C:48).Bu kanun teklifinde "*İstanbul Darülfünununun Üniversiteye kalbine dair olan 2252 sayılı kanunu 2467 numaralı kanun ortadan kaldırmış olduğundan 2252 numaralı kanunda yazılı olan profesörlerin hakları da otomatik olarak ortadan kalkmış bulunmaktadır.* Bu hususu düzeltmek amacıyla bir kanun teklifini gerekçesi ile birlikte sunmuş ve bunun gerekli encümenlere gönderilmesini talep etmiştir.

Maraş mebusu Alaettin Tiritioğlu tarafından verilen bu kanun teklifi 7.6.1937 tarihinde kendisinin görev yaptığı Bütçe Encümeninde ele alınmıştır. Buna göre; "*Teklifeye bağlı mucip sebeplerin tetkikinden ve teklif sahibinin Encümeninde verdiği izahattan anlaşıldığına göre bu teklif, İstanbul Darülfünununun ilgasına ve Maarif vekâletince yeni bir üniversite kurulmasına dair olan 2252 sayılı kanunun 6 ncı maddesinin ikinci fıkrasında üniversite tedris kadrosundaki vazifelere tayin olunanların*

bu vazifeler için kadroda muayyen olan maaşı almalarına 1452 sayılı kanunun umumî hükümleri mâni olduğu takdirde kadrodaki maaş ile mezkûr kanunun tecviz ettiği derece maaşı arasındaki farkın ilâveten ücret olarak verilmesi için hüküm konduğu ve bir müddet böylece maaş verilmiş olduğu halde bilâhare kabul olunan 2467 sayılı kanunla yukarıda bahsi geçen kanunun tamamı ilga edilmiş ve bu meyanda altıncı madde de ortadan kalkmış olmasından dolayı kesilmiş olan bu farkların tekrar verilmesini temini maksadile yapılmış bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesinin muvazenei umumiyyeye alınmasına dair olan 2467 numaralı kanun tedvin edildiği sırada üniversite kadrosuna dahil bulunan profesörler için 2252 sayılı kanunla kabul ve temin edilmiş olan bir vaziyetin değiştirilmesi düşünülmemiş ve olduğu gibi bilâhare tedvin olunan bazı teşkilât kanunlarına da bu yolda hükümler konmuştur.” (TBMMZC,5.D,19.C:73).

Ayrıca diğer dairelerden bazıları hakkında kabul olunan bu hükmün yüksek ilim müessesesi olan üniversite için tekrar kabulünde mahzur olmadığı bilâkis lüzum ve zaruret görüldüğünden kanun teklifi olduğu gibi kabul edilmiş ve umumî heyetin tasvibine konulmak üzere Meclis Başkanlığına sunulmuştur. Maarif Vekili Nafi Atıf Kansu'nun bu meselenin aciliyeti sebebiyle konunun meclis gündemine alınması ile ilgili teklifi sonrası yapılan oylamada kabul edildikten sonra görüşmelere geçilmiştir. Mecliste yapılan çalışmalar neticesinde kanun teklifinin birinci maddesinden itibaren görüşmeler yapılmış ve daha sonra kanun teklifinin geneli ile ilgili yapılan oylamada kabul edilmiştir (TBMMZC,5.D,19.C:74).

6.1.18.3. Meclis Konuşmaları

6.1.18.3.1. Ekonomi

6.1.18.3.1.(a). Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanunu Münasebeti İle Sözleri

10 Mayıs 1937 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Beşinci Dönem 57.birleşim birinci oturumunda gündeme gelen Türkiye Cumhuriyeti Ziraat bankası kanunu ile ilgili genel hükümler kapsamında birinci maddede yer alan bazı ibarelerle ilgili Maraş Milletvekili görüşünü ortaya koymuştur. Bu konuşmaya geçmeden önde Ziraat Bankası kanunu ile ilgili birinci madde aynen şu şekilde ifade edilmiştir. “*Türk çiftçilerinin ziraat istihallerine, ziraat mahsullerinin sürüm ve satışına, ziraatın, ziraat sanayiinin ve bunlarla ilgili her türlü teşebbüslerin millî ekonomi prensiplerine göre yürütülmesine ve ilerlemesine lüzumlu ve elverişli kredileri tanzim, tedvir ve tevzi etmek ve bu gayelerin elde edilmesini güden teşekkülleri kurmak, korumak ve bu hususlar için kurulmuş ve kurulacak teşekkül ve yapılmış ve yapılacak teşebbüslere lüzum halinde iştirak etmek ana gayesiyle ve faaliyetini ziraat sahada teksif etmekle beraber bu kanuna ve bu kanuna müsteniden yapılacak statüye uygun diğer her nevi banka muamelelerini de yapabilme üzere Türkiye Cumhuriyeti Ziraat bankası adile bir banka tesis olunmuştur. Bankanın merkezi Ankara olup Türkiye'nin içinde ve dışında gereği kadar şube ve ajans açabilir. Banka, bu kanunun ve hususî hukukun hükümlerine tâbi her türlü taahhüt ve tasarrufa ehil hükmî şahsiyeti haiz ve bu kanun hükümleri dairesinde salahiyetli uzuvlarının idare ve murakabesine tâbi muhtar bir devlet müessesesidir.”*

Maraş Milletvekili Alaaddin Tiritöğlü bu birinci madde ile ilgili eleştirisini şu şekilde dile getirmiştir; “*Bu maddenin 3 ncü bendinde “Banka bu kanunun ve hususî hukukun hükümlerine tâbi her türlü taahhüt ve tasarrufa ehil hükmî şahsiyeti haiz...” deniyor. İleride kanun tatbik edilirken her hangi bir müşkülâta sebebiyet verilmemesi*

için, daha vuzuhla anlaşılacak üzere, “hususî hukuk” kelimesinden ne mana kastedildiğinin izahını rica ederim.”

Alaaddin Bey'in bu eleştirisi üzerine Adliye Encümen Adliye E. M. M. Mümtaz Ökmen; *“Bu kanunla Ziraat bankası muhtar bir müessese haline getiriliyor. Bu lâyhada hukuku umumiyeye taallük eden hükümler vardır. Banka bu kanunla Hükümetin murakabesi altına giriyor. Banka bir taraftan muhtar bir Devlet müessesesi haline gelirken diğer taraftan da bankacılık hürriyetini ve ticarî mahiyetini de muhafaza ediyor. Hususî hükümlerinden maksat üçüncü şahıslarla münasebetinde, yani bu kanunda yazılı olmayan diğer muamelelerde, diğer şahsiyeti hükmiyeler gibi, borçlar kanununun ve sair kanunların hükümlerine tâbidir.”* Sözleri ile bir açıklamada bulunacaktır. Bu açıklama sonrası Meclis başkanı madde üzerinde yaptığı oylama ile bu madde kabul edilecektir (TBMMZC,5.D,18.C:76).

6.1.18.3.1.(b). Orman Kanununa Ek Kanun Münasebeti İle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Dönem 13.06.1938 tarih ve yetmiş beşinci birleşim, birinci oturumunda Orman kanununa ek kanun eklenmesi gündeme gelen konulardan biridir. 3116 sayılı Orman kanununun 18 nci maddesinin değiştirilmesi yönündeki teklif şu şekildedir: *“Madde-1-3116 sayılı kanunun 18 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: Ormanların içinde veya orman sınırlarına köy ortasından ufki hattı müstakim üzerinde 10 kilometre uzaklığa kadar bulunan köylülere zatî ihtiyaçları için dikili ağaçlara ait tarife bedelinin onda birini ve ayrıca kesme ve taşıma masraflarını ödemek şartıyla ormanların istif edilmiş yerlerinden veya orman memurunun göstereceği mahallerden kerestelik, kaplık tomruk ve mahrukut verilir. Aynı mesafe dahilinde bulunup da geçimleri, öteden beri, kendi vasıtalarıyla pazarlara getirip sattıkları kereste, odun kaplık ve kömüre bağlı olan köylülere tam tarife bedeli alınarak izin verilebilir. Bu izinin ne hadler dahilinde ve ne şartlarla verileceği, talimatname ile tespit olunur. Ziraat vekâleti, bu izini, bu vaziyetteki köylülerin refah ve kalkınmalarını istihdaf eder tarzda yapacağı plânlara uymaları ve aralarında bir veya müteaddit birlikler kurmaları ve işleme yerlerini ve çalışma tarzlarını göstereceği şekillerde ıslah etmeleri şartına bağlayabilir”.*

Maraş Milletvekili Alattin Tiritoglu yukarıda belirtmiş olduğumuz 3116 sayılı Orman Kanununun 18 nci maddesinin değiştirilmesi ile ilgili yapılan meclis görüşmelerinde söz alarak bu maddenin ikinci fıkrasına bir ilave fıkra eklenmesi teklifinde bulunmuştur. Bu değişiklikte şu husulara değinilmiştir; *“Nüfusu iki binden aşağı olan kasabalara, yalnız mahrukut bakımından, bu kanuna göre, köy gibi muamele görmesi için Hükümet izin verebilir. Malûmu âliniz Hükümet bazı idarî mülâhazalara binaen bazı köyleri kaza haline getiriyor. Nitekim bundan bir müddet evvel bazı köyleri kaza yaptık. Bunun gibi benim dairei intihabiyemde de bir yer vardır. Nüfusu iki binden aşağıdır ve geçimleri de tamamıyla kerestecilikle ve kereste satmaktır. Şimdi buraya şöyle bir fıkra ilâvesini rica ediyorum: (Orman içinde olup on kilometre mesafede olmak şartıyla kaza olduğu halde nüfusu iki binden aşağı olan yerlere Hükümet müsaade edebilir).”*

Bu görüşmeler sırasında diğer Maraş milletvekili Kemal Kusun konuya müdahil olarak *“bu konuda Ziraat vekilinin de görüşlerinin alınması”* gerektiğini gündeme getirmiştir. Maraş milletvekili Alattin Tiritoglu'nun yaptığı bu teklif muvakkat encümen adına söz alan Hamdi Dikmen tarafından *“kanunun yeni baştan tadili istenir ise ve bu hususta tadil teklifi yapılırsa esas tadilin ortadan kaybolacağı”* ileri sürülerek uygun görülmemiştir.

Alaaddin Tiritöğlu maddenin tadili teklifinde bulunmadığını ama bir fıkra ilâvesini teklif ettiğini belirtmiştir. Tiritöğlu bu fıkra teklifi şöyledir: “*Nüfusu iki binden aşığı olan kasabaların yalnız mahrukat bakımından bu kanuna göre köy gibi muamele görmelerine hükümet izin verebilir.*”

Alaaddin Tiritöğlu'nun bu teklifi üzerine Ziraat vekili Faik Kurdoğlu bu kanun ile ilgili “*Şimdiye kadar yapılmış müracaat dosyaları, şahsen yapılmış bir çok müracaatlar ve Muvakkat encümeninde arkadaşların ileri sürdükleri fikirler uzun uzadıya tahlil edilerek önünüzdeki neticeye varıldı....bu itibarla şahsi olarak mevcut imkanlar ölçüsünde kalınması gerektiğini*” belirterek aslında kanunun bu şekliyle “*Köylüye büyük kolaylık*” sağlayacak bütün unsurları içerdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bakanlığın ve Muvakkat encümenin de kabul buyurduğu tatbik hudutlarının nazarı dikkate alınmasını talep etmiştir. Ama yine de taktirin mecliste olduğunu da belirtmiştir.

Alaaddin Tiritöğlu bakanın bu konuşması üzerine söz alarak, kanuna ilave yapılması yönündeki teklifinin; “*Orman kanununda yapılan düzenleme dolayısıyla büyük ziyan getirecek bir şey olmadığını*” belirtmiştir. Ona göre; “*bu güne kadar köy olup idarî bazı mülâhazalar sebebiyle kaza haline ifrağ edilmiş olan ve nüfusu 2000 den aşığı bulunan yerler ahalisi, orman içinde oldukları için, öteden beri geçimlerini ormana dayamışlardır, bunlar da, nüfusu 2000 den aşığı olan, fakat kaza ve belediye teşkilâtı bulunmayan diğer köyler gibi istifade etmelidir.*” Tiritöğlu'nun bu açıklamasından sonra teklif üzerinde yeniden müzakereler yapılmıştır. Bu görüşmelerin sonucunda teklifte geçen ifade “*Kaza merkezleri ile diğer kasabalar*” olarak değiştirilmek suretiyle kabul edilmiştir (TBMMZC, 5.D, 26.C: 111).

6.1.18.3.2. Noter Kanunu Münasebeti İle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Dönem 15.06.1938 tarih ve yetmiş altıncı birleşim, birinci oturumunda Noter kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Noter kanununun değiştirilmesi düşünülen maddelerinden otuz dördüncü maddesi “*Noter, iş yaptıracak kimselerin hüviyet ve ehliyetini ve hakikî arzularını etraflıca ve hiç bir noktasını ihmal etmeden öğrenmekle mükelleftir. İş yaptıracak kimse sağır ve dilsiz ise arzularını yazı ile, okuyup yazmak bilmiyorsa tercüman vasıtasıyla öğrenir.*” demekteydi. Bu maddenin yeniden düzenlenmesi meclis gündeminde müzakereye açıldığında Maraş milletvekili Alaattin Tiritöğlu maddede geçen “*sağır ve dilsizin tercümanı*” ibaresine bir açıklık getirilmesinin gerektiğini belirtmiştir.

Diğer bir açıklaması da Noter kanununun kırk sekizinci maddesi ile ilgilidir. Bu maddede; “*Noterler tarafından bu kanunda yazılı şartlar içinde resen yapılmış olan kâğıt ve mukavele ve senedler sahteliği sabit oluncaya kadar katkı delil teşkil eder.*” denmektedir. Tiritöğlu bu konuda şu açıklamayı yapmıştır; “*Bu kanunun esas ruhunu ve merkezi sıkletini teşkil eden ve en mühim bir madde olan bu madde bu şekilde kabul edilmediği zaman, amme müessesesi olarak konulan bu noterlik müessesesinin hiç bir manası kalmaz. Birçok kayıt ve şartlarla koyduğumuz noterlik müessesesi, o zaman doğrudan doğruya iki vatandaş arasında bazı senedler yapan bir müessese haline gelir. Nitekim bugün tatbikatta ahkâmı umumiye Edib Ergin arkadaşımızın anladığı gibi anlaşıldığı için birçok noter senedleri vakta olarak mahkemelere gitmektedir. Bunu hâkim elinde delil olarak tutmadığı için uzun müddet mahkemelerde uğraşmaktadır. Noterden maksat, bir amme müessesesi olarak kurulan bu yer, yapılan bir akid tarafeyn için garanti altında tutan bir müessese demektir.*” Tiritöğlu bu açıklamasının sonunda

maddenin aynen kabulünü talep etmiştir. Yapılan oylama sonunda bu şekilde kabul edilmiştir (TBMMZC,5.D,26.C:163).

6.1.18.3.3. Atatürk'ün Cenaze Merasimi İçin Yapılacak Sarfiyat Hakkındaki Kanun Münasebeti İle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi V. Dönem 14.11.1938 tarih ve dördüncü birleşim, ikinci oturumunda Atatürk'ün vefatı sonrası cenaze merasimi için yapılacak harcamalar ile ilgili görüşmeler başlamıştır. Bu konu ile ilgili mecliste yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Alaattin Tirtioğlu şu açıklamayı yapmıştır; “...*Büyük millî şef Atatürk'ü kaybettik. Muhakkak ki en büyüğümüzden en küçüğümüze kadar teessürümüz çok büyüktür. Ben bu kürsüden Atatürk'ün geçmişi, vasfını kendisini tarif edecek değilim. Çünkü benim kanaatim bugünkü beşerî kuvvetim buna kâfi gelmediğidir. Esasen benim bildiğim kelimeler de bunu tarif edemez. Onu ben tarihe bırakıyorum. Atatürk'ün büyüklüğünü tarih tarife çalışsın. Eğer Atatürk'ün büyüklüğü hacmine sığdırabilirse. Söz almaktaki maksadım, Atatürk'ün öldüğü gün şahit olduğum bir kaç manzarayı bu kürsüden arz ederek bilhassa bu müşahedelerimi bu millet kürsüsünden tespit etmektir. Türk milleti için meşum denilebilecek o gün bir mebus arkadaşımınla beraber evden çıktık, saat 10 du, Atatürk'ün ölüm haberi şehirde yayılmıştı. Bütün Ankara, bütün sokaklar bana ağlıyor gibi geldi, ağaçlar ağlıyor gibi geldi, binalar ağlıyor gibi geldi, hülâsa bütün bozkır ağlıyor gibi geldi. Meclise geldik, Meclis kapısının önünde her gün gördüğümüz dimdik vazifesini yapan üniformalı Türk askeri, vazifesini yaparken gözleri yaş içinde idi. Kapıda polis ağlıyordu, hademe ağlıyordu, binanın içine girdik mebusların hepsi hıçkırıyorlardı. Bu haleti ruhiye içinde bir kaç mebus arkadaş dışarıya çıktık, Atatürk'ün heykeli önünde binlerce genç toplanmıştı. Bu toplantıda Atatürk gençliği konuşuyordu. Bu, bütün dünyanın bildiği bir toplantı değildi, bir miting değildi, siyasî bir fırka tarafından politik bir maksatla yapılmış bir miting değildi. İçten gelen bir toplantı idi. Bunları kim ve ne için toplamıştı? Onu kimse bilmiyordu. Hepsi konuşuyordu. Ne yazık ki onların konuşmaları tespit edilemedi. Biz de kalabalığa karıştık onları dinliyorduk. Arkamdan bir mebus arkadaşımın birdenbire hıçkırıldığını gördüm. Döndüğüm zaman bana bir çocuk gösterdi 8-10 yaşlarında vardı, kalabalık gittikçe çoğalıyordu. Bir polis çocuğu korumak için demiş ki “çocuğum geri çekil ezileceksin” Bu çocuğun polisi iterek verdiği cevap şu idi: Atatürk ölmüş ben ezilmişim ne çıkar? Arkadaşlar hepimiz biliyorsunuz ki, bu tek çocuğun sözü Türk milletinin bir tek kalp gibi ifadesi idi.” “...Bence Atatürk etten, kemikten bir insan değildir. Atatürk bir zihniyettir, bir devrin zihniyetidir. Bütün cihanda bir tarih devrinin zihniyeti olan bu adam Türk milletinden gelmiştir ve Türk milletinin gururudur. Atatürk bir millî gururdur. Atatürk bütün Türk milletinin kalbinde tıpkı başımızda dalgalanan bir millî bayrak gibi bütün tarihi boyunca yaşayacaktır. ...Ne mutlu(ki) Atatürk kanından bir damla taşıyana, 18 milyon demiyorum, damarlarında Atatürk cinsinin kanından bir nebze taşıyan her Türke bence o kanı taşıyanlar bütün beşeriyet içinde bütün beşeriyet boyunca gurur duyacaklardır.” (TBMMZC, 5.D, 27.C: 34).*

6.1.19. Kemâli Bayazıt¹'in Biyografisi

Kemâli Bayazıt, 1319(1903) yılında İstanbul'da doğdu. Babası Mahmut Arif Bey ve Nazire Hanımdır. Kemali Bayazıt özgeçmişinden bahsederken şu bilgileri vermiştir. “*Babam Maraşlıdır ve Bayazıt oğulları ailesine mensuptur. Hayatı memuriyetle taşrada geçmiş ve bu sırada ben İstanbulda bulunduğu bir sırada doğmuşum. Babam Elaziz valiliğini yaparken orada ölmüş ve biz böylece Maraş'a yerleşmişiz.*” (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:298).

Kemâli Bayazıt, ilk ve idâdî tahsilini Maraş'ta yaptı. Daha sonra öğrenimine Vefa Sultânisi'nde devam ederek İstanbul Tıp Fakültesi'ne girdi ve burayı 19252'te bitirdi (Günay,2007:6.D,5.C:550; Bayazıt,1998:327). Dahilî hastalıklar (İç hastalıkları) ve sıtma mütehasısı idi. Yabancı dil olarak Fransızca bilmekteydi (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:298; Günay,2007:6.D,5.C:550). Askerlik görevini Gülhane Hastanesi'nde yedek tabîp teğmen olarak 1 Ekim 1341(1925)-30 Eylül 1926 tarihleri arasında yerine getirdi (Çufalı,2012:8.D,3.C:819).

10 Kasım 1926'da Dersim Ovacık Hükümet Tabipliğine tayini çıktı. Burada mecburi hizmetini tamamladı. 11 Ağustos 1927'de Pertek, 12 Eylül 1928'de Maden Hükümet Tabibi (Ergani Madeni Bakır şirketi doktoru) oldu. 15 Mayıs 1929'da istifa ederek görevinden ayrıldı. Bir müddet sonrada İsveç grubunda şimendifer inşaat şirketi hekimliğine geçerek 3,5-4 sene çalıştı. 1932'de Sıhhat vekaleti Sıtma mücadele teşkilatına girmiştir. 14 Temmuz 1932'de Eskişehir Sıtma Savaş Tabipliğine tayin edildi. Aynı yıl(1932) Fatma Aliye (1911-1970) Hanımla evlendi. Bu evlilikten Ülgen(1935-1993) adında bir kız evlatları oldu. 15 Ağustos 1935'te Ankara Sıtma Savaş Tabipliklerinde bulundu (E.M.S.G.A, Dosya No: MO-080149; Günay,2007:6.D,5.C:550; Çufalı,2012:8.D,3.C:820).

1936'da Cumhuriyet Halk Partisi'ne girdi. Merkez İdare Kurulu Üyeliği, Antalya'da Halkevi Başkanlığı yaptı. 17 Mart 1937'de Adana Sıtma şefliği, daha sonra 2 Eylül 1937'de Antalya Sıtma Savaş Laboratuvar Şefliğine getirildi. Ancak bu görevi pek uzun sürmedi. Çünkü milletvekili seçilmesi dolayısıyla bu görevini 27 Mart 1939'a kadar sürdürebildi (Günay,2007:6.D,5.C:550).

1938 yılı Cumhuriyet bayramında yapılan bir açık hava toplantısında yaptığı konuşmayla büyük bir hatip olduğu, dinamik ve faal hareketleri Cumhuriyet Halk Partisi kâtibi umumiliğince dikkat çeker (Bayazıt,1998:327).

Antalyada memuriyeti esnasında Cumhuriyet Halk Partisi'ne girdi ve bir müddet sonrada parti vilayet idare heyeti azalığı ve Halkevi başkanlığına seçildi. 1939 mebus seçimlerinde Maraş'tan aday gösterilmesi kararlaştırılır (Bayazıt,1998:327). Mebus olduğu tarihte Antalya Halkevi başkanı idi. Eskişehir ve Ankarada bulunduğu sıralarda da Gençlik Spor Teşkilatı ve Halkevi kolları ile meşgul olmuştur.

Kemali Bayazıt'ın Maraş milletvekilliği adaylığı ve seçimlere girişi VI.Dönem TBMM'i seçimlerinde gerçekleşmiştir. Bu seçimlerde (27 Mart 1939-15 Ocak 1943) Maraş Milletvekili adayı olarak gösterilen Kemal Bey 432 oy ile Maraş milletvekilliğine seçilmiştir. O vakitler seçim çift dereceli olduğundan ön seçimlere katılmak üzere Maraş'a gelir ve amcazadesi Şevket beyin evinde misafir kalır, ön seçimler oldukça hararetle geçer zira merhumla birlikte bir hayli aday ön seçimlere katılmıştır (Bayazıt,1998:328). Seçim Mazbatasını 27 Mart 1939 almıştır. 3 Nisan 1939'da Meclise katılan Kemali bey'in mazbatasını 10 Nisan 1939 tarihinde onaylandı.

¹ Meclis kayıtlarında soyadı “BAYÂZİT”, nüfus kaydında “BAYAZİTOĞLU” olarak geçmektedir.

Meclise katıldıktan sonra Fevkalâde ve Birinci İctimâ senelerinde Zirâat Encümeni Azâlığına, diğer senelerde Sıhhat ve İctimâi Muâvenet Komisyonu azâlığına seçilmiştir. Yine, 3656 sayılı Kanuna ek kanun lâyihası ile köy okulları ve enstitülerini teşkilâtlandırma kanun lâyihasını müzakere için kurulan muvakkat encümenlerde görev almıştır (Günay,2007:6.D,5.C:549).VI. dönem millet meclisine Maraş'ı temsilen mebus olarak giren Kemali bey gerek meclis çalışmalarında gerek parti içi çalışmalarında hemen kendini tanıtır. İlk olarak parti ve meclis içindeki görevi sağlık komisyonu başkanlığıdır (Bayazıt,1998:328).

Kemali Bayazıt VII.Dönemde (8 Mart 1943-14 Haziran 1946) de Maraş milletvekilliği adayı gösterilmiş ve seçimlere katılmıştır. Bu seçimlere 506 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 466'sı iştirak etmiştir. Kemali Bayazıt Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 190 Elbistan kazası 175 Göksün kazası 63 Andırın kazası 38 oy olmak üzere toplam 466 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Kemali Bayazıt Bey müttefikan 466 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir. Kemali Bayazıt Bey'in 4320 numaralı mebus seçimi kanunu gereğince Maraş vilayetinde yapılan seçim neticesinde Dört yüz altmış altı rey mebusluğa seçilmiş olduğuna dair bir mazbata teftiş heyeti tarafından tanzim olunarak kendisine 28.2.1943 tarihinde verilmiştir. Maraş valisi Teftiş reisi olarak Maraş Belediye Başkanı Ali Rıza Çukadar'ın katılımıyla Meclisi Umumi Heyetinin 15 Mart 1943 tarihli ikinci toplantısında tasdik olunmuştur. Kemali Bayazıt Bey Maraş Milletvekili seçildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına 8.3.1943 tarihi itibariyle katılmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:578/1098).

VIII.Dönem (5 Ağustos 1946-24 Mart 1950) TBMM'i seçimlerine katılan Kemali Bey bu dönemde; Sağlık Komisyonu Katipliği, Mazbata Muharrirliği ve Başkanlığı yapmıştır. Mecliste müstakil gurup üyesi ve idare heyetinde bulunmuştur. CHP Grup İdare Heyeti Üyeliği ve Parti Müfettişliği yapmıştır.1947 tarihinde CHP Genel İdare Kuruluna seçilmiştir.1948 yılında İkinci Hasan Saka Kabinesinde Sağlık Bakanı ve Şemseddin Günaltay Kabinesinde de yine Sağlık Bakanı olarak 14 Mayıs 1950 seçimlerine kadar bu vazifede bulunmuştur (E.M.S.G.A,Dosya No:MO-080149; Çufalı,2012:8.D,3.C:819).

1950 yılına kadar üç devre aralıksız milletvekili seçilerek partinin ön kademelerinde söz sahibi olmuştur. 1948 yılından 1950 yılına kadar Hasan Saka ve Ordunarüs Profesör Şemsettin Günaltay kabinesinde Sağlık Bakanlığı'na getirilen Kemali Bayazıt bu görevini de başarı ile sürdürmüştür. Türkiye'de tek partili sistemden çok partili döneme geçişte, demokrasinin yürütülmesinde büyük payı olan devlet adamlarından birisidir (Bayazıt,1998:329).

14 mayıs 1950'den sonra çiftçilik ve tüccarlık yapmıştır. Daha sonra 27 Ekim 1957 yeniden siyasete dönen Kemali Bey Maraş Mebusluğuna seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, XI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:1098/933).

1 Kasım 1957-27 Mayıs 1960, 6 Ocak 1961-15 Ekim 1961 Kurucu Meclis (Temsilciler Meclisi) üyesi, CHP Temsilcisi,15 Ekim 1961-10 Ekim 1965,10 Ekim 1965-12 Ekim 1969 yılları arasında Maraş Milletvekilliği yapmıştır. (Günay,2007:6.D,5.C:550). Kemali Bayazıt Bey, Danışma Meclisi Maraş üyesi, XVII. Dönem Maraş Milletvekili ve Adalet Bakanı Rıfat Bayazıt ile XVII. Dönem Maraş, XVIII. Dönem İzmir Milletvekili Mehmet Turan Bayazıt ve XVIII. Dönem Maraş Milletvekili Adil Erdem Bayazıt Beyin de yakın akrabasıdır. Kemali Bayazıt 28 Mart 1949'da kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır (E.M.S.G.A,Dosya No:MO-080149;Günay,2007:6.D,5.C:550).19 Mart 1972 yılında Ankara vefat eden Kemali

Bayazıt Cebeci Asrî Mezarlığına defnedilmiştir (Günay,2007:6.D,5.C:549; (Çufalı,2012:8.D,3.C:820).

6.1.20. Kemâli Bayazıt'ın VI. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.20.1. Meclis Konuşmaları

6.1.20.1.1. Ekonomi

6.1.20.1.1.(a). Kahve ve Çay İnhisarı Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin altıncı dönemi elli dokuzuncu birleşiminde Kahve ve çay inhisarı hakkındaki kanun münasebetiyle başlayan görüşmelerde dönemin Gümrük ve İnhisarlar Vekili Raif Karadeniz kahve ve çayın inhisar altına alınması için hazırlanan kanun lâyihasının tercihan ve müstacelen müzakeresini talep etmiştir. Bu mevzunun bütçenin varidat kısmıyla alâkalı olduğunu şayet bu karar çıkmaz ise bütçenin varidat kısmı müzakere edilemeyeceğini belirtmiştir (TBMMZC, 6.D, 25. C: 182). Bunun üzerine Meclis Başkanı bu konun görüşülmesini meclisin oyuna sunmuştur. Yapılan oylamada bu raporun görüşülmesi yönünde bir karar çıkmıştır. Böylece görüşmelere başlanmıştır.

Gümrük ve İnhisarlar Vekili Raif Karadeniz'in Aydın Milletvekili Nuri Göktepe'nin "*Kahve ve çay inhisar altına alındıktan sonra İnhisar idaresinin kendi teşkilâtıyla bu işleri yürütmesi mümkün değildir.?Böylelikle 400 bin lira gibi bir para Hazmeden çıkmasa..*" sorusuna karşılık bir açıklamada bulunmuştur. (TBMMZC,6.D,25.C:191). Bu konuşmasında Gümrük ve İnhisarlar Vekili Raif Karadeniz Bey; "*İnhisarlar idaresinin her işi yapabilecek bir müessese olmadığını, bu idare altında tuz, tütün, müskirat, Barut ve patlayıcı maddeler meselelerinin ayrı ayrı işler olduğunu bir de bunun yanında şimdiye kadar meşgul olmadığı kahve ve çay işlerinin eklendiğini her birinin ayrı bir uzmanlık gerektirdiğini dolayısıyla bu işlerin yapılabilmesi için uzman kadrolardan istifade edilmesi gerektiğini*" belirtmiştir. Raif Karadeniz Bey ayrıca bu konuda yeterli elemanın olmadığını ifade etmiştir. Memleket dâhilinde dört yüz küsur müesse olduğunu ve bunların çoğunda da memur eksikliğinin olduğunu belirterek önemli bazı yerlere birer muavin vermek suretiyle, takviye edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMMZC,6.D,25.C:192).

Gümrük ve İnhisarlar Vekili Raif Karadeniz'in bu açıklamalarından sonra Maraş milletvekili Dr.Kemali Bayazıt söz alarak, vekilin konuşmalarında sarf ettiği bazı ifadelerin çok muğlak olduğunu ve bu ifadelerin ne anlama geldiğinin çok da anlaşılır olmadığını ve bunun açıklanması gerektiğini belirtmiştir. Raif Karadeniz Bey'in "*Toptancı ve yarı toptancı vatandaşların*" sayısı ile ilgili cevabi konuşmasından sonra verilen tahrir üzerine kanun maddelerinin müzakeresine geçilmesine karar verilmiştir. Kanun maddelerinin görüşülmeye başlanmasından sonra uzlaşmaya varılan ilk maddelerden biri on yedinci madde üzerinde olmuştur. Buna göre (madde-17) "*27 mayıs 1935 tarihli ve 2731 sayılı, 17 mayıs 1940 tarihli ve 3828 sayılı, 29 mayıs 1941 tarihli ve 4040 sayılı kanunlarla kahve ve çaydan alınmakta olan istihlâk resimleri ve 2 temmuz 1932 tarihli ve 2054 sayılı kanunun kahve ve çaya ait ve bu kanuna aykırı hükümleriyle 27. III. 1940 tarihli ve 3788 sayılı Çay kanununun ve diğer kanunların bu kanuna uymayan hükümleri*" kaldırılmıştır. Kanun ile ilgili hazırlanan raporun iki maddesi de Encümene gönderilmiştir (TBMMZC,6.D,25.C:196).

Kahve ve çay inhisar altına alınması hakkındaki kanun ile ilgili görüşmelere daha sonraki oturumda devam edilmiş ve kanuna 3 muvakkat madde eklenmek suretiyle toplam on dokuz maddelik kanun mecliste kabul edilmiştir (TBMMZC,6.D,25.C:212).

6.1.20.1.1.(b). Vakıflar Umum Müdürlüğü 1942 Malî Yılı Bütçe Kanunu Münasebetiyle Sözleri

Maraş Milletvekili Dr.Kemali Bayazıt 1942 mali yılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde, Vakıflar Genel müdürlüğünün sorumluluk alanı içerisinde şimdiye kadar önemli işler gerçekleştirdiğini belirterek, muhtelif bölgelerde ve bu arada Maraş bölgesinde bulunan vakıf eserlerinin durumu hakkında bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında şu hususlar üzerinde durmuştur; *“Vakıflar idaresinin mütevazı çalışmasıyla son seneler zarfında vücuda getirdiği büyük işler muhakkak ki, hepimizin takdir ve hayranlığını celbetmiştir. Âbidatın tamiren ihyası, imar işlerine, akarlar inşası suretiyle karışmak, fidanlıklar ve sulama tesisleri meydana getirerek memleketin ana davalarına iştirak etmek belli başlı mühim işleri meyanındadır. Bünyesi sosyal olan ve ataların sosyal yardım gayesiyle mahallen vücade getirdikleri vakıfları idare etmek için kurulmuş olan bu teşekkül, son seneler içinde eski vakıfları tedricen satmak suretiyle bir tasfiye yolunu tutmuştur. Satılan bu vakıfların parası merkeze celbedilmekte ve toplanan bu paralarla, biraz evvel arz ettiğim büyük işler meydana getirilmektedir. Bunu çok yerinde bulurum ve bu mevzuda bir diyeceğim olmadığını arz ederim. Ancak burada bir noktai nazarı dikkate almak lüzumunu görüyorum. Bu da satılan bu vakıflardan hiç olmazsa, cüzî dahi olsa, bir kısmını mahalline bir pay olarak ayırmak suretiyle mahallerinde sarf meselesidir. Evkaf idaresi buralarda da imar işleri yapmalı, imar işlerine karışmalı, buralarda da yeni tesisler vücuda getirmelidir. Meselâ seçim bölgem olan Maraş'ta şimdiye kadar binlerce liralık vakıf akarları satıldığı halde Evkaf idaresinin bu yerler için ne bir tesisini gördük, ne de bir teşebbüsüne şahit olduk. Acaba Evkaf idaresi yapılacak bu işleri senelere taksim ederek plânlamış ve kendisine fazla varidat getiren bu yerler için bir şey yapmayı da düşünmüş müdür?”* Diyerek Vakıflar Genel Müdüründen bu söylediklerinin dikkate alınmasını ve bu konuda Başbakanın gerekli müdahalede bulunmasını istemiştir (TBMMZC,6.D,25.C: 398-399).

Maraş Milletvekili Dr.Kemali Bayazıt'ın bu konuşması üzerine Vakıflar Genel Müdürü Fahri Kiper bir açıklamada bulunarak; *“Vilâyetlerde mahal mahal satılan Evkafa ait akarlar, bize kâfi miktarda gelir getirmediği ve muhafazalarına o kadar lüzum kalmadığı anlaşılacak elden çıkarılması tensip edilenlerdir... bunlar memleketin her tarafında, en ziyade vakfa hizmet edecek, geliri daha fazla olacak, idaresi de kolay olacak yerlerde bir takım inşa faaliyetlerinde bulunulduğunu”* ifade etmiştir (TBMMZC,6.D,25.C:399).

Yine aynı konuşmasında *“Yaptıracağımız binalar evvelâ nerede ve hangisi daha vakfa elverişli olursa oraları tercih etmek mecburiyetinde kalıyoruz. Bunu da bir iki yere tahsis etmiyoruz, sırası geldikçe İstanbul'da, izmir'de, Adana'da, Antalya'da Eskişehir'de, Zonguldak'ta, muhtelif vilâyetlerde bir hayli şeyler yaptırdıklarını”* ifade ederek *“Maraş da bunlar arasında yer alırsa”* bu konuda gerekli tetkikin yapılacağını belirtmiştir (TBMMZC,6.D,25.C:400). Yapılan görüşmeler sonrası Vakıflar umum müdürlüğünün 1942 malî yılı Bütçe kanunu 15 madde olarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

6.1.20.1.1.(c). Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü 1942 Malî Yılı Bütçe Kanunu Münasebetiyle Sözleri

Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt Posta, Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü 1942 malî yılı Bütçe kanunu münasebetiyle yaptığı konuşmada “*Bazı nahiye ve köylerde senelerce evvel açılmış olan ve randımanla çalışan bazı posta ve telgraf merkezlerinin bütçede tasarruf temin etmek için kapatılacağı*”ı haber aldığını ve bu durumun doğru olup olmasığı hususunda bir soruyu gündeme getirmiştir (TBMMZC,6.D,25.C:450). Bunun üzerine Münakalât Vekili Amiral Fahri Engin yaptığı konuşmada; “*Bazı nahiyelerdeki posta, telgraf merkezlerinin kapatılması hakkında bir düşüncemiz vardı. Bunların adedi 44 dür, tasarruf maksadıyla değil, sırf memur bulamamak dolayısıyla buralarını kapatmak fikrinde idik. Fakat sonradan Genelkurmay başkanlığı ve Millî Müdafaa vekâletiyle yapmış olduğumuz müzakere neticesinde bazı memurların askere gitmesi tecil edildi ve şimdilik bu suretle bunların kapatılmasından vazgeçildiğini*” belirtmiştir (TBMMZC,6.D,25.C:451). Yapılan görüşmelerden sonra bu kanun kabul olmuş ve kanunun 1 Haziran 1942 tarihinden itibaren yürürlükte olacağı belirtilmiştir.

6.1.21. VII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.21.1. Önergeler

6.1.21.1.(a). Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti Bütçesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VII. Dönem 25.04.1944 tarih ve altmışıncı birleşim birinci oturumunda Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti Bütçesi üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt Sıhhiye Vekâleti ile ilgili görüşmelerde söz aldığı anda öncelikle iki konuda açıklama yapılmasını talep etmiştir; “*...Soracağım iki nokta şudur: son zamanlarda neşriyatta görmeğe başladık. Penisilin–Penicilin diye bir ilâç çıktı. Ve aşağı yukarı birçok derde deva bir ilâçtır denildi. Amerika'da müspet neticeleri alınmıştır ve sahai tatbikada konmuştur deniliyor. İşittiğime göre Sıhhiye Vekâletine mensup kıymetli bir arkadaşımız bu ilâcın formülünü getirmiş veya bulmuş ve hatta Hıfzıssıhha müessesemiz bu iş üzerinde çalışmağa başlamış, İşittiğim bu haber doğrumu dur ve Hıfzıssıhha Enstitümüz bu iş ile meşgul müdür? İkincisi, Almanlar (Lâvzeto) diye bir ilâç bulmuşlar. Bu ilâç bir klor mürekkebinden ibaretmiş, ve bir miktar suda eritilince içine batırılan bir iç çamaşırına üç ay müddetle bit, pire ve tahtakurusu gibi haşerattan hiç biri gelmiyormuş. Hatta işittiğime göre sivrisinekleri de öldürdüğü için odaları veya kıta gerisindeki ufacak yerleri bu ilâçla badana ederek sivrisinekle mücadele ediyorlarmış. Böyle bir şey var mıdır? Sıhhat Vekâleti bu işe muttali olmuş mudur? Muttali olmuşsa bizim memleketimizin bünyesine çok uygun olan bu ilâcın tetkiki yapılmalıdır*”.

Dr. Kemali Bayazıt'ın bu soruları üzerine Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekili Dr. H.Alataş şu açıklamada bulunmuştur; “*Sivrisinek mevzuunda Aerasoldan başka Almanların yeni bir ilâçları var. Henüz maliyeti tamamen malûm değildi. Bununla divan badana ediyorlar. Sivrisinek kondu mu ölüyor. Halkın dışarıda hastalanmış olanlarının nihayet evin içine getirildiklerinden dolayı ikinci intikal mevzuunu tahdit ediyor, azaltıyor. Amma terkibi nedir, henüz bilmiyoruz. Ancak ordularının ihtiyacına yetecek miktarda dedikleri için satılıp satılmayacağı da malûm değildir. Asıl bizim*

yapacağımız iş cibinlik altına girip kendimizi ısırtmamak. Ve hastalandığımız zaman da sıtma ilâcını almaktır.”

Bu açıklamadan sonra Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu da bir açıklamada bulunmuştur; “839 sayılı kanuna ek 1271 sayılı Sıtma mücadelesi hakkındaki kanunun ikinci maddesinde, Sıtma Mücadelesi Kanununun tatbikatında çalışan ve muvaffakiyet gösteren etibba, sıhhat memurları ve öğretmenlerle ihtiyar heyetlerine 250 liraya kadar ikramiye verileceği yazılıdır. Sıhhiye Vekâleti şimdiye kadar bu yolda muvaffakiyet gösteren kaç kişiyi ikramiye ile taltif etmiştir? Geçenlerde Maarif Vekâleti başarısı görülen köy eğitmenlerinin bir listesini neşretti. Bunları da bu şekilde ilân etseniz muvafık olmaz mı? Diyerek bu konuda teşvik edici yeni önlemler alınması gerektiğini belirtmiştir (TBMMZC,7.D,10.C:214).

6.1.21.2. Meclis Konuşmaları

6.1.21.2.1. Eğitim

6.1.21.2.1.(a). Üniversiteler Kanunu Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yedinci dönem altmış üçüncü birleşimi birinci oturumunda gündeme gelen Üniversiteler Kanunu ile ilgili yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit şu açıklamalarda bulunmuştur; “Gündeme getirilen madde ile üniversite profesörlerine doçentlere ve ordinaryüs profesörlerine maaşlarından ve tazminatlarından başka bir de üniversite tazminatı adı ile her ay doçentlere 200, profesörlere 300 ve ordinaryüs profesörlere 400 lira verileceği yazılmaktadır. Gayet iyi düşünülmüş ve yerinde olan bu maddeyle ilgili ehemmiyetli gördüğüm bir nokta var. Gönül isterdi ki bu maddede laboratuvar da çalışan hocalarla diğer hocalar arasında tazminat almak bakımından bir fark gözetilsin. Üniversitelerin bazı fakültelerinde bilhassa Tıp Fakültesinde tıp ilmi laboratuardan ve laboratuvar çalışmalarından doğar. Kendini laboratuvara bağlamış, laboratuvarcı bir hoca ebetteki klinik hocasından farklıdır. Klinik hocası hem öğreticidir, hem de kliyan sahibidir. Fakat laboratuvara kendisini bağlayan hoca, hepiniz kabul buyurursunuz ki, artık klinisyen bir hoca değildir. Gayet açık görülmektedir, Tıp Fakültesini ele alırsak laboratuvar hocaları adedi ile diğer hoca adetleri arasındaki büyük farkı görürüz. Laboratuvar için doçent hoca yetiştiriyor. Kendini vermiyor, bunda haklıdır. Sebebi de arz ettiğim gibi nihayet klinikten ayrılması, hekimliği bir tarafa bırakması ve bu arkadaşın kendini tamamıyla ilme bağlamış olmasıdır. Refah seviyesi diğer hocadan az olan bir laboratuvarcı, laboratuvara neden heves göstereceği ve laboratuvara neden intisap edeceği düşünülürse bu azlığın ve laboratuvara intisap etmemenin sırrı öğrenilir. Elimizde 40 sene kendini laboratuvara bağlamış iki hocamız vardır. Bu hocaların feragatli ve uzun seneler çalışmalarının sonundaki muhassalaları ile diğerleriyle kıyaslandırırsak arz ettiğim bu hakikat kendiliğinden meydana çıkar. Benim beklentim, komisyonun bu maddeyi geri alması yönündedir. Laboratuvar doçentleri ve laboratuvar hocalarına diğer hocalardan ayrı olarak hangi fakültelerde ve hangi laboratuvarlarda çalışanlara verileceğini Komisyon arzu ederse derhal bir formül bulabilir ki mesela daha fazla bir tazminat verilebilir. Bunun için bir önerge veriyorum, eğer Heyeti Umumiyenin tasvibine mazhar olursa laboratuarda çalışanlar çoğalır ve kanunun heyeti umumiyesinin müzakeresinde arkadaşlarımızın da tebarüz ettirdiği gibi laboratuvar çalışmalarından beklenen faydalar çoğalacak ve laboratuvarlarda çalışma şevkini artırmış olacağız” (TBMMZC,7.D,24.C:202).

Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit'in bu konuşmasından sonra görüşülen konu üzerinde tartışmalar ve eleştiriler devam etmiştir. Bu kanun üzerinde yapılan görüşmelerde üniversite mensuplarının durumları ele alınmış ve personel arasındaki mali dengesizliklerin ortadan kaldırılması, verimliliğin artırılması, özellikle asistan kadrosunda görev yapan personelin durumlarının iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu konuda milli eğitim bakanından gerekli düzenlemelerin yapılması istenmiştir. Bu görüşmeler sırasında yapılan bu eleştiriler üzerine dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel özetle şu açıklamalarda bulunmuştur: "...Üniversite üyesinin, doçent, profesör, ordinaryüs profesörlerinin, laboratuvarında çalışanlarını, kütüphanede çalışanlarından ayırmak mahiyet itibarıyla müşküldür. Yapılan düzenleme yalnız dışarıda iş yapan personel ile ilgilidir. Dışarıda iş görmeye muayyen saatler içinde ve bu kanunun hükümleri dâhilinde izin verilmiştir. Ancak dışarıda iş yapanlara ek görev tazminatını verilmeyecektir."... "Asistan meselesine gelince: Asistanlar için 55 nci madde çerçevesinde, üniversite içerisinde gösterilecek hizmetler veriliyor, bunları üniversiteler verebiliyor. Bu suretle hem onları yetiştirmekte hem de onlara maddi yardım etmek temin edilmektedir. Bunun haricinde asistanlıkta çok kalmamaları lâzımdır. Asistanlık bir selektör bir arınma yeridir. Bir gün önce orada yetişip üniversitel mesleğin kapısı olan doçentliğe geçmelidirler." Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel konuşmasının sonunda Bütçe Komisyonunun teklifi ile Hükümet teklifinin aynı olduğunu ve kanunun bu şekilde kabul edilmesini talep etmiştir. Milli Eğitim Bakanının bu açıklamasından sonra söz alan Maraş Milletvekili Kemali Bayazit konu ile ilgili verdiği önergeyi geri çekmiştir (TBMMZC,7.D,24.C:203).

6.1.22. VIII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.22.1. Önergeler

6.1.22.1.(a). Sağlık Bakanlığı Bütçesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Verilen Önerge

Maliye Bakanlığı'nın 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmeler sırasında Maraş Milletvekilleri Dr. Kemali Bayazit, Dr. Kâmil İdil, R. Çuhadar, Abdullah Yaycıoğlu, H. Reşit Tankut'un yer aldığı elli iki (52) milletvekilinin imzasının yer aldığı ve "Sağlık Bakanlığı'nın Sıtma mücadele teşkilâtına yeni kamyonet mubayaasını sağlamak üzere Sağlık Bakanlığı Bütçesinin 707 nci faslının birinci maddesinden 150 bin ve üçüncü maddesinden 100 bin olarak ceman 250 bin liranın tenkis edilerek Maliye Bakanlığı Bütçesinin 467 nci faslının 12 nci maddesine eklenmesini ve buna göre madenin 365 249 lira olarak tashihini" içeren bir önerge Meclis Başkanlığına verilmiştir (TBMMZC,8.D,8.C:553).

Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit bu önerge hakkında şu konuşmayı yapmıştır; "Görüşülen Maliye Bütçesinin 12 nci maddesindeki 115249 lira ile Sağlık Bakanlığı'na yeniden taşıt alınacaktır. Bu taşıtlardan yedisi kamyonet, üçü ambulans olarak muhtelif hastanelere; birisi de Bakanlığa ait olacaktır."

"...Harb seneleri içinde türlü sebepler yüzünden alabildiğine genişleyen sıtma âfetinin vatandaşlara verdiği ıstırap Yüksek Meclisin nazarından kaçmamış ve 1945 senesinde bu hastalıkla ehemmiyetli surette mücadele için olağanüstü Sıtma Savaşı Kanununu çıkararak gereken tahsisatı vermişti. Böylece, 1945 ten evvel mevcut kanununa göre 18 bölgeye ayrılmış olarak 39 vilâyet hududu içinde 108 ilçe ve 4617 köyde yapıla gelmekte olan mücadele çok genişlemiş ve 18 bölge 40' a çıkarılarak 53

ilin, 299 ilçe ve 13317 köyü mücadeleye tâbi tutulmuştur. Sıtma mücadelesinin muvaffakiyetli devamı için Yüksek Meclisçe 1945 senesinde tartışmalar yapılırken teşkilâtındaki münhallerin, doldurulması, bol ilâç dağıtılması ve teşkilâtındaki vazifelilerin her yere acele yetişmesiyle çalışanların sıkı kontrol ve murakabesinin temini için bu teşkilâtın mevcuda ilâveten yeni motorlu vasıtalarla teşhizi esas olarak ileri sürülmüştü. İşte bu sebepten yürürlüğe giren olağanüstü sıtma savaşı kanununun 13 ncü maddesindeki hususi yetkiye dayanan Sağlık Bakanlığı o tarihte Romanya'dan gelen eski binek otomobillerinden 38 tane satın almış ve evvelce 18 sıtma mücadele bölgesinin elinde bulunan 16 otomobili de bunlara katarak başarılı bir şekilde çalışmaya başlamıştı...1945 senesinin sonunda olağanüstü sıtma savaşı kanunu yürürlükten kalktı. Çünkü süresi bir seneydi. Fakat kurulmuş olan teşkilât ana Sıtma Kanununa göre ve normal bütçeden tahsisat alarak çalışmaya devam etti ve bu gün de çalışmaktadır....”.

Maraş Dr. Kemali Bayazıt verdiği bu izahatın esas maksadının da şu olduğunu ifade etmiştir; “Sıtma teşkilâtının elinde eskiden mevcut olan 16 otomobilden üçü çok evvel miadını doldurmuş ve Maliyeye teslim edilmiştir. Diğer 13 otomobil ise keza miatlarını doldurmuş ve çalışamaz durumda Maliyeye devredilmeye başlanmıştır. Romanya'dan gelen eski arabalardan satın alınan 38 tanesi ise daha 1946 da çalışamaz duruma düşmüş ve 1947 senesinde yalnız tamir için 1.10000 lira sarf edilmesine rağmen kendilerinden gereken faide elde edilememiş ve bir çoğu garajlarda yatmıştır. Bu 38 arabayı kamyonet haline çevirmek de düşünülmüş ve fakat çok eskimiş olan bu arabalara yapılacak masrafi fen heyeti uygun bulmamıştır. Bu ameliye yapılamayınca Hükümetimizin taşıtları hakkında aldığı yeni karara uyularak bu otomobiller de Maliyeye devre başlanmıştır.”

“....1948 senesi Bütçesi yürürlüğe girdiği zaman Sıtma Mücadele Teşkilâtının bir tek motorlu vasıtası kalmayacağı tabiidir. Senelerce bu teşkilâta çalışmış bir arkadaşınız olarak arz edeyim ki; bu hal Sıtma Mücadelesini bir bakıma hakiki manası ile kendisinden beklenen vazifeyi yapmaya sevk etmek demektir. Motorlu vasıtasız sıtma mücadele teşkilâtı olamaz, olsa da bir iş yapamaz. Çünkü gecesini, gündüzünü, tatili, pazarı olmayan bu teşkilâtın bütün işi büroda değil, köyde, yazıda ve yabanda görülür. Amele taşımak, mazot götürmek, D. D. T. sevk etmek ve nihayet çok dolaşarak işleri başında görmek ve kovalamak lâzımdır. Bu da otomobilsiz olamaz.

“...Sağlık Bakanlığı 1948 Bütçesinin 707 nci faslının birinci maddesinden 1.50 000 lira tenkis etmek biraz sıkıntılı da olsa esas sıtma hizmetlerini aksatmaz. Nitekim geçen sene birinci maddeden 80 000 liralık münakale yapıldığı halde hizmetler aksamamıştır. 707 nci faslın 3 ncü maddesinden 100000 lira tenkis etmek ise yine mümkündür. Çünkü yeni arabaların hem benzin sarfiyatı az olacak hem de tamir masrafi olmayacaktır” (TBMMZC,8.D,8.C:554).

Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt verilen bu teklifin Bütçe Komisyonu tarafından kabul edildiğini de belirtmiş ve Yüksek Meclisin Sağlık Bakanlığı'nın işlerine, bilhassa sıtma mücadelesine verdiği önemi ve bu uğurda zaman zaman gösterdiği cömertlik ve hassasiyet sahibi biri olarak bu konuda minnet ve şükranlarını belirtmiştir. Bu önerenin başkanlığa sunulduğunu ve bu konuda yüksek meclisin tasvibinine mazhar olacağına da inandığını ifade etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Raif Karadeniz'in önergeyi okutmasından sonra Bütçe Komisyonu sözcüsü Muammer Eriş bu önerenin komisyonca uygun görüldüğünü ifade etmiş ayrıca tensip edilirse 250000 liranın bu maddeye ilâve edileceğini ve yine Komisyondan alınmış bir karara binaen bu işler için lüzumlu 44 kamyon ve 4 motosikletin nerelerde kullanılacağını (R) cetveline ilave edilebileceğini de

belirtmiştir. Bunun üzerine Meclis Başkanı önergeyi oylamış ve bu önerge kabul edilmiştir (TBMMZC,8.D,8.C:554).

6.1.22.2. Sözlü Soru Önergeleri ve Bunlara Verilen Cevaplar

6.1.22.2.(a). Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit'in, Tarsus İlçesinde Su Baskınına Uğrayan Köyler Hakkındaki Sorusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmed Barutçu'nun Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verdiği sözlü soru önergesinde “*Su baskınına uğrayan Tarsus ilçesinin Kefeli, Zübeyir, Çöplü, Yaramış, Kocabucak, Tiznik, Maraş, Karaçerçili ve Ağzıdelik köylerinden Kefeli, Çöplü, Kocabucak, Maraş ve Ağzıdelik köylerinin hâlâ su altında olduğunu işitmekteyim. İlkbaharda vukuu muhtemel yeni baskınlar için ne tedbir alınmıştır. Şimdiye kadar bu köylere yiyecek, yemlik ve tohumluk yardımı yapılmış mıdır ve parası mukabilinde köylülere yemeklik ve yemlik hububat vermek düşünülüyor mu?*” sorularına içtüzük hükümlerine göre Hükümet Başkanının, Yüksek Mecliste sözlü olarak cevap vermesini istemiştir (TBMMZC,8.D,10.C:48).

Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit'in, Tarsus İlçesinde su baskınına uğrayan köyler hakkındaki sorusuna Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmed Barutçu şu cevabı vermiştir: “*Maraş Milletvekili Sayın arkadaşımız Kemali Bayazit, su baskınına uğrayan Tarsus ilçesinin bazı köylerinin su altında bulunduğunu işittiğinden bahsile; bu köylere yiyecek, yemlik ve tohumluk yardımı yapılıp yapılmadığını ve ilkbaharda vukuu muhtemel yeni su baskınları için ne tedbir alınmış olduğunu sormaktadır. Soru önergesinde adları yazılı köylerin yalnız arazisi su altında kalmış olup evlerine herhangi bir zarar ve hasar vâki olmamıştır. Bu sebeple yemeklik ihtiyacı hissedilmediğinden il ve ilçeye bu yolda bir müracaat yapılmamıştır. Bununla beraber bu köyler hakkında isteyenlere 3242 sayılı Kanuna göre bir yıl vâde ve zincirleme kefalet suretiyle dağıtılmak üzere 50 ton buğday İçel Valiliği emrine tahsis olunmuştur. Kredi ile arpa dağıtılmasına mevzuat müsait bulunmadığından isteyenlere peşin para ile satılmak üzere gene adı geçen İl Valiliği emrine 50 ton arpa ve yulaf tahsis edilmiştir. Kızılay tarafından da felâkete uğrayan köylerin fakir halkına dağıtılmak üzere mahallî Kızılay teşkilâtına 1850 lira gönderilmiştir. Su altında kalan araziye ekilmek üzere köylerden istenilen pamuk tohumunun yardım suretiyle sağlanmasına gene arz ettiğim mevzuatın müsaadesizliğinden ihtiyacı olanların tohum tedarikini kolaylaştırmak üzere kendilerine Ziraat Bankası tarafından kredi açılması temin olunmuştur. Baskına karşı alınmış ve alınacak tedbirlere gelince : Son su baskınına karşı ilk ve acil tedbir olmak üzere yıkılan sedlerin tamir ve islahına derhal başlanmış ve mühim kısmı ikmal edilmiştir. Baskınlara katî şekilde mâni olunması Seyhan nehrinin esaslı surette islahına bağlıdır. Bu islah işi :*

a) Normal baskınları önlemek üzere nehrin iki sahilini seddelemek;

b) Beş, altı yılda bir tekerrür eden normalin üstündeki çok büyük baskınlar için nehrin başında bir toplama barajı yapmak şeklinde iki ameliyeyi gerektirmektedir. Bunlardan birincisine ait plân ve projeler hazırlanmış ve iş ihaleye konulacak hale getirilmiştir. Kısa bir zamanda tatbik mevkiine konulmaya çalışılacaktır. İkinci ameliyeyi teşkil eden baraj inşası işi esaslı bir etüde ihtiyaç göstermekte olup projelerine ilk imkân husulünde başlanacak, Amerika'dan getirilecek su işleri uzmanları ilk olarak bu işle görevlendirileceklerdir” (TBMMZC,8.D,10.C:48).

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faik Ahmed Barutçu'nun bu cevabi konuşması üzerine Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt öncelikle Başbakan Yardımcısının verdiği izahata teşekkür ederken şu açıklamada bulunmuştur: “*Biz maalesef hâlâ hâdiselerin peşinden koşmaktayız. Bir yerde bir hâdise olmakta, ondan sonra bu hâdiselerin acılarını tahfif etmek yolunu aramaktayız. Bu soruyu vermekten maksadım, geçenlerde bilvesiyle Büyük Mecliste bahsedildiği gibi Hükümetin hâdiselere takaddüm etmesini sağlamak maksadını istihdaf etmektir. Bir yerde büyük bir su baskını olur, köyler su altında kalır, hayvanların yemlikleri mahvolur, tohumluklar ziyan olur, veya çiftçilerin ekmiş oldukları tarlalar harap olur; ondan sonra yardım ederiz. Sayın Barutçu arkadaşımızın, izahlarından da anlaşılacağı veçhile bu köylere yapılmakta ve yapılmış olan yardımlar nihayet yine Ziraat Bankasına müteselsil kefaletle borçlanma suretiyle kendi istitaatlarına yüklenen ayrı bir yük olarak göze çarpmaktadır. Halbuki, gönül çok arzu ederdi ki, bu su altında kalmış olan vatandaşların mademki yemeklik ihtiyaçları yoktur, evleri zarar görmemiştir, fakat hiç olmazsa yemlik ve tohumluk babında yapılan yardımlar kendilerince ayrı bir külfet yüklemek suretiyle yapılmasın ve Hükümet tarafından yapılmış olsun.*”

“...Çukurova'nın köylüsü; insan gücünün en son istitaat ve takati ile geçimini sağlayan mert Türk çocuklarıdır. Bu bakımdan bu hâdise, son ibret dersi olmak kaydı şartıyla, oralarda açılmış ve yeniden açılacak olan kanalların, bütün iklim şartları göz önünde tutularak, tekrar bu gibi felâketlere sebep olmamalarını sağlamak, Hükümetin en başlı vazifelerinden elbette ki birisidir. Benim istirhamımı; bu meseleyi önemle göz önünde tutarak, Hükümet biran evvel, yeni gelecek felâketleri önlemesini temin etmelidir.” Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt konuşmasının sonunda bu konuda gerekli önlemlerin alınacağı konusunda ilgili Bakanlık tarafınan lüzümlü çalışmaların yapılacağını arzetmiştir (TBMMZC,8.D,10.C:49).

6.1.22.2.(b). İstanbul Milletvekili Dr. Mim Kemal Öke'nin, Hastanelerdeki Doktorlardan Resmî Görevlerini İstismar ve Suiistimal Edenler Olup Olmadığı Hakkında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazıt'ın Sözlü Cevabı

İstanbul Milletvekili Dr.Op.Mim Kemal Öke'nin, bir kısım hekimlerin hastanelerde resmî vazifelerini istismar ve suiistimal ettikleri hakkındaki ağır şikâyetleri üzerine, vazifesini bu yolda kullananlar olup, olmadığını konusunda verdiği soru önergesi üzerine Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt şu açıklamada bulunmuştur: “...Şerefli tıp mesleki mensuplarının, meslekin şeref ve haysiyetiyle mütenasip, insan sağlığını koruyan, beşerin ıstırabını dindiren faziletkâr ve feragatkar insanlar olması kadar tabii bir şey olamaz. Biz gerek hastanelerimizde çalışan hekimlerin, gerek teşkilâtımızda çalışan diğer hekimlerin ve ailemum hekim arkadaşların bu kabil insanlardan mürekkep olduğunu kabul etmekteyiz. Fakat her meslekte yolunu şaşırmış insanlar olduğu gibi tıp mesleğinde de görevini kötüye kullanan, meslekinin şeref ve haysiyetine uygun hali olmayan mensuplar olabilir. Bunlar birer bedbahtır. Çok az olmak üzere bizim meslek mensupları içinde de bu gibi bedbahtlar vardır. Türk hastanelerini birer çiftlik gibi kullanmış, yataklarını gayrimeşru, menfaatleri uğruna kiralamış olduğundan bahsedilen doktorlar, kanuna tevdi edilmiş ve cezasını bulmuş, olanlar olması gerekir.” “...Bize şikâyet vâki olursa bunlar üzerinde gayet hassasiyetle durmaktayız. Ve lâzım gelen kanuni muameleyi hiç merhamet duymadan tatbik etmekteyiz. Vazife aldığım günden bugüne kadar 31 vazifeli hakkında takibata girişilmiştir. Bunlardan dokuzu adaletin pençesine teslim edilmiştir. Bu işte daha çok hassas bulunmak için idare

heyetlerinden lüzumu muhakeme kararı verilerek mahkemeye sevk edilmiş vazifeliler hakkında da derhal vekâlet emrine almak gibi idari bir kararı mesuliyeti üzerine alarak tatbik etmeye başlamış bulunmaktayım.” diyerek bu konuda gerekli her türlü tedbirin alındığını ancak belli hâdiselerin üzerinde durmanın maksadı temin etmediğini bu hâdiselerin birbirine müşâbih sebeplerini tespit etmek ve bu sebepleri izale etmek lâzım geldiğini de belirtmiştir.

Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazıt “...Bu konuda gündeme gelen şikayetler üzerine Bakanlığın hastanelerde çalışan, teşkilâtta çalışan hekimlerin ve aynı zamanda muayenehanesi bulunan hekimlerin durumunu yeniden tetkik etmek lüzumunu hissetmiştir ve bu çalışmasına başlamıştır. Ayrıca yeniden hazırlanan Etibba Odaları Kanunu hekimlerin meslek şeref ve haysiyetini korumak için çok ağır ceza müeyyidelerini içerdiğini ve bununda hazırlıklarının tamamlandığını belirtmiştir” (TBMMZC,8.D,19.C:9).

Yine bu görüşmeler sırasında Maraş Milletvekili ve sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt konu ile ilgili görüşmelere katılan ve bu konuda görüş beyan eden vekillerin yapmış olduğu konuşmalara karşılık bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalarında üzerinde durduğu konular sağlık alanında özellikle kurumsal düzeyde yaşanan sıkıntıların ve süistimallerin ortadan kaldırılması bu konuda ortaya çıkan bir takım yanlış uygulamaların kurumların geneline teşmil edilmemesi özellikle “mesleğin şeref ve haysiyetini kötüye kullananlar” hakkında hükümetin hiçbir zaman merhametli olmadığını ve konuyla ilgili hükümetin büyük bir hassasiyetle ve dikkatle çalıştığını da ifade etmiştir. Bakanlığın ilgili kurumları ile ilgili herhangi bir kötü icraatın olması durumunda bunların takip edileceğini ve bu hususta Bakanlık Müfettişlerine emir verildiğini ve Müfettişlerin gittikleri yerlerde normal teftiş ve tahkikin dışında halkın ve efkârı umumiyenin hekimin lehinde bulunup bulunmadığını da tespit edeceklerini söylemiştir (TBMMZC,8.D,19.C:13).

6.1.22.2.(c). Erzurum Milletvekili Gl. Vehbi Kocagüney’in, Doğu Sınır İllerinin Yol, Eğitim ve Sağlık İşleri Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan ve Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt’ın Sözlü Cevapları

Erzurum Milletvekili Vehbi Kocagüney Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına verdiği önergede “Doğu sınır illerinin kalkınması için bu yıl Bütçesine konan 10 milyon liranın 5 milyonunun yola, üç milyonunun eğitim, iki milyonunun da sağlık işlerine harcanacağı açıklanmıştı.Bu bölgede kısa olan inşaat mevsimi başlamıştır. Hangi bölgelerde yol, hangi bölgelerde eğitim ve sağlık tesisleri vücuda getirileceği teferruatı ile tespit edilmiş bulunacağından (Bayındırlık. Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarınca) sözlü olarak açıklanmasını” talep etmiştir.

Bunun üzerine Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt şu açıklamalarda bulunmuştur;“Doğu bölgesi ödeneğinden Sağlık Bakanlığı'na bir milyon iki yüz bin lira ayrılabilmiştir. Bakanlığınız bu bölgede, Doğu Bayazıt, Özalp, Hakkâri merkez, Nusaybin ve Akçakale'de olmak üzere beş sağlık merkezi inşa ve tesis etmek teşebbüsüne geçmiştir. Filânlar hazır, keşifleri bugünlerde tamamlanacak ve umuyorum ki, Mayısın birinde bunlar ihaleye çıkartılacaktır.Bunun dışında Sağlık Bakanlığı, motorlu vasıtalarla mücehhez yirmişer hasta yatırabilecek ve bu hastaların her türlü mualecatını meccanen verebilecek, Doğu bölgesinde motorlu vasıtanın gidebileceği, hatta gidemeyeceği yerlere gidip oralarda D. D. T. tatbikatı ve emrazı sâriye mücadelesi yapmak ve aynı zamanda buldukları

hastaları yatırmak üzere üç seyyar hastane hazırlamaktadır. Bu seyyar hastanelere lâzım olan malzeme bir taraftan mubayaa edilmekte ve işin çabuk temini ve bir gün evvel işe başlamak için de Kızılay'ın elindeki çadırlardan istifade etmek için mesai sarf etmekteyiz. Malzeme tedariki teşebbüsü mesaimiz bundan ibaret kalacaktır.” Diyerek bu konuda bakanlığın bölgeye yönelik faaliyetlerini ortaya koymuştur (TBMMZC,8.D,19.C:289).

6.1.22.3. Meclis Konuşmaları

6.1.22.3.1. Hükümet Politikaları

6.1.22.3.1.(a). Recep Peker'in Kurduğu Hükümet Programı Münasebetiyle Sözleri

Meclisin sekizinci dönemi, 5 Ağustos 1946 tarihinde açılmıştır. Aynı gün, İsmet İnönü tekrar Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Meclis Başkanlığına ise İstanbul Milletvekili emekli General Kâzım Karabekir seçilmiştir (TBMMTD,8.D,1.C:2).

Hükümeti kurma görevi de Recep Peker'e verilmiştir. 6 Ağustos'ta, Recep Peker, Başbakan olarak kabinesini kurmuştur. 14 Ağustos günü, Recep Peker'in Hükümet programı Mecliste okunmuş, bu konuda görüşmeler yapılmıştır (TBMMZC, 8.D, 1. C: 27-37). İktidar-muhalefet arasındaki ilk anlaşmazlık da, bu konuda ortaya çıkmıştır. Çünkü CHP'liler Hükümet programının aynı günde görüşülüp kabul edilmesinde ısrar ederlerken, DP'liler ise her zaman olduğu gibi bu defa da iş aceleye getirilerek muhalefetin görüşlerini belirtmek imkânının verilmediğini iddia etmişlerdir. (Karpaz,1967:149-150).Nitekim DP'nin sözcüsü olarak bir konuşma yapan Adnan Menderes de, Hükümet programının içeriğine değil, yapılacak görüşmelerin şekline eleştiriler getirmiştir (TBMMTD,8.D,1.C:59-60).

Menderes, kendisinden önce, DP adına konuşma yapan Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın usûl üzerine sarf ettikleri sözlere paralel olarak, bu iki milletvekilinin sözlerini tamamlayan bir konuşma yapmıştır.Menderes ve arkadaşları, Hükümet programının Mecliste okunmadan birkaç gün önce Demokrat Partinin incelemesi için kendilerine verilmesini Başbakan Peker'den rica etmişlerdir; ancak program kendilerine verilmemiştir (TBMMTD,8.D,1.C:59). Gerçi, Meclisin o zamana kadar olan işleyişinde böyle bir gelenek yoktur ve yapılan da, hükümet programının okunur okunmaz görüşülmesi ve güven oylamasına geçilmesidir. Fakat o zamana kadar da, mecliste sadece tek parti vardı. Görüşmeler sırasına, Meclisin hiçbir devresinde böyle bir teamülün olmadığı söylenince Fuat Köprülü, “*O zaman Meclis tek partiliydi*” diye seslenmiştir (TBMMTD,8.D,1.C:39).

Bu defa, Hükümet programı okunduktan hemen sonra DP'liler, Meclis Başkanlığına, görüşmelerin iki gün sonraya tehir edilmesini rica eden bir teklif vermişlerdir. Hem Fuat Köprülü, hem de Refik Koraltan, Hükümet programı hakkında DP'nin ortak bir karara varabilmesi için görüşmelerin iki gün sonraya ertelenmesini istemişlerdir. Fuat Köprülü şöyle demektedir: “*75 dakika süren bu program devletin iç ve dış siyasetine ait ana prensibinden başlayarak kibritlerin ıslahına kadar; memleketin genel hayatına alakadar eden bin bir meseleden bahsediyor. DP, Hükümet programı hakkında kendi mütalâa ve tenkitlerini arz etmeyi kendisi için bir borç bilir. Ancak, şimdi dinlediğimiz ve yeni elimize aldığımız bu program hakkında partimizin tenkitte ve mütalâadabulunması için müzakerenin Cuma'ya (16 Ağustos 1946'ya) geciktirilmesini rica ediyorum*” (TBMMTD, 8.D, 1.C: 38; TBMMTD, 8.D, 1.C: 40-41; TBMMTD, 8.D, 1.C: 43-44).

Fakat, bu teklif de anayasanın 44. maddesine aykırı olduğu ileri sürülerek kabul edilmemiştir (TBMMTD,8.D,1.C:38). Anayasanın 44. maddesinin son fıkrası ise, Hükümetin tutacağı yolu ve siyasî görüşünü en geç bir hafta içinde bildireceği ve ondan güven alacağını belirtmekteydi (Kili-Gözübüyük,1985:120). Menderes ise, yaptığı konuşmasında, bu görüşü, Anayasaya engel bir taraf olmadığını belirterek ikna edici bulmamıştır (TBMMTD,8.D,1.C:59).

Ayrıca, CHP'li bazı milletvekilleri, görüşmelerin iki gün sonraya bırakılması konusunda, güvenoyu alıp almayacağı şüpheli olan bir Hükümetin işbaşında bulunmasının getireceği siyasî bir mahzurdan söz etmişlerdir. Örneğin, Balıkesir Milletvekili Süreyya Özgeevren; *“Hükümet muallâkta duramaz. Meclisin bu yeni Hükümet hakkında güven kanaatini bildirmesi lazımdır. Aksi takdirde güvensiz geçecek günler içinde biz Hükümetin Devlet ve Millet idaresinde düçar olacağı vaziyetin vasfı zaaf veya tereddüt olabilir”* demektedir (TBMMTD,8.D,1.C:39).

Menderes'e göre, bu iddia da gerçek dışıydı, hatta bir vehimdi. Çünkü, CHP Meclis Grubunun 13 Ağustos'taki toplantısında, yani hükümet programının mecliste okunmasından bir gün önce, Peker Hükümetinin güven oyu aldığı herkesçe bilinmekteydi (TBMMTD,8.D,1.C:59). Aslında, Menderes'in şüphesi, Başbakanlığa atanan Recep Peker'in, tek partili sistemi savunduğunun bilinmesidir. Hükümeti kurma görevinin Peker'e verilmesi, CHP'nin niyetleri konusunda Demokrat Partide şüpheler uyandırmıştır (Karpaz, 1967:149). Menderes, konuşmasını, *“Hükümet programının görüşmelerine katılmamak durumunda bırakıldığı için partimiz derin bir teessür duymakta olduğunu arz etmek mecburiyetindedir”* diyerek bitirmektedir (TBMMTD,8.D,1.C:60). Menderes, bu konuşmasından sonra meclis salonundan dışarı çıkmıştır. Nitekim kendisinden hemen sonra kürsüye gelen Rize Milletvekili Saim Ali Dilemre, Menderes'e hitaben *“Dışarı çıkma, dinle. Daima böyle yaparsın. Doğru değildir. Olmaz ki böyle !”* diye konuşmuştur (TBMMTD,8.D,1.C:60).

Maraş Milletvekili Dr. Kemalî Bayazıt, Menderes'in sözlerini *“kalpleri kıran”* bir konuşma olarak değerlendirmiştir. Bayazıt, *“Menderes ve partisi DP'nin Peker kabinesine güvenoyu vermemek konusunda önceden karar verdiklerini ve görüşmelerin ertelenmesini isteyerek bir parti taktiği yaptıklarını”* söylemiştir (TBMMTD,8.D,1.C:66). Son sözü alan Başbakan Peker, önce tecrübeli bir ana parti olarak yanlarında bir muhalefet partisini yaşatacaklarını ve meclisin genel çalışmalarında faydalı bir unsur olarak çalışmalarına yardım edeceklerini ifade etmiştir. Peker, Menderes'in Meclis kürsüsünün serbestliği konusunda söylediklerini, demokrasiyi baltalama yolunda hatalı ve ölçü kabul etmeyecek kadar ağır bulduğunu ve böylelikle muhalefetin mazlum tavır takındığını belirtmiştir (TBMMTD,8.D,1.C:69-70).

Peker'in konuşmasından sonra güven oylaması yapılmıştır. Oylama sonucunda, TBMM, Peker Hükümetine oy çokluğu ile güvenini bildirmiştir (TBMMTD,8.D,1.C:70). Adnan Menderes ise, oylama sırasında Meclis salonuna dönmüş ve diğer Demokrat Partililer gibi ret oyu kullanmıştır (TBMMTD,8.D,1.C:74).

6.1.22.3.2.Siyaset (Meclis İçi Seçimleri)

6.1.22.3.2.(a). Balıkesir Milletvekillerinin Seçim Tutanakları Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu Münasebetiyle Sözleri

Maraş Milletvekili Dr. Kemalî Bayazıt, muhtelif illere ait tutanak dosyaları üzerinde Demokrat Parti'ye ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne mensup milletvekillerinin çok sert tartışmalarda bulduklarını ve kendisinin de gerek ihzari komisyonlarda ve

gerekse inceleme Komisyonunda, arkadaşların çalışmalarını baştan aşağı takip ettiğini belirterek konuşmasına şöyle devam etmiştir: “...9,5 dan şu saata kadar cereyan eden müzakereleri gayet ciddî olarak takip ettim ve etmekteyim. Görüyorum ki Demokrat Partiden söz alan arkadaşlar, fikirlerini beyan ederlerken inceleme Komisyonlarının mahallerinde neden bir tetkik ve tahkike gitmeden karara vardığını ve bu raporları heyeti umumiyeye getirdiklerini kısaca söylemektedirler ve yine görüyoruz ki inceleme Komisyonunun raporları aşağı yukarı aynen DP’li arkadaşların yaptıkları yeknesak iddialar gibi pek az farklarla tutanaklar üzerinde komisyonun görüşünü bildirmektedir...” “...Bu arada yapılan tartışmalarda hukukî vakialara istinat eden geniş görüşmeler oldu ve yine bu arada seçimlere fesat karıştı karıştırıldı diye söylendi. Biz hepimiz Cumhuriyet Halk Partisinin mensupları olarak bu seçimlerde bulunmuş çalışmış insanlarız. Seçimlerde hile ve fesat olmadığına göre yapılan bu nevi görüşmeler arkadaşlarda karşılıklı aksülameller yapmakta ve binnetice ağır tartışmalara yol açarak arkadaşların birbirini kırmalarına vesile olmaktadır. Mahiyeti bakımından iddia ve cevapların aynı olduğuna göre bütün bu tutanakların üzerinde Demokrat Partili arkadaşlarımızın umumi iddiaları ne ise ortaya koysalar bizim de umumi ve müdafaa cevaplarımız ne ise biz de onu ortaya koysak da her tutanak üzerinde ayrı ve uzun görüşmeler yapmasak olmaz mı? Çünkü bu görüşmeler devam ettikçe itiraf edeyim ki, sınırlar bozulmakta ve gelişmesini arzu ettiğimiz arkadaşça çalışma ve demokratik gelişme havası silinmektedir. Ben istemiyorum ki, Mecliste tartışmalar sırasında hiç bir arkadaş diğer bir arkadaş tarafından kırılmasın. Onun için Yüksek Heyetten rica etmekteyim eğer Yüksek Meclisiniz kabul buyurursa Demokrat Parti şimdiye kadar yapı geldikleri iddialardan başka daha ne gibi bir diyecekleri varsa ortaya koysunlar biz de cevaplarımızı verelim ve bu iş böylece sona ersin, Böyle uzun 149 saatlerimizi harcamayalım. Teklifim bundan ibarettir.” Diyerek bu konudaki görüşlerini dile getirmiştir (TBMMTD,8.D,1.C:149-150).

6.1.22.3.2.(b). Maraş Milletvekillerinin Seçim Tutanakları Hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin VIII. Dönem, 26.08.1946 tarih ve sekizinci birleşim İkinci oturumunda Maraş Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu ele alınmıştır.

Maraş Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu ile ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan görüşmelerde söz alan Muğla Milletvekili Necati Erdem komisyonlarca ileri sürülen mucip sebepler hakkındaki hukukî mütalâalarını dile getirmiştir. Bu konuşmasında Maraş’ta yapılan seçimlerde usulsüzlük yapıldığı iddialarının hukukî dayanaktan yoksun olduğunu belirtmiştir. Necati Erdem’in bu konuşmasına Balıkesir Milletvekili itiraz ederken Necati Erdem *bu zabıt varakalarıyla seçim tutanakları arasında hiçbir fark olmadığını* söyleyerek herhangi bir usulsüzlük olmadığını belirtmiştir.

Yozgat Milletvekili Dr. Kemal Cenap Berksoy da seçimde usulsüzlük hatta rüşvet konusunu gündeme getirmesi üzerine yine Necati Erdem Maraş’ta yapılan seçimlerle ilgili itiraz istidasına bağlanan zabıt varakalarının içeriği hakkında şu bilgileri vermiştir;

1-Çardak Bucağında seçim sonunda oylar sandık başında tasnif edilmemiş.

2-Sandık yerinden kaldırılarak bir odaya kapatılmış.

3-Demokrat Parti müşahidi kovulmuş. Kapıya jandarma dikilmiş ondan sonra kapalı bir yerde oyların tasnifine başlanmış. (istidanın sahibi Salâhattin Hudaîoğlu)

Oyları kullanmak üzere gelen seçmenlerin defterde isimleri bulunmadığından bahis ile oyları kabul edilmemiş.

4- Seçmenlik ehliyetini haiz olmayan kimselerin oyları kabul edilmiş. Seçim sandığı Çölili, Hanı başı, Çiçek köyleri arasında dolaştırılmış ve miadından evvel açılmış kapatılmıştır.

5-Seçim Komisyonu reisi Hacı Doğan Ayağa kalkarak yanma jandarma onbaşı ramazanı almış, jandarma onbaşı silahına mermi sürdükten (Soldan alkışlar gülüşmeler) ve halk bu suretle ölüm tehdidi altına alındıktan sonra komisyon reisi propagandaya başlayarak demokrat Parti kurucusu Muhterem Celal Bayarı diline dolayarak ağza alınmayacak dinlenmesi arzu edilmeyecek şekilde iftira ve tefevvühatta bulunmuştur.

6-Seçim defterlerinden iki parçası seçim komisyonu başkanı tarafından gizlenerek defterlerin kaybolduğu ileri sürülmüş ve gizlenen bu iki parça defterde isimleri yazdı seçmenlerin oylarını kullanmalarına muhalefet edilmiştir, zabıt tutulmuyor, müsaade buyurun.

7-Yazı köy, Deveboynu, Karabük köylerinde Halk Partisi adaylarına oy verilmesi için propagandalar yapılmış, seçmenler üzerinde cebri şiddet kullanılmıştır.

8-Afşin İlçesi Halkevinde seçim devam ederken Demokrat Parti mümessili bir lüzuma mebni seçim yerinden ayrılarak murakabeyi mahkeme kâtibi Hulûsi Karagenç'e tevdi etmiş, bu sırada Karagenç tehdit edilerek Halk Partisi Başkanı Mahmut Demir ve seçim komisyonu üyesi Mustafa Çıraal Halk Partisi adaylarını havi 100 aded oy kâğıtlarını sandığa atmıştır.

9-Afşin ilçesinde Belediye Reisi Özdemir belediye âzasından Ali Arslan'a mensup 25 kadın oylarını kullandıktan sonra belediye reisinin evine giderek çarşaf ve peçe ile hüviyetlerini gizledikten sonra tekrar oy kullanmışlar ve bundan sonra da çarşaf ve peçelerini değiştirmişler ve bu suretle her kadın müteaddit oy kullanmıştır.

10- Afşin İlçesinin Kerimin köyündeki sandık yerinden kaldırılarak Söğüt köyüne, oradan da kaldırılarak Armut alan köyüne getirilmiş, oyların tasnif işi Armut alan köyünde yapılmıştır. işte bütün bu iddiaları ihtiva eden zabıt varakaları kısa bir cümle ile yani kanuni bir vesika mahiyetinde olmadığından ve sonradan tedarik edilmesi melhuz bulunduğundan bahis ile bir yığın itirazlar kaldırılıp atılmıştır.

Bu açıklamalar ve tartışmalar sürerken Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayezî şu cevabi konuşmayı yapmıştır; "...Kuvvetli hukukçu ve hatip arkadaşımızdan sonra bu yüksek heyete aynı hukuk meselelerini anlatmak kudretini kendimde bulamıyorum bunu hukukçulara bırakırım. Yalnız mevzu Maraş ilini alâkadar ettiği için bir iki kelime söyleyeceğim...Demokrat Parti bir tertip ve tasnif ile bütün seçimlere itiraz etmiştir. Maraş ta bu meyandadır. Seçimde tasnife hile karıştırıldığı Meselesine gelince ben umumi olarak hâdiselerin içine girmeden Maraş seçimini kısaca anlatırsam vaziyet aydınlatılmış olur. Maraş merkez kazasında biz yani Halk Partisi adayları ekseriyetle seçimi kaybetmişizdir. Ancak bir arkadaşımız merkez kasabada seçimi kazanmıştır. Afşin, Göksün ilçelerinde aşağı yukarı Demokrat Parti ile müsavi rey aldık. Andırında Demokrat Parti teşekkül etmemişti. Son gün teşekkül etti. Fakat oy alamadılar. Yani Andırın Demokrat Partiye rey vermedi. Elbistan ilçesi ki oy adedi aşağı yukarı merkeze 200 muadildir. Burada seçim tarzı şöyle oldu: Dört tane kuvvetli bağımsız aday vardı. Elbistanlılar konuşmuşlar, ittifak etmişler, dört bağımsızla iki Halk Partisi adayına oy verelim demişler ve böylece oylarını Cumhuriyet Halk Partisine ve bağımsızlara vermişler ve bunun neticesi. Demokratlar burada da seçimi kaybetmişlerdir. En son tasnifi yapılan Pazarcık ilçesine gelince; eğer arkadaşımız Necati komisyonda zabıt varakası denen kâğıtları tetkik etmiş olsalardı şikâyet meali gayet garip bir iddia vardır

onun görürlerdi. Diyorlar ki 20 bin seçmeni olan ilçede 1.4700 oy Cumhuriyet Halk Partisi alıyor ve 9600 küsur oy da Demokratlar kazanıyor. 20 000 seçmeni olan bir ilçede her iki tarafın oy sayısı 24 -25 bini buluyormuş bu nasıl olurmuş. Buna maddeten imkân var mı imiş? Arkadaşlar, bu nasıl bir iddiadır ve manası nedir takdirinize arz ederim. Tutanak dedikleri vesikalar bizi tekzip eder mahiyette değildir. Bu kâğıtlar sadece bir sandıktan çıkan oy adedini bildirmektedir ki, bu adedi er resmî tutanaklardaki oylardan farksızdır ve bunun içinde yapılan iddia yersiz ve lüzumsuzdur. Pazarlık seçimine hile karışmış. Bunun aslı yoktur. Eğer buranın seçimine hile karışmış olsaydı bu ilçenin tasnifine kadar C.H.Partisinin kazandığı 6 milletvekilliğinden birini, kaybetmez ve bugün aramızda Bağımsız olarak bulunan Emin Soysal arkadaşı kazandırmazdık. Maraş seçimlerinde idarî tazyik, hile ve fesat olmadığını bizlere beyan eden bu bağımsız arkadaşın en bitaraf şahit olarak bu Yüksek Kürsüden efkârı umuunmiyeye hitabetmesini asilâne bir hareket olarak beklerim” (TBMMTD,8.D,1.C:199). Kemali Bey’in bu konuşması üzerine Tutanakları inceleme komisyonu sözcüsü Sahir Kurutluoğlu söz alarak şu açıklamayı yapmıştır: “...Dosyada tutanaklarda; milletvekili seçimlerine itiraz edilmiştir ve bir takım vesikalar ibraz edilmiştir. Bunlar kâfi gelmediği için Meclis Başkanlığına da itiraz edilmiştir. Hususiyet bu komisyon raporunu hazırlarken itirazları tespit etmiştir. Salâhattin Hudayioğlu bu itirazını yaparken bir vesika iliştiirmişlerdir. Kendisi müracaatlarında diyorlar ki; Demokrat Parti, Tevfik Kadioğlu, C.H.Partisinden Abdulkadir Aksüyek hiç oy almadığı halde listeler şu şekilde değiştirilmiştir. Ve buna vesika diye iliştiirdiği oy listesinde görüyoruz ki, hem Tevfik Kadioğlu rey almıştır hem de Abdulkadir Aksüyek rey almıştır. İddia ile netice arasında bir mutabakat yoktur; bunun samimiyetine inanamadık. Ondan sonra seçimlerin mualliliyeti işi olmayınca ikinci müracaatla, diğer zabıt varakalarını verdiler. İkinci iddiayı da esassız bulduk. Bunun için kabul etmedik.” Bu konuşmadan sonra Maraş Milletvekili Emin Soysal söz isteyerek şu konuşmayı yapmıştır; “Ben ne Demokrat, Partisindenim ve ne de C.M. Partisindenim. Maraş halkı beni seçerken hem Demokrat Partiye mensup olanlar, hem Halk Partisi üyeleri hem de bitaraf halk benim için rey vermişlerdir. Bu cihetten bağımsız olduğum için sözlerimi mümkün olduğu kadar bitarafilikle söylemeye çalışacağım.

Evvelâ, şunu arz edeyim ki, Maraş halkı, köylüsü ve şehirlisi reylerini kullanırken-Demokrat Partili arkadaşlardan gücünmemelerini rica ederim-bu reyleri Demokrat Partiye vermemişlerdir. Hatta Maraş dâhili de, orada tamamen Demokrat Parti kazandığı halde reylerini Demokrat Partiye vermiş değillerdir. Sahnenin arka tarafına bakalım. Maraş halkı, Fransa Devletine vaktiyle tek başına harb açan bu il halkı, Hükümet işleri iyi gitmediğinden ve harb yılları içinde çektiği sıkıntılardan dolayı mustarip olarak, ne olursa olsun, başka bir partiye rey vereyim diye reyini Demokrat Partiye tevcih etmiştir. Bu meseleye dikkatinizi çekerim. Bu, öyle bir meseledir ki, dikkate değer. Maraş İli hakikaten ihmal edilmiştir. Maraşla kazaları arasında irtibat tesis edecek, suretle 23 seneden beri bir tek şose yapılmamıştır. Elbistan’dan tren yoluna senede 500 vagon fasulye taşınır. Bu fasulye, affedersiniz, hayvanların sırtında taşınmaktadır. Kışın üç ay Maraş’ın bütün kazalarının her biri, müstakil, bir vilâyet gibi, vilâyet merkezinden ayrı kalır. Posta kazalardan merkeze insanların sırtında taşınır. Bu neden ihmal edilmiştir. Bunun sebeplerini izah edecek değilim. Makul ve gayrimakul sebepleri vardır. Bunlara ileride temas edeceğim. Bu yönden dolayı halk müşteki olarak, ne olursa olsun demiş ve reyini Demokrat tarafa vermiştir. Köylünün rey meselesine gelince: Köprülü Fuat Beyin sabahleyin söylediği gibi, rey meselesinde köylünün olgunluğundan filân bahsetti. Ben size bir şey arz edeyim: bir köyde üç çeşit rey kullandıracak hava yaratıldı, ve köylü üç çeşidine de tamah etti. Bir köyde mu-

allimle alâkadar oldum, köy halkı tamamen biz sana rey vermeyiz dediler. Bu beni ürküttü ve ıstırap duydum arkadaşlar. Bunların rey verip vermemesi ve verdikleri reyin ne kadar katıyet ifade edeceğini takdir etmeği size bırakıyorum. Bu reyler izafidir, rölatiftir, nispidir. Mutlaka katî olarak 15 Ahmed'e bir Ahmet daha ilâve edersek 16 Ahmet eder diye cemetmeği doğru bulmuyorum."

"...Bendeniz Elbistan hakkında yapılan itirazları tetkik ettim. Müstakil bir aday olarak samimi olarak söyleyim ki, arkadaşlar, ben Halk Partisini, sureti katiyede kazandırmamak yolunu tutmuştum. Üç kasabada akrabalarım, dostlarım vardı. Biraz da kendileri çağırıldığı için bu iktidar da elimde idi. Fakat ayın 18 inde, 19 unda iki partinin listesi ilân edilince, bendeniz her şeyden evvel memlekete hizmet edecek adamların evsafı üzerinde durmağı hoca olduğumdan öteden beri itiyat edinmişimdir. Listedeki adamların evsafına baktım ve gördüm ki, Demokrat Parti arkadaşlar, ben Demokrat Parti kurulmadan evvel, anamdan doğdum doğalı demokratım, demokrasiyi severim, Demokrat Partinin tespit ettiği listeyi kazandırmamak için elimden geldiği kadar çalıştım, isterseniz şahıs şahıs isimler verebilirim. Teşkilâtıma emir verdim, ve söyledim, dedim ki, iki listeyi karşılaştırınız, iki liste içinde şu şu adamlar evsaflıdır, intihap ediniz. Bir defa Cumhuriyet Halk Partisi adaylarından bir tanesi ilk mektepten-beri arkadaşımıdır, Kemali Bayazit, temiz, asil, vakarlı, çalışkandır, bunu alacaksınız, öbürü de Hasan Reşit Tankut; bunu da mutlaka seçiniz, bu Elbistan için değil, Türkiye için lâzım bir ilim adamıdır, bir ziynettir, seçin bunu dedim. Ondan sonra beni de ister alin, ister almayın, siz çağırdınız geldim, intihap ederseniz ne âlâ. Diğer taraftaki insanlardan da kimi beğenirseniz ona rey veriniz dedim; Samimî olarak söylüyorum. Üç kazada teşkilâtım böyle çalıştı."

"...Elbistan'da da vaziyet şu idi: orada halk münevverdir, aydıundur. Onun için Jandarma, kaymakam, vali ve hatta Parti müfettişinin orada gelişleri gidişleri bir manzara teşkil ediyor. Geliyorlar belediye binasında yatıyorlar, sonra gidiyorlar. Halka tesir edemiyorlar, kimse tesir edemez, halka ve edemedi. Elbistanlılar listeleri karşılaştırdıktan sonra reylerini verdiler."

"...Aşin Kazası tasnifinde bulundum, gördüm ki, 10 500 seçmenden 3 000 küsur seçmen iştirak etmiştir. Bunlar da beş, on eksik, ufak tefek ihtilâflar; bunları kendi aralarında hallettiler. Diğer kazada zaten o şekilde cereyan ediyordu. Fakat arkadaşlar şunu tekrar edeyim ki reyi ister bana versinler, ister ona versinler, ister başkasına versinler reyler rölatiftir, nispidir. Halkı okutmak lâzımdır. Ondan sonra bunlar lâfi güzâftır. Memleketin özel işle asıl işlerine dönelim. Milletın işlerine bakalım, ey hukukçular memleketin asıl işlerine dönelim" Bu konuşmalardan sonra Meclis Başkanı tarafından Maraş Milletvekilleri Dr. Kemali Bayazit, Rıza Çuhadar Dr. Kâmil İdil, Emin Soysal, Hasan Reşid Tankut, Abdullah Yayıoğlu'na ait tutanaklar oylanarak kabul edilmiştir (TBMMTD,8.D,1.C:200).

6.1.22.3.3. Ekonomi (Bütçe Görüşmeleri)

6.1.22.3.3.(a) Ekonomi Bakanlığı'nın 1948 yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem yirmiyedinci birleşiminde Ekonomi Bakanlığı'nın 1948 yılı Bütçesi görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmelerde Bakanlığın bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerinde Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit de kısa bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında şu husular üzerinde durmuştur; *" Milletvekili Reşad Aydınli, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünü tenkit ederken muhasebenin bozuk sisteminden bahsetti ve kanaatlerini izhar ederken imalarla dolu cümleler sarf etti. Ben*

şahsan zabta geçmesinde faydalı bulunduğum için, yani hırsızlık mı var diye ufak bir müdahalede bulundum. Reşat Aydınlı bundan faydalanarak hassasiyetini ileri sürdü ve haklıdır, çünkü umum müdürün akrabasıdır” dedi. Dr. Kemali Bayazit bu itham karşısında; “*umum müdür akrabamdır, karımın halasının oğludur. Yalnız şunu açıklama lâzımdır ki, ben daha Milletvekili olmadan bahsedilen umum müdür Ekonomi Bakanlığı'nın güzide bir memuru olarak bir işletme müessesesinin başında olduğunu belirtti*” (TBMMTD,8.D,8.C:692). Bayazit konuşmasına devamla; Reşad Aydınlı'nın iki seneden beri bu Enstitü hakkında sualler sormakta, konuşmalar yapmakta olduğunu belirtmiş ve; “*...Eğer tatmin edilmiyor ve iddia ettiği gibi bu müessesede bir suiistimali altı madde olarak biliyor ve tespit ediyorsa bunun konuşma şekli bu değildir. İstizaha gidebilir. Alâkalı bakanlığa madde göstererek, hikâye edilerek teftiş yapılır ve iddia doğru ise umumi müdürün de gideceği mahkemedir. Böyle olmayınca, bu mevzular tekrar tekrar Meclis kürsüsüne bu şekilde getirilmesinin manasını*”yüksek takdirine sunmuştur. Bayazit konuşmasına devamla *Milletvekili olduk diye bu yüksek kürsüden sadece ihbar ve şüpheye müstenit beyanatta, kendini müdafaa edemeyecek durumda olanların şeref ve namusuna ve haysiyetine dokunamayız. Meclisin yüksek ananesi bizi bundan meneder. Kaldı ki, ahlâk kaideleri de bunu âmirdir. Hal böyle iken, politika yapacağım sevdasıyla Aydınlı'nın yersiz ve bir maksada matuf beyanattı arasına bir de adımı karıştırmadaki mana, hareketinin samimî ve esaslı olmasından ziyade tuttuğu yolun mahiyetini açıklar. Aydınlı'ya tavsiyem bu nevi çalışmaktan vazgeçmesidir. Çünkü başkalarının da söyleyecekleri söz bulunabilir.*”demek süretiyle bu konudaki tepkisini ortaya koymuştur (TBMMTD,8.D,8.C:693).

Kemali Bayazit'in bu konuşması üzerine söz alan Reşad Aydınlı “*hırsızlık*” iddiasında bulunmadığını konu ile ilgili gündeme gelen genel müdürlük icraatları ile ilgili bunun bir süistimal olabileceği ve bunun da kanunda yeri olduğunu belirtmiştir. Reşad Aydınlı konuşmasında Kemali Bayazit'in bu kürsüden bir vatandaşın isim ve şerefiyle oynanıyor deyip Meclis âliyi tahrik ettiğini, ayrıca şahsı ile ilgili; “*Ahlâki mevzulara temas ettiler, bizim de söyleyeceklerimiz olabilir, dediler, böyle bir isnat yapmak, kendi bulunduğum memlekete, Denizli çevresindeki Milletvekillerinin vicdanlarına hitap ediyorum, ben müdafaa hukukun ilk temellerini atan bir ailenin evladı ve eski İttihadı Terakki Partisine mensup bir ailenin ahfadındanım. Bununla iftihar ederim. Şahitlerim burada Denizli Milletvekilleridir. Kemali Bayazit arkadaşım bu (Ahlâki) kelimesinin, kendisine iade edilmiş olmasını kabul buyursunlar*” demiştir (TBMMTD,8.D,8.C:694).

Reşad Aydınlı'nın bu konuşmasından sonra itham altında kalan Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazit'de “*ahlaklı olmakla övünüyorum*”demek süretiyle muhatabına cevap vermekten geri durmamıştır.

6.1.22.3.3.(b). Maliye Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem elli ikinci birleşiminde gündeme alınan Maliye Bakanlığı'nın 1949 yılı Bütçesi üzerinde yapılan görüşmeler sırasında Sağlık Hizmetleri ile ilgili hususlar söz konusu edilmiştir. Bu durum üzerine Maraş Milletvekili ve Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazit Maliye Bakanlığı'nın 1949 yılı Bütçesi içerisinde Sağlık hizmetleri için ayrılan tahsisat ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur; “*...Bütçenin hazırlanması sırasında, Doğu illerimizin kalkınması münasebetiyle, Bakanlığımıza ait işler tertiplenirken henüz programımız kesbi katiyet etmiş değildi. Fakat bugün Doğu kalkınması mevzuunda Sağlık Bakanlığı'na düşen işler programlaşmış ve yapacağımız Sağlık hizmetleri için 1949 senesi Bütçesinde Doğu*

kalkınmasına ait paradan iki milyon lira kadar bir ödenek Bakanlığımız sarfiyatı için ayrılmıştır". Dr. Kemali Bayazıt Bakanlığın hazırladığı ilgili Programı Yüksek Heyete okuyabileceğini ancak meclise henüz geldiği için mevzudan yeni haberi olduğunu belirtmiştir. Bu arada Bakanlığa haber gönderdiğini ancak, programın henüz yetişmediğini yine de bu çalışmalara bizzat katıldığı için, milletvekillerine bu konuda bilgi verebileceğini ifade ederek şu açıklamada bulunmuştur: "...Sağlık Bakanlığı yönünden Doğu illerde yapılmasını düşündüğümüz hizmetler 1949 senesi için bilhassa hudut bölgelerimize rastlayan ilçelerde sağlık merkezi tesisleridir. Bu sağlık merkezlerinin adedi 15 olarak tespit edilmiştir. Diyarbakır, Erzurum büyük hastaneleri hariç Doğu'da yolların kavşak noktası bakımından münasip bir yere bütün Doğu illerinin sağlığını temin edecek, bir büyük hastane yapılması meselesi de programımıza alınmış ve fakat bunun 1949 yılında tahakkuk imkânı sağlanmamıştır. Sağlık merkezlerinin dışında Doğu illerinde vaktiyle Sağlık Bakanlığı tarafından ihdas edilmiş ve bir müddet sonra kaldırılmış olan seyyar tabiplikleri de yeniden ihdas etmek kararındayız. Seyyar tabiplere aynı zamanda gittikleri yerlerde hem teşhis ve hem de tedaviyi sağlamak amacıyla bir ilâç sandığı, bir yardım ekibi katmak kararlarımız arasındadır.

Sağlık merkezlerinin açılma sırası şuna göre tertip edilmiştir: Hudutlarımız arkasında salgın hastalıklar oldukça endişe verici şekilde büyük tahribat yapmaktadır. Emrazı sâriye mücadelesinde teşkilâtımızın fevkalâde çalışmasıyla filhakika hastalıklar yurdumuza girmiş değildir, girmişse bile çabuk önlenmiştir. Hudutlarımızın ötelere gelen emrazı sâriyeye karşı karantina vazifesini görecektir olan hudut ilçelerimiz zayıf bir sağlık teşkilâtını havi bulunmaktadır. Bir hükümet tabibi ile bu hizmetleri görmekteyiz. Bu bakımdan daha çok dışarıdan gelecek emrazı sâriyeye karşı mücehhez olmak üzere hudut civarındaki ilçelerde sağlık merkezleri tesis olunacak ve buralarda dinardan gelecek emrazı sâriye ile mücadele olunacağı gibi bu sağlık merkezlerinde ayrıca koruyucu hekimliğin icapları da yerine getirilecektir. Dr. Kemali Bayazıt eğer bu hususta hazırlanmış olan program hali hazırda yetişir ise sağlık merkezlerinin hangi ilçelerde kurulacağını arz edebileceğini belirtmiştir (TBMMTD,8.D,16.C:623).

Bu arada Van Milletvekili İbrahim Arvas'ın "bizim muntıkamızda bazı ilçelerde hastane yok ve sağlık merkezleri de mevcut değildir. Bu civarda kışın 7-8 ay kar geçitleri kapadığı için Van'la dahi muvasala temin edilemiyor. Buralarda birer sağlık merkezi kurulması mutasavver midir?" suali üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt şu açıklamada bulunmuştur: "...İbrahim Arvas Bey oralarda sağlık merkezi açacağız. 1949 programımıza alınmıştı, Doğu kalkınması programı ortaya çıkınca bunların tesisini ve tahsisatını oraya aktardık ve konuyu Doğu kalkınması içerisinde mütalâa ettik". Bunun üzerine Van milletvekili İbrahim Arvas memnuniyetini dile getirerek teşekkürlerini belirtmiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt konuşmasına devamlı; Haşerat mücadelesi 1946 dan bu tarafa bu memlekette ehemmiyetli bir surette yapılmaktadır. 1948 de büyük mücadele yapılmıştır. Emrazı sâriye teşkilâtı sâf 30 ton D. D. T. sarf ederek köylerde haşerat mücadelesi yapmıştır. Sıtma Mücadelesinin sarf ettiği D. D. T. miktarı 70 - 80 tondur. 1949 da bu mücadeleyi birkaç misli artırmak kararındayız. Bilhassa köylerde haşerat ve bit mücadelesine çok ehemmiyet vererek temiz Türk Milletine yakışmayan ve haksız yere yiğite mal edilen bit güç bulunacak nesne haline koymak kararında olduklarını" belirtmiştir (TBMMTD,8.D,16.C:624).

6.1.22.3.3.(c). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1949 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem elli üçüncü birleşiminde gündeme alınan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1949 yılı bütçeleri üzerinde yapılan görüşmeler sırasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bütçesi de görüşülmüştür. Bu konuda durum üzerine Maraş Milletvekili ve Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazıt; Bakanlık bütçesi hakkında gerek muhalefet partisine mensup arkadaşlarının, gerek mensubiyetiyle iftihar ettiğim parti arkadaşlarımdan değerli mütalâa, tenkit ve temennilerini kemali dikkatle dinlediğini ve hepsinden istifade ettiğini ifade etmiştir. Bu konuda özel notlarını aldığı ve meclisin tasvibine sunulmuş olan bütçedeki hizmetlerin ifası hakkında umumi malûmat arz edeceğini ve dolayısıyla milletvekillerinin tenkitlerine, mütalâalarına ve hatta kısmen temennilerine cevap vermiş olacağını da belirtmiştir. Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazıt şu açıklamalarda bulunmuştur; “...Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı yirmi beş seneden bu tarafa her sene bir az daha hizmetlerini inkişaf ettirerek çalışmıştır. Bugün; vatandaşın köyde ve şehirde sağlığını, korumak ve kurtarmakta ve sosyal alanda bu Bakanlığa tevdi edilen hizmetlerin görülmesinin tam ve kâmil olmadığı yolunda bir iddia varsa ve tenkitler bu zaviyeden yapılıyorsa bunun kısaca tahlilini yapmak ve sebebini ortaya koymak lâzımdır.”

“...İmparatorluk Türkiye'sinde Türk milletinin sağlık anlayışı, ve imparatorluk Hükümetlerinin Türk milletinin sağlığına verdiği kıymeti uzun boylu izah ederek vaktinizi alacak değilim. Yalnız dün ile bugünün bir mukayesesini yapmakta fayda vardır. 60 bin nüfuslu şehirlerde bile 1-3 doktor bulunduğunu, hemen her sene, her sene değilse bile birkaç senede bir türlü salgın hastalıkların yurdumuza girerek 10 binlerce vatandaşın hayatına mal olduğunu bazen kolera, veba gibi bir milleti kökünden kazıyacak büyük salgınların da hudutlarımızdan içeri girip bu memlekette tahribat yaptığını, sıtmanın nesli çürüten ve kurutan tahripler yaptığını, ve söğüt yaprağı ve bağlama ile iyi edilme gayretinin gösterildiğini, trahomun odacılar içinde bir geçim vasıtası bulunduğunu, vatandaşın nadiren doktora müracaat ettiğini ve hatta hastaneye yatmanın bir emrî asir olduğu zamanları hep bilir ve hatırlarız.”

“...Bugün Cumhuriyet devrinde mesele ber akistir. Köyde, kasabada vatandaş hasta olduğu vakit artık azraille karşı karşıya gelmeden doktora koşmakta, hastanede tedavi edilmek istemekte ve bir iki gün sonra gel denirse bundan da sızlan-maktadır” (TBMMTD,8.D,16.C:808). “...Aşı yapacak, ilâç yutturacak diye sağlık memurunun önünden kaçan köylü bugün bu memuru aziz bir misafir gibi karşılamakta ve eğer memur köyüne muayyen vakitte uğramazsa şikâyetlemektedir. Bir milletin hayatında uzun sayılmayacak olan bu kısa zamanda, milletimizin sağlık anlayışının bu derece kemale gelmesidir ki, ihtiyaçları ve sağlık hizmetlerini çok artırmış ve fakat her biri diğeri kadar mühim memleket davaları yanında sağlık hizmetlerimi, hükümetlerinizin her türlü gayretlerine rağmen ancak bugünkü noktaya erişebilmiştir. Bunu, hükümetlerin bu konudaki lâkaydi ve anlayışsızlığına atfetmek haksızlıktır. Yapılabilen her şey yapılmıştır. Dünya milletlerinin seviyesine ulaşmak için de elimizden geleni yapıyoruz ve yapacağız. Sakaroğlu arkadaşım işlerimizin noksan olduğu hakkındaki tenkitlerine iştirak etmekle beraber hiçbir şey yapılmamış ve yapılmıyormuş gibi beyanlarını reddeder ve kendilerini insafa davet ederim.”

“...Koruyucu hekimlik alanında emrazi sariye, sıtma, trahom, frengi mücadelesi yapmaktayız. Doğum evleri, çocuk bakımı evleri koruyucu hekimliğimizin birer organıdır. Bu sahada Bakanlığa tevdi edilmiş olan bu vazifeler muvaffakiyetle ifa

edilmiştir. Bu muvaffakiyetin şerefi teşkilâtta çalışan feragatli ve gayretli arkadaşlarımızdır.”

“...Sıtma mücadelesinin tarihi filhakika eskidir, senelerden beri bu memlekette yapılmaktadır. Şunu huzurunuzda arz edeyim ki sıtma mücadelesi muvaffak olmuş bir mücadeledir. Değil Türk milletinin dışarıdan gelen ecnebilerin ve memlekette en yüksek ilim otoritelerinin dahi takdirini kazanmıştır ve kazanmaktadır. Bilhassa D. D. T. çıktuktan bu tarafa mücadele, memlekette daha çok semereli olmuştur. Dün de arz ettiğim gibi yalnız sıtma mücadelesinde 1948 de 68-70 ton kadar saf D. D. T. Sarf olunmuştur. Ve sıtma endeksleri bir hayli düşmüştür, bu mücadeleyi gelecek sene bir kaç misli daha artırmak kararındayız” (TBMMTD,8.D,16.C:809).

“...Hudutlarımızın ötesinde türlü sâri hastalıklar seyretmektedir. Bunlardan tek tük sıçramışlar olsa dahi memleketimize girdiği anda ve oldukları yerde söndürülmüştür. Türk Milletinin çiçek aşısına karşı gösterdiği anlayış sayesinde bu hastalık da olduğu yerde kalmıştır. Bugün dahi bu mücadeleye devam ediyoruz. Halkımızın gösterdiği anlayışın bir misali olarak arz edeyim, 9 Eylülünden bugüne kadar 12 milyon küsur vatandaş çiçek aşısı ile aşılanmıştır ve devam da etmektedir. Diğer emrazı sâriye çalışmalarımızda memnuniyet verici şekildedir. Arkadaşlarımızın temas ettikleri nekatoryas mücadelesi hakikaten ehemmiyetle üzerinde durulmaya değer bir mevzudur, ehemmi mühimme tercih sebebi ile bu sene Şark hudutlarımızda görülen hummai racia ile mücadeleye başlamış ve bu mücadelemizi gevşeterek mesaimizi hummaya racia üzerine teksif etmiştik. 1949 senesinde bu mücadeleyi ehemmiyetli surette artıracacağız. Fakat takdir buyurursunuz ki, bunda Bakanlığın çalışması kâfi değildir; çünkü sirayeti o muhitin şartlarına göre sehildir ve aynı zamanda sosyal bir meseledir. Bu itibarla cemiyetin de bize yardımcı olacağını ummaktayız. Tarım Bakanlığı ile de bu hususta müşterek bir çalışma hazırlayacağız.”

“...Tedavi edici hekimlikte yatak adedimiz azdır. Fakat Sağlık Bakanlığı, her sene az olan bu yatak sayısını, bütçe imkânlarına göre, artırmaktadır. Bu sene de hastanelere 638 yatak ilâve ettik. Ankara Doğum Evinin 250, Süleymaniye ve Antalya Doğum evlerinin 100, Kastamonu Verem Hastanesinin 100 yatağı bu rakama dâhil değildir. Ankara Doğum Evini 3 Martta açacağız. Diğerleri de hemen açılacaklardır. Ahmet Gürsoy arkadaşım, fakültenin sıkışık durumuna ve fakülte doğum servisinin doğum evinden faydalanmasına işaret etti. Biz fakülte tedrisatının kendi kliniklerimizde yapılmasını temin ediyoruz. Nitekim Numune Hastanesinde fakülte klinikleri vardır. İşin esasına gelince; şahsan bendeniz fakülte kliniklerinin, amme hizmeti gören Devlet, Belediye, Özel İdare hastanelerinden ayrılmasını uygun görenlerdenim.”

“...1950 senesinde doğum evinde Ankara Tıp Fakültesi tedrisatı gösterileceğini arz ederim. Sağlık personeli yetiştirme bahsinde gayretlerimiz devanı etmektedir. Sayın selefim Sadi Konuk zamanında tesis edilen iki hemşire okulu da İstanbul'da bugünlerde ilk mezunlarını vermiştir” (TBMMTD,8.D,16.C:810).

“...Ekim ayında Ankara'da bir üçüncü hemşire okulu açacağız. Doğum evinde ebe yetişmek için yeni bir kısım tesis edilecektir. Bugünkü durumumuzu, göz önünde, bulundurarak, yeni bir bina yapmak cihetine gitmedik. Sağlık memurları noksanımız kemali ciddiyetle göz önünde tutulmaktadır. Bu sene Ankara'da 300 mevcutlu bir sağlık okulunu faaliyete geçiriyoruz.”

“...İllerdeki hastanelerin mütehassıs kadrolarının eksikliğinden bahsettiler. Bu, bir vakıdır. Bazı ihtisas şubelerimize hekimlerimiz rağbet göstermemektedirler. Röntgen bunların içine dâhil olduğu gibi, bakteriyoloji, göz, kulak ve saire bu aradadır. Bu vaziyeti göz önünde tutan Bakanlığınız ihtisas tüzüğünde bir değişiklik yapmıştır. Bundan sonra mecburi hizmete tâbi olan hekimlerimizi bu şubelerde mütehassıs olarak

yetiştirmek ve hastanelerimizin bu nevi kadrolarındaki boşlukları doldurmak için esaslı bir karar almış ve teşebbüse girişmişizdir. Hemen bütün arkadaşlarımızın temas ettiği verem konusuna geliyorum. Fakat bahtsızlığım dır ki, vakit çok dar. Hepinizin hassasiyetle üzerinde durduğu bu mevzuda daha çok konuşmak ve sizlere etraflı izahat vermek isterdim”.

“...Verem istişare komisyonu diye burada bir komisyon topladık. Bu komisyonda memleketin ilim otoriteleri ve değerli idarecilerimiz de bulunuyorlardı. Sayın meslek arkadaşım Fazıl Şerefettin Bürge de bu komisyona dâhildi. Bir rapor hazırlamıştır. Memlekette arkadaşlarımızın da arzu ettikleri gibi ciddî surette verem dernekleri ile birlikte bir verem mücadelesine geçmek kararındayız. Ve işaret edildiği gibi lüksten âzade dispanserler ve pavyonlar tesis ve teçhiz ederek faaliyete geçeceğiz. Şehirlerde verem mücadelesi derneklerce yapılacaktır. Biz Hükümet olarak bu dernekleri takviye etmek ve her türlü yardımı esirgememek kararındayız. Orduda verem savaşı B.C.C. aşısına önem verilmesi ve gerekirse mecburiyet haline konması komisyon belli başlı konuları olmuştur. Bu raporu çok yakında arkadaşlarıma da dağıtacağım, Bu programın tahakkuku için Hükümet ehemmiyetle çalışmaktadır. Nihayet bu bir tahsisat meselesidir. Bu tahsisat için huzurunuzda geldiğimiz vakit bunu seve seve kabul edeceğinize itimadım tamdır.”

Maraş Milletvekili ve Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazit konuşmalarının bu bölümünde Milletvekillerinin yapmış olduğu konuşmalarda gündeme getirdikleri konularda da şu açıklamalar da bulunmuştur. “Mitat Sakaroğlu arkadaşımız, çocuk mevzuuna temas etti. Ve Numune hastanesindeki çocuk servisinin halini facia gibi gösteren bir rapor okudu. Bu rapor tahmin ederim ki Tıp Fakültesi profesörü Ekiştaynın raporudur. Her hoca mükemmel bir servis ister, bunda haklıdırlar. Ben de hoca olsam aynı şekilde hattâ daha ağır rapor yazardım. Fakat bu vesile ile bir noktanın aydınlanması lâzımdır; raporda bahsedilen hücre odadır, bir hücrede sâri hastalıklı çocuklar beraber yatırılıyorlar denince bu çocukların bir yatakta yatırıldıklarını zannetmeyin. Her intaniye servisinde olduğu gibi burada da yataklar bokslarla birbirinden ayrılmıştır. Ve hiçbir tehlike yoktur. Çocuk hayatına mal olacak işleri Ankara'da gözümüzün önünde yaptıracağımıza emin olabilirsiniz. Doğum Evinin şimdiki binasını bu sene doğum evine ek olarak gelecek senede müstakil olmak üzere çocuk hastanesi haline getirdiğimizi arz ederim.”

Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazit muhalefette olan Milletvekillerinin plânsızlıktan, programsızlıktan bahsettiklerini bu konuda aksine Sağlık Bakanlığı'nın program ve planlara sahip olduğunu belirtti.

“...Abidin Potuoğlu arkadaşımız, bu plânın neden tahakkuk etmediğini sordu. Cevap vereyim; şunun için tahakkuk etmedi. Sayın Şemsettin Günaltay Hükümet programını izah ederlerken bütün işlerimizin bir devlet programı içinde mütalâa edileceğini söylediler. Hangi Bakanlığa ait olursa olsun, işler devlet plânı ve programı içinde mütalâa edilecektir. Memleketin, milletin; bu nevi çalışmalarından fayda göreceğini ummaktayız.”

“Sayın Dıblan arkadaşımızın, yılan ısırması, akrep sokmasından bahsettiler. Akrep serumunu memlekette imal ediyoruz, diğerini, şimdilik dışarıdan getiriyoruz ve teşebbüsümüz vardır.”

Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazit konuşmasının sonunda “Tababet ve Şuabatı sanatlarının icrası hakkındaki tasarı ile; tıp meslekleri, odaları hakkındaki kanun tasarıları hazırlandığını ve bunun yüce Meclise sunulmak üzere” olduğunu da ifade etmiştir (TBMMTD,8.D,16.C:810-811).

6.1.22.3.3.(d). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1949 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem elli dördüncü birleşiminde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1949 yılı bütçeleri üzerinde yapılan görüşmelerine devam edilmiştir. Bu görüşmeler sırasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bütçesi üzerinde de görüşmeler olmuştur. Bu görüşmelerde Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Dr. Kemali Bayazit, Müstakil Demokrat Ahmet Tahtakılıç'ın Bakanlık ile ilgili konuları gündeme getirmesi üzerine yeniden söz istemiştir. Bu konuşmasında Dr. Kemali Bayazit, bir gün önce Bakanlık bütçesi üzerinde eleştir ve tenkitlerini dile getiren milletvekillerine yönelik açıklamaları içeren şu konuşmayı yapmıştır: “...Dün akşam konuşan arkadaşların bazı mühim sorularını vaktin darlığı dolayısıyla cevapsız bırakmak mecburiyetinde kalmıştım. Bu sorulara kısaca temas edeceğim; Ahmet İhsan Gürsoy arkadaşım alkolizm ve fuhuş meselelerine temas ettiler. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bu ileri davada daha önemli bir rol oynamasını söylediler. Takdir buyurlar ki mevzu sadece Sağlık Bakanlığı mevzu değildir. Bir sosyal mevzuudur. Biz ancak alkolizm ve fuhuştan mütevellit zührevi hastalıkların tedavisini yapmaktayız. Fakat bu iki sosyal konu ile ehemmiyetli surette mücadele edilmek için ilgili Bakan arkadaşım ile da temasa gelerek daha ciddi tedbirler almaya gayret edeceğiz.”

“...Arkadaşlarımızın müşterek olarak temas ettikleri nüfus vaziyetimiz ve çocuk davamız hakkında arz edeyim ki, bu gün köylerde yaz ishalleri dolayısıyla çocuk ölümleri vardır. Çocuk ölümlerinin büyük sebebinin bu ishal teşkil 818 etmektedir. Birkaç senedir, yeni sülfamid ilaçları ile sıtma mücadele muntıkasına dahil ve gayri dahil yerlerde bu ishal ile mücadele edilmektedir. Elde edilen neticeler de bugün memnunluk verecek derecededir. Diğer taraftan çocuk vefiyatını azaltmak için doğum ve çocuk bakımevleri yapılmaktadır. Görüyorsunuz ki her sene yeni doğum evleri açmak suretiyle Hükümetiniz bu davaya lâzım gelen önemi vermektedir. Çocuk davasının köyde ve şehirde halledilmesini bizim için ideal olan sağlık merkezlerinin memlekette biran evvel kurulması ve teessüs etmesiyle mümkün görüyoruz. Sağlık merkezlerinin bu yönden vazifesi; çocuğu ana karnında bulunduğundan itibaren ölüncüye kadar bir koruyucu sisteme tâbi tutması şeklinde tarif edileceğine göre, çocuk davası da, böylece ortadan kalkmış olacaktır.”

“...Mitat Sakaroğlu arkadaşım; hastaneler hangi esasa göre umumi muvazeneeye alınıyorlar, buyurdular? Bu sene biliyorsunuz ki, hiçbir hastaneyi umumi muvazeneeye almadık. Umumi muvazeneeye alınacak hastanelerin özel idareler kanununda sarih hükümleri vardır. Bu tasarı kanuniyet kesbedip yürürlüğe girerse özel İdarenin ellerinde bulunan hastaneler bu esas dairesinde Muvazenei Umumiyeeye alınacaktır. Muvazenei Umumiyede çalışan hastaneler hakikaten verimli olmaktadırlar. Çünkü tesis teçhiz bakımından daha geniş imkânlarla kavuşmaktadırlar. Bu yolu tercih etmekteyiz ve zaten Bütçe Komisyonunda ve Yüksek Mecliste tezahür eden temayül nazarı itibara alınarak bütün sağlık tesislerinin bir elden idare edilmesi Bakanlığımızca da mütalâa edilmektedir.” Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit çalışmaların devam ettiğini ve hedeflere ulaşıldığında bundan kensinin de büyük bir bahtiyarlık duyacağını belirtmiştir. Bu arada bütçenin imkanları çerçevesinde Avrupa'ya, mütehasıs göndermek kararında olduklarını da ifade etmiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit ilaç konusunda da şu bilgileri vermiştir; “İlaç konusunda söyleyeceğim şudur: Yerli müstahzaratı himaye ediyoruz, inkişaflarına gayret ediyoruz. Laboratuvarlarımızın mevzuata daha uygun

şekilde çalışmalarını temin için laboratuvarlar talimatnamesi bugünlerde yürürlüğe girecektir. Bu talimatname yürürlüğe girdikten, sonra yerli müstahzarat amillerimizin daha fennî ve daha esaslı çalışacaklarına inanıyoruz. Laboratuvarlarımızın Avrupa müstahzaratıyla rekabet edecek şekilde ilâçlar imal etmesinden hususi bir zevk duymaktayız. Hindistan'da penisilin, strobotomisin ve sıtma ilâçları fabrikası tesis edildiğini söylediler ve bizde de bu iş himaye edilsin, dediler.”

“...Bizde Türk vatandaşı olarak müstahzaratçılarımız böyle bir teşebbüste bulunurlarsa, hatta daha ileri giderek arz edeyim, mevzuatımız müsaittir, ecnebi bir firma dahi, hayati ehemmiyeti haiz olan penisilin gibi strobotomisin gibi ve buna benzer diğer ilâçları Türkiye'de imal için bir teşebbüs vâki olursa Bakanlığınız elinden gelen bütün kolaylıkları gösterecektir. Penisilin ve strobotomisin gibi ilâçların yurda gümrüksüz girmesi için müştereken hazırladığımız tasarı Başbakanlığa sunulmuştur. Çok yakında Meclisi Âliye verilecektir Böylece dışarıdan gelen ve hayati ehemmiyette olan ilâçların bir miktar daha ucuzluğu temin edilecektir.”

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit mecliste yaptığı konuşmada milletvekillerinin Bakanlığın hizmetleri ile ilgili konuşmalarında gündeme getirdikleri konular üzerinde de bazı değerlendirmeler yaparak bu soruların soruları da cevaplandırmıştır: “...Esat Oktay arkadaşımız doktorların sıra beklemekte olduğundan bahsetti, bunların ayarlanmasını söylediler. Evet bu sene ufak bir bekleme oldu. Bu bazı Hükümet tabibi kadrolarımızın, (L) cetvelinde olmasından ve bunun da zamanında istihsal edememiş bulunmamızdan ileri gelmiştir. Kadroları şimdi (L) cetvelinden çıkardık ve tayinlerini yaptık. Bilhassa şuna işaret etmek isterim hudut bölgelerimizin ihtiyaçları için bir yerine iki doktor tayin etmek, hatta bucaklarda vazife görmek üzere Hükümet tabibi tayin etmek yoluna bakanlığınız girmiştir. Bu bakımdan emrazi sâriye ile ve diğer bütün mevzularımızla daha ciddi surette meşgul olacağız.”

“...Ali Rıza Arı arkadaşımız çalışma yerlerinde vazife alacak iş hakimlerinden ve sosyal şartlardan bahsettiler. Arkadaşlar, dün gece arz edemedim, çalışma hekimliği bir ihtisas konusudur. Şimdiye kadar ihtisas şubelerimiz arasında değildi. Yeni hazırlanmış ve bugünlerde meriyete girecek olan, ve Danıştay'dan ve Bakanlar Kurulundan geçmiş bulunan tüzükte iş hekimliği de spor hekimliği de ihtisas şubesi olarak kabul edilmiştir” (TBMMD,8.D,16.C:819). “...Üniversitede bu kısımlara ait mütenazır derslerin verilmesine teşebbüs edeceğiz ve şimdi den bu hususta ihtisas yapmak üzere dışarıya doktor göndermeye gayreti göstereceğiz.Bu suretle iş yerlerindeki sosyal şartlarla da daha ciddi surette meşgul olacağımızı arz ederim.”

“...Röntgen mütehassısları mevzuunda bir noktayı daha açıklayayım. O da şudur:Mütehassıslarımız yetişinceye kadar, işlerimizi bu husus için yetişmiş lâborantlara gördürmek kararındayız, dünyanın her tarafında olduğu gibi, biz de hekimin nezaretinde lâborantlara bu işi gördürmek mümkündür. Bunu düşünerek, laborant yetiştirme yoluna gitmiştik. Bu günler de 4-5 laborant iş başına geçecek diğerleri de peyderpey işe atılacaklardır”.

“...Abidin Potuoğlu, küçük sây ve sıtma kanununun bugünkü aksaklıklarından bahsettiler....Küçük sây ile izalesi mümkün olan yerlerin ıslahında sıtma mücadelesi ile hayli vatanş iş birliği yapmakta ve iyi neticeler alınan işler meydana gelmektedir.Bu arada, belki arkadaşınım ifade ettiği gibi, vilâyetler ve sıtma komisyonlarınca alman karar mucibince bazı büyük işlerin de küçük sây mükellefiyeti yolu ile izalesi cihetine gidilmiştir. Bendeniz iş başına geldikten sonra böyle bir vaziyetin Eskişehir'de olduğuna muttali oldum bu neviden ilk iş derhal durdurma yolunda vilâyete emir verdim ve bittabi köylü vatanşlar bu işten kurtuldular. Küçük sây işini daha sıkıntısız bir hale sokmak için Sıtma savaşı kanununda gerekli değişiklikleri yapmak kararındayız.”

“...Hakikaten dünya ölçülerine nazaran doktor, personel ve tesis bakımlarından gerideyiz. Bunu itiraf etmek lâzımdır. Fakat bunu dünya ölçüsünde bir kıymet haline getirmek için elimizden gelen her gayret sarf edilmiştir ve edilecektir. İktidarda hangi parti olursa olsun millet sağlığının ve insan materyalinin millî gelirden, millî ekonomi de ana ve temel taşı olduğunu bilmesi ve ona göre çalışması lâzımdır. Biz bu anlayışla çalışıyoruz. Ve daha da çok çalışmak kararındayız.”

“...Program ve plân bahsine gelince: Sağlık mevzuunda program ve plân, niha-yet medeni dediğimiz dünya milletlerinin bugün ulaşılmış oldukları noktaya tesis bakımından, personel ve masraf bakımından ulaşmamız ve işlerimizi buna göre ayarlamamız demektir. Aradaki fark ve nispetler malûmdur. Ve buna göre program ve plân da yapılmıştır. Ancak bunun tahakkuku devletin umumi kalkınma plânı içinde mütalâa edilecektir.”

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazit'in bu konuşmalarından sonra Diyarbakir Milletvekili İhsan Hamid Tigrel'in "iskân işleri hakkında" "Meclise, toprak tevzii hakkında bir kanun sevk edilmiştir. Bu, bugünkü Hükümetin noktai nazarına muvafık mıdır? Bunun toprak kanunu ile tezat halinde olduğu söyleniyor." Şeklindeki sorusuna karşılık kendilerinin bilgilendirilmesi yönündeki talebi üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazit konuşmasına devamla şu açıklamada bulunmuştur: "Efendim, arkadaşımızın bahsettiği Meclisteki iskân kanunu eskiden sevk edilmiş bir kanundur. 5098 sayılı Kanun meriyete girdikten sonra birçok ihtilâflar olmuştur. Yani vaktiyle istimlâk edilen arazilerin istimlâki mevzuu üzerinde ihtilâflar çıkmış ve iş Danışta ya kadar gelmiştir. İskan idaresi bu davalarla karşı karşıyadır, bunları tasfiye etmek ve vaktiyle istimlak edilen araziye bedellendirmek için bu kanun getirilmiştir. Meclis elbette ki bu tasarıya en adil şekli vererek kanunlaştıracaktır. Yalnız hepimizin malûmu olduğu üzere iskân mevzuu, toprakta ve diğer mevzularla yakın ilgisi olan iştir. Bu bakımdan Toprak işleri Umum Müdürlüğü ile İskan Umum Müdürlüğü'nün birleştirilmesi üzerinde Hükümetçe çalışılma yapılmaktadır. Bu tasarı tekemmül eder ve Yüksek Meclise sunulursa, iskânın bugüne kadar halledilememiş pürüzlü meseleleri de halledilmiş olacaktır" (TBMMTD, 8.D, 16.C:820).

Dr. Kemali Bayazit'in bu açıklamalarına rağmen bu konuda sùallere devam edilmiştir. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi Milletvekillerinin bölgede başta sağlık hizmetleri olmak üzere diğer hizmetlerin yeterince ulaştırılmadığını ve bu konuda bölgeye ne gibi yatırımların yapılacağı konusundaki ısrarlı soruları üzerine, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazit "Doğu kalkınmasının" yapılacağını belirtmiştir.

Kars Milletvekili Hüsamettin Töğaç'ın "Veremin Feritman usulü ile tedavisi hakkında Başkanlıkça etüt ve proje yapılmış mıdır? Yapılmışsa ne netice alınmıştır? İkincisi D. D. T. nin haşerat üzerinde eskisi kadar müessir olmadığı" ile ilgili sorusu üzerine, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit şu açıklamayı yapmıştır: "...Veremin gerek tedavi, gerek aşı bakımından her nevi. ilmî tetkikleri yapılmıştır. Bakanlığımız bununla mücehhezdir. Dün arz ettim, zati aliniz yoktunuz galiba, toplanmış ve mesaisini bitirmiş olan verem istişare komisyonu bütün bu mevzularda kesin kararlara varmıştır. İstişare Komisyonunun hazırladığı programa göre, memleketimizde gerek tedavi, gerek arama tarama, gerek tecrit bakımından mücadeleye başladığımız anda ne yapılacaksa, bunlar rapora dercedilmiştir."

"...D.D.T. nin müessiriyetine gelince; bu, D.D.T. nin hileli ve kötü olduğundan değil, hazırlanış tarzında noksanlar olduğundandır. Biz de şikâyetler aldık. Getirttik, tahlil ettirdik D. D.T. lerin bir mahlutiyetini görmedik."

Muş Milletvekili Halid Onaran'ın "Mecburi hizmete tâbi mütehassıslar yetiştireceğiz ve lâzım gelen yerlerde vazife gördüreceğiz" vaatlerine rağmen bunun büyük bir

*mesele olduğunu... Muş'ta bir operatör yoktur. Rica ettim, dediler ki, oraya arzusu ile gidecek operatör bulamıyoruz. Orada hastalara operasyon yapılmamaktadır. Hastalar bu yüzden telef olmaktadır. Ne vakit biz oradaki hastaların ihtiyacını temin edeceğiz? Operatör oraya gitmiyorsa oranın operatör ihtiyacını ne suretle temin edeceğiz, vatandaşları ne suretle memnun edeceğiz?"*süalinin cevaplandırılması isteği üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazıt şu açıklamayı yapmıştır: *Ben mecburi hizmete tâbi mütehassıs yetiştireceğiz demedim. Mecburi hizmete tâbi pratisyen hekimlerimizi bazı mütehassısı az şubelerimize mecburi hizmetlerini asistanlıkta geçirmek üzere alacağız, mütehassıs olduktan sonra, elbette ki; Bakanlıktan vazife isteyince kadrosu eksik olan yerlere göndereceğiz."*

"...Operatör meselesine gelince; Bakanlığımız kadrolarda hiçbir münhal bulundurmamak azmindedir. Açık yerlere tayinleri derhal yapıyoruz, fakat aradan bir müddet geçiyor, bakıyoruz ki, tayin edilen doktor yerine gitmemiş, vaziyet budur. Maamafi hastane bulunan her yerde askerî birlikler de bulunduğu göre oraya doktor gitmemiş olsa dahi operatörü olmayan hastanelerde, askerî birliklerin operatörlerine vekâlet vermek suretiyle faydalanmaktayız. Doktoru mahrumiyet bölgesinde, mütehassıs olsun, olmasın çalıştırmak meselesine gelince; bu mühim davanın, bugünkü Barem ölçüleri içerisinde ve diğer sosyal şartlar muvacehesinde kolay kolay halledilemeyeceğine sizde benim kadar inanırsınız."

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın "Ankara'nın fakir mahallelerinde grip salgınından günde 20 - 30 ölüm vakası olmakta olduğunu işitiyoruz. Bunun için Sağlık Bakanlığı ne gibi tedbir almıştır? (TBMMTD,8.D,16.C:821).

"...Bu ölüm diğer mahallerde niçin olmuyor da daha ziyade buralarda oluyor?sualine karşılık, Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayizît şöyle bir izahat vermiştir: "...Memlekette grip salgını vardır. Grip Avrupa'da bir kaç aydan beri hüküm sürmektedir. Biz de soğuk algınlığı vakalarıyla de karışarak geniş bir tablo göstermiştir. Virüsü bakımından hafif seyreden bir grip olmaması lâzımdır. Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsünde yaptığımız çalışmalar neticesinde (A) tipi bir virüs bulunmuştur. Bu tip, virüs oldukça ehemmiyetli bir grip hastalığı meydana getiren virüstür, ve memleketimizde vardır, dışarıdan gelmiştir. Fakat tedavi imkânımız eskiye nazaran bolladığı ve arttığı için hamdolsun büyük ihtilâflara yol açmadan ve fiyat vermeden seyrini takip edip gitmektedir. Seyrini takip etmekte veya hafifletmektedir demek hatalı olur. Çünkü grip kısa zamanda yeniden alevlenebilir ve tehlikeler arz eder. Hastalığın ilk seyri hafif olmakla beraber ikincisi daha ağır ve tehlikeli olabilir. Sağlık ve Sosyal Bakanlığınız ve Sıhhat teşkilâtımız bu hastalıkla mücadele tedbirlerini almıştır. bu vesile ile Türk Milletinin sağ duyusuna müracaat ediyor ve diyorum ki yalnız Hükümetin aldığı tedbirler kâfi değildir, vatandaşın da kendisini koruması için çok dikkatli olması lâzımdır; ihtiyari topluluklardan daha bir müddet sakınmak ve en hafif bir nezle halinde bile doktor tavsiyesine riayet etmek gerektir."

"...Ölüm meselesine gelince; bu doğru değildir. Geçen sene ve daha evvelki senelerdeki ölümü mukayese ettik buna göre Ankara'da geçen seneler günde 15-20 arasında vefat olurmuş. Bu sene gribin en şiddetli olduğu günlerde vefat 20-25 arasında olmuştur : Yoksa sade bir mahalleden günde 25 ölü çıktığı doğru değildir."

Bu görüşmelerden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Cevdet Kerim Incedayı bütçenin bölümlerine geçilmesini oya sunmuş ve kabul edilerek bölümlerin görüşülmesine başlanmıştır (TBMMTD,8.D,16.C:817-820).

6.1.22.3.3.(e). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem elli dördüncü birleşimin dördüncü toplantısının birinci oturumunda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1949 yılı bütçeleri üzerinde yapılan görüşmelerine devam edilmiştir. Bu görüşmeler sırasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bütçesi üzerinde de görüşmeler olmuştur. Bu görüşmelerde Maraş Milletvekili ve Sağlık Ve Sosyal Yardım Dr. Kemali Bayazıt, yeniden söz istemiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt bu konuşmasında Bütçe konuşmaları münasebetiyle konuşmasının esas itibarıyla “*Cumhuriyet sıhhiyeciliğinin kuruluş ve inkişafına, bugünkü durumu ve çalışma tarzına ve geçen sene yapılan işlerle 1950 de yapılacak işlerin izahı*” yönünde olacağını ve bu arada milletvekillerinin gündeme getirdikleri konular üzerinde cevabi nitelikte bazı açıklamalar yapacağını da belirtmiştir.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt konuşmasının ilk bölümünde şu açıklamalarda bulunmuştur: “...*Bilindiği üzere Devlet sıhhiyeciliğinin esas vazifesi koruyucu tababettir. Vatandaşı hasta yapmamak ve hastalık amillerini ve hastalıkların sirayetlerini önlemek bu vazifenin icabıdır. Geniş bir teşkilât halinde il ve ilçelerde kurulmuş olarak İmparatorluktan devren kalan Sıhhiye müdürlüğü ve Hükümet tabipliği müesseselerini koruyucu tababet vazifesini gören birer sıhhati umumiye idaresi haline getirmek bilgi, personel, zaman ve malî imkân meselesi idi. Vatandaşın sağlık ve sosyal durumunu doğumundan ölümüne kadar doktoru, ebesi, ziyaretçi hemşiresi ve sıhhiye memuru ile takip eden muhitine sağlık bilgisi veren, sanitasyon işlerini tanzim ettiren ve koruyucu hekimlikte bütün dünyanın kabul ederek adına sağlık merkezi dediği modern müesseseleri şehirde, kasaba ve köyde kurmak lâzımdı. Biraz da bilgi, personel, zaman ve malî imkân isteyen bir işti.*”

“...*Millî Hükümetin kurulmasıyla faaliyete başlayan Sağlık Bakanlığınız koruyucu hekimlikte yer ve rol alması şart olan bu tesisleri meydana getirmeyi değişmez bir program olarak kabul etmekle beraber ilk iş olarak nesillerimizi tahrip eden, vatandaşın çalışına gücünü zayıflatarak dolayısıyla millî gelirimizi azaltan, sosyal ve ekonomik kalkınmamıza engel olan türlü sari ve salgın hastalıklarla mücadeleyi ele almış ve ileride sağlık merkezlerine vazifelerini. devredecek olan sıtma, trahom, zührevi hastalıklar savaş kurallarıyla seyyar emrazı sariye teşkilâtını kurmuştur. Son sene kabul buyurduğunuz kanunla verem savaş işine de başlamış bulunmaktayız. Bu maruzatımla Sağlık Bakanlığınızın koruyucu hekimliği hedef tutan bir programı olduğunu ve çalışmalarımızın bu istikamette gelişmekte olduğunu ifade etmek isterim*”.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt Sıtma ile mücadele teşkilâtının vatandaşların ve bütün Dünyanın takdirini kazanacak şekilde faaliyetine devanı ettiğini ve bu durumu rakamlar vererek bu mücadelede yapılan çalışmaları şöyle izah etmiştir: “...*54 il, 301 ilçe, ve 11447 köyde sıtma ile mücadele yapmaktayız. 6103475 nüfus köyde, 3213201 nüfus da şehirde olmak üzere ceman 9316676 vatandaş sıtma bakımından kontrolümüz altında bulunmaktadır. Bir taraftan hastaları tedavi ederken diğer taraftan da D.D.T. ile sıkı surette sinek mücadelesi yapıyoruz. 1948 senesinde 64 ton sâf D. D. T. sarf etmemize mukabil 1949 senesindeki sarfiyatımız 95 ton olmuştur. 1950 de bunu iki misline çıkarmak kararındayız. Kontrolümüz altında bulunan vatandaşlardan 1949 senesinde 2927837 kişi muayene olunmuştur. Bu sene içinde parasız sarf olunan Atebrin, Kinin ve diğer sıtma ilâçları 10 ton civarındadır.*”

“...Yurdumuzda sıtma ile mücadeleye 1925 senesinde başlamıştır. Mücadeleye dâhil bölgelerde 1939 senesinde muayene olan nüfusa nazaran yüzde 28,7 olan dalak endeksi müteakip senelerde harb dolayısıyla yüzde 37,4 ve 41,5 e kadar yükselmiş ve 1945 de başlanan olağanüstü sıtma savaşını takiben de 1946 da yüzde 25, 1948 de yüzde 14, 1949 da da yüzde 10,5 e düşmüştür. Bu endeks yüz vatandaşın onunun hâd sıtma nöbetinden mustarip olduğuna delâlet etmez.”

“...Nöbetli hasta bütün bölgelerimizde yok denecek kadar azalmıştır. Adana Sıtma Hastanesine aylardan beri sıtmalı yatmadığını bu sene bizzat yaptığım tetkikten öğrendim. Ve hastaneyi kapadım. Arz ettiğim endeksler ve müfettişlerimizden aldığımız raporlar, seyahatlerimizdeki tetkiklerimiz, milletvekili arkadaşlarımızın bu konudaki çalışmalarımıza dair intihap dairelerindeki vatandaşlardan aldıkları malûmata müstenit takdîr-kâr sözleri sıtma ile mücadelede muvaffak olduğumuzun başlıca delilleridir. Bir hocam klinikte talebeye gösterecek sıtmalı hastayı bulmakta müşkülât çektiğini söyledi. Bu muvaffakiyet Yüksek Meclisin sıtma mücadelesine ehemmiyetle devam olunması yolunda 1945 senesindeki verdiği direktif ve imkân sayesinde hâsıl olmuştur.”

Kemali Bayazit bu konuşması sırasında teşkilât bünyesinde hizmet sunumunda emeği geçen ve bu arada yurdun dört bucağında çalışan doktor ve memur bütün sıtmacılara verdikleri özverili hizmetlerden dolayı da teşekkür etmiştir. Konuşmasının devamında “...Uzun müddet sıtma tutmadığı için sıtmalı bölgelerde bu hastalığa karşı mukavemeti azalmış olan insanlar arasında yeniden zuhur eden sıtma, tahribatını daha çok yapacağı cihetle çalışmamızı durdurmayacağımızı, bilâkis her sene daha çok çalışarak bu afetin kökünü yok etmeye gayret edileceğini” belirtmiştir.

Sağlık alanında yapılan çalışmaları bütün ayrıntılarıyla ortaya koyan Kemali Bayazit konuşmasında bu durumu şöyle ortaya koymuştur: “...Trahom bölgelerinde 2301769 nüfus kontrolümüz altındadır. Bunlardan muayene olunanlar yüz bini aşmıştır. On ay içinde dispanserlerimize kayıtlı trahomlulara 7996141 defa ilâç tatbik olunmuş ve 9362 trahomluya trahom hastanelerimizde ameliyat yapılmıştır. Bu sene Kilis'te modern bir trahom hastanesi inşasına başladık, ileriki senelerde yeni tesisler yapmak programımız dâhilindedir. Sülfamidlerle yapılan yeni tedavi ve kültürel ve sosyal kalkınmamızın sağlayacağı fayda sayesinde yakın bir gelecekte bu hastalıkla mücadelemizin de daha memnuniyet verici bir şekilde gelişeceğine inanıyoruz. Yurdumuzun gayrimuayyen yerlerinde andemik olarak seyreden sâri hastalıklarla zührevi hastalıklar mücadelesinden elde ettiğimiz sonuç da memnuniyet verici haldedir. Güney ve Güney Doğu hudutlarımızın çok yakınlarında zuhur edip yurdumuza ara sıra sıçrayan salgın hastalıklar olduğu yerde bastırılmaktadır”.

Kemali Bayazit Mecliste sık sık gündeme gelen yada bölge milletvekilleri tarafından gündeme getirilen Doğu Anadolu Bölgesindeki çalışmalarla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “...Doğu illerimizdeki çalışmalarımızdan da bahsetmeme müsaadenizi rica ederim: Yüksek Meclisin tahsis buyurduğu Doğu kalkınması ödeneğinden 1949 senesinde Bakanlığımıza 1200000 lira ayrılmıştır. Bu paradan 750 bin lirasını Doğuda hudut bölgelerimizde Güney ve Güney-Doğudan gelecek olan sâri hastalıkları önleyici ve aynı zamanda bu bölgelerin koruyucu hekimlik vazifesini yapıcı olan sağlık merkezleri inşasına ayırdık. Akçakale, Nusaybin, Hakkari, Özalp, Doğubayazıt'ta birer sağlık merkezi kuruyoruz. Bunların ihaleleri yapılmış ve inşalarına başlanmıştır. Geri kalan para ile de hastanesi, laboratuvarı, ilâcı ve her nevi malzemesi olan motorlu seyyar sağlık ekipleri teşkil ettik. Temmuz başında-çalışmaya başlayan bu ekiplerden bir numaralı Van İlinin Özalp, Başkale, Muradiye ilçeleriyle Hakkâri'nin merkez, Yüksekova, Şemdinli ilçelerinde ve Ağrı İlinin Doğubayazıt

İlçesinde çalışmıştır. 2 numaralı ekip Mardin İlinin Nusaybin, Kızıltepe, Cizre, Midyat, Savur, Derik, Mazıdağı ilçelerinde, üç numaralı ekip ise Urfa İlinin Akçakale, Suruç Birecik, Bozova, Viranşehir, Hilvan ilçeleriyle Bingöl'ün debrem bölgesi olan Kiği ve Karlıova ilçelerinde çalışmışlardır. Hastalık taramaları yapılmış, hastalar tedavi edilmiş, vatandaşlara parasız ilâç dağıtılmış, aşı tatbik edilmiş ve ayrıca her köyün bütün evleri ve giyecek eşyaları D.D.T. lenmiştir. Her üç ekibin kontrolünden geçen köy sayısı 1796'dır. 46390'e D.D.T. Yapılmış ve 5691 kilo sâf D.D.T. ile 74120 kilo petrol sarf edilmiştir. 1950 senesi Doğu kalkınması programımız hazır. Bu sene Van, Siirt hastaneleriyle Kulp ve Bulanık Sağlık merkezlerini yapacağız. Ayrıca Midyat, Eğil, Ardahan, Yusufeli, Bingöl Sağlık merkezlerinin yapılması da kararlaştırılmış ve programa alınmıştır. Tahsisatımızın yeterliği derecesinde bu sene bu işleri başarmaya ve seyyar sağlık ekiplerimizi takviyeli olarak zamanında yeniden işe şevketmeye çalışacağız...”

“...Her nevi mücadelede teşkilâtımızla köydeyiz ve köylüye faydalı olmaya çalışmaktayız. Her şey şehir ve şehirli için iddiasında bulunarak köylü vatandaşlar için sarf edilen mesaiyi hiçe indirmek isteyenlere sözlerimin başından beri verdiğim rakamlar bir cevap teşkil eder sanırım... Bununla beraber çalışmalarımızın yeter derecede olduğunu hiçbir zaman iddia etmedik, bugün de böyle bir iddiamız yoktur.”

Kemali Bayazit Doğu Anadolu Bölgesindeki çalışmalarda ve burada görev yapan Doğu sağlık ekiplerinde trahom, zührevi hastalıklar ve emrazi sâriye işlerinde vazife almış görevlilerin bu üstün gayretlerinden dolayı taktirlerini de sunmuştur. Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazit Verem mücadelesi ile ilgili yapılan çalışmalara dair şu açıklamalarda bulunmuştur: *“...Veremle savaşımız geçen sene kabul buyurduğunuz kanun ile esaslı surette başlamıştır. Hazırladığımız program gereğince verem savaş dernekleriyle ahenkli şekilde işbirliği yapmakta ve bu derneklere gereken her türlü yardımı sağlamaktayız. Bütün dünyaca kabul olunan B.C.G. Verem Aşısı ile verem basili almamış olan vatandaşları aşılama veremle savaşımızın en mühim unsurunu teşkil etmektedir. Bu maksatla aşığı tatbik edecek personeli yetiştirmekte ve aşı imalimizi yetişen personele göre ayarlamaktayız. Diğer taraftan basil çıkaran veremli hastaları ailesinden ve muhitinden ayırarak hastanelere yatırmakta ve tedavi etmekteyiz. Verem dispanserlerimizde ufak mikyasta da olsa veremlilere ilâç ve gıda yardımı yapmaktayız.”*

“...Ankara'da Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü bu aşığı mükemmel surette yapmaktadır. Aşı laboratuvarımızın modern bir laboratuvar haline gelmesini ve yalnız bizim değil, Orta-Şarkın da bir aşı istihsal merkezi olmasına gayret etmekteyiz. Yeni laboratuvar binası ihale edilmiş ve yapılmaya da başlanmıştır.”

“...Türkiye'de veremle savaş işi iyi organize edilmiştir. Bunun içindir ki, Birleşmiş Milletler Sağlık Teşkilâtı Yakın-Şark memleketlerinde veremle savaş yapacak personelin Türkiye'de yetiştirilmesine ve bu maksat için de İstanbul'da bir tedarik dispanseri açılmasına karar vermiştir. Bakanlığımızca kabul edilen bu karar üzerine İstanbul Savaş teknik vasıtalar ve personel peyderpey gelmeye başlamıştır. Veremle savaşa yeni başlamış olmamıza rağmen mevcut teşkilâtımızın iyi çalışır olması ve feragatli Türk hekimlerinin ve yardımcı personelin verem savaşındaki kıfayetleri Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tarafından takdir edilmiştir. Dünyada ilk olarak ve Türkiye'de kurulan bu tesis hem bize hem de komşumuz memleketlere çok faydalı olacaktır. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler Sağlık Teşkilâtının gösterdiği anlayış ve yakın ilgiye huzurunuzda teşekkür ederim. Şimdi de veremle savaşın sadece lâfi edilmektedir.”

“...Ne yapıldı ve ne yapılıyor diyenlere rakamla cevabım şöyledir: 1924 yılında Hükümet elinde 125 veremli yatağı vardı. 1948 senesinde 1008 rakamını bulan veremli

yatağı ihtiyacımızın ancak kırkta birini teşkil etmekte idi. Geçen Mayıs ayında yürürlüğe giren kanunla ilk iş olarak veremli yatağını çoğaltmaya teşebbüs ettik ve 3 -4 ay içinde Edirne, Konya, Sivas, Bursa, Eskişehir, ve Trabzon'da bir kısmı pavyonda ve bir kısmı da müstakil hastanede olmak üzere 270 yatak tesis ettik. 1949 senesinde inşalarına başlanılıp da 1950 senesi içinde hizmete açılacak pavyon, hastane ve servisler Antalya, Çorum, Zonguldak, Kayseri, Giresun, Malatya, Bolu, Erzurum, Mardin, Antakya, Ankara, İstanbul, Isparta'da olmak üzere 850 yatağı ihtiva edeceklerdir. Böylece 1950 senesi sonunda veremli yatağı 2128'i bulacaktır. 1950'de açılacağını arz ettiğim 850 yataktan 480 inin halen hazırlanmış olduğunu huzurunuzdaki bütçe ile tahsisat ve kadrolarının alınmış bulunduğunu ve bir iki ay içinde bunların faaliyete geçebileceklerini arz ederim. Mevcut hastanelerimize ilâve olunan veremli yataklarıyla hususi müesseselerdeki veremli yatakları arz ettiğim rakamların haricindedir. Bir buçuk sene gibi kısa bir zaman zarfında mahdut bir ödenekle elde edilecek bu neticeyi arkadaşlarımin takdirine arz ederken en yakın yardımcımız olan verem savaş derneklerine ve bu derneklere bağış yapan vatandaşlarıma minnet ve saygılarımin huzurunuzda sunmaktan bahtiyarlık duyarım. 1950 senesinde Balıkesir, İzmir, Malatya, Erzurum, Çanakkale, Diyarbakır, Denizli, Maraş, Tarsus ve Geyve'de birer dispanser ve Aydın, Tekirdağ, Diyarbakır, Gaziantep, Kocaeli, Denizli, Sinop, Mersin, Adana, İzmir, Erzincan, Urfa, Burdur, Rize, Kastamonu Niğde Manisa, Kütahya ve Uşak'da da pavyon ve hastaneler inşasına başlayacağız. 1951 senesinde hizmete açılacak olan bu tesislerle iki buçuk senede veremli yatağını 3800 e çıkaracağımızı ummaktayız.”

B.C.G. aşısı konusuna gelince; “B.C.G. aşısı çabuk bozulan bir aşıdır. Uzun müddet dayanmaz. Kuru aşı istihsal etmek de dünyaca bilinen bir şeydir. Yeni tesis ettiğimiz laboratuvar itmam edilirse istediğiniz şey olacaktır. Kuru aşıya sahip olacağız. Daha geniş ölçüde tatbikatını yapabileceğiz. B. C. G. aşısını şimdilik İstanbul, İzmir, Ankara, Eskişehir, Bursa ve Adana ile Devlet İktisadi Teşekkülleri ellerindeki müesseselerde tatbik edebiliyoruz. 47 doktora kurs gösterdik, İstanbul Verem Savaş Derneğinin nezaretinde bütün öğrenciler ve topluluklar aşılansmaktadır. Baharda İstanbul köylerine de aşı tatbik olunacaktır. Bugüne kadar 100000 vatandaşa pirke yapılmış ve bunlar içinde aşı yapılması lâzım gelenlerden 25000 nine aşı yapılmıştır. Valilik ve verem savaş derneklerine 1949 senesinin de Bakanlığımızca yapılan para yardımı 2001712 liradır.”

“...Koruyucu hekimlik çalışmalarımızda, önemli yer tutan sağlık merkezlerinden de bahsetmek isterim. Bu merkezlerin fonksiyonu hakkında maruzatta bulunmuştum. Şimdi nerelerde ne yaptık ve ne yapacağız, bunları bildirmek isterim. 1948 de mevcut 11 sağlık merkezine 1949 da Karaman, Seydişehir, Alaşehir, Buldan ve Elbistan sağlık merkezlerini ekledik ve faaliyete geçirdik. Kandıra, Elbistan, Divriği sağlık merkezlerini yeniden yapmaya başladık. Doğuda yapılmaya başlanan beş sağlık merkezi ile beraber yeniden yapılan sağlık merkezimizin adedi böylece sekize çıkmış oldu. 1950 senesinde Doğuda yapacağımız ve yerlerini evvelce bildirdiğim 7 sağlık merkezinden başka Cide, Bayburt, Yalvaç, Merzifon, Arhavi, Suşehri, İskilip, Şabanözü, Zara sağlık merkezlerinin yapılması da programa alınmıştır. En kısa zamanda her ilçemizi bir sağlık merkezine kavuşturmak kararındayız. Mevcut sağlık merkezleri dört sene zarfında iki yüze çıkarmak için hazırlıklarımız son ve kati şeklini almak üzeredir.”

Bu arada Muş Milletvekili Halid Onaran'ın 1950 yılı itibariyle inşa edilecek sağlık merkezleri ile ilgili sorusu üzerine Sağlık Bakanı Kemali Bayazit şu açıklamalarda bulunmuştur: “Daha önce Doğu bahsinde ifade edildiği üzere Kulp, Bulanık, Yusufeli, Midyat... hatırımda kaldığına göre...Malatya, Konya, Ankara illerinin

ikişer sağlık merkezi yapılacağını belirtmiştir". Bu sorunun izahından sonra açıklamalarına devam eden Sağlık Bakanı Kemali Bayazıt konuşmasına şöyle devam etmiştir: " Koruyucu tababette mühim rolü olan doğum evlerimizin adetleri ve yatak sayıları her sene artmaktadır. Her türlü modern teçhizatıyla 250 yataklı Ankara Doğum evi ile İstanbul'da Süleymaniye ve Antalya Doğum evleri 1949 senesinde vatandaşın istifadesine arz olunmuştur. Doğum evlerimiz bugünkü halleriyle bir nevi hastane hüviyetini almışlardır. Bunları buldukları bölgeler içinde seyyar ekiplerle şehirde ve köyde Türk anasını daha hamileliğinden itibaren takip edecek ana ve nevzat sağlığını koruyacak müesseseler haline getirmek kararındayız. Bu sene Ankara Doğum evi bu faaliyete başlayacaktır."

"...Sağlık merkezleri ve aelumum koruyucu hekimlik personelini yetiştirecek olan Hifzıssıhha Okulumuzu yeni baştan kurmak kararındayız. Hazırladığımız tasarı Maliye Bakanlığındadır. Bu tasarı kanuniyet kesbederse Cumhuriyet Sıhhiyeciliğinde yeni bir çığır açılacaktır. Tedavi edici hekimlikte hastanelerimizin inkişafına, daha iyi çalışmalarına ve hasta vatandaşlara daha çok yararlı olmalarına azami gayret sarf etmekteyiz. Müesseselerimizi yeni vasıtalarla teçhiz ederken yatak adetlerini de artırmaktayız. 1950 senesinde mevcuda 430 yatak ilâve edeceğiz, özel İdare hastanelerinin genel muvazeneyle alınmaları takarrür etmiştir, intikal tamamlanuncaya kadar bu müesseselere her seneye nazaran daha fazla yardım yapmamız mümkün olacaktır. Hastaneler ve aelumum Sağlık Bakanlığı işlerini günün icaplarına ve modern sıhhiyeciliğe göre düzenlemek üzere yeni bir teşkilât kanunu hazırlamaktayız. Hekimlerimizin ve aelumum genç mütehassıslarımızın durumu bu kanun hazırlanırken göz önünde bulundurulacaktır. Yardımcı sağlık personeli ve bu arada hemşire yetiştirmek işimiz hızla gelişmektedir. Bakanlıkta yeni hemşirelik bürosu ihdas olunmuş ve başına da bir hemşire getirilmiştir."

"...Tahsisat ve kadroları huzurunuzdaki bütçede yer almış olan Beyoğlu Acil Cerrahi Hastanesi ile Ankara Çocuk Hastanesi ve yine Ankara'da 3 ncü bir hemşire okulu bu konudaki işlerimize ilâve edilen yeni tesislerdir. Kimsesiz ve himayeye muhtaç çocuklar için bakanlığımıza verilen vazife yapılmaktadır. Evvelce de bilmünasebe arz ettiğim gibi Çocuk Esirgeme Kurumunun tesislerinden faydalanılmaktadır. Ayrıca belediye ve vilâyetler elinde tesisler meydana getirmeye veya mevcutları ıslaha teşebbüs ettik. Bu husus için Ankara, İstanbul, İzmir, Gaziantep, Maraş İllerine gereken yardım yapılmıştır."

"...İskân işlerimiz bütçe imkânlarımızla mukayyet olarak devam etmektedir. 1940'tan 1949 senesine kadar memleketimize iltica eden Türk ırkına mensup 24879 göçmene her türlü iskân yardımı yapılmış ve bunlar müstahsil vatandaş haline getirilmişlerdir. 5098 ve 5420 sayılı kanunlar hükümlerine göre iç iskân ve nakil işlerimizi düzenlemeye çalışılmaktadır. Beynelmilel anlaşma gereğince Avrupa kamplarından gelen 2607 nüfustan 1883 üne iş bulunmuş ve müstahsil hale getirilmiştir. Geriye kalan 724 nüfusa hâlâ iâşe ve ibate yardımı yapılmaktadır."

Milletvekili Necmeddin Sahir Silan'ın iskan faaliyetleri ile ilgili sorduğu soruya karşılık "Yasak bölge halkının mühim bir kısmının yeni yerleşim bölgelerine yerleştirildiğini ancak henüz yerleşmeyenler varsa bunlarından devletin konuyu ihmal ettiği yada yer göstermediğinden değil iskan edilecekler için hazırlanmış, kurulmuş, yapılmış arazisi, suyu olan köylere sevk ettiğimiz bu vatandaşların, buralara gitmemesinden ve halen bulunduğu bölgenin nasıl olsa bir gün yasak bölgelekten çıkacağını düşünerek yine eski yurtda barınayım demesinden ileri geldiğini" belirtmiştir.

Milletvekili Hikmet Fırat'ın “Dünya memleketleri bütçesinde sağlık işleri için ayrılan paralarla bizde ayrılan paraları işaret ederek, Sağlık Bakanlığı Bütçesinin artırılması” yönündeki sorusuna karşılık... Şunu kabul etmek lâzımdır ki, bütçemiz, tekâmül hususunda tutulmamış, ihmal edilmiş, zayıf bırakılmış halde değildir. 1948 den bugüne kadar bütçemizin artış miktarı, 46 milyondan 58 milyona çıkmıştır, yani 12 milyon bir fark vardır, bu da az bir para değildir, Umumi Bütçemizin durumu hepimizin malûmudur” demek suretiyle mevcut bütçe içerisinde sağlık alanına ayrılan payın önemli ölçüde artırıldığını da belirtmiştir.

Tabip ve eczacı odalarının durumu ile ilgili de şu açıklamayı yapmıştır. “Yeni tabip ve eczacı odaları kanun tasarılarının Büyük Meclise sevk edildiğini bildirmek isterim. Bu tasarılar kanuniyet kesbedince hekimlik ve eczacılığın hak ve menfaatlerinin korunması ve bu iki meslek mensuplarının türlü dedikodulardan münezze ve vatandaşı memnun edecek şekilde çalışmaları sağlanmış bulunacak ve bundan da hem dürüst çalışan meslek erbabı, hem de efkârı umumiyiz ferahlık duyacaklardır. Laboratuvarlar Talimatnamesi yürürlüğe girmiştir. Yeni Gıda maddeleri Nizamnamesi de Danıştaya sevk edilmek üzeredir.”

“...İmparatorluk devrinde kifayetsiz bir umum müdürlük halinde çalışan Devlet sıhhiyeciliği 1920 de Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti olarak yeni bir istikamet aldığı vakit bütçesi 1474776 lira idi. Bu sene huzurunuzda sunulan bütçenin 58833116 lira olarak 41 misline yükselmiş olmasındaki iç açıcı manayı memleketin dört bucağında feragatle çalışan fedakâr sıhhiyeciler kadar bakanlığımız da sezmekte ve faaliyetimizi o nispette arttırarak Yüksek Meclisin güvenine bundan böylede lâyük olacağımıza inanmış bulunmaktayız.”

Afyon Karahisar Milletvekili Şahin Laçın “Afyon Karahisar'da özel idare ve belediye tarafından bir milyon lirayı müteceviz bir para sarf edilmek suretiyle, muntazam, mükemmel bir hastane binası yapılmıştır. 1945 senesinde Hükümete devredilmiştir. O zamanki bakan arkadaşımız bu hastanenin tam teşkilâtli bir hastane olacağını ve yatak adedinin de arttırılacağını söylemişti, vaat etmişti. Aradan beş sene gibi bir zaman geçtiği halde ne yatak adedi arttırılmıştır, ne de teşkilâtı genişletilmiştir. Bu husustaki düşünceniz nedir?” sorusuna karşılık şu açıklamada bulunmuştur; “...1950 senesinde umumiyetle arttıracağımız 430 yataktan Afyon'a da gereken kontenjan ayrılmıştır. Tam teşkilâtli hastaneler için ihtisas kadroları küll halindedir. Hiç olmazsa büyük vilâyet merkezlerindeki hastanelerin kadrolarını mükemmel şekle getirmek arzusundayız, Sene başı dolayısıyla kadrolarınızı vereceğiz. Çalışıyoruz. Afyon'a da kadro ayıracağız. Fakat Afyon hastanesinin mütehassıs kadrosu hakkında, bu kadronun ne olacağı hakkında şimdiden bir şey söyleyemem.” Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanının Meclisteki bu açıklamalarından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan vekili Feridun Fikri Düşünsel Bütçe üzerindeki görüşmelerin sona erdiğini belirtmiş ve Bütçenin bölümleri ile ilgili görüşmelere geçilmesi yönündeki oylamanın sonunda oturumu sona erdirmiştir (TBMMTD,8.D,24.C:1073-1087).

6.1.22.3.4. Sağlık ve Sosyal Yardım

6.1.22.3.4.(a). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı 1 ve 2 ve 4258 Sayılı Kanuna Bağlı 3 Sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem kırkyedinci birleşiminde meclis gündemine gelen sıtma ile savaş bölgelerinde uzun senelerden beri tatbik edilmekte bulunan küçük Sây Kanununa bazı hükümler eklenmesine dair bir tasarının mahiyeti ile ilgili Muğla Milletvekili Dr. Kemal Sakaroğlu'nun yaptığı konuşmada; *"...Bu kanunun bir sivrisinek ve sıtma membaı olabilecek bataklık arazinin ıslahı hakkındaki hükümleri; köy ve kasaba sakinlerine senede beş günü tecavüz etmemek üzere bir bedeni mükellefiyet veya bu müddete tekabül eden bir nakdi mükellefiyeti âmir bulunmaktadır...bugün; tatbikatta maalesef hiç bir pratik kıymet taşımadığı senelerden beri alınan menfi neticelerle tamamen sabit olan ve yalnız mücadele teşkilâtının memleketi gülistan gibi gösteren aylık çalışma rapor ve cetvellerini gelişi güzel doldurarak adeta kurutulacak bir bataklık kalmadığı intibahı yaratmak isteyen bu kanun hükümlerinin yalnız (Sosyal adalete) aykırı hüviyeti olduğu"* şeklindeki açıklamaları üzerine Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayizît şu açıklamalarda bulunmuştur; *"...Sayın meslektaşımın kimsesiz çocuklar ve sıtma konusundaki kıymetli mütalâalarını dikkatle dinledim. Şunu yüksek heyetinize arz edeyim ki, bu kıymetli mütalâaların bu kanunla hiçbir ilgisi yoktur, elimizdeki kanun doğrudan doğruya bir teşkilât kanunudur. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın Kuruluş ve Memurları Kanununa bazı hükümlerin eklenmesine dair olan bir kanundur ki, bütçe müzakereleri sırasında Yüksek Heyetin tasvibine uğrayarak Devlet hastaneleri meyanına alınan beş hastanenin tabip, müstahdem ve saire kadrolarını ihtiva eden bir kanundur. Filvaki bu bakımdan bu kanunda Hükümetten gelen teklifte, kimsesiz çocukların kanuna dâhil kadroların bu kanunda dâhil olduğu hissedilir ama. Hükümetten gelen ve diğer Komisyonlardan geçen maddelerde ve ona bağlı cetvellerde yazılıdır. Halbuki, bu kanun en son Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonundan gelmiştir. Böyle kimsesiz çocuklar mevzuu gibi çok önemli bir mevzuu ihtiva eden bu tasarının çabucak çıkması. tasarının icab ettirdiği kadrolar ve Teşkilât Kanununda yer almasını Komisyonunuz muvafık görmediği için Kimsesiz Çocuklar Kanununa ait kadro cetveliniz bu kanundan çıkarılmıştır ve sadece Devlet hastaneleri meyanına alınan beş hastanenin kadrolarını ihtiva eder hale gelmiştir..."*(TBMMD,8.D,11.C:28-29).

Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu'nun yaptığı konuşmada *"...Birçok vilâyetlerimizde hakikaten zengin kadrolu Su İşleri Müdürlükleri vardır. Fakat bu müdürlükler ya işsizlik veya tahsisatsızlık yüzünden atalet içindedirler. Onun için bunlardan niçin istifade etmeyelim? ...Eskişehir'de yapılmış olan işlerde Sıtma Savaş Müdürlüğü daima Sular Müdürlüğü mühendislerinden istifade etmişlerdir. Binaenaleyh; bugün de aynı kadroda istihdam edilen mühendislerden istifade etmek mümkündür"* yönündeki açıklayıcı konuşması üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazit; *Yanlış anlamadımsa sayın arkadaşım Kemal Zeytinoğlu bu kanunla Sağlık Bakanlığı Teşkilâtına yeni yüksek su mühendisleri ilâve edildiği manasında konuştular. Zaten bir su işleri teşkilâtı vardır, bunun mühendisleri vardır, bunlardan istifade edilsin, bu kadrolara lüzum yoktur buyurdular...Bu kadrolar Sağlık Bakanlığı teşkilâtında zaten mevcut olan kadrolardır. Fakat şimdiye kadar*

karşılığını (E) cetvelinden almakta idiler. Bunlar bu sene maaşlı kadroya alınmaktadır. İlâve olarak şunu arz edeyim, hakikaten Sağlık Bakanlığı'nın sıtma mücadelesi yönünden işleri mühimdir ve memlekette yapılacak çok işler vardır.”

“...Bizzat Bayındırlık Bakanlığı dahi mühendis sıkıntısı çekmektedir. Bayındırlık Bakanlığı teşkilâtında da mühendis azdır. Bütçe imkânları müsait oldukça, sağlık yönünden elimizdeki su işlerini Sağlık Bakanlığı yapacağına göre, bugüne kadar yapıla gelmekte olan bu iş şu teşkilâtla, bu teşkilâtla yapılır diye kadrosunun kaldırılmasına lüzum yoktur. Zaten bütçede mevcut olan mühendislere yeni bir ilâve ve yapılmış yeni bir teşkilât yoktur.” (TBMMTD,8.D,11.C:30-32).

6.1.22.3.4.(b). Kimsesiz Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem altmış beşinci birleşiminde meclis gündemine gelen kimsesiz terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında Kanun tasarısı ile ilgili Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazit şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Bu kanun tasarısı Hükümetten geldikten sonra Sağlık ve Sosyal Komisyonundan evvel beş komisyondan geçmiştir. Hemen hemen komisyonların kabul buyurdıkları maddeler birbirlerinden pek az değişikliklerle ve Hükümetten gelen teklifle paralel gibi bir manzara arz eder. Birinci maddede Sayın Bütçe Komisyonu kimsesiz ve terk edilmiş çocuklar, ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan, Türk Medeni Kanununun 272, 273,274.ncü maddelerine göre mahkemelerce korunmasına karar verilenler diye tarif etmiştir. En son ihtisas komisyonunuz da Bütçe Komisyonunun bu tadadi maddesi hükümlerini kabul etmiştir. Yalnız bizim komisyonumuz; muhtelif arkadaşlarımızın da tebarüz ettirdiği gibi yedi yaşına kadar normal ve anormal, yedi yaşından sonra anormal çocukları Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı müesseselerinde, 7 yaşından sonra normal çocukları da Millî Eğitim Bakanlığı mesuliyeti altında ve müesseselerinde, yetiştirmek; şeklinde esaslı bir değişiklik yapmıştır. Efendim, bu esaslı değişiklik üzerine arkadaşlarda büyük bir hassasiyet peyda oldu ve mevzuun doğrudan doğruya Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını alâkadar kıldığını, binaenaleyh bu işin bir kül olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında kalmasını isteyen arkadaşlarımız çıktı.” “...Fakat, mesele sosyal bir konudur ve Sağlık Bakanlığı'nın bir adı da Sosyal Yardım Bakanlığıdır diye, işi bu kelimelerden ele alarak mevzuu toptan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na vermek bizim komisyonun çoğunluğu reyine göre hiçte uygun değildir. Bu mesele bir sosyal konu olduğundan çok daha mühim olarak bir eğitim davasıdır da. asıl anlaşılmayan nokta Millî Eğitim Bakanlığı'na verdiğimiz çocuklarda asıl aradığımız şeyin okumak olduğuna dair bir fikre arkadaşların sahip olmasıdır, arkadaşlarımızın işi daima bu yönden mütalâa etmektedirler. Ama 7 yaşına gelmiş çocuklar zaten kanunu mahsusla tahsil çağında bulunan çocuklardır. Komisyonumuzun bu işin mesuliyetini Millî Eğitim Bakanlığı'na vermesindeki tek kasti işin öğretimden ziyade bir eğilim mevzuu olduğunu kabul etmesindedir. Eğitim işinde Millî Eğitim Bakanlığı Sağlık Bakanlığından daha salahiyyetli ve daha mücehhezdir. Yüksek Heyetiniz 7 yaşından yukarı normal çocukların Millî Eğitim Bakanlığı mesuliyetinde ve müesseselerinde kalmaları esasını kabul buyurursa maddenin gerek redaksiyonu ve gerek hükümleri üzerinde konuşmak ve bu maddeyi gayet salim bir şekilde getirmek mümkün olur.” (TBMMTD,8.D,11.C: 583).

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazit Milletvekillerinin kanun ile ilgili yaptıkları açıklama ve eleştirilere de cevap

vermiştir. Nitekim Kemal Turan “sıfır yaşından itibaren tâbirinin doğumdan itibaren yedi yaşına kadar” şeklinde düzeltilmesi yönünde teklifinin dikkate alındığını belirtmiştir. Hulusi Oral Bey’in görüşülen kanun maddesinde “Sağlık Bakanlığı müesseseleri” içerisinde “Yetiştirme yurdu” ibaresinin yer almadığı konusuna dikkat çekerken bu konuda komisyonun bu yönde uyarıyı dikkate aldığını ve ilgili maddede buna yer vereceğini de açıklamıştır.

Millî Eğitim Bakanının teklifi ile ayı yönde olan Milletvekili Fahri Ecevit görüşülen kanun ve maddeleri ile ilgili getirdikleri teklif üzerine de şu açıklamalar yapılmıştır: “Bizim, kör, sağır ve dilsizlerin Millî Eğitimin mesuliyetinde ve emrinde bulunmasını istememiz, Sayın Baltacıoğlu arkadaşımızın gayet veciz ifadeleriyle de belirttikleri gibi işin bir pedagoji mevzuu olduğunu düşünmemizdenidir. İhtisas komisyonu olan Komisyonumuz bunda zaruret görmüştür. Fakat Yüksek Heyetiniz iyiyi görür ve iyisini yapar.” Bununla birlikte Bunların Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın emrinde ve mesuliyetinde kalmasını tercih buyurulursa Komisyonunun buna da memnuniyetle iştirak edeceği” belirtilmiştir (TBMMD, 8.D, 11.C: 583-548).

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazıt burada şu önemli açıklamayı yapmıştır: “...Çok kıymetli hukukçu arkadaşlarımın huzurunda, bir hekimin hukuk mevzuunu ele alması gülünçtür. Fakat vesayet, velayetin nez’i meselesi denince, sanıyorum, arkadaşlarım bir yanlış anlayışa varıyorlar... Biz bu maddeyi tedvin ederken hukukçu arkadaşlardan rica ettik, Komisyona geldiler. Hukuk müşavirlerinden rica ettik, Komisyona geldiler. Elbette ki, bu işi doktorlar anlamaz. Gelen arkadaşlarımız kanunları da okuyarak bize anlattılar. Mevzuu şu imiş: Gerek Millî Eğitim Bakanlığı emrinde olsun gerek Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı emrinde olsun bu müesseselere çocuklar verilirken vesayetleri Sedat Çumralının izah ettiği gibi müessese müdürüne veya müesseselere verilecek değilmiş. Bunu bize hukukçular anlattılar. Çünkü kimler vasi olamaz diye kanundan bize bir madde okudular. Bunun dışında bir adamın dörtten fazla çocuğa vasi olamayacağı da bir kanun hükmünden imiş. Şimdi on binlerce çocuk mevzuunda bu müessesenin faraza Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı emrinde olduğunu kabul edelim, kanunun bu açık emrine karşı nasıl olur da, o müessese müdürünü veya müessesede başka birini vasi tayin eder? Hâkim hükmünü verirken, muhakkak dışarıdan vasi arayacaktır ve tayin edecektir. Vesayet verirken hâkim tereddüde düşer, endişesi böylece zail oluyor, demektir” (TBMMD, 8.D, 11.C: 585).

Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazıt bu konuda yaptığı açıklamadan sonra “Komisyonunun bu kanunun ana maddesini değiştirmede ısrarlı olduğunu, Sağlık Komisyonu çoğunluğunun da bu büyük davanın tek başına Sağlık Bakanlığı’na verilirse başarılamayacağı” kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu konuda ortaya çıkabilecek sorunların vebalini üstlenemeyeceklerini ve bu işlerin yapılabilmesi için iki Bakanlık arasında iş bölümü ve mesuliyetin mutlaka üstlenilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Komisyon Başkanının bu açıklamalarından sonra Milletvekilleri kanunun maddeleri üzerinde açıklama ve eleştirilerine devam etmişlerdir. Bu arada kanun üzerinde milletvekilleri tarafından verilen önergelerin çokluğu sebebiyle Başkanvekili Feridun Fikri Düşünsel Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazıt’e yönelik “Komisyonun bütün bu önergeleri alarak konu üzerinde gereken işlemleri yapması yönündeki teklifi” üzerine bu komisyonca kabul edilmiştir. Böylelikle daha sonraki oturuma kadar gerekli tetkiklerin yapılabilmesi için kanun komisyona havale edilmiştir (TBMMD, 8.D, 11.C: 586).

6.1.22.3.4.(c). Kimsesiz Terk Edilmiş Çocukların Korunması ve Yetiştirilmesi ve 4862 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem altmış altıncı birleşiminde meclis gündemine gelen kimsesiz terk edilmiş çocukların korunması ve yetiştirilmesi ve 4862 sayılı Kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun tasarısı münasebetiyle Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazıt şu açıklamalarda bulunmuştur; 3 - 4 celsedir bu kanunun tümü üzerinde Yüksek Heyetiniz meşgul olmaktadır. Bundan evvelki oturumda Sayın Ahmet Oğuz arkadaşım teklif ettiği şey ayrı ayrı arkadaşlar tarafından ileri sürülmüştür; bu kanunun tekrar komisyonlara verilerek veya muhtelit bir komisyona verilerek müzakere edip getirilmesi istenilmiştir. Önergeler reye konu, reddedildi. Tasarının maddelerinin müzakeresine geçildi. Birinci maddenin müzakeresi esnasında vesayet ve velayet meseleleri üzerinde bazı arkadaşların muhtelif görüşleri oldu. Ayrıca maddelere geçmeden evvel Yüksek Heyetiniz bir karar aldı. O da şu idi: Son ve İhtisas Komisyonu olan Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu tasarısı mı müzakereye esas tutulsun, yoksa Bütçe Komisyonu tasarısı mı müzakereye esas tutulsun? Bunun üzerinde yapılan tartışmaların manası şu idi: Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu diğer komisyonlardan gelen tasarının birinci maddesinde esaslı bir değişiklik yapmıştı. O da şimdi Sayın Refik Ahmet arkadaşımın "7 yaşına kadar normal ve anormal çocukların Sağlık ve Sosyal Yardım, Bakanlığı mesuliyet ve müesseselerinde kalması ve 7 yaşından sonradır ki, Millî Eğitim Bakanlığı mesuliyet ve müesseselerine verilmesi gibi" esaslı bir değişiklikti. Bunun üzerinde uzun görüşmelerden sonra, hangi komisyonun hazırladığı tasarı konuşmaya esas teşkil edilsin, hakkındaki önergelerin oya konulması neticesinde büyük heyetiniz Komisyonumuz tasarısının müzakerelere esas teşkil etmesini kabul buyurdu. Bizim Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu olarak Yüksek Heyetin gösterdiği alâka ve bu karardan anladığımız mana, Yüksek Heyetin Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunuzun yapmış olduğu değişikliği yani 7 yaşına kadar olan çocukların Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na verilmesini ve 7 yaşından sonraki normal çocukların da Millî Eğitim Bakanlığı'na verilmesini kabul ettiği merkezindedir. Hulusi Oral arkadaşım bu prensibin şimdi halledilmesini istediler. Ben şimdiki maruzatımla tekrar ifade edeyim ki, Yüksek Heyetin bu husustaki tezahürü bundan evvelki oturumda gösterilmiştir" (TBMMTD,8.D,12.C: 21).

Refik Ahmet Sevengil'in kanunla ilgili yaptığı eleştiri ve bu konudaki endişeleri karşısında da Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazıt şu cevabı vermiştir: "Bizim 7 yaşından sonra çocukları Millî Eğitim Bakanlığı'nın mesuliyetinde kalmasını istememiz de güttüğümüz gaye şudur: Mevzuun bir sosyal yardım meselesi olmasından ziyade bir eğitim mevzuu olduğu düşüncesi bize hâkim olmuştur. Masraf meselesine gelince: Biran kabul edelim ve diyelim ki; bunlar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı elinde kalsın. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bu çocukları yetiştirmek için mekteplere paralel olarak pansiyonlar, enstitülerde çalıştırmak yoluna gittiğimiz zaman bu enstitüye müesseselere muvazi pansiyonlar açılmayacak mı? Binaenaleyh Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nun yapacağı bir işi Millî Eğitimin yapmasına masraf neden artıyor? Müsaade buyururlarsa bunu anlayamadım, Eğer yeni teklif ettiğimiz metindeki "okutma" kelimesinden anlaşılan mana arkadaşımın dediği gibi Üniversite tahsilini bitirinceye kadar Millî Eğitim Bakanlığı'na okutma mesuliyeti verecek manada; ise bu kelimeyi çıkarmakta hiçbir mahsur yoktur Yetiştirme yurtları vardır, enstitüleri vardır sanat okulları vardır, bu atölyelerde, ilk tahsil gösterildikten

sonra, çocuklar yetiştirilebilir. Maruzatım bundan ibarettir. Son teklif ettiğimiz maddenin tasvibinize mazhar olmasını bilhassa rica ederim” (TBMMTD,8.D,12.C: 22).

Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Başkanı Dr. Kemali Bayazit konuşmasının son bölümünde “Çok önemli olan bu tasarı üzerinde Yüksek heyetinizin hassasiyeti bizi tekrar bu kanun tasarısı üzerinde esaslı bir çalışma zaruretine şevketti” demek suretiyle Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunun tasarıyı geri istediğini belirtmiştir. Böylece kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler sona etmiştir.

6.1.22.3.4.(d). Tababet ve Şuubatı Sanatlarının Tarzı Icrasına Dair Olan 1219 Sayılı Kanunun 12 nci Maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Raporu Hakkında Konuşması

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönemi, 10.01.1949 tarih ve yirmi dokuzuncu birleşiminde meclis gündemine gelen bu kanun tasarısı ve komisyon raporu ile ilgili söz alan Mardin Milletvekili Dr. Aziz Uras'ın bu kanun'un esas gayesinin “Doktor olup da eczacı diploması bulunmayanlardan bir kimse, Tababet ve Şuubatının icrasına dair olan Kanunun bir maddesine nazaran, iki sene staj yapıp, belge gösterip, doktorluk yapmayacağına dair taahhüt senedi verip bir eczane actrabiliyordu. Bugün değiştirilen madde ile bu doktorların bundan sonra eczacı diplomasını da haiz olarak ve doktorluk diplomasını terk ederek eczacılık yapabileceklerini âmir” bir hüküm getirdiğini ifade etmesi üzerine Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayizît şu açıklamayı yapmıştır: “...Eczaneler ve eczacılık hakkındaki kanunun bir maddesi, Türkiye'de eczane açmak için muhakkak eczacı diplomasını haiz olmasını şart koymuştur. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, doktorların yapamayacakları işleri mütalâa ederken yapabileceği işleri de tadat etmiştir. Bunda deniliyor ki; Kanunu mahsusuna tevfikân 2 sene bir eczanede staj yapacak ve buna ait bir belge ibraz ettikten sonra sadece eczane açabilir. Fakat bu cümle içerisinde, bilhassa başında “ Kanunu mahsusuna tevfikân” demekle vâzı kanun, eczacı diplomasını haiz olmayı şart koşturmuştur. Halbuki tatbikatta bu, yanlış anlaşılmuş, bazı doktor meslektaşlarımız iki sene bir eczanede staj gördükten ve bu stajı bir belge ile tespit ettikten sonra eczane açma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Böyle hareket edenler çok değildir. Böyle müracaatlar bundan sonra da olur mu, olmaz mı, şimdiden bir hükme varmak yanlış olur. Yalnız bu anlayışla kanunun maddesini yeniden tedvin etmeyi uygun gördük. Bu neviden eczaneler daha önce açılmışsa elbette müktesep hak olarak kalacaktır”(TBMMTD,8.D,15.C: 37).

6.1.22.3.4.(e). Kimsesiz, Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkındaki Kanun Tasarısının Geri Verilmesine Dair Başbakanlık Tezkeresi Münasebeti İle Yaptığı Konuşma

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem kırk ikinci birleşimi çalışmaları sırasında Dönemin Başbakanı Şemsettin Günaltay, 4.II.1949 tarihinde Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına 6 . II . 1947 tarihli ve 6/348 sayılı yazı ile sunulmuş olan kimsesiz, terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkındaki Kanun tasarısının geri gönderilmesini talep etmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu dönem çalışmaları sırasında gündeme gelen Kimsesiz, terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkındaki Kanun tasarısının geri verilmesine dair Başbakanlık tezkeresi münasebeti ile mecliste konu müzakereye açılmış ve bu konuda milletvekilleri konu üzerinde görüşlerini dile

getirmişlerdir. Bu konuda söz alan Denizli milletvekili Hulusi Oral, “... Bu tasarı Meclise mal edilmiştir. Şimdi onu geri isteyen tezkereyi dinlediğim zaman bunun mucip sebebini göremedim” derken yine Denizli Milletvekillerinden Behçet Uz Bey’de “1941 senesinden beri Büyük Millet Meclisindeki arkadaşlarımız muhtelif zamanlarda bu mevzular üzerinde takrirler vermişler ve bunu münakaşa mevzuu yapmışlardır. En nihayet parti grubunda altı ay bir çalışmaya mazhar olmuştur.” “...Bu mesele grup yoluyla Hükümete verilmiş ve bir tasarı ile Sağlık Bakanlığı’nın Meclise gelmesi istenmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na verilen bu vazife üç ay orada da mütehasıslar marifetiyle çalışmak suretiyle daha mütakâmil ve daha iyi bir şekle getirilerek Büyük Millet Meclisine 1946 senesinde sevk edilmiştir. Umumi Heyette gayet hararetli konuşmalardan sonra umumi müzakeresi bitmiş, maddelere geçilmiş maddelerde yalnız bir madde üzerinde iki encümen arasında ihtilaf husule gelmiştir.”

Rize Milletvekili Dr. Fahrî Kurtuluş ise; “Bu kanunun geri alınmaması ve Sayın Behçet Uz’un fikirlerine iştirakle müstacelen mevcut kanunun görüşülmesini ve Hükümetin bu tekliften vazgeçmesini” talep etmiştir. Maraş Milletvekili Emin Soysal ise Fahri Kurtuluş’un komisyonda ifade ettiği üzere kanunun geri gitmesi için hiçbir sebep görmediğini, fakir ve kimsesiz çocukların esas sahibinin Büyük Millet Meclisi olduğunu ve bu kanunun çıkması gerektiğini dile getirmiştir (TBMMD,8.D,16.C:43).

Kanun tasarısının Başbakanlıkça geri talep edilmesi üzerine yapılan bu konuşmalardan sonra Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayzıt de şu açıklamalarda bulunmuştur: “.... Ne hazin bir tecellidir ki, Sağlık Komisyonu Başkanı olarak, arkadaşlarımla şimdi hassasiyetle üzerinde durdukları bu davaya kendilerinden hiç de az hassas olmadan katılmış ve bu kimsesiz çocuklar meselesini halletmek için komisyon arkadaşlarımla oldukça ehemmiyetli çalışmalarda bulunmuş ve hazırladığımız tasarımı Yüksek Heyetinize getirmiştik. Bugün Hükümetinizin bir üyesi, mesul Sağlık Bakanı olmak sıfatıyla, Sağlık Bakanlığınca hazırlanmış olan bu tasarımı geri istememize verilen mana beni hakikaten çok müteallim etti. Hulusi Oral arkadaşımızın dediği gibi, ne bu memlekette kimsesiz çocuklar kalmamıştır da onun için bu tasarımı geriye istiyoruz, ne de bütçe mülâhazasıyla buna ayrılmış olan 750 bin liranın tasarrufu gibi bir düşünceyle bu tasarımı geri istemiş bulunuyoruz. Hatıralarımızı yoklarsak beş altı komisyondan geçmiş ve her komisyonun noktai nazarı birbirine uymaz şekilde ve en nihayet Sağlık Komisyonu ile Millî Eğitim Komisyonunun tamamen iki ayrı noktai nazar serdederek Yüksek Huzurunuzda gelen bu tasarı, çetin, münakaşalardan sonra yeniden tetkik edilmek üzere Geçici Komisyona, verilmişti. Hükümetiniz ve onun içinde Sağlık Bakanlığı dün ne kadar bu mevzuda hassas ise bugün daha fazla, hassastır.. Yalnız davayı bir sosyal dava diye bir ucundan değil, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın sosyal yardım mevzularını tamamen derpiş eden bir konu olarak, hazırlanmış olan bu tasarımı da bu konu içinde yeni baştan ve Yüksek Heyetin hakikaten arzu ettiği maksadı yerine getirebilecek bir kemalde hazırlaması derpiş edilmiştir ve bu tasarı bunun için geri istenmiştir. Bendeniz arkadaşımıza huzurunuzda vadedeyim ki, bu tasarı, hepimizin arzu ettiği maksatları daha temin edici, daha kemale getirici şekilde yakında, huzurunuzda sunulacaktır. Tasarımı sırf bunun için geri istiyoruz.” diyerek takdirin yine yüce meclis tarafından verileceğini belirtmiştir.

Maraş Milletvekillerinden Dr. Kâmil İdil’de bu konuda söz alarak şunları söylemiştir: “....Kimsesiz çocuklar kanunu burada müzakere edildiği sırada bendeniz bunun teknik müşküllerini izah etmiş ve bu bakımdan üzerinde bir az daha esaslı surette durulmasını arz etmiştim. Filhakika, kimsesiz çocuklara ait kanun küçük bir grup çocukları mütalâa edip bütün memlekete teşmil edilebilmesine bütçe imkânsızlığı mâni olabilir. Daha güzel bir form bulabilmek için bu bir geçici komisyona havale edilmişti.

Komisyonunda bendeniz de vardım. Kanunun içindeki ruh hakikaten kimsesiz çocuklara yardımdır. Kimsesiz çocukların analı babalı çocuklar kadar mükemmel bir şekilde yetiştirilmeleri düşünüldüğü takdirde memleket içinde mevcut 150-200 bin çocuğun yetiştirilmesi imkânlarımız dışındadır”.

Dr. Kâmil İdil konuşmasına devamlı: “Şüphesiz bu işler yavaş ve uzun sürecektir. Fakat Van'daki bir arkadaşımızın çocuğu da İzmir'deki arkadaşın kimsesiz çocuğu da şüphesiz aynı şekilde faydalanmak ister, bunu arzu eder, bunu istemesi de gayet tabiidir. Ancak ilk plânda yardıma muhtaç olanlara bir an evvel yetişmek ve onları kurtarmak elbette düşünülmektedir. Esasen bu tedricî sistemine sapılmasını bendeniz teklif etmiştim O vakit Komisyon Başkanı, şimdi Sağlık Bakanı olan arkadaşımız burada izahat verdiler. Şimdiye kadar herhalde kendi teknik elemanları ile bu bakımdan bir çalışma yapmışlardın Ve birçok malûmat da toplamışlardır. Meselâ; memlekette kaç tane kimsesiz çocuk vardır, bunlar memleket içinde dağınık bir haldedir, bunların içerisinde üryan ve ilk evvel ele alınması icab eden ahlâk ve sıhhat bakımından tehlikede bulunan, çocuklar nerelerde temerküz etmişlerdir? Bunlara ait malûmatı her halde toplamışlardır. Kanunu geri istemelerinin sebebi, yaptıkları tetkikat sonunda bu tedricî sistemine gitmek istemelerinden ileri geldiğini zannediyorum. Her halde yaptıkları tetkikat neticesinde iyi bir şekil bulmuş olacaklardır, bunun için kanunun Meclisten geri alınarak tekrar tetkik edilmesi ve Meclise sevk edilmesi uzun sürer. Bu itibarla tetkikleri tekemmül etmişse geçici komisyona bir an evvel getirirler, beraber çalışırız. Binaenaleyh bu kanunun burada kalmasını hükümetten rica ediyorum. Arz ettiğim gibi, tetkikleri tekemmül etmişse buraya getirilir, komisyonda hep beraber üzerinde çalışır ve memleket için büyük faydalar beklediğimiz bu kanunu bir an evvel ikmal ederek çıkarırız.” (TBMMTD,8.D,16.C:43-44).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit söz alarak konuşmasını şöyle sürdürmüştür: “...Büyük Meclisin her şeyi çok daha iyi yapacağına inananlardanım. Bendeniz bu tasarıyı daha mütekâmil bir hale getirmek için istiyoruz dediğini vakit, ihtisas komisyonlarından geçmiş, incelenmiş ve lâzım geldiği tekâmüle uğramış bir tasarıyı daima göz önünde tuttuğumu arz ettim. Büyük Meclis her işin en iyisini yapar, buna inanıyorum. Nasıl emrederseniz o şekilde olur. Ya iade edersiniz veya kalır. Yalnız şu noktayı tekrar tebarüz ettirmek isterim; bizim bu tasarıyı istememizdeki maksat, esaslı prensip meselelerinin son tartışmalarda dahi halledilmemiş bir halde olmasındandır. Yine de taktir yüce meclisindir”

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit'in konuşmasından sonra Başbakan Şemsettin Günaltay şu konuşmayı yapmıştır: “...Memlekette, kimsesiz çocuklar meselesi, yalnız İstanbul'da köprü altında gördüğümüz sefil çocuklar meselesi değildir. Mesele gayet şümullüdür ve memleketin her tarafında himayeye en çok ihtiyacı olan ve yarın muzır far unsur olarak yetişmeleri ihtimali bulunan pek çok çocuklar bulunmakta dır. Bunlar, milletin yardımı ile kurtulacak vatan çocuklarıdır. Bu tasarının Hükümetim noktai nazardan tetkik edilmesini arzu etmektedir. Meclisi Âli ve Encümen bu noktada Hükümetle beraberdir. O halde Hükümet de Encümenle beraber, şükranla çalışır ve bir an evvel bu kanun çıkmış olur.”

Başbakanın bu konuşması üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Cevdet Kerim İncedayı “O halde mesele yoktur. Elimde tasarıyı tekabül eden önergeler var, bunları oyunuzda sunacaktım. Fakat, Hükümet de geri istemiyor. Bu, Başbakanın beyanatıyla belli olmuştur. Onun için tasarısını, Meclisin malı olarak Komisyonlarda görüşülmesine devam edilecektir.” diyerek Komisyondan kanun tasarısının bir an evvel Meclise getirilmesini talep etmiştir (TBMMTD,8.D,16.C:45).

6.1.22.3.4.(f). Kimsesiz, Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri, Millî Eğitim, Çalışma, Adalet, Bütçe, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonları Raporları ile Geçici Komisyon Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem doksanıncı birleşiminde meclis gündemine gelen kimsesiz, terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında Kanun tasarısı ve içişleri, Millî Eğitim, Çalışma, Adalet, Bütçe, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonları raporları ile Geçici Komisyon raporu ile ilgili Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt şu değerlendirmeyi yapmıştır: “...Şimdi kabul buyurduğunuz kanun Yüksek Meclisin ve efkârı umumiyenin hassasiyetle üzerinde durduğu ve biran evvel tasarının kanunlaşarak tatbik mevkiine girmesini istediği kanundur. Ye böylece muhtaç çocukların korunması meselesi de artık bir vazife olarak Hükümete tevdi edilmiş bulunmaktadır. Kanunun geçirdiği safhalar yüksek malûmunuzdur Sayın Şemsettin Günaltay Hükümeti yeni kurulduğu günlerde bu tasarımı geri istemiştik. Geri istenmesindeki maksat tatbik edilir bir kanun tasarısını yeni baştan bir çalışma yaparak, yeniden hazırlayarak huzurunuzda getirmektir. O zaman Meclise mal olmuş olan bu tasarı Hükümete geri verilmedi. Teşkil buyurduğunuz Geçici Komisyon bu mesele üzerinde günlerce çok titiz çalışarak yeni Hükümet anlayışı ile tam bir mutabakat halinde, bu tasarımı huzurunuzda getirmiştir” diyerek bu vesile ile Geçici Komisyonunda çalışan milletvekillerine ve Yüksek Meclisin bu tasarımı kanunlaştırmak yolundaki alâkasına, tasvip ve kabulüne de teşekkürlerini bildirmiştir (TBMMTD,8.D,19.C:608-609).

6.1.22.3.4.(g). Verem Savaşı Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım ve Bütçe Komisyonları Raporları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönemi, 11.4.1949 tarih ve altmış sekizinci birleşiminde meclis görüşmeleri sırasında Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt söz alarak “...Gündemin 8 nci maddesinde Verem Savaşı hakkındaki kanun tasarısı, 9 ncu maddesinde de yabancı memleketlerden getirilecek bazı ilâçların gümrükten muafiyeti tasarısı olduğunu ve her iki konunun da acele ve önemli olduğunu belirtmiş ve uygun görülürse öncelikle ve ivedilikle müzakerelerini teklif ettiğini belirtmiştir.” Bunun üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Feridun Fikri Düşünsel bu teklifi oylamaya sunmuş ve teklif kabul edilmiştir. Böylece Kanun maddelerinin görüşülmesine başlanmıştır.

Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt Meclise sunmuş olduğu tasarı dolayısıyla şu konuşmayı yapmıştır: “...Hükümetiniz vazifesini yapmış olmak için çalışmış ve yüksek huzurunuzda bu tasarımı getirmiştir... Huzurunuzda sevk edilmiş olan tasarı; Verem Savaş tasarısıdır. Arkadaşlarımdan, bilhassa Abdurrahman Melek ve Hikmet Fırat arkadaşlarımla işaret ettikleri gibi bir Verem Savaş tasarısı hüviyetini göstermez gibi gözükmektedir, Tahsisat tasarısı manzarası daha çok galiptir... Fakat bu tasarının yalnız birinci maddesi değil, ikinci maddesiyle özel idarelerin, belediyelerin ve Verem Savaş derneklerinin mesaisine Devlet olarak katılmakla, işin ne derece şümüllü ve ne kadar geniş olduğunu kabul etmek yerinde olur. Filhakika elimizdeki, Hıfzıssıhhai Umumiye Kanunu ve Emrazı Sâriye Kanunu ile Hükümet diğer birçok hastalıklarda olduğu gibi, veremle savaş içinde de, veremle mücadele yetkilerini haizdir. Hıfzıssıhhai Umumiye Kanununun 113 den 121 nci maddesine kadar olan bütün hükümleri, bu husustaki yetkileri âmirdir. Bu mütevazı tasarı bu sebeple savaşın teferruatını kapsamamış ve ancak tesisler kurmak ve

Savaş dernekleri, belediyeler ve özel idarelerle iş birliğini temin edecek hükümlerle gereken tahsisatı sağlayan bir tasarı mahiyetini almıştır. Savaşı ilmi esaslara bağlamak için bir istişare komisyonu topladım. Bunların hazırladıkları rapora göre çalışacağız ve orduda veremle savaş, iş yerlerinde veremle savaş, topluluklarda veremle savaş, B. C. G. Aşısı tatbikatı, personel yetiştirme, ziyaretçi hemşireler yetiştirme gibi bütün veremle savaşın gerektirdiği icaplar sıraya ve tertibe alacağız. Bakanlığımız bunlar üzerinde çalışmaya başlamıştır. Hatta talimatname hazırlanmıştır, bugünlerde muamelesi tekemmül ettikten sonra yürürlüğe girecektir” (TBMMTD,8.D,18.C:252).

“...Ankara’da bu sene açmayı düşündüğümüz üçüncü Hemşire okulu, verem mevzuunda bilhassa ziyaretçi hemşire yetiştirecektir....Hükümet gerekçesinde arz ettiğimiz üzere veremin memleketimizdeki durumu ve bununla mücadele için yapılmasını düşündüğümüz işler hakkında teferruata girerek yüksek vaktinizi kaybettirmek istemiyorum. Ancak hakikat olan bir şey varsa, harbe girmemiş olsak dahi bu harbin sarsıntılarında müteessir bir memleket olmamız dolayısıyla bizde de verem artmıştır. Ve acele olarak, ehemmiyetli surette tedbir almayı icab ettirecek bir duruma gelmiştir. Yüksek Meclisin bu konuda Hükümeti vazifeye sevk edici irşat ve direktiflerinden mülhem olarak hazırladığımız bu tasarı ile 252 Hükümet olarak kendimizi işe başlamış saymaktayız. Tasarımız kanuniyet kesbedince 10 sene zarfında 20 milyon liralık, verem tesisleri yapmak için inşaat, 10 milyon liralık da bu inşaatı teçiz etmek için masraf kabul etmiş olacaksınız.”

“...Tasarının ihtiva ettiği tahsisatın sarfında da arkadaşlarım emin olabilirler ki; en iktisadi, şekilde çalışacağız. Eğer bu tasarının tatbikatında arz ettiğim bu durumun dışında lükse kaçan, milletin parasını belki lüzumsuz sayılabilecek tesislere sarf eden adam olarak bu arkadaşınızı huzurunuzda görürseniz sorguya çekmeye ve hesabını istemeye elbette haklısınız. Ben de bunun hesabını seve seve huzurunuzda vereceğim.”

“...Adnan Adıvar’ın dediği gibi, bu tasarı ile kısa zamanda en az masrafla en çok yatağa kavuşmak gayesini gütmekteyiz. Yataktan maksat sanatoryum yatağı ve sanatoryumlar tesis etmek değildir. Elbette ki, sanatoryumlar da kuracağız fakat birinci plânda, bugün nöbet bekleyen veremlileri tecrit edecek ve tecrit müesseseleri meydana getireceğiz. Bunun dışında bölgelerin hususiyetlerine göre veremlilerin mütekâsif bulunduğu yerlerde, ayrıca verem hastaneleri kuracağız. Bu tesisleri kurmak için bir bakanın ve bakanlık heyetinin karar ve düşüncesi hâkim olmayacaktır arkadaşlar. Bu memlekette, bu işle meşgul ilim adamlarımız vardır. Bu memleketin verem yönünden her tarafın hususiyetini bilen, yetişmiş arkadaşlarımız bulunmaktadır. Bunların fikirleri ve bunların kararlarıyla hazırlanmakta bulunan ilmi raporlardan da istifade etmek en belli başlı yolumuz olacaktır. Bir arkadaşımız verem dispanserinin ehemmiyetinden ve hususiyetinden bahsettiler. Bu tasarı ile birinci plânda verem dispanserleri, verem pavyonları inşa etmeyi düşünmekteyiz. Verem Savaş dernekleriyle el birliği ve işbirliği yapmak ve nüfusu kesif olan yerlerde savaş dernekleri çalışmalarını desteklemek ve bunlara dispanser açtırmak kararındayız. Nüfusu 10 binden aşağı olan yerlerde doğrudan doğruya Sıhhat Bakanlığı’na bağlı verem dispanserleri ve verem pavyonları yapacağız. Takdir buyurursunuz ki, dünyanın hiçbir yerinde veremle mücadele gibi önemli bir konu sadece devletin işi değildir. Devlet ve cemiyet eliyle bu konuda başka memleketlerin 50 sene evvel başlamış olduğu bu savaşa biz de başlayarak yakın zamanda iyi neticeler alabileceğimizi ümit etmekteyim.” “...Bazı arkadaşlarım, veremden korunma noktasına temas ettiler. Haklıdırlar. Tatbikata geçtiğimiz vakit ne gibi bir güçlkle karşılaşsak o güçlüğü kanunla bertaraf etmek gerekiyorsa kanun hazırlamak kararındayız. Verem sosyal bir davadır, memleketin ekonomik durumunun

rolü de bu işte büyüktür. Fakat Sayın Tahsin Çoşkan arkadaşımızın işaret ettiği gibi sirayet imkânı çok sehil olan bu hastalıkta açık veremlileri tecrit edilmemiş bir memlekette zengin de olsa, gıdası yerinde de bulunsa bu melûn âfete yakalanmaktan kolay kurtaramayız. Bu bakımdan Hükümetin ilk işi açık veremliyi tecrit etmek ve Türk Cemiyetini korumak için tedbir almak olacaktır.”“...Devletin diğer teşekkülleriyle iş birliği yapmak, kanunların verdiği yetkiler dairesinde bunları verem mücadelesine sevk etmek yolunda çalışmalarımız başlamış bulunmaktadır. Bu tasarının memlekette büyük bir ıstırapı bir anda gidereceğini söyleyemem, fakat mustarip binlerce ailenin ıstırapını yetişebildiğimiz nispette dindirmeye çalışmak vazifelerimizin en şerefli ve en başta geleni olacaktır” (TBMMTD,8.D,18.C:253).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Feridun Fikri Düşünsel milletvekillerinin konuşmalarından sonra yasanın maddeleri üzerinde görüşmelere geçilmesini oylamış ve meclisin tavsifi üzerine bu görüşmeler egeçilmiştir. Bu aşamada Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit'in gündemin 8 nci maddesindeki Verem Savaşına dair olan Kanun tasarısının öncelik ve ivedilikle görüşülmesini teklifi oylanmış ve kabul edilmiştir. Böylece Verem Savaşına dair olan Kanun tasarısının bir ve ikinci maddeleri üzerinde görüşmeler başlamıştır.

Kanun tasarısının bir ve ikinci maddelerinin görüşülmesi sırasında Abdurrahman Melek adlı milletvekilinin “Sağlık Bakanlığı verem savaş, derneklerine özel idare ve belediyelere sadece yardımcı vaziyetinde bulunmasın, onlara mesuliyet versin ve bunları kendi mesuliyeti içinde bir araya getirilsin” yönündeki ifadeleri üzerine Maraş Milletvekili ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazit söz alarak şu cevabı vermiştir: “...Abdurrahman Melek arkadaşım, yanlış anlamadımsa, Sağlık Bakanlığı verem savaş, derneklerine özel idare ve belediyelere sadece yardımcı vaziyetinde bulunmasın, onlara mesuliyet versin ve bunları kendi mesuliyeti içinde cem etsin diyorlar. Efendim, mevcut kanunlarla zaten bu kuruluşların murakabesi elimizdedir ve Sağlık Bakanlığı'na karşı vazifelerinin ifasında mesul durumdadırlar. Kaldı ki, biz Verem İstişar Komisyonunun bir hüküm olarak koyduğu bir esasa uyarak yeni bir istikamete gitmekteyiz. Arkadaşlar müsaade ederse oradan bir iki satır okuyayım: “Sağlık Bakanlığında teşekkül edecek olan Genel Müdürlüğün şehir mücadelesini yapacak olan verem savaş dernekleri ve emsali teşekküllerle olan münasebetini şu suretle tespit etmek icab eder. Bu dernekler Genel Müdürlüğün verem savaş konseyinden geçirerek tespit ettiği program dâhilinde çalışmalı ve Genel Müdürün daimî murakabesine tâbi tutulmalıdır. Teşekkül etmiş bulunan millî verem savaş dernekleri birliği verem savaşını ilgilendiren bütün hususlarda Genel Müdürlükle yakından temas ederek işbirliği yapmalıdır.”

“...Şimdi işi bu şekilde ölçülemekteyiz. Tamamen bu işi üzerimize alalım dersek, deminki maruzatında da arz ettiğim gibi Devlet tek başına bu işin altından kalkamaz. Dava bu kadar büyüktür. Kabul buyurduğunuz Belediyeler Kanunu ile verem savaş derneklerine bir gelir ayrılmıştır. Verem savaş dernekleri mahallî imkânlar ve Belediye Kanununun kendilerine getirdiği fayda ile muntazam çalışmalarına devam ederler ve çalışmaları bizim çalışmalarımızla hem ahenk olursa kanunun derpiş ettiği yardımı elbette yapacağız. Takdir buyurursunuz ki, her yerdeki verem savaş derneği bakanlığın umduğu şekilde mesailerini geliştiremeyecektir. Yarın röntgen cihazı alamayacak veyahut alsa bile doktorunu bulup maaşını veremeyecektir. İşte biz bu gibi vakia ve halleri şimdiden gördüğümüz içindir ki, savaş dernekleri ve özel idare ile belediyelere bu gibi hallerde yardımı düşündük. Yoksa alelittlak her tarafa para dağıtacak değiliz” (TBMMTD,8.D,18.C:254-255).

6.1.22.3.4.(h). Yabancı Memleketlerden Getirilecek Bazı İlaçların Gümrük Resmiyle Sair Bütün Resim ve Harçlardan Muafiyeti Hakkında Kanun Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım, Gümrük ve Tekel ve Bütçe Komisyonları Raporları

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönemi, 11.4.1949 tarih ve altmış sekizinci birleşiminde gündeme gelen Yabancı memleketlerden getirilecek bazı ilaçların Gümrük Resmiyle sair bütün resim ve harçlardan muafiyeti hakkında Kanun tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım, Gümrük ve Tekel ve Bütçe Komisyonları raporları hakkında mecliste yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt Dr. söz alarak şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Huzurunuzda sunulan bu tasarı da verem savaş tasarısını tamamlar mahiyettedir. Çünkü daha çok *Streptomycin* gibi kıymetli bir devanın memlekete ucuz getirilmesini temin etmek maksadıyla tasarı hazırlanmış ve bu arada bazı maddeler de ilâve edilmiştir. Sayın Tezer Taşkıran bu gibi ilaçlar hastanelerde parası olmayan vatandaşlara bedava tatbik edilmesini talep etmiştir. Sağlık Bakanı olarak ben de bunu arzu ederim. Fakat nihayet bu bir para meselesidir, tahsisat meselesidir. Bugün 6 liraya mal olan ilaç bu gümrük ve resim muafiyetlerinden sonra nihayet 2,5 -3 liraya mal olacaktır. Çok miktarda tatbik edilmektedir. Biz hastaların günlük masrafını 215 kuruş olarak hesap ediyoruz ki, bunda yemek, içmek, malzeme, ilaç şü ve bu masrafların hepsi dâhildir ve bütçemiz ona göre kabul edilmiştir. Böyle bir bütçe karşısında büyük masrafları icab ettiren bir hususu bugünden vaat edemeyeceğim, fakat çok arzu ederiz ve inşallah hallederiz.”

“...Hüseyin Ulusoy, bu yeni çıkan ilaçlarla meşgul olan, onları tahlil ve vasıflarını tayin eden bir teşkilât, bir müessese var mıdır, dediler? Elbette vardır, Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü bu işi yapmaktadır arkadaşlar.”

“...İlaçların karaborsaya intikal etmemesi meselesine gelince: Biz, *Streptomycin*'i bugüne kadar pahalı ve az bulunur bir ilaç olduğu için zaten sağlık müdürleri vasıtasıyla sattırmaktaydık. Yine mahdut miktarda gelen ilaçları bu kanalla sattıracağız, elbette ki karaborsaya intikal etmez. Diğerleri Ensülin, D. D. T. ve saire bugüne kadar nasıl satılıyorsa, yine kontrolümüz dâhilinde satılıp gidecektir. Kaldı ki, bu kanun çıkacaktır diye, piyasada mevcut bütün bu ilaçlar için beyanname aldık, mevcudu tespit ettik.”

Balıkesir Milletvekili Abdi Ağabeyoğlu'nun “*Streptomycin*'in gireceği ikinci madde Bütçe Komisyonu tarafından çıkarılmış, buna benzer ilaçlar da girecek diyor, «*Neomicin*» diye bir ilaç var, bunun kanunen girmesine imkân var mı?”suali üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt “*Neomicin* ve gazetelerde bahsi geçen diğer bazı ilaçlar bakanlığımızca bir tahlile tâbi tutulmuş ve müsaadesi verilmiş ilaçlar değildir. O bakımdan bu tasarıya sokmadık. Aynı kıymeti haiz olurlarsa ayrı bir tasarı ile huzurunuzda geleceğiz.” diyerek cevap vermiştir.

Muş Milletvekili Halid Onaran'ın “*Bu tasarıda mevzu bahis olan ilaçlar daha ziyade verem hastalığına lâzım olan pahalı ilaçlardır.*” Şeklinde bir açıklama getirmesi üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt “...*Heparin* gibi şifa hassası kıymetli daha birçok ilaçlar vardır. Eğer bu işi biz genişletirsek, geniş bir gümrük muafiyetine gitmiş olacağız. O bakımdan Hükümet bu ölçü içinde kalmayı uygun bulmuştur.” demek suretiyle bu hususta bir açıklamada bulunmuştur. (TBMMTD, 8.D, 18.C: 252-258).

Mecliste milletvekillerinin konuşmalarının tamamlanmasından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Feridun Fikri Düşünsel, maddelere geçilmesini oylamış ve bu oylamanın sonunda maddelere geçilmesi kabul edilmiştir. Tasarının ivedilikle görüşülmesi için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemali Bayazıt

tarafında Meclise bir önerge verilmiştir.Bu önergede oylanmış ve görüşmelerin ivedilikle yapılması kabul edilmiştir (TBMMTD,8.D,18.C:259).

6.1.22.3.4.(i). Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki 964 Sayılı Kanunun 16ncı Maddesinde Yazılı (Veya Resmî Bir Görevi Bulunan) Tabirinin Şümulüne Milletvekilliğinin Dahil Olup Olmadığının Yorumlanmasına Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Sağlık ve Sosyal Yardım ve Adalet Komisyonları Raporları

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönemi, 13.4.1949 tarih ve altmış dokuzuncu birleşiminde gündeme gelen Eczacılar ve eczaneler hakkındaki 964 sayılı Kanunun 16'ncı maddesinde yazılı (veya resmî bir görevi bulunan) tabirinin şümulüne Milletvekilliğinin dahil olup olmadığının yorumlanmasına dair Başbakanlık tezkeresi ve Sağlık ve Sosyal Yardım ve Adalet Komisyonları raporları hakkında yapılan görüşmelerde söz alarak şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Her iki komisyondan geçip huzurunuzda getirilen bu yorumda, Milletvekilliğinin memuriyet olmadığı hakkında Büyük Millet Meclisinin yakın bir oturumundaki bir kararını nazarı itibara alan Komisyonunuz, milletvekillerinin aynı zamanda resmi vazifelilerin yapmaya mezun olmadıkları avukatlık, doktorluk, tüccarlık ve sair meslekleri yapabildiklerini misal olarak almakta ve dolayısıyla eczacı milletvekillerinin de eczanelerini açabilmelerine yorum yolu ile işaret etmektedir.Bu misalleri alırken resmî vazifelilerin yapmaya mezun olmadıkları işler tadat edilirken (doktorluk) da tadat edilmiş bulunmaktadır. Yüksek Heyetinizin malûmudur ki, resmî vazifeli doktorlar, vazifeleri dışında serbest icrayı sanat edebilmek hakkına da maliktir. İlerde bir ihtilâf meydana gelmesin diye (Doktorluk) kelimesinin rapordan çıkarılmasını teklif ederim” (TBMMTD,8.D,18.C:299).

Mecliste milletvekillerinin konuşmalarının tamamlanmasından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Feridun Fikri Düşünsel, Adalet Komisyonu namına söz söyleyecek kimse olmadığı için raporun görüşülmesini daha sonraya bıraktığını ifade etmiştir.

6.1.23. Mansur Bozdoğan'ın Biyografisi

Mansur Bozdoğan, 1302(1886)Maraş'ta doğdu. Maraş Sancağı Merkez Muhasebe Katiplerinden Ahmet Niyazi Efendinin oğludur. Annesi Zehra Hanımdır. Mansur Bozdoğan mensup olduğu aile ile ilgili şöyle diyor: “Adana mıntıkasında Ceyhan havalisinde yaşayan tanınmış Öztürk oymaklarından Bozdoğan aşireti reisi Bozdoğan oğlu Ali Ağanın torunuyum.Adana ve Maraş havalisinde vilayet teşkilatı yapılırken (Ali Ağa) Maraş zabıta amirliğine alınmış ve o yüzden Maraşta ikamet etmiştir” (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 300;Günay, 2007: 6.D,5.C:552).Mansur Bozdoğan, ilkokulu Cebelibereket (Osmaniye) e bağlı Yarpuz Kasabasında, Rüştüye ve İdadîyi Halep Mülkiyesi'nde yapmıştır.1911'de yüksek öğrenimini de İstanbul Mektebi Mülkiyesi'nde tamamlamıştır. Bütün bu mekteplerden aliyyülala (pekiyi) derece ile mezun olmuştur.Askerliğini, Umumî Seferberlikte hafif hizmete alınmak suretiyle Askerlik Şubesinde ve Mevki Kumandanlığında yerine getirdi.Fransızca ve Arapça bilmekteydi.Eylül 1911 de Maliye Varidat Müdüriyeti I. Şube 3. Sınıf Kâtipliği ile ilk defa devlet görevine başlamıştır. Burada kısa bir süre çalıştıktan sonra idare mesleğine geçti.1911 ile 1913 Şubatının sonuna kadar Beyrut Vilâyeti Maiyet Memurluğu yaptı.Bu görev ile stajını tamamlayıp kaymakamlığa terfi etti. Beyrut'taki vazifesi ile birlikte Beyrut vilayeti nüfus müdürlüğü vekaletini, Trablüşşam'a bağlı Safita kazası kaymakamlığı ve Akka'ya bağlı

Hayfa kaymakamlığı vekaletini yapmıştır (Günay,2007: 6.D,5.C:552). Bu arada 1913 yılı, Mart ayından Nisan ayına kadar kısa bir süre Beyrut Sultanîsi Ulûmu Tabiye Muallimliği Vekâletinde bulundu. Bundan başka tahsisatı maarif nezaretinden verilmek suretiyle Beyrut Alyans İsrailiyet mektebi Türk dili ve sanatı muallimliğinde, Beyrut Darümuallimini Seyyar muallimliğinde ve Beyrut Sultani mektebi Coğrafya ve tabii ilimler muallimliği vekaletlerinde ve Nablus dahilinde Almanyalı eski eserler mütehasıslarının yaptıkları hafriyatta müze müdürlüğü namına komiser olarak bulunmuştur. 1915 de Emniyeti Umumîye 4. Şube Müdür Muavinliğine atandı. 26 Eylül 1918 te Kalemî Hususî (Özel Kalem) Müdürü, 10 Şubat 1919 te Siyasî 4. Şube Müdürü, 1919 te Asayiş Şubesi Müdür Muavini, 1919 te Müdürü olarak, 9 Mayıs 1923'e kadar görev yaptı. 1923 da Adana Polis Müdürlüğüne atandı. 1925 e kadar bu görevi yerine getirdi. Bir müddet sonra maaşına zam yapılarak taktir görmüş ve daha sonra da Adana mntıkası iktisat müdürlüğüne tayin edilmesi üzerine polis müdürlüğünden ayrılmıştır. 1925 de Adana Ticaret Mntıkası, 1 Haziran 1927'de İktisat Müdürlüklerinde bulunmuştur. Bu görevde 1928 senesine kadar hizmet etmiş ve bu tarihte iktisat vekaletinin tensibi ile son vazifesi olan Mersin Liman işleri inhisarı Türk Anonim şirketi umum müdürlüğüne nakledilmiştir. Son vazifesi Mersin Liman işleri inhisarı Türk Anonim Şirketi Umumi Müdürlüğü olup Mülkiye mezunu bulunması ve idari ve iktisadi teşkilatta fiilen çalışmış olmasından meslek ve ihtisası idari ve iktisadi işlerdedir (Çankaya(Mücellidoğlu),1968-1969:1392-1393).

Adana da resmi vazifeler ile birlikte 927 senesinde Türk ocağı idare heyeti azalığında ve Teyyare Cemiyeti Adana şubesi azalığında, Adana Ticaret mektebi iktisadi coğrafya, Tarih, Ticari emtia ve muhabere dersleri muallimliklerinde hizmet etmiştir. Halk partisinden başka hiçbir siyasi partiye girmemiştir. Milli mücadelede Ankara, İstanbul ve Adana da milli teşkilatta bulunmuştur. Fransızca ve Arapça lisanlarına vakıftır. Umumi Coğrafya, Zabıta Tarihi adlı gayri matbu eserleri mevcuttur. Son vazifelerinden olan Mersin Halkevi başkanlığı adına aylık İçel dergisini çıkarmış ve neşriyat yapmıştır (Günay,2007: 6.D,5.C:553).

1927'de Adana Türk Ocağı İdare Heyeti ve Tayyare Cemiyeti Adana Şubesi Azalığında bulundu. 1929'da Cumhuriyet Halk Partisi'ne girdi. Parti İl Yön kurul Üyeliğinde ve Mersin Halkevi Başkanlığında bulundu. Ayrıca Ticaret odası ikinci reisliğinde de bulunmuş ve seçime kadar parti ödevlerinden ayrılmamıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 300).

Mansur Bozdoğan'ın ilk eşi İsmet Hanımdır. Ali Orhan (1918-1969), Perihan (Kakıcı/1924) ve İlhan (Ulus/1928)ın babasıdır. İkinci evliliğini 1945 yılında Makbule (1922) Hanımla yaptı. XII. ve XIII. Dönem Maraş Milletvekili Enver Kaplan, kayın-biraderidir (Günay,2007: 6.D,5.C:553).

Mansur Bozdoğan Maraş milletvekilliği adaylığı ve seçimlere girişi VI.Dönem TBMM'i seçimlerinde gerçekleşmiştir. Bu seçimlerde (27 Mart 1939 -15 Ocak 1943) Maraş Milletvekili adayı olarak gösterilen Mansur Bey 432 oy ile Maraş milletvekilliğine seçilmiştir. Seçim Mazbatasını 27 Mart 1939 almıştır. 2 Nisan 1939'da Meclise katılan Kemali bey'in mazbatasını 10 Nisan 1939 tarihinde onaylandı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 300/1099).

2 Nisan 1939'da Meclis çalışmalarına katıldı. Dönem boyunca Bütçe Encümeni Azalığı yaptı. Ayrıca, Ankara ve Adana Elektrik ve Havagazı şirketlerinin satın alınması ve bazı şirketlerin de hisse senetlerinden bir kısmının satın alınması ve saire hakkındaki kanun lâyihasını müzakere etmek üzere kurulan muvakkat encümende aza olarak bulundu.

Aralık 1939'da Yüksek Murakabe Heyeti Üyeliğine atandı. Burada iken yakalandığı asabi bir rahatsızlık sonunda Bakırköy Akıl Hastanesi'ne yatırıldı. Bundan sonraki durumu bilinmemektedir. Mansur Bozdoğan 26 Mart 1950 Mersin'de vefat etmiştir. Sınıf Arkadaşı rahmetli Ahmet Halid Yaşaroğlu, hakkında şunları yazmıştır: "... Mansur, Sınıfımızın sessiz fakat çok çalışkan bir çocuğu idi. Kuvvetli bir zekası vardı. tam manasıyla namuslu bir insandır. Durgun olması daha ileri gitmesine mani oldu (Çankaya(Mücellidoğlu), 1968-1969:1393).

Mansur Bozdoğan Bey'in Umûmî Coğrafya ve Zabıta Târîhi adlı basılmamış iki eseri vardır. Ayrıca, Mersin Halkevi Başkanlığı adına aylık İçel Dergisi'ni çıkarmıştır (Günay, 2007: 6.D, 5.C:553).

İçel Mecmuası, 1.1.1938 tarihinde yayına başlamıştır. 24-32 cm. ebadında, 16-20 sayfa olarak ayda bir yayınlanan bir kültür dergisiydi. Dergi Halkevi tarafından çıkarılmakta ve C.H.P. Matbaasında basılmaktaydı. Fiyatı 10 kuruş olup, imtiyaz sahibi, bilahare Maraş milletvekili olan ve o tarihte Mersin Halkevi Başkanı bulunan Mansur Bozdoğan'dır. Mersin'deki kültür dergilerinin en önemlisi Mersin Halkevi tarafından yayınlanan İçel dergisidir. Halkevi Başkanı Mansur Bozdoğan'ın sahibi olduğu ve Mersin Halkevi Matbaasında basılan İçel dergisinin ilk sayısı 1 Ocak 1938'de yayınlanmış, Temmuz 1946'da yayınına son vermiştir. Mansur Bozdoğan'ının İçel Dergisindeki yazıları şunlardır.

Bozdoğan, Mansur; Güney Yurtta Türküler, Ağıtlar, Koşmalar, Atalar Sözü,

İçel 2,2/1938,8

İçel 3,2/1938,3

İçel 4,4/1938,4

İçel 5,5/1938,6

İçel 6,6/1938,6

İçel 13,2/1938,9

Bozdoğan, Mansur (1938), "Üç Tablo, Üç Konuşma", İçel, Y:1, S.1, İkinci Kânun, s.6-7

Bozdoğan, Mansur (1938), "İçel Köyleri Ve Köylüleri", İçel, Y:1, S.4, Nisan, s.1-2

Bozdoğan, Mansur (1938), "(İçel)de Toprağa Kavuşacak Türk Oymakları", İçel, Y:1, S.11, Birinci Kânun, s.1-2

Bozdoğan, Mansur (1938), "Türkmenler'de Göç", İçel, Y:1, S.2, Şubat, s.3

Bozdoğan, Mansur (1938), "İçelde Dil Dâvası", İçel, Y:1, S.2, Şubat, s.1

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Ağıtlar Türküler Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.4, Nisan, s.6

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Koşmalar Ağıtlar Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.3, Mart, s.5

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Koşmalar Türküler Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.5, Mayıs, s.6

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Türküler Koşmalar Ağıtlar Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.6, Haziran, s.6

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Türküler Koşmalar Ağıtlar Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.6, Haziran, s.6

Bozdoğan, Mansur (1938) "Ağıtlar, Türküler, Atasözleri", İçel, Y:1, S.2, Şubat, s.8

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Ağıtlar Türküler Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.4, Nisan, s.6

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Koşmalar Ağıtlar Atalar Sözü", İçel, Y:1, S., Mart, s.5

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Koşmalar Türküler Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.5, Mayıs, s.6

Bozdoğan, Mansur (1938), "Güney Yurtda Türküler Koşmalar Ağıtlar Atalar Sözü", İçel, Y:1, S.6, Haziran, s.6

Bozdoğan, Mansur (1938), "Türkmenlerde Erkek Ve Kadın Kıyafet Ve Adetleri", İçel, Y:1, S.5, Mayıs, s.10-11

Bozdoğan, Mansur (1938), "Silifkeye Bir Kültür Ve Kaynaşma Gezisi", İçel, Y:1, S.3, Mart, s.2;12

Bozdoğan, Mansur (1938), "İlçelde Harsın Baharla Baharın Harsla Kucaklaşması", İçel, Y:1, S.6, Haziran, s.2-3;19

Bozdoğan, Mansur, Mani. İçel I, 6, 1938, S. 6.

(www.hilmidulkadir.com, 09.03. 2012)

6.1.24. Mehmet Ziya Kayran* 'ın Biyografisi

Mehmet Ziya Kayran, 1310(1894) yılında Maraş Vilayetinin Andırın Nahiyesinde doğdu. Babası Hacı Ömer Bey, annesi Zöhre Hanımdır.Mehmet Ziya Bey 1922'de Fatik (1892-1984) Hanımla evlendi. Bu evlilikten Zöhre Aliye (1913), Ayşe (1919-1995), Mustafa Remzi (1922) ve Şükriye (1926) adlarında dört evlat sahibidir (Günay,2007: 6.D,5.C:555). Mehmet Ziya Bey'in kendi özgeçmiş kayıtlarında Baba ismi Ömer Fethi olarak geçerken Anne ismi olarak Zeliha Hanım geçmektedir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:302/1100-44).

Mehmet Ziya Bey İdâdî mezunudur.20 Kânunu sâni 1330 (1915) da İhtiyat Zabıt Mektebi'ne girerek askerlik hizmetini yerine getirmiştir. 22 Mart 1341 (1925) ile 14 Temmuz 1341 (1925) arasında yeniden askerlik görevini yerine getirdi.4 Mayıs 1327 (1911) de Andırın Mektebi İbtidâi (İlkokul) Muallimliği ile resmî göreve başladı. 20 Kânûnu sâni 1330 (1915)'a kadar görev yaptı. Askerlik dönüşünde, 1915'te, Andırın Pertevi irfan Mektebi'nde Muallimliğe atandı. Buradan 1 Haziran 1333 (1917) te Andırın Teslimi Ambar Memurluğuna, 15 Kânunu sâni 1335 (1919) te Göksün Kazası Maliye 2.Daire Tahsildarlığına geçti. 12 Ağustos 1339 (1923) a kadar çalıştı. 24 Kasım 1341 (1925) de Maraş Encümeni Livâ Azâlığına seçildi. 9 Şubat 1930'a kadar bu görevini sürdürdü. 31 Mart 1930'da Pazarcık Tahrîrât Kâtipliği görevine atandı. Elbistan'a nakli dolayısıyla 29 Eylül 1932'ye kadar bu görevde kaldı. 2 Mart 1932-4 Şubat 1934, 18 Nisan 1934-1 Mart 1935 tarihleri arasında Maraş Encümeni Livâ Azâlığı, 9 Şubat 1939-26 Mart 1939 arasında Maraş Meclisi Umûmî Azâlığı yaptı (Günay,2007: 6.D,5.C:555).

Mehmet Ziya Bey, Maraş milletvekilliği adaylığı ve seçimlere girişi VI.Dönem TBMM seçimlerinde gerçekleşmiştir.Bu seçimlerde (27 Mart 1939-15 Ocak 1943) Maraş Milletvekili adayı olarak gösterilen Kemal Bey 432 oy ile Maraş milletvekilliğine seçilmiştir. Seçim Mazbatasını 27 Mart 1939 almıştır.3 Nisan 1939'da Meclise katılan Kemali bey'in mazbatası 10 Nisan 1939 tarihinde onaylandı. 3 Nisan 1939'da Meclise katıldı. Dönem boyunca Dâhiliye Encümeni Azâlığında bulundu (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VI. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:302/1100-44).

* Meclis kayıtlarında adı "Ziya", nüfus kaydında "Mehmet Ziya" olarak geçmektedir.

Bir dönem milletvekilliği yaptıktan sonra 31 Mayıs 1943'te Münakalât Vekâletinde Şef olarak işe başladı. 20 Ekim 1943'te Toprak Mahsulleri Ofisi Tahmin, Tesbit İşlerinde, görevlendirildi. 6 Haziran 1944'te Çankırı Bölge Ambarlar Şefi oldu. 25 Temmuz 1945'te Trakya Bölgesi Şefi, 14 Eylül 1946'da Yozgat Bölgesi Ambar Teknik Kontrolü, 7 Şubat 1947'de Diyarbakır, 14 Nisan 1948'de Afyon Bölge Müdürlüğü Ambar Büro Şefi olarak hizmet verdi. 30 Haziran 1948'de Afyon Bölge Sekreterliği görevine getirildi. 16 Mayıs 1950'de, isteği üzerine, emekliye ayrıldı. 29 Ekim 1958 tarihinde vefat etti (Günay,2007: 6.D,5.C:556).

6.1.25. Rasih Kaplan'ın Biyografisi

Rasih Kaplan, 1883'te (1299) Antalya'nın Akseki ilçesinde Fakılar/Fakıhlar mahallesinde doğdu. Şatırzade Mehmet Tahir Efendi ile Tevhide Hanım'ın oğludur. Rasih Bey'in kendisinden küçük iki erkek iki de kız kardeşi vardır. Kardeşleri Hüsameddin, Abdülgani Beyler ile Dudu ve Fatma Hanım'dır (Oran,1997:1; E.S.G.M.A.,Dosya No:MO-088798;Çoker,1995:1.D,3.C:116).

Rasih Bey İlk ve orta öğrenimini Akseki İptidai Mektebi ve Rüştüyesinde tamamladıktan sonra 1902'de Konya'ya giderek Ziyaiye ve İrfaniye Medreselerinde eski Konya Müftüsü Yalvaçlı Ömer Efendi'den, Arabîye ve Şer'îye dersleri alarak, 1906 yılında müderrislik icazeti aldı. 1906 Eylül'ünde Arapça ve din bilgisini geliştirmek için Mısır'a gitti. Cami'ül-Ezher'de ve ayrıca Kahire Darülfünunu Edebiyat ve İctimaiyat-sosyoloji Medreselerinde öğrenim gördü. Arapça yazma ve konuşmada uzmanlaştı. 14 Ağustos 1911'de İstanbul'a gelerek Şer'îye Vekâleti şûrâ-yı evkaf azasından Nevşehirli Hasan Efendi Hoca'dan icazetname aldı (Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: 29/ 9;Çoker,1995:1.D,3.C:116).

İstanbul'dan geri dönüşünden sonra Kânun-ı Evvel (Aralık) 1911'de Antalya Sancağı'ndan Konya İl Genel Meclisi'ne üye seçilmiştir.Ayrıca bu dönemde Akseki merkezde altı dersaneli mektep muallimliği vekilliğine ikiyüz elli kuruş maaşla tayin edilmiş ve bir süre bu görevini sürdürmüştür. 1912 ve 1913 yıllarında Akseki Maarif Encümeni Başkanlığı'nı yaptı. 1914'te Antalya'nın bağımsız liva hâline getirilmesiyle Liva Daimi Encümen üyesi oldu. Bu görevi, 1920 yılına kadar sürdürdü (Çoker,1995:1.D,3.C:116;E.S.G.M.A.,Dosya No:MO-088798).

Rasih Efendi, 1900 yılında daha 17 yaşındayken kendisiyle aynı yaşta olan Kızılağaç köyünden Hatice Hanım ile evlendi. Bu evlilikten, 1901'de Fatma, 1903'te Şerife ve 14 Nisan 1906'da Ahmet Zeynel Abidin adında çocukları oldu (E.S.G.M.A., Dosya No:MO-088798). Rasih Bey'in ilk eşi Hatice Hanım 1949'da vefat edince, Rasih Bey ikinci evliliğini yapmış ve Şerife Hanım'la evlenmiştir (Oran,1997:8;Oran Arslan, 2006:261-262). Ancak Rasih Beyin bu evliliği uzun sürmemiş 07.2.1952'de boşanmışlardır (Oran,1997:90).

Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ve ardından işgallerin başlaması tüm yurttaki gibi Antalya'da da millî teşkilâtlanmaya neden olmuştur. Rasih Bey de bu millî teşkilât içerisinde yer almıştır.Sivas Kongresi'nden sonra Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Antalya'da da bazı çalışmalara başlanmıştı. 21 Haziran 1919'da kurulan ve Nazilli'deki Heyet-i Merkeziye'ye bağlı olarak çalışacak olan Müftü Yusuf Talat Efendi'nin başkanlığında kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin biri de Rasih Efendi idi. Meclis açılana kadar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti içerisinde çalışmalarını sürdürdü.

TBMM'nin I.dönemi için 29 Nisan 1920'de yapılan seçimde Antalya milletvekili olarak 8 Mayıs 1920'de Meclise katıldı. Ankara'ya gidebilmesi için 7140 kuruş harcırah alması uygun görülmüş, bunun 5820 kuruşunu geri ödenmesi kaydıyla

vilayet hazinesinden almıştır. Vilayetten aldığı para daha sonra Meclis hazinesi tarafından ödenmiştir. Rasih Bey TBMM'de İrşad, Dışişleri ve Millî Eğitim komisyonlarında çalıştı. Ayrıca Meclis Haysiyet Divanı'nda görevlendirildi (Çoker,1995:1.D,3.C:116). 5.10.1920 tarihinde kurulmuş olan Eskişehir İstiklal Mahkemesine 65 oyla âza olarak seçildi. 19.2.1921 tarihinde İstiklal Mahkemesi kaldırılana kadar bu görevi sürdürdü (Ezherli,1986:63;Çoker,1995:1.D,3.C:117). İstiklal Mahkemesi üyeliğinde bulunduğu için kırmızı-yeşil şeritli istiklal madalyası almıştır. Bu madalya daha sonra oğlu Ahmet Zeynel Abidin Kaplan'ın isteği üzerine, 1958'de oğluna intikal ettirilmiştir (Oran,1997:10).

Milletvekilliği görevinde bulunduğu sırada 19 Şubat 1932'de kurulan halk evleri içinde çalışmış 1933'te kurulan Antalya Halk Evi'nin açılışına katılmıştır. Halk evleri kadar köy enstitülerinin de eğitim için çok faydalı olacağına inanan Rasih Kaplan, Aksu Köy Enstitüsü'ne yaptığı ziyaretindeki konuşmasında köylüyü kurtarmak ve bugünün hayat şartlarına adapte edebilmek için Meclis'in aldığı kararlar kurulan köy enstitülerinin çok önemli bir görev üstlendiğinden bahsetmektedir (Oran,1997:9-10).

Rasih Efendi, milletvekilliği döneminde eğitim, sağlık gibi sosyal sorunlarla ilgilenmiş, çözüm üretebilmek için elinden geleni yapmıştır. Rasih Efendi, Mustafa Kemal Atatürk'e yakın olan milletvekilllerinden biri olmuştur. İnkılâplar konusunda yapılan eleştirilere göğüs geren mebuslardan biri olan Rasih Efendi, din adamı kimliğiyle dini kullanarak yapılan istismarlara karşı mücadele içinde olmuştur. Tekke ve zaviyelerin kapatılması, hilafetin kaldırılması gibi konularda etkili konuşmalar yapmıştır. Rasih Efendi, Atatürk'e olan bağlılığını hiçbir zaman yitirmemiş, Atatürk'ün ölümünden sonra da CHP çatısı altında çalışmalarını sürdürmüştür. Antalya Halk Evin'de yaptığı bir konuşmasında Atatürk'e olan inancını şu şekilde dile getirmiştir: *“Devlet kurma konusunda Türk milleti kadar usta bir millet yoktur. Atatürk ve İnönü'yi devletin başına getirerek Türk milleti bir kez daha bunu ispat etmiştir.”* (Sarigüzel, 2009:89).

Milletvekilliği yaptığı dönemde, 4'ü gizli oturumda olmak üzere 49 konuşma yaptı. 5 kanun önerisi verdi. Bunlardan arkadaşlarıyla birlikte önerdiği ikisi, İstiklal Mahkemeleri Kanununun 1'inci maddesine ek kanun (28-26.09.1920) ve öğretmenler ve öğrencilerin askerlikten ertelenmeleri hakkında kanun (100-21.2.1921) kabul edildi. (Sarigüzel, 2009:90; Çoker,1995:1.D,3.C:117).

Rasih Kaplan, ikinci dönemden sekizinci döneme kadar Antalya'dan, milletvekili seçilmiştir. Rasih Kaplan VII. Dönem seçimlerine Maraş'tan katılmıştır.. Bu seçimlere 506 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 466'sı seçimlere iştirak etmiştir. Rasih Kaplan Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 190 Elbistan kazası 175 Göksün kazası 63 Andırın 38 oy olmak üzere toplam 466 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Rasih Kaplan Bey müttefikan 466 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir (Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN:29). Rasih Kaplan Bey'in 4320 numaralı mebus seçimi kanunu gereğince Maraş vilayetinde yapılan seçim neticesinde dört yüz altmış altı rey mebusluğa seçilmiş olduğuna dair bir mazbata teftiş heyeti tarafından tanzim olunarak kendisine 28.2.1943 tarihinde verilmiştir. Rasih Bey'e Maraş Milletvekilliği sırasında Maraş Belediyesi tarafından 2 Şubat 1944'te “Hemşehrilik” beratı verilmiştir (Oran,1997:10).

Rasih Kaplan Meclisteki yerini 14 Mayıs 1950'ye kadar korudu. Meclis'te, kürsüde çok konuşan ve sürekli yurt davalarını savunan renkli bir simaydı. Çoğunlukla (Hoca Rasih) olarak anılmıştır (Çoker,1995:1.D,3.C:117). 28 Temmuz 1945 tarihinde öğretmenlik mesleğinde 25 yıllık görev süresini doldurduğu gerekçesiyle Millî Eğitim Bakanlığı'na emekli olmak için başvurmuştur (E.S.G.M.A.,Dosya No:MO-

088798;Millî Eğitim Bakanlığı'na Yazdığı Yazı, Rasih Kaplan, Dosya, 18.7.1945, Ek:11).

15 Ağustos 1945 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından şartları uygun görülerek emekli edildi.1 Eylül 1945 tarihinden itibaren Emekli maaşı almaya başlamıştır.1325 tarih 1683 sayılı kanunla bağlanan emekli aylığı 156 lira iken 5434 Sayılı kanunun geçici 41-45.maddelerine göre yükseltelen emekli aylığı 427 lira olmuştur (E.S.G.M.A.,Dosya No:MO-088798;Millî Eğitim Bakanlığı Zat İşleri Müdürünün Dilekçesi, Rasih Kaplan, Dosya, 15.8.1945).Vefatından sonra emekli maaşı hayatta olan tek yakını kızı Fatma Hanım'a bağlanmıştır (E.S.G.M.A., Dosya No:MO-088798).

Milletvekilliği sona erince Akseki'ye döndü. 1950-52 yılları arasında Akseki'de yaşamıştır. Emekli olduktan sonra herhangi bir işle ve politikayla meşgul olmadı. 13 Kasım 1952'de kalp krizi sonucu vefat etti.Akseki mezarlığında toprağa verildi (Oran,1997:10;E.S.G.M.A.,DosyaNo:MO-088798; Çoker,1995:1.D,3.C:117).

6.1.26. Rasih Kaplan'ın VII. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.26.1. Teklifler

6.1.26.1.(a). Maraş mebusu Rasih. Kaplan'ın, Askerlik Kanununun 35 nci Maddesinin (C) Bendine Bir Fıkra İlâvesine Dair Kanun Teklifi (2/17)

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 05.07.1943 tarih ve kırkbeşinci birleşiminde Maraş Milletvekili Rasih Kaplan tarafından Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine Askerlik kanununun 35 nci maddesinin (C) bendine bir fıkra ilâvesine dair kanun teklifinde bulunmuştur.Bu teklif ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan şu açıklamayı yapmıştır:“...1111 numaralı Askerlik mükellefiyeti kanununun 35 nci maddesi (C) bendinden askerlik çağında bulunan okurlardan iki sene üst üste sınıfta kalanların askere alınacakları yazılıdır. Maarif vekâletince tatbik olunan imtihan talimatnamesinde askerlik çağına girmeyen okurlardan iki sene birbiri üstüne sınıfta kalanlara bir sene daha hususi bir lisede okumak ve sene sonunda bulunduğu sınıfın bütün derslerinden imtihan vererek muvaffak olduğunda tahsiline devam imkânı bahsedilmektedir.Halbuki askerlik çağında olan talebe adı geçen kanunun sarih maddesi karşısında bu imkândan istifade edememektedir.” “...Asgari 8 azami 10-11 sene tahsile devam edipte nasılsa bir sınıfta iki sene kalan okurların bütün gençlik hayatı ve meslek seçme çağı mektepte geçtiği için bu yaştan sonra yeni bir meslek veya sanat sekerek o sabada çalışıp verimli olmalarına imkân kalmamakta ve bundan cemiyet zarar görmektedir. Bu kabil okurlara da son bir deneme senesi verilmesini Türk gençliğinin yetişmesi bakımından faydalı görmekteyim. Çünkü verilecek bu bir sene ile bir taraftan velilerin senelerce yaptıkları masraf ve emeğin heder olması önlenecek diğer taraftan Maarif vekâletinin uzun seneler yaptığı tecrübelerden sonra imtihan talimatnamesine iki sene üst üste kalan talebeye bir sene daha okumak imkânını veren bir hüküm koymasındaki mana ve hikmetin daha geniş bir sahada tahakkukuna imkân verilmiş olacak ve nihayet askerî bakımından bir zarar tevlit etmeden bir çok Türk gencinin son bir denemesi yapılarak bu devrede de inkişaf ve tezahür edecek kabiliyet ve istidatlardan istifade edilmek imkânları sağlanmış olacaktır.Bu mucip sebeplerle 1111 numaralı Askerlik mükellefiyeti kanununun 35'nci maddesi C bendine ek olarak bir fıkra ilâvesini teklif etmeği muvafık buldum” (TBMMZC,7.D,4.C:45).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'nın 1111 numaralı Askerlik mükellefiyeti kanununun 35 nci maddesinin C bendine bir fıkra ilâvesine dair kanun teklifi şu şekilde düzenlenmiştir: “Madde1-Askerlik mükellefiyeti kanununun 35 nci maddesinin C bendine aşağıdaki fıkra ilâve edilmiştir. Okullarda tahsilde bulunup ta askerlik çağına gelmiş olan okurlardan i ki sene üst üste sınıf geçemeyenlere bir sene daha okumak hakkı verilmiştir. Sene sonunda bu sınıf derslerinden imtihan vererek muvaffak oldukları takdirde tahsile devam ederler ve askerlikleri tecil edilir.

Muvakkat Madde-Bu maddenin hükmü 1942-1943 senesi ders okurlarına da şamildir. Madde 2-Bu kanun neşri tarihinden muteberdir. Madde 3-İşbu kanunun icrasına Maarif ve Millî Müdafaa vekilleri memurdur.”

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'nın bu teklifi Millî Müdafaa encümenine sevk edilmiştir. Millî Müdafaa encümeni bu teklif üzerine bir mazbata hazırlamış ve 15. VII. 1943 tarih ve M.M. Encümeni Esas No. 2/17 Karar No. 17 sayı ile Büyük Millet meclisine sunmuştur. Bu mazbatada şu husulara değinilmiştir: “Maraş mebusu Rasih Kaplan'ın, askerlik çağında bulunan okurlardan iki yıl üst üste sınıfta kalanların da bir yıl daha askerliklerinin tecili suretiyle aynı sınıfta üçüncü seneyi de geçirmelerine imkân, verilmesi hakkındaki kanun lâyihası Millî Müdafaa vekâletinin salâhiyetli mümessili ve Maarif vekilinin huzuruyla Encümenimizde incelendi. Bu hususta tebarüz eden fikirler şunlardır:

A) Millî Müdafaa vekâletinin mümessili: Askerlik- mükellefiyeti kanununun tahsil gençliğin» yüksek tahsili bitirince, azami olarak yirmi dokuz yaşına kadar imkân bıraktığı, vekâlet vakta gençliğın tahsile devam edebilmesi imkânlarını sağlamak için yardım taraftarı ise de ancak, bu üç defa sınıfta kalma müsamaha-sı şayet kabul edilirse bunu orta ve lise sınıflarının her birine değil yalnız lisenin son sınıfına hasretmek muvafık olacağı mütalâasında bulunmuştur,

B) Maarif vekili: Orta ve liselerde muayyen sınıfta iki yıldan fazla kalanlar» talimatı mucibince yapılmakta olan bu müsamananın esasen daimî kalmasına taraftar, olmadığını, vekâletin bunU, gelecekte Maarif şurasına yeni bir kararı ile değiştirerek bir sınıfta iki yıldan fazla kalan okurların tahsile devamlarını mm yoluna gitmek mütalâasında bulunduğu şayet bu hüküm vazedilirse o zaman bunun da beraber kalacağını bildirdi. Bundan başka kanun lâyihasında teklif edilen şeklin ve ifadenin yalnız orta ve liselere ait olmayıp yüksek okulları da ihtiva etmek suretiyle umumileştiğini vekâletin bunu kabule taraftar olduğunu ve eğer Orta ve Liselerin her sınıfında üç kere sınıf geçemeyen okurlara böyle bir müsamaha, yapılırsa o zaman da orta tahsil müddetinin pek ziyade uzatılmış olacağını bunun hiç olmazsa orta ve lise tahsili müddetince herhangi bir sınıfta ve bir defaya hasredilmesini bildirdi.

C) Kanun lâyihasını teklif eden Rasih Kaplan; teklifinde Orta ve Liseleri kaydettiğini ve yalnız bir sınıfta ve bir defaya mahsus olmak cihetine muvafakat edeceğini ve buna göre tashihler yapılabileceğini bildirdi ve okullarımızda sınıflar çok kalabalık olduğundan Öğretmenlerin talebeyi tanımak fırsatını bulmaksızın kanaatlerini izhar etmek zaruretiyle yanlış hükümlere varabileceklerini binaenaleyh bu teklif ile bu yüzden mağdur olabilecek gençleri memleket hesabına kurtarmak fikrinde bulunduğu mütalâasını ilâve etti.

D) Millî Müdafaa encümeninde tebarüz eden kanaat şudur ;

1-Bazı gençlerin bilhassa içinde bulunduğumuz fevkalâde haller gibi durumlarda askerliklerini geriye bıraktırmak için bu yeni bükümden istifadeye kalkışmaları imkânı vardır. O halde bu kanun ile gençliğin askerliklerini geciktirmek temayüllerini desteklemiş oluruz. Bu ahlâk bakımından tehlikelidir.

2-Türkiye bir inkılâp memleketidir. Diğer her memlekette ziyade yüksek vasıflı bir gençlik yetiştirmeğe itina etmek gerektir. Bir sınıfta iki yıldan fazla kalabilmek gibi bir zihniyet yaratmak tahsil inzibatını gevşetmek ve tembelliği teşvik etmek olur.

3-iki defadan fazla sınıfta kalan bir genci, yüksek tahsile devama teşvik etmek faydasızdır. Bu derece gevşek bir talebe kurtarılacak bir kıymet sayılamayacağından bir sınıfta iki sene döndükten sonra kendisiyle Maarifimizin ilgisinin kesilmesi lâzımdır.

4-Askerî orta okullarla, liselerin birinci sınıflarında yalnız bir defa kalanlarla diğer sınıflarında iki defa kalanların derhal alâkası kesilmekte ve askerlik çağında olanlar askerlik vazifelerini yapmak üzere kıtalara sevk edilmektedir. Sivil okulların okurlarına bu derece müstesna bir muamele yapmak doğru değildir.

İşte yukarıda arz edilen mülahaza ve kanaatlere dayanan Millî Müdafaa encümeni teklif edilen bu kanun lâyihasını ittifakla reddetmiştir. Müzakerelerden sonra her iki vekâlet mümessili de Encümenin tezahür eden bu fikrine katılmıştır. Ayrıca Encümenimiz, aynı sınıfta iki yıldan fazla kalanlara Maarif vekilliğince belge vermek suretiyle bir sene daha aynı sınıf için tahsil ve imtihan hakkı verilmesi hususuna da ittifakla muhalif bulunmuş ve bu usul ve müsaadenin biran önce kaldırılması hususunun sağlanması dileğinde bulunmuştur.”

Millî Müdafaa encümeninin hazırlamış olduğu raporda gerekçeleri ile ortaya konan sebeplere bağlı olarak Maraş Milletvekili Rasih Kaplan tarafından yapılan bu teklif reddedilmiştir (TBMMZC,7.D,4.C:46).

6.1.26.2. Meclis Konuşmaları

6.1.26.2.1.Ekonomi

6.1.26.2.1.(a). 1943 Malî Yılı Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti Bütçesi

Gümrük ve İnhisarlar vekâleti bütçesi görüşmeleri sırasında gündeme gelen konuların başında Memurin kanunu (Memurin kanununu Büyük Millet Meclisi 1926 da kabul etmiştir) ve devlet memurları ile ilgili uygulanacak mevzuatta yapılacak değişiklikler konusuydu. Bu konuda farklı görüşler ileri sürülürken esas tartışma devlet memurlarının “azil” ve “vekalet emri” uygulamaları noktasında yoğunlaşmıştır. Bu konuda Maraş milletvekili Rasih Kaplan, “...Vekâlet emri, eski Devlet teşkilâtındaki azil maddesi yerine kaim olmuştur. Azil memurlar için daha zararlı görerek o lâyiha hazırlayan encümen, azil fıkrası yerine, yani tamamen idareten memuriyetten çıkarma yerine, bu vekâlet emri fıkrasını koymuştur.”

“...Vekâlet emrine bir memuru almak için haylice gerek vekiller ve gerek valiler uğraşırlar, ancak alabilirler. O kadar kolay değildir bu. Maalesef memurin kanununun çok sigortası vardır. Onun için vekiller ve valiler mütemadiyen bu kanun üzerinde şikâyet ettiler. Meclisimizde bir muvakkat encümenden geçen devrelerde teşekkül etmişti, bu lâyiha yeniden tetkik edilmekte idi. Kanundan şikâyet edildiği üzere o kanunda hakikaten değiştirilecek maddeler vardır. Fakat yalnız vekâlet emrindekilerin çektikleri ıstırap bakımından değil onların vazife görürken halka çektikleri ıstırap bakımındandır”(TBMMZC,7.D,2.C:192).

Bu konuda söz isteyen Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer yaptığı konuşmada Maraş milletvekili Rasih Kaplan'ın konuşmasına değinerek şunları söylemiştir: “...Rasih Kaplan arkadaşımız vekâlet emrine kolay alınmadığını söylüyorlar.Bunu kabul ediyorum.Fakat kanun sarihtir. Ancak yalnız tayini vekâletlere ait olan müdiran için alâkadar vekâlete maruzatta bulunulur. Fakat diğer memurları

hiç bir soru sormadan vekâlet emrine almak kabildir. Büyük memurlar için buyurdukları gibidir. Fakat küçük memurlar için böyle değildir. Benim mâruzâtım bunlar hakkındadır ve bu itibarla vekâlet emri müessesesine temas ediyorum. Rasih Kaplan arkadaşımızın buyurdukları gibi en büyük suç olarak halka ıstırap çektiren memurlar varsa onlar hakkında memurun kanununda kâfi bükümler vardır. Bu ağır suçu işleyen memuru, bir daha Devlet hizmetinde kullanılmamak üzere, halk hükümeti kolundan tutar ve atar”(TBMMZC,7.D,2.C:193).

6.1.26.2.1.(b). Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti Bütçesi Görüşmeleri

1943 malî yılı Muvazenei umumiye kanunu içerisinde yer alan Sıhhat ve içtimai muavenet vekaleti bütçesi görüşmelerinde söz alan Maraş Milletvekili Rasih Kaplan, Bulaşıcı hastalıklar mücadele konusunda şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Lekeli humma ile mücadele işinde sayın Vekilimiz mebus arkadaşlardan da intihap dairelerinde bu iş üzerinde halkın nazarı dikkatini celp etmelerini istediler. Biz de kendilerinden rica edeceğiz, Bu iş sıcak su işidir, sabun işidir. Geçen sene de mevzu bahis olmuştu. Bilmiyorum, sayın Vekilimiz bu hususta bir tedbir aldılar mı? Bilhassa şehirlerdeki fakirler arasında ve köylerde bu mücadelede kullanılmak için ucuz bir sabun temini hususunda tedbir aldılar mı? Hakikaten böyle harp senelerinde, bilhassa fakru sefaletin biraz genişlediği senelerde bu mel'un hastalık yüz gösterir. Bunun önüne geçmek için fakirlere bol sıcak su ve sabun temin etmek lâzımdır. Köylerde belki sıcak suya ihtiyaç kalmaz, mahrutatlarını kendileri temin ederler, fakat onlara ucuz sabun vermek lâzımdır. Bu gün, malûmu âliniz, sabun fiyatları alabildiğine yükselmiştir. Fakat halkın, köylünün bol kullandığı madde halinden çıkmıştır. Onun için şimdi lâyihası zannedirim Bütçe encümeninde veya Maliye encümeninde olan bir vergimiz var; toprak mahsullerinden alınacak olan bir vergidir. Arkadaşlar; zannedersen bir madde zühulen yazılmamıştır. Bunun yazılmaması Maliye vekilimizin hesabına gelir. Fakat yazılması da Sıhhat vekilimizin işine yarar. Hatırlatacağım: Bu maddeden istifade ederek bu hastalıkla daha kolay mücadele ederler, O da zeytin mahsulünden alınacak toprak mahsulü vergisidir. O vergiyi bu mücadelede kullanılacak sabuna tahsis ederek, herhalde bu yaz bu mücadeleye devam edebilmek için ucuz sabun temin etmek zarurîdir. Şehirlerde de her şehrin vüsatına göre muayyen yerlerde, evvelden malumu âliniz bir çok yerlerde vardı, çamaşırhaneler vardı. Fakirlere çamaşır yıkamaları için bol sıcak su temin eden yerler vardı. Su lâzımdır, sabun lâzımdır. Yapılan doğumevi oturduğum evin civarındadır, çatısı dahi örtülmüştür. Noksanı çok az kalmıştır. Eğer hakikaten evin ikmali için lazım olan yalnız çimento ise hepimiz İktisat vekilinden rica edelim, Çimento tedarik etsinler ve bu bina biran evvel bitsin. Bunun tamamlanmasında içtimai işlerimizin, hepimizin faydası olacaktır. Bunun çimentosunu tercihan temin etmelerini İktisat vekilinden rica ederim”(TBMMZC,7.D,2.C:217).

Afyonkarahisar Milletvekili B.Türker'de yaptığı konuşmada Maraş milletvekili Rasih Kaplanı teyit ederek “...Diyecektim ki, mademki sıtmaya karşı mücadele ediyoruz, tifüse karşı, lekeli humma denilen müthiş hastalığa karşı da mücadele etmek lâzımdır. Bu mikropları taşıyan bitli insanları zorla hamama sokmak lâzımdır. Bu gibilere nasihat verelim dendi, amma dinlemiyorlar. Bir rençper, köylü bana dedi ki: Biz misafirperver insanlarız, biz ondan muzdarip olmuyoruz, bize dokunmuyor. Zihniyet budur. Onun için bu gibileri de cebren, çiçek aşısında olduğu gibi, nasıl ki bunda evlerine gidiliyor, polisle çağrılıp aşılanıyor, bu şekilde bu gibi bitli adamları da zorla hamama sokmalıdır. Bendenizin ricam budur”(TBMMZC,7.D,2.C:216).

Aydın milletvekili ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili Dr. H. Alataş ise “... Rasih Kaplan arkadaşımızın sabun mevzuu üzerindeki duruşları yerindedir. Sıhhat vekâleti yer yer epidemi çıkış olan mevkilerde hamamlar kirilayarak, sabununu ve iktiza eden yerlerde çamaşırını vererek yardım etmektedir. Fakat memleketin bütün yükünü umumî muvazene üstüne alamaz. Belediye ve sahibi hayırların yardımı yetmezse mecbur kalınan yerlerde yine yapmaktayız. Bazı yerlerde yaptık, lâzım olan yerlerde yine yapacağız....cebren hamama sokma mevzuu üzerinde durdu. Bu yapılıyor. İstanbul'da bugün cebren hamama sevk edilenleri gazetelerin yazdığı oluyor, İzmir'de bu yapıldı. Erzurum'da, Adana keza muvakkat mahiyette olarak bu işler yapılmaktadır. Bu yapılmayınca esasen bu işin önüne geçmek imkânı yoktur” diyerek sağlık konusunda koruyucu tedbirlerin mutlaka alınması gerektiğini belirtmiştir (TBMMZC,7.D,2.C:217).

6.1.26.2.1.(c). 1944 Malî Yılı Nafia Vekâleti Bütçesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 26.05.1944 tarih ve altmış ikinci birleşiminde Mecliste Görüşmelerine başlanan 1944 malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Bütçe Encümeni mazbatası konusunda yapılan görüşmelerde Nafia Bütçesi ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan tarafından şu konuşma yapılmıştır: “...Ankara, Hükümet merkezi olarak kabul edildikten sonra siyasi merkezimiz ve kültür merkezimiz olarak inkişaf etmektedir. İktisadi bakımdan da inkişafı için dikkate almağa değer bazı hususları huzurunuzda arz etmek isterim....Şu beş sene içinde, bilhassa dikkat ederseniz, Ankara'da bazen işe sıkıntısı çektik. Bunu arz edeceğim noktaların şimdiye kadar ikmal edilememesinden neşet ettiğine kaniim.”

“...Ankara, vilâyet itibariyle toprağı kısır olan bir sahadır. Hükümet merkezi olan bu vilâyete, civar istihsal merkezlerimizi biran evvel bağlamağa zaruret vardır. Siyasi iktisat bakımından, Devletin iktisadi murakabesi bakımından bilhassa Ankara'nın iktisaden kuvvetlenmesinin ehemmiyeti vardır. Onun için arkadaşlar bu Hükümet merkezinin Akdeniz'e en kısa yoldan şimendiferle bağlanması zarureti olduğu gibi, bu Hükümet merkezini en kısa yolla cenup vilâyetlerimize bağlamak zarureti vardır. Bu Hükümet merkezimizi en kısa yoldan Karadeniz limanlarından birine bağlamak zarureti vardır. Bu üç yoldan birisi Ankara-Konya-Manavgat-Antalya, ikincisi ise: Kayseri-Maraş-Antep cenup yolu ve üçüncüsü, Ankara - Ereğli yoludur.”

“...Hem Karadenizi ve hem de Akdenizi buraya biran evvel kısa yollarla bağlamamız zarureti vardır, madem ki, Ankara'yı hükümet merkezi yaptık. Ankarayı İktisaden de kuvvetlendirmek, bilhassa iktisat işlerimizi idare bakımından, bunun içinde ticaret de dâhildir, zaruridir.”

“...Şu harp seneleri içinde, beş sene içinde, çektiğimin sıkıntıyı bilirsiniz. Bir taraftan da iktisat işlerimizi Hükümet merkezinde temerküz ettiremediğimizden dolayı bazı zayıf seciyeli yurttaşların iktisat işlerimizde devlete ne kadar müşkülât çıkardıklarını hepimiz gözümüzle gördük, kanaat edindik. Onun için iktisaden Ankara'yı kuvvetlendirmek iktisadımızı Ankara da temerküz ettirmek bizim için mühim bir mesele halindedir. Orta Anadolu'nun inkişafı için Ankaradan başlayıp gidecek olan bu hatlar mühim bir rol oynayacaktır. Yalnız bir iki mahsulle iktifaya mecbur kalan Orta Anadolu zayıf kalmaktadır. Arz edeceğim bu hatlar Orta Anadolu'yu diriltecektir. Bu bakımdan dahi bu hatları biran evvel yapmak zarureti tebarüz etmektedir. Onun için Hükümet merkezimizi takviye edecek Ankara-Konya Manavgat-Antalya hatları üzerinde biraz izahat vermek, temin edeceği faydaların bir kısmına temas etmek isterim” (TBMMZC,7.D,10.C:302).

“...Buradan Konya'ya gitmek için bugün hemen hemen şimendiferle dahi gidilse bu iki günümüzü yemektedir. Halbuki, Ankara'dan yapılacak doğru bir hat Konya'ya süratle giderse 6, yavaş giderse 5 saatlik bir mesafe ile Ankara ile Konya'yı birbirine bağlayacaktır....Bu mesafe arasında mühim tuz sahaları vardır. Bu tuz sahaları Koçhisar tuz memlehaları adıyla anılan istihsal sahası dahi bir hat ile bu hatta bağlanabilir. Gene bu hattın bağlanması imkânı olan Anadolu'nun en geniş hububat, yağ ve etlik hayvan istihsal eden Aksaray ovası bu hatta bir şube hattı ile bağlanabilir. Keza Haymana, Ankara halkının bir istirahat ve tedavi yeri olarak ihya edilebilecektir. Bugün dünyanın en iyi sıcak suyu bulunan bu yerden vasitasızlık yüzünden istifade edilemiyor. Bu hattın pek yakınından geçmesi ile Haymana da imar edilecek ve Ankara şehrinde oturanlar da oranın çok nâfi sularından istifada edeceklerdir. “

“...Hepiniz hatırlarsınız ki, Konya asırlarca Türk Devletinin, Selçuk devrinde, Hükümet merkezi' olmuştur, bugün Konya Anadolu'nun nüfus itibariyle en büyük şehirlerinden, vilâyet itibariyle de memleketimizin en çok nüfusu olan vilâyetlerimizden biridir. Maalesef Konya çarşısı günden güne sönmektedir. Ankara çarşısı ile Konya çarşısını birleştirecek olan bu hat, hem Ankara çarşısını, hem Konya çarşısını diriltecektir arkadaşlar. Konya'da iktisat işlerine, ticaret işlerine kendisini vermiş, ticaret işlerinde yetişmiş, oldukça, sevindirecek miktarda geniş bir zümre vardır. Fakat bunlar Konya şehrinde kendilerini tatmin edecek ticari saha bulamıyorlar. Konya Ankara arasındaki şimendifer yapılırsa Ankara çarşısı Konya'da iktisat ve ticaret işlerinde bilgin ve yetişmiş servet sahibi, tecrübeli tüccarlarla takviye edilecektir. Konya'da seciyeli, karakterli ve tasarruf üzerinde çok işlemiş bir halk vardır. Konya'da israfı az olan ve az bilen bir halk vardır. Bu halk sefahate gitmemiştir. Onun için Ankara'dan ya iktisaden bir hat yapıldıktan sonra, Ankara çarşısına, Türk milletinin iktisadiyatı üzerinde çok nâfi olacak bir tabaka gelip Devlete yardımcı olacaktır.”

“...Vaktiyle Selçukiler zamanında Anadolu'nun Hükümet merkezi olan Konya, ticaretini Akdeniz sahillerinde kendisine adeta kışlık ittihaz ettiği Antalya ve Alanya şehirleriyle yapardı. Bugün o vakte göre yapılmış olan kervansaraylar yol izleri bize bunu göstermektedir. Bugün yine Ankara'dan Konya'ya gidecek bir hât Konya'dan Antalya'nın Manavgat kazasına inecek, oradan Akdenize varacaktır. Bu suretle en kısa yolla Orta Anadolu Akdenize inmiş olacaktır” (TBMMZC,7.D,10.C:303).

“...Manavgat dediğimiz saha, vaktiyle ilk devirlerin Akdeniz'de en büyük Hükümeti olan Pamfilya Hükümetinin merkezidir. Oradaki nehir, Manavgat'taki nehir, Manavgat adını alan nehir, vaktiyle şimendifer istikşafını yapan mühendis arkadaşlarımızın raporlarında yazıldığı veçhile, Akdenizin ve Orta Anadolu'nun en büyük limanının yapılacağı yer olarak gösterilmiştir. Hakikaten arkadaşlar, Akdenizde, tam Akdenizin orta yerine, tam Akdenizin bizim sahillerimizden Afrika'ya ve Avrupa'ya en yakın noktasıdır. Aynı zamanda nehir liman olmaya müsait genişlikte ve derinliktedir. Etrafı genişletilmeye müsaittir. Bu nehirde yapılacak liman Orta Anadolu'yu dirilecektir. Bilhassa bu noktayı sayın Başvekilimizle Nafia Vekilimizin dikkatlerine arz etmek isterim. Bugün sözüme başlayalıdan beri izah ettiğim nokta, ki iktisadiyatımızın Devletin kontrolü altına ve Türk milletinin daha ziyade eline geçmiş vaziyette tutulması için gerek Akdenizde gerek Karadenizde yapacağımız limanları biran evvel yaparak, iktisat işlerimizi kendi elimize almakta mühim bir amel olacak olan bu iş üzerinde durmamız lazımdır. Arkadaşlar; buradan yapılacak olan hat bütün Orta Anadolu'ya tamamen kendisine bağlayacak olan bir limana varacaktır. Ve Hükümet merkezimiz de dahil olmak üzere Avrupa ve Afrika'ya en yakın yolla postalarımızı götürecektir. Onun için Ankara, Konya, Manavgat yolu yalnız hükümet merkezimizin iktisadiyatını

yükseltmekle kalmayacak, bütün Orta Anadolu'yu da diriltecek bir limanı devlete kazandırmış olacaktır. Bundan sonra arkadaşlar Hükümet merkezimizle Orta Anadolu kendisine bu hatla dünyanın en güzel kışlık sahasını da kazanmış olacaktır. Bilirsiniz ki her sene kışı Nis'de veya şu bu sahilde geçirmek isteyenlerin sarfına mevzu olan servetlerimiz mevcuttur. Bu servetlerimiz bu suretle kendi yurdumuzun içinde kalır. Bu sahillerimiz oralardaki yerlerden daha güzel olup buraları imar ederek bu paraları kendi memleketimizin imarına sarf etmiş oluruz. Onun için Hükümet merkezimizin ve Orta Anadolu'nun en güzel kışlık sahaları olan Antalya sahillerine de merkezimiz bağlanmış olur.”

“...Konya ile Manavgat arasında, Devletimizin ve Memleketimizin çok muhtaç olduğu bir çok madenleri de, Maden Arama İdaresi, tetkik etmiş, tespit etmiş, tahlil etmiş ve işlenebileceği, işlendiği takdirde Devlet için, memleket için büyük faydalar olacağı hakkında raporlarını vermiştir. Meselâ, Akseki'de alüminyum madeni üzerinde durmuştur. Çok ehemmiyetli, gerek kemiyet, gerekse keyfiyet itibariyle büyük bir maden olarak üzerinde durmuştur. Yalnız bu maden için bu hattı yapmak zaruridir. Manavgat nehrinin şütleri vardır. O kadar çok elektrik istihsaline salihdir ki, bu nehrin şütleri, buraya kadar inecek hattın- elektrikle işletilebilmesine yeteceği gibi işleyeceğimiz madenlerin yapılmasında vesairesinde de bütün ihtiyacımızı karşılayabilecek durumdadır. Maden Aramanın, diğer kömür, demir ve asfalt olarak ta tespit ettiği madenler, onlar da ayrıcadır. Sonra, bu sahadaki geniş ormanlar da çok faydalıdır” (TBMMZC,7.D,10.C:304).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan konuşmasına devam ederek Kayseri-Maraş hattı konusunda şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Cenup vilâyetlerimizi bugün bağlayan tek hat, gerek Haydarpaşa'dan, gerek Ankara'dan giderek Konya'dan geçerek Adana'dan giden hattır. Bu Kayseri-Maraş hattı yapılacak olursa mesafe itibariyle çok kısılacak ve aynı zamanda Hükümet merkezimizi takviye edecektir. Bu hattın üzerinde orta Anadolu'nun en kıymetli ovası olan Elbistan ovası ve Berut dağı gibi mühim demir madeni, yine Toros kollarında ormanlar. Aynı zamanda eskidenleri Cenuba karşı daima kültür merkezliğimizi yapan Maraş ve Gaziantep şehirleri vardır ve buraların ovalarındaki istihsal, üzerinde durmağa değer miktar ve kıymettedir. Onun için Kayseri-Maraş hattı üzerinde de Nafia Vekilimizin durmalarını ve biran evvel bu hattı da yapmasını hem Hükümet merkezimiz itibariyle, hem de Cenup vilâyetlerimizin buraya bağlanması ve hem de Cenup vilâyetlerimizin inkişafını temin etmek bakımından bir kıymeti haizdir. Ayrıca Nafia Vekâletimizin lâyihasını sunduğu Maraş ve Antep şube hatlarını da biran evvel, yani hemen bu seneyi geçirmeden yapmak için bütün heyetinizin şefaatinin rica edeceğim. Maliye Vekili Bey bize tahsisat bulsun.”

“...Eski cenup hattın hudut itibariyle geçişini biliyorsunuz. Bu geçiş Devletimizi ikinci bir hat yapmağa sevk etti. Bu İkinci hat Fevzi paşa-Diyarbakır hattı olarak yapılırken hem Maraş'ı, hem Anteb'i tatmin etmek mümkündü. Bunun birinden geçerek, diğerine kol yaparak bunu temin etmek te mümkündü, O vakit nasılsa, istikşaf hatası diyelim, hat bu şekilde yapılmamıştır, iki mühim vilâyeti açıkta bırakarak bataklıklar içinden geçirilen bu hattın bugünkü-şekli inşası büyük bir hata olmuştur. Bu hatayı tamir etmek için Maraş-Anteb iltisak hatlarını yapmak zarureti vardır. Maliye Vekilinden bilhassa rica ederiz, bunlar için fazla tahsisata ihtiyaç yoktur, sene besene, ihtiyaç hâsıl oldukça buraya tahsisat versinler. Bu vilâyetlerin istihsalleri oldukları yerde çürümektedir ve bugünkü ağır nakliye masraflarıyla nakledilememektedir. Onun için buna dair olacak olan kanunun biran evvel Meclise gelmesini ve Maliye Vekili tarafından tahsisatının esirgenmemesini rica ve ümit etmekteyim.”

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan Nafia bütçesi üzerinde son olarak “*gerek şimendiferlerin, gerek suların ve gerekse şose işlerimizin inkişafı için verilen tahsisatın yeterli*” olmadığından bahsederek bu konuda Hükümetin bu tahsisatı artırması ve yapılması planlanan işlere bir an önce başlanması gerektiğini belirtmiştir (TBMMZC,7.D,10.C:304-305).

Rasih Kaplan'nın bu konuşmasından sonra söz alan Nafia vekili Tarbzon Milletvekili Sırrı Day, bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili açıklamalarda bulunduğu uzun konuşmasında Rasih Kaplan'nın gündeme getirdiği ulaşım konusunda da bazı hususlara değinmiş bu arada “*gerek iktisadi vaziyetleri ve gerekse demiryoluna olan yakınlıkları sebepleriyle Gaziantep'e ye Maraş'a hat uzatmak için Yüksek Meclisten salâhiyet istemek fikrinde*” olduklarını da belirtmiştir (TBMMZC,7.D,10.C:321).

6.1.26.2.1.(d). 1945 Yılı Yedi Aylık Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu ve Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 24.05.1945 tarih ve altmış birinci birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1945 yılı yedi aylık Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan tarafından şu konuşma yapılmıştır: “*...Bayındırlık Bakanlığı'nun bütçesi konuşulurken yurdun; dünya harbinin sulha geçiş günlerinde en önemli işlerini hazırlama bakımından Bakanlıklardan dileklerde bulunmak en yerinde vazifelerimizdendir. “...Bu vazifelerimizin başında liman işleri gelir. Anadolu ticaret işi limanlar işini düşünmekle başlıyor, imparatorluğun bize miras bıraktığı işlerin başında, gerek Akdeniz ve gerek Karadeniz Limanları işimiz vardır. Arkadaşlar, gözünüzü Karadeniz'e çevirin, asırlarca devam eden imparatorluk tek limanı yapmamıştır, Akdenize çevirin, orada da tek liman bulamazsınız. Bugünkü ticaret düşünüşünü göz önüne getirecek olsak dahi bu iki denizde limanlar olmazsa Anadolu'da bulunan ve Anadolu'da büyüyen şehirlerin ticaret ve nakliye işleri ne olacaktır.*”

“*...Sözüme başlarken imparatorlumun böyle başlıca en çok ihmal ettiği işlerden olan limanlar işinden başladım. “...Cumhuriyet devri nasıl ki demiryollarına el koymuş, Anadolu'daki yol işlerine el koymuşsa, liman işlerimize de el koydu. Bir iki senede plân ve projeleri hazırladı. Karadeniz Ereğlisi limanını yapmak üzere eksiltmeye çıkardı. Zannederim bu ayın 28' inde ihalesi olduğunu işitiyoruz. Fakat arkadaşlar, Karadeniz Ereğlisi ve limanı değil, bugün vekâletten, kendisine daha fazla tahsisat vermediğimiz için, bugün şuna da başlayınız demek değildir, maruzatımdan maksat, bugün harpten sulha doğru geçerken başaracağımız büyük işleri hazırlamak dileğinde bulunmaktır. Bu İşleri arkadaşlar, imparatorluğun bıraktığı gibi bırakamayız. Bu harp içinde bilhassa çektiklerimizi göz önüne getirmenizi rica edeceğim. “...Anadolu'da bugün ticaret kalmadı, tüccar da kalmamak üzeredir. Takas işlerim kliring işlerini iyi İdare etmemeliğimiz yüzünden ticaret muayyen ellerde ve tek bir limanda toplanmıştır. Bunun için Akdenizde ve gerekse Karadeniz'de limanlar yapmak işi, Devletimizin çok yerinde olarak ele aldığı işlerdendir. Nasıl ki Karadeniz Ereğlisi'nde işe başlamıştır, diğer limanların da bir an evvel yapılması işi, bütçelerimizde en önemli işlerimizin başında gelecektir” (TBMMZC,7.D,17.C:340).*

“*...Yurdun genişliği, milletin ekseriyetinin oturduğu saha bu iki denizin mailelerinden Orta Anadolu yaylasına gitmektedir. Fakat yayla bu iki denizin limanlarına bağlı olmazsa, gerek Orta Anadolu yaylasında oturanlar; gerekse her iki deniz mailesinde oturanlar, ticaret işlerinde limansızlık yüzünden darlık çekmektedirler,müşkülât çekmektedirler. Yurdun ithalat ve ihracat işleri hiçbir vakit bu yüzden*

ana yurdun sakinleri eline geçemeyecektir. Onun için bilhassa Bayındırlık Bakanlığı'nın Ereğli limanına başlamak üzere olmasından dolayı teşekkür ederken o bakanı hepimiz kutluyoruz. Diğer limanların projesini de hazırlanmasını rica ederiz. Arkadaşım, Bütçe Komisyonu Reisi gözümün içine bakıp duruyor, şimendifer Kastamonu'nun yanı başından geçerken bir tünelcikle bir kol Kastamonu'ya veremedik, Kastamonu'dan İnebo'ya. O aziz İnebolu ki, Milli Mücadelede bizde büyük bir hatırası vardır.”

“...Anadolu'yu imar etmek işi Cumhuriyetin esaslı işlerinden biri olarak ne kadar önemle ele alındığını, bugünkü Millî Şefimiz Başvekil iken Sivas'ta Ankara-Sivas hattının açılış töreni günü orada söylediği nutukta belirttiği gibi, Arkadaşlar, bu yurttan oturan insanlar, bugünkü insanlar göklerde uçarak gidecekleri yerlere giderken hiç olmazsa bir şimendiferle olsun şehirleri kasabalara bağlamak, köylerin birbirine kolayca gidip gelmeyi temin etme işini ele almak kadar bu Devletin yapacağı işlerin başında gelen iş var mıdır? demişti. Hakikaten Demiryolu işi bu suretle yapıldı. Fakat bu ana hatlara bağlanacak kısımlar var. Bu ana hatlara bağlanacak kısımlar, hem ana hatları besleyecek, hem de büyük şehirlerin civarındaki istihsal, bölgelerini mahsulleriyle besleyecektir. Geçen sene yine aynı bütçenin müzakeresinde arz ettim. Ankara Hükümet merkezi Ankara kültür merkezi, Ankara iktisat merkezi olarak temayüz etmelidir.” “...Ankara kültür merkezi olarak inkişaf ediyor....Devlet merkezi olarak inkişafına devam ediyor. Fakat iktisat merkezi olması, iktisatta da diğer şehirlerde oturanları murakabe edebilmesi için bu merkezin Akdenize, Karadeniz'e muhtelif hatlarla biran evvel bağlanması zarureti vardır. Bayındırlık Bakanlığından istediğimiz, bu hatların proje ve kanunlarını biran evvel Yüksek Meclise getirmesidir. Geçen sene de rica etmiştim Ankara-Konya, Manavgat-Antalya ve Kayseri-Maraş-Antep hatlarının biran evvel yapılmasını isterim. ...Anadolu'nun ortasında kurulduğu günden beri tarihi adıyla tanınan ve tarihi mevkiini hiçbir vakit kaybetmeyen Kayseri'nin her halde cenup muntikasına bağlanması lâzımdır. Çünkü Cenuba giden ordular ve büyük kervanlar asırlarca bu yoldan geçmişlerdir. Onun için Kayseri- Maraş-Antep- Irak hattının biran evvel yapılması lâzımdır.”

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan konuşmasında başta Ankara olmak üzere devletin merkezi olarak bu bölgenin diğer bölgeleri ile ulaşım ağının mutlaka kurulması gerektiğini ifade ederken aynı zamanda önemine binaen Kayseri-Maraş-Antep-İrak hattının biran evvel yapılması hususunu da tekrar gündeme getirmiştir. Bu arada Güney bölgesi ile ilgili geniş bir malumat vererek Maraş ve Antep ile ilgili tarihi süreç içerisindeki önemini ortaya koyarak bölgenin sorunlarını ele almış ve bu bölgenin sorunlarının çözümüne yönelik şu değerlendirmelerde bulunmuştur: “...Malumunuzdur ki, cenubun asırlarca mühim iki beldesi olan Maraş ve Antep, İmparatorluğun, kendisini bilmediği son iki asırda, -son iki asır imparatorluğun kendisini bilmediği devirdir - o devrede kendisinin elinde, kendisinin kahramanca cenupta bekçisi olan bu iki şehri, Haleb'i vilâyet merkezi yapmak bahasına, feda etmiştir arkadaşlar. Ziyaret eden arkadaşlarımız, Maraş'ı görmüşlerdir. Muazzam kapalı çarşılar, her esnafa ait ayrı ayrı sanat bedestenleri, bunların hepsi imparatorluğun o kendisini bilmediği son iki asır içinde yaptığı manasız hareket, Haleb'i vilâyet merkezi yapmak bahasına, harap olmuştur. Fakat, nasıl ki, millî mücadelede, düşman istilâsına uğrayınca, kendisini, hem dâhilde, bağrında beslediği düşmanlardan, hem de hariçten gelen düşmanlardan nasıl kurtarmışsa Maraş ve Ayıntab, bugün de arkadaşlar, Cumhuriyetin kendilerine uzattığı el ile eski iktisadi durumlarını, sanayideki durumlarını ele almak için hızla yola çıkmışlardır. Bayındırlık Bakanlığımızın geçen sene Meclisi Alinin lütfettiği kanunla bu iki şehrimizi ana şimendifer hattına bağlayacak yolun bu sene istikşafını ve etüdünü,

ikmal etmesi, orada sanayi ve ticaret üzerindeki ümitleri yeniden canlandırdı, yine Meclisin pek yakında vereceği tahsisatla İnşaata başlanması bu iki şehri tamamen diriltecektir.” (TBMMZC,7.D,17.C:341).

“...İkinci temas edeceğim nokta, Ankara- Konya, Konya-Manavgat, Antalya hattıdır. Orta Anadolu'nun asırlarca iktisadiyatı üzerinde çalışan ana bir yoldur. Eski devirlerin bütün gerek Avrupa ve gerek Afrika ile Asya'nın ticaretini nakleden yoldur. Ankara çarşısını büyütecek yoldur, Manavgat nehri dahile doğru 12,13 kilometre kadar geniş girişiyle bize Akdenizde tamamen bütün vapurlara, hatta gemilerimize dahi melce olacak güzel bir liman verecek durumdadır. Bu nehrin, Elektrik Etüt idaresinin de üzerinde çalıştığı, büyük bir şütü vardır. O şüt ki buradan oraya kadar yapacağımız şimendiferi elektrikle hareket ettirecek durumdadır. Millî Şefimizin geçen günkü nutkunda ifade buyurduğu sanayileşme işimizde mühim bir âmü olacak olan büyük alüminyum madeni bu yolun üzerindedir. Manavgat ile Konya arasında, Akseki'dedir. Yalnız bu maden dahi bu şimendifer ve limanın yapılmasını bize emretmektedir. Bugün görüyorsunuz, Dünya tayyareye doğru gidiyor. Tayyare işinde ise alüminyumun kıymet ve kudretini hepimiz takdir buyurursunuz. Madenin cevheri çok yerindedir, miktarı da çok geniştir. ...Kayseri'den Maraş'a giderken Barut dağı denilen bir dağ en iyi bir demir sahasını teşkil eder. Yanı başında kömür de vardır. Onun için ayrıca Ekonomi Bakanımızdan rica ederim, orada bir etüt yaparlarsa yurdumuz için bir maden sahasını daha etüt cetveline almış olacaklardır.”

“...Bu bütçe üzerinde son olarak Bayındırlık Bakanlığımızdan Burdur- Antalya hattının biran evvel yapılması işi üzerinde ricada bulunacağım. Eğer kendi fabrikalarımızdan ray temin edemeyeceklerse, Amerik'dan filân hiç olmazsa ray temin etmeğe gayret etsinler. Çünkü, buraya Denizyollarının vapurları işlemediği için bilhassa bu harp içinde hiç çalışmayan vilâyetlerimizden olmuştur. Bunlar en geniş istihsal yapan vilâyetlerimizden olduğu halde nakil vasıtasızlığı yüzünden bir şey sata-madılar. Evvelce Kamyonla ufak tefek nakliyat yapılabiliyordu. Fakat kamyon ve lâstik bulunmadığı için şimdi bu nakliyat da yapılamıyor. Hiç olmazsa ya Bayındırlık Bakanlığı veyahut Ulaştırma Bakanlığı kamyon olarak bu hattı işletsin. Müstahsil de eşyasını nakletmek imkânını bulsun dedik. Buna da imkân bulunamadı. ünün için ricam, bu hattı biran evvel ikmal ederek bu vilâyetleri bu müşkül durumdan kurtarmaktır” (TBMMZC,7.D,17.C:342).

6.1.26.2.1.(e). 1946 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu ve Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 21.12.1945 tarih ve on altıncı birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1946 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan şu konuşmayı yapmıştır: “...Öncelikle iki sual sormak için huzurunuzda gelmiş bulunuyorum. Birisi, Meclisi Âliye Millî Eğitim Bakanımızın iki üç sene evvel verdikleri bir vaat vardı. Enstitüler Kanunu çıkarken ; şehir ve kaza merkezlerinde dahi ilk ve orta okul binaları için kanun getireceklerini söylemişlerdi, tasarımı hazırladıklarını haber alıyoruz. Fakat üç senedir gelmedi. Çift tedrisat devam ediyor, bu yüzden hem çocuklar, hem çocuk velileri muzdariptirler. Bir taraftan da ilköğretim hakkında memlekette umumî tedbirler alındı. Çoğu velileri bu sebeple tazyik ediliyorlar. Halbuki şehirlerde bina yapmak hususunda müşkülât vardır. Bu kanunu biran evvel getirmelerini dileyeceğim.”

“...İkinci ricam; orta öğretim konusudur. Bütçe Komisyonunda orta okullara öğretmen bulmakta müşkülât çektiklerini söylediler. Bunun için Maarif Bakanımızdan Ankara'daki Dil, Tarih, Coğrafya fakültemizin ortaokullarımıza daha fazla hoca yetiştirecek tazda tertiplenmesi zarureti vardır. Bu hususta hem memleketimizdeki orta öğretimin iyi ve olgun hocalarla teşhizini, hem de bu fakültemizin dilimizde, tarih ve coğrafyamızda yetiştirecek en iyi genç hocaları temin eden bir müessese olarak tanzim edilmesini dileyeceğim. Bu bakımdan da faydası olacaktır. Bu iki iş üzerinde sayın Bakanımızın cevaplarını rica edeceğim” (TBMMZC,7.D,20.C:300).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'nın bu konuşmasında gündeme getirdiği ve Milli Eğitim Bakanının cevaplanmasını istediği konularda Milli Eğitim Bakanı H. Ali Yücel şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Şehir ve kasabalardaki ilk okul binalarının yapımı meselesi hakikaten mühimdir. Bir buçuk sene evvel bakanlığımızın üstünde dikkatle durduğu ve bir kanun tasarısı hazırlayıp diğer Hükümet makamlarına sunduğu bir mevzuudur. Demin de söylediğim gibi vergilerin heyeti mecmuası Maliye Bakanlığında tetkik edilirken ayrıca bir vergi mevzuu olan bu hususun da incelenmesine başlanmıştır.” (TBMMZC,7.D,20.C:337).

“...Orta öğretimde durumumuz: Bu durum orta okul ve liseler sayısında artma, fakat öğrencilerinde azalma suretinde görülüyor. 1923 yılında 23 lisemiz varmış. Bu 23 lisede 1241 öğrenci bulunmakta imiş. 72 orta okulda da 5905 öğrenci. 1945 - 1946 yılında lisemiz 52, öğrenci sayısı 21 bin, orta okul 163, öğrencisi de 64 bindir. Biraz sonra izah edeceğim gibi sanat okullarının açılması, orta, okula gelen öğrencilerin adedini azaltmıştır. Fakat buna mukabil randıman artırmıştır.”

“...Orta öğretimde Öğretmen bakımından, kadromuzun yarısı yardımcı öğretmen değildir. 1937-1938 senesinde kadromuzda 2600 asli öğretmen vardı. Biten ders yılında kadromuz 3847 ye yükselmiştir. Demek ki 1937 - 1938 den bu yana geçen 6-7 sene zarfında o senede bulunanların yarısı kadar, yani 1241 öğretmeni kadromuza yeniden almış bulunuyoruz. Bunda öğretmen yetiştirmek için aldığımız tedbirlerin müessiriyetini görmekteyiz”.

Milli Eğitim Bakanı H. Ali Yücel bu açıklamalarının yanı sıra kimi milletvekillerinin sorularını da şöyle cevaplamıştır: “Gene bazı arkadaşlar, bazı muntıkların, okulları yapıldığı halde öğretmen bulunamadığını söylüyorlar; bu vakidir ve doğrudur. Amma bu bizi memnun edici bir sebepten gelmektedir. Biz okulların sene sene, yer yer listesini yapmış bulunuyoruz. Okulların ve köylere verilecek öğretmenlerin, programı basılmıştır. Bazı muntıklarda 3 sene sonra bitirilmesi lâzım gelen bir okulu gayret edip bir senede bitiriyorlar, halbuki biz programımıza bilfarz 1947 senesinde oraya öğretmen gidecek diye koymuşuz. 1944 senesinin sonunda başlayıp 1945 içinde okulu bitirdikleri için okul, iki sene öğretmensiz kalmak mecburiyetinde bulunuyor” (TBMMZC,7.D,20.C:338).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'nın öğretmen yetiştirme konusundaki görüş ve uyarıları karşısında da şu açıklamayı yapmıştır: “...Öğretmen yetiştirmek meselesinde Rasih Kaplan Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin, öğretmen okulu haline getirilmesini teklif buyurdular. Biz öğretim lisansı dediğimiz lisanslara zaten orada okuyanlardan öğretmen yapıyoruz. Hattâ askerî okullarına öğretmen yetiştirmek üzere Millî Savunma Bakanlığı bize öğrenci vermektedir. Fakat bütün bir fakülteyi öğretmen okulu haline getirmeği doğru bulmuyoruz. Çünkü, fakülte serbest düşünüş yeridir. Halbuki, öğretmen okulu bir meslek okuludur. Muayyen programla, muayyen amaca insan yetiştirir” (TBMMZC,7.D,20.C:339).

6.1.26.2.1.(f). Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 25.12.1945 tarih ve on sekizinci birleşiminde Mecliste Görüşmelerine başlanan 1946 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan şu konuşmayı yapmıştır: “...*Bayındırlık bu yurdu imar edecek Bakanlık ve milletin kalkınmasında amil olan en esaslı işleri üzerine alan Bakanlıktır. Bu işleri üzerine alan Bakanlığın bütçesindeki tahsisat azdır. Bu ana işlerimizin esaslı programlarını, büyük tahsisat kanunlarını biran evvel bize getirmelerini rica ederiz. Bayındırlık işlerini, limanları, şimendiferleri, yolları, su işlerini, hepsini sayıp ta başınızı ağrıtmak istemem. Bugün Türk yurdu, Türk vatani, büyük imparatorluk elimizden çıktıktan sonra Türkün meskeni, Türkün yuvası halini bulan bu yurdu bir an evvel imar etmek bu millete, bu aziz millete çalışma imkânını vermek Büyük Meclisimizin ana vazifesidir*”.

“...*Asırlardan beri hele şu iki asır içinde Türk milletine yurdunda iş yaptırmamak için her gün başına iş açanlardan birisi, 1928, 29, 30, 31, 32, 33, 34 senelerinde musallat olmuştu...Musolini isminde birisi İtalya'nın başına geçerek her gün bir yüksek taş bulur, üzerine çıkar bilhassa biz Türk milleti bütçe müzakeresine başladık mı, o günleri tercih ederdi. Bütçede bu lüzumlu imar için, bu ana işleri, limanları ve demiryollarını bir an evvel yapmak için fazla tahsisat ayırmamıza imkân bırakmayarak, daima yurt müdafaası işlerine tahsisat ayırmaya bizi icbar ederdi. Bugün yaptığının cezasını buldu, kendi yurdu harap oldu, kendi yurdunda kendisi ağlıyor. Yine biz acıyoruz onlara. Amma biz senelerce yapmak azminde bulunduğumuz işlerimizden mahrum kaldık. Yine Başvekil iken başladığı işlere, bugün Devlet Reisi olarak, geniş mikyasta bu memleketi demiryolları ve limanlarla bezemek azminde bulunan Devlet Reisimizin Meclisle birlikte, Hükümetle birlikte bu işi başarmakta olduğunu görmekteyiz. Bu içinde bulunduğumuz 1945 senesinde Karadeniz’de Ereğli ve Trabzon limanlarının ihalesi bizi ne kadar sevindirmişti. Şeytanın bacağına kırdık, tekrar işe başladık diye...Karadeniz’de iki limanın ihale edilişi bizi çok sevindirmiştir. Daha bunların yanında ihale edeceğimiz bir çok Karadeniz limanlarımız vardır. Orta Anadolu'nun daha on yerden Karadeniz’e bağlanması lâzımdır.*”

“...*Şimendiferlerimizin yalnız ortadan yalnız toprağımızın, vatanımızın ortasından seyrederek, geçerek gidip gelmesi, bu yurdun kalkınmasında kendisinden beklediğimiz yüksek faydayı temin edemez. Ancak yer yer limanlara bağlanırsa şimendiferlerimiz o vakit en büyük faydayı temin eder. Limanlarımızı yalnız vapurların sığınağı olarak değil, bugünkü şartların icaplarına göre her türlü teçhizat ile bezenmiş limanlar olarak görmek bizim en çok amacımızdır ve Bakanlığımızdan istediğimizdir. Trabzon limanı işini halletmek demek, orada yalnız gemilerin birer sığınağını yapmış olmamız demektir.” (TBMMZC,7.D,20.C:363). “...Oraya demiryolunu da indirmek zarureti vardır. Elbette Ereğli’ye de gidecektir, elbette Samsun’un da limanı yapılacaktır, orada esasen şimendifer vardır; limansızlık büyük bir noksandır, biran evvel yapılması lâzımdır. Anadolu'nun iki mailesi, Akdeniz ve Karadeniz’e olan büyük iki maile, bir de belkemiği olan Orta Yayla, bizi bu limanları yapmağa ve bu şimendiferleri limanlara indirmeğe her gün davet etmektedir. Bu yapılmadıkça zirai inkişafımız zor olacaktır, sınai inkişafımız zor olacaktır, kalkınmamız zor olacaktır, köy, kasaba ve şehirlerimizin imarı zor olacaktır. Temel; imarda, kalkınmada demiryolları ve limanlardır, arkadaşlar. İlk temel olmadıkça diğer işler de zor işliyor, zor yürüyor ve zarar gittikçe ilerliyor arkadaşlar. Onun için Meclisi Âlinin bütçe müzakeresinde bilhassa üzerinde*

durduğu bu bayındırlık işimizin önemli tahsisatla takviye edilmesini görmek, bu memleketin en büyük istekleri arasındadır. Bu yapılacak işlerin programının biran evvel ilgili bakanlık tarafından Büyük Millet Meclisine getirilmesi ve bu program üzerinde değerlendirmelerin yapılması gerekir. Bu konuda gerekli olan girişimde bizzat bulunacağım”(TBMMZC,7.D,20.C:364).

“...Şimendifer ve liman işlerinin bir an önce yapılabilmesi için Bayındırlık Bakanlığı ve Genelkurmay'ın uyum içinde kordineli çalışması gerekmektedir. Ayrıca bayındırlık işlerinde, bu yurdun imarı işlerinde bakanlık kayıtsız, şartsız Büyük Millet Meclisiyle temas etmelidir, kararı buradan almalıdır.

“...Orta Anadolu'yu gerek Karadeniz ve gerek Akdeniz limanlarına bağlama işi, Bayındırlık Bakanlığımızın biran evvel tahakkuk ettirilmesini istediğimiz işlerdendir. Onun için program isteriz, tahsisat kanunu isteriz.”

“...Şimendiferler idaresi şark hattımızı ve Erzurum hattımızı ikmal ettikten sonra ikinci bir programa başladı. Bu hat bittikten sonra Kelkit vadisinden çıkacak şimal hattımız vardır. Bu ihtiyaç kendisini gün geçtikçe daha fazla hissettirmektedir. Bilhassa bu Kelkit vadisindeki birçok kazalarımız halkı kışın vilâyet merkezlerine dahi gidemiyorlar. Bu yurt parçasının imarı ve kalkınması dahi bu yolun biran evvel yapılmasını bize emretmektedir.”

“...Ankara'yı Hükümet merkezi yaptık. Ankara kültür merkezidir. Bu iki vasfı ile Ankara mütemadiyen nüfusu artan büyük bir şehrimiz olmuştur, Devlet merkezi olmuştur. Binaenaleyh bu şehrin birçok bakımdan biran evvel ele alınacak işleri var, hususiyetleri var. Bu şehir toprak itibariyle esasen verimsiz bir saha üzerinde olduğu için etrafındaki verimli yerlere biran evvel bağlanması zaruri olan bir şehirdir. Altı senelik harp içinde bu şehirde oturduğumuz için, bu şehrin ihtiyaçlarını, sıkıntıları artık bize kendini göstermektedir. Ancak her gün bir müesseseyi daha kurduğunuz bu şehirde ihtiyaç seneden seneye artarak bize kendini göstermektedir. Onun için kültür merkezi, Devlet merkezi olan bu şehri iktisaden takviye, gerek ticaret, gerek sanayi, gerekse ziraat bölgelerine bağlamak suretiyle iktisaden takviye zarureti vardır.”

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan ülkenin sorunlarını ve bunlara yönelik çözüm önerilerini ortaya koyarken yurt içinde yaptığı seyahatleri sırasındaki gözlemlerini ve bu gözlemlerden hareketle ülkenin genel durumunu da açıklamıştır. Nitekim bu konuşmasında yaşadığı bir olayı mecliste yaptığı konuşmada gündeme getirerek şu açıklamada bulunmuştur: *“...Bu yaz, Meclisimizin toplantılarına ara verdiği günlerde idi, Bayındırlık Bakanımızla beraber, Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmenle birlikte buradan Konya'ya karadan bir seyahat yaptık. Arkadaşlar, hakikaten şimdiye kadar oradan geçmediğim için üzüntü duydum ve oradan geçmemin bu kadar gecikmesinden dolayı iztirap çektim, kendi hesabıma. Ankara'dan çıkıp ta Gölbaşı denilen mevkiden ayrıldıktan sonra Haymana ovası denilen bir ovaya geldik. Ova; haritaya bakarsanız çöl diye yazılmıştır. Maalesef kendi memleketimiz üzerinde bazı kötü propagandaları kendi elimizle yaparız. Bu çöl denilen yer Anadolu'nun değme yerinde bulunamayan kuvvetli bir ovadır. Kuvvetli köylerle meşguldür ve en kesif denilecek kadar sığır, koyun besleyen bir sahadır. Bu çöl isminin verilmesi, zannederim, ovada çay, ırmak falan bulunmamasından olacak. Fakat ovanın her neresini kazarsanız iki, üç azami dört metre derinliğe indiniz mi bol su var. Hiç bir ovada bu kadar az mesafede bol su bulunmaz. Bu ova o kadar kuvvetli bir ovadır ki, verim itibariyle de, suyunun bu kadar çok yakın olması itibariyle de, ele alınacak bir ovadır. Bilhassa Ankara şehrinin, Devlet merkezinin yanı başında olması, bu şehri besleyecek süt, yağ, peynir, diğer esaslı hayvan mahsullerinin bir çokları için bir çok istasyon kurulacak bir ova. Amma bugün Gölbaşına kadar şose var, oradan ilerisi ham yoldur. Bir de şimendifer geçmediği için o*

ova, burayı besler vaziyete getirilememiştir. Onun için gerek Bayındırlık Bakanımızdan ve gerek Tarım Bakanımızdan biran evvel Ankara'yı bu Haymana ovasından geçen yolla Konya'ya bağlamalarını dilerim. Bunda zaruret vardır. Amma şimendiferle. Arkadaşlar şose, bizim istediğimiz genişlikte kalkınmayı temin etmiyor. Bilhassa bu noktada şimendifer yapmak zarureti vardır. Orada arkadaşlar, Haymana ovasının kenarında tuz gölleri vardır. Bilirsiniz muazzam sahadadır ve onların nakli şimendiferi icap ettirir. Biraz ileride Aksaray ovasına iner. Oraları da verimli ovalardır. Bugün Devlet merkezimiz, kültür merkezimiz olan Ankara, yarının büyük merkezlerinden biri olmaya namzettir. Arkadaşlar, bu kültür müesseseleri burayı yarın dünyanın büyük merkezlerinden birisi yapmak kabiliyetini bize vermekte ve bize göstermektedir. Onun için, bir an evvel bu merkezi, arz ettiğim gibi, buradan Haymana'ya Konya'ya ve Konya'dan Akdenize bağlamak ve buradan en kısa yolla Karadeniz'e bir limana bağlamak zaruretindeyiz”(TBMMZC,7.D,20.C:365).

Rasih Kaplan konuşmasına devam ederek şunları söylemiştir:“...Konya bilirsiniz senelerce Selçuk Devletine merkez olmuştur. Muazzam ovalarıyla, kesif nüfusu ile Anadolu'nun en büyük ve en güzel vilâyetlerinden biri, Devletimizin tamamen merkezinin yanbaşı ve her vakit için kendisine bel bağlayabileceğimiz vilâyetlerimizden birisidir. Burasını biran evvel Hükümet merkezi ile alâkalandırmak, biran önce şimendiferle bağlamak. Arkadaşlar 250 küsur kilometre olan Ankara-Haymana- Konya ve bu kadar kısa bir mesafe ile Konya'yı Ankara'ya bağlamanın temin edeceği faydalar itibariyle, niçin şimdiye kadar bu yapılmadı diye bir birimize çıkışacağımız önemli bir iştir.”

“...Konya vaktiyle Selçukluların Devlet merkezi iken Antalya'nın Alanya kazasını kendisine kışlık merkez ittiği, Antalya ile Alanya ile, deniz ticaretini devam ettirmiş büyük merkezlerimizdendir. Bugün arkadaşlar, Konya'dan Antalya sahiline gidiniz, sahile inince oralarda arkadaşlar ilk önünüze en yakın olarak çıkacak olan eski Sıda şehridir. Panfilya Hükümetinin merkezi olan Sıda şehri. Bu şehir 3 bin küsur sene evvel yaptığı limanla bize yalnız yerini gösteriyor. Bu şehir, eski devirlerde, ya harpla veya zelzeleyle yıkılmış, fakat liman Akdeniz'de yapılmış tek liman olarak görülür. Bugün bu liman Konya'dan Antalya'ya giden şosenin denize bittiği yerde emrinizi beklemektedir arkadaşlar. Ankara'yı en kısa yolla Akdenize bağlayacak limandır arkadaşlar. Konya Seydişehir'inin olduğu yerin mesafesi Ankara- İstanbul mesafesinden kısadır. Onun için bu Ankara- Akdeniz yolu, Orta Anadolu'yu dirilteceği gibi; Ankara'yı daima besleyeceği gibi, Avrupa ve Afrika postalarını Anadolu'nun ortasına çekecek bir liman da olacaktır. Bu limanı biran evvel yapmamız hem Ankara'yı hem Orta Anadolu'yu diriltecektir. Fazla olarak arkadaşlar, bu eski Panfilya hükümetinin sahası olan Antalya, Finike, Manavgat ve kısmen Alanya kazası ovaları, iklim, su itibariyle, su bolluğu ve iklim güzelliği itibariyle yurdun en güzel parçalarıdır. Fakat huzurunuzda itiraf edeceğim. İmparatorluk maalesef Selçuklular devrinde mamur olan bu sahayı ihmal etmiştir. Cumhuriyet bu sahayı Selçuklulardan devir almıştır. Cumhuriyet devrinde Büyük Millet Meclisi alâkalandı. Afyon-Antalya şimendifer yolu kanununu çıkardı, fakat hattı henüz oraya götüremedik. Eğer Ankara-Konya-Manavgat yolu yapılacak olursa, bir taraftan Panfilya Hükümeti zamanında, yani dünyanın ilk devirlerinde, yalnız bugün üç kazanın bulunduğu sahada 120 ile 130 bin arasında nüfus vardır, bu sahada o vakit 5,5 milyon nüfus varmış. Mevcut şehir harabelerine bakarak eski eserler mütehassıslarının hesaplarına göre o zaman bulunan miktar bu kadardır. Yapacağımız bu hatla, bu saha da imar edilmiş olacaktır. Bugün bu sahada aşiret develeriyle, aşiret kabileleri cevelân etmektedir. Halbuki toprak, hava ve su bolluğu itibariyle, Orta Anadolu'da yetişmeyen bir çok sıcak iklim mahsullerini bize

yetiştirerek Orta Anadolu'yu kışın daima her türlü meyve ve sebzelerle besleyecek bir durumdadır. Arkadaşlar; bu defa Alanya'ya gitmiştik. Sayın Bayındırlık Bakanımızın müsteşarı Ferdi de beraberdi. Oralarda senelerce evvel kış ve ilkbahar turfanda sebzeçiliği başlamış bir halde imiş. Şimdi durmuş. Sebebini sorduk, dediler ki; bu harp dolayısıyla denizyolları işlemedi, karada da şimendiferimiz yok ki, beyhude emek sarf edelim de yetiştirelim. Onun için vazgeçtik. Başlayan işler dahi, şimendifersizlik ve bu sahil yollarının Orta Anadolu'ya bağlanmaması yüzünden durmaktadır. Bu sahaları gören arkadaşlarımız size her vakit izahat verebilirler. Fakat ben arkadaşlarıma, kendi memleketim olduğu için fazla söylemiyorum, buraları değil yalnız Türkiye'nin, dünyanın en güzel yerleridir. Bu sahilleri biran evvel imar etmek imkânını temin etmeliyiz. Bu sahillerde insan ürer, bu sahillerden mahsul senede iki, hatta üç alınır. Bu sahiller bugün en çok sıkıntısını çektiğiniz zeytinin anayurdu idi. Yalnız zeytin üzerine çalışsak arkadaşlar, bu sahiller yalnız bizim yurdun değil, civardaki bir kaç Devletin zeytin yağını verir. Bu sahiller Akdeniz sahalarına ve Avrupa sahillerine mütemediyen etlik sığır yetiştirecek durumdadır, burada bütün yaz ve kış hayvan çayırda beslenebilir bir durumdadır, onun için Ankara-Konya, Konya-Manavgat şimendiferi bu yurdun ana işlerinden biri Hem Orta Anadolu'yu diriltmek bakımından, hem de vereceği faydalar bakımından ele alınmalıdır” (TBMMZC,7.D,20.C:366).

“...Daha öncede belirttiğim üzere şimendiferler üzerinde ikinci bir hat, büyük hatlarımızdan birisi de Kayseri Cenup hattıdır. Kayser'den Elbistan ovasından geçerek Ayıntap-Irak hattı vasfını alacak olan bu hat, için burada Maraşlılar ve Ayıntap'lular namına bilhassa Meclisi Âliye, Bayındırlık Bakanımıza ve Hükümete teşekkür ederim. Çünkü Maraş ve Ayıntap'a yapılacak kollar için biraz tahsisat konmuştur, yakında temelini atmakla bahtiyar olacağız. Fakat bu hat asıl Kayseri hattının iltisakı olan asıl Irak hattı, Cenup büyük hattı olarak yapıldığı vakit Cenup hattımız 300 kilometre kadar kısalıyor, büyük ovaları da sahası içine alıyor. Elbistan ovası diye bir ovamız vardır. Burada üç kaza bulunmaktadır. Dün Maraş gazetesi gelmişti. Orada bir fıkra var. Hakikati ifade ettiği için, sizlere arz etmeyi düşündüm. Elbistanlılar kasabada yapacakları bazı işler üzerinde konuşurken şu cümleyi kullanmışlar. “Bir hastane yapalım, kışın biz burada Ergenekon hayatı yaşıyoruz.” Hepiniz bilirsiniz o menkıbeyi arkadaşlar. Hakikaten bu Elbistan ovası üzerinde bulunan Elbistan, Afşin ve Göksün kazaları senenin yedi ayında çok kar yağar, hiç bir yol ile de bir yere bağlı değildir. Âdetâ Ergenekon hayatı yaşarlar. Bundan kurtulmak için Elbistanlılar, hiç olmazsa hastalarımızı tedavi edecek bir hastane yapalım demişler. Onun için Bayındırlık Bakanımızın bu yol üzerinde bilhassa dikkatlerini önemle rica etmekteyim.”

“...Şose işlerini bilhassa vilâyetlerdeki durumu üzerinde Bakanlığın dikkatini Meclisi Âli huzurunda çekmek isterim. Bir arkadaşımızın tebarüz ettirdiği gibi, tahsisatın çoğu vilâyetlerde. Fakat vilâyetler kaza yollarıyla, bilhassa son senelerde, hemen hemen meşgul olmaz oldular. Daha ziyade Nafia müdürlerini, belediye mühendisleri vaziyetine getirerek şehir içerisinde meşgul ediyorlar. Kazalar bu yüzden çok şikâyet etmektedirler, ıstırap duymaktadırlar. Vaktiyle yapılan tesviyeler dahi geçilmez hale gelmiştir. Onun için vilâyet bütçeleri üzerinde tetkiklerini yaparken ve vilâyet valileri ile temaslarını yaparken Bakanlığımızdan bilhassa rica ederiz; kaza yolları üzerine dikkatlerini çeksinsinler.”

“...Su işlerimiz; Bakanlığımızın önemle ele aldığı işlerdendir. Yalnız, bu işler hakkında da bu Bakanlıktan bir ricada bulunacağım. Yapılan işlerin işletilmesi üzerinde tetkiklerine başlasınlar. İşletme için; Mısır'dan mı getirecekler? Çünkü orada çok eski zamandan beri su işleri önemli bir haldedir mütehassıs getirip bu işleri tanzim etmeleri lâzımdır. Yapılan yerler esaslı işletmeye bağlanmazsa çok vakit geçmeden kanallar

dolar. Onun için işletme işi ile bunu tanzim etmek lâzımdır. Bilhassa benim ricam, bu mütehasıslara çalışmayı tanzimdir. Bir iş plâni almak için üç, beş sene beklememek noktası üzerinde mütehasısların dikkatini celp etmek, ondan sonra işleri acele yapmak lâzımdır. Kendileri de takdir buyururlar. Bu işi acele yapmak üzerine biraz yavaşlık var. Alanya'da yapmakta oldukları küçük su işlerinin üç senede bitmemesi bu işlerin biraz ağır gittiğini gösterir. Bilhassa su başında yapılacak bent işine kendilerinin dikkatini evvelce de çekmiştik. Ferdi Beyefendi orada vaziyeti gördüler, vaziyeti bakana arz ettiler, ümit ederim ki halletmişlerdir. Orada kuru bent, o derenin içinden gelen kış selini tutamaz. Bilhassa bu noktayı göz önünde tutmalıdırlar. Kışın çok su gelir, o kur bent tutamaz, su onu alır götürür. Sözümü bitirirken Sayın Bayındırlık Bakanımızdan, İçişleri ve Sağlık Bakanlarımızla birlikte bu şehir içme suları ile ilgili teşebbüslerin daha kuvvetlendirmelerini, hakiki surette bu işleri yapacağımıza dair bir esas bulmalarını bilhassa kendilerinden dileyeceğim. Bayındırlık Bakanlığımızın bu yurda yapacağı faydalı işlerden birisi de şehir suları işini tanzim ve belediyelerin bu iş üzerindeki çalışmalarına, idarei hususiyelerin bazan tahsisat ayırmaları inzimam ediyorsa da bu işleri esaslı olarak tanzim etmezsek belediyeler bu işi kendi başlarına halledip bitiremeyecekler. Şehir su işleri yurdun önemli işleri arasındadır” (TBMMZC,7.D,20.C:367-368).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 25.12.1945 tarih ve On sekizinci Birleşiminin öğleden sonraki oturumunda Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi ile ilgili görüşmelere devam edilmiştir. Bu görüşmelerde Maraş Milletvekili Rasih Kaplan yeniden söz alarak Balıkesir Milletvekili İzzettin Çalışların “hattı harb” üzerinde yaptığı bazı mütalâalarla ilgili şu konuşmayı yapmıştır: “...Yurt içinde yapılacak şimendifer ve limanlar konuşulurken Ankara-Konya-Akdeniz şimendiferlerine de temas etmiştim....Çalışlar arkadaşımız İstiklâl mücadelesinde orduda idi ve bu kısımda idi. Afyon ve Eskişehir işgal altına girdikten sonra, zaten hep hatırlarsınız, Karadeniz’de İnebolu, Akdeniz’de Antalya elimizde kalmıştı. Afyon işgal altına girdikten sonra ordunun malzemesi Isparta, Eğirdir gölü yoluyla Afyon’a gidiyordu. Orduya arkadan dolaşarak ulaşıyordu. Kendileri o kısmın başında oldukları için iyi bilirler. Acaba bu sebep dahi Ankara’yı Akdenize bağlamak lüzumunu bize göstermemiş midir? Arkadaşlar o günkü durum karşısında, daha harp bitmeden, aman Saray Önünden Ankara’ya bir dekovil yapalım, eşyamızı nakledemiyoruz noktası ileri sürülmüştü ve ordu erkânı arasında bu, konuşulmağa başlanmıştı. “...Hat iktisadi değildir diyorlar. Eğer dünyada fayda vermek bakımından, insanların oturması bakımından, toprağın; kabiliyeti bakımından ölçülürse, iktisat denilen şey, Ankara-Konya arasındaki toprak kadar faydalı bir yer yoktur. Eğer arkadaşlar, madenlerin bolluğu, toprağın iyiliği ve denize ulaşması iktisat kaidelerinde mevzu bahis olursa; Konya-Manavgat hattı kadar iktisadi daha mühim bir şey yoktur. Çalışlar arkadaşımız o muntkada ordu komutanlığı yaptı. Bilmiyorum neden bu durumu bu kadar hafif gördüler...Orta-Anadolu'nun derdi büyüktür. Bilhassa şu arz ettiğim sahadaki yerler çok acınacak durumdadır. Konya ölü bir seviyede kalmıştır. Bugün Konya o kadar bol nüfusuyla, bol istihsaliyle bugünkü durumdan bir an evvel kurtarılması lâzım gelen illerimizden biridir”. “...İktisadi değildir diyorlar. Nasıl? Harp içinde Paşam hiç dikkat etmedi mi ki Ankara’da ve diğer civar vilâyetlerde 1942 ve 1943 te iase buhranının yardımına koşan hangi vilâyetlerin mahsulleri idi? Ankara ve civar vilâyetlerine gelen mahsul Konya mahsulüdür. Orada ne var ki buyurdular? Demek ki Konya’da uzun müddet oturmalarına rağmen, af buyursunlar, Konya’ya nüfuz etmemişlerdir. Konya’nın bolluğu, her bakımdan bolluğu vardır. Ankara çarşısı Konyalı iktisatçılarla süslenecektir, kuvvetlenecektir. Konya'nın sermayesi var, fakat çalışacak sahası yoktur. Ankara çarşısında, bu yapacakları hatla

Konya'daki sermaye kendisine bir çok iş yerleri bulacaktır. Daha önce temas ettiğim o Haymana ovası, yalnız Haymana ovası bu hattı yapmaya bizi icbar eder. Bilhassa Paşamdan rica ederim, Haymana ovasına gitsin, görsün. Ankara çarşısında peynir yoktur, yağ yoktur, amma orada bunlar çürüyor. Demin de arz ettiğim gibi, Tarım ve Bayındırlık Bakanlıklarının kuracağı tesisler, depolar, soğuk hava depoları ile bu Ankara çarşısı yiyecek bakımından zenginleşecektir. O kadar bol yiyeceği olan muntıkadır. Oradan İstanbul'a sevk edilen davar bir iki milyondur ve Hayvana ovasından ayakta gider. Haymana'dan İstanbul'a varıncaya kadar hayvanların zayi ettikleri eti, yağı düşünün."

"...Konya'da üzüm bir gün on kuruşa, sonra 8, sonra 7 kuruşa. Halbuki, biz burada 60 kuruşa yedik. Buradan Konya'ya bir şimendifer arada 250 kilometrelik bir mesafe olduğuna göre saatte 50 kilometre gitse nihayet beş saatte Konya'dadır. Her türlü meyveyi bize terütaze olarak getirecektir. Niçin bu pazarın gelişmesi iktisadi ve faydalı olmasın? Bu pazar gün geçtikçe mühim bir merkezimiz oluyor. Biz bunu beslemek zaruretindeyiz."

"...Daha önce arz ettiğim gibi Konya Selçuklular devrinde merkezlik etmiş mühim bir şehrimizdir. Bunu denize bağlamak zarureti vardır arkadaşlar. Bunu Manavgat'tan en kısa yolla denize bağlayacaksınız. Çalışlar arkadaşımız Manavgat'ı da bilirler, O ovalardaki eski Sıda şehrinin Anıfi tiyatrosu 50 000'kişiliktir. Vaktiyle tiyatrosu 50 000 kişiyi alan, büyük şehirlere kuran yerler, bugün topraktır, çıplaktır arkadaşlar, develerin cevelagâhı çöl olarak mı bırakacağız buraları? Develer şimendifer düdüğünü işitince kaçıyorlar. Ancak o medeniyet düdüğünü duyunca, o kayboluyor. Ondan sonra toprak imar ediliyor, köy ondan sonra yapılıyor. Şimendiferi getireceğiz oraya. Generalin bahsettiği Fethiye işi ondan ayrı bir şeydir. Fethiye işi; orada da hata vardır. Fethiye için Afyon- Burdur-Tefenni ovası üzerinden inecektir oraya hat. Bu yollar ayrıdır ve yahut Aydın hattı Denizli'ye giderken ayrılacak ve Fethiye'ye gidecektir. Bizim bahsettiğimiz Ankara-Akdeniz hattıyla Fethiye'nin hiç bir münasebeti yoktur. Bu, tamamen ayrı bir hattır. Onun için bilhassa Heyeti Celilenin dikkat nazarlarını bu noktaya çekerim ki, Orta Anadolu'ya bu kadar faydalı bir hat daha yoktur, takdir buyurursunuz. Konya'dan Manavgat'a inerken bugün dünyada, kendilerinin de takdir buyuracakları bir mühim noktayı arz edeyim. tayyare sanayine lüzumlu olan alüminyum Beyşehir'le Manavgat arasında en geniş sahada zengin olarak bulunduğu Maden Tetkik Arama tarafından tespit edilmiştir ve üzerinde işlenilmektedir. Diğer hususları bırakınız, yalnız bunun için bu hattı müstacelen yapmak zarureti hâsıl olacaktır" (TBMMZC,7.D,20.C:395).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'nın bu açıklamalarından sonra Bayındırlık Bakanı Sırrı Day Bayındırlık Bakanlığı'nın faaliyetleri ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: *"...Yol konusunda; Bakanlık, doğrudan doğruya millî yol, millî şose olarak bakımı ve yapımı kendisine ait olmak üzere şimdiye kadar 5000 kilometrelik yolu yani bunların yapılmış olanlarını iyi bir halde tutmak ve yapılmamış olanlarını da yapmak vecibesini üzerine almış bulunuyor. Ve gayemiz, meselâ Edirne'den başlayarak Erzurum'a veya Hataya doğru fasılasız bir şekilde gitmektir. Tabii bunun haricinde de askerî ve iktisadi önemi sebebi ile ele alınmış ve yine bu 5000 kilometreye dâhil olmuş yollarda mevcuttur. Programlı olarak bu işin tahakkukuna gayret etmekteyiz. Bazı taahhütlerimizin ertesi seneye sirayet etmesi itibariyle 1946 senesindeki faaliyetimizin bir kısmı 1945 den devredilen ve bundan başka senesi içinde yapılması lâzım gelen işler olacaktır. Bu sene içinde bitirilemeyen işler de tabiatıyla gelecek senelere devredilecektir. Şose de demiryolu gibi bir yerde inkıtaa uğradı mı bütün iş felce uğruyor. Bir*

yerde şose inşaatı başladı mı, onu sonuna kadar götürmek, her yerde menfez ve köprüler tesis etmek zarureti vardır.”

Demir Yolu ; “...Demiryollarımızın da programı vardır. Nihayet bizim malî programımızın verdiği imkân nispetinde elimizdeki işleri yürütecimiz tabiidir. Bu meyanda Van hattı devam ediyor. Erzurum hattının temdidi devam ediyor. Erzurum temdidi daha evvel bir kanun mevzuu olduğu için ve biraz da geç kaldığı için, onun hızla yürütülmesini derpiş etmiş bulunuyoruz. Bakanlığa verilen tahsisat yetmediği takdirde ek mali kaynak temin etmek suretiyle ve olan süratle yapmağa çalışacağız.”

“...Etüdü yapılmış veya yapılmakta olan hatlar dan 3000 kilometrenin inşasına ihtiyaç vardır. Yalnız elimizde bugün demiryolu inşaatı olarak Yan hattı var, 70 milyon lira kadar para ister ; Kars hattı 60 milyon lira ister, Gaziantep ve Maraş için de 20 milyon korsak; senelik ödeneğimiz 50 milyona çıksa bile daha bir kaç sene çalışacak işimiz var. Çünkü bu işleri ortada bırakıp, yeni işlere geçmek muvafik olmaz zannederim. Halbuki demin Bayındırlık Komisyonun Muhterem Başkanının da işaret ettiği gibi demiryolu malzemesi bulmakta müşkülât çekmekteyiz. Almanlarla münasebette bulunduğumuz zaman, Almanya'dan ray getirmeğe devam ettik. Sonra Amerika'ya sipariş etmek istedik, o günden bugüne kadar ancak son hafta içinde 8 000 tonluk bir anlaşma imza etmek nasip oldu. Amerika'dan yol işleri için makine getirilmesi ve demiryolu işlerinde meselâ; Gaziantep-Maraş gibi düz sahadan geçen yollarda toprak tesviyesini ekskavatörlerle yapmağı düşünüyoruz. Bu sene için bütçeden mümkün olan tahsisatı gerek demiryolu, gerek şoseler bütçesinden gerek sular bütçesinden ayırmaya çalışıyoruz.” (TBMMZC,7.D,20.C:396-397).

Limanlara gelince: “...Limanlarda zaten ağır hacimli taş ve blokları taşımak için makineden başka imkân ve çare de yoktur. Makineleşme zaruridir. Makine ile yapacağımız işlerde bütün fiyatlarımızı da makine esasına göre tertiplemişizdir. Yine bu yaz yahut bu, önümüzdeki devre içinde bazı arkadaşlarımızı Fransa ve İngiltere'ye göndererek yine makineleşme davamızı tahakkuk, ettirmek: için tetkiklerde bulunmağa devam edeceğiz. Elbette bunun faydası vardır, bunu! fiilen, görüyoruz. 300 işçinin gördüğü bir işi bir ekskavatörle bir işçi bir günde yapmaktadır. Nihayet bu, iş gücünü artıran ve ucuzlatan bir-vasıtaadır” (TBMMZC,7.D,20.C:398-399).

“...Samsun limanı yapılacak işler arasındadır. Hiç şüphe yok ki muhterem raportör arkadaşımızın da işaret ettiği gibi bu liman en önemli bir yer almaktadır. Ferdi Çağanla - o zaman inşaat dairesi reisi idi - beraber bu limanı, gezdik. Hem Samsun demiryolunda ıslahat yapmak hem de ondan evvel limanı ele almak zarureti vardır. Onun için birbirinden ayrı iki firma ile anlaşma yaparak Samsun ve Ereğli limanlarını vermiş bulunuyoruz. Bu limanların yapılması için muhtaç olduğumuz parçaların temini tahakkuk ederse; zannederim ki B.M.M. ve Hükümet Samsun limanının ele alınmasını geciktirmeyecektir” (TBMMZC,7.D,20.C:401).

Sulara ait işlere gelince: “...Yine Büyük Meclisin daima büyük sular üzerinde gösterdiği alâka, hakikaten cesaretle bu işlerin içine girme fırsatını vermiş bulunmaktadır. Bunun programı kendi kanununda yazılı olan işlerdir ve bunların bir çoğuna da el konmuştur. Yalnız fiyatların değişmesiyle, malî programı aksadığı içindir ki, biraz da belki daha geniş mikyasta işe girişilmiş olduğa için bunların bir çoğu henüz netice vermiş sayılamaz. Son çıkardığımız kanunla senede 9 milyon ödenek 12 milyona yükselmiştir. Bu sana ise 13 milyon veriyorsunuz, şimdiye kadar yaptığımız işlerde 65 milyon lira ödediğimiz gibi, 11000000 liralık da bono ihraç etmiş bulunuyoruz”.

“...Çumra'da vaktiyle Almanların yaptığı bilâhare Bayındırlık Bakanlığı'na, oradan Tarım Bakanlığı'na, Tarım Bakanlığında tekrar bize intikal eden bir sulama şebekesi var. Hakikaten ihmal edilmiş bir şebekedir. Onu da büyük su işlerimiz içine

almış bulunuyoruz ve bu seneden itibaren onun kanallarını da temizlemeğe çalışacağız.”

İçme suyu; “...İçişleri Bakanının da dediği gibi ayrı bir Belediye Kânunu içinde mütalâa edilecek hakikaten zaruri bir dava halinde bulunmaktadır.”

Yapı işleri; “...Miktarı 19 milyon lira olmasına rağmen meselâ, ona muvazi olan demiryollarından ziyade çalışma, dikkat ve gayret ve çok geniş teknik eleman isteyen bir konumuzdur. Bu doğrudan doğruya istihsalı artıran ve memlekette ucuzluk yaratıcı bir vasıta telâkki edilmese de orta ve yüksek okullar, hastaneler, hükümet konakları, diğer resmî binalar gibi onun hizmetlerinin ve memleket çocuklarının yetiştirilmesine ait işlerin görülmesi için birinci derecede ihtiyaçlarımızdandır. Bu itibarla memleketin en faydalı hizmetleri arasında sayılacak rakamlar ifade etmektedir.”

“...Deprem mevzuu bizi çok üzen bir mevzu olmuştur. 1938 senesinden beri düne kadar arka arkaya memleketimizde vaki zelzelelerin yaptığı tahribat 17 ilimizi ilgilendiren ve mühim miktarda nüfus ve mal zayıatına sebebiyet veren bir afettir. Bu seneki ödenekle beraber şimdiye kadar bu işe tahsis edilen para 21300000 liradır. Bunun 6500000 lirası daha evvel doğrudan doğruya bütçe kanalıyla sarf edilen paradır. Mütebakisi de Kızılay kanalıyla sarf etmeğe devam ettiğimiz paralardır. 6,5 milyon liranın beş milyonu Erzincan ve havalisine sarf edilmiştir” (TBMMZC,7.D,20.C:402).

6.1.26.2.1.(g). Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 27.12.1945 tarih ve on sekizinci birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1946 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi üzerinde de görüşmeler yapılmıştır. Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Rasih Kaplan şu konuşmayı yapmıştır: “...Deniz yolları açıldı. Bakanlık deniz vasıtası olarak ne hazırladı? izahat versin. Bilhassa Akdeniz, İstanbul dan İskenderun'a kadar yapılan posta 15 günde bir oluyor. Bunun arasındaki iskeleleri sayacak olsak her iskele bir vapur dolduracak kadarını mal vermek kabiliyetindedir. 15 günde bir bu iskeleleri görerek geçen bir vapur ne götürebilir? Onun için bilhassa Sayın Başbakanımızdan rica ediyorum, bu deniz münakalatını temin için ne düşünüyorlar? Yalnız deniz yollarımız değil, vatandaşlara da bir hak mı vereceğiz, ne vereceğiz? Bunun temin çareleri üzerinde Hükümetin bir düşüncesi varsa bildirsinler hem Bakanımızdan, hem de Başbakanımızdan bu iş üzerinde işlemelerini rica edeceğim” (TBMMZC,7.D,20.C:535).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'ın yaptığı bu konuşmada gündeme getirdiği konular ve sorduğu sorularla ilgili Ulaştırma Bakanı A.Fuat Cebesoy şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Rasih Kaplan pek yerinde olarak; artık denizler açılmaktadır, deniz işlerine bir yer vermek lâzımdır ve bilhassa henüz şimendifer de gitmemiş olan Cenup vilâyetlerine kâfi derecede posta vapuru tahsisi gerektir buyurdular. Eğer bugün oralara kâfi derecede posta vapurları tahsis edemiyorsak bu elimizdeki vasıtaların azlığındandır.Fakat 15 günde bir yapılan postadan maada narenciye mevsiminde oralara ilâve olarak narenciye postası tahsis edilmiştir. Yeni vapurları alabildiğimiz takdirde İnşallah oradaki vaziyetimizi daha ıslah edeceğiz (TBMMZC,7.D,20.C:536).

Ulaştırma Bakanı A.Fuat Cebesoy konuşmasını sona erdirirken Rasih Kaplan hariçten müdahil olarak “ Sualimin bir fıkrasına cevap verilmedi. Vasıta noksanlığını bendeniz de kabul ederek sual sormuştum, bunun telâfisi için vatandaşlar elindeki gemilerden istifade etmeyecekler midir? Bunun için bir kanun getirmek istemiyorlar

mi? Diyerek sorusunu tekrarlamıştır. Bunun üzerine Ulaştırma Bakanı A.Fuat Cebesoy konuşmasına devam ederek şu açıklamayı yapmıştır: “...*Vatandaşların elindeki şileptir, yani yük vapurudur, mevzuubahis edilen yolcu vapurlarıdır. Bendeniz suallerini öyle anlamıştım ki, buraya 15 günde bir posta vapuru tahsis ettiniz, başka vapur tahsis etmeyecek misiniz gibi anlamıştım. Eşya meselesine gelince; bizim kömür nakliyatımızda Cenuba, Mersine ve İskenderun'a daima kömür nakliyatı yaptığımız vapurlarımız vardır. Bunları da hiç bir vakit boş durdurmuyoruz ve daima yüklü olarak yukarıya hareket ettiriyoruz. Ondan sonra yine arz etmiş olduğum gibi buralara narenciye postaları yapmıştık ki, bunlar da şileplerden ibarettir. Buranın ihtiyacına göre ismarlayacağız vapurlar geldiği zamanda posta vapurlarımızın adedini de tezyid edeceğiz*” (TBMMZC,7.D,20.C:537).

6.1.26.2.2. Eğitim

6.1.26.2.2.1. Ankara'da Bir Fen Fakültesi Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası ve Maarif, Bütçe Encümenleri Mazbataları Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 07.07.1943 tarih ve ellialtıncı birleşiminde gündeme gelen Ankara'da bir Fen fakültesi kurulması hakkında kanun ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan söz alarak şu konuşmayı yapmıştır: “...*Bu faydalı müesseseyi şükranla karşılarken Maarif vekilinin bir iki nokta üzerinde bizi tenvir buyurmasını rica edeceğim. Bu müessese, Türk tarih, dil fakültesi gibi yatsız .mı olacak; yoksa yatılı mı olacak? Yatsız olacakssa, Türk Tarih fakültesinde olduğu gibi, tahsili yarım olacaktır demektir. Yarım fen tahsili kadar tehlikeli bir şey yoktur. Bu noktada tenevvür etmek isterim. Bir de Tarih Fakültesinin yatakhane ve yemekhanelerini ne zaman yaparak burayı tam ve kâmil bir şekilde Türk evlâtlarını yetiştirecek hocalar yetiştirecek bir müessese haline getireceklerdir? Bu iki noktada tenevvür etmek istiyorum*” (TBMMZC,7.D,5.C:34).

Maraş milletvekili Rasih Kaplan'nın bu konuşmasında maarif vekaletine yönelik sorduğu sorular üzerine Maarif bakanı İzmir Milletvekili H.A.Yücel şu açıklada bulunmuştur: “...*Huzurunuzda gelmiş olan bu kanunu benden önce lütfedip kürsüye gelen ve konuşan arkadaşlarımızın güzel karşılımları, bu kanunu sevk etmekte Hükümetinizin isabetini ve bunu gerçekleştirmek için teşvike lâyük, olduğunu gösterir. Bundan dolayı bilhassa teşekkür ederim. Parti programımızın, memleket içinde yüksek bilim kurumları yapmak ve yine memleket içinde bilim hareketlerine bunları kaynak kılmak hususunu bize verdiği direktif ve bu senenin bütçe müzakereleri esnasında Üniversite meselesi mevzuubahis olduğu zaman Yüksek Meclisin bizim burada arz ettiğimiz görüşleri tasvip suretiyle gösterdiği istikamet, bu hususta bizi yeni bir tedbir almağa sevk etmiş oluyor.*”

“...*Biz İstanbul Üniversitesini her şubesinde, takviye maksadiyle, bilhassa Zeynep hanım konağına sıkışmış olan Edebiyat ve Fen fakültelerine, yeni binalar yapmak, laboratuvarlarını ve teşkilâtını tamamlamak, okuyucuları lâzımı veçhile yetiştirmek için bundan sonra gelecek kanunla da büyük bir tahsisat istemiş bulunuyoruz. Bu suretle İstanbul Üniversitesini kuvvetlendirmek ve Ankara Üniversitesini tamamlamak yolundayız. Şimdiye kadar Ankara'da Hukuk fakültesi, Edebiyat fakültesi demek olan Tarih-Dil, coğrafya fakültesi, Siyasal bilgiler okulu ve orta öğretmen yetiştiren Gazi Terbiye Enstitüsü kuruldu. Yeni açacağımız Fen fakültesi, bu büyük bilim bütününün yeni bir parçasını teşkil edecek. Müspet bilimin bugün milletlerin mukadderatında ne derece yakın müessir olduğu çoktan anlaşılmıştır. Fakat bu anlayışın gerçekleştirilmesi imkân ve zamanda şartlanmış bulunmaktadır. Her fırsat,*

yeni bir müessese kurmak için, yeni bir ilim, yeni bir fen yuvası kurmak için bize hamle veriyor” (TBMMZC,7.D,5.C:35).

Maarif Vekîlî H. Â. Yücel, konuşmasına devam ederek Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'ın sorularını cevaplamaya devam etmiştir “...Kaplan arkadaşım, bu fakültenin yatılı olup olmayacağını sordular. Bizim prensibimiz, muhtelif bütçe müzakerelerinde de maruzatta bulunmuştum, üniversite tahsilini yatılı bir halde yapmamaktır. Bu demek üniversite tahsilini yapan gençler içinde hali vakti müsait olmayan veya olup ta bir bilim muhiti içinde parasını vererek yaşamak isteyenlere bu yaşama imkânını vermemek değildir. Biz Tarih-Dil fakültesini leylî kurduk. Fakat yatılı kısmının çok fena idare edildiğini gördük. Muayyen bir binası yoktu. Evkaf apartmanının içinde kafî derecede inzibatlı değildi. Derhal kökten, radikal hareket ettik. Yatılı olan çocuklara burs verdik. Burs alan gençler bir çok memleketlerde olduğu gibi, ikisi üçü birleşerek ve yaşamak için ekmek elden su gölden değil kendilerine verilen para ile, ailesinden aldığı bir yardımı da buna katarak kendilerini, sıkıntı ile de olsa, idare etmek imkânını buldular.Fen Fakültesi için de düşündüğümüz bu olmuştur. Buraya alınacak talebenin yaridan fazlasını burslu alıyoruz. Tasvip buyuracağınız kanunun içerisinde bu tahsisat vardır. Her birine ayda 50 lira para vereceğiz. Bu suretle mükellef hizmet borcuna gireceklerdir.”

“...Tarih - Dil Fakültesi için bir yatakhane binası yapmak ve orada leylilik tesisatı vücuda getirmek, arz ettiğim düşünce ile mevzu bahis değildir. Fakat talebe yurdu yapmak, buradaki talebelere ucuz yemek yedirmek, buna kudreti olmayanları parasız olarak tahsillerini idame ettirecek vaziyette yardıma nail kılmak, ayrı bir mevzudur. Esasen Parti de Hükümetle beraber bunun üzerinde çalışmaktadır. Fiili bir neticeye varılabileceğini ümit edebiliriz.” Mecliste milletvekili konuşmalar sona erdikten sonra kanun tasarısının maddeleri üzerinde görüşmelere geçilmiştir.Yapılan bu görüşmeler neticesinde Ankara'da bir Fen fakültesi kurulması hakkında kanunun birinci maddesi oylanmış ve kabul edilmiştir.Bu madde şöyledir: “...Ankara'da bir Fen Fakültesi kurulması için Maarif vekilliğine salâhiyet verilmiştir.” “...Madde 2.-3656 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Maarif vekilliği kısmına ilişik (1) sayılı cetvelde derece, aded ve unvanları yazılı memuriyetler «Ankara Fen Fakültesi» başlığı altında eklenmiştir.” maddesi de oylanmış ve kabul edilmiştir (TBMMZC,7.D,5.C:36-37).

6.1.26.2.3. Mülki ve İdari Teşkilat

6.1.26.2.3.1. Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkili Hakkında Kanun Lâyihası ve Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 14.01.1944 tarih ve ondokuzuncu birleşiminde gündeme gelen Şehir ve kasabalarda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkili hakkında kanun lâyihası üzerinde görüşmelere başlanmıştır.

Kanun ile ilgili raporlar üzerinde görüşmelerin başlamasından sonra Tokat Milletvekili G.Pekel'in yaptığı konuşmada bu kanunun çok muğlak ifadeler içerdiğini ve bazı maddelerde ortaya konulmak istenen uygulamaların yeteri kadar açıklanmadığını ifade ederek şu hususun altını çizmiştir: “...Bu kanun lâyihasıyla kurulacak mahalle idaresinin kudreti, bugün mevcut olan mahalle birliğinin kudretinin üstüne çıkmış bir vaziyette değildir. Halbuki bugün mahallelerde duyulan ihtiyaç, mahalle idaresi ihtiyacı bunun çok üstündedir. Arkadaşlar; hatırlarsınız sekiz sene evveline gelinceye kadar mahallelerimizde bir mahalle idaresi mevcuttu. Bugün mahallelerden beklenen bu idare, hiç olmazsa, bu kaldırılan idare kudretinde bir idare,

hiç olmazsa aynı vazifeleri yapan, aynı salâhiyetlere malik, aynı vesaitle mücehhez idaredir. Bunun dışındaki salâhiyetle teşekkül edecek idareler, bu İhtiyacı karşılayamayacaktır. Halbuki bugün elimize gelmiş bulunan bu lâyihanın kurduğu idare, mahalle mümessilliklerinin bugün yapmakta oldukları İşin üstüne çıkacak vaziyette değildir.”

Tokat Milletvekili G.Pekel bu eleştirilerini yaparken aynı zamanda konu ile ilgili şu teklifi de yapmıştır: “...Köy Kanununun ihtiva ettiği kudrette, yani Köy Kanununun kurduğu İdare kudretinde bir mahalle idaresi kurarak bir lâyiha hazırlanmasını teklif ediyorum... köy idaresini kuran Köy Kanununun, köy idaresine verdiği kudret ve salâhiyet gibi, hiç olmazsa onun kadar, salahiyetli bir idare kurulması faydalı olur, kurmadığımız takdirde bugün mahalle birliklerinde fahrî olarak işlettiğimiz adamlar daha iyi olur, belki bunu ararız.Tokat Milletvekili G.Pekel’in yapmış olduğu konuşmadan sonra söz isteyen Maraş Milletvekili Rasih Kaplan şu konuşmayı yapmıştır: “...Bu lâyiha Yüksek Meclisin önüne evvelce de geldi ve encümenlere gitti, üzerinde uzun tetkikler yapıldı. Bendeniz de Dahiliye Encümenindeyim ve bu mahalle heyetlerinin ve muhtarlıkların ihdasına taraftar bir arkadaşımızım. Tokat Milletvekili Galib Pekel arkadaşımızın iddia ettiği şekilde mahalle kurmaya, Teşkilâtı Esasiyemiz bakımından imkân bulamadık. Evvelce lâyiha Maliye Encümeninde de uzun uzadıya tetkik edildi, bu encümen de bir lâyiha hazırladı. Evvelce Dahiliye Encümeninin hazırladığı lâyiha ve bu bir arada karşılaştırılarak, bu işde Teşkilâtı Esasiyemize uyan bir çıkar yol arandı. Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzda idarî cüzütamlar sayılırken, köy, nahiye, kaza ve vilâyet tasrih edilmiştir ve tahdit edilmiştir, mahalle yoktur. Bu sebeple mahalleyi Galib Pekel arkadaşımızın istediği şekilde eski mahalle olarak kuramadık. Sebebi de Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun bu sarahatidir.” “...Eski mahallenin bir çok vezaiifi, Meclisi Âlinizce kabul edilen kasaba ve şehirlerdeki belediye teşekküllerine verilmiştir, bu vazifelerden bir çoğu... Binaenaleyh bu mahalleler belediye hududu içinde teşekkül edeceği için Belediye Kanuniyle telif etmek, Teşkilâtı Esasiye Kanuniyle telif etmek için, bugün huzurunuzda arz ettiğimiz lâyihayı hazırlamaktan başka çare bulamadık. Belki hazırlanan lâyihada bazı noksanlar vardır. Fakat bunlar tatbikatta göreceğimiz ihtiyaçlara göre her vakit için tadil ve ıslah edilebilir.Hakikaten ihtiyacı karşılayacak bu lâyihayı iki senedir şehirler ve kasabalar beklemektedir.Bu kanunun çıkarılması artık bir zaruriyettir. Tensip buyurursanız bunu çıkaralım ve bu ihtiyacı biran evvel karşılayalım.”

“...Galib Pekel arkadaşımızın iddia buyurdıkları gibi, kommün şeklinde mahalleye bugün Teşkilâtı Esasiye ve Belediye Kanunumuz bizi götüremezdi. Onun için belediyeler sınırları içinde kurulacak olan mahalleyi idarei umumiyeden kendilerine verilecek vazifeleri de görebilmek için bu kanunu o yolda teşhiz ederek, Maliye Encümenimiz teklifi veçhile bu mahalle heyetlerinin yalnız belediyelerce tasdiki şeklinde değil, idare âmirlerinin de tasdiki, idarei umumiye tarafından verilecek vazifeleri de görecekları için, kaydının ilâvesine zaruret hâsıl olmuştur. Binaenaleyh kanun bugünkü ihtiyacı temin edecek, karşılayacak durumda tertip edilmiştir. İleride aksayacak noktalar olursa her vakit için Yüksek Meclise tadil için gelebilir (TBMMZC,7.D,7.C:55). Tatbikine imkân verelim. Zira iki senedir belediyeler bu kanunu bekliyor. Zannedirim ki bu kanun ihtiyacı karşılayacaktır.” Rasih Kaplan konuşmasının sonunda kanun ile ilgili maddelerin müzakeresine geçilmesi için de bir takrir vereceğini de belirtmiştir.Tokat Milletvekili G.Pekel söz alarak şu konuşmayı yapmıştır: “...Teşkilâtı Esasiye memleketin idarî taksimatını gösterirken mahalleyi koymamıştır. O en son, şehir; kasaba ve köyden bahseder. Şehir ve kasabalarda belediye idaresi kurulmuş köyler için de köy idaresi kurulmuştur. Eğer arkadaşlar, bu

bahsedilmeyin bir mahalle idaresi kurmağa mâni ise, bugün huzurunuzda gelen şekil de aynı şeydir. Eğer bugün duyduğumuz gibi bir mahalle idaresi kurmağa ihtiyaç varsa, kurmağa mecburuz, kurmalıyız ki işler yürüsün, kurunca, Teşkilâtı Esasiye Kanunu mademki karşımıza çıkıyor, şu halde evvelâ bunu halledelim. Şimdi bunu yapmakla Teşkilâtı Esasiyeye aykırı hareket etmiş olmaz mıyız?”

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'ın araya girerek “Belediye Kanunu var.” uyarısı üzerine konuşmasına devam eden Galip Pekel şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Mahalle idaresi kurmak Teşkilâtı Esasiye Kanununa aykırı ise önümüzdeki lâyiha da aykırıdır. Değilse, teklif ettiğim şekilde her şeyden evvel bunu halletmek icap ediyor demektir.... kuvvetli bir idareye ihtiyaç vardır.”

Dahiliye Encümen üyelerinden Bolu Milletvekili Hasan Şükrü Adal söz alarak Galip Pekel'in yaptığı izahatla ilgili “...Bu kanun lâyihasının mevcut ihtiyacı karşılayamayacağı hakkındaki iddiası, üzerinde durulacak bir meseledir. Şu itibarla ki, Encümenin noktai nazarı ile kendi noktai nazarları arası da esaslı bir fark vardır ve bu prensip meselesidir.” dedikten sonra Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'ın Teşkilâtı Esasiye hakkında açıklamaları için “...Rasih Kaplan'ın izahına temasa ve tekrara lüzum görmüyorum, sarihtir. Asıl mesele mahallede bir idare tesisi meselesi midir yoksa bu kanun lâyihasından maksat mahalle teşkilâtı olmadığı için gerek umumî, gerek mahallî idarelerde bazı hizmetlerin yapılamadığı meselesi midir? Hakikaten vilâyet, belediye ve köy idarelerinde hükmi şahsiyeti haiz bir şekil mevcuttur. Teşkilâtı Esasiyede tasrih edilen bu esaslar mevcut olduktan sonra biz hükmi şahsiyeti haiz bir şekle gitmeğe imkân bulamadık ve bulunamazdı da. Bundan başka umumî idareyi tanzim eden Vilâyetler idaresi Kanununda idarei taksimatı çizmiştir.”

Bolu Milletvekili Hasan Şükrü Adal'ın bu konuşmasından sonra kanunun maddelerine geçilmesi yönünde Aydın milletveiki A. Menderes ve Maraş Milletvekili R. Kaplan'ın vermiş olduğu teklif üzerine Meclis başkanı Ş. Günaltay, teklifi oya sunmuş ve böylelikle yasanın maddeleri üzerinde görüşmelere başlanmıştır (TBMMZC,7.D,7.C:56).

6.1.26.2.3.2. Pazarcık Kazasının Maraş Vilâyetine, Bağlanması Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye Encümeni Mazbatası

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 24.01.1944 tarih ve yirmi üçüncü birleşiminde gündeme gelen Pazarcık Kazasının Maraş Vilâyetine, bağlanması hakkında kanun lâyihası üzerinde görüşmelere başlanmıştır. Bu görüşmelerde Maraş Milletvekili Rasih Kaplan şu konuşmayı yapmıştır: “...Pazarcık davası yalnız bir kaza davası değildir. Bundan evvel Cebelibereket sancağı teşkil edilmiş, Cebelibereket sancağı teşkil edilirken Maraş'tan Bahçe ve İslâhiye kazaları alınmış, Cebelibereket inkişaf edememiş, lâğvedilmiştir. Lâğvedilince Maraş'tan alınan kazalar Maraş'a iade edilecek yerde Bahçe kazası Adana'da kalmış, İslâhiye Ayıntap'ta kalmış. Bir müddet daha geçmiş, Pazarcık kazasını da Ayıntaba vermişler. Maraş vilayetini (Eliyle işaret ederek) şöyle tasavvur buyurun, salonun şu duvarı tarafından uzanan bir kol, onun arkasında Toros'un içi 100 km derinliğinde sürüyor. Vaktiyle meşhur Zeytin kazası onun içinde imiş. Umumî harpte temizlenmiş, dağın içinde bir şey kalmamış. Dağın arkasında Maraş'ın üç kazası kalmış. Yüz kilometre İlerde Elbistan, Göksün ve Andırın kalmıştır. Bu salonun bulunduğu yerde Maraş şehri, Maraş şehrinin önündeki ovada da bu üç kaza; Bahçe, İslâhiye ve Pazarcık. Bunlar birer birer arz ettiğim gibi verilince Maraş o halde kalmış ki muallim maaşı veremez, bir metre yol yapamaz, hastanesine bakamaz, hiç bir işi üzerinde tutunmaz bir hale gelmiştir. Mütemediyen parti

kongrelerinde, Meclisi Umumî toplantılarında bu üç kazanın iadesi için müracaat olmuş, dinlenmemiştir. Arzu ederseniz Reis beyefendi şuraya bir harita getirsinler, orada görünüz İslâhiye'nin, Pazarcık'ın Maraş'a karşı vaziyetini harita üzerinde gayet açık görürsünüz. Şimdiye kadar yolları yapılmamış, şu yapılmamış bu yapılmamış. kemali teessürle burada arz etmek mecburiyetindeyim ki Cenup vilâyetlerimizde bu gibi işler yalnız Maraş ve Ayıntap'ta değildir. Adana vilâyetinde dahi henüz yol işine el sürülmemiştir. Urfa'da öyledir, Mardin de öyledir. Maraş ta öyledir, Antep'te öyledir. Teessürle ve teessüfle arz etmeğe mecburum. Dava Maraş ve Antep davası değildir. Maraş ve Antep iki kardeş ve iki komşu vilâyet olarak daima beraber yürümüşlerdir, yürümektedirler ve daima şimdiye kadar nasıl el ele verip yürüdülerse, yine öylece el ele verip yürüyeceklerdir ve çalışacaklardır. Ama Pazarcık kazasının alınmasıyla Bahçe ve İslâhiye alındıktan sonra tamamen Maraş'ın hayatına kastedilmiştir. Arkadaşlar, Maraş'ın bulunduğu tabii mevkii hepimiz bilirsiniz. Toros'un uzanan kolunun önünde Anadolu yaylasına geçen geçidin ağzında, Ceyhan geçidinin ağzında, cenuba karşı Anadolu'nun gözü, cenuptan Anadolu'ya geçeceklerin ilk önüne geçeceği kale. Tarihin devirlerini göz önüne getirin arkadaşlar, bütün devirlerde Maraş o muntakanın Hükümet merkezi olarak görürsünüz, İslam'dan evvel ve İslam'dan sonra daima orası cenuptan gelen kuvvetlerin, cenuba geçen kuvvetlerin mühim bir merkezidir, menzildir.

Harun Reşit zamanında şehir tamamen yakılmış, içindekiler ya harpte katliama uğramış, yahut tehcir edilmiş. Şehir tamamen Horasan'dan getirilen şehir muhafızları Türklerle iskân edilmişti. Tamamen Türk olarak ortaya çıkan Maraş, ondan sonra arkadaşlar, tarihin seyrini takip ediniz, Zülkadiroğulları hükümetinden sonra Osmanlıların terakki ve tealisi devrindeki faaliyeti. Zülkadir oğulları devrinde muazzam bir çarşı kurulmuş, devletin bütün ihtiyacı o çarşıdan görülürmüş. Şehir Osmanlı Hükümetinin eline geçtikten sonra cenuba geçen orduların levazımı o çarşıdan alıyorlarmış. Şuraya işaret, etmek istiyorum ki, kendisine 30 kilometre gibi pek yakın bir mesafe ile asırlarca bağlı olan Pazarcık kazasına Maraş pazarı daima pazar olmuştur, iktisadiyatı daima Maraş'ladır. Halbuki Ayıntap'a olan mesafesi 70 kilometreden fazladır. Mesafeleri bunda kısmakla haritadan da kısmağa imkân yoktur. Üzerinde mütemadiyen durulan Narlı dahi Antep'e 57 kilometredir, tamamen ovadan geçmek üzere Maraş'a 30 kilometredir. Narlı-Gaziantep yolundan bahsettiler.”

“...Sözümün başlangıcında arz ettiğim gibi, bu Cenup vilâyetlerinin hiç birisi yol bakımından diğerini kısıktırarak durumda değildir. Hepsinin yola ihtiyacı vardır. Onun için Narlı-Antep yolu her vakit için Hükümetin gözü önünde şimendifer yapılınca kadar daima mamur tutulmalıdır. Tutulmazsa Antep Mebusu arkadaşlarla, biz Maraş Mebusu arkadaşlar, o yolun geçide müsait bir halde daima mamur kalmasına çalışmak borcumuzdur. Amma burada bizim istasyonumuz var demek, 57 kilometrelik mesafe ile kendilerine bağlı olan Narlı'nın, 30 kilometre mesafedeki Maraş'a ait olmasına mâni olamaz. O vakit arkadaşlar; Haydarpaşa'dan bütün Anadolu'ya tren gider, şu halde Haydarpaşa'yı her vilâyetin malı mı yapalım? Buradan tren gidiyor diye. Olur mu böyle şey? Eskişehir'den tren gidiyor diye Ankara'yı Eskişehir'e mi bağlayalım. Şimendifer yapıldıktan sonra, şimendifer işinde dahi Narlı Maraş'ın istasyonudur. Çünkü Nafia Vekâletinin Maraş için ayrı bir iltisak noktası, Antep için ayrı bir iltisak noktası yapacağına kani değilim. Eoğlu ile Narlı'nın mesafesi iki üç kilometre farklıdır. Hem Eoğlu'nda hem de Narlı'da iltisak noktası yapmak, bir çok tesislere mütevakıftır, masrafı artırır. Bu ise Nafianın zararınadır. Ama bir iltisak her halde Narlı'da olacaktır. Bu bakımdan Narlı, ne kadar Antep'in istasyonu ise o kadar

da Maraş'ın istasyonudur. Ama bugün işlemiyor. Çünkü bugün Eloğlu'na işliyor. Fakat şimendifer yapıldıktan sonra Narlı her ikisinin de istasyonudur.”

“...Anteb ve Maraş vilâyetlerimizin bugünkü gayri münkeşif ve ileri olmayan vaziyetlerinin sebebi, esas itibariyle Osmanlı devrinde yapılan bir hatadır. Vilâyet merkezinin bulunduğu yer, eğer vilâyet merkezi, asırlarca Hükümet merkezi olan Maraş'ta olsaydı, Hale'in merkezliği Maraş'ta temerküz ettirilseydi, bugün ne Anteb, ne Maraş, ne de Antakya ve İskenderun bugünkü durumda olmazlardı. Bu vilâyetlerimiz kurtulmuş olurdu” (TBMMZC,7.D,7.C:108-109).

Rasih Kaplan konuşmasına devamla:“...Bu durum, Umumî Harpte, ona takaddüm eden bir senede, Millet Meclisinde, İstanbul'da da görülmüştü. Bu sancakların müstakil liva haline ifrağına başlanmıştı, ilk olarak Maraş müstakil hale getirilmiş, Antep ve Antakya hakkındaki kanunlar zannederim Ayanda kaldı, çıkmadı. O vakit dahi ilk olarak müstakil hale getirilen Maraş'tır. Onun için Maraş'ı bugünkü durumundan kurtarmak lâzımdır, Bugünkü durumu ile Maraş vilâyetinin yaşamasına imkân yoktur. Düşünün, üç kazası alınırsa bir vilâyetin, geriye kalan üç zayıf kaza ile bu vilâyet nasıl yaşar? Müstakil hale ifrağında dahi İslâhiye, Bahçe Maraş'ındı Cumhuriyet devrimiz 20 seneliktir. Bunun ilk beş senesini çıkaralım da, 15 senede bir çok vilâyetlerimizde bir çok işler yapmağa muvaffak oldu. Fakat arkadaşlar, gitmeyenlerinizden bilhassa rica ederim, Cenup vilâyetlerimize bir seyahat yapsınlar. Cenup vilâyetlerimizde ise, maalesef henüz başlanmamıştır. Onun için Meclisi Alinizden, Hükümetinizden mütemadiyen dilekte bulunursak hoş görünüz. Bu Cenup vilâyetlerimiz bakımınıza muhtaçtır. Anteb'in asıl derdi, tâ can evinden ikiye bölerek geçen hudut hattıdır. Anteb'in asıl derdi odur, Arkadaşlar, Anteb'in Pazarcık kazasına ihtiyacı yoktur. Bugün Maraş'ın vilâyeti kadar tek kazası vardır. Nizib'e bakın. Diğer herhangi bir kazayı alırsanız alın, vilâyet kadar mühim kazalardır. Fakat arz ettiğim gibi tâ can evinden bölüp geçen o hudut hattı varya, işte odur, işte vilâyet bugün ıstırap içinde kıvranyorsa Yüksek Meclisinizin onunla meşgul olacağına ve ıstırapının önüne geçeceğine kuvvetle kaniim.”

“...Şimendifere gelince: Esasen ne Anteb'in ne Antebli arkadaşlarımızın endişelerine hacet kalacak, ne de Narlı istasyonundaki yol acaba ihmal edilir mi korkusuna meydan kalacaktır. Ondan çok eminim, bilhassa şimendiferin bu yurttaki babası olan İnönü, vaktiyle bu iki kolun yapılması lâzımdır, ilk fırsatta yapacağız vadini vermişlerdir. Binaenaleyh Maraş da, Anteb de bu hatta bağlanmak nimetine kavuşacaktır. Onun için hiç bir vakit Narlı istasyonunun endişesini duymayalım. (Bir milletvekili) mesafe üzerinde durdu. Geçen gün bir arkadaşımız diyordu, ne zaman Maraşa gitsem bu Pazarcığı acaba hangi sebep ve hangi zaruretle Anteb'e bağlamışlar diye düşünürüm, Çünkü Maraş'tan baktınız mı, şu kürsüden arkadaşların bulunduğu kısmı nasıl görüyorsak, tıpkı Pazarcık'ta öyle görünmektedir. 30 km. lik yolu ve köprüleri vaktiyle yapılacak idi. Ondan sonra kaldı. Niçin bakmamışlar? Maraşlılar yolunu yapmıyor dediler. Taşları kırılmıştı, öyle kalmıştır. Niçin bırakmışlardır. Onun için birbirimize dert yanmaya hiç icap yoktur. Maraş ve Gaziantep'de bu yol işi bir dert halindedir. Ümit ederiz ki, bunu da Büyük Meclisimiz yakında halledecektir. Bugün Maraş şehrinin önünde, herkes sabahleyin kalktığı zaman evinin penceresinden bakarsa karşıda gördüğü kazayı bu vilâyetten ayırırsak, vilâyetin yaşama kabiliyeti kalmayacaktır.”

Maraş Milletvekili Maraş ile Pazarcık arasındaki ilişkileri bütün tarihi safahatıyla izah ederken Tokat Milletvekili N.Poroy'un araya girerek “Pazarcık niçin Gaziantep'e bağlamışlar” şeklinde bir soru sorması üzerine Rasih Kaplan şu cevabı vermiştir: “...Sebebini iyi bilmiyorum. Fakat diyorlar ki; orada bir çiftlik sahibi varmış,

zulmedermiş. Devlet zulmedenin zulmünü menedemez mi? Niçin onun zulmüne mâni olamamış? Sebep bu imiş. Hakikaten böyle bir şey olsa dahi Pazarcık halkının suçu nedir ki, cezasını onlar çeksin? Geçen seneye kadar Adliyesi dahi Maraş'ta idi. Pazarcık'lı her gün Maraş'ın çarşısındadır, işini orada görür amma Hükümet işleri için seksen kilometre gidiyor.”

Gaziantep Milletvekillerinin “60 bin nüfuslu bir sanayi şehri olan Antep pazarlarından Pazarcığı mahrum etmeyelim” şeklindeki itirazı üzerine “...Şunu arz edeyim ki, Maraş dahi 35-40 bin nüfuslu bir sanat şehridir. Çarşısı bugün sanatla doludur. Pazarcığın ihtiyacı olan her türlü sanat Maraş çarşısında yapılmaktadır ve pazarları da orasıdır. Onun için yüksek heyetten istirhamım, üç kazası alınmıştır. Bir tanesini olsun iade buyuracak olursanız, bir şeyini yitirip te bulan köylü fukarası nasıl sevinirse o vaziyette sevindireceksiniz.” Diyerek bu konuda meclis üyelerinin desteğini istemiştir” (TBMMZC,7.D,7.C:109-110).

Rasih Kaplan'ın bu açıklamalarından sonra Gaziantep Milletvekillerini C.Sait Barlas, söz isteyerek şu konuşmayı yapmıştır: “...Rasih Kaplan bu konuşmasıyla hakikaten cenup vilâyetlerimizin bütün dertlerine esaslı surette tercüman oldular. Yalnız tarihe istinad eden beyanatında Anteb vilâyet merkezini de Maraş'a bağlayacağından korktum. Ben burada Antep Mebusu olarak değil, Pazarcık Mebusu olarak konuşuyorum. Pazarcık Kazasının mebusu olarak konuşuyorum. Çünkü iktisaden, ticaret bakımından Pazarcık doğrudan doğruya Anteb'e muhtaçtır. Rasih Bey izahat verirken mütemadiyen dediler ki Maraş'tan beş kaza alındı, üç kazasını verin de Maraş'a hayat gelsin. Bu, bir şehre, bir devlete can vermek için âdeta müstemleke verir gibi bir şey oluyor.”

“...Halbuki Rasih Hoca deselerdi ki, Pazarcık kazası hakikaten Maraş'tan alınıp Anteb'e bağlanmakla sefalete düşmüştür, açtır. Antep vilâyetine gitmek için erbabı dahiliyeye bu kadar müracaat etmiştir. Pazarcık kazasının müracaatları vardır. Böyle bir şey yoktur, efendiler. Bütün dâva şuradadır; hakikaten çok bakıma muhtaç olan belki de zamanın da tesiriyle ve bir dağ başında şahin yuvası gibi başka ırklara karşı Türk ırkını muhafaza etmiş, Maraş geçmiş zamanın icabı kahramanca dayanmış bir memlekettir. Fakat, ticari bakımdan inkişaf etmemiştir. Dışarıdan 400-500 kaza bağlasak yine harekete gelmez, canlanmaz. Maraş'ı canlandırmak için Pazarcık'ı Gaziantep'ten alıp Maraş'a bağlamağa lüzum ve sebep yoktur. Maraş'ta fabrika mı kurmak lâzım? Maraş'a yakın yerlerde fazla pirinç mi yetiştirmek lâzımdır, dericiliği mi inkişaf ettirmek lâzımdır? Rasih Kaplan arkadaşımız bu bakımdan Pazarcık'tan getirdiği pirinci Maraş'a satıyor, Maraş'tan getirdiğini Pazarcık'ta satsaydı anlardım. Bu, tereciye tere satmak gibi bir şey oluyor. Pazarcık'ı Gaziantep'ten alıp Maraş'a bağlayacaksınız. Maraş pirincini Gaziantep'e veriyor. Antep'ten bütün ihtiyacını temin ediyor. Sonra arkadaşımız gayet güzel bir taktik yaptılar. Reis Bey emir verirlerse bir harita getirip asalım, öyle konuşalım dediler Gayet doğrudur. Harita gelsin bakalım. Böyle burada durduğumuz zaman Maraş Eoğlu istasyonunu görür, Pazarcık'ı görmez. Halbuki Pazarcık'tan trene bindiğimiz zaman nereden geçersin?” (TBMMZC,7.D,7.C:110).

“...Pazarcık'tan kalktığınız zaman Narlı'dan geçersiniz. Narlı'dan geçtikten sonra Eoğlu'na gelirsiniz, Maraş'a öyle gidersiniz. Yolcu Antep'den trenle Maraş'a gitmek isterse doğrudan doğruya Narlı'dan Maraş'a gidemez. Pazarcık trenine biner, Eoğlu'na gider, Eoğlundan da Maraş'a gider. Tali yol bakımından da Maraş'a tabi değildir. Kaplan arkadaşımıza soruyorum, hangi Pazarcıklı bizi Maraş'a bağlayın diye müracaat etmiştir. Kazaları vilâyetlere bağlamak iktisadi bir esastır, halbuki Pazarcık'ın Maraş'a bağlanması bunu ihlâl eder ve bütün iktisadi kaideleri allak bullak

eder. Benim kanaatim bir fena misal vermeyelim. Zaten 63 vilâyet yeniden teşkilât yapmağa mecburdur. Bu bir zarurettir. Ben kaza isimlerini söylemek istemiyorum. Filân vilâyet zengin olsun diye filân kaza ona bağlanmıştır. Ondan sonra o kaza merkezleri öldürülmüştür. Galib Pekel arkadaşımız dahiliyeci olduğu İçin jandarmanın gelip gitmesini nazara alarak ona göre düşünür. Türkiye vilâyetler teşkilâtı iktisadi ve ticari bakımlardan bugünkü ihtiyaçlara uymamaktadır. Pazarcık bu ihtiyaca uymadığı için Antep'e bağlanmıştır. Şimdi oradan alarak Maraş'a bağlıyoruz. Sırf, mücerret liberal bir devlet gözü ile ve devletin yalnız jandarma devlet olması gözü ile, Pazarcık'ı alalım Maraş vilâyetine verelim. Sebebi; Maraş vilâyeti zengin olsun. Maliye Vekilinden alamadığımız hastane tahsisatını Pazarcık'tan alalım diyoruz. Böyle şeyin imkânı var mı? Ben bunu sâlim fikrimizin alacağına kani değilim. Bu hususta karar verirken ne Antep'i, ne Maraş'ı düşüneneceğiz, Pazarcık'ı düşüneneceğiz, Pazarcık için neresi uygundur? En makuldür. Bu da bugünkü teşkilâttir. Benim ricam reyinizi Pazarcık için verin. Ne Maraş için, ne de Antep için vermeyin. Ben bir Antep Mebusu olarak size diyorum ki, bir Antep Mebusu olarak size bunu söylemiyorum, bir Ankara Mebusu olsaydım, bir Muş Mebusu olsaydım ve bu hâdise karşıma gelseydi Pazarcık için rey verirdim. Pazarcıklı olarak rey verirken de Antep'e rey verirdim. Çünkü iktisadi bakımdan Pazarcık'a en uygun olan budur" (TBMMZC,7.D,7.C:110-111).

Gaziantep Milletvekillerinin C.Sait Barlas'ın konuşmasından sonra söz alan Maraş Milletvekili Dr. K. Bayazıt ise konuşmasının başında "Bu kanun lâyihasını Yüksek Meclise getiren Hükümete tazimlerimi, minnet ve şükranlarımı Maraş Mebusu Maraş'ın bir çocuğu olarak arzı vecibe bilirim. Çok yerinde olan bu teklifi kanuniyi kabul eden Dahiliye Encümeni arkadaşlarıma da huzurunuzda teşekkürü borç bilirim." Diyerek konuşmasını sürdürmüştür.

"...Hükümetin esbabı mucibesi çok sarihtir. Kaplan arkadaşımız Maraş ve Maraş'ın bugünkü durumu, cenup vilâyetlerimiz hakkında etraflıca izahat verdiler. Ben bu izahatı daha fazla genişletmeyeceğim. Yalnız Maraş'ı Gaziantep'i ve Pazarcık'ı bilmeyen arkadaşlar burada münakaşa yapılırken, acaba kanun aleyhinde konuşan arkadaşlar mı haklı, yoksa kanunu müdafaa eden arkadaşlar mı haklı? Bunu kestiremezler. Kanunun aleyhinde konuşan arkadaşlar bir bakımdan haklıdır. Çünkü Gaziantep mebusları kalplerinden emindirler ki; Pazarcık Maraş'ın malıdır, ve her zaman öyle kalmalıdır."

"...Antep Milletvekili Ömer Asım arkadaşımız coğrafi vaziyeti ele aldı. Bendeniz yanlış anlamadımsa, beyanatlarında dediler ki, Maraş'ın da Pazarcık kazasında hakkı vardır, amma kül olarak değil, bir Aksu vardır, senenin muayyen zamanlarında geçit verir, muayyen zamanlarında geçit vermez, işte bu Aksu huduttur, Aksu'nun Öte tarafında olan köyleri Maraş'a verelim, beri taraftakiler yine Gaziantep'te kalsın, işi böyle halledelim der gibiydi. Arkadaşımın Maraş'a lütfen bırakmak istediği köy adedi sekiz tanedir ve Maraş'a uzaklığı iki buçuk saat kadardır. Coğrafi vaziyet hakkında da ufacak maruzatta bulunacağım. Aksu'yu niçin hudut alıyorlar? Karaçam dağları Gaziantep'le Maraş'ı tabiatıyla ayırmıştır. Maraş Karaçam dağlarının ötesinde, Gaziantep berisindedir. Pazarcık'ın bütün sekenesi Maraşlıdır. Hangi Pazarcık'lı köylüye sorarsanız size Maraşlıyım der ve Gaziantep'li olmadığını söyler, Maraş'ın ziraatını yaparlar, pazarları Kaplan arkadaşımızın tebarüz ettirdiği gibi, asırlarca Maraş'a bağlıdır. Pazarcıklılar hâlâ Maraş'tan ayaklarını çekmiş değildirlere. Sonra arkadaşlar, arkadaşlarım Antep'in mühim bir ticaret ve sanayi merkezi olduğunu tebarüz ettiriyorlar ve diyorlar ki Pazarcıklılar kendilerine lâzım olan pazarı ancak Gaziantep'te bulabilirler. Bu kendilerinin iddiasına göre belki doğrudur. Fakat bendeniz yakinen bilen bir arkadaşınız olarak arz edeyim ki, Antep çarşısında bir tek

Pazarcık'lıyı görmek imkânı yoktur. Ancak idarî işleri olduğu zaman bu vatandaşlar Anteb'e giderler. Sonra esbabı mucibede tasrih edildiği gibi, bir iki sene evveline kadar çok yakın münasebetler dolayısıyla adliyesi, askerlik dairesi ve hâlen inhisarlar idaresi de Maraş'a bağlı idi. Bir asrı müteceviz Maraş idaresinde kalmış bu kaza, aynı mucip sebeplerle, bundan 10-12 sene evvel Gaziantep'e bağlanmış ve bir hata işlenmiştir."

"...Maraş hakikaten acınacak bir haldedir.Cemil Barlas arkadaşım Kaplan arkadaşımından sualler sordu. Pazarcık'a nereden gelinir, nereden gidilir diye. Ben de kendilerine soruyorum,mebus olmadan evvel Pazarcık kasabasını bilirler mi idi? Halbuki Pazarcık bizim mahallemizdir.İçinde dolaşırız, içinde ziraat yaparız. Yoldan bahsediyorlar, diyorlar ki, şosemiz vardır. Narlı'ya bağlıdır. Eğer Maraş'a geçerse bakılmaz ve Anteb'in iktisadi vaziyeti sarsılır. Eğer, Pazarcık kazası Maraşa bağlanırsa arkadaşlarımin endişesine mahal yoktur. Çünkü Narlı-Anteb-Pazarcık yolunun dörtte biri Maraş hududuna dahildir, dörtte üçü Antep hududu dahilinde kalıyor. Hatta temenni ederiz ki bu yolu asfalt yaptırınlar, biz de heveslenelim. Gaziantep Pazarcık'ı kendisine bağlandıktan sonra şöyle bir vaziyet ihdas etti. Pazarcık'ı Narlıya ve Pazarcık'ı Gaziantep'e bağlamak için emek sarf etmişlerdir. Yollar ve şosalar yapmışlardır, fakat Pazarcık yolunun Maraş'a müteveccih kısmı vardır, 15-20 kilometredir.Neye bu kısma bir tek taş bile koymamışlardır? Bir otomobil Gaziantep'ten Maraş'a gelirken Pazarcık yolunda sağlam gelir, fakat oradan Maraş hududuna 15 -16 kilometre kalmış olmasına rağmen iyi yolda seyredemez. Çünkü Pazarcık'a kadar kısmı yapmışlardır, fakat oradan Maraş'a müteveccih olan kısmı tamamen ihmal etmişlerdir.

"...Mesafe konusunda Kaplan arkadaşım cevap verdi, tasdi etmeyeyim Heyeti Aliyeyi. 30 - 35 kilometredir Pazarcık Maraş vilâyetine, 80 kilometredir Gaziantep vilâyetine. Arkadaşımız diyorlar ki, 40 kilometrelik bir yol yaptık, Pazarcık'ı bağladık. Yoktur böyle bir şey arkadaşlar." (TBMMZC,7.D,7.C:111).

"...Hususi muhasebenin vaziyeti dolayısıyla Pazarcık'ın Maraş'a alınması mevzuubahis oluyor ve bunun doğru bir şey olmadığını söylüyor arkadaşlar. Maraş'ın hususi muhasebesi hakikaten Pazarcık alındıktan sonra çok müşkül bir vaziyete düşmüştür. Fakat bu o demek değildir ki, Pazarcık Maraş'a gelince, Pazarcık'tan yapılacak menafi ile kendi vaziyetini doğrultacak, yol ve hastane yapacak. Böyle bir şey yoktur. Pazarcık böyle bir ümrana uğradı ise Gaziantep vilâyetinin himmet sarf etmesinden dolayı değildir.Bu ümrân,şimendiferin kendisine bir istasyon vererek önünden geçmiş olmasından dolayıdır. Başka hiç bir sebebi yoktur bu işin.Esbabı mucibede yine uzun boylu zikredilmiştir. Yaylacılık, davarcılık ve diğer bütün işler tamamen Maraş yaylalarında ve Maraş otlaklarında görülür. Bu böyle olunca, takdir daima Heyeti Aliyenin olmakla beraber arzedeyim ki, Hükümetin böyle bir esbabı mucibe ile getirdiği bu kanunun Heyeti Aliye'nizce kabul edilmemesi demek, Maraş'ın bugüne kadar olan vaziyetini Cumhuriyet devrinde her vilâyet büyük feyizlere kavuşurken, biraz daha uzatmak olacaktır. Cemil Barlas arkadaşımız, Gaziantep'in neden bir kaza olarak Maraş'a bağlanmadığını Kaplan arkadaşımızın ağzından işitmediğini sordu. Onun yerine ben söyleyeyim. Eğer Pazarcık Maraş'a bağlanmazsa Maraş'ı bir kaza yaparak Gaziantep'e bağlamaktan başka çare yoktur" (TBMMZC,7.D,7.C:111-112).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan, Gaziantep Milletvekili Cemil Barlas'ın sorduğu soruyu cevaplamak istediğini belirterek tekrar söz aldı ve şunları söyledi: *"...(Cemil Barlas) Pazarcık'larla konuşmuşlar mı, reyini almışlar mı? buyurdular.Evet arkadaşlar,Pazarcıklıların ıstırabını dinledikten ve kanaat getirdikten sonra bu işin müdafaasını üzerime aldım.İkinci bir soru, Gaziantep'i Maraş'a niçin bağlamak istemiyorlar dediler. Ben o kadar haksız değilim,Anteb'e de hürmet etmesini*

bilirim, Maraş'ın da hakkını müdafaa etmesini bilirim. Hakem Meclisi âlidir. Sonra, arkadaşımız benim hoca olduğumu bilmiyorlar mı idi? Tekrar ediyorlar. Her vakit Büyük Millet Meclisi önünde hocalığımı itiraf edenlerdenim” (TBMMZC, 7.D, 7.C: 112). Bunun üzerine Cemil Barlas bir kastının olmadığını belirtti. Rasih Kaplan konuşmasına devamla: “...Kastınız olsun olmasın, tezyife lüzum yoktur. Hocalık iftihar ettiğim bir meslektir. Meclis kürsüsünden konuşurken nasıl ki biz kendilerine karşı hürmetle söz söylüyoruz, kendilerinden de aynı şeyi beklemek hakkımızdır.

“...Pazarcık'ın vaziyeti mühimdir. Pazarcıklılar Maraş'ı istemekle Maraş müstemlekemi temin etmiş olur? Cumhuriyet idaresini kuran Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kürsüsünde hiç bir vakit müstemleke zihniyeti geçmediği gibi, lâfi dahi olamaz. Bilâkis halkçıdır. Hepimiz, Bütün Meclis, Halkçı bir partinin mebuslarıyız. Pazarcık'ta oturan halkın bugün işlerini görmekte çektikleri müşkülâtı göz önüne alarak halka kolaylık bakımından Pazarcık'ın Maraş ta olması, oraya bağlanması zarureti vardır” (TBMMZC, 7.D, 7.C:113).

Dahiliye Vekili ve Seyhan Milletvekili H. Uran “ hâlen bir vilâyetler teşkilât kanununu getirmeyi düşünmediklerini” belirtti. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının meclis üyelerine yönelik müzakerelerde “sualli cevaplı söz veremem” uyarısından sonra konuşmaların sona erdirilmesini oya sunmuş ve kabul edilmesi üzerine kanun layihası ile ilgili meclise verilen takrirlerin okunmasına karar vermiştir. Bingöl Milletvekili F. F. Düşünsel'in “Teşkilât işlerinin mülki taksimat hakkında umumî bir plân vücuda getirilinceye kadar tehirini ve lâyihanın reddini teklifi”ni sunarken (Ömer Asım Aksöy, Dr. Muzaffer Canbulat, Cemil Sait Barlas, M.Şahin) Gaziantep mebuslarının “Pazarcık kazasının şimdiki sınırlarıyla Maraş vilâyetine bağlanması, bir sakatlık düzeltirken idarî ve iktisadi daha büyük sakatlıklar meydana getirecektir. Bir vilâyet lehine öteki vilâyet aleyhine bir durum tahaddüs etmemek için, kazanın bünyesinde değişiklik yapılarak Maraş'a bağlanması gereken kısmın Maraş'a ve Gaziantep'e bırakılması gereken kısmın Gaziantep'e bağlanması zaruridir. Encümende bahis mevzuu olmamış olan bu cihet tetkik ve tespit edilmek üzere lâyihanın Encümene iadesini” teklif etmişlerdir” (TBMMZC, 7.D, 7.C:114-115).

Dahiliye Vekili ve Seyhan Milletvekili H. Uran meclise verilen bu takrirler üzerine şu konuşmayı yapmıştır: “...Anteb Mebuslarının takriri, kazanın hangi köylerinin Anteb'te ve hangi köylerinin Maraş'ta kalması lâzım geleceğini, encümende tekrar tezekkür edilmesi için layihanın Encümene iadesini istemektedir. Bendeniz buna lüzum görmüyorum. Eğer kazanın heyeti umumiyesinin Maraş'a raptını Heyeti Celileniz kabul buyuracak olursa, kaza içerisindeki köylerden hangilerinin Anteb'e hangilerinin Maraş'a verileceğini Dahiliye Vekâleti huzuru âlinize gelmeksizin kanuni salâhiyetini istimal ederek yapabilir. Bunu yapmamak için hiç bir sebep yoktur.”

Meclis Başkanı bu takrirlerin okunmasından sonra kanunun maddelerine geçilmesini oylamaya şunmuş ve çoğunluk tarafından kabul görmesi üzerine maddelere geçilmesi kabul edilmiştir (TBMMZC, 7.D, 7.C:116).

Pazarcık Kazasının Maraş vilâyetine bağlanması hakkında hükümetin teklifi kanun şu maddelerden oluşmaktadır: “...Birinci Madde-Gaziantep Vilâyetine bağlı Pazarcık kazası Maraş Vilâyetine bağlanmıştır. İkinci Madde-Bu kanun neşri tarihinden muteberdir, Üçüncü Madde-Bu kanunun hükümlerini İcra Vekilleri Heyeti yürütür.”

Meclis Başkanı Refet Canitez tarafından maddeler tek tek oylanarak kabul edilmiştir. T. B. M. M. Dahiliye Encümeninin 20.1.1944 tarih ve 1/188 Esas, ve 15 numaralı kararıyla ortaya konulmuştur. Dahiliye Encümenin mazbatası şöyledir: “Pazarcık kazasının Maraş Vilâyetine bağlanması hakkında Dahiliye Vekilliğince hazırlanarak tora Vekilleri Heyetince Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan ve

Başvekâletin 13 .1.1944 tarih ve 6/77 sayılı tezkeresiyle Yüksek Makamınıza sunulup encümenimize havale buyurulan kanun lâyihası Dahiliye Vekâleti mümessili huzuruyla müzakere olundu.Hükümetin mucip sebepleri encümenimizde müzakere mevzuu olduktan ve Dahiliye Vekâleti mümessilinin verdiği izahat dinlendikten sonra coğrafi, idarî, iktisadi ve içtimai durumu bakımından Pazarcık kazasının Gaziantep Vilâyetinden alınarak Maraş Vilâyetine bağlanması yerinde görülmüş ve yapılan muamelede 4025 sayılı kânunun (B) fıkrasına uygun bulunmuş olduğundan kanun lâyihası encümenimizce aynen kabul edilmiştir.Umumî Heyetin tasvibine arz olunmak üzere Yüksek Reisliğe sunulur.”

Başvekil Ş. Saraçoğlu, “Pazarcık Kazasının Maraş Vilâyetine bağlanması hakkında Dahiliye Vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 12.1.1944 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihasının esbabı mucibesıyla birlikte sunulmuş olduğunu arz ederim.” diyerek bu konuda Büyük Millet Meclisine durumu bildirmiştir.

Dahiliye Vekilliğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 12.1.1944 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihasının esbabı mucibesi Başbakanlık Kararlar Dairesi Müdürlüğü, 01.02.1944 tarih ve 6/77 sayılı yazısıyla bildirilmiştir.Bu Mucib sebepler şu şekilde belirtilmiştir: “...Maraş'a bağlı olmak üzere 1275 yılında kurulmuş olan Pazarcık kazası, 1933 yılında 2197 sayılı kanunla Gaziantep vilâyetine bağlanmıştı.Bu kaza, Maraş'a doğrudan doğruya şose ile olduğu gibi Narlı'ya kadar tiren ve oradan yine şose ile her iki vilâyet merkezine bağlı ise de Gaziantep'e göre Maraş'a 20 kilometre daha yakın ve uzun müddet oraya bağlı kalmış olmasından dolayı her bakımdan bu vilâyetle münasebeti daha fazladır. Ziraat ve hayvancılıkla geçinen halk istihsal ettiği maddeleri tamamen Maraş pazarlarına sevk ve muhtaç oldukları maddeleri de yine bu merkezden temin eylemektedir.Pazarcık kazasında davarcılıkla meşgul olanlar hayvanlarını Maraş yaylalarında yaymakta ve senenin yaridan fazla bir kısmını bu bölgede geçirmektedirler. Bu itibarla hayvan hırsızlığı, her nevi kaçakçılık vesair suçlarda Gaziantep vilâyetinin müdahale edememesi ve bu işlerin Maraş zabitasınca takip ve kontrol edilmesi zarureti her iki vilâyet arasında muamelât bakımından bazı ihtilâflara yol açmakta ve bin netice işlerin sürüncemede kalması gibi mahzurlar meydana gelmektedir.Pazarcık'ın Gaziantep'e ilhakından sonra hususi muhasebe bütçesinde açılmış olan gediğin Umumî bütçeden yapılacak yardımla kapanması her zaman için mümkün olamadığından Maraş vilâyetinin imarına lâyık veçhile mesai sarf edilememektedir.Maraş vilâyeti, bu sebepleri ileri sürerek Pazarcık kazasının Maraş'a bağlanmasını vilâyet idare heyeti ve umumi meclis kararlarına istinaden teklif eylemekte,Gaziantep,Vilâyeti ise; işbu irtibat değişikliğine muvafakat etmemektedir. Vekâletçe yapılan tetkikte, Coğrafi, idarî, inzibati, iktisadi ve içtimai durumu ve vilâyetin imarı bakımından Maraş vilâyetinin ileri sürdüğü sebepler muvacehesinde Gaziantep vilâyetinin bilhassa iktisadi yönden serdettiği mütalâalar, Pazarcık kazası ahalisinin gerek yakınlığı ve gerek iktisadi sebeplerle Maraşla alış, veriş etmekte bulunması itibariyle varit görülmemiş ve esasen adli, Gümrük inhisarlar, orman işleri ve banka muamelâtı, Maraş'a bağlı olan Pazarcık kazasının bütün köyleri ve hali hazır sınırlarıyla birlikte Gaziantep vilâyetinden alınarak Maraş vilâyetine bağlanması yerinde görülmüş ve yapılan muamele de 4025 sayılı kanunun (B) fıkrasına uygun bulunmuş olduğundan ilişik kanun lâyihası tanzim kılınmıştır” (TBMMZC, 7.D, 7.C: 116).

6.1.26.2.3.3. Türkiye Ziraat Kurumu Kanunu Lâyihası ve Ziraat, Maliye, Bütçe ve Ticaret Encümenleri Mazbataları

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 19.06.1944 tarih ve yetmiş dördüncü birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1944 malî yılı Bütçesi içerisinde gündeme getirilen Türkiye Ziraat Kurumu Kanunu lâyihası ve Ziraat, Maliye, Bütçe ve Ticaret Encümenleri mazbataları üzerinde görüşme ve değerlendirmeler yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Dr. M. Germen “Ziraat kurumu lâyihası Ticaret Encümeninden geldiğini ve müzakeresine başlanacağını” belirtmiştir.

Türkiye Ziraat Kurumu Kanunu 15 Madde ilgili Mecliste yapılan görüşmelerde adı geçen madde üzerine bir takım ihtilaflar çıkmıştır. Bu maddeye göre “Kurumun işteğal mevzuuna giren maddelerden lüzum ve zaruret görülenlerin memlekete ithal hakkı Ziraat Vekilliğinin teklifi ve İcra Vekilleri Heyetinin kararıyla kuruma verilebilir.” bir hükmü içermektedir.

Bu konuda ilk itirazlardan birini Seyhan Milletvekili Damar Arıkoğlu yapmıştır. O bu konuda şu açıklamayı yapmıştır; “15 nci madde bir inhisar maddesidir. Badema, bu madde kabul edildikten sonra memlekete girecek olan alâti ziraiye tamamen bu kurumun inhisarına verilmiş oluyor.” “...Heyeti Celilenizden, bu inhisar maddesini lütfen kaldırınız ve çiftçinin sırtına tekrar bir ağır yük yükletmiş olmayalım”(TBMMZC,7.D,11.C:82).

Sivas Milletvekili A. N. Demirağ'da inhisarın aleyhinde olduğunu belirtmiş ve şu açıklamada bulunmuştur: “...Memleketin zirai donatım işi milyonlar ve yüz milyonlar isteyen bir iştir. Nihayet 50 - 100 milyon lira sermaye ile teessüs edecek bir kurumun, memleketin bütün zirai ihtiyaçların karşılamasına fiilen imkân yoktur. Halbuki, sermaye, 50-100 milyona birkaç sene sonra baliğ olacaktır. O halde bugünden itibaren inhisar salâhiyetini bu kanuna verdirmek, bu işle meşgul olacak büyük sermayenin kaçmasını mucip olacaktır...”. Bingöl Milletvekili F. F. Düşünsel'de “Ziraat Vekilinin verdiği izahat, katiyen bu maddenin ifade ettiği mana ile telif edilemez vaziyette” olduğunu belirtmiştir.

Manisa Milletvekili Hüseyin Saruhan kimi milletvekilleri tarafından ifade edilen endişeli durumun Ticaret Encümeninde de mevzu bahis edildiğini söylemiştir. Bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: “...Bu endişeleri üç noktada toplamak kabildir. Bir tanesi; bir inhisar, vücuda getirilirse çiftçiye bu vasıtalar çok pahalıya mal olacak, yani fiyat meselesi, İkincisi; bir Devlet teşekkülü tüccardan daha az çalışacak ve daha az verimli olacak, bu itibarla alât getirtmeyecek Üçüncüsü de tüccar bugün fiilen Hükümet teşekküllerinin getirmediği şeyleri ne yapıp yapıp getirttiği noktalarıdır. Bu hususta Ziraat Vekili encümende izahat verdiler...” “...Burada yapılan iş, muayyen bir inhisarın tesisi değildir. Daha ziyade memlekete lâzım olan vasıtaları temin edebilmek için Hükümete, bir hak veriliyor, İcra Vekilleri heyeti de bunu tasdik edecek ve hakikaten bunun lüzumuna kani olurlarsa aynı silâhla mücadele edileceklerdir. Buna kani olduğu içindir ki, encümen bu maddeyi Ziraat Vekilinin izahatından sonra bu kayıtla kabul etmiştir.”

Manisa Milletvekili Yaşar Özey ise konuyla ilgili şu izahatta bulunmuştur; “...Bu madde üzerinde Bütçe Encümeni, Maliye Encümeni, Ticaret Encümeni uzun uzadıya müzakerelerde bulundular. Ziraat Encümeni daha evvel bu mesele üzerinde uzun tevakkuflarda bulundu. Neticede, arkadaşlarımızın dediğinin tamamen aksine olarak, bu maddenin köylü ve çiftçi için faydalı olacağı kanaatine vardı, arkadaşların ileri sürdüğü inhisar burada katiyen mevcut değildir. Bilâkis inhisar mahiyetinde iş

gören firmaların, çiftçinin zararına, olarak elde ettikleri kazançları çiftçinin elinde bırakabilmek için biz bu maddeyi bu suretle kabul etmiş bulunuyoruz” (TBMMZC,7.D,11.C:83-84).

Ziraat Vekili Manisa Milletvekili Şevket Raşit Hatipoğlu şu açıklamayı yapmıştır: “...15 nci maddenin derpiş ettiği hüküm teknik istihsal vasıtaları ve malzemesinin tedarikinde küllî bir inhisarı ifade etmiyor.... Türkiye Zirai donatım Kurumunu bir nevi teknik istihsal vasıtaları tedarikinde umumi inhisar tesis edecek gibi telâkki etmektedirler. Katiyen bu maddenin tedvininde böyle bir maksat gözetilmemiştir. ve maddenin yüksek Meclisin huzuruna getirilmesinde böyle bir sebep amil olmadı...” “...Bu madde münhasıran ithale taallük etmektedir. Zirai Donatım kurumu mevzularına dâhil her nevi el âleti, hayvanlarla çekilen, motorlu kuvvetlerle müteharrik makine, her nevi kimyevi gübre, tohumluk, ilâç maddeleri ve sair enin memleket içerisinde istihsalı, imali, alım ve satımı, önünüze gelmiş olan kanunun ruhuna ve maddelerine nazaran tamamıyla serbesttir. Bu işler, hiç bir inhisara tâbi tutulmamaktadır (TBMMZC,7.D, 11.C: 85-86). “...Türkiye Zirai Donatım Kurumu hiç bir zirai ihtiyaç maddesinde monopol tesisi zihniyetinde değildir...” (TBMMZC,7.D,11.C:87).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan müzakere edilen konu ile ilgili söz isteyerek bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur:“...İnhisar fikrasını tayyetmekten (Kaldırmak) başka, Meclis için çâre yoktur. Her ikisi de, inhisar tatbik edilmek üzere konulmamıştır, katiyen böyle bir niyetimiz yoktur, yalnız bir salâhiyet istiyoruz diyorlar.Bu esbabı mucibe ile Meclisi Âli inhisar vermek salâhiyetini devredemez.Teşriî bakımından sakat olur. Onun için neyin inhisara alınacağı, ayrıca zikredilerek, madde madde zikredilerek bir kanunu mahsus ile gelmesi lâzımdır. Meclisi Âli onun üzerinde uzun uzadıya tetkikat yapar. Halbuki bu kanun böyle değildir.Yalnız Ziraat Vekâleti değil, Heyeti Vekile tetkik edecektir buyurdular. Bu salâhiyet Meclisindir.Tetkik salâhiyeti, Meclise aittir. Hangi maddeler üzerinde inhisar vermeyi kabul ediyorsa Meclisin bunları tetkik etmesi şarttır. Binaenaleyh bu istek teşriî bakımından doğru değildir. Fiiliyat bakımından doğru mudur arkadaşlar? Fiiliyat bakımından da doğru değildir. Gayet güzel bir müessese kuruyoruz. Ziraat Vekilimize çiftçilerimiz namına bu kürsüden teşekkür ederiz.Bu müessese çalışmaya başlasın, bu işin içine girsin, icap ederse ondan sonra bu iş içinde bir kısım maddelerin inhisarına ait olmak üzere Ziraat Vekâleti Meclisi Âliye bir kanunla gelsin. Amma bugünkü esbabı mucibe doğru değildir.” “...Bunun bir çok misalleri vardır. Kinini, Kızılay'ın inhisarına verdik, harp geldi memleket kininsiz kaldı. Onun için büyük sermayeye mütevakkıf olan işleri bir müessesenin inhisarına verince memlekette o işler üzerinde, açıkta kalır. Milletvekillerinin tay(inhisarı kaldırma) teklifine iştirak ediyorum.” Milletvekillerinin görüşülen konu üzerinde konuşmaları sona erdikten sonra yasa maddesinin tayyına(kaldırılması)yönelik verilen teklifler Meclis Başkanı tarafından oya sunulmuş ve bu oylamanın sonucunda inhisar maddesinin kaldırılmasına karar verilmiştir (TBMMZC,7.D,11.C:88).

6.1.26.2.3.4. Hesap Uzmanları Kurulu Kurulmasına ve Maliye Bakanlığı Merkez ve İller Kadrolarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Maliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 23.03.1945 tarih ve otuz üçüncü birleşiminde Meclis gündemine gelen konulardan biri Hesap uzmanları kurulu kurulmasına ve Maliye Bakanlığı merkez ve iller Kadrolarında değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısıdır.Bu kanun tasarısı ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan şu değerlendireyi yapmıştır:“...Kanunun heyeti umumiyesi için söyleyeceğim; Maliye

Bakanlığı'na, yeni bir kurum kurulması için yeni bir yetki veren bir tasarıdır, önümüzdeki. Biliyorsunuz en çok böyle teşkilât kanunu getiren bizim Maliye Bakanlığımızdır ve bütçeyi de hazırlayan o Bakanlık olduğu için bu hususta en çok kiskanç davranan onun olması lâzımdır. Şimdi biz Maliye Bakanlığımızdan rica ederiz, Maliyenin bütün daireleri hesap uzmanlarıyla doludur. Bu kuracağı teşkilâta alacağı uzmanları o dairelerden mi alacaktır, yoksa dışarıdan mı temin edecektir? Maliyenin bütün dairelerinde fazla uzman var, kadro fazlası vardır. Bu kadrolardan tasarruf düşünülürken yeni kadro ve yeni teşkilât ile tekrar, Meclisin önüne gelmek doğru değildir Çünkü bir taraftan Meclis açıkları tamamlayacak tedbirlerle uğraşırken öte taraftan Maliye Bakanlığı'nın böyle bir şeyle gelmesi doğru değildir. Bu hususta, bizi tenvir etsin. Nedir, ne ihtiyacı vardır bu kuruma?" (TBMMZC,7.D,15.C:188).

Rasih Kaplanın bu konuşmasından sonra ele alınan yasa tasarısı ile ilgili Maliye Bakanı Antalya Milletvekili Nurullah Esat Sümer şu açıklamayı yapmıştır: "...Yüksek Meclisin tasvibine sunulmuş olan (Hesap Uzmanları Heyeti) kurulması hakkındaki kanun, mevzuu itibariyle, yakında tetkikinize arz edildikten. sonra tatbikine geçilecek olan yeni bir kanunun öncüsüdür. Bu yeni tasarı gerek hal ve gerek istikbal bakımından Devlet gelirinin esaslı bir unsurunu teşkil edecek olan kazanç vergisini yeni bir rejime tâbi tutmak maksadıyla hazırlanmış olara kanundur. Bu kanunun takip etmekte olduğu hedef ve hazırlanmasında hâkim olmuş bulunan zihniyet;kazanç vergisini karine esasını kısmen muhafaza etmekle beraber, mükellefleri mümkün olduğu kadar beyanname rejimine almak olmuştur. Yeni kanun tasarısının bu hedefleri dışında bir taraftan Devlet Hazinesini bu yönden, bu kaynaktan beklemekte olduğu varidatı sağlamak, diğer taraftan da mükellefi haklarını hassasiyetinizin gerekleri dâhilinde tetkik edebilmek için böyle bir heyetin teşkiline ihtiyaç hâsıl olmuştur. Kanunun tetkikinden da müşahede buyurmuş olduğunuz gibi, bu maksadı bağlayabilmek ehliyetindeki memur vatandaşın bazı üstün vasıflar aranacağı gibi bunların yetiştirilmesinde de, ihtisas bakımından, bazı bilgilerin aranması esası kabul edilmiştir. Bu maksat dahilindedir ki, Maliye Bakanlığınız bu kanunla vereceğiniz salâhiyetle matlup ehliyetinde memur yetiştirebilmek imkânını elde edecektir.Hesap uzmanları kuruluna vücut verilirken şüphesizdir ki, Maliye Bakanlığınızda bugün bazı hususi varidat kanunlarının vermiş olduğu salâhiyete dayanılarak istihdam edilmekte bulunan hesap uzmanlarından da: istifade edilecektir. Fakat, bunun dışında, yeni Kazanç Vergisi Kanunu'nun, takip etmekte olduğu hedefi kemaliyle tahakkuk ettirmenin çaresi, hesap uzmanları heyetine aded itibariyle kuvvet vermektir.Mevcut hesap uzmanlarının,kanunun iyi tatbikine yetmeyecekleri görülmüş ve bunlara matlup ehliyeti haiz olan yeni memurlar eklemek lüzumu hâsıl olmuştur" (TBMMZC,7.D,15.C:188).

6.1.26.2.3.5. Çırağan Sarayının Bina ve Arsasıyla Birlikte İstanbul Belediyesine Parasız Olarak Devri Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları münasebetiyle.

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 15.2.1946 tarih ve yirmi ikinci birleşiminde Meclis gündemine gelen konulardan biri de Çırağan Sarayının bina ve arsasıyla birlikte İstanbul Belediyesine parasız olarak devri hakkında kanun tasarısıdır.Çırağan Sarayı 35 sene evvel yangın geçirmiştir. Millî saraylara ait bir arsanın, saray müştemilâtından bazı parçaların Maliye Bakanlığınca, İş Bankasına satılmıştır. Bir zamanlar Meclisi Milli olarak hizmet görmüş bir binadır. 35 yıl, daha doğrusu yarım asra yakın, harap kalmış olan bir binanın tekrar tamiri, ihyası için İstanbul Belediye Meclisi ve Hükümetinde desteğiyle teşebbüse geçilmiştir. Çırağan

Sarayının arsasıyla birlikte İstanbul Belediyesine otel yapılmak üzere verilmesi, hem tarihî kıymeti olan bir binanın muhafazası, hem de İstanbul şehrinin turistik otel ihtiyacını karşılaması bakımından çok yerinde bir iş olduğu kanaati Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri tarafından da kabul görmeye başlayında konu meclis gündemine taşınmıştır.

Çırağan Sarayının bina ve arsasıyla birlikte İstanbul Belediyesine parasız olarak devri hakkında kanun tasarısı görüşmeleri sırasında Maraş Milletvekili Rasih Kaplan konu üzerindeki görüşlerini şöyle açıklamıştır: “...Çırağan Sarayını ve onun arkasında Yıldız Sarayından bir kısım vardır, o da oraya bağlıdır, otel yapılmak üzere belediyeye veriyoruz.Şimdi benim İçişleri Bakanından Meclisi Âlinin huzurunda bir vadini, belediye namına katı sözünü rica edeceğim, kanuna muvafık rey vermek için. Belediyenin buraları satmayacağına dair bize teminat vermelerini isterim. Hatta otel yapılmak üzere dahi kimseye devredemeyeceğini temin etmeleri lâzımdır. Arkadaşlar, bilirsiniz, evvelce avarız adıyla anılan birçok emvali, emlâki, hayır işleri için vakfedilmiş malları belediyelere devrettik. Bir sene geçmedi, belediyeler bunları sattılar.Onun için şimdi Emlâki Milliyeden olan bu muazzam yeri bedelsiz olarak İstanbul Belediyesine vermeğe muarız değiliz,vereceğiz.Fakat satamaz, otel yapılmak üzere dahi kimseye veremez, kendi yapar. Bu hususta bize teminat vermelerini istiyorum.

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'nın konuşmasında Çırağan Sarayının Belediyece kullanım şartlarını ihlal etmemesi ile ilgili Bakanlığa teminat vermesi gerektiği uyarısı karşısında İçişleri Bakanı Seyhan Milletvekili Hilmi Uran söz alarak şu kısa açıklamada bulunmuştur:“...Öyle zannediyorum, arkadaşımız, huzurunuzda sunulmuş olan tasarıyı lâyıkıyla tetkik etmemiştir. Orada kâfi kayıt vardır. Hatta İstanbul'un 500 ncü senei devriyei fethiyesine kadar İstanbul Belediyesinin bu binayı yapmış olması kaydı vardır. Komisyon bunu koymuştur. Bendeniz bu kaydı kâfi telâkki ediyorum” (TBMMZC,7.D,22.C:153).

6.1.26.2.4. Devlet Yatırımları(Ulaşım)

6.1.26.2.4.1. Demiryolları ve Limanlar İnşaatı İçin Gelecek Yıllara Geçici Taahhütlere Girişilmesi Hakkında Kanun Lâyihası ve Nafia ve Bütçe Encümenleri Mazbataları

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 02.08.1944 tarih ve seksen yedinci birleşiminde Meclis gündemine gelen konulardan biri de Demiryolları ve Limanlar inşaatı için gelecek yıllar için geçici taahhütlere girişilmesi hakkındadır.

Demiryolları ve Limanlar inşaatı için gelecek yıllara geçici taahhütlere girişilmesi hakkında kanun ile ilgili birinci madde üzerinde görüşmeler yapılmıştır; “Madde 1.- 3262 ve 3813 sayılı kanunlar gereğince Irak ve İran hudutlarına müntehi olmak üzere yapılmakta olan demiryolları inşaatı için mevcut salâhiyete ilâveten (40) milyon lira ile Sivas-Erzurum demiryolunun uzatılması için (40) milyon, Maraş ve Gaziantep şube hatlarının inşası için (20) milyon ve Trabzon limanının inşaatı için (10) milyon ki ceman (110) milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici taahhütlere girişmeğe Nafia Vekili ve faizleriyle birlikte bu suretle girişilecek taahhütler yekûnunu geçmemek üzere bono ihracına Maliye Vekili mezundur.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan Vekili H.Rafet Canitez bu maddeyi oylamış ve kabul edilmiştir.Bu kanun ile ilgili tartışılan diğer bir madde ise muvakkat altıncı maddedir.Bu madde şu şekildedir:“...Muvâkkat madde.6-Bu kanunla kaldırılan

ücretli kadrolarda kanunun meriyete girdiği tarihte müstahdem bulunanlardan maaşlı memuriyetlere tayin edileceklerin bu tayinlerinde Memurin Kanununun dördüncü maddesinin 1393 sayılı kanunla değiştirilmiş olan (Z) fıkrasında yazılı şart aranmaz. Ancak bu gibiler Hariciye ve Millî Müdafaa Vekâletlerinde istihdam edilemezler. Hususi kanunların ecnebilerle evli bulunanlara ait hükümleri mahfuzdur” (TBMMZC,7.D,13.C:38).

Bu madde ile ilgili Maraş Milletvekili Rasih Kaplan söz alarak şu açıklamayı yapmıştır: *“...Bu madde Türk milleti için, millî benliğini idrak etmekte olan Türk milleti için, gençlerin korunması için çok esaslı bir mevzuu temas ediyor. Ancak Hükümetten gelen madde daha esaslı hükümleri havidir. Bütçe Encümeni bu 6 ncı muvakkat madde ile bu hükümleri biraz hafifletmiştir. Arkadaşlar, işin esasını, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir çok kereler temas ettiği gibi, bugün de üzerinde esaslı olarak duracağımız bir mevzu olarak ele almamız lâzımdır.”*

“...Bir çok gençlerimizi, çocuklarımızı, ekseriya Devlet parasıyla okumak üzere Avrupa'ya gönderiyoruz. Dönüşlerinde bu çocuklar gençlik, muhakemesizlik neticesi bir ecnebi kadınla evlenerek geliyor. Milli benlik, bilhassa bizim gibi nüfusu az olan milletler için, çok zaruri ve üzerinde hassasiyet ve asabiyetle durulması icap eden bir mevzudur. Arkadaşlar, bir çok misallerle kalbimiz ve millî benliğimiz rencide olmaktadır. Bu kabil evlenenlerden duyduğumuz, gördüğümüz hâdiseler vardır. Bu ecnebi kadınlar çocuklarına karşı babasının milliyetini daha hakir göstermektedir. Buna Türk genci daha ne vakte kadar razı olacaktır? Türk milleti nüfusunu kendi kanyla, kendi varlığıyla arttırmak için mesai sarf etmek lâzım gelen bugünlerde okutmak üzere gönderdiğimiz, bu vatana nafi birer uzuv yetiştirmek üzere gönderdiğimiz gençler nasıl oluyor da kendi benliklerini unutuyorlar? Nasıl oluyor da oradaki teftiş teşkilâtı buna razı oluyor ve kendilerini ikaz etmiyor? Bir çoklarının gaflete kapılarak evlendiklerini duyuyoruz arkadaşlar.”

“...Gerek hususi bütçelerde gerek Devlet bütçesiyle alâkalı millî müesseselerimizde mevcut olan hiç bir hizmetin bu gibi gaflete kapılanlara verilmemesini temin edecek kanun ister.”

“...Devletin şu sevk ettiği kanunda beşinci madde var. Hükümetin sevk ettiği o madde münasebetiyle yazılmış bir başmakaleyi dikkatinize arz edeceğim. Arkadaşlar; matbuat memleketin belki birliği ve şuuru üzerinde tenvir vazifesiyle mükelleftir. Bundan evvel, vaktiyle bir Doktor Abdullah Cevdet vardı. Neslin ıslahı için Avrupa'dan aygır getirilmesini teklif etmişti. Şimdi bu muharrir de Türk milletinin modernleştirilmesi için ecnebi kadınlarla evliliğe ihtiyaç vardır diyor. Ne kadar geri bir fikir, Devletin yaptığı bu kanunda yer tutmaktadır, diyor. Vatan Gazetesi ve yazarı da Ahmet Emin Yalman Adliye Vekiline sorarım burada ise, bu gazetenin senelerden beri, hatta ilk büyük harbin, yani birinci cihan harbi mütarekesinden beri bu yurdun ve milletin aleyhinde yazan bu gazete son senelerde mütemadiyen Türk milletini tahkir etmektedir. Adliye Vekili niçin Büyük Millet Meclisinden çıkan kanunları mütemadiyen tahkir eden bu gazeteyi, Türk milletini bu kadar tahkir eden ve geri fikir diye Hükümetin sevk ettiği maddeye işaret eden, Türk milletini ileri bir hale getirmek için buna ihtiyaç vardır, yani ecnebilerle evliliğe ihtiyaç vardır diyen bu gazeteciye karşı niçin sükût ediyor? Yahu insaf etsin bu arkadaş! Türk parasıyla bu memlekette zengin olan bu adam hiç olmazsa bu milletin hürriyetine hürmet etmeyi bilmiyorsa, bu memleketin hissiyatına hürmet etsin. Adliye Vekili, bu gibi adamları, davet etsin. Kanunlar üzerinde, bilhassa Varlık vergisi üzerinde yazdığı yazılarla bu milleti kâh yalancılık, kâh şununla bununla ittiham etmektedir. Bu şekilde mütemadiyen neşriyat yapıyor, fakat takip edilmiyor. Onun için Adliye Vekilinden bilhassa rica ederiz, ceza müeyyi-

deleri az ise cezai müeyyideler getirsin. Türk milleti, artık bu kadar, Müslüman mahallesinde salyangoz satmaya müsaade edemez. Türk milletinin ilerlemesi için ecnebi kadınlarla evlenme zarureti varmış... Arkadaşlar, Biz gençliğimizin, benliğine sahip, milliyetine sahip olabilmesi için kendisine hürmet eden, kendi kızlarımızla evlenmesini istiyoruz. Bu zata Adliye Vekâleti biraz vazife dersi verse iyi olur. İkinci ricamız, yalnız bu kanundaki şuraya veya buraya giremezler fıkrasıyla olmaz. Ecnebilerle evlenenler. Devletin alâkalı olduğu gerek hususi, gerek umumî bütçe ile ve gerekse Devlet parasının alâkalı bulunduğu millî müesseselerde istihdam edilemezler. Kat'i olarak bu hüküm konmalıdır". Zonguldak Milletvekili Rıfat Vardar, Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'ın bu heyecan verici konuşmasını taktir etmiş ve desteklemiştir.

Rasih Kaplan konuşmasının sonunda yine ısrarla *"Ecnebilerle evlenenler. Devletin alâkalı olduğu gerek hususi, gerek umumî bütçe ile ve gerekse Devlet parasının alâkalı bulunduğu millî müesseselerde istihdam edilemezler. Kat'i olarak bu hüküm konmalıdır"* diyerek böyle bir kanuna ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Meclis başkanı kanun maddesi üzerinde milletvekillerinin konuşmaları sona erince kanun maddesi ile alakalı Diyarbakır Milletvekili Kazım Sevüktekin tarafından verilen tavrı gündeme almış ve okutturmuştur. Bu tavrı *"ecnebi kadınlarla evlenenler ya kendi için sarf edilen parayı iade ederler veyahut Millî Müdafaa Vekilliğinden alâcağı ücretle bu gibiler hakkında ki kanunla tâyin edilmiş olan bir istifa müddeti kadar diğer vekâletlerde istihdam edilmesini lâyhaya ilâve edilmesi"* talep edilmektedir. Diyarbakır Milletvekili Kazım Sevüktekin tarafından verilen tavrı Maraş Milletvekili itiraz etmiş ancak Meclis Başkanı tarafından yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir. (TBMMZC,7.D,13.C:39).

6.1.26.2.5. Meclis İçtüzük Düzenlemeleri

6.1.26.2.5.1. Isparta Milletvekili Mükerrerem Karaağaçsın İçtüzüğün 23 ncü Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Tüzük Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 15.08.1945 tarih ve doksanınıcı birleşiminde Isparta Milletvekili Mükerrerem Karaağaçsın İçtüzüğün 23 ncü maddesinin değiştirilmesi hakkında tüzük teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu üzerinde görüşmelere başlanmıştır. Meclis Başkanı Ş.Günaltay'ın maddelere geçilmesi yönündeki teklifinin oylanmasından sonra görüşmeler başlamıştır.

Görüşülen ilk maddede 23 ncü maddesinin değiştirilmesi yönünde bir karar çıkmıştır. Buna göre bu madde şu şekilde değiştirilmiştir: *"... Madde 23.-Dönemin ilk toplantısında komisyon seçimlerine yardımı olmak üzere Milletvekillerinin olumluk kâğıtlarından anlaşılın uzmanlık ve mesleklerini gösterir bir cetvel Başkanlıkça bastırılıp üyelere dağıtılır ve ilân tahtasına asılır, Milletvekilleri komisyonlara adaylıklarını koyabilirler. Adayları gösteren cetvel de Başkanlıkça bastırılıp üyelere dağıtılır ve ilân tahtasına asılır. Kamutayda komisyon seçimleri bu cetvellerin dağıtılmasından ancak dört gün sonra başlar. Dönemin diğer toplantıları başında komisyonlar toplantılarının birinci birleşiminin yapıldığı gün seçilir"* (TBMMZC,7.D,19.C:154-155).

Bu görüşmelerde Maraş Milletvekili Rasih Kaplan yaptığı konuşmada meclisin iç tüzüğü ile ilgili yapılan bu düzenlemenin yerinde olduğunu belirtmiş ve şu düzeltmelerin yapılmasını istemiştir: *"...Maddenin değiştirilmesinde, devre başı için yazılan şekil yerindedir. Yalnız devre başını takip eden birleşim seneler için aynı günde,*

ilk toplantının aynı gününde seçimin yapılacağı yazılıdır ki, bu müşkül olur. Çünkü ilk açılış gününde Meclisin, ...Cumhurbaşkanının nutku..., Meclis Başkanlık divanı seçimleri vardır ki, Meclis hemen doludur ve o gün bu seçimin yetiştirilmesi güçtür. Onun için münasip bulursanız, birinci oturumu takip eden ilk oturumda, o seçim yapılsın. Bu hususta bir de takrir takdim ediyorum". Rasih Kaplan'ın ifade ettiği üzere bu konuda meclis başkanlığına "23 ncü maddenin son fıkrasındaki (Birinci birleşim) yerine (birinci toplantıyı takip eden ilk toplantıda seçilir) şeklinde değiştirilmesi" takririni vermiştir.

Anayasa Komisyonu Sözcüsü Z.Karamursal, "...Maksat bütçenin incelenmesi için Komisyona vakit vermektir. Kaplan arkadaşımızın noktai nazari yerindedir. Komisyon buna iltihak ediyor. Maddenin o şekilde değiştirilmesini rica ediyoruz." Diyerek takriri desteklemiştir. Meclis Başkanı, Komisyonun önergeyi kabul etmesi üzerine bir uyarıda bulunarak içtüzük maddesinde "...(*birinci toplantı*) yerine (*birinci birleşim*) demek lâzım" geldiğini belirtmiş ve böylece meclisin oylamasına sunmuş ve kabul edilmiştir. Tasarının tümü üzerinde yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir (TBMMZC,7.D,19.C:155).

6.1.26.2.6. Dış İlişkiler

6.1.26.2.6.1. San Fransisko'da 26 Haziran 1945 Tarihinde Akit ve İmza Edilen Birleşmiş Milletler Anayasası ile Milletlerarası Daimî Adalet Divanı Statüsünün Onanması Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 15.08.1945 tarih ve doksanınıcı birleşiminde gündeme gelen San Fransisko'da 26 Haziran 1945 tarihinde akit ve imza edilen Birleşmiş Milletler Anayasası ile Milletlerarası Daimî Adalet Divanı Statüsünün onanması hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu üzerinde görüşmelere başlanmıştır. Bu görüşmelerde dönemin Dışişleri Bakanı Trabzon Milletvekili Hasan Saka ele konu ile ilgili genel bir bilgilendirme konuşması yapmıştır. Bu konuşmasında şu hususlar üzerinde durulmuştur; "...İkinci cihan harbi Avrupa sahasında sona erdi ve şu anda uzak şarkta da sona ermiş bulunmaktadır. Harbi kazanmak kadar yeni harbi önlemek ve milletler arası münasebetleri umumî bir ahenk düzeni içinde devam ettirmek amacı bütün iyi niyetli ve insanlığın atisi üzerinde düşünen kafaların daimî meşgalesi olmaktan hali kalmadı. Milletleri bu amaca götürecektir teşkilâtı ortaya koymak için Birleşik Devletlerin ruha kuvvet veren iklimi güzel beldesi San Frânsisko'da toplanmış olan temsilciler bu zihniyet ve bu arzu ile işe başladılar ve elbirliğiyle müspet bir neticeye varmak hususunda umumî bir iyi niyet havası içinde geceli gündüzlü çalışarak, ara sıra karşılaşılan ve bazen da konferansı akamete uğratmak tehlikelerini dahi arz etmiş olan buhranları da bertaraf etmek suretiyle yüksek huzurunuzda sunulmuş bulunan vesikayı ortaya koymaya muvaffak oldular.

"...Konferans çalışmalarına esas itihaz edilen metin Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Sovyet Rusya ve Çin Cumhuriyetleri tarafından hazırlanmış olan ve Dumbarton Oaks projesi adı ile anılan metindir. Bu proje, Murahhas Heyetimizce daha Ankara'da iken esaslı surette incelenmiş ve gerek nazari ve hukuki bakımdan, gerekse siyasi istikametimiz zaviyesinden Hükümetimizin görüşleri tespit edilerek yola çıkmıştır. Temsilcilerimiz konferans Umumî Heyetinde beyanatta bulunurken veya komisyon ve komitelere tadil tekliflerini sunarken daima Hükümetimizin umumî politikada takip ettiği istikameti göz önünde tutmuşlardır. Bunun içindir ki, Dumbarton Oaks projesinin islahı sadedinde öne sürdüğümüz mahdut fakat

makul tekliflerden birini hemen hepsi - Biri müstesna - hepsini kabul ettirmeye muvaffak olduk. İşte gerek Türk Heyetinin bu yapıcı mesaisi, gerek diğer Heyetlerin buna muvazi gayretleri sayesinde ki, birçok noksan ve kusurları ihtiva eden ilk Dumbarton Oaks projesi yerine daha az noksanlı ve daha az kusurlu San Fransisko vesikası kaim olmuştur.”

“...Yalnız biz değil, yalnız diğer küçük milletler değil, bizzat Dumbarton Oaks'un hazırlayıcıları dahi büyük gayretlerle vücuda getirilen bu eserin mükemmel bir eser olmadığı hususunda müttefiktirler... Fakat bugünün politik realitesini göz önünde tutarsak sarf edilen gayretlerin hiç de boşa gitmediğini kabul ederiz. Zira malumdur ki, Milletlerarası münasebetlerde müspet bir neticeye ancak karşılıklı fedakârlık ve feragat zihniyetiyle varılabilir. Herkes kendi görüşünde sonuna kadar ısrar edecek olursa bir anlaşmaya varmak imkânı ortadan kalkar.”

“...Dünyanın en uzak bir köşesindeki harp, hatta sadece bir anlaşmazlık veya rahatsızlık, neticeleri itibariyle bütün milletlerin hayatı üzerinde tesirini yapmaktadır...Bu hakikati İkinci Cihan harbinin altı yıllık tecrübesi sonunda görmeyecek bir tek göz kalmamıştır. Bu itibarla kusur ve noksanları ne olursa olsun barış ve güvenliği dünya ölçüsünde korumak ve kurtarmak amacı güden her gayretin bizi kendisine katılmış bulmaktan tabii ne olabilir? İşte San Fransisko Konferansına iştirak ederken Hükümetimiz bu prensiplerden ilham almaktadır...” (TBMMZC,7.D,19.C:156-157).

Dışişleri Komisyonu adına Ağrı Milletvekili R. Refik Paşin'de şu konuşmayı yapmıştır:“...San Fransisko'da Milletlerarası münasebetleri yeniden teşkilâtlandırmak ve insanlığı yeni bir harp felâketinden korumak amacı ile toplanmış olan konferansta 51 Devletle beraber temsilcilerimizin de imzalamış bulunduğu Birleşmiş Milletler Antlaşması Dışişleri Komisyonunuzda incelenmiştir. Ayrıca Sayın Dışişleri Bakanımızdan ve mesai arkadaşlarından aydınlatıcı ve tamamlayıcı izahat ta alınmıştır.Önümüzdeki barış devrinde Milletlerarası münasebetlerin ahengini bulacak olan Birleşmiş Milletler teşkilâtının 111 maddeden ibaret olan Antlaşmasının iki ay süren uzun ve çetin müzakerelerden sonra meydana getirildiğini hepimiz biliyoruz. Konferansa iştirak eden Devletlerden hemen her biri türlü bakımlardan kendi görüşlerini ve temennilerini bildiren ve sayısı birkaç yüzü bulan tadil ve ıslah tekliflerini sunmuşlardır.Bize verilen izahata göre, karşılaştığımız tezleri genel çizgileriyle gruplandırarak olursak bütün münakaşa ve çekişmelerin iki nokta etrafında tebellür etmiş olduğunu söyleyebiliriz.Birinci tez Dumbarton Oaks projesinde ifadesini bulmuş olan tezdır, yani silâh kuvveti ve kaynak itibariyle önde gelen Devletlere Milletlerarası barış ve güvenliğin korunmasında diğerlerine nazaran daha ağır bir mesuliyet ve mükellefiyet yüklemek, fakat bunun mukabilinde onların reyine diğerlerine nispeten daha üstten bir kıymet tanımak.İkinci tez ki, hemen hemen bütün diğer milletlerce benimsenmiş olan tezdır.Mesuliyet ve mükellefiyetlerde olduğu gibi alınacak kararlara tesir bakımından da eşitlik isteyen tezdır. Hiç şüphe yok ki arkadaşlar, bu ikinci görüş Devletlerin mutlak eşitliği prensibine olduğu kadar Demokrasi esaslarına da diğerine nazaran daha uygun bir görüştür ve bu, onun en kuvvetli tarafıdır. Lâkin Birleşmiş Milletler teşkilâtını vücuda getirmekle güdülen amaç düşünülünce bu tez biraz zayıflamaktadır. Teşkilâtı korumaktan maksat dünya barış ve güvenliğini korumaktır.Elimizde ki vesika bir çok bakımlardan, milletler cemiyeti misakına nazaran önemli ilerlemeler kaydetmektedir. Bilhassa insan haklarının en geniş ölçüde tanınması, sosyal ve ekonomik sahalarda milletlerin birbirlerine yardımları gibi hususlarda yeni antlaşmasının ihtiva ettiği hükümler takdirle karşılanmağa değer” (TBMMZC,7.D,19.C:158).

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan konuyla ilgili meclis görüşmelerinde şu konuşmayı yapmıştır: “...Bugün tasdikinizle tarihe hediye edeceğin ahitname dünya milletlerine müşterek tesanüt için bir misal daha veriyor. Türk milleti sulhseverliğin birçok misallerini, bilhassa birinci cihan harbinin sonundan bugüne kadar takip ettiği siyasetle dünya milletleri arasında başkasının egemenliğine, toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına tecavüz niyetinde olmadığını kaç defa verdiği bu gibi misallerle göstermiş oldu. Umarız ki, ahitname ile tesis edilen müessesese, dünya milletlerinin, nasıl ki Türk milleti bu hususta azami hüsnüniyet gösteriyorsa, dünya milletleri arasında birbirinin toprak bütünlüğüne, egemenliğine ve bağımsızlığına karşı olan ihtirasların önüne geçmekte âmil olsun. Umarız ki, kurulan bu müessesese, birinci cihan harbinden sonra kurulan müesseseler gibi nihayete ermesin. Bu müesseseyi kurmak için dünya milletlerine rehberlik eden Amerikan ve İngiliz milletleri, umarız ki bu müesseseyi, yalnız böyle eski Milletler Cemiyeti halinde bırakacak değildirler ve umarız ki, eşit haklara sahip, küçük, büyük milletlerin ittifakı ile dünyaya sükûn, huzur getirecek olan bu tesisi, bu müesseseyi bir başlangıç yapsınlar”.

“...Dünya milletleri, büyük Devlet, küçük Devlet halinde ayrıldığı müddetçe, gerek Amerika milletinin, gerek İngiliz milletinin çok âli esas, çok yüksek bir ruhla ortaya attıkları dünya demokrasisi, dünya milletlerinin hürriyeti, dünya milletlerinin egemenliği esası, zannetmem ki, ufak milletlerin istediği şekilde tecelli etsin, teessüs edebilsin. Onun için bu tesisin takviyesine en büyük âmil olacak, bütün bu gayede hüsnüniyetle birleşmiş milletlerin, eşit haklara sahip Devletler halinde ittifaklarının tahakkuk edeceğini görmemiz lâzımdır ve o günü dünya görürse en bahtiyar gününü görmüş olacaktır.”

“...Altı senedir devam eden harp bugün bitti, “altı senedir devam eden harp” diye söylemek bugün kürsüde kolay geliyor. Bu harpte nice milletler ve Devletler yendi, gitti. Tarih tetkik edilirse ne zaman, nerede diktatörlük denilen şey hangi milletin başında teessüs etmişse onun başına bugün görmüş olduğumuz mağlup milletlerin başına gelen felâket daima gelmiştir, tarihte görürsünüz. Meclisini, 1947 senesine kadar açmayacağım diyerek, 1939 da kapayan diktatör bugün ortada yoktur. Amma o Devleti, o milleti, hâkimiyetinden ve istiklâlinden de mahrum etmiştir. Milletler kendi mukadderatında ferdi hâkim kıldığı zaman, kendi izmihlâl hükmünün ilâmını kendisi imza etmiş demektir. Onun için Türk milletine bugün bu kürsüden sözümü, kendisinin vekili olarak duyururken şunu söylerim ki; kendisinin buradaki Meclisi, kendisinin buradaki Devlet Reisi, kendisinin buradaki Hükümeti, bütün dünyanın geçirdiği bu altı senelik büyük badire içinde Türk milletinin mukadderatı üzerinde karar alabilmek için, onun işleri üzerinde rey verebilmek için, onun hakkını korumak için, onun dünya milletleri arasında eşitliğini dünyada tutundurmak için elinden gelen gayreti sarf etmiştir. Bu Meclis ve bu Devlet Reisi ve bu Hükümet bu altı sene içinde dünya milletlerine karşı Türk milletinin hakkını müdafaa edenler, bu kürsünün ilk kurulduğu gün Türk milletinin aldığı ahdi yerine getirerek yapmışlardır.

“...Misakı Millî ile tespit edilen haklardan toprak eksikliği bırakmayacağız. Türk milletinin egemenliği; Türk milletinin bağımsızlığı teessüs edinceye kadar, tek kalmazsak dahi, ölüm yolunda mücadeleye devam edeceğiz kararını almışlardır. Birinci mücadelede zaferi kazanan Türk milleti bugünkü mücadelede de harp başladığı gün milletiyle, Meclisiyle kararını almış ve bütün dünyaya ilân etmiştir. Hiç kimseye karşı tecavüze niyetimiz yoktur. Fakat üzerimize tecavüz edene karşı da tereddütsüz tecavüze hazırız. Onun için, Türk milleti kararını aldıktan sonra, korkacak ve çekinecek hiçbir şey kalmadığını bütün dünyaya ilân ettikten sonra, bugün bu ahitname ile bütün dünya milletleri arasında yerimizi alırken bizim de gelecekte bir şartımız vardır. Arkadaşlar

bizim toprak bütünlüğümüze, herkes riayet edecektir, hükümlülüğümüze riayet edecektir, bağımsızlığımıza riayet edecektir. Bu esaslara, nereden gelirse gelsin, bir defa tecavüz edildi mi, ne Adalet Divanı bizim kararımızı bozar, ne de bir milletin tazyiki bozar. Onun için bugün Adalet Divanı üzerinde reyimizi verirken, dünyaya karşı sesimizi duyurmak istiyorum.Ve diyorum ki, Yaşasın Türk milleti, yaşasın Türk hâkimiyeti, yaşasın Türk istiklâli” (TBMMZC,7.D,19.C:166).

San Fransisko'da 26 Haziran 1945 tarihinde yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Antlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün onanması hakkında kanun maddeleri şu şekilde kabul edilmiştir;“*Madde 1.-San Fransisko'da 26 Haziran 1945 Tarihinde yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Antlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı statüsü onanmıştır.Madde 2.-Bu Kanun yayım tarihinde yürürlüğe girer.Madde 3.- Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.*”

Meclis Başkanı tarafından tasarının tümünü açık oylamaya sunulmuş ve adlar okunmak suretiyle oylar toplanmıştır.Bu oylamanın neticesinde San Fransisko'da 26 Haziran 1945 tarihinde yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Antlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı statüsünün onanması hakkındaki kanuna (332) Milletvekili oy vermiştir. Kanun (332) oyla ve hazır olanların oybirliğiyle kabul edilmiştir (TBMMZC,7.D,19.C:166-167).

6.1.27. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Biyografisi

Ahmet Hamdi Tanpınar, 23 Haziran 1901 (1317) tarihinde İstanbul'da Şehzadebaşı'nda dünyaya gelir dünyaya geldi. Babası, Abdülhamid ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde imparatorluğun çeşitli yerlerinde kadılık yapmış olan Batumlu Hüseyin Fikri Efendi, annesi ise Trabzonlu Kansızzadeler ailesinden Nesime Bahriye Hanım'dır. Tanpınar, bu ailenin üç çocuğundan en küçüğüdür.İstanbul'da Ravza-i Maarif'te başladığı okul hayatı Sinop, Siirt ortaokullarında Vefa, Kerkük ve Antalya liselerinde devam eder.Kerkük yılları Tanpınar'ın ilk ciddi okumalarını yaptığı ve Nevâsil-i milli'de Ahmet Haşim, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'yi tanımaya başladığı yıllardır. Tanpınar, kadı olan babasının görevi dolayısıyla öğrenimini Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde sürdürdü.Dolayısıyla çocukluk ve ilk gençlik yıllarında Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde yaşamıştır. Bu sık yer değiştirmeler esnasında Musul'da annesi tifüse yakalanarak vefat eder. On dört, on beş yaşlarında iken annesini kaybetmiş (1915) olması Tanpınar üzerinde derin izler bırakır (Akün,1962:C.12:2-3;Balcı,2009:6-7).

Annesinin ölümü ve ondan sonra geldikleri Antalya, Tanpınar'ın iç dünyasında derin izler bırakmıştır. Okuma alışkanlıkları Antalya'da daha da gelişir. Servet-i Fünûn yazarlarını ve pek çok tercüme romanı okur, çeşitli dergileri takip etmeye başlar. Bu dergiler arasında özellikle Yeni Mecmua, Ziya Gökalp'in yazıları ve Yahya Kemal'in şiirleri ile ilgisini çeker (Pelvanoğlu,2006:2).

Lise öğrenimini Antalya'da tamamlayan Tanpınar, yüksek öğrenimi için İstanbul'a gelir. İlk olarak Baytar Mektebi'ne kaydolsa da bir yıl sonra Edebiyat Fakültesi'ne girer (1919). Önce tarih, sonra felsefe bölümüne devam etmek isterse de Yahya Kemal'in hoca olduğunu duyup edebiyat bölümünü tercih eder. Tanpınar, yayımlanmamakla birlikte ilk kapsamlı düzyazı çalışmasını, Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrin adlı mesnevisi üzerine yazdığı lisans teziyle yaparak, 1923 yılında Edebiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur.Yabancı dil olarak Fransızcaya vakıftır. (Pelvanoğlu,2006:3;Tercüme-i Hal Kâğıdı, VII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:581/44).

Aynı yıl Erzurum Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlar (1923-1924). 1925 yılında Konya Lisesi'ne tayini çıkar (1925-1927). 1927 yılında Ankara Lisesi'ne (Taş

Mektep) nakledilir. 1930 yılında Gazi Terbiye Enstitüsü'nde edebiyat öğretmenliğine başlar ve buradaki görevini 1932 yılına dek sürdürür. 1933'ten sonra İstanbul'da Kadıköy Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı.1932 yılında Kadıköy Lisesi'ne nakli ile İstanbul'a geri dönen Tanpınar, Ahmet Haşım'ın ölümü üzerine 19 Ekim 1933 yılında ek görevle, 13 Şubat 1934'te de asli olarak Güzel Sanatlar Akademisi'nin (o zamanki adıyla Sanayi-i Nefise'nin) sanat tarihi hocalığına getirilir.25 Şubat 1934'te akademinin estetik ve mitoloji hocalığına da getirilir. Amerikan Koleji'nde de Türk edebiyatı dersleri verir (Akün,1962:2-3;Balcı,2009:6-7).

Tanzimat'ın 100. yıldönümü dolayısıyla, eğitim bakanı Hasan Âli Yücel'in emriyle Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulan kürsüye, doktorası olmadığı hâlde, Yeni Türk Edebiyatı profesörü olarak atanır ve Tanzimat'tan sonraki Türk edebiyatının tarihini yazmakla görevlendirilir. 1939 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Yeni Türk Edebiyatı profesörlüğüne atanır (Pelvanoğlu,2006:6). Askerliğini topçu teğmen olarak yapan Ahmet Hamdi Tanpınar 17.3.1940 tarihinde terhis olur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:581/44).

1940-1941'lı yıllarda Tanpınar'ın yazarlık faaliyetlerinde önemli bir artış gözlemlenir. Hazırladığı edebiyat tarihinin de etkisiyle yazı faaliyetlerini yeni Türk edebiyatı etrafında şekillendirir. Ahmet Hamdi Tanpınar 1942 ara seçimlerinde CHP'den Maraş Milletvekili adayı olur ve seçimlere katılır. Bu seçimlere 506 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 466'sı seçimlere iştirak etmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 190 Elbistan kazası 175 Göksün kazası 63 Andırın kazası 38 oy olmak üzere toplam 466 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Ahmet Hamdi Tanpınar müttefik 466 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar Bey'in 4320 numaralı mebus seçimi kanunu gereğince Maraş vilayetinde yapılan seçim neticesinde dört yüz altmış altı rey mebusluğa seçilmiş olduğuna dair bir mazbata teftiş heyeti tarafından tanzim olunarak kendisine 28.2.1943 tarihinde verilmiştir.Maraş valisi Teftiş reisi olarak Maraş Belediye Başkanı A.Rıza Çukadar'ın katılımıyla Meclisi Umumi Heyetinin 15 mart 1943 tarihli ikinci toplantısında tasdik olunmuştur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:581/44).

Tanpınar 1942-1946 yılları arasında TBMM'inin VII.Döneminde Maraş milletvekilliği yapmış olan Ahmet Hamdi Tanpınar Meclis Yasama faaliyetlerinde pek de etkin bir şekilde rol almadığını görüyoruz.Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisinde bu dönem ile ilgili yaptığımız taramalarda Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Meclisin gündemine gelen konularda hiç bir şekilde söz almadığını görüyoruz.Dolayısıyla ülkenin çeşitli meseleleri üzerinde veyahut ta seçilmiş olduğu bölge ile ilgili herhangi bir konuyu gündeme getirmemiştir. VII.Dönem TBMM'nde 05.11.1945 tarihi itibariyle 337 oyla Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonuna seçilmiş ve bu komisyon çalışmalarına katılmıştır (TBMMZC,7.D,20.C:70). Milletvekilliğinin devam ettiği dönem içerisinde edebiyat alanındaki çalışmalarına devam eder.Tanpınar'ın bu yıllardaki yayınlarına dair dikkat çeken önemli bir husus, yayın faaliyetlerinin İstanbul, Ulus, Ülkü gibi CHP çizgisindeki yayın organlarında gerçekleşmesidir.

Bir kültür adamı olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde yer bulan halk sanatları ve zanaatları ile bunların etrafında örülmüş Türk insanının hayatı, mercek altına alınacaktır. Tanpınar'ın özellikle Beş Şehir isimli eserinde bu konular ele alınır.Beş Şehir adlı eserinde Anadolu'nun önemli şehirleri ve halk kültürü üzerinde değerlendirme yaparken Tanpınar burada 1910'lu yıllarda ziyaret ettiği Erzurum ile daha sonra Kurtuluş Savaşı sonrasında gördüğü Erzurum arasında bir kıyaslama yapar.

Bu kıyaslamayı yaparken de halk zanaatlarına dikkatleri çeker. Tanpınar'ın eski hayatımıza olan bu dikkati sadece Erzurum'a yönelik değildir. Tanpınar bu dikkatini Maraş'a da yöneltir ve şehrin millî mücadeleden sonra eskisi gibi önemli bir zanaat şehri olmadığını belirtir. Ancak, Maraş halkında yine o eski ustalığın devam ettiğini söyler: “*Hâlâ saraçlar, sırmalı ve kadifeli eğerleri bir şiiri tamamlamaya çalışır gibi inceden inceye işliyorlar. Göçebe, hatta şehirli kadınların başına o kadar yakışan o tepelikler, başlıklar yine bu çarşılarda tıpkı yüz yıl önceki itina ile ve kadın süsünün hayattaki büyük, asil rolünün şuuruyla, güzelliği süslemenin hayata en güzel kasideyi söylemek olduğunu bilen ustalar tarafından yapılıyor. Bakır işleniyor ve Maraşlı ustaların sabırla yapılan taslarda, güğümlerde bütün bir şekil ve nispet anlayışı kendiliğinden insanla konuşuyor. Alaca, küçük el tezgâhlarında dokunuyor; yün soflar örülüyor. O halde Maraş çarşısı, vaktiyle bu şehri şarkın incilerinden biri yapan vasıflarını kaybetmemiş demektir*”(Tanpınar, 1996:230-231).

1946'da milletvekilliği görevi sona erdikten sonra bir müddet Millî Eğitim Bakanlığı müfettişi olarak çalışır ve Güzel Sanatlar Akademisinde estetik derslerine girer. 1948 yılında yeniden akademideki estetik hocalığına döner 1949'da ikinci defa Edebiyat Fakültesi'nde Yeni Türk Edebiyatı profesörlüğüne atanır. 1953'te Edebiyat Fakültesi, Tanpınar'ı altı aylığına Avrupa'ya gönderir. 1955 yılında Filmoloji kongresi azası olarak Paris'te bulunur (Aksoy,2005:7; Uysal,2007:23).

1957 yılı, 28 Ağustos-4 Eylül tarihleri arasında Münih'te düzenlenen “24. Oryantalistler Kongresi”nde “Essai d'interprétation des images de la vieille poésie amoureuse (Eski Aşk Şiirindeki İmgeleri Yorumlama Üzerine) başlıklı bir bildiri sunar. 1959 yılında, Rockefeller bursuyla bir yıllığına yeniden Avrupa'ya gider. Bir yıl süreyle Fransa, İngiltere, İsviçre ve Portekiz'de yaşar. 1960 yılında döner. 24 Ocak 1962 günü geçirdiği kalp spazmı sonucu vefat eder. (Pelvanoğlu,2006:8; Aksoy,2005:7).

Ahmet Hamdi Tanpınar, altmış bir senelik yaşamında, okurlarının karşısına şair, roman ve öykü yazarı kimlikleriyle çıkmıştır. II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemleriyle beslenen yaşamsal zenginliği O'nu Cumhuriyet Dönemi'nin önemli isimlerinden biri yapmıştır. Ayrıca, bu zenginlik O'na “*Doğu ile Batı, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurma, hem Doğu hem de Batı kültürünün etkilerini yansıtan yapıtlar*” üretme olanağı tanımıştır (Ana Britanica,1990: 382).

6.1.28. Abdullah Yayıoğlu'nun Biyografisi

Abdullah Yayıoğlu Maraş'ın Andırın Nahiyesinin 1321 tarihinde dünyaya gelmiştir. Nüfus kaydına göre Abdullah Bey Andırın Nahiyesinin Pınarbaşı(Kesim) Mahallesi Kütük No:1 Cilt No-039/01 numaraya kayıtlıdır (E.M.S.G.A. Dosya No:05673003). Babası İbrahim Efendi ve Annesi Havva Hanımdır (Çufalı,2012: 8.D,3.C: 829).

Aile bölgede Yayıoğlu ailesi olarak bilinmekte ve önemli ve tanınmış bir ailedir. Abdullah Yayıoğlu Maraş İdadisinden iyi derecede mezun olmuştur. Maraş İdadisinden mezuniyetini gösteren 5 numaralı diploma kayıtlarında 18 Eylül 1338 tarihinde verildiği yer almaktadır. Abdullah Yayıoğlu Münire Hanım'la evlilik yapmıştır. Hatice, Ahmet, Ali, Alaettin, Haydar, Solmaz (Gürçel), Meryem (Tekin), Yalçın ve İbrahim adlarında dokuz evlat sahibidir (Çufalı,2012:8.D,3.C: 829). Askerliğini Piyade Er olarak yapmıştır. 28.4.1929 yılında Bedeli nakdi eri olarak askerlik görevine giden Abdullah Yayıoğlu 30.10.1929 tarihinde terhis olmuştur (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 1267/811/44; E.M.S.G.A. Dosya No:05673003). Esasen Çiftçilikle iştigal eden Abdullah Bey Milletvekili olmadan

önce de Andırın Nahiyesi Cumhuriyet Halk Partisi kaza idare heyet reisliği görevini sürdürürken Maraş Meclis azalığı görevini sürdürmüştür (Tercüme-i Hal Kâğıdı,VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 1267/811/44;Çufalı,2012: 8.D,3.C: 829).

Abdullah Bey 1929 yılı CHP'ye kayıt olmuştur. 1933 yılından beri fasilasız olarak CHP Andırın kaza idare heyeti reisliğinde bulunmuştur.Dört defa vilayet kongresine Andırın delegesi olarak iştirak etmiştir. 26.12.1938 tarihinde toplanan büyük olağanüstü kurultayda ve 29.5.1939 normal toplantılarda Maraş delegesi olarak bulunmuştur.İki devreden beri (1939 ve 1942 yılları seçim devrelerinde Andırından) Cumhuriyet Halk Partisinin adayı olarak Maraş vilayeti umumi meclis azalığına seçilmiştir (Cumhuriyet Arşivi Dosya No. 313.1279.1).

Yine Abdullah Bey CHP Genel sekreterliğine yazdığı Milletvekilliği talep belgesinde özgeçmişini ile ilgili su şekilde kayıt düşmüştür: *“Bendeniz harekat-ı milliyede Kilikya şark muntakası kuvvay-ı milliye komutanlığında bulunup elyevm tüm General Osman Tufanın emrinde ve Andırında teşekkül eden Andırın Kuvay-ı milliye grup komutanı müteveffa İbrahim Yaycıoğlunun oğluyum.Merhum Babam Birinci Büyük Millet meclisinde Maraş Mebusluğuna seçildiği halde Kadirli Kozan cephelerindeki vazifesinden ayrılmayarak mebusluktan istifa etmiş 8.8.1926 gün ve 6046 sayılı vesika ile bir kıta istiklal madalyası ile taltif edilmişti.General Osman Tufan'nın şehadeti başta babam olduğu halde efradı ailemizin cansiperane hizmetlerinin delillerini teşkil eder.”*

*“Vilayetimiz halkının hakkı nacizanemde umumi hüsn-ü nazarı mevcut olduğunu ummakla beraber kaza parti işlerindeki çalışmalarına Maraş vilayeti parti reisliği yapan Edirne mebusu Osman Şahinbaş Mardin mebusu Halit Onaran ve Parti müfettişimiz Mithat Aydın'ı işhat edebilirim.Binaen aleyh dileğimin tetkikiyle Maraş mebusluğu namzet listesine ithalime delaletlerini saygularla dilerim.”*demek suretiyle milletvekili olma talebini dile getirmiştir.(Cumhuriyet Arşivi Dosya No. 313.1279.1)

Abdullah Yaycıoğlu VII.Yedinci Dönem seçimlerine katıldı. Bu seçimlere 506 ikinci seçmenlerden/müntehib-i saniden 466'sı seçimlere iştirak etmiştir. Abdullah Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 190 Elbistan kazası 175 Göksün kazası 63 Andırın kazası 38 oy olmak üzere toplam 466 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Abdülkadir Bey müttefikan 466 oyla Maraş'tan milletvekili seçilmiştir. Abdullah Bey'in 4320 numaralı mebus seçimi kanunu gereğince Maraş vilayetinde yapılan seçim neticesinde Dört yüz altmış altı rey mebusluğa seçilmiş olduğuna dair bir mazbata teftiş heyeti tarafından tanzim olunarak kendisine 28.2.1943 tarihinde verilmiştir. Maraş valisi Teftiş reisi olarak Maraş Belediye Başkanı A.R.Çukadar'ın katılımıyla Meclisi Umumi Heyetinin 15 mart 1943 tarihli ikinci toplantısında tasdik olunmuştur. Abdullah Bey Maraş Milletvekili seçildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına 8.3.1943 tarihi itibariyle katılmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı,VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 1267/811/44).TBMM'nin 7.Döneminde oluşturulan Komisyonlarda Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu Ziraat ve Tarım Komisyonlarına seçilmiş ve burada hizmet vermişlerdir (TBMMZC,7.D,6.C:6; TBMMZC,7.D,14.C:6; TBMMZC,7.D,20.C:20).

Abdullah Yaycıoğlu sekizinci dönem seçimlerine de katılmıştır. Abdullah Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş 7917, Elbistan kazası, 1826, Göksün kazası 3580, Andırın kazası 5529, Afşin kazası 2160, Pazarcık kazası 12994 oy olmak üzere toplam 340006 oy almıştır. Milletvekili Seçimi Kanunu gereğince Maraş ilinde yapılan seçim sonunda otuz dört bin altı oy ile Abdullah Yaycıoğlu Maraş İli Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bir tutanak seçim kurulu tarafından hazırlanarak 31.7.1946 tarihinde kendisine verilmiştir. Maraş vilayeti

umumi heyetinin 26 mart 1946 tarihli sekizinci birleşiminde de bu karar onanmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı,VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN: 1267/811/44). TBMM’i 8.Dönem Maraş Milletvekili seçilen Abdullah Yaycıoğlu 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM’de Tarım Komisyonuna seçilerek görev yapmıştır. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçildi (TBMMZC,8.D,1.C:15;TBMMZC,8.D,2.C:9;TBMMZC,8.D,7.C:10-11;TBMMZC,8.D,13.C:14-15;TBMMZC,8.D,21.C:13; Çufalı,2012 8.D,3.C:828)

Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu’nun milletvekili görevi sona erdikten çok sonra Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne yapmış olduğu müracaatla birlikte emeklilik başvuru yaptığı anlaşılmaktadır.Nitekim bu konuda Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivinde yer alan şahsi dosya kayıtlarında bu durum açıkça görülmektedir.Bu kayıtlarda belirtildiği üzere 1.8.1986 tarihi itibariyle emekliye sevkini talep etmiştir.Bunun üzerine Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Abdullah Yaycıoğlu’nun Emeklilik işlemlerini başlatabilmek üzere hizmet süreleri ile ilgili intibak evraklarının hazırlanması için gerekli işlemleri başlatmıştır.Bu arada Abdullah Yaycıoğlu’nun Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne yapmış olduğu müracatında daha önce bulunduğu görevleri ve görev sürelerini içeren evrakı müdürlüğe sunmuş ve ve hali hazırda altmış yaşını doldurmuş olması hasebiyle icabında borçlandırılmak suretiyle Emekli Sandığı Kanununun 39/d maddesi gereğince emekli maaşı bağlanmasını talep etmiştir.Abdullah Yaycıoğlunun bu talebi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği Personel ve Muhasebe Daire Başkanlığı, Personel ve Özlük İşleri Müdürlüğü tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına gönderilen bir yazı ile Abdullah Yaycıoğlu’nun emekliye sevkinin kabulünü ve 5434 sayılı kanuna 1425 sayılı kanunla eklenen ek 12.ci maddenin (c) fıkrası gereğince tensiplerini arz etmiştir.Yapılan yazışmalar sonrası Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü tarafından TBMM Başkanlığı Genel Sekreterliğine yazılan yazıda eski Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu’nun emeklilik işlemlerinin yapıldığı ve adı geçen kişinin $\frac{1}{4}+2400$ kademesi 10 yıl hizmeti üzerinden 1.8.1986 tarihinden itibaren Emekli Sandığınca 129580lira aylık bağlandığı bildirilmiştir.Hayatının son yıllarında emeklilik hakkı kazanan Abdullah Yaycıoğlu 06.09.1988 yılında vefat etmiştir (E.M.S.A. Dosya No:05673003; Çufalı,2012 8.D, 3.C: 828).

6.1.29. Abdullah Yaycıoğlu’nun VII.Dönem TBMM’deki Faaliyetleri

6.1.29.1. Meclis Konuşmaları

6.1.29.1.1. Ekonomi(Bütçeler)

6.1.29.1.1.(a). Tarım Bakanlığı 1943 yılı bütçesi münasebetiyle sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 27.05.1943 tarih ve yirmidokuzuncu birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1943 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Tarım Bakanlığı Bütçesi üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Tarım Bakanlığı Bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu şu konuşmayı yapmıştır: “...*Bu sene hayvan adedinin noksanlığından Bütçe encümeninin mazbatasında bir cihet gördüm.Bu cihet üzerinde müsaadenizle birkaç dakikanızı alacağım; Bütçe encümeni mazbatasında Hükümete gelen son haberlere nazaran bu sene hayvan adedinin 2,5 milyon aşağıya düştüğünü ve bu itibarla Hükümetin teklif bütçesinden 1736000 lira tenzilât yapıldığını, bu*

noksanlığın 0,45'i koyun 0,28,5'i tiftik ve kıl keçi ve % 26,5 de diğer hayvanlara ait olduğunu tasrih etmekte ve sayın Maliye vekilimiz de kıymetli beyanlarıyla bu noksanlığı teyit buyurmaktadır. Yine Bütçe encümeni mazbatasında geçen sene de bu noksanlığın 2 milyon raddesinde bulunduğu zikredilmiştir...” (TBMMZC,7.D,2.C:286).

“...Takdir buyurursunuz ki küçük baş hayvanat normal ve fevkalâde zamanlarda daima köylünün elini alabilen ve elinde tutabildiği ehemmiyetli bir gelir ve maişet menabini teşkil eden millî bir servetidir. Bu millî servetin milyonluk rakamlarla ifade edilen noksanlıkların önümüzdeki senelerde de temadisi halinde bu değerli menabiin fenaya doğru gittiğini arz etmek hatalı olmaz kanaatindeyim. Geçen yılda bu noksanlığın iki milyona yakın bir kemiyet arz etmesi ve zayıatın yekdiğerini takip eden senelerde teselsül etmesi endişe verici bir haldir. Gerek Büyük Meclis ve gerekse Hükümetimiz köylüye bir kazanç mevzuu yaratmak için hepimiz eminiz ki her türlü fedakârlıktan çekinmemekte ve milyonlar sarf etmekten kaçınmamaktadır. Bu itibarla zayıat sebepleri ne olursa olsun eldeki mevcut millî servetin muhafazasına ve hattâ artması yolunda iktiham edilecek âzami mesai elbette yerinde olacaktır. Bu cihet Ziraat vekilimizin bizden evvel nazarı dikkatini çekmiş olacağını ve lüzumlu 286 bütün tedbirleri alacağına asla şüphe etmiyorum. İkinci ricam, at cinsinin ıslahıdır. Bu cins hayvanlar gerek millî müdafaa ihtiyacı bakımından ve gerek zirai ve iktisadi yönden Hükümetin ve halkın azîm miktarda istifade ede geldiği bir vasıtaadır .”

“...Ebedî Şefimiz Atatürk bu kürsüden Türk köylüsünü ziraata teşvik ve bu yolda irşadatta bulunurlarken; atla ziraat çiftlikte ideal olmalıdır, diye buyurmuşlardı. Sözleri içtimai bünyemize düstur olarak yer alan Ebedî Şefimizin de bu mevzuda ehemmiyetle durmuş olduklarını hepimiz hatırlarız. Bu itibarla çiftçinin kolu kanadı olan ve iktisadi bünyemizde mühim rolü bulunan at hayvanatının istenilen kuvvette ve kabili istifade olarak yetiştirilmesi, ıslahı en önemli bir işimizdir. Bu mevzuda Hükümetimizin değerli alâkaları hiç.de kabili inkâr değildir. Fakat arkadaşlar bu yola tahsis edilen mevcut para ile bu büyük davamızı halle bendenizce imkân bulunmamaktadır. Bu neslin seneler gittikçe bozulduğunu teessürle görüyoruz. Meselâ bendeniz Maraş için bir şey arz edeyim; Maraş köylerinde hemen her ev bir hayvan sahibidir. Fakat bugün millî müdafaa için aradığı evsafa 100 hayvan bulabileceğimiz şüphelidir. Binaenaleyh bütün davalarımızda göz kamaştırıcı inkişaf ve ilerlemeler kaydeden Hükümetimizin ve bugün büyük zirai kalkınma programını tatbik hususunda emniyet ve itminan verici şekilde devam eden Ziraat vekâletinin aynı mevzua dahil bulunan bu ise de lâyük olduğu yeri vermesini diliyorum, maruzatım bundan ibarettir” (TBMMZC,7.D,2.C:287).

6.1.29.1.1.(b). Toprak Mahsulleri Vergisi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 19.04.1944 tarih ve kırkdördüncü birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Toprak Mahsulleri Vergisi hakkındaki kanun münasebetiyle söz alan Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu şu konuşmayı yapmıştır: “...Efendim Benim maruzatım nispet üzerine olacaktır. Arkadaşlar, toprak mahsulleri vergisi ile diğer vergiler arasında tahsil bakımından mühim bir fark vardır. Meselâ ağnam vergisinde tahsildar gider, mükellefi evinde, köyünde bulur, tahsil eder. Muamele vergisinde, kazanç vergisinde tahsildar mükellefin yazıhanesine, fabrikasına gider, bulur, alır. Halbuki toprak mahsulleri vergisi böyle değildir. Mükellef, vergisini 24-25 kilometre mesafeye kadar götürmek mecburiyetindedir. Bu mesele küçük bir iş değildir. Mesela 200 kilo borcu olan bir mükellef 25 kilometre mesafeye bir günde gidecek, bir günde gelecek belki de iki gün de

teslim etmek için orada kalacak ve bunun için de belki de şu borcumu alın diye rica edecek, arzı minnet edecek.”

“...Sivas Milletvekili İsmail Mehmet Uğur'un açık ve haklı olarak söyledikleri gibi, belki noksan tartılacak. Çünkü geçen seneki tecrübeler bize bu sözü söylemek imkânlarını ve fırsatlarını vermiştir. Bunun için müstahsil mükellef borcunu eda yolunda iktihâm edeceği zahmetin nazarı dikkate alınması çok yerinde olur” (TBMMZC,7.D,9.C:73).

“...İkinci olarak arz etmek istediğim cihet; bu kanunun ana hatlarında bağ ve bahçelerde zatî ihtiyaçlar için bir kısım ayrılmıştır. Halbuki hububat kısmında böyle bir muafiyet ve istisnaiyet yoktur. Bendeniz onlara oluyor da bunlara niçin olmuyor gibi bir şey söylemiyorum. Yalnız 100 kilo istihsal yapan bir müstahsil dahi aynı vergiyi vermek, mecburiyetindedir. Binaenaleyh bunların külfeti nazara alınırsa bu verginin çok olduğu ve % 8 alınmasının doğru olacağı kanaatindeyim. Fakat Maliye Vekili Beyefendi buyuracaklar ki, bu günkü dünya vaziyeti karşısında Hazinesinin yüklendiği ağır külfetler karşısında biz bunu indirirsek ne yapacağız! Bana öyle geliyor ve amelî neticelerdeki müşahedelerimden mühlhem olarak arz ediyorum ki, Hükümet yüzde sekiz alsın ve kanunun tatbikinde hassasiyet göstereyin, bundan daha fazla verim hâsıl olur” (TBMMZC,7.D,9.C:74).

6.1.29.1.1.(c). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 25.04.1944 tarih ve altmışıncı birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1944 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Sağlık ve Sosyal Bakanlığı Bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu şu konuşmayı yapmıştır: “...839 sayılı kanuna ek 1271 sayılı Sitma mücadelesi hakkındaki kanunun ikinci maddesinde, Sitma Mücadelesi Kanununun tatbikatında çalışan ve muvaffakiyet gösteren etibba, sıhhat memurları ve öğretmenlerle ihtiyar heyetlerine 250 liraya kadar ikramiye verileceği yazılıdır. Sıhhiye Vekâleti şimdiye kadar bu yolda muvaffakiyet gösteren kaç kişiyi ikramiye ile taltif etmiştir?Geçenlerde Maarif Vekâleti başarısı görülen köy eğitimcilerinin bir listesini neşretti. Bunları da bu şekilde ilân etseniz muvafık olmaz mı?”

Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun bu konuşmasında belirttiği soru üzerine Sıhhat ve içtimaî muavenet vekili Aydın Milletvekili Dr. Ahmet Hulusi Alataş; “Bu seneninkini daha dağıtmadık. Senenin sonunda artacak tahsisata göre bir dağıtma yaparız. Geçen sene, buyurduğunuz şekilde mükâfatlandırılmış olanları, takdir edilmiş olanların mintikalarında ilân ettik ve kendi Yeni hazırlanan kanunda buna dair daha şümüllü hükümler vardır.”şeklinde cevap vermiştir.

İstanbul Milletvekili Mehmet Vehbi Sarıdal; “Büyük şehirlerimizde geceleri hemen doktor yok gibidir. Hastalar davet ederler, fakat doktorlar gelmezler, davetlere icabet etmezler. Acaba eczanelerde olduğu gibi doktorlar için bir gece nöbeti ihdası doğru olmaz mı? Vekilimiz ne düşünüyor?”diye soru yöneltince Sıhhat ve içtimaî muavenet vekili Aydın Milletvekili Dr. Ahmet Hulusi Alataş; “Buna şöyle bir çare bulmuşuzdur. Nöbetçi vazifedar hekim bırakıyoruz. Faraza Ankara'da nereye müracaat edileceği ilân edilmiştir, telefon numarası ilân edilmiştir. Otomobilleri de vardır.”şeklinde cevap vermiştir. Vehbi Sarıdal'ın hususi hekimler için söylüyorum uyarısı üzerine Dr. Ahmet Hulusi Alataş Hususi hekimler üzerine gitmiyorum.,

muvazzaf olarak hekim bırakıyorum, hastalanacakları beklesin diye. İstanbul'da da bunu yapmışımdır. Büyük şehirlerde bu esas alınmıştır, nihayet hastaneler emre amadedir; Hususi hekimlere gelince, filân Neşet Ömer'i, filân Âkil muhtarı ister. Herkesin arzusuna göre iş yapılamaz. Bu işi bu şekilde tertiplemiş bulunuyoruz.” diyerek konuşmasını sonlandırmıştır (TBMMZC,7.D,10.C:241).

6.1.29.1.1.(d). Ticaret Bakanlığı 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 27.05.1944 tarih ve altmış üçüncü birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1944 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Ticaret Bakanlığı Bütçesi üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde söz alan Ticaret Vekili Bolu Milletvekili Celal Sait Siren Milletvekillerinin sorularını cevaplamak üzere söz almıştır. Bakanın ile ele aldığı konulardan biri “...Hububatın tespit edilmiş olan fiyatların altına düşmesi halinde Hükümetçe ne şekilde hareket edileceği” ilgili idi. Bu konuda “...Fiyatlar tespit edilen miktarlar altına düşürülmeyecektir. Bunun için de bir çok tedbirleri zamanında alacağız ve bunu temin etmeğe gayret edeceğiz. Ekmek miktarının arttırılması ile ilgili cebrî mubayaayı terk ediyoruz. İmkân hâsıl olunca, ekmek miktarı da arttırılacaktır. Fakat bunun zamanını şimdiden bir tarihle tespit etmek ihtiyatsızlık olur” diyerek bu konuda bir tarih vermenin şu an için mümkün olmadığını belirtmiştir.

İzzettin Çalışlar eski mahsulle yeni mahsulün birbirine karıştırılmaması yönündeki müdahalesi üzerine de “...Evvelâ eski mahsul sarf edilecek, yerine yenileri ikame edilecektir. Bu mevzu fevkalâde dikkat ve itina gösterilecektir.” demiştir.

Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu'nun “... Kararnamede geçen hububat faslına pirinç de dâhil midir? ...Ofis teşkilâtı olmayan yerlerde bu vazifeyi belediyeler görüyor” sözlerine karşılık “...Alıma memur edilen belediye teşkilâtıyla yapılan işlerimizin iyi gitmemekte olduğunu görmekteyiz. Bu? sene Maliye Vekâleti teşkilâtın da istifade ederek malmüdürlerinin ve aynı zaman da varidat kâtiplerini bu mevzu ile alâkalarını temin edecek ve oralaradaki: mubayaalarımızı daha intizamlı bir hale getireceğiz.” demiştir.

Bu konuşmalardan sonra Meclis Başkanı Şemsettin Günaltay müdahalede bulunarak kanunun bölümlerine geçilmesi için oylama yaparak bu bölümle ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde ele alınan konulardan bir de vekillere ayrılacak tahsisatlarıdır. Bu konuda yapılan görüşme sonrası Vekil tahsisatı; Maaşlar için 455925 lira, ücretler için 804.643 lira, Muvakkat tazminat için 59544 lira olarak belirlenmiş ve kabul edilmiştir (TBMMZC,7.D,10.C:373).

6.1.29.1.1.(e). Ziraat Vekâleti Bütçesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 27.05.1944 tarih ve altmış dördüncü birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1944 yılı malî yılı Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası konusunda yapılan görüşmelerde Ziraat Vekâleti Bütçesi ile ilgili Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu tarafından şu konuşma yapılmıştır: “...Ziraat bütçesi vesilesiyle bendeniz de iki mevzu temas edeceğim. Birincisi; hayvancılık mevzuudur. Benden evvel söz alan arkadaşlarım, bu hususta izahat verdiler. Fakat bendeniz de kısaca bir iki cümle ile maruzatta bulunmak istiyorum.”

“...Memleketimizin öteden beri, hayvan, yetiştiren ve hayvan besleyen bir memleket olduğu malûmdur. 18-20 milyonluk Türk camiasından 14 milyonunu teşkil eden köylünün de bu hayvancılıkla meşgul olduğu ve büyük ve küçük baş hayvanların

köylüye büyük gelir membaı olduğu da yine hepinizce malûmdur. Bu, köylüye bir gelir membaı olmakla beraber, malûmu âliniz Devlet bütçesine de 40 milyon liralık bir irat getiren bir kaynaktır. Hakikaten memleketimizdeki hayvanlar, bendeniz köyü çok iyi bilen bir arkadaşınız sıfatıyla arz edeyim ki, cidden acınacak bir haldedir. Evsafi çok düşüktür, bakılmaya değer. Binaenaleyh bu mevzuu Ziraat Vekilimizin ele almasını ehemmiyetle rica ediyorum.”

“...Bütçeyi okurken sığır ıslahı, yetiştirme müesseselerine 63 bin lira, aygır depolarına 80 bin, koyun ve kürk hayvanları ağıllarına 6300, hayvan sergilerine 10 bin ve haralara yardım olarak da 440 bin lira gibi bir tahsisat konduğunu memnuniyetle gördüm. Bu hususta Muhterem Ziraat Vekiline teşekkür etmekle beraber yalnız haralara yardım olarak verilen 440 bin liranın haraların zirai işletmesini artırmaya matuf olduğunu gördüm. Bendeniz isterdim ki, bu 440 bin lira, bütçede mühim bir yekûndur, bu, hayvan ıslahına tahsis edilmiş olsun. Cidden memleketimizi alâkalandıran bu mevzu üzerinde Ziraat Vekilimizin daha fazla durmasını ve daha uzun çalışmasını rica edeceğim.”

“...Geçen sene bütçe müzakeresi esnasında vâit buyurmuş oldukları tohumluk merkeplerin bir an evvel tevziine, ehemmiyet vermelerini ve eğer tevziat yapılmamışsa bunun teminini rica edeceğim”.

“...İkinci ricam, Cumhuriyet devrinde yapılmış olan 393'sayılı Muzır Hayvanlarla Mücadele Kanunu vardır. Bu kanun çıktığı sıralarda çok iyi bir şekilde tatbik edildi. Bununla ilgili makamlar cidden o zamanlar fevkalâde alâka gösterdiler ve bu muzır hayvanların itlâfında oldukça mühim rol oynandı. Son zamanlarda bu kanunun tatbikatında bir gevşeklik göze çarpıyor. Bu kanun, köy ve kasabalardaki vatandaşlara mükellefiyet tahmil etmekte idi. Bu mükellefiyetini ifa etmeyenler, yine o kanun, 3 liradan 10 liraya kadar para cezasıyla cezalandırılmalarını da âmirdi. Gerçi, bu hayvanlarla mücadele yapılıyor. Fakat bu memleket için muzır hayvanların itlâfında kanunun derpiş ettiği gibi tam manisiyle tatbikata ehemmiyet verilmediğini bendeniz gördüm. Çünkü, hiç bir kimse vazifesini ve mükellefiyetini yapmadığı için cezaya tâbi tutulmuş değildir. Zannetmiyorum ki, böyle bir rakam da gösterebilirler. Bu hususta Ziraat Vekilimizin alâka göstermesini bilhassa rica ediyorum. Çünkü çekirge afeti kadar bu domuz afeti de mühimdir. Seçim bölgeleri fundalık ve ormanlık olan arkadaşlar çok iyi bilirler ki, bu afet çok korkunçtur. Bendeniz üç gece mısır tarlasını, pirinç tarlasını ve diğer hububatını beklememiş bir vatandaşın bu sırada tamamen tarlasının zarara uğradığına şahit olmuş bir arkadaşınızım. Bu hususta sayın Ziraat Vekilimizden temennide bulunuyorum” (TBMMZC,7.D,10.C:390-391).

Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu'dabu konuşma üzerine; “...Memleketimizde bir çok ve iyi at yetiştirmek ve üretmek davası vardır, Ziraat Vekâleti bunu mümkün olduğu kadar gerçekleştirme yolundadır. Atlarımızı iyileştirmek ve çoğaltmak işi üzerinde çoktandır durulmaktadır. Hakikaten tayların bakımı, halkımızın elinde, ihmallidir. Şunu arz edeyim ki tayların hususi bakıma tâbi tutulması bir veya bir buçuk yaşından sonra değil hemen süttten kesildikten sonra başlamak lâzımdır. Taylar altı aydan sonra anasından ayırıp bakılmağa muhtaçtır. Çünkü süttten kesildikten bir yıl sonra alınırsa bunlar zaten iyi bakılamamaktan kavrulmuş olacaktır. Biraz sonra işaret edeceğim Devlet çiftliklerinde, damızlık hayvan üretmek ve yetiştirmek işi yanında bu nevi tayların toplanarak daha iyi bakılması ve at olarak yetiştirilmesi işi de ele alınacaktır, bunlar üzerinde çalışılmaktadır. Ümit ederim ki, memleketin mühim bir derdine, o çiftliklerde, bu yolda çare bulmuş olacağız” (TBMMZC,7.D,10.C:391).

“...Türk çiftçisini teknik vasıtalarla teçhiz etmek, çiftçiye ıslah edilmiş tohum vermek, iyi fidan vermek, damızlık hayvan vermek, işletme usullerini ıslah etmek bütün bu hedeflere ulaşmak için teknik ve organizasyona ait aklımızın ve irfanımızın erdiği kadar elimizde imkân namına ne varsa hepsini yapmaya çalışıyoruz. Yüksek Meclisçe de gayet açık olarak malûmdur ki, biz mümkün olduğu kadar randımanı yükselterek maliyeti düşürmek için işletme usullerimizi iyileştirmek, teknik istihsal vasıtalarımızı yenileştirmek mecburiyetindeyiz.Devlet çiftlikleri yada devlet çiftliklerine dönüştürülen yerlerde tohumluk, fidan, damızlık hayvan üretilip dağıtacaklardır.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur (TBMMZC,7.D,10.C:400).

6.1.29.1.1.(f). Ticaret Bakanlığı 1944 Malî Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 30.05.1944 tarih ve altmış beşinci birleşiminde Mecliste Görüşmelerine başlanan Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü 1944 malî yılı bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu;“...Yarbaşı istasyonu açılacak mıdır?”...sorusunu tekrarlayarak “... Eski Harbi umumide Haruniye’de bir istasyon vardı, kaldırılmıştı. Yeniden Devlet Demiryollarının; bunu açacağını işittik. Hakikaten açılacak mıdır?” diye sormuştur.Buna karşılık Münakalât Vekili A. F. Cebesoy “Kapanmış, istasyon yoktur. Eğer bir istasyonda iş yoksa oraya müdür ve memur göndermeyiz.” diyerek cevaplamıştır (TBMMZC,7.D,10.C:452).

6.1.29.1.1.(g). 1945 Yılı Yedi Aylık Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi Hakkında Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 28.05.1945 tarih ve altmış dördüncü birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1945 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı konusunda yapılan görüşmelerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde Sağlık Bakanlığı'nın faaliyetleri ile ilgili milletvekillerinin görüş beyan etmesi üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Sadi Konuk Bakanlığı ile ilgili hali hazırda yapılan faaliyetler ile bundan sonra yapılması öngörülen faaliyetler hakkında bilgi vermiştir.Sağlık ve Sosyal Bakanlığı Bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu' da bir soru içeren şu konuşmayı yapmıştır: “...Raporu okuduğum zaman geçen sene sıtma tedavisinde mühim işlerin görüldüğünü gördüm. Sivrisinek sürfelerini yapan bataklıklar ve kanallar temizlenmiş ve arazinin ıslahında mühim işler sağlamıştır. Bu hususta raporda epeyce rakamlar vardır. Fakat sıtma mücadelesinin ana hatlarından olan ve bunlarla yan yana yürümesi lâzım gelen korunma tedbirlerine dair bir şeye rastlamadım. Bu, belki geçen seneki bütçenin darlığından ileri gelmiş olabilir. Fakat bu sene bu mücadele işi için Bakanlığın emrine verilmiş olan 7 milyona yakın bir para vardır. Bu para bu konuda harcanmak için konulmuştur. Binaenaleyh bu korunma tedbirleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu sene içerisinde neler yapılabilecektir? Bunu anlamak istiyorum.”

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. S. Konuk bu soru üzerine şu açıklamada bulunmuştur: “...Sıtmadan korunma tedbirlerinde nazarı âlilerine arz ettiğimiz rakamlarda kayıtlar vardır. Kanalları açmak, bataklıkları kurutmak şu veya bu şekillerde iş yapmak başta gelen çaredir. Bu suretle sıtmayı nakleden sivrisineğin önüne geçmiş oluruz. Bir de bundan başka hususi, ferdi korunma teşebbüsleri vardır ki, bunlar da cibinlik, tel vesaire gibi şeylerdir. Sümerbank geniş miktarda cibinlik tevzi

etmektedir. Köylü dahi bunların değerini anlamıştır. Fakat memleket şümul bir tarzda cibnlik dağıtılmasına takatimiz yoktur. Ancak sıtma vasıtalarını yok etmek ve sıtmalıları tedavi etmek içindir ki yüksek huzurunuz arz ettiğimiz tahsisatı almış bulunuyoruz.” (TBMMZC,7.D,17.C:436).

6.1.29.1.1.(h). 1946 Yılı Tarım Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 27.12.1945 tarih ve yirincinci birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1946 yılı Tarım Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu söz alarak hayvan mevzuuna dair şu konuşmayı yapmıştır: “...Memleketimiz iklim şartları ve coğrafi durumunun imkân ve hususiyetleriyle hayvan yetiştirmeye müsait olduğu halde hayvan miktarı yurt vüsatına göre az ve evsaf itibariyle de pek iyi değildir.”

“...Harp sonu dünyasının iktisadi veçhesi ne olacağı malûm olmamakla beraber değişmeyen bir kaide varsa haricin isteyeceği ve muhtaç bulunduğu maddeyi imal ve istihsal etmek o memleketin ekonomik durumunun sağlanması için en kuvvetli tedbirdir. Bendeniz bu istihsalin mühim kısmının hayvancılık konusunda aranmasının mümkün ve kabil olduğu kanaatindeyim.” (TBMMZC,7.D,20.C:509).

“...Hayvan ve hayvan mahsullerimiz yalnız ihracat maddesi dahil Millî savunmaya lüzumu olan vesait ziraatta cer vasıtası, feyizli inkişafını beklediğimiz millî sanayimizin ham maddesi ve nihayet hepimizin muhtaç bulunduğumuz gıda maddesini teşkil içindir. Bu millî servetimizin hava şartlarının makûs tecellileriyle bazen sarsıntılara ve zayıata uğradığını görmekteyiz. Bir kaç sene ara ile kurak veya kısıp şiddeti ve sürekli olması, mühim zayıata sebebiyet veriyor. Bu yıl da kurak gitti. Hayvan sahipleri kıyım ihtimalinden endişe etmektedir. Ziraatın mühim bir şubesini teşkil eden hayvanatı telefattan kurtarmak verim ve ıslahını sağlamak için bir çok tedbirler vardır. Bir taraftan yem davasını hallederken, diğer yönden de hayvanın insan gibi gıda ve bakımla üretilir ve faydalanılır bir madde olduğunun ehemmiyetle telkini bu tedbirlerin yanı başında gelmektedir. Bu tedbirlere muvazi olarak tohumluk ıslah müesseselerinin teksir ve ihtiyaç yeterliğine çıkarılması, ziraat sanatlarının yurt içinde ve tenha yerlere kadar yayılarak değerlendirilmesi, zirai ve yeterli kuyularla teşebbüs sahiplerinin desteklenmesi de mühim konulardır” (TBMMZC,7.D,20.C:510-514).

“...Hükümetin bu konuda başardığı müspet işleri de burada zikretmek isterim. Mevcut haralar, aygır depoları ıslah müesseseleri ve bilhassa salgın hayvan hastalıklarına karşı haysiyetini memnuniyetle gördüğümüz veteriner teşkilâtını kayda şayan bulmak yerinde olur. Şimdi mevcut bütçe ıslah ve hayvanat kanunumuz büyük bir kalkınmayı karşılayabilir mi sualine geliyorum. Bütçeye göz attığımız zaman konulan ödeneğin tam manası ile kalkınmayı ve ıslahı sağlayacak durumda olmadığı anlaşılmaktadır. Bu yetersizlik yüzünden Tarım Bakanlığı da imkânsızlık içindedir. Görüyoruz ki Bayındırlık Bakanlığı yol ve su; Tarım Bakanlığı rasyonel orman işletmesini kurdu; Ekonomi Bakanlığı harb sonu sinai kalkınmayı; Sağlık Bakanlığı, olağanüstü savaş yapıyor. Tarım Bakanlığı bu mühim konuda tam bir ıslah ve kalkınmayı tatmin edecek bir program ve bu programı tatbik intikal ettirecek kanunu ne zaman getireceklerdir. Böyle bir kanunun yapıldığını sevinçle işitiyoruz. Cumhuriyet devrinde bir çok düğümler çözülmüştür. Hükümetimizin elini attığı müşkülleri kolaylıkla hallettiğini memnurlukla görüyoruz. Benim bütün temennilerim gecikmesinde zarar mülâhaza ettiğim bu mühim konunun vakit geçmeden ele alınmasında toplanmaktadır” (TBMMZC,7.D,20.C:516).

Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu konuşmasını şu soru ile tamamlamıştır: “...Bakanlığa bağlı hayvan ıslah müesseselerinden ve Devlet Ziraat işletmelerine bağlı hayvancılık şubesinden senede halka dağıtılan tohumluk boğa kaç tanedir? Sonra aygır depolarındaki artış miktarı nedir? Memleket ihtiyacı ne kadar zamanda karşılanabilecektir?” Abdullah Yaycıoğlu'nun bu sorusu üzerine Tarım Bakanı ve Manisa Milletvekili Ş. R. Hatipoğlu şu açıklamada bulunmuştur; “...Yılda halka verdiğimiz boğa miktarı, bütün memlekette henüz 350 dir. Çünkü bütün bu ıslah müesseselerimizin hakiki damızlık kadroları daha tamamlanmış değildir. Meselâ Antalya'daki inekhane kadrosu 250 iken bugün mevcut olan inek, sanırım 70-80 dir. Kaz ovasındaki Sığır yetiştirme müessesesinin kadrosu da 250 dir, mevcudu ise 178 dir. Şu sırada bu müesseseler asıl kendi varlıklarını meydana getiriyorlar. Burada elit olarak elde ettiğimiz damızlıkları Devlet çiftliklerine vermekteyiz. Arkadaşımızın temenni ettikleri şekilde, büyük ölçüde damızlıkların çiftçilere verilmesi işi önümüzdeki yıllarda mümkün olacaktır. Aygır depolarında da aygır mevcutları kadroları haddinde değildir. Aygır depoları, hayvancılık müesseseleri arasında en çok pahalıya mal olan müesseselerdir. Onlar doğrudan doğruya halk hizmetinde kullanıldıkları için fazla paraya ihtiyaç hâsıl oluyor. Takatimiz arttıkça bunların miktarını da arttırmaya çalışacağız” (TBMMZC,7.D,20.C:533).

6.1.29.1.2. Tarım

6.1.29.1.2.(a). Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. Dönem 18.5.1945 tarih ve elliyedinci birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu münasebetiyle Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu söz alarak bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının başında öncelikle Hayvancılık üzerinde ileri sürülen görüşlere katılmadığını söyleyerek bu konuda kendi değerlendirmelerini şöyle ifade etmiştir: “... Hayvancılık bizde ziraatın özünü teşkil eden bir nesnedir. Hayvan cer vasıtasıdır. Hayvan, köylümüzün sütünden, etinden, yününden istifade ettiği bir iktisadî kaynaktır. Hayvan ne kadar verimli olursa ve memlekette hayvan ne kadar çok olursa o kadar hayırlı ve bilhassa bizim memleketimizde bizim iktisadî durumumuzu canlandırarak ve yarınki iktisadî durumumuzu inkişaf ettirecek yegâne vasıtaadır. Biz kendi memleketimizdeki istihlâkin fevkinde buğday istihsal edelim; kime satacağız? Bizim, kendi istihlakimizin üstündeki yünümüz, yapağımız, koyunumuz olsa bunları satabilir miyiz? Hariçte müşteri bulabilirmiyiz. Evet, tek cevap bulabiliriz. Ziraatın kalkınması için bu kanunu yaparken görüyorum ki maalesef burada iki satırlık bir fikra eklenmiştir, hayvancılık lehinde olarak. O da mera arazisi tarla, bağ, bahçe halinde kullanılmayan ve üzerinde hayvan otlatılabilen arazidir. Şimdi bazı arkadaşlarımız buyurdular ki bir tarla üzerinde hayvancılık yapılır ve arazi boş bırakılmış olur. “...Bu bir iktisat işidir. Kaidesidir. Arz ve talebe tabidir. Benim 500 dönüm arazim var, bir sürü de koyunum var, hayvan otlatsam mı faydalıdır, eksem mi? Bir misal arz edeyim. İktisadî Devlet Teşekkülleri bilançolarını tetkik eden heyette bendeniz de buldum. Devlet Ziraat İşletmeleri Müdürü cenup çiftliklerinin arazisini hayvancılığa tahsis ettiklerini ve bunun daha verimli olduğunu söylediler. Bu itibarla ve hayvancılıkla iştilgal eden bir arkadaşınız sıfatıyla arz ediyorum ki, komisyonun mera tarifi yerindedir ve tasarıda hayvancılık namına verilen yegâne bir kârdır” (TBMMZC,7.D,17.C:179).

6.1.30. VIII.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.30.1. Meclis Konuşmaları

6.1.30.1.1. Ekonomi

6.1.30.1.1.(a). Adalet Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 19.12.1946 tarih ve ondokuzuncu birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan 1947 yılı Adalet Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu Adalet Bakanının dikkatine bir hususta açıklama yapmak üzere şu konuşmayı yapmıştır: “...Bizim bazı ilçelerimizde tek hâkimler vardır. Asliye hâkimleri. Bu hâkimlere verilen vazifeleri saymak ve sıralamak lâzım gelirse bendeniz bunların çok mütenevvi olduğunu görüyorum. Sulh hukuk, Asliye- hukuk, Sulh ceza, Asliye ceza, İcra tetkiki, Meşhut suçlar ve Soru.... reddi gibi çok mütenevvi işlerdir. Daha geniş teşkilâtli yerlere, büyük şehirlere gittiğimiz vakit oralarda iş bölümü vardır. Bu saydığım işlerin hepsini ayrı ayrı hâkimler görmektedir. Binaenaleyh böyle mütenevvi işlerde vazife görmek üzere tâyin edilecek hâkimlerin daha yüksek dereceli ve bu mütenevvi vazifeyi daha iyi göreceklenden tâyini hakkında ricada bulunacağım. Çünkü daha az tecrübeli hâkimler hakkı kazayı yaparken, tahmin ediyorum ki, daha çok eksiklikler yapacaklardır. Daha tecrübeli ve yüksek dereceli hâkimler tâyini takdirinde hakkı kazanın görülmesinde ve Adalet tevdiinde noksanlıklar az olur zannedirim.”

Adalet Bakanı Zonguldak Milletvekili Şinasi Devrîn, Adalet Bakanlığı bütçesi hakkında söz almış olan Milletvekillerinin öne sürdükleri mütalâalardan bir kısmının doğrudan doğruya adalet teşkilâtını; bir kısmı mahkemelerin işleyiş tarzını, diğer bir kısmı da kanunlarımızı ve cezaevlerinin durumunu ilgilendirdiğini belirtti.

Yargıçların durumuyla ilgili ise, “...Bazı kazalardaki tek yargıçlık meselesinin hakikaten üzerinde durulacak bir mesele olduğunu, geniş yetkileri olan bu yargıcın, yanında hiçbir istişare ve murakabe uzvu olmaksızın-çünkü yargıçların toplu olarak bir merkezde bulunmaları bir nevi murakabe mahiyetindedir- teşkilât bakımından tetkiki gerektiğini, fakat kadro ile alâkalı bir mesele olduğunu ve bu meseleyi de teşkilât kanunlarını tanzim vazifesiyle görevlendiren komisyon tetkik etmekte” olduğunu belirtti (TBMMZC,8.D,3.C:300).

6.1.30.1.1.(b). Tarım Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü 1947 Yılı Bütçeleri Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 27.12.1946 tarih ve yirmibeşinci birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan Tarım Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü 1947 yılı bütçeleri münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu şu konuşmayı yapmıştır: “...Tarım bütçesi münasebetiyle benim de meslekim çiftçi olduğu için konuşacağım. Türkiye’de tarım yalnız ziraat değildir. Tarım millî ekonominin bel kemiğini teşkil ettiği ve memleket ihracatının % 80 - 90 nını temin ettiği iç sanayimiz ve millî fabrikalarımız ham maddesini temin ettiği ve nihayet dahilde imal ve istihsal edemediğimiz.604 Ve hariçten getirmeğe mecbur olduğumuz ithal maddelerinin bedelini de ziraat mahsullerimizden temin ettiğimiz dövizle ödediğimiz için dir ki, Türkiye’de tarım her şeydir diyorum. Yalnız madenlerimiz bunun haricindedir.”

“...Ziraat denildiği zaman ilk önce hatıra üç şey gelir. Toprak, bilgi, vasıta. Hemen arz edeyim ki Türkiye’de topraklarımız boldur, verimlidir, burada endişemiz yoktur. Bilgiye, teknik bilgiye gelince: Teknik bilgiyi Türkiye’de köy ve köylünün ayağına kadar götürmek mevzuu Cumhuriyet zamanında ele alınmış ve geçmiş senelerde yapılan Teknik Tarım okulları, Teknik Bahçıvan okulları, Yüksek Ziraat enstitüsünde gösterilen tekâmüller bunun bir misalidir. Yalnız bir kaç vilâyetimizde tatbik edilen teknik ziraatın ne dereceye kadar faydalı olagelmekte olduğu hakkında henüz bir fikre malik olmadığı için Sayın Tarım Bakanından bu tecrübelerden alınan neticeler hakkında müspet rakamlar vermesini rica edeceğim.”

“...İkincisi; ziraat vasıtaları, ziraat âletleri meselesi. Biliyorsunuz ki, Türkiye’de Türk çiftçisi vasıta yönünden cidden mahrumiyet içindedir. Diğer milletler modern aletlerle icrayı ziraat ederken biz karasabana bağlı olarak kalırsak şüphesiz ki, zirai kalkınmayı temin edemeyiz. Bu gerçek 2-3 sene evvel derpiş edilerek Büyük Meclisçe de tedvin edilen bir kanunla İktisadi Devlet Teşekkülü hüviyetini haiz olan bir Türkiye Zirai Donatım Kurumu namıyla bir teşekkül vücuda getirilmiştir. Ben iki seneden beri bu teşekkülün bilanço, hesap ve muamelâtım tetkik eden heyette vazife almış bir arkadaşınız sıfatıyla derhal söyleyeyim ki, bu teşekkülün bugün ödenmiş sermayesi, teknik eleman ve kadrosu bakımından memleketin ve memleket ölçüsünde, memleket ziraat aletleri ve vasıtaları ihtiyacını tatmin edecek vaziyette değildir, yani dinamik değildir. Eğer biz bu Kurumu sermaye bakımından takviye etmezsek ve hariçten iştirâ kabiliyetini artırmazsak senede ancak 25000 pulluk yapacak kapasitedeki iki pulluk fabrikasına belbağlar, başka teşebbüse geçmezsek, bu memlekette istihsal bakımından, vasıta bakımından gadretmiş oluruz. Onun için ben Sayın Hükümetten ve Tarım Bakanından rica ediyorum, Pulluktan traktöre ve harman makinelerine ve kamyonu kadar hariç piyasalardan memleket ölçüsünde ithali mümkün ziraat âletlerinin ithaline imkân vermelidir. Bu vasıtalarından istifadeyi temin etmediğimiz takdirde büyük bir fırsatı kaçırmış olacağız. Bugün harpten çıkmış aç ve zirai durumu bozulmuş bir Avrupa vardır. Bu vaziyette zirai istihsalimizi ne kadar artırırsak o kadar yerinde olacaktır.”

“...Üçüncü olarak hayvan mevzuuna temas edeceğim. Bilindiği gibi ve istatistiklere nazaran memleketimizdeki büyük, küçük baş hayvan adedi 50 milyon raddesindedir. Asgari fiyatla takdir edecek olursak belki bu, bir milyarın üstündedir. Harbden evvelki normal zamanlarda bile memleket ihracatının hayvan mahsulleri % 20 sini teşkil ettiği gibi Millî gelirin de % 30 unu teşkil ettiğini istatistiklerden öğreniyoruz. Bizde hayvancılık iptidai bir şekildedir. Büyük bakım teşkilâtı, yem nebatları yoktur. Biz bu mevzuda fırsat ve imkân buldukça Bakanlardan temennilerde bulduk. Bakanların cevaplarını dinlerken hakikaten bu işin bizden daha önce takdir edildiği kanaatine vardım. Fakat bugün elimizdeki bütçeden anlıyoruz ki, bu işin önemi takdir edilmekle beraber bir hamleyi tazammun edecek fiilî hareket yoktur. Burada fiilî bir hamlenin yapılacağına kanaat getirebilmek için bütçe içindeki tahsisatlarına bakarak bütçedeki tahsisatta fark ve fazlalık varsa bu hamlenin alâmeti olarak kabul eder. ve müsterih oluruz. Bendenizce memleketin millî gelirin 30 - 40 ını ve köylünün geçim menabiini teşkil eden bu kanun bundan sonra olsun kavli değil, fiilî olarak ele alınmasını Sayın Hükümetten ve Sayın Bakandan bilhassa rica ederim. Artık sözden vazgeçelim, işi fiiliyata getirelim.” “...Sonra zirai kredi meselesine de dokunacağım. Gerçi bu mevzu zirai kredi açan Ziraat Bankasına aitse de ve Ziraat Bankası da Ticaret Bakanlığı’na bağlıdır, amma ziraatla irtibatı olduğu için arz etmek istiyorum. Türkiye’de zirai kredi olarak Ziraat Bankasının 1944 yılında Türk çiftçisine, müstahsile senede yaptığı ikrazat yekânı 47 milyondur, Tarım Kooperatiflerinin 21 milyondur, Satış Kooperatiflerinin 20 milyon ki, ceman 88 milyondur. Şimdi pamukta, üzümde, incirde, bağda, bahçede, bütün

ziraat mahsullerinde çalışan bütün Türk çiftçisine yapılan bu 88 milyon liralık kredinin kâfi olup olmadığını yüksek takdirinize bırakıyorum. Tabii kâfi değildir. Hükümetin bunun için de bir çare bulmasını bilhassa rica edeceğim.”

“...Şimdi de ziraat sanatlarına kısaca temas edeceğim;Hükümetin ehemmiyetle ele alacağı bir mevzudur. Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumunun hesaplarını tetkik ederken gördük. Bu kurum ziraat sanatlarını da ele almıştır. Fakat âdeta emekleyen bir çocuk halinde yürümektedir, emeklemektedir. Çünkü o kadar imkânsızlık içindedir. Parası müsait değildir, işleri çoktur. Bu yönden bu ziraat sanatları meselesinin de ehemmiyetle ele alınmasını ve hatta geçen sene vaat edilen paranın da Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna temin edilmesini zirai kalkınmamızın en mühim bir unsuru olarak bendeniz çok faydalı bulmaktayım.”

“...Son olarak Sayın Tarım Bakanından bir temennide bulunacağımı, o da seçim bölgeme aittir.Bizim bir Gâvur gölü bataklığı vardır. Bu 70 - 80 bin dönümlük bir bataklıktır, oradan geçen arkadaşlar varsa görmüşlerdir. Sivrisinekleri kemiklidir. Sayın Hatipoğlu zamanında bu mesele ele alınarak bunun kurutulması ve burada cidden muhtaç olduğumuz bir tohum ve hayvan ıslah müessesesinin tesisi düşünülmüş, keşfi yapılmış, arazisi hazine namına tescil edilmiştir. Burası seksen bin küsur dekadır. Sular idaresince de etüdü yapılmış ve 6 - 7 yüz bin lira bir masraf ihtiyarı lâzım geldiği belirtilmiş. 700 bin liraya elde edilecek arazi 80 bin dekadır. Bunu kurutup, bugünkü rayice göre satacak olursak değeri 2 milyon lira değerindedir. Alıcısı hemen mevcuttur. Hatta hususi teşebbüslerden bunu bize temlik etsinler, kurutalım diyenler de vardır. Bunu Tarım Bakanından rica ediyorum, bu bataklığı kurutup bir müessese halinde Maraş'a hediye etsinler” (TBMMZC,8.D,3.C:604).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 27.12.1946 tarih ve Yirmibeşinci Birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan Tarım Bakanlığı 1947 yılı bütçeleri münasebetiyle yapılan görüşmelere öğleden sonra da devam edilmiştir.Bu görüşmelerde söz alan milletvekilleri konu ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir.Buna karşılık Tarım Bakanı söz alarak yapılan konuşmaları değerlendirmiş ve bir takım açıklamalarda bulunmuştur.Bu konuşmasında Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu'nun Gâvur gölü bataklığı'nın kurutulması yönündeki isteği ile ilgili “...Gavur gölü, Bayındırlıkça kurutulup teslim edilecekti, ona intizaren bir şey yapabilmemize maddi imkân yoktur.”diyerek bu konuda halihazırda bir şey yapılamayacağını ifade etmiştir (TBMMZC,8.D,3.C:645).

6.1.30.1.1.(c). Ekonomi Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 30.12.1947 tarih ve yirmiyedinci birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan Ekonomi Bakanlığı 1948 yılı bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu'nun yaptığı konuşmada “...İtalya'dan getirilen ithal maddelerinin pek pahalı olduğu ve Sümerbank'a zarar iras ettiği söyleniyor, bunlar elden çıkarılmış mıdır?” sorusu üzerine Ekonomi Bakanı Dıyrbakır Milletvekili Cavid Ekin; “...İtalya'dan gelen ithal malları meselesi... Yalnız İtalya'dan değil Japonya mamulatından olmak üzere, Amerika'dan da mal getirttik. Bir heyet doğrudan doğruya İtalya'dan mal mubayaa edecek, diğer bir heyet de kaputbezi ve iplik olmak üzere Japonya mamulatından mallar getirecekti. Bunların hepsi bugün memlekete gelmiştir. Bunlardan kaput bezlerinin toptan satış fiyatı bugün 144 kuruştur. Bu bayinin eline teslim edilecek mal için tespit edilmiş bir fiyat ifade eder. Ondan sonra tabii biraz değişir. Yani perakendeci kârı zam olunur. Kendi imal ettiğimiz mallarımızın vasati fiyatı ise 78-79 kuruştur. Bunların arasında

biraz kalite farkı varsa da bu büyük bir şey ifade etmez. Demek ki arada büyük bir fark mevcuttur. Buna rağmen Japonya'dan getirdiğimiz bu kaput bezlerini ilk parti olarak tevzie tâbi tuttuk ve sattık. Fiyat farkı çok büyük olduğundan bundan sonrası için pek de böyle bir ümitte değiliz. Onları belki yine alabilenlerin almasını sağlamak üzere piyasaya vermek düşünülebilir. İtalya'dan gelen malların ise bir kısmı satılmıştır, bir kısmı satılmamıştır. Satışı ağır gitmektedir. İtalya'dan gelen mallarda esasen behemehal kâr etmek mevzuubahis değildi. Bugün de zarar etmiş değiliz ya... İtalya'dan gelen mallar mal kıtlığını önlemek bilhassa hususi teşebbüslerin elinde olup ta maliyet fiyatlarını tadil etmek suretiyle ve ithalâtçı kârı perakendeci kârı, toptancı kârı gibi birtakım kârların ilâvesi suretiyle satışa arz olunabilen malların daha ucuza satışını temin etmek maksadını gütmekte idi. Hulasa ithal mallarında ucuzluk sağlanmadı istenmişti. Bu sebeple ve diğer sebeplerle bu da olmuştur. Bir zamanlar 170-210 kuruşa kadar satılan kaput bezleri yüz elli kuruşa kadar inmiştir. Bizim arzu ettiğimiz faydalar elde edilmiştir. İcab ederse ve sürüm imkânı kalmazsa Sümerbank'ın bu işlerden behemehal kâr etmesi gibi bir telâkkiye saplanmayız bu gibi teşebbüslere icabında zararı da göze almak bünyesinde dirler” (TBMMZC,8.D,8.C:707).

6.1.30.1.1.(d). Diyanet İşleri Başkanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 14.2.1950 tarih ve kırkaltıncı birleşiminde Mecliste görüşmelerine başlanan Diyanet İşleri Başkanlığı 1950 yılı bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Başbakan Şemsettin Günaltay'ın yaptığı konuşmada geçen hususlar ile ilgili Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun; “...Teşkilât Kanununda 60 kazada münhal müftülük olduğu belirtildi bunlara müftü tayini yapılmış mıdır?... hademei hayratın Diyanet İşlerine bağlanması hakkında bir tetkik var mıdır, ne düşünülmektedir? soruları üzerine Başbakan Şemsettin Günaltay şu cevabı vermiştir: “...Müftü tayini meselesi lâzım gelen vasıfları haiz adam bulmak meselesidir, Biliyorsunuz, bir ilâhiyat fakültesi kurdunuz. Müftü vasfını haiz mevcut zevat varsa tabii tayin edilir. Yoksa oradan çıkacakları beklemek zarureti vardır”.

Bu cevap üzerine Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu “...Kadrosuzluk yüzünden tâyin edilmediği söylendi. Bunlar için kadro temin edilmiş midir?” diye bir soru daha sormuştur. Bu soruya karşılık Başbakan Şemsettin Günaltay konuşmasına devamlı şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Benim noktai nazarıma göre camilerin imamı ve hatiplerinin doğrudan doğruya Diyanet İşretine bağlanması lâzımdır. Bunların evkafa bağlanmış olması gayritabiüdür. Bunun için bir tetkik yapıyoruz ve zannederim yine bu Meclise biri kanun sunarak bu gayritabiî durumu ortadan kaldırmış olacağız.”

“...Cumhuriyetin ilânına kadar din teşkilâtı Devletin teşkilâtı esası içerisinde kalmıştır. Müslüman cemaati dinî müesseselerin idaresi hususuna alınmamışlar ve her şeyi Devletten istemek yolunu tutmuşlardır. Biz şimdi bu itiyadı tedricen değiştirmek ve Müslümanlara kendi dinî müesseselerini idare edebilecek bir teşekkül haline gelebilme imkânlarını hazırlamakla mükellef bulunmaktayız. Bugün biz Müslüman köyü halkı bile camilerinin tamirini, imamlarının maaşını hâlâ Hükümetten beklemektedirler. Aynı telâkki büyük şehirlerin Müslüman mahalleleri hakkında da görülmektedir.

“...Müslüman mahallelerinin, Müslüman halkının kendi camilerini kendileri idare etmek yolunu tutmaları ve buna alışmaları icap eder. Biz bu yola girmeleri için hazırlık yapmak zarureti karşısında bulunuyoruz. Aynı zamanda mevcut evkaf in hepsi camiler için meşrut değildir. Bir kısmı camilere birtakımları da hayır müesseseleri ve sosyal yardımlara tahsis edilmişlerdir. Bunları da nizamlamak zarureti vardır.

Binaenaleyh Hükümetiniz bu hususta yarın için varılması icabeden hedefe zemini hazırlamak tedbirleri üzerinde düşünmektedir. Ve bu tedbirler peyderpey huzurunuzda getirilecektir.”

“...Diyamet İşleri Reisi, dinî hususlarda Hükümetin emrinde değildir. Müslümanlara icabet- tikçe vaiz edebilir. Ve memleketin muhtelif noktalarına gider, oralardaki Müslüman ara ahlâki ve dinî nasihat edebilir. Müftüleri ile temasta bulunur. Bu hususta Hükümetten bir emir verilmiş değildir. Hükümet, en yüksek dinî makamda bulunan bir zatın siyasi işlere karışmasına katiyen taraftar değildir. Ve olamaz. Ama, dinî vazifesini görmek hususunda da kendisini köstekleyemez. Kendisi Müslümanlara dinî irşadatta bulunur, ahlâki irşadatta bulunur. Hükümet bu hususlarda onu menetmek salâhiyetini kendisinde göremez” (TBMMZC,8.D,24.C:556-557).

6.1.30.1.1.(e). Milli Savunma Bakanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 14.2.1950 tarih ve kırkaltıncı birleşim, üçüncü oturumunda Meclis görüşme gündemine alınan konulardan biri de Milli Savunma Bakanlığı 1950 yılı bütçesi idi. Bu görüşmelerde Bakanlık Bütçesi üzerinde milletvekillerinin yaptığı konuşmalarda temas ettikleri konulardan biri de “*Ordunun sıhhiye teçhizatı*”nın yetersizliği konusuydu. Nitekim *Ordunun bu teçhizatında noksanlığı dolayısıyla çok defa tabii ahvale iklim şartlarına intibak edilemediğinden erlerde birtakım arızalar, hastalıklar husule geldiği ve bu hastalıklardan en mühiminin verem teşkil ettiği belirtilmekteydi.*

Bu konuda Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu da yaptığı konuşmada: “*...Bilhassa, vatandaş askerliğe alınırken, son yoklamada bu verem vaziyetine çok dikkat edilmesini rica ediyorum Ben bu hususun biraz zayıf olarak nazara alındığı kanaatindeyim.*” Diyerek konuya dikkat çekmiştir (TBMMZC,8.D,24.C:596).

6.1.30.1.1.(f). Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 21.2.1950 tarih ve elliikinci birleşim, ikinci oturumunda Mecliste Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu “*...Köylerin sulama işlerinde, umumi menfaatler bakımından, bütçeden yardım yapılacak mıdır?*” sorusu üzerine Bayındırlık Bakanı İzmir Milletvekili Şevket Adalan “*... Köylerde yapılacak su işlerine imkânlarımız dâhilinde bir yardım yapılacaktır*” dedikten sonra bakanlığın mevcut çalışmaları ile bundan sonraki süreçte yapılması düşünülen çalışmalarla ilgili şu açıklamaları yapmıştır: “*...Yurdumuzun Bayındırlık işlerini 20 nci yüz yılın sağladığı teknik imkânlardan faydalanarak bir an evvel başarmak başlıca gayemiz olmakla beraber, takdir buyurursunuz ki bu, kolay elde edilecek bir netice değildir. Yol, demiryolu, liman ve su işleri malî külfet bakımından milyarlarca ihtiyaç gösteren büyük davalardır. Bu sebeple Bayındırlık işlerimizden önemli olanları başa almak, bir sıraya koymak ve bütün gayretlerimizi bunlar üzerinde teksif etmek zorundayız. Bu görüşle bayındırlık işlerini uzun veya kısa vadeli programlara bağlamış bulunuyoruz.*”

“*...Yol işlerimiz 9 yıllık bir programa bağlanmış ve geçen yıldan beri tatbikta da geçilmiştir. Bir kaç gün evvel kabul buyurduğunuz Karayolları Genel Müdürlüğü Kanunu ile programlarımızın zamanında gerçekleştirilmesi artık sağlanmış bulunmaktadır. Kurulacak olan bu müessese gerekli yetkileri haiz olacağı ve istikrarlı bir malî*

esasa dayanacağı için programlarını aksaksız yürütecek ve gelişmeye müsait olan gelirleriyle değişik veçheler arz eden yollarımızın yeni ihtiyaçlarını karşılayabilecektir.”

“...Cumhuriyetin ta ilk yıllarından beri ele alınmış ve sağlam esaslar üzerinde kurulmuş olan Demiryolları yapıcılığımız çok verimli olmuş ve yurdun güvenliği ve iktisadi bütünlüğü bakımından büyük faydalar sağlamıştır. Doğuyu Batıya ve iktisadi merkezlerimizi birbirine ve en kısa istikametlerde denize bağlamak amacıyla hazırlanmış olan programlarımıza İkinci Cihan Harbi içinde dahi, bütün güçlüklerle rağmen, ara vermeden devam edilmiştir ve devam edilmektedir.”

“...Ulaştırma sistemimizin en mühim dayanaklarından birisi olan limanlarımızın inşası da 10 yıllık bir programla ele alınmış bulunmaktadır. Kabul buyurduğunuz 5259 sayılı Kanunla alınan yetkiye dayanılarak Hükümetçe hazırlanan su programlarımızın tatbiki devam etmekteyiz.”

“...Su işlerinde tuttuğumuz yol bilhassa başlanmış olan işleri bir an evvel tamamlayıp, verimli bir hale sokmaktır. Derhal şunu da arzedeyim ki, su işlerinin bütün yükü Devletin üzerindedir. Devlet bütçesini bu kadar ağır külfetler altında bulundurmak doğru olmadığı gibi, bütçelerle sağlanabilecek ödeneklerle memleketin hayati bir işi olan su işlerini halletmeye ve başarmaya da imkân yoktur. Bu itibarla su işlerinden faydalananların tesis ve işletme masraflarına iştirak etmeleri kaçınılmaz bir zarurettir. Bu görüşle hazırladığımız kanun tasarısı Büyük Millet Meclisine sunulmuştur. Kısaca verdiğim şu izahattan anlaşılır ki, Bayındırlık işlerimiz bir programa bağlanmış, işler sıraya konmuştur. Bütçelerimizin verdiği imkânlar nispetinde bu işler sıra ile ele alınmaktadır.”

“...Harbi takip eden yılları ele alarak bir mukayese yapmak istiyorum. 1946 yılında Bayındırlık Bakanlığı bütçesinde yatırımlara ayrılan kısım 70 milyon lira iken 1947 senesinde 81 küsur milyon lira, 1948 senesinde 931949 senesinde 107, ve teklif ettiğimiz 1950 Bütçesinde ise bu miktar 131 milyon liraya çıkarılmış bulunmaktadır. 1946 yılını yüz itibar ettiğimiz takdirde 1950 yılında Bayındırlık Bütçesinde yatırımlara ayrılan kısmın 182 yi aştığını görürüz. Bu, dört yılı içinde bir misline yakın bir artış olduğunu ifade etmektedir” (TBMMZC,8.D,24.C:948-949).

6.1.30.1.1.(g). Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1950 Yılı Bütçesi Hakkında Sözlere

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 22.2.1950 tarih ve elliüçüncü birleşim, ikinci oturumunda Mecliste Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu “hayvan mevzuu”nda bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında şunları belirtmiştir: *“...Bu konuşmanın asıl yeri Tarım Bakanlığı Bütçesidir ama Ticaret Bakanlığını da ilgilendirdiği için iki nokta hakkında arz edeceğim. Birincisi hayvan sahiplerine kredi tesisi mevzuudur. Ziraat Bankası bundan birkaç sene evvelisine kadar, hayvan sahiplerine kredi vermiyordu fakat birkaç seneden beri bu mevzu bankaca ele alınmıştır. Hatta bundan birkaç gün evvel hayvan sahiplerine 6 milyon liralık bir plâsman(Yatırım) tahsis edildiğini memnuniyetle öğrendik. Bu karar çok yerindedir. Banka tebrike şayandır. Yalnız diğer mevzularda tahsis edilen plâsmanlarla mukayese edecek olursak cidden bu miktar pek azdır. Banka bilhassa bu sene çok büyük ikrazatla karşı karşıyadır, yüküldür. Fakat bu mevzuun da ehemmiyeti meydanda olduğu için, bundan sonra olsun bu işin vaktinde ve her halde ele alınmasını sayın bakandan rica edeceğim.”*

“...İkinci mevzu, hayvan ihracatı mevzuudur. Bizde hayvan ihracatı öteden beri yapılmaktadır. Memleketimiz hayvan ihraç eden bir memleketdir. Türkiye hayvancılığının ıslaha muhtaç ve inkişafının da matlup olduğuna göre, ihracatın bu meseleler üzerindeki rolünün tetkiki ve buna göre hayvan ihracatına önem verilmesi lâzımdır. Bu sene ihracat yapılmıştır, ama bendeniz bu mevzuda sayın bakandan bazı istirhamlarda bulunacağım. Bunlardan birisi; hayvan ihraç kararlarının çok erkenden alınması ve ihracat tacirlerine bunun bildirilmesidir. Verilen karara göre alıcı ve satıcının mutmain olması hususudur. Bu temin edilirse hem alıcı ve hem satıcı işlerinde daha katî ve mutmain hareket imkânını sağlamış olurlar. İkincisi; ihracat için basit yollardan gidilmeli ve formaliteler azaltılmalıdır.”

“...Üçüncüsü; ihracat müddeti uzun tutulmalıdır. Uzun tutulmasından maksat, alıcı ve mallarımıza çok alıcı çıkmamaktadır. Binaenaleyh, ihracatçı müşteri bulabilmek için dünya piyasaları ile alâkadar olsun. Onlara bu imkânı verelim. Bizde hayvan bakma zihniyeti malûmunuz olduğu üzere çok iptidaidir. Onun içindir ki, kış geçmeden evvel ihracat yapılmalıdır. Aksi takdirde hayvan kilosunu kaybeder ve gayrikabili ihraç bir hale gelir.”

“...Bu noktaları izah ettikten sonra dünkü konuşmalarda Toprak Mahsulleri Ofisi hakkındaki konuşmalar üzerinde durmak istiyorum. Çünkü bazı arkadaşlar Toprak Ofisi teşkilâtını dağınık oluşundan falan bahsettiler, isim tasrih etmeden yalnız buna münhasır olmak üzere cevap vereceğim; Toprak Ofis memleketimizin hububat durumuna göre, hububat alım vaziyetine göre icab eden yerlerde ajanslar açılır ve bu açılan ajanslarla hububat mubayaa edilir. Ofisin çiftçinin ayağına gitmesi ve onun malını değerlendirmesi her zaman gadre uğradığından bahsettikleri köylü için büyük bir avantajdır. Ve bu teşkilâtın yaptığı bu hareketi sitayişle bahsetmek yerinde olur”.

Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun bu konuşmasından sonra Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli, Bakanlığı ile ilgili yapılan eleştiri ve uyarılara cevap vermek üzere söz istemiş ve konuşmasında Bakanlığın hizmetleri ile ilgili açıklayıcı malumat bekleyen milletvekillerinin merakını giderecek ölçüde geniş bir malumat vermiştir. Bu konuşmada Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun sorularına da değinen Bakan şunları söylemiştir: “...Abdullah Yaycıoğlu arkadaşımız hayvancılığa temas ettiler. Hayvancılık kredisi, hayvan ihracı bahsinde ve hayvan kredisi üzerinde, malûmu âlileri, Ziraat Bankasının yardımları vardır. 1950 yılında altı milyon civarında yardım yapılmıştır” (TBMMZC, 8.D, 24.C:1035).

“...Hayvan ihracatına gelince; bu hususa İbrahim Arvas arkadaşım da temas ettiler; ikisine birden arzı cevap edeyim. Bugüne kadar hayvan ihracatı muayyen mevsimlere hasredilmiştir. Umumiyetle et fiyatları Mayısta başlamak üzere yaz sonlarına kadar düşer; Mayıs ayında kuzu elde edildiği için, fiyatlar düşmeye başlar ve sonbahara kadar devam eder. Ondan sonra tekrar fiyatlar yavaş, yavaş yükselir. Bu sene kuraklık ve yemsizlik yüzünden ihraç müddeti bu ayın on beşine kadar temdit edilmiş bulunuyordu. İhracına müsaade vermiş bulunduğumuz 300 bin baş hayvanın ancak 150 bin başı ihraç edilebilmiştir. Bunda yalnız yapılan tahdit değil aynı zamanda hayvanı alacakların ve meselâ Yunanistan ve Filistin'in muayyen olan alım kabiliyetini de daima göz önünde bulundurmak gerekir, önümüzdeki şene tasavvurumuz bütün 'bir yıl için devamlı bir hayvan ihraç rejimini tatbik etmektir” (TBMMZC, 8.D, 24.C:1051).

6.1.30.1.1.(h). Tarım Bakanlığı, (Bütçesi)Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözlere

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 23.2.1950 tarih ve ellidördüncü birleşim, üçüncü oturumunda Mecliste Tarım Bakanlığı, (Bütçesi) Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri görüşmelerine başlanmıştır. Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu meclis gündemine gelen görüşme konularını üzerinde görüşlerini şöyle açıklamıştır: Yaycıoğlunun görüş beyan ettiği konu, "...stajyer ziraatçılar"ın durumu ile ilgilidir; "...İşittiğimize göre ziraat teşkilâtında halen vazife görmekte ve aylıkları verilmekte olan 1200'ü aşkın stajyer varmış. Bunların bir teşkilât kanunu ile esas kadroya alınması iki seneden beri Bütçe Komisyonunda konuşulmakta ve Bakan da Teşkilât Kanunu getirerek esas kadroya alacağı hakkında müspet cevap vermektedir.1950 Bütçesinin konuşulduğu şu dakikada bu Teşkilât Kanunu henüz Meclise gelmemiştir. Yine işittiğimize göre Tarım Bakanlığı Teşkilât Kanununu hazırlamış Bakanlıklara göndermiş ve bu Teşkilât Kanunu Maliye Bakanlığında takılıp kalmıştır.Bu gençlerin esas kadroya alınmalarında fayda vardır. Eğer bunlar lâzım değilse ve kendilerine izin verilmelidir. Eğer lâzımsa bir an evvel bu teşkilât tasarısının Meclise gelmesi lâzımdır. Çünkü bu kanun bu arkadaşların vazife iştiyakını artıracaktır."

"...Tarım Bakanına ben de teşekkür edeceğim. Hakikaten tohum işinde bu sene seçim dairemde birçok ıstıraplara şahit olmuş ve dinlemiştim. Hiç kimse bu kadar tohum tevzi edileceğini memul etmiyordu. İstedikleri kadar tohum verildiğini görünce şaşırıldılar.Biz de bunların sevinçlerini görmekte bahtiyar olduk. Halkımızın bilveâlâ teşekkürlerimi sayın Bakana bildiririm. Önümüzdeki senelerde bu tohum işinde memleketin iklim şartlarına göre ve iyi kaliteli tohum tevziat yaparlarsa her halde alınacak verim daha çok iyi olur. Bunu da sayın Bakana arz ediyorum."

"...Üçüncü mevzu da hayvan mevzuudur. Filvaki Ticaret ve Ekonomi Bütçesinde hayvan mevzuuna temas etmişim. Ve Ticaret Bakanlığını ilgilendiren kredi ve ihracat işini dün izah etmişim. Şimdi de Tarım Bakanlığını ilgilendiren mevzulara temas edeceğim.Bizde hayvancılık, millî gelirler arasında mühim yer tutan bir mevzudur. Islaha muhtaç ve inkişafa müsaittir. Bugüne kadar Cumhuriyet devrinde hayvancılığın inkişafı yolunda atılmış adımlar vardır. Bu kabili inkâr değildir. Fakat bendeniz bu işleri bir adım olarak telâkki ediyorum, bir hamle olarak telâkki etmiyorum. Tarım Bakanı elindeki bütçe ile mukayyettir, verilen paraya nazaran fazla bir şey beklemeye hakkımız yoktur. Yalnız Sayın Başbakandan ve Hükümetten rica ediyorum. Bayındırlık işlerinde, millî eğitim işlerinde, olağanüstü sıtma mücadelesi işlerinde olduğu gibi bunu da hamle olarak ele almalarını bilhassa Sayın Başbakandan istirham ediyorum."

"...Bir parça da orman işine temas edeceğim; orman işleri teşkilâtı bizde geniş tutulmuştur. Orman olmayan yerde teşkilât kurulmuş ve bilhassa şef bolluğuna gark edilmiştir? Şef, şef muavini muavinin muavini hep şef... Ben şahsan ehliyetli fakat daha az insanla bu işlerin yapılacağını ve daha verimli neticeler alınacağına kaniim. Bilhassa Orman mekteplerinin, Orman Fakültesinin şimdiden yetiştireceği elamanları da bunlara ilâve ederek bunun ayarlamasını bilhassa Tarım Bakanından rica ederim."

"...Sonra yangın ve muhafaza işinde, teşkilâtın bu kadar genişlemesine ve bakım memurlar, adedinin artırılmasına rağmen yangın ve muhafaza işi evvelkinden daha ileri gitmiş değildir, kaçakçılık devam etmektedir, yangın yine olmaktadır. Gerçi Orman Genel Müdürlüğü birtakım yangın kuleleri yapmıştır, fakat bunlar yangını zuhurundan sonra haber alma vasıtasıdır. Biz yangını ve kaçakçılığı azaltmak istiyorsak evvelâ

orman sevgisini halkın içinde yerleştirmemiz lâzımdır. Bir de orman bölge şefinin ve bakım memurunun ormanın içinde bulunması lâzımdır. Vazife aşkıyla iş görüldüğü takdirde bu yangınlar da önlenir sanırım.”...Raportörün raporundan okuduğumuz veçhile senede 36 bin hektarlık orman yanmıştır ve zarar 1 600 000 lira civarındadır. Ancak yapılan teşçirlerle telâfisi mümkün değildir, çünkü yapılan teşçir bunun fevkinde değildir. Bilhassa bu yangın işine ve kaçakçılığa son verilmesi için gayret sarfını rica ediyorum”.

“...Orman mevzuunda bir de kereste işi vardır. Müsaade etsinler de bu keresteleri artık müzayedeye koymasınlar. Çünkü kereste satışı şöyle yapılmaktadır. Bir muhammen kıymet meydana getirilmektedir. Bu muhammen kıymete idare masrafları, kesmesi nakliyesi hepsi dâhil 60 bin lirayı bulmaktadır. Fakat bu, müzayedeye ile satıldığı zaman 200 liraya kadar çıkmaktadır. Bu ise ticaret ahlâkına dahi aykırıdır. Ve memlekette pahalılık yaratmaktadır. Bilhassa bu konu üzerinde önemle durmalarını rica ederim.Sonra, halkın ihtiyacı için kereste verilmesi işinde bu sene bazı şikâyetlere şahit oldum. Bunun da zamanında verilmesi için tedbirlerini rica edeceğim.”“...Son bir temennim de şudur: Bu sene bizim, meşhur Gâvur gölü kurutulmaktadır. Hükümetin isabetli ve çok teşekküre şayan bir kararıyla ihalesi yapılmış bulunmaktadır. Bu kurutma neticesinde elde edilecek arazi 100 bin dekar raddesindedir ve bunun 90 bin dekarı, Toprak Kanununun ruhu dâhilinde civardaki topraksız vatandaşlara dağıtılacaktır. Geri kalanından da hiç olmazsa 10 bin dönümlük bir üretme çiftliği kurulmasını sayın Bakanımızdan rica ediyorum.”(TBMMZC,8.D,24.C:1127-1128).

“...Orman Konusunda...Hükümet 3116 sayılı esas Orman Kanununda vatandaş lehine ve ormanları daha iyi korumak düşüncesiyle bazı tadiller yapmak lüzumuna kani olmuş ve bir tasarı hazırlamıştır ve bu tasarı Büyük Millet Meclisine takdim edilmiştir. Bu tasarı Tarım Komisyonunda ve diğer komisyonlarda konuşulmuş, bugün Bütçe Komisyonuna sunulmuştur, öyle ümit ederim ki Toprak Kanunu da Büyük Millet Meclisi tatile gitmeden evvel müzakere edilecektir.” “...Mevcut ormanlar, ihtiyacı karşılayacak bir durumda değildir. Bugün memleketin yüz ölçümünün % 13 nü teşkil eden ormanlar hektar itibariyle ancak 10,5 milyondur. Bu 10,5 milyonun da 3,5 milyonu koruluk, 7 milyonu baltalıktır.”

“...Orman yangınla, orman keçi ile, orman kaçakçılar tarafından, orman tabiat tarafından tahrip edilmektedir. Az olan, ihtiyacı karşılamayan, fakat memleketimiz nüfusunun büyük bir ekseriyetini ilgilendiren bir iş olduğu için de birçok şikâyeti mucip olmaktadır. Mütehassısların ifadesine göre bir memleketin normal orman memleketi sayılabilmesi için bu nispetin % 20 yi bulması lâzımdır. Zengin bir memleket olarak tarif edilebilmesi için yirminin de üstüne çıkması icab etmektedir. Halbuki Türkiye dünyanın fakir orman memleketleri arasındadır. Bugün orman içinde 6 500 köy vardır. Bu altı bin küsur köyde 2,5 milyona yakın insan barınmakta ve oturmaktadır”(TBMMZC,8.D,24.C:1159).

“...Şimdi bu vaziyeti göz önüne getirirseniz ormanları korumanın yalnız Devlet teşkilâtıyla, Orman Umum Müdürlüğünün bakım memurlarıyla kabil olmayacağını takdir buyurursunuz. Orman, arkadaşlarımızın işaret ettikleri gibi memleketin sosyal hayatında ekonomik hayatında, ziraat hayatında yerini ve ehemmiyetini bütün milletin ve memleketin kalbinde ve şuurunda bulmadıkça, ağaç sevgisi gönüllerimizde yerleşmedikçe bu ormanları korumaya ve kurtarmaya imkân yoktur, arkadaşlar.Nitekim bunun tecrübesi yapılmıştır. Orman askere verilmiştir. Korunamamıştır, askerden alınmıştır, korunamamıştır.Orman işlerinde en çok ehemmiyet verdiğimiz, işler mevcut ormanların iç yollarını yapma, yangın kule ve kulübelerini inşa etme ame- najman plânlarını ve haritalarını tamamlamadır; Bu sahalarda çalışıyoruz. Yollar için Ame-

rika'dan hususi makineler getirteceğiz yangın kule ve kulübelerinin adedini artırmış bulunuyoruz.”

“...Hayvancılık politikamızı şöyle hulâsa edebilirim : 1 - Salgın ve paraziter hayvan hastalıklarıyla mücadele etmek; 2- Et, koşum, yün ve deri bakımından hayvan ıslahına ehemmiyet vermek lâzımdır. Deri bakımından, hayvan ıslahına ehemmiyet vermek lâzımdır.Hayvan mecmuamız sayım harici 55 küsur milyon, sayım dâhili 45 milyon adediyle memleketin gerek zirai ve gerekse ekonomisi bakımından nazarı dikkate alınması lâzım gelen ve önemle üzerinde durulması icab eden bir varlığın ifadesidir. Şunu da arz edeyim ki; mücadele işlerinde veterinerlerimiz ellerinden geldiği nispette ve imkânlar dahilinde çalışmaktadırlar. Fakat mevcut veteriner ve sağlık memuru adedi bugünkü ihtiyacı karşılayacak durumda değildir. Başka memleketlerde 5 bin hayvanın muayenesi ve 50 bin hayvanın kontrolü bir veterinerine verildiği halde Türkiye'de 60 bin hayvanın muayenesi (114) bin hayvanın kontrolü bir veterinerine verilmiştir.Bugün 534 veterinerimiz ve 385 sağlık memurumuz vardır. Buna rağmen, mücadele işlerinde veterinerlerimizin gösterdiği başarıyı şükranla ifade etmek mecburiyetindeyim. Memleketin muhtelif muntikalarında çeşitli hayvan hastalıkları, ki bunları adedi 28'i bulmaktadır, ile mücadele etmek ve başarılı neticeler istihsal eylemek her halde kaydedilecek bir hakikat olsa gerektir.”

Yaycıoğlunun ele aldığı konulardan biri de Marşal planıdır.Bu konuda kısaca şu açıklamada bulunmuştur: “...Marşal plânının esprisi ikinci Cihan harbinden yoksul bir vaziyette çıkmış olan Avrupa memleketlerine Amerikanlıların insani bir hareketle yardıma geçmiş olmalarının ifadesi demektir. Bu maksatla 19 memleketin bu Marşal plânından istifade ettirilmesine karar verilmiş, bunun içine Türkiye de dâhil edilmiştir. Fakat bu şartsız bir yardım değildir. Amerikalılar bize vermiş oldukları malzeme ile 1952 senesine kadar hububat istihsalâtımızı arttırmamızı ve artacak bu istihsalden kendi ihtiyacımızı karşıladıktan sonra üste kalan miktarını da yoksul olan Avrupa'ya ihraç etmemizi şart koşmuşlardır.Yani Türkiye bu Marşal plânına girdiği seneden itibaren bir mükellefiyet altına girmiş bulunmaktadır” (TBMMZC,8.D,24.C:1166).

6.1.30.1.2. Mülki ve İdari Teşkilat

6.1.30.1.2.(a). 15 Yeni İlçe Kurulması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet MeclisiVIII.Dönem 6.6.1947 tarih ve altmışdokuzuncu birleşim ikinci oturumunda yeni 15 İlçe kurulması gündeme gelen konular arasındadır. Adı geçen Kanun münasebetiyle görüşmelere başlanmıştır.Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun bu görüşmelerde konu ile ilgili beyanı şöyle olmuştur: “...Coğrafi vaziyeti müsait olan, iktisadi vaziyeti müsait olan yerlerde kaza teşkili elbette doğrudur. Hükümet bunu önemle göz önüne alarak her sene birkaç kaza teşkil etmek suretiyle bu ihtiyacı karşılamaya çalışmaktadır. Bundan dolayı Hükümete teşekkür etmek lâzımdır. Yalnız teşkil edilen kazalardaki bir kadro noksanlığından bahsedeceğim. Adliye teşkilâtı? Bilmiyorum yeni teşkil edilen kazalarda nasıl olacak? Fakat, teşkil edilen diğer kazalarda yalnız sulh hâkimleri vardır. Sulh hâkimlerinin vazifesi kanunlarla sınırlanmıştır. Meselâ sulh hâkimi 300 liraya kadar hukuk davalarına bakar. Ve sulh ceza işlerine bakar. Bunun haricine çıkamaz. Asliye cezaya ait, asliye hukuka ait, meşhut suçlara ait birçok adli muamelât geri kalır.

“...Bizim Afşin denilen bir kazamız vardır, iki sene evvel teşkil edilmiştir. Halkı da, hâkimi de her zaman bu adli teşkilâtın noksanlığından bahsederler. Bu kanun 1948 de tatbik edileceğine göre bu ilçelerde Sayın Adliye Vekili bu noksan teşkilâtı

tamamlayarak mütekâmil bir şekilde koyacaklar mı? Bunu bilhassa ehemmiyetle göz önünde tutmalarını kendilerinden rica ederim.”

Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun konuşmasında geçen “Adliye teşkilâtı yeni teşkil edilen kazalarda nasıl olacak?” sorusu üzerine Adalet Bakanı Zonguldak Milletvekili Şinasi Devrin gündem ile ilgili söz alarak bu soruyu da şöyle cevaplamıştır: “...Abdullah Yaycıoğlu arkadaş tek yargıçlı bazı ilçelerdeki adalet teşkilâtının ihtiyaçları karşılayamamakta olduğunu ifade ettiler. Bu müşahedeleri yerindedir. Tek yargıçlı birçok ilçelerden aldığımız müracaatlarda bilhassa iş hacmi büyük olanlar için yeni bazı tedbirlerin ittihazı lüzumuna biz de kaani olduk. Binaenaleyh gelecek seneki kadroların tanziminde bu ihtiyaçları karşılamaya gayret edeceğiz. Esasen bu ilçelerde yargıç, yalnız sulh mevaddını görmekle iktifa etmez hukukta olsun, cezada olsun, bir kısım asliye mevaddını rüyet vazifesiyle mükelleftir. Hatta bazı hallerde sorgu ve yargıcı savcılık vazifesini de görür. Bu kadar geniş yetkileri haiz olan tek yargıcın yalnız başına bir ilçe merkezinde vazife görmesi birtakım mahzurları davet etmektedir. Mahkemeler teşkilatını yeni baştan tanzimi işini esasen ele almış bulunuyoruz, tetkikatı bir hayli ilerlemiş olan bu tasarıda Adalet Teşkilâtının ilk kademesi olarak Asliye Teşkilatını esas tutmayı zaruri gördük. Eğer bu proje Yüksek tasvibinize mazhar olursa arkadaşlarımızın ileri sürdüğü mahzurlar ve endişeler kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır.” (TBMMZC,8.D,6.C:74).

6.1.30.1.3. Vergi sistemi(Arazi vergisi)

6.1.30.1.3.(a). Arazi Vergisi Kanununun 9. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII.Dönem 17.6.1947 tarih ve altmışdokuzuncu birleşim ikinci oturumunda gündeme alınan konulardan biri de Arazi Vergisi Kanununun 9. maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısıdır. Adı geçen Kanun tasarısı münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun yaptığı konuşmada: “Aldığım malumata göre;Türkiye’de 44 129 000 mera ve çayır olduğu ve yüz ölçüsününün % 58 i olduğu, 11 milyon ürün getirmeyen toprak bulunduğu, 30 milyon orman ve bir milyon küsur hektar bag, bahçe olduğu şeklindedir.Ancak ifade edildiğine göre Arazi Vergisine esas olan arazi 13 milyon hektarı buluyor.”şeklinde bir açıklama yapması üzerine Tarım Bakanı Faik Kurgoğlu: “Tarla mahiyetinde olan yerler 11 milyon hektarı bulmaktadır” demiştir. Abdullah Yaycıoğlu da; “o zaman toplam 44 milyon mera, çayır olduğuna göre bu, vergiye tâbi değil midir.” diye yeni bir soru sorması üzerine Meclis Başkanı Feridun Fikri Düşünsel devreye girerek bu şekilde konuşmaların usule aykırı olduğu müdahalesini yapmıştır.

Bütçe Komisyonu Sözcüsü Münir Birsal, “....Bütçe Komisyonu Büyük Kamutayda bu tasarı üzerinde lehte ve aleyhte konuşulan fikirleri kendi aralarında bir kere daha incelemek ve bir kere daha görüşmek kararını verdi. Komisyonumuz Yüksek huzurunuzda, bu incelemelerden sonra tasarıyı getirmeyi işin maslahatına ve memleketin menfaatimi daha uygun olacağı kanaatini izhar etmiştir.”açıklamaları üzerine Meclis Başkanı İctüzük'ün 118 nci maddesi gereğince Komisyonun talebin kabul edildiği ve tasarı Komisyonun geri verildiğini açıklayarak görüşmelere son vermiştir (TBMMZC, 8.D, 6.C: 326).

6.1.30.1.4. Eğitim

6.1.30.1.4.(a). 3803, 4274 ve 4459 Sayılı Kanunların Köy Okulu, Öğretmen ve Sağlık Memuru Evleri İnşa Ettirilmesiyle İlgili Maddelerinin ve 5012 Sayılı Kanunun Kaldırılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII.Dönem 24.5.1948 tarih ve altmışikinci birleşim birinci oturumunda gündeme alınan konulardan biri de 3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunların köy okulu, öğretmen ve sağlık memuru evleri inşa ettirilmesiyle ilgili maddelerinin ve 5012 sayılı Kanunun kaldırılması hakkındadır. Bu kanun münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yayıoğlu'nun yaptığı konuşmada şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Bu kanunun beşinci maddesinde köylüye yükletilen bedenî mükellefiyetin azami haddi 30 gün olarak tayin edilmiştir. Halbuki 4274 sayılı kanunla tahmil edilen mükellefiyetin azami haddi 20 gündür. Bu kanunla bedeni çalışma mükellefiyetine 10 gün zammemiş oluyoruz. Halbuki bu kanun; 4274, 3803 sayılı kanunların tatbikatında beliren bazı mahzurların izalesi için getirilmiş bulunuyor. Hatta bu mahzurların başında gelen de köylüye tahmil edilen mükellefiyetin ağırlığı olduğu için, Hükümet gerekçesinde de gayet samimî olarak bu mükellefiyetin ağırlığını belirtmiş hatta bu ağırlık yüzünden halkın mektep yapımı zevk ve iştiağını kaybetmiş olduğunu belirtmiş bulunuyor. Cuma günkü konuşmada Sayın Bakan köylü 30 gün çalışmaz, 20 gün çalışmayı seve seve kabul eder gibi bir beyanda buldukları için bu 30 günlük mükellefiyet niçin çok? ve köylünün yıllık çalışma hayatının kaçta kaçını teşkil etmektedir noktalarının tahliline gitmeyeceğim, umuyorum ki Hükümet buna muvafakat edecektir, bir takrir hazırladım, bu otuz gün azami had mükellefiyetin 4274 sayılı kanunda olduğu gibi 20 gün olarak kabulünü rica ediyorum. İkinci olarak; bu maddenin sonunda bir ahır kaydı var. öğretmenlerin donatımı kaldırılmıştır, arazi verilmemektedir. Binaenaleyh burada ahır kaydına niçin lüzum görülmüştür? Bu hususta Sayın Bakan izah ederlerse bu ciheti anlamış olurum.”

Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer bu görüşmelerde milletvekillerin sordukları soru ve yaptıkları değerlendirmelerle ilgili söz almış ve şu açıklamalarda bulunmuştur: “...Yapılan beyanları arasında cevaplanılacak üç nokta görüyorum : Bunlardan birisi, iş mükellefiyetinin günleridir. Teklifimiz bir hesaba dayanmaktadır. Yaptığımız hesaplara göre, 100 tane mükellefi bulunan bir köyde buraya uygun bir okulun meydana çıkabilmesi için mükellef vatandaşların 17 gün çalışmaları şarttır. Buna karşılık 50 mükellefi bulunan köyde okulun meydana çıkabilmesi için mükelleflerin 34 gün çalışmaları icabeder. Bu, muhtelif tipleri, çeşitli ihtiyaçları düşünerek bir ortalama tayin etmeği lüzumlu gördük ve 30 günü buna göre tespit ettik. Bir mükellef vatandaşın 30 gün çalışması bir bakıma ağır bir yükür, bir bakıma hafif bir yükür.”

“...1946 senesinde memleketim ve seçim bölgem bulunan Sivas'ın köylerini dolaşıyordum. Burada birçok köylü vatandaşların, şimdi çok hafiflemiş bulunan ve bu tasarı kabul edildiği zaman daha da çok hafifleyecek olan o günkü ağır şartlar altında binalarını yapmışlar, bedenî mükellefiyetlerini yerine getirmişlerdi. Üstelik bir mektebin meydana çıkabilmesi için lüzumlu gelen parayı da salma suretiyle aralarında taksim ederek toplamış bulunuyorlardı Ev vardı ki, okul için yüzlerce lira vermişti. Fakat okul meydana çıktıktan sonra bu vatandaşlarda çektikleri sıkıntıların tamamıyla zail olduğu ve yerine sürür ve ibtihacın (sevincin) kaim olduğu görülmüyordu. Hatta bendenize, epeyce sıkıntı çektik ama şimdi çocuklarımız mektebe gidiyor, bunu görerek bütün sıkıntılarımızı unuttuk diyenler oldu. Bir köyde de yaşlı ve akıllı bir adam kendi

diline ve selikasına(söz ve yazı yeteneği) göre aşağı yukarı, bu şartlar altında köylü vatandaşların katlandıkları külfetleri, bir hamil esnasında tahammül edilen zahmetler şeklinde ifade etti. Hamil olduktan ve nevat meydana çıktıktan sonra ana nasıl bütün sıkıntılarını unutarak seviniyorsa bunu da ona benzetti. Dün ağır olan, bugün daha da hafiflemiş olan şekillere kıyas edilecek olursa 30 gün bize ağır görünmüyor. Şunun için de ağır görünmüyor ki, bir vatan müdafaası bahis mevzuu olursa, vatandaşlar evini, çoluğunu çocuğunu, her şeyini arkada bırakarak, istihkarı hayat ederek giderler. Bir an evvel ümmilikten kurtulmak, bir an evvel köye okulu sokmak vatan müdafaası kadar ehemmiyetli midir, bunu iddiaya cesaret edemem, ama eğer vatan müdafaasından sonra gelen bir takım millî davalar ve ihtiyaçlar varsa herhalde bir an evvel köye mektebi sokmak da aynı neviden bir zaruret ve ihtiyaçtır.”

“...Bu millet kendi kendini idare etsin diyoruz, bir halk idaresi kurmak davasındayız; okuyup yazma bilenlerle bilmeyenlerin nispetlerini bir kere daha Yüksek Huzurunuzda tekrarlamaya utanıyorum, fakat hepiniz bu nispeti bildiğinize eminim. Binaenaleyh bir an evvel bu memleketi ümmilikten, cehaletten kurtarmak, insanlığın asgari şartı olan okuyup yazmayı öğretmek, asgari bilgileri kazandırmak zannederim ki, vatan müdafaasından sonra gelen bir dava olarak karşımızdadır. Onun için işbu zaviyeden bakılınca bir kere vatandaşların bir nesil boyunca artık para, pul da vermeyerek on gün senenin şu mevsiminde, on beş gün bu mevsiminde çalışmasında bendeniz bir ağırlık görmüyorum. Bunu düşünerek buraya 30 gün diye kayıt koyduk. Yüksek Meclis bütün yasama faaliyetleriyle, bütün tedbirleriyle köylümüze karşı çok yakınlık ve sevgi gösteriyor, yardıma koşuyor. Eğer, bu hassasiyetinin daha bir tecellisi olarak mükellefiyet günleri 30 gün yerine 20 gün olarak takarrür ettirilirse benim için boyun eğmekten başka yapılacak bir şey yoktur, bu hadler dâhilinde vazifelerimizi, teşkilâtımızla beraber yerine getirmeye çalışacağız. Arkadaşlarımızdan bir kısmı da, bu çalışma esaslarının Bakanlar Kurulunca tespit edilmesi noktasına temas buyurdular. Her türlü suiistimali ve şikâyeti önlemek için doğrudan doğruya Hükümeti bu işle ilgili ve mesuliyetli hale getirmek kastiyle bu çalışma esaslarını tespit etme işini Bakanlar Kuruluna bırakalım dedik. Burada arkadaşımız Yayıcı oğlu “Ahır” kaydına temas ettiler. Artık donatımdan vazgeçmiş olduğumuza göre ahır kaydına burada lüzumlu var mıdır, öğrenmek istediler. Yapmakta olduğumuz okullar içerisinde yatılı olarak kurmayı düşündüklerimiz de vardır. Tabii onların hayvanları da olacaktır, bunun için bir ahır kurmak düşünülebilir, bu tek tük rastlanacak bir haldir. Ama bu kaydın da çıkmasından fayda görürseniz itirazım olmayacaktır.”

Maraş Milletvekili Ali Rıza Çuhadar ve Abdullah Yaycıoğlu tarafından Büyük Millet Meclisine bahsi geçen kanunla ilgili; *“işbu kanunun 5 nci maddesinde köylüye tahmil edilen çalışma müddeti yılda 30 günü geçmemek üzere düzenlenir yerine; “Yılda 20 günü geçmemek üzere düzenlenir” olarak değiştirilmesini”* teklif etmişlerdir. Bu önerge ile ilgili Meclis Başkanı tarafından yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir (TBMMZC,8.D,11.C:458).

6.1.30.1.4.(b). Millî Eğitim Bakanlığı Kuruluş Kadroları Hakkındaki 4926 Sayılı Kanuna Bağlı (2) Sayılı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonları Raporları

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII.Dönem 7.7.1948 tarih ve altmışikinci birleşim üçüncü oturumunda Millî Eğitim Bakanlığı Kuruluş kadroları hakkındaki 4926 sayılı Kanuna bağlı (2) sayılı cetvelde değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonları raporları gündeme alınarak görüşülmesine

başlanmıştır.Bu kanunda yapılacak değişiklik münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu yaptığı konuşmada şu açıklamalarda bulunmuştur:“...*Milli Eğitim Bakanı liselerden bahsederken artık bundan sonra lise açmayacağım diye burada beyanatta bulundular. Halbuki biz memleketin birçok yerlerinde lisenin açılmadığından burada her sene ricada bulunmaktayız. Ezcümle, biz Maraş Milletvekilleri Maraş'ın 40 bini aşan nüfusuna göre bu şehirde lise açılmadığından şimdiye kadar gelip giden Bakanlardan müteaddit ricalarda bulunmuştuk. Kendileri de bizim temennimizi kabul ederek önümüzdeki senede bilhassa Maraş'ta lise açılacağına dair beyanda bulunmuşlardı. Bu senede yine maalesef Maraş gibi büyük bir vilâyet merkezinde böyle bir kültür müessesesinin açılmayacağını esefle görüyoruz. Halbuki her sene Bakandan rica ederiz, sene başında açacağız derler. Sene biter gelecek seneye kalır. Yine maalesef açılmadığını görürüz. Eski Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer'den rica ettiğimiz zaman işin ehemmiyetini nazarı dikkate alacağını bize bir kaç defa vaat buyurmuşlardı. Şimdi Banguoğlu'nu dinleyince ümitsizliğe düştük. Bazı arkadaşlar lisenin ne lüzumu var dediler. Bu arkadaşlar kendi liselerinden usandırsa bize devretsinler. Bizim ihtiyacımız iştiyakımız vardır. Herhalde Maraş gibi nüfus kesafeti bir hayli fazla bir memlekette liseye şüphesiz ki ihtiyaç vardır. Burada katî bir şey söylemesinler, bizi de ümitsizliğe düşürmesinler. Maraşlılar Millî Eğitim Bakanlığından bu ihtiyaçları üzerinde durulmasını rica ediyorlar. Burada bir ihtiyaca tercüman olmakla vazifemi yapmış bulunuyorum.”*

“...*Bakan, Ortaokul meselesine temas ederken kazalarda kasaba nüfusunu ve bina vaziyetinin nazarı itibara alınacağını söylediler. Bazı ilçeler coğrafi vaziyetleri itibariyle bazı ilçeler vardır ki, etraftan tamamıyla tecrit edilmiştir. Bunlar 4-5 ay karla muhattır. Yolu ve vesaiti yoktur.Buralardan bir aile çocuğunu başka ortaokullarda tahsili yaptırmak için Üniversite tahsili yaptırır gibi masraf ihtiyar etmektedir. Misal olarak Göksun'u gösterebilirim. Bu ilçenin 12 tane tam devreli ilkokulu vardır, senede 200 ye yakın mezun vermektedir. Hakikaten bu kasabanın 4-5 ay etrafla muvasalası yoktur. Bu gibi coğrafi vaziyeti müsait olmayan yerlerinde bu tercih sebebi olarak kategoride yer verilmesini Sayın Bakandan bilhassa rica ederim ve Maraş Lisesi meselesini de ehemmiyetle ve ısrarla teyit ederim”* (TBMMZC,8.D,12.C:943).

6.1.30.1.5. Tarım

6.1.30.1.5.(a). Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII.Dönem 8.7.1948 tarih ve seksen beşinci birleşim ikinci oturumunda Muhtaç çiftçilere ödünç Tohumluk verilmesi hakkında Kanun hakkında kanun görüşülmesine başlanmıştır.Bu kanun münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Abdullah Yaycıoğlu'nun yaptığı konuşmada şu açıklamalarda bulunmuştur:“...*Tohumluk Kanunu, eski kanuna göre daha ileri bir kanundur. Çünkü eskiden mevcut 6 milyon 750 000 liralık yardım parasının yarısı göçmenlere, yerini değiştirenlere veriliyor, yarısı da çiftçiye kalıyordu. Bu kanunla doğrudan doğruya çiftçiye verilen miktar altı milyon liralık olduğu için ileri bir kanundur denilebilir. Ama ihtiyaca cevap verir mi, vermez mi onu bilmem. Yalnız burada tercihan küçük çiftçiye verilmesi kaydı vardır.Kanun metninde, yağmurdan, doludan, yangından, sel, seylâp vesairenden % 40 hasar gören ve Ziraat Bankasından, tarım kredi kooperatiflerinden kredi sağlayamayan küçük çiftçiye veyahut yedi iktidarında olmayan herhangi bir sebeple ziraatı bırakmak durumunda olan çiftçiye*

tercihan yardım yapılır diyor. Bu takdirde bir afete uğrayan bir büyük veya orta çiftçinin belini doğrultması daha güç olacaktır. Bu itibarla burada küçük orta, büyük çiftçi gibi bir tefrik yapılmaması daha yerinde olacaktır.”

“...İkincisi; geçmiş senelere ait bazı müşahedelerimi arz edeceğim. Maraş'a Samsun'dan tohum verdiler. Bunu da ekim müddeti geçtikten sonra verdiler. Samsun'dan verilen tohum Maraş'a intibak edebilir mi? Bunu anlayan dinleyen yoktur. Sonra tohumluk için selökterler vardır. Selökterden tohum geçirilirken göztaşı karıştırılması mevzuu vardır ki bu hususa hiç dikkat edilmiyor. Tatbikatta buna dikkat edilmesini rica edeceğim.”

“...Asıl dava bizim tohumlarımızın kalitesi düşüktür. Tohum ıslah müesseselerimiz tohum ihtiyacımızı karşılayacak durumda değildir. Beş altı seneden beri Büyük Mecliste, içinizde bulunuyorum. Her gelen Tarım Bakanı Bütçe Müzakereleri esnasında her fırsatta tohum davası üzerinde durur. İyice tebarüz ettirir fakat tatbikatta ve ilerlemede fazla bir inkişaf görmeyiz. Daha doğrusu memlekette bilhassa istihsal artımında en mühim bir faktör olan bu davanın ıslahı bakımından, kalite itibarıyla yükselmesi bakımından ehemmiyetle ve dikkatle ele alınması yerinde olur. Savın Bakan bunu bizden daha iyi bilirler ve her zaman ısrarla üzerinde durdukları bir şeydir. Ben de bu vesile ile buna ehemmiyet verilmesini rica etmiş oluyorum” (TBMMZC,8.D,12.C:1010).

Tarım Bakanı Cavit Oral yaptığı konuşmada;“Muhtaç çiftçiye tohumluk dağıtımını sağlayacak bu kanunla Türkiye'nin belli başlı istihsal davalarından birisi olan tohumluk meselesini birbirinden ayırmak lâzımdır. Bu, nihayet tabii afetlerden, selde, seylâptan şu ve bu gibi tabii tabiat taşkınlıklarından zarar görmüş çiftçilere münhasır bir şeydir ve onun için de tahdit edilmiştir.”... bu tasarıda ortaya konan para miktarı Türk Çiftçisinin ve köylüsünün tohumluk ihtiyacını karşılayacak bir miktar değildir. Fakat bu münasebetle arz edeyim ki, bu nihayet zelzeleden, seylâptan, yağmurdan, felâketten zarar görmüş ve zarar görecektir. İnsanlara verilecektir. Tohumluk meselesi, bizim istihsal davamızın esasını teşkil eder. Bunun için düşüncelerimiz vardır. Bazı arkadaşlarım haklı olarak işaret buyurdular. Hakikaten yıllardan beri bu tohumluk meselesi, bu kürsüde mevzuubahis edilmiştir ve benden evvelki muhterem seleflerim de bu işle ciddiyetle alâkadar olmuşlardır. Fakat arkadaşlarım biz artık öyle bir duruma gelmiş bulunuyoruz ki, bundan sonraki ziraat politikamızı istikrarlı, plânlı ve programlı çalıştırmak ve işletmek mecburiyetindeyiz.” Açıklamalarında bulunan Bakan tohumluk davasının ziraat politikamızın başlıca bir unsuru olarak ele alacaklarını belirtmiştir (TBMMZC,8.D,12.C:1011).

6.1.31. Rıza Çuhadar'ın Biyografisi

Rıza Çuhadar (1324) 1908 yılında Maraş'ta doğdu. Babası Hacı Mehmet Efendi Annesi Zekiye Hanımdır. Orta (okul) tahsilini yapmıştır. Çiftçilikle uğraşmıştır. Belkıs İlhan Hanım'la evlenmiştir. Bu evlilikten, Nejat, Nevzat, Sedat ve Vedat adlarında dört çocuğu vardır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:1459/807/44; Çufalı, 2012:821).

1933 yılında CHP partisine girmiştir. 1933-1939 yılları İl idare (CHP) üyesi görevinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Halkevi başkanlığı yapmıştır. 1939'dan 1945'e kadar yine CHP vilayet idare kurulu başkanlığı yapmış ve bu arada Maraş delegesi olarak büyük kurultayın üç döneminde bulunmuştur. Ayrıca Ziraat Odası Başkanlığı ve Belediye üyeliğinde uzun müddet bulunmuştur (Çufalı, 2012:821).

Rıza Çuhadar Sekizinci Dönem TBMM seçimlerine Maraş milletvekili adayı olarak katılmıştır. Rıza Çuhadar Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş 9578, Elbistan kazası 646, Göksün kazası 3666, Andırın kazası 5239, Afşin 2142, Pazarcık kazası 14173 oy olmak üzere toplam 35445 otuz beş bin dört yüz kırk beş oy almıştır.

Milletvekili Seçimi Kanunu gereğince Maraş İlinde yapılan seçim sonunda Otuz bin sekiz yüz altmış sekiz oy ile Rıza Çuhadar Maraş İli Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bir tutanak seçim kurulu tarafından hazırlanarak 31.7.1946 tarihinde kendisine verilmiştir. Maraş vilayeti umumi heyetinin 26 mart 1946 tarihli sekizinci birleşiminde de bu karar onanmıştır. Rıza Çuhadar Maraş Milletvekili seçildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına 5.8.1946 tarihi itibarıyla katılmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:1459/807/44). 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Tarım Komisyonu üyeliğine seçildi. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçildi. Çuhadar, 1960'lı yıllarda Maraş gençliğinin spor yapması için 32 bin metrekare arsa bağışladı. Burada büyük bir spor kompleksi yapıldı. Rıza Çuhadar 6 Aralık 1996 tarihinde vefat etmiştir (Çufalı,2012:822).

6.1.32. Kâmil İdil'in Biyografisi

Kamil İdil Bey, 1900 yılında Maraş'ta doğdu. Babası Ali Mümtaz Bey ve Annesi Fatma Nazlı Hanımdır. Hatice Seniha Hanımla evlenmiş, Senem ve Sema Nazlı adında iki kız evladı vardır (E.M.S.G.A. Dosya No:0041168; Çufalı,2012:8. D.3. C:823). Yüksek öğrenimini Tıp alanında yapmıştır. 1925 te İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Bir sene Gülhane askeri tıbbat okulunda askerlik hizmetini yaptı. Kanun gereğince mecburi hizmete tabi olarak kura ile Ahlat kazası hükümet tabipliğine ve 18.5.1926 da Bitlis hükümet tabipliğine ve Sıhhat Müdürlüğü vekaletine tayin olmuştur. 27.9.1927 de mecburi hizmeti bittiğinden dolayı İstanbul Bakterioloji hanesi asistanlığına 27.11.1927 de tayin edilmiştir.

24.8.1929'da Rockefeller müessesesi hesabına Amerika'ya yüksek ihtisas yapmak üzere gönderilmiştir. Daha sonra ise ihtisasını İstanbul Üniversitesi Bakterioloji Hıfzıssıhha mütehasıslığını bölümünde tamamlamıştır. Ayrıca Harvard Üniversitesinde Seroloji ve Bakterioloji araştırmaları yaparak Avrupa'da bir çok müesseselerde staj gördükten sonra yurda dönmüştür (Çufalı,2012:823). 17.1.1931' de Sıhhat vekaleti seyyar Hıfzıssıhha mütehasıslığı oldu. 5.11.1935'de Hıfzıssıhha mektebi müdür muavini oldu. 2.9.1938 de izinle Birleşik Amerika'ya gitti ve Baltimore da Johns Hopkins Üniversitesi Hıfzıssıhha fakültesine girerek bir sene de (master of Public Health) derecesi ile diploma almıştır. 1939 Eylülünde harbin zuhuruna binaen yurda dönmüştür (Çufalı,2012:824). Yurda dönüşünden sonraki ilk görevi Bakanlık Sosyal Yardım dairesi mütehasıslığıdır (31.10.1939). Daha sonra 18.7.1941 tarihinde Hıfzıssıhha mektebi dairesi Başkanlığına getirilmiştir. Bu görevinden sonrada 12.4.1945 tarihinde Hıfzıssıhha mektebi müdürlüğüne atanmıştır. Bu görevini 1946 seçimlerinde CHP'den Maraş Milletvekili seçilinceye kadar sürdürdü (Çufalı,2012:824).

Kamil İdil Bey, bir doktor olarak Bakterioloji, Hıfzıssıhha alanında ihtisas sahibidir. Ayrıca İngilizce ve Fransızca dillerini bilmektedir. Tıp alanında "Ana ve Çocuğun Esirgenmesi ve Teamülü" ve "Vitamiler" adlı yabancı eserleri bu adlarla tercümesini yapmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:1460/808/44). Ayrıca Ralph K. Collins, Pirinç Ekimi ve Sıtma eserini çevirmiş, ve bu eser Ankarada Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi tarafından 1936'da

yayımlanmıştır. Kamil İdil tarafından yazılan “Cinsiyet Hıfzıssihhası ve Öğretimindeki Önem” adlı eseri de 1941 yılında İstanbul, Kızılay Gençlik Kurumu tarafından yayımlanmıştır (Çufalı,2012: 824).

Kamil İdil Sekizinci Dönem TBMM seçimlerine Maraş milletvekili adayı olarak katılmıştır. Kamil İdil Bey'in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş 7863 Elbistan Kazası 1491 Göksün Kazası 2908 Andırın 3878 Afşin 1954 Pazarcık 12754 oy olmak üzere toplam 30868 Otuz bin sekiz yüz altmış sekiz oy almıştır. Milletvekili Seçimi Kanunu gereğince Maraş İlinde yapılan seçim sonunda Otuz bin sekiz yüz altmış sekiz oy ile Kamil İdil Maraş İli Milletvekilliğine seçilmiş olduğunu gösterir bir tutanak seçim kurulu tarafından hazırlanarak 31.7.1946 tarihinde kendisine verilmiştir. Maraş vilayeti umumi heyetinin 26 mart 1946 tarihli sekizinci birleşiminde de bu karar onanmıştır. Kamil İdil Maraş Milletvekili seçildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarına 5.8.1946 tarihi itibariyle katılmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:1460/808/44). Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü ve Büyükelçilik görevlerinde bulundu. Milletvekilliğinin sona ermesinden sonra bir dönem Seul Büyükelçiliğine atanan Doktor Kamil İdil 26.10.1959 günü Dışişleri Bakanlığınca re'sen emekliye sevk etmiştir. Bunun üzerine Kamil İdil Danıştay'da dava açmıştır. Adı geçen Bakanlık tasarrufu, Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulunun 8.4.1960 günlü ve 1960/80 sayılı kararı ile şekil noksanlığı ve yetkisizlik yönlerinden iptal edilmiştir. Açtığı dava sonucunda emekliliği iptal edilerek 13 Temmuz 1965 tarihinde yaş haddinden tekrar emekliye sevk edildi. Doktor Kamil İdil 28.11.1982 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi 30 Kasım Salı günü Karşıyaka (Ankara) Mezarlığı'nda toprağa verildi (Çufalı,2012: 824;E.M.S.G.A,Dosya No:0041168).

6.1.33. Kâmil İdil'in VIII.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.33.1. Önergeler

6.1.33.1.(a). Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında 4489 Sayılı Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Olan Kanun Teklifinin Geri Verilmesi Hakkında

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII.Dönem 11.05.1949 tarih ve seksen dördüncü birleşim birinci oturumunda Maraş Milletvekili Kâmil İdil tarafından yabancı memleketlere, gönderilecek memurlar hakkındaki 4489 sayılı Kanuna geçici bir madde eklenmesine dair bir kanun teklifi vermiştir. Bu teklif Millî Eğitim, Bütçe Komisyonlarına gönderilmiştir. Ancak daha sonra Kamil İdil tarafından bu teklifin geri verilmesi yönünde Meclis Başkanlığına önerge verilmiş bunun üzerine Başkanvekili Cevdet Kerim incedayı tarafından teklifin geri verildiği bildirilmiştir (TBMMZC,8.D,19.C:309).

6.1.33.2. Meclis Konuşmaları

6.1.33.2.1. Hükümet Programı

6.1.33.2.1.(a). Recep Peker Hükümeti Programı Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII.Dönem 14.08.1946 tarih ve üçüncü birleşim ikinci oturumunda Recep Peker Hükümeti programı hakkında görüşmeler yapılmıştır.Bu görüşmeler sırasında Maraş Milletvekili Kamil İdil de söz alarak Recep Peker Hükümetinin, programında mevcut kültür ve sağlık işleri hakkında birkaç söz söylemek istediği belirterek şu konuşmayı yapmıştır: “...Milletin yarınını yüklenicek neslin eğitimi konuşulurken bunların çalışmalarını başarılı bir şekilde neticelendirecek okul sağlığı konusunun ihmal edilmemesi lâzımdır. Bilirsiniz ki,ilk okul bütün millî eğitimin temelini teşkil eder. Okulların sağlık ve ruh durumları ile yakından alâkadar olunmazsa en tabii bir şekilde başarısızlıkla karşılaşılır. Gözü iyi görmeyen, kulağı iyi işitmeyen, çocukların vakti zamanı ile keşfi ve bunlara kolaylık gösterilmesi, ruhi tahayyüllerine çocukça kapılan çocukların hususî bir eğitime tâbi tutulmasını ancak iyi bir okul bağılığı bahşeder.Bugünkü çalışmaların bir formaliteden ibaret kaldığını bilmeyenimiz yoktur. Okul hekimliği çok önemli bir vazifedir ve bunun liyakatli ve iş sever hekimler ve hemşireler tarafından yapılması gerekir Ekleme vazifeler halinde yapıla gelen bugünkü okul hekimliği ise tam manası ile başarısızdır.Bir aralık Millî Eğitim Bakanlığı'nın bir kanun teklifi dikkatimi çekmişti. Bu teklifin Yüksek Meclisinize kadar intikal etmediğini görerek üzülmüştüm. Bu hususun Recep Peker Kabinesince ele alınmasını temenni ederim. Tıp Fakültesinde koruyucu hekimlik kürsüsünün ihdası gerektir.”

Sağlık işlerine gelince: “...Sağlık işlerimizin şahıslarla kaim veyahut şu veya-bu zatın şahsi telâkkilerle değişen bir programa tâbi tutulmasını memleket ve millet için zararlı bulmaktayım. Bu bakımdan Peker Hükümetinin sağlık işlerimizi tanzim edecek esaslı bir program hazırlamasını ve bütün bakanlık memurları değişse bile programdan şaşılmaması esasının kurulmasını bir zaruret olarak görmekteyim. Bu bakanlığın esaslı vazifesi millî sağlığı korumaktır. Bu bakımdan koruyucu hekimlik programının esasını teşkil etmelidir. Bize coğrafi ve kültür bakımlarından benzeyen milletlerin tecrübe ve tatbik ettikleri muvaffak oldukları sistemler vardır. Bu usuller daha iteri memleketlerde de başarı ile tatbik edilmektedir. Bizde de kolayca tatbik edilebilir. Sağlık merkezleri sistemi adı verilen teşkilâtın şümulü bir şekilde yurdumuzda tatbikatına geçilecek zaman çoktan gelmiştir. Hatta geç kalmışızdır. Sağlık merkezleri için gereken elemanların yetiştirilmesi için kurulan hıfzıssıhha Okulu sekiz senedir çalışmadan beklemektedir. Bu okulun muvaffak olması hususunda Bakanlığa birçok teklifler yapılmıştır. Bunların biran evvel ele alınması ve okulun üniversite fakülteleri gibi mütalâa, olunması ve burada yetiştirilecek uzmanlara görecekları tamamıyla firagatkâr olan koruyucu hekimlik vazifesi dolayısıyla hususi kolaylıklar yapılmasının göz önünde tutulması icap eder.”

“...Bugün hükümet tabiplerinin gördükleri işleri size saysam hayret edersiniz; bir şahsın maddeten başarmasına imkân bulunmayan bir sürü vazife yükletilen ve daha o gün tıp fakültesini bitiren hekimlerin ne dereceye kadar başarılı çalıştıkları cayi teemmüldür. Bu bakımdan Hükümet hekimlerinin içinde buldukları çıkmazdan kurtarılması zaruridir.Sözlerimi bitirmeden evvel Devlet hekimliği yapan arkadaşları partisiyen olmaya sevk eden ve birçok şikâyetleri intaç eden usulün kaldırılması

hususunun ele alınması gerektiğini de belirtmek isterim, Peker Hükümetine başarılar dilerim” (TBMMZC,8.D,1.C:61).

6.1.33.2.2. Milli Koruma Kanunu

6.1.33.2.2.(a). Milli Korunma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanuna Ek Kanun Teklifi Münasebetiyle Sözleri

Millî Korunma Kanunu Türkiye’de ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında uygulamaya başlanmış bir yasa olup, Başbakan Refik Saydam döneminde, 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilerek, 26 Ocak 1940 tarihinde, 3780 sayılı yasa numarası ile yürürlüğe konulmuştur (Koçak,1986:248; TBMMZC,6.D,8.C:138-158;Resmi Gazete,26 kanunusani 1940:S.4417:13214-13216; Düstur. Tertip. 3 C.21:274). Bu yasa genel veya yarı seferberlik ile devletin bir savaşa girmesi yada Türkiye Cumhuriyeti’ni ilgilendiren yabancı devletler arasındaki bir savaş durumunda, Bakanlar Kuruluna “devletin bünyesini iktisat ve millî müdafaa bakımından takviye etmek amacıyla” geniş yetkiler verilmesini öngörmekte idi. Çıkarıldığı tarihten itibaren kısa süre sonra çok sık değişikliklere uğrayan yasa, tek partili dönemde uygulanan devletçi otoriter anlayışın yanı sıra, o yıllarda yaşanan İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’de yaratabileceği ekonomik sıkıntı ve sorunları daha kolay aşabilmek amacıyla hazırlanmıştı. Ekonomisi tarıma dayalı bir ülke olan Türkiye için temel sorunlardan biri de bir milyonu aşkın genç insanın askere alınmış olmasından kaynaklanan üretim azalması tehlikesinin önüne geçebilmektir. Dolayısıyla Milli Koruma Kanunu gibi yasal düzenlemeler, II. Dünya Savaşına girme ihtimaline karşı, ekonomiyi savaşın şartlarına göre düzenlemek için devlete geniş yetkiler vermiştir (Eraslan,2004: 522-523;Çavdar,1999:381-382).

18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilen Milli Korunma Kanunu ile kırsal alanda çalışan vatandaşlara ziraat iş mükellefiyeti getirilmiştir. Hükümet, ihtiyaç halinde ziraatta çalışabilir her vatandaşı, kendi ziraat işi yüzüstü kalmamak şartı ile oturdukları yerden en çok 15 km. uzaklıkta, devlete ya da şahıslara ait ziraat işletmelerinde ücretli olarak çalıştırılabilecektir. Kadınlar ancak köy, kasaba veya şehir sınırları içinde vazifelendirilebilecektir. Bunun yanı sıra hükümet, gerekli gördüğü yerlerde ziraatın cins, çeşit ve miktarını belirleyebilecek, ziraat yapılmayan 500 hektardan büyük olan araziye bir bedel karşılığında işletebilecektir. Üzerinde en çok tartışılan karar ise ekilen her dört hektar arazi için bir çift öküzün millî müdafaa yükümlülüğünden istisna edileceğine ilişkin olan 41. maddedir. Anlaşılan şudur ki 40 dönümden az arazisi olan köylü bütün öküzlerini devlete vermek durumunda bırakılmıştır (TBMMZC, 6.D,8.C: 150-154; Boratav, 1974: 326).

Milli Korunma Kanunu uygulaması, fiyatların nispeten az yükselmesine katkıda bulunmuşsa da, ekonomik sorunların, geniş yığınların günlük yaşamını etkilemesini, mal yokluğu ve karaborsayı önleyememiştir (Çavdar,1999:384;Koçak, 1997:C.4:130). Uygulamada beklenen yararları sağlamakta yeterli olamayan bu yasa, belli ölçülerde de olsa, savaş koşullarının yarattığı bunalımları çözmekte önemli bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 13.06.1947 tarih ve yetmişikinci birleşim ikinci oturumunda Meclis gündemine getirilen Millî Korunma Kanununun bazı maddelerini değiştiren 5020 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında kanuna ek kanun teklifi münasebetiyle Maraş Milletvekili Kamil İdil şu konuşmayı yapmıştır: “...Öncelikle şunu ifade etmem gerekirken, kanunların hukuki taraflarını tenkit edecek veyahut herhangi bir şekilde mütalâa edecek durumda değilim. Mesleğim

itibariyle büsbütün başka tarzda yetmiş bulunuyorum. Yalnız 5020 sayılı Kanunla tadil edilen Millî Korunma Kanununun bu maddelerinin tatbikat sahasından gelen akisleri hepimizde aşağı yukarı bir fikir husule getirmiştir. Burada kiracı ile mal sahipleri arasında çıkan münazaalar ve bunları tevlit eden yolsuzlukların aydınlatılması çok mühim ve yerindedir. Bu hususta teklif edilen tadilin yerinde olduğuna kaaniim. Bu kanunda ceza müeyyideleri koymak suretiyle tehdit vasıtalarına müracaat etmekten ziyade suiistimalleri önleyecek tedbirlere başvurulması daha muvafık bir tedbirdir.”(TBMMZC,8.D,6.C:190).

Maraş Milletvekili Dr. Kâmil İdil bu konuşmasını müteakiben belirttiği gerekçeler doğrultusunda Meclis Başkanlığına bir önerge vermiştir. Bu önergede şu esaslar yer almıştır: *1-Mütaaddit dairesel apartmanlarda mecurun ancak en son kiraya verilmiş olan dairesi aleyhine tahliye davası açılır. 2-Bir daire aleyhine dava açıp da sonradan davadan vaz geçen mal sahibi iki sene süre ile diğer daireler aleyhine dava açamaz”*(TBMMZC,8.D,6.C:201).

Meclis Başkanı Feridun Fikri Düşünsel bu önerge üzerine “*Komisyonardan gelen tasarının tertibinde, Yüksek Heyetinizin selâmetle müzakeresini takip edemeyeceği bir durum vardır. Yani bunların tertiplenip yeniden basılması ve tasarının Komisyonada tetkik edilmesi lâzımdır. Esasen Yüksek Meclisin de buna zamanı müsaittir, bu sebeple maddelerin hepsini hep beraber tetkik etmek ve önümüzdeki gündeme almayı temin etmek üzere Komisyona havalesini”* istemiş ve bu konuda yapılan oylama ile teklifin komisyona sunulması kabul edilmiştir (TBMMZC,8.D,6.C:204).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 16.06.1947 Tarih ve Yetmişüçüncü Birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşmelerine devam edilen Millî Korunma Kanununun bazı maddelerini değiştiren 5020 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında kanuna ek kanun teklifi münasebetiyle Maraş Milletvekili Kamil İdil söz isteyerek şu konuşmayı yapmıştır: “*...Tasarıda çocuklar için tahliye talebi iki şarta muallaktır. Birisi beraber oturup da evlenenlere, diğeri de kanuna göre tahliye edilenlere aittir. Fakat bunların dışında bazı mühim şartlar vardır ki; meselâ başka bir memlekette oturup da ailesiyle birlikte nakledenlere; yahut aynı şehirde oturup da dört beş çocuğu ile kızı kocasından ayrıldığı halde ortada kalıyorlar. Bunlar için bir hak tanınıyor ve nazarı itibare alınıyor mu?”* (TBMMZC,8.D,6.C:226).

Millî Korunma Kanununun bazı maddelerini değiştiren 5020 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında kanuna ek kanun teklifleri üzerinde yapılan görüşmelerde birinci maddenin reddedilmesinden dolayı ortaya çıkan yeni birinci madde üzerinde tetkiklerin yapılması için tasarının komisyona iadesi ile ilgili Maraş Milletvekili Kamil İdil’in de yer aldığı ve Kayseri Milletvekili Sait Azmi Feyzioğlu Başkanlığında verilen önergesi okunarak oylaması yapılmıştır. Bu oylamanın sonucunda tasarının Komisyona iadesi kabul edilmiştir (TBMMZC,8.D,6.C:235).

6.1.33.2.3. Ekonomi

6.1.33.2.3.(a). Ankara Üniversitesi 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 11.12.1946 tarih ve onbeşinci birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Ankara Üniversitesi 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil şu konuşmayı yapmıştır: “*...Birçok memleketlerde Üniversite tahsili yapan yurttaşlara birçok kolaylıklar verilmektedir. Meselâ Akşam kursları, Bu kurslara devam edenlere hakiki surette fakülteye devam eden talebenin haiz olduğu hukuk verilmektedir. Bilhassa*

bizim Üniversitelerimizde kalabalıktan şikâyet edilirken, talebe hocaların derslerini kâfi derecede takip edemiyor diye şikâyet edilirken bizde de bir parça olsun Üniversitenin yükünü bu yolla hafifletmek imkânları hâsıl olmaz mı? Üniversite gece kursları, hukuk gibi yani nazari dersler ve laboratuvar dışında dersleri ihtiva eden fakülteler için gece kursları açsak hakikaten bundan istifade temin edilecektir. Vakıa 4007 sayılı kanun Devlet memurlarına, amme hizmeti gören gençlerimiz Üniversiteye devam etmelerini men ediyor. Haklıdır da. Fakat birçok çaresizlik içinde hayata atılmış olan birçok gençlerimiz vardır. Bunlara Üniversite tahsilini temin ve bu suretle kendilerini 114 tatmin edecek imkânların araştırılması lâzımdır. Her halde bu imkânlar bunlara bahşedilmelidir.”

“...Bendeniz Üniversite gençlerinin tahsilleri zamanında Devlete yük olmaları aleyhindeyim. Meselâ Amerika'yı ele alırsak, bütün üniversitelerin % 90 m tamamen, şahsiyeti hükmiyeyi haiz hususi sermayelerle teşekkül etmiş hususi müesseselerdir. Buraya tahsil için gelen gençler bir çok para sarf ediyorlar. Bizim üniversitelerimiz Devlet tarafından kurulmuştur. Parasızdır. Burada tahsil eden gençlerin tamamen Devletin sırtına yüklenmesinin yerinde olmadığına kaniim. Benden başka üniversitede tahsil için çok paraya ihtiyaç vardır. Çünkü ilmî araştırmalar parasız olmaz. Ben diyebilirim ki dünya çapındaki üniversitelerin içinde en az para alan bizim üniversitelerdir. Bu noktada biz elimizden geldiği kadar üniversiteye gezi için, tetkikat için, araştırma yapmak için azami imkânları vermeliyiz.”

“...Tıp Fakültesi mevzuuna Tıp Fakültelerinde bir hijyen kursu vardır. Bu hijyen kursunda, sağlık koruma ilimleri derli toplu yapılamıyor. Halbuki biz hekim yetiştirirken bilhassa buda bir devlet mevzuu yapılırken, memleketin hakiki ihtiyacını karşılamak isterken sağlık koruma işlerimizi yürütecek bilgili elemanlar yetiştirmeyi göz önünde tutmak zorundayız. Bir Hıfzıssıhha okulumuz vardır o adam yetiştirir, denirse bu doğru değildir. Çünkü Hıfzıssıhha Okulunun yetiştirme kapasitesi azami 50 kişidir. Halbuki biz, iki üniversitelerimizde 500- 600 talebe yetiştiriyoruz bunların hepsinin dersleri takibine kâfi gelecek şekilde Tıp Fakültelerimize de birer koruyucu hekimlik kürsüsününün açılması lüzumuna kaniiz. Biz uzun senelerden beri bu mevzuu şurada burada konuşuruz. Bu kürsüden şimdiye kadar söylenmemiş olduğunu zannederim. Bendeniz gerek sayın Bakandan ve gerekse üniversite mensuplarından bilhassa rica ediyorum, nazarı itibara alsınlar ve behemehal koruyucu hekimlik kürsüsününün açılmasına imkân versinler” (TBMMZC,8.D,3.C:114-115).

6.1.33.2.3.(b) İstanbul Üniversitesi 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 16.12.1946 tarih ve onyedinci birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan İstanbul Üniversitesi 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil konuşmasının ilk başında öncelikle İstanbul Üniversitesindeki öğrenci sayısının fazlalığına dikkat çekerek konuşmasına şöyle devam etmiştir:“...Bendeniz bizzat talebenin çokluğu yüzünden profesörünün yüzünü görmeden dışarıda kalan ve bütün sene kulakla işitmeden kursları takip eden talebelere rastladım. Üniversitede bu suretle talebe yetiştirmek çok zordur. Bunların kaliteleri de hiç bir suretle içeride çalışan, dersleri takip eden, laboratuvarlarda mesai yapan öğrenciler gibi olamaz. Onun için tekrar ediyorum, dünyanın bütün üniversiteleri, çok kalabalık üniversiteleri kendi bünyelerinde tek bir kursla bu işi başaramadıklarını gördükleri için müteaddit kurslar, akşam kursları, gece kursları, yaz kursları açmışlardır. Herhangi bir konu üzerinde çalışarak imtihan veren bir öğrenci kredi alır. Bu kredisini kaybetmez. Birinci ve ikinci-

yi, üçüncüyü, ve dördüncüyü ilâahiri... almak suretiyle de çalıştığı, devam ettiği fakültenin kurslarını bitirir. Bu suretle normal bir kurstan yetişmiş bir adam gibi hak sahibi olur. Bunun Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversite tarafından göz önünde bulundurulması faydalı olur kanaatindeyim.”

“...Bilhassa İstanbul Tıp Fakültesi üzerinde bir parça durmak da faydalı olacaktır. Bugün F. K. B. ye bin kişiden fazla girmiştir. Tabii bunun bir kısmı Tıp Fakültesine bir kısmı da diğer fakültelere ayrılacaktır. Arkadaşlarım,172 bin kişinin laboratuvar işlerinde çalışmasının ne demek olduğunu bir düşününüz. Mikroskopla, hayvanlarla, makine ile uğraşacak. Bunları bin kişiye tevzi etmek ve onlarla bizzat meşgul olmak için üniversite tedris kadrosunun ne dereceye kadar geniş olması icab ettiğini takdirinize bırakıyorum. Bilhassa tababet klinik sınıflarında hekimliği görerek, üzerinde, çalışarak, tecrübe edilerek öğrenilen bir ilim olduğuna göre kliniğe uğramayan bir öğrencinin hekimlik tahsilini ne derece muvaffakiyetle yapacağını yine takdirinize bırakıyorum. Bundan başka bir de üniversitelerimizin ilmî araştırmaların, kendisiyle denk olan diğer üniversitelere nazaran daha az çıktığına dikkatinizi çekiyorum. Buna sebep her halde gerek üniversite tedris heyetinin gerek yardımcılarının iş bakımından sürşarje olmalarıdır. Kâfi elemanı olmaması yüzünden ancak talebesini ve tıp fakültesini mevzuu- bahis edersek birazda hariçte yaptıkları sanat icabı olarak ilmî araştırmalara çok vakit verememelerine atfetmek lâzımdır. Bu bakımdan üniversitenin tedris heyeti kadrosunun artırılması lâzımdır. Memleketimizde diğer doğacak üniversitelere kâfi elemanı yetiştiremezsek öbür üniversitelerimizi, bina yapmakla, açmış olmalıyız. Sadece isim kabilinden olarak kalırlar.”

“...Asistanların müddeti üzerinde ehemmiyetle durmak lâzımdır. Muayyen zamanda klinik ve laboratuvarında pratik gördükten sonra “senin müddetin bitti, imtihanı vererek çık” demek katiyen doğru değildir. Herhalde içinizde bir çoklarınız görmüşlerdir, bilirler; diğer memleketlerde 20- 30 senelik asistanlar vardır. Bunlar hocalar kadar kıymetli ve üniversitenin ana kadrosu içindedirler. Diğer üniversiteler tarafından hoca olmak üzere kapışılırlar. Biz yalnız öğrenci asistanı yetiştirmekle kendimizi avutuyoruz. Bu, doğru bir şey değildir. Üniversitede ilim adamı olarak, temelli olarak kalması lüzumlu olan bu asistanları harice kaçırmamalıyız.”

“...Bundan başka yabancı memleketlerde talebeleri bile ilmî araştırmalara memur ederler. Hocası, kliniğinde veya laboratuvarında yetişebileceğini ümit ederek gözüne kestirdiği gençleri ilmî araştırmalara memur eder, onlara çalışma sistemlerini öğretir ve ondan istifade etmenin yolunu bulur. Bilhassa bu hususta üniversitelerimizin çok dikkatle durmaları lâzımdır kanaatindeyim” (TBMMZC,8.D,3.C:172).

Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer söz alarak milletvekillerinin eleştiri ve uyarıları karşısında bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bu konuşmasında Üniversitede hizmet veren Asistanlar meselesi ile ilgili İstanbul Milletvekili Dr. Adana Adıvar ile Maraş Milletvekili Dr. Kâmil İdil'in yaptığı açıklamalar üzerinde durarak; “...Sayın Adıvar arkadaşımızla Dr.Kâmil İdil arkadaşımızın noktai nazarları karşılaştı. Dr.Adana Adıvar asistanların uzun zaman üniversitede bırakılmaması lâzım geldiği, doçent, profesör olacaklar müstesna diğerlerinin serbest bırakılmasını,Dr.Kâmil İdil bunun aksine olarak asistanların uzun zaman üniversitede kalmasına taraftardır. Yeni talimatnameler asistanların sık değiştirilmesi imkânını temin etmiştir. İlmî bir istikbal vadeden asistanların üniversite muhitinde kalmaları keyfiyetine gelince; bunlar için çalışıp habilitation imtihanına girmek ve doçent olmak mümkündür.Bu itibarla Dr.Kâmil İdil arkadaşımın arzularının, temennilerinin tahakkuku için yollar ve imkânlar açıktır.”diyerek konu ile ilgili bir açıklamada bulunmuştur (TBMMZC,8.D,3.C:173).

6.1.33.2.3.(c). Maliye Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 23.12.1946 tarih ve yirmibirinci birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Maliye Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve “*tediye sistemimizde mevcut ve tashihi gayet kolay küçük bir aksaklıktan*” bahsetmek istediğini belirterek bu konuda şu açıklamalarda bulunmuştur: “*...Herhangi bir dairede bir tediye yapmak, hatta bir avans vermek için ait olan daire bir tediye mucibi yazar. Bu muhasebeye gider, muhasebe bunu kontrol eder. Buradan Merkez Muhasebeciliğine gönderilir. Tekrar döner, dairesine gelir. Oradan Danıştay’a gider ve yine Bakanlığa gelir, tekrar gönderilir Merkez Muhasebeciliğine. Böyle basit bir tediye için hatta (10) liralık bir tediye için bile 20 - 30 memur esaslı bir surette meşgul edilir. Ve bir çok emek sarf edilir, neticede tediye yapılır. Bu komplike işin basitleştirilmesi lâzımdır. Bir de memurlara yapılan tediyaatda çarşaf gibi borduralar kullanılıyor. Bu hem kırtasiyenin ziyanı hem de emeğin israfıdır. Bir memurun maaş tediyesi 100 lira, 500 lira ne ise basit bir bordro içinde yapılmalıdır. Bu hususta Bakanın dikkatini çekmek istiyorum. Çünkü bu sayede bir çok faydaların sağlanacağı ve memurlardan bir kısmının tasarruf edileceği kanaatindeyim*” (TBMMZC,8.D,3.C:365).

Kamil İdil’in bu açıklamaları ile ilgili Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir söz alarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: “*...Kâmil idil arkadaşımız tediye usullerinde ıslahat yapılmasını ve kırtasiye muamelelerinin basitleştirilmesini ve mümkün mertebe azaltılmasına temas ettiler, esasen masraf tediye evrakında bir hayli yenilikler ve basitlikler yapılmıştır. Bu mevzudaki temenniler daima yerindedir ve mümkün oldukça bu usulleri basitleştirmek lâzımdır ve bunu yapmaya çalışacağız. Fakat, Devlet işleri ve usul konularında her şeyi zannedildiği gibi en basit şekle irca etmek mümkün değildir. Bunları basit telâkki etmek de doğru değildir. Devlet işleri tabii olarak formaliteleri zaruri kılar. O formaliteleri mümkün mertebe azaltmak lâzımdır. Fakat, bunları tamamen kaldırmak mümkün değildir. Buna inanın arkadaşlar*” (TBMMZC, 8.D,3.C: 383).

6.1.33.2.3.(d). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 26.12.1946 tarih ve yirmi dördüncü birleşim ikinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve şu konuşmayı yapmıştır: “*...Milletlerin kalkınmasında en mühim faktörlerden bir tanesi de hiç şüphesiz ki, sağlık işleridir. İnsanların çalışma, istihsal, savunma ve yaratma kabiliyetleri muhakkak ki, kendi sağlıklarıyla birlikte yürür. Hükümetleri millete ve ferde en kolay ve en ucuz şekle yaklaştıran vasıta yine sağlık teşkilâtıdır. Bugün bütün dünyada harbin husule getirdiği harabiyi, sağlık bakımından husule gelen düşkünlüğü kaldırmak için büyük milletler, ileri milletler, büyük hamleler yapmaktadırlar. Bu hamlelerin en başında sağlık işleri ele alınmış bulunmaktadır. Sosyal tababetin çok ileri gittiği bu memlekette sosyal tababetin büsbütün şümullendirilmesi ve Devlet tababeti haline konmasına büyük gayretler sarf ediliyor.*”

“*...Cumhuriyet Hükümetimiz bundan 23 yıl evvel daha sağlık teşkilâtını yeni kurarken Devlet tababeti mevzuunu ele almış, güzel düşünmüş ve sessizce tatbikine geçmiştir. Bu 23 senede sağlık teşkilâtının başarısını şöylece gözden geçirirsek yapılan*

kalkınmanın azametini kolaylıkla takdir edebiliriz. Bugün komşularımızda devamlı patlaklar veren ve sık sık havadislerini işittiğimiz kolera gibi, veba gibi afetlerin 20 küsur senedir memleketimizin sınırlarından geçmediğini hepimiz takdir edersiniz. Frengi gibi çok mühim içtimai bir hastalığı da asgari hadlere indirmiş bulunuyoruz. "...Fakat bu kadar başarılarla rağmen Sağlık Teşkilâtımızın önünde daha birçok davalar vardır. Bunların başında, üç büyük dava vardır ki, sayılmaya değer 1-sıtma, 2-bağırsak hummaları grubu adı altında 547 topladığımız hastalıklar, 3-Tüberküloz. Bunlardan başka birçok intanî ve paraziter hastalıklar bu hasta insanların lâıkiyle bakımı gibi mühim problemler yine Sağlık Teşkilâtının önünde halledilmek üzere durmaktadır. "...Diğer taraftan köylerimiz gittikçe büyümekte, kasabalarımız şehir haline inkılâp etmekte, şehirlerimizdeki endüstri taazzuv eylemektedir ki, bunların hijyen mevzularının da birer birer ele alınması gerekmektedir."

"...Sıtma her sene yurdumuzda can ve mal kaybı bakımından çok tahribat yapmaktadır. Onun için ben şahsen sıtmayı bugün memleketin bir numaralı düşmanı olarak telâkki ediyorum. Sıtma yüzünden her sene bir kaç yüz milyon liralık zayıat verilmekte olmasına göre bu hastalık cidden savunulmak icab eden bir tehlike halinde tebellür etmektedir. Memleketimizin jeolojik durumu, dağlarımızın dik ve çıplak oluşu her düşen yağmuru bir sel haline kalbetmekte ve hiç umulmadığı zamanda vadilerde ovalarda namütenahi sel yatakları, su birikintileri husule getirmektedir. Bunun yanında esaslı bataklıklarımız vardır. Bunlardan belki de daha mühim olarak halkın bilerek veya bilmeyerek ötede beride yaptığı su birikintileri sivrisinek yetişmesi bakımından esaslı birer kaynak oluyor. Bunun yanında bağırsak hummaları grubu ismi altında topladığım ve bulaşmaları birbirine benzeyen fakat değişik mikroplu bir sürü hastalıktır ki tahribat bakımından hiç te sıtmadan geri kalmazlar."

"...Tifo, paratifo, dizanteri ve çocukların yaz ishalleri her sene 20-30 bin vatandaşı aramızdan alıp götürmektedir. Bunların sebep olduğu hastalıkların mucip olduğu zararlar ve ölüm suretiyle aramızdan kaybettiğimiz insanların kıymeti herhalde küçümsenemeyecek kadar azimdir. Bu problemin belli başlı hal çaresi içme sularımız ve kanalizasyon işlerimizin mesken davamızın ele alınmasıyla ancak husule gelebilir. 1927 senesinde umumi hıfzıssıhha Kanunu çıktığı zaman oradaki hüküm gereğince şehir ve kasabalarımız azami beş sene zarfında kendilerine ait içme suları ve kanalizasyon projelerini hazırlayacaktı. Sadece proje hazırlamak için bile beş sene verilmiş iken aradan ons ekiz sene geçtiği halde kasabalarımızın % 20 sinin bile henüz projeleri hazırlanmış değildir."

"...Kanalizasyon meselesi bugün en temiz şehrimiz olan Ankara'da bile halledilmiş değildir, henüz yeni ele alınmış bir mevzu olarak bulunuyor. İşte bu yüzden her gün her kösemizden bu hastalıkların bir patlağını ve faaliyetine şahit olmaktayız. Tüberküloz bugün bütün dünyanın davasıdır. Harbin sebep olduğu mahrumiyetler, sefaletler Avrupa'da büyük gedikler açmış ve tüberküloz eskisine nazaran çok artmıştır. Biz de belki bir miktar artmıştır, fakat haddi zatında esas problem olarak dikkati çekmektedir. Bugün Birleşik Amerika refah içinde olmasına rağmen, tüberkülozun nüfusunun iki bin üç yüzde biri nispetinde her sene ölüme sebep olduğunu istatistikler bize gösteriyor. Bunu bize nispet edersek senede on bin kişi kaybediyoruz demektir. Bizde sıhhi şartlar ve refah derecesi de az olduğu için bir misli daha artırırsak demek her sene 20000 kişi aramızdan gidiyor. Şu halde tüberküloz davası hakikaten memleketin en mühim davalarından birisidir. Bunun için memleketimizde yapılmış olan iş, Devletin, hususi teşekküllerin, hususi sermayelerin yapmış olduğu bütün hastanelerin yekûnu sanatoryum yatakları sayısı ancak bin rakamı ile ifade edilebilir"

“...Sağlık bütçesini tetkik ettiğim sırada iki esas masrafların yani birisi sağlığı koruma, ikincisi de sosyal yardım işlerine tahsis edilmiş olan ödeneklerden, sağlığı koruma işlerimizin gittikçe azamet peyda etmesine rağmen tahsisatında oldukça büyük bir eksiklik gördüm meselâ sıtma savaşı tahsisatından 360 bin lira indirilmiştir. Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü tahsisatından da 125 bin lira indirilmiştir.”

“...Sağlığı koruma işleri için sarf ettiğimiz para topyekun 5 milyon 100 bin lira olarak tespit edilmiştir. Yani nüfus başına 28 kuruş isabet ediyor, bir senede milletin fertlerini korumak üzere nüfusu başına sarf ettiği para 28 kuruştur. Bu bir sürü problemlerin karşısında, bu işle mücadele etmek üzere elde mevcut olan sıhhat ordumuza gelince; 5690 hekimimiz vardır. Bunun 1100 tanesi ordu mensubudur. Beynelmilel standartlara göre mevcut olması icab edenin üçte biri ve hiç olmazsa bizim arz ettiğimiz miktarın da iki buçukta biridir. Dışçı 1085, Hemşire ise 475 tir. Bu mevcut olması icab edenin 25 de biridir. Ebe 1635, Sağlık memuru 2195, köy ebesi ve köy sağlık memurları ise 1300 küsur rakamlarını arz etmektedir. Yurtta sıhhi personel ihtiyacını ehemmiyetle göz önünde bulunduran Cumhuriyet Hükümetimiz bu hususta teşebbüslere geçmiş, yurtlar açmış, hekim yetiştirmek için azami gayret sarf etmiş ve diğer teşkilâta mecburi hizmet tehsil müddetinin hiç olmazsa bir misli iken rağbeti celp etmek üzere burada üçte birine indirilmiştir. Ebe mektepleri, hemşire mektepleri, sağlık memuru mektebi gibi bir çok tesislerde kurulmuş olmasına rağmen 23 senelik çalışmalarımız, bize hakikaten muhtaç olduğumuz personelin üçte birini bile temin edememiştir. Onun için Sağlık Bakanımızın önünde yorucu hizmetler vardır” (TBMMZC,8.D,3.C:548).

Maraş Milletvekili Kamil İdil bu konuşmasında Devlet Sağlık Teşkilâtı hakkında şunları söylemiştir: “...Bizim sağlığı koruma işlerimizin ekzekütif (icra) elemanları olarak illerimizde sağlık müdürlerimiz Hükümet doktorlarımız ve sağlık memurlarımız; ebelerimiz vardır. Bunların kıfayetli olmadığı yerlerde hususi, Sıtma, Trahom ve Frengi mücadele teşkilâtı kurulmuştur. Bugünkü durumu ile gerek iller teşkilâtı gerekse mücadele teşkilâtı personel bulmakta çok büyük müşkülâta maruz kalmaktadır. Bunun başlıca amillerini iki noktada toplayabiliriz. Bunların birincisi geçim meselesi, ikincisi iş bölümünün muvazenesiz bir surette tevzi edilmiş olmasıdır.”

“...Geçim meselesi olarak, devlet hizmetinde bulunan hekimlerimize, gerek sağlık müdürlerine gerek hastane mütehasıslarının 6 seneden fazla bir zaman 55 liradan fazla bir barem derecesine yükselmelerine müsaade edilmemiştir. Ondan sonra yapılan büyük eforlar bunların en çok 80 liraya kadar çıkmalarına imkân vermiştir. Bir hekimin yaşayışı, okumaya muhtaç olduğu kitaplar ve çalışma tarzı dolayısıyla kendisine tahsis edilen maaşlar hiçbir zaman, onun standart bir şekilde yaşamasına kıfayet etmez. Bu bakımdan hekimlerimiz kendi vazifeleri dışında pratisyen hekimlik yapmak suretiyle kendi gelirlerine bir miktar eklemek zorunda kalırlar. Bizim büyük aksaklıklarımızdan birisini teşkil eden bu noktadır.”

“...İş bölümüne gelince; bazı yerlerde bazı hekimlerimize namütenahi işler yüklemiştir, bazı yerlerdeki hekimlerimiz de hemen hemen işsiz kalmıştır. Meselâ; Hükümet tabiplerini elimize alalım. Devletin sağlık işlerini esaslı bir surette yürütecek olan bu elemanlara bakın ne gibi vazifeler yükletilmiştir: Salgın ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele, sosyal hijyenin değişik tatbikatı adli tababet, dispanser hekimliği, memurlarla ailelerinin muayene ve tedavileri, idari görevler, bundan başka teşkilât bulunmayan yerlerde sıtma mücadelesi, trahom mücadelesi, frengi mücadelesi, iskân işleri, okul hekimliği vesaire gibi vazifeler, Bütün tahsili sadece hasta tedavisi öğretmek olan Tıp Fakültesinden çıkan yeni bir hekim doğrudan doğruya Hükümet tabibi olmaktadır. Bu Hükümet tabibine biz her birisi bir veya iki mütehasısın ömrünü

yiyecek kadar mühim olan 4-5 ihtisas mevzuunu tevdi etmişizdir. Meselâ bunlardan Adalet tabipliğini ele alalım. Adalet mekanizmasını yürüyeceği yolda aydınlatacak olan adli tabiplerimizin önemi ne kadar büyüktür. Yanlış bir hüküm bir vatandaşı haksız yere cezaya çarptırabilir veyahut bir hakkın ziyama sebep olabilir. Bir kararsızlık en mühim bir noktanın karanlıkta kalmasını mucip olabilir. Bir hekimin adli tabip olabilmesi için iki senelik bir öğrenim devresinden geçmesi ve bu müddet zarfında kriminoloji, patolojik anatomi, biyoloji, psikoloji gibi ilimleri öğrenmiş olması lâzımdır. Halbuki biz daha dün Tıp Fakültesinden çıkmış bir arkadaşına böyle bir vazifeyi çekinmeden veriyoruz, ve kararma göre adalet mekanizmamızı harekete geçiriyoruz. Adalet Bakanlığı Kanununun kendisine verdiği yetkiye dayanarak hekimlerden bu suretle istifade etmeye devam ettiği müddetçe adli tabip yetiştirmeyi ihmal etmekte ve onu birinci plâna almamakta ve bu yüzden memleketimizde adli tabipler azalmaktadır. Bugün bunların sayısı 10 na kadar inmiştir. Diğer taraftan bir yerde salgın mı var yahut hayatı tehdit altında bulunan ve daimi sürveyans altında bulunması gereken hastalarını mevcut, katiyen nazarı itibara alınmaz ve hekim cürmümeşhut tetkikatı için çalışma merkezi dışına götürülür. Sırf adli tabiplik yapmak yüzünden ayın bir haftasında Hükümet tabipleri kendi çalışma sahalarının dışında kalmaktadırlar. Ve esas vazifelerini görememekteler. Bu yüzden Adalet Bakanından ricam şudur: Adli tabip yetiştirmek için hususi tedbir alsınlar. Ve Hükümet doktorlarını kendi bünyelerinde çalışmalarını için serbest bıraksınlar. Bu suretle Adalet, daha emniyetli ve bilgili ellerde aydınlatılmış olur” (TBMMZC,8.D,3.C:549).

“...Hükümet tabipliği esaslı bir ihtisas konusudur. Fakat biz hekimlerimizi henüz forma olacağı sırada yani ilk tecrübesini geçirip, üç, dört sene çalışıp, bir parça kanunların yürüyüşünü öğrenip, koruyucu hekimliğin esaslarına nüfuz edip faydalı olacağı sırada ya mecburi hizmeti biter, ve yahut terfi etmek arzusuna kapılır, kariyerden ayrılır. Çünkü Hükümet tabipliğinde muayyen bir dereceden sonra terfi etmek için müdürü olmak lâzım gelir. O ise büsbütün başka bir konudur. Bu itibarla biz Hükümet tabipliğinde daima yeni yeni simalarla karşı karşıya geliriz ve onları yeni baştan yetiştirmek mecburiyetinde kalırız.”

“...Mücadele teşkilâtımıza gelince bunda da aynı şekilde malulüz. Arkadaşlar, memleketimizde sıtma mücadelesi 1923 te kongre ile kararlaştırılmış ve teşkilât ona göre tanzim olunmuştur. Mücadele gibi bir hizmetin ne kadar zor olduğunu takdir eden Sağlık Bakanlığı o zamanki valilerin maaşlarından daha yüksek belki de iki misli diyebileceğim bir miktarda sıtma mücadele şeflerine, tabiplerine maaş vermeğe başlamış ve bu suretle kendi bünyesine gayet kıymetli elemanlar alabilmiştir. 1932 de dünya buhranı gelip çattığı vakit bütün masraflardan kesintiler yapmak zarureti hâsıl olmuş bu meyanda Sağlık Bakanlığı da kendi masraflarından bir miktarını tenzil etmiştir. O zaman sıtma mücadele tahsisatında memur maaşları ve diğer masraflar tek bir fasıldan verildiği için umumi masrafları lâyiki veçhile karşılayabilmek üzere Sağlık Bakanlığınca memur maaşlarının küçük tutulması ve kabil olduğu kadar küçük maaşlarla sıtma teşkilâtına memur alınması mecburiyeti hâsıl olmuş bu yüzden tedricen kıymetli elemanlar birer birer elden çıkmış ve bu işi başarabilecek kalitede insanlar azalmıştır. İlk zamanlarda 1923 den 1930 a kadar olan sıtma mücadelesi işlerini tetkik ederseniz, mücadele bölgelerindeki halka nüfus başına sarf edilen ödenek senede 70 kuruş iken 1932 de birdenbire 27 kuruşa düşmüştür. 1932 den itibaren bütün gayretlere rağmen çok yavaş bir ilerleme kaydediliyor ve bu yüzden hem teşkilât kalitesinden kaybetmiş oluyor hem de sıtma mücadele vasıtaları, nakil vasıtaları vesaire kıymetlerinden çalışma kabiliyetlerinden büyük ziyat veriyorlar .”

“...1939 Dünya harbi gelip çattığı sırada Sağlık Bakanlığı sıtma mücadelesi bakımından bu zayıf durumda idi. O zaman ilâç stoku azdı. Barem Kanunu takyitleri ücretlilere de teşmil edilmişti bu yüzden ancak ve ancak yurt mezunu hekimler sıtma mücadelesine almıyordu. Bu suretle büyük bir buhran içerisinde kalındı. Bu yetmiyormuş gibi her 4-5 senede bir memleketimizde tezahür eden sıtma epidemilerinden birisi 1943 de patlak verdi ve 1944 de devam etti. Bu iki büyük epidemi memleketimizde büyük ıstıraplara sebep oldu. Elimizde ilâç çok az olduğu için büyük fedakârlıklar yaparak Almanlardan bir miktar ilâç almak suretiyle ihtiyacı karşıladık. 1945 de Bakanlık bu acı tecrübelerin bir daha tekerrür etmemesi gayesiyle bir kongre topladı. Orada bu mevzu en yetkili şahsiyetler tarafından konuşuldu. Ondan sonra Yüksek Meclise gelen kanun kabul edildi. 22 senede sıtma mücadelesi teşkilâtı 28 milyon lira almışken o sene 7 milyon lira gibi büyük bir tahsisat alındı. Bu para ile 57 vilâyette teşkilât kuruldu, büyük çalışmalar yapıldı. 1945 de mevsim çok favorabl geçti. Ondan evvel geçen iki senede epidemilerin sebep olduğu muafiyetler de yardım etti, memleket biraz nefes aldı. Hatta bu sene dahi olağanüstü savaşın ve bu muafiyetin iyi neticeleri ile karşı karşıyayız. Ben çok temenni ederdim ki, bu olağanüstü savaş devam etsin. İkinci üçüncü senelere intikal ederek memleketimizde mevcut önemli sıtma kaynakları ortadan kalksın. Geçen seneye nazaran bu bütçede sıtma mücadelesi tahsisatından 360 bin lira tenzil edilmiştir. Bu gibi hareketler memleket için çok tehlikeli neticeler verir. Yurdumuz 1947 de hareketli bir sıtma mevsimi geçirecektir. 1948-1949 da 1944 de gördüğümüz epidemi gibi bir epidemi ile karşılaşacağı muhakkaktır. Bu bakımdan bilhassa dikkatinizi çekerim, önümüzdeki seneler için sıtma teşkilâtına esaslı ödenekler konması için tedbirler alsınlar” (TBMMZC,8.D,3.C:550).

“...Trahom mücadelesi teşkilâtımız da hemen hemen aynı dertlerle malûldür. Hekim kadrosunun yarısından fazlası boştur. Bunun sebepleri de Barem takyitleri, icrayı tababet zorlukları gibi muhtelif sorunlardır.”

“...Koruyucu hekimlik sahasında en çok işimize yarayacak olan teşkilât, şüphesiz ki, sağlık merkezleridir. Sağlık merkezleri hakkında uzun boylu izahat vermeyeceğim, Etimesğut'a gidip görürseniz orada çalışan teşkilâtımızın ne dereceye kadar muvaffak olduğunu, halkın sağlığını koruma bakımından ne dereceye kadar faydalı olduğunu göreceksiniz. Bir sağlık merkezi, bulunduğu mevkiin coğrafi jeolojik, içtimai, siyasi her türlü durumunu tespit eder, fertleri birer birer tanır, onların maruz kaldıkları tehlikeleri ve epidemileri önler, halkı tenvir eder, propagandasını yapar ve bu suretle sosyal tababette sarf edilmesi icab eden parayı çok aşağıya indirir. O bakımdan bugün ancak iki sağlık merkezimiz bu şekilde çalışmaktadır. Birisi Etimesğut'tadır, diğeri de İstanbul'da şehir merkezidir. Onun dışında kalan sağlık merkezleri, personeli temin edilemediği için, bir sağlık merkezi gibi değil adi birer dispanser gibi çalışmaktadır. Sağlık merkezlerinin her yerde açılabilmesi için gerekli personelin yetiştirilmesi ve bu personelin yerinde, faydalı şekilde kullanılması zaruridir. Bu bakımdan Hıfzıssıhha Okuluna çok ehemmiyet vermek lâzımdır.”

“...Sosyal hizmetlere gelince; Sosyal hizmetlerimiz maalesef sadece mediko sosyal sahada kalmaktadır. Bunun dışına çıkamamaktadır. Yani hastane hizmetlerine inhisar etmemektedir. Bunun dışında kalan, felâketzedelere yardım, çok çocuklu annelere yardım gibi hizmetler umumi tıbbi hizmetlerimizin yüzde onunu tutmaz.”

“...Hastane hizmetlerimizin kıfayeti ile ilgili ve özellikle hekimlerimizin çalışma tarzına temas etmek istiyorum. Bu, çok mühimdir, arkadaşlar. Hastane hekimi sabah 8,30 da hastanesinde bulunmak mecburiyetindedir. Saat üçe kadar orada çalışır. Aldığı para kendisine yetmediği için gider, muayenehanesinde de çalışır. Bu işler saat 20-21 e kadar sürer. Ondan sonra gece nöbetleri dolayısıyla devamlı surette emre amade

bulunmak zaruretindedir. Bu gayri tabii çalışma tarzı hekimlerimizin çabuk yorulmalarını ve çabuk ihtiyarlamalarını intaç ediyor, ve bilhassa yaratıcı araştırmalar yapmalarına engel oluyor. Bunu dikkat nazarına alıp Devlet işi gören hekimlerimizi hariçte icrayı tababet etmekten menedecek ve onlara lüzumlu refahı temin edecek çarelere başvurulması zamanı çoktan gelmiştir. Bu suretle hem hekimlerimiz lüzumlu, lüzumsuz töhmetlerden kurtulmuş olur, hem do halkımız kendileri için efektif tıp hizmetine nail olurlar.”

“...Bir de müstahzar ilâçlar meselesi vardır ki, çok mühim bir mevzudur. Bütün dünyada büyük ilâç endüstrileri küçük birer laboratuardan doğmuştur. Bunlar, muhitlerinden aldıkları teşvik ve rağbetle büyümüşlerdir. Bizde de birkaç nüvesini gördüğümüz bu müstahzarları yapan laboratuvarlarımız kâfi bir himayeye mazhar olmuyor ve bu yüzden haricî rekabetin tesiri altında ezilip gidiyorlar. Bence bu haricî rekabeti ortadan kaldıracak esaslı tedbirlerin müstahzarat kanununa girmesi gerekmektedir. Çünkü memleket dâhilinde yapılabilen gayet basit müstahzarlar vardır ki, harice namütenahi dövizimizi götürmektedir. Bu suretle maddei iptidaiyemizi alırız ve memleketimizdeki ilâç endüstrisini kuvvetlendirmiş ve büyütülmüş oluruz. Bu itibarla vergi sistemimizde bir parça değişiklik yapmak lâzımdır. Çünkü büyük laboratuvarlarımız, ilâç endüstrimiz bu vergi sisteminin tabiki yüzünden gelişemiyor ve daima küçük kalmağa mahkûm oluyorlar.”

Maraş Milletvekili Kamil İdil bu uzun izahatından sonra sonuç olarak aslında bütün teşkilatı kapsayacak ölçüde bir reformu ele almanın bir zaruret halinde olduğunu belirtmiştir. Nitekim Sağlık Bakanlığı'nın da iki seneden beri çalışmakta ve son zamanda hazırladığı bir sağlık plânını da tatbik ettirerek dağıtmış bulunmakta olduğunu da belirtmiştir (TBMMZC,8.D,3.C:551-552).

6.1.33.2.3.(e). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 29.12.1947 tarih ve yirmi altıncı birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve bu konuşmasında okullardaki sağlık konusunu gündeme getirerek şu konuşmayı yapmıştır: *“...Hijiyen skoler adı altında bütün milletlerin birinci sınıf problemlerinden birisini teşkil eden bu dava maalesef memleketimizde lâyük olduğu ehemmiyetle ele alınmamıştır. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu hükümlerine dayanarak arada sırada Sağlık Bakanlığı bu işe el koymak istemişse de muvaffak olamamıştır. Diğer taraftan okul tabiplikleri adı altında bir teşkilât mevcut ise de bu da ismi var, cismi yok bir anka kuşu gibi herhangi bir fayda sağlamaktan çok uzaktır. Bugünkü okul hekimliklerinin yüzde doksan dokuzu ek vazife halinde ya bir odacı aylığı ile tutulmuş veya 20-30 lira gibi sadece sembolik bir şekilde tayin olunmuş birer vazifeden ibarettir. Yarının varlıklarını idare ve ilim adamlarını bünyesinde toplayan okullarımızdaki çocuklarımızın ilim ve fenne uygun bir şekilde korunması zekâ ve ruh haletlerinin ölçülmesi, mesailerıyla, sağlık durumlarının denkleştirilmesi için bilgi sahibi elinde esaslı bir denetlemeden geçirilmek icap ederken bugünkü yapılan işler, okul hekimlerinin tesadüfen okulda buldukları vaki olursa ve çocuklardan herhangi birisinin bir arızası olursa üstünkörü bir gözden geçirmekten ve öğretmenlerden hasta olanlara rapor vermekten ibarettir. Bilhassa ilkokullarımız hemen hemen tamamıyla hekim yardımından uzaktır. Hekimi olan okullarda ise bu arkadaşlardan hijiyen skolerden anladıkları bile yoktur. Sadece bir hekim bulunsun, diye tedarik edilmişlerdir. İşin ne ifade ettiğini Millî Eğitim Bakanımız pekâlâ bilirler. Bu bakımdan meselenin*

ehemmiyetle ele alınması ve okul sağlığı ile yakından ilgilenecek bir İhtisas şubesinin kendi merkez teşkilâtı bünyesinde tesisi lâzımdır. Gelecek bütçeye kadar esasen etüdü yapılmış ve bazı projeleri yapılmış olan bu hususun tekemmül ettirilerek Yüksek Meclisinize bir kanun halinde getirilmesini temenni ederim.”

“...İkinci mühim bir nokta ise, üniversite ve orta öğretimdeki kalabalık öğrenci kitlesinin randımanlı bir şekilde yetiştirilmesi konusudur. Ortaöğretim konusuna Millî Eğitim Bakanımızın ehemmiyetle ele aldığı ve öğretmen yetiştirme hususunda büyük gayretler sarf ettiğini biliyoruz. Yalnız şurasını kaydetmek lâzımdır ki, tanıdığımız ve temas ettiğimiz öğretmenler müttefikan kalabalık yüzünden çocuklardan randıman alınamadığını ve hatta çok defa bütün talebelerini tamamıyla tanıyamadan senenin geçip gittiğini söylemektedirler. Bence bir fabrika gibi bütün çocukları bir değirmenden geçirip ortadan aşağı kaliteli bir nesil yetiştirmek hiç olmazsa müstakbel cemiyetin zayıf kalmasını intaç edecek bir tehlikedir. Altmışı geçen talebeyi ihtiva eden sınıflarda öğretmen ne kadar gayretle ve cevval olursa olsun müfredatı ikmal etmek ve her talebeyi birkaç defa denetlemek imkânına sahip değildir. Onun için lise ve ortaokullarımızdan mezun olan çocuklarımızın ortalama dereceleri pek iyi veya iyi değildir, daha aşağıdır. Kendi konuları olan bu hususun nasıl ıslah edileceğini elbette benden iyi bilirler ve üzerinde durmaktadırlar.”

“...Yüksek öğretim sınıfları o kadar mahmuldür ki, bini aşan talebe ile tedrisat yapan profesörlerin ne talebeyi tanınması, ne de onların hepsine dersini isma ettirmesi mümkün olmamaktadır. Rektör, Dekanlar, Profesörler bu hususta müttefiktirler. Hatta bana gerek İstanbul Üniversite rektörleri, gerekse birçok tanıdığım dekanlar Üniversiteyi bitiren talebenin kalitesinden katıyen memnun olmadıklarını beyan etmişlerdir. Vaziyet böyle iken ne diye bazı gece veya akşam kurları tesis etmekten kaçındıklarını bir türlü anlayamıyorum. Fransa'da, Almanya ve İngiltere'de, Birleşik Amerika'da pek çok üniversiteler akşam ve gece kursları adı altında tam bir üniversite tahsili vermektedirler. Bu kurslardan gerek hayatını gündüz çalışmalarlarıyla kazanan eşhas, gerekse memurlar istifade etmektedirler. Biz Üniversitenin dar durumu yüzünden memurlarımızı tefeyyülden mahrum edecek kararlar almışızdır. Halbuki nice büyük kabiliyetler, istidatlar bu yüzden sönüp gitmeye mahkûm olmuştur. Avrupa'da gece kurları almak suretiyle dereceler yapmış olan kaç tane arkadaşımız vardır? Bu bakımdan gerek Millî Eğitim Bakanlığı'nın, gerekse Üniversite idarecilerinin bu hususu göz önünde tutmalarını ve behemal akşam kurlarının tesisini bilhassa rica ederim” (TBMMZC,8.D,3.C:587-588).

“...Çocuklar için neşriyat yapan gazetelerden bahsetmek istiyorum. Bunların çocuk ruhiyatı umumi ahlâk ve adap telâkkisi bakımından etüdünü ihtisas adamlarına bırakırım. Benim üzerinde durmak istediğim mühim nokta bu mecmua ve gazetelerin basım işinde kullandıkları harflerinin pek küçük puntoda ve göz sağlığına zararı olacak bir şekilde bulunmasıdır. Bu hususta gerek Millî Eğitim Bakanının, gerekse Basın ve Yayın Umum Müdürlüğünün ilgileneceğini bilhassa rica ederim” (TBMMZC, 8.D, 3.C: 589).

6.1.33.2.3.(f). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 1948 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 30.12.1947 tarih ve yirmi yedinci birleşim ikinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve bu konuşmasında şunları söylemiştir; “....Sağlık ve Sosyal

Yardım Bakanlığı Bütçe tasarısını tetkik ettiğim zaman, bu müessesenin ifa mecburiyetinde bulunduğu büyük işleri gerektirdiği masrafları karşılayamayacak kadar cılız olduğunu ayrıca problemlerin önemiyle mütenasip olmayacak bir şekilde fena tertiplendiğini gördüm. Bütçenin umumi manzarası şudur :Memur ödeneklerine; 26500 000 Sosyal yardım konularına;13200000 Koruyucu hekimlik 6390000 Lira masraflarına harcanmak üzere ayrılmıştır. Geçen seneki bütçe konuşmaları sırasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın ana davaları birçok arkadaşlar tarafından ehemmiyetleri sırasıyla açıklanmış bunların biran evvel ele alınması temenni edilmiştir. Aradan geçen zaman zarfında yapılan işlerde ve Meclise sunulan Bütçe tasarısında bu temennilerin nazarı itibara alındığını gösteren bir delile de tesadüf etmedim.Hemen, hemen her milletin sağlık kurumları halk sağlığını koruma işlerini ön plâna alarak çalışmalarını ve masraflarını buna göre ayarlarlar, bizimki ise bütçesindeki tahsisatın ancak sekizde birisini bu işe ayırabilmiştir. Hastane hizmetlerinden başka bir işi olmayan, buna rağmen sosyal yardım adını taşıyan hizmetler için de iki misli bir tahsisat istenmiştir. Bu hal sosyal yardım işlerinin birinci plâna geçtiğini göstermez mi?"

"...Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın memleketimizin bünyesi bakımından çok mühim ve iktisadi akisler yapan iki problemi vardır, bunlardan ilki sıtma ikincisi trahomdur.Bu hastalıklar yüzünden kaybedilen iş günleri her sene millete yüzlerce milyon liraya mal oluyor. Halbuki biz bunları lâyük oldukları ehemmiyetle ele almaktan hâlâ çok uzaktayız. İki, üç yüz milyon lira zararı kurtarma yolunda yapılan hareketin bütçedeki aksi üç milyon küsur liralık bir mücadele tahsisatı istemekten ibaret kalmıştır. Gerek sıtma gerekse trahom mücadele teşkilâtımız el'an 1923'te toplanan Sıtma Kongresinde kurduğu esaslar dâhilinde ve pek yavaş çalışmaktadır. Maalesef yine o zamanın zihniyetine uyularak mücadele elemanlarına değil, murakıplarına motorlu nakil vasıtası vermekte devam etmekteyiz."

"...Her sene yalnız barsak intanları ve bakımsızlık yüzünden birkaç yüz bin vatandaş ve çocuğumuzu kaybetmekteyiz.Halbuki bulaşıcı ve salgın yapan hastalıklar bölümüne konulan para sırf komşu memleketlerde salgın yaptığı işitilen kolera korkusu ile Bütçe Komisyonunda bazı arkadaşların himmetiyle artırılmıştır.Her sene 50-55 bin insanın ölümünü intaç ettiğini iddia eden Bakanlığın Verem meselesinin halli için bütçeye sadece 150 bin lira ödenek koyması bu para ile yapılacak işin bir bocalama, bir gösterişten öteye geçemeyeceğini göstermez mi? Verem gibi hususi itina ile bakım isteyen bir hasatlıkla mücadele için sanatoryumlar, nekahethaneler verem hastaneleri, tecrit evleri gibi pek çok masraf istilzam eden tesislere ihtiyaç vardır. Sadece hastalığın teşhisi meselenin halline kifayet etmez. Çünkü hasta olduğu tespit edilen vatandaşların bulaştırmakta oldukları muhitten tecritleri gerekir. Yapılan bütün istatistiklerin esaslı etütlere istinat etmemesi de başarısız çalışmalara yol açmaktadır. Bakanlık maalesef Türkiye'deki ölüm ve doğum hareketlerini bile layıkıyla takip edememekte ve yapılan istatistikler hep tahmine istinad etmektedir."

"...Bütün sağlık programlarının ve organizasyonun ıslahı yolunda Bakanlığa verilmiş olan birçok raporlar vardır ancak yeterli omadığı için uygulamaya koyulamamıştır; Meselâ Sağlık İşleri Dairesi bundan iki sene evvel 3 Genel Müdürlüğe ayrılmıştır. Ekonomi Bakanından zararlı olan bu bölünme diğer taraftan birbirine girift olan ve iş birliği ile başarılması mümkün olan hıfzıssıhha işlerinin ancak aksamasına neden olmuştur. Sıtma, trahom, frengi, verem ve salgın hastalıklar gibi mücadelesi tamamıyla birbirine bağlı işler içinden sıtmanın ayrı bir umum müdürlük halinde çekilip çıkarılması esasen ayrı üniteler halinde çalışmaya alışmış Sağlık teşkilâtının yardımlaşma imkânlarını da ortadan kaldırmış ve binaenaleyh zararlı olmuştur."

“...Programda ve İstatistik Umum Müdürlüğünün çalışmaları kendisine tahsis edilen mütevazı rakamı gibi cılızdır. Bu şubeye, senede kaç çocuk doğmuştur, ne gibi hastalıklar nerelerde ve el'an senede kaç insan, hangi sebeplerden ölüyor, ortalama yaş nedir? Diye sorsanız alacağınız cevaplar tahminlerden başka bir şey değildir. Nüfus sayımlarının neticelerinden çıkarılan rakamlara göre senede 7-800 bin çocuk doğar.500-550 bin insan ölür. Bu ölümlerin ekseriya üçte birisi bir yaşına kadar olan çocuklardır. Muhtelif bölgelerde mahalli şartlara tâbi olarak bin doğumda 120-400 nispetinde ölüm görülmesi bu tahminlerin mesnedidir.Her sene vukuu iddia edilen 50 bin veremden ölüm ise bir milyon 900 bin nüfusu ihtiva eden 25 büyük şehirde tespit edilen 5000 ölümün umum nüfusa nispet edilmesiyle elde edilen hatalı bir istatistiktir”(TBMMZC,8.D,8.C:717-718).

Maraş Milletvekili Kamil İdil şehirlerin bünyesi sıhhi ve iktisadi durumu ile ilgili de şu açıklamayı yapmıştır: “...Hastane ve mütehassis hekimlerin buralardaki kesafeti yüzünden vaki olan bulaşma ve hasla akınlarının bu netice üzerinde müessir olduğu muhakkak iken nazarı itibara alınmamıştır,Birçok yerlerde muhtelif salgın hastalıkların zuhuru iş işten geçtikten sonra haber alınır ve tabiatıyla bütün istatistikler uydurma olur.”

“...Sağlık teşkilâtı organlarının pek çoğunun zayıf elemanlardan teşekkül ettiği bir hakikattir. Bunda başlıca amil hekimlerin ihtisas kanununun akisleri, yani her genç hekimin mütehassis olmak sevdası ve bunu temin için her çareye başvurması, mecburi, hizmetleri zamanında verildikleri vazifeleri seve seve ifadan kaçınmaları veyahut sevmedikleri işlerinden bezginlikleri yüzünden Sağlık teşkilâtımızın başarılı bir fonksiyonuna maalesef rastlayamıyoruz.Sağlık teşkilâtı organlarının ilmî ve idari bakımlardan zaif olmalarının mühim sebeplerinden birisi de yersiz ve isabetsiz nakil ve tayinlerdir.Hekimlerin bir çok defalar ve ihtisasları dışında vazifelere tayini, yüksek ihtisas yapmak üzere yabancı memleketlere gönderilen kıymetli ilim adamlarının dönüşlerinde tayin edilecekleri yerlerin evvelden hazırlanmaması ve bunların bir çok sürprizlerle karşılanması gibi hallere Sağlık Bakanlığı bünyesinde sık sık tesadüf edilir.Meselâ Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık İşleri dairesinde düne kadar kendi ihtisasları ile taban tabana zıt bir şekilde iki kıymetli operatörümüz vazife görmekte idi.Bu dairenin Umum Müdür muavini bu arkadaşlardan birisidir. Yine bu zihniyet yüzünden Refik Saydam Enstitüsünün Avrupa ve Amerika'da yetişmiş elemanlarından kısmı azamı elden çıkmış bulunmaktadır.”

“...Hıfzıssıhha okulu gibi memleketin koruyucu hekimlik elemanlarını yetiştirecek problemleri inceleyerek Sağlık teşkilâtına akıl hocalığı edecek olan mühim bir müessese Bakanlıkça sadece bir üvey evlât hatta bir baş belâsı telâkki edilmiş durumdadır. Binası, laboratuvarları Ankara, Tıp Fakültesine verilmiştir. Esas kadroda bulunması gereken ve kendilerini bu işe vakfedecek öğretim heyetinden mahrumdur.Muhteşem bir Sağlık plânı ile huzurunuzda gelmek tasavvurunda bulunan Sağlık Bakanlığı'nın hazırladığı ihzârı çalışmaları bu okulun bir tek oda ve laboratuvarlarında rastgele devşirilmiş yirmi hekime üç ay süre ile verilmekte olan üstünkörü bir kurstan ibarettir. Sağlık plânına göre yedi büyük, bin tane küçük Sağlık merkezi müstakbel Sağlık teşkilâtının esasını teşkil etmektedir. Küçük merkezler için iki hekim birer ziyaretçi hemşire, ebe ve sağlık memuru derpiş edilmiştir. Bugüne kadar herhangi bir hekimin tayin olunabildiği dört yüz hükümet tabipliği kadrosunu doldurmaktan aciz kalmış olan Bakanlığın hususi bir yetiştirmeye tâbi tutulması gereken Sağlık merkezi hekimleriyle diğer elemanlarını nereden tedarik edebileceğine bir türlü aklım ermiyor. Hele yedi büyük merkezde açılacak Hıfzıssıhha enstitüleri elemanları nereden gelecek”.

“...Refik Saydam Enstitüsü 1935 de açıldığı zaman ihzari çalışmalar ve mevcut bazı mütehasıslar ve yabancılar sayesinde iyi, kötü işleyebilecek bir duruma zorla getirilmişti. Bugün bu enstitünün kıymetli elemanlarından ancak dördü kalmış üst tarafı bakanlığın tutum tarzı yüzünden birer birer teşkilâttan uzaklaşmıştır. Halen müptedi, tecrübesiz elemanlar eline düşmüş olan böyle bir müessese göz önünde dururken diğerlerinin binalarının tamamıyla boş kalacağına şüphe yoktur. Halbuki mutasavver plâna göre 600 küsur milyon lira tesis masraflarına ve her sene 94 milyon lira da yönetim giderlerine ihtiyaç gösteren bu plânın kuvveden fiile çıkarılması mümkün olsa bile 10 sene sonra millete en az bir milyar liraya mal olacaktır ki bunu tediye imkânından mahrum bulunmaktayız.Boş kalacak olan binalar inşası yerinde değildir.Çok temenni ederim ki gene aynı esaslar dahilinde yani Sağlık merkezleri sistemiyle çalışacak daha mütevazı ve realize edilmesi mümkün bir plânla Sağlık Bakanlığı ortaya atılmış bulunsun. Bir taraftan bu işleri yapadursun diğer taraftan da mevcut teşkilâtın tensiki daha iyi ve işini benimseyen elemanlar tedariki, modern tekniğe uygun bir çalışma sisteminin kurulmasına da himmet etsin. Sağlık plânı vadiyle bizim avunmamız imkânı olmadığı gibi teşkilâtın da kendi kendini ıslahı kabildir” (TBMMZC,8.D,8.C:719).

6.1.33.2.3.(g). Gümrük Kanunu Tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 27.04.1949 tarih ve yetmişaltıncı birleşim birinci oturumunda Meclis gündemine getirilen Gümrük Kanunu Tasarısı hakkında görüşmeler yapılmıştır.Bu kanun tasarısı görüşmelerinde tasarının 19.maddesinin (d) fıkrası üzerinde Maraş Milletvekili Kamil İdil konuşma yapmıştır.Kanun Yasarısında yer alan 19.maddenin d fıkrası şu şekildedir: “Aşağıda yazılı eşya, Gümrük İdaresince şartlarına ve gösterilen esaslara uygun görüldüğü takdirde Gümrük Vergisine tâbi tutulmaz”.Bu maddenin d fıkrası “Ticaret ve sair maksatlar ile yabancı memleketlerde yerleşip de iki yıl ikametden sonra dönen türklerin; Göç suretiyle beraberlerinde veya kendilerinden iki ay önce veya altı ay sonra gelen kullanılmış ev eşyası; iki yıl oturmaksızın mücbir sebepler dolayısıyla dönenlerin ev eşyası da bu hükümden faydalanır ve müddet kayıtlarına bakılmaz”olarak tanımlanmıştır.

Maraş Milletvekili Kamil İdil 19.maddenin d fıkrası ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: *Bu kanunda bu maddenin (d) fıkrasında “Göç suretiyle beraberlerinde veya kendilerinden iki ay önce veya altı ay sonra gelen kullanılmış ev eşyası) demek suretiyle iltibasa meydan veriyor zannederim. Çünkü “iki ay önce” denince şahsın vürudundan iki ay geçmeden evvel gelenler gibi bir mana çıkıyor. Bu bakımdan bunu “kendilerinden en çok iki ay önce ve altı ay sonra” diye tashih buyrulursa iltibasa mahal kalmaz.”*

Maraş Milletvekili Kamil İdil yaptığı bu konuşma sonrası Meclis Başkanlığına şu önergeyi vermiştir. “19 ncu maddenin 2 inci b fıkrasındaki iki ay önceden evvel (en çok) kaydının konmasını arzederim.” Meclis Başkanı tarafından okutulan bu önerge Hükümet tarafından da uygun görülmüştür (TBMMZC,8.D,18.C:670-672).

6.1.33.2.3.(h). Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 17.2.1950 tarih ve kırkdokuzuncu birleşim ikinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi 1950 yılı bütçeleri münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve bu konuşmasında daha çok ilk öğretimden başlamak suretiyle yüksek öğretimde dahil olmak üzere genel olarak eğitimin sorunları ve çözüm yolları üzerinde durmuş ve şunları söylemiştir; “...*Millî Eğitim sahasında yapılan hamleler cidden takdire şayandır. Fakat teknik bazı hususlar ve noksanlar üzerinde konuşulur ise faydalı neticeler elde edilmesi mümkün olur. Evvelâ ilkökul mevzuundan başlıyorum: İlkokulda çocuk, öğretmenle bağdaşmış bir haldedir, orada rasyonel bir tedris sistemi vardır. Tedrisat ucuza mal olmaktadır. Elimde Millî Eğitim Bakanlığı'nın bir istatistik broşürü var. 1947-1948 senelerine ait olan bu istatistikteki rakamların gösterdiği neticelere göre şehirlerde beş senelik tedrisatı sağlamak için vasatı 400 liranın bir çocuk için kâfi geldiğini ifade mümkündür. Buradan yukarıya doğru çıktığımız zaman tedrisatın gittikçe pahalılaştığını görüyoruz.*” Kamil İdil konuşmasına devamla; “...*İlk tedrisat metotlarının herhalde bizim memleketimize uygun bir sistem olduğu anlaşılıyor ve buraya girenlerle çıkanlar arasında büyük bir uygunsuzluk yoktur. Girenler ve çıkanlar arasındaki nispetler birbirine çok yakın. Fakat ondan sonra bu nispetlerin gittikçe azaldığını görüyoruz. Çünkü ortaokula giren çocuklarla hocaları arasındaki münasebetler birbirine aykırılık arz ediyor. Çünkü ortaokulda pedagojik sistem değişiyor. Bu sistem aykırılığı dolayısıyla ortaokulun ilk sınıfındaki randıman birden bire düşüyor. Burada dikkati çeken şey, % 40 - 50 nispetinde çocukların sınıf geçtiğidir. Bu da ne çocuğun, ne de hocanın kusurundan ileri gelmektedir. Bu, daha çok metot kusurlarından, kitap ve dil kusurlarından ileri gelmektedir. Benim iki çocuğum var. Biri ilk diğeri de ortaokula gidiyor. Ortaokula giden çocuğumun kitaplarını şöyle gözden geçirdiğim zaman görüyorum ki, çocuğun evde kullandığı dille kitap dili pek uygun değildir. Kusur diye ileri sürülecek olan ilk fikir terimlerdir. Fakat bu terim mevzuu değildir. Çocuklar yeni terimlere daha çok uyuyorlar. Üçgen, dörtgenleri daha iyi anlıyorlar. Fakat ifade tarzı, kitapta yazılış tarzı çocuğa zor geliyor, anlayamıyor. Bu durumda çocuk ebeveynine müracaat ediyor. İtiraf edeyim ki ben dahi birkaç defa okumak suretiyle anlayabildiğim kısımlarla karşılaşıyorum. Bu itibarla her ebeveyn çocuğunu cevaplandırıyor, kolay bir iş değil. Demek ki, kitapları daha güzel yazmak lâzımdır. Bu noktaya Millî Eğitim Bakanımızın dikkat nazarını çekmek, faydalı bir nokta olacağı kanaatindeyim” (TBMMZC, 8.D, 24.C: 804-805).*

“...*Ortaokuldaki çocukların 3 senelik tahsili memlekete bin liraya mal oluyormuş. Bundan sonra lisenin üç senelik tahsili ise memlekete 3 000 liraya mal olmaktadır. Liseye girenlerle çıkanlar arasındaki nispet ortaöğretime nazaran daha büyüktür. Bunda da mevcut faktörü birçok noktalarda aramak icab ediyor. Ben öyle zannediyorum ki, biz biraz liseye fazlaca yükleniyoruz. üç sene lise tahsilini yapacak çocuğa yapamayacağı kadar bir yükü yüklemek ve ondan bugünkü hayat şartlarına göre bir şeyler istemek gibi, memleketteki hayat şartları için elde mevcut olması lâzım gelen birçok şeyler yoktur oda yoktur, çalışma için bol saha yoktur, kitap, yoktur, imkân yoktur, laboratuvar yoktur, ders levazımı yoktur, daha birçok şeyler yoktur. Bunlar elde mevcut olmadığı halde yüklü bir ders programı kabul edildiği zaman çocuğun muvaffak*

olmaması kadar tabii bir netice yoktur. Bu bakımdan lise tahsiline devam edenlerin başarısı orta tahsilden daha aşağıdır.” “...Arz ettiğim rakamların hepsi şehir çocuklarına ait istatistikler olduğuna göre ilk orta, lise nispetleri böyle üçer misli azaldığına ve başarının 1/3 nispetinde aşağıya doğru düştüğünü gösteriyor. Bunun üzerinde dururlarsa her halde daha faydalı neticeler vereceğini tahmin ederim.”

“...Şimdi üniversiteler meselesine geçmek istiyorum. Üniversitede, yine istatistiklerde görüldüğü üzere, bizim yüksek okullarımızla fakülteler mezunları ortalama senede 6900 liraya mal olmaktadırlar. Her sene mezunlarını 22 milyon küsur lirayı, yani üniversitelerin senelik bütçelerini mezunlara taksim ettiğimiz zaman her diploma alan şahsa 6900 lira isabet etmektedir. Bunun dışında hususiyet arz eden bazı fakülteler vardır ki meselâ Ankara Tıp Fakültesi geçen sene verdiği mezunları 20 bin liraya mal olmuştur. Bu dünyanın hiçbir yerinde mevcut olmayacak bir nispettir. Bunun rasyonelleştirilmesi hususu üzerinde durulması icabeder. Biz üniversiteyi, âdeta bir üniversite mezunu fabrikası yapmak üzere kurmuştuk. İlk zamanlar buna ihtiyacımız vardı. Üniversite mezunlarımız azdı. Fakat gün geçtikçe üniversite mezununa ihtiyacımız azalmaktadır. Üniversiteye girenlerin, kendisinin Devlete maliyetini düşünmesi icap eder. Bunu düşünmediği müddetçe, kendisinin de o maliyete bir az iştirakini temin etmek zaruridir. Nitekim başka memleketlerde bütün üniversiteler kendilerine dâhil olan insanlardan bir ücret alırlar. Bizde alınan ücret lâşey mesabesindedir. Alınan on lira ücretin sembolik olduğunu söylemeye lüzum yoktur. Bir hekim bu memlekete yirmi bin liraya mal olunca, e bu, bir az fazladır; dünyanın her hangi bir yerine tahsil için göndersek bundan daha ucuza mal olur. Sonra bu mezunların mecburi hizmetleri de yoktur. Şimdi bir çocuk ki sınıfta kalıyor bu her kalan çocuk maliyeti yükseltiyor bu randıman düşüklüğü talebinin az mezuniyeti maliyetin yükselmesini intaç etmektedir. Bu, elbette ki memleket ve Hükümet için bir yükür. Eğer talebe bunu düşünürse ve kendisinde de bir hissei mesuliyet bulunursa daha çok çalışır, bunda şüphe yoktur. Vaktaki talebeye bir para ödeme tahmil edilir o zaman, canı yanar daha çok çalışır. Ben bunu Yüksek Meclise iştirak ettiğim günden beri müteaddit defalar söyledim, Üniversite rektör ve dekanlarıyla olan temaslarımda da daima bunu söylemişimdir.”

“...Üniversiteye giren talebeler para ile iştirak etmedikçe biz onların randımanını yükseltmeyiz ve bu randıman yükselmedikçe de iyi talebe çıkarmamıza imkân yoktur. Bu bakımdan gerek üniversite, gerek Millî Eğitim Bakanlığı'nın dikkat nazarlarını çekerim. Bugünkü şartlar içerisinde liseyi bitiren her hangi bir kimse istidadiyla uygun bir fakülteye girmek istiyor. Orada talebe adedi muayyen kadroyu doldurduğu için almıyorlar, hukuka gidiyor, orada da kadro bulunmuyor, başka bir mektebe gidiyor. Kendi istidadiyla kabili telif olmayan bir tahsil yapmak zorunda kalıyor. Bunun neticesinde randımansızlık oluyor. Şayet Üniversite paralı olacak olursa istediği gibi çalışır, istidadına uygun tahsili yapar. Öyle kimseler tanıyorum ki eczacı olmak istemiştir imkân bulamamıştır, birçok kimseler doktor olmak istedikleri halde mühendis mektebinde okumak zorunda kalmışlardır. Kendi arzuları dışında mekteplere girmek zaruretinde kalan birçok çalışkan ve başarı gösterecek kabiliyette insanlar vardır ki bu sebepler dolayısıyla hayatta muvaffak olamamışlardır. Bugünkü metotlarda az çok kusur vardır. Bu bakımdan da dikkatlerini çekmek zorundayım” (TBMMZC,8.D,24.C:804-806).

6.1.33.2.3.(i). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçeleri Hakkında Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 23.2.1950 tarih ve ellidördüncü birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşmelerine başlanan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri münasebetiyle yapılan görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve bu konuşmasında meclis görüşmelerinde kimi milletvekillerinin yaptığı konuşmalarda ileri sürdükleri iddiaları karşısında aleyhte söz alarak bu tür iddia ve ithamların yanlışlığını ortaya koymuştur. Nitekim konuşmasının başında ifade ettiği üzere “...*Bazı arkadaşlarım biraz mübalâğalı istatistikleri zikretmek suretiyle birçok talepte bulunmaları ve buna dayanan tenkidkâr sözleri beni kürsiye gelmeye sevk etmiş bulunuyor.*” diyerek konuşmasına söyle devam etmiştir: “...*Bir defa kanser hakkında bahsedilen 60000 ölümün tamamen hatalıdır. Bu bakanlığın bünyesinde uzun zaman çalıştım, istatistiklerle meşgul oldum. Türkiye de senede kanserden değil 60000 hatta 6000 ölüm dahi yoktur. Bakan arkadaşım bunun rakamlarını bize daha sıhhatli olarak verecektir. Yalnız kanser mücadelesi, teknik ve para işidir. Bilgi meselesidir. Beceriksizlik, alâkasızlık değil radyom tedavisi gibi büyük masrafları ve alât edevati ve hususi hastaneleri istilzam ettirir. Amerika'da böyle bir hastane için 50-60 yataklı olan bir kanser hastanesi için senede 4,5 milyon dolar sarf edilmektedir. Bu itibarla fazla mübalâğaya kaçmamak faydalı olur.*”

“...*Vereme gelince; memleketimizde gözden kaçan veya kaçmayan veremden ölüm sayısının 25 bini geçmediğine benim kanaatim vardır. Bu hususta dünyanın her tarafında ki istatistikler aşağı yukarı birbirinin mütemmimidir. Birleşik Amerika Devletlerinde 1947 de bu hastalıktan 57 bin kişi ölmüştür. Nüfusu kıyaslırsak ölüm nispetinin bizdekinin yarısı kadar olduğunu görürüz. Fakat onların bu sahada sarf ettikleri para çok muazzamdır, her türlü vasıtalara da maliktirler.*”

“...*Şimdi bütçeyi tetkik ettiğimiz zaman görürüz ki, veremli bir hastanın beslenmesi için sarf edilen para günde 300-325 kuruş gibi lâşey(Değersiz) bir miktar olup bunu görmek insana üzücü bir his vermektedir Biliyorsunuz ki, stroptemisin tedavisi(Antibiyotik) yapılan hastalara her gün bir ampul yapılır ve her ampul 280 kuruştur. Bunun yanında iyi bakım, iyi maddelerle beslenmesi, seçilmiş gıdaların alınması, hastanede yatırılması ve saire gibi bir sürü masrafları istilzam eden ihtiyaçlar vardır. Bütün dava bu değirmenin suyu davasıdır. Ne kadar çok para verirsek onlardan o kadar çok hizmet bekleyebiliriz. Bunu vermedikçe ağızlarıyla kuş tutsalar yine bir şey yapamazlar. Çünkü nihayet madde satın almak işidir ve paraya dayanmaktadır. Yüz bin yatağa, elli bin yatağa çıkarmak davasına gelince; bugün bir yatak 20-30 bin liraya mal oluyor bir müesseseye. Yüz bin yatağa çıkarırsak tasavvur edin masrafı. Bunlar hayal mevzuu olan işlerdir. Daha ziyade sosyal tababetin mevzuuna girmesi icabeden maddelerdir.*”

“...*Çalışma Bakanlığı sosyal sigorta mevzuunu ortaya atarken bu işe(hasta sandıkları) fiilen girmiş bulunuyor. Bir taraftan da Cumhuriyetin kuruluşu esnasında Devlet yarı yarıya bir Devlet tababeti sistemi kurmuştur. Her tarafta hastanelerimiz halkın emrine amadedir. Paralı hastalardan da âdeti bir otel parası gibi bir şey alınır, yemekleri, ilaçları tamamen hastane tarafından temin edilmektedir. Cumhuriyet Hükümetinin bu hususta, halka hizmeti namütenahidir.*”

“...*Kanaatimce Sağlık Bakanlığı'nun asıl vazifesi koruyucu hekimliktir. Halbuki hastane hizmetleri için Devlet bütçesinden 14,5 milyon lira para ayrılıyor. Hususi idarelerden ve belediyelerden ayrılan paralar da ayırdır. Halkın da buna bir miktar*

yardım etmesi ve bu suretle işin sosyalleşmesi icabeder. Bütçeye koyulan 14,5 milyon lira ile koruyucu hekimliği takviye edilirse, hakikaten muazzam işler görülür. Fakat her halde bu bakımdan fazla mübalâğaya kaçmamak lâzım gelir.”

“...Temas edilen diğer bir konu verem aşısı idi. Bu, biraz da benim ihtisasım dâhilindedir. Verem aşısı ,tifo ve kolera aşısı gibi uzun müddet durabilecek aşılarından değildir. Bu aşıları taze taze kullanmak icabeder. Onun için çocuk doğar doğmaz hemen bu aşığı tatbik etmek lâzım gelir. Esasen bu yolda tatbikat yapılmaktadır. Buna ait bir de talimatname vardır. Böyle çocuklar doğduğu zaman birçok merkezlerden yıldırım telgrafi ile hızıssihha enstitüsünden bu aşılar istenir ve derhal çocuklar aşılanır. Yoksa ebelere gönderelim de muayyen şartlar dâhilinde tatbik edilsin veya ellerinde hazır bulunsun dersek bu aşının faydası kalmaz. Ve yeni doğan çocuklara hiçbir tesiri görülmez. Bu aşılar biliyorsunuz ki uzun araştırmalar neticesinde meydana gelmiştir. Daha büyük çocuklara kabili tatbik olduğu ve ufak tecrübelerle taayyün edebileceği gösterilmiştir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı İstanbul'da, İzmir'de ve Ankara'da ve daha birçok yerlerde kendi elemanlarının teknik imkânları nispetinde bu şekilde tatbik etmektedir.”

“...Nüfus artış meselesine gelince; Hikmet Fırat arkadaşına cevap vermek isterim; bizde senede 800000 doğuma karşı 500000 ölüm vardır. Fırat arkadaşımın dediği gibi % 11 değil daha fazladır. Artım nispeti köylerde daha farksızdır. Çünkü köylerde çok çocuk doğar ve ölür. Şehirlerde ise az çocuk doğar ve az ölüm olur. Binaenaleyh rakamlarda biraz daha itidalli olunması lâzımdır” (TBMMZC,8.D,24.C:1073-1074).

6.1.33.2.4. Devlet Memurlarının Özlük Hakları

6.1.33.2.4.(a). Devlet memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne (Denklik) Dair Olan 3656 Sayılı Kanunla Buna Ek 4644 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 28.12.1946 tarih ve yirmialtıncı birleşim üçüncü oturumunda Mecliste görüşülen Devlet memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanunla buna ek 4644 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında Kanun ile ilgili Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve şu konuşmayı yapmıştır: “...Tatbik sahasında pek çok defa görülmüştür ki, kıdem umumiyetle liyakate tercih ediliyor, bilhassa Barem Kanununda bu şekilde belirtilmiştir. Barem Kanununun en büyük aksaklık tarafı bilhassa bu noktadadır. Teknik sahada çalışan arkadaşlar, bilhassa bilgi, liyakat gibi birçok kalitelerle mücehhez olmadıkça muvaffak olamazlar. Teknik sahada çalışan bir adam alelade bir memur gibi, bir mümeyyiz gibi vazife görmez. Onun gördüğü iş büsbütün başkadır. Dünyanın her tarafında bankalarda, buna benzer İktisadi Teşekküllerde çalışan insanlara daima fazla para verilmektedir. Para mevzuu gayet kaypak bir iştir. Elinde fazla para bulunan adamlar çok görülmüştür ki, parayı şu veya bu şekilde kullanmakla çok zararlar, çok kârlar temin edebilir. Esasen belki haksız müdahale ettiğimizi zannettiğim İktisadi Teşekküllerin Baremine bu yeni kanundaki dördüncü maddenin bir derece aşağı gibi hudut çizmesi bence haksızlıktır. Teadül Kanununun, kendi manası adaleti tevzi etmektir. İktisadi Devlet Teşekküllerinde memurlar, vatandaşlar yine bizdendir. Devlet memurlarıyla onlar arasında herhangi bir fark yoktur. Bu bakımdan ve her derecedeki adaletin gerek Devlet memurları gerekse İktisadi Devlet Teşekkülleri için hemahenk olması lâzımdır.” Malîye Bakanı Tokat Milletvekili Hâlid Nazmi

Keşmir'in yaptığı konuşmada;“...*Bu tasarıların memurların derecelerinde bir değişiklik yapmak üzere getirilmiş tasarılar olmadığını aksine herkesi nerede ise orada maaşına bir zam yapmak için, getirilmiş tasarılar olduğunu*” belirtmiştir (TBMMZC,8.D,3.C: 751-752).

6.1.33.2.4.(b). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Olan 4862 Sayılı Kanuna Bağlı 1 ve 2 ve 4285 Sayılı Kanuna Bağlı 3 Sayılı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 14.04.1948 tarih ve kırkyedinci birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşülen Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Kuruluş ve memurları Kanununa bazı hükümler eklenmesine dair olan 4862 sayılı Kanuna bağlı 1 ve 2 ve 4285 sayılı Kanuna bağlı 3 sayılı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında kanun ile ilgili Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve şu konuşmayı yapmıştır: “...*Teşkilât Kanununun birçok mühim noktaları vardır. Elbette acilen bunları yerine getirmek icab etmekle beraber Hükümetten Meclise sunulmuş bir öksüz ve kimsesiz çocukların himayesi hakkında kanun tasarısı vardır. Biliyorsunuz, bu kanun tasarısı henüz tekemmül etmiş bir halde değildir. Bu kanunun kabul edilip edilmeyeceği de henüz kafi bir surette kestirilemeyeceğine göre, bu teşkilât kanunun içinde bulunan ve işle alâkadar bulunan bir kadronun daha evvel kabul edilmesi bilmem ne dereceye kadar doğru olur. Bu bakımdan o kısmın esas kanunun bir arada mütalâa edilmesi noktai nazarıma göre uygun ve yerinde bir şeydir. Bu teşkilât kanununun o kanunun bir arada paralel olarak mütalâa edilmesini teklif ediyorum*” (TBMMZC,8.D,11.C:29).

Meclis Başkanvekili Feridun Fikri Düşünsel'in “...*Millî Korunma Kanununa göre yapılmış olan harcamalara ait 1945 takvim yılı bilançosunun onanması hakkındaki kanuna oy vermeyen arkadaş var mı?*” sözleriyle oylamanın sona erdiğini açıklaması üzerine Maraş Milletvekili Kamil İdil tekrar söz alarak bazı milletvekillerince sözlerinin yanlış anlaşıldığını kendisinin teşkilât kanununun oluşturulmasının gerekli olduğunu, Yoksul çocuklara ait mevzuunun bunun dışında tutularak bu kanunun kabul edilmesine taraftar olduğunu belirtmiştir (TBMMZC,8.D,11.C:30).

Maraş Milletvekili Kamil İdil konuşmasına devamlı Sağlık Bakanlığı'nın kadro teşkilâtı içinde su işleri ile uğraşmak üzere mütehasıs mühendis mevcut olduğunu bu mütehasıs mühendislerin öteden beri ücretli bir grup içinde mütalâa edilmekte olduğunu bu sebepten dolayı Sağlık Bakanlığı'nın kolay mühendis bulamadığını ifade etmiştir. Bu itibarla sadece sıtma işleri ile Sağlık Bakanlığı'nın, hususiyeti haiz bulunan işleri ile iştigal etmek üzere bir mütehasıs mühendise ihtiyaç olduğunu söyleyen Kamil İdil bu sebeplerden dolayı mühendislerin bu kadroda gösterilmesi yerinde ve lâzım bir tedbir olarak düşünüldüğünü de ifade etmiştir (TBMMZC,8.D,11.C:31).

6.1.33.2.4.(c). Kocaeli Milletvekili Fuad Balkan'ın, Askeri ve Mülki Tekaüt Kanununun 25 nci Maddesinin Son Fıkrasının Yorumlanmasına Dair Önergesi ve Millî Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları Raporları

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 23.5.1949 tarih ve doksanıncı birleşim birinci oturumunda gündeme gelen Kocaeli Milletvekili Fuad Balkan'ın, Askeri ve Mülki Tekaüt Kanununun 25 nci maddesinin son fıkrasının yorumlanmasına dair önergesi ve Millî Savunma, Maliye ve Bütçe Komisyonları raporları ile ilgili

görüşmelerde Maraş Milletvekili Kamil İdil Meclis Başkanlığına verdiği önergede “*Millî Savunma ve Maliye Komisyonlarının aynı mealde olan raporlarının oya konulmasını*” teklif etmiştir. Bu arada görüşülen konu ile ilgili başka önergelerde verilmiştir. Bunlardan biri de Antalya Milletvekili Mustafa Korkut ve arkadaşlarının önergesidir. Bu önergede Kanunun tefsire ihtiyaç olmadığından Bütçe Komisyonunun tefsir kararının reddi teklif edilmiştir. Meclis Başkanvekili Feridun fikri Düşünel yapılan bu teklifi oylamaya sunacak ve oylamanın sonunda teklifin kabul edilmesi üzerine diğer önergelerin oylamasının yapılmasına gerek kalmadığını açıklamıştır (TBMMZC,8.D,19.C:594-595).

61.33.2.5. Eğitim

6.1.33.2.5.(a). Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, Çalışma Kudretleri Müsait Olan Bilumum Emeklilerin İlkokullarla Köy Enstitülerinde, Ortaokullarla Liselerde Öğretmenlik Yapabilmelerine Dair Kanun Teklifi Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 22.12.1947 tarih ve yirminci birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşülen Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun, çalışma kudretleri müsait olan bilumum Emeklilerin ilkokullarla köy enstitülerinde, ortaokullarla liselerde öğretmenlik yapabilmelerine dair kanun teklifi ile ilgili Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve şu konuşmayı yapmıştır: “...*Sinan Tekelioğlu'nun kanun teklifi önergesinde; bütün askerî ve mülki memuriyetlerden emekliye ayrılmış kimselerin öğretmenlik gibi bir vazifede istihdamı teklif ediliyor. ...Öğretmenlik talebenin psikolojisi ve onun yetiştirimi ile çok şiddetle alâkadar bulunan bir meslektir. Bu bakımdan talebe ruhiyatını bilmeyen, onu nasıl sevküidare edeceği hakkında fikir sahibi olmayan bir adamın sadece okuma yazma biliyor diye bilhassa ilk öğretim grubu üzerinde salâhiyetli bir surette öğretim sınıfına girmesi bendenizce büyük bir hatadır, gerçi emekliler içinde bir çok kıymetliler olduğu muhakkaktır. Gayet kıymetli erkânı harbler vardır, gayet kıymetli siviller mevcuttur. Bunlar kendi mesleklerinde iyi yetişmiş olabilirler. Fakat bunların öğretmenlik vasfını ihraz etmek üzere hususi bir eğitimden geçmeleri lâzımdır. Meselâ bir Erkânı harbin geometri, matematik vesaire üzerinde yüksek bilgisi olabilir. Fakat onun vereceği ders de daha yüksek sınıftaki öğrenciler içindir ve ancak bu şekilde olursa Millî Eğitim Bakanlığı bunlardan istifade eder. Bu kıymetlerden de istifade edilmektedir. Bu bakımdan Sinan Tekelioğlu'nun mütalâası ikinci derecede kalır. Fakat asıl mesele ilköğretimde bulunacak insanların çocuk psikolojisi ve çocuk eğitimi metotlarını mutlaka bilmesi lâzımdır. Bu bakımdan bütün emeklilerin bu işe alınması ve bu vaziyetin ihdasını doğru bulmuyorum. Bu bakımdan teklifin reddini rica ederim*” (TBMMZC,8.D,8.C:123).

Millî Eğitîm Komisyonu Sözcüsü Urfâ Milletvekili Suut Kemal Yetkin bu konuda yaptığı açıklamada “*Sinan Tekelioğlu'nun asil bir memleket duygusu ile teklif ettiği tasarı komisyon da aynı duygu ile incelendiğini, amma realiteye uymadığı için reddedildiğini bildirirken, Millî Eğitîm Bakanı Sivas Milletvekili Reşat Şemsettin Sîrer ise “...her kademedeki tahsilin bugünkü ve önümüzdeki zaman içerisindeki inkişafın belirteceği ihtiyacı karşılayacak şekilde ayarlandığını, bu konuda plânlama çalışmalarının büyük ölçüde tamamlandığını, halihazırda önümüzdeki zaman içerisinde okullarda öğretmen ihtiyacı olmayacağını*” belirtmiş ve ilk öğretimden yüksek öğretime kadar eğitim sistemi ve uygulamaları ile ilgili geniş bir açıklamada bulunmuştur (TBMMZC,8.D,8.C:126).

6.1.33.2.5.(b). Yabancı Memleketlere Gönderilecek Öğrenciler Hakkındaki 1416 Sayılı Kanuna ek kanun Tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe, Komisyonları Raporları

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 07.07.1948 tarih ve seksendördüncü birleşim üçüncü oturumunda Meclis gündemine gelen Yabancı memleketlere gönderilecek öğrenciler hakkındaki 1416 sayılı Kanuna ek kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Bütçe, Komisyonları raporları ile ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sırasında İdil Biret ve Suna Kan'ın, yabancı memleketlere Müzik tahsiline gönderilmesi ile ilgili söz alan Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu "...Kanunlarımıza göre ilk tahsili ikmal etmeyen çocuk ecnebi mekteplere gidemez." demek suretiyle bu konudaki itirazlarını dile getirmiştir (TBMMZC,8.D,12.C:923).

Maraş Milletvekili Kamil İdil'de bu konuda söz almış ve konuşmasının başında Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın uyarısı üzerine önce yurt dışına gönderilecek İdil Biret ile herhangi bağının olmadığını belirterek sözlerine başlamıştır: "...Bu kanunla yabancı memleketlere gönderilmesi düşünülen bu çocukla beraber bir de Suna vardır. Bu gibi çocuklar milletler hayatında nadiren yetişen insanlardır. Bu çocuğun büyük bir müzik istidadı gösterdiği ve istikbalin vaitkâr bir insan olacağını düşünerek dikkatimizi çekmektedir. Bu bakımdan istikbalin bize vaat ettiği bir dehayı daha zamanında yakalayıp onu lâzım geldiği, şekilde yetiştirmek ve memleketin adını şanla, şerefle yükseltmek imkânlarını da aramak zannediyorum ki her münevverin borcudur". Kamil İdil konuşmasına devamla: "...memleketin propagandasını yapmak için yüz binlerce, milyonlarca para sarf etmekteyiz. Bir memleketin propagandası yalnız şu ve bu şekilde yapılmaz. Bir memleketin propagandasını her bakımdan yetiştirmiş âlimler, sanatkârlar her bakımdan yetiştirmiş âlimler, sanatkârlar çeşitli unsurlar yapacaklardır. Bunda en fazla muvaffak olanlar bilhassa büyük sanatkârlardır. Meselâ Şopen, Şubert, Mozart, Betofen, Pagannini gibi daha çok küçük yaşta müzik istidadı gösteren bu insanlar memleketlerinin en faydalı propagandasını yapmışlardır. Bunların ömürleri kısa olsa bile kendi milletlerinin isimlerini ta ebede kadar götüren büyük, kıymetli eserler bırakmıştır... Şayet İdil ve Suna ilerde Mozart'ın ve Paganni'nin yerini tutacak olursa bunun için verilecek paraya acımam".

Kamil İdil konuşmasını sürdürürken Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu araya girerek "...Yurt dışına gönderilecek bu kişiler ya geri dönmez ise" sözü üzerine Maraş Milletvekili Dr. Kâmil İdil bunların geri döneceğini belirterek bu konuda şu misali vermiştir: ... Yahudi Menuhim isminde birisi var küçük yaşta keman çalma istidadını göstermiş, 4 yaşında kemana başlamış bugün dünyanın her tarafında kendi memleketini yükseltmektedir, kendi memleketinde hiç yaşamadığı halde kendi memleketini dünyanın her tarafında tanıtmakta ve propaganda yapmaktadır, Yahudi Menuhim şu millete mensuptur diye dünyanın her tarafından söylenmektedir. Memlekete gelmiş, gelmemiş, mademki İdil Biret bir Türk'tür; bir deha olarak yetiştiği takdirde sarf ettiğimiz parayı her cihetten bize fazlasıyla iade eder. Onun için Hükümetin getirdiği kanun gayet yerinde ve haklı bir taleptir. Küçük yaşta bir çocuğu yetiştirmek için başka memleketlere yalnız başına göndermeyi münasip görmeyen Hükümet pek haklı olarak çocuğa Türk kültürünü kaybettirmeyecek ve onu muhafaza ve himaye etmek üzere aileden bir ferdin buna refakat etmesini tensip etmiştir. Meclis Komisyonları da bunu münasip görmüşlerdir. Binaenaleyh benim ricam Hükümetin getirdiği ve son şeklini almış bulunan kanunun kabulünü rica ederim" (TBMMZC,8.D,12.C:924).

Kırklareli Milletvekili Dr.Fuat Umay da yurt dışına gönderilecek olan İdil Biret'in müzik istidadı ile ilgili yerli ve yabancı otoriterlerin görüşlerinden örnekler vererek bu konuda sonuçta şu değerlendirmeyi yapmıştır: "...Bu çocuklar Türk'tür ve

hiç şüphesiz memlekete dönecektir. Milyonların yapamadığı tesiri, propagandayı bu Türk yavrusu yapacaktır.” Diyerek kanunun kabul edilmesini istemiştir.

Millî Eğitim Komisyonu Sözcüsü Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin söz alarak öncelikle bu konuda itiraz ve iddalarından dolayı Sinan Tekelioğluna hayret ettiğini belirtmiştir. Başta İdil Biret gibi, Suna Kan gibi istidatlı Türk çocuklarının çoğalmasını ve bunlara her türlü desteğin verilmesi gerektiğini belirterek şunları söylemiştir: “...Türk zekâsını, Türk zevkini tanıtacak olan bu olağanüstü sanat istidadı olan çocuklardır. Bugün modern propagandanın başında sanat gelir. Çünkü en kudretli telkin vasıtasıdır. Bundan iki sene evvel Fransa'da açılmış olan Türk Resim sergilerinde Adnan Saygun'un Paris'te çaldırıldığı kendi eseri bütün dünya matbuatında bizden bahsettirdi.” Urfa Milletvekili Suut Kemal yüksek kabiliyetli Türk çocukları bulunursa onlara da gerekli desteğin verileceği belirtmiştir.

Konya Milletvekili Sadi Irmak da bu konuda söz alarak “...Bir millet yetiştirdiği dehalarla ölçülür. Bizim milletimizin en güzel hasletlerinden birisi de bu istidatları bulup, en yüksek yerlere yükseltmesine imkân vermektir. Çobanlardan yetiştirdiğimiz sadrazamlar tarihimizin şerefleri arasındadır. Bu çocuk da hakikaten büyük bir istidat göstermiştir.” Diyerek kanunun kanunun kabulü yönünde yer almıştır.

Maraş Milletvekili Emin Soysal da bu görüşmelere dahil olarak “...Bu nevi istidatları alıp Devlet olarak, millet olarak alıp kendilerini yetiştirecek muhitlere göndermek büyük kazançlar, servetler getirecektir. Türk Milletinin sanat istidatını ispat edecek olan bu çocuğa vereceğimiz para helâl olsun.” sözleri ile olumlu yönde görüş beyan etmiştir.

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu yaptığı konuşmada; “...Bu gibi çocuklar, milletlere tabiatın bir mevhibesidir. Bunlar nereden çıktı diye düşünmeyelim, hakikaten böyle çocuklarımız vardır diye sevinelim. Bunlar millî dehamızın filizileridir, verimleridir, ispatlarıdır.” diyerek kanun tasarısının arkasında durduğunu göstermiştir (TBMMZC,8.D,12.C:930).

6.1.33.2.5.(c). Bolu Milletvekili İhsan Yalçın'ın, Dilekçe Komisyonunun 25 . VIII. 1947 Tarihli Haftalık Karar Cetvelindeki 632 Sayılı Kararın Kamutayda Görüşülmesine Dair Önergesi ve Dilekçe ve Bütçe Komisyonları Raporları, (Öğretmen Timur Özbek hakkında Dilekçe ve Bütçe Komisyonları Raporları)

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 09.05.1949 tarih ve seksenüçüncü birleşim ikinci oturumunda, 16 ay evvel, Demir Özbek adında bir vatandaşın mağduriyeti ile ilgili Bolu Milletvekili İhsan Yalçın tarafından gündeme getirilen konu tekrar mecliste söz konusu edilerek adı geçen kişinin mağduriyetinin giderilebilmesi için gerekli kanunu düzenlemelerin yapılması istenmiştir. Bu konuda söz alan Maraş Milletvekili Kamil İdil öncelikle Meclis Dilekçe Komisyonunun çalışma usulleri ile ilgili yaşanan aksaklıkları belirtmiştir. Meclise verilen dilekçelerde öncelikle ilgili Dilekçe komisyonunda görüşülerek oylanması gerektiği ve diğer komisyonlara havale edilmesinin mevcut durumuma göre usulsüz olduğu ve bu tür uygulamaların yerleşmeye başladığı ve bu durumun meclis çalışmalarını da aksattığı görüşünü ileri sürmüştür (TBMMZC,8.D,19.C:292).

Bütçe Komisyonu Sözcüsü Ankara Milletvekili Muammer Eriş ise “Büyük Meclisin organları olan komisyonlar arasında hiçbir fark olmadığını yalnız ihtisas bakımından muhtelif komisyonların mevcut olduğunu, alâkası bakımından, gündeme getirilen bu konunun Bütçe Komisyonu ile irtibatının olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Maraş Milletvekili Kamil İdil 'in ifade buyurdıkları gibi bütün komisyonlar istiyor,

havale ediliyor, bundan sonra havale edilmesin gibi bir karara varmanın imkânı olmadığını” ifade etmiştir.

Maraş Milletvekili Emin Soysal söz alarak dilekçe sahibi Timur Özbek'in durumu ile ilgili bir açıklamada bulunarak daha önceki önergede “...öğretmen Timur Özbek ilköğretime 15 lira ile tayin ve 11 senede 20 lira alabildiği ortaöğretime geçerken emsali gibi 30 liraya tayin edilmeyerek bir derece aşağısı 25 lira ile tayin edilmesinden mağdur edilmemesi için bugünkü 40 liralık maaşının 50 liraya çıkarılması muvafık olacağı” şeklinde çok açık olarak belirtildiğini ve önergenin kabul edildiğini hatırlatmıştır.

Maraş Milletvekili Dr.Kamil İdil yine söz alarak, “Ortaöğretimde terfi ancak ve ancak terfi senesini bitiren öğretmenin o sene teftiş görmesi ve teftişte muvaffak olması lâzımdır. Bu takdirde üç senelik terfi müddetini doldurmuş olmakla terfi hak kazanır. Kazara teftiş görmezse bu hakkını kaybeder.” Şeklinde ön bilgilendirme yaptıktan sonra “Dilekçe sahibi öğretmen Timur Özbek'in durumunun farklı olduğunu;ilk göreve ilköğretimde başlamış olmasına rağmen daha önce ki devlet hizmetinin yeni durumda tamamen yok sayıldığını, ortaöğretime geçerken 25 lira ile başlatılmasının usule aykırı olduğunu çünkü ilk memuriyete başlayan bir kişinin bu ücreti aldığını dolayısıyla adı geçen kişinin hak mağduriyetine uğradığını belirtmiş ayrıca bu kişinin ilköğretime tayin edilmesinin, ilköğretim içinde kazanması icap eden kıdemleri kazanmasına mâni olmayacağını bu itibarla Meclisin gerekli hasssiyeti göstererek onun orta öğretime geçmeden evvelki gördüğü hizmetleri saymasının hak ve adalet prensiplerine uygun olduğunu” ifade etmiştir (TBMMZC,8.D,19.C:294).

6.1.33.2.6. Sağlık ve Sosyal Yardım

6.1.33.2.6.(a). Kimsesiz, Terk Edilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 26.05.1948 tarih ve altmışüçüncü birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşülen kimsesiz, terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında kanun ile ilgili Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve konuşmasını ilk bölümünde hükümet temsilcisinin, memlekette kaç tane kimsesiz veya aylak, çocuk bulunduğunu, bunların normal ve anormallerinin sayılarını veyahut nispetleri ile ilgili gerekli açıklamalarda bulunmadığını belirtmiştir.

Kamil İdil Konuşmasında konuyla ilgili şu husuları gündeme getirmiştir: “...Kanunun heyeti umumiyesi itibariyle ebetteki çok faydalı bir teşebbüstür. Memleketin, en mühim yaralarından birini ele almış bulunan Hükümet, ebetteki bunu inkişaf ettirmek ve, memlekete hayırlı bir şekilde, mevki tatbiki koymak zorundadır. Fakat bu kanunu kabul ettiğimiz andan itibaren millete, memlekete karşı mühim bir mesuliyet yüklenmiş oluyoruz Bu mesuliyet, şurada, burada, yurdun herhangi bir noktasında bulunan çocukların aynı derecede bu şefkat müessesesinden istifade etmesini temin etmek bakımındandır. Hükümetin, yapılan müzakereler sırasında, bu sene için ancak 750 bin lira alacağını ve bundan sonra da bütün gayretlere rağmen pek büyük bir para temin edemeyeceği anlaşılmaktadır.İfade edildiği üzere, 150000. 160000, 100000 miktarı her ne olursa olsun çocuğun, aynı derecede memleket eliyle bakımı, yetiştirilmesi, iş sahibi edilmesi, vatana faydalı bir hale getirilmesi meselesi büyük bir soru olarak karşımızda duruyor. Bu kanuna ben reyimi verirken, yurdun herhangi bir tarafındaki çocukların aynı derecede bu kanundan faydalanacağını düşünmekteyim.”

“...Bir defa Sıhhat Bakanlığı karakter itibariyle öyle bir müessesedir ki; kendi teşkilât kanununda da yazıldığı gibi, memleketin sağlık işleriyle, bilhassa koruyucu mevzudaki çalışmalarıyla ve ondan sonra da mediko sosyal, tıbbi, içtimai safhadaki yardımları yapan bir hüviyet iktisap etmiştir. Bundan benim anladığım mana; tababet, meslekler içersin de memlekete hizmet etmek gibi şerefli bir vazifeyi yüklenmiş bulunuyor. ...Bunun dışında, burada temas ettiği gibi, sosyal yardım bakımından yapılmış işler çok azdır.Yirmi senelik geçen süre içerisinde bu konuda yapılanlar pek yeterli ölçüde olmamıştır. Halbuki Hükümet tarafından getirilen kanunda, sıfır yaşından 18 yaşına kadar olan kimsesiz kalmış çocukların her bakımdan yetiştirilmesi, okutulması ve iş sahibi olması gibi çok mühim birkaç vazife birden Sağlık Bakanlığında beklenmektedir.Sağlık Bakanlığı'nın bünyesinde bulunan mütehassıslar, eğitim mevzuunu bilmezler, gayet tabii olarak çünkü ihtisasları dışındadır” (TBMMZC,8.D,11.C:521-522).

“...Bir de anormal çocuklar mevzuu vardır. Bunların içerisinde ahlaken zayıf dediğimiz, ahlak bakımından normal yoldan çıkmış dediğimiz çocuklar mühim bir problemdir. Sağlık Bakanlığı bunları nasıl yetiştirecek ve hangi mütehassıslarıyla bunlarla uğraşacaktır? Hangi okulunda okutup bunları yetiştirecektir? Nihayet bunlara hayat içerisine ne gibi bir iş bulup yerleştirecektir. Bu, büyük bir meseledir. Kendi takatinin tek başına buna müsait olacağını tahmin etmiyorum. Bu bakımdan Komisyonda arzettiğim gibi, acaba bu kanunu muhtelif bakanlıklar arasında vazife taksimi suretiyle daha kabili tatbik ve verimli bir hale sokamaz mıyız? Millî Eğitim müessesemiz vardır. Millî Eğitim müessesemiz bugün analı babalı çocukları heyeti umumiyesiyle ele alacak kadar bir kadroya sahiptir. Memleketteki mektep sıkıntısını hepimiz biliyoruz Bunların hepsine ilâveten Sağlık Bakanlığı'na Millî Eğitim işini de veriyoruz, mektep aç, bunlara bak, yetiştir diyoruz. Bir Hükümet organına yapamayacağı bir işi vermek suretiyle ona, sana bu vazifeyi veriyoruz ama muvaffak olma demekten başka bir şey yapmıyoruz. Bir kanunla bir devlet organına bir iş verirken o devlet organının bunu yapabilme takatini de düşünmemiz lâzımdır. Onun üzerine bu teklif Sağlık Komisyonunca tutuldu ve diğer arkadaşlar da fikirleriyle büyük yardım ettiler ve meseleyi iki parçaya, ayırdılar. Normal çocukları Millî Eğitim müessesemizin yetiştirmesini; kimsesiz 7 yaşına kadar çocukların da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın şefkat müesseselerinden müstefit olmasını ele alır şekilde bir neticeye inkişaf ettirdiler.”

“...Millî Eğitim Bakanlığı'na düşen vazife, yine bir hayli karmaşık bir şekil almıştır. Bugün memleket içerisinde analı babalı çocuklar vardır. Bunların heyeti umumiyesi 18 yaşına kadar Millî Eğitim Bakanlığı'nın himayesinde değildir. Bunların çoğu ilk tahsilini yaptıktan sonra hayata atılmakta, çalışmakta ve kendilerine muayyen, bir kazanç ve geçim yolu bulmaktadırlar. Benim kanaatim, bu işin işveren veyahut iş bulan Çalışma Bakanlığı, yine birçok iş sahalarını bünyesinde toplamış olan Tarım Bakanlığı ve İktisadi Devlet Teşekküllerini kendi bünyesinde bulunduran Ekonomi Bakanlığı gibi muhtelif Devlet Bakanlıklarına, vazife taksimi suretiyle verilmesini çok yerinde bir hüküm olarak mütalâa ediyorum.

“...Sonra anormal çocukların bakımı meselesinde çok mühim bir nokta vardır. Bilhassa Sadi Irmak arkadaşımız bu konuya temas ettiler. Çocuk Islah Evinden bahsettiler. Orada anormal olması dolayısıyla suç işlemiş veyahut suç işlemeye temayülü olan çocukların hususi bir yetiştirme ve terbiye tarzına tâbi tutulması icab eder. Onun için bu müessesenin bağlı olduğu Adalet Bakanlığı'nın da bu çorbada tuzu bulunması lâzımdır kanaatindeyim. Büyük vazifeleri sadece Sağlık Bakanlığında toplamak hatalı bir yoldur ve yapamayacağı bir iş olarak gördüğüm için bilhassa bu

noktayı tebarüz ettirmeyi yerinde buluyorum. Bunun dışında bir de para meselesi vardır. Fakat para olmadıkça böyle 100 - 160 bin çocuğun bakımını üzerine alması, hence devletin yapamayacağı bir işi yüklenmesi demektir. Bu bakımdan üzerinde durulması lâzım gelen bir konudur” (TBMMZC,8.D,11.C:522).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 31.05.1948 tarih ve altmışbeşinci birleşim birinci oturumunda Mecliste, kimsesiz, terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Millî Eğitim, Çalışma, Adalet, Bütçe ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonlar raporlarının ele alındığı görüşmelere devam edilmiştir. Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Kamil İdil'e göre şu ana kadar yapılan konuşmalardan anlaşıldığı kadarıyla *“Yüksek Meclisin temayülü bu kanunun henüz kâfi derecede olgunlaşmamış olduğu mahiyetindedir”. Hükümetin bu hizmetleri yapabilmesi için ayırdığı tahsisat tam olarak belli değildir ayrıca ileri sürülen rakamlarla da bu hizmetlerin yapılması mümkün değildir. ilk etapta verilecek 750 bin lira ile sadece 250 çocuğun bakımı yapılabilecektir.” Ayrıca hizmetlerin yapılmasında Bakanlıklar aranda yardım ve iş bölümünün nasıl olacağı da netlik kazanmamıştır.”*

Kamil İdil bu sorunları ortaya koyduktan sonra bu konunun ehemmiyetini şöyle açıklamıştır: *“...Bu davanın çok büyük önemi vardır. Kimsesiz çocukların zararsız, daha doğrusu yurt için faydalı birer vatandaş haline getirilmesi bahis konusudur. Fakat bu tasarıda gayeye nasıl erişilebileceği katî bir surette belirtilememiştir ve benim kanaatimce tasarıyı getiren Hükümetin zihninde de bu iş henüz şekillenmiş bir halde de değildir.”*

“...Bugün ne Sağlık Bakanlığı, ne de Millî Eğitim camiası içerisinde kimsesiz ve aylak çocukların yetiştirilmesiyle ilgili mütehassıs bir tek elemanın mevcut olduğunu zannetmiyorum. Bu konuyu da ehliyetsiz ellere verirse zararını yine biz çekeceğiz, kötü neticeleriyle karşılaşınca yine biz feryat edeceğiz. Sağlık Bakanlığı'nın, yahut Millî Eğitim Bakanlığı'nın açacağı kurumların adı ne olursa olsun yine yetim ve kimsesiz çocukların bakılacağı bir yerdir. O halde mahiyetleri itibariyle, bana öyle geliyor ki, yine birer Darüleytam olacaklardır. Bu müesseselerin bakımını kime vereceğiz? İki sene kanun tasarısını hazırlamakla meşgul olan Hükümet şimdiye kadar bu hususta kaç kişiyi yetiştirmek istemiştir? Bir tek adamları yoktur. İhtisasa kıymet vermek, herhalde netice almak bakımından çok önemlidir. Hükümetin bu işi yapmayı kafasına koyduğu zaman harekete geçip birkaç hekimle birkaç pedagoğu ihtisasa yapmak üzere icab eden yetkili yerlere göndermesi lâzımdı.

“...Bu memlekette 30 senedir çalışması görülen bir çocuk Esirgeme Kurumu vardır. Buna bir şekil vermek zamanı gelmemiş midir? Bu müessesenin randımanlı çalışmasına hâlâ müsaade edecek miyiz?. Asıl bu mevzuda çalışması lâzım gelen bu Kuruma hiçmi sorumluluk düşmeyecek. Kanunda tamamıyla karşılanamamış teknik arızalar var, bunun haliyle Meclisten geçirirsek vazifemizi yolunda yapmamış oluruz”.

Maraş Milletvekili Kamil İdil konuşmasının son bölümünde bu kanunun komisyona tekrar iade edilmesi gerektiğini belirtirken yeni bir çözüm olarak ta; Pansiyon işleriyle, vesayetle kimsesiz çocukları arayıp bulmak ve iş sahibi etmekle ilgilenecek bir tüzel kişiliği haiz devlet kontrolü altında yada devlete bağlı müessese kurulabileceğini ve Çocuk Esirgeme Kurumunda gelirleriyle birlikte bu müesseseye bağlanabileceğini belirtmiştir. Yine bu kurumun sağlık ve eğitim işleriyle Sağlık ve Eğitim Bakanlıklarının meşgul olabileceğini ifade etmiştir. Kamil İdil arz ettiği bu sebepler doğrultusunda, Adalet, Bütçe, Çalışma, Sağlık ve Millî Eğitim Komisyonlarından üçer âza alınarak bu kanunu bir defa gözden geçirilmesi ve tüzel kişiliği haiz bir kurum teşkili cihetine gidilmesini teklif etmiş ancak yapılan oylamada reddedilmiştir (TBMMZC,8.D,11.C:557-568).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 07.02.1949 tarih ve kırk ikinci birleşim birinci oturumunda Mecliste kimsesiz, terk edilmiş çocukların korunması hakkında kanun tasarısının geri verilmesine dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle görüşmelere devam edilmiştir. Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Kamil İdil şu açıklamayı yapmıştır: “...Kimsesiz çocuklar kanunu burada müzakere edildiği sırada benzeniz bunun teknik müşküllerini izah etmiş ve bu bakımdan üzerinde bir az daha esaslı surette durulmasını arz etmiştim. Filhakika, kimsesiz çocuklara ait kanun küçük bir grup çocukları mütalâa edip bütün memlekete teşmil edilebilmesine bütçe imkânsızlığı mâni olabilir. Daha güzel bir form bulabilmek için bu bir geçici komisyona havale edilmişti. Komisyonda benzeniz de vardım. Kanunun içindeki ruh hakikaten kimsesiz çocuklara yardımdır. Kimsesiz çocukların analı babalı çocuklar kadar mükemmel bir şekilde yetiştirilmeleri düşünülüyor olduğu takdirde memleket içinde mevcut 150 - 200 bin çocuğun yetiştirilmesi imkânlarımız dışındadır.”

Kamil İdil'in bu sözleri üzerine Van Milletvekili İbrahim Arvas bu hizmetlerin zaman alacağını belirtmesi üzerine konuşmasına devam eden Kamil İdil: “...Evet bu işler tedrici olur. Fakat Van'daki bir arkadaşımızın çocuğu da İzmir'deki arkadaşın kimsesiz çocuğu da şüphesiz aynı şekilde faydalanmak ister, bunu arzu eder, bunu istemesi de gayet tabiidir. Ancak ilk plânda yardıma muhtaç olanlara bir an evvel yetişmek ve onları kurtarmak elbette düşünülmemektedir. Esasen bu tedrici sistemine(derecelendirme sistemi) sapılmasını benzeniz teklif etmiştim...Kanunu geri istemelerinin sebebi, yaptıkları tetkikat sonunda bu tedrici sistemine gitmek istemelerinden ileri geldiğini zannediyorum. Her halde yaptıkları tetkikat neticesinde iyi bir şekil bulmuş olacaklardır, bunun için kanunun Meclisten geri alınarak tekrar tetkik edilmesi ve Meclise sevk edilmesi uzun sürer. Bu itibarla tetkikleri tekemmül etmişse geçici komisyona bir an evvel getirirler, beraber çalışırız. Binaenaleyh bu kanunun burada kalmasını hükümetten rica ediyorum” (TBMMZC,8.D,16.C:44).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Maraş Milletvekili Dr. Kemal Baizit konu ile ilgili yaptığı konuşmada; “...Büyük Meclisin her şeyi çok daha iyi yapacağına inananlardanım. Benzeniz bu tasarımı daha mütakâmil bir hale getirmek için istiyoruz dediğim vakit, ihtisas komisyonlarından geçmiş, incelenmiş ve lâzım geldiği tekâmüle uğramış bir tasarımı daima göz önünde tuttuğumu arz ettim. Büyük Meclis her işin en iyisini yapar, buna inanıyorum. Nasıl emrederseniz o şekilde olur. Ya iade ederseniz veya kalır. Yalnız şu noktayı tekrar tebarüz ettirmek isterim; bizim bu tasarımı istememizdeki maksat, esaslı prensip meselelerinin son tartışmalarda dahi halledilmemiş bir halde olmasındandır.”

Başbakan Şemsettin Günaltay söz alarak; Memlekette, kimsesiz çocuklar meselesi, yalnız İstanbul'da köprü altında gördüğümüz sefil çocuklar meselesi değildir. Mesele gayet şümüllüdür ve memleketin her tarafında himayeye en çok ihtiyacı olan ve yarın muzır far unsur olarak yetişmeleri ihtimali bulunan pek çok çocuklar bulunmakta dır. Bunlar, milletin yardımı ile kurtulacak vatan çocuklarıdır.” Dedikten sonra bu tasarının mevcut hükümet tarafından tetkik edilmesini istediklerini ve bu konuda Meclisi Âli ve Encümenini Hükümetle beraber olduğunu ve birlikte yapılacak çalışma ile bu kanunun bir an önce çıkmasının mümkün olacağı ifade edilmiştir (TBMMZC,8.D,16.C:45).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 23.5.1949 tarih ve Doksanıncı Birleşim birinci oturumunda Mecliste kimsesiz, terk edilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında Kanun tasarısı ve içişleri, Millî Eğitim, Çalışma, Adalet, Bütçe, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonları raporları ile Geçici Komisyon raporu münasebetiyle görüşmelere devam edilmiştir. Bu görüşmelerde söz alan Kars

Milletvekili Dr.Esat Oktay kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklar meselesinin 1944 yılından beri Büyük Meclise mal olduğunu ancak şimdiye kadar sonuçlandırılmadığını belirtmiştir. Kimsesiz çocuklar meselesinin bir yara olduğunu ve tedavisi gerektiğini belirtmiştir.

Kanun tasarısında yer alan maddelerden birinci maddeye göre; “*Ana ve babalariyle irtibatı kesilmiş olanlar tasnifine göre bunlara yer verilmediğini*” bu itibarla Kanun’da bunlara açıkca yer verimesi gerektiği belirtilmiştir.

Maraş Milletvekili Emin Soysal araya girerek görüşülen kanunda “*Ana, babaları mevcut, hastanede yahut mâlûl olanlara*”yer verildiğini söylemiştir. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu ve Maraş Milletvekili Dr. Kâmil İdil bunu teyit etmiştir.Ayrıca kanun maddesi üzerinde yapılan bu görüşmelerde kanunda geçen bir takım ifadelerin düzeltilmesine yönelik açıklamalar yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu verilecek hizmetlerin kısmen Devlet bütçesine, fakat kısmen de mahallî teşekküllere, belediyelere, köy idare heyetlerine yüklemek suretiyle dağıtmak ve bu suretle bütün memleketi bu işle vazifelendirmek amacıyla olduklarını belirtmiştir.Kanunun ele alınan maddeleri üzerinde yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.

Kanun maddeleri üzerinde yapılan oylama sonrasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Maraş Milletvekili Dr. Kemali Bayazıt yaptığı konuşmada; “*...Şimdi kabul buyurduğunuz kanun Yüksek Meclisin ve efkârı umumiyenin hassasiyetle üzerinde durduğu ve biran evvel tasarının kanunlaşarak tatbik mevkiine girmesini istediği kanundur ve böylece muhtaç çocukların korunması meselesi de artık bir vazife olarak Hükümete tevdi edilmiş bulunmaktadır*” diyecektir (TBMMZC,8.D,19.C:602).

6.1.33.2.6.(b). Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 12. ve 14. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 10.01.1949 tarih ve yirmidokuzuncu birleşim birinci oturumunda gündeme gelen Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 12. ve 14. maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyon raporu münasebetiyle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Kamil İdil şu açıklamayı yapmıştır: “*...Umumi Hıfzıssıhha Kanununun, Yüksek Sağlık Şûrasına ait olan bir mevzuunu tadil hususunda Sağlık, Bakanlığınca getirilen bu kanun tasarısı, dikkatimizi çeker bir tadildir. Umumi Hıfzıssıhha Kanununun gerekçesini tetkik edenler göreceklerdir ki, oradaki hükümleri Fransa'da Tıp Akademisini teşkil edecek olan Kanun gerekçesinde gösterilmiş olan hükümlerdir. Yani Yüksek Sağlık Şûrasına tevdi edilen vazifeler Akademiye tevdi edilen vazifelere müşabihtir. Umumi Hıfzıssıhha Kanununa giren bu hüküm de tamamen bir akademinin tohumunu atmak üzere yapılmış bir harekettir.*” Maraş Milletvekili Kamil İdil'in bu konuşmasında gündeme getirdiği en önemli konulardan biri Sağlık ve Millî Eğitim Bakanlıklarının birleşerek bir Tıp Akademisi Kanunu getirmeleri yönünde olmuştur (TBMMZC,8.D,15.C:38).

6.1.33.2.6.(c). Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu Münasebetiyle Sözleri

Çalışma Bakanlığı'nın hazırladığı Hastalık Sigortası Kanunu tasarısı Bakanlar Kurulu'nun 3 Kasım 1949 tarihindeki toplantısında ele alınarak TBMM'ne gönderilmesi kararı alındı. İlgili komisyonlarda görüşülen tasarı Çalışma Komisyonu'nda bazı değişikliklere uğradı. Tasarı, Çalışma Komisyonu'nda görüşülürken öncelikle tasarının

adına “Analık” kelimesi eklendi. Böylece tasarının adı “Hastalık ve Analık Sigortası” olarak değiştirilmiş oldu. Ayrıca bazı küçük değişiklikler de yapıldı. Tasarı, Genel Kurul’da 23 Aralık 1949 tarihinde görüşülmeye başlandı.

C.H.P. Maraş Milletvekili Kâmil İdil de konuşmasında hastalık sigortasının etüdünün Sağlık Bakanlığı'nın isteği üzerine kendisi tarafından 10 yıl önce yapıldığını, fakat hayata geçirilemediğini söyledi. İdil, teftiş sistemine de değinerek Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile Sağlık Bakanlığı'na yetkiler verilmesine rağmen personel bilgisizliği ve başka nedenlerle gereğince uygulanamadığını belirtti. Primlerin de az olduğuna işaret eden İdil, % 2 olan primin yükseltilmesini istedi (TBMMTD,8.D,22.C:435).

İlk günkü görüşmelerde tasarının 21 maddesi bazı küçük değişikliklerle kabul edildi. Tasarının ikinci görüşmesi 4 Ocak 1950 tarihinde yapıldı. Maddelerin kabulünden sonra tasarının tümü oylanarak kanunluğu kabul olundu. 50. maddeye göre kanun 1 Mart 1951 tarihinde yürürlüğe girecekti (TBMMTD,8.D,23.C:4-12).

6.1.33.2.7. Dışışleri

6.1.33.2.7.(a). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde Yapılan Seçim Hakkında Sorusu Münasebetiyle Sözleri (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Üyeliği İçin Yapılan Seçim)

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğinde süresi biten Suriye'nin yerine Ortadoğu devletlerinden birisi seçilecekti. Bu üyeliğin iki önemli adayı Türkiye ve Mısır'dı. 1948 yılının Ekim ayının ilk haftasında yapılan seçimlerin dördüncü turunda Mısır 38 oyla seçilmiş, Türkiye ise 19 oy almıştı. Bu oylamalarda Birleşik Amerika, Latin Amerika bloku, Arap Birliği ve hatta Yunanistan bile Mısır lehinde oy kullanmış, son oylamada ise İngiltere ve (biri hariç) dominyonları da Mısır'ı desteklemişti. Yabancı basın bu olayı Türkiye'nin tam bir mağlubiyeti olarak yorumlamıştı. Maraş Milletvekili Kâmil İdil, 9 Ekim 1948 tarihli soru önergesinde bu sonucun nedenini Başbakan'a sormuştu (TBMMTD,8.D,13.C:83).

Önergeyi Başbakan'ın yerine 12 Kasım 1948 tarihinde Dışışleri Bakanı Vekili Tahsin Bekir Balta cevaplandırdı. Balta'nın anlattıklarına göre Türkiye, Güvenlik Konseyi'ne adaylığını koymamıştı. Üstelik bu Genel Kurul İçtüzüğü'ne aykırıydı. Genel Kurul'da seçim işi bir hazırlık gerektirirdi. Konseye veya uluslararası bir kurula seçilmek isteyen devletler bu isteklerini birkaç ay önce elçilikler aracılığıyla tüm üye devletlere bildirirler ve bunların desteğini almaya çalışırlardı. Türkiye, Suriye'den boşalan üyeliğe İran'ın talip olmasını bekliyordu. Türk delegasyonu Paris'e vardıklarında Arap Birliği'nin aldığı bir kararla üyeliğe yine Mısır'ı gösterdiğini öğrenmişti. Birleşmiş Milletler kurulduğundan beri üç defa yapılan seçimde Ortadoğu bölgesine ait kontenjana hep bir Arap devleti seçilmişti. Bu sonuç bu bölgenin kontenjanının yalnız Arap devletlerine ayrıldığı yolunda bir geleneğe yol açabilirdi. Türk delegasyonu bu mahzuru Mısır heyetine anlatarak, Mısır'ın yerine Arap Birliği dışında bir devletin, mesela İran, Afganistan, Pakistan veya Yunanistan'ın adaylığını ortak olarak desteklemeyi teklif etmişti. Türkiye'nin bu teklifini haklı bulan bazı Avrupa devletleri oylarını Türkiye'ye vereceklerini Türk temsilcilerine söylemişler, yapılan oylamada da Türkiye'ye 23 oy çıkmıştı. Bu sonuç Türkiye aday olmamasına rağmen çıkmıştı. Konsey seçimleri gizliydi. O nedenle hangi ülkelerin Türkiye'ye oy verdikleri bilinemezdi. Yalnız, tahminlere göre Türkiye'ye Avrupa devletleriyle dominyonlar, Arap Birliği dışındaki Ortadoğu devletleri, Asya devletleri, hatta iki üç Güney Amerika

devletleri oy vermiş olabilirdi. Mısır'a ise Güney Amerika devletlerinin çoğunluğu, Arap Birliği, Sovyetler ve Sovyetlerle birlikte hareket eden devletler oy vermiş olabilirdi. Mısır'a ve Türkiye'ye verilen oylar diğer ülke aleyhine sayılamazdı. Türkiye'ye verilen oylar bir görüş açısının teyidi anlamında kabul edilmeliydi. Son olarak şu önemli noktaya da işaret etmek gerekirdi ki bu seçim sonucunda ne Mısır ne de diğer Arap devletleriyle Türkiye arasındaki dostane ilişkilere herhangi bir zarar gelmişti (TBMMTD,8.D,13.C:83-84).

Kâmil İdil, Balta'nın verdiği açıklamaların kendisini aydınlattığını söylemesine rağmen yine de bazı noktalarda tatmin olmamıştı. Bir kere Balta, önce bir devletin başka bir devlet tarafından önerilemeyeceğini söylemiş, sonra da Arap Birliği'nin Mısır'ı önerdiğini ve seçilmesi için çalıştığını söylemişti. Burada bir tezat vardı. İkinci olarak Türkiye seçimlere katılmıştı ve her defasında oyu biraz daha düşmüştü. Türkiye'den gidenler, seçimleri kazanıp kazanamayacağımızı önceden araştırmaları, ileri gelen devlet adamlarıyla görüşmeleri, kazanamayacağımız anlaşılınca da adaylıktan feragat ederek işin içinden çıkmaları gerekirdi. Seçim sürecinin nasıl olacağını Dışişleri mensupları bilmesi gerekirdi. Belki de buraya gönderilen delegeler maddi bakımdan donatılmıyorlardı. Eğer böyleyse hükümet bunu göz önüne almalıydı (TBMMTD,8.D,13.C:84-85).

Kamil İdil'in konuşması üzerine Balta ikinci kez söz aldı. Türkiye'nin aday olmadığını, bu nedenle de seçilmek için çalışmadığını tekrarladı. Dışişleri mensuplarının ise kendi alanlarında yeterli olduğunu iddia etti. Delegelere gerekli ödenek de veriliyordu. Adaylıktan çekilme konusuna gelince, konseyde kendi adaylığını koymak veya başka adayı desteklemek diye bir uygulama yoktu. Kaldı ki Türkiye'nin aday olmadığını deklare etmesi Mısır'ın adaylığını desteklemek anlamına da gelebilirdi. Ayrıca böyle bir bildiğe Türkiye'nin savunduğu prensipten, yani bu yerin Arap devletlerine münhasır olmadığı prensibinden feragat etme anlamına da gelirdi. Paris'teki Türk delegasyonu tüm bunları düşünerek hareket etmişti ve görevini de tam olarak yapmıştı (TBMMTD,8.D,13.C:85-86).

6.1.33.2.8. Devlet Teşkilat ve Kurumları

6.1.33.2.8.(a). Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 27.05.1949 tarih ve doksandördüncü birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşülen Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu konusunda Maraş Milletvekili Kamil İdil söz almış ve ücretle çalışan Devlet memurlarının emeklilik durumları ile ilgili sorunları ve çözüm önerilerini gündeme getirmiştir. Kamil İdil şu açıklamalarda bulunmuştur: “...1944 senesinde çıkan 4644 sayılı Kanunun 2 nci geçici maddesiyle ücretli hizmette çalışan memurların ücrette geçen hizmetlerinin 10 senesinin borçlanma suretiyle hizmetlerine eklenmesi şekli kabul edilmişti. Bu kanunun Yüksek Meclise getirilmesinin başlıca sebeplerinden bir tanesi de iktisadi Devlet Teşekkülleri Emekli Sandığının teşekkülünden sonra Hükümet tarafından getirilen bir Kanundur. Devlet iktisadi Teşekkülleri için 1938 senesi Tekaiüt Sandığı adıyla bir Emekli Sandığı kurulmuştur. Bu Sandık kurulur kurulmaz bütün iktisadi Devlet Teşekkülleri memurları bu Sandığa otomatik olarak girmişlerdir. Aradan dört sene geçtikten sonra yani 1942 senesinde Hükümet yeni bir tasarı getiriyor ve bu tasarı da iktisadi Devlet Teşekkülleri hizmetinde ücretli olarak çalışan memurların 10 senelik hizmetlerini borçlanmak suretiyle emeklilik hizmetleri olarak kabulü kararlaştırılıyor ve buna ait Kanun Yüksek Meclisin tasdikine iktiran ediyor ve böylece 1928 senesine

kadar Devlet iktisadi Teşekkülleri memurları bu suretle emeklilik hakkını kazanıyorlar.Halbuki Devlet memurları 1944 ten itibaren bu hakkı kazandıkları için 1934 senesinden itibaren tekaütlük, hakkından istifade ediyor. Ondan aşağısı kabul edilmiyor.”.

“...Devlet hizmetinde 1923 senesinde kurulan Sıtma Mücadele teşkilâtında ve bunlara muvazi olarak kimyagerlik, mühendislik sahasında çalışan birçok memurlar tamamıyla ücretli hizmetlerde kendi ihtiyarları dâhilinde veya haricinde çalışmışlardır.Bilhassa 1923 ten beri mecburi hizmetleri dolayısıyla, bazı memurların Devlet ücretli hizmetlerinde çalışması kadar tabii bir şey yoktur. Fakat böylece Devlet hizmetine giren memurlar tekaütlük haklarından istifade edemiyorlar” Kamil İdil sonuç itibariyle İktisadi Devlet Teşekkülleri memurları ile Devlet memurları arasında adaletli bir uygulama düşünülecek olursa, Devlet memurlarının da 1928 den bu yana, eskiden geçen hizmetlerini borçlanmak suretiyle eklemek lâzım geldiğini dolayısıyla 1928 den itibaren Devlet hizmetinde çalışmış olan kişilerin haklarının kaybedilmemesigerektiğini belirtmiş ve bu arada devletin ve kendilerinin vereceği keseneğin faizleri ile birlikte ödenmesi bu suretle aradaki altı buçuk senelik müddetleri hizmetlerine sayılmasını gerektiğini ifade ve teklif etmiştir (TBMMD,8.D,19.C:915).

6.1.33.2.8.(b). İl İdaresi Kanunu Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 27.05.1949 tarih ve doksandördüncü birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşülen konulardan biri de İl İdaresi Kanunudur. Maraş Milletvekili Kamil İdil bu konuda söz almış ve sağlık merkezleriyle sağlık teşkilatı ile görüşlerini beyan etmiştir. Kamil İdil şu açıklamalarda bulunmuştur: *“...Memleketin muhtelif bölgelerinde çeşitli salgın hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman bunlarla mücadele için teşkilât kurulmaktadır. Bu afet öyle bir bölgededir ki orası 3-4 vilâyetten parçalar alır. Meselâ: Trahom; Malatya'nın, Diyarbakır'ın Maraş'ın parçalarını içine alan bir bölgede zuhur edebilir. Başka bir hastalık birkaç vilâyetten birer köşe almaktadır. Şimdi bu kanuna göre bunlar düzenlenecek olursa Diyarbakır, Malatya ve Maraş'a birer teşkilât kurmak icab edecektir. Bu fıkradaki hüküm gayet açık ve vazıhtır. Benim kanaatime göre, teknik icaplar bu gibi mühim hususta muayyen ölçüler, muayyen sistemleri iktiza ettirir bu icapları yapmak lâzımdır. Bunu yapmayacak olursak kanun işlemez bir halde kalır.”* Kamil İdil bu konuda kendisini bir önerge vermeyi düşündüğünü ancak komisyonun maddenin bu şekilde düzeltilmesini kabul ederse önergeyi vermekten vaz geçeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Komisyon sözcüsü Kars Milletvekili Akif Eyidoğan bir açıklamada bulunarak bu maddede kastedilen hususa göre muhtelif bakanlıkların taşra teşkilât kanunları olduğunu mesela Sıhhiye Bakanlığı 20 - 25 köyü ele almış bir yeri de merkez kabu ederek oraya da sağlık merkezi kurduğunu belirtmiştir (TBMMD,8.D,19.C:972).

6.1.33.2.8.(c). Bolu Milletvekili Hasım Şükrü Adal ve İhsan Yalçın'ın, Abant Gölü ve Çevresinin Bolu Özel İdaresine Temlikine Dair Kanun Teklifi ve İçişleri ve Maliye Komisyonları Raporları Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 20.03.1950 tarih ve altmışsekizinci birleşim birinci oturumunda Mecliste görüşülen konulardan biri Abant Gölü çevresinin Bolu Özel İdaresine temlikine dair olan Kanunudur. Maraş Milletvekili Kamil İdil bu konuda söz almış ve konuşmasının ilk bölümünde görüşmesi yapılan konu üzerindeki

usul yanlışlığı meselesine değinerek şunları söylemiştir: “...Bir usul meselesi hususu büyük bir münakaşaya yol açtı. Öyle zannediyorum ki, Devlet geliri, özel idare gelirleri pek ayrı ayrı bir mevzu değildir, ikisi de bu memlekete hizmet eden ve sadece bütçeleri ayrı ayrı birer müessesedir. Bir milletin iki cebinden ibarettir. Binaenaleyh sağ cebinden alacağı bir miktar parayı sol cebine korsa o para ne eksilir, ne de çoğalır.”Kamil İdil usul meselesine misal getirdikten sonra Abant bölgesi ile ilgili açıklamalarına şöyle devam etmiştir: “...1937 senesinde bir Amerikalı mühendisle birlikte ben de Abant Gölüne gitmişim. O zaman gölün etrafında ne bir bina ve ne de bir baraka yoktu.Biz Abant gölünü gördüğümüz zaman, memleket için fevkalâde kıymetli bir varidat kaynağı olacak, insanlara sağlık ve saadet getirecek güzel bir sayfiye yeri, sanatoryum yapılacak bir mahal olarak teşhis koyduk. Bu hususta alâkadar makama rapor verdik ve rica ettik: Devlet ve özel idare burada, lâzım gelen tesisleri yaparsa yurttaşlar bundan istifade eder, dedik. Burada da kurulacak küçük bir site, ufacık bir kasabacık, bu memlekete fayda temin edecektir. Bazı arkadaşlarımızın düşündükleri gibi ormanın tahribatından doğacak zarardan, pek çok fayda temin edecektir. Devlete vergi verecek müesseseler kurulacaktır, bir sürü işler yapılacak, hem bunu yapanlara, hem de Devlete birçok faydalar sağlayacaktır.”Kamil İdil ileri sürdüğü bu mülahazalar sebebiyle bu işin bir an önce yapılması ve sürüncemede bırakılmamasını uygun olacağını belirtmiştir (TBMMTD,8.D,25.C:605-606).

6.1.33.2.9. Adalet

6.1.33.2.9.(a). Af Kanunu Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Bu dönemde af kanunları çıkarılmaya çalışılmış, fakat başarılı olunamamıştır. Ayrıca özellikle Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 163. maddelerinde yapılan değişiklikler daha sonraki yıllarda da etkisini artırarak hissettirecek ve tartışmalara neden olacaktır. Adalet alanında yapılan önemli bir değişiklik de fiilen kaldırılmış olan İstiklâl Mahkemelerinin hukuken de kaldırılmasıdır.

Bu dönemde iki kez genel af için kanun tasarısı veya teklifi hazırlanıp Genel Kurul'un gündemine alındı; fakat ikisi de kanunlaşamadı. İlkinde Çorum Milletvekili Necdet Yücer, Denizli Milletvekili Reşad Aydın ve 4 arkadaşı ve Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu, 1947 ve 1948 yılının değişik tarihlerinde cumhuriyetin ilanının 25. yıldönümü dolayısıyla bir genel af ilan edilmesini öneren kanun tekliflerinde bulundular. Bu teklifler Adalet Komisyonunda görüşüldü ve ret kararı alındı. Teklifler Genel Kurul'da gündeme alındı. Sonuçta 18 Şubat 1949 tarihinde Adalet Komisyonu'nun raporu doğrultusunda reddedildi (TBMMTD,8.D,16.C:267-285). Bundan sonra Adalet Bakanlığı bir af kanunu tasarısı hazırladı. Bu tasarı 2 Mart 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda kabul edilerek TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Tasarı Adalet Komisyonunda görüşülüp kabul edildikten sonra 20 Mart 1950 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı.Bu görüşmeler sırasında milletvekilleri yaptıkları konuşmalarda bu Af kanunu üzerinde eleştirilerini gündeme getirirken aynı zamanda bu af kanununun genişletilmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı.

CHP Maraş Milletvekili Kâmil İdil de affın kapsamının genişletilmesi isteyenlerdendi. İdil'e göre bu aftan yararlanacakların toplamı 258'di. Cezaların affı bazen terbiyevi bir hal kazanabilirdi. Ayrıca cezaevlerinin sağlık şartları çok kötüydü. Şu ana kadar 8-10 yıllık bir hapislik sonrası tahliye edilen cezalılar arasında vereme yakalanmayanların oranı % 10'dan daha azdı. Ayrıca profesyonel ve alelade suçluların bir arada barınmaları sonucu, ikinciler de profesyonelleşiyordu. Tüm bunlar nedeniyle,

tasarının ikinci maddesi komisyona iade edilmesi ve en azından diğer suçların ceza süreleri üçte bir oranında azaltılması iyi olurdu (TBMMTD,8.D,25.C:646-647).

Yapılan eleştiriler ve ortaya atılan görüşlere karşı affın çıkarılma gerekçesini açıklamak üzere Adalet Bakanı Fuat Sirmen kürsüye geldi. Sirmen'e göre demokratik sisteme yeni girilmesi dolayısıyla siyasi suçların affedilmesi, toplumda istenmeyen kötü sonuçları doğurması tehlikesi nedeniyle de adi suçların af kapsamına alınmaması düşünülmüştü. Fakat Meclis adi suçları da kapsayacak şekilde af kapsamını genişletirse hükümetin buna karşı bir itirazı yoktu. İkinci olarak siyasi suçlar affedilirken seçim suçlarını affetmek gibi bir düşünce olmamıştı. Hükümetin kendi yararını affetmek istiyor suçlaması dayanaksızdı. Belli tarihten önce yakalanmamışların af kapsamına girmesi de söz konusu değildi. Üçüncü olarak hapisanelerin sağlık şartlarının kötü olması affa neden olamazdı. İki konu birbirinden ayrıydı. Hapisanelerdeki mahkûm sayısı da abartıldığı gibi 80 bin değil 18-19 bindi. Ayrıca TBMM, hükümet ve cumhurbaşkanına karşı işlenen suçlar affedilmiyor da, casuslar, vatan hainleri ve komünistler affediliyor iddiası da doğru değildi. Esas affedilenler Ceza Kanunu'nun 158, 159. maddesindeki hükümete ve cumhurbaşkanına hakaret edenlerdi. Af Kanunu 29 Ekim 1948 öncesini kapsıyordu. 2. maddeye giren suçlarda ise bu tarih 1946'ydı. Meclis eğer isterse 1946'yı da 1948'e çevirebilirdi. Bazı milletvekilleri affı genişletmek için hislere hitap etmişler, şu suçları şu şartlar altında işleyenler diye bahsetmişlerdi. Genel af, her şahsı, suçu işlediği şartlara göre ele alarak ilan edilen bir af çeşidi değildi. Bu olsa olsa özel af olurdu. 2. maddeye giren suçlulardan haklarında 1948 öncesi tutuklama kararı verilmiş kişi sayısı şu şekildeydi: Cumhurbaşkanına hakareten 10, hükümete hakareten 7, anayasayı tağyir, askeri isyana teşvik suçundan 9, TBMM ve kanunlara hakareten 1, komünistlik propagandası yapmaktan 16, toplam 41 kişi. 1948 tarihinden sonra işlenip tutuklananlarla beraber toplam 258 kişi. 1948 sonuna kadar casusluktan tutuklananlar ise 86 kişiydi. Ülke dışında suç işleyenler veya ülke içinde suç işleyip de dışarıya kaçmış olanların bu aftan yararlanabilmeleri için kanunun belirlediği süre içinde gelip teslim olmaları gerekiyordu (TBMMTD,8.D,25.C:649-655).

Adalet Komisyonu Sözcüsü Emin Halim Ergun da tasarıdaki değişiklikler hakkında bilgi verdi. Öncelikle Genel Kurul'un istediği değişikliği yapabileceğini belirten Ergun, hükümetten gelen tasarıda bazı değişiklikler yaptıklarını söyledi. Buna göre tasarıda 29 Ekim 1948 tarihine kadar işlenmiş olup da henüz failleri hakkında kamu davaları açılmamış olanların affı kapsamından, milletvekili dokunulmazlığı nedeniyle haklarında kamu davası açılmayanlar çıkarılmıştı. İkinci olarak 2. maddede Ceza Kanunu ve Askerî Ceza Kanunu'na giren bazı suçların işlenmesi tarihi 1948'den 1946'ya çekilmişti. Son olarak Matbuat Kanunu'nun 30. maddesinde suçlar da bu maddeye eklenmişti (TBMMTD,8.D,25.C:655-657).

Görüşmelerin başlamasından sonra komisyon ilk iki maddeyi yeniden görüşmek üzere geri çekti(TBMMTD,8.D,25.C:679). İki gün sonraki birleşimde tasarının maddelerinin görüşülmesine devam edildi. Tasarının birinci ve ikinci maddesi komisyonda önemli oranda değiştirilmişti. Bir gün sonraki birleşimde ise bazı milletvekillerinin verdiği tasarının komisyona iadesi yönündeki önergesi kabul edildi ve sonuçta tasarı Adalet Komisyonu'na verildi (TBMMTD,8.D,25.C:1012-1015). Böylece bu af tasarısı da sonuçlanamamış oldu.

6.1.34. Emin Soysal'ın Biyografisi

Mehmet Emin Soysal, 1906 (1322) Elbistan'da doğdu. Babası Cuma Bey, Annesi Meryem Hanımdır (Çufalı,2012.:824;E.M.S.G.A,Dosya No: 06674000).

İlkokulu Elbistan'da bitirdi. Parlak zekâsını keşfeden ittihatçı bir subayın teşvikiyle “Sivas Öğretmen Okulu’na girdi ve burayı 1926’da bitirdi. 1926-1928 yıllarında ilkokul öğretmenliği yaptı (Uygun, 2009:2; Çufalı,2012:824).

Emin Bey Yüksek tahsilini Pedagoji alanında yapmıştır. 1928 yılında Gazi Terbiye Enstitüsüne girdi.1931’de Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü’nün Pedagoji şubesinden mezun oldu. İngilizce bilmektedir. Emin Bey Hasbiye Hanımla evlilik yapmış Yalçın ve Ülkü adında iki çocuk babasıdır.

Soysal, 01.08.1931 ve 30.09.1937 tarihleri arasında sırasıyla Konya ve Ankara’da İlköğretim Müfettişliği görevlerinde bulundu. İlköğretim Müfettişliği görevinde iken 1936-1937 yıllarında Çiftelere bağlı Eğitim Kursunu yönetti ve Ankara köylerinde bu denemeyi başarıyla tamamladı.Emin Bey memuriyete başladıktan sonra bir çok yerde görev yapmıştır.Bu görevlerden ilki Mezifon İstiklal Mektebi Muallimliği, Amasya Yatılı Mektebi,Sinop Merkez ve Gerze Mektebi muallimliği, Konya Merkez Saideli ilk tedrisat Müfettişliği, Ankara İlk Tedrisat Müfettişliği, İzmir Kızılcıllu Köy Enstitüsü muallimliğidir.Ayrıca Bursa Kız öğretmen Okulu Tedris Usulü Öğretmeni Bursa Kız Enstitüsü Edebiyat Öğretmeni olarak görev yapan Emin Bey uzun yıllar Köy Enstitülerinde öğretmenlik ve müdürlük görevlerinde bulunmuştur (Çufalı, 2012: 825; E.M.S.G.A, Dosya No: 06674000).

30.11.1942 tarihine kadar, daha sonraki yıllarda kurulan köy enstitülerine de örnek olacak Kızılcıllu Köy Öğretmen Okulunun kurumsallaşmasında önemli çabalar gösterdi. Bakanlık merkez teşkilatı ile görüş ayrılığına düştüğünden dolayı kendisi hakkında Bakanlık tarafından tahkikat başlatıldı ve Bakanlık müfettişlerinin yaptığı soruşturma neticesinde 1942’de Müdürlük görevinden alındı. 30.11.1942’den 21.07.1946 tarihine kadar Bursa Kız Öğretmen Okulu’nda Tedris Usûlü öğretmenliği yaptı ve bu sırada köy enstitüleri üzerine bazı yayın çalışmalarında bulundu (Uygun, 2009:3; Çufalı,2012:825). 1946’da Bağımsız Milletvekili adayı olarak Maraş’tan Milletvekili seçilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne girdi.Emin Bey’in bu seçimlerde kazalardan aldığı oy miktarı şöyledir: Maraş merkez kazası 9230 Elbistan kazası 13991 Göksün kazası 2729 Pazarcık 2666 Andırın kazası 182 oy olmak üzere toplam 31121 oy almıştır. Böylelikle yapılan seçimlerde Emin Bey 31121 oyla 23.7.1946 tarihinde Maraş’tan milletvekili seçilmiştir.Geçerli oyların toplamı ise 30868’dir. Emin Soysal’ın Milletvekili seçilmesi üzerine seçim tutanağı ile birlikte mazbatası hazırlanarak 31.7.1946 tarihinde kendisine verilmiştir.5.8.1946 tarihinde Meclise katılmış olan Mehmet Soysal Bey’in seçim tutanağı Türkiye Büyük Millet Meclis tarafından 26.8.1946 tarihinde onanmıştır (Tercüme-i Hal Kâğıdı, VIII. Dönem, TBMM Arşivi, ŞDN:1461/809/44). 5.8.1946 tarihinde Meclis çalışmalarına katılmıştır. Bağımsız Milletvekili iken 1949’da Cumhuriyet Halk Partisi’ne girdi. Emin Soysal Bey bu görevi 14.5.1950 tarihinde son bulmuştur (E.M.S.G.A,Dosya No: 06674000). 1950-1957 yılları arasında Ulus Gazetesi’nde yazarlık yaparak geçimini sağladı (Uygun, 2009: 3). TBMM’in Onbirinci döneminde tekrar Maraş’tan seçilerek 1.11.1957 tarihinde Meclise katılmış ve 27.5.1960 tarihinde de bu görevi sona ermiştir (E.M.S.G.A,Dosya No: 06674000). 29.09.1960-31.10.1961 tarihleri arasında Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji’nde Felsefe öğretmenliği yaptı (Uygun, 2009: 3).

Emin Soysal Bey CHP temsilcisi olarak 30.12.1960 tarihinde kurucu meclis üyeliğine seçilerek 6.1.1961 tarihinde meclise katılmış ve Anayasa’nın gecici 4.maddesi gereğince de bu görevi 15.10.1961 de sona ermiştir.Ocak 1962’de Dışişleri Bakanlığı tarafından Kıbrıs’a Kültür Ataşesi olarak atandı. 26.02.1962’den 01.08.1965’e kadar Lefkoşa Büyükelçiliği’nde, üç buçuk yıl Kültür Ataşesi olarak görev yaptı. 1965’den 1967’ye kadar Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesinde İdari Memur olarak çalıştı.1967-

1970 yıllarında da Yunanistan'da Kültür Ataşeliği görevlerinde bulundu (Uygun,2009:3;E.M.S.G.A,Dosya No: 06674000).

Emin Soysal Gümülcine Başkonsolusluğunda görevlendirilmiş ve burada görevini sürdürürken kalp krizinden 11 Mayıs 1970'te vefat etti. Mehmet Emin Bey'in vefatı üzerine Eşi Hasbiye Soysal'ın Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne müracatı ile kendisine düşen maaşın tahakkuk ettirilerek verilmesini talep etmiştir.Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği Zatişleri ve Evrak Müdürlüğü, Dış işleri Bakanlığı Özlük İşleri Daire Başkanlığı ile Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü arasındaki yazışmalar yapılarak Mehmet Soysal'ın emeklilik işlemleri için gerekli belgelerin temin edilmesi sağlanmıştır.Mehmet Soysal'ın hizmet süreleri ve intibak cizelgeleri hazırlanarak tahakkuk edecek emekli maaşları da belirlenmiştir.Belirlenen maaş üzerinden dul eşine ve yetimlerine 5434 sayılı kanun hükümlerine göre 1.6.1970 tarihinden itibaren 775,50 aylık bağlanması ve 30,375 ikramiye verilmesi öngörülmüştür (E.M.S.G.A,Dosya No: 06674000).

Soysal'ın meslekî yaşamında üstlendiği görevler, onun Türk eğitim tarihinde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. O,Eğitmen Kurslarının ve Köy Enstitülerinin ilk kurucularındandır. (Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940'ta 3803 sayılı kanunla kurulmuştur) ve enstitülerin köklü değişim geçirdiği yıllarda (1946-1950) parlamenterdir. Pedagoji alanında ihtisas sahibi olan Emin Bey'in belli başlı yazmış olduğu eserler şunlardır:

- 1-Teneffüs Yapmak
 - 2- İş Ünitesi Meslekî Metot Kitabı (1935)
 - 3-Kızıl çullu Köy Enstitüsü Sistemi 1(1940)
 - 4- Kızıl çullu Köy Enstitüsü Sistemi 2(1943)
 - 5-Köy Enstitülerinin Tarihçesi ve Kızılçullu Köy Enstitüsü (1943)
 - 6-İlk Öğretim Olayları ve Köy Enstitüleri (1945)
 - 7-İbiş, Emmioğlu (1951).
- (Uygun, 2009: 4; (Çufalı, 2012: 826).

6.1.35. Emin Soysal'ın VIII.Dönem TBMM'deki Faaliyetleri

6.1.35.1. Sözlü Soru Önergeleri Ve Bunlara Verilen Cevaplar

6.1.35.1.(a). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Maraş İli İçinde Aman, Gâvur, Kumaşır ve Gölbaşı Bataklıklarının Kurutulması İşine Ne Zaman Başlanacağı Hakkında Sözlü Sorusu

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın 15. 4.1947 tarihinde Maraş ili içinde Aman, Gâvur, Kumaşır ve Gölbaşı bataklıklarının kurutulması işine ne zaman başlanacağı hakkında Meclise vermiş olduğu önerge Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem 18.4.1947 tarih ve elli birinci birleşiminde gündeme alınmış ve Tarım, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Bayındırlık Bakanlıklarına gönderilmiştir (TBMMTD,8.D,5.C:50). Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 28.4.1947 tarih ve Elli üçüncü Birleşiminde Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın verdiği soru önergesine önce Bayındırlık Bakanının cevap vermesi tensip edilmiştir. Ancak kendisi bulunmadığından daha sonraki birleşime bırakılmıştır (TBMMTD,8.D,5.C:59). Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 30. IV.1947 tarih ve Elli dördüncü Birleşim birinci oturumda Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın Maraş ili içindeki Aman, Kavur, Kumaşır ve Gölbaşı bataklıklarının kurutulması işine ne zaman başlanacağı hakkında Tarım, Sağlık ve Sosyal Yardım ve

Bayındırlık Bakanlıklarından sözlü sorusu Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim Incedayı tarafından cevap verilmiştir (TBMMTD,8.D,5.C:63).

Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim Incedayı yaptığı açıklamada; 1944 yılında Tarım Bakanlığı'nın Gavur bataklığını kurularak meydana çıkacak arazide bir işletme tesisi düşüncesiyle bu bataklık sahasını kendi uzmanları ve Bayındırlık Bakanlığında da istediği uzmanlarla ön incelemeleri yaptığını belirtti. Bu ilk inceleme sonunda Tarım Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığında buranın esaslı istikşafını ve projelerini hazırlatıp kurutulma işine kendisi tarafından geçilmek üzere hazırlatıp verilmesini talep etti. Bayındırlık Bakanlığı'nın Su işleri müdürlüğü elemanları Maraş'a gönderilmiş ve bir yıllık çalışma yaparak nispeten küçük mahiyette olan Kumaşır ve Gölbaşı bataklıkları hariç olmak üzere diğer büyük bataklıkların keşfini yapmış, plânlarını hazırlamış Tarım Bakanlığı'na verilmiştir. Bu günlerde bu bataklıkların kurutulmak için gerekli olan maliyet hesapları yapılmaktadır. Bu süre içinde Maraş Valiliği Gavur bataklığı sahasının hükümete ait olduğu anlaşılınca ve tapu muamelesi tamamlanınca kendisi kurularak ve tasarruf etmek istemiş ve İller Bankasından yarım milyon liralık bir istikraz muamelesi teşebbüsüne geçmiştir. Vilâyet, işleri Bakanlığı'na ve Bayındırlık Bakanlığı'na müracaat etmiştir. Ancak o sıralarda Bakanlık mühendislerinin çoğu harb yılları dolayısıyla askerlik hizmetinde olduğundan o yıl için bir yardım yapılamamıştır.

Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim Incedayı gerekli çalışmaların yapılmaya devam ettiğini ancak bu meselenin bugün için yapılan keşiflere göre beş altı milyon liralık büyük su mevzuuna giren bir su mesele olduğunu bu sebepten dolayı talep edilen bu çalışmaların hemen ele alınmasının mümkün olamayacağını, ileriki yıllarda bütçenin büyümesi mümkün olursa yani bütçe imkânları büyük su işleri yapılmasına imkân verirse bu işlerin öncelikle ve bir an önce yapılabileceğini belirtmiştir (TBMMTD,8.D,5.C:63-64).

6.1.35.1.(b). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Hububat Fiyatlarının Artırılması Suretiyle Çiftçiye Ferahlık Temininin Mümkün Olup Olmadığına Dair Hükümetçe Ne Düşünüldüğü Hakkında Sözlü Sorusu

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 2.5.1947 tarih ve elli beşinci birleşim birinci oturumunda Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, hububat fiyatlarının artırılması suretiyle çiftçiye ferahlık temininin mümkün olup olmadığına dair Hükümetçe ne düşünüldüğü hakkında sözlü sorusu Ticaret Bakanlığı'na gönderilmiştir (TBMMTD,8.D,5.C:70).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 7.5.1947 tarih ve elli yedinci birleşim birinci oturumunda Maraş Milletvekili Emin Soysal Meclise vermiş olduğu önergede Ticaret Bakanlığı'na gönderilmiş olan sözlü soru önerisini geri aldığını bildirmiştir (TBMMTD,8.D,5.C:94).

6.1.35.1.(c). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın Bazı Illerde Aylık Alamiyan İlkokul Öğretmenleriyle Köy Enstitülerini İlgilendiren Çeşitli Konulara ve Gezgin Çi Başıöğretmenlik Teşkilâtına Dair Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer'in Sözlü Cevabı

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 29.08.1947 tarih ve yetmiş sekizinci birleşim birinci oturumunda Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın bazı illerde aylık alamiyan İlkokul öğretmenleriyle Köy Enstitülerini ilgilendiren çeşitli konulara ve gezgin Çi Başıöğretmenlik teşkilâtına dair sözlü sorusu Millî Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer

tarafından cevap verilmiştir; “Sual 1. Bazı illerde ilkokul öğretmenlerinin vaktinde maaş alamadıkları görülüyor. Zaman zaman baş gösteren ve öğretmenlerimizi üzen bu derde katî bir çare düşünülüyor mu?. Şu anda aylıkları tedahülde kalmış hiçbir ilkokul öğretmeni yoktur. İçel, Trabzon, Tekirdağ, Balıkesir, Isparta, Çanakkale, Aydın, Sivas, Maraş, Bursa, Kırklareli, Niğde Vilâyetleri Ağustos öğretmen aylıklarını tahsilâtlarının azlığı sebebiyle aynı içinde geciktirerek ödemişlerdir. Manisa Denizli, İzmir, Seyhan Vilâyetleri de öğretmen aylıklarını bundan sonra ödeyemeyeceklerini bildirmişlerdir. Özel İdarelerin bütçelerindeki bu açıklar, hazırlanmış ve Meclise sunulmuş olan münakale kanunu tasarısıyla kapatılacaktır.

Maaşlarını veremeyeceklerini bildiren vilâyetlerin öğretmenleri bu suretle malî yılsonuna kadar aylıklarını muntazam olarak alabileceklerdir. Tahsisat azlığı sebebiyle bazı illerde öğretmenlerimiz terfi farklarını, çocuk zamlarını, ek görev ödeneklerini alamamışlardır. Şimdi huzurunuzda gelmiş olduğunu arz ettiğim münakale tasarısı, kanuniyet iktisap ettikten sonra onların da aylıkları ile beraber ek görev ödeneklerinin çocuk zamlarının da malî yıl sonuna kadar verilmesi mümkün olacaktır, özel İdareden aylık alan memurlarımızın aylıklarının tedahüle kalması keyfiyeti vakit vakit karşılaştığımız bir haldir. Buna karşı Cumhuriyet idaresinin teessüsünden beri Devlet bütçesinden maaş alan memurların aylıklarında bugüne kadar bir tedahül ve gecikme olmamıştır. Bu, Cumhuriyet idaresinin övünülecek bir başarısıdır. Bundan dolayı Özel İdareden aylık alan öğretmenlerimizle diğer memurların aylıkları da umumi Devlet bütçesine alındığı takdirde bu tediye intizamından onların da istifade edeceği muhakkaktır.

Özel İdareden aylık alan öğretmenlerin aylıklarını bundan sonra umumi Devlet bütçesinden vermek esası Hükümetçe takarrür etmiştir. Önümüzdeki malî yıl imkânlarıyla bunun gerçekleştirilmesine çalışılacaktır. Ondan sonra diğer Devlet memurları gibi Özel İdare'den maaş alan öğretmenlerimiz ve diğer memurlarımız da muntazaman aylıklarını alacaklar ve artık böyle bir mesele kalmayacaktır.

Sual 2- Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle eğitimcilerinin maaş ve geçim darlıklarının iyi olmadığını görüyoruz. Bunun için bir çare düşünülüyor mu?

Yeni düzenlemenkte olduğumuz sistemimize göre köy enstitüsünü bitiren, köylerde hizmet alan öğretmenlerimizin geçimlerini sağlamak için; Devlet bütçesinden kendilerine cüzi miktarda bir ücret veriliyor ve bunlara hizmet aldıkları köylerde geçim arazisi adı altında devlet malî topraklarından, istimplâk edilen vatandaş topraklarından veya pazarlık suretiyle alınan araziden bir köylü ailesini geçindirebilecek genişlikte ve nispette bir toprak tahsisine çalışılıyor; öğretmenlerimiz hem öğretmenlik ediyorlar, hem de okullarına tahsis edilen toprağı işleyerek geçimlerini sağlamaya uğraşıyorlardı. Arkamızda kalan zaman içindeki tecrübelerden alınan derslerin telkini ile, bu sistemde bir düzeltme yapmak zarureti kendisini göstermiştir. Bundan dolayı bir yıldan beri üzerinde çalıştığımız bir tasarı hazırlanmış, Yüksek Meclise takdim edilmiştir. Geçici Komisyon, bu tasarımı incelemektedir. Öyle tahmin ediyorum ki, önümüzdeki günlerde bu tasarı Kamutaya sunulacaktır.

Bu tasarı, kanuniyet iktisap ettikten sonra köy Enstitülerimizden mezun olan gençlerimizde, amme hizmeti ifa eden bütün vazifeli memleket evlâtları gibi maiyetlerini sağlanmış olacak, onlar da kendilerini asıl vazifeleri olan öğretmenliğe hasredeceklerdir.

Sual 3-Köy Enstitüleri mezunlarına verilmesi icab eden arazi istimplâk işleri ne durumdadır? Faydalı sonuçlar alınıyor mu?

Arz ettiğim tasarı kanuniyet iktisap ettikten sonra artık istimplâk meselesi diye bir mesele kalmayacaktır. Köyde okulun binası ve onun avlusu, tatbikat bahçesi için

yapılacak istimlâkler bundan ayrıdır. Bunun dışında geçim arazisi diye bir arazi mevzuubahis olmayacağı için, herhangi bir vatandaşın bu maksatla toprağının istimlâki yoluna gidilmeyecektir.

Sual-4- Köy Enstitüleri kurulurken müesseselerin yerlerini intihap için mütehasıs raporları alınmış mıdır? Meselâ; Arifiye, Kepirtepe, Ortaklar, Akçadağ, Enstitülerinin kuruluş şekilleri nasıl olmuştur?

Köy Enstitüleri kurulurken Eğitim Bakanlığı'nın ilgili dairesi, vilâyetlerle temasa geçmiş, vilâyet dâhilinde müsait arazi olup olmadığını sormuş, bazen da mahalline müfettişler göndermiştir. Parasız veya ucuza tedarik edilebilecek veya hiç bedel verilmeden Devletten alınabilecek topraklar aranmış ve Enstitülerin buralarda kurulmasına çalışmışlar. Köy Enstitülerinin yerleri seçilirken, daha evvel kurulmuş olan Eğitim kurslarının yerlerinden de istifade edilmiştir. Zira bu kurslar için birtakım binalar yapılmış, tesisat vücuda getirilmiş bulunuyordu. Enstitü yerlerinin intibahında daha evvel bu suretle kurulan Eğitim Kurularının yeri de buraları tercih ettiren amiller arasında yer almıştır. Arifiye, Kepirtepe, Akçadağ ve Ortaklar Köy Enstitülerinin kuruldukları yerler için, verilmiş mütehasıs raporu yoktur. Köy Enstitülerinin yerlerinin intihabında, yaptığım incelemelere göre, arazinin bu maksat için, bu iş için elverişli olup olmaması yanında tedarikinin Devlete malî bir külfet yüklememesi Devlete ait oluşu, ucuza tedarik edilebilir halde bulunması gibi faktörler de müessir olmuştur.

Sual 5- Bugüne kadar Köy Enstitülerine Devletin, özel idarelerin ve köylünün sarf ettiği para tutarı ne kadardır? Bu paralar Enstitülere muayyen bir nispet dâhilinde ve ihtiyaca göre sarf ve tevzi edilmiş midir?

Köy Enstitülerine Devletçe 1937 yılı bütçesinden 1947 yılı bütçesine kadar 51649548 lira ödenek ayrılmıştır, özel idarelerden ve köylerden ayrıca Köy Enstitülerine bir ödenek ayrılmış değildir. Bu paranın mühim bir kısmı enstitülerde okuyan talebenin iâşe, ibate ve diğer masrafları için harcanmış; geriye kalanı da tesisat ve binalar vücuda getirilmesi için sarf edilmiştir. Halen Köy Enstitülerinde 16 780 öğrenci okumaktadır. Bunların yıllık iâşe, giderleri 5-6 milyonu bulmaktadır. Bunu, arkada geçen yıllarla çarptığımız zaman nasıl bir yekûn çıkacağını takdir buyurursunuz. Her yılın mali bütçe kanuniyle enstitüler için ayrılan paralar ihtiyaçlarına göre, enstitülere tevzi edilmiş, usul ve kanunlar çerçevesi içinde sarf edilmiştir. 1944 yılma kadar katî hesaplar B.M.Meclisi'nce onanmış bulunmaktadır (TBMMTD,8.D,6.C:538-539).

Sual 6-1937 yılından bugüne kadar Köy Enstitülerine ne kadar talebe alınmıştır? Bunların kaçan, ölen ve mezun olanları ne kadardır?

Köy enstitüleri 1940 yılında 3803 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulmuştur. O tarihte mevcut olan iki köy öğretmen okulunun, öğrencileri de dâhil olmak üzere, Köy Enstitülerine alınan öğrenci sayısı bugüne kadar; 21968 tür. Halen enstitülerde 16780 öğrenci bulunmaktadır. Bu 16780 öğrenci, beş sınıfa, bir de bu beş sınıf için hazırlayıcı mahiyette olan özel sınıflara bölündüğüne göre, her sınıfta 2000-2500 öğrenci düşmektedir. Yani, bu esasa göre enstitülerimiz bize her sene, ortalama, 2000 Köy öğretmeni verecek ve köy eğitim kadromuza bu sayıda yeni öğretmen katılacaktır. Gelişme programımız bu esasa göre hazırlanmıştır.

Enstitü öğrencileri içinden, enstitüden kaçmış, iki yıl sınıfta kaldığı için veya inzibat kurulu kararıyla çıkarılmış veya duçar olduğu hastalık neticesinde ölmüş olanlar vardır. Eğer, sayın arkadaşımın sualleriyle benim cevabım arasında uzun bir zaman fasılası geçmiş olsaydı, bu konuyu gösteren bir istatistiği kendisine takdim edebilirdim. Amma yine kendisine böyle bir istatistik vereceğim yalnız sathi olarak

yaptığım incelemeye göre, bu ölen veya terk eden, sınıfta kalmak suretiyle çıkarılanların sayısında da umumi yekûna nazaran bir fevkalâdelik görülmemektedir.

Sual 7-Köy Enstitülerinde, yetecek miktar ve kalitede kültür ziraat ve sanat öğretmenleri var mıdır?

20 Köy Enstitümüz vardır, bu 20 enstitümüzde; 465 öğretmen genel bilgi derslerini, 67 öğretmen sanat derslerini, 38 öğretmen tarım derslerini okutmaktadırlar. Umumi öğretmen kadromuzun hududu içerisinde Köy Enstitülerimizi, öğretmen kadrosu itibariyle, takviye yoluna gitmiş bulunuyoruz. 1946 Eylülünden beri geçen on bir ay içerisinde köy enstitülerimize yüksek tahsil görmüş 180 öğretmen gönderdik. Enstitülerimizin başına, müdürlüklerine liselerimizde, diğer tahsil müesseselerimizde liyakat göstermiş, muvaffakiyet kazanmış müdürler yollanmaya başlanmıştır (TBMMD, 8.D, 6.C:539).

Şu noktayı da ehemmiyetle ilâve edeyim ki, bir yandan böylece yüksek tahsil görmüş, liselerimizde, öğretmen okullarımızda, ortaokullarımızda hocalık yapmak ehliyet ve vasfını haiz öğretmenlerimizi köy enstitülerine gönderirken yine aynı enstitülerde ilköğretim kariyerinden yetişmiş yıllardan beri buralarda başarı göstermiş bir takım öğretmen arkadaşlarımız, kahraman ruhlu, çalışkan ve kıyın etli meslek arkadaşlarımız vardır ki, onlardan da Köy Enstitülerinin öğretmen kadrolarında faydalanmakta devam edeceğiz.

Köy Enstitülerimizde tarım ve sanat derslerini okutan öğretmenlerin sayıları henüz kifayetsizdir. Tarım dersi ve tatbikatı için Tarım Bakanlığı bize 100 öğretmen verecektir. Önümüzdeki ders yılı içinde bu öğretmenleri istihdama bağlayacağız. Enstitülerimiz sanat hocaları ve sanat atölyeleri şefliği yapacak elemanlar bakımından takviye yoluna da girdik.

Sual 8- Kurulmaya başlanalı 10 yıl olan köy enstitülerinin ders kitapları elân yoktur. Bu ihtiyaç ne zaman karşılanacaktır ve yine bu müesseselerin ve hatta köy okullarının müfredat programları eksik ve yanlışlarla doludur. Bunlar için bir şey düşünülüyor mu ve düzeltilecek mi ?

1943 yılından beri Köy Enstitülerinde tatbik edilen bir müfredat programı vardır. Köy enstitülerinin hakikî gayelerini göz önünde tutarak ve tecrübelerin verdiği dersleri dikkate alarak bu müfredat programında değişiklik yapılması lüzumunu hissettik. Geçen Temmuz ayında mütehasıslardan, ilgililerden, köy enstitülerinden vazife görmüş arkadaşlardan mürekkep bir komisyon toplandı. Bu komisyon yeni bir müfredat programını meydana getirmiştir. Önümüzdeki ders yılından itibaren bu müfredat programı tatbik edilecektir. Tabiatıyla bu müfredat programına göre kitaplar yardımıyla, hususiyeti olan bir takım kitapları hazırlamak lâzımdır. Bunun için tertibat alınmıştır. Köy Enstitülerine mahsus bu kitaplar çıkıncıya kadar diğer tahsil müesseselerimiz için kabul etmiş olduğumuz kitapları buralarda da okutacağız. Bunları da umumi kitap listesinde gösterdik. Kısa bir müddet sürececek olan bu intikal devresi için Köy Enstitülerinde çocukların derslerde istifade edecekleri kitaplar bunlar olacaktır. Köy Enstitüleri için yeni bir müfredat programı hazırlandığını söylerken yine enstitülerimiz için bir de yönetmelik hazırlanmış, olduğunu ve yürürlüğe girdiğini ayrıca arz etmek isterim.

Köy okulları için tasarı mahiyetinde bir müfredat programı vardır. Bu program üzerinde ilgililerin fikirlerini anlamak için anketler yaptık. Bu anketler Bakanlığa gelmiştir, Talim ve Terbiye Heyetimiz bunlar üzerinde çalışmaktadır. Köy ve şehir müfredat programlarının bugünkü ihtiyaca göre müşterek bir esas dâhilinde hazırlanması, önümüzdeki ayların çalışma konularından birisi olacaktır.

Sual 9-Köy Enstitüsü mezunlarına 1943 yılından beri verilen sanat ve ziraat araçlarına bugüne kadar ne miktar para sarf edilmiştir? Bu araçlarla mezun öğretmenler köylerinde vaat edilen sanatı icra ediyorlar mı? Ediyorlarsa nispeti nedir.

Köy Enstitülerinden mezun öğretmenlerin çalıştıkları okullara, Millî Eğitim bütçesinden verilen ödeneklerle bugüne kadar 8936500 lira kıymetinde teknik ve tarım araçları konulmuştur. Köy öğretmeni bir sanatın ustası olmadığına göre, bu araçlar ancak okul işliklerinde köy öğrencilerinin iş terbiyesi almasında yararlı olabilecektir. Bu suretle teknik araçlarla teçhiz edilen köy öğretmenleri arasında münferit sanat kabiliyeti gösterenler, bu araçlarla aşağı yukarı bir ustaya yakın çalışabilenler görülmüştür. Bizim köy öğretmenlerinden beklediğimiz, öğretmenliktir, onların aynı zamanda köyün sanatkârı ustası olmasını beklemiyoruz. Onun için enstitülerden mezun olan öğretmenlerimizi, okullarda el işi gösterirken, kendilerine lâzım olacak husus ve nispette araçlarla teçhiz edeceğiz.

Sual 10- Arifiye Köy Enstitüsü kurulmaya başlıyalı sekiz yıl oluyor. Elan içme suyu yok. hela teşkilâtı berbat durumdadır ve müessese dağıtındır. Bu halin mesulleri kimlerdir? Niçin böyle bir yere müessese kurulmuştur, müsebbipleri mesul edildi mi?

Arifiye Köy Enstitüsünün su, kanalizasyon ve hela işlerine harcanmak üzere 1947 bütçesiyle 40000 lira ödenek verilmiştir; Bu köy Enstitüsünün ilk kurulduğu yerde arazi darlığı sebebiyle gelişme imkânı bulunmadığı görüldüğünden, Bakanlıkça kabul edilen vaziyet plânına göre yeniden yakındaki bir yerde 11 bina yaptırılmıştır. 1947-1948 ders yılında da bu enstitü öğrencilerinin yerleşme durumları alınan tedbirlerle düzeltilmiş olacaktır (TBMMTD,8.D,6.C:540).

Sual 11-1947 yılı Millî Eğitim bütçesinin müzakeresi sırasında bir kısım Enstitülerde Bakanlıktaki mektepler müzesinde köy enstitülerine ait harcırah üzerinde malî tahkikat ve tedkikat yapılmasını rica etmiştim. Bu tahkikat ve tetkikat yapıldı mı? kanun gereğince kurulan mektepler müzesi ortada yok. Bunu yok edenler mesul tutuldular mı?

1947 yılı bütçesi müzakere edilirken hakikaten arkadaşım böyle bir temennide bulunmuşlardı. Bu mevzular üzerinde incelemeler yaptırıyorum.

Sual 12- Sabık İlk öğretim Umum Müdürünün kendi evini Hasan Oğlandan getirttiği malzeme ile talebelere tamir ettirdiği söylenmektedir. Doğru mudur?

Takrir sahibi arkadaşım 19 sual sormuştur. 18 ine cevap vereceğim. Yalnız meşgul olup bu noktayı inceleyemedim. Müsaadeleriyle bu sorularına cevap veremeyeceğim.

Sual 13- Hasanoğlan Köy Enstitüsünde henüz liseyi bitirmemiş Bellâ isminde bir yahudi kızının İngilizce dersi hocalığı yaparak para aldığı doğru mudur ve bu kız kimdir?

23.3.1945 tarihinde Bellâden isminde birisi Hasanoğlan Köy Enstitüsüne elektirijk ve makine teknisyeni olarak tâyin edilmiş ve orada ingilizce dersi de vermiştir. Bu kimse 1946 yılında vazifesinden ayrılmıştır.

Sual 14- Bundan 4-5 sene önce birkaç Enstitüye Rusça dersi konduğu ve bu dersi öğretmek üzere hoca tâyin edildiği ve sonra bu dersin okutulmasından vazgeçildiği duyulmuştur. Teşkilatındaki bilgilere ve dosyalara nazaran Egitim Bakanı bu söylentilerin aslı olup olmadığını ve mahiyetinin neden ibaret olduğunu aydınlatılabilir mi?

Okullarımızda okutulması mûtat olmayayan, bahis konusu yabancı dil, benim incelemelerime göre bugüne kadar hiçbir Köy Enstitüsüne konulmamıştır ve bu dersi okutmak için kimse tâyin edilmemiştir ve eğer böyle birşey düşünülmüş olsa bile tahakkuk etmemiş bulunduğuna göre bu düşüncemin Bakanlığın en yüksek salâhiyet

merciinin itilânavâsıl olabilecek bir muamele mahiyetini iktisap etmiyerek, tâli vazife unsurlarının bir tasavvuru mahiyetini aslâ aşmamış olduğu anlaşılır. Benim kanaatim tamamıyla bu merkezdedir. Buna eminim ve bu yolda yapacağım incelemenin bu kanaatimi teyit edeceği emniyetini şimdiden taşıyorum.

16- Gezici başöğretmenlik teşkilâtı faydalı sonuçlar veriyor mu?

Bizim, köylerde gezici başöğretmen adı altında hizmet eden vazifeli arkadaşlarımız vardır. Bunların istihdamının başlıca sebebi; eğitmen adı altında hizmete koyduğumuz, öğretim unsurlarımızın murakabesini, irşadını, yetiştirilmelerini temin etmektir. Yüksek malûmunuzdur ki; köylerimizde, köy eğitmenleri istihdam ediyoruz. Bunlar umumiyetle okuyup yazma bilen, askerliğini yapıp bir kurstan geçmiş olan delikanlılardır. Köyde okuyup yazmayı öğretir ve ilkokulun ilk üç sınıfının programına dâhil bazı bilgileri de çocuklara vermeye çalışırlar. Bir kere bunları devamlı bir murakabe ve irşat altında bulundurmamak lâzımdır. Bu suretle mütaaddit eğitmenlerin çalıştığı bir bölgede bir öğretmenin bu eğitmenlerin başında hizmete konması iktiza eder. Bundan dolaylıdır ki, bu köylerde bir de gezici başöğretmen bulunduruyoruz.

Gezici Başöğretmenin kendi bölgesinde yapılmakta olan inşaatı takip gibi bir vazifesi daha vardır. Bu vazifelere bakılınca görülmektedir ki, daha bir müddet bilhassa köy okulu inşaatı işimizin ileri bir safhaya erişmesine kadar gezici başöğretmenlerin özel bir fonksiyonu vardır. Gezici başöğretmenleri daha iyi çalıştırmak, ve hizmetlerinden daha iyi randıman almak için bunların çalışma usulünde de bazı değişiklikler ve düzenlemeler yapmaktayız.

Sual 17-Köy Enstitülerinde mütedavil sermaye işi nasıl bir sonuç vermektedir, hepsinin sermaye miktarı ne kadardır, kâr getiriyorlar mı? (TBMMTD,8.D,6.C:541).

Köy Enstitüleri döner sermayesi 494 000 liraya baliğ olmuştur. Bunların işleyişleri 3704 sayılı Kanunla ve hesap talimatnamesi hükümlerine göre düzenlenmiştir. Bunların altı yıllık kâr tutarları sermayelerinin % 12 - 15 ini bulmaktadır. 3704 sayılı Kanun gereğince bu kârlar da malî yıl sonunda Hazineye irat kaydolunmaktadır.

Sual 18-Markopaşa adlı- gazetede, Köy Enstitülerinin medreselere çevrileceğine dair bir yazı intişar etmiştir. Bu güne kadar bu yazıya cevap verilemedi, Enstitülerde değişen nedir ki, Markopaşa bu değişikliği böyle yazmış?

Markopaşayı kimlerin çıkarttıklarını bilirsiniz. Markopaşayı çıkaranların Köy Enstitülerimizle diğer tahsil müesseselerimizin nasıl bir hava iktisap etmesini istediklerini bilirsiniz. Onun için biz Markopaşanın muharrirleri ve onlar gibi düşünenlerin ve duyanların canını sıkın bir şeyler yapıyorsak bundan ferahlık duyabiliriz. Köy Enstitülerine verdiğimiz veçheyi, istikameti beğenmiyen yalnız Markopaşa değildir. İstanbul'da çıkan bir gazetede okuduğuma göre köy enstitülerimizi Prusya'daki Kadet okullarına benzetiyormuşuz. Köy Enstitülerimiz ne Markopaşayı çıkaranların ne de benzerlerinin istedikleri gibi müesseseler olmayacaklardır. Bu naçiz arkadaşınız sizlerin ve bütün Türk Milletinin istediği müesseseler olarak inkişaf ve tekemmüllerine devam edeceklerdir.

Sual 19-Köy Enstitülerindeki mânevi durum, kız ve erkek münasebetleri, müdür, öğretmen ve talebe münasebetleri ne merkezdedir?

Köy Enstitülerimiz kuruluş devresindedir. Kuruluş devresinde bulunan her kurumda görülmesi tabii olan kusurlar buralarda da görülür. Vazifemiz bunları gidermek, enstitülerimizi memleketin, milletin umduğu ve beklediği hale yükseltmektir. Orada kızlarımız ve erkek çocuklarımız hemşire ve kardeş gibi, terbiye, nezahet ve karşılıklı saygı içinde yaşayıp yetişeceklerdir. Bunu sağlamak vazifemizdir. Bu

vazifemizi müdrükiz. Onların icabettirdiği bütün tedbirleri almakta kusur etmiyeceğimrze emin olmanızı rica ederim.

Maruzatıma nihayet verirken bir noktayı, müsaadenizle, ilâve edeyim; Türk köyünün kalkınmasının başlıca şarlarından birisi, Türk köyüne ehliyetli, liyakatli, milletini, yurdunu seven, feragatli, faziletli öğretmen göndermektir. Köy Enstitülerimiz bu tip öğretmeni yetiştirecek en elverişli kaynaklardır. Onlar Türk köyünden çocuğu alır, köy şartlarına uygun bir şekilde onu öğretmen yetiştirir. Onun için biz bu millî davayı halletme yolunda tecrübelerin bize kazandırdığı bu çek aziz müesseselerimize güveniyoruz. Millet fedakârlık yapmıştır ve bu fedakârlığı yapmaya devam edecektir. Bu müesseseleri göz bebeğimiz gibi koruyacağız. Ben de beni istihdaf edecek arkadaşlarımız da bu aziz müesseselerin inkişafı yolunda ellerinden gelen gayreti sarf etmekten biran geri durmayacağız.

Sual 15-Köy Enstitüsünde ve köylerde inşaat faaliyeti ne durumdadır? İnşaat yönünden nasıl bir yol takip ediliyor? Ekip karışıklığı devam ediyor mu?

İlk önce köylerdeki inşaat hakkında maruzatta bulunayım:Plânlarımıza göre enstitülerden yılda ortalama (2000) öğretmen çıkacağına ve hizmet göreceğine göre her yıl aşağı yukarı bu 59414 e yakın köy okulu inşa etmek mecburiyetindeyiz. Devlet kendi takati ve malî imkânlarına göre bu yolda köylü vatandaşlarımıza yardımda bulunuyor. Köylü vatandaşlar da kanuni mükellefiyetlerini yerine getirmeğe çalışıyor. Himmet ve gayretlerini takdir ve şükranla anarım. Köylü vatandaşlarımızın işlerini kolaylaştırmak için iyi bir iş yaptık, geçen sene tecrübeli adamları ile köylülerimizin temsilcilerinin iştirak ettikleri bir kongrede ne yapabiliriz de köy okulu inşaatını kolaylaştırabiliriz diye incelemeler yaptık ve nihayet birlikler tedbirine varıl oldu.

Buna göre, yerine göre ilçelerde; yerine göre vilâyetlerde okulunun inşası gereken bütün köyler bir birlik teşkil ederler ve yapılacak okulları sıraya korlar ve kanuni mükellefiyetleri dairesinde yapabilecekleri maddi ve malî yardımları sırası gelen köylerin okullarının inşası için kullanırlar. Gelecek sene diğerlerine sıra gelir. Bu suretle yük münferit bir köyün o muzundan kalkmış, daha uzun bir zaman fasılasına yayılmış ve daha geniş omuzlara dağıtılmış olur. Bu suretle yer yer, işin kolaylaşmış olduğunu tebşir eden haberleri vazifeli arkadaşlarımızdan ve köylü vatandaşlarımızdan almaktayız. Arazi tahsisi işinin tevhit ettiği bütün güçlükler ortadan kalktıktan, köylü vatandaşlarımız bu yönden de hafifledikten sonra bu aldığımız birlik tedbiri sayesinde köylerimiz okullarını daha kolaylıkla ve daha rahat yapacaklardır.

Köylerde inşa edilecek okulları da öğrenci sayısına göre ve köye vereceğimiz orada istihdam edeceğimiz öğretmenlere göre ayarlıyoruz. 500 nüfusa kadar yani 100 haneye kadar olan bir köydeki 60 öğrenci çıkarır -yalnız bir tek dershanesi ve işliğiyle yanında öğretmenin başını sokabileceği bir evi olan okul binası yapılacaktır. Talebe sayısı 60 dan 120 ye kadar ve 120 den 180 e kadar değişirse o zaman bu binalar biraz daha büyük olacaktır. Bunlar da hep tertiplenmiş, plânlanmış ve tamim edilmiştir. Bu esaslara göre çalışmaktayız. Sonra Soysal arkadaşım enstitülerin inşaatında ekip gönderiyor musunuz diye sordular. Enstitü inşaatı için bir yerden başka yere ekipler göndermiyoruz. Çocuklarımız yalnız kendi enstitülerinde yapılan inşaat işlerine bir terbiye mümaresesi ve el işi çalışması olarak iştirak etmektedirler” (TBMMTD,8.D,6.C:542).

6.1.35.1.(d). Bursa ilkokul Öğretmenlerinin Alamadıkları Aylıkları Hakkında Milli Eğitim Bakanlığından Olan Sorusu

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın 11 Kasım 1947 tarihinde Bursa ilkokul öğretmenlerinin alamadıkları aylıkları hakkında Meclise vermiş olduğu soru önergesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem 15.12.1947 tarih ve on yedinci birleşim birinci oturumunda Millî Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer tarafından cevaplandırılmıştır. Sirer, bu cevabında Bursa Vilâyetinde ilkokul öğretmenlerinden bir kısmı bir aya, bir kısmı da iki aya ait aylıklarının doğru olduğunu ve bu durumun diğer bazı vilayetlerde de yaşandığını belirtmiştir. Bunun esas sebebinin vilâyet özel idareleri gelirlerinin hizmetleri ve vecibeleri karşılayamaması ve bütçelerinin açık vermesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Bunu kapatmak için umumi Devlet bütçesinden vakit vakit yardımlar yapıldığını nitekim bu sene Devlet Bütçesinden özel idarelere yapılan yardımların yekûnu 36 milyonu aştığını ve 1948 yılı bütçesinde vilâyetlere vardım için 34 milyon liralık bir tahsisat bulunduğunu söylemiştir. Meclis gündemine gelecek olan Münakale Kanununun kabul edilmesi durumunda vilâyetlere gereken yardımlar yapılacağını ve verilemeyen aylıkların da verileceğini ifade etmiştir (TBMMTD,8.D,8.C:39).

6.1.35.1.(e). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Yollar ve Şoselere Tahsis Edilen Paralarla Bataklık İşleri Hakkındaki Sorusuna Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'in Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın yollar ve Şoselere tahsis edilen paralarla bataklık işleri hakkındaki hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine vermiş olduğu soru önergesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VIII. Dönem 30.04.1948 tarih ve Elli üçüncü Birleşim birinci oturumunda Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek tarafından şu cevaplandırılmıştır. Kasım Gülek, 1948 senesinde şose ve köprülerin inşa ve bakımı için 14 750 000 liralık bir tahsisat ayrıldığını ayrıca Bakanlığın yol vergilerinden ayrılan % 15 lik paydan 4,5 milyon lira elde edileceğini ve böylece toplam 19 250 000 lira ödenek ayrılmış olacağını ve bu para ile bakım ve yapım işlerinin gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Diğer bir konu bataklık işleridir. Kasım Gülek, Yurdun gerek sağlığı ve gerekse ekonomisi bakımından mühim bir konu olan bataklık işine büyük bir önem verdiklerini belirtmiştir. 1948 yılı bütçesinde büyük su işleri için 12 milyon liralık ödenek verildiğini bunun 8 milyon lirasının 1948 vadeli bonoların itfası için ayrıldığını kalan miktarın ise bakım ve taahhüt işlerini karşılayacağını belirtmiştir. Bu durumda hali hazırda büyük su işlerinde yeni bir işe girişecek malî imkânların yeterli olmadığını ve bu sebepten dolayı Büyük Millet Meclisine yeni bir tasarı sunularak, 165 milyon liralık tasarı ile senede temin edilebilecek gelir ve ileriki senelerde taahhüde girmek yetkisiyle başlanmış büyük su işlerinin tamamlanması yolunda çalışmaların yapılacağını belirtmiştir (TBMMTD,8.D,11.C:215-216).

6.1.35.1.(f). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesinde Komünizm Propagandası Yapan Sekiz Öğrenci Hakkındaki Sorusu

Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından 26.5.1948 tarihinde Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesinde komünist propagandası yapan sekiz öğrenci hakkındaki Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği sözlü soru önergesi, 28.5.1948 tarih

ve Altmış dördüncü birleşiminde gündeme alınarak Tarım Bakanlığı'na gönderilmiştir (TBMMTD,8.D,11.C:530).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 2.6.1948 tarih ve altmış altıncı birleşimi birinci oturumunda Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesinde komünist propagandası yapan sekiz öğrenci hakkındaki sorusu Tarım Bakanı Tahsin Coşkan tarafından cevaplanmıştır. Tarım Bakanı Tahsin Coşkan bu konuşmasında, komünistlik denilen afetin bir felâket olduğunu ve bunun maalesef memleketin şurasında ve burasında bazen tezahür ettiğini ve buna Türk Milletinin bünyesinin asla mütehammil olmadığını belirtmiştir. Aşağı yukarı altı, yedi aydan beri, Veteriner Fakültesinin sınıfları arasında bazı öğrencilerin solculuk ve komünistlikle ilgili olduğu Rektörlük tarafından tespit edildiğini ve elde edilen belgelerin hükümet yetkililerine verildiğini ve konunun İçişleri Bakanlığı'na bildirildiğini ve gerekli tedbirlerin alındığını ifade etmiştir. Bu arada Rektörlükçe ve Enstitü İdaresi tarafından tahkikatın da başlatıldığı ve bu konuda öğrenci temsilcileri ile temasa geçilerek soruşturmanın genişletilerek sürdürülmesine karar verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı, bu mesele memleketin umumi vaziyetiyle ilgili olduğu için, Ankara Valisi Avni Doğan'ı bizzat bu iş için görevlendirmiş ve hükümet soruşturması da başlatılmıştır (TBMMTD,8.D,12.C:3-4).

6.1.35.1.(g). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, İskenderun-Malatya Asfalt Yolu Hakkındaki Bayındırlık Bakanı Nihat Erim'in Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından 24.06.1948 tarihinde İskenderun-Malatya asfalt yolu hakkındaki sözlü soru önergesi Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş ve Bayındırlık Bakanlığı'na gönderilmiştir (TBMMTD,8.D,12.C:332).

Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından verilen önerge Bayındırlık Bakanı Nihat Erim tarafından cevaplandırılmıştır. Nihat Erim, İskenderun-Erzurum asfaltının, Fevzi paşadan itibaren takip edeceği güzergâhın Malatya'ya kadar olan kısım ile ilgili güzergâhın belirlenmesinin bazı kıstasları olduğunu ve bu kıstasların başlıcalarını: “1-Başlangıç noktası ile münteha arasındaki güzergâhın en kısa mesafeden geçmesi 2-Güzergâhın en az masrafı mucip olacak şekilde, nispeten arızasız olması 3-Genelkurmayın mülâhazalarının nazarı itibara alınması” şeklinde olduğunu belirtmiştir.

Bu sebeplerden dolayı Fevzi paşa ile Malatya arasında demiryoluna muvazi bir istikamet takip eden güzergâh bu üç kıstas göz önünde tutularak tespit edildiğini açıklamıştır. Ancak bu konuda Amerikalı mütehassısların da dâhil bulunduğu, bir heyet tertip edildiğini ve çalışmaların bu heyet tarafından devam ettiğini ifade etmiştir (TBMMTD,8.D,12.C:453).

6.1.35.1.(h). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın Yol Programı ile Maraş İstasyonunda Yapılan Binalar ve Maraş İlindeki Geçit Köprüleri Hakkındaki Sorusuna Bayındırlık Bakanı Nihat Erim'in Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından 24.11.1948 tarihinde yol programı ile Maraş İstasyonunda yapılan binalar ve Maraş ilindeki geçit köprüleri hakkındaki sözlü soru önergesi Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiştir (TBMMTD,8.D,13.C:240).

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın dokuz yılda 23 bin kilometre uzunluğunda yol programı yapıldığı ve böyle yüksek bir maliyetin olan programların daha esaslı tetkik edilerek Bakanlar değıştikçe keyfi değışikliklere tâbi tutulmaması için, Büyük

Millet Meclisinden geçirilerek kanunlaştırılması gerekmez mi? sorusu üzerine Bayındırlık Bakanı Nihat Erim Cumhuriyet Hükümetinin hiçbir Bakanının keyfi iş yapmayacağını ve kendisi hakkında da böyle düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir.

İskenderun- Erzurum asfaltında fedakârlıkla az maaşla çalışan mühendis ve teknik elamanların durumlarının iyileştirilmesi gerektiğini belirtirken Bakan Nihat Erim yeni hazırlanmakta olan Yollar Genel Müdürlüğü Kanunu tasarısına gerekli hükmün konmasının düşünüldüğünü belirtmiştir (TBMMTD,8.D,14.C:15).

Maraş'ta yapılan istasyon binalarına ne kadar para sarf edilmiş olduğu ve yapılan binaların fazla olduğu ve bu arada demiryolu hattının Kayseri'ye bağlanacağı yönündeki taahhütlerin yerine getirilip getirilemeyeceği şeklindeki sorusu üzerine, Nihat Erim, bu hatta şimdiye kadar bir milyon iki yüz elli bin lira sarf edildiğini yapılan binaların işletme ihtiyacına göre yapıldığını belirtmiştir. Maraş-Kayseri hattı için herhangi bir tarih vermesinin mümkün olmadığını söylemiştir. 1947 yılında Kapudere-Elbistan yolu ile ilgili ise Bakanlık ödeneğinden (49222) lira, Özel idare ödeneğinden ise 55020 lira sarf edildiği, müteahhidin kusurları görüldüğünden bunların düzeltilmesi için gereken uyarı yapıldığı ve ödenmesi gereken paradan 15388 liranın da bloke edildiği belirtilmiştir. Maraşta yıkılan köprülerle ilgili olarak Bakan, Maraş ilinde büsbütün yıkılmış köprü olmadığını ancak ahşap tabliyeli bazı köprülerin tabliye tamir işlerinin yapıldığını söylemiştir (TBMMTD,8.D,14.C:16-17).

6.1.35.1.(ı). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Maraş'ın Pazarcık İlçesinin Evri Köyünde Kaybolan Bir Vatandaş İle Kaçakçılığı Önlemek İçin Ne Gibi Tedbirler Alındığına, Göçebelere ve Köylerdeki Nüfus Kayıt İşlerine Dair Sorusuna İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle ve Gümrük ve Tekel Bakanı Emin Erişirgi'lin Sözlü Cevapları

Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından 12.11.1948 tarihinde Maraş'ın Pazarcık İlçesinin Evri köyünde kaybolan bir vatandaş ile kaçakçılığı önlemek için ne gibi tedbirler alındığına, göçebelere ve köylerdeki nüfus kayıt işlerine dair sözlü soru önergesi Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiştir (TBMMTD,8.D,13.C:199). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın sözlü soruları İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle tarafından şöyle cevaplandırılmıştır: “*Soru 1-Maraş'ın Pazarcık İlçesinin Evri köyünden İbrahim Özsan ortadan kaybolmuştur. Bu vatandaş bulundu mu?*

Cevap 1-Bu hâdise Bakanlığa Maraş İlinden 5 Ekim 1948 tarihinde yollanan raporda, Pazarcık İlçesinin Evri köyünden Osman oğlu İbrahim özsan isminde bir vatandaşın 28 Eylül 1948 günü Kara bıyıklı köyünden kendi köyüne giderken yolda kaybolduğunun ve atının ertesi günü çıplak olarak Şeyhli köyü civarında bulunduğunun hâdiseden dört gün sonra kaymakamlığa ihbar edildiği ve kaybın aranması için ilçeden ve vilâyet merkezinden müfrezeler çıkarıldığı ve taharriyat neticesinin ayrıca bildirileceği yazılmakta idi.Bu rapordan dokuz gün sonra, yani 14 Ekim 1948 tarihinde yollanan ikinci raporda ise civarda derinleştirilen aramalara rağmen bu vatandaşın ölü veya diri olarak izine rastlanmadığı, ancak hâdise günü kendisi ile öteden beri husumet halinde bulunan bazı kimselerden şüphe edilmesi üzerine elde edilen delillerle adlî makamlara tevdi ve tevkif edildikleri anlaşılmıştır.Adlî takibat neticesinde hâdisenin mahiyeti meydana çıkarılacaktır. Valilikçe arama ve araştırına devanı etmektedir.

Soru 2-Güney-Doğu illerimizde kaçakçılık devanı etmektedir. Bu illerde asayiş ve idareyi sarsan bu durum hakkında ne gibi müessir tedbir alınmıştır ve alınmaktadır.

Cevap 2-İktisadi sebepler yüzünden Güney-Doğu illerimizde kaçakçılık hâdiseleri olmaktadır.Ancak bu hâdiseler asayiş ve idareyi sarsacak mahiyette değildir.

Bu hâdiseleri önleyebilmek için Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile müştereken tedbirler almaktayız. Bu tedbirlerin açıklanmasının zararlı olacağını arkadaşını da takdir buyururlar. Güney-Doğu illerimizin tam hudut üzerindeki valileri iki defa merkeze celbedilerek bu konuda bazı yeni tedbirler alınmış ve faydası da görülmüştür.

Soru 3-Bu illerde göçebe hayatı süren ve çeşitli namlar altında idari ve zirai asayiş bozarak 200 dolaşan çadırlı insanlar ve aileler hakkında ne düşünülmektedir?

Cevap 3-Bu konu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını ilgilendirmekle beraber bu gibilerin elverişli merkezlerde iskân edilerek müstahsil duruma sokulmaları ele alınmış bulunmakta ve işin bir programa bağlanarak kat halli yoluna gidilmekte ve esasen bir kısmı da iskân edilmiş bulunmaktadır. Bunların zararlarını önlemek Bakanlığımıza terettüp eden bir vazifedir. Bunun için de sık sık idari kademelere emirler verilmekte ve vaki zararlarının önlenmesine çalışılmaktadır.

Soru 4-Köylerde nüfus kayıt işlerini daha muntazam bir hale getirmek mümkün değildir?

Cevap 4- Mümkündür. Yüksek Meclise sunulmuş bulunan Nüfus Kanunu tasarısında bu cihet nazarı dikkate alınmış ve bu tasarı da gezici nüfus memurlukları ihdası derpiş edilmiştir. Bu tasarı kanunlaştığında maksadın tamamıyla sağlanmış olacağını arz ederim” (TBMMTD,8.D,13.C:200-202).

6.1.35.1.(i).Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'a Yapılan Tecavüze Dair Başkanlıktan Olan Sorusuna Başkanlık Adına İdareci Üyelerden Recai Güreli'nin Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal 08.01.1949 tarihinde Meclis Başkanlığına bir önerge vermiştir. Bu önergede Yüksek Meclisin 29.12.1948 Çarşamba oturumunda Kütahya Milletvekili Tahtakılıç'a, kürsüde konuşup yerine döndüğü sırada hakaret etti diye fiilî bir tecavüz vuku bulduğunu bu hâdisenin umumi efkâr tarafından teessür ve teessüfle karşılandığını matbuat sütunlarından ve halk ile olan temaslarından öğrenmiş olduğunu belirtmiştir. Bu durumda, bugüne kadar gerek Meclis Riyaset Divanınca ve gerek İdare Heyetince bir karar alınıp Meclise bildirilmediğini bu kutsal çatı altında bu nevi çirkin hâdiselerin bundan böyle tekerrür etmemesi için, Meclis idare heyetince verilen (varsa eğer) rapora dayanarak Meclis Yüksek Başkanlığınca her hangi bir tedbir alınıp alınmadığının Başkanlık tarafından sözlü olarak açıklanmasını talep etmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 10.01.1949 tarih ve Yirmi dokuzuncu Birleşimi birinci oturumunda Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından verilen soru önergesi gündeme gelmiştir. Başkanvekili Cevdet Kerim İncedayı Başkanlık adına idareci üyelerden Recai Güreli'nin bu sözlü soru önergesine cevap vereceğini belirtmiştir. Bunun üzerine idareci üyelerden Recai Güreli Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'a yapılan tecavüze dair şu açıklamayı yapmıştır: “...Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'ın 29.12.1948 tarihli birleşimin birinci oturumunda, beyanatı arasında sarf ettiği bazı sözler hakkında Riyasetçe inceleme yapılmak üzere oturum tatil olunmuştu. Oturumun tatilini müteakip Ahmet Tahtakılıç Meclis kürsüsünden ayrılıp yerine giderken “sahtekârlar” sözünü sarf ettiğini Diyarbakır Milletvekili Şeref Ulus işitir işitmez Ahmet Tahtakılıç'a bir tokat attığı. Tahtakılıç'ın da Şeref Uluğ'a Mukabelede bulunduğu ve bu arada bazı Milletvekillerinin iki taraf lehine müdahaleye başladıkları görülmesi üzerine o civardaki Milletvekili arkadaşlar derhal araya girmişler ve işi süratle bertaraf etmişlerdir. Oturumun tatilini müteakip Meclis salonunu henüz terk etmeyen Milletvekili arkadaşlarımızın malûmu ve meşhudu olduğu gibi bu hâdise münhasıran ve ani olarak asabiyete kapılan iki

milletvekili arkadaş arasında cereyan etmiş olduğuna ve her iki taraftan yazılı veya sözlü bu hususta bir şikâyet dahi vaki olmadığına göre Kamutaya inzibati bir ceza alınması teklifinde bulunulmamıştır. Bu nevi hâdiselerin tekerrür etmemesi için en esaslı tedbir, İçtüzük hükümlerine cümlece riayet olunması ve muhterem Milletvekili arkadaşların yekdiğerine karşı sevgi ve saygılı olmalarıdır” (TBMMTD,8.D,15.C:32-33).

6.1.35.1.(j). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Köylerde Yapılan Bölge Okulları, 4274 Sayılı Kanunun Uygulanması, 29.VIII.1947 Tarihinde Cevaplandırılan Sorusunun Sonucu Ve Propaganda Amacıyla Okunması Tavsiye Edilen Bir Kitap Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, 5.2.1948 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği köylerde yapılan bölge okulları, 4274 sayılı Kanunun uygulanması, 29.8.1947 tarihinde cevaplandırılan sorusunun sonucu ve propaganda amacıyla okunması tavsiye edilen bir kitap hakkındaki sözlü soru önergesi TBMM'nin VIII.Dönem 14.2.1949 tarih Kırkbeşinci birleşiminde gündeme gelmiş ve Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu tarafından bir açıklama yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun sözlü cevabı şöyledir: “...Köy okulları ve köy enstitüleri sistemi içinde bir de yatılı bölge okulları düşünülmüştür. Bunların yapılmasına o tarihlerde girişilmiştir. Bölge okulları, o zaman için, esasen köylerde eğitmen bulunacağından, üç sınıflı mekteplerin açılması düşünüldüğünden bunlar bir nevi ikmal mektepleri halinde tasavvur edilmişti. Üç sınıflı köy okullarında tahsilini bitiren köy çocukları, bir yatılı mektepte toplanarak, tahsillerini beş sınıfa çıkarabilecekler ve bir yandan da bu bölge okulları köy enstitülerine talebe yetiştirerek bir nevi fidelik etmiş olacaktır. Bu sistem bazı güçlükler yüzünden tatbik edilememiştir. Bununla ilgili olmak üzere, bölge okulu olarak memlekette birçok binalar yapılmıştı. Fakat bunların ancak küçük bir kısmı bölge okulu olarak açılıp işletilebilmiştir. Halen memlekette, yatılı ve yatisız olarak 37 tane Bölge okulu faaliyettedir. Diğer binaların ekseriyeti inşa edildikleri köylerde köy okulu olarak kullanılmış, yani bunlara başka köylerden talebe alınmamıştır. Hâlâ başlangıçta bölge okulu olarak düşünülmüş olan mekteplerden 235 tanesi şimdi buldukları köyün okulu olarak çalışmaktadırlar. Bununla beraber bölge okulu olarak düşünülmemiş bazı köy okulları da bugün bir nevi bölge okulu rolünü oynamaktadır. Bunlara civar köylerden de talebe alınmak suretiyle birkaç köyün okulu vazifesini görüyorlar. Bu suretle halen bölge okulu vaziyetinde çalışan okulların sayısı 69 olmaktadır (TBMMTD,8.D,16.C:140-141).

“...Bu bölge okulları yatılı olarak düşünülmüş, ekserisi yatılı olmak üzere inşa edilmiştir. Yemekhaneleri, yatakhaneleri vardır. Köy okulları olarak kullanıanların bâzılarının yemekhane ve yatakhaneleri yoktur. Bir kısım bölge okulları da halen açılmamış ve kullanılmamıştır. Bunlardan bâzılarının tahribata uğradığı da vâkidir. Bu suretle genişçe binaları olan bölge okullarından başka türlü istifade etmeyi düşündük. Tarım Bakanı arkadaşım ile bir tetkik yapmaktayız. Binaları müsait olan bu bölge okullarında bir nevi ziraat kursları açmak işini tetkik etmekteyiz. Millettin para ve emek sarfiyle meydana getirdiği bu binaları ziyan etmiyeceğiz, faydalı ve verimli kılacağız. Eloğlu ve Kızılcahamam okulları da bu türlü bölge okullarıdır ki bunların binalarının bir kısmı boş kalmıştır. Eloğlu ve Kızılcahamam'daki okullar halen köy okulları vazifesini görmektedir, metruk değildirler.

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, 4274 sayılı Kanun uygulamsı ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “...3803 ve 4274 numaralı Kanunlar Yüksek malûmunuz olduğu

gibi birçok değişikliklere uğramışlardır. Örneği dışarıdan alınmayıp kendimizin meydana getirdiğimiz köy enstitüsü ve köy okulları sistemi, tecrübe sırasında bâzı değişiklikleri icabettirmiştir. Tecrübeler neticesinde bu sistemi değiştirmek ve ıslah etmek lüzumunu hissetmişizdir. Bu ıslahatın temini için bunlara ait kanunlarda Mecliste yapılan çalışmalarla değişiklikler yapılmıştır. 5012, 5082, 5129, 5210 sayılı Kanunlar bu 4274 numaralı Kanunu değiştirmiştir. Kanun bu tadillerle istihdaf ettiği maksada göre tatbik edilmektedir”.

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın 29.8.1947 tarihinde cevaplandırılan sorusunun sonucu ile ilgili ise şu açıklama yapılmıştır: “...Bundan iki yıl evvel bir sıra sorular sorulmuştu. Bâzıları bunların hakkında ne muamele yapıldığını benden de soruyor. Bunlar arasında Arifiye Köy Enstitüsü meselesi de vardır. Arifiye Köy Enstitüsünün susuz ve uygunsuz bir yerde yapıldığı iddia edilmiştir. Burasının kanalizasyon vaziyetinin tanzim edilmediği tebarüz ettirilmiştir. Arifiye Köy Enstitüsüne su bulmak için bu yıl yaptığımız araştırmalar muvaffakiyetle neticelenmiş ve 24 saatte 50 ton verecek artezyen kuyuları bulunmuştur. Arifiye Köy Enstitüsünün su işi halledilmiş ve kanalizasyon işleri de bu yıl tamamlanmıştır. Bu enstitümüz iyi bir işleme devrine girmiş bulunuyor. Yine bu sorular arasında Hasanoğlan Köy Enstitüsündeki bir tahkikat konusu vardı. Bu konuda tahkikat yapılmıştır, burada da bazı kusurlar ve suçlular bulunmuştur. Tahkikat evrakı halen Disiplin Komisyonu'ndadır.”

Gündeme getirilen sorulardan biri ise yasaklı “Fontamara” ismiyle İtalyanca'dan tercüme edilmiş bir kitaptır. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: “...1943 yılında Sabahattin Âli tercüme etmiştir. Bu kitabın bir ara köy enstitülerine sokulduğu işitilmişti. Halen böyle bir şey vâki değildir. Ben bu soruyu bir ihbar telâkki ederek, üzerinde o noktai nazardan durmak istedim. Emin Soysal'a sordum, Kimdir bu zat diye. Söylemem dedi, kürsüde, dedi. Anlaşıyor ki, kendisi Meclis kürsüsünden bir şahsı veya birtakım şahısları teşhir etmek niyetindedir” (TBMMTD,8.D,16.C:141).

6.1.35.1.(k). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Üniversitelerde Yapılan Münazaralar Hakkında Milli Eğitim Bakanlığından Sözlü Soru Önergesi

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, üniversitelerde yapılan Münazaralar hakkında Milli Eğitim Bakanlığından sözlü soru Önergesi VIII.Dönem 13.4 1949 tarih Altmış dokuzuncu birleşiminde gündeme gelmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiştir (TBMMTD,8.D,18.C:296). Meclisin 2.5.1949 tarih ve Yetmiş dokuzuncu birleşiminde meclis gündemine gelen önerenin cevaplanması için yapılan yoklamada Emin Soysal'ın yurtdışı görevi ile Roma'da olması sebebiyle soru önergesi düşmüştür (TBMMTD,8.D,19.C:22).

6.1.35.1.(l). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Öğretmen Yetiştirme Durumu ve Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Kuruluşu Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, 2.5.1949 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği öğretmen yetiştirme durumu ve Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Kuruluşu hakkındaki sözlü soru önergesi TBMM'nin VIII.Dönem 30. 5 . 1949 tarih Doksan altıncı birleşiminde gündeme gelmiş ve Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu tarafından bir açıklama yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun sözlü cevabı şöyledir: “...Öğretmen yetiştirme teşkilâtımız okullarımıza göre tanzim edilmiştir. İlköğretim için ayrı, ortaöğretim için ayrı sanat öğretimi için ayrı öğretmen

okullarımız vardır.İlköğretimde, köy okullarımız için köy enstitüleri, kasaba ve şehir okulları için ilk öğretmen okullarımız vardır. Bunların yetiştirme kabiliyeti henüz tam ihtiyacımızı karşılayacak durumda değildir. Onun için bunlarda okuyan talebenin sayısı çoğaltılmaktadır.

“...Ortaokullar için Eğitim enstitülerimiz ve liseler için Yüksek Öğretmen Okulumuz vardır. Bu sahada ihtiyaçtan biraz fazla adam yetişmiş bulunmaktadır. Bu okullarımızdaki talebe sayısını ihtiyaca göre ayarlamaktayız.Teknik öğretim için, Kız Teknik öğretmen Okulumuz ve Erkek Teknik Öğretmen Okulumuz vardır. Bunlardan henüz yetiştirdiklerimiz miktar itibariyle ihtiyacı karşılayamamaktadır. Talebe sayısı ihtiyaca göre ayarlanmak yolundadır.”

“...Millî Eğitim Bakanlığı'nın merkez teşkilâtı eskimiştir. Merkez teşkilâtı 1926 senesinde çıkan bir kanunla tanzim edilmiştir. Fakat 1926 dan buyana Millî Eğitim teşkilâtı büyük bir süratle genişlediği için bu teşkilât ihtiyacı karşılayamaz olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı'nın merkez ve taşra idare teşkilâtını yeniden tanzim etmeye lüzum ve ihtiyaç duyuyoruz. Bu yolda çalışmalara başladık. Millî Eğitim Bakanlığı'nın yeni merkez, ve taşra teşkilâtını ihtiva edecek bir kanun çalışması hazırlamaktadır” (TBMMTD,8.D,19.C:1035-1038).

6.1.35.1.(m). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın Avrupa'daki Öğrencilerimizin Kontrolü ve Teftiş İşi İle Suna Kan ve İdil Biret'in Yetiştirilmesi Hakkındaki Sorusuna Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, 2.5.1949 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği Avrupa'daki öğrencilerimizin kontrolü ve teftiş işi ile Suna Kan ve İdil Biret'in yetiştirilmesi hakkındaki sözlü soru önergesi TBMM'nin VIII.Dönem 30. 5 . 1949 tarih Doksan altıncı birleşiminde gündeme gelmiş ve Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu tarafından bir açıklama yapılmıştır.Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun sözlü cevabı şöyledir:

“...Yarısı Amerika'da olmak üzere yabancı memleketlerde takriben 1300 talebemiz vardır. Bunlardan 1000 den fazlası kendi hesaplarına tahsil ederler. Az bir kısmı yani 200 kadarı da Devlet hesabına okumaktadırlar. Bunların kontrolünü, Avrupa'daki müfettişlerimizle yaptırıyoruz. Halen dört yerde talebe müfettişlerimiz vardır. Amerika'da bir, Londra'da bir, Paris'te bir, Bern'de bir olmak üzere dört müfettişimiz vardır.Bu dört müfettişlik kadrosu kâfi gelmemektedir. Bilhassa Amerika'da bir ikinci müfettişliğe muhtacız. Geniş Amerikan memleketi içine yayılmış olan üniversitelerde, teker teker talebeleri kontrol etmek hakikaten güç olmaktadır. Bu kadroyu artırmak lâzımdır. Talebe müfettişlerimiz iyi çalışmaktadırlar. Bize kanunun tevdi ettiği iş, yalnız Devletin gönderdiği talebeyi teftiş ve kontrol değildir. Ayrıca ana ve babaları tarafından Avrupa'da okutulan bütün çocukları da kontrol etmekteyiz. Bunlar malî durumları bakımından da kontrol edilmektedirler.”

“...Özel bir kanunla Avrupa'ya gönderilen Suna Kan ve İdil Biret adındaki bu iki çocuk için Meclis hususi bir kanunla tahsisat vermiştir. Bunların her birine iki talebe tahsisatı verilmektedir. Küçük oldukları için velileriyle birlikte gitmişlerdir. Hükümet bunlardan birisini Paris'te, bu türlü yüksek istidatlı çocukları okutan bir profesör nezdine yerleştirdi. Bir diğeri de İtalya'da, Roma'da başka bir profesörün nezdine yerleştirilmişti. Fakat İtalya'daki Suna Kan derse başladığı sırada hocası vefat etti. Bunun üzerine bunun da Fransa'ya gönderilmesi için muhabereye giriştik. Bu türlü çocukları okutmak için kabul eden profesörler pek nadirdir. Bunlar için hususi usuller tatbik edilmektedir. Bu sebepten dolayı bu muhabere epey uzun sürmüştür. Profesörden

muvafakat cevabı aldık, bu çocuğu da Paris'te Profesör Gabriyel Büyon'un nezdine gönderdik. Çocuğun ve velisinin yol harçlığı gönderilmiştir” (TBMMTD, 8.D, 19.C: 1039).

6.1.35.1.(n). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Maraş, Pazarcık ve Besni Bölgelerindeki Bataklığın Ne Zaman Kurutulmasına Başlanacağına Dair Sorusuna Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'ın Sözlü Cevabı

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, 4.12.1949 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği Maraş, Pazarcık ve Besni bölgelerindeki bataklığın ne zaman kurutulmasına başlanacağına dair sözlü soru önergesi TBMM'nin VIII.Dönem 21.12.1949 tarih Yirminci birleşiminde gündeme gelmiş ve Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan tarafından bir açıklama yapılmıştır. Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'nın sözlü cevabı şöyledir: “...Fevzi paşa ile Gölbaşı istasyonları arasında Emen, Gâvurgölü, Mizmil ve Gölbaşı adlarında bir takım bataklıklar vardır. Son defa yapılan etütlere göre bu bataklıkların kurutulması işi 3,5 milyon liralık bir paraya ihtiyaç göstermektedir. Bütün bu işleri biranda ele almanın mümkün olmadığını sayın arkadaşım takdir ederler. Bu yıl, bunlardan en ehemmiyetlisi olan Gâvur gölü bataklıklarının kurutulmasını ele alınmış ve müteahhidine ihale etmiş bulunuyoruz. İhale bedeli 840 bin liradır. Diğer bataklıkların kurutulmasına gelince; bugünkü bütçe imkânlarımıza göre bu işin ele alınması ancak 1951 yılında mümkün olabilecektir” (TBMMTD,8.D,22.C:348-349).

6.1.35.1.(o). Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Elbistan, Afşin, Göksün ve Gürün İlçelerinden Kuraklık Dolayısıyla Göç Eden Ailelerin Durumu İle Bu İlçeler Ovalarının Sulanması ve Zirai Kalkınması Hakkında Ne Düşünüldüğüne Dair Başbakanlıktan Sözlü Sorusu

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, 14.12.1949 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği Elbistan, Afşin, Göksün ve Gürün ilçelerinden kuraklık dolayısıyla göç eden ailelerin durumu ile bu ilçeler ovalarının sulanması ve zirai kalkınması hakkında ne düşünüldüğüne dair Başbakan tarafından sözlü olarak açıklanmasını istediği sözlü soru önergesi TBMM'nin VIII.Dönem 21.12.1949 tarih Yirminci birleşiminde gündeme gelmiş ve Başbakanlık Adına Sağlık Bakanı Dr. Kemali Bayazıt tarafından yapılan açıklamada soru önergesinin bir maddesine, Başbakan adına 4 Ocak Çarşamba günü kendisinin cevap vereceğini belirtmiştir (TBMMTD,8.D,22.C:348).

TBMM'nin VIII.Dönem 06.01.1950 tarih ve Yirmi altıncı birleşiminde Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, Elbistan, Afşin, Göksün ve Gürün ilçelerinden kuraklık dolayısıyla göç eden ailelerin durumu ile bu ilçeler ovalarının sulanması ne Zirai kalkınması hakkında ne düşünüldüğüne dair Başbakanlıktan olan sorusuna Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazıt şu açıklamada bulunmuştur: “...Arkadaşımızın sorusu 4 maddeyi ihtiva etmektedir: Elbistan, Afşin, Göksün ve Gürün ilçeleri ve hinterlandından kuraklık sebebiyle iş ve maişet temini için göç eden ailelerin sayısı, ne kadardır?

“...Kayseri'nin Gölbaşı, Maraş'ın Afşin Göksün Andırın, Malatya'nın Doğan şehir ve Darende ilçelerinden Seyhan bölgesine 1460 hane 7538 nüfus ve 8070 baş hayvan gelmiştir.”

İkinci soru; Bu ailelere gittikleri yerde sağlık ve geçim durumlarıyla Hükümet ne dereceye kadar alâkadar olmuş ve ne gibi yardımlar yapmıştır.

“...Bu vatandaşlar Çukurova'ya göç ettikleri vakit, ilgili makamlar sağlık tedbirlerini almaya balamış ve herhangi bir salgın hastalığa meydan vermemek için bütün göçenlere çiçek, tifo ve karma tifüs aşuları ve buldukları yerlerde D. D. T. tatbikatı yapılmıştır. Adana'da intişar eden Demokrat gazetesinin 10 Aralık 1949 sayılı nüshasında bu mintikalarda tifüs salgını oldu havadisi intişar etmiştir. Aldığımız resmî malûmata nazaran Kadirlide 6 tifo vakası olduğu tespit edilmiştir. Ancak tespit edilen bu tifo vakaları mevcut göç dolay işiyle bir salgın hastalığı baş göstermesi veya mevcut olması şeklinde değildir. Zaten Adana'da her sene muayyen aylarda tespit edilen rakamın içine dâhil olan bir rakam olarak mütalâa edilmiştir.”

“...Seyhan İli ve ilçelerinin toptan 1949 yılı Kasnın ve Aralık aylarında tesbit edilen salgın hastalıkları şöyle hulâsa edilebilir: 4 Lekeli humma, 25 Tifo, 2 Sari Sehaya 3 Dizanteri, 2 Boğmaca, 5 Şarbon, 1 Çocuk felci, 3 Difteri vakası tesbit edilmiştir. Binaenaleyh bu toplu rakam içerisinde Kadirli 'de gözükmüş olan 6 tifo vakasının bu göç dolay işiyle meydana gelmiş salgın bir hastalık olmadığını kabul etmek lâzımdır. Göç eden bu vatandaşların 414 hanede 1972 nüfusu Kadirli, Osmaniye ve Kozan merkezlerine 1046 hanede 5500 nüfusu bu ilçelerin köylerinde barındırılmıştır. Vilâyet ve kaymakamlarla yapılan çalışmalarda hiçbir vatandaşın açıkta kalmadığı kasabalara gelen vatandaşların mahfuz binalara barındıkları, köylere yerleşen vatandaşların her sene olduğu gibi tanıdıkları ve beraber çalıştıkları insanların barındıkları yerlerde barındıkları tespit edilmiştir.”

Hükümet, buralardaki köylü vatandaşların uzak ve akıbeti meçhul yerlere gidip perişan olmamaları için köylerine yakın mintikalarda iş sahaları temin edemez mi idi?

“...Bu vatandaşların göç ettikleri ilçelerden dördü seçim bölgem olan Maraş'ın ilçesidir, ki bu ilçeler halkının bir kısmı ile civar vilâyetler ilçeler halkının bir kısmı mutat olarak her sene Çukurova'a kış mevsiminde iş aramaya gelirler ve bunlar bu sene göçün diğer senelere nazaran biraz fazla olması kuraklık dolayısıyla hayvan yeminin zamanında tedarik edilememesi ve sadece hayvanlarını barındırmak için Hayvanları'yla birlikte Çukurova'ya göçmelerinden ibarettir. Çukurova, tabii olarak bu vilâyetin ve civar ilçelerin iş sahası mesabesinde. Bunun içindir ki, Hükümet ayrıca bu köylere ait bir iş sahası temin etmeyi düşünmemiştir.”

200000 hektarlık Elbistan, Afşin, Göksu ovalarının sulama işine artık başlanmayacak mı, bu güzel verimli ovanın zirai kalkınması düşünülüyor mu?

“...Hükümetçe, Elbistan, Afşin, Göksu ovalarının zirai kalkınması plâna alınmıştır. Sulama işleri de Bayındırlık Bakanlığınca plâna alınan mevzular arasındadır. Ancak bütçe imkânlarına göre, hemen derhal ele alınacak işlerden değildir, henüz etütleri de yapılmamıştır” (TBMMTD,8.D,23.C:49-51).

6.1.35.2. Teklifler

6.1.35.2.(a). Köylerin İçme Suları ve Küçük Sulama İşleri Hakkında

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 18.11.1949 tarih ve altıncı birleşiminde Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından köylerin içme suları ve küçük sulama işleri hakkında kanun teklifi İçişleri Komisyonuna gönderilmiştir (TBMMTD,8.D,21.C:97).

6.1.35.2.(b). Şehir ve Kasabalar Okul Binalarının Yapımı Ve Donatımı Hakkında Kanun Teklifi

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 9.12.1949 tarih ve onbeşinci birleşiminde Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından Şehir ve kasabalar okul binalarının yapımı ve donatımı hakkında kanun teklifi Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonlarına havale edilmiştir (TBMMTD,8.D,22.C:119).

6.1.35.2.(c). Maraş'ın Kısık Vadisinden Gececek Yol Hakkında

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 14.12.1949 tarih ve onyedinci birleşiminde Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından Maraş'ın Kısık vadisinden geçecek yol hakkında kanun teklifi Bayındırlık ve Bütçe Komisyonlarına havale edilmiştir (TBMMTD,8.D,22.C:210).

6.1.35.3. Meclis Konuşmaları

6.1.35.3.1.Meclis Çalışmaları

6.1.35.3.1.(a). Seçim Tutanaklarının Onaylanması

Meclis Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve güven oylamasından sonra 12 Ağustos 1946'da seçim tutanaklarının onaylanması süreci başladı. Hakkında şikâyet olan seçim çevrelerinde seçim sonuçlarını incelemek için Tutanakları İnceleme Komisyonu oluşturuldu (TBMMTD,8.D,4.C:190).

Maraş, milletvekillerinin de yer aldığı bir çok bölgedeki seçimler hakkında şikâyet ve itiraz olduğundan tutanaklar komisyona havale edildi. Diğer seçim tutanakları ise Genel Kurul tarafından onaylandı. Daha sonra ise TBMM Komisyonlarına üye seçimi yapıldı (TBMMTD,8.D,1.C:19-23).

Tutanakları İnceleme Komisyonu raporları, 26 Ağustos'tan itibaren Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Seçim sonuçları üzerine yapılan itirazlar genel olarak üç grupta toplanıyordu. Bunlardan birincisi seçim gününden önce CHP mensupları ve kamu görevlileri tarafından DP'lilere yapılan engelleme, tehdit, hakaret, dayak, hapis gibi serbest seçimleri ihlâl eden davranışlar; ikincisi seçim günü oylarını CHP'ye vermeleri veya DP'ye vermemelerine yönelik seçmenlere karşı yapılan baskı, zorlama veya hileler; son olarak da tutanaklar üzerinde yapılan tahriflerdi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 26.08.1946 tarih ve sekizinci birleşimi birinci oturumunda Maraş Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu gündeme gelen konulardan biridir.Bu görüşmelerde Maraş Millervekili Emin Soysal söz alarak kendi seçim bölgesi olan Maraş bölgesindeki seçimler hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur; “...Ben ne Demokrat, Partisindenim ve ne de C. M. Partisindenim. Maraş halkı beni seçerken hem Demokrat Partiye mensup olanlar, hem Halk Partisi üyeleri hem de bitaraf halk benim için rey vermişlerdir. Bu cihetten bağımsız olduğum için sözlerimi mümkün olduğu kadar bitaraflıkla söylemeye çalışacağım. Evvelâ, şunu arz edeyim ki, Maraş halkı, köylüsü ve şehirlisi reylerini kullanırken- Demokrat Partili arkadaşlardan gücenmemelerini rica ederim - bu reyleri Demokrat Partiye vermemişlerdir. Hatta Maraş dâhili de, orada tamamen Demokrat Parti kazandığı halde reylerini Demokrat Partiye vermiş değillerdir. Sahnenin arka tarafına bakalım. Maraş halkı, Fransa

Devletine vaktiyle tek başına harb açan bu il halkı, Hükümet işleri iyi gitmediğinden ve harb yılları içinde çektiği sıkıntılardan dolayı mustarip olarak, ne olursa olsun, başka bir partiye rey vereyim diye reyini Demokrat Partiye tevcih etmiştir. Bu meseleye dikkatinizi çekerim. Bu, öyle bir meseledir ki, dikkate değer. Maraş İli hakikaten ihmal edilmiştir. Maraşla kazaları arasında irtibat tesis edecek, suretle 23 seneden beri bir tek şose yapılmamıştır. Elbistan'dan tren yoluna senede 500 vagon fasulye taşınır. Bu fasulye, affedersiniz, hayvanların sırtında taşınmaktadır. Kışın üç ay Maraş'ın bütün kazalarının her biri, müstakil, bir vilâyet gibi, vilâyet merkezinden ayrı kalır. Posta kazalardan merkeze insanların sırtında taşınır. Bu neden ihmal edilmiştir. Bunun sebeplerini izah edecek değilim. Makul ve gayrimakul sebepleri vardır (TBMMTD,8.D,1.C:200). "...Bu yönden dolayı halk müşteki olarak, ne olursa olsun demiş ve reyini Demokrat tarafa vermiştir. Köylünün reyini meselesine gelince: Köprülü Fuat Beyin sabahleyin söylediği gibi, rey meselesinde köylünün olgunluğundan filân bahsetti. Ben size bir şey arz edeyim: bir köyde üç çeşit rey kullandıracak hava yaratıldı, ve köylü üç çeşidine de tamah etti. Bir köyde muallimle alâkadâr, oldum, köy halkı tamamen biz sana rey vermeyiz dediler. Bu beni ürküttü ve ıstırap duydum arkadaşlar. Bunların rey verip vermemesi ve verdikleri rey ne kadar katiyet ifade edeceğine takdir etmeği size bırakıyorum. Bu reyler izafidir, rölatifdir, nispidir. Mutlaka katî olarak 15 Ahmed'e bir Ahmet daha ilâve edersek 16 Ahmet eder diye cemetmeği doğru bulmuyorum" (TBMMTD,8.D,1.C:200-201).

"...Ben Elbistan hakkında yapılan itirazları tetkik ettim. Müstakil bir aday olarak samimi olarak söyleyim ki, ben Halk Partisini, sureti katiyede kazandırmamak yolunu tutmuştum. Üç kasabada akrabalarım, dostlarım vardı. Biraz da kendileri çağırıldığı için bu iktidar da elimde idi. Fakat ayın 18 inde, 19 unda iki partinin listesi ilân edilince, bendeniz her şeyden evvel memlekete hizmet edecek adamların evsafı üzerinde durmağı hoca olduğumdan öteden beri itiyat edinmişimdir. Listedeki adamların evsafına baktım ve gördüm ki, Demokrat Parti arkadaşlar, ben Demokrat Parti kurulmadan evvel, anamdan doğdum doğalı demokratım, demokrasiyi severim, Demokrat Partinin tespit ettiği listeyi kazandırmamak için elimden geldiği kadar çalıştım, isterseniz şahıs şahıs isimler verebilirim. Teşkilâtıma emir verdim, ve söyledim, dedim ki, iki listeyi karşılaştırınız, iki liste içinde şu şu adamlar evsaflıdır, intihap ediniz. Bir defa Cumhuriyet Halk Partisi adaylarından bir tanesi ilk mekteptenberi arkadaşımıdır, Kemali Bayazıt, temiz, asil, vakarlı, çalışkandır, bunu alacaksınız, öbürü de Hasan Reşit Tankut; bunu da mutlaka seçiniz, bu Elbistan için değil, Türkiye için lâzım bir ilim adamıdır, bir, ziynettir, seçin bunu dedim. Ondan sonra beni de ister alin, ister almayın, siz çağırdınız geldim, intihap ederseniz ne âlâ. Diğer taraftaki insanlardan da kimi beğenirseniz ona rey veriniz dedim; Samimî olarak söylüyorum. Üç kazada teşkilâtım böyle çalıştı."

"...Elbistan'da da vaziyet şu idi: orada halk münevverdir, aydındır. Onun için Jandarma, kaymakam, vali ve hatta Parti müfettişinin orada gelişleri gidişleri bir manzara teşkil ediyor. Geliyorlar belediye binasında yatıyorlar, sonra gidiyorlar. Halka tesir edemiyorlar, kimse tesir edemez, halka ve edemedi. Elbistanlılar listeleri karşılaştırdıktan sonra reylerini verdiler. Afşin Kazası tasnifinde bulundum, gördüm ki, 10 500 seçmenden 3 000 küsur seçmen iştirak etmiştir. Bunlar da beş, on eksik, ufak tefek ihtilâflar; bunları kendi aralarında hallettiler. Diğer kazada zaten o şekilde cereyan ediyordu. Fakat arkadaşlar şunu tekrar edeyim ki reyini ister bana versinler, ister ona versinler, ister başkasına versinler reyler rölatifdir, nispidir. Halkı okutmak lâzımdır. Ondan sonra bunlar lâfi güzâftır. Memleketin özel işle asıl işlerine dönelim.

Milletin işlerine bakalım, ey hukukçular memleketin asıl işlerine dönelim” (TBMMTD,8.D,1.C:201).

Meclis Başkanı Tevfik Fikret Silay Rapor hakkında konuşmaların sona ermesinen sonra raporu oylamaya sunmuş ve kanul edilmiştir. Daha sonra da Maraş Milletvekillerine ait seçim tutanaklarını birer, birer oya sunmuş ve bu oylama sonucunda Maraştan milletveikli seçilen Dr. Kemali Bayazit, Rıza Çuhadar,Dr. Kâmil İdil, Emin Soysal, Hasan Reşid Tankut, Abdullah Yaycıoğlu'nun seçim tutanakları kabul edilmiştir.

6.1.35.3.1.(b). Milletvekili Seçimi Kanunu

4918 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun bazı maddelerini değiştirmek üzere hükümet ve bazı milletvekilleri tarafından kanun tasarısı ve teklifleri verilmişti. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısını Bakanlar Kurulu 29 Mart 1948 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmasını kararlaştırdı. Afyonkarahisar Milletvekili Hazim Bozca ve iki arkadaşı da aynı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi için 19 Eylül 1946 yılında bir kanun teklifi vermişti. Bozca ve arkadaşlarının teklifi Adalet ve İçişleri Komisyonlarında 5 Aralık 1946 tarihinde reddedilmişti. Hükümet tasarısı üzerine bu kez İstanbul Milletvekili Fuad Hulusi Demirelli ve 6 arkadaşı kanunda değişiklik yapılması için 16 Nisan 1948 tarihinde tekrar teklif verdiler. Çalışmalar komisyonlarda tamamlandıktan sonra tasarısı 2 Temmuz 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde ilk iki günde toplam 43 milletvekili söz alıp konuştu (TBMMTD,8.D,12.C:702).

İlk konuşmayı tasarısı ve teklifler üzerindeki çalışmalar hakkında bilgi vermek için Adalet Komisyonu Sözcüsü Emin Halim Ergun yaptı. Ergun'un anlattıklarına göre yargı mercilerinin seçim kurullarını yönetmesi konusu komisyonda tartışılmış, fakat yargının seçim kurullarına dâhil edilmesinin yargı güvencesini sağlayamayacağı, hatta zarar vereceği sonucuna varılmıştı. Yine de seçimde kanuna aykırı hareket eden seçim görevlilerinin Memurin Muhakematı Kanunu'na tabi olmadan yargılanmaları kabul edilmişti. Bir de sandık başlarında oy tasnifi açıktan yapılacak, bu tasnifi vatandaşlar da izleyebilecek, tutanağın bir sureti de zorunlu olarak parti temsilcilerine verilecekti. Seçim kurullarının başında artık idari amirler yerine belediye başkanları olacak, kurulun dört kişilik üyeleri de belediye üyeleri arasından kura ile seçilecekti. Yalnız bu konuda komisyon ısrarcı değildi. Halk temsilcilerinden oluşması için başka bir usul teklif edilirse o da kabul edilebilirdi. Sandık çevresinin uzunluğu 15 kilometreyi geçmeyecekti. Ayrıca oy tasnifi aralıksız devam edecekti. Bir diğer düzenleme ise seçmenin oyunu gizli bir yerde zarfa koyma zorunluluğu getirilmesiydi. Seçimde görevli olanların eğer varsa cezai takibatları seçim işleri bittikten sonra yapılacaktı. Takibat hakkı da doğrudan doğruya savcılara verilmişti (TBMMTD,8.D,12.C:591-593).

Tasarısı üzerinde ilk eleştiriyi İstanbul Milletvekili Adnan Adıvar yaptı. Adıvar, kanun tasarısını genelde tasvip etmekle beraber eksik yanları olduğunu iddia ediyordu. Adıvar'dan sonra Demokrat Parti adına Kütahya Milletvekili Adnan Menderes söz aldı. Menderes öncelikle yürürlükteki seçim kanununu eleştirdi. Bu kanun bir yandan iki dereceliden tek dereceli seçime geçiş gibi demokratik bir yenilik getirirken öte yandan da yolsuz, kanunsuz ve hileli yollara açık kapı bırakıyordu. Bu yüzden 21 Temmuz 1946 seçimleri ülkeye huzursuzluk ve emniyetsizlik getirmişti.

Menderes'ten sonra Müstakil Demokratlar adına Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer konuştu. Dinçer'e göre 1946 seçimleri, Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun ne derece yetersiz olduğunu ispat etmişti. Bu kanunun tamamen değiştirilmesi uzun bir

zaman alacağından, ara seçimlere yetişmesi için en azından bu kanunda bazı değişiklikler yapılması teklif edilmiş, ama komisyonlarda savsaklanarak ara seçimler de eski kanunla yapılmıştı. Sözkonusu seçimlerde de aynı şikâyetler gündeme gelince iktidar kanunda değişiklikler yapmak zorunda kalmıştı. Buna ek olarak Demokrat Parti milletvekilleri adli güvence için teklif vermişti. Bu teklifler yeterli değildi. Tasarı üzerindeki görüşmelere bir gün sonra devam edildi.

Daha sonra söz alan Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, Türkiye'de demokrasiye geçişin kolay olmadığını, bu süreçte Türk milletinin seçme ve seçilmeye zorluklarla karşılaştığını belirterek şunları söyledi: "...Abdülhamid döneminde açılan birinci Meclisi Mebusan niçin dağılmıştır? Bir kerre bunu düşünmemiz lâzımdır. Benim bazı vesikalardan öğrendiğime göre, eğer doğru ise, Abdülhamid Birinci Meclisi Mebusanı Bursa'nın ileri gelen adamlarının yazdıkları bir lâyiha üzerine kapatmıştır. Onlar, demişlerdi ki; sen Meclisi Mebusana Türkten gayri, bu devletin temelini teşkil eden ve altı yüz senelik ecdadının kurduğu haşmetli imparatorluğunu ayakta tutan Türkten gayri insanların, kurduğun Meclisin içerisine Türk adedine faik bir nispette girmelerinden dolayı binayı devleti sarsacak şekilde devletin esrarını faş ederek devleti yıkmaktasın. Ecdadının kurduğu Devleti.... böyle şey olur mu diye Abdülhamide bir lâyiha verildi. Abdülhamid bu lâyihayı aldıktan sonra derin, derin düşünerek birinci Meclisi Mebusanı kapattı. Bu vesika, üzerinde cidden durulmağa değer mahiyettedir. Biz demokrasi prensiplerimizi vazederken, kanunlarımızı yaparken, münakaşalarımızı yaparken milletin mazisine ve geleneğine dikkatle bakmak mecburiyetindeyiz. Bunun içindir ki, demokrasinin temeli içinde seçim konusu bahis mevzuatı olunca; Millet hizmetinde en iyi vazife görecek adamı bulmak ve seçmek meselesi, birinci mesele ikinci mesele de, millet hizmetinde en iyi vazife görebilecek adamlara seçilebilme şartını hazırlamak meselesidir. Üzerinde duracağımız mesele bu iki şeydir" (TBMMTD,8.D,12.C:662).

Soysal'a göre Türkiye bir geçiş sürecindeydi. Bu dönemde yapılması gereken, demokrasi esas alınarak seçimle ilgili anayasa ve diğer mevzuatın tamamen gözden geçirilmesiydi. Gündemdeki tasarı ile yetinilecekse o halde 14. maddedeki seçim kurullarının belediye üyelerinden oluşturulması doğru değildi. Belediye üyelerinin tarafsız hareket etmesi zordu. Bunların yerine daha tarafsız öğretmenler veya hâkimler getirilebilirdi. 24. maddedeki renkli oy pusulalarının kabul edilmemesi ve seçmen listesinde adı bulunmayanların oy kullanamamaları da doğru değildi. Ayrıca oy verme süresinin 10 saatle kısıtlanması da yanlıştı. Bin seçmeni olan bir sandıkta her seçmenin 1 dakikada oy kullandığı düşünülse 16 saat ederdi. 27. maddedeki oyların yakılması düzenlemesi de değiştirilmeliydi. Ek 4. maddeden vazgeçilmesi ise yerinde bir karardı. Adıvar'ın teklifi olan seçim tutanaklarının kurşun kalemle değil tükenmez kalemle doldurulması da yerindeydi. Soysal'a göre seçim kanunu aslında daha radikal değişimler getirmeliydi. Örneğin milletvekili sayısı Türkiye'nin ekonomik durumu göz önüne alınarak 500'den 300-350'ye indirilebilirdi. Ayrıca içtüzükte değişiklik de yapılabilirdi. Yoksa gündemdeki değişiklikler için kıyametler koparıp ülkeyi meşgul etmek pek doğru değildi (TBMMTD,8.D,12.C:662-664).

Türkiye Büyük Millet Meclisi VIII. Dönem 07.02.1950 tarih ve kırkıncı birleşimi ikinci oturumunda Milletvekilleri Seçim Kanunu gündeme gelmiştir. Bu görüşmelerde söz alan Maraş Milletvekili Emin Soysal seçim işleri ile ilgili bir takım sorunları gündeme getirmiştir. Seçimlerde kullanılan Nüfus kütüklerinin hatalı olmasının ötesinde genel sayımın hata ve eksikliklerinden bahsetmiş sayımın doğru bir şekilde yapılmadığını başata İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere bir çok yerde hataların

yapıldığını kimi kırsal kesimler de dahi sayım yapılmamış kayd altına alınmamış yüzlerce kişni olduğunu belirtmiştir (TBMMD,8.D,24.C:196).

Türkiye Büyük Millet Meclisini ertesini günkü görüşmelerinde bu konu üzerinde çalışmalara devam edilmiştir. Bu günkü konuşmalarda Soysal'ın üzerinde durduğu konu seçimlerde israfın yapılmaması ve bu konuda aşırılığa gidememesidir (TBMMD,8.D,24.C:236).

Milletvekili seçim kanunu üzerinde yapılan görüşmelerin devamında kimi Manisa Milletvekili Muammer Alakant'ın Cumhuriyet Halk Partisine yeni giren Emin Soysal'ı eleştirmesi ile başlayan gergin hava Meclis Başkanının uyarısı üzerine sona ermiş, karşılıklı atışmaların sona ermesinden sonra söz alan Maraş Milletvekili Emin soysal *“Milletle atfen mütemadiyen ileriye sürülen “Bütün millet böyle istiyor, bütün millet şöyle istiyor” diyebilmek için, bütün milletin bu mesele hakkında rey ve mütalâasına dair istatistiki, katî malûmat toplamak lâzım geldiğini”*sınırlı sayıda bir takım kişilerin ortaya koyduğu taleplerin genel olarak milletin talepleri olarak sunmanın yanlışlığını ileri sürerek Demokrasi kültüründeki eksikliği ve bu konuda halkın yeteri kadar siyasi kültür ve olgunluğa kavuşmadığını yine halktan örnekler vererek açıklamıştır.

İstanbul Milletvekili Cihad Baban'ın *“Siz milleti küçümsüyorsunuz”* sözü üzerine Emin Soysal *“Ben asla milletimi küçültmem. Ben milletin seciyesini vicdanını, istiklâl ruhundaki mukavemeti bilirim ve takdis ederim. Ama bu meselede şartlar böyledir. Bir şehir de beş kişi, on kişiyi 30 kişiyi dinlemek, bütün millet böyle istiyor demek, böyle diyor demek kâfi değildir. Bu hakikaten gayri milli olduğu kadar gayri samimidir de”*diyerek bu konudaki hassasiyetini dile getirmiştir. Ayrıca dünyadaki çağdaş demokrasinin uygulandığı ülkelerden örnekler vererek Türk Milletinin bu demokrasiyi geliştirebilecek kudret ve iradeye sahip olduğu ve milletin bu yönde gelişmesini sağlayacak uygulamaların yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Soysal, Hükümetin getirdiği *“Yüksek Seçim Kurulunun mahkeme salâhiyetini haiz olması icab ettiği”* hakkındaki noktai nazarın doğru olmadığını, bunun Anayasanın ruhuna da aykırı olduğunu ifade etmiştir (TBMMD,8.D,24.C:342-357).

6.1.35.3.2. Eğitim ve Kültür

VIII. dönemde eğitim ile ilgili birçok kanun çıkarılmış veya ilgili kanunlarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunların içinde en dikkati çekenler üniversitelerin kuruluşları ve bazı fakültelerin üniversitelere bağlanması, ilahiyat fakültesi kurulması, köy okulları ve enstitüleri ile ilgili kanunlarda değişiklikler ve devlet tiyatrosunun kuruluşu sayılabilir.

6.1.35.3.2.(a). Üniversitelerin Kuruluş Kadroları ve Bazı Fakültelerin Üniversitelere Bağlanması

Bu dönemde kurulan veya mevcut bulunan fakülteler, kadrolar ihdas edilerek üniversitelere bağlandı. Bu bağlamda Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün, Veteriner Fakültesi Ankara Üniversitesi'ne, Tabii İlimler ve Ziraat Sanatları birleştirilerek Ziraat Fakültesi adı altında yine Ankara Üniversitesi'ne, Orman Fakültesi ise İstanbul Üniversitesine bağlandı. Ayrıca İlahiyat Fakültesi kurularak Ankara Üniversitesi'ne bağlandı.

Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkında Kanun:Bakanlar Kurulunca 3 Şubat 1947 tarihinde TBMM'ne sunulması kararlaştırılan tasarı 21 Nisan 1948 tarihinde

TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Hükümetin bu tasarımı hazırlama gerekçesi şu şekilde belirtiliyordu:4936 sayılı Üniversiteler Kanununun geçici birinci maddesi gereğince hazırlanmış olan ilişik kanun tasarısı; yeni kurulmuş olan Ankara Üniversitesi ve onu oluşturan Hukuk, Dil ve Tarih-Coğrafya, Fen ve Tıp Fakültelerinin kendilerine verilen öğretim ve araştırma görevlerini başarabilmeleri için gerekli olan teşkilâtı göstermektedir. Tasarıda önce Merkez örgütünün ve ondan sonra da her fakültenin ihtiyaçları göz önünde tutulmuştur.Tasarı Millî Eğitim Komisyonu'nda önemli değişikliklere uğradı. Bütçe Komisyonu da bazı değişiklikler yaptı. Bu değişikliklerden sonra tasarı 5 Temmuz 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı.

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal ise Milli Eğitim Bakanı'nın bazı konularda kendilerini aydınlatmasını istedi; *“...Kadro kanunu niçin 10 yıllıktı? Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde çoğunlukla öğretmen yetiştirildiğine göre hangi tipte ne kadar öğretmene ihtiyaç vardı, bunlar hesaplanmış mıydı? İhtiyaç fazlası öğretmenler ne olacaktı? Soysal, DTCF'nin öğretim kadrosunu anlatırken şunları söyledi: Bir defa bu müesseseye ecnebi profesörler getirilmiştir. Sümeroloji, Hindoloji, Hititoloji vesaire gibi beş saha için ecnebi profesörler getirilmiştir. Bu profesörler getirilirken bunların ilmî karakterleri, vaziyetleri düşünülmeden getirilmiş, bu müesseseye on beş seneden beri bu beş profesöre 800000 lira sarf edilmiştir. Bunlar, bu on beş sene zarfında ne ilmî bir eser vermişler, ne asistan ve doçent yetiştirmişler ve ne de talebe yetiştirmişlerdir. Ama, 800000 lira gitmiştir. Yalnız şahıslarına verilen 500 000 liraya yakındır. Bu geçen seneler içinde, bu işin takip edilmesi lâzım gelirken, mesul mevkiler bunun üzerinde durmamışlardır. Burada, mesuliyet iki taraflıdır. Birincisi, profesörlere racidir. Bunlar bizi ilimden anlamıyan, geri düşünceli insanlar telâkki ederek; iyi karakterde olanları başka, bizi istismar edilecek bir yer olarak görmüşler ve bu şekilde hareket edenler olmuştur. Bunun üzerinde durmak lâzımdır. Bunlardan, sonradan Avrupa'ya gidip şu veya bu şekilde aleyhimize makaleler yazanlar vardır. Sanki biz ilim düşmanıyız. Bunlarla yapılan mukavelede faleks yetiştirecek, asistan yetiştirecek, doçent yetiştirecek ve nihayet ilmî eserler yazacaksınız diye yazılı idi. Ben dinler miyim, bunları yapmazsan, mukaveleyi bozarım... Bu noktadaki mesuliyet hem profesörlere ait, hem Üniversitenin idarecilerine ait, hem de Millî Eğitim Bakanlığı'na aittir. Beş yüz bin lira arkadaşlar çocuk oyuncuğu değil. Bunların içinde meselâ bir Göterburg vardır ki, bu zat asistanken buraya getiriliyor, Üniversitede profesör yapılıyor. Bizim asistanlar senelerce dirsek çürütüyorlar, doçent olmadan profesörlüğe getirilmiyorlar. Garabetler diyarı...”*

“...Klasik Fizyoloji profesörü var, gelen ecnebiler içinde bu da hiç eser vermemiştir. Sümeroloji profesörü öyle, bize göre bir doçent ve ne de esaslı bir eleman yetiştirmiştir, eser de vermemiştir. Bunlar memleketlerine gidebilirler. Millî Eğitim Bakanının nazarı dikkatini celbederim bu noktaya. Hititoloji Profesörü bizim Eti eserleri tabletleri üzerindeki eserini niçin neşretmemiştir. Acaba tabletlerden aldığı kopyaları gittiği yerde neşretmek ihtimali var mıdır? Buna da nazarı dikkati celbederim, bildiğim ve duyduklarım vardır.

“...Hindoloji bölümündeki profesör bir tek de olsa Hind dili ve tarihi hakkında herhangi bir eser vermeden, gitmiştir. Bir müsvedde bırakmıştır, dikkat buyurun bir müsvedde halinde yazı, onu da bizim profesörlerimiz müsveddedir diye neşretmemişlerdir. Ve bütün bunlara arkadaşlar 500 bin lira vermişizdir. Pahalı idare. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinin Felsefe Şubesinin manzarası şöyledir: Burada Umumî Felsefe, Mantık, Pedagoji, Psikoloji gibi dersler gösterilir. Şimdiye kadar bu kısımda birisi Fransız, diğer Amerikalı olmak üzere ve birisi Psikoloji, diğeri Felsefe Tarihi dersi okutmuş, sonra bir eser vermeden bırakıp gitmiş, bugüne kadar da bir tek

felsefe profesörü bu fakültede vazife almamıştır. Çok şükür ve memnuniyetle kaydederim ki, bir Türk Felsefe profesörlüğüne terfi etmiş ve vazifeye başlamıştır. Fakat bugüne kadar bir felsefe profesörü yoktu. Doçent ve asistanlar eliyle idare, ediliyordu. Bu müessesede Türk edebiyat tarihi ve Türk tarihi dersleri esaslı olarak ele alınmamıştır. Edebiyat profesörünün ne doktorası vardır, ne yazılı bir eseri vardır, ne de doçentlik ve ne de asistanlık yapmıştır. Doğrudan doğruya Muhtariyet Kanununun arefesinde kaptıkaçtı şeklinde profesörlüğe tâyin edilmiştir. Garip olan şey, Dil-Tarih Fakültesindeki bugüne kadar bir Türk grameri yazmamışlardır. Bu müessese kurulalı on beş sene oldu, on beş senedir yazmamışlardır. Halbuki bizim memleketimizde Türk gramerine ihtiyaç vardır. Şayanı şükrandır ki, Türk Dil Encümeninin bu sahada çıkardığı bir iki eseri varsa da memlekette bu iş üzerinde çalışanları tatmin etmemektedir. Bununla beraber orada çalışan arkadaşların hizmetlerini şükranla kaydetmeyi yerinde bulurum. Fakat Üniversitede bu işlerle uğraşan profesör, doçent, ilim adamlarının bir Türk grameri yazmamaları doğru mudur? Mesele buradadır. Bir zat biraz yazmaya teşebbüs etmişti, fakat o da oradan ayrıldı.”

“...Burada asıl ciddî işler bırakılıyor da folklor diye birtakım dersler okutuluyor. Folklor yani halk edebiyatı. Bu derste ne okutulur bilir misiniz? Dadaloğlunun; ferman pâdişâhın dağlar bizimdir, gibi şeyler, Köroğlunun destanı, Karacaoğlanın hikâyeleri, biraz da kocakarı ve ninelerimizden kalma hikâyeler. Fakat bunların bir kısmının üzerinde aylarca durulur ilim diye. Biz bunun için ayda ne veririz bilir misiniz? 800 ilâ bin lira. Ciddî işler şöyle durur, yalnız Dadaloğlu'nun, Köroğlu'nun, Karacaoğlan'ın türkü ve masalları için ayda 800, bin lira verip ders ihdas etmek; ne zengin Devletiz be. Bununla beraber arkadaşlar, bu müessesede bir Türk-İslâm felsefesi ihdas edilmiyor ve düşünülüyor.”

“...Devrim Enstitüsü meselesi: Arkadaşlar, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde bir de Devrim Enstitümüz vardır, öğrendik ki, bu Devrim Enstitümüzde Sivas ve Erzurum kongrelerine ait dosya ve vesaik yokmuş. Düşünün, Devrimin başlangıcı olan Sivas ve Erzurum Kongrelerine ait vesikalar ve dosya yoktur. Bunların oraya getirilmesi lâzımdır. Hakikaten insan bazan muhtaç oluyor. İnkılâp Enstitüsünde olmasını istediğimiz ve bizde olmiyan ikinci şey de şudur: Bunun için bir misal arzedeceğim: Sakarya Muharebesinin cereyan ettiği 90 kilometrelik sahada kumandanların, raportörlerin gözünden kaçan hâdiseler vardır ki, bunları köylüler ve yerli halk biliyor. Bu malûmatı toplamak üzere enstitüdeki profesörlerin gezip, dolaşıp araştırmalar yapmaları lâzımdır. Polatlı'nun ilerisinde Sakarya muharebesinin en civcivli bir merkezi olan köye uğradım. Çeşmenin başında ihtiyar bir köylü ile konuştum; baba, buralara Yunanlılar gelmiş, muharebe olmuş, ne oldu, ne bitti, bana anlatır mısın dedim. Sorma oğlum, dedi. Bütün erkekler cenge gitti, biz gibi ihtiyarları da kadınlarla beraber esir ettiler, şu gördüğün dağın üzerinde topladılar, etrafımıza süngülüler diktiler, beni de ihtiyar olduğum için kadınların başında bıraktılar. Orada susuzluktan yanıyorduk. Bu çeşmenin başına da bir nöbetçi dikmişlerdi, iki gün susuz kaldıktan sonra kadınlar boğazıma satırı takıyorlar, satır su getirilen kova demektir, ben de sürüne sürüne çeşmeden bu satırı doldurup boynumda getirerek kadınları suluyordum, dedi. Bunu anlatırken gözü yaşarıyordu. Sonra ilâve etti; gece sürünerek eve gidip ceplerimi buğdayla dolduruyor ve gece getirip dağın üzerinde bulunan kadınlara dağıtıyordum ve onları açlıktan kurtarıyordum, dedi. İşte arkadaşlar bunların toplanması ve tarih arşivimizde bulunması lâzımdır. Bunlar, gelecek nesillere ibret verecek hâdiselerdir ve bu hâdiseler orada doludur” (TBMMTD,8.D,12.C:785-788).

Soysal, üniversite özerkliği konusunda da şunları söyledi:“...Bizim anladığımız göre bir üniversitenin muhtariyetinde anlaşılacak mâna, malik olacağı şu yetkilere göre

düşünölmek lâzımdır. Muhtariyet yetkilerinden birincisi, üniversitedeki hocanın ne okutacağını kendisinin tâyin etmesidir ve dışardan hiç kimsenin buna karışmamasıdır. Ancak, ilk öğretimden üniversiteye kadar okutulacak şeylerin tâyini hocaya ait olmayıp onun salâhiyetli ve mesul organına aittir ve bu dünyanın her yerinde katileşmiş bir durumdur. Realite bu, müspet düşünmek lâzım. Fakat üniversitede hocanın daha müspet, daha olgun düşünmesi lâzımdır. Bunlar memleket ve millet ihtiyaçlarını daha iyi takdir edebilirler. Devletin, memleketin kanunlarını mahiyet ve hududunu daha iyi tâyin edebilirler. Bu hususta üniversite öğretmenleri serbest bırakılmıştır. Meselenin iç yüzü budur. Yine dünyanın her yerinde misallerini görüyoruz. Bu noktada sapıtan ve fena duruma düşenler olursa müdahale edilir. Bu müdahaleler bazı memleketlerde Devlet tarafından bazı memleketlerde de üniversitenin kendi idari organları tarafından olur. Fakat bu nevi müdahale bizim memlekette bu güne kadar bu mahiyette asla olmamıştır. Bir tek profesör iddia edemez ki, Millî Eğitim Bakanı, yahut Hükümet gelsin de şu konuyu okutacaksın dedi, desin. Muhtariyetin asıl temel yetkisi buradadır. Bu yetkiye dokunulmuş değildir, dokunulmuş olmasını da istemeyiz. Ancak şu şartla ki, profesörler konularını seçerken ve anlatırken milletin ihtiyaçlarını kanunlarımızı, geleneklerimizi ve içtimai telâkki ve temayüllerimizi nazarı dikkate alsın. Bunları nazarı dikkate almadan rasgele konuyu, meselâ Karl Marks'ın Manifestisini okutmuş, okuttum diyor. Hem nerede? Mahkemede söylüyor, Manifesti okuttum diyor. Müddeiumumi soruyor, niçin okuttun, başka eseri yok muydu diyor. En müessir eseri bu idi de onun için okuttum diyor. Elbette biz böyle şeye müdahale ederiz arkadaşlar...”

“...İkinci yetki cephesi, hocalarını kendilerinin seçmesi, yetiştirilmesi, ödevlendirmesi, sorumlu kılması. Muhtariyet, yetki, yetki; bunlar zümürdüanka kuşu değil, başka mevhum birşey de değil, işte bu gibi şeylerdir; hocalarını kendilerinin seçmesi, yetiştirilmesi, ödevlendirmesi ve sorumlu kılması. Başka nedir?...”

“...Şimdi soruyorum; iki yıldanberi, hocalarını seçmek, yetiştirmek, ödevlendirmek işlerine Meclis. Hükümet, Devlet olarak kim karışmıştır? Bütün hocalarını kendileri seçmişlerdir. Ödevlendirmişlerdir. Fakat sorumlu yapmak işine gelince asla yanaşmıyorlar. Hele işe o kadar arkadaşlık karıştırılmıştır ki, haniya ilim? Sorumluluk; bir müessesede ciddiyet kalkarsa sorumluluk kalkar. Sorumluluk kalktığı gibi iş temelinden sarsılır. Hattâ bu alanda henüz yardıma, direktife, korunmaya, iyi müdahaleye muhtaç durumda olan bir kısım üniversitelerimiz için de yapılmamıştır, diyeceğim. Çünkü kanun o yetkiyi kimseye vermemiştir. Arkadaşlar; üniversitenin diğer bir muhtariyet yetkisi de şudur: İdarecilerini hocalarını kendi aralarından kendisi seçmesi. Rektör dekan gibi iki senedenberi bu noktaya da müdahale edilmemiştir. Ne insafsızlıktır ki, makale yazılıyor müdahale edilmiştir diye niye müdahale...”

“...Dördüncü muhtariyet yetkisi meselesi; türlü kaynaklardan sağladıkları bütçesini üniversitenin kendisi yapmasıdır. İki senedenberi bütçesini kendisi yapar, muhtariyet babında. Bu nokta, üzerinde durulmaya değer. Arkadaşlar, bir de burada gelir kaynaklarını temin keyfiyeti vardır, dikkat buyurun. Diğer memleketlerde Devlet Bütçesine yük olmadan, muhtar üniversiteler, sarfedecekleri parayı ekseriyetle kendileri temin ederler. Buraya hiç kimsenin yanaştığı yoktur. Ama anahtar parasına kadar Devlettten alır. Onun içindir ki, muhtardır, ona rağmen yine Devlet kontrolünden uzak değildir. Bizim üniversitemiz böyle mi? En küçük masrafına kadar Devlettten alan üniversite, Devlettten alır, aldığı yere hesap vermez, insan hayret ediyor. Nasıl makale yazıyorlar nasıl adam devirmek için, hava yaratmak için yazıyorlar. Ve nasıl olur da ne istersem verin, ne harcarsam sormayın der? Şimdi biz, milyonlarca paranın yanlış yer intihabından ötürü çukur kazmaya ve binalar yıkmaya israf edildiğini sormamalı mıyız arkadaşlar?” (TBMMTD,8.D,12.C:789-791). Yapılan eleştirilere cevap vermek üzere

Millî Eğitim Komisyonu sözcüsü Suut Kemal Yetkin söz aldı. Yetkin eleştirilere genel olarak katıldığını söyledi, ama bazı konularda itirazlarını dile getirdi. Yetkin'in belirttiğine göre DTCF'de Türkçe olarak 88 kitap, 317 kadar broşür, etüt, 27 tane de yabancı eser basılmıştı. Profesörlerin ise ders kitabı yazma zorunluluğu yoktu, yine de ders kitabı yayınlamış hocalar çoktu. Yetkin, planın 10 yıllık olmasını da bir asistanın profesör olmasına kadar yaklaşık olarak bu kadar sürenin geçmesine bağladı. 5 kürsünün kaldırılmasının nedeninin ise yarırsızlığından değil, mezun sayısının azlığından ve bunların da kendi alanının dışında çalışmalarından kaynaklandığını söyledi. 13 yıldır Sümeroloji'den 7, Hindoloji'den 4, Hititoloji'den 6, Sinoloji'den 5, Ungoroloji'den 11, toplam 33 öğrenci mezun olmuştu. Bu bölümler kaldırılıp, dersleri başka bölümlere aktarılacaktı (TBMMTD,8.D,12.C:800-801).

Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu da eleştirilere cevap verdi. Banguoğlu'nun ifadelerine göre Ankara Üniversitesi Hukuk, Dil-Tarih ve Coğrafya, Tıp, Fen, Ziraat ve Veteriner fakültelerinden oluşan ve beş altı bin öğrencisi olan, kadroları her geçen gün gelişen bir üniversiteydi. Her üniversitede olduğu gibi bu üniversite kadroları da piramit şeklinde olup, profesör kadroları azdı. Hazırlanan cetveldeki kadro sayısı on yıllık bir gelişme içindi. Cumhuriyetin ilk yıllarında ihtiyaçtan dolayı çok adam yetiştirilmeye çalışılmış, hatta Hukuk Fakültesi'ne ortaokul mezunlarından bile öğrenci alınmıştı. Artık bir planlama yapmak ve sınırlar koyma zamanı gelmişti... Üniversitelerin özerkliği konusunda ise Banguoğlu, üniversitelerin her zaman Meclis'e hesap vermeye hazır olacağını söyledi. Üniversitelerde manevi bozukluk konusunda tavizsiz olduğunu söyleyen Banguoğlu, bununla birlikte üniversitelere karşı da müsamahalı olunmasını istedi (TBMMTD,8.D,12.C:802-806).

Öğleden sonraki oturumda söz alan Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, kendisinin üniversitelere ve kadrolarına tümenden karşı olmadığını, ama üniversiteden bazı kişilerin de temizlenmesi gerektiğini, ondan sonra bu kişilerin isterse Sadık Aldoğan'a iltihak ederek açık nutuklar verebileceğini söyledi. Bundan sonra Fahri Kurtuluş, Behçet Kemal Çağlar, Hüsametdin Tuğaç, Emin Soysal ve son olarak da yine Aldoğan üniversitelerdeki komünist faaliyetler ve milliyetçilik konusunda ilk önce farklı görünen fakat daha sonra aynı olduklarında anlaştıkları konuşmalarını yaptılar. Daha sonra maddelere geçildi ve konuşmalar yapılmadan tasarı oya sunuldu. 259 üyenin katıldığı oylamada 2 üyenin ret oyuna karşılık 257 kabul oyuyla tasarı kanun olarak kabul edildi. Ret oylarının sahipleri Afyonkarahisar Milletvekili Sadık Aldoğan'la Çanakkale Milletvekili Nurettin Ünen'di (TBMMTD,8.D,12.C:855-858).

6.1.35.3.2.(b). İlâhiyat Fakültesi Kurulması

1948 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir İlâhiyat Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştı. Bu amaçla Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu'nda değişiklik yapmak üzere kanun tasarısı hazırlanarak 9 Mayıs 1949 tarihinde TBMM'ne sunuldu. Tasarıya göre İlâhiyat Fakültesi'nin kuruluş gerekçesi şu şekildeydi: Din meselelerinin sağlam ve ilmî esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, meslekî bilgisi kuvvetli ve düşüncesinde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadıyla memleketimizde de Garpta'ki örneklerine benzer bir ilâhiyat fakültesinin kurulmasını kararlaştıran Ankara Üniversitesi Senatosu, bu fakültenin şimdilik geniş tutulmasında zaruret olmıyan kadrolarını ilişik cetvelde görüldüğü şekilde tesbit etmiştir (TBMMTD,8.D,20.C:688-692-Ek-1-6).

Tasarı Millî Eğitim ve Bütçe komisyonlarında görüşüldükten sonra 4 Haziran 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarı üzerinde ilk konuşmayı

C.H.P. Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu yaptıktan sonra ikinci olarak söz alan Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, tasarımı desteklediğini, fakat ülkede bilim-din, mektep-medrese mücadelesinin tekrar başlamamasına dikkat edilmesini, yüzyıllarca bu çekişmeden çok zarar gördüklerini ifade etti. Soysal'a göre skolastik düşüncenin bu ülkeye verdiği zararı gidermek için 25 yıldır çalışılıyordu. Bu çalışmanın değerinin iyi anlaşılması gerekiyordu. Bununla beraber din eğitiminde büyük ihtiyaç vardı. Büyük camileri dolduracak gerçek din adamları gerekmekteydi. Soysal, bir yıl önce Beyoğlu'nda bir Rum kilisesine gittiğini, kilisenin hıncahınç dolu olduğunu, sonra da Sultanahmet Camii'ne gittiğini, orada ise bir imam, altı asker, yedi fakir sivil olduğunu söyleyerek, bunun nedeninin milletin dinini kaybetmesinden değil, zayıf kalan, elinden tutulmamış din adamlarından kaynaklandığını iddia etti. Soysal, ayrıca bu fakültede hangi derslerin okutulacağını ve Edebiyat Fakültesi'nin bir şubesi olarak veya yüksek okul şeklinde açılmasının daha doğru olup olmayacağını sorarak konuşmasını bitirdi (TBMMTD,8.D,20.C:279-280).

6.1.35.3.2.(c). Yüksek Ziraat Enstitüleri Kanunu

Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan ve Bakanlar Kurulu'nca 18 Aralık 1947 tarihinde TBMM'ye sunulması kararlaştırılan Yüksek Ziraat Enstitüleri Kanun tasarısı 22 Aralık 1947 tarihli bir yazıyla TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Söz konusu yazıda tasarının gerekçesi şu şekilde belirtiliyordu:

Bütün derecelerdeki öğretim kurumlarının, hangi mesleke hazırlarsa hazırlasınlar, bir elden yürütülmesi fikir ve prensipi, Devletin kültür alanındaki işlerini bir bütün olarak ele alan her memlekette genel bir usul olduğu gibi 3 Mart 1340 tarih ve 430 numaralı Tevhidi Tedrisat Kanunumuzun tedvinine âmîl olan esas fikir ve prensipin de ruhunu teşkil etmektedir. Bu ilkeye uyularak 30.V.1940 tarih ve 3848 sayılı Kanunla Ankara Hukuk Fakültesi Adalet Bakanlığından, 22.IX.1941 tarih ve 4121 sayılı kanunla da Yüksek Mühendis Okulu Bayındırlık Bakanlığından Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiş bulunmaktadır. Ankara'da muhtelif tarihlerde, doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak idare edilen Dil ve Tarih- Coğrafya, Fen ve Tıp Fakülteleri açıldığı gibi Devletin büyük fedakârlıklar yaparak her türlü tesisleriyle 1933 de kurduğu Yüksek Ziraat Enstitüsü de bir Üniversite bünye ve hüviyetiyle ve bazılarının mazisi yüz yılı dolduran fakültelerle memleket yüksek kültür işlerinden üstüne düşen hizmeti müstakbel Ankara Üniversitesi Fakültelerinin yanibaşında başarı ile yapmakta bulunmuştur. 13.VI.1946 tarihli ve 4936 sayılı Kanunla, Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı fakülteler Ankara Üniversitesi halinde birleştirilince Yüksek Ziraat Enstitüsünün de bu topluluğun yanibaşında yerini alması ve Millî Eğitim Kurumları arasına girmesi tabîi bulunuyordu. 14.VIII.1946 tarihinde okunan ve Kamutayca onanan Hükümet programında bu husus “*Yüksek Ziraat Enstitüleri de Üniversiteler Kanununun şümulü içine alınacaktır*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu suretle memleketimizde Batı bilim alanını akademik kaidelerine riayet ederek ilmî kademeleri esaslı bir şekilde teşkilâtlandırılan ve kariyere intisap edenlere emin bir istikbal ve ilmî çalışma imkânları sağlayan müesseselerin ilkinde Yüksek Ziraat Enstitüsü teşkil etmektedir. İlişik tasarı ile “Yüksek Ziraat Enstitüsünün” 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun hükümleri şümulüne alınmakla beraber kuruluş sebepleri ve bugüne kadar olan çalışmaları onun kendi varlığı içinde görevine devam ettiği takdirde daha iyi gelişebileceğini gösterdiğinden müşterek vasıta ve tesisleriyle bir bütün halinde taazzuv etmiş bulunan bu camianın Veteriner, Ziraat ve Orman Fakültelerinden oluşmuş bir Üniversite niteliğinde muhafazası gerekli görülmüştür. Ziraat Sanatları ve Tabiat

Bilimleri Fakültelerinin ise Ziraat Fakültesiyle birleştirilmesi daha elverişli mütalâa edilmiştir. Böylece Ziraat, Veteriner ve Orman Fakülteleri bugüne kadar olduğu gibi Ziraat ve Orman Yüksek Mühendisleriyle Veteriner Hekimlerin yetişmesine hizmet edecekler ve alanlarına düşen incelemeleri ve çözümleri gerekli tarım problemlerini yerine göre tekbaşına veya diğer Fakültelerle birlikte ve icabettikçe Tarım Bakanlığı ile de işbirliği yaparak halle çalışacaklardır.

Yüksek Ziraat Enstitüsü, yalnız teknik elemanlar yetiştirmekle de kalmıyacak ayrıca yurdumuz için pek önemli olan tarım konuları üzerinde bilim araştırmaları yapacak ve tarım dâvaları için emniyetle müracaat edilecek bir danışma organı vazifesini görecektir (TBMMTD,8.D,12.C:Ek-Rapor-Cetvel:1-29). Görüldüğü gibi tasarıda ziraat, veteriner ve orman fakülteleri Yüksek Ziraat Enstitüsü çatısı altında bir araya getiriliyordu. Fakat Tarım Komisyonu 5 fakültenin bir enstitü adı altında birleştirilmesini kabul etmedi. Bunun yerine enstitünün adını Ankara Tarım Üniversitesi şeklinde olmasını kabul etti. Ayrıca Tabiat Bilimleri ve Ziraat Sanatları fakülteleri birleştirilerek bir Tarım Teknolojisi Fakültesi oluşturuldu. Millî Eğitim Komisyonu'nda bazı küçük değişikliklerden sonra tasarı Bütçe Komisyonu'na geldi. Burada tekrar önemli değişiklikler yapılarak Ziraat ve Veteriner fakültelerinin Ankara Üniversitesi, Orman Fakültesi'nin ise İstanbul Üniversitesi'ne bağlanması kabul edildi. Tasarı 28 Haziran 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Değişikliklerin yeni eğitim döneminde uygulanabilmesi için Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun tasarrufla görüşülmesi önerisi kabul edildi.

İlk sözü Sinop Bağımsız Milletvekili Enver; 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüleri adında birleştirilen Orman, Ziraat ve Baytar yüksek eğitim kurumlarının üniversitelere bağlanmasının doğru bir karar olduğuna inanıyordu. İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar ise tasarıya birkaç yönden karşı çıktı. Öncelikle Ziraat Enstitülerinin mutlaka bir üniversiteye bağlı olmasına taraftar değildi. İkinci olarak Orman Fakültesi teknik bir okul olduğu için İstanbul Üniversitesi'ne değil de İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlanmalıydı. CHP Konya Milletvekili Sadi Irmak'ın üzerinde durduğu konu idari özgürlüktü. Bu kanunla Ziraat Enstitüleri idari olarak da özerk hale geliyordu. Ama bu özerkliğin gerçekleşmesi için mali bağımsızlık da gerekliydi. Bunun dışında bilimsel çalışmaların ülke ihtiyaçlarına göre yapılması da önemliydi.

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal tasarıya karşı olanlardandı. Soysal, yaptığı konuşmasında Ziraat Enstitüsü'nün görevlerini sayarak, bu görevlerden hangisinin enstitünün Tarım Bakanlığı'na bağlı olması nedeniyle yerine getirilemediğini sordu. Enstitü üniversiteye bağlanınca bu görevlerini yerine getirebilecek miydi? Tarım Bakanlığı'nın enstitüden beklediği yardım için yeni kurumlar açmak isterse ne olacaktı? Enstitü gelecekte Tarım Bakanlığı'nın yardımlarından mahrum olursa ne yapılacaktı? Soysal bu kanun tasarisından önce hükümetin düşünüp yapacağı işler olduğunu söyledi. Öncelikle enstitü elemanlarını esaslı bir süzgeçten geçirmeli ve tasfiye yapmalıydı. Bu kurumda diploması olmayan sertifikalı profesörler bile vardı. İkinci olarak bugüne kadar 1983 enstitü mezunundan 1981'i memur statüsünde çalışıyor, bunların büyük çoğunluğu da boş oturuyordu. Bu sonuç üzerinde dikkatle düşünmek gerekiyordu. Ayrıca enstitüye lise mezunu değil ziraat lisesi mezunu öğrenciler alınmalıydı. Öğretim metotları gözden geçirilmeli, esaslı işletme arazileri tahsis edilmeli, mezunlar birkaç aylık staja tabi tutulmalıydı. Soysal'ın söylediğine göre; enstitü mezunları köylüler arasına katılmamışlar, genellikle şehirlerde kalmışlardı. Hatta köy enstitülerine bile uğramamışlardı. Soysal son olarak enstitülerin yerleri ve faaliyetleri konusuna da değinerek şunları söyledi: Bu müessesenin yeri burası değildir arkadaşlar; Baytar Fakültesinin yeri; Karacabey, Mahmudiye, Kars'ın Şerefiye haralarının, olduğu

yerlerden birisidir. Gençler ancak geniş mikyasla hayvan işletmelerini orada kurup içinde yetişebilirler. Biz hayvancılık dostluğunda ziyade hayvan yetiştiren, ıslah eder, istihlal yapan adam arıyoruz. Ziraat Fakültesinin yeri ise, ya Adana Ovası veya başkaca mütehasısların münasip göreceği bir yerdir. Zira burada müessesenin geniş ve esaslı arazisini ihtiva eden bir işletmesi yoktur. Ziraat çeşitleri bakımından iklim müsait değildir. Bir de memleketin doğrudan doğruya iş ve istihlal hayatıyla ilgili olan bu müessese, bu muhitin, hoca ve talebeleri çeken ziraatten ve işten uzaklaştıran siyasi ve sosyal hava bakımından bilhassa müessesenin ıslahına doğru bir adım atmamak icabeder. Biz iş adamının, meslek adamının, bu memleketin tabiatını damarlarına, kadar emip onu iktidar haline, kıymet haline getiren adam arıyoruz. Tasarı bu mahzurlu durumu âdeta perçinlemek istiyor. Biz bu gibi işlerde radikal bir karar almak mecburiyetindeyiz. Memleketimizin en hayati ve en önemli bir müessesesinde, ki bugün kurmak lâzım gelse, bir iki yüz milyon liraya kuramayız. Bu işi şükranla anılmaya, değer tarafları vardır, bu ayrı bir meseledir. Bu müessesede çalışan bir çok adamlarımız, kıymetli elemanlarımız ki bir çoklarını yakından tanırım. Yazdıkları nazari eserleri, amma bu nevi müesseseleri bir de Amerika'da görmemiz lâzımdır. Profesör arar, bulur, tecrübe eder, talebeleriyle birlikte köye gider, köyde tetkikat yapar ondan sonra gelir broşürünü köy diliyle neşreder. Buradaki yazılan eserler ilim diliyledir. Ben bile zor anlıyorum. Bu çok kıymetli elemanlarımızın mutazarrır olmalarının önüne geçmek için de Hükümet bir teklif düşünebilir, maddi ve mânevi tatmin edilmeleri için. Amma yukarıda arzettiğim sebeplerden ötürü tasarının Hükümet tarafından geri alınmasını ve söylediğim hayati ve ciddi meseleleri halletmesi ve ona göre Meclise gelmesini isterim. Aksi takdirde en hayati en kıymetli müessesemiz olan bu müessesemizi yanlış bir istikamete sevk etmiş oluruz. Sonrada tashihi imkansız hataya düşmüş oluyoruz. Bunun için de bir önerge takdim ediyorum, kabulünü rica ederim (TBMMTD,8.D,12.C:419-420).

Milli Eğitim Bakanı Banguoğlu eleştirilere cevap vermek üzere yaptığı konuşmasında enstitülerle ilgili iki görüşün bulunduğunu, birisinin bu kurumların pratiğe yönelik olması nedeniyle üniversiteye bağlanmaması ve özerk kalması, diğerinin ise bilimsel ve idari özerkliğe sahip olması gerektiği ve araştırma kurumları oldukları için üniversitelere bağlanması yönünde olduğunu belirterek ikinci düşüncenin ağır bastığını söyledi. Halihazırda bu kurumların ayrı olması nedeniyle hem üniversitede hem de bu kurumlarda çift hizmetler meydana geldiğini, bundan kurtulacaklarını, ayrıca personel ve mekan birleştirmeleri sonucu tasarruf sağlanacağını söyledi. Banguoğlu, Orman Fakültesi öğrencilerinin teknik nedenlerle ilk yıl Ankara'da, daha sonraki yıllar İstanbul'da okumak zorunda kaldıklarını, bundan da kurtulmuş olacaklarını ekledi. Orman Fakültesi'nin Teknik Üniversite'ye bağlanması konusunda ise derslerin daha ziyade İstanbul Üniversitesi'nde verilmesi ve oranın dersliklerinin kullanılması nedeniyle böyle bir karar aldıklarını, Siyasal Bilgiler Okulu ile ilgili çalışmaların sürdüğünü, sonbaharda bununla ilgili bir kanun tasarısının Meclis'e geleceğini belirtti (TBMMTD,8.D,12.C:421-424).

C.H.P. Ankara Milletvekili General Naci Tımaz, Soysal'ın tespitlerine katılarak, gözlemlerini de aktararak Türkiye'de yanlış tarım politikaları uygulandığını, ziraatçı değil memur yetiştirildiğini, ziraatçıların köylülere yardımcı olmadığını, ormanların da aynı durumda olduklarını iddiasında bulundu.

Tarım Bakanı Cavid Oral, enstitüye olan eleştirilerin haksız olduğunu, enstitünün 1933 yılında kurulan yeni bir kurum olduğunu, mezunlarının da ülkeye hizmetleri olduğunu, enstitüde iddia edildiği gibi diplomasız bir profesörün de olmadığını kaydetti (TBMMTD,8.D,12.C:425-426).

Bundan sonra maddelerin görüşülmesine geçildi. 30 Haziran'da maddelerin görüşülmesi tamamlandıktan sonra tasarının tümü oya sunuldu. Oylamaya 246 milletvekili katıldı. 241 üye kabul, 2 üye ret, 3 üye de çekinse oy kullandı. Böylece tasarının kanunluğu kabul edilmiş oldu. Kabul edilen kanuna göre Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Tabii İlimler ve Ziraat Sanatları Fakülteleri Ziraat Fakültesi'ne bağlanıyor; Ziraat ve Veteriner Fakülteleri Ankara Üniversitesi'ne, Orman Fakültesi de İstanbul Üniversitesi'ne bağlanıyordu. Böylece Yüksek Ziraat Enstitüsü ortadan kalkıyordu.

6.1.35.3.2.(d). Siyasal Bilgiler Okulu'nun Siyasal Bilgiler Fakültesi Adıyla Ankara Üniversitesi'ne Katılması

Siyasal Bilgiler Okulu'nun Siyasi ve İktisadi İlimler Fakültesi'ne dönüştürülerek Ankara Üniversitesi'ne bağlanması ile ilgili kanun tasarısı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlandı ve Bakanlar Kurulu tarafından 6 Mayıs 1949 tarihinde Meclisi Başkanlığına sunulması kararlaştırıldı. Tasarı Başkanlığa 20 Mayıs'ta sunuldu. Tasarı Millî Eğitim Komisyonu'nda görüşülürken adının tarihi değerinden dolayı, Siyasi ve İktisadi İlimler Fakültesi adı, Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak değiştirildi. Bütçe Komisyonu ise fakülte adını İktisat Fakültesi olarak önerdi. Son komisyon olan İçişleri Komisyonu ise 18 Mart 1950 tarihli kararıyla fakülte adı konusunda Millî Eğitim Komisyonunun teklifini kabul etti. Ayrıca fakültenin “İdari İlimler”, “Dış Münasebetler”, “Maliye” ve “İskân ve Şehircilik” adlarında dört enstitüyü de kapsamasını kararlaştırdı. Bunların dışında okulun zorunlu dil kurları olacak, kendine mahsus yatılı öğrenci yurdu bulunacak ve devlet hesabına en az 40 burslu öğrenci alınacaktı. Son olarak her komisyon farklı olarak kadro tahsisleri teklif etti (TBMMTD,8.D,25.C: Ek-Rapor-Cetvel:1-16).

Tasarı Genel Kurul'da 22 Mart 1950 tarihinde gündeme alındı ve ivedilikle görüşülmesi oylanarak kabul edildi. Fakat tasarının görüşülmesi saat çok geç olduğundan itirazlar üzerine bir gün sonraya ertelendi. Ertesi gün tasarı üzerine söz alanlar okulun fakülteye dönüştürülmesinin lehine konuştular. Bazı milletvekilleri ise okulun adı ve kadroları ile ilgili farklı düşünceler öne sürdüler. Bunlardan İstanbul Bağımsız Milletvekili Adnan Adıvar, hükümetin teklifinin daha doğru olduğunu iktisat ilmi olmadan siyaset ilminin olmayacağını savundu. Ayrıca bilgi kelimesine karşı çıkarak bilginin kesinlikle ilim yerine geçemeyeceğini, üniversitede bilgi değil, ilim okutulduğunu söyledi (TBMMTD,8.D,12.C:845).

Maraş Milletvekili Emin Soysal ise İçişleri Komisyonu'nda kabul edilen, müsabaka ile alınacak öğrencilerin dışında fakülteye en az 40 burslu öğrenci alımı veya enstitü adlarının yazımı gibi konuların tasarıdan çıkarılmasını istedi. Soysal'ın bu önerisi de kabul görmedi. Daha sonra geçici maddelerde bazı teknik değişiklikler yapıldı. Sonuçta 6 asıl, 7 geçici maddeye sahip olan tasarının kanunluğu işaret oylamasıyla kabul edildi. Kanunun asıl maddeleri yayımlandığı tarihte, geçici maddeleri ise 1 Mart 1951 tarihinde yürürlüğe girecekti (TBMMTD,8.D,12.C:849-852).

6.1.35.3.2.(e). Köy Enstitüleri

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal bazı illerde aylıklarını alamayan ilkokul öğretmenleriyle Köy Enstitülerini ilgilendiren çeşitli konular ve gezginci Başöğretmenlik teşkilatıyla ilgili bazı sorular sormuştu. Milli Eğitim Bakanı Reşat

Şemsettin Sirer bu soruları 29 Ağustos 1947 tarihli oturumda cevapladı. Sirer'in cevaplarına göre durum şu şekildeydi:

1-Aylık ve ödeneklerini zamanında alamayanların ödemeleri yapılmıştır. Bundan sonra aylıkların ödenmesinde bir problem yaşanmaması için gerekli tedbirler alınmıştır. Özel idareden aylık alan öğretmenlerin aylıkları bundan sonra Genel Bütçe'den ödenecektir.

2-Köy Enstitüsü mezunu olan öğretmen ve eğitimcilerin maaş ve geçim darlıkları ile ilgili kanuni düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemeye göre Enstitü mezunu öğretmen ve eğitimcilerin maaşları diğer öğretmenler seviyesine çıkarılacak, kendilerine toprak tahsisi yönteminden de vazgeçilecektir.

3-Arifiye, Kepritepe, Akçadağ ve Ortaklar Köy Enstitülerinin kuruldukları yerler için verilmiş uzman raporları yoktur. Yerlerin seçimi için bu yerin bu iş için kullanıma uygun olup olmaması yanında devlete mali yük getirmemesi de esas alınmıştır.

4-Köy Enstitülerine 1937 yılı bütçesinden 1947 yılı bütçesine kadar 51,649,548 lira ödenek ayrılmıştır. Köy Enstitülerinde halen 16780 öğrenci eğitim görmektedir. Bunların yıllık iâşe ve giderleri 5-6 milyon lirayı bulmaktadır.

5-Köy Enstitülerinin kuruluş yılı olan 1940 yılında mevcut olan iki köy öğretmen okulunun öğrencileri de dâhil olmak üzere enstitülere alınan öğrenci sayısı 21 963'tür. Enstitülerden kaçan, çıkarılan veya ölmüş öğrenci sayısında genel toplama göre olağanüstülük yoktur.

6-Toplam 20 Köy Enstitüsünde 465 öğretmen genel bilgi derslerini, 67 öğretmen sanat derslerini, 38 öğretmen de tarım derslerini okutmaktadır. Son 11 ay içinde enstitülere yüksek eğitim görmüş 180 öğretmen gönderilmiştir.

7-Köy Enstitüleri'nde 1943'ten beri uygulanan müfredat programı 1947 Temmuzunda gözden geçirilmiş ve yeni bir müfredat hazırlanmıştır. Bu müfredata göre ders kitapları hazırlanmaya kadar diğer eğitim kurumları için kabul edilen ders kitapları Köy Enstitülerinde de okutulacaktır.

8-Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin görev yaptıkları okullara bugüne kadar Milli Eğitim bütçesinden 8936500 lira değerinde teknik ve tarım araçları konulmuştur.

9-Arifiye Köy Enstitüsü'nün su, kanalizasyon ve tuvalet işlerinde harcanmak üzere 1947 bütçesiyle 40 000 lira ödenek verilmiştir. Bu Köy Enstitüsü'nün ilk kurulduğu yerde arazi darlığı nedeniyle gelişme imkânı bulunmadığından Bakanlık tarafından yakın bir yere 11 bina yaptırılmıştır.

10-23 Mart 1945 tarihinde Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne elektrik ve makine teknisyeni olarak atanmış ve orada İngilizce dersi de vermiş olan Bellâden adında bir bayan 1946 yılında görevinden ayrılmıştır.

11-Bugüne kadar Köy Enstitülerinde Rusça dersi öğretilmemiştir ve bu dersi okutmak için kimse atanmamıştır.

12-Köy Enstitüleri döner sermayesi 494000 liraya ulaşmıştır. Bunların 6 yıllık kâr tutarları sermayelerinin % 12-15'ini bulmaktadır. Bu kârlar malî yıl sonunda Hazine'ye irat kaydolunmuştur.

13-Köy Enstitülerinde son dönemdeki değişikliklerden Marko Paşa veya benzeri yayınların memnun olmamaları sevinilecek bir durumdur.

14. Köy Enstitülerinde kız ve erkek çocuklar kardeş gibi terbiye, ahlâk ve karşılıklı saygı içinde yaşayıp yetişeceklerdir (TBMMTD,8.D,6.C:537-543).

Milli Eğitim Bakanının bu cevabı üzerine soru önergesini veren Emin Soysal söz aldı. Soysal'a göre enstitü öğretmenlerinin maaşlarının genel bütçeden verilmesi kararı memnuniyet vericiydi. Köy Enstitülerinin yerleri konusuna gelince, bu seçimde

yanlılıklar yapılmıştı. Mesela Kepirtepe Köy Enstitüsü dört, Akçadağ Köy Enstitüsü ise iki kez yer değiştirmişti. Hasanoğlan, ilk ve yüksek kısmı kapsayacak durumda değildi. Ortaklar Köy Enstitüsü'nün yeri bataklık ve sıtmalıktı. Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü Kayseri'ye 85 kilometre uzaklıkta kurulmuştu. Zaman olmuştu kış günleri yol olmadığı için öğretmenler ve çocuklar aç kalmıştı. Mesafenin uzak oluşu nedeniyle ulaşım harcanan para üretimi karşılayamıyordu. Arifiye Köy Enstitüsü bataklık bir yere kurulduğundan birçok çocuk sıtmaya yakalanmış, içlerinden ölenler de olmuştu. Enstitüler için harcanan para, Bakan'ın dediği gibi 53 milyon lira değil, bunun çok üstündeydi. 1937'den 1947'ye kadar yüzlerce öğrenci enstitüden kaçmıştı. Bazı enstitülerde aşırı yığılma nedeniyle sağlık problemleri oluyordu. Enstitülere doktor gitmiyordu. 16000 öğrenciye 65 sanat, 38 ziraat öğretmeni çok azdı. Enstitülerin, kendileri için yazılmış ders kitapları yoktu. Bunun sorumlusu kendisini bu işte yetenekli göstererek her türlü yetkiyi üzerine alan İlköğretim Dairesi idi. Bu dairenin başkanı kitap yazarak enstitülere satmaya zaman bulmuş, 8-10 bin lira para kazanmış, fakat enstitüler için 10 yıldır ders kitabı yazılmamıştı. Enstitülere verilen aletler de çar çur edilmiş, satılmış veya bu aletler çok pahalıya alınmıştı. Soysal, son olarak Milli Eğitim Bakanı'nın bir yıldan beri enstitüleri iyileştirmek amacıyla yaptığı çalışmalarını takdir ederek kendisine başarılar dileyerek konuşmasını bitirdi (TBMMD,8.D,6.C:543-546).

6.1.35.3.2.(f). Devlet Tiyatrosunun Kuruluşu

Devlet Tiyatrosu Kuruluşu hakkında kanun tasarısı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve 6 Mayıs 1949 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştu. Tasarı 10 Haziran 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Tasarı üzerinde konuşan Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal, öncelikle tasarıyla ilgili Milli Eğitim Bakanı'na teşekkür etti. Tasarının eksik yönlerine değinen Soysal ilk olarak sanatçılara ayrılan parayı az buldu. İkinci olarak tasarının amacının Türk dram ve sanatının yayılmasını, gelişmesini sağlamak ve Türk dilini, şive birliğini vücuda getirmek şeklinde ifade edilmesine rağmen sergilenen eserlerin buna dikkat etmediğini iddia etti. Soysal bu konuda şunları söyledi: “...*Sahnedeyim, temsil edilen eserlerin bir kısmı mühimmi tercüme eserlerdir. Sayın Millî Eğitim Bakanından ve bu işle ilgili olanlardan şunu rica ederiz ki, bu tercüme eserlerin bir kısmında hakikaten tasarının gayesinde belirtildiği gibi Türk şivesini, Türk diline daha ziyade önem vermeleri yerinde olur. Şimdi operada oynanan eserleri göz önüne getirdiğimiz zaman şive bakımından burada tasarının gayesi kısmında konulmuş olan Türk şivesi bakımından hakikaten biraz çalışmamız, daha ziyade ilerlememiz ve işi olgunlaştırmamız lâzım gelir kanaatindeyim. Sebebine gelince; meselâ operada «ben seni seviyorum»u bizim şiveye pek uygun bir şekilde söyleyemiyorlar. Şimdi Sayın Başbakan Yardımcısı da hatırladılar da, nasıl söylediklerini, karşılıklı soruyorlar. Meselâ arkadaşlar; bizde şu «Leblebici Horhor» operası var ya, oradaki dil ile müziğin birleştiği, hakikaten biraz daha bizim ruhumuza uygun geliyor. «Sevmek» kelimesi «ben seni seviyorum» kelimesinin biri biri ile kaynaşması operada tutmuyor. Artık burada buna bir şekil verecekseniz verin. Okunacak eserlerin seçilmesi meselesine de dikkat etmek lâzımdır. Gerçi tasarıya göre bir edebi heyet ayrılmıştır. Bilmem belki bu edebi heyeti iyi seçerler. Meselâ geçenlerde Devlet Operasında Köroğlu piyesi oynandı...*”

“...*Şimdi hemen söyleyeyim ki, bu oynanan Köroğlu bizim bildiğimiz Köroğlu'na hiç benzemiyor. Bizim bildiğimiz Köroğlu yiğit, cesur ve hiçbir şeyden korkmaz. Halbuki oynanan Köroğlu ise pısrık, ağlıyan ve mistik bir şey. Onun için bu eserleri seçerken çok dikkat etmemiz lâzımdır. Eğer oynanacaksa bizim bildiğimiz Millî*

Köroğlunu oynamak daha doğrudur. Uydurma Köroğlunu sahneye getirmemelidir. Millî Eğitim Bakanının buna çok dikkat etmelerini bilhassa rica ederim. Kahramanlarımızı kendi sahnemizde öldürmeye gönlüm razı değildir. Hele böyle bir millî eseri oynayan Türk sanatkârlarının bunu Türk sahnesinde öldürmesine ve kendisinin de ölmesine asla razı değilim. Bu bakımdan buna çok dikkat ve itina gerekir...” (TBMMTD,8.D,20.C:720).

Emin Soysal, ayrıca bu tiyatronun sadece Ankara'da gösteri yapmasını kabul etmediğini söyleyerek Anadolu'da değişik şehirlere gitmesini önerdi. Son olarak da konservatuardan, tiyatrodan mezun olanların Köy Enstitülerinde de görevlendirilmesini istedi (TBMMTD,8.D,20.C:720). Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu hem Türkiye'de tiyatronun gelişimi, hem de tasarı hakkında bilgi vermek için kürsüye geldi. Banguoğlu, tiyatronun Tanzimat döneminde ülkeye geldiğini, fakat bu sanatla sadece gayrimüslimlerin ilgilendiğini belirterek, Meşrutiyetten sonra yavaş yavaş milli bir sahne oluştuğunu, bunun bile alaylı olduğunu söyledi. Cumhuriyet döneminde ise 12 yıl önce Devlet Konservatuarında bir tiyatro şubesi kurulduktan sonra mektepli ve tam kadrolu bir sahne kurulma yoluna girilmişti. Banguoğlu, bir soru üzerine Devlet Tiyatrosu'nda çalışanların diğer ücretli devlet memurlarının tabi oldukları rejime tabi olacaklarını ifade etti. Sanatçılara verilecek ücretlerin düşük olduğunu kabul eden Banguoğlu, ancak bu kadar ücret vermeye güçleri olduklarını, başarıları ölçüsünde ek ücret de vereceklerini söyledi. Banguoğlu, çeviri eserler konusunu tekrar inceleyeceklerini, Devlet Tiyatrosu'nun bir kolu Batı diğer kolu Doğu Anadolu'ya gitmek üzere iki kola ayrıldığını da sözlerine ekledi (TBMMTD,8.D,20.C:720-721). Bu konuşmalardan sonra maddelere geçildi. Maddelerde bazı teknik değişikliklerden sonra tasarının tümü oya sunuldu. Sonuçta 4 geçici, 26 asıl maddeli tasarı, 2 çekimser oya karşı 247 oyla kabul edildi (TBMMTD,8.D,20.C:730-757-760).

6.1.35.3.2.(g). Yurt Dışına Eğitime Gönderilecek Öğrencilerin Durumu (İdil Biret ve Suna Kan Olayı)

1946 başlarında Ulus gazetesinde 5 yaşındaki İdil Biret adlı bir çocuktan söz edilmiş ve musikide harika denilebilecek bir kabiliyette olduğu ile ilgili birkaç gün yazı yayınlanmıştı. CHP Kırklareli Milletvekili Fuat Umay, 11 Ocak 1946 tarihinde bir soru önergesi vererek Milli Eğitim Bakanı'ndan bu çocuğun yetiştirilmesi ve geleceği hakkında bilgi istemişti. Fuat Umay, ikinci kez verdiği soru önergesinde, söz verildiği gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından İdil Biret'in özel ve çok titiz yetiştirilmesi için araştırma yapılıp yapılmadığını ve sonucunu soruyordu. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer bu soruya 19 Kasım 1947 tarihinde cevap verdi. Sırer'in söylediklerine göre, gazetelerde yayınlanan haberler ve Umay'ın önergesinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından araştırma yaptırılıp yerli ve yabancı uzmanlarından bir kurul oluşturulmuş, sonuçta 1941 doğumlu İdil Biret'in gerçekten de olağanüstü bir müzik yeteneğine sahip olduğu tespit edilmişti. Bu yeteneğin geliştirilmesinin yolları aranmış, yabancı ülkelerin bu işle ilgilenen kurum ve yetkilileriyle görüşülmüş, fakat bu yaştaki bir çocuğun aile çevresinden uzakta yerleştirilebileceği bir kurum bulunamamıştı. Otoriteler Biret'in en azından yabancı bir müzik otoritesinin denetiminde yetiştirilmesini önermişlerdi. Bir yıl önce Türkiye'ye gelen meşhur Fransız müzisyenlerinden Lazar Levi, Fransa'da şöhretli bir kadın müzik pedagogunun bu çocuğu yetiştirme işini üzerine alabileceğini söylemişti. Fakat bu yaşta bir çocuğun ailesinden ayrı olarak yalnız başına dışarıya gönderilmesi de mümkün değildi. Ailesi de onunla beraber gitmesi gerekirdi. Bunun için iki yoldan biri takip edilebilirdi. Ya

kendilerine geçinebilecekleri bir iş temini, ya da yabancı ülkelere eğitime gönderilecek öğrencilerle ilgili 1416 sayılı kanunda değişiklik yapılması. İleride başka çocukların da bu yoldan yararlanabilmesi için 1416 sayılı kanunda değişiklik yapma ile ilgili bir tasarı hazırlanmıştı ve birkaç hafta içinde Meclis'e gelecekti. Bu tasarı kanunlaşırca İdil Biret ve onun gibi yetenekli çocukların yabancı ülkelerde eğitilmelerinin yolu açılacaktı (TBMMD,8.D,7.C:104-105).

İdil Biret ve 1939 doğumlu Suna Kan'ın yurt dışında müzik eğitimi görmelerinin sağlanması amacıyla 1116 sayılı kanuna ek kanun tasarısı 7 Temmuz 1948 tarihinde Genel Kurul'da oylanarak kabul edildi. Bu düzenlemeye göre İdil Biret ve Suna Kan, ailelerinden veya onların tespit edeceği birer kişi ile beraber masrafları devlet tarafından karşılanarak yurt dışına müzik eğitimi amacıyla gönderilebilecekti (TBMMD,8.D,12.C:922-932).

2 Mayıs 1949 tarihinde bu defa Maraş Milletvekili Emin Soysal, Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun cevaplama isteğiyle, Avrupa'ya gönderilen İdil Biret ve Suna Kan'ın yetiştirilmesi işinin hangi durumda olduğunu sordu. Banguoğlu'nun 30 Mayıs 1949 tarihinde verdiği bilgiye göre bu iki öğrenci hakkında kanun çıkarıldıktan sonra İdil Biret Paris'te, Suna Kan İtalya'da bir profesörün gözetiminde eğitim almaya başlamıştı. Fakat kısa bir süre sonra hocasının ölümü nedeniyle Kan, uzun haberleşmeler sonucu Paris'e Profesör Gabriyel Büyön'un yanına gönderilmişti. Tabii bu iki kişi aileleriyle beraber gittikleri için her birine iki öğrenci bursu veriliyordu. Banguoğlu'nun bu cevabını doyurucu bulmayan Soysal kürsüye gelerek açıklamalarda bulundu. Soysal 22 Nisan 1949 tarihinde Roma'da tesadüfen Suna Kan'ın kendisi, annesi ve babasıyla görüşmüştü. Onların anlattıklarına göre Suna Kan Türkiye'den ayrılmadan bir hafta önce Roma'da bulunan hocası ölmüş, fakat Kan'a haber verilmemişti. Suna Kan ve babası Roma'da hiç para almadan iki üç ay kalmışlar, daha sonra da çok az para vermişler, kendilerine uzun süre oradaki diğer öğrenciler yardım etmişlerdi. 4 ay geçtikten ve Emin Soysal haber aldıktan sonra hükümet duruma el atmıştır (TBMMD,8.D,19.C:1039-1040).

6.1.35.3.3. İçişleri ve Güvenlik

Bu dönemde içişleri ve güvenlik alanında özellikle il yönetim yapıları ve yetkileri, belediyelerin gelirleri ve seçimleri, muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri, emniyet müsteşarlığı kurulması ve polisin yetkileri, jandarma teşkilatında terfi sorunu, Tunceli ile ilgili düzenlemeler, Osmanlı hanedanı üyelerinin Türkiye'ye gelebilmesi ile ilgili kanunlar veya kanun değişiklikleri yapıldı.

İl İdaresi Kanunu;İllerin genel yönetimini düzenleyen kanun olan 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanunu 1929 tarihliydi. Bu kanunda defalarca değişiklik yapılmış, yine de ihtiyaca cevap vermediği düşünülüyordu. Bundan dolayı illerin yönetimini düzenleyen yeni bir kanun tasarısı hazırlanması kararı alınmıştı. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan İl İdaresi Kanunu tasarısı Bakanlar Kurulu'nda görüşülerek 8 Nisan 1948 tarihinde TBMM'ye sunuldu.

Tasarının hazırlanmasında, idare rejiminin Tanzimat'tan itibaren getirdiği muhtelif safhalar tetkik edilmiş 1947 yılında toplanan birinci idareciler kongresinin çalışmaları göz önünde bulundurulmuş, halen yürürlükte olan kanunun 20 yıla yaklaşan tatbikatı esnasında edinilmiş olan tecrübelerden faydalanılmış ve ayrıca Garp Memleketlerinin bu konudaki mevzuatı da, incelenmiştir.

Kanun Tasarısı altı bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm idare taksimatına, İkinci bölüm İl Teşkilât ve İdaresine, Üçüncü bölüm ilçe, Dördüncü bölüm Bucak teşkilât ve

İdaresine, Beşinci bölüm İl ve İlçe İdare Kurullarına tahsis olunmak suretiyle sade ve mâkul bir tertiple tasnife tâbi tutulmuştur (TBMMTD,8.D,19.C:208).

Tasarı ilgili komisyonlarda görüşüldükten sonra son olarak İçişleri Komisyonu'na geldi. İlgili komisyonlarda yapılan değişiklikleri inceleyen komisyon maddelerde bazı değişiklikler yaptı. Tasarı 27 Mayıs 1949 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı.

Üçüncü oturumunda Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal eleştirilerin çoğuna katılmadığını, fakat valilere verilen tayin yetkilerinin kurullara veya komisyonlara verilmesi gerektiğini, valilerin de bir insan olduğunu, dolayısıyla başkalarının sözlerine veya hislerine uyararak tayinlerde yanlışlık yapabileceğini ileri sürdü. Valiyi denetleme konusuna da değinen Soysal, valiye herkesi kontrol yetkisi verildiğini söyleyerek, valiyi kim kontrol edecek diye sordu. Mülkiye Müfettişlerinin valiyi kontrol edemeyeceğini, bu kontrolün ancak dirayetli ve yetkin daire başkanları tarafından yapılabileceğini de sözlerine ekledi (TBMMTD,8.D,19.C:956-959).

İçişleri Komisyonu Sözcüsü Akif Eyidoğan söz alarak, merkezi ve ademi merkezi yönetim biçimlerini, yetki genişliği ilkesinin Türkiye'deki ortaya çıkış nedeni ve uygulamasını, valilerin yetkilerini kullanması yolları ve sonuçlarını açıkladı. Valilerin sorumluluğu konusuna da değinen Eyidoğan, şimdiye kadar icrai mesuliyet vardı, bundan sonra ihmali mesuliyet de olacaktır diyerek, valilerin görevlerinden olup da yapmadıklarından da sorumlu olacağını iddia etti. Bu kanunun Meclis'ten çıktıktan sonra uluslararası karşılaştırmalı kanunlar dergilerinde Mouvement Législatif en Turquie diye nitelendirilerek diğer ülkelere örnek gösterileceğini iddia ederek tasarının maddelerinin görüşülmesine geçilmesini talep etti (TBMMTD,8.D,19.C:963-967).

Bu konuşmalardan sonra tasarı üzerinde yapılan eleştirileri cevaplamak üzere İçişleri Bakanı Emin Erişirgil kürsüye geldi. Valilerin teftişi konusunda çalışmalar yapıldığını, bununla ilgili bir kanun önerisinin Meclise geleceğini söyleyen Erişirgil, valilerin tayin ve inha yetkileri konusunda ise valilerin bu yetkilerini tek başına kullanmayacaklarını, şube müdürleri ve ilgili komisyon kararları doğrultusunda kullanacaklarını belirtti. İçişleri Bakanı, tasarının Danıştay eski ve yeni başkanlarının, üyelerinin, hukuk profesörlerinin, hâkimlerinin ve diğer yöneticilerin ve Meclis'te 14 komisyonun incelemelerinden geçtikten sonra Genel Kurul'a geldiğini, bu kadar incelemeden sonra geri bırakılmasının mahzurları üzerinde durarak tasarının görüşülmesi ve kabul edilmesi dileğinde bulundu (TBMMTD,8.D,19.C:967-968).

Bakan'ın, muhalefet sıralarından gelen birkaç soruya cevap vermesinden sonra müzakerelerin yeterliliği, müzakerelerin ertelenmesi gibi öneriler oylandı. Daha sonra maddelerin görüşülmesine geçildi. Maddeler üzerinde görüşmeler 31 Mayıs ve 1 Haziran tarihlerinde devam etti. 31 Mayıs'ta 4 madde komisyona gönderildiği için söz konusu maddeler komisyondan gelince görüşmelere 2 Haziran 1949 tarihinde devam edildi. Görüşmeler sırasında maddeler üzerinde bazı değişiklikler yapıldı. Bunlardan bazıları şunlardır: Merkez kaymakamlıklarının tesis edilmesi maddesi reddedildi (TBMMTD,8.D,19.C:1160). Bazı şube müdürlerinin, lise, ortaokul müdür ve öğretmenlerinin, hastanede uzman doktorların, bazı genel müdürlerin il dışında atamaları valilerin elinden alındı (TBMMTD,8.D,20.C:110-115). İkinci görüşmeler sırasında da bazı küçük değişiklikler yapıldıktan sonra kanunun tümü kabul edildi. 69. maddeye göre kanun 31 Temmuz 1949 tarihinde yürürlüğe girecekti. (TBMMTD,8.D,20.C:745).

6.1.35.3.4. Ekonomi

6.1.35.3.4.(a). Çiftçiyi Topraklandırma Hakkında 4753 Sayılı Kanuna Bazı Eklentiler

Tarım Bakanlığı, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında bir tasarı hazırlamıştı. Bu tasarinin TBMM'ne sunulması ise Bakanlar Kurulu'nun 7 Nisan 1948 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştı. Tasarinin gerekçesinde söz konusu değişiklikleri yapmaktaki nedenler şu şekilde açıklanıyordu: 11 Haziran 1945 tarihinde yürürlüğe giren 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun uygulanmasına geçilebilmek için. 63 ncü maddesinde sevk ettiği hükme nazaran Çiftçiyi Topraklandırma tüzüğü'nün yapılması ve yürürlüğe girmiş olması gerekmekte idi.

20.5.1947 tarihinde Bakanlar Kurulu kararına bağlanmış olan (Çiftçiyi Topraklandırma Tüzüğü) nün bu tarihten sonra yürürlüğe girmesiyle evvelâ 6 ve sonra da 9 komisyonla 6 ilimizin 10 ilçesinde bilfiil uygulama işlerine başlanmış 31.12.1948 tarihine kadar kanun hükümlerine göre 1427 çiftçi ailesine 50199 dönüm Devlet arazisi dağıtılmış 2388 dönümü mazbut ve mülhak vakıflara ait olmak üzere 32299 dönüm arazi kamulaştırılmış bulunmaktadır.

Kamulaştırılan vakıf arazisi için 40585 lira ve şahıs arazisi için de 278711 lira olarak 319 296 lira kamulaştırma değeri hesaplanmış, kanunun 45 nci maddesi gereğince peşin ödenmesi gereken kısımların havaleleri mahallî mal dairelerine gönderilmiştir. 10 ilçede topraklandırılan 1427 çiftçi ailesine 142 310 lirası yıllık işletme ve 358 650 lirası kuruluş onarma kredisi olmak üzere 500960 liralık açılan kredi Toprak komisyonlarımızın belirttişleri veçhile Ziraat Bankası eliyle mezkûr bankadaki özel fondan çiftçilere, tediye edilmiş bulunmaktadır.

Toprak ile birlikte kredilerini alan çiftçilerimizin gayretli ve heyecanlı çalışmalarıyla, verilen toprakları işlemeye başladıkları ve müstahsil duruma geçmekte oldukları, her tarafta memnurlukla görülmektedir. Buna karşı, buldukları yerlerde Devlete ait toprakların yetmeyişinden topraklandırılmamış olan çiftçilerimizin de topraksızlıktan dolayı duyduklarının izharı ve bu surette topraklandırılmaları istek ve şikâyetleri de bugünün imkânsızlıkları karşısında ayrıca üzüntüyü mucip olmaktadır.

Memleketimizde henüz arazi kadastroına başlanmamış olduğundan, toprak komisyonlarımızın kanunun uygulandığı bölgelerde arazi kadastroundan faydalanmalarına imkân bulunamamış ve bu yönden, önceden yapılmış olması gereken hukuki ve teknik işleri bu komisyonlar yapmak zorunda kalmışlardır.

Teşkilât ve vazife kanunlarının verdiği yetkilere nazaran Toprak komisyonlarımızın yapmak zorunda kaldıkları bu işlere şekil bakımından kadastro denilmediği için hiç değilse Devlete ait arazinin belirtilmesi işlerinde harcanan para ve emeklerin, tekerrür ettirilmemesi için Toprak komisyonlarımızın tespiti veçhile tapuda tescili bu değişiklik tasarısında düşünülmüştür.

Haziran 1947 tarihinden itibaren fiilen uygulanmasına başlanılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanununda, meraya ait hükümlerin boşluğu, uygulamanın devam ettiği her bölgede hissedilmiş olduğundan değişiklik sırasında kanundaki bu noksanların da giderilmesi üzerinde ayrıca durulmuştur. Ömrünü toprağa bağlamış ve bütün emeğini ona harcamakta bulunan köylümüzün başlıbaşına bir küçük işletmenin sahibi olarak müstahsil birer çiftçi olması gayesini güden 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun sevkettiği hükümlerinin bütünlüğü ile zirai kalkınma dâvamız bakımından küçük işletmenin yanibaşında ve 5000 dönüme kadar olan düzenli orta işletmeleri

korumakta ve gelişmelerini sağlayıcı hükümleri de toplamış olmasına rağmen yazılışı ve başlıbaşına incelenmesi ile orta işletme sahibi çiftçilerimize güvensizlik veren 17 nci madde üzerinde bilhassa durularak vatandaşa beliren bu güvensizliği giderecek şekilde tertiplenmesine çalışılmıştır. Yine kanunun 6 aylık uygulanması sırasında yapılan kamulaştırmalarda da görüldüğü veçhile kamulaştırma bedellerinin takdirinde sabit bir kıstasa gidilmiş olması çok yerinde olmuştur. Bu kıstasın misilleri üzerinde, leh ve aleyhte müdafaa edilen noktai nazarlar uygulamanın bugüne kadar verdiği sonuçlarla karşılaştırılıp kıyaslanarak ilgili gerekli değişiklikler yapılmış bulunmaktadır (TBMMD, 8.D, 25.C: 209). Tasarı Genel Kurul'da 10 Mart 1950 tarihinde görüşülmeye başlandı. 1945 yılında aynı kanun Meclis'te müzakere edilirken büyük tartışmalar çıkmıştı. Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir kanuna bu kadar muhalefet ortaya çıkmıştı. Kanunun tadili için hazırlanan tasarinin müzakeresinde de büyük tartışmalar yaşandı. Özellikle kanunun 17. maddesine ve kabul şekline büyük eleştiriler getirildi.

Maraş Milletvekili Emin Soysal da toprak reformunun önemi üzerinde örneklerle durup, tasarinin aceleye getirilmemesi ve üzerinde çalışılması, toprağı istimlak ederken bedelinin de iyi tespit edilip sahibinin memnun edilmesi gereğinden bahsetti. Son olarak mera konusuna da değinen Soysal, çözüm yolu olarak gündemdeki tasarı ve 1945 yılında çıkarılan kanunun kaldırılıp şimdilik eskisiyle yetinilmesini önerdi (TBMMD, 8.D, 25.C: 296-299). Kişisel konuşmalardan sonra komisyon sözcüleri söz aldılar. Adalet Komisyonu adına Abdurrahman Konuk, Tarım Komisyonu adına da Yaşar Özey kürsüye geldi. Sözcüler, 1948 Nisanında komisyonlara gelen tasarinin geçirdiği değişikliklerden, özellikle 17. maddeden söz ettiler. Yaşar Özey, su taşkınlarından korumak veya bataklıkları kurutmak yoluyla yeterince arazi sahibi olduklarını, endişeye gerek olmadığını, bunların topraksızlara dağıtılacağını söyledi. Değişikliklerin bir an önce yapılması gerektiğini, maddelerde yapılacak değişikliklere açık olduklarını belirten Özey, aksi taktirde köylünün zarar göreceğini iddia etti (TBMMD, 8.D, 25.C: 346-348). Tartışmalardan sonra tasarı hakkında konuşmak üzere Tarım Bakanı Cavid Oral'a söz verildi. Oral, kanunun 1945 yılında kabul edilmesinde kendisinin de katkısı olduğunu, fakat 17. maddeye muhalefet ettiğini, kanun çıktıktan sonra uygulamalardaki aksaklıklar nedeniyle C.H.P. Kurultay'ında kanunun 17. maddesinin değiştirilmesi kararının alındığını, I.Saka Hükümetinin bu amaçla tasarıyı hazırladığını, sonra ise Meclis'te Tarım Komisyonu'nun bir ihtisas komisyonu olarak kanunu tümünden gözden geçirdiğini, diğer komisyonlarda da aynı çalışmalar yapıldığını söyledi. Bu görüşmelerden sonra maddelere geçildi. 18. maddeden sonra görüşmeler ertesi güne bırakıldı. 15, 16 ve 17 Mart'ta da görüşmelere devam edildi. Bazı eklerle tasarinin birinci görüşmesi tamamlandı (TBMMD, 8.D, 25.C: 561). Tasarinin ikinci görüşmesi de 22 Mart 1950 tarihinde yapıldıktan sonra tasarı tümüyle oya sunuldu. Sonuçta 15 ret, 6 çekinse oya karşı 261 oyla tasarinin kanunluğu kabul edildi (TBMMD, 8.D, 25.C: 763, 768-771).

6.1.35.3.4.(b). 1947 Yılı Bütçesi

1947 yılı genel ve katma bütçeleri Genel Kurul'da 4 Aralık 1946 tarihinde görüşülmeye başlandı. İlk olarak Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü Bütçe Kanun Tasarısı görüşüldü ve kabul edildi (TBMMD, 8.D, 3.C: 27-29).

Türkiye Büyük Millet Meclisinde 11 Aralık'ta Ankara Üniversitesi ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bütçeleri görüşüldü. Ankara Üniversitesi'nin bütçesi görüşülürken C.H.P. Kütahya Milletvekili Asım Gündüz yaptığı konuşmasında Fen Fakültesi'ndeki öğrenci azlığının nedeni üzerinde durdu. Ankara Üniversitesi'ne Tıp,

Dil Tarih ve Coğrafya, Hukuk ve Fen fakülteleri olmak üzere toplam 4 fakülte bağlıydı. 1946-1947 dönemi itibarıyla Hukuk Fakültesi'nde 3225, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde 1233, Tıp Fakültesi'nde 515, Fen Fakültesi'nde ise 234 öğrenci kayıtlı durumdaydı. Öğretim elemanı olarak Fen Fakültesi'nde 44, Hukuk Fakültesi'nde ise 48 adet öğretim elemanı vardı. Yer ve araç sorunu da yoktu. O halde Fen Fakültesi'ne neden bu kadar az öğrenci alınıyordu? Fen Fakültesi'nde öğrenci sayısının artması ordu açısından da önemliydi. Her yıl 20-30 subay Amerika'ya, İsviçre'ye gönderiliyordu. Fen Fakültesi'nden mezun olanların sayısı artarsa, bu fakülte mezunu yedek subayların da sayısı artacak, böylece yurt dışına ancak uzmanlık için subay gönderilecekti (TBMMD,8.D,3.C:102-104).

C.H.P.Urfa Milletvekili Suut Kemal Yetkin'in üzerinde durduğu konu fakültelerin kütüphaneleri ve bunlara ayrılan tahsisattı. Yetkin'e göre bu tahsisat çok azdı; en az 5, 10 misli yüksek olmalıydı. Öğretim üyelerinin eserlerinin yayınlanması için ayrılan ödenek de çok azdı (TBMMD,8.D,3.C:105-106). Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal ise Yetkin'e hak vermekle birlikte, yaklaşık 5 milyon lira olan üniversite bütçesini çok bulmuştu. Sadece rektörlüğe döşeme, demirbaş ve tesisler için 40 bin lira ödenek ayrılmıştı. Bütçenin yaklaşık 1 milyon lirası fuzuli yerlere ayrılmıştı. Doğuya yüksek okulların açılması gerekiyordu. Bütün yüksek okullar Batı Anadolu'ya açılıyordu. Buradan mezun olanlar da doğuya gitmiyordu. Ayrıca yolluklar da bilimsel araştırmalar için değil geziler için harcanıyordu. Türkiye aleyhine yazılan yazılara bu ilim kurumları cevap vermesi gerekirken bu görevlerini yapmıyorlardı. Soysal son olarak bilim adamlarının ülke gerçeklerinden ve hizmetten uzak olmalarını şu sözleriyle dile getirdi: *"...Şimdi diğer bir meseleye temas edeyim: 4-5 aydır Ankara sokaklarında dolaşıyoruz. Kulaklarımıza öyle şeyler geliyor ki, öyle şeyler oluyor ki, ilim için kurduğumuz müessesenin kapısında, içinde, kenarında kulaklarımıza gelen öyle havalar esiyor ki, yürekler acısındır. Dil-Tarih Fakültesinden bir doçent arkadaş, size aşikâr olarak arz edeyim arkadaşlar, memlekette ciddî olarak yarayacak müspet ilim sahasındaki lüzumlu tercüme dururken İngiliz İşçi Partisi Lideri -kâtibi midir, lideri midir onu sizler tahkik edersiniz- Lâskinin (Demokrasi ve sosyalizm) adlı eserini tercüme ediyor. Harold J. Laski, Demokrasi ve Sosyalizm, (Çev. Niyazi Berkes), Yurt ve Dünya Kültür Yayınları, İstanbul, 1946. Kitabın mahiyeti nedir? Onu da arz edeyim: Kitabın muhtevası İngiltere'deki fabrikaların, yolların Devlet tarafından idaresi fikrini yaymaktadır. Fakat bu fikir altında Lâski İngilizlere diğer bir memleketin yoldaki idaresini tevcihen yazmış. Sayın Doçent işin bu taraflarını nazarı dikkate alarak tercüme ediyor. Bu eser memleketin kütüphanelerine sevk edildikten başka paket paket, bu güne kadar 100 milyon para sarf ettiğimiz müesseselere gizliden gizliye sevk ediliyor. Rica ederim, burada açık söylemek mecburiyetindeyim, bu kitapların sevk edildiği müesseselerde okuyan talebe daha sosyolojinin (S) harfini bile bilmiyorlar. Mezun olmuş bir talebeye 3/5 mi büyük 3/6 mı büyük sorarız bilmezler. Fakat elinde Demokrasi ve Sosyalizm adlı kitap vardır"* (TBMMD,8.D,3.C:107-108). Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, eleştirilere cevap verdiği konuşmasında Fen ve Tıp fakültelerinin henüz kuruluş aşamasında olduğunu, o nedenle öğrenci ve teçhizat eksikliği olduğunu, binalarının yapımlarının devam ettiğini belirtti. Fen Fakültelerinin daha çok üniversitelere hoca yetiştirme amacıyla açıldığını, askerlik ve vatan savunmasıyla ilgili ihtiyaçlar için asıl rolü olan üniversitelerin ise teknik üniversiteler olduğunu, hali hazırda İstanbul'da bir teknik üniversitenin bulunduğunu, Ankara'da da açma çalışmalarının devam ettiğini söyledi. Rektörlüğün yeni kurulması nedeniyle teçhizata 40 bin lira ayırmak zorunda kaldıklarını da belirten Sirer, üniversite hocalarının seyahatlerinin de yararlı olduğunu söyledi (TBMMD,8.D,3.C:108-110).

1947 yılı Genel Bütçe Kanunu tasarısı 30 Eylül 1946 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından T.B.M.M.'ye sunuldu. Bütçe Kanunu tasarısı üzerinde görüşmeler T.B.M.M. Genel Kurulu'nda 18 Aralık 1946 tarihinde başladı. Başbakan Recep Peker'in bütçe üzerinde genel konuşmasından sonra Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir bütçe ile ilgili açıklamalarda bulundu. Keşmir'e göre bu bütçe 1946 bütçesi gibi bir geçiş dönemi bütçesiydi. Bunun asıl nedeni, savaşın fiilen bitmesine rağmen henüz barışa kavuşulamaması nedeniyle savunma bütçesine önemli miktarda olağanüstü ödenek eklenmesiydi.

1947 yılı Gider Bütçesi'nin görüşmeleri 30 Aralık 1946 tarihinde sona erdi. Aynı gün 1947 yılı Gelir Bütçesi de kabul edildi. 1947 yılı bütçe tasarısının tümünün açık oya sunulmasından önce meclisteki tartışmalar devam etti. Kütahya Milletvekili Adnan Menderes söz aldı ve konuşmasında bütçenin açık ve kalemlerinin doğru yerde olmadığı konusundaki iddialarını yineledi. Ancak bu itirazlara rağmen Bütçe tasarısının oylanmasına geçildi. Sonuçta tasarı oylamaya katılan 402 üyenin 48'inin ret oyuna karşılık 354 oyla kabul edildi (TBMMTD,8.D,3.C:848).

6.1.35.3.4.(c). 1948 Yılı Bütçesi

1948 Bütçesi bir önceki bütçede olduğu gibi önemli tartışma ve gerginliklere sahne oldu. 1947 yılının Aralık ayının ortalarında dahi, bütçe komisyonundaki çalışmaların devam ediyor olması, Mecliste bütçe görüşmelerinin en erken 22 Aralık günü başlayabileceğini göstermiştir. Fakat, TBMM'de, 1948 yılı görüşmeleri 26 Aralık 1947 günü başlayabilmiş ve altı gün boyunca, 1947 yılının son günü olan 31 Aralık'a kadar devam etmiştir.

Bütçe komisyon çalışmalarının uzaması, TBMM'ye, 1948 yılının bütçesini incelemek, üzerinde gerekli değişiklikleri yapabilmek ve kanunlaştırmak için, ancak bir hafta gibi kısa bir süre vermekteydi. Geçmiş yıllardan farklı olarak, ilk defa, bütçe komisyon görüşmelerine iktidar partisinin milletvekillerinin yanı sıra, muhalif parti (DP'nin) temsilcilerinin de katılmış olması, bütçe komisyon çalışmalarını uzatmış olmalıdır. Ayrıca, özellikle Mecliste grubu olan partilerden (CHP ve DP) birinin bütçenin kabulü, diğerinin ise bütçenin reddi konusunda çok iyi hazırlanmak için Bütçe Kanunu tasarısının Meclise geç sevk edilmiş olduğu da söylenebilir. TBMM'de bütçe görüşmelerinin kısa bir süreye indirgenmesi, sebep ne olursa olsun, o sıra eleştirilmiştir. Genel Kurul'da 26 Aralık 1947 günü başlayabilen 1948 yılı bütçe görüşmelerinde Maraş Milletvekili Emin Soysal ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde bütçe üzerinde görüşlerini ortaya koyarken, Bayındırlık Bakanlığı, Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun ve Kazanç Vergisi Kanununa ek kanun tasarısı görüşmelerinde de yer alarak ele alınan konularda açıklamalarda bulunmuştur.

Soysal Milli Eğitim Bütçe görüşmelerinde “*Milli Terbiye Mefhumu*” üzerinde durmuştur. “*Birinci prensip olarak Millî Eğitimin her sahasında millî terbiye mefhumunu, milliyetçilik mefhumunu başta tutmak lâzım gelir. Millî Eğitim işlerinde ikinci prensip olarak ekonomi mefhumunun ele alınması lâzım gelir. Bütün terbiye müesseselerimizde gençlerimiz yetiştirilirken, ekonomik bilgi ve itiyatlar vererek yetiştirilmenin göz önünde tutulması lâzım gelir. Zannedirim ki, bu ekseriyetle ihmal edilmektedir, üzerinde durulmamaktadır. Üçüncü ana prensip demokratik terbiye; Demokratik terbiye prensibini ön plana alıp, gençlerimizi ona göre yetiştirmek lâzımdır. Dördüncü ana prensip, yaratıcı karakterli insanlar yetiştirmek. Ezber insan değil, dimağında bir sürü kuru bilgileri toplamış insan değil, başkalarının direktifi ile, sözü ile*

ancak iş yapabilen insan değil, kendi inisiyatifiyle iş yapan, yaratan insana muhtacız.” (TBMMTD,8.D,8.C:598).

Soysal bu alanda halledilmesi lâzım gelen bir çok meseleler olduğunu ve bu meseleleri topyekun halledebilmek için Millî Eğitime ait Merkez Teşkilât Kanununun başta olmak üzere diğer bütün talimatnamelerin yeni bir revizyona tâbi tutulması gerektiğini belirtmiştir. Bayındırlık Bakanlığı'nın bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde; Cumhuriyet Hükümetlerinin 23 seneden beri büyük imkansızlıklara rağmen yapılan hizmetlere bakıldığında büyük işler başarıldığını belirten Soysal diğer yandan yapılan yanlışlıkları da dile getirmiştir. Başta Vilayet Bütçelerinde yol paralarının dağınık bir şekilde sarf edildiğini bu da verimliliği düşürdüğünü ve işlerin beklenenden çok daha yavaş gerçekleştiğini belirtmiştir. Emin Soysal bu konudaki açıklamalarına seçilmiş olduğu Maraş bölgesinin sorunlarını ortaya koyarak devam etmiştir. Buna göre; Maraş Vilâyetinin beş kazasının bir tek yolu olmadığını ve yalnız vilâyette toplanan yol paraları yola sarf edilmiş olsa hiç olmazsa iki kazanın önemli yollarının tamamlanmış olacağını belirtmiştir.

Soysal “yollar ve şoseler” ile ilgili açıklamalarda bulunurken köy yolları ve köprü meselesi üzerinde durmuş ve memleketin ihtiyacı olan ulaşım sorununa çözüm bulunmasını istemiştir. Bu arada özellikle Orta Anadolu'dan Cenup Şarki Anadolu'ya kestirme bir yol olmadığını belirten Soysal, bunun hem iktisadi hem de diğer mülâhazalarla ehemmiyeti olduğunu belirtmiştir. Bu konuda örneklemelerini yine kendi seçim bölgesinden vererek; *“Meselâ Maraş'a, Anteb'e gitmek için Adana tarafından 3 - 4 günde, yukardan aynı şekilde 3 günde gidilebilir. Halbuki iktisadi ve askerî bakımdan Cenup, Batı vilâyetlerine Kayseri, Gökşün, Elbistan, Kısık-Maraş tarafından bir kestirme hat yapılırsa Orta Anadolu'yu kestirmeden cenup ve garbe bağlamak mümkün olur ki hem iktisadi ve hem de askerî ehemmiyeti büyüktür.”* Açıklamasıyla Bakanlığın dikkatini çekmiştir.

Soysal, ayrıca Maraş ovasındaki 400 bin dekarı işgal eden bataklıkların hiç olmazsa küçük sular meyanına ithal edilerek kısmen olsun kurutulmasının yerinde olacağını belirtirken; *“Maraş ovasında bir Gölbaşı bataklığı vardı ki, bu bataklık bir kanalla Maraş ovasındaki Aksu'ya akıtıldığı zaman bu ovanın sulama ihtiyacı da halledilmiş olacaktır. Bilhassa yaz mevsiminde pirinç bölgesinin su yüzünden çıkan mücadele ve münazaalarının sonu gelecektir. Sulama ve bataklık işleri çok önemlidir.”* diyerek bu konunun da önemini izah etmiştir (TBMMTD,8.D,8.C:643-644).

31 Aralık 1947 yılında yapılan görüşmelerde 1948 bütçesi oylaması yapıldı. Buna göre oylamaya 413 milletvekili katılmış, 359 kabul, 51 ret, 3 de çekinse oyla 1948 bütçesi kabul edilmişti. Bu oylamada Demokrat Partililer red oyu vermişlerdi. Oylamadan sonra Başbakan Hasan Saka bir teşekkür konuşması yaptı. Konuşmasında özellikle muhalefet partisi olan Demokrat Parti milletvekillerinin Bütçe Komisyonunun çalışmalarından beri sarf ettikleri gayret ve mesailerinden dolayı kendilerine teşekkür etti. Bütçedeki en önemli eksiğin bütçe açığının iç borçlanma yoluyla kapatılacağı gerçeği olduğunu söyleyen Saka, bu borçlanmadan da mümkün olduğunca kaçınacaklarını iddia etti (TBMMTD,8.D,8.C:905-907).

6.1.35.3.4.(d). 1949 Yılı Bütçesi

1949 yılı Ocak ayına ait Geçici Bütçe Kanunu tasarısı 27 Aralık 1948 yılından itibaren meclis gündemine alınmıştır. Söz konusu geçici bütçe 29 Aralık 1948 tarihinde Genel Kurul'da görüşüldü. Fakat bütçenin görüşülmesi sırasında olaylar çıktı. Başkanvekili Raif Karadeniz oturuma ara vermek zorunda kaldı. Oturum tekrar açılınca

Karadeniz, milletvekillerine hakaret ettiği gerekçesiyle milletvekillerinin oy çokluğuyla Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç'a üç birleşim Meclis'te bulunmama cezası verdi (TBMMTD,8.D,14.C:356-369). Bundan sonra aynı gün yapılan oturumda 1949 Ocak ayı geçici genel ve katma bütçeler görüşülerek kabul edildi (TBMMTD,8.D,14.C:369-388).

1949 yılı bütçesinin komisyonda görüşülmesi uzun zaman aldı ve yukarıda belirtildiği gibi Ocak ve Şubat ayları için geçici bütçe yapılması yoluna gidildi. 1949 Bütçesinin 1 Şubat 1949 tarihine de yetişemeyeceği anlaşılınca, bu kez Şubat 1949'a ait geçici bütçe hazırlandı ve 28 Ocak 1949 tarihinde T.B.M.M. Genel Kurulu'nda görüşülmeye başlandı (Çufalı,2012:2.C:249).

Bu arada 1949 yılı bütçesi, Bütçe Komisyonunda görüşülürken hükümet değişti. Saka Hükümetinin yerini Günaltay Hükümeti aldı. 1949 yılı bütçesinin tertibinde bazı yenilikler yapılmıştı. Buna göre genel giderlere ait ödeneklerin mahiyetlerine göre kısımlara ayrılması yeniden gözden geçirilerek esaslı surette ıslah edilmişti. Gider bölümleri harcama çeşitlerine göre daha çok maddelere ayrılmıştı. Bütçenin gelir kısmında o yıla kadar yapılagelmiş olan tasnifte vergiler, adi ve fevkalâde oluşlarına göre ayrılıyordu. 1949 Bütçesinde gelirler bilimsel esaslara daha uygun olarak kaynaklarına ve içeriklerine göre gruplandırılarak sekiz kısma ayrılmıştı (Çufalı,2012:250-251).1949 Bütçesi iki aylık bir gecikmeden sonra 21 şubat 1949 tarihinde Genel Kurulda görüşülmeye başlandı. Öncelikle bütçe ile ilgili bilgiler vermek üzere Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal kürsüye geldi. Aksal bütçe ile ilgili genel açıklamalarda bulundu.

1949 yılı bütçe görüşmelerinde Maraş Milletvekili Emin Soysal ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde Maliye Bakanlığı, Milli Eğitimi Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü, Tarım Bakanlığı ve Orman Genel Müdürlüğü, Ankara ve İstanbul Üniversiteleriyle, İstanbul Teknik Üniversitesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün bütçeleri üzerinde yapılan görüşmelerde yer alarak ele alınan konularda açıklamalarda bulunmuştur.

Maliye Bakanlığı bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde, Türk Eğitim Derneği hakkında durmuş ve özel bir teşebbüs olarak hizmetlerinin fayda sağlayacağı düşünülmekle birlikte buraya akıtılan kaynakların aynı ölçüde devlet kurumlarına mesela Çocuk Esirgeme Kurumuna olduğu gibi yeterli ölçüde bir yardımın yapılmadığını belirtmiştir. Bu tür kurumların mutlaka kontrol ve denetim altında tutulması gerektiği de belirtilmiştir. Halkevleri konusuna da değinen Soysal Millî Eğitim Bakanlığı'nın büyük halk kütlesini yetiştirme görevi bakımından Halkevlerinin de Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmesi ve bu müesseselerin işletilmesi gerektiğini belirtmiştir (TBMMTD,8.D,16.C:593-595).

Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi üzerinde yapılan görüşmelerde söz alan Soysal'ın üzerinde durduğu konu Taşralardaki Eğitim kurumlarını teftiş ve kontrol altında tutulması konusundadır. Özellikle taşralarda halkın dini duygularını sömüren kimi kişilerin varlığından söz eden Soysal bu konuyu ele alırken 1931 senesinde Cihanbeyli'nin Karabağ Köyünün mektebini teftişe gittiği sırada duyduğu bir olayı örnek göstererek açıklamıştır. Dolayısıyla Dini tedrisatın önemine değinen Soysal *"Bizim dinimiz İslam dinidir, bütün dinlerin en mütekâmilidir. Fakat yanlış yollara sevk edilirse gayet kötü ve bu neviden akıbetler doğurabilir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın bu hususta müteyakkız olması, Türk milletinin karakterinin bozulmaması lâzımdır."* diyerek bu konunun önemini vurgulamıştır.

Soysal'ın ele aldığı diğer bir konu “Köy Enstitüleri”dir. Bu konuda Köy Enstitülere ayrılan tahsisatının yetersizliğinden bahseden Soysal, tahsisatın artırılması gerektiğini ayrıca burada bulunan gezici başöğretmenlerin yolluklarının artırılması ve mevcut durumuyla bu yollukların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Nitekim yolluk yetersizliği sebebiyle gezici başöğretmenlerin hakkiyle vazifelerini yapamadıklarını bunun neticesi olarak kendi maaşlarından, çocuklarının rızkından keserek iş görmeye çalıştıklarını ve bir çokları da işi mecburi olarak yapmak zorunda kaldıklarını söylemiştir. Diğer bir konu ise Avrupa'ya tahsile gönderilen öğrencilerin durumlarıyla ilgilidir. Sosyal bu konuda Bakanlığın gerekli açıklamaları yeterli ölçüde yapmadığı uyarısında bulunarak Avrupaya gönderilen öğrencilerin durumlarının yerinde incelenmesi için müfettişlerin görevlendirilmesi ve bu konunun titizlikle takip edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Sosyal Ankara ve İstanbul Üniversitelerinin bütçeleri ile ilgili görüşmelerde zaman zaman söz alarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji ve Doğu Anadolu araştırma istasyonlarının kurulması ve İstanbul Üniversitesinin inşaat edilmesi ile ilgili hem proje konusunda hemde inşaat masrafları için ayrılan tahsisatın artırılması ve gerekli desteğin sağlanması yönünde görüş beyan etmiştir (TBMMTD, 8.D, 16.C: 650-651).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bütçesi görüşmelerinde Sağlık kurumlarındaki personel ihtiyacının karşılanması ve personelin özlük haklarının iyileştirilmesi ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Konuyla ilgili gündeme getirdiği özellikle köy enstitülerinde yetiştirilen sağlık mamurlarının durumudur. Bunların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından enstitülerde yetiştirilip Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na devredildiğini ve köylere gönderildiğini belirten Soysal bu personelin çalışma şartlarının iyi olmadığını, sağlık hizmetleri için gerekli alet ve edavatın yeterli olmadığını ve bu konuda da ilgili Sağlık Müdürlüklerinin gerekli desteği vermediğini belirtmiş ve mutlaka bu sorunun bir an önce çözümü yönünde adım atılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Gülhane Hastanesindeki Tıp Fakültesi öğrencilerinin durumuna değinen Soysal bu öğrencilerin durumlarının pek de iyi olmadığını genelde sağlık personelinin yetiştirilmesinde sorunlar olduğunu ve bu konuda bir an önce önlem alınması gerektiğini ifade etmiştir. Soysal'ın üzerinde durduğu diğer bir konu ise açılmış ve açılacak Fakültelerin ülkenin ihtiyacına göre belirlenmesi ve buna göre programların oluşturulmasını istemiştir (TBMMTD, 8.D, 16.C: 807).

Tarım Bakanlığı ve Orman Genel Müdürlüğü 1949 yılı bütçeleri üzerindeki görüşmelerde; Ziraat Bakanlığı Teşkilâtının (Ziraat Enstitüsü, Ziraat mektepleri, Ziraat teknik okulları) mevcut işlere kâfi gelmediğini ve bu teşkilâtın genişletmesi ve bugünkü ihtiyaçlara göre yeniden organize edilmesi gerektiği kanaatinde olduğunu söylemiştir. Soysal, Modern ziraati öğrenmek için gençleri Amerikaya gönderilmesini ve oradan alınacak modern ziraat usullerini kendi, ülkemize getirilmesini ve bu suretle yeni organize edilecek işler üzerinde çalıştırmak gerektiğini ve bu konuda Ziraat Bakanlığı'nın ciddî surette tedbir almaya ihtiyacı olduğunu belirtmiştir.

Soysal konuşmasında Türkiye'de ehemmiyetli meselelerden biri de ziraat aletleri fabrikası meselesidir demiştir. Soysal bu konuda şu açıklamayı yapmıştır: “.. Ziraat Bakanlığını ve Hükümetin bu işi ciddiyetle ele alıp bir ziraat aletleri fabrikası kurması zamanı gelmiş ve geçmiştir. Halen pulluk, mibzer, selektör gibi vesait başka yerlerden alınır. Ne gariptir ki istihsali artıracamız deyip duruyoruz fakat elimizde bugün alet yoktur. Bütün Türkiye'de ancak 320 selektör vardır. 40 bin köyde 320 selektörün ne iş yapabileceğini takdirinize bırakıyorum. İstihsali artırmanın yegâne çaresi köylüyü 877 teçhiz etmek ve bir ziraat aletleri fabrikası kurmaktır. Marşal Plânından istifade ederek Amerika'dan ziraat âletleri getirip köylüyü teçhil edeceğiz diyoruz. Ben öyle

zannediyorum ki, beş sene sonra tekrar aynı mevzua dönüp yeni bir Marşal Plânu peşinde koşmamız lâzım gelecektir.”Soysal şu aşamada yapılacak en ciddî işin, bir ziraat aletleri fabrikası kurup köylüyü teçhiz etmek gerektiğini belirtmiştir (TBMMTD,8.D,16.C:875).

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1949 yılı bütçesi münasebetiyle söz alan Emin Soysal seçim bölgesi Maraş’ın Afşin bölgesinde bulunan ve atıl durumda olan bazı yapıların devlet himayesine alınarak hizmet götürülmesini talep etmektedir.Burada bahsettiği yerlerden biri Afşin’in Bütet köyünde olan Baraj yerinin inşasını yapılması, sağlamlaştırılması ve böylelikle köylü bu baraj ile arazisini sulayabilir.Diğer bir konu Afşin’in yarım saat mesafesindeki Esbahı Kehif’in durumudur.Soysal’ın belirttiğine göre; burada Selçuki devrinden, Osmanlı devrinden, hatta Mehmet Reşat zamanından kalma eserler vardır. Bu bölgeleri ziyareti sırasında hakikaten bu mühim tarihî eserlerin yavaş yavaş yıkılmak üzere olduğunu bizzat görmüştür.Hatta Kanuni'nin yaptırdığı Kervansaray’ın üstü yıkılmış, kapısında Selçukilerle Osmanlı devri arasında bir intikal safhası teşkil eden tezyinat tamamen çökmüştür. Bu eserlerle Hükümetin alâkadar olmasını rica etmiştir (TBMMTD,8.D,16.C:963).

1949 yılı bütçesi ile ilgili görüşmelerin 23 Şubat tarihli birleşimde bütçe görüşmelerine devam edilerek Basın Yayın, İstatistik, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlükleri, Diyanet İşleri Başkanlığı, Adalet Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçeleri kabul edildi (TBMMTD,8.D,16.C:438-508). 23 Şubat’ta başlayan Millî Savunma Bakanlığı bütçesi üzerindeki görüşmeler ise 24 Şubat’ta devam etti.24 Şubat’ta Millî Savunma Bakanlığı bütçesiyle beraber İçişleri Bakanlığı, Emniyet ve Jandarma Genel Müdürlükleri ile Dışişleri Bakanlıkları bütçeleri kabul edildi (TBMMTD,8.D,16.C:521-581).

25 Şubat tarihindeki oturumlarda Maliye ve Milli Eğitim Bakanlıkları bütçeleri, Devlet Borçları bütçesi, Ankara, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversiteleri bütçeleri ve Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bütçesi kabul edildi (TBMMTD,8.D,16.C:605-693). 26 Şubat 1949 tarihinde Bayındırlık ile Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları bütçeleri kabul edildi (TBMMTD,8.D,16.C:712-811). 27 Şubat tarihinde ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Tekel Genel Müdürlüğü, Tarım Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Ulaştırma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Havayolları Müdürlüğü, Posta Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü, Çalışma Bakanlığı ve son olarak da Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçeleri kabul edildi (TBMMTD,8.D,16.C:815-973). Son olarak gider bütçesi bütün olarak oya sunulmuş kabul edildi (TBMMTD,8.D,16.C:973). Gelir bütçesi üzerindeki görüşmeler ise kısa sürdü. 27 Şubat tarihinde yapılan görüşmeler sonucu yapılan oylamalarla gelir bütçesi de kabul edildi (TBMMTD,8.D,16.C:974-979). 1949 yılı bütçe tasarısı açık oya sunuldu. Oylamaya 372 üye katıldı. Bu oyların 334’ü kabul, 38’i ise retti. Böylece bütçe tasarısı kabul edilmiş oldu. Oylamadan sonra Başbakan Şemsettin Günaltay bir teşekkür konuşması yaptı. Bütçe hazırlamak için yeterli zamanlarının olmadığını, o nedenle gelecek yılın bütçesi üzerinde şimdiden çalışmaya başlayacaklarını, gelecek bütçede ise tasarrufun ve mali gücün esas alınacağını söyledi.1949 Bütçe Kanun Tasarısı yapılan oylamada çoğunlukla kabul edilmiş ve 1 Mart 1949 da Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (T.C.Resmi Gazete, 1 Mart 1949:S.7144:15609-16656;TBMM Kanunlar Dergisi, Kanun No: 5350,C.31:344-559).

6.1.35.3.4.(e). 1950 Yılı Bütçesi

Bütçe yılı başının Ocak ayından Mart ayına alınması nedeniyle 1950 yılına ait Genel Bütçe ve Katma bütçeler tasarıları, hükümet tarafından 1 Aralık 1949 tarihinde Meclis'e ve Bütçe Komisyonu'na teslim edildi. Hükümetin hazırladığı tasarılar daha önceki yıllardan farklı olarak genel gerekçe yoktu. Her bütçenin gerekçesi ayrı ayrı hazırlanmıştı. Bütçe üzerindeki çalışmalar Bütçe Komisyonu'nda Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal'ın 6 Aralık 1949 tarihinde bütçe hakkında genel bilgiler vermesiyle başladı. Bu çalışmalar 2 Şubat 1950 tarihinde bitirildi (Çufalı,2012:2.C:276).

Bütçe Komisyonu'nun çalışmalarından sonra 1950 Bütçesi 13 Şubat 1950 tarihinde T.B.M.M. Genel Kurulu'nda görüşülmeye başlandı. Öncelikle bütçe hakkında bilgiler vermek amacıyla Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal kürsüye geldi. Aksal, bütçenin mali ve ekonomik olaylarla yakından ilgisi olması nedeniyle bütçe analizine girmeden önce Türkiye ve Avrupa ekonomisinin 1949 yılındaki görünümüne ve 1950 yılının muhtemel gelişmelerine değindi (Çufalı,2012:2.C:279).

Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal, konuşmasının bundan sonraki bölümünde 1950 bütçesini anlattı. İlk olarak bütçede şekil ve tertip bakımından yapılan değişikliklere değindi. Gerekçe geniş tutulmuş ve elde edilebilen rakamlarla donatılmıştı. Bütçedeki tüm giderler yedi kısımda incelenmiş, bölümlerin numaralandırılmasında desimal sisteme geçilmiş ve bu sayede bütçe tetkik ve analizleri büyük ölçüde kolaylaştırılmıştı. Ayrıca kanuni bir hüviyeti olmadığı için gerekçe içinde yer almış bulunan bir hizmet bütçesi oluşturulmuştu (Çufalı,2012:2.C:280). 1950 Bütçesi Bütçe Komisyonu'nun çalışmalarından sonra 13 Şubat 1950 tarihinde T.B.M.M. Genel Kurulu'nda görüşülmeye başlandı. Öncelikle bütçe hakkında Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal söz alarak bütçe ile ilgili genel açıklamada bulundu.

1950 yılı Bütçe görüşmelerinde Maraş Milletvekili Emin Soysal, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi, Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü, Çalışma Bakanlığı, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Tarım Bakanlığı; Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü bütçeleri ile ilgili görüşlerini beyan etmiştir.

Emin Soysal öncelikle üniversitelerin durumu ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Bu konuda *“Üniversitelere ilim müessesesi diyoruz. Acaba ilim müessesesi dediğimiz üniversitelerden mezun olan gençlerin yüzde kaçını ilme intisap ediyor?... Eğer üniversitelere sarf ettiğimiz para, sadece memur yetiştirmek gibi bir netice veriyorsa hakikaten üzerinde düşünülmalıdır... Ankara Üniversitesinin Tıp Fakültesi binası hâlâ yapılmamıştır. Yani Tıp Fakültesi binasıdır. Diğer taraftan Tıp Fakültesi laboratuvarlarında profesörlerin çalışacakları mesai odaları, sonra kütüphaneleri bakımından topyekûn Tıp Fakültesinin binasızlığı acıklı bir manzara arz ediyor.”* diyerek hükümetin bir an evvel bu sorunları çözmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Ziraat fakülteleri ile ilgili ilginç yaklaşımıyla *“Ziraat Fakültesinin tarım kısmı Adana Ovasına, veteriner kısmı Erzurum'a, bina da Tıp ve Fen Fakültelerine tahsis edilmesini ve Orman Fakültesinin de Bolu'da kurulmasının”* yerinde olacağı kanaatindeydi.

Soysal, Millî Eğitim Bakanlığı'nın birkaç seneden beri Ankara'da bir teknik üniversite inşaatıyla meşgul olduğunu ancak son zamanda Bakanlar Kurulunun aldığı kararlarla bu inşaatın, tehir edildiğini belirtmiştir. Soysal'a göre Türkiye'de ikinci bir

teknik üniversite kurulacaksa bunun behemehal Doğu-Anadolu da Elâzığ'da, Diyarbakır'da, Malatya'dan birinde kurulması lâzımdır (TBMMTD,8.D,24.C:807).

Emin Soysal, Milli Eğitim Bakanlığı'nın öncülüğünde toplanan Millî Eğitim Şûrasında ilk, orta ve lise müfredat programlarının yeniden tanzimi ve bugünkü demokratik sistemine göre tertibi ile ilgili çalışmaların taktirle karşılandığını belirtmiştir. Ayrıca Köy Okulları meselesi ile ilgili Bakanlığın çalışmalarının yerinde olduğunu bu konuda önemli adımlar atıldığını sorunların önemli ölçüde çözüldüğünü belirtmiştir.

"...Millî Eğitim sahasında umumi meseleler mevzu bahis olduğu zaman, bugünün gidişine göre; başta demokratik terbiye meselesi gelmektedir. Ancak demokratik terbiye; mekteplerde bir metot meselesidir. İşi bu zaviyeden Millî Eğitim Bakanlığı'nın tetkik edip ona göre tedbir alması lâzımdır.

"...Bunun yanında ekonomik terbiye veya terbiyede ekonomi meselesini de Millî Eğitim Bakanlığı'nın etüt etmesi zaruridir (TBMMTD,8.D,24.C:809).

"... Mekteplerimizde üçüncü bir prensibin de takip edilmesi lâzım gelir. Bu da iş terbiyecidir. Mektebin içinde ve dışında iş terbiyesidir. Bizim orta ve liselerde hatta üniversitelerdeki gidişimiz zengin bir mirasyedi Devlet gidişidir. İş terbiyesi bakımından bu meseleyi de ele almak lâzımdır, bu istikamette Millî Eğitim Bakanlığı'nın kuvvetli hamleler yapması lâzımdır. Dördüncü mühim nokta, millî eğitim sahasında ele alınacak mühim mesele sosyal karakter meselesidir. Diğeri yaratıcı ve yapıcı ruh meselesidir, ama taklitçi değil, Yaratıcı ruhtadır. Bu yola yavaş yavaş gitmeliyiz. Bu umumi prensipten sonra, bendeniz, ilk, orta ve ziraat okullarının müfredatlarında, şekil bakımından değil, muhteva bakımından tadilat yapmanın zaruretine kaniyim. Bir defa ziraat okullarını Millî Eğitim Bakanlığı ürerine almalıdır. Ziraat okulları ıslaha muhtaçtır. Teknik ziraat okulları ve lise derecesindeki ziraat okulları bu ıslaha muhtaçtır. Millî Eğitim Bakanlığı bu işi de ele almalıdır. Diğer taraftan muhite göre, bu müesseselerin de müfredatların müfredatlarını muhitin ihtiyaçlarına göre tadilat yapmalıyız."

"...Diğer bir mesele lisan meselesidir. Lisanda ifratla tefrit arasında bir nokta seçmek mecburiyeti vardır. Lisanda da ırkçılığa gitmeyelim. Ama, milleti küçük görüp de Arap'ın, Acem'in şeyine de dönmeyelim. İtidal ne güzel şeydir. Fazla uydurmaya da gitmemeli."

"...Doğu-Anadolu'da kültür meselesini yeni baştan ele almak lâzımdır. Oraya göre müfredat programı, oraya göre ders kitabı, oraya göre mektep, oraya göre muallim yetiştirmek mecburiyetindeyiz".

"...Maarif Teşkilâtı Kanunu hala Meclise getirilmedi. Türkiye'nin bugünün ihtiyaçlarına göre bir maarif teşkilât kanununa ihtiyacı olduğunu geçen içtimada Sayın Millî Eğitim Bakanı da ifade buyurmuşlardı. 1923'e göre kurulmuş bir Maarif Teşkilât Kanunu 1950 ye göre ve Sekizinci Büyük Millet Meclisinin mesaisinin memlekette yarattığı havaya göre yürümez."

"...Öğretmen yetiştirme işi, gayet mühimdir, bu iş darmadağınaktır. Eğitim işi bir oyuncak değildir. Ciddî bir iştir. Binanın, vesaitin her şeyin yanında bu işi yapacak öğretmendir, ilkinden üniversitesine kadar. Bu işi halletmeliyiz. Millî Talim ve Terbiye Dairesinin yeni bir revizyona ihtiyacı vardır."

"...Neşriyat işi çok mühimdir. Köylere giden çocukların eline verilen bir tek okuma kitabı bir tek tarih ve bir tek alfabe kitabı vardır. Eğer bunlarla köylü okuyor dersek kendi kendimizi aldatmış oluruz. Köye, yağmur gibi yardımcı kitaplar yağdırılmalıdır. Üç sene evvel Millî Eğitim Bakanlığında kurulmuş köy neşriyat bürosu

vardır. Bu büroyu ıslah edip kuvvetlendirmek ve neşriyatı esaslı şekilde ele almaya mecburuz".

"...Şehir ve kasabalarda okul binası halledilmesi gereken bir meseledir. Milletvekili bulunduğum seçim bölgemde (Maraş) merkez şehirde bugün 15 aded okul binasına ihtiyaç vardır.Bu bakımdan şehir ve kasabada oturan vatandaşa, köylü vatandaşlara mektep binası inşaatında yüklediğimiz mükellefiyetler nevinden bazı mükellefiyetler yüklemek mecburiyetindeyiz."

"...Mekteplerde eğitim araç-gereç meselesi önemlidir. ilk öğretimde bir öğretmen işi vardır.Eğitmenlerin sayıları yeterli değildir. Buna ihtiyacımız vardır. Kurslar açmalıyız. Buna küçük köyler çok muhtaçtır. Millî Eğitim sahasında açılan müesseseleri tekemmül ettirmeden, lüzumlu keyfiyetli elemanları yetiştirmeye başlamadan yeni yeni müesseselerin açılmasına gidilmemesi kanaatindeyim."

"...Teknik öğretim sahasında övünülecek taraflarımız var. Teknik öğretim sahasında senelerden beri öğretmenlerin ders saatlerinde bütün mesailere iştirak etmesi ve azami istifadeler göstermesi bu fakir memleketin ihtiyacına göre yerindedir. Son zamanda teknik öğretim sahasında talebe azalma işi vardır."

"...Sanat okullarının buldukları muhitlerde çırak ve kalfaların, yani mahallî sanatlarda çalışan çırak ve kalfaların kurstan geçirilmesi çok faydalıdır. Bu usul kız enstitülerimizde vardır. Erkek sanat enstitülerinde de ele almalıyız."

Bir kısım şehirlerimizde ticaret kurslar açmalıyız. Buralarda tam teşkilâtli, Ticaret lisesi açmak imkânı yoktur. Çünkü pahalı ve eleman bulmaya imkân yoktur.

"...Orta ve liselerin son sınıflarında makine ve motor dersi okutsunlar. Müstakbel bir muharebede bütün ordunun makineleşmesi mevzuubahis olduğu zaman; dur efendim öğretem diye bir sene beklemek mümkün olamaz."

"...Millî Eğitim Bakanlığı'nın muhtelif yerlerindeki tesisleri içerisinden veya yanından Devlet yolları geçmektedir, Bayındırlık Bakanlığı buralarda atölyeler kurmaktadır. Bendenizce Bayındırlık Bakanlığı'nın kuracağı atölyeler bu tesislerin dışında değil içinde kurulmalı, Bayındırlık Bakanlığı'nın kendisine lüzumlu gördüğü elemanı bu müesseseler bu bilgilerle teçhiz ettiği takdirde bu zaviyeden Millî Eğitim Bakanlığıyla Bayındırlık Bakanlığı'nın ve yine aynı Bakanlıkla Ziraat Bakanlığı'nın el ele verip birlikte yürümesi lâzımdır. Köy Enstitülerindeki sanat müesseselerinin teknik tedrisatça ele alınması ve düşünülmesi lüzumuna da kani bulunmaktayım" (TBMMTD,8.D,24.C:810-812).

TBMM'nin VIII.Dönem elli birinci birleşim birinci oturumunda 1950 yılı Bütçesi üzerinde görüşmelere devam edilmiştir.Maraş Milletvekili Emin Soysal bu görüşmelerde Avrupadaki Türk öğrencilerinin durumunu meclise taşımış ve bu konuda; "Avrupa'daki talebelerin durumu ne merkezdedir; bilhassa Fransa'dakilerin durumları hakkında malûmat rica ediyorum. Fransa'daki talebeler geri dönünce Türkiye'ye hizmet edecek durumda mıdır, değil midir?"sorularının cevaplanmasını istemiştir.Ayrıca diğer bir konu ise "vilâyetlerdeki öğretmenler kadrolarını ve maaşlarını zamanında alıp almadıkları ve bunların durumlarının ne vaziyette olduğu" yönünde olmuştur (TBMMTD,8.D,24.C:860).

Emin Soysal'ın bu soruları üzerine Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu; Fransa'daki talebenin durumu hakkında daha önceki sene çok endişe taşıdığını ancak bu yıl durum iyi olduğunu ve bu işin Paris Büyük Elçisi vasıtasıyla takipçisi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Öğretmenlerin vaktinde terfi almaları için bir Kanun tasarısı sevk edildiğini ve bu sorununda halledileceğini belirtmiştir (TBMMTD,8.D,24.C:860).

TBMM'nin VIII. Dönem elli birinci birleşim ikinci oturumunda 1950 yılı Bütçesi üzerinde görüşmelere devam edilmiştir. Maraş Milletvekili Emin Soysal bu

görüşmelerde; “*lise ve ortaokullar*” konusunu tekrar gündeme getirmiş ve bu konudaki görüşlerini açıklamıştır. Soysal’a göre lise ve ortaokullar için konulan tahsisat yeterli değildir. Yeni açılan ortaokulların tedrisat malzemesi, öğretim ve eğitim malzemesi yok denecek derecede azdır. Bu bakımdan Milli Eğitim Bakanlığı’nın yeni bir tasarı ile gelmesini ve bu işi sağlamasını hakikaten gerekli görmektedir. Lise müfredat programlarının günü ihtiyaçlarına göre yeniden ele alınması gerekmektedir. Kasabalarda açılan ortaokulların ziraat ve sanat yönünden teçhiz etmek mecburiyeti vardır. Bu okullarında müfredat programlarını yeniden düzenlenmesi gerekir. Tam devreli Ticaret okulu açmanın zorlukları vardır. Bunun için ihtiyaç olunan bölgelerde liselerin son sınıflarında şube şeklinde açılması mümkün olabilir (TBMMTD, 8.D, 24.C: 870).

Emin Soysal’ın ele aldığı bir konuda öğretmen kurslarının durumudur. O’na göre bu kursların kaldırılmaması gerekir. Ülkenin halihazırda ihtiyacı olan Eğitimcilerin yetiştirilmesinde sorunlar ve yanlışlıklar olsa da bu alanda ihtiyacı karşılamak amacıyla eğitimci yetiştirilmesi ile ilgili yeni düzenlemelerin yapılması zaruridir. Emin Soysalın bu açıklamaları karşısında Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu’nun yaptığı açıklamaya göre; *Bu hususun halli için iki esas belirlenmiştir. Birincisi, mevcut öğretmenleri kurstan geçirerek inkişaf ettirmek, ikincisi yeni eğitimci yetiştirmektir. Öğretmenlerin ise köy enstitülerinde yetiştirileceği*” anlaşılmaktadır (TBMMTD, 8.D, 24.C: 871).

TBMM’nin VIII. Dönem elli ikinci birleşim ikinci oturumunda 1950 yılı Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde görüşmelere devam edilmiştir. Emin Soysal bu görüşmelerde “Elbistan - Afşin ovası” ile ilgili etüt çalışmalarının yapılmaya başlandığını ancak bu konuda ayrılan ödeneğin yetersiz olduğunu ve bunun artırılması gerektiğini belirtmiştir (TBMMTD, 8.D, 24.C: 965).

TBMM’nin VIII. Dönem elli üçüncü birleşim birinci oturumunda 1950 yılı Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Bütçesi üzerinde görüşmelere geçilmiştir. Emin Soysal bu görüşmelerde; “*Ticaret Bakanlığı’nın memleket genelinde, Ağrı’dan Edirne’ye kadar bütün vatandaşların refah seviyelerini, yiyecek, giyecek ve yakacak meselelerini muvazeneli şekilde düşünerek kararlar alması ve prensipli hareket etmesi, ve bu prensipler doğrultusunda bütün bir memleketin refah seviyesini düşünerek hareket etmesi gerektiğini*” ifade etmiştir (TBMMTD, 8.D, 24.C: 1016).

Ticaret Bakanlığı’na bağlı Toprak Mahsulleri Ofisinin çalışmalarını taktirle karşılayan Soysal küçük sanat teşkilatlarının eski loncalar gibi desteklenmesini istemiştir. Bu konuda Halk Bankasının memleket için daha faydalı çalışmalar yapabilmesi için yeniden düzenlenmesi gerektiğini yada devlet küçük sanat erbabının kuvvetlenmesi bakımından başka bir banka da kurabileceğini belirtmiştir (TBMMTD, 8.D, 24.C: 1016). Maden işletmelerinin yeni mevzuata kavuşturularak ülkenin yer altı kaynaklarının üretken yatırım alanlarına dönüşürülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Soysal’ın üzerinde durduğu husulardan biri de o günkü şartlarda ve dünyanın gidişine göre Hükümetin, yiyecek, giyecek hatta yakacak bakımından bazı stoklar yapması zarureti olduğunu belirtmiştir. Bunun için Toprak Mahsulleri Ofisine ait siloların artırılması gerektiğini söylemiştir. Hayatı ucuzlatmak yollarında bir tedbir olarak Hükümetin ucuz malın ithalini serbest bırakmasını destekleyen Soysal aynı zamanda başta devlet fabrikaları olmak üzere üretim yapan diğer işletmelere sahip çıkılmasını istemiştir (TBMMTD, 8.D, 24.C: 1018).

TBMM’nin VIII. Dönem elli dördüncü birleşim birinci oturumunda 1950 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü Bütçesi üzerinde görüşmelere geçilmiştir. Emin Soysal bu görüşmelerde; “*...Sıtma mücadele teşkilâtının gerek kendi seçim bölgesi Maraş, Elbistan ve Afşin olmak üzere*

ülke genelinde yaptığı hizmetlerinden övgüyle söz etmiştir. *prevantoryum ve sanatoryumların sayılarının artırılması soğu, Kuzey ve Güney bölgelerinde yetersizliği sebebiyle bu bölgelerde kurulmasını ifade etmiştir*”(TBMMTD,8.D,24.C:1078).

Köy enstitülerinde yetişen sağlık memurları meselesi ile ilgili Soysal'ın yaklaşımı şöyledir; *“Sağlık personeli yetiştirme işinin köy enstitülerinden alınarak doğrudan doğruya Sağlık Bakanlığı tarafından kendi teşkilâtlarına bağlayıp kendi eliyle yetiştirmesini ve kendisinin çalıştırması”* gerekmektedir.

Soysal'a göre memlekette bir içme suyu meselesi vardır. *“İçme sularına dair tedvin edilmiş hususi kanunlarımız ve talimatlarımız olmadığı için birçok yerlerde bunlar kendi başınadır. Meselâ Maraş'ın Celâ Köyünde bir içme suyu vardır, o civardan olan arkadaşlar bilirler.Hatay, Adana, Mersin, Urfa, Antep, Malatya, Sivas, Kayseri bölgesinde mide, bağırsak, böbreklerinden rahatsız olanlar buraya bilhassa Temmuz ayında gelirler bu suyun başında kalır içerler ve taşlarını düşürerek giderler bu suyun başına bu mevsimde en az 10 bin kişi gelir. Fakat bu suyun başında Selçuk devrinden kalan tesisler yer altında kaldığı halde devrimizde bir tesis vücuda getirilmemiştir. Sağlık Bakanlığı'nın halk için, halkın kendi kendine gittiği tedavi yerine esaslı şekilde teşhiz etmesini faydalı bulduğunu”* ifade etmiştir.

Soysal, memlekette kırık ve çukuk meselesinin de mühim olduğunu belirtirken Tıp Fakültesinde kırık ve çukukların tedavisi meselesini biraz daha esaslı olarak ele almak lâzım geldiğini belirtmiştir.Sağlık alında Hıfzıssihha Enstitüsünün tesis gayesine uyarak ilmî araştırına karakterini yeniden ele alması lâzımdır. Her sahada olduğu gibi tıp sahasında da bir ilmî araştırına müessesesine ihtiyac vardır. Verem meselesine gelince; bu mevzuda alınan teşebbüsler, çıkan kanun güzeldir.Bu konuda Sağlık, İçişleri, ve Millî Eğitim Bakanlıklarının koordineli bir şekilde çalışmaları gerekmektedir (TBMMTD,8.D,24.C:1079).

TBMM'nin VIII.Dönem elli beşinci birleşim birinci oturumunda 1950 yılı Tarım Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü bütçesi üzerinde görüşmeleri yapılmıştır.Bu görüşmelerde Soysal'ın gündeme getirdiği konu *“ çiftçiye tohumluk dağıtımının yapılması”* ile ilgilidir.Bu konuda Tarım Bakanlığı'nın *“bahar ekiminde çiftçinin muhtaç olduğu tohumluğa bir an evvel tevzi etmeleri ve dolayısıyla kuraklık mıntakaları için bunun çok zaruri”* olduğunu belirtmiştir.

Dğer bir konu ise eleman meselesidir.Soysal'a göre *“zirai kalkınma için en esaslı mesele, eleman meselesidir.”* Bu bakımdan ziraat mekteplerinin ele alınması gerekir. Teknik ziraat okulları, açıldığı gibi durmakta ve üzerinde yeniden düzenleme yapılmalıdır. Ziraat liseleri üzerinde yeteri kadar durulmamaktadır.Bunların buldukları yerler, öğretmen vaziyetleri, ziraat vasıtaları, müfredat programları memleketin bünyesine uygun şekilde tadilat ve ıslaha muhtaçtır.Yeni zirai aletlerin tanıtım ve eğitimi Tarım Bakanlığı tarafından yürütülmekle birlikte bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılmalıdır (TBMMTD,8.D,24.C:1141). Ziraat Fakültelerinde ziraat sahaları için ziraat elemanı yetiştirilmelidir bu elamanların, ziraata kendisini verecek ve köylünün içine girecek, bilgisini köyün bünyesine, köylünün kalbine ve ruhuna sirayet ettirecek eleman olmalıdır. Sulama işi, küçük sulama, küçük bataklık, köylerin içme suları ve buna müvazi köy korulukları meseleleri köy kalkınmasında çok ehemmiyetli mevzulardır. Her vilâyet dâhilinde bir fidanlık tesis etmek zarureti vardır. Millet ve Devletin ormanları koruması için ve bunların gelişmesi için el ele vermesi ve buna göre bir sistem kurması lâzımdır (TBMMTD,8.D,24.C:1142). Ziraat teşkilâtı, başından sonuna kadar yeni baştan bir revizyona tâbi tutulmalıdır (TBMMTD,8.D,24.C:1143).

TBMM'nin VIII.Dönem elli altıncı birleşim birinci oturumunda 1950 yılı Çalışma Bakanlığı bütçesi üzerinde görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmelerde Soysal'ın temas ettiği konu “ziraat sahasında işsizlik” sorunudur. Bu konuda kısa şu açıklamayı yapmıştır: “...Memlekete zirai sahada büyük makineler giriyor. Bazı yerlerde bu büyük makinelerin girdiği yerlerde köylünün işsizlikle karşı karşıya kaldığı emareler halinde görülüyor. Çalışma Bakanlığı'nun mesaisini çıkardığı kanunlarla ve aldığı tedbirlerle yalnız mesaisini fabrika işçilerine teksif ettiğini görüyoruz. Ziraat sahasında yine arz edeyim; Ağrı'dan Edirne'ye kadar, ziraat sahasında işsizlik vaziyetiyle Çalışma Bakanlığı gereği kadar ilgilenmemektedir”. Soysal, Çalışma Bakanlığı'nın, sadece kanun yapmak, fabrikalarda işverenlerle işçiler arasındaki münasebetleri kontrol etmek gibi bir işle yetinmeyip, daha ileriye nüfuz etmesi, iş sahaları teşkil edip işsizlere iş bulmak suretiyle yaratıcı, yapıcı bir karakter iktisap etmesi gerektiğini belirtmiştir (TBMMTD,8.D,24.C:1243).

6.1.35.3.5. Sağlık

6.1.35.3.5.(a). Sağlık ve Sosyal Yardım Faaliyetleri

Bu dönemde sağlık ve sosyal yardım alanlarında da bazı kanunlar çıkarılmıştır. Bunların içinde en göze çarpanı veremle mücadele ve kimsesiz çocukların durumu ve yetmesi konularında çıkarılan kanunlardır.

Verem Savaşı hakkında kanun tasarısı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na hazırlanmış, Bakanlar Kurulu'nca da 14 Mart 1949 tarihinde TBMM'ne sevk kararı alınmıştı.

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal ise veremle mücadele yollarından bahsetti. İlk önce kahvehanelere değinerek Sağlık Bakanlığı'nın bu konu üzerinde durmasını istedi. İkinci olarak dersanelerin aşırı kalabalık, havalandırma ve ısınma sorunları olduğunu söyledi. Ayrıca lokantalar, dükkânlar ve ulaşım araçlarının kalabalık, yetersiz ve sağlıksız durumu üzerinde durdu (TBMMTD,8.D,18.C:243-244).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemali Bayazit, Bakanlığı hakkında sitayişkâr konuşan milletvekillerine teşekkür ederek başladığı konuşmasında veremle mücadelede yapılacakları anlattı. Bakana göre bu mücadelede özel teşebbüsle işbirliğine gidilecek, ucuz sağlık kurumları açılacak, öncelikle veremin yoğun olduğu bölgeler olmak üzere küçük yerlerde verem dispanserleri ve verem pansiyonları açılacak, büyük yerlerde ise hastane ve sanatoryumlar açılacaktı. Öncelikle de açık veremliler teşhis ve tecrit edilecekti (TBMMTD,8.D,18.C:252-253). Bu konuşmalardan sonra maddelere geçildi. Sonuçta 4 geçici, 7 esas maddeye sahip tasarı, oylamaya katılan 249 milletvekilinin tümünün oyuyla kabul edildi (TBMMTD,8.D,18.C:287-290).

6.1.35.3.6. Hükümet'e Yönelik Eleştirileri

6.1.35.3.6.(a). I.ve II. Hasan Saka Hükümetleri

T.B.M.M. VIII. dönem çalışmalarına başladıktan sonra Cumhurbaşkanı İnönü, hükümeti kurma görevini C.H.P. İstanbul Milletvekili Recep Peker'e verdi. Peker, kurduğu hükümetin programını 14 Ağustos 1946 tarihinde Genel Kurul'da yaptığı konuşmada anlattı. Bu programın içerisinde başlanmış bulunan Elâzığ-Van, Erzurum temdidi, Maraş ve Gaziantep hatlarının yapılmasına, programına göre devam edileceği ifade ediliyordu. Peker'in istifa ettiği gün Hasan Saka, hükümeti kurmakla

görevlendirildi. Saka Hükümeti, bir gün sonra cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak göreve başladı. 13 Ekim 1947 tarihinde de Meclis'te hükümet programı okundu. Programda somut projeler bulunmuyordu. İlkeler ve yapılacak işler genel cümlelerle ifade edilmişti. Cumhurbaşkanı, Saka'nın istifa ettiği gün kendisine tekrar hükümeti kurma görevi verdi. 10 Haziran'da yeni hükümet göreve başladı. II. Saka Hükümeti programı Meclis Genel Kurulu'nda 18 Haziran 1948 tarihindeki birleşimde okunarak müzakere edildi.

CHP Maraş Milletvekili Emin Soysal konuşmasını önceki hükümete yönelik eleştirilerine ayırdı. Soysal, hükümetin yapabilecek olup da yapmadıklarını şöyle sıraladı: 1. 7 Eylül kararlarından vazgeçilebilirdi. 2. Dövize ihtiyaç duyulan bu dönemde lüks otomobiller, oyuncaklar ve naylonların ithaline izin verilmeyebilirdi. 3. İstihlâk ve Muamele Vergileri tedrici olarak azaltılabilir ve kaldırılabilirdi. 4. Millî Savunma giderleri azaltılabilirdi. Mesela masrafı 35-40 milyon lirayı bulan emir erliği kaldırılabilirdi. Ayrıca askerlik süresi kısaltılarak vatandaşların uzun süre üretim alanından uzak kalması önlenebilirdi. 5. 3-4 lirayı 1 liraya toplayan Maliye Bakanlığı'nda esaslı değişiklikler yapıp lüzumsuz kırtasiyecilik ve formaliteler kaldırılarak önemli oranda para ve personel tasarrufu yapılabilirdi. 6. Çalışma, Ticaret ve Ulaştırma Bakanlıkları kaldırılıp, sırasıyla Sağlık ve Sosyal, Ekonomi ve Bayındırlık Bakanlıklarına Genel Müdürlük olarak bağlama yoluyla radikal tasarruflar yapılabilirdi. 7. Birçok Bakanlık ve Devlet Teşekküllerinde bulunan ve hiçbir işe yaramayan memuriyetler kaldırılabilirdi. 8. Bütün devlet dairelerinde verimliliği artırmak için bazı tedbirler alınabilir, bu bağlamda her dairede memurun defterleri tutularak sabahtan akşama kadar yaptığı işler kaydedilip gerektiğinde amirine göstererek performans artırılabilirdi. 9. Kasaba ve şehirlerde sayıları sürekli artan binlerce kahvehanelerde boş boş oturan vatandaşlar için çare düşünmeden, günlük mesai 2-3 saati geçmeyen memurların iş saatleri artırılmadan, vatandaşların çalışma alet ve metotlarında değişiklik yapmadan üretimin artırılması beklenmemeliydi. 10. Avrupa ile olan ticari ilişkiler artırılabilirdi. Bunun için de elçilikler, ticari ataşelikler ve elçilik memurlarında ciddi bir yenileme ve tasfiyeye gitmek gerekirdi. 11. Zirai üretimi artırmak için Adana, Amik, Maraş ovaları ve Mezopotamya sahası gibi verimli toprakların ıslahına ait tedbirler alınabilirdi. 12. Fabrikalarda maliyetin düşürülmesine ve kalitenin yükseltilmesine çalışma sözü verilmişti. Bu yapılarak fabrika ürünleri piyasası ucuzlatılamaz mıydı? 13. Özel sermaye ve teşebbüsün harekete geçirilmesi için gerekli kanunlar çıkarılıp düzenlemeler yapılabilirdi. 14. Hayatı ucuzlatmak ve sosyal adaleti sağlamak için harekete geçirilebilir, bunun için de fiyat denetimleri üzerinde durulabilirdi. Önceki hükümet programında kömür havzasını ıslah ve geliştirme, yol işleri ve ulaşırmada kolaylık sağlama, aşırı sol ve sağla mücadele konularından söz edildiğini, fakat bu programda bunlardan herhangi bir şekilde söz edilmediğini belirten Soysal, bunlardan vaz mı geçildi? diye de sordu (TBMMTD,8.D,12.C:240-243). Hasan Saka'nın görüşlerine itiraz olarak Ahmet Tahtakılıç'ın konuşmasından sonra güven oylamasına geçildi. Sonuçta Saka Hükümeti 40 ret oyuna karşılık 308 oyla güvenoyu aldı. Oylamaya 104 milletvekili katılmamıştı (TBMMTD,8.D,12.C:277).

1949 yılının Ocak ayına gelindiğinde hükümette kriz çıktı ve bu kriz hükümetin istifası ile sonuçlandı. 13 Ocak 1949 tarihinde Devlet Bakanlığı'na Mardin Milletvekili Ali Rıza Erten getirilmişti (TBMMTD,8.D,15.C:116).

Fakat bu görevlendirme sırasında Kasım Gülek'le başlayan hükümet krizi Bayındırlık Bakanı Nihat Erim, Tekel ve Milli Eğitim Bakanlarının istifalarıyla devam edince hükümet değişikliği kaçınılmaz hale geldi. Saka Hükümeti 14 Ocak 1949

tarihinde çekildi. Yerine, Şemsettin Günaltay 16 Ocak'ta yeni hükümeti kurdu. (TBMMTD,8.D,15.C:141-142).

6.1.35.3.6.(b). Günaltay Hükümeti

Günaltay, hükümet programını 21 Ocak 1949 tarihinde Genel Kurul'da açıkladı. Program ılımlı ve liberaldi. Demokratik ve özgürlükçü açılımlar vaat ediyor, laikliğe vurgu yapmakla beraber din eğitimi alanında bazı atılımların yapılacağını vurguluyordu.

Günaltay'ın programı okumasından sonra ilk sözü Millet Partisi'nden İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni aldı. Köni'ye göre program toplumsal ve ekonomik rahatlamayı hedefleyen konuları içermekteydi.Hükümet ülkenin iyiliği için çalışılacağı izlenimi vermişti, fakat hükümetin bu konularda ne kadar samimi olduğu ileride belli olacaktı. Yine de programda hayat pahalılığı ve vurgunculuktan bahsedilmiyordu. Laiklik konusundaki anlayış da yanlıştı.Çünkü din devlete karışamayacağı gibi devlet de dine karışmamalıydı. Bu bağlamda Diyanet İşleri ve dini vakıflar gibi kuruluşların devlet kurumu içinde yer almaması, bunların cemaatlerin yönetimine devredilmesi gerekirdi. Artık inkılâplar millete mal olduğu için bu konularla ilgili kanunlarda değişikliğe gidilmesi gerekirdi.Seçim Kanunu'nun yeterli olduğu iddiası da doğru değildi. Adliye konusunda ise anayasaya aykırı olduğu hakkında tereddütler bulunan Hâkimler Kanununun değiştirileceğine dair bir işaret yoktu. Bilakis, anayasaya aykırı olarak programda adliye ve mahkemelere direktifler verileceğine benzer bir açıklama vardı. Son olarak da yeni kabinede eski kabineden birçok bakan yer almıştı. Tüm bunlar nedeniyle Millet Partisi hükümete güvensizlik oyu verecekti (TBMMTD,8.D,15.C:164-165).

Hükümet programı üzerine Demokrat Parti adına konuşmayı Adnan Menderes yaptı. Menderes, ülkede ekonomik ve mali açıdan bir çöküntü olduğunu, demokrasi yolunda atılan adımların ise çok yetersiz olduğunu, uzun zamandır da bu ileriye doğru hareketlerin durduğunu iddia etti. Halk Partisi hükümetlerinin ülkenin içinde bulunduğu kötü durumun nedenini II. Dünya Savaşı ve dünya şartlarına bağlamayı alışkanlık haline getirdiğini, hâlbuki Türkiye'nin savaşa katılmamasının birçok avantajı olduğunu belirten Menderes, CHP hükümetlerinin birbirlerine zıt politikalar güttüğünü de iddia etti. Bunlara ek olarak Memurin Muhakematı Kanunu ve Köy Kanunu da değiştirilmeliydi. Emniyet güçleri ve idarecilerin her türlü etkiden ve tereddütten uzak olarak görevlerini yapacağı açıklaması, din ve vicdan hürriyetinin esas alınması ve laikliğin vicdan özgürlüğü prensibi içinde açıklanması da yerindeydi. Menderes, dış politika ve Millî Savunma konularında ise hükümetle tam anlayış birliği içinde olduklarını söyledi. Millî Savunma için katlanılan fedakârlıklara katıldıklarını, fakat bu fedakârlıklara karşılık harcamaların yerinde olup olmadığını denetiminin de dikkat ve hassasiyetle yapılmasını istedi. Amerikan yardımlarını teşekkürle karşılayan Menderes, bu yardımın ülke kalkınması ve üretimin çoğaltılmasında başlıca destek olduğu açıklamasını ise üzüntüyle karşıladığını, çünkü dış yardımlar ne kadar büyük olursa olsun bir ülkenin asıl kendi kaynaklarına dayanması gerektiğini belirtti. Bütçe dengesini sağlamak için genel hayatı daha da sıkacak vergilerden vazgeçilmesini de takdirle karşıladıklarını söyleyen Menderes'e göre CHP hükümetleri birbirlerine öylesine karmaşık olarak iç içe geçmişlerdi ki bu hükümetleri birbirinden ayırmak zordu. O nedenle dar parti zihniyetinden kurtulduğu fikri halk arasında tam yerleşmediği için Günaltay Hükümeti de CHP zihniyetinin bir parçasıydı (TBMMTD,8.D,15.C:165-169). Menderes'ten sonra program üzerinde Müstakil Demokratlardan Afyonkarahisar Milletvekili Hazim Bozca konuştu.Bu konuşmasında iç ve dış meseleler ve bunlarla

ilgili uygulanan hükümet politikalarını değerlendirmiştir. Hazim Bozca, hükümetin geçim zorluğu konusuna yeterli önemin verilmediği, sağlık, bayındırlık, ulaştırma ve milli eğitim konularına değinilmediği eleştirisinde bulunarak, bu durum karşısında hükümete güvenilemeyeceğini ileri sürmüştür.

Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal'ın üstünde durduğu konu ise programın yetersizliği idi. Soysal'a göre hükümet programı, hükümetin ilkeleri ve amaçlarını değil yapılacak işleri detayıyla anlatan bir metindi. Tartışılan programda ise bunlar görülmüyordu. Millî Savunmanın önemi belirtilmiş, fakat bu konuda neler yapılacağı belirtilmemişti. Millî Savunma işlerinin günün ihtiyaçlarına göre idaresi konusunda eski eğitim sisteminin terk edilerek boş yere ülke inansının enerjisinin harcanmasından kaçınılabilirdi. Mesela Harp Okulundan mezun olanlar kura ile değil, kabiliyetine göre mesleklerine ayrılmalıydı. Ayrıca askerlik süresi kısaltılmalı, emir eri işi makul ve insani bir şekilde halledilmeli, birliklerden boş zamanlarında üretim alanında faydalanılmalı, orduya verilen araç ve gereçler tasarruflu ve özenli olarak kullanılmalıydı. Din ve vicdan özgürlüğü konusunda hükümetin yaklaşımına destek veren Soysal, tasarruf konusunda da memur sayısının düşürülmesini değil, kıdem zammının durdurulmasını teklif etti. Parlamentonun bakanlıkları kontrol sisteminin de getirilmesini savunan Soysal, örnek olarak da Fransız Parlamentosunu göstererek, milletvekillerinden oluşan grupların bakanlıkların bütçe uygulamalarını tetkik etme imkânı getirilmesini önerdi (TBMMTD,8.D,15.C:192-195). Programa yapılan eleştirilere cevap vermek üzere Şemsettin Günaltay söz aldı. Günaltay, öncelikle muhalefet parti milletvekillerinin eleştirilerinde kullandıkları yapıcı üslubun Türkiye'de demokrasinin gelişiminin bir göstergesi olduğunu söyleyerek, Meclisin hep bu üslupla devam etmesi arzusunu dile getirdi. Daha sonra demokrasinin faziletinden bahsederek, özellikle basın özgürlüğüne vurgu yaptı. Günaltay, idari ve iktisadi plana gereken önemin verileceğini söyledi. Bütçenin denklığı, memurların iş güvenliği, ziraatta verimin artırılması konusunda da üzerlerine düşeni yapacaklarını belirten Günaltay, özel sermayenin gelişimi, yolsuzlukla mücadele ve yargı bağımsızlığı konuları üzerinde de önemle durdu. Marshall yardımını ülke kalkınmasında en iyi şekilde değerlendireceklerini söyleyen Günaltay tekrar demokrasi konusuna değinerek, demokrasi ve serbest seçimle halkın tercihi belirlenerek düşünce farklılıklarının kardeşçe sandıkta ve Meclis çatısı altında dile getirileceği günlere ulaşılmasının en önemli dileği olduğunu belirtip konuşmasına son verdi (TBMMTD,8.D,15.C:198-202). Bu görüşmelerden sonra 391 milletvekilinin katıldığı açık oylamada hükümet 42 oya karşı 349 güvenoyu aldı (TBMMTD,8.D,15.C:202).

6.1.35.3.7. Türkiye'de Komünist Faaliyetler ve Suçlamalar

CHP Giresun Milletvekili Ahmet Ulus, komünist tahriklerden dolayı Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yapılan araştırmanın son durumu ve alınan sonuçlar hakkında İçişleri Bakanı'na sözlü soru sormuştu. Bakan Sökmensüer, bu soruya 29 Ocak 1947 tarihinde cevap verdi.

Komünist faaliyetlerle ilgili diğer bir soru önergesi 15 Mart 1948 tarihinde CHP Zonguldak Milletvekili Orhan Seyfi Orhon tarafından verildi. Orhon'un önergesinde yazılı olduğu üzere Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde üç profesör Üniversiteler Kanunu'nun 3. maddesine aykırı olarak milliyet aleyhtarı, solcu telkinler yapmaları ve bu yolda yayında bulunmaları nedeniyle Ankara Üniversitesi Senatosu'nun oy birliği ile aldıkları kararla öğretim üyeliği mesleğinden çıkarılmıştı. Bu karar Üniversitelerarası Kurul tarafından çoğunluk kararıyla bozularak, bu üç profesörün görevlerine iadesi

kararı alınmıştı. Milli Eğitim Bakanı ne düşünüyor? Bu soruya cevabı Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer 3 Mayıs 1948 tarihinde verdi.

Üniversitelerde komünist faaliyetlerle ilgili bir soru da Maraş Bağımsız Milletvekili Emin Soysal'dan geldi. Emin Soysal'ın Tarım Bakanı'nın cevaplandırması istemiyle 26 Mayıs 1948'de verdiği önergede bildirdiğine göre Ankara Üniversitesi Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesi'nde komünist propagandası yaptıkları iddiasıyla sekiz öğrenci hakkında düzenlenen soruşturma evrakı tekemmül etmesine rağmen Cumhuriyet Savcılığı'na verilmemişti. Soysal, bu evrakın savcılığa verilmeme nedenini soruyordu.

Tarım Bakanı Tahsin Coşkan bu soruya 2 Haziran 1948 tarihinde T.B.M.M.'de cevap verdi. Coşkan'ın anlattıklarına göre olay şu şekilde gelişmişti: Son altı yedi aydan beri Veteriner Fakültesi'nde bazı öğrencilerin solculuk ve komünistlikle ilgili olduğu biliniyor, bununla ilgili soruşturmalar yapılıyordu. Hatta Rektörlük konu ile ilgili bazı belgeleri hükümetin ilgili birimine iletmişti. Bu sırada 25 ve 26 Mart tarihlerinde değişik sınıflardan 8 öğrenci fakülte öğrencileri tarafından dışarıya çıkarılmıştı. 27 Mart Cumartesi sabahı Enstitü Rektörü, Tarım Bakanı'nın evine gelmiş ve olayı kendisine anlatmıştı. Bakan da konuyu İçişleri Bakanı'na, o da Ankara Valisi'ne anlatmıştı. Pazartesi sabah duruma el konulmuş, olaylar bitmişti. Komünizm soruşturması da başlamıştı. Öyle anlaşılıyordu ki bu olayın kökü fakülte dışındaydı. Bu öğrenciler farklı liselerden gelmiş, oralarda bu düşünceleri edinmişlerdi. Komisyon soruşturması da tamamlanmış, karara kalmıştı. Rektörlükçe oluşturulan Karar Komisyonu ise hâlâ bir karar vermiş değildi. Yakında sonuç alınacak, en şiddetli cezalar verilecekti (TBMMTD,8.D,12.C:3-4). Bakan'dan sonra söz alan Emin Soysal, enstitü ve fakülte'deki komünist faaliyetlerin yeni olmadığını, iki yıldır bu çalışmaların devam ettiğini iddia etti. Soysal'a göre olaylar şöyle gelişmişti: *“Arkadaşlarım; talebeler iki gruba ayrılmıştır dedim. Filhakika tahkikat başlamadan önce Veteriner birinci sınıf hela kapısına, hatırımda kaldığına göre, 26 Mart 1948 akşamı bir güneş resmi yapılıyor. Güneş resminin ortasında orak ve çekiç altında «açlık, sefalet ve haksızlığı boğacak güneşin doğmasını bekliyoruz, birleşelim» cümlesi yazılı. Bu resmi ve yazıyı gören, milletini ve memleketini seven şuurlu gençler derhal başına nöbetçi koyuyorlar ve idareyi haberdar ediyorlar. İdare kontrplâktan olan kapının burasını oyarak alıyor. Bu parça bugün tahlilde imiş. Bu hâdise talebelerde ve ekseriyetinde feveran uyandırıyor.”“...Diğer bir hâdise de şudur; Ankara Belediye seçiminde Enstitüye gönderilen rey sandığının başına bir de sivil polis gönderiliyor. Polisi içeride yabancı kıyafetle gören bir kısım talebeler, başlarında bu sekizden dördü varmış, sen kimsin, burada ne arıyorsun diye zorluyorlar. Polis hüviyet varakasını gösterince müesseseden dışarı çıkarıyorlar. Bu hâdise o gece Rus radyosunda “Ziraat Enstitüsünde seçimlere karışan polisler talebe tarafından atılmıştır” mealinde yayınlanıyor. Bu yayıntıyı da işiten şuurlu talebeler üzülüyorlar ve kızıyorlar. Nasıl kızmazlar ki, müessesede olan ve kendilerinden başka kimsenin görmediği hâdise hemen o gece oraya bildiriliyor. Çocuklarımızın hassasiyet göstermeleri yerindedir. Öyle biz onların o şekildeki mekteplerinden radyomuzda bahsediyor muyuz ki onlar da bizim bu kadar hür ve mesut yuvamıza karışsınlar. Fakat asıl gençleri tutuşturan nokta önce bu hadiseyi mahut radyodan dinlemiş olmalarıdır. Bunu kim ulaştırdığı meselesidir. Yetmiş sahifelik ihbarname yazarak müessese idaresini haberdar eden Türk çocuklarını harekete geçiren daha esaslı olaylar da vardır.*

A-Müessesede sistematik şekilde Marksizm, dünya ihtilâl ve inkılâp hareketlerinin merkezi olarak Rusya'daki iktisadi ve içtimai gelişmelerden bahsedilmesi;

B-Sitayişle ve tarafgirane muayyen bir şahsın dünya çapında en büyük ihtilâl ve inkılâp mütefekkiri olduğunun anlatılmaya çalışılması;

C-Din, milliyet, tarihi kahramanlık gibi müesseselerin iptidailik olduğu;

D-Ailenin iptidai ve gayri tabii bir müessese olduğu ve bu hususta hayvanların misal verildiği, insanla hayvanın fiziki halleri ve hisleri itibariyle büyük fark göstermedikleri, mevcut farkın ise insanlar tarafından icat edilmiş sahte nizamlardan ve âdetlerden ibaret bulunduğu ve bunlara inananların geri düşünceli, muhafazakâr ve faşist zihniyeti oldukları;

E-Türk inkılâbının tamamlanmasında bu geri düşünce ve geri müesseselerin yıkılması icabettiğini;

F-Daha ileriye giderek Türk milletinin geri millet olduğunu, büyük adam yetiştiremediği, “Türk milletine ve büyük Atatürk'e izafe edilen alçakça sıfatları burada söylemeyeceğim. İcap ederse ayrıca kürsü haricinde arz ederim”, “Ne mutlu Türk'üm diyene” derken yüreğiyle, etile, kemiğiyle ve nihayet deha yüklü kafası ile haykıran Atatürk'e reva görülen ve asil milletimize atfedilen hayasızca ve şuursuzca sözler tahkikat dosyasında vardır.

G-Memleket iç ve dışındaki sol cereyanlı mecmua ve kitapların takibi ve elden ele dolaştırılması;

H. Ele geçen mektuplarda Türklüğü, milliyeti tahkir ve tezyif etmeleri;

İ. Ve bir de Türk tebaalığına geçmek isteyen Kıbrıslı çocukların müracaatlarını durdurmak yolundaki telkinler ve bedbaht mütalâalar;

K. Veterinerlikte Rusya'nın bütün cihan veterinerliğine örnek olduğunu (ki olabilir) fakat ikinci cihan harbinin kazanılmasında Rus veterinerlerinin büyük ölçüde tesiri olduğu;

L. Sınır boyunda tatilini geçiren bir talebenin de küstahça bizim (ki bunu burada açıklamayacağım) aleyhimizde, düşmanlarımızın lehinde mütalâalar yürütmesi gibi olay ve hareketler milliyetçi ve şuurlu gençleri artık dayanılmaz bir halde karşı koymaya sevk ediyor. Bir grup talebe yurt âmirine başvurup dert yanyorlar ve biz rektörlüğe yazı ile bildireceğiz diyorlar. O da pekâlâ siz bilirsiniz diyor. Gençler bütün olay ve hareketleri uzun bir raporla rektörlüğe bildiriyorlar. Aylar geçiyor. Herhangi resmî bir mukabele ve muamele olunmuyor. Bunun üzerine gençler bilhassa bariz bir şekilde rol oynayan sekiz talebeyi derse bırakmamak üzere karar veriyorlar ve kararlarını da icra ediyorlar. Bundan haberdar olan rektör talebeleri dinliyor, harekete muvafakat gösteriyor. Fakat mesele diğer bir kanaldan, her halde Veteriner Dekanlığı olsa gerek, Vekâlete aksettiriliyor. Bir taraftan da Rektör Bakana gidiyor. Bakan İçişleri Bakanlığı'na telefon ediyor. Rektör Emniyet Umum Müdürlüğüne gidip izahat veriyor. Ankara Valisi emir alıyor. Önce Polis Müdürü, sonra vali müesseseye gidiyor. Talebelere yaptıkları işin gayri kanuni olduğu ve arkadaşlarını dershaneye almaları söyleniyor. Ve talebelerde muvafakat ediyorlar. Bundan sonra tahkikat komisyonu teşkil ediliyor. Ve tahkikata 30.III.1948 tarihinde başlanıyor. 5.V.1948 günü bitiriliyor. Oldukça hacimli olan tahkikat evrakı şu fezleke ile rektörlüğe veriliyor: Müsaadenizle fezlekeyi aynen okuyorum:

Rektörlük Katına

Talebe yurt amirliğinin makamınızdan havalesi 30.HL1948 tarih ve 60134 sayılı yazısına ilişik bulunan ve Veteriner Fakültesi ikinci sınıftan 3098 numaralı Mesut Çuhacıoğlu, 3 ncü sınıftan 2414 numaralı Nevzettin Yalçın, 2164 numaralı Orhan Gündüz, 2435 numaralı Mustafa Ecemiş, beşinci sınıftan 2182 numaralı Arslan Doğudan, 2189 numaralı Kemal Akan, 2169 Yusuf Öztürk, 2174 Hüseyin Polat'a ait 8 adet dilekçe ile yine adı geçen şahısların komünistlik faaliyetleri hakkında öğrenciler

tarafından tanzim edilmiş olan 70 sayifelik rapor incelendi: Tahkikata 30.III.1948 günü başlanarak 5.V.1948 günü bitirildi. Mesut Çuhacıoğlu'na ait 23 sayfalık, Mustafa Ecemiş'e ait 47, Nevzettin Yalçın'a ait 98, Orhan Gündüz'e ait 27, Arslan Doğudan'a ait 148, Hüseyin Polat'a ait 81, Yusuf Öztürk'e ait 47, Kemal Akan'a ait 49 sayfalık, Mustafa Ecemiş, Orhan Gündüz, Nevzettin Yalçın için müşterek olarak 25 sayfalık evrakı tahkikiye ceman yekûn 572 sayfa olarak ve ayrıca Nevzettin Yalçın'a ait beş adet fotoğraf, iki adet mektup ve 7 adet mecmua ve defterler ilişik olarak sunuldu. 70 sayfalık ihbar raporu da ekte sunulmuştur.

Adı geçen sekiz kişi için dinlenen şahitlerin listeleri ait olduğu zarflara konmuştur.

1- Mesut Çuhacıoğlu sorgulanması bitirildikten sonra zapta geçirilmesini rica ederek, kendisinin solcu fikirler beslemiş olduğunu itiraf etti. Halen bu fikirleri taşımadığını, nadim olduğunu ve binaenaleyh affedilmesini ağılayarak rica etti.

2-Mustafa Ecemiş sorgulanmasının ortalarına doğru veteriner ikinci sınıfta iken solcu fikirler beslediğini, sonradan nadim olduğunu itiraf ederek halen bu fikirleri taşımadığını söyledi ve affedilmesini istedi.

3-Nevzettin Yalçın, sola kayan fikirleri olduğunu söyleyerek -kendi tâbiri ile- giyotine götürülse ve kodese atılsa bile bu fikirlerinden vazgeçmiyeceğini iddia etti.

4-Orhan Gündüz, Arslan Doğudan, Yusuf Öztürk, Hüseyin Polat ve Kemal Akan kendilerine yapılan ithamları reddettiler.

Komisyonumuzun evrakı tahkikiye ve şahitlerin ifadelerine nazaran vardığı netice, kanaat ve intibalar aşağıda arz edilmiştir:

1-Arslan Doğudan, Nevzettin Yalçın, Mustafa Ecemiş, Mesut Çuhacıoğlu'nun komünist oldukları ve bu fikirleri propaganda ederek yaymaya çalıştıkları kanaatine varıldığı;

2-Orhan Gündüz, Yusuf Öztürk ve Kemal Akan'ın komünist oldukları ve bu fikirlerini etrafa diğerlerinden daha sinsî olarak yaymaya çalıştıkları kanaatine varıldığı arz olunur.

6.5.1948

Tahkikat Komisyonu Başkanı Ordinaryüs Profesör Esat Bozkaya

Üye

Profesör Dr. Bekir Alkan

Tahkikat Komisyonu Üyesi Öğrenci İşleri Âmiri Vasfi Ekiner

Üye

Öğrenci Yurt Âmiri Ali Uygur

Hakem Komisyonu: Hasan Şükri, Sedat Kansu, Celal Salâhattin Necat, Tarcan, Ariften müteşekkil”(TBMMTD,8.D,12.C:5-7).

Soysal'a göre bu, Hasan Sabbah'ın tarikatı kadar tehlikeli bir tarikattı. Bunları affetmek doğru değildi. Yine Soysal'ın anlatımıyla fezleke düzenlendikten sonra gelişmeler şu şekilde devam etmişti: "...Fezlekeden sonra tahkikat evrakı Ceza Usulleri Muhakemeleri Kanununa göre derhal Cumhuriyet Savcılığına verilmesi gereken bu yola gidilmiyor. Evrak İnzibat Komisyonuna sevk ediliyor. Hakem Komisyonu teşekkül edince mesele başka istikamet alıyor. Evvelce dinlenen şahitler başka usullerle dinlenmeye meselâ, içeri girer girmez "gel bakalım müfteri" hitabıyla karşılanarak başlanıyor. Nihayet mesele yurt âmirinin talebeleri 17 saat aç bırakmasından mütevellit bir mesele şeklinde sonuca bağlanıyor. Karar yazılıyor, birkaç imza da atılıyor, lâkin o sırada bendeniz bir tedbirsizlik yaparak sözlü soruyu vermiş bulunuyorum. Bu öğrenilince tekrar Hakem Komisyonu rücu ile işi tetkika koyuluyor. Acele ettim, eğer bir hafta sonra olsaydı zannederim Sayın Bakan "mesele yurt âmirinin 17 saat aç

birakmasından mütevellit bir hâdisedir, şayanı ehemmiyet bir durum yoktur" diye izahata verecekti. Maamafih Bakanı mazur görürüm. Çünkü burası da Devlet içindeki Devletlerden birisi olarak yarım Devlet şeklinde idare edilmektedir. Hele yarın bir de muhtariyet verirsek seyredelim manzarayı."

"...Bu arada da fezlekede adı geçen yurt âmiri fazla milliyetçi görüldüğünden yani bu işlerde vatan ve milletine hizmet ettiğinden olsa gerek, Muş'a bir memuriyete naklediliyor. Bu zatı ben sözlü soruyu verdikten ve kendisi de nakledildikten sonra öğrendim ve gördüm. Sayın Bakandan rica ederim bu memuru yerine iade buyursunlar ve mümkünse bir de takdirname versinler ki, bundan vatanını, milletini sevenler güven misali alsın; Ve Kominform'un yurdumuzdaki faaliyetine karşı memleket çocukları manen ve vicdanen vazifelerini yapmak hususunda cesaret bulsunlar" (TBMMTD,8.D,12.C:7-8). Emin Soysal, konuşmasının sonuna doğru, Hükümetten şu isteklerde bulundu: *"1-Bu sakat fikirlerin sakatlığını izah ve ispat ederek neşriyat yapan bir organ vücuda getirmek. Parti gazeteleri başta, bu organda bağımsızlar ve bütün partiler yazarları müşterek neşriyat yapmalıdırlar, bu temin edilmeli;*

2-Arzettiğim meselede teferruatı bırakıp zati mesele ile meşgul olarak evrakı derhal Cumhuriyet Savcılığına tevdi ederek bu tarihî ve kutsal müessesemizi temize çıkarmak. Olabilir ki, bu çocuklar da bu suçlarla malûl olmaz da beraet ederler. Bu da lâzımdır. Biz bir Türkün bile heder olmasına rıza gösteremeyiz.

3-Bu müessesede esaslı bir idare kurmak ve hakiki gayesine müteveccih bir mânevi muhit yaratacak idare.

4-Yurt âmiri Ali Uygur'u vazifesine iade etmek.

Bu nevi müesseselerde esaslı tedbirler almak ve örtbas hâdiselerine nihayet vermek. Zira Komünizm tarikatının birinci düşmanı açıklık ve aydınlıktır" (TBMMTD,8.D,12.C:8).

Tarım Bakanı Tahsin Coşkan tekrar söz alarak, üniversitelerin özerk olduğunu, soruşturmanın bittiğini ve dosyanın ilgili yere verildiğini, o nedenle kendilerinin yapacak bir şeyi olmadığını bildirdi. İkinci olarak Rektörlük, Fakülte'nin Öğrenci İşleri'nde Başkâtip olarak çalışan Refik Topkan'ın solcu olduğu ve polis kayıtlarında da komünistlikten şüpheli olduğu için görevden alınması için Bakanlığa yazı yazmıştı. Ayrıca Komisyon, kendisine bilgi vermekten kaçındığı ve soruşturma sırasında dinlenen öğrenciler üzerine etkisi olduğu saptandığı için soruşturmanın derinleştirilmesi ve sağlıklı bir sonuca ulaşabilmesi amacıyla Yurt Âmiri Ali Uygur hakkında gereken işlemin yapılmasına Bakanlığın izin vermesini istiyordu. Ali Uygur'un adı söz konusu olunca tartışma farklı bir yöne kaydı ve Genel Kurul'da tartışmalara yol açtı. Bu tartışmalar Meclis üyelerinin o dönem sağcılık ve solculuk konularını nasıl algıladıklarını göstermesi açısından ilginçtir. Emin Soysal bu açıklamadan sonra konu ile ilgili şu eklemeyi yapmıştır: *"...Ali Uygur'un başına gelen hâdiseler, zaman gelmiş, bazı memleketlerde diğer Devlet adamlarının da başına getirilmiştir. İşte Çekoslovakya, işte Romanya, şimdi esas tahkikat komisyonunda diğer iki profesör ve memurla beraber tahkikat yapılıyor. Ve Ali Uygur da bu komisyonun üyesi olarak bulunuyor. Tahkikat yapan bir adam nasıl çıkarılır. Eğer töhmetli ise tahkikata memur edilmemesi gerekmez mi idi? ...İkincisine gelince: işin içyüzü, tahkikat komisyonunun okuduğum fezlekesiyle inzibat komisyonuna gelince rektörlüğün bunu o zaman Müddeiumumîliğe vermesi lâzımdı. Çünkü mesele inzibati mesele olmaktan uzaktır, hakem komisyonu işe başlıyor. Bu meyanda Ali Uygur'u çağırıyor diyor ki: İfade vereceksin. Bunun üzerine Ali Uygur diyor ki: Af buyurun, ben memurum, bu komisyon talebe inzibat komisyonudur, talebe inzibat komisyonunda ben doğrudan doğruya ifade veremem, rektörlüğe yazın, o sizin soracağınızı sorsun, ne istiyorsanız cevap vereyim, diyor. Hakem komisyonunda ifade*

vermiyor denilen hâdisenin içyüzü budur. Fakat hakem komisyonu da, demin arz ettiğim gibi, üzerinde durulacak bir şeydir!!!... Sayın Bakandan ricam şudur: Bu memur oradaki yerine iade edilmelidir” (TBMMTD,8.D,12.C:9).

VIII.Dönem Maraş milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan ve çok aktif rol oynayarak bir çok yerel ve ulusal sorunlarla ilgili çalışmalarda bulunan ve bunları Meclis gündemine taşıyan Emin Soysal 9.dönemde milletvekili seçilememiş ve dokunulmazlığının kaldırılması için 19.1.1949 yılında TBMM'ne müracaatta bulunulmuştur.Nitekim 22.1.1949 tarihli belgede; Meclis başkanlığına yazılan yazıda İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde yolsuzluktan dolayı Maraş milletvekili Emin Soysal hakkında gereken kararın verilmesi için bir dosya hazırlanmıştır. Bu dosyada Emin soysal hakkında okul talebelerinden şahsen para aldığı ve bunlara deftere geçirmedığı, erzak ve satış işlerinde komisyon oluşturmadığı, bu husustaki kayıtları kayınbiraderi Mithat Çelikkanat'a intizamsız şekilde tutturduğu, ambar memurunun okula ait erzakları evine gönderdiği, ambar defterlerinde tahrifat yapıldığı, zimmetine para geçirdiği gibi suçlardan dolayı dokunulmazlığının kaldırılması için meclisten gerekli izin istenmiştir. Ancak Emin Soysal'ın yeni dönemde (IX.Dönem) milletvekili seçilemediğinden dolayı dosya geri çevrilmiştir (BCA, 030-0-010-000-000-9-53-4).

7. TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİNİN SİYASİ VE HUKUKİ KONUMLARI (1876-1950)

7.1. Tarihî Gelişim İçerisinde Milletvekili Adaylığı

Türkiye’de gerek Osmanlı İmparatorluğu zamanında, gerekse Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra, milletvekili adaylığını düzenleyen bir takım hukuki düzenlemeler yapılmıştır. 1946 yılına kadar Türkiye’de, Kanun-i Esasi, Meclis-i mebusan azasının suret-i intihap ve tayinine dair talimat-ı muvakkate (1876), İntihab-ı mebusan kanun-u muvakkati (1908) ve bu kanunda 1923 ve 1934 yıllarında yapılan değişiklikler, 1924 esas teşkilat kanunu, mebus seçimi kanunu (1942) seçimlere ilişkin hususlara yer vermiştir. Bu yasaların getirdiği düzen içerisinde Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu devrinde 1877 yılında, ilk defa Meşrutî rejimin gereği olarak başlayan seçimler, günümüze kadar devam etmiştir (Araslı, 1972:87).

Osmanlı imparatorluğu yıkıldıktan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde de, Osmanlı imparatorluğu devresinde yürürlükte olan kanunların, bir süre daha uygulandığı görülmektedir. Ancak bu kanunlar, yeni Türk Devleti’nin ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelince, toplumun yapısına uygun yeni düzenlemelere gidilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde, 1920 yılından bu yana, 1946 yılına kadar seçimler tek partili bir siyasî düzende yapılmış; 1946 yılından sonra ise çok partili siyasî hayata geçilmiştir (Armağan, 1968: 26; Araslı, 1972:89). Çok partili hayata geçiş yılı, tek dereceli seçime geçiş yılı olarak ta gösterilebilir. Çünkü Türkiye’de 1946 yılına gelinceye kadar seçimler iki dereceli olarak yapılmıştır.

7.1.1. Milletvekili Seçilme Yeterliği

7.1.1.1. 1876 Kanun-i Esasi ve Seçilme Yeterliği

1876 Kanun-i Esasi 67,68 ve 72. maddelerinde, seçilme yeterliğine ilişkin koşulları ortaya koymaktadır. Memurların durumunu ele alan 67. madde ve ikametgâh koşulunu getiren 72. madde yanında; 68. maddede sayılan, mebus seçilmeyi engelleyici durumlar, seçilme yeterliğinin koşullarını da belirlemektedir. 68. maddede zikredilen milletvekili olmaya engel durumlar şunlardır:

1-Osmanlı vatandaşı olmamak

Bu madde genelde bütün seçim kanunlarında yer almıştır. Bu madde Osmanlı İmparatorluğu’nda vatandaş olmayanlara yasama organının kapılarını kapatmıştır. Kimlerin Osmanlı vatandaşı olduğu veya vatandaş kabul edildiği, Kanun-i Esasi’nin 9. maddesinden anlaşılmaktadır. Bu maddeye göre, din ve mezhepleri ne olursa olsun, Osmanlı tabiiyetinde bulunan kişiler, Osmanlı vatandaşlarıdır.

2- Yabancı devlet hizmetinde bulunmak

3-Türkçe Bilmemek

Osmanlı İmparatorluğu zamanında devletin ülkesi üzerinde çeşitli ırklardan gelen ve birbirinden farklı dilleri konuşan kimselerin yaşaması, hiç değilse devlet işlerinde dil birliğini sağlamak gereğini ortaya çıkartmış ve Kanun-i Esasi’nin 18. maddesinde çözümlenen bu durum, 68. maddeyi etkileyerek; Türkçe bilmemeyi, seçilme yeterliğini ortadan kaldıran bir koşul haline getirmiştir. (Armağan, 1968:49).

4-30 yaşından küçük olmak,

5-Seçim zamanında bir kimsenin hizmetinde bulunmak

Kanun-i Esasi'nin, bir kimsenin hizmetinde bulunmayı, milletvekili seçilmek için neden engel olarak gösterdiğini açıklamak mümkün değildir. Çünkü günümüz için, bir kimsenin hizmetinde çalışmayı, bir kimsenin seçilme hakkından mahrum edilmesi için yeterli gören antidemokratik zihniyet oldukça yabancıdır.

6-İflâs etmiş olup ta iade-i itibar etmemiş bulunmak

İflâs ederek, kendisine karşı duyulan güven duygularını sarsan kişilerin, eski güveni kazanmadıkça milletvekili olmasını uygun görmeyen bir düşüncenin eseri olarak anayasaya giren bu koşul; iflâsın bütün şekillerinde seçilme yeterliğini ortadan kaldıracı niteliktedir. Çünkü 68. maddede, âdi ve dolaylı iflâs ayırımı yapılmamıştır.

7-İyi ahlâklı olarak tanınmamak

Kanun-i Esasi'nin 68. maddesinde, “sui ahval ile müftehir olmamak” şeklinde ifade edilen bu koşul, milletvekili seçilecek kimsenin, toplumun saygısını kazanmış bir kişi olmasını sağlamak amacına yönelmiştir.

8-Hacrine karar verilip te bu karar kaldırılmamış olmak,

9-Bu koşullar yanında Kanun-i Esasi 72. maddesinde, “seçmenlerin seçecekleri milletvekillerini, mensup oldukları vilâyet ahalisinden seçmek zorunda olduklarını” hüküm altına alarak; bir ilden milletvekili seçilebilmek için, o ilde ikamet etmeyi, bir seçilme yeterliği unsuru haline getirmiştir.

10-67. maddede ise memurların durumuna değinilmiş ve padişah tarafından tayin edilen vekiller dışında, memurlukla milletvekilliğinin bir kişide birleşmeyeceği belirtilmiştir. Ancak aday olmayı memuriyetten istifa koşuluna bağlamayan anayasa; seçime girerek milletvekilliğini kazanan memurlara, milletvekilliği veya memurluk arasında bir seçim yapmak hakkını tanımıştır. Anayasada askerler ve subayların milletvekili seçilme yeterliğine ilişkin herhangi bir özel hüküm yer almamaktadır (Kili-Gözübüyük,1985:38-39;Araslı, 1972:90-91).

7.1.1.2. Talimat-ı Muvakkate ve Seçilme Yeterliği

Türkiye’de ilk seçimler, Kanun-i Esasi hükümlerine göre değil, 1293/1876 tarihli Talimat-ı Muvakkate hükümlerine göre yapılmıştır. Geçici nitelik taşıyan ve günün ihtiyaçlarına cevap vermek için hazırlanan fakat uzun süre uygulanan bu talimatta, seçilme yeterliğinin şartları içerisinde: “Her hali ile emin ve itimada lâyıık olmak,25 yaşından küçük olmamak, Devletin resmî dili olan Türkçeyi bilmek, cinayet sebebi ile veya siyasî bir suçtan mahkûm olmamak, Türkiye’de az çok emlak sahibi olmak, Osmanlı vatandaşı olmak, erkek olmak” gibi temel maddeler yer almıştır.

Bu şartların yanı sıra, yine 1876 Kanun-i Esaside olduğu gibi, milletvekili adaylığı için memuriyetten ayrılmak şart koşulmamış; fakat padişah tarafından tayin edilen vekiller hariç olmak üzere, seçimi kazanan memurların, milletvekili olmak veya memuriyette kalmak konusunda bir seçim hakları bulunduğu ortaya konulmuştur.Bu hükümlere bakıldığında, seçilme yeterliğinin şartları konusunda, 1876 Kanun-i Esasi ile Talimat-ı Muvakkatenin birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, “Kanun-i Esasi’de, seçilebilmek için 30 yaşında olmak şart koşulduğu halde, Talimat-ı Muvakkate bunu 25’e indirmiştir. Kanun-i Esasî, siyasî bir cürüm ve cinayetle mahkûm olmayı seçilme yeterliğini ortadan kaldıran koşullar arasında ele almadığı halde, Talimat buna da değinmiştir. Bunların yanında Kanun-i Esasî, seçilebilmek için emlak sahibi olmayı şart koşmadığı halde, Tâlimat bunu bir gerek haline getirmiştir”(Varlık ve Ören,2001:60-61;Araslı, 1972:91-92).

7.1.1.3. İntihab-ı Mebusan Kanunu ve Seçilme Yeterliği

19 Mart 1877 de açılarak çalışmalarına başlayan Birinci Meclis-i Umumî, çeşitli çalışmaları yanında bir de İntihab-ı Mebusan Kanunu hazırlamıştır. Fakat Meclis-i Mebusan'ın bu kanun daha kesinleşmeden dağılması üzerine aynı yıl yapılan ikinci seçimlerde de Talimat-ı Muvakkate hükümlerine göre hareket edilmiş; ancak 1908 seçimlerinde, 20.7.1324(1908) tarihinde padişah tarafından onaylanan, Birinci Meclis-i Umumî'nin hazırladığı İntihab-ı Mebusan Kanunu uygulanabilmiştir. Bunların yanında, dört yıl sonra yapılacak seçimlerde Türkçe okuyup yazmanın da şart koşulacağı belirtilmiş ve memurların durumu, bundan önceki yasalardaki esaslar içerisinde düzenlenmiştir (Varlık ve Ören,2001:65). Ancak “320 sayı ve 3.4.1339(1923) tarihli kanunla yapılan değişiklik, memurların seçilme yeterliği konusunda da bir yenilik getirmiş ve öğretmenler hariç olmak üzere merkezden tayin edilen bütün memurlar, müftüler, hâkimler, savcılar ve belediye reislerinin, görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresinden milletvekili seçilebilmeleri için, seçimlerin başlamasından iki ay önce görevlerinden istifa etmiş olmaları şart koşulmuştur” (Varlık ve Ören,2001:65,75).

Kanunda, görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresi dışından milletvekili seçilecek olanlar için, herhangi bir sınırlama yapılmamıştır. Aynı kanun “ordu, kolordu, fırka kumandanları ile bütün asker alma şube ve kalem başkanları, jandarma alay, tabur ve bölük kumandanlarının, hiçbir şekilde memuriyet görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresinden milletvekili seçilemeyecekleri esasını da ortaya koymuştur.” İntihab-ı Mebusan Kanunu, 320 sayılı kanun dışında, birkaç kere daha değiştirilmiştir. Nitekim 5 Şubat 1934 tarih ve 2598 sayılı kanunla yapılan değişiklikle kadınların da milletvekili olabileceği kabul edilmiştir (Araslı, 1972:92-93).

7.1.1.4. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ve Seçilme Yeterliği

1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, seçilme yeterliğine 11 ve 12. maddelerinde değinmiştir. Buna göre:“Yabancı devlet resmi hizmetinde bulunmak, Yüz kızartıcı suçlardan veya hırsızlık, dolandırıcılık, emniyet-i suiistimal, hileli iflâs gibi cürümlerden birisi ile mahkûm olmak, Mahcur olmak, Yabancı devlet tabiiyeti iddiasında bulunmak, Medenî haklardan yasaklanmış olmak, Türkçe okuyup yazma bilmemek, 30 yaşından küçük olmak” gibi hususlar seçilme yeterliğini ortadan kaldırmaktadır (20 Nisan 1340(1924) tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, m. 11) (Kili-Gözübüyük,1985:112). Bunun yanında 1924 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanununun, 1934 yılına kadar, yalnız erkeklerin milletvekili olabileceğini kabul etmiş; 1934 yılında 2599 sayılı kanunla yapılan değişiklikten sonra, kadınların da seçilme hakkına sahip olduğu hüküm altına alınmıştır.

1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanununun, İntihab-ı Mebusan Kanunu'ndan farklı yönlerini ortadan kaldıracak değişikliklerin yapılmaması yüzünden, ufak ta olsa kanunla anayasa arasında bir çelişkiye yol açmıştır. Ancak bu duruma rağmen 4320 sayılı kanunun kabulüne kadar bu ikili düzenlemenin uygulanmasına devam edilmiştir (Araslı, 1972:94).

7.1.1.5. Mebus Seçimi Kanunu ve Seçilme Yeterliği

14 Aralık 1942 tarihinde 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu kabul edilmiştir.İntihab-ı Mebusan Kanunu ile ek ve tadillerini kapsayan 320, 385, 1079, 1760, 2598 ve 2631 sayılı kanunları, 54. maddesi ile yürürlükten kaldıran bu kanun;

seçilme yeterliğine ilişkin esaslar bakımından 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanununun bir tekrarı niteliğini taşımaktadır. Bu kanunda da: “*Yabancı devlet resmî hizmetinde bulunmak, Ağır hapis cezası ile veya hırsızlık, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal ve hileli iflas suçlarından birisi ile mahkûm olmak, Mahcur olmak, Yabancı devlet tabiiyeti iddiasında bulunmak, Kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmak, Türkçe okuyup yazma bilmemek, 30 yaşından küçük olmak,*” gibi esaslar milletvekili seçilme yeterliğini ortadan kaldıran haller olarak ele alınmıştır (Varlık ve Ören,2001:81-82; Araslı, 1972:94). Bu yeni seçim kanunu sistem bakımından yenilik getirmese de meşrutiyet sonrasının ve kurulan demokratik devletin ilk seçim düzenlemesi olarak kabul edilir (Varlık ve Ören,2001:80). Buna göre 4320 sayılı kanunda, 320 sayılı kanundan farklı olarak, askerî kişilerin süresi içerisinde istifa etmiş veya tekaütlüklerini talep etmiş olmak şartı ile, görevli oldukları seçim çevrelerinden de, bunun dışındaki seçim çevrelerinden de milletvekili seçilebilmeleri mümkün kılınmıştır. Oysaki 320 sayılı kanuna göre bu kişilerin, istifa etmiş olsalar bile, görevli buldukları seçim çevrelerinden milletvekili seçilmeleri mümkün değildir (Araslı, 1972:95).

7.1.1.6. Milletvekili Seçimi Kanunu ve Seçilme Yeterliği

Bu seçimlerde 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı “*Milletvekili Seçim Kanunu*” uygulanmıştır. Çok Partili sisteme geçilirken 4320 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmış ve yerine 1946 tarihli yeni kanun kabul edilmiştir (Varlık ve Ören,2001:85). Milletvekili seçilme yeterliğine ilişkin “*4918 sayılı kanunun 10, 11 ve 12. maddelerinde yapılan düzenlemelerin esasında, 4320 sayılı kanundan hiçbir şekilde farklı olmadığı*” ileri sürülmektedir (Araslı, 1972:96). Bununla birlikte iki dereceli seçim sistemi yerine tek dereceli seçim sistemini getiren bu yasada seçmenlerin temsilcilerini aracısız seçme hakkının verilmesi, aday olmak için bir parti listesi içinde yer alma zorunluluğunun kaldırılması gibi getirilen düzenlemeler, demokratikleşme sürecinin başlaması açısından önemli olmuştur (Varlık ve Ören,2001:86).

7.1.2. Milletvekili Adaylarının Tespiti

1876 I.Meşrutiyetin ilanı ve Kanun-i Esasi adıyla bilinen Anayasanın kabulünden sonra bu anayasa çerçevesinde yer alan ilgili kanunlara ve sonraki süreçte ortaya çıkan siyasî partilerin aday tespiti konusundaki düzenlemelerin ilki “*Kanun-i Esasi, Talimat-ı Muvakkate, Intihab-ı Mebusan Kanunlarının*” yürürlükte olduğu yılları kapsayan 1876-1942 arası dönemdir. Bu dönemde söz konusu kanunların hiçbirisi, siyasî partilerin adaylarını tespitine ilişkin hükümler taşımamakta hatta siyasî partilerden söz etmemektedirler. Buna dayanarak, bu dönemin siyasî partilerde aday tespiti açısından mutlak bir hürriyet dönemi olduğunu söyleyebiliriz. “*4320, 4918, 5545 sayılı kanunların yürürlükte olduğu süreyi kapsayan 1942-1961 dönemde siyasî partilerin aday gösterme yetkileri, kanunlarda yer almıştır. Ancak bu adayların nasıl tespit edileceğine ilişkin hükümlere rastlanmamaktadır. Bu dönemde aday tespiti işlemi, partiler tarafından tespit edilen esaslar içerisinde ve bundan önceki devreden farklı olmayan tam bir hürriyet içerisinde yürütülmüştür*” (Araslı, 1972:147).

7.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti’nden Önceki Devrede, Siyasî Partilerde Aday Tespiti

Cumhuriyetten önceki Türkiye’de siyasî partilerin ortaya çıkmasına, 1908 tarihinde yapılan anayasa değişikliği ile cemiyet kurma hakkının düzenlenmesi büyük

ölçüde yardımcı olmuştur. Anayasada yer alan kurallara uygun olarak çalışmalarına başlayan bu partilerin, 1908 den, Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılına kadar yapılan bütün seçimlerde yer aldıkları görülmektedir.

Bu dönemde seçime katılan fırkaların belli başlıları: İttihat ve Terakki Cemiyeti (fırkası), Ahrar Fırkası, Hürriyet ve itilaf Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, İttihad-ı Muhammedi Fırkası, Milli Meşrutiyet Fırkası, Osmanlı Çiftçiler Derneği, Teceddüt ve Millî Türk Fırkası olarak bilinmektedir (Tunaya,1988:4-5). Bu partilerin, 1908-1923 yılları arasında yapılan seçimlerde, adaylarını nasıl tespit ettikleri konusunun yeterince bilinmediği ifade edilmektedir (Araslı, 1972:148). Bu konuda yalnız 1913 kongresinde değiştirilen tüzüğüne dayanmak suretiyle İttihat ve Terakki Fırkası hakkında sınırlı bir bilgiler mevcuttur (Tunaya,1988:32). İttihat ve Terakki Fırkası'nın 1913 kongresinde değiştirilen tüzüğünde;“7.madde, milletvekili adaylarını tespit yetkisini Meclis-i Umumi adı verilen organa vermiş, fakat bu yetkinin kullanılması sırasında il merkezleriyle istişare edilmesini de şart koşmuştur. Meclis-i Umumi adı verilen bu organın ise, tabii üyeler adı verilen, kongrede tayin edilmiş Kâtib-i Umumî, Reis-i Umumî ve 9 kişilik Merkez-i Umumî üyeleri ile, reis tarafından seçilmiş Kalem-i Umumî üyelerini ve kabinede bulunan fırkaya mensup azaları, seçilmiş üyeler adı verilen ve yine kongrede tespit edilmiş 20 kişiden ibaret Meclis-i Umumî üyelerini kapsadığı” anlaşılmaktadır (Araslı, 1972:148).

7.1.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Devresinde, Siyasî Partilerde Aday Tespiti

1919 yılında seçilen Meclis-i Mebusan'ın, 5 Nisan 1920 de, İstanbul'un işgalinden sonra çalışmalarına son vermesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne bir işaret olmuş; Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yürütme organı olan Heyet-i Temsiliye, 19 Mart 1919 da, illere, kolordu kumandanlıklarına, Mustafa Kemal'in imzası ile bir bildiri göndererek, yeni Türk Devletine temel olacak bir kurucu meclisi toplama çalışmalarına girişmiştir (Nutuk,2006:287-288).

Bu bildiriye yer alan esaslara uygun olarak seçilen 349 milletvekili, İstanbul'dan Anadolu'ya geçen 92 milletvekilinden hazır bulunanlarla, 23 Nisan 1920'de Ankara'da birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Bu şekilde kurulan Türkiye Devleti, 1923 yılında cumhuriyetin ilân ile bir cumhuriyet niteliğini kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti devresinde, 1923 ten 1950'ye kadar; 1923, 1927, 1931, 1935, 1939, 1943, 1946, 1950, yıllarında olmak üzere 8 seçim yapılmıştır. Bu devrede yapılan bu seçimlerde ise, seçim mücadelesine katılan siyasî partiler; başta Cumhuriyet Halk Partisi olmak üzere, Demokrat Partisi ve Millet Partisidir (Araslı, 1972:150).

Bu devrede, 1923 milletvekili seçimlerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin milletvekili adayları, cemiyetin başkanı olan Mustafa Kemal tarafından tespit edilmiştir. Bu seçimde, kimlerin milletvekili olacağı konusunda, cemiyet içerisinde ortaya çıkan birinci ve ikinci gruplar arasındaki çekişmenin büyük ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Adayların çoğunluğunu, Mustafa Kemal'in içerisinde yer aldığı birinci gruba mensup kimseler teşkil etmiştir (Frey,1965:430). Buna göre aday tespiti yetkisinin, hem adayların kimler olacağını hem de bunların hangi seçim bölgelerinden seçime katılacaklarını tayin yetkileri ve listelerin seçmenlere açıklanması Parti Genel Başkanının tasarrufundadır. Bu uygulamadan sonra 1927-1947 yılları arasında ise, parti tüzüklerinin aday tespiti yetkisini, Parti Başkanlık Divanına verdikleri görülmektedir. Dolayısıyla zaman içerisinde yapılan tüzük değişiklikleri ile bir takım yeni düzenlemelere gidildiği anlaşılmaktadır (Araslı,1972:150). Nitekim bu yönde düzenlemelerden ilki 1927 seçimleri öncesi görülmeye başlanmıştır;1927 seçimlerinde,

Başkanlık Divanı üyelerinin, parti adaylarını tespit etmeden önce, aday olmayı arzulayan kişiler ve bunlar üzerinde örgütün görüşlerini tespit etmek üzere, çeşitli illerde örgüt yetkilileri ile görüşmek yolunu tuttukları bilinmektedir. 1939 seçimlerinde Başkanlık Divanının kararı ile tüzük hükümlerinde yer almamasına rağmen uygulanmaya başlayan bu usulde; illerde, parti ikinci seçmenlerinin katılacağı toplantılar düzenlenmiş ve ikinci seçmenlerin, partiye aday olmak üzere başvuran kişiler arasından uygun gördükleri isimleri işaretlemeleri istenmiştir. İkinci seçmenlerin kararları, Başkanlık Divanı tarafından hazırlanan aday listelerinde büyük ölçüde dikkate alınmıştır. İkinci seçmen toplantılarının düzenlendiği bu illerden biride Maraş'tır. Ancak bu usulün, 1939 seçimlerinden sonra kullanılmadığı anlaşılmaktadır (Araslı, 1972:151). 1943 seçimlerinde seçmene, partinin hazırladığı listeyi olduğu gibi kabul etmemek ya da bu listede yer alan adaylar arasında bir tercih yapmak uygulaması getirilmiştir. 1946 seçimlerinde ise Parti Başkanlık Divanının aday tespiti konusunda, Parti Grup Yönetim Kurulları ile Parti Genel Yönetim Kurullarının reyine başvurabileceği hükmü uygulamaya konulmuştur.

1923-1947 yılları arasında kullanılan bu usullerin yanında, Parti Başkanlık Divanının adayları tespit ederken uyulacak birtakım ölçüler ortaya koymak sureti ile kendi kendisini sınırlandırmak yolunu tuttuğu da görülmektedir. Ayrıca kadınların seçilme hakkına kavuştuğu zaman yapılan ilk seçimlerde de, aday listelerinde kadınlara daha fazla yer verilmesine çaba gösterilmiştir (Araslı, 1972:152).

7.1.3. Milletvekili Aylık ve Yollukları

Osmanlı Devletinin ilk Anayasası olan 1876 Anayasasından, 1921 tarihindeki Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Anayasasına kadar geçen dönem içinde milletvekili maaşları ve diğer ödenekleri çeşitli değişikliklere uğramıştır.

I. Dönem TBMM'de milletvekillerine önceleri aylık tahsisat olarak 80 lira verilirken duyulan ihtiyaç üzerine bazı düzenlemelere gidilmiştir.3 Mayıs 1920'de memur iken mebus olanların durumun sorulması; bu konuda bazı karmaşaların yaşandığını göstermektedir (TBMMZC.,1.D,C.1:236-236). "*Nisab-ı Müzakere Kanunu*"nun 4'üncü maddesiyle milletvekilliği ile memuriyetin bir zat uhdesinde toplanamayacağı, ancak sefirlik, ordu ve kolordu kumandanlığı memuriyetlerinin meclis azalığı ile birlikte yürütülebileceği kararına varılmıştır (TBMM Kav.M.,1943: D.1,C.1:19;TBMMZC.,1. D,C.3:535-546).

23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi'nin 5 Eylül 1920'de çıkardığı 18 sayılı Nisabı Müzakere Kanunu'nun 6, 7 ve 8. maddeleri milletvekillerinin ödenek ve yolluklarıyla ilgili düzenlemeler getirmiştir (TBMMZC.,1.D,C.3:535-550;Çoker, 1994:1.D,C.1:136-137). Bu düzenleme Bayazıt Milletvekili Mehmet Bey ile arkadaşlarının verdikleri kanun teklifi sonucunda gerçekleşmiştir (Şavkılı, 2011:20). Büyük Millet Meclisi azalarının ödenekleriyle ilgili bu üç madde şöyledir:

1- Büyük Millet Meclisi Azasına dört ay için bin iki yüz elli lira tahsisat ve dört ayın hitamından devre-i içtimaiye nihayetine kadar Meclise devam edenlere şehri yüzer lira tazminat verilir.

2-Büyük Millet Meclisi azasına senede bir defaya mahsus olmak üzere dört bin kuruş üzerinden azimet ve avdet harcırahi ita olunur.

3-İstanbul Meclisi Mebusan'ından Büyük Millet Meclisine iltihak eden azaya tarihi iltihakından itibaren şehri yüzer lira tazminat verilir (Kili-Gözübüyük, 1985:89-90).

Nitekim Millet Meclisi üyelerine yapılan sürekli ve genel ödemeler, kısmen 6.maddede ve 7.maddede düzenlenmiştir. Bu maddelerin açılımında, ortaya çıkan rakamlar şunlardır: İlk dört ay için 1.250 lira tahsisat (aylık 312,50 lira) (m.6)sonraki aylar için aylık 100 lira (m.6) yılda bir defa verilen 4.000 kuruş (40 lira) gidiş-dönüş ödeneği (aylık 3 lira 33 kuruş) ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca kanuna göre; Osmanlı Mebusan Meclisi'nden TBMM'ye katılan milletvekillerine katılış tarihlerinden itibaren aylık yüzer lira tazminat verilmesi kararı alınmıştır (TBMM Kav.M.,1943: D.1,C.1:19; Ceride-i Resmîye, 21 Şubat 1337/1921:No: 3).

Aralık 1920 tarihinde çıkarılan bir kararnameyle ise mebusluğu seçenlere, memuriyet maaşlarına göre harcırah kanununa dayanarak müstahak oldukları harcırahın Meclis tarafından ödenmesi karara bağlanmıştır (TBMMZC.,1.D,C.6: 430).

Ödenek ve yolluklarda yapılan ikinci düzenleme Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun altıncı ve sekizinci maddelerinin tadiline dair kanun teklifi sonucunda gerçekleşmiş ve 17 Şubat 1921'de 98 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Aylık ödenek 1 Mart 1920'den geçerli olmak üzere 200 lira, yolluk da her yıl üç aylık ödeneğin yarısı, yani 300 lira olarak saptanmıştır (TBMMZC.,1.D,C.8:270;TBMM,Kav.M.,1943:D.1,C.1:104).

Eylül 1922'de çıkarılan 272 sayılı "*Nisabı Müzakere Kanununun yedinci maddesini muadil Kanun'a*" göre; Nisabı Müzakere Kanunu'nun yedinci maddesi tadil edilmiştir. Buna göre; "*Büyük Millet Meclisi azasına senede bir defaya mahsus olmak üzere 10.000 kuruş üzerinden azimet ve avdet harcırahı verilir. Aile harcırahı bir devre-i intihabiyede azimet ve avdet olarak ancak bir defaya münhasırdır.*" (Tertip Düstur,3.Tertip,C.,No:3:91). Aynı yasayla, milletvekillerinin gidiş ve dönüş harcırahları olarak adlandırılan yollukları, yılda 40 liradan 100 liraya çıkarılmaktadır.8 Mart 1923'te çıkarılan 311 sayılı Kanunla, TBMM azasına 1 Mart 1923 tarihinden geçerli olmak üzere yılda 2400 lira ödenek verilmesi kararlaştırılmıştır (TBMMZC.,1.D,C.8:61-62).

Mart 1923 (1329) tarihli ve 315 sayılı "*Nisabı Müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerini muadil kanun'a*" göre: meclis üyelerinin senelik ödentileri 2.400 TL'ye ve dolayısıyla aylıkları da 200 TL'ye çıkarılmış olmaktadır (Tertip Düstur,3.Tertip,C.,No:4:5). Ayrıca, 7 inci maddede, daha önceden değişiklik yapıldığından, yıllık 100 TL gidiş ve dönüş harcırahı uygulamasına da devam edilmektedir.

12 Nisan 1923'te alınan 382'nolu karar ile memurlardan milletvekili olanların milletvekillikleri müddetince son memuriyetleri maaşı esas alınarak, tekaüt ve mazuliyet haklarının tespiti yapılmıştır (Düstur,1929: 3.Tertip, C.4:157). 1923 yılında tam olarak bir mebusun eline geçen para; "*ilk dört ay için 312,50+ 3,33 = 315 lira 83 kuruş; sonraki aylar için 100+3,33=103,33 kuruş*" olarak hesaplanmıştır (Bakırcı, 2006:S.37-38:36). 1924 dönemi içerisinde, sadece, Nisabı Müzakere Kanunu'nun bu maddeleri uygulanmamış ve 16 Eylül 1922, 8 Mart 1923 ile 23 Şubat 1924'te bu Kanunun maddelerinde değişiklik yapan üç yasa çıkarılmıştır (Bakırcı,2006:S.37-38:37).

21.2.1924 tarihinde verilen bir kanun teklifi ile TBMM azalarının senelik tahsisatlarının 3600 liraya yükseltilmesi talebi bazı milletvekillerinin yoğun itirazlarına rağmen kabul edilmiştir (TBMMZC.,2.D,C.6:204). Şubat 1924'te çıkarılan, 421 sayılı "*Nisabı Müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerini muadil 8 Mart 1339 (1923) tarihli kanunun bazı maddelerinin tadiline dair kanun*" 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu döneminde de uygulanmıştır.

Söz konusu 421 sayılı yasanın 1. maddesine göre, "*Meclis azasına senevi üç bin altı yüz lira tahsisat ita olunur*"(Düstur,3.Tertip,C.,No:5:302).O halde milletvekillerinin maaş ve harcırahları ile ilgili yapılan bu düzenlemelerden sonra Şubat 1924'ten itibaren

bir milletvekilinin eline geçen yıllık ödenek miktarı 3.700 TL'ye; aylık miktarı ise, 308 TL'ye yükseltilmiştir. Nisan 1924'te, yeni bir Anayasa olan 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, milletvekili aylıkları açısından yeni bir dönem başlamıştır (Bakırcı,2006:S.37-38:39). Milletvekili aylıkları, söz konusu Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 18. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; *"Mebusların senevî tahsisatları kanunu mahsus ile tayin olunur"* (Kili-Gözübüyük, 1985:114).

Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun, yasama organına tanıdığı bu sınırsız düzenleme yetkisi, 23 Şubat 1924'te çıkarılan 421 sayılı Kanunun yürürlükte kalması yönünde kullanılmış ve bu dönemdeki uygulamanın devamı sağlanmıştır. Diğer bir deyimle, bu dönemde de, yıllık 3.700 TL ve aylık 308TL ödenek uygulamasına devam edilmiştir (Bakırcı,2006:S.37-38:39).

Nisan 1927 tarihinde çıkarılan 1006 sayılı *"Nisabı Müzakere Kanununun tadiline müteallik 23 Şubat 1340(1924) tarihli kanuna müzeyyel kanun"*a göre, bu uygulama devam etmiş ancak ödemenin biçimi değiştirilmiştir. Buna göre, milletvekillerine, yıllık ödeme miktarının üçte birinin sene başında, geriye kalan üçte ikisinin, son altı ayda üçer ay arayla verileceği öngörülmektedir (Bakırcı,2006:S.37-38:40). TBMM'de yapılan bu yasal düzenlemenin ödenek miktarına ilişkin bir yönü bulunmamaktadır. Ödenek miktarına ilişkin değişiklik, 1930 tarihinde, 1613 sayılı Kanunla gerçekleştirilmiştir (T.C.Resmi Gazete, 20 Mayıs 1930:S.,1498:8933).

Aynı yasayla, 1924 öncesi uygulamalara ve onların uzantılarına son verilmekte, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun verdiği yetkiye dayalı olarak yeniden düzenleme yapılmaktadır. 20 Mayıs 1930 tarih ve 1613 sayılı yasaya göre; *"Yıllık ödenek miktarı 6.000 liraya çıkarılmakta, ödemelerin aylık yapılması öngörülmekte, daha sonraları, yolluk olarak adlandırılacak olan, 125 liralık bir tazminat düzenlenmekte, daha sonraki düzenlemelerin başlangıcını oluşturan, ölüm halinde, senelik ödeneğin yarısının mirasçılara verileceğine"* ilişkin hüküm getirilmektedir (Bakırcı,2006:S.37-38:41;Düstur,1930: 3.Tertip, C.11: 397).

1930'da yapılan yasal düzenlemeyle, *"Milletvekillerine yapılan yıllık ödeme %100'e yakın oranda arttırılmış ve enflasyon oranı düşük olduğundan, bu artış, aylık ödeneklere yansımıştır"*. Ancak, bu oran yüksek bulunarak 1931 yılında çıkarılan bir kanunla, milletvekili aylıkları düşürülmüştür (Bakırcı,2006:S.37-38:42). 5 Mart 1931 tarih ve 1757 sayılı *"Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkında 1613 Numaralı Kanunun Birinci Maddesini Muadil Kanun'un birinci maddesine göre;* milletvekili aylıkları, 6.000 liradan 4.200 liraya düşürülmüş ve harcırahlarda bir değişiklik yapılmamıştır (TBMMZC.,3.D,C.26:15;T.C.Resmî Gazete,11 Mart 1931:S.,1745: 293).

Yapılan düzenlemede dikkati çeken bir başka değişiklik de, ödemelerin aylık yapılmaya başlanmasıdır. Daha sonraki yıllarda, yıllık ödeme ile aylık ödemenin ortası bulunacak ve daha önce de uygulaması denenmiş olan, 3 aylık ödeme esası getirilecektir (Bakırcı,2006:S.37-38:42).

1 Haziran 1934 tarih ve 2507 sayılı *"1757 Numaralı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanunun"* birinci maddesine göre, 1757 sayılı Kanunun birinci maddesinin son fıkrasına göre; *"ölen milletvekilinin mirasçılara verilecek ödenek miktarı, senelik ödeneğin yarısından tümüne çıkarılmakta ve bunun nasıl paylaştırılacağı ayrıntılı olarak belirlenmektedir"*. 2507 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeyle, ölen milletvekillerin 1683 sayılı Kanun mucibince dul ve yetim maaşına müstahak aile fertlerine eşit olarak paylaştırılmak üzere bir senelik tahsisatları tazminat olarak verilecektir (Düstur, 1934:3.Tertip,C.15:1149).

Yirmi beş yaşını bitiren ve geçimi babası tarafından temin edilen kızlar dahi bu tazminattan diğer evlâtlar gibi eşit hissedar oluyorlardı. Vefat eden milletvekilinin dul ve yetimi bulunmaz ise bu tazminat kanunî mirasçılarına verilecekti. Ayrıca bu tazminat borç için haczedilemeyecektir (TBMMZC,4.D,C.23:130; Bakırcı,2006:S.37-38:43).

Büyük Millet Meclisi azasının tahsisat ve harcırahları hakkındaki 1613 sayılı Kanun ile verilen tahsisat, milletvekillerin seçim bölgelerinde yapmış oldukları masrafları karşılamaktan uzak görünüyordu. Dolayısıyla milletvekillerinin masraflarını karşılamak için 1613 sayılı Kanun'un bazı hükümlerinin değiştirilmesine dair bir kanun, Meclis'in 8.2.1937 tarihli birleşiminde çıkarılmıştır.

15 Şubat 1937 tarih ve 3135 sayılı Kanunla, harcırah miktarları arttırılmakta ve bunun kesintiye tabi olmaması öngörülmektedir. *“Büyük Millet Meclisi Azasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkındaki 1613 Sayılı Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”*a göre, milletvekillerine, şarta bağlı olarak ödenen harcırahlar, şartsız hale getirilerek herkese ödenmeye başlanacaktır. Bu kanunla, TBMM üyelerine aile harcırahları da dâhil olmak üzere her toplantı dönemi için 1000'er lira ödenmesi kararlaştırılmıştır (TBMMZC.,5.D,C.16:108).

TBMM'i aldığı bazı kararlarla kuşkusuz ki; milletvekillerinin ekonomik olarak rahatlatılmasını ve çalışma verimlerinin artırılmasını hedeflemiştir. 15.12.1937'de 1042 sayılı Kanun'un 25. maddesi tadil edilerek, milletvekillerinin hüviyet cüzdanları ibraz etmeleri şartıyla, devlet demiryollarında parasız seyahat edebilmeleri sağlanmıştır (TBMMZC.,5.D,C.21:63).

Milletvekili harcırahları, 18 Haziran 1943 tarih ve 4440 sayılı Kanunla %50 oranında arttırılmıştır (Resmi Gazete, 23 Haziran 1943:S.,5437:5369) Buna göre milletvekilinin eline geçen toplam yıllık ödenti 5.700 TL'ye çıkmıştır (Bakırcı,2006:S.37-38:43).

1 Haziran 1944 tarih ve 4602 sayılı *“Büyük Millet Meclisi Azasının tahsisat ve harcırahları hakkındaki 1613 sayılı Kanunun Birinci Maddesini Değiştiren 1757 Sayılı Kanuna Ek Kanun”*a göre; milletvekili aylıklarının, bu tarihten itibaren, emeklilik hesabında esas tutulan aylık tutarına göre hesaplanacağı belirtilmiştir (T.C.Resmi Gazete,24 Haziran 1944: S.,5739:7174).

21.6.1944 tarihli ve 4603 sayılı Kanuna göre; *“Milletvekillerinin ölümleri halinde, mirasçılarına verilecek tazminatın miktarı ve nasıl paylaşılacağına ilişkin hükümler içermektedir. Dolayısıyla, bu yasayla, ölüm tazminatının kesintiye tabi tutulmaması”* öngörülmektedir (Bakırcı,2006:S.37-38:44).

1 Aralık 1945 tarih ve 4808 sayılı yasaya göre; *“Milletvekillerine verilmekte olan yollukların ödeme tarihi değiştirilmekte, tutarlara ilişkin bir değişiklik yapılmamaktadır.2 Aralık 1947 tarihli ve 5142 sayılı Kanunla, milletvekillerinin ödenek miktarı 1.150 TL'ye çıkarılmaktadır. Aynı gün çıkarılan 5243 sayılı Kanuna göre, 3135 (1.000 TL) ve 4440 (yapılan %50 zamlı, 1.500TL) sayılı Kanunlarla öngörülen yolluklar, bir misli (yıllık 3.000 TL'ye) arttırılmaktadır.”* (Bakırcı,2006:S.37-38:44). Her iki Kanunun yürürlük tarihi 1 Ocak 1948 olarak saptanmıştır (TBMMTD.,8.D, C.8:166,175,195,199).

Böylece, *“1948 tarihinden itibaren, milletvekili aylıkları, 1.150 TL ödenek ve ek olarak 250 TL yolluk olmak üzere toplam 1.400 TL”* olmaktadır (Bakırcı,2006:S.37-38:44-45).

7.1.4. Milletvekili Emeklilik Hakları

Milletvekillerinin Emeklilik hakları ile ilgili düzenlemelere baktığımızda Osmanlı imparatorluğu zamanında, Osmanlı Meclislerinde yer alan mebusların bu

hakları ile ilgili herhangi bir düzenleme söz konusu olmamıştır. Osmanlı Devleti sonrası Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra, milletvekillerinin durumu ile ilgili bazı kısmi düzenlemeler yapılmıştır.

Osmanlı Döneminde (1876-1918) Meclisi Ayan ve Meclisi Mebusan üyelerinin emeklilik hakkı bulunmamaktadır. Ancak bu durum Osmanlı Devleti döneminde meclislerin üyelerinin Cumhuriyet Dönemine göre daha yüksek aylık almaları, özlük hakları bakımından da daha iyi durumda oldukları anlamına gelmemektedir.

1919-1923 dönemi içinde milletvekillerine emeklilik hakkı veren bir yasa da bulunmamaktadır. Bu dönemde Sivas Kongresi kararları gereğince Temsil Heyeti üyeliği yapmış olanlara ve birinci dönem TBMM üyelerine daha sonradan çıkarılan bir yasayla emeklilik hakkı tanınmıştır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında ve TBMM'nin ilk yıllarında görev yapan Temsil Heyeti üyeleri ve birinci dönem milletvekilleri 1948 yılından itibaren emeklilik hakkına kavuşmuşlardır. Bu hak son derece sınırlı olan ve genişletilmesi yasaklanmış olan bir hak olarak düzenlenmiştir. 1948 yılında çıkarılan 5269 sayılı Kanun, temel olarak, Temsil Heyeti üyeleri ile TBMM'nin birinci dönem üyelerinden sağ bulunanlara yaşadıkları sürece 350 lira aylık bağlanmasını öngörmektedir. Emekli aylığı bağlanacak olan kişilerin ölümleri halinde dul ve yetimlerine bağlanacak aylık yarıya (175 TL) düşmektedir. 5269 sayılı kanun, özetle, aktif olarak Temsil Heyeti üyeliği ve birinci dönem TBMM üyeliği yapmış olanlar ile bunların dul ve yetimlerine, başkaca bir gelir elde etmeme koşuluyla, sabit bir aylık bağlanmasını öngörmüştür (Bakırcı, 2007: S.5:152-153).

1926-1952 yılları arası dönem milletvekilliliğinde sınırlı emeklilik hakkının olduğu bir dönemdir. Anayasa Mahkemesinin, E. 1971/44 K. 1972/29 No'lu kararında, emeklilik hakkının Cumhuriyetin ilanından 1954 yılına kadar olan tarihi gelişimini şöyle özetlemektedir: *“Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, benimsene gelen bir ilke olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği, memurların tabi buldukları emeklilik düzeni içinde emekliliğe hak veren bir görev değildir. Ancak 31.3.1926 günlü, 788 sayılı Memurun Kanununun 70. ve 73. maddeleriyle mesleği memuriyet olup da milletvekilliğine seçilenlerin milletvekilliğinde geçirdikleri süreler emeklilik fiili hizmetinden sayılarak emeklilik süresini dolduranlara on bin kuruş üzerinden emekli maaşı bağlanması kabul edilmiştir”* (www.anayasa.gov.tr, 20.02.2013; Bakırcı, 2007: 5-153).

Milletvekillerin emeklilikleri ile ilgili olarak, 3 Haziran 1930 tarihinde çıkarılan 1683 sayılı *“Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanunu”* uygulamaya konulmuştur. Mesleği memuriyet olan milletvekillerinin çalışma süreleri emekliliğe esas fiilî hizmetten sayılmıştır. 2507 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeyle, ölen milletvekillerin 1683 sayılı Kanun mucibince dul ve yetim maaşına müstahak aile fertlerine eşit olarak paylaştırılmak üzere bir senelik tahsisatları tazminat olarak verilecekti (Düstur, 1934:3.Tertip,C. 15: 1149). Yirmi beş yaşını bitiren ve geçimi babası tarafından temin edilen kızlar dahi bu tazminattan diğer evlâtlar gibi eşit hissedar oluyorlardı. Vefat eden milletvekilinin dul ve yetimi bulunmaz ise bu tazminat kanunî mirasçılara verilecekti. Ayrıca bu tazminat borç için haczedilemeyecektir (TBMMZC,4.D,C.23:130;Şavkılı, 2011:196).

3.6.1930 tarih ve 1683 sayılı Askerî ve Mülki Tekaüt Kanununun 23. maddesiyle milletvekillerinin statüleri aynen sürdürülmüş, ancak, 13.4.1936 tarih ve 2941 sayılı kanunun 1. maddesiyle söz konusu 23. maddeye eklenen fıkralar gereğince emekli aylıklarının hesabında bu tarihe kadar uygulanmakta olan 3. derece memuriyet aylığı olan “100” lira değiştirilerek 2. derece memuriyet aylığı olan 125 lira esas

tutulmuştur. 3.8.1944 günlü 4644 sayılı kanunla ücretli görevlerden milletvekilliğine seçilenlerin de emeklilik haklarının devam etmesi kabul olunmuştur.

1683 sayılı kanunun 25. maddesi Büyük Millet Meclisi Başkanlarıyla Bakanlar Kurulu üyeleri için ayrı ve istisnai bir hüküm getirmiş, bunlara mesleklerinin memuriyet olup olmamasına ve hizmet sürelerine bakmaksızın ayrılışlarında birinci derece memuriyet maaşı üzerinden aylık bağlanmasını kabul etmiştir. Hükümlerinin bir bölümü 1.7.1949 tarihinde geri kalanları da 1.1.1950 gününde yürürlüğe girmiş bulunan 8.6.1949 günlü, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile milletvekilliği ile Bakanlar Kurulu üyeliği, tüm olarak emeklilik statüsü dışına çıkarılmış, ancak kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Bakanlar Kurulu üyesi bulunanların eski hükümlere göre geçen hizmet sürelerinin bundan sonrakilere ne şekilde eklenerek emeklilik durumlarının sürdürüleceği aynı kanunun 54-64. maddeleri hükmüne geçici olarak belirlenmiştir (Bakırcı,2007:S.5:154;Düster,17.6.1949:3.Tertip,C.,30, S.,7235:1335).

Milletvekillerinin emeklilik işlemleri ile ilgili bu düzenlemelere göre; *“1926’dan sonra, 788 sayılı Memurun Kanunuyla memuriyetten milletvekilliğine seçilenlerin, milletvekilliğinde geçirdikleri sürelerin emeklilik fülü hizmetinden sayılması öngörülmüş ve emeklilik süresini dolduranlara emekli maaşı bağlanması kabul edilmiştir. 1944’ten sonra, 4644 sayılı Kanunla, ücretli görevlerden milletvekilliğine seçilenlerin de emeklilik haklarının devam etmesi kabul edilmiştir. Yani anlaşıldığı üzere, 788 ve 4644 sayılı Kanun hükümleri milletvekillere ayrı bir emeklilik hakkı vermemekte, milletvekilliğinde geçen sürelerin emeklilik hesabında dikkate alınmasını”* öngörmektedir (Bakırcı,2007: S.5:155).

Her iki Kanun birlikte değerlendirildiğinde, ister memuriyetten, ister ücretli görevlerden milletvekilliğine geçilsin, emeklilik hakkının milletvekilliği nedeniyle kesintiye uğramasının önlenmeye çalışıldığı görülmektedir. *“1930’lu yıllarda, 1683 sayılı Kanunla, Bakanlar Kurulu üyeliği ve Meclis Başkanlığı emeklilik hakkı açısından ayrıcalıklı olarak düzenlenmiş ve bunlara, mesleklerinin memuriyet olup olmamasına ve hizmet sürelerine bakılmaksızın, ayrılışlarında birinci derece memuriyet maaşı üzerinden aylık bağlanması kabul edilmiştir.1949 yılında 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun yürürlüğe girmesiyle milletvekilliği ve bakanlık tümüyle emeklilik statüsünün dışına çıkarılmış, sadece kazanılmış hakların ihlalini önlemek açısından bazı geçici düzenlemeler yapılmıştır”* (Bakırcı,2007: S.5:155).

9 Haziran 1952 tarihli ve 5951 sayılı Kanun 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 12 inci maddesine *“Emeklilik hakkı tanınan vazifelerde bulduktan sonra Milletvekilliğine seçilenler seçimlerinden itibaren (6) ay içinde yazı ile Sandığa müracaat ettikleri takdirde”* şeklinde bir bent eklenmiştir. Ancak bu hak ayrıcalıklı olarak değil, emekli sandığının diğer üyeleriyle eşit olarak belirlenmiştir. Bu hakkın elde edilmesi kazanılmış dereceler üzerinden ve emeklilik keseneklerinin kendileri tarafından ödenmesi şartına bağlı olmuştur. Bu düzenlemenin amacı, emeklilik haklarını kaybetme kaygısıyla memurların siyasete girmelerinin engellenmesini önlemeye çalışmaktır (Bakırcı,2007:S.5:155-156).

Kısaca ifade etmek gerekirse, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1960’lı yıllara kadar milletvekillerinin emeklilik hakkı ayrıcalıklı düzenlenmemiştir. Milletvekilleri açısından, emeklilik hakkı, memurları siyasetten soğutmamak amacıyla sosyal güvenlik hakkının kesintisiz sürdürülmesiyle sınırlı kalmıştır. Buna göre milletvekillerinin emekli olabilecekleri dereceler sınırlandırılmış, memurlar için kurumlarınca ödenen emekli keseneği paylarının, milletvekilleri tarafından ödenmesi esası kabul edilmiş, süreler doldurulmadan emekli olunmasına imkân tanınmamıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin milletvekillerinin emekliliğine ilişkin kararı da milletvekillerin emekliliğine ilişkin bir farklılığın olamayacağı yönünde olmuştur. Nitekim bu konuda Anayasa Mahkemesinin kararında şöyle bir yorum getirildiği ifade edilmektedir: *“Yasama Meclisi üyelerinin emeklilikleri konusunda emekliliğe tabi bir görevden gelmeleri şartıyla orada kazandıkları sosyal güvenlik haklarının kesintisiz sürdürülmesini sağlamak amacıyla, bunların memurların sosyal güvenlik kurumu olan Emekli Sandığı ile olan ilişkilerini sürdürmeleri istisnai hal olarak kabul edilmiştir”* (www.anayasa.gov.tr, 20.02.2013; Bakırcı, 2007: 5-156).

Görüldüğü üzere bu konuda uygulamaya konulan hükümlerin hiç birinde milletvekilliğini, memurlardan üstün ve hak edilmemiş bir takım yararlar sağlamak suretiyle Yasama Meclisi üyeliğini, eşit koşullarla kesenek ödeyen öteki iştirakçilerden farklı ve imtiyazlı bir konuma getirmek düşüncesinin olmadığı anlaşılmaktadır.

1923-1950 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan Milletvekillerinin emeklilik işlemleri ile ilgili belgeler Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü arşivinde bulunmaktadır. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü arşivinde yer alan Milletvekillerine ait Sicil dosyaları siyasi elitler/milletvekilleri ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalar için önemli arşiv kayıtları olup büyük öneme sahiptir. Ancak Emekli sandığına ait arşiv vesikaları sadece bu kurumda muhafaza edilmektedir ve faydalanmak isteyenler buraya başvurmak zorundadır. Bu konuda ilgili kurumların öncülüğünde yapılması gereken husus; -geç kalınmış olsa da- özellikle *“önemli şahıslara ait arşiv kayıtlarının”* ihtisas sahibi kurumların desteği ve işbirliği ile tasnif edilerek ve dijital ortama aktarılarak bilim dünyasının istifadesine sunulmasıdır. Hali hazırda, Müdürlük; şehit, gazi, dul yetim maaşları gibi konularda vatandaşa hizmete vermek amacı ile kullandığı için bu vesikaları şimdilik elinde tutmaktadır (Çog, 2004,9/2:70-71).

1923-1950 Yılları arasında TBMM'de görev yapmış ve emeklilik hakkı kazanmış olan Maraş Milletvekilleri ile ilgili Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan Sicil Dosyalarını belirlemek için ilk başvurumuz dosya numaralarının yer aldığı Fihrist Defterleri olmuştur. Bu defterlerden emeklilik işlemleri yapılmış olan Milletvekillerinin sicil dosyaları tespit edilmiştir. Buna göre 1923-1950 yılları arası TBMM' inde görev yapmış on bir Maraş Milletvekiline ait Sicil dosyası tespit edilmiştir. Bu dosyalar Mithat Alam (E.S.G.M.A,No: MO-108956) Yusuf Behçet Güçer (E.S.G.M.A,No: 90163150)Nurettin Akın (E.S.G.M.A, No: AO-153582) Nuri Ural (E.S.G.M.A,No: AO-21373)Hasan Reşit Tankut (E.S.G.M.A,No:016570) Alaettin Tiridoğlu (E.S.G.M.A,No:03487020) Dr, Kemali Bayazit (E.S.G.M.A, No: MO-080149) Rasih Kaplan (E.S.G.M.A,No: MO-088798) Abdullah Yaycıoğlu (E.S.G.M.A,No:05673003) Dr.Kâmil İdil (E.S.G.M.A,No:0041168) Emin Soysal'a (E.S.G.M.A,No:06674000) ait sicil dosyalarıdır.

Söz konusu sicil dosyaları içinde, askerî ya da sivil olarak devlet kademesinde görev yapmış Maraş Milletvekillerinin bilgileri yer almaktadır. Hemen hemen her şahsa ait özel bir dosya olup bu dosyalar, memurun en son görev yeri, aldığı maaş, bazılarında daha önce nerelerde görev yaptığı, terfileri, doğum ve ölüm yeri ve aile yakınlarına ait bilgileri içermektedir. Ancak her sicil dosyasının muhtevası aynı olmayıp bazılarında detaylı bilgiler olmasına rağmen, bazılarında çok kısa bilgiler bulunmaktadır. Yine de her şahsın en azından son görev yeri, ölüm tarihi, eşi ve çocukları hakkında bilgiler yer almaktadır.

7.2. 1923-1950 Yılları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Görev Yapan Maraş Milletvekillerinin Sosyal ve İktisadî Profilleri

Demokrasi özü itibarıyla bakıldığında çoğulcu, katılımcı, geniş tabanlı ve eşitlikçi bir anlayışı ihtiva etmektedir. Dolayısıyla demokratik rejimlerde halk demokrasinin kuralları çerçevesinde seçme ve seçilme hakkını kullanır. Toplumun farklı kesimlerinden insanlar herhangi bir siyasi parti içerisinde yer almak suretiyle milletin temsilcisi sıfatıyla seçilme hakkını kullanarak aday olur ve yeterli çoğunluğu sağlamak suretiyle milletvekili olma hakkını kazanır. Cumhuriyet dönemi içerisinde aday olma veyahut da aday belirleme ile ilgili uygulamalar “tek partili dönemde” daha çok Cumhuriyet Halk Partisi'nin merkez örgütü uhdesinde olmuştur ve zaman içerisinde parti tüzüğünde yapılan değişikliklerle yeni uygulamalara da gidilmiştir. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, Atatürk döneminde siyasi elit kadroların ortaya çıkmasında birinci faktör bizzat partinin kendisi ya da partinin genel başkanıdır. Dolayısıyla bu dönem uygulamaların tam demokrasi ile uyum gösterdiğini söylemek çok da doğru bir yaklaşım olmaz. Burada esas itibarıyla toplumun kimler tarafından ve nasıl yönetildiğinin bilinmesi önemlidir. Bu durum öteden beri yöneten ve yönetilen ilişkileri açısından bakıldığında bir merak konusu olmuştur. Yani siyasi elit kadrolar hangi sosyo-kültürel ve ekonomik tabana dayanmaktadır? Bunun için elbette milletvekillerinin bu özelliklerini ortaya koyabilecek verileri kullanarak bir değerlendirme yapmak söz konusudur. Bu konuda Türkiye'de doğrudan, siyasal elitler üzerine, özellikle de parlamenter elitler üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bununla birlikte Cumhuriyet döneminde Milletvekili, “Türk Siyasi elitleri” ya da iktidar elitleri ile ilgili bazı önemli çalışmalar yapıldığı da bilinmektedir (Frey,1965;Arslan,2001; Turhan,1991;Sesli ve Demir,2010).

Burada birkaç örneğini verdiğimiz bu çalışmalarda Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan milletvekillerini yaş, cinsiyet, medeni durum, meslekî özgeçmiş, eğitim düzeyi ve görülen eğitimin türü gibi sosyal faktörler açısından ele almışlardır. Bunun dışında milletvekillerinin parlamentodaki hizmet süreleri, tecrübeleri ve yeniden seçilme durumu, milletvekillerinin doğum yerleri ile seçim bölgeleri arasındaki ilişki gibi konularda değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan milletvekillerinin sosyal ve ekonomik durumlarının incelenmesi Türk toplumundaki iktidar elitlerinin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Diğer taraftan Cumhuriyetin ilk dönemi sosyal ve siyasi gelişmelerin ortaya konulması veya anlaşılması ancak bu tür çalışmalarla mümkün olabilecektir. Bu itibarla Cumhuriyetin bu ilk yıllarında Maraş adına Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan Milletvekillerinin ülkenin temel sorunları başta olmak üzere bölgesel sorunlara çözüm üretebilmek adına yaptıkları çalışmalarını değerlendirebilmek için öncelikle bu milletvekillerinin sosyal ve ekonomik durumlarını analiz etmek gerekmektedir.

7.2.1. Milletvekillerinin Doğum Yerleri

Milletvekillinin seçildiği bölge ile olan bağı öncelikle o bölgede doğup doğmadığı konusunu gündeme getirmektedir. Zira Milletvekilinin seçildiği bölge ile olan ilişkilerinin ve o bölgedeki seçmene karşı sorumluluğunun yerine getirilmesi bağlamında önem kazandığını görmek durumundayız. Nitekim Milletvekilinin seçildiği bölgenin aynı zamanda doğum yeri olması anlamına gelen lokalite düzeyinin yüksek olması merkez-yerel ilişkilerinde, yerel unsurların yoğunluğunu ortaya koyduğu ifade

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

edilmiştir (Kaş, 2011:23-24). Aşağıdaki tabloda ortaya koyduğumuz gibi Maraş Milletvekillerinin doğum yerleri itibariyle baktığımızda bu dönemde görev yapmış toplam on dokuz milletvekilinden on milletvekili doğum yeri itibariyle Maraş olmasına karşın dokuz milletvekilinin doğum yeri farklı şehirlerdir. Bu rakamları yüzdeler olarak değerlendirdiğimizde; bu milletvekillerinin yüzde elli bir oranında yerellik arz ettiğini yüzde kırk dokuz oranında bölge dışından olduğunu görüyoruz. Doğum yeri-seçim bölgesi örtüşmesi dışında Milletvekillerinin ailevi ilişkileri, eğitim ve çalışma hayatının belli bir bölümünün doğduğu bölgede geçmiş olması, bölgedeki siyasi parti teşkilatları ya da sivil toplum örgütleri içerisindeki etkinlikleri, toplumsal ilişkilerdeki düzeyi gibi bir takım aktivasyonlarla kendi seçmenleriyle bağlarını daha da güçlendirmesi ve daha geniş seçmen kitlesine ulaşabilmesi mümkün olacaktır. Aşağıdaki Tablo'da 1923 - 1950 tarihleri arası görev yapan 19 Maraş milletvekilinin doğum yerleri gösterilmiştir.

Tablo 7.1. Maraş Milletvekillerinin Bölge ile Olan İlgileri
(Doğum-Akraba ve Yakınlık-Özel İlgisi) (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Milletvekillerinin Adları	Doğum Yerleri
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)	Maraş
Mehmet(Erten) Bey	Elbistan/Maraş
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)	İzmir
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)	Sapanca
Tahsin Bey(Mehmet Tahsin Hüdayioğlu)	Maraş
Behçet (Gücer) Bey	İstanbul
Nuri(Ural) Bey	Trabzon
Kemal Kusun	Adana
Hasan Reşit Tankut	Elbistan/Maraş
Alâettin Tiritoğlu	Uşak
Kemali Bayazıt	İstanbul
Mansur Bozdoğan	Maraş
Ziya Kayran	Andırın/Maraş
Rasih Kaplan(Mehmet Rasih Kaplan) CHP	Fakılar/Antalya
Ahmet Hamdi Tanpınar CHP	İstanbul
Abdullah Yaycıoğlu CHP	Andırın/Maraş
Rıza Çuhadar CHP	Kemeriz/Maraş
Kâmil İdil CHP	Maraş
Emin Soysal Bağımsız-CHP	Elbistan/Maraş

Tablo 7.2. Maraş Milletvekillerinin Doğum Yerleri Yüzdeler Oranları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Doğum Yeri /Seçim Bölgesi				
Aynı	Farklı	Toplam	Yüzdeler Oranlar	
10	9	19	%51	%49

Tek parti döneminde Maraş'ta seçilen milletvekillerine baktığımızda Cumhuriyet Halk Partisi merkez örgütünün milletvekili adaylarının belirlenmesinde

doğrudan belirleyici olduğunu bu çerçevede adayların bir kısmının Maraş dışından olup ta devlet tecrübesi ve aydın kimliğine sahip kimi kişilerin aday gösterildiğini görüyoruz.

Bu arada yöresel bağları güçlü olan eşraftan ve büyük ve köklü ailelerden kişilerin de milletvekili adayı belirlendikleri görülmektedir. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana seçilen milletvekillerinin doğum yerlerine baktığımızda kuzey güney dengesi diyebileceğimiz Maraş'ın güneyi (merkez ilçe) ve kuzeyi (Elbistan, Afşin, Göksun) arasında her zaman milletvekili dağılımında bir denge olduğu söylenebilir. Seçilen Maraş milletvekilleri ağırlıklı olarak kuzey ve güney arasında dağılmıştır. Milletvekillerinin doğum yerleri sıralaması Maraş Merkez, Elbistan, Afşin, olarak gerçekleşmiştir.

7.2.2. Yaş ve Cinsiyet Durumları

7.2.2.1. 1923-1946 Arasında TBMM'de Görev Yapan Milletvekillerinin Yaş Durumu

Parlamentolara göre milletvekillerinin yaş ortalamalarına baktığımızda, 1923 yılında 43,2 ile başlayan yaş ortalaması, tek parti döneminin son seçimleri olan 1943'te 54'e çıkmıştır (Kışlalı, 1976:170).

Parlamentonun yenilenme oranlarının düşüklüğünü de göz önüne alırsak, Cumhuriyet'i kuran kadrolar, bu süre zarfında yaşlanmış ve parlamentoya yeni girenler de ortalamayı değiştirecek bir etki yaratmamıştır. Nitekim Tablo 4'den de anlaşılacağı gibi 1920 yılında parlamentonun neredeyse yarısı 40 yaşın altındaki milletvekillerinden oluşurken, 1943 yılına geldiğimizde bu grubun temsil oranı % 10'a düşmüştür. 65 yaş ve üstü milletvekillerinin bu dönemdeki seyirleri de önemli bir artış göstermiştir. 1920 yılında bu milletvekillerinin parlamentodaki oranı sadece % 3,3'ken, 1943 yılında bu grubun yüzdesi 17,5'e çıkmıştır.

Tablo 7.3. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları (Turhan, 1991: 117)

	1920	1923	1927	1931	1935	1939	1943	1946
Yaş Ortalaması	43.0	43.2	46.2	48.3	51.8	53.3	54.0	52.8
Önceki Meclisle Fark	0.2	3.0	2.1	3.5	1.5	0.7	-1.2	-5.0

Tablo 7.4. 1946-1957 Arasında Görev Yapan Milletvekillerinin Yaş Durumu (Ertem,2010:46)

Yıllar	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65 ve üstü
1946	2,4	6,8	13,3	13,7	21,3	16,2	13,3	12,6
1950	9,2	22,5	14,8	14,5	10,9	13,5	8,5	5,7
1954	7,5	17,6	27,3	16,5	14,4	6,9	8,2	4,3
1957	8,9	20,2	22,2	19,6	9,8	9,3	5,3	4,4

1950'de Demokrat Parti iktidarıyla, "Ülkedeki siyasal seçkinlere yeni bir gençlik aşısı yapıldığı" söylenir. Nitekim Tablodan da anlaşılacağı üzere, 30 ile 40 yaşları arasındaki milletvekillerinin oranı 1946 seçimlerinin ertesinde % 9,2 iken, 1950 ile

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

birden bire % 31,7'ye çıkmıştır (Kışlalı, 1978:174). Gençleşmeyle doğru orantılı olarak 65 yaş ve üstü milletvekillerinin oranı da, 1946 yılında % 12,6'dan, 1954 yılında % 4,3'e kadar düşmüştür. Birinci yasama döneminden yedinci yasama dönemine kadar milletvekillerinin yaş ortalaması sürekli yükselmiş ve 1943'de 54 olarak doruk noktasına ulaşmıştır. 1920'de Mustafa Kemal etrafındaki genç kuşakla birlikte iktidara gelmiştir. Bu kuşak 1950'ye kadar iktidarda kalmış ve yaşlanmıştır. Yaş ortalamasından çıkarılacak sonuç; iktidara ulaşan kadroların genç nesillere kapalı hale gelmeleridir (Kışlalı,1976:174-175).

Tablo 7.5 Tablo- Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 Tarihleri Arasında Seçim Dönemi, Yaş Grupları ve Ortalama Yaşları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Seçim Dönemleri	Yaş Aralıkları	Milletvekili Sayısı
II.Dönem (1923-1927)	30-39	1
	40-49	3
	50-59	1
Toplam		5
III.Dönem (1927-1931)	30-39	1
	40-49	3
	50-69	1
Toplam		4
IV.Dönem (1931-1935)	50-59	2
	60-69	2
Toplam		4
V.Dönem (1935-1939)	30-39	1
	40-50	2
	55-60	1
	65-70	2
Toplam		6
VI.Dönem (1939-1943)	30-39	1
	40-49	2
	50-59	1
	60-75	1
Toplam		5
VII.Dönem (1943-1946)	30-39	1
	40-49	2
	50-59	1
	60-69	1
Toplam		5
VIII.Dönem (1946-1950)	30-39	1
	40-49	4
	50-59	1
Toplam		6

7.2.2.2. Cinsiyet (1920-1946)

Tablo 7.6. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Kadın Milletvekilleri Yüzdelik Oranları (Kışlalı, 1976:163-186)

Kadın Milletvekilleri	1920-1931	1935	1939	1943	1946
Sayı	-	17	16	16	9
%	-	3.8	3.4	3.2	1.8

Kadınların yasama organına ilk girişleri 1935 seçimleri ile olmuştur. 1935 meclisinde kadın milletvekillerinin oranı %3,8'dir. Daha sonraki seçimlerde hiçbir zaman bu orana ulaşamamıştı. Kadınların meclise girmeleri; onların toplumdaki ekonomik ve siyasal ağırlığından değil, Kemalist rejimin düşüncesinden doğmuştur (Turhan,1994:116).

Kadınlarla erkekler siyasal katılma açısından eşit koşullarda yarışmamaktadırlar. Türkiye'de okuma yazma bilme oranı kadınlarda %32 iken erkeklerde %64'tür. Yüksek öğrenim görmüş kadınlar bu gruptaki erkeklerin 'üdür. Ancak parlamentodaki kadın erkek dengesizliği bu oranları bile geride bırakmıştır. Bu durum toplumda geleneksel kadın erkek rolünün henüz yıkılmamış olmasından kaynaklanmaktadır (Kışlalı, 1976:163-186).

1923-1950 Dönemi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan Maraş Milletvekilleri içersinde bayan milletvekili bulunmamaktadır. Bu dönemde Milletvekili adaylığı konusunda yapılan başvurularda Maraş adına milletvekili olma isteği ile adaylık müracaatında bulunanlar olmuş ise de bu adaylar Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kabul görmemiştir.

7.2.3. Medeni Durum Ve Çocuk Sayıları

Kişilerin toplumsal ve ekonomik durumlarını belirleyen konulardan biri de medeni durum ve çocuk sayılarıdır. Özellikle gelenekçi yapıya sahip toplumlarda kadın veya erkek bireylerin bir aile yaşantısına sahip olması arzu edilir. Ayrıca özellikle günümüzde, düzenli evlilik ve aile hayatına sahip olan bireylerin iş dünyasında tercih edildiği, işverenlerin çalışanlarını, özellikle üst düzey yöneticilerini seçerken bu konuya dikkat ettiği bilinmektedir. TBMM'nin, büyük çoğunluğu evli milletvekillerinden oluşmaktadır. Bu durum Türk toplumunun evliliğe, ister bir kurum isterse bir yaşam tarzı olarak, büyük bir önem atfettiği gerçeğiyle ilişkilendirilebilir. Tek partili dönemde milletvekillerinin yaklaşık % 87'si evli, % 13,3 oranında ise bekâr-dul olduğu ifade edilmektedir. Bir diğer önemli husus ise, milletvekillerinin sahip oldukları ortalama çocuk sayısıdır. Tek partili dönemde milletvekillerinin sahip olduğu çocuk sayısı ortalama 2,66 olduğu bilinmektedir (Baştuğ, 2007:76-77).

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

Tablo 7.7. Maraş Milletvekillerinin Medeni Durumu ve Çocuk sayıları
(TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Milletvekillerinin Adları	Medeni Durum	Çocuk sayıları
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)	Evli	3
Mehmet(Erten) Bey	Evli	2
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)	Evli	5
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)	Evli	1
Tahsin Bey(Mehmet Tahsin Hüdayioğlu)	Evli	6
Behçet (Gücer) Bey	Evli	3
Nuri(Ural) Bey	Evli	2
Kemal Kusun	Evli	
Hasan Reşit Tankut	Evli	3
Alâettin Tiritioğlu	Evli	3
Kemâli Bayazıt (Abdülkerim Kemal Bayazitoğlu (Bayazıt-Bayazıt)	Evli	1
Mansur Bozdoğan	Evli	3
Ziya Kayran	Evli	4
Rasih Kaplan(Mehmet Rasih Kaplan) CHP	Evli	3
Ahmet Hamdi Tanpınar CHP	Bekar	
Abdullah Yayıcıoğlu CHP	Evli	9
Rıza Çuhadar CHP	Evli	4
Kâmil İdil CHP	Evli	2
Emin Soysal Bağımsız-CHP	Evli	2

1923-1950 yılları TBMM’nde bulunan on dokuz Maraş milletvekilinden birinin bekâr diğerlerinin evli olduğu anlaşılmaktadır. Evli olan milletvekilinden sadece bir tanesinin çocuk sahibi olmadığı görülmektedir. Evli olan milletvekillerinin çocuk sayıları 1 ila 9 arasında değişmektedir.

7.2.4. Eğitim Durumu

7.2.4.1. 1923-1946 Arasında TBMM'nde Görev Yapan Milletvekillerinin Eğitim Durumu

Türkiye toplumunda eğitim, yönetici kadroyu belirleyen en önemli kaynaklardan biri olmuş ve toplumun diğer kesimlerine oranla çok daha iyi eğitilmiş olan asker-sivil bürokratlar, uzun süre toplumu rekabetsiz olarak yönetmişlerdir. Eğitim, önderliklerinin meşruiyet temelini yaratmıştır.

1927'de yaklaşık olarak nüfusun % 89'u, 1945'de % 71'i ve 1955'de % 60'ı hiç okuma yazma bilmeyen Türkiye halkının parlamentosunda, yüksek öğretim görenlerin oranı, özellikle 1935'ten sonraki parlamentolarda % 75'in altına düşmemiştir.

Tablo 7.8. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Milletvekillerinin Eğitim Durumlarının Yüzdeler Oranları (Kışlalı, 1976: 166)

Eğitim Durumu	1920	1923	1927	1931	1935	1939	1943	1946
İlkokul	6.8	3.3	3.0	6.9	4.2	3.1	3.0	5.4
Ortaokul	21.1	12.3	12.5	11.5	10.5	9.5	8.5	12.8
Lise	3.6	3.6	4.5	3.7	3.5	0.4	5.3	5.0
Yüksekokul	42.2	65.2	70.3	68.6	75.7	77.8	77.9	72.6
Medrese	18.1	8.3	4.8	4.0	3.1	2.3	1.2	1.6
Özel okul	7.8	7.0	4.5	4.9	2.6	2.5	3.8	2.6
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Türk toplumunda iyi eğitim görmüş yönetici elite, hiç eğitim görememiş büyük kitleler arasında her zaman büyük bir çelişki var olmuştur (Turhan,1991:115-116). Eğitim siyasal katılmayı olumlu yönde etkiler, ayrıca eğitim kişiler arasındaki benzerlikleri arttırarak, daha uzlaşmacı bir kişilik kazanılmasını sağlar (Baykal, 1970:58-59).

1923-1946 döneminde nüfusun %23'ünün okuma yazma bildiği dikkate alınır, 1920 Meclisinin eğitim durumunun oldukça yüksek olduğu söylenebilir. (Kışlalı, 1976:164).

Tablo 7.9. 1946-1960 Arasında TBMM'nde Görev Yapan Milletvekillerinin Eğitim Durumunun Yüzdeler Oranları (Kışlalı, 1976: 164)

Yıllar	Özel	İlk	Orta	Lise	Yüksek	Medrese
1946	2,6	5,4	12,8	5	72,6	1,6
1950	2,4	5	10,3	9,1	72	1
1954	1,3	3,9	9,8	8,7	75,5	0,5
1957	1,6	6,1	9,8	10,8	71	0,3

Bu dönem milletvekillerinin eğitim durumlarına baktığımızda, bir önceki döneme benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bütün yasama dönemlerinde yüksek öğrenim görmüş olanlar parlamentoların % 70'inden fazlasını oluşturmuştur. Fakat bir önceki dönemle kıyasladığımızda 1943 seçimlerinden sonra oluşan parlamentoda neredeyse % 80'e varan yüksek öğrenim oranı, 1957'de % 71'e kadar düşmüştür.

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

Tablo 7.10. Maraş Milletvekillerinin Eğitim Düzeyi
(TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Milletvekillerinin Adları	Öğrenim Durumları
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)	Rüşdiye
Mehmet(Erten) Bey	Rüşdiye
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)	Mülkiye
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)	Harbiye
Tahsin Bey(Mehmet Tahsin Hüdayioğlu)	Mülki İdadi
Behçet (Gücer) Bey	Paris Sorbonne Edebiyat Fakültesi
Nuri(Ural) Bey	Fransa Alfor Baytar Okulu
Kemal Kusun	Şam Tıbbiyesi(3 Yıl) Hukuk Mektebi,Hukuk Doktorası(Terk)
Hasan Reşit Tankut	Mülkiye Mektebi
Alâettin Tiritioğlu	Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Kemâli Bayazıt(AbdülkerimKemal Bayazitoğlu(Bayazıt- Bayazıt)	İstanbul Tıbbiye
Mansur Bozdoğan	İstanbul Mülkiye Mektebi
Ziya Kayran	İdadi
Rasih Kaplan(Mehmet Rasih Kaplan) CHP	Konya Ziyaiye ve İrfaniye Medreseleri Mısır Camiü'l-Ezher ve Kahire Daru'l-Fünûn Edebiyat ve İctimaiyyat Medreseleri İstanbul Darül-Fünûn Edebiyat Şubesi
Ahmet Hamdi Tanpınar CHP	İdadi
Abdullah Yaycıoğlu CHP	Orta ve Özel
Rıza Çuhadar CHP	İstanbul Tıp Fakültesi ve Harward Üniversitesi Seroloji ve Bakteriyoloji ihtisası Amerika john Hopkins Üniversitesi Hıfzısıhha Fakültesi Master of Public Pealth
Kâmil İdil CHP	Sivas Erkek Muallim Mektebi
Emin Soysal Bağımsız-CHP	Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji Şubesi

Tablo 7.11. Maraş Milletvekillerinin Eğitim Durumu
(TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Eğitim Kurumları	Milletvekili Sayısı	
Rüşdiye	1-1-1	3
İdadi	1-1-1-1	4
Medrese	1	1
Askeri Okullar		
Harb Akademisi	1	1
Yüksekokullar		
Hukuk	1-1-1	3
Tıp	1-1-1-1-1	5
Baytar	1	1
Mülkiye	1-1-1	3
Edebiyat Fakültesi	1-1	2
Öğretmen Okulu	1	1
Yurtdışı Eğitim	1-1-1-1-1	5
Toplam		19

1923-1950 yılları Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan Maraş Milletvekillerinin Eğitim durumlarına baktığımızda bu yıllar arası TBMM'nde yer alan milletvekilleri içerisinde oransal olarak paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Yukarıdaki Tabloda belirttiğimiz üzere Maraş milletvekilleri içerisinde yüksek tahsil yapmış kişilerin daha ağırlıkta olduğunu görüyoruz. Bunun içerisinde de Tıp Eğitimi alanların diğerlerine göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Hukuk, Mülkiye, Edebiyat ve pedagoji eğitimi alanların dışında bir tane Harp Akademisi mezunu olarak askeri eğitim alan milletvekilleri vardır. Bu milletvekillerinin bir kısmı da eğitimleri yabancı ülkelerde yapmış ya da ihtisas eğitimini almışlardır. Bunun dışında kalan milletvekillerinin daha çok orta ve lise düzeyinde bir eğitim aldıkları görülmektedir.

7.2.5. Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Dil

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapan Milletvekillerinin Yabancı dil bilenlerin sayısı oldukça yüksektir. Nitekim Yabancı dil bilme konusunda Türk siyasi elitleri seçkin bir görünüm sergiler. Tek parti döneminde en az bir yabancı dil bilenlerin oranı % 43,7, iki dil bilenler % 21,7, Üç yabancı dil bilenler % 9,4, Dört yabancı dil bilenler % 2,7 iken bunların içerisinde hiç dil bilmeyenlerin oranı 21,3 tür. Genel ortalamaya baktığımızda % 1,3 olduğunu görüyoruz. 1946 yılından itibaren çok partili döneme geçtiğimizde genel ortalamanın bir miktar düştüğünü ve oransal olarak % 1 olduğu ifade edilmektedir (Baştuğ,2007:85-86).

Öyle anlaşılmaktadır ki Türk siyasi elitlerinin eğitim seviyelerinde önemli bir artış olmasına rağmen yabancı dil bilgisi bakımından bu durum olumsuz yönde bir

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

gelişme göstermiştir.1923-1946 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde yer alan Maraş Milletvekillerinden yabancı dil bilenlerin sayısı toplam on dokuz milletvekilinden on biri en az bir yabancı dil bilmektedir. Toplam milletvekili sayısı ile orantıladığımızda %50'yi aşkın milletvekilinin yabancı dile sahip olduğunu görüyoruz. Bildikleri yabancı diller İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça gibi dillerden oluşmaktadır. Bu durum aşağıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 7.12. Maraş Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller
(TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Milletvekillerinin Adları	Bildikleri Yabancı Diller
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)	
Mehmet(Erten) Bey	
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)	Arapça
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)	
Tahsin Bey(Mehmet Tahsin Hüdayioğlu)	
Behçet (Gücer) Bey	Fransızca
Nuri(Ural) Bey	Fransızca
Kemal Kusun	
Hasan Reşit Tankut	Almanca, Fransızca, Arapça(Az Düzeyde)
Alâettin Tiritioğlu	Fransızca
Kemâli Bayazıt(AbdülkerimKemal Bayazitoğlu(Bayazıt- Bayazıt)	Fransızca
Mansur Bozdoğan	Fransızca, Arapça
Ziya Kayran	
Rasih Kaplan(Mehmet Rasih Kaplan) CHP	Arapça
Ahmet Hamdi Tanpınar CHP	Fransızca
Abdullah Yayıcıoğlu CHP	
Rıza Çuhadar CHP	
Kâmil İdil CHP	İngilizce,Fransızca
Emin Soysal Bağımsız-CHP	İngilizce

Tablo 7.13. Maraş Milletvekillerinin Yabancı Dil Bilme Durumları
(TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Milletvekillerinde Yabancı Dil Bilme Oranları	İngilizce	Fransızca	Almanca	Arapça	Sayı
Bir Yabancı Dil Bilenler	1	4		2	7
İki Yabancı Dil Bilenler		1		1	2
Üç Yabancı Dil Bilenler		1	1	1	3
Yabancı Dil Bilen Toplam	7	2	3		12
Yabancı Dil Bilmeyen Toplam	8				8
Genel Toplam	19				19

7.2.6. Mesleki Durumları

7.2.6.1. 1920-1946 Arası Yasama Dönemlerinde Milletvekillerinin Mesleki Dağılımı

TBMM'nin kuruluş sürecine baktığımızda çok olağan üstü şartlarda milletin temsilcilerinin bir araya geldiği bir meclis görünümü arz etmektedir. I.TBMM'nin bu olağan üstülüğü yanında Türk halkının farklı toplumsal kesimlerinden seçilmiş vekillerin bu çatı altında görev yaptıklarını görüyoruz. I.Meclisin bu özelliği; geniş katımlı, çoğulcu bir anlayışın egemen oluşu bakımından bu gün dahi demokrasi tarihimiz bakımından önemini ortaya koymaktadır. Ancak burada şunu belirtmemiz gerekir ki daha sonraki Meclislerin çoğu zaman, geniş sosyal tabakaların buluşup hükümet politikasını etkileyip yönlendirdiği bir yapı ortaya koyamamıştır. Bu durum Türk demokrasisi açısından büyük zafiyetleri ortaya koyarken daha çok dönemin iç ve dış koşulları ekseninde çok partili demokrasi denemelerinin de başarılı olamayışı ve rejime karşı yönelen tehdit ve tehlikeler karşısında siyasi parti oluşumlarının ortadan kalkması Türkiye'de tek parti iktidarının hâkim olmasına sebep olmuştur. Bu durum karşısında TBMM daha ziyade iktisadi ve sosyal elitlerin zaman zaman rekabetlerine sahne olmakla birlikte çoğu zaman bu gruplar arasında uzlaşma ile noktalanan görüşme ve tartışmaların yaşandığı bir siyaset kurumu haline gelmiştir.

Türkiye'de siyasi elitlerin dolaşımı sürecinde etkili olan bir diğer önemli faktör mesleki özgeçmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1946'ya kadar sivil bürokratların önemli bir ağırlığı var iken çok partili dönemin başında serbest profesyonel meslek sahipleri; yani avukat, mühendis, mimar, doktor ve dış tabibi gibi meslek gruplarının Türk siyasi hayatında daha etkili konuma geçmişlerdir (Arslan, 2001: 2:14; Sesli-Demir, 2010: 21:18).

Tablo 7.14. 1920-1946 Arası Yasam Dönemlerinde Milletvekillerinin Mesleki Dağılımının Yüzdeler Oranları (Ergil, 1976: 466)

MESLEKLER	1920	1923	1927	1931	1935	1939	1943	1946
Bürokrasi (Toplam)	43	54	54	45	48	47	47	36
Sivil İdare	23	25	25	25	19	18	19	14
Askerlik	15	20	19	16	18	16	14	11
Eğitim	5	9	10	9	11	13	14	11
Serbest Meslek(Toplam)	20	20	27	29	29	32	34	38
Hukuk	13	12	12	13	12	13	17	19
Tıp	5	7	9	8	11	13	12	14
Mühendislik	-	1	1	1	1	-	2	2
Gazetecilik	2	4	5	7	5	5	3	3
Girişimci (Toplam)	19	14	16	22	19	19	16	24
Ticaret	12	7	9	11	10	10	7	13
Tarım	6	6	6	10	8	6	7	9
Bankacılık	1	1	1	1	1	3	2	2
Din Adamı	17	7	4	3	3	2	1	1
Diğer	2	-	-	-	-	-	1	-
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 7.14'deki verilerden de anlaşılacağı gibi devletin yönetim kademelerinde çalışanlar yani bürokrat kesim, tüm parlamentoların hakim meslek grubudur. Bu grubu, askerler ve eğitim alanında çalışanlarla birlikte bürokrasi kategorisi içinde değerlendirdiğimizde, 1931 yılına kadar meclisin yarısından fazlasını oluşturduklarını, 1931 seçimlerinde % 9'luk bir düşüş yaşadıklarını ve sonraki yıllarda durumu yeniden kendi lehlerine çevirdiklerini görüyoruz. Bürokrasideki bu gerilemeye karşılık, 1931 seçimlerinde bir önceki yıla göre temsil oranını artıran meslek grubu ise tarım ve ticarettir. Bunun en önemli sebebi bu yıllara rastlayan güdümlü bir muhalefet yaratma (Serbest Cumhuriyet Fırkası) denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, CHP'nin merkezden aday belirleme yöntemini gevşetmesidir. 1931-1935 seçimlerinde CHP üyesi olmayan adayların seçilebilmesine fırsat yaratan 'müstakil mebuslar' uygulaması, 1939 seçimlerinden hemen sonra toplanan 5. Büyük Kurultay'ın aldığı bir kararla değişmiştir (Tunaya, 1952:562-563). Devletin genişleyen alanıyla doğru orantılı bir biçimde bürokrasinin de büyüdüğünü söyleyebiliriz.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bürokrasinin yapısı ve işlevleri fazla gelişmiş değildi. Ancak ülkenin giriştiği birçok temel hizmet ve işlerin kamu eliyle yerine getirilmesi zorunluluğu, bürokrasinin hızla gelişmesine neden olmuştur. Başka bir ifade ile devletin orta tabakalar için adeta tek işveren konumunda olması bürokrat sayısının artmasına sebep olmuştur. Özellikle 1929 bunalımıyla devletçiliğe geçiş, devletin ekonomik işlevlerinin hızla artmasına, doğal olarak bürokrasinin büyümesine neden olmuştur. Bürokrasi 20 yıl içerisinde % 100'den fazla bir artış göstermiştir.

Buna göre meslek gruplarının parlamentoya yüzde olarak nasıl yansıdığına baktığımızda, parlamentonun hiç de dengeli bir dağılım ortaya koymadığını görüyoruz. "1927 yılında, toplumda sadece % 1,6 oranında bir kesim devlet kadrolarında çalışırken, parlamentoda bu oran % 58'dir. Serbest meslek sahiplerinin toplumdaki temsil oranı % 1,3'ken, bu oran mecliste % 27'dir. 1945 yılında da durum çok farklı değildir"(Yücekök,1983:161).

Bu dönemde tüm meslek gruplarının devletle ilişkisinin bulunduğunu söyleyebiliriz. *“1950’lere kadar meclise girebilmeyi başaran doktorların dörtte biri özel sektörde çalışırken geri kalanı devlet hizmetindedir. Her iki grubun yeniden seçilme oranlarına baktığımızda devletle iş yapanlarıki daha yüksektir.”* (Frey, 1965:112). Yani doktorların, veterinerlerin, dış hekimlerinin ya da mühendislerin, incelediğimiz yıllarda serbest meslek kategorisinde dâhil olmakla birlikte “serbest” olduklarını iddia etmek güçtür. Öte yandan bu grubun; askerler, eğitimciler ve devletin çeşitli kademelerinde görev yapmış bürokratlar kadar rejimin taşıyıcılık misyonunu üstlendiklerini söyleyemeyiz.

Askerler 1923’de % 20 ile temsil edilirken, 1943’de bu oran % 14’e düşmüştür. Yine sivil idare 1923’de % 25 iken 1943’de % 14’e inmiştir. Yönetici ve askerlerin sayılarının azalmasına karşılık bürokrasinin ağırlığını koruması, eğitimcilerin oranındaki artışla gerçekleşmiştir. 1923’de % 9 olan temsil oranları 1943’de % 14’e çıkmıştır. Bunun sebebi olarak öğretmenlerin, tek parti yönetiminin toplumsal ve kültürel amaçlarını gerçekleştirmek için bürokrasiyle birlikte önemli bir araç olmaları gösterilebilir.

Diğer taraftan parlamentoda ikinci büyük meslek grubunu oluşturan avukatlık, (Hukuk kategorisi içinde) doktorluk, dişçilik, eczacılık, veterinerlik, mühendislik, mimarlık ve gazetecilik gibi mesleklerin yıllar boyunca değişimi, bürokratların tam tersine, yüzdesi çoğalarak gerçekleşmiştir. 1923’de % 24 gibi bir oranda temsil edilen bu grup, 1943-1946 döneminde % 34’e yükselmiştir. İlk parlamentolarda düşük temsil edilen bu grupta daha sonraki yıllarda gözlenen bu hareketliliğin sebebi, dönemler arasındaki sosyal ve ekonomik farklılaşmadır. Bürokratlar dışında kalan meslek gruplarının yükseliş rakamları belki çok çarpıcı değil fakat ağır yürüyen bir ekonomik gelişme süreci içerisinde, gelişme doğrultusunda bir bulgu sergilemektedir.

Serbest meslekler içinde göze çarpan en büyük değişiklik hukuk başlığı altında ele alınan kategoride görülmüştür. 1923 yılında parlamentoda % 12 ile temsil edilen bu meslek grubu 1943-1946 arasında % 17’lik bir temsil oranına erişmiştir. Frey, bu grubun yarısını özel sektörde çalışan avukatlar, yarısını da devlette çalışan hâkimler, savcılar ve avukatların oluşturduğunu ve dönem boyunca özel avukatlarla hâkimlerin, diğerlerine göre yeniden seçilme oranlarının daha yüksek olduğunu belirtmektedir(Frey,1965:111-112).Bu durum çok partili hayata geçtikten sonra daha anlamlı bir sonuç ortaya koymaktadır, zira bu sefer mecliste özel avukatların temsil oranı yükselmiştir.

Üçüncü büyük meslek grubunu girişimciler olarak adlandırabileceğimiz ticaret, tarım ve sanayi ile uğraşanlar oluşturmaktadır. Girişimcilerin yüksek oranda temsil edildiği parlamento 1931 genel seçimlerinin ertesinde oluşan parlamentodur. Tek parti dönemini içine alan dönemde Türkiye’nin özellikle bir tarım ülkesi olduğunu söyleyebiliriz. Oysa tarım sektöründe çalışanlar 1923’de % 6, 1931’de % 10 ve 1946’da % 9 oranında temsil edilebilmişlerdir. Bunun sebebi olarak çiftçilerin ve tarımın diğer dallarıyla uğraşanların çoğunluğunun ufak çapta işletmelere sahip olmaları veya bu işletmelerde çalışmaları gösterilebilir. Yani siyasi iktidarı etkilemek ve parlamentoya girebilmek için gerekli araç ve kaynaklardan yoksun olduklarının bir göstergesi sayılabilir. Çünkü parlamentoya girebilmeyi başarmış çiftçilere baktığımızda bunların büyük işletme sahibi, zengin çiftçiler olduklarını görüyoruz.

Birinci Meclis’teki niteliği ve niceliği gibi olmasa da tek partili dönemde de yerel kaynakların etkisinden söz etmek mümkündür. Bu etki elbette hiçbir zaman toplumun tüm kesimlerinin siyasete katılımı gibi olmamıştır. Bunu bir nevi ittifak olarak düşünmek mümkündür. Cumhuriyet kadroları Türk toplumu için “en iyisini”

isterken, diğer taraftan toplumu kontrol araçlarını geliştirmiş, taşrada da çeşitli ittifaklara girmiştir. Bunu ortaya koyan göstergelerden biri ikinci seçmenlerin toplumsal profilleridir. Bu konuda ortaya çıkan verilere göre; *“tüm illerde, memurların özellikle öğretmenlerin ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır. İllerde memurlardan daha ağırlıklı olarak ikinci seçmenler arasında yer alanlar, o ilin önde gelenleri yani eşrafıdır. Bunların mesleklere göre dağılımı, o ilin toplumsal ve ekonomik yapısına göre farklılık göstermektedir. Kadınların ve parti yöneticilerinin oranı illere göre değişmektedir. Bu alanda öncülüğü meslek sahibi kadınların yanı sıra, partili-bürokrat eşlerinin yaptığı görülmektedir. İkinci seçmenlerin genellikle eşraf-bürokrat ağırlıklı olması bunun tek parti yönetiminin Ankara'daki durumu ile de paralellik taşıdığını bize göstermektedir. Ancak bu noktadaki temel farklılığın siyasete hâkim unsurların merkezinde, Ankara'da bürokratların, taşrada eşrafın ağırlıkta olmasıdır”* (<http://kisi.deu.edu.tr>, 15.04.20011).

Tek parti döneminde görev almış milletvekillerinin meslek profilleri ile ilgili genel bir değerlendirme yaptığımızda, ilk olarak parlamentoda büyük bir farklılaşmanın olmadığını söyleyebiliriz. 1920-1923 arası görev yapan Birinci Meclis üyeleri, daha dengeli bir meslek dökümü ortaya koymuşlardır. Buna sebep olarak, milli mücadelenin mimarları olan asker-sivil bürokratlar tarafından tam bir kontrol altına alnamamaları ve bu nedenle seçimlerin mahalli çıkar ve görüşlerden etkilenmiş olması gösterilebilir. Örneğin; *“Birinci Meclis'te ciddi oranda temsil edilen din adamları, 1930'dan sonra hemen hemen yok olmuş; 1931 ile 1946 arasında ise meclise yeni din adamı girememiştir”* (Frey, 1965:184).

7.2.6.2. 1946-1950 Arasında Görev Yapan Milletvekillerinin Meslek Dağılımı

Tek parti dönemi boyunca parlamentoda görev yapan milletvekillerinin mesleki profiline baktığımızda bürokrasiyi, öne çıkan meslek grubu olarak görüyoruz. Çok partili hayata geçiş tarihi olan 1946 ve özellikle Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 sonrasında parlamentodaki bu tablo, serbest meslek sahibi milletvekilleri ve girişimci sınıftan; tarım, ticaret ve sanayi ile uğraşan milletvekilleri lehine, önemli ölçüde değişmiştir.

Demokrat Parti muhalefetinin, temel özelliği, tek parti dönemi boyunca halkın gözünde fazla seçkinci ve yabancı CHP iktidarına karşı, yeni bir alternatif oluşturma iddiasıyla ortaya çıkmış olmasıdır. Nitekim bu dönemde ilk kez milletvekili ile seçmenin daha sıcak ilişkiler kurabildiği, Anadolu'nun herhangi bir yöresinden Ankara'ya gelen bir kişinin yöre milletvekili ile görüşebildiği, derdini anlatabildiği yeni bir anlayışın egemen olmaya başladığı hatta vatandaşın TBMM'ye daha rahat girebildiği bir dönem olarak kabul edilmektedir (Çavdar, 2000:49).

DP politikacıları başından beri halkın gerçek temsilcileri olarak görünmeye özen göstermişlerdir. Seçim kampanyasını “Yeter Söz Millettin” diyerek yürüten Demokrat Parti ile birlikte siyaset yapma biçiminde bir farklılık ortaya çıkmıştır. Halkla daha yakın ilişkiler kuran ve yeni bir siyaset dili geliştiren Demokrat Parti milletvekillerinin sosyal profilleri de, CHP'li milletvekillerinden farklılaşmaktadır. Bu farklılığı, 1946-1950 yılları arasında görev yapan milletvekillerini, buldukları partiye göre yapılan değerlendirmelerde şu şekilde ortaya konulmuştur; 48,9 yaş ortalamasıyla Demokrat Parti milletvekilleri 53,2 yaş ortalamasına sahip CHP'lilerden daha gençtir. Demokratların % 83'ü daha önce mecliste görev yapmazken, CHP'de deneyimsiz milletvekili oranı % 35'tir. CHP'de yüksek eğitim almış milletvekili oranı daha fazladır. Bu durum % 74'e, % 69 oranındadır. Demokratlar içinde askeri eğitim alan bulunmazken, CHP içinde bu oran % 18'dir. Siyasal bilgiler fakültesi mezunu demokrat

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

milletvekili oranı da CHP'ye göre azdır. Bu oran % 8'e % 18'dir. Yüksek eğitim görmüş demokratların büyük kısmı hukuk eğitimi almıştır. Bu oran % 48'e % 32'dür. Bu değerlendirmelerde öne çıkan husus iki parti arasındaki mesleki dağılımda serbest meslek sahibi ve girişimci grup olarak tanımlanan tarım ve özellikle ticaretle uğraşan milletvekillerinin oranının Demokrat Parti'de, CHP'ye oranla daha yüksek, bürokratların ise daha az olduğudur (Frey,1965:351-352). Buradan 1946 seçimleriyle kısmen temsil edilen ama 1950 seçimleriyle ezici bir üstünlükle iktidara gelen Demokrat Parti'nin, değişen dengeleri parlamentoya taşıdığını söyleyebiliriz.

1946 seçimlerinden sonra CHP milletvekillerinin profilleri, 1943 seçimlerine göre değişmiştir. Yaş ortalamasındaki ve parlamento deneyimi olan milletvekili oranındaki düşüş, bize CHP'nin bu dönemde genç ve yeni milletvekillerini bünyesine kattığını göstermektedir. 1946 yılında yapılan seçimler sonucu CHP'de bürokrat kökenli milletvekili oranı azalırken, milletvekillerinin doğdukları yerden seçilme oranları artmıştır.

Tek partili yılların sonlarına doğru toplumun her kesiminden iktidara yönelen muhalefet, aynı ölçüde parlamentoda temsil kabiliyeti gösterememiştir. Nitekim parlamentodaki meslek dağılımları ile halkın genel meslek durumu karşılaştırıldığında, Türk halkının meslek oranlarının parlamentoya tam olarak yansımadığını, bazı grupların parlamentoda toplumsal ağırlıklarının çok üstünde temsil edildiklerini görüyoruz.

Tablo 7.15. 7. ve 8. Parlamentodaki CHP Grubu ile 8. Parlamentodaki DP Grubu'nun Karşılaştırması (Ergil, 1976:465)

Kategoriler	1942-1946	1946-1950	1946-1950
	7.Parlamentoda CHP	8.Parlamentoda CHP	8. Parlamentoda DP
Ortalama yaş	54,5	53,2	48,9
Parlamento deneyimi	70	65	17
Doğduğu yerden seçilme	45	56	67
Bürokrat	47	39	6
Üniversite eğitimi	78	74	69
Yabancı dil bilgisi	76	71	64

TBMM hiçbir zaman, geniş sosyal tabakaların buluşup hükümet politikasını etkilediği bir arena olmamıştır. Bundan zaide iktisadi ve sosyal elitlerin uzlaşma ve centilmence bir pazarlık yeri olmuştur (Ergil, 1976: 465).

Bürokrasi kökenli milletvekilleri tüm dönemler boyunca en büyük grubu oluşturmuştur. Bu toplumsal kategori Atatürkçü düşünceye daha yatkındır. Bürokrasi grubu çok partili döneme girdiği andan itibaren büyük bir azalma göstermiştir. Bu grup kendi içinde incelendiğinde; eğitim kökenli milletvekillerinin gittikçe arttığı görülmektedir. Oysa sivil idare ve askeriye mensupları gittikçe azalmaktadır. Eğitimcilerin bu artışı, Atatürk'ün onlara verdiği değerden kaynaklanmaktadır. Atatürk öğretmenleri Türk Devrimlerinin yerleştirilmesinde bir araç olarak görmüştür. Çok partili döneme geçişle birlikte diğer bürokratlar gibi bu grubun sayısı da düşmeye başlamıştır (Turhan,1991:111). Mecliste ikinci büyük grup serbest meslek kökenli milletvekilleridir. Bu grup, bürokrasi grubunun aksine sürekli bir artış trendi göstermektedir. Bu grup kendi içinde incelendiğinde, hukukçuların artış gösterdiği ve

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

sekizinci dönemde önemli bir yüzdeye ulaştıkları görülmektedir. Doktorlar % 4'lerden % 11 oranına yükselmişlerdir. Mühendisler, dişçiler, eczacılar ve veterinerler sürekli düşük bir yüzdeye kalmışlardır. Gazeteciler 1931'de kendi içlerinde en yüksek seviyeye ulaşmış, (% 7) daha sonra oranları yine düşmüştür.

Hukukçuların yükselişi ve 1946'da önemli bir yüzdeye ulaşmaları değişik biçimlerde açıklanmıştır. En çok ileri sürülen neden, devlet ve hükümet olgusunu iyi bilmeleri, ayrıca sahip oldukları inandırıcılık ve uzlaşmacılık nitelikleri nedeni meclise daha kolay girdikleridir Meslek hayatlarının başlangıcında tanınma ihtiyacında olan avukatlar, bunu en kolay bir siyasal partiye girerek sağlayabilecekleri inancındadırlar. Ayrıca avukatlar temsil, savunma, aracılık, iş takibi gibi hem mesleklerinde hem de siyasette geçerli olan fonksiyonları her iki alan arasında transfer edebilmektedirler. (Turhan,1991:112).

Mecliste üçüncü büyük grup girişimcilerdir. Bu grup, çok büyük oranlarda olmasa da gittikçe artan bir seyir göstermektedir. II. Mecliste devrimlere engel olmaması amacı ile azaltılan ticaret kökenli temsilciler, daha sonraki dönemlerde serbest meslek sahipleri ile işbirliğine giderek, sekizinci yasama döneminden itibaren önemli bir orana ulaşmışlardır. Türkiye bir tarım ülkesi olmasına rağmen tüm dönemler boyunca çiftçilerin temsil oranı çok düşük kalmıştır.

Din adamları ilk mecliste çok büyük bir orandadır. Din adamları tek partili dönem boyunca ve daha sonra çok düşük oranlarda meclise girebilmişlerdir (Turhan,1991:115).

Tablo 7.16. Maraş Milletvekillerinin Meslekleri (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Milletvekillerinin Adları	Meslekleri
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)	Çiftçi/Tüccar
Mehmet(Erten) Bey	Çiftçi/Tüccar
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)	Mülki Yönetici(Vali vb.)
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)	Asker-Tüccar
Tahsin Bey(Mehmet Tahsin Hüdayioğlu)	Mülki Yönetici
Behçet (Gücer) Bey	Müderis(Öğretim Üyesi)
Nuri(Ural) Bey	Asker/Baytar-Miralay
Kemal Kusun	Çiftçi/Ziraat
Hasan Reşit Tankut	Mülki Yönetici/Yazar
Alâettin Tiritioğlu	Avukat/Belediye Başkanı
Kemâli Bayazıt(AbdülkerimKemal Bayazitoğlu(Bayazıt-Bayazıt)	Doktor
Mansur Bozdoğan	Mülki Yönetici
Ziya Kayran	Çiftçi/Ziraat
Rasih Kaplan(Mehmet Rasih Kaplan) CHP	Hukukçu/Mülki Yönetici
Ahmet Hamdi Tanpınar CHP	Yazar/Öğretim Üyesi
Abdullah Yayıcıoğlu CHP	Çiftçi/Ziraat
Rıza Çuhadar CHP	Çiftçi/Ziraat
Kâmil İdil CHP	Doktor/Yazar
Emin Soysal	Pedagog/Gazeteci-Yazar
Bağımsız-CHP	

Tablo 7.17. Maraş Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları
(TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı, Sicil Dosyaları; T.B.M.M. Albümü
23 Nisan 1920-20 Ekim 1991 Ankara 1994: 4-699)

Milletvekillerinin Meslekleri	Milletvekillerinin Sayısı
Memur Toplamı	12
Asker	2
Mülki Yönetici	3
Diplomat	
Öğretim Üyesi	2
Öğretmen	
Hakim – Savcı-Avukat	1
Diğer Memur	
Doktor	2
Gazeteci - Yazar	2
Tarım - Ticaret Kesimi Toplamı	7
Çiftçi/Ticaret	6
Belediye Başkanı	1
Toplam	19

Tablo 7.16 ve 7.17'deki verilere göre Maraş Milletvekillerinin mesleki dağılımlarına baktığımızda sivil bürokrat, asker kökenli ile tarım kökenli olanların ağırlıkta olduğunu görürüz. Tek parti döneminde milletvekilleri genellikle merkezden belirlendiği için milletvekillerinin belirlenmesinde sivil bürokrat, askeri kökenden gelme kişiler ile tarım kökenli kişilere (eşraf) olanlara ağırlık verilmiştir. Milletvekillerinin mesleki yapılarına baktığımızda her üç statüden olan kimselerin ağırlıkta olduğunu görürüz. 1940'lı yıllara kadar serbest meslek mensubu olanlar görülmezken, bu sayı bu tarihten sonra artmıştır. Tek parti döneminde Maraş milletvekillerinin mesleki yapısına baktığımızda yerel eşraftan olan kişilerin (Abdulkadir Emirmahmutoğlu, Abdullah Yaycıoğlu, Rıza Çuhadar) ağırlıklı olarak milletvekili seçilmişlerdir. Maraş'ın ileri gelen ailelerine mensup olan, Bayazıt, Çuhadar, Hüdayioğlu gibi ailelere mensup kişiler milletvekili seçilmişlerdir. Maraş İline bağlı ilçelerden de yine Andırın kazasından Abdullah Yaycıoğlu gibi, Elbistan Kazasından Hacı Mehmet Erten gibi o bölgenin ileri gelen ve köklü ailelerine mensup kişiler milletvekili seçilmişlerdir. Bu milletvekillerinin mesleki olarak ta daha çok ziraat ve ticaret ile iştigal ettiklerini görüyoruz. Maraş ilinden seçilip te bu bölgenin yerlisi durumunda olan milletvekilleri içerisinde meslek itibariyle bakıldığında çiftçilikle uğraşanların dışında yer alan kişilerin daha önce bir devlet memuriyetinde bulduklarını ve bunlar içerisinde sağlık ve eğitim alanında ihtisas yapmış kişilerin yer aldığını görüyoruz. Basın yayın ya da finans sektöründe veyahut ta diyanet alanında hizmet veren meslek grupları içerisinde herhangi bir şekilde hizmet veren kişiler milletvekili olarak seçilmemiştir. Bu itibarla 1920 ile 1946 arasındaki Tek Parti Dönemindeki Maraş milletvekillerinin meslek grupları itibariyle, sivil bürokrat, asker kökenli ile tarım kökenli olanların ağırlıkta olduğunu görürüz. Tek parti döneminde milletvekilleri genellikle merkezden belirlendiği için milletvekillerinin belirlenmesinde sivil bürokrat, askeri kökenden gelme kişiler ile tarım kökenli kişilere(eşraf) olanlara ağırlık verilmiştir. 1940'lı yıllara kadar serbest meslek mensubu olanlar görülmezken, bu sayının bu tarihten sonra artmıştır. Dolayısıyla Maraş'tan seçilen milletvekillerinin mesleki yapısı zaman içinde değişime uğramıştır. Tek parti döneminde

milletvekillerinin seçimi yapılırken milletvekillerinin bürokratik statüsüne, yöresel olarak güçlü olmalarına ya da entelektüel statüsü olmasına dikkat edilmiştir. Bu verilere dayanarak CHP'nin aday listelerinde ortaya koyduğu kadronun; serbest meslek mensupları-asker, bürokrat, tüccar ve çiftçiye yer veren bir kadro olduğu söylenebilir, işçi ve esnafın ise, Türkiye nüfusundaki yerlerine oranla, çok az temsil edildikleri açıktır. Böyle bir kadroyu hazırlayan Cumhuriyet Halk Partisi, toplumun yapısı ile çok da benzerlik göstermeyen ve belli tabakalardan gelen adaylardan seçilecek milletvekilleri ile toplumun bütün kesimlerini alakadar eden sorunları çözmeye büyük sorunlar yaşamıştır. Bu sorunlar gün geçtikte katlanarak büyümüş ve çözüm getirilmediği içinde geçmişin bütün bu sorunları günümüz siyasetinin en başta demokrasi sorunu olmak üzere birçok sorunların kaynağını oluşturmuştur.

7.2.7. Maraş Milletvekillerinin Meclisteki Hizmet Süreleri, Yeniden Seçilme Durumu

Mecliste yasama faaliyetlerinde bulunan milletvekillerinin görev sürelerinin uzunluğu, meclisin kurumsallaşması bakımından önemlidir. Zira belirli bir süre sonra tecrübe ve deneyim kazanan üyelerin meclis içerisinde daha aktif ve verimli çalışabileceklerdir. Meclis'in çalışma düzenine adapte olarak yasama faaliyetlerinin bütün prosedürlerine ve mevzuat bilgilerine sahip olan üyelerin bu bilgi ve tecrübelerini kullanarak gündemde olan konular ya da gündem oluşturacak konulara meclise getirebilme konusunda daha aktif olacaklardır. Buda yasama faaliyetlerinin artmasına ve mevcut olan sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Cumhuriyetin ilk yıllarında parlamento dönemini tamamlayamayan milletvekillerini oranı yüksektir. Zira yetmiş insan sayısının azlığı sebebiyle milletvekillerinin bir kısmı görevlerinden istifa ettirilerek devlet hizmetinde önemli birimlere getirilmekte idi. Cumhuriyet rejiminin yerleşmeye başlamasıyla birlikte bu uygulamalar sona ermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında meclisin feshedilerek yenilenmesi özellikle ikinci ve sekizinci dönemlerde gerçekleşmiştir. İkinci dönemde Atatürk'ün meclisteki muhalif grubu tasfiye hareketi sonucunda önceden meclis deneyimi olanların oranı azalma göstermiştir. Sekizinci dönem mecliste bulunan milletvekillerinin bir sonraki mecliste yer alma yüzdesinin ise önemli ölçüde düşmüştür. Bunun dışında kalan 4,5,6 ve 7.dönemlerde meclis deneyiminin daha istikrarlı bir seyir takip ettiği dönemler olmuştur. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlık divanının milletvekili adaylığını tek belirleyici rol üstlenmesi sebebiyle adayların seçiminde rejime ve partiye tam bağımlılık gösteren kişilerin tekrar seçilmesi sağlanmış ve böylelikle seçilen kişilerin bu süre içerisinde meclis deneyimleri önemli ölçüde artmıştır (Baştuğ, 2007:89-90).

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

Tablo 7.18. Maraş Milletvekillerinin Kaç Dönem Yasama Faaliyetlerinde Buldukları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Dönemler	Milletvekillerinin Adları	Milletvekillerinin Sayısı
Bir Dönem	Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın) Behçet (Gücer) Bey Kemal Kusun Mansur Bozdoğan Alâettin Tiritioğlu Ziya Kayran Ahmet Hamdi Tanpınar CHP Rıza Çuhadar CHP Kâmil İdil CHP Emin Soysal Bağımsız-CHP	
Toplam		10
İki Dönem	Tahsin Bey(Mehmet Tahsin Hüdayioğlu) Nuri(Ural) Bey Kemali Bayazıt(AbdülkerimKemal Bayazitoğlu(Bayazit-Bayazit)	
Toplam	Abdullah Yayıoğlu CHP	4
Üç Dönem	Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)	
Toplam		1
Dört Dönem	Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)	
Toplam		1
Beş Dönem	Mehmet(Erten) Bey Hasan Reşit Tankut	
Toplam		2
Yedi Dönem	Rasih Kaplan(Mehmet Rasih Kaplan) CHP	
		1
Genel Toplam		19

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

Tablo 7.19. Maraş Milletvekillerinin Önceki Parlamento Deneyimleri (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Seçim Dönemleri	Önceki Parlamento Deneyimi Olan Milletvekillerinin Sayısı	Önceki Parlamento Deneyimi Olmayan Milletvekillerinin Sayısı	Toplam
II. Dönem (1923 - 1927)	2	3	5
III. Dönem (1927 - 1931)	4	1	5
IV. Dönem (1931 - 1935)	4		4
V. Dönem (1935 - 1939)	4	2	6
VI. Dönem (1939 - 1943)	2	3	5
VII. Dönem (1943 - 1946)	3	2	5
VIII.Dönem (1946-1950)	3	3	6

Tablo 7.20. Maraş Milletvekillerinin Parlamento Deneyimleri (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Milletvekillerinin Adları	Milletvekillerinin Parlamento Deneyimleri
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)	Osmanlı M.M III. Dönem TBMM II, III, IV. Dönem Maraş
Mehmet(Erten) Bey	II,III,IV,V,VI.Dönem Maraş
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)	II,III,IV, V.Dönem Maraş
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)	II.Dönem Maraş
Tahsin Bey(Mehmet Tahsin Hüdayioğlu)	Osmanlı M.M IV.Dönem I.II.Dönem (07.04.1926) milletvekilliği düşmüştür Maraş
Behçet (Gücer) Bey	III.Dönem(Ara Seçim) Maraş
Nuri(Ural) Bey	III.Dönem Mardin IV, V.Dönem Maraş
Kemal Kusun	II-III.Dönem Adana V.Dönem Maraş
Hasan Reşit Tankut	IV, V, VI, VII, VIII.Dönem
Alâettin Tiritioğlu	IV.Dönem Kütahya(Reddedilmiştir) V.Dönem Maraş
Kemâli Bayazıt(AbdülkerimKemal Bayazitoğlu(Bayazıt-Bayazıt)	VI,VII.Dönem Maraş
Mansur Bozdoğan	VI.Dönem Maraş
Ziya Kayran	VI.Dönem Maraş
Rasih Kaplan(Mehmet Rasih Kaplan) CHP	I,II,III,IV,V,VI.Dönem Antalya VII.Dönem Maraş
Ahmet Hamdi Tanpınar CHP	VII.Dönem Maraş
Abdullah Yayıoğlu CHP	VII, VIII.Dönem Maraş
Rıza Çuhadar CHP	VIII.Dönem Maraş
Kâmil İdil CHP	VIII.Dönem Maraş
Emin Soysal Bağimsız-CHP	VIII.Dönem Maraş

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

Tablo 7.21. Maraş Milletvekillerinin Gelecek Döneme Seçilebilme Durumları (TBMM Arşivi, Milletvekili Tercüme-i Hal Evrakı- Sicil Dosyaları)

Seçim Dönemleri	Sonraki Meclislere Seçilen Milletvekillerinin Sayısı	Sonraki Meclislere Seçilemeyen Milletvekillerinin Sayısı	Toplam
II. Dönem (1923 - 1927)	4	1	5
III. Dönem (1927 - 1931)	4	1	5
IV. Dönem (1931 - 1935)	3	1	4
V. Dönem (1935 - 1939)	3	1	4
VI. Dönem (1939 - 1943)	2	4	6
VII. Dönem (1943 - 1946)	2	4	6
VIII.Dönem (1946-1950)	3	3	6

Tablo 7.18-19-20-21’de vermiş olduğumuz bilgiler çerçevesinde Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 yılları arasındaki parlamento deneyimlerini, seçilebilme durumlarını ortaya koymak mümkün olabilmektedir. Buna göre Tek parti dönemindeki milletvekillerinden Mithat Alam, Abdülkadir Bey, Kemali Bayazıt, Hacı Mehmet Erten, Tahsin Hüdayioğlu, Nurettin Özdemir, Hasan Reşit Tankut, Nuri Ural ve Abdullah Yaycıoğlu gibi kişiler birden fazla olarak milletvekili seçilmişlerdir. Elbistan doğumlu Hacı Mehmet Erten üst üste 6 seçim dönemi boyunca milletvekilliğine seçilmiştir. Hacı Mehmet Erten ve Mehmed Emin Soysal Elbistan’ın ileri gelen biri olan ve eşraf olarak nitelendirebileceğimiz ailelere mensupturlar.

7.2.8. Maraş Milletvekillerinin Meclisteki Yasama Faaliyetleri

Tablo 7.22. Maraş Milletvekillerinin 1923–1950 Tarihleri Arası Yasama Faaliyetlerinin Genel Toplamına İlişkin Sayısal Veriler (TBMM, II-VIII. Dönem Zabıt Cerideleri)

Milletvekillerinin Adları	Kanun Teklifleri	Gensoru Önergeleri	Şifahi Sualler	Soru Önergeleri	Önergeler	Üyelerle İlgili İşler(Ant içme)	İlgili Konuşmalar
II. Dönem (1923 1927)					2		
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)			1				
Mehmet(Erten) Bey					1		
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)							
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)							
Tahsin Bey							
Toplam							
III. Dönem (1927 - 1931)							
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)							
Mehmet(Erten) Bey							
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)							
Nurettin Bey(Mehmet Nurittin Akın)							
Behçet(Gücer) Bey							
Toplam							
IV. Dönem (1931 - 1935)							
Abdülkadir Bey(Abdülkadir Emirmahmutoğlu)							
Mehmet(Erten) Bey							
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)							
Nuri (Ural) Bey							
Toplam							
V. Dönem (1935 - 1939)							
Mithat Bey(Mehmet Mithat Alan)							
Mehmet(Erten) Bey							
Kemal Kusun							1
Nuri (Ural) Bey							
Hasan Reşit Tankut							

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

Alâettin Tiritöğlu	2		1	4	
Toplam					
VI. Dönem (1939 - 1943)					
Kemâli Bayazıt				3	
Mehmet(Erten) Bey					
Mansur Bozdoğan					
Hasan Reşit Tankut				1	
Ziya Kayran					
Toplam					
VII. Dönem (1943 - 1946)					
Kemâli Bayazıt		1		1	
Kemal Kusun					
Rasih Kaplan	1				
Hasan Reşit Tankut				2	
Abdullah Yaycıoğlu				8	
Ahmet Hamdi Tanpınar					
Toplam					
VIII.Dönem(1946-1950)					
Kemâli Bayazıt				11	
Mehmet(Erten) Bey					
Abdullah Yaycıoğlu				15	
Rıza Çuhadar					
Hasan Reşit Tankut				3	
Kâmil İdil	3			28	
Emin Soysal	3	6		80	
Toplam	9	1	10	1	157

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

Tablo 7.23. Maraş Milletvekillerinin Maraş ile ilgili Yasama Faaliyetlerinin Konusal Dağılımı (TBMM, II-VIII. Dönem Zabıt Cerideleri)

	Yasama Faaliyetlerinin Niteliği			Konuşmaların Konulara Değinme Sayısı
	Kanun Teklifleri	Soru Önergeleri	Önergeler	
Kamu Yönetimi Teşkilatına ve Personeli				
Tarım		1		
Ticaret				
Bayındırlık ve Ulaşım Politikaları			1	
Toplumsal Sorunları				
Eğitim Politikası				
Sağlık Politikaları				
Yargı Alanı			1	
Askerler ve Askeri Hizmetler				
Sanayi Politikaları				
Toplam		1	2	

Tablo 7.24. Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 Tarihleri Arası Yasama Faaliyetlerinin Konusal Dağılımı (TBMM, II-VIII. Dönem Zabıt Cerideleri)

Yasama Faaliyetlerinin Konusu	Yasama Dönemi						
	II. Dön. 1923-1927	III. Dön. 1927 -1931	IV.Dön 1931-1935	V. Dön. 1935 -1939	VI.Dön. 1939-1943	VII.Dön. 1943-1946	VIII.Dön. 1946-1950
Hükümet Program ve Politikaları							25
Kamu Yönetimi Teşkilatına ve Personeli	3			1	2	1	18
Tarım ve Ziraat Politikaları				1	1	4	13
Hayvancılık			3				
Ormancılık				1			
Ekonomi/Ticaret			1	2	1	2	8
Bayındırlık ve Ulaşım Politikaları						1	11
Toplumsal Sorunları							12
Eğitim Politikası/ Siyasi Faaliyetler				1		1	42
Sağlık Politikaları						2	10
Yargı Alanı	2						3
Askerler ve Askeri Hizmetler						1	
Sanayi Politikaları							
Milletvekilleri İle İlgili Meseleler							9
İç Ve Dış Politika Sorunları	1						
Basın Alanında Faaliyetler						1	1
Diğer Faaliyetler				1			
Toplam	6		4	7	4	13	152

Tablo 7.22-23-24 deki veriler çerçevesinde Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 tarihleri arası yasama faaliyetlerinin genel durumuna baktığımızda Türkiye Büyük Millet Meclisindeki yasama faaliyetleri içerisinde çok etkin bir şekilde yer almadıklarını görüyoruz.

Nitekim Tablo 22’de belirtildiği üzere ikinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışından itibaren yaklaşık yedinci döneme kadar Maraş Milletvekillerinin Meclis faaliyetleri içerisinde özellikle kanun teklifi, önerge, sözlü soru önergesi vb. yasama faaliyetlerinde yeteri kadar rol oynamadıklarını bize göstermektedir. Bu durum elbette bölge siyaseti başta olmak üzere ulusal siyasette rol sahibi olması gereken, siyasi elit tabakasının performans durumunu da bize göstermektedir. Bu durumun elbette siyaset arenasında normal karşılanması beklenemez. Ancak geçmişte olduğu gibi günümüz siyasi elitler içerisinde büyük vaatlerle ülke idaresine talip olma adına halkın seçilmiş vekilleri olarak halkın sorunlarına yeteri ölçü de çözüm getiremedikleri de ortadadır.

Sekizinci dönem yani 1946 ile 1950 dönemi Maraş’tan milletvekili olarak seçilen Kemali Bayazıt, Abdullah Yaycıoğlu, Hasan Reşit Tankut, Kâmil İdil, Emin Soysal gibi milletvekilleri diğer dönemlere göre mukayese edildiğinde daha aktif bir şekilde yasama faaliyetleri içerisinde yer almışlardır. Buna karşılık yine aynı dönemde Maraş milletvekili olarak mecliste yer alan Mehmet Erten ve Rıza Çuhadar meclis komisyon üyelikleri görevleri dışında meclis gündemi içerisinde yer alan meselelerle ilgili herhangi bir söz alma ya da teklif, taktir önerge gibi herhangi bir faaliyette bulunmadıklarını görüyoruz.

Bu dönem Maraş milletvekilleri içerisinde Kemali Bayazıt, Hasan Reşit Tankut Abdullah Yaycıoğlu Dr. Kamil İdil ve Emin Soysal gibi vekillerin çok daha ön plana çıkarak hem ulusal sorunların çözümünde hem de bölgesel sorunların çözümünde görüş ve düşüncelerini ortaya koyarak ya da verdikleri teklif ve önergeler ile faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ayrıca 6, 7 ve 8. dönemde Maraş Milletvekili olan Dr. Kemali Bayazıt ikinci Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay Hükümetleri Döneminde Sağlık Bakanlığı yapmış ve önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Tablo 23’de yer aldığı üzere Maraş Milletvekillerinin bölge ile ilgili yapılacak devlet hizmetleri konusunda da yeteri ölçüde aktif olmadıklarını görülmektedir. Meclisin ikinci döneminde Abdulkadir Bey ile Hacı Mehmet Erten tarafından meclise verilen bir önerge Elbistan kazasında bir cinayet mahkemesinin teşkil edilmesi ile ilgilidir. Onun dışında herhangi bir konu meclis gündemine getirilmemiştir. TBMM’nin VII. Döneminde Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından bölge ile ilgili gündeme getirilen ve meclise teklif olarak sunulan konu Maraş’ın Kısıp vadisinden geçecek yol hakkında olacaktır. Bu konuda mecliste yapılan görüşmelerde müteaddit defalar konu gündeme getirilmiş ve bu yolun açılması ile ilgili Bayındırlık Bakanlığı’nın bir an önce plan ve etüt çalışmalarına başlaması gerektiğini bildirmiştir. Bu bölgede açılacak olan yolun Maraş’ın ekonomik anlamda gelişmesine büyük katkılar sağlayacağını belirtmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin VIII. döneminde yine Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından Maraş ili içinde Aman, Gavur gölü, Kumaşır ve Gölbaşı bataklıklarının kurutulmasına ne zaman başlanacağı yönünde meclise bir soru önergesi vermiştir. Emin Soysal bu konunun meclis gündeminden düşmemesi için sık sık mecliste yapılan görüşmelerde söz alarak bu konuda açıklamalarda bulunmuştur. Bu bataklık alanlarının bir an önce kurutulmak suretiyle tarım arazisi olarak kullanılmasının hem bölgesel hem de ulusal ekonomi açısından büyük faydalar sağlayacağını belirtmiştir.

Tablo 7.24’de belirtildiği üzere Maraş Milletvekillerinin meclis yasama faaliyetleri içerisinde yer almak suretiyle çeşitli konularda görüş ve düşüncelerini

TÜRK PARLAMENTER SİSTEMİNDE MİLLETVEKİLLERİN...Erhan ALPASLAN

çözüm önerilerini ortaya koymuşlardır. Tablodan da anlaşıldığı üzere ilk dönem meclis çalışmaları içerisinde Maraş milletvekillerinin etkin olmadığı ve bu durumun esasen 7 ve 8.döneme kadar aynı şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır.VIII.Dönem baz alındığında Milletvekillerinin meclis görüşmelerinde gündeme gelen konularda görüşlerini ortaya koyduklarını görüyoruz. Bu konular daha çok milletvekillerinin kendi bilgi ve birikimleri ya da ihtisas alanlarına göre şekillenmiştir. Dolayısıyla milletvekillerinin mesleki kariyerleri meclis içerisinde oynadıkları rolü de bir ölçüde belirlemiştir. Bu itibarla Maraş milletvekillerinin daha çok Eğitim, Sağlık, Tarım ve Ziraat politikaları, Bayındırlık ve ulaşım, Hükümet program ve politikaları, Devlet yönetimi ve uygulamaları ile genel toplumsal sorunlar üzerinde yoğunlaştıklarını ve bu konuların gündeme geldiği meclis görüşmelerinde söz alarak kendi görüş ve çözüm önerilerini ortaya koyduklarını görüyoruz.

8. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada 1923-1950 tarihleri arasında TBMM’de yasama faaliyetlerinde bulunan Maraş milletvekillerinin sosyo-ekonomik konumları ile bu süre içerisinde yapmış oldukları siyasi çalışmalarını ortaya konulmuştur.

Bilindiği üzere siyasetin en temel sorunu, devlet ile o devletin çatısı altında yaşayan insanların ilişkilerini düzenlemektir. Bu ilişkiyi düzenlemek için de toplum üzerinde egemenlik kuracak bir güce ihtiyaç vardır. İşte bu güce toplumdaki herkesin sahip olamayacağına göre, diğer bir ifade ile eşitler arasında birincilerin bu güce diğerlerinden daha fazla sahip olacağına göre, bu güç bazı grup ve kişiler tarafından yerine getirilecektir. Önceleri bu güce kral/padişah tek başına zamanla yardımcıları ile hâkimken, günümüzde parlamento çatısı altında ülkelerinin her türlü siyasi-sosyal-ekonomik ilişkilerini düzenleyen kişiler/elitler/seçkinler toplumun diğer kesimlerine oranla daha çok söz sahibidir. Ülkemizde parlamento diğer Avrupa devletleri ile karşılaştırıldığında geç oluşmuş bir kurumdur. 19. yüzyılın son çeyreğinde sadece padişahın yetkilerini yazılı hale getiren bir anayasa ile ortaya çıkmış bir kurum olan parlamento çok uluslu bir imparatorluğa sahip olan Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk kurumsallaşmasında millet sisteminin bir sonucu olarak etnik temelli olmuştur. Bu kurum daha sonraki yıllarda siyasi karışıklıklar, toplumsal olaylar ve savaş gibi nedenlerle kapanmış ise de 1920’de Ankara’da yeni Türk Devletinin kurulması ile birkaç kesinti hariç, günümüze dek gelmiştir.

23 Nisan 1920 de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışı yeni Türkiye Devleti’nin temellerinin atılmasında önemli rol oynamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıyla ulusal kurtuluş mücadelesi bu meclis tarafından yürütülmüştür. Seçimler sonucunda milletin temsilcisi olarak çeşitli vilayetlerden gelen milletvekilleri Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde olağanüstü şartlarda büyük bir özveriyle, devletin ve milletin menfaatlerini gözeterek hizmet vermişlerdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasına rağmen Cumhuriyet yönetimine geçiş daha sonra gerçekleşmiştir. O günün siyasi koşulları göz önünde bulundurulduğunda Cumhuriyet yönetimine geçiş, üç yıl sonra, yani 29 Ekim 1923 tarihinde mümkün olabilmektedir.

I. TBMM’nin 16 Nisan 1923 tarihinde feshedilmesiyle, yeni seçimlere gidilmiş ve II. TBMM Ağustos 1923 tarihinde açılmıştır. II. TBMM’nin açılması ile birlikte milletin seçmiş olduğu milletvekilleri bu mecliste yer almışlardır. Bu çalışmada II. TBMM’nin açılışından itibaren VIII. TBMM’nin görevini tamamlamasına kadar geçen süre içerisinde -1923-1950 tarihleri arası- TBMM’de görev yapan Maraş milletvekillerinin sosyo-ekonomik konumları başta olmak üzere siyasi faaliyetleri ele alınarak vekillerin bölgesel ve ulusal sorunların çözümüne katkıları, siyasi ve sosyo-ekonomik gelişim sürecine etkilerinin nasıl ve ne şekilde olduğuna dair bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu dönem Türkiye’de Atatürk ve İnönü iktidarları dönemidir. Ayrıca I. Dünya savaşında çöken Osmanlı-Türk imparatorluğu topraklarının bir bölümü üzerinde, verilen bağımsızlık mücadelesinden sonra yeni bir devleti kurma ve kurulan devleti, bu devletin rejimini güvence altına alma mücadelesinin yapıldığı bir dönemdir. Bu dönemin kısa sayılamayacak bir kesiti, yoksullaşmış bir milleti, geri kalmış bir ülkeyi, kurumları çökmüş bir devleti, devrimci atılımlarla yeniden örgütlemenin savaşımı ile geçmiştir. Bu dönem 1946 yılına kadar tek parti dönemi olarak bilinir. Bilindiği gibi bu dönemde, ülke yönetiminde ve siyasal hayatında hâkim olan kurum Cumhuriyet Halk Partisi’dir. Başlangıçta Halk Partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, kurulduğu günden başlayarak ülkenin resmi partisi olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi, tarihinin ilk yirmi yılı boyunca,

yalnızca iki kez (1924-1925'te ve 1930'da birkaç aylığına) tek parti olma durumundan çıkmıştır. 1924 yılında Halk Fırkasından ayrılan kurtuluş savaşının ileri gelenlerinden Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Rauf Orbay ve Adnan Adıvar önderliğindeki otuz kadar milletvekili Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuşlardır. Ancak 1925 yılı ortalarında demokratik siyasal yaşam sona ermiştir. Bu girişimden sonra 1930'larda Ali Fethi Okyar tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Partisi'nin de ömrü uzun olmamış ve bu parti de kendisini feshetmek zorunda kalmıştır.

Henüz kuruluş döneminde temel amacını ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal bağlamda çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak olarak belirleyen; halkını çağdaş değerlerle donatmayı, onlara iyi bir yaşam düzeyi sağlamayı, gerek düşünsel gerek bedensel olarak sağlıklı, geleceğe güvenle bakan, her bakımdan özgür ve eşit bireyler olmalarını sağlamayı kendisine ilke edindiğini, söylemsel düzeyde vurgulayan Türkiye Cumhuriyeti'nin, kuruluşundan itibaren tek parti dönemi de dâhil olmak üzere, çoğulcu demokratik rejimi amaçlayarak, gerçekleştirmeye çalıştığı ileri sürülebilir. Ancak çoğulcu demokrasi açısından bakıldığı zaman Türk siyasetinde 1930 yılından 1946 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi'nden başka bir siyasi partinin kuruluşu gerçekleşmeyecektir. 1946 yılı itibarıyla yeni siyasi partilerin kurulmasıyla çoğulcu demokrasiye ancak geçilebilmiştir. Yeni partilerin kurulmasından sonra yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi seçimleri kazanmış ve 1950 yılı Mayıs ayına kadar iktidarda kalmıştır.

Osmanlı'da ilk seçimlerin yapıldığı 1877'den Türkiye Cumhuriyeti'nde ise 1943 seçimleri dâhil yapılan seçimler iki derecelidir. İllerin özelliklerine göre bazı farklılıklar olsa da (ticaret, tarım vs.nin durumu, toplumsal yapının farklılığı, yerel parti yöneticilerinin aktif katılımı) ikinci seçmenlerin genellikle eşraf-bürokrat ağırlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Bu, tek parti yönetiminin merkez'deki (Ankara) durumu ile de paralellik taşımaktadır. Ancak, arada bir fark vardır: Taşrada eşraf, Ankara'da bürokratlar ağırlıktadır. İki dereceli seçim sisteminde, halk ikinci seçmenleri seçiyor; ikinci seçmenler de milletvekillerini seçiyordu. 1920-1943 arası ikinci seçmenler CHP üyesiydiler ve parti tüzüğü gereği parti üyelerine oy vermek zorundaydılar. Bağımsız olarak ikinci seçmenliğe ya da milletvekilliğine soyunanların seçilme ihtimali yoktu. CHP'li ikinci seçmenler, partinin olur verdiği "müstakil" milletvekili adaylarına oy verebiliyordu. 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte seçim sisteminde yapılan değişikliklerle; çift dereceli seçim sisteminden tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. 1923 yılından 1946 yılına kadar geçen dönemde Maraş bölgesinden milletvekili seçilen adaylar Cumhuriyet Halk Partisi'nin tüzüğü çerçevesinde belirlenmek suretiyle aday gösterilmişler ve seçimlere katılmışlardır.

Türkiye'de tek parti yönetiminde parlamenter elitin seçiminde entelektüel statü, resmi mesleki statü ve yöresel olarak güçlü bir durumda bulunmak gibi özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Her üç niteliği de taşıyan kişiler özellikle tercih edilen kişiler olmuştur. Bu kıstaslar içerisinde Cumhuriyet Halk Partisinin milletvekili adayı belirlemede en çok değer verdikleri, entelektüel ve resmi statü olmuştur. Bunun dışında hemen hemen her yasama döneminde yalnızca yöresel bağları güçlü olan eşraftan bir grup milletvekili de parlamentoya girebilmiştir.

Siyasi elitlerin/Milletvekillerinin toplumsal profillerinin incelenmesi, hem toplumun iktidar yapısının daha iyi anlaşılabilmesi, hem de ülkede yaşanan birçok toplumsal ve siyasi gelişmelerin değerlendirmesinin daha objektif bir şekilde yapılabilmesi bakımından büyük önem taşır. Konumları, kontrol ettikleri toplumsal kaynaklar ve sahip oldukları güç bakımından toplumun hiyerarşik yapısının en üst katmanlarını oluşturan siyasi elitler, toplumda uyulması gereken kuralların yanı sıra,

toplumu oluşturan bireylerin oynayacağı rolleri de belirlerler. Bu bakımdan ülkenin yaşantısını onlar yönlendirip, toplumun rotasını onlar çizerler. Dolayısıyla toplum ve bireyler açısından, böylesine etkin yönlendiricisi konumunda bulunan Türk siyasi elitlerinin toplumsal özgeçmişleri ve tüm faaliyetleri bu bağlamda önem arz etmektedir. Bu itibarla bu dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunan Maraş Milletvekillerinin sosyo-ekonomik özellikleri ve kökenleri tespit edilmiş, diğer yandan milletvekillerinin Cinsiyet, Yaş, Medeni Hal ve Çocuk Sayısı, Eğitim Düzeyi, Üniversite Eğitiminin Alanı, Meslek, Meslek Derneklerine Üyelik, Yerel Yönetimlere Katılım, Seçilme Sayısı vb. durumları ile ilgili elde edilen veriler tablo halinde ortaya konulmuştur.

Siyasal iktidar mücadelesi ve siyasi katılım konuları çok boyutluluk taşıyan konulardır. Seçim yoluyla parlamentoda milletvekili olarak devlet yönetimine katılım; yönetilenlerin, yönetime katılmasının; siyasi katılımın sadece bir boyutudur. Seçimler yoluyla devlet yönetimine katılım demokrasilerde, olmazsa olmaz bir koşuldur. Bununla birlikte, siyasi katılımın tek ve yeterli ögesi değildir. Seçimler ve siyasal partiler siyasi katılımın sadece bir yönüdür. Bu bakımdan bu çalışmada, araştırmanın sınırları çerçevesinde, devlet yönetimine katılımı sadece bölgesel düzeyde TBMM' de yer alan Maraş Milletvekillerinin toplumsal kökenleri ve yasama alanındaki faaliyetlerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

1923-1950 Dönemi TBMM'de yer alan Maraş milletvekillerinin bu süre içerisinde yaptıkları çalışmalarla, Türk siyasetine, demokrasiye, ülkenin kalkınma ve gelişmesine ne yönde katkı sağladıkları ayrıca temsil ettikleri bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel vb. gelişimi için nasıl projeler hazırlayıp bölgesel sorunları çözmeye konusundaki yaklaşımları ortaya konmuştur. Demokrasilerin en büyük güvencesinin halk olduğu; yekpare bir bütün olmayan halkın meclis içerisinde eksiksiz bir biçimde, tüm heterojenliği ve farklılıklarıyla yansımalarının temsili demokrasilerin temel karakteristik özelliklerinden olduğu inancından yola çıkarak, tek partili ve çok partili ilk dönemde Türk demokrasisinin gelişimi ve ulusal ve bölgesel demokratik katılımın boyutları ve aktif siyaset içerisinde yer alan Maraş milletvekillerinin o günün koşulları içerisinde yapmış oldukları faaliyetler kişisel profilleri de göz önünde tutularak irdelendiğinde şu değerlendirme ve sonuçlara ulaştığımızı söyleyebiliriz: 1923 yılından 1950 yılına kadar TBMM'de görev alan Maraş Milletvekilleri, başta temsil ettikleri bölge olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin temel sorunlarını çözmek amacıyla halkın vekili olarak mecliste görev almışlardır.

Maraş Milletvekillerinin siyasi faaliyetleri kapsamında öncelikle yasama ile ilgili faaliyetler kastedilmektedir. Bu bağlamda TBMM'nin 8 döneminde 18 hükümet kuruluşunun gerçekleştiği yirmi yedi yıllık bir dönem içerisinde 19 milletvekili Maraş'ı temsilen TBMM'de görev yapmıştır. Bu milletvekillerinden bazıları seçilmiş olduğu dönemlerden sonraki seçimlere de katılarak tekrar milletvekili olarak görevlerine devam etmişlerdir. Bu süre zarfında TBMM'deki çalışmaların geneline bakıldığında elbette kimi bölgelerin milletvekillerinin diğer bölgelere göre çok daha aktif rol oynadıkları görülmektedir. Milletvekillerinin TBMM'nin çalışmalarına katılırken belli başlı konularda görev konuları belirlenmiştir. Bunların başında Mecliste yapılacak faaliyetlerle ilgili, oluşturulacak komisyonlar ve bu komisyon üyeliklerinin belirlenmesi için yapılacak seçimler sonrası, bu üyelerin belirlenmesi ve komisyonların kurularak belirli alanlarda çalışmaların sürdürülmesidir. Bu dönemde Maraş Milletvekilleri de kendi ihtisas alanlarına göre bu komisyon üyelikleri için aday olmuşlar ve seçilmek suretiyle bu komisyon çalışmalarına katılmışlardır. Bunun yanı sıra yasama çalışmaları ile ilgili, özellikle TBMM'de yapılan görüşmelerde gündeme gelen konular ve bu

konularla ilgili söz alma, teklif, önerge ya da soru önergesi gibi aktiviteler milletvekillerinin öncelikli görevleri arasında olmuştur. Bu anlamda meclis çalışmalarına baktığımızda en azından 1946 yılına kadar tek parti iktidarı-hükümetleri kurulmuş olmasına rağmen TBMM’de çok renkli tartışmaların yaşanmış olduğunu görüyoruz. Mecliste görev yapan milletvekilleri bu dönem içerisinde kurulmuş olan hükümetler ve hükümet politikaları ile ilgili eleştirilerini meclis gündemine getirmişlerdir. Bu dönemde Maraş milletvekillerinin çalışmalarına baktığımızda pek de iç açıcı bir tablo ile karşılaştığımızı söylemek mümkün değildir. Bu durumu TBMM zabıt tutanaklarından istifade ederek elde ettiğimiz verileri metin içindeki tablolarda ortaya koyduk. Dolayısıyla Maraş Milletvekillerinin TBMM’nin II. Döneminden başlamak suretiyle VII. Dönemine kadar- hatta bu dönemde de yeterli bir performans gösterdikleri söylenemez- asli görevleri olan meclis yasama faaliyetlerinde çok etkin bir rol oynayamadıklarını görüyoruz. Milletvekillerinin performanslarını tek tek ele alacak olursak; Maraş milletvekili olarak 4 dönem (II-III-IV-V)TBMM’nde görev yapan Mithat Alam, II. Dönemde görev yapan Nurettin Akın ve Tahsin Hüdayioğlu (Osmanlı M.M, IV. Dönem ve BMM, I.Dönem) III. Dönem milletvekili Behçet Güçer, VI. Dönem milletvekilleri Mansur Bozdoğan ve Ziya Kayran, VII. Dönem milletvekili Ahmet Hamdi Tanpınar, VIII. Dönem milletvekili Rıza Çuhadar’ın Mecliste yapılan görüşmelerde hiç söz almadıklarını görüyoruz. Bu milletvekillerinin mesleki kariyerlerine baktığımızda başta eğitim durumları itibariyle; Tahsin Hüdayioğlu, Rıza Çuhadar gibi orta-lise düzeyi eğitim alanların dışında diğerleri yüksek tahsil yapmış ve milletvekillikleri öncesinde de devletin önemli kademelerinde bürokrat olarak hizmet vermişlerdir. Bu bakımdan gerekli donanım, bilgi ve beceriye sahip oldukları şüphe götürmez bir gerçektir. Ancak Maraş’ı temsilen seçilmiş bu milletvekilleri Büyük Millet Meclisinde gündeme gelen konular üzerinde görüşlerini beyan etmedikleri gibi herhangi bir önerge, takrir ve teklif konusunda da yeterli girişimlerde bulunmamışlardır. Nitekim Meclis tutanaklarını değerlendirdiğimizde bu milletvekillere ait bir konuşma kaydının olmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu milletvekillerinin o günün Türkiye’inde ulusal ve bölgesel sorunlara bakışları ve sorunların çözümü noktasındaki yaklaşımları ile ilgili herhangi bir yargıya varmamız mümkün olamamıştır.

Meclisin ikinci döneminde Abdulkadir Bey ile Mehmet Erten beyin iki soru önergesinin dışında başka bir konuda faaliyetleri bulunmamaktadır. Üçüncü ve Dördüncü dönemde TBMM’de yer alan Maraş Milletvekilleri; Abdülkadir Emirmahmutoğlu, Mehmet Erten, Mehmet Mithat Alan, Mehmet Nurettin Akın, Behçet Gücer meclis çalışmalarına katılmakla birlikte herhangi bir konuşma yapmamışlardır.

Bu dönemde seçilmiş olan milletvekillerinin önemli bir kısmı Maraş’ın ileri gelen ailelerine mensup olup daha çok çiftçilikle ve ticaret işi ile uğraşmaktadırlar. Nitekim Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlık Kurulu tarafından bu dönemde yöresel bağları güçlü olan eşraftan ve büyük ve köklü ailelerden kişilerin de milletvekili adayı belirledikleri görülmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıtlarında yer aldığı üzere ziraat işi ile uğraşan milletvekilleri ki Abdulkadir Bey başta olmak üzere, mesailerinin önemli bir kısmını Maraş’ta geçirmek suretiyle buradaki işlerini takip etmek durumunda kalmışlardır. Nitekim Meclisten alınan izin sürelerinin sona ermesine rağmen Meclis çalışmalarına katılmayan bu milletvekilleri ile ilgili Maraş’a telgraf çekilerek ilgili milletvekillerinin Meclis çalışmalarına katılmaları istenmiştir.

Tek parti döneminde Maraş’tan seçilen milletvekillerine baktığımızda doğum yerleri Maraş olmayan birçok milletvekili vardır. Cumhuriyet Halk Partisi merkez örgütünün milletvekili adaylarının belirlenmesinde doğrudan belirleyici olduğunu, bu

çerçevede adayların bir kısmının Maraş dışından olup da devlet tecrübesi ve aydın kimliğine sahip kimi kişilerin aday gösterildiği anlaşılmaktadır. Milletvekillerinin bölge ile yakınlıkları ile ilgili verileri yine metin içerisinde vermiş olduğumuz tablolarda belirttik. Bu dönem Milletvekili adaylarının belirlenmesi Cumhuriyet Halk Partisi tarafından yapılıyor olması, dolayısıyla partinin onay verdiği kişilerin milletvekili olabilme şanslarını artırmıştır. Bunun yanı sıra bir kısım milletvekilleri bir dönem başka bir bölgeden seçildikleri halde daha sonra bu milletvekillerinin seçim bölgeleri de değiştirilebilmektedir. Bu dönemde Maraş dışından olup da Maraş milletvekili olarak seçilen kimi milletvekillerinin de meclis çalışmalarında aktif rol oynamadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum elbette bölge siyaseti başta olmak üzere ulusal siyasette rol sahibi olması gereken siyasi elit tabakasının ülke ve bölgesel sorunların çözümü noktasındaki performanslarının ortaya konulması bakımından da önemli verileri elde etmemizi sağlamıştır. Bu durumun özellikle siyaset arenasında normal karşılanması beklenemez. Ancak Tek parti dönemi içinde siyasi aktörlerin belirlenmesi partinin inisiyatifinde olduğu için halkın vekili olarak seçilen bu kişilerin performans yetersizlikleri ile ilgili halkın bir irade sergilemesi de beklenemez. Dolayısıyla bu dönemde milletvekillerinin gösterdikleri performanstan ziyade partiye olan bağlılıkları ya da uyumlulukları yeni dönemde aday olarak yeniden belirlenmesinde öncelikli rol oynamıştır.

1923-1950 Döneminde TBMM’nde Maraş milletvekili olarak görev yapan bazı şahsiyetler dikkat çekmektedir. Bunların başında Hasan Reşit Tankut, Kemali Bayazıt, Abdullah Yaycıoğlu, Rasih Kaplan, Kamil İdil, Emin Soysal gibi kişiler başta gelmektedir. Mesela TBMM’nde Antalya milletvekili olarak seçilen Rasih Kaplan VII. Dönemde (8 Mart 1944-14 Haziran 1946) Maraş milletvekili olarak seçilmiştir. VII. Dönem Maraş milletvekili olarak seçilen Rasih Kaplan’ın farklı bir kişiliğe sahip olduğunu görüyoruz. Aslen Antalyalı olup daha önce Antalya Milletvekili olarak mecliste görev yapan Rasih Kaplan VII. Dönemde Cumhuriyet Halk Partisi Merkez idaresi tarafından Maraş Milletvekili adayı gösterilmiş ve seçimleri kazanarak yedinci dönemde Maraş Milletvekili olarak görev yapmıştır. Meclis zabıt tutanaklarından anlaşıldığı üzere Rasih Kaplan Meclisin en renkli simalarından biridir. Bu dönem Maraş Milletvekili olarak görev yaparken hem ulusal politikalarda hem de seçim bölgesi ile alakadar konularda söz alarak görüşlerini dile getirmiştir. Rasih Kaplan Antalya milletvekili olarak bulunduğu dönemde de meclisin en aktif milletvekillerinden biri olmuştur. Ayrıca Rasih Kaplan mecliste herkesin hürmet gösterdiği ve aldığı eğitimden dolayı olsa gerek herkesin “Rasih Hoca” diyerek onare ettiği biridir.

VII. Dönemde Maraş milletvekilleri içerisinde yer alan önemli kişilerden biri de Ahmet Hamdi Tanpınar’dır. Türk Edebiyatının önemli simalarından biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar siyasete girdikten sonra Maraşlı olmamakla birlikte Maraş’tan Milletvekili adayı olarak gösterilmiş ve yapılan seçimlerde VII. Dönemde (8 Mart 1944-14 Haziran 1946) Maraş milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde yer almıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde Maraş Milletvekili olarak görev yapan Ahmet Hamdi Tanpınar’ın bu dönem içerisinde meclis gündemine gelen konular üzerinde herhangi bir konuşma yapmadığını görüyoruz. Ayrıca bölgesel ve ulusal sorunlarla ilgili herhangi bir önerge ya da tavrı meclis gündemine getirmemiştir.

VIII. Dönem yani 1946 ile 1950 dönemi Maraş’tan milletvekili olarak seçilen Kemâlî Bayazıt, Abdullah Yaycıoğlu, Rıza Çuhadar, Hasan Reşit Tankut, Kâmil İdil, Emin Soysal gibi milletvekilleri içerisinde Meclis çalışmalarına katılarak yasama çalışmalarında bulunan Kemâlî Bayazıt, Abdullah Yaycıoğlu, Kâmil İdil, Emin Soysal daha önceki dönemlerle mukayese ettiğimizde çok daha etkin bir şekilde çalışmalarda

bulunmuşlardır. Tabii ki bu milletvekilleri içerisinde Dr.Kamil İdil ve Emin Soysal daha etkin bir şekilde görev yapmışlardır. TBMM’de 6,7 ve 8’ci dönemde milletvekili ve aynı zamanda ikinci Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay Hükümetleri Döneminde Sağlık Bakanlığı yapmış olan Dr.Kemali Bayazıt da önemli hizmetlerde bulunmuştur.Bu milletvekilleri TBMM’de aktif siyasette bulunurlarken ayrıca siyasi, sosyal, ekonomik, eğitim, kültür, sağlık vb. alanlarda yaptıkları çalışmalarla o dönem Türk siyasetinde kalıcı izler bırakmışlardır.

Maraş milletvekilleri Mecliste yapılan görüşmeler de ele alınan konular çerçevesinde kendi görüş ve düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu konuşmalarında Maraş ve çevresi ile ilgili konular sık sık gündeme getirilmiş ve bu konu da zaman zaman teklif, önerge ve sözlü soru önergesi vermek suretiyle ilgili Bakanlık ya da doğrudan Başbakanlıktan bilgilendirilme taleplerini dile getirmişlerdir. Hem ulusal sorunların çözümünde hem de bölgesel sorunlarla ilgili mecliste yaptıkları konuşmalarla mevcut sorunlar ve bunlarla ilgili çözüm önerilerini ortaya koymuşlardır.

Başta ekonomik alanda olmak üzere bölgesel özelliklere göre yatırım, alt yapı çalışmaları, ulaşım, eğitim ve sağlık alanlarında bölgesel ve ulusal sorunları ve çözüm önerilerini bu konuşmalarında ifade etmişlerdir. Yapılan bu siyasi faaliyetler içerisinde bölgesel sorunların çözümü noktasında önemli mesafelerin alındığını görüyoruz. Ancak bu sorunların önemli bir kısmının da o günden bugüne ertelendiğini söyleyebiliriz. Hatta Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gündemde olan ve halen de güncelliğini koruyan ve Maraş’ı diğer bölgelere bağlayacak ya da transit geçişi sağlayacak ulaşım(yol) sorunu, bunların başında gelmektedir. Maraş Milletvekillerinin bölgesel sorunlar bakımında gündeme taşıdıkları konulardan bir diğeri ise eğitim ve sağlık sorunlarıdır. Eğitimde okullaşma ve Eğitimci yetersizliği temel bir sorundur. Aynı sorun sağlık alanında da görülmüştür. Başta Hastane ve diğer sağlık kurumları ya da sağlık personeline duyulan ihtiyaç, yine sorunların başında gelmiştir. Aslında bu durum birçok Anadolu şehrinin de sorunudur. O günün bütçe imkânları çerçevesinde bir takım tedbirler alınma yoluna gidilmiştir. Ancak sorunların çözümü noktasında alına önlemlerin yetersizliği ortadadır.

Maraş Milletvekillerinin bölge ile ilgili yaptıkları çalışmaları veya gündeme getirdikleri konulara baktığımızda çok sınırlı alanlar olduğunu görüyoruz. Mesela Meclisin ikinci döneminde Abdulkadir Bey ile Hacı Mehmet Erten tarafından meclise verilen bir önerge Elbistan kazasında bir cinayet mahkemesinin teşkil edilmesi ile ilgilidir. Onun dışında herhangi bir konu meclis gündemine getirilmemiştir. TBMM’nin VII. Döneminde Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından bölge ile ilgili gündeme getirilen ve meclise teklif olarak sunulan konu Maraş’ın Kısıp vadisinden geçecek yol hakkında olacaktır. Bu konuda mecliste yapılan görüşmelerde müteaddit defalar konu gündeme getirilmiş ve bu yolun açılması ile ilgili Bayındırlık Bakanlığı’nın bir an önce plan ve etüt çalışmalarına başlaması gerektiğini bildirmiştir. Bu bölgede açılacak olan yolun Maraş’ın ekonomik anlamda gelişmesine büyük katkılar sağlayacağını belirtmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin VIII. döneminde yine Maraş Milletvekili Emin Soysal tarafından Maraş ili içinde Aman, Gâvur gölü, Kumaşır ve Gölbaşı bataklıklarının kurutulmasına ne zaman başlanacağı yönünde meclise bir soru önergesi vermiştir. Emin Soysal bu konunun meclis gündeminden düşmemesi için sık sık mecliste yapılan görüşmelerde söz alarak bu konuda açıklamalarda bulunmuştur. Bu bataklık alanlarının bir an önce kurutulmak suretiyle tarım arazisi olarak kullanılmasının hem bölgesel hem de ulusal ekonomi açısından büyük faydalar sağlayacağını belirtmiştir.

1920 ile 1946 arasındaki Tek Parti Dönemindeki Maraş milletvekillerinin meslek gruplarına baktığımızda sivil bürokrat, asker kökenli ile tarım kökenli olanların ağırlıkta olduğunu görürüz.

Tek parti döneminde milletvekilleri genellikle merkezden belirlendiği için milletvekillerinin belirlenmesinde sivil bürokrat, askeri kökenden gelme kişiler ile tarım kökenli kişilere(eşraf) olanlara ağırlık verilmiştir. Milletvekillerinin mesleki yapılarına baktığımızda her üç statüden olan kimselerin ağırlıkta olduğunu görürüz. 1940'lı yıllara kadar serbest meslek mensubu olanlar görülmezken, bu sayının bu tarihten sonra arttığını görüyoruz. Tek parti döneminde milletvekillerinin mesleki yapısına baktığımızda Maraş'ın ileri gelen ailelerine mensup olan, Bayazıt, Çuhadar, Hüdayioğlu gibi kişiler milletvekili seçilmişlerdir. Bunlardan bir kısmı yüksek eğitim almakla birlikte bazı milletvekilleri de ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitim almışlar ve bu kişiler daha çok zirai ve ticaret işeri ile meşgul olmuşlardır. Maraş İline bağlı ilçelerden de yine Andırın kazasından Abdullah Yaycıoğlu gibi, Elbistan Kazasından Hacı Mehmet Erten gibi o bölgenin ileri gelen ve köklü ailelerine mensup kişiler milletvekili seçilmişlerdir. Bu milletvekillerinin mesleki olarak daha çok ziraat ve ticaret ile iştigal ettiklerini görüyoruz. Maraş ilinden seçilip te bu bölgenin yerlisi durumunda olan milletvekilleri içerisinde meslek itibarıyla bakıldığında çiftçilikle uğraşanların dışında yer alan kişilerin daha önce bir devlet memuriyetinde bulduklarını ve bunlar içerisinde sağlık ve eğitim alanında ihtisas yapmış kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Basın yayın ya da Finans sektöründe veyahut ta diyanet alanında hizmet veren meslek grupları içerisinde herhangi bir şekilde hizmet veren kişiler milletvekili olarak seçilmemiştir. Maraş'ta seçilen milletvekillerinin mesleki yapısı zaman içinde değişime uğramıştır. Tek parti döneminde milletvekillerinin seçimi yapılırken milletvekillerinin bürokratik statüsüne, yöresel olarak güçlü olmalarına ya da entelektüel statüsü olmasına dikkat edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana seçilen milletvekillerinin doğum yerlerine baktığımızda kuzey güney dengesi diyebileceğimiz Maraş'ın güneyi (merkez ilçe) ve kuzeyi (Elbistan, Afşin, Göksun) arasında her zaman milletvekili dağılımında bir denge olduğu söylenebilir. Seçilen Maraş milletvekilleri ağırlıklı olarak kuzey ve güney arasında dağılmıştır. Milletvekillerinin doğum yerleri sıralaması Maraş Merkez, Elbistan, Afşin, olarak gerçekleşmiştir.

Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 yılları arasındaki parlamento deneyimlerini, seçilebilme durumlarını ortaya koymak ta mümkün olabilmektedir. Buna göre Tek parti dönemindeki milletvekillerinden Mithat Alam, Abdülkadir Bey, Kemali Bayazıt, Hacı Mehmet Erten, Tahsin Hüdayioğlu, Nurettin Özdemir, Hasan Reşit Tankut, Nuri Ural ve Abdullah Yaycıoğlu gibi kişiler birden fazla olarak milletvekili seçilmişlerdir. Elbistan doğumlu Hacı Mehmet Erten üst üste 6 seçim dönemi boyunca milletvekilliğine seçilmiştir. Hacı Mehmet Erten ve Mehmed Emin Soysal Elbistan'ın ileri gelen ve eşraf olarak nitelendirebileceğimiz ailelere mensupturlar.

Tek parti dönemindeki milletvekillerinin eğitim durumlarına baktığımızda üniversite eğitimi almış kişilerin (Mülkiye, Tıbbiye, Hukuk Fakültesi) ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Maraş Milletvekillerinin 1923-1950 yılları arasındaki siyasi faaliyetlerini konu edinen bu çalışmanın neticesinde dönemin siyasi ve sosyo-ekonomik koşulları göz önünde bulundurulduğunda bu dönemde hükümetler ve siyasi kadroların büyük bir özveri içerisinde faaliyetlerde bulduklarını görebiliyoruz. 1923 yılında kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyetinin ulusal kurtuluş savaşı sonrası yeni bir devleti inşa etmesi o kadar kolay olmamıştır. Zira devletin kurumsallaşma süreci içerisinde mevcut siyasi

kadroların yetersizliği dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin siyasi kurumları içerisinde yer alan kadroların önemli ölçüde yeni devletin bürokratik yapısı içerisinde yer almasını zorunlu kılmıştır. Diğer taraftan yaşanan savaşlar ülkedeki aydın ve entellektüel birikime sahip kadroların da yok olmasına yol açmıştır. Bu itibarla yeni devletin yeterli ölçüde okumuş ve aydın insanlardan yoksun kalması devletin teşkilat ve işleyişinde de büyük zaafiyetlerin yaşanmasına yol açmıştır. Buna karşın, şunu ifade edebiliriz ki, 1923-1950 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde vekil sıfatıyla yer alan kadroların önemli bir kısmı Osmanlı parlamentolarında mebusluk yapmışlardır. Mesela, Tek parti döneminde seçilen Maraş milletvekillerinden biri olan Abdülkadir Bey ve Tahsin Hüdayioğlu aynı zamanda Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Maraş ve Halep temsilcileri olarak görev yapmışlardır.

Bu dönemde görev yapan bu siyasi elit kadroların toplumun farklı kesimlerinden ya da farklı meslek gruplarına mensup olan insanlardan müteşekkil olmalarının yanı sıra bilgi ve birikim açısından da yüksek bir donanıma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu dönemde görev yapan Maraş milletvekilleri içerisinde de bu özelliklere sahip milletvekilleri yer almıştır. Ancak bu süre içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki yasama faaliyetlerinin geneli göz önüne alındığında Maraş Milletvekillerinin yeteri ölçüde performans sergileyemediklerini yukarıda ifade etmiştik. Elbette bu süreç içerisinde ülkenin siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik ve benzeri diğer sorunları ile ilgili kendi mesleki deneyim bilgi ve becerileri ölçüsünde görüşlerini ortaya koyan milletvekilleri vardır. Mesela Meclisteki etkin çalışma ve katılım açısından bakıldığında daha çok son dönemlerdeki seçilmiş vekillerin büyük bir gayretle meclis çalışmalarına katılmış oldukları görülmektedir.

Maraş Milletvekillerinin TBMM'de bölgesel sorunları çözme noktasındaki sınırlı ölçüdeki çalışmaları yanı sıra yine bu sorunların çözümü ile ilgili Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerel kongre çalışmalarında hazırlanan raporlarda yine bu konular gündeme getirilmiştir. Başta şehir merkezi olmak üzere şehrin genelindeki sorunları çözmek üzere hazırlanan bu raporlar Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilgili birimlerine de gönderilmiştir. Ayrıca Maraş milletvekilleri tarafından zaman zaman meclis gündemine taşınan bu sorunların çözümü çok uzun yılları almış hatta kimi sorunların çözümünde yeterli ölçüde çaba sarf edilmemiştir. Yapılan bu çalışmaların sonunda Cumhuriyetin ilk yıllarında şehrin mevcut sorunlarının, aradan geçen uzun yıllara rağmen hâlâ belli alanlarda çözülememiş olması Maraş şehrinin başta siyasi elit kadroları olmak üzere sosyo-ekonomik kalkınmasına yön veren kadroların bu yakın tarihi süreç içerisindeki konumlarını anlamamız açısından önemli verileri elde etmemizi sağlamıştır. Bu itibarla öncelikle bölgenin siyasi temsilcileri olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan Maraş milletvekillerinin sosyo-ekonomik özellikleri veri alınarak temsiliyet özelliği bu veriler ekseninde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda milletvekillerinin gelmiş oldukları sosyal kökenlerin farklılıkları, ulusal meclisteki milletvekillerinin nasıl özelliklere sahip kişiler oldukları, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili pozisyonuna kimlerin ulaştığı bilinmek istenen bir husustur. Çünkü Türk toplumunun iktidar yapısının daha iyi anlaşılması için aynı zamanda ülkemizde yaşanan birçok sosyal ve siyasi gelişmelerin değerlendirmesinin daha objektif bir şekilde yapılabilmesi için parlamenterlerin/siyasi elitlerin toplumsal kökenlerinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Zira parlamento toplumsal yapının sosyo-politik bir sonucu ve yansımasıdır.

1923-1950 yılları Türkiye Cumhuriyetinin tarihinde önemli kesiti oluşturmuştur. Bu kesit içerisinde Türkiye'nin yakın tarihini bu dönemin parlamentosunda görev yapmış Maraş milletvekillerinin perspektifinden bakarak değerlendirme yoluna gittik.

Burada yaptığımız tespitlere bakarak şunu söyleyebiliriz ki, ülkenin yetişmiş kadroları içerisinde çıkan siyasi elit kadrolar her şeyden önce kendi bölgelerinin sorunlarını ülkenin genel sorunları dışında görmemişlerdir.

Bu itibarla sorunların çözümü noktasında hem ülkenin hem de temsil ettiği şehrin geçmişinde bıraktıkları izler ve katkılar bakımından yaşanmış gerçekliklerin görülmesini ve bilinmesini siyasi kültürümüzün gelişmesi açısından önemli görüyoruz. Demokrasi tarihimiz açısından bakıldığında tam demokrasinin olmadığı bu yıllarda her şeye rağmen parlamenter deneyim açısından önemli kazanımlar yaşadığımızı söyleyebiliriz. Bununla birlikte görüyoruz ki, dün yaşanan ulusal ve bölgesel sorunların, aradan geçen zamana rağmen hala yaşanıyor olması, hangi kademedede olursa olsun ya da hangi rolü oynamış olursa olsun siyasi elit kadroların çözüme yönelik girişimlerinde yeteri ölçüde rol üstlenip üstlenmedikleri sorusunu da akla getirmektedir. Elbette bu dönem ulusal siyaset arenasında yer alan Maraş milletvekillerinin meclis çalışmaları içerisindeki performanslarının yetersizliğini ortaya koyarken onları tahfif etme gibi bir niyet taşımadığımızı ifade etmek isteriz. Bu kişiler Maraşlı olsun ya da olmasın belli bir birikim ve tecrübeye sahip kişiler olarak o günün koşullarında hizmet vermişlerdir. Burada ifade edilmek istenen; olaya tarihi perspektiften bakarak halkın seçilmiş temsilcileri olarak dünden bugüne bu kişilerin ne gibi kalıcı izler bıraktıklarını ortaya koyabilmektir. Her şeyden önce bu çalışmanın sonuçlarından biri olarak biz bu sorgulamayı yaptığımızda; bu toprağın insanların düne bakarak bugünü veya geleceği belirlemede daha bilinçli olacaklarını düşünüyoruz. Tabii ki yöneten ve yönetilen ilişkisi açısından bir sorgulama sürecinin yaşanması toplumsal bilincin oluşması ile mümkündür. Bu bilincin oluşmasında tarihi tecrübe bize çok şeyler kazandırabilecek kaynakları ortaya koymaktadır. Biz de bu çalışmada yakın dönemin parlamento tarihinin kaynaklarını kullanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunan Maraş Milletvekillerinin siyasi faaliyetlerini konu edinerek o günün siyasi ve sosyo-ekonomik koşulları içerisinde Maraş milletvekillerinin parlamento faaliyetlerini ve bu çerçevede ulusal ve bölgesel alandaki gelişmelere olan katkılarını ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışma ile bu alanda özellikle TBMM'de görev yapan Maraş milletvekilleri/parlamenter elitleri ile ilgili bir araştırma bulunmaması nedeniyle, konuyla ilgili literatüre bir katkı sağlayacağını ve bundan sonraki çalışmalar için de bir bilgi kaynağı olabileceğini düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

A-ARŞİV BELGELERİ

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

I- Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı (BCA)

BCA Fon Kodu-Yer No ve Tarih:

Dosya No: Fon Kodu: Yer No: Tarih:
BCA, 030-0-010-000-000-74-487-15 (30.11.1929)
BCA, Fon No:490.0.1 Yer No:496.1997.3 (23-5-1935)
BCA, Fon: 490.1.0.0, Yer No:496.1997.5 (24.8.1935)
BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-60-97-10 (24-12-1935)
BCA, Yer No: 030-0-010-000-000-75-495-5 (13.11.1936)
BCA, Yer No: 030-0-010-000-000-75-495-3 (15.11.1936)
BCA, Yer No: 030-0-010-000-000-8-50-14 (29-12-943)
BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-111-39-7 (30-5-1946)
BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-114-42-17(12-6-1947)
BCA, Yer No: 030-0-010-000-000-9-53-4 (19.1.1949)
BCA, Yer No: 030-0-018-001-002-122-48-4 (8-6-1950)
BCA,MGM,16.7.1942,030,10/76,503,11.Bk.Ek.X
BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Dosya. A6, Yer No:11.65.4.10

II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (Milletvekilleri ve Şahsi Dosya Numaraları)Milletvekilinin Adı: ŞDN:

Aslan Bey,Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: No: 319
Hasan Refet Seçkin, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: 324.
İbrahim Ağa, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: 322.
Mehmet Rüştü Bey, Tercüme-i Hal Kâğıdı, TBMM Arşivi, ŞDN: 325.
Abdulkadir Emirmahmutoğlu, Sicil Dosyası No:585
Tahsin Hüdayioğlu, Sicil Dosyası No:326
Hacı Mehmed Erten, Sicil Dosyası No:287/320/301
Midhat Alam, Sicil Dosyası No: 288/587
Nurettin (Özdemir)Akın, Sicil Dosyası No: 588
Yusuf Behçet Güçer, Sicil Dosyası No: 736
Nuri Ural, Sicil Dosyası No: 289/738
Kemal Kusun, Sicil Dosyası No: 286
Hasan Reşit Tankut, Sicil Dosyası No: 285/299/580/827
Alaettin Tiridoğlu, Sicil Dosyası No:413
Dr, Kemali Bayazit, Sicil Dosyası No: 298/578
Mansur Bozdoğan, Sicil Dosyası No:300
Ziya Kayran, Sicil Dosyası No:302
Rasih Kaplan, Sicil Dosyası No: 29
Ahmet Hamdi Tanpınar, Sicil Dosyası No:581
AbdullahYaycıoğlu, Sicil Dosyası No:582/1267
Rıza Çuhadar, Sicil Dosyası No:1459/807/44
Dr.Kâmil İdil, Sicil Dosyası No:1460/808/44

Emin Soysal, Sicil Dosyası No: 1461/809/44

Zabıt Cerideleri

Meclisi Mebusan Zabıt Cerideleri (MMZC)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMMZC)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Zabıt Cerideleri (TBMMGZC)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (II. Dönem),C:1-33, TBMM Matbaası, Ankara, 1961 - 1977.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (III. Dönem), C: 1 - 26, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (IV. Dönem), C: 1 - 25, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (V. Dönem), C: 1 - 29, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (VI. Dönem), C: 1 - 30, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (VII. Dönem), C: 1 - 24, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (VIII. Dönem), C: 1 - 25, TBMM Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, C: 3, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara, 1985.

III. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi(Milletvekilleri ve Sicil Dosyası)

Midhat Alam, Sicil Dosyası No: MO-108956

Yusuf Behçet Güçer, Sicil Dosyası No: 90163150

Nurettin Akın, Sicil Dosyası No: AO-153582)

Nuri Ural, Sicil Dosyası No: AO-21373)

Hasan Reşit Tankut, Sicil Dosyası No: 016570)

Alaettin Tiridoğlu, Sicil Dosyası No: 03487020)

Dr. Kemali Bayazıt, Sicil Dosyası No: MO-080149)

Rasih Kaplan, Sicil Dosyası No: MO-088798)

AbdullahYaycıoğlu, Sicil Dosyası No:05673003)

Dr.Kâmil İdil, Sicil Dosyası No:0041168)

Emin Soysal, Sicil Dosyası No: 06674000

B- RESMÎ YAYINLAR

I. Salnameler

T.C Devlet Salnamesi (1925-1926), İstanbul Matbaa-i Amire, İstanbul 1926.

T.C Devlet Salnamesi (1927-1928), İstanbul Matbaa-i Amire, İstanbul 1927.

T.C Devlet Yıllığı (1928-1929), İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1929.

T.C Devlet Yıllığı (1929-1930), İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1930.

T.C Devlet Yıllığı (1945), İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1945.

II. Düsturlar ve Kavanin Mecmuası

Düstur, Üçüncü Tertip, C: No: 3
Düstur, Üçüncü Tertip, C: No: 4 Milliyet Matbaası, İstanbul, 1929
Düstur, Üçüncü Tertip, C: 5, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul, 1931.
Düstur, Üçüncü Tertip, C: 6, Başvekâlet Matbaası, Ankara, 1934.
Düstur, Üçüncü Tertip, C: 7, Devlet Matbaası, Ankara, 1944.
Düstur Üçüncü Tertip, Cilt No:11: Başvekâlet Matbaası, Ankara, 1930
Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt No 15:Başvekâlet Matbaası, Ankara, 1934
Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt No:27
Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt No: 29

TBMM Kav.M., Devre:I,C.I:s.19, TBMM Matbaası, Ankara, 1943
TBMM Kav.M., Devre: I, C. I, s. 104. TBMM Matbaası, Ankara, 1943

C-SÜRELİ YAYINLAR

I. Gazeteler

Resmi Gazeteler

Ceride-i Resmîye, 21 Şubat 1337,(21 Şubat 1921) No: 3
Resmi Ceride, Sayı: 587, Tarih 20 Nisan 1927
T. C. Resmi Gazete, (1931-1949)

Ulusal Gazeteler

Cumhuriyet,8 Temmuz 1942:S.6428:1
Cumhuriyet, 26 Ocak 1939: S.5283:1
Ulus Gazetesi, 12.9.1936:1
Haber Akşam Postası, 11 Mayıs 1942:1
Son Posta Gazetesi, 4 Ekim 1940:1

Mahalli Gazeteler

Maraş Vilayet Gazetesi (1934-1948)
Maraş Postası (1948-49)

Ayın Tarihi

Ayın Tarihi, Basın Genel Direktörlüğü, Sayı:43, Ankara, 1-31 Haziran 1937
Ayın Tarihi, Basın Genel Direktörlüğü, Sayı:104, Ankara, Temmuz 1942
Ayın Tarihi, Basın Genel Direktörlüğü, Sayı:108, Ankara, Temmuz 1942

D- KİTAPLAR VE MAKALELER**1-Kitaplar**

- AĞAOĞULLARI, M. A., 1989. Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi, V Teori Yayınları, Ankara, 311s.
- AHMAD F. ve TURGAY, B., 1976. Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), Ankara 476s.
- AHMAD, F., 2002. Modern Türkiye'nin Oluşumu, Çev.: Y. Alogan, Kaynak Yayınları, İstanbul, 296s.
- , 1996. Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), Hil Yayınları, İstanbul, 463s.
- AKANDERE, O., 1998. Milli Sef Dönemi: Çok Partili Hayata Geçiste Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler, İz Yayıncılık İstanbul, 494s.
- AKIN, R., 2001. TBMM Devleti (1920-1923), İletişim Yayınları, İstanbul, 447s.
- , 2009. Gaziden Günümüze Cumhurbaşkanlığı(1923-2007), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 296s.
- AKIN, F., 2009. Afyonkarahisar Milletvekilleri, Yaşam Öyküleri ve Meclisteki Faaliyetleri, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 462s.
- AKŞİN, S., 2000. Siyasal Tarih: 1789-1908, Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908, Cem Yayınevi, İstanbul, 479s.
- , 1976. İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Cem Yayınları, İstanbul 629s.
- , 1980. 100 Soruda Jön Türkler ve İttihat Terakki, Gerçek Yayınevi, İstanbul 319s.
- , 2001. Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, İmaj Yayıncılık, Ankara, 284s.
- , 2001. Jön Türkler ve İttihat ve Terakki, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 473s.
- ALKAN, M. Ö., 2011. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924, C.6, Haz. Tarihi İstatistikler Dizisi, Ankara, 323s.
- ALTAY, F., 1970. 10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası, İnsel Yayınları, İstanbul , 543s.
- ALTINÖZ, İ., 2009. Dulkadir Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş, 160s.
- ALTUG, Y., 1980. Nutuk'ta Atatürk Devrimleri İle İlgili Konular, TTK Yayınları, Ankara, 236s.
- , 1997. Türk İnkılâp Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 397s.
- , 2003. Parlamento Hukuku, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 121s.
- ARAR, İ., 1968. Hükümet Programları (1920-1965), Burçak Yayınevi, İstanbul, 560s.
- ARASLI, O., 1972. Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası Ankara, 224s.
- ARIBURNU, K., 1997. Sivas Kongresi: Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 314s.
- ARIKOĞLU, D., 1961. Hatıralarım, İstanbul, 374s.
- , 2000. Hatıralarım, Adana, 239s.
- ARMAOĞLU, F., 2004. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları, İstanbul, 1006s.
- ARSEL, İ., 1965. Türk Anayasa Hukuku, Mars Matbaası, Ankara, 468s.
- ATALAY, B., 2008. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (Yay. Haz. İlyas Gökhan ve Mehmet Karataş), Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş, 251s.
- ATAR, Y., 2004. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Önceki Anayasalar, Mimoza Yayınları, Konya, 274s.

- ATATÜRK, M. K., 2006. Nutuk (1919-1927), Haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 538s.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV. (ATTB. IV), 1991, Ankara, 686s.
- Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Konuşmaları, 1987, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, TBMM Basımevi, Ankara, 266s.
- ATAY, F. R., 2004. Çankaya, Pozitif Yayınları, 604s.
- AVCI, C., 2000. III. Dönem TBMM'nin Yapısı ve Faaliyetleri, ATAM Yayınları, Ankara, 222s.
- AYDEMİR, S. S., 1966. II. Adam (1884-1938), C.I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 498s.
- , 1967. İkinci Adam, C.2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 490s.
- , 2003. Tek Adam (1922-1938), Remzi Kitabevi, İstanbul, 345s.
- BAĞDATLILAR, A., 1974. Uzunoluk İstiklâl Harbinde Kahramanmaraş, Kervan Yay., 148s.
- BAYAZIT, B. S., 1998. Kahramanmaraş'ta Bayazitoğulları (1514-1990), Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 440s.
- BAYKAL, D., 1970. Siyasal Katılma; Bir Davranış İncelemesi, AÜSBF Yayınları, Ankara, 166s.
- BERKES, N., 1978. Türkiye'de Çağdaşlaşma, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 656s.
- BİLA, F., 1979. CHP Tarihi (1919-1939), Ankara, 784s.
- BİLA, H., 1987. Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası, İstanbul, 560s.
- , 1999. CHP-1919-1999, İstanbul, 106s.
- BİLAL, M., 2004. Portreler: Yastık Altı Hikayeler, Medya Ofset, İstanbul, 184s.
- BİNARK İ., 2004. Türk Parlamento Tarihi TBMM-VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943), C.I, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 350s.
- , 2004. Türk Parlamento Tarihi TBMM - VI. Dönem (1939 - 1943), C. 4, TBMM Vakfı Yay., Ankara, 1045s.
- BORATAV, K., 1974. Türkiye'de Devletçilik, Gerçek Yay., İstanbul, 383s.
- , 1982. Türkiye'de Devletçilik, Savaş Yayınları, Ankara, 284s.
- , 2003. Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002, İmge Kitabevi, Ankara, 288s.
- BOZGEYİK, B., 1994. Mustafa Kemal'le Kavga Edenler, Çile Yayınları, İstanbul, 439s.
- BUDAK, M., 2002. İdealden Gerçeğe: Misak-ı Milliden Lozan'a Dış Politika, Küre Yayınları, İstanbul, 588s.
- BURÇAK, R. S., 1979. Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950, Olgaç Yay., Ankara, 1979, 259s.
- CEBESOY A. F., 1960. Siyasi Hatıralar II , Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, ss.254
- CENİK, S., 2005. Birinci Meclis'te Tokat Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 194s.
- CHP Nizamnamesi ve Programı, 1931. TBMM Matbaası, Ankara, 39s.
- CHP Programı, 1935. Ulus Basımevi, Ankara, 73s.
- CHP Programı, 1939. Ulus Basımevi, Ankara, 33s.
- CHP Programı, 1943. Zerbamat Basımevi, Ankara
- CHP Yedinci Kurultayı Tutanağı, 1948. Ulus Basımevi, Ankara, 579s.
- CİHAN, A. R., 1992. İsmet İnönü'nün TBMM'ndeki Konuşmaları (1920 - 1973), C.I TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara, 447s.
- ÇADIRCI, M. ve SÜSLÜ, A., 1982. Ankara Üniversitesi'nin Gelişimi Tarihi, Ankara, 469s.
- ÇADIRCI, M., 1997. Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, TTK Basımevi, Ankara, 410s.
- ÇAKAN I., 1999. Türk Parlamento Tarihinde II. Meclis, Çağdaş Yay., İstanbul, 449s.

- ÇAM, E., 1993. Devlet Sistemleri, Der Yay., İstanbul, 242s.
- ÇAVDAR, T., 1987. Müntehib-i Sani'den Seçmene, V Yayınları, Ankara, 124s.
- , 1995. Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 524s.
- , 1999. Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950, İmge Kitabevi Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 524s.
- , 2003. Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 436s.
- ÇEÇEN, A., 1990. Halkevleri, Gündoğan Yayınları, Ankara, 456s.
- ÇELEBİ, E., 2005. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, C. IX., (Haz.Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff), YKY, İstanbul, 498s.
- ÇELİK, A., 1999. Kahramanmaraş'ta Girişimcilik Kültürü Araştırması, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, Kahramanmaraş, 134s.
- ÇOKER, F, 1995. Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele Ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923, III. Cilt, I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 6, Ankara, ss.1050
- , 1996. Türk Parlamento Tarihi, TBMM-IV. DÖNEM,1931-1935, II. CİLT, IV. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.12,Ankara, ss.655
- , 1996. Türk Parlamento Tarihi-T.B.M.M. IV. Dönem, Cilt I, (1931-1935), T.B.M.M. Vakfı Yayınları, no.11Ankara, 1996, ss.850
- , 1994. Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919 – 1923, I. Cilt, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 4, Ankara, ss.874
- ÇUFALI, M., 2012. Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950), C. III, TBMM Kültür, Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1140s.
- DAĞLI, N. ve AKTÜRK, B., 1988. TBMM Hükümetleri ve Programları(1920-1960) TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 223s.
- DEDEOĞLU, M., 1996(a). Dünden Bugüne Kahramanmaraş, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara, 180s.
- , 1996(b). Kahramanmaraş Ekonomisi, Lazer Ofset Matbaa Tesisleri, Ankara, 176s.
- DEMİR, F ve KARATEPE, Ş., 1989. Anayasa Hukukuna Giriş, Evrim Yayınları, İstanbul, 250s.
- , 2007. Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri 1908- 1914, İmge Yayınları, İstanbul, 442s.
- DEMİREL, A., 1995. Birinci Mecliste Muhalefet, İkinci Grup, İletişim Yayınları, İstanbul, 637s.
- , 2010. İlk Meclis'in Vekilleri: Millî Mücadele Döneminde Seçimler, İletişim Yayınları, İstanbul, 272s.
- DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), 2002. 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Kahramanmaraş, DİE Yay., Ankara, 199s.
- DOĞAN, H., 2011. Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1923), Akçağ Yayınları, Ankara, 421s.
- DOĞAN, O., 2011. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi (XIX.-XX.Yüzyıl Türkiye Tarihi), 3.Baskı, Okutman Yayıncılık, Ankara, 375s.

- Doğu Anadolu Bölgesi: Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni, İmar ve İskân Bakanlığı, 1970, Ankara, 217s.
- DUMONT, P., 2005. Mustafa Kemal, Çağdaş Türkiye'nin Doğuşu, Remzi Kitabevi İstanbul, 183s.
- DURŞUN, T., 2002. Tek Parti Dönemindeki CHF Büyük Kurultayları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 190s.
- DUVERGER, M., 1986. Siyasal Rejimler, Çev.:Teoman Tuçdoğan, Sosyal Yayınlar, Ankara, 140s.
- EKİNCİ, N., 1997. II. Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler, İstanbul, 369s.
- EMİRMAHMUTOĞLU, A.S., 1946. Sanat Merkezi Dünkü Maraş Maraş, 31s.
- ERASLAN, C. ve OLGUN, K., 2006. Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento, 3F Yayınevi, İstanbul, 167s.
- ERAT, M., 2010. TBMM'deki Çanakkale Milletvekillerinin Siyasi Faaliyetleri(1920-1927), Kriter Yayınları, 244s.
- ERDEHA K., 1975. Milli Mücadele, Vilayetler ve Valiler, Remzi Kitabevi, İstanbul 455s.
- ERDEM, T., 1982. Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982, Milliyet Yayınları, İstanbul, 575s.
- ERDİLEK, N., 1983. Hükümetler ve Programları, C. 4, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 968-973s.
- ERDOĞAN, M., 2009. Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset, Liberte Yayınları, Ankara, 280s.
- ERGİN, F., 1977. Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi, Duran Matbaacılık, İstanbul, 67s.
- EROĞUL, C., 1991. Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, İmge Yay., Ankara, 288s.
- , 1998. Demokrat Parti – Tarihi ve İdeolojisi, İmge Kitabevi, Ankara, 292s.
- , 2001. Çağdaş Devlet Düzenleri, İmaj Yay., Ankara, 246s.
- EYİCİL, A., 2009. Yakın Çağda Kahramanmaraş, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 418s.
- EYÜBOĞLU, İ. Z., 2004. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Sosyal Yay., İstanbul, 866s.
- EZHERLİ, İ., 1986. Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920 - 1986), TBMM Yay., Ankara, 226s.
- , 1998. Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) ve Osmanlı Meclis-i Mebusanı,. T.B.M.M. Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:54, Ankara, 226s.
- FREY, F. W., 1965. The Turkish Political Elite, Cambridge M.I.T. Press, Cambridge, Mass., 483s.
- GİRİTLİOĞLU, F., 1965. Türk Siyasî Hayatında Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii, C. I, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 460s.
- GOLOGLU M., 2009. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Devrimler ve Tepkileri (1924-1930), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 368s.
- , 2009. Tek Partili Cumhuriyet 1931-1938, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 420s.
- , 1970. Üçüncü Meşrutiyet, Başnur Matbaası, Ankara, 359s.
- , 1974. Millî Şef Dönemi (1939-1945), Turhan Kitabevi, Ankara, 423s.
- , 2006. Devrimler ve Tepkileri (1924-1930), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 368s.

- GOTTHARD, J., 1989. Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 239s.
- GÖKHAN, İ., 2008. İlkçağdan Dulkadirililere Kadar Maraş, Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş, 248s.
- , 2011. Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 383s.
- GÖLDAŞ, İ. 1997. Takrir-i Sükün Görüşmeleri, 1923 Seçimleri, Atama Meclisi ve Sonrası, Belge Yayınları, İstanbul, 512s.
- GÖLE, N., 1998. Mühendisler ve Toplum, Metis Yayınları, İstanbul, 192s.
- GÖZE, A., 1993. Türk Kurtuluş Savaşı ve Devrimi Tarihi, İstanbul, 582s.
- , 1995. Siyasi Düşünceler ve Yönetimler, Beta Yayınları, İstanbul, 612s.
- GÖZÜBÜYÜK A. Ş., 1993. Açıklamalı Türk Anayasaları, Turhan Kitabevi, Ankara, 294s.
- , 2000. Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 433s.
- , 2003. Anayasa Hukuku, Güncelleştirilmiş 12.Baskı, Turhan Kitabevi, 280s.
- GREGORY A., 1987. Abu'l-Farac Tarihi, C. I, Çev.: Ömer Rıza Doğrul, TTK Yay., Ankara, 346s.
- GÜLCAN, Y., 2001. Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946), Alfa Yayınları, İstanbul, 447s.
- GÜNAY, Ş., 2007. Türk Parlamento Tarihi, TBMM-VI.DÖNEM (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943) C.V, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No:39, Ankara, 554s.
- GÜNEŞ, İ., 1997. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı (1920-1923), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 404s.
- , 1997. Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. ve II. Meşrutiyet, C. I, Ankara, TBMM Basımevi, 740-714s.
- , 1998. Türk Parlamento Tarihi (Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. ve II. Meşrutiyet-Ayan ve Mebusan Meclisleri Üyelerinin Özgeçmişleri), C.2, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 15, 714s.
- GÜNEŞ, İ., 2001. Türk Parlamento Tarihi, TBMM-V.DÖNEM 1935-1939 C.II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları No:26, Ankara, 829s.
- , 2001. Türk Parlamento Tarihi, V. Dönem, (1935-1939), C. I, Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, TBMM Vakfı Yayınları No:33, Ankara, 933s.
- , 1956. Parlamenter Rejimin Bugünkü Manası ve İşleyişi, İstanbul Üniv.Yay.İstanbul, 134s.
- GÜRBÜZ, M., 2001. Kahraman Maraş Merkez İlçe'nin Beşerî ve İktisadî Coğrafyası, Kahraman Maraş Valiliği, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları No:2, Kahraman Maraş, 241s.
- GÜRBÜZ, Y., 1987. Karşılaştırmalı Siyasal Sistemleri Beta Yay., 2. Baskı, İstanbul, 302s.
- GÜRKAN, N., 1998. Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950), İletişim Yayınları, İstanbul, 481s.
- HALE, W., 1996. Türkiye'de Ordu ve Siyaset, Çev.: A. Fethi, Hil Yayın, İstanbul, 300s.
- HAMZA, E., 1982. Türk İnkılap Tarihi, MEB Yayınları, Ankara, 559s.
- HEPER, M., 1974. Bürokratik Yönetim Geleneği, ODTÜ İdari İlimler Fakültesi, Yayın No: 23, Ankara, 202s.

- İNAN, A. A., 1989. İzmir İktisat Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 104s.
- İNÖNÜ, İ., 1987. Hatıralar, C.2, Bilgi Yayınevi, Ankara, 335s.
- , 2001. Defterler (1919–1973), C. 3, Haz.: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 657s.
- İPEKÇİ, A., 2004. İnönü Atatürk'ü Anlatıyor, İstanbul, 176s.
- İSLAMOĞLU, A., 2004. II. Meşrutiyet Döneminde Siyasal Muhalefet (1908-1913), Gökkuşbuca Yayınları, İstanbul, 208s.
- KABACALI, A., 1994. Türk Basınında Demokrasi, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1638, Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, 436s.
- KAFESOĞLU, İ., 1984. Türk Milli Kültürü, 3. Baskı, İstanbul, 445s.
- KANSU, M. M., 1997. Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 624s.
- , 1966. Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 342s.
- KARABEKİR, K., 1990. İstiklâl Harbimiz, Yüce Yayınları, İstanbul, 1215s.
- , 1969. İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1150s.
- KARACAKAYA R., 2005. Türk Kamuoyu ve Ermeni Meselesi, Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 742s.
- KARADAĞ, H., 1994. İstiklâl Savaşında Maraş, Yay. M. Yusuf Özbaş, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Kurma ve Yaşatma Derneği Yay., Kahramanmaraş, 64s.
- KARAİBRAHİMOĞLU, S., 1968. TBMM, Ege Matbaası, Ankara, 320s.
- , 1972. Demokrasimizin Kronolojisi, Altan Matbaası, Ankara, 195s.
- KARAL, E. Z., 1988. Osmanlı Tarihi, I. Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri(1876-1907), C.8, Ankara, 631s.
- , 1999. Osmanlı Tarihi, C.IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları , Ankara, 593s.
- , 1999. Osmanlı Tarihi, C.V, TTK Basımevi, Ankara, 288s.
- , 1999. Osmanlı Tarihi, C.VIII, TTK Basımevi, Ankara, Ankara, 631s.
- KARAMUSTAFAOĞLU, T., 1970. Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri, Ankara Ün. Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 62, Sevinç Matbaası, Ankara, 263s.
- , 1982. Yasama Meclislerini Fesih Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., No: 465, Ankara, 247s.
- KARAOSMANOĞLU, Y. K., Politikada 45 Yıl, İletişim Yayınları, İstanbul, 303s.
- KARATEPE, Ş., 1993. Darbeler, Anayasalar Ve Modernleşme, İz Yayıncılık, İstanbul 328s.
- KARLIKLI, Ş., Değişimin Simgelendiği Kent Kahramanmaraş Bizim İller I, Creative Yayıncılık, İstanbul. 186s.
- KARPAT, K., 1967. Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul Matbaası, İstanbul, , 409s.
- , 2007. Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi, 1876-1980, Çev.: Esin Soğancılar İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 359s.
- KELEŞ, R. ve TOPRAK, Z., 2000. 21. Yüzyıla Giderken Türkiye'de Belediye Meclislerinde Siyaset, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yerel Gündem 21 Yayını, İzmir, 385s.
- KESER, İ., 1993. Türkiye'de Siyaset ve Devletçilik, Gündoğan Yayıncılık Ankara, 190s.
- KİLİ S. ve GÖZÜBÜYÜK, Ş., 1985. Sened-i İttifak'tan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, 3. Baskı, TİBY, İstanbul, 332s.

- , 2006. Sened-i İttifak'tan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, 3. Baskı, TİBY, İstanbul, 334s.
- , 1995. Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 338s.
- KİLİ, S., 2001. Türk Devrim Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 395s.
- KİNROSS, L., 1994. Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu, Çev.: Necdet Sander), Altın Kitaplar, İstanbul, 592s.
- KOCATÜRK, U., 1988. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938, TTK Yayınları, Ankara, 674s.
- KOÇAK, C., 1996. Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), C.1, İletişim Yayınları, İstanbul, 726s.
- , 1996. Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), C.2, Dönemin İç ve Dış Politikası Üzerine Bir Araştırma, İletişim Yayınları, 635s.
- , 1997. Siyasal Tarih (1923-1950), Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Ed.: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 624s.
- , 2000. Siyasal Tarih 1923-1950 Çağdaş Türkiye 1908-1980, Türkiye Tarihi 4, Der.: S. AKŞİN, Cem Yayınevi, 214s.
- , 2002. Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980) Siyasal Tarih (1923-1950), Der.: Sina AKŞİN, Cem Yayınevi, İstanbul, 624s.
- Köy Envanter Etüdlerine Göre Maraş 46, Köy İşleri Bakanlığı, Konya, 1967, 148s.
- KUMAŞ, R., 1985. Parlamentonun Boyutları, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 174s.
- KURAN, E., 1997. Türk Çağdaşlaşması, Akçağ Yayınevi, İstanbul, 286s.
- KURTCEPHE İ. ve BEDEN, A., 2006. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Alp Yayınevi, Ankara, 507s.
- KUTAY, C., 1982. Celal Bayar'ın Yazmadığı Üç Devirden Hakikatler, Alioğlu Yayınevi, İstanbul, 1982, 320s.
- LEWIS, B., 1998. Modern Türkiye'nin Doğuşu, çev. Metin Kıratlı, Ankara, TTK, 541s.
- , 2004. Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 541s.
- MANFRED C. VERNON, 1961. Devlet Sistemleri (Mukayeseli Devlet İdaresine Giriş), Çev.: Mümtaz Soysal, Sevinç Basımevi, Ankara, 212s.
- MANGO, A., 2004. Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 750s.
- MAZICI, N., 1997. Celal Bayar (Başbakanlık Dönemi 1937-1939), Der Yayınları, İstanbul, 272s.
- MELEK, A., 1991. Hatay Nasıl Kurtuldu, T.T.K. Yayınları, Ankara, 87s.
- MERÇİL, E., 1993. Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 413s.
- MİCELİ, V., 1946. Modern Parlamentolar, Parlamento Hukuk ve Siyaseti Etütlerinden, Çev.: Atıf Akgüç, Ulus Basımevi, Ankara, 135s.
- MUMCU, A., 1996. Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İnkılap Yayınları İstanbul, 215s.
- MUMCU, A. ve ÜÇOK, Ç., 1991. Türk Hukuk Tarihi, Ankara, Savaş Yayınları, 358s.
- MÜCELLİDOĞLU, ÇANKAYA A., 1969. Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı), III. CİLT, 1860(1276 R.)-1923(1339 R.), (Atik) Mekteb-i Fünun-ı Mülkiye- Mekteb-i Mülkiye-i Şahane ve Mekteb-i Mülkiye Mezunları, Mars Matbaası, Ankara 1200s.
- OKANDAN, R. G., 1959. Umumi Amme Hukuku Dersleri, İkinci baskı, İÜHF YAY., İstanbul, 1138s.

- OKYAR A. F., 1981. Üç Devirde Bir Adam, Tercüman Yayınları, İstanbul, 606s.
- ORTAYLI, İ., 1985. Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, Hil Yayın, İstanbul, 222s.
- OZAN, E., 2000. Ekonomik ve Sosyal Rapor, Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, Kahramanmaraş, 37s.
- ÖGEL, B., 1982. Türklerde Devlet Anlayışı (13.Yüzyıl Sonlarına Kadar), TTK, Ankara, 392s.
- ÖKLEM, N., 1982. 1877 Meclis-i Mebusanı, Bütçe-İller Kanunu İç Tüzük Üzerine Tartışmalar, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 219s.
- ÖMÜR, S., 2005. Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu, İmge Kitabevi, Ankara, 156s.
- ÖYMEN, O., 2003. Türkiye'nin Gücü, Remzi Kitabevi İstanbul, 500s.
- ÖZ, E., 1992. Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım, Gündoğan Yayınları, Ankara, 244s.
- ÖZALP, 2005. Ermeni İntikam Alayı Maraş'ta, Kahramanmaraş Belediyesi Yay., Kahramanmaraş, 257s.
- ÖZBUDUN E., 2008. 1921 Anayasası, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara. 84s.
- ÖZKAYA, Y., 1985. XVIII Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Ankara 459s.
- ÖZTÜRK, K., 1968. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları, İstanbul: Ak Yayınları, 670s.
- , 1973. T.B.M.M Albümü (1920–1973), Ankara, 728s.
- , 1993. Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem, C.I, TBMM Vakfı Yayınları No: 1, Ankara, 727s.
- , 1995. Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923 -1927 C. III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No: 3 Ankara, 821s.
- , 1995. Türk Parlamento Tarihi, TBMM III. DÖNEM 1927-1931 Cilt I, TBMM Yayınları No:8, Ankara, s. 32-37, 618s.
- , 1995. Türk Parlamento Tarihi TBMM III. DÖNEM,1927-1931, C.III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.10, Ankara, 676s.
- , 1999. Cumhurbaşkanı ve Parlamenter Sistem, Atilla Yayınevi, Ankara, 184s.
- POLAT, C., 2009. Maraş Bibliyografyası, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, 208s.
- SAKALLI, B., 1997. Milli Mücadele'nin Sosyal Tarihi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, İz Yayıncılık, İstanbul, 432s.
- SANAL, T., 1995. Türkiye Cumhuriyeti ve 50 Hükümeti, Sim Matbaacılık, Ankara, 390s.
- , 1997. Türkiye'nin Hükümetleri(Muvakkat Encümen 55.Hükümete), Sim Matbaacılık, İstanbul, 345s.
- SARAY, M., 1999. Türk Devletlerinde Meclis(Parlamento), Demokratik Düşünce ve Atatürk, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 162s.
- SARIBAY, A, Y., 2001. Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler, Alfa Yayınları, İstanbul, 121s.
- SARICA, M., 1969. Fransa ve İngiltere'de Emredici Vekâletten Yeni Temsil Anlayışına Geçiş, İ.Ü.Hukuk Fak. Yay., İstanbul, 222s.
- , 1973. Yüz Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, ss.278
- SELEK, S., 1987. İsmet İnönü Hatıralar, 2. Cilt(Kitap), Ankara 1987, 335s.
- , 1987. Anadolu İhtilali, I, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 387s.
- SENCER, M., 1971. Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri, Doçentlik Tezi, İstanbul, 400s.

- , 1992. Türkiye'nin Yönetim Yapısı, 2. Baskı Alan Yayıncılık, İstanbul, 325s.
- SEVÜK, İ. H., 2002. Yurttan Yazılar, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 515s.
- SEYİDOĞLU, H., 1996. Uluslararası İktisat, Güzem Yayınları, 11.baskı, İstanbul, 720s.
- SEZEN, S., 1994. Seçim ve Demokrasi, Gündoğan Yayınları, Ankara, 314s.
- , 2000. Seçim ve Demokrasi, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara, 320s.
- SHAW, S., 1993. Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C.I, Çev.: Mehmet Harmancı, C.I, İstanbul, E Yayınları, 451s.
- , 1983. Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C. II, Çev.: Mehmet Harmancı, C.I, İstanbul, E Yayınları, 580s.
- SOLAK, İ., 2004. XVI. Asırda Maraş Kazası (1526-1563), Akçağ Yayınları. Ankara, 294s.
- SYKES, M., 2000. Dârü'l-İslâm, çev. Yılmaz Tezkan, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 232s.
- ŞAHİN, H., 2001. Türkiye Ekonomisi, Ezgi Yayınları, Bursa, 553s.
- ŞAHİNGİRAY, Ö., 1999. Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri, 1920-1953, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 548s.
- ŞAYLAN, G., 1974. Türkiye'de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji, TODAİE Yayınları No: 140, Sevinç Matbaası, Ankara, 224s.
- , 1981. Çağdaş Siyasal Sistemler, TODAİE Yay., Ankara, 207s.
- ŞİMŞİR, B., 1992. Türk Yazı Devrimi, TTK Yayınları, Ankara, 486s.
- ŞÜKRÜ A.ve Esmer-Oral Sander, 1982. İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası- Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973), C.I, Ankara, 562s.
- TANKUT, H., R., 1944, Maraş Yollarında, Recep Ulusoğlu Basımevi, 135s.
- TANÖR, B. 2002. Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeler, 10. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 456s.
- , 1997. "Siyasal Tarih: 1980-1995", Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980-1995, Cem yayınları, İstanbul, 374s.
- , 1998. Kurtuluş Kuruluş, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 350s.
- , 1998. Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeler(1789-1980),Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 457s.
- , 2004. Osmanlı- Türk Anayasal Gelişimleri, Yapı Kredi Yayınları, 456s.
- TANPINAR, A. H., 1996. Yaşadığım Gibi, Hz. Birol Emil, Dergâh Yayınları, İstanbul 470s.
- TANSEL, S., 1991. Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, c.1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 320s.
- , 1991. Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 256s.
- TAZEGÜL, M., 2005. Modernleşme Sürecinde Türkiye, Babil Yayınları, İstanbul, 254s.
- TEKELİ, İ. ve İLKİN, S., Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşına Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey, TTK Yayınları, Ankara 597s.
- TEKİN Y. ve ÇİFTÇİ, S., 2007. 1877'den Günümüze Türkiye'de Parlamento 22. Dönem TBMM'nde Parlamento ve Parlamenter Rol Algısı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 216s.
- TEMİZER, A., 1987. Kahramanmaraş'ta Milli Eğitimin Dünü ve Bugünü, Kahramanmaraş İli Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü yayınları, K.Maraş, 75s.

- TEZEL, S. Y., 1982. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), Yurt Yayınları, Ankara, 498s.
- , 2002. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 552s.
- TİMUR, T., 2003. Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş, imge Yayınevi, İstanbul, 158s.
- , 1994. Türk Devrimi ve Sonrası, imge Kitabevi, Üçüncü Baskı, Ankara, 304s.
- , 2008. Türk Devrimi ve Sonrası, İmge Yayınları, Ankara, 332s.
- TOKER, M., 1998. Tek Partiden Çok Partiye (1944-50), Bilgi Yayınları, İstanbul ss.244
- , 1970. Tek Partiden Çok Partiye, Milliyet Yayınları, İstanbul, 350s.
- , 1990. Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları -Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950), Bilgi Yayınevi, Ankara, 350s.
- TOKGÖZ, E., 1999. Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1999), İmaj Yayıncılık, 5.Baskı, Ankara, 310s.
- TUNAYA T. Z., 1952. Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952, Arba Yayınları, İstanbul, 799s.
- , 1988. Türkiyede Siyasi Partiler, C.I (İkinci Meşrutiyet Dönemi), 2.Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 668s.
- , 1995. Türkiye’de Siyasi Partiler, 1859-1952, Arba Yayınları, İstanbul, 799s.
- , 1995. Türkiye’de Siyasi Partiler, C. I, İkinci Meşrutiyet Dönemi, Hürriyet Vakfı Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 668s.
- , 2009. Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938), Kanun-i Esasi ve Meşrutiyet Dönemi, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 344s.
- TUNCAY, D., 2002. Tek Parti Dönemindeki CHF Büyük Kurultayları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 190s.
- TUNCER, E., 2002. Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-1999), TESAV Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara, 497s.
- , 2003. Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002), Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı / TESAV, Yayınları, Ankara, 552s.
- TUNÇAY, M., 1989. Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması, İstanbul, Cem Yayınları, 520s.
- TURAN, Ş., 1991. Türk Devrim Tarihi, 3.Kitap, 2.Bölüm, Bilgi Kitabevi, İstanbul, 320s.
- TURHAN, M., 1989. Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi. Yayınları, Diyarbakır, 211s.
- , 1991. Siyasal Elitler (The Political Elites), Gündoğan Yayınları, Ankara, 264s.
- , 2000. Siyaset ve Anayasa, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara, 304s.
- TÜMER, H., 1989. Uşak Tarihi, Uşak Halk Eğitimine Yardım Derneği, İstanbul, 311s.
- TÜRKMEN Z., 2000. Milli Mücadele Dönemi Hatıraları, Haz.: İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 142s.
- UÇAROL, R., 2000. Siyasi Tarih (1789-1999), Filiz Kitabevi, İstanbul, 994s.
- US, A., 1966. Hatıra Defteri (1930-50), Vakıf Matbaası, İstanbul, 767s.
- UYAR, H., 1998. Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi, Boyut Kitabevi, İstanbul, 400s.
- , 1999. Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi. 2. Basım, Boyut Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 400s.
- VARLIK, Ü ve ÖREN, B., 2001. Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler, Der Yayınları, İstanbul, 194s.

- VERSAN, V., 1990. Kamu Yönetimi, Siyasi ve İdari Teşkilat, Der Yayınları, İstanbul 338s.
- YALÇIN D., vd., 2004. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 478s.
- YALÇIN, S., 2007. Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti, Gazi Kitabevi, Ankara, 413s.
- YAVAŞGEL, E., 2004. Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 257s.
- YAZMAN, A. T., 1984. Atatürk'le Beraber, Devrimler, Olaylar, Anılar (1919-1939) Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 432s.
- YEŞİL, A., 2001. Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 229s.
- YETKİN, Ç., 1983. Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945, Altın kitaplar Yayınevi, 320s.
- YİNANÇ, R., ELİBÜYÜK M., 1988. Maraş Tahrir Defteri (1563), I., Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 468s.
- YÜCEKÖK, N. A., 1983. Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Parlatmentonun Evrimi, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 266s.
- ZURCHER, E. J., 2003. Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 523s.
- , 1992. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Bağlam Yayınları, İstanbul, 202s.
- 21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı Maraş İli, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Yayın Sayısı No: 286, C.: 45, Ankara, 1950, 29s.

2. Makaleler

- AHMAD, F. R., ve DANKWART, R 1976. İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908-1918. Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 1(4-5): 1975-1976. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s.245-283
- , 1989. "İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclisleri, 1908-1918", Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 1(4-5), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı, İstanbul, ss.61-78.
- AKÇORA, E., 1995. "Hatay'ın Anavatana İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri", ATAM Dergisi, S.32, ss.379-405.
- AKŞİN, S., 1986. "I. Meşrutiyet Üzerine Bazı Düşünceler", Uluslararası Mithat Paşa Semineri Bildiriler Tartışmalar, Edirne 8-10 Mayıs 1984, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, ss.27-40.
- AKÜN, Ö. F., 1962. "Ahmet Hamdi Tanpınar" , Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C.XII, Aralık, ss.1-32
- ALKAN, M. O., 1999. "Osmanlı'dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi", Görüş, Mayıs, ss.48-61
- , 2003. "Osmanlıdan Günümüze Kahramanmaraş Ekonomisi ve Ahilik", KASİAD Almanak, Kahramanmaraş Sanayici ve İşadamları Derneği, Kahramanmaraş, ss.42
- ARDA, B., 1996. "Atatürk Türkiyesi'nde İlk Tıp Fakültesinin Kuruluşu", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 49 (1), Ankara Tıp Fakültesi, 1-33, ss.1-6
- ARMAĞAN, S., 1968. "Türkiye'de Parlamento Seçimleri", İstanbul Hukuk Fakültesi Dergisi, 33(3-4), ss.3-56

- , 1978. "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri" Kanun-i Esasi'nin 100. Yılı Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara, ss.152-161.
- ARSLAN A., 2001. "Cumhuriyet Dönemi (1920-1995) Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profili (Sociological Profiles of Turkish Political Elites in Republican Era)", Sosyal Bilimler Dergisi (Osmangazi Üniversitesi), S.2, ss. 5-16.
- ARSLAN A., 2004. "Modern Türkiye'nin Sosyo-politik Yapısı ve Türk İktidar Seçkinleri (Turkish Power Elite)", Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi, I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu, C. 1, Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları, Bursa, s. 25-38.
- , 2005. "Tek Ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi", ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), s. 53-66.
- ARSLAN, N.O, 2006. "Antalya Milletvekili Rasih(Kaplan) Bey'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri", Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu,18-19 Aralık 2003, Haz.: Necdet Ekinci-Hatice Akın, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay., Antalya, ss.261-262.
- BAKIRCI, F., 2006. "Meclis Üyelerinin Aylık ve Diğer Ödenekleri", Yaşama Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık, ss.27-70.
- , 2007. "Meclis Üyelerinin Emeklilik ve Diğer Sosyal Hakları" Yasama Dergisi, S.5, İstanbul, ss.150-184.
- BALCI, Y., 2009. "Bir Sanatkârın Bilim Adamı Olarak Portresi: Ahmet Hamdi Tanpınar", Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-I Winter, ss,1-24.
- ÇALIŞLAR, İ., 1978 "Kurtuluş Savaşı'nda Uşak'tan Hatıralar", Uşak Halk Eğitim Dergisi, 1 (2), ss.5-10.
- ÇAVDAR, T., 1981. "İleri Gazetesi'nde 1919 Seçimleri", Amme İdaresi Dergisi, Haziran, 14(2), ss. 33.
- ÇOĞ, M., 2004. "Biyografi Çalışmaları İçin Önemli Bir Kaynak: Emekli Sandığı Arşivi", Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(2), ss.69-74.
- DARKOT, B., 1993. "Maraş", İA, C.VII, MEB, Basımevi, İstanbul, ss. 310-312.
- DEMİREL, A., 1999. "Osmanlı Meclis-i Mebusanı I. Devre (1908 – 1912) Mebusları", Osmanlı, C. 2, Ankara, ss. 410-419.
- DİKER, H., 1990. "Kahramanmaraş'ta Ticaret Hayatı", Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş Dergisi, S.7, 70. Yıl Özel Sayısı, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara, ss.41-42.
- ERASLAN, C., 2004. "Atatürk'ten Sonra Türkiyenin İç Politikası" Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Ed.:Durmuş Yalçın, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s.522-523.
- ERDİLEK, N., 1983. "Hükümetler ve Programları", Müçteba Anđ, Osman Balcıgil ve diğ. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınlan, İstanbul, C. 4, ss. 968-1046.
- ERDOĞAN, M., 1998. "Türkiye'de Siyasal Sistem ve Demokrasi", Yeni Türkiye Dergisi, Cumhuriyet Özel Sayısı II, S.23-24, ss.801-817.
- ERGİL, D., 1976. "Birinci Dünya Savaşından Sonra Toplumsal Farklılaşma ve Siyasal Temsil Sorunu", Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı, Siyasal İlimler Türk Derneği, Ajans Türk Gazetecilik ve Matbaacılık Sanayii, Ankara, ss.449-532.
- GÖLE, N., 1991. "Türk Toplumunu ve Pozitivist Elitin Etkinliği", Sosyoloji Konuşmaları Der: Saadettin Elibol, Ecem Yayıncılık, Ankara, ss.l 1-25.

- , 2000. “80 Sonrası Politik Kültür”, Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme”, Der.: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Yayınları, İstanbul, ss.425-434.
- GÜÇLÜ, M., 1996. “Varlık Vergisi ve Ankara Uygulaması”, Tarih İncelemeleri Dergisi XI, İzmir, ss.177-186.
- GÜNDÜZ, T., 2001. “Kahramanmaraş”,DİA. C. XXIV, İSAM, İstanbul, ss. 192-196
- GÜNEŞ, İ., 1991. “1923 Seçimlerinde Oylar Nasıl Kullanıldı?”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Muammer Aksoy’a Armağan, (XLVI,1-2), ss.-256-260.
- GÜNEŞ, T., 1964. “Devlet Başkanı-Meclis Çatışması”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 19(2), Ankara, ss.175-192.
- GÜVENİR, M., 1982. “Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama”, Ankara Üniversitesi Siyasal. Bilgiler Fakültesi Dergisi, 37(1), ss.216-250.
- HONİGMAN, E., 1993. “Maraş”, İA, C.VII., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, ss.312-315.
- Kahramanmaraş Valiliği, 2006. “İl Brifingi ”, Kahramanmaraş, ss.25.
- Kahramanmaraş’ın Trene Kavuştuğu Gün, Madalyalı Tek Şehir Kahramanmaraş Dergisi, S. 3, 66.Yıl Özel Sayısı, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara 1986, ss.103.
- KANADIKIRIK, E., 1972. “Maraş’ta Nüfus Hareketleri”, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya Araştırma Enstitüsü Yayını, S.3-4, Ankara ss.381-405.
- KARAASLAN, N. Ü., 1997. “Hamdânîler”, DİA., C. XV, İSAM., İstanbul, ss. 446-448.
- KARATEPE, Ş., 1991. “Parlamentar Sistem”, Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Risale Yayınları, İstanbul, ss. 240.
- KAYA, S., 2007. “Haçlı İstilasası Öncesi Ortaçağ’da Maraş Şehri”, Belleten, 262(LXXI),TTK Yayınları, Ankara, ss. 857-890.
- , 2008. “Maraş Tarihi Bibliyografyası (Maraş Tarihi ile İlgili Yapılan Çalışmaların Tespiti, Tasnifi ve Değerlendirilmesi)” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş Ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi adına yayınlanan Maraş Tarihi Ve Sanatı Üzerine, Ed.: Prof.Dr. Mehmet Özkarcı vd., Kahramanmaraş, ss.442-473.
- KILIÇ, O., 1999. “XVII: Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devletinin Eyalet ve Sancak Teşkilatlanması”, Osmanlı (Teşkilat), C.6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 89-110.
- KILIÇBAY, M. A., 2003. “Ya Parlamento Demokratik Değilse”, Türkiye Günlüğü, S.60, İstanbul, ss.19-22.
- KIŞLALI, A. T., 1978. “Parlamentonun Yapısal Evriminde Eğitim, Yaş ve Cinsiyet Boyutları”, Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı (1876-1976), Kanun-i Esasi’nin 100. Yılı Sempozyumu (9-11 Nisan 1976), A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, ss163-176.
- KIZILTAN, Y., 2006. “Meşrutiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan’ı” GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26 (1), Ankara, ss.251-272.
- KOÇ, K., 2008. “Maraş Şehirleşme Tarihi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş Ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma Ve Uygulama Merkezi adına yayınlanan Maraş Tarihi Ve Sanatı Üzerine, Edi.: Prof.Dr. Mehmet Özkarcı vd., Kahramanmaraş, ss.321-348.

- KÖSE, R., 2012. “ Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Maraşlı Bürokratlar” , Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu Bildiri 4-6 Ekim 2012, Kahramanmaraş, ss.19.
- , 2009. “Tarih Boyunca Maraş Şehri’nin Gelişmesini Etkileyen Faktörler”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 21, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya, ss. 311-326.
- Maraş Pamuklu Dokuma Sanayi Türk A.Ş Esas Mukavelenamesi, 1956, s.3
- Maraş Türk Kadınları Bıçkı ve Dikiş Yurdu Talimatnamesi, İş basımevi, Maraş 1936, 4s.
- MOREAU, O., 2000. “Fransız Belgelerinin Işığında 1908 Jön Türk Devrimi ve Askerî Reformları”, XII. Türk Tarih Kongresi Ayrı Basım, Ankara, ss.1203-1208.
- NERMİN A. U. ve SARIBAY A. Y., 1986. “Siyaset Sosyolojisi”: Geçmiş, Kapsamı, Türkiye’deki Gelişimi Çizgisi ve İlgi Alanlarına Bir Bakış”, Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, (içinde), Der: Sevil Atauz, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, ss. 61-95.
- OĞUZ, A., 2012. “Osmanlı’nın İlk Mebusanından Sadi Efendi’nin Meclis-i Mebusan’daki Faaliyetleri”, Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu Bildiri 4-6 Ekim 2012, Kahramanmaraş, ss.7.
- OKANDAN, R. G., 1936. “Parlamentarizm ve Bugünkü Şekli”, İÜHFİM, İstanbul, s.62
- ONAR, E., 1995. “Dünyada Parlamento Kavramının Doğuşu, Gelişimi ve Günümüzdeki Görünümü”, Milli Egemenlik ve Demokrasi Kurultayı, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayını, Ankara, ss.43-55.
- ORTAYLI, İ., 1978. "İlk Osmanlı Parlamentosu ve Osmanlı Milletlerinin Temsili", Der.: Raci KILAVUZ, Armağan Kanun-i Esasi’nin 100. Yılı, Sevinç Matbaası, Ankara, ss.169-182.
- , 1999. “Tanzimat Devri ve Sonrası İdârî Teşkilât”, Osmanlı Devleti Tarihi (Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu’nun 700. Yılı Armağanı), C.I, Ed.: E. İhsanoğlu, İstanbul, ss.283-334.
- ÖZBAŞ, M. Y., 1994. “Şapka Hadisesi”, Dava, S. 3, Kahramanmaraş Kurtuluş Müzesi Kurma ve Yaşatma Derneği, Kahramanmaraş, s.32.
- ÖZBUDUN, E., 1968. “İngiltere’de Parlamento Egemenliği Teorisi” AÜHFD, 25(1-2), Ankara, s.59-79.
- , 1995. “Türkiye’de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür”, Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür, Ed.:Ergun Özbudun vd., Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara, ss. 1-42.
- SARISIR, S., 2009. “Milli Mücadele’den Türk Siyasal Hayatına; Alâettin Tiritioğlu (1903-1969)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 44, s. 649-671
- SESLİ, M. DEMİR, Ş., 2010. Türk Siyasi Elitlerin Toplumsal Kökeni (1920–1950), Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, S. 21, ss.1-30.
- SÜMER, F., 1988. “Ağaçeriler” DİA, C.I, İSAM, İstanbul, ss.460–461.
- SÜSLÜ, A., 1995. “Atatürk ve Tarih”, Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, ss 241-263.
- ŞAVKILI, Ç., 2008. “I.Dönem TBMM’de Maraş Milletvekilleri ve Faaliyetleri” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kahramanmaraş Ve Yöresi Kültür Değerlerini Araştırma Ve Uygulama Merkezi adına yayınlanan Maraş Tarihi Ve Sanatı Üzerine, Edi: Prof.Dr. Mehmet Özkarcı vd., Kahramanmaraş, ss.290-313.

- ŞAYLAN, G., 1983. “Cumhuriyet Meclislerinin Anatomisi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 10, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.2671-2682.
- , 1976. “Millet Meclisi'nin Meslek Açısından Yapısı, Bazı Düşünceler”, Kanun-i Esasi'nin 100 Yılı Sempozyumu, Siyasal İlimler Derneği Yayını, Ankara, ss.133-152.
- TACHAU F., 1980. “Parliamentary Elites: Turkey”, Electoral Politics In The Middle East: Issues, Voters and Elites, London, Croom Helm, ss.205-242.
- , 1966. “Türkiye’de Mahalli Politikacılar”, İskân ve Şehircilik Derneği Yayını, Ankara, ss.134.
- TEKELLİ, Ş., 1983. “Cumhuriyet Döneminde Seçimler” Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.VII, İstanbul, ss.1798-1824.
- TOROĞLU, E., 2008. “Salnamelere Göre (1869-1908)Maraş Kazasında Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler”, Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine, Kahramanmaraş, ss.208-226.
- TUNAYA, T. Z., 1995. “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Rejimine Geçiş”, Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim, Edi.: Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay, Der Yayınları, İstanbul, ss. 325-340.
- TURAN, İ., 1978. “Parlamentar Demokraside Denetim İşlevi ve Türkiye”, A.Ü.SBF Dergisi, C.XXXIII, Mart-Haziran, ss.1-33.
- UYGUN, S., 2009. “M. Emin Soysal’ın Hayatı Ve Köy Enstitüleri Tarihindeki Yeri”, Öğretmen Örgütlenmesinin 100. Yılında Öğretmen Örgütleri ve Çanakkale Muallimler Birliği, Çağdaş Eğitim Dergisi, 34(363), ss. 18-25
- YAKAR, S., 2012. “Maraş’ta Belediye Teşkilatının Kuruluşu ve Kazancızade Sadi Efendi” Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu Bildiri, Kahramanmaraş, ss.7.
- YILMAZ, A. S., 2005. “Enerji Sektöründe Kahramanmaraş”, Dört Mevsim Kahramanmaraş, S. 5-6, MARAŞDER, İstanbul, s.116-117.
- ZOROĞLU, K. L. 2005. “Kahramanmaraş’ın İlk Çağdaki Yeri ve Önemi”, I. Kahramanmaraş Sempozyumu (6-8 Mayıs 2004), Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, İstanbul, ss. 303- 307.

E- YÜKSEK LİSANS - DOKTORA TEZLERİ

- AKSOY, E., 2005. “Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- BAŞTUĞ, T., 2007. “1920-1950 yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sosyal ve İktisadi Yapısı”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalı, Kırıkkale.
- CAVLAK, T., 1990. “Cumhuriyet Döneminde İdari Taksimat ve Mülki Teşkilat (1923-1950)”, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- DİNÇ, M. E., 1992. “İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi Türk Siyasi Hayatı”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- DOĞAN, A., 1999. “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ERTEN, Ö., 2010. “Tanzimat’tan Günümüze Türkiye’de Parlatmentonun Sosyal Profili”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- ERTÜRK, İ. H., 2010. “VI.Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1939-1943)”, Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- GÖK, D., 1991. “İkinci Büyük Millet Meclisi ve Faaliyetleri”, Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- İNCE, N., 1993. “Dördüncü Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi Türk Siyasi Hayatı (1931-1934)”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- KARAER, M., 2007. “II.Meşrutiyet Döneminde Ermeni Milletvekilleri”, Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KAŞ, H., 2011. “T.B.M.M.’de Kastamonu Milletvekilleri ve Çalışmaları(1923-1946)”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- KOÇ, K., 2006. “Kahramanmaraş’ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi”, Yüksek Lisans Projesi, KSÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- KOÇ, Y., 2009. “Osmanlı Mebusan Meclisinde Görev Yapan Ermeni Mebuslar ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar .
- ORAN, N., 1997. “Antalya Milletvekili Rasih (Kaplan) Bey’in I. ve II. Dönem TBMM’ndeki Siyasi Faaliyetleri”, Y.Lisans Tezi, Erzurum.
- ÖCAL, Z. Ö., 2006. “Siyasi Açından I.ve II.Refik Saydam Hükümetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ü., 2004. “V.Dönem TBMM’nin Yapısı ve Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- PELVANOĞLU, E., 2006. “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Şiir Eleştirisinde Avrupa Merkezilik”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bkent Üniversitesi, Ankara.
- SARIGÜZEL, N., 2009. “Birinci Ve İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri (Biyografi Ve Faaliyetleri)”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- SONAY, N., 2006. “Tek Parti Döneminde Kadın Milletvekillerinin Seçimi (1923-1946)”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ŞAVKILI, C., 2000. “Birinci Dönem TBMM’de Maraş ve Antep Milletvekilleri, (Biyografileri ve Faaliyetleri)”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- , 2011. “Atatürk Döneminde Parlamento Faaliyetleri(1920-1938)”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- UYSAL, A., 2007. “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Edebiyat Üzerine Makalelerinde Kelimw Grupları ve Söz Varlığı”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

F. ANSİKLOPEDİ, SÖZLÜK ve ALBÜMLER

- ANABRİTANNİCA, 1989. C. 17, Ana Yayıncılık, İstanbul, ss.630
- BÜYÜK LAROUSSE SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİSİ, 1986. C. XVIII, Milliyet/ İnterpress Basın ve Yayıncılık, İstanbul, ss.9119-9640.
- Kahramanmaraş Valiliği, 1967, Maraş İl Yıllığı, İstanbul, ss.339
- OSMANLICA-TÜRKÇE SÖZLÜK, 1985. Bilgi Yay., Ankara, ss.529

- ÖZTÜRK K., 1973. TBMM Albümü 1920–1973, Önder Matbaa, Ankara
T.B.M.M. Albümü, 1938. TBMM Matbaası, Ankara
T.B.M.M. Albümü, 1942. TBMM Matbaası, Ankara
T.B.M.M. Albümü 1920-1921, 1994. TBMM Genel Sekreterliği Yayınları No 1, Ankara
T.B.M.M. Albümü 1920- 2010, 2010, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
Yayınları, Ankara
TÜRKÇE SÖZLÜK, 1998. Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1998, ss.549
YURT ANSİKLOPEDİSİ, 1982- 1984 “Kahramanmaraş Maddesi”, C.VIII, Anadolu
Yayıncılık, İstanbul, ss. 5643-5745.
-----,1982-1984. “Uşak Maddesi” C. X, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, s. 7468-7530

G. İNTERNET SAYFALARI

- ARSLAN A., 2004. "Türk Siyasi Elitleri". International Journal of Human Sciences,
Political Science: <http://www.insanbilimleri.com/en> 20-10-2012.
BİLGİN, A., 06.04.2010 [http://www.elbistaninsesi.com/yazi/1647-erten-soyadini-
ataturk-verdi.html](http://www.elbistaninsesi.com/yazi/1647-erten-soyadini-ataturk-verdi.html) , (11.07.2011)
DULKADİR, H., <http://www.hilmidulkadir.com/?sa=icerik&gr=23&ino=104>, 09.03.
2012
EROĞUL, C., 2008. “1908 Devrimi’ni İzleyen Anayasa Değişiklikleri”,
<http://siyaset.politics.ankara.edu.tr/eski/yayinlar/erogul/2008-1.pdf> (25.08.2012)
GÖKHAN, İ., 2003. “İlk Mecliste Kahramanmaraş Milletvekilleri” XIV.Egemenlik
Sempozyumu Kahramanmaraş Bölümü
<http://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/index.htm> (01.07.2011)
KARATEPE, Ş., “Parlamentar Sistem” ,<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/p/010.htm>
(25.07.2012)
UYAR, H., 2008(a), “Tek Parti İktidarının Toplumsal Kökenleri” , Toplumsal Tarih
Dergisi, İstanbul,
[http://www.bianet.org/bianet/kategori/siyaset/14636/tek-parti-iktidarinin-
toplumsalkokenleri](http://www.bianet.org/bianet/kategori/siyaset/14636/tek-parti-iktidarinin-toplumsalkokenleri) (02.04.2008)
-----, 2008(b) “Türkiyede Tek Parti Döneminde CHP’nin Toplumsal Kökenleri:
İkinci Seçmenler Örneği: 1935”, <http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/7.pdf>
(15.04.20011)
YAYLA A., 2005. “Yasama ve Yargı Arasındaki İlişkiler Üzerine”,
<http://www.liberaldt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=395>
(12.09.2010)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı :Erhan Alpaslan
Doğum Yeri ve Tarihi :Kurtpınar-11.07.1964

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Marmara Ün. Fen-Edebiyat Fak. Tarih Böl.
Yüksek Lisans Öğrenimi : KSÜ Sosyal Bil. Enst. Tarih Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrenimi : KSÜ Sosyal Bil. Enst. Tarih Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller :İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel
Müdürlüğü

İletişim

E-Posta Adresi :ealpaslan@ksu.edu.tr
Tel. :05447276695
Tarih :

Ek-5: VII. Dönem Maraş Milletvekili Kemali Bayazıt Bey'in Seçim Mazbatası (TBMM Arşivi ŞDN:578)

Meb'us seçilmiş olanlara ait mazbata

Adı ve Soyadı	Dışişleri ve Milli Eğitim	Meb'us seçimi	Kazanan reylerin miktarı														Reylerin yekümü		Tepkileri enayete ve Meb'us Seçimi kanunlarına göre seçilme engel halleri olup olmadığı	Seçimi hakkında bir gün süreyle vaki olup olmadığı	MÜLAHAZAT
			Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Kazan	Rakamla			
Kemali Bayazıt			121	121													242	242			

4320 numaralı Meb'us Seçimi kanunu gereğince Vilkretimizde yapılan seçim neticesinde: 242 rey ile Kemali Bayazıt Vilkretimiz Meb'usluğuna Seçilmiş olduğuna dair mazbata hey'etimiz tarafından tanzim kılınarak kendisine verildi. 28/2/1943

Reis: [Signature] Vali: [Signature] Tefiş hey'eti ve belediye reisi: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature] Azan: [Signature]

Truvalı E. y. 15 m. 4. 1. 15. farfili İkinci İhtisastık Kuruluna goster.

Ek-5-1: VII. Dönem Maraş Milletvekili Kemali Bayazıt Bey'in Emeklilik İşlemi (E.S.G.A. No:MO080149)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
EMEKLİ SANDIĞI
Gevel Müdürlüğü

Tahsis ve Sicil No : 20-14/183445/MO080149

MÜDÜRLER KURULU BAŞKANLIĞINA

Adı ve sayadı : Abdülkadir Kemali Bayazıt
Doğum tarihi ve yeri : Sağ. Son. Yar. Düzce
Kurumu ve son görev unvanı : 2700.-
Emekliliğe esas aylığının eski tutarı : 2700.-
1425 S.K. nun geçici 3 üncü maddesi gereğince, emekli aylığı bağlanmasına esas aylığının :

Derece ve Kademesi	Göstergesi	Tutarı
1-4	695	4865

1425 sayılı Kanuna göre bağlanan aylık

Yıl	AY	Tutarı
25	25	3162.25

Toplamı : 25 - - 3162.50

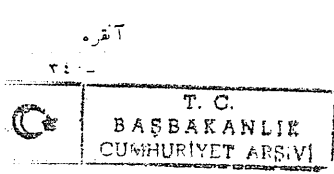
1425 sayılı Kanunun geçici 3 üncü maddesi gereğince aylığının 1/3/1970 tarihinden yukarıda yazılı 3162. lira 50 kuruşa yükseltilmesinin ve 1/3/1970 tarihinden son 2 /1971 tarihine kadar olan aylık farklarının Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek zaman, şekil ve usulü göre ödenmesinin karara bağlanmasını arz ederiz.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EMEKLİ SANDIĞI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Müdürler Kurulu kararı : [Signature] Kontrolör: [Signature] Raportör: [Signature]

Ek-8: BCA, Tarih: 1/2/1925 Sayı: Dosya: 6509 Fon Kodu: 30.10.0.0 Yer No: 7.41..6.

Elbistan ilçesinde bir cinayet mahkemesi kurulmasına dair Maraş mebusları Hacı Mehmet ve Abdülkadir tarafından verilen önerge.



بو یوزون موصی با سببیه سنه

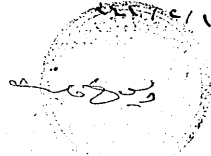
تورک
قوانین ممبرینی
عدد

بسمه یلده نیده نفوس دوتوبنده دسی عاقر اولده البتاه قضانه جنایتاموری
مورد لرینی مرعیه کور اصدینده رؤت ایتکده درر حالیکه وعشه البتاه آراسی ناییه درت
کونده براف اولوب قیشیه دخی عفرک تماما قارر قایکسده دولای کوی کیمده املان لقی بیجیه
مقود عومر شاهری عیب دسوقی شکی وانزیا غیر کیمه اولنده می کار آیدر تا خایمده اولریجی
آترا مقود عومر نه ضعی دخی وارد درر . تا دغید عهرا نیج سببیه دولای مدکور البتاه
قضانه جنایت ایدینی رؤت ایدیه جبه بر کونده تکی عا و بوقوزونک سبه ولانیمده به تویع

۱۱ / لایه / ۱۱

میرزا احمد م -
رعیه یونی
عبدالقاد -
عاشق

اصد مع نقد -



000	10		7	41	6
-----	----	--	---	----	---

تورک
قوانین ممبرینی
عدد

مبینه امضای
مقاله ابدنک
امضای
قلمدیری ویا
مبیزنک امضای

3

Ek-9: BCA,Tarih: 8/4/1946 Sayı: Dosya: C1 Fon Kodu: 30..1.0.0 Yer No: 42.249..5.

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan'ın, Devlet İktisadi Teşekkülleri Denetleme Kanunu tasarısı ile Eti ve Sümer bankalarının işletmeye çevrilmesine dair Ekonomi Bakanlığı'nı ilgilendiren önergesi.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

5. IV. 1946

C.H.P.Meclis Grubu Yüksek Başkanlığına

Ekonomi Bakanlığınca hazırlanıp Büyük Millet Meclisine sunulan Devlet İktisadi Teşekkülleri ^{devlet bankası} kanunu tasarısı ile Eti ve Sümer Bankalarının işletmeye çevrilmesine ve bu müesseseleri finanse edecek bir banka kurulmasına dair tasarıların Genelkurulunca kurulacak bir komisyona alınarak bu bankaların ve müesseselerin günden güne artan teşkilât ve masraflarının önüne geçilmesini, fabrikalar mamullerinin kalitesinin yükselmesini ve maliyetinin ucuslatılmasını temin edecek esaslara göre prensiplere varılmasını saygılarımla dilerim.

Maraş Milletvekili

R.Kaplan

030	01			42	249	5
-----	----	--	--	----	-----	---

Ek-10: BCA, Sayı: Dosya: D6 Fon Kodu: 30..1.0.0 Yer No: 53.314..9.
Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, hububat fiyatlarının artırılması ile ilgili sözlü soru önergesi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GENEL KATİP
KANUNLAR MÜDÜRLÜĞÜ

SURET

Yüksek Başkanlığa

Yeni mahsul devresine girerken hububat fiyatlarının bir miktar arttırılması suretiyle güç durumda bulunan çiftçiye ferahlık temininin ve diğer müstahsil vatandaşlar gibi hububat zürrainın da son yılların avantajlı durumundan kısmen olsun istifadesinin mümkün olup olmadığını ve bu hususta Hükümetin neler düşündüğünü ilgili Bakanlığın etraflıca ve sözlü olarak izah ve tenvirini saygılarımla istirham ederim .

Maraş Milletvekili
Emin Soysal

Aslına uygundur .

E. Soysal



Ek-11: BCA, Tarih: 8/5/1947 Sayı: Dosya: D6 Fon Kodu: 30..1.0.0 Yer No: 53.314..9.

Maraş Milletvekili Emin Soysal'ın, hububat fiyatlarının artırılması ile ilgili sözlü soru önergesini geri aldığı.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
-CUMHURİYET ARŞİVİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GENEL KATİP
Kanunlar Müdürlüğü

Sayı : 1307
Tarihi : 12/5/47

8/5/1947

Başbakanlığa

30.IV.1947 Tarih ve 1307 sayılı yazıya ektir:
Maraş Milletvekili Emin Soysal, Hububat fiyatlarının arttırılması suretiyle çiftçiye ferahlık temininin mümkün olup olmadığı hakkındaki sözlü sorusunu geri almıştır .

Arzederim.

[Handwritten signature]

B.M.M. Başkanı

K. Karabekir

H. K. M.

9. 5.

Satır
12.5.47

030	01			53	314	9
-----	----	--	--	----	-----	---

-3
25.3.3

BASPAKANI EVRAKI
Tarih: 8/5/47
8-5-47 2028


Ek-12: BCA, Tarih: 31/3/1939 Sayı: Dosya: 78278 Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 75.498..11.

Maraş milletvekilliklerine Hasan Raşit Tankut, Mehmet Erten, Mansur Bozdoğan, Ziya Kayran ve Dr. Abdulkadir Kemali Bayazıt'ın seçildiği.

T. C. BAŞVEKÂLET Yazı İşleri Dairesi Müdürlüğü Sayı: 6 1566 3	Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine	78 110
T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞIVI	Müsvedde	
<p>28.3.1939 tarih ve 6/1521 sayılı tezkereye ektir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin altıncı intihap devresi için yapılan intihap neticesinde Maraş Vilayeti Meb'usluklarına seçildikleri Dahiliye Vekâ- letinin 30 / 3/1939 tarih ve 1124 numaralı tezkeresile bildirilen ve ilişik listede isimleri yazılı bulunan beş zata aid mazbata takdim olunmuştur. 31/3/1939</p>		
<p>B. Katırcı 31-III-339</p>		
<p>-5-</p>		
030	10	75 498 11
<p>1</p>		


Ek-13: BCA, Tarih: 31/3/1939 Sayı: Dosya: 78278 Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 75.498..11.

Maraş milletvekilliklerine Hasan Raşit Tankut, Mehmet Erten, Mansur Bozdoğan, Ziya Kayran ve Dr. Abdulkadir Kemali Bayazıt'ın seçildiği.

T. C.		30/3/939	
Dahiliye Vekâleti		Hülâsa: Maraş vilayati	
M. S. M. U. M.		mebus seçim mazbataları-	
Ş. R. M.		nın sunulduğu H:	
Sayı 1124			
	T. C.	ER: 2	
BASBAKANLIK			
CUMHURİYET ARŞIVI			
Baş Vekâlet Yüksek Makamına			
27.3.939Gün ve 1082 sayılı yazıya ektir:			
Maraş vilâyetince mebusluğa seçilmiş olan Hasan Raşit Tankut, Mehmed Erten, Mansur Bozdoğan, Ziya Kayran, Dr. Abdülkadir Kemâlî, ye aid seçim. mazbatasından iki nushanın ilişik olarak sunulduğunu sonsuz saygılarımla arz ederim.			
x S.		Dahiliye vekili <i>Fayik İbrahim</i>	
<i>Yazı Talimatı</i>			
31 . 3 . 939			
030		10	
75		498 11	
31379-2412 2			
3			

Ek-14: BCA, Tarih: 31/3/1939 Sayı: Dosya: 78278 Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 75.498..11.

Maraş milletvekilliklerine Hasan Raşit Tankut, Mehmet Erten, Mansur Bozdoğan, Ziya Kayran ve Dr. Abdülkadir Kemali Bayazıt'ın seçildiği.

T. C. BAŞVEKÂLET Yeni İşleri Dairesi Müdürlüğü Sayı:		Maraş Vilâyeti Meb'uslarının seçim mazbataları listesidir			
T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ		Mazbatanın adedi	Seçilen Adı	Meb'usun Soyadı	Mesleği
		2	Hasan Raşid	Tankut	
			Mehmed	Erten	
			Mansur	Bozdoğan	
			Ziya	Kayran	
			Dr. Abdülkadir Kemali	Bayazıt	

030	10			75	498	11
-----	----	--	--	----	-----	----

2

Ek-15: BCA, Tarih: 29/4/1950 Sayı: 3/11193 Dosya: 76-1489 Fon Kodu: 30..18.1.2
Yer No: 122.40..12.

Birleşmiş Milletler Kore Komisyonu'na yedek delege olarak Maraş Milletvekili Dr. Kamil İdil'in katılması.

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı:
3
III93

KARAR

3/10317 sayılı ve 16/12/1949 tarihli karara ektir:
Üye seçilmiş bulunduğumuz Birleşmiş Milletler
Kore Komisyonuna yedek delege olarak Maraş Milletvekili Doktor
Kamil İdil'in katılması; Dışişleri Bakanlığının 28/4/1950 tarihli
ve 67388/207 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 29 /4 /1950
tarihinde kararlaştırılmıştır.

CULHURBAŞKANI

İsmet İnönü

Başbakan <i>S. Gümüşel</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>Arif Hikmet</i>	Devlet Bakanı <i>C. C. Köylü</i>	Adalet Bakanı <i>Şevket Rıza</i>
Millî Savunma Bakanı <i>Şevket Rıza</i>	İçişleri Bakanı <i>Şevket Rıza</i>	Dışişleri Bakanı <i>N. Sadak</i>	Maliye Bakanı <i>Şevket Rıza</i>
Millî Eğitim Bakanı <i>T. Beyaz</i>	Bayındırlık Bakanı <i>S. Uzun</i>	Eko. ve Ticaret Bakanı <i>Şevket Rıza</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>Şevket Rıza</i>
C. ve Tekel Bakanı <i>Şevket Rıza</i>	Tarım Bakanı <i>Şevket Rıza</i>	Ulaştırma Bakanı <i>Şevket Rıza</i>	Çalışma Bakanı <i>Şevket Rıza</i>
İşletmeler Bakanı <i>Şevket Rıza</i>			

030 18 01 02 122 40 12

Ek-16: BCA, Tarih: 21/2/1948 Sayı: Dosya: C1 Fon Kodu: 30..1.0.0 Yer No: 42.251..5.

Adana-Tarsus sel felaketi sebebiyle alınması gereken tedbirler hakkında Maraş milletvekilleri Hasan Reşit Tankut, Dr. Kemali Bayazit ve Emin Soysal'ın hazırladığı rapor.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

SURET

Ankara: 20.11.1948

Sayın Tevfik Fikret Silay
Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri

Ankara

Maraş Kurtuluş bayramından dönerken Seyhan ve Berdan çaylarının taştığını öğrenince mahallî otoritelerin hizmetine girmek ve orada görev almak maksadıyla doğrudan Tarsus'a gittik. Orada iki gün çalıştık. Gördüklerimizi ve yapılmasında fayda mülâhaza ettiklerimizi bağlı raporda topladık. Durumun ciddi olduğunu arzeder, üstün saygılar sunarız.

Maraş Milletvekilleri

Hasan Reşit Tankut

Dr. Kemali Bayazit

Emin Soysal

ASLI GİDİDİR

Ros

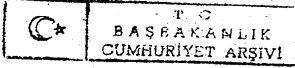
030	01			42	251	5
-----	----	--	--	----	-----	---

Ek-17: BCA, Tarih: 29/12/1943 Sayı: Dosya: 6804 Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 8.50..14.

Sıtma hastalığı ile mücadele için ne gibi tedbirler alınacağına dair Maraş Mebusu Dr. Kemali Bayazit'in sözlü soru önergesi.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

RİYASETİ KATİBİ UMUMİLİĞİ
KANUNLAR KALEMİ MÜDÜRLÜĞÜ



SURET

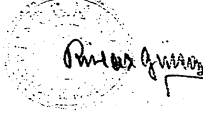
27.XII.1943

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Son yıllarda arttığı anlaşılan Sıtma hastalığı ile mücadele tedbirlerine ait ekli suallere, Sıhhat ve İctimai Muavenet vekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Umumi Heyetinde cevap vermesini saygılarımla rica ederim.

Maraş Mebusu
Dr. Kemali Bayazit

Aslına uygundur .



030.	1.0		S	50	14
------	-----	--	---	----	----

Ek-18: BCA, Tarih: 30/11/1929 Sayı: Dosya: 78105 Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No: 74.487..15.

Kahramanmaraş Milletvekilliği'ne Behçet'in seçildiği ve mazbatasının sunulduğu.

T.C. BAŞVEKALET Muamelât Müdürlüğü		Dosya İşaretleri	
Şube:		78	5
Sayı:		105	1097
			617
T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ			
Envan	Numarası	<p><i>3. M. M. Zümrüt Paşaya</i></p> <p><i>11-11-1929 tarihli ve 4083 numaralı tezkereye peyildir.</i></p> <p><i>M. M. M. Zümrüt Paşaya intihap oluncin İstanbul'da Maarif emini Behçet Beye ait odaya saklıya vaka-letinden 23-11-1929 tarihli ve el. J. M. M. 7400 numara rali tezkere ile gönderilen ibra mektubun intihap mektubuna tasarrufların takdim edilmiş efendim.</i></p> <p><i>28.V.</i></p> <p><i>Yaz K.</i></p>	
Tarihi			
Yazan memur	<i>M. M. Zümrüt</i>		
Yazı tarihi	<i>23-11-1929</i>		
Muavin	<i>M. M. Zümrüt</i>		
Beyaz eden	<i>M. M. Zümrüt</i>		
Beyaz tarihi	<i>26</i>		
Karşılaştıranlar			
Sadra No.	<i>6</i> <i>4326</i>		
Merbutatı	<i>1</i>		
Sevk tarihi	<i>30 11</i>		
Kayıt eden			
Düşünceler	<i>5</i> <i>1097</i>		
030 10		74 487 15	

Ek-19: BCA, Tarih: 9/4/1948 Sayı: Dosya: C1 Fon Kodu: 30..1.0.0 Yer No: 42.251..10.

Maras Milletvekili Dr.Kamil İdil'in, yerli ilaç sanayii ile ilgili soru önergesi.

ANKARA
MILLİETVEKİLİ BAŞKANLIĞI

Ankara
8.IV.1948

C.H.P.Meclis Grubu Başkanvekilliğine

1936 senesinde iş-ençiyarı ve tıbbi mustahzarlar kanununun yerli ilâc sanayiini koruma bakımından eksiklerini tamamlamak üzere Bakanlar kurulunca alınmış olan 2-5127 numaralı kararın 7.VI.1947 de Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlığının teşebbüs neticesinde yeni bir Bakanlar kurulu kararıyle iptal edilmiştir. Ancak sebepleri gösterilmeyen bu kararın alınmasında hangi şartların âmil olduğu pek iyi anlaşıl mamakta ise de yerli ilâc endüstrisi sahipleri arasında fırtınalı akis ler uyandırmış olduğundan, mesele esaslı surette tedkike değer bir mahiyet arzetaektedir .

Ayrıca döviz karşılığı İsviçreden getirilmiş olan idrofil mamuklarda aynı derecede dedikodu konusu olmuştur.

Partimiz Tüzüğünün 102 nci maddesi sarahatı dahilinde bu mevzuat için gelecek ilk toplantıda Genel konuşma açılışını saygı ile rica ederim.

Maras Milletvekili
Dr.Kâmil İdil

030	01			42	251	10
-----	----	--	--	----	-----	----

Ek-20: (Yerel Gazeteler)Maras Vilayet Gazetesi 24 İkinci Şehrîn (Kasım) 1938, S. 267, Yıl 5

Yeni Kabine

(Büyük sayfa 5 ile)

herfettesin Büyük Millet Meclisi Riyasip burunmuş ve tamdır.

Yeni kabine, şüphesiz enayetten mürekkeplemiştir. Hakkında Gazi Kur'an (İsmail).

Adilce Vekili: Hümai Ürün (Serhat)

Şahire Vekili: Dr. İsmail Şerhat (İstanbul)

Müfettiş Vekili: Şakir Sarıoğlu (İstanbul)

Müfettiş Vekili: Mustafa Arslan (Erzurum)

Nispet Vekili: Ali Çelebi (Ankara)

İsmail Vekili: Şakir Kızılcı (Tekirdağ)

Şahit ve İhtisap Müfettiş Vekili: Dr. Hümai Altay (Ankara)

Günce Vekili: İsmail Şerhat (İstanbul)

Ziraat Vekili: Fakir Kızılcı (Maraş)

Maras

Adres: Maras Vilayet Gazetesi
Dünya muhabirleri
Haberler yazılır
geni verilmektedir.


Abone kartları
Süresi: 125 Kurus
Aylığı: 65
Bütün tarife dahildir.
Günce madda 20 Kurus
TANESİ 100 Paralel.

Sayı: 267 Yıl:5 (Perşembe Günü) (Maras Vilayet Gazetesi) 24 İkinci Şehrîn 1938

Ebedi Atamızın Cenaze Merasimi

Şehrimizin Cümhuriyet Alanındaki geniş Sahayı dolduran bütün halkın iştirakiyle 21 Pazartesi günü yapıldı

Ulu Şef ve bütün kâinatın birinci büyük adamı 21 Kasım 1938'de vefatından bir ay kadar önce İstanbul'da hayat köklerini koparıp Maras'ta bir daha doğup dünyaya gelmişti. Bu büyük adamın ölümünün bütün Maraslıların yüreğini sızdırdığı ve bütün Maraslıların gözyaşlarıyla dolu olduğu bir gündü. Bu büyük adamın ölümünün bütün Maraslıların yüreğini sızdırdığı ve bütün Maraslıların gözyaşlarıyla dolu olduğu bir gündü.



Şakir Sarıoğlu

Türk evlatı, yer vatanı ile bütün kâinatın birinci büyük adamıdır. Bu büyük adamın ölümünün bütün Maraslıların yüreğini sızdırdığı ve bütün Maraslıların gözyaşlarıyla dolu olduğu bir gündü.

Acı bir ölüm

İkinci sınıf öğrencisi B. Sabit 15-11-1938 saat 10.00'de vefat etmiştir.

Belediye Riyasetinden:

Belediye başkanlığına adaylar için başvuruların kabul edildiği bildirilmektedir.

Maras Sulh ceza mahkemesinden

Maras Sulh ceza mahkemesi tarafından verilen kararlar hakkında bilgi verilmektedir.

İlan

308 nolu kâinatın birinci büyük adamının ölümünün bütün Maraslıların yüreğini sızdırdığı ve bütün Maraslıların gözyaşlarıyla dolu olduğu bir gündü.

Maras İş Basımevi

Ek-21:Maras Postası 2 Ağustos 1948, Sayı.152,Yıl:1

2 Ağustos 1948 Pazartesi

MARAŞ POSTASI

Yerel ve ulusal haberler, siyasi ve sosyal bilgiler.

Sayı: 152 Yıl: 1

Trene Bu gün Kavuşuyoruz

Sonlerden beri hasretini çektiğimiz trenin işletmeye açılması istasyonda tören yapıldı.

Uzun zamanın hasretini çektiğimiz trenin işletmeye açılması istasyonda tören yapıldı. Bu gün kavuşuyor buluyoruz. Bu gün kavuşuyor buluyoruz. Bu gün kavuşuyor buluyoruz.

Gizli Eller!

İktidar olan her birinin gizli ellerinin varlığından şüphelenenler, gizli ellerin varlığından şüphelenenler, gizli ellerin varlığından şüphelenenler.

Araplar bir Yahudi devletinin tanınmasını red ediyorlar

Beş yıl önce İstanbul'da gerçekleşen konferansta, Arapların bir Yahudi devletinin tanınmasını red ettikleri bildirildi.

Göster Gözet Yanılıyorlar

İktidar olan her birinin gizli ellerinin varlığından şüphelenenler, gizli ellerin varlığından şüphelenenler, gizli ellerin varlığından şüphelenenler.

Cumhuriyet

Yeni Meclis Açıldı, Mebuslar Tahlif Edildi

Gazi Hz. 289 reyyle müttefikan 3 üncü defa Reiscumhurluğa intihap edildi. İstifa eden İsmet Paşa kabinesi mevkiinde ipka olundu

Reiscumhur Gazi Hazretleri Bütün memlekette toplar atılarak Reiscumhur intihabı ilân edildi

İntihabı müteakip Kâzım P. keyfiyeti Gazi Hz. ne arz etmiş ve müşâvüriyleh İl birliktle Meclise gelmiştir



İstifa eden İsmet Paşa kabinesi tekrar mevkiinde ipka edildi
Başvekil dün öğleden evvelle kadar ahvali sıhhiyesini ileri sürerek yeni kabinein teşkilini deruhte etmek istemiyordu

Meclis Abdülhak Hâmit Bey açtı
Yeni Meclisin ilk içtima 5,5 saat devam etti

Riyasete Kâzım P., ikinci reisliklere Hasan ve Vasif B. ler intihap edildiler

Yeni mebuslar nasıl tahlif edildiler?

Gazi Hz. nin nutku

Büyük Reis yeniden intihabına teşekkür ve Riyaset kürsüsünde yemin etti

Meclis Abdülhak Hâmit Bey açtı
Yeni Meclisin ilk içtima 5,5 saat devam etti

Riyasete Kâzım P., ikinci reisliklere Hasan ve Vasif B. ler intihap edildiler

Yeni mebuslar nasıl tahlif edildiler?

Yeni mebuslar nasıl tahlif edildiler?



Milliyet

Sahip ve Basınbâhri: Siirt Mebusu MAHMUT. 9 uncu sene No. 3171 PERŞEMBE 6 K. EVVEL 1934

FIAT 5 KURUŞTUR.
Dünkü ulusal Derneği toplanması

Buğün Avrupa'da açan havâriktir. İstiklal meclisi ve Meclis-i Milliye'nin birleşmesiyle, Kral Abdülhamid'in istiklal meclisiyle birleşmesiyle, Kral Abdülhamid'in istiklal meclisiyle birleşmesiyle, Kral Abdülhamid'in istiklal meclisiyle birleşmesiyle...

Meclis İntihabı Yenileme Kararı Verdi

Başbakan General İsmet İnönü'nün güzel sözleri. Türk kadınına verilen intihab hakkı inkılâbımızın en yüksek bir eseridir.

Türk kadınının yüksek hakkı

Meclis, kadınlara sayılab seçmek ve seçilebilmek hakkının verilmesi hakkında 258 reyyle ittifakla kabul etti

Söz alan sayılabların kadınlarımız hakkında söyledikleri

Başbakan İnönü diyor ki:
"Türk inkılâbı denildiği vakit, bunun, kadının kurtuluş inkılâbı olduğu beraber söylenecektir."



Satir Mahmuti, İsmail Mehmet



İsmet İnönü

Papazların kıyafeti

M. Çaldıran Yunan liderlerine cevabını bildirdi

Patrikhaneler meclisleri yeni vaziyete uymak için hazırlıklarını alacaklar



Yunan Hırcıncı nazarı M. Çaldıran

Sayılav seçimi Hazırlıkları Başladı

Defterler ayın yirmisinde açılıya asılacak

ANKARA, 2 (Tatlıca)
Dünkü Meclis'in bu akşamki oturumunda sayılabların intihabı hakkında karar alınmıştır. Sayılabların intihabı için hazırlıklar başlatılmıştır.

İnkılâp dersleri

Buğün başlıyor

İlk derisi Bay Recep

ANKARA, 2 (Tatlıca)
İnkılâp dersleri bu akşamki oturumunda başlatılmıştır. İlk derisi Bay Recep tarafından okunacaktır.

Soyadı Nizamnamesinde Değişiklik

Bir nüfus müdürlüğü meclisinde

ANKARA, 2 (Tatlıca)
Soyadı nizamnamesinde değişiklik yapılmıştır. Bir nüfus müdürlüğü meclisinde bu karar alınmıştır.

Hint kanunu esasının tadili

Hint milliyetçileri yeni projeye rey vermeyecekler

Gncü gene propaganda yapmak istedi fakat Hint Vaki umusisi bu hareketine mani oldu

BOMBAY, 2 (Tatlıca)
Hint kanunu esasının tadili konusunda Hint milliyetçileri yeni projeye rey vermeyeceklerdir.

İstiklal meclisi ve Meclis-i Milliye'nin birleşmesiyle, Kral Abdülhamid'in istiklal meclisiyle birleşmesiyle, Kral Abdülhamid'in istiklal meclisiyle birleşmesiyle, Kral Abdülhamid'in istiklal meclisiyle birleşmesiyle...

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yirmi Üçüncü inikat

24. I. 1944 Pazartesi

Münderecat

	Sayfa	Sayfa
1. — Sıbık zabıt hulâsesi	96	
2. — Havale edilen evrak	98	
3. — Müzakere edilen maddeler	97	
4. — İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1943 mali yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işareti esbûlde değişiklik yapılması hakkında kararın tayıması ve Bütçe Erceümenî mazbatası (1/181) 97,98,102,117,118,121		102
2. — Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü 1943 mali yılı bütçesinde değişiklik yapılması hakkında kararın tayıması ve Bütçe Erceümenî mazbatası (1/193) 97,98,103,117,121,124		103
3. — Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünde muhtelif işliyoçları için gelecek yıllara geçici teakliflere girişilmesi ve buna ikrasına salâhiyet verilmesi hakkında kararın tayıması ve Bütçe Erceümenî mazbatası (1/170) 97,98,99,103,117,124,127,128,131		103
4. — Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüğü teşkilâtına işğvile vasıfelerinin Devlet Demiryolları İşletme Umum Müdürlüğüne devri hakkında kararın tayıması ve Bütçe Erceümenî mazbatası (1/150) 99,101,103,117,131		103
5. — Ordu İkranîyesi Kanununun 2698 sayılı kanunla değiştirilen birinci maddesinin tadili hakkında kararın tayıması ve Millî Müdafaa ve Bütçe Erceümenî mazbatası (1/153) 101,102		105
6. — Şehir ve kasabalarda mahalle meclis ve ihtiyar heyetleri teşkili hakkında kararın tayıması ve Maliye ve Dahiliye Erceümenî mazbatası (1/25) 102		105
7. — Bilümmen Askerî okulların terfihine ait 551 sayılı kanunun 11 nci maddesine bağlı cunuz cetvelinin 6 nci derece müfettişleri arasına bir fıkra ilâvesi hakkında kararın tayıması ve Sıbhat ve İctimai Muaveneet, Bütçe ve Millî Müdafaa Erceümenî mazbataları (1/53) 102,103		103
8. — Deniz güdileti subaylarının tabisiyatı tevkâfâfelerine yapıldacak zımsı baldemdeki 4140 sayılı kanuna ek kararın tayıması ve Bütçe ve Millî Müdafaa Erceümenî mazbatası (1/155) 103		103
9. — Eskişehir Mevzuu İyset Arğon'un, Elektrik İşleri Etid İdarası teşkilüne dair 2919 sayılı kanunun 17 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kararın tayıması ve Nafia ve Bütçe Erceümenî mazbataları (2/23) 103,105		105
10. — İnkisadlar Umum Müdürlüğü tedricî aermayesinin artırılması hakkında kararın tayıması ve Bütçe Erceümenî mazbatası (1/190) 103,105		105
11. — Pazarcık Kazasındaki Maraş Vilâyetine bağlanması hakkında kararın tayıması ve Dahiliye Erceümenî mazbatası (1/183) 105,117		117
12. — Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa ek kararın tayıması ve İktisat, Maliye, Ticaret ve Bütçe Erceümenî mazbataları (1/181) 117		117

Ek-24:Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi-24.1.1944
Pazarcık Kazasının Maraş'a Bağlanması ile ilgili TBMM'deki Görüşmeler

İ : 23 24.1.1944 C : 1

kilâtı mülkiye üzerinde meşgul olunması doğru değildir. Esasen teşkilâtı mülkiyemiz iyi bir vaziyette değildir. Bu, Dahiliye Vekâletince ileride düşünülecektir, o zaman talik edilmesi emredilmekte idi. Bendeniz de bizzat bu tamimi okuduğumu hatırlıyorum. Aceba yalnız bugün Gaziantep vilâyetine bağlı bulunan Pazarcık kazasının Maraş'a verilmesi mi lüzumludur, yoksa Türkiye teşkilâtı mülkiyesinde esash bir değişiklik mi yapılması mevzuubahistir? Yine acap ikisinin bir arada mı görülmesi doğrudur, yoksa bunun müstacelen çıkması mı doğrudur? Bu bir.

İkinci sualim, evvelce Maraş'a bağlı bulunan Pazarcık hangi sebeplerle Maraş'tan alınmış, Gaziantep'e bağlanmış ve sonradan o gündün bugüne kadar ne gibi aksaklıklar görülmüştür ki, tekrar Gaziantep'ten alınıp Maraş'a bağlanmak isteniyor. Bunların cevabını Muhterem Dahiliye Vekilimizin ağzından işitmek istiyorum; başka mâruzatım yoktur.

Dr. K. BAYİZİT (Maraş) — Arkadaşlar, bendeniz mâruzatıma başlariken bu kanun lâyihasını Yüksek Meclise getiren Hükûmete tazimlerini, minnet ve şükranlarını Maraş Mebusu Maraş'ın bir çocuğu olarak arzı vecibe bilirim. Çok yerinde olan bu teklifi kanuniyi kabul eden Dahiliye Encümeni arkadaşlarıma da huzurunuzda teşekkürü borç bilirim.

Arkadaşlar; Hükûmetin esbabı mucibesi çok sarihdir. Kaplan arkadaşımız Maraş ve Maraş'ın bugünkü durumu, cenup vilâyetlerimiz hakkında etraflıca izahat verdiler. Ben bu izahatı daha fazla genişletmiyeceğim. Yalnız Maraş'ı Gaziantep'i ve Pazarcık'ı bilmeyen arkadaşlar burada münakaşa yapılırken, aceba kanun aleyhinde konuşan arkadaşlar mı haklı, yoksa kanunu müdafaa eden arkadaşlar mı haklı? Bunu kestiremezler. Kanunun aleyhinde konuşan arkadaşlar bir bakımdan haklıdır. Çünkü Gaziantep mebusları kalblerinden emindirler ki; Pazarcık Maraş'ın malıdır, ve her zaman öyle kalmalıdır.

Ömer Asım arkadaşımız coğrafi vaziyeti ele aldı. Bendeniz yanlış anlamadımsa, beyanatlarında dediler ki, Maraş'ın da Pazarcık kazasında hakkı vardır, amma kül olarak değil, bir Aksu vardır, senenin muayyen zamanlarında geçit verir, muayyen zamanlarında geçit vermez, işte bu Aksu huduttur, Aksu'nun öte tarafında olan köyleri Maraş'a verelim, beri taraftakiler yine Gaziantep'te kalsın, işi böyle halledelim der gibiydi. Arkadaşımın Maraş'a lütfen bırakmak istediği köy adedi sekiz tanedir ve Maraş'a uzaklığı iki buçuk saat kadardır.

Coğrafi vaziyet hakkında da ufak mâruzatta buunacağım. Aksu'yu niçin hudut alıyorlar? Karaçam dağları Gaziantep'le Maraş'ı tabiatıyla ayırmıştır. Maraş Karaçam dağlarının ötesinde, Gaziantep berisindedir. Pazarcık'ın bü-

tün seknesi Maraş'ıdır. Hangi Pazarcık'ı köylüye sorarsanız size Maraş'lıym der ve Gaziantep'li olmadığını söyler. Maraş'ın ziraatını yaparlar, pazarları Kaplan arkadaşımızın tebarüz ettirdiği gibi, asırlarca Maraş'a bağlıdır. Pazarcık'lılar hâlâ Maraş'tan ayaklarını çekmiş değildirler. Sonra arkadaşlar, arkadaşlarım Antep'in mühim bir ticaret ve sanayi merkezi olduğunu tebarüz ettiriyorlar ve diyorlar ki Pazarcık'lılar kendilerine lâzım olan pazarı ancak Gaziantep'te bulabilirler. Bu, kendilerinin iddiasına göre belki doğrudur. Fakat bendeniz yakinen bilen bir arkadaşım olarak arzedeğim ki; Antep çarşısında bir tek Pazarcık'lıyı görmek imkânı yoktur. Aneak idarî işleri olduğu zaman bu vatandaşlar Antep'e giderler. Sonra esbabı mucibede tasrih edildiği gibi, bir iki sene evveline kadar çok yakın münasebetler dolayısıyla adliyesi, askerlik dairesi ve hâlen İnhisarlar İdaresi de Maraş'a bağlı idi. Bir asrı müteceviz Maraş idaresinde kalmış bu kaza, aynı mucip sebeplerle, bundan 10 - 12 sene evvel Gaziantep'e bağlanmış ve bir hata işlenmiştir. Bugün Heyeti Aliyenizin bu hatayı tashih etmemesi ne kadar doğru bilmem.

Maraş hakikaten acmacak bir haldedir. Cemil Barlas arkadaşım Kaplan arkadaşımın sualler sordu. Pazarcık'a nereden gelinir, nereden gidilir diye. Ben de kendilerine soruyorum, mebus olmadan evvel Pazarcık kasabasını bilirler mi idi? Halbuki Pazarcık bizim mahallemizdir. İçinde dolaşırız, içinde Ziraat yaparız. Yoldan bahsediyorlar, diyorlar ki, sosemiz vardır. Narlı'ya bağlıdır. Eğer Maraş'a geçerse bakılmaz ve Antep'in iktisadi vaziyeti sarsılır. Eğer, Pazarcık kazası Maraş'a bağlanırsa arkadaşlarımızın endişesine mahal yoktur. Çünkü Narlı - Antep - Pazarcık yolunun dörtte biri Maraş hududuna dahildir, dörtte üçü Antep hududu dahilinde kalıyor. Hatta temenni ederiz ki bu yolu asfalt yaptırırsınlar, biz de heveslenelim. Gaziantep Pazarcık'ı kendisine bağlandıktan sonra şöyle bir vaziyet ihdas etti : Pazarcık'ı Narlı'ya ve Pazarcık'ı Gaziantep'e bağlamak için emek sarfetmişlerdir. Yollar ve sosalar yapmışlardır, fakat Pazarcık yolunun Maraş'a müteveccih kısmı vardır, 15-20 kilometredir. Neye bu kısma bir tek taş bile koymamışlardır? Bir otomobil Gaziantep'ten Maraş'a gelirken Pazarcık yolunda sağlam gelir, fakat oradan Maraş hududuna 15-16 kilometre kalmış olmasına rağmen iyi yolda seyredemez. Çünkü Pazarcık'a kadar kısmı yapmışlardır, fakat oradan Maraş'a müteveccih olan kısmı tamamen ihmal etmişlerdir.

Mesafe; Kaplan arkadaşım cevap verdi, tasdi etmiyeyim Heyeti Aliyeyi. Arkadaşlar, tekrar arz ederek başınızı ağrıtmıyayım, görmiyen,

Ek-25:1923-1950 TBMM'DE MARAŞ MİLLETVEKİLLERİ

II. YASAMA DÖNEMİ MİLLETVEKİLLERİ VE KISA ÖZGEÇMİŞLERİ (HAZİRAN-TEMMUZ 1923 - 01.11.1927)

(T.B.M.M. Albümü 1920- 2010, 2010)



Abdülkadir Bey

(Abdülkadir EMİRMAHMUTOĞLU)

Kahramanmaraş - 1878, İsmail - Nevruz - Rüştüye - Çiftçi Ticaret - Maraş Genel Meclis Üyesi - Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân III. Dönem Halep ve Maraş Mebusu - II. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 3 Çocuk. Ölüm Tarihi: 05.10.1966



Mehmet Bey (ERTEN)

Elbistan - 1886, Mehmet - Hatice - Rüştüye - Ziraat ve Ticaret - I. Dönem Maraş (Meclis'e gelmeden istifa etmiştir) ve II. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 2 Çocuk.

Ölüm Tarihi: 27.03.1953



Mitat Bey (Mehmet Mithat ALAN)

İzmir - 1879, Abdurrahman - Nakiye - Mülkiye - Arapça, Fransızca - İdare - Pasinler, Bayramiç, Tosya, İnebolu Kazaları Kaymakamı, 3. Sınıf Mülkiye Müfettişi, Kudüs Mutasarrıfı, Dâhiliye Nezâreti Aşiretler ve Muhacirler Umûm Müdürlüğü Baş Müfettişi, Van Valisi, Reji Umûm Müdürü - II. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 5 Çocuk.
Ölüm Tarihi: 11.09.1936



Nurettin Bey (Mehmet Nurittin AKKIN)

Sapanca - 1887, Mustafa - Fatma - Harbiye - Askerlik - Meclis-i Meb'ûsân Muhafız Subayı, Mekke Emiri Başyaveri, Hücum Taburu Komutanı, Piyade Talim ve Terbiye Uzmanı, Beyoğlu İtfaiye Tabur Komutanı, Askerî Kaymakam, Tüccar - Türkiye İthalat ve İhracat Umûm Müdürü - II. Dönem (Ara Seçim) Maraş Milletvekili - Çeşitli nişan ve Madalya sahibi ile Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası sahibi - Evli, 1 Çocuk.
Ölüm Tarihi: 28.05.1929



Tahsin Bey(Mehmet Tahsin HÜDAYİOĞLU)
Maraş - 1880, Mehmet Durdu - Mülki İdâdi ve Husûsî - Belediye ve Livâ İdare Meclisi Üyesi, İl Genel Meclisi ve Daimî Encümen Üyesi - Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân IV. Dönem Maraş Mebusu - I. ve II. Dönem Maraş Milletvekili (Ankara İstiklâl Mahkemesi tarafından 07.04.1926 tarihinde Milletvekilliğinden düşürülmüştür.) - Evli, 6 Çocuk.Ölüm Tarihi: 06.05.1947

III.YASAMA DÖNEMİ MİLLETVEKİLLERİ VE KISA ÖZGEÇMİŞLERİ (02.09.1927 - 04.05.1931)



Abdülkadir Bey
(Abdulkadir EMİRMAHMUTOĞLU)
Maraş - 1878, İsmail - Nevruz - Rüştiye - Çiftçi, Ticaret - Maraş Genel Meclis Üyesi - Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân III. Dönem Halep ve Maraş Mebusu - II. ve III. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 3 Çocuk.
Ölüm Tarihi: 05.10.1966



Behçet Bey (Yusuf Behçet GÜCER)

İstanbul - 1890, Zekeriya (Hakkı) - Mahmure - Paris Sorbonne Edebiyat Fakültesi - Fransızca - Eğitim, Müderris - Haydarpaşa Özel İttihat Okulu Öğretmeni ve Müdürü, Vefa İdâdisi Öğretmeni, Kadıköy Aziziye Okulu Öğretmeni ve Müdürü, Rûsûmât ve Müteferrika Okulu Öğretmeni, İstanbul Sanayi Okulu Öğretmeni, Askerî Tıp Okulu Öğretmeni, Edebiyat Şubesi Öğretmeni, Edebiyat Şubesi Genel Kâtibi, Edebiyat Şubesi Ortaçağ Doğu Kavimleri Tarihi Müderrisi, Mekteb-i Sultânî Müdürü, Mülkiye Siyasi Tarih Öğretmeni, İstanbul Bölgesi Maârif Emîni - III. Dönem (Ara Seçim) Maraş Milletvekili - Evli, 3 Çocuk.

Ölüm Tarihi: 12.02.1952



Mehmet Bey (ERTEN)

Elbistan - 1886, Mehmet - Hatice - Rüştüye - Ziraat ve Ticaret - I. Dönem Maraş (Meclis'e gelmeden istifa etmiştir), II. ve III. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 2 Çocuk.

Ölüm Tarihi: : 27.03.1953



Mitat Bey (Mehmet Mithat ALAN)

İzmir - 1879, Abdurrahman - Nakiye - Mülkiye - Arapça, Fransızca - İdare - Pasinler, Bayramiç, Tosya, İnebolu Kazaları Kaymakamı, 3. Sınıf Mülkiye Müfettişi, Kudüs Mutasarrıfı, Dâhiliye Nezâreti Aşiretler ve Muhacirler Umûm Müdürlüğü Baş Müfettişi, Van Valisi, Reji Umûm Müdürü - II. ve III. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 5 Çocuk. Ölüm Tarihi: 11.09.1936



Nurettin Bey (Mehmet Nurittin AKKIN)

Sapanca - 1887, Mustafa - Fatma - Harbiye - Askerlik - Meclis-i Meb'ûsân Muhafız Subayı, Mekke Emiri Başyaveri, Hücüm Taburu Komutanı, Piyade Talim ve Terbiye Uzmanı, Beyoğlu İtfaiye Tabur Komutanı, Askerî Kaymakam, Tüccar, Türkiye İthalat ve İhracat Umûm Müdürü - II. Dönem (Ara Seçim) ve III. Dönem Maraş Milletvekili - Çeşitli nişan ve madalyalar ile Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası sahibi - Evli, 2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 28.05.1929

**IV.YASAMA DÖNEMİ MİLLETVEKİLLERİ VE KISA ÖZGEÇMİŞLERİ
(25.04.1931-01.03.1935)**



Abdülkadir Bey

(Abdulkadir EMİRMAHMUTOĞLU)

Maraş - 1878, İsmail - Nevruz - Rüştüye - Çiftçi Ticaret - Maraş Genel Meclis Üyesi - Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân III. Dönem Halep ve Maraş Mebusu - II., III. ve IV. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 3 Çocuk. Ölüm Tarihi: 05.10.1966



Mehmet Bey (ERTEN)

Elbistan - 1886, Mehmet - Hatice - Rüştüye - Ziraat ve Ticaret - I. Dönem Maraş (Meclis'e gelmeden istifa etmiştir), II., III. ve IV. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 27.03.1953



Mitat Bey (Mehmet Mithat ALAN)

İzmir - 1879, Abdurrahman - Nakiye - Mülkiye - Arapça, Fransızca

İdare - Pasinler, Bayramiç, Tosya, İnebolu Kazaları Kaymakamı,

Sınıf Mülkiye Müfettişi, Kudüs Mutasarrıfı, Dâhiliye Nezâreti Aşiretler ve Muhacirler

Umûm Müdürlüğü Baş Müfettişi, Van Valisi, Reji Umûm Müdürü - II., III. ve IV.

Dönem Maraş Milletvekili - Evli,5 Çocuk.Ölüm Tarihi: 11.09.1936



Nuri Bey (Mehmet Nuri URAL)

Trabzon - 1869, Mehmet²¹⁸ - Makbule - Fransa Alfor Baytar Okulu - Fransızca - Baytar

- Miralay - Harbiye İntani Hastalıkları Öğretmen Yardımcısı, Harp Okulu Öğretmeni,

Sivil Baytar Okul Müdürü, Askerî Baytar Okul Öğretmeni, 2. Ordu Menzil Serbaytarı -

III. Dönem Mardin, IV. Dönem Maraş Milletvekili - Gümüş Laboratuar Madalyası, 4.

Mecidi, 4. Osmanî Nişanı, Harp Madalyası, Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası sahibi

- Evli, 2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 10.04.1942

V.YASAMA DÖNEMİ MİLLETVEKİLLERİ VE KISA ÖZGEÇMİŞLERİ
(08.02.1935 - 03.04.1939)



Mitat ALAM (Mehmet Mithat ALAN)

İzmir - 1879, Abdurrahman - Nakiye - Mülkiye - Arapça, Fransızca
İdare - Pasinler, Bayramiç, Tosya, İnebolu Kazaları Kaymakamı, 3. Sınıf Mülkiye
Müfettişi, Kudüs Mutasarrıfı, Dâhiliye Nezâreti Aşiretler ve Muhacirler Umûm
Müdürlüğü Baş Müfettişi, Van Valisi, Reji Genel Müdürü - II., III., IV. ve V. Dönem
Maraş Milletvekili - Evli,Çocuk.Ölüm Tarihi: 11.09.1936



Mehmet ERTEN

Elbistan - 1886, Mehmet - Hatice - Rüштиye - Ziraat ve Ticaret - I. Dönem Maraş
(Meclis'e gelmeden istifa etmiştir), II., III., IV. ve V. Dönem Maraş Milletvekili - Evli,
2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 27.03.1953



Kemal KUSUN (Mehmet KUSUN)

Adana - 1889, Hüseyin - Rabia - Şam Tıbbiyesi (3 yıl), Hukuk Mektebi, Hukuk Doktorası (Terk) - Hukuk ve Ziraat – Çiftçi, II. ve III. Dönem Adana, V. Dönem Maraş Milletvekili - II. Dönem Divân-ı Riyâset Kâtibi - Evli. Ölüm Tarihi: 06.06.1956



Hasan Reşit TANKUT

Elbistan - 1891, Reşit - Fatma - Mülkiye Mektebi - Az düzey Almanca, Fransızca ve Arapça - Mülki İdare Amiri, Yazar - Sivas İli Maiyet Memuru, Sivas İli İlkokullar Müfettişi, Üsteğmen, Niksar, Artova, Erbaa Kaymakamı, İstanbul Polis Müdürlüğü 3. Şube Müdürü, İstanbul Polis Müdür Muavini, Mülkiye Müfettişi, Türk Ocakları Genel Müfettişi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim görevlisi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Üyesi, Etimolojik, Lengüistik, Filoloji Kolları Başkanı ve Genel Sekreteri ve 2. Başkanı - IV. Dönem Muş, V. Dönem Maraş Milletvekili - İstiklâl Madalyası sahibi - Evli, 3 Çocuk. Ölüm Tarihi: 18.02.1980



Alâettin TİRİDOĞLU (Alâattin TİRİTOĞLU)

Uşak - 1903, Mehmet - Fadime - Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Fransızca - Hukuk - Serbest Avukat, Uşak Kuvâ-yı Milliye Üyesi, Uşak Belediye Başkanı - IV. Dönem Kütahya (Milletvekilliği red²³⁰), V. Dönem Maraş Milletvekili - Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası sahibi - Evli, 3 Çocuk Ölüm Tarihi: 28.12.1969



Nuri URAL (Mehmet Nuri URAL)

Trabzon - 1869, Mehmet²³² - Makbule - Fransa Alfor Baytar Okulu - Fransızca - Baytar, Miralay - Harbiye İntani Hastalıkları Öğretmen Yardımcısı, Harp Okulu Öğretmeni, Sivil Baytar Okul Müdürü, Askerî Baytar Okul Öğretmeni, 2. Ordu Menzil Serbaytarı - III. Dönem Mardin, IV. ve V. Dönem Maraş Milletvekili - Gümüş Laboratuar Madalyası, 4. Mecidi, 4. Osmanî Nişanı, Harp Madalyası, Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası sahibi - Evli, 2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 18.04.1942

VI.YASAMA DÖNEMİ MİLLETVEKİLLERİ VE KISA ÖZGEÇMİŞLERİ

(26.03.1939 - 08.03.1943)



Kemali BAYİZİT [Abdulkerim Kemal BAYAZİTOĞLU (BAYİZİT-BAYAZİT)]
İstanbul - 1903, Mahmut Paşa - Nazire - İstanbul Tıbbiye - Fransızca - Dâhiliye Hastalıkları ve Sıtma - Ovacık, Pertek, Maden Hükümet Tabîbi, Eskişehir, Ankara Sıtma Savaş Tabîbi, Adana, Antalya Sıtma Savaş Laboratuar Şefi, Antalya Halk Evi Başkanı - VI. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 1 Çocuk.Ölüm Tarihi: 19.03.1972



Mansur BOZDOĞAN

Kahramanmaraş - 1886, Ahmet Niyazi - Zehra - İstanbul Mülkiye Mektebi - Fransızca, Arapça - İdare ve İktisat - Maliye Varidat Müdüriyeti 1. Şube 3. Sınıf Kâtibi, Beyrut Vilâyeti Maliye Memuru, Nablus Sancağı Balata Karyesi Hafriyat Komiseri, Emniyet ve Umûmîye 4. Şube Müdür Muavini, Husûsi Kalem Müdür, Siyasi 4. Şube Müdürü, Asayiş Şubesi Müdür Muavini ve Müdürü, Adana Polis Müdürü, Adana Ticaret Mıntıkası ve İktisat Müdürü, Mersin Liman İşleri İnhisâr Şirketi Umûm Müdürü, Mersin Halkevi Başkanı, İçel Dergisi sahibi, Adana Türk Ocağı İdare Heyeti ve Tayyare Cemiyeti Adana Şubesi Azası - VI. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 3 Çocuk. Ölüm Tarihi: 26.03.1950



Mehmet ERTEN

Elbistan - 1886, Mehmet - Hatice - Rüştiye - Ziraat ve Ticaret - I . Dönem Maraş (Meclis'e gelmeden istifa etmiştir), II., III., IV., V. ve VI. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 27.03.1953



Ziya KAYRAN (Mehmet Ziya KAYIRAN)

Andırın - 1894, Hacı Ömer - Zöhre - İdadi - Ziraat - Andırın Mektebi İptidai Muallimi, Andırın Pertevi İrfan Mektebi Muallimi, Andırın Ambar Teslim Memuru, Göksu Kazası Maliye 2. Daire Tahsildarı, Maraş Encümeni Liva Azası, Pazarcık Tahrirat Kâtibi, Maraş Meclis-i Umûmî Azası - VI. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 4 Çocuk. Ölüm Tarihi: 29.10.1958



Hasan Reşit TANKUT

Elbistan - 1891, Reşit - Fatma - Mülkiye Mektebi - Az düzey Almanca, Fransızca ve Arapça - Mülki İdare Amiri, Yazar - Sivas İli Maiyet Memuru, Sivas İli İlkokullar Müfettişi, Üsteğmen, Niksar, Artova, Erbaa Kaymakamı, İstanbul Polis Müdürlüğü 3. Şube Müdürü, İstanbul Polis Müdür Muavini, Mülkiye Müfettişi, Türk Ocakları Genel Müfettişi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim görevlisi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Üyesi, Etimolojik, Lengüistik, Filoloji Kolları Başkanı ve Genel Sekreteri ve 2. Başkanı - IV. Dönem Muş, V. ve VI. Dönem Maraş Milletvekili - İstiklâl Madalyası sahibi - Evli, 3 Çocuk.Ölüm Tarihi: 18.02.1980

VII.YASAMA DÖNEMİ MİLLETVEKİLLERİ VE KISA ÖZGEÇMİŞLERİ

(28.02.1943 - 05.08.1946)



Kemali BAYAZİT

[Abdulkerim Kemal BAYAZİTOĞLU(BAYİZİT-BAYAZİT)]

CHP (Müstakil) - CHP

İstanbul - 1903, Mahmut Paşa - Nazire - İstanbul Tıp Fakültesi - Fransızca - Dâhiliye Hastalıkları ve Sıtma - Ovacık, Pertek, Maden Hükümet Tabibi, Eskişehir, Ankara Sıtma Savaş Tabibi, Adana, Antalya Sıtma Savaş Laboratuar Şefi, Antalya Halk Evi Başkanı - VI. ve VII. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 1 Çocuk.Ölüm Tarihi: 19.03.1972



Rasih KAPLAN (Mehmet Rasih KAPLAN)

CHP

Fakılar - 1883, Mehmet Tahir - Tevhide - Konya Ziyaiye ve İrfaniye Medreseleri, Mısır Camiü'l-Ezher ve Kahire Dâru'l-Fünûn Edebiyat ve İçtimâiyyât Medreseleri - Arapça - İçtimâiyyât ve Hukuk - Konya İl Genel Meclisi Antalya Üyesi, Akseki Maârif Encümeni Başkanı, Antalya Liva Daimî Encümen Üyesi - I., II. III., IV., V. ve VI. Dönem Antalya, VII. Dönem Maraş Milletvekili - Eskişehir İstiklâl Mahkemesi Üyesi - Evli, 3 Çocuk. Ölüm Tarihi: 13.11.1952



Hasan Reşit TANKUT

CHP

Elbistan - 1891, Reşit - Fatma - Mülkiye Mektebi - Az düzey Almanca, Fransızca ve Arapça - Mülki İdare Amiri, Yazar - Sivas İli Maiyet Memuru, Sivas İli İlkokullar Müfettişi, Üsteğmen, Niksar, Artova, Erbaa Kaymakamı, İstanbul Polis Müdürlüğü 3. Şube Müdürü, İstiklâl Madalyası sahibi, İstanbul Polis Müdür Muavini, Mülkiye Müfettişi, Türk Ocakları Genel Müfettişi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim görevlisi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Üyesi, Etimolojik, Lengüistik, Filoloji Kolları Başkanı ve Genel Sekreteri ve 2. Başkanı - IV. Dönem Muş, V., VI. ve VII. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 3 Çocuk.

Ölüm Tarihi: 18.02.1980



Ahmet Hamdi TANPINAR

CHP

İstanbul - 1901, Hüseyin - Bahriye (Nesime) - İstanbul Daru'ı-Fünûn Edebiyat Şubesi - Fransızca - Edebiyat - Yazar, Erzurum, Konya, Ankara Erkek Liseleri, Kadıköy Lisesi ve Gazi Terbiye Enstitüsü Edebiyat Öğretmeni, Güzel Sanatlar Akademisi Sanat Tarihi, Estetik ve Mitoloji Dersleri Öğretmeni, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Edebiyatı Profesörü - VII. Dönem Maraş Milletvekili - Bekâr. Ölüm Tarihi: 24.01.1962



Abdullah YAYCIOĞLU

CHP

Andırın - 1905, İbrahim - Havva - İdadi - Çiftçi, Maraş İl Genel Meclis Azası - VII. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 9 Çocuk. Ölüm Tarihi: 06.09.1988

VIII.YASAMA DÖNEMİ MİLLETVEKİLLERİ VE KISA
ÖZGEÇMİŞLERİ

(21.07.1946 - 22.05.1950)



Rıza ÇUHADAR (Ali ÇUHADAR)

CHP

Maraş/Kemeriz - 1908, Mehmet - Zekiye - Orta ve Özel - Ziraat - Çiftçi, Halkevi Başkanı, Ziraat Odası Başkanı, Belediye Meclisi Üyesi

VIII. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 4 Çocuk.Ölüm Tarihi: 06.12.1996



Kâmil İDİL (Bilal Kâmil İDİL)

CHP

Kahramanmaraş - 1900, Ali Mümtaz - Nazlu Fatma - İstanbul Tıp Fakültesi ve Harvard Üniversitesi Seroloji ve Bakterioloji İhtisası, Amerika John Hopkins Üniversitesi Hıfzıssıhha Fakültesi Master Of Public Pealth - İngilizce, Fransızca - Bakterioloji, Hıfzıssıhha, Doktor - Bitlis Hükümet Tabîbi, İstanbul Bakterioloji Hastanesi Asistanı, Sıhhat Vekâleti Seyyar Emrâz-ı Sariye Mütahassısı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürü, İçtimaî Muâvenet İşleri Dairesi Mahallî İçtimâî Hizmetler Mütahassısı, Hıfzıssıhha İşleri Dairesi Reisi, Kore hudut Komisyonu Azası, Toprak Ofisi Umûm Müdürü, Yazar - VIII. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 2 Çocuk. Ölüm Tarihi: 28.11.1982



Emin SOYSAL (Mehmet SOYSAL)

Bağımsız - CHP

Elbistan - 1906, Cuma - Meryem - Sivas Erkek Muallim Mektebi, Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji Şubesi - İngilizce - Pedagoji, Eğitim - Merzifon İstiklâl Mektebi Muallimi, Amasya Şehir Yatılı Mektebi, Sinop Gerze ve Merkez Mektepleri Öğretmeni, Konya Merkez Saideli İlk Tedrisat Müfettişi, Ankara İl Tedrisat Müfettişi, İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü Müdürü, Bursa Kız Öğretmen Okulu Tedris Usulü Öğretmeni, Gazeteci, Yazar - VIII. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 2 Çocuk.Ölüm Tarihi: 30.05.1970



Hasan Reşit TANKUT

CHP

Elbistan - 1891, Reşit - Fatma - Mülkiye Mektebi - Az düzey Almanca, Fransızca ve Arapça - Mülki İdare Amiri, Yazar - Sivas İli Maiyet Memuru, Sivas İli İlkokullar Müfettişi, Üsteğmen, Niksar, Artova, Erbaa Kaymakamı, İstanbul Polis Müdürlüğü 3. Şube Müdürü, İstanbul Polis Müdür Muavini, Mülkiye Müfettişi, Türk Ocakları Genel Müfettişi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim görevlisi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Üyesi, Etimolojik, Lengüistik, Filoloji Kolları Başkanı ve Genel Sekreteri ve 2. Başkanı - IV. Dönem Muş, V., VI., VII. ve VIII. Dönem Maraş Milletvekili - İstiklâl Madalyası sahibi - Evli, 3 Çocuk.Ölüm Tarihi: 18.02.1980



Abdullah YAYCIOGLU

CHP

Andırın - 1905, İbrahim - Havva - İdadi - Çiftçi, Maraş İl Genel Meclis Azası - VII. ve VIII. Dönem Maraş Milletvekili - Evli, 9 Çocuk. Ölüm Tarihi: 06.09.1988